

BAŞLANGIÇ SEVİYESİ

İÇİNDEKİLER

RİSALE-İ NUR.....	1
SÖZLER	2
Birinci Söz.....	2
İkinci Söz.....	11
Üçüncü Söz.....	13
Dördüncü Söz.....	15
Beşinci Söz.....	17
Altıncı Söz.....	19
Yedinci Söz.....	23
Sekizinci Söz.....	27
Dokuzuncu Söz.....	32
Onuncu Söz.....	38
Onbirinci Söz.....	100
Onikinci Söz.....	108
Onüçüncü Söz.....	114
PIRLANTA.....	135
ASRIN GETİRDİĞİ TEREDDÜTLER-1	136
Kur’ân’ın nâzil olan ilk âyetinin “Oku” diye başlamasında ne hikmet görüyorsunuz?.....	136
“Kur’ân olmuş ve olacak her şeyden bahsediyor.” diyorlar. Bu doğru mudur? Doğru ise, günümüzdeki bir kısım fen ve tekniğe ait meseleleri de bunun içinde mütalâa edebilir miyiz?.....	143
Allah’ın özü ve nitelikleri nelerdir?.....	154
Allah bilinebilir mi, tarif edilebilir mi?.....	158
Bazı kimseler “Biz niçin Allah’ı görmüyoruz?” diyorlar. Buna nasıl karşılık verilmelidir?.....	161
“Allah her şeyi yarattı, -hâşâ- O’nu kim yarattı?” deniliyor. Bu husus nasıl izah edilebilir?.....	167
Allah kâinatı yaratmaya neden lüzum gördü ve neden daha önce yaratmadı da sonradan yarattı?.....	177
Vahdet-i vücud nedir ve itikadımızla telif edilebilir mi?.....	184
İlhadin bu kadar ön almasının sebebi nedir?.....	199
Cenâb-ı Hak bizim bu dünyada nasıl hareket edeceğimizi biliyor. Emirlerine uyup uymayacağımızı da biliyor. İmtihana neden lüzum görüyor da bizi dünyaya gönderiyor?.....	208
Bütün peygamberler Arap Yarımadasından zuhûr ettiğine göre, peygamber gönderilmeyen diğer kıt’alarda yaşayanları inanç ve amel açısından mes’ul tutmak nasıl hak ve adâlet olur?.....	211
<i>Peygamberimiz’in (s.a.s.) çok kadında evlenmesindeki hikmetleri izah eder misiniz?</i>	222
Bir din ki, Allah tarafından geldiğinden ve beşeriyetin hayrı için gönderildiğinden şüphe yoktur. Hâl böyle iken nasıl oluyor da bu din köleliği mubah kılıyor?.....	236
Tenâsüh nedir ve İslâm inançlarına göre doğru mudur?.....	252
Beş vakit namaz farzdır. Kutuplarda ise, bazen altı ay gece, altı ay da gündüz olur. Burada nasıl namaz kılınacak?.....	265
Hz. Âdem’le Havva’dan dünyaya gelen çocuklar o zaman evleniyorlardı. Şimdi neden yasak edildi?.....	269
Kâlû-belâ ne demektir?.....	277
Şüphe nedir ve bir kısım kimselerin endişe ettiği kadar korkulacak bir şey midir?.....	285
İrade-i Külliyyenin yalnız ve yalnız Allah’a ait olduğu Kur’ân-ı Kerim’de beyan olunmuştur. Bunun yanı sıra, cüz’î iradenin insana verildiği de malumdur. Hâl böyle olunca, günah işleyen bir kişi kendi iradesine uyararak mı günah işler, yoksa Cenâb-ı Hak’ın İrade-i Külliyesi mi günah işletir?.....	293
Kur’ân-ı Kerim’de “Allah kimi şaşırtırsa (dalâlete iterse) artık onu yola getiren olamaz. Ama kime de Allah yol göstermişse (hidayet ederse) onu saptıran olamaz.” (Zümer, 39/36-37) deniliyor, hem de “İnsanoğluna akıl, fikir verdim, iradesini kendi eline bıraktım, ayrıca doğru yolu da eğri yolu da gösterdim. Hangisinden giderse gitsin.” (Kehf, 18/29) deniliyor. Bunlar nasıl telif edilir?.....	297
Allah çok insanlara, araba, apartman, mal, mülk, itibar, arkadaş, şan, şöhret vermiş. Bazı insanlara da fakirlik, dert, musibet, elem, keder vermiş; sonraki insanlar çok mu kötü, yoksa Allah öbürlerini çok mu seviyor?.....	300
Allah niçin kullarını bir yaratmadı? Kimini kör, Kimisini topal olarak yarattı?.....	304
Bir tabii afete ölenlerin hepsinin eceli birden mi gelmiştir?.....	306
<i>Azrail (a.s.) bir tane olduğu halde, bir anda vefat eden bir sürü insanın ruhunu nasıl kabzediyor?</i>	314
İnsanın ne zaman ve nasıl öleceği önceden belirlendiğine göre, onu öldürenin suçu nedir?.....	323
Adâlet sözünden ne anlaşılır veya ne anlamalıyız?.....	330

Niyet insanı kurtarabilir mi?	335
Ülfet nedir ve menfi tesirleri nelerden ibarettir?	342
Sperm bankalarından bahsediliyor; ne dersiniz?	348
Esîr var mıdır? Keyfiyetini izah eder misiniz?	356
<i>Neden her şey ölüme dayalıdır? Meselâ hayvanların hayatı, bitkilerin ölümüne; insanların hayatı hayvanların ölümüne.....</i>	360
“Allah” kelimesi ile “tanrı” kelimesi arasında nasıl bir fark vardır?	368
İnançsız birine önce neyi, nasıl anlatmalı?	370
KURAN EZBER	380
TECVİD	387
HARFLERİN MAHREÇLERİ	388
MED ÇEŞİTLERİ	390
MED (UZATMA)	390
MEAL	392
KUR'ÂN-I HAKİM'İN AÇIKLAMALI MEALİ	393
1 – FÂTIHA SÛRESİ	393
2 – BAKARA SÛRESİ	394
3 – ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ	453
4 – NİSÂ SÛRESİ	485
FIKİH	510
BÜYÜK İSLÂM İLMİHALİ	511
1.BÖLÜM : İTİKAT	511
2.BÖLÜM : TEMİZLİK	551
Başlangıç: Müctehidlerimiz	551
3.BÖLÜM : NAMAZ	635
HADİS	686
RİYÂZUS-SÂLİHİN	687
BİRİNCİ KİTAP	687
TESBİHAT VE EVRAD	800
VAAZ	810
TEVHİD SERİSİ	811
NÜBÜVVET SERİSİ	811

RİSALE-İ

NUR

SÖZLER

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَ بِهِ نَسْتَعِينُ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ الصَّلَاةُ وَ السَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

Ey kardeş! Benden birkaç nasihat istedin. Sen bir asker olduğun için askerlik temsilâtıyla, sekiz hikâyecikler ile birkaç hakikatı nefsimle beraber dinle. Çünkü ben nefsimi herkesten ziyade nasihata muhtaç görüyorum. Vaktiyle sekiz âyetten istifade ettiğim sekiz sözü biraz uzunca nefsimde demiştim. Şimdi kısaca ve avam lisanıyla nefsimde diyeceğim. Kim isterse beraber dinlesin.

Birinci Söz

Bismillah her hayrın başıdır. Biz dahi başta ona başlarız. Bil ey nefsim, şu mübarek kelime İslâm nişanı olduğu gibi, bütün mevcudatın lisan-ı haliyle vird-i zebanıdır. Bismillah ne büyük tükenmez bir kuvvet, ne çok bitmez bir bereket olduğunu anlamak istersen, şu temsilî hikâyeciğe bak dinle. Şöyle ki:

Bedevi Arab çöllerinde seyahat eden adama gerektir ki, bir kabile reisinin ismini alsın ve himayesine girsin. Tâ şakilerin şerrinden kurtulup hacatını tedarik edebilsin. Yoksa tek başıyla hadsiz düşman ve ihtiyacatına karşı perişan olacaktır. İşte böyle bir seyahat için iki adam, sahraya çıkıp gidiyorlar. Onlardan birisi mütevazî idi. Diğeri mağrur... Mütevazîi, bir reisin ismini aldı. Mağrur, almadı... Alanı, her yerde selâmetle gezdi. Bir katı-üt tarîke rast gelse, der: "Ben, filan reisin ismiyle gezerim." Şaki defolur, ilişemez. Bir çadıra girse, o nam ile hürmet görür. Öteki mağrur, bütün seyahatinde öyle belalar çeker ki, tarif edilmez. Daima titrer, daima dilencilik ederdi. Hem zelil, hem rezil oldu.

İşte ey mağrur nefsim! Sen o seyyahsın. Şu dünya ise, bir çöldür. Aczin ve fakrın hadsizdir. Düşmanın, hacatın nihayetsizdir. Madem öyledir; şu sahranın Mâlik-i Ebedî'si ve Hâkim-i Ezelî'sinin ismini al. Tâ, bütün kâinatın dilenciliklerinden ve her hâdisatın karşısında titremeden kurtulasın.

Evet, bu kelime öyle mübarek bir definedir ki: Senin nihayetsiz aczin ve fakrın, seni nihayetsiz kudrete, rahmete rabtedip Kadîr-i Rahîm'in dergâhında

aczi, fakrı en makbul bir şefaatçı yapar. Evet, bu kelime ile hareket eden, o adama benzer ki: Askere kaydolur. Devlet namına hareket eder. Hiçbir kimseden pervası kalmaz. Kanun namına, devlet namına der, her işi yapar, her şeye karşı dayanır.

Başta demiştik: Bütün mevcudat, lisan-ı hal ile Bismillah der. Öyle mi?

Evet, nasıلكi görsen: Bir tek adam geldi. Bütün şehir ahalisini cebren bir yere sevketti ve cebren işlerde çalıştırdı. Yakînen bilirsin; o adam kendi namıyla, kendi kuvvetiyle hareket etmiyor. Belki o bir askerdir. Devlet namına hareket eder. Bir padişah kuvvetine istinad eder. Öyle de her şey, Cenab-ı Hakk'ın namına hareket eder ki; zerrecikler gibi tohumlar, çekirdekler başlarında koca ağaçları taşıyor, dağ gibi yükleri kaldırıyorlar. Demek herbir ağaç, Bismillah der. Hazine-i Rahmet meyvelerinden ellerini dolduruyor, bizlere tablacılık ediyor. Her bir bostan, Bismillah der. Matbaha-i Kudret'ten bir kazan olur ki: Çeşit çeşit pekçok muhtelif leziz taamlar, içinde beraber pişiriliyor. Herbir inek, deve, koyun, keçi gibi mübarek hayvanlar Bismillah der. Rahmet feyzinden bir süt çeşmesi olur. Bizlere, Rezzak namına en latif, en nazif, âb-ı hayat gibi bir gıdayı takdim ediyorlar. Herbir nebat ve ağaç ve otların ipek gibi yumuşak kök ve damarları, Bismillah der.

Sert olan taş ve toprağı deler geçer. Allah namına, Rahman namına der, her şey ona müsahhar olur. Evet havada dalların intişarı ve meyve vermesi gibi, o sert taş ve topraktaki köklerin kemal-i sühuletle intişar etmesi ve yer altında yemiş vermesi; hem şiddet-i hararete karşı aylarca nazik, yeşil yaprakların yaş kalması; tabiiyunun ağzına şiddetle tokat vuruyor. Kör olası gözüne parmağını sokuyor ve diyor ki: En güvendiğın salabet ve hararet dahi, emir tahtında hareket ediyorlar ki; o ipek gibi yumuşak damarlar, birer asâ-yı Musa (A.S.) gibi

فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ emrine imtisal ederek taşları şakk eder. Ve o sigara kâğıdı gibi ince nazenin yapraklar, birer aza-yı İbrahim (A.S.) gibi ateş saçan hararete karşı

يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا âyetini okuyorlar.

Madem her şey manen Bismillah der. Allah namına Allah'ın nimetlerini getirip bizlere veriyorlar. Biz dahi Bismillah demeliyiz. Allah namına vermeliyiz. Allah namına almalıyız. Öyle ise, Allah namına vermeyen gafil insanlardan almamalıyız...

Sual: Tablacı hükmünde olan insanlara bir fiat veriyoruz. Acaba asıl mal sahibi olan Allah, ne fiat istiyor?

Elcevab: Evet o Mün'im-i Hakikî, bizden o kıymetli nimetlere, mallara bedel istediği fiat ise; üç şeydir. Biri: Zikir. Biri: Şükür. Biri: Fikir'dir. Başta "Bismillah" zikirdir. Âhirde "Elhamdülillah" şükürdür. Ortada, bu kıymetli hârika-i san'at olan nimetler Ehad-i Samed'in mu'cize-i kudreti ve hediye-i rahmeti olduğunu düşünmek ve derketmek fikirdir. Bir padişahın kıymetli bir hediyesini sana getiren bir miskin adamın ayağını öpüp, hediye sahibini tanımamak ne derece belâhet ise, öyle de; zahirî mün'imleri medih ve muhabbet edip, Mün'im-i Hakikî'yi unutmak; ondan bin derece daha belâhetir.

Ey nefis! böyle ebleh olmamak istersen; Allah namına ver, Allah namına al, Allah namına başla, Allah namına işle. Vesselâm.

* * *

Ondördüncü Lem'anın İkinci Makamı

(Makam münasebetiyle buraya alınmıştır)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ in binler esrarından altı sırrına dairdir.

İHTAR: Bismelenin rahmet noktasında parlak bir nuru, sönük aklıma uzaktan göründü. Onu, kendi nefsim için nota suretinde kaydetmek istedim. Ve yirmi-otuz kadar sırlar ile, o nurun etrafında bir daire çevirmek ile avlamak ve zabt etmek arzu ettim. Fakat maatteessüf şimdilik o arzuma tam muvaffak olamadım. Yirmi-otuzdan, beş-altıya indi.

"Ey insan!" dediğim vakit nefsimi murad ediyorum. Bu ders kendi nefsimde has iken, ruhan benimle münasebetli ve nefsi nefsimden daha hüşyar zâtlara belki medar-ı istifade olur niyetiyle, Ondördüncü Lem'anın İkinci Makamı olarak müdakkik kardeşlerimin tasvirlerine havale ediyorum. Bu ders akıldan ziyade kalbe bakar, delilden ziyade zevke nâzırdır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ إِنِّي أُلْقِيَ إِلَى كِتَابٍ كَرِيمٍ إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Şu makamda birkaç sır zikredilecektir.

BİRİNCİ SIR: "Bismillahirrahmanirrahîm" in bir cilvesini şöyle gördüm ki: Kâinat sîmasında, arz sîmasında ve insan sîmasında birbiri içinde birbirinin nümunesini gösteren üç sikke-i rububiyet var.

Biri: Kâinatın heyet-i mecmuasındaki teavün, tesanüd, teanuk, tecavübden tezahür eden sikke-i kübra-i uluhiyettir ki, "Bismillah" ona bakıyor.

İkincisi: Küre-i arz sîmasında nebatat ve hayvanatın tedbir ve terbiye ve idaresindeki teşabüh, tenasüb, intizam, insicam, lütuf ve merhametten tezahür eden Sikke-i Kübra-i Rahmaniyettir ki, "Bismillahirrahman" ona bakıyor.

Sonra insanın mahiyet-i câmiasının sîmasındaki letaif-i re'fet ve dekaik-ı şefkat ve şuaat-ı merhamet-i İlahiyeden tezahür eden sikke-i ulya-i rahîmiyettir ki, "Bismillahirrahmanirrahîm"deki "Er-Rahîm" ona bakıyor.

Demek "Bismillahirrahmanirrahîm" sahife-i âlemde bir satır-ı nuranî teşkil eden üç sikke-i ehadiyetin kudsî ünvanıdır. Ve kuvvetli bir haytıdır ve parlak bir hattıdır. Yani "Bismillahirrahmanirrahîm" yukarıdan nüzul ile semere-i kâinat ve âlemin nüsha-i musaggarası olan insana ucu dayanıyor. Ferşi arşa bağlar. İnsanî arşa çıkmağa bir yol olur.

İKİNCİ SIR:Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan, hadsiz kesret-i mahlukatta tezahür eden vâhidiyet içinde ukûlü boğmamak için, daima o vâhidiyet içinde ehadiyet cilvesini gösteriyor. Yani, meselâ: Nasılki Güneş, ziyasıyla hadsiz eşyayı ihata ediyor. Mecmu-i ziyasındaki Güneşin zâtını mülâhaza etmek için gayet geniş bir tasavvur ve ihatalı bir nazar lâzım olduğundan; Güneşin zâtını unutturmamak için, herbir parlak şeyde Güneşin zâtını aksi vasıtasıyla gösteriyor ve her parlak şey, kendi kabiliyetince Güneşin cilve-i zâtîsiyle beraber ziyası, harareti gibi hassalarını gösteriyor ve her parlak şey Güneşi bütün sıfâtıyla kabiliyetine göre gösterdiği gibi; Güneşin ziya ve hararet ve ziyadaki elvan-ı seb'a gibi keyfiyatlarının her birisi dahi, umum mukabilindeki şeyleri ihata ediyor. Öyle de: **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** -temsilde hata olmasın- ehadiyet ve samediyet-i İlahiye, herbir şeyde, hususan zîhayatta, hususan insanın mahiyet âyinesinde bütün esmasıyla bir cilvesi olduğu gibi; vahdet ve vâhidiyet cihetiyle dahi, mevcudat ile alâkadar herbir ismi bütün mevcudatı ihata ediyor. İşte vâhidiyet içinde ukûlü boğmamak ve kalbler Zât-ı Akdes'i unutmamak için, daima vâhidiyetteki Sikke-i Ehadiyeti nazara veriyor ki, o sikkenin üç mühim ukdesini irae eden "Bismillahirrahmanirrahîm"dir.

ÜÇÜNCÜ SIR:Şu hadsiz kâinatı şenlendiren, bilmüşahede rahmettir. Ve bu karanlıklı mevcudatı ışıklandıran, bilbedahe yine rahmettir. Ve bu hadsiz ihtiyacat içinde yuvarlanan mahlukatı terbiye eden, bilbedahe yine rahmettir. Ve bir ağacın bütün heyetiyle meyvesine müteveccih olduğu gibi, bütün kâinatı insana müteveccih eden ve her tarafta ona baktıran ve muavenetine koşturan, bilbedahe rahmettir. Ve bu hadsiz fezayı ve boş ve hâlî âlemi dolduran, nurlandıran ve şenlendiren, bilmüşahede rahmettir. Ve bu fâni insanı ebede

namzed eden ve ezeli ve ebedi bir zata muhatab ve dost yapan, bilbedahe rahmettir.

Ey insan, madem rahmet böyle kuvvetli ve cazibedar ve sevimli ve mededkar bir hakikat-ı mahbubedir. "Bismillahirrahmanirrahim" de, o hakikata yapış ve vahset-i mutlakadan ve hadsiz ihtiyacatın elemlerinden kurtul ve o Sultan-ı Ezel ve Ebed'in tahtına yanaş ve o rahmetin şefkatıyla ve şefaatiyle ve şuaatıyla o Sultan'a muhatab ve halil ve dost ol!

Evet kainatın enva'ını hikmet dairesinde insanın etrafında toplayıp bütün hacatına kemal-i intizam ve inayet ile koşturmak, bilbedahe iki haletten birisidir: Ya kainatın herbir nev'i kendi kendine insanı tanıyor, ona itaat ediyor, muavenetine koşuyor. -Bu ise yüz derece akıldan uzak olduğu gibi, çok muhalatı intac ediyor. İnsan gibi bir âciz-i mutlakta, en kuvvetli bir Sultan-ı Mutlak'ın kudreti bulunmak lâzım geliyor.- Veyahut bu kainatın perdesi arkasında bir Kadir-i Mutlak'ın ilmi ile bu muavenet oluyor. Demek kainatın enva'ı, insanı tanıyor değil; belki insanı bilen ve tanıyan, merhamet eden bir zâtın tanınmasının ve bilmesinin delilleridir.

Ey insan! Aklını başına al. Hiç mümkün müdür ki: Bütün enva'-ı mahlukatı sana müteveccihen muavenet ellerini uzattıran ve senin hacetlerine "Lebbeyk!" dedirten Zât-ı Zülcelal seni bilmesin, tanımasın, görmesin? Madem seni biliyor, rahmetiyle bildiğini bildiriyor. Sen de onu bil, hürmetle bildiğini bildir ve kat'iyyen anla ki: Senin gibi zaif-i mutlak, âciz-i mutlak, fakir-i mutlak, fâni, küçük bir mahluka koca kainatı müsahhar etmek ve onun imdadına göndermek; elbette hikmet ve inayet ve ilim ve kudreti tazammun eden hakikat-ı rahmettir. Elbette böyle bir rahmet, senden küllî ve hâlis bir şükür ve ciddî ve safî bir hürmet ister. İşte o hâlis şükürün ve o safî hürmetin tercümanı ve ünvanı olan "Bismillahirrahmanirrahim"i de. O rahmetin vusulüne vesile ve o

Rahman'ın dergâhında şefaatçı yap.

Evet, rahmetin vücudu ve tahakkuku, Güneş kadar zahirdir. Çünkü nasıl merkezî bir nakış, her taraftan gelen atkı ve iplerin intizamından ve vaziyetlerinden hasıl oluyor. Öyle de: Bu kainatın daire-i kübrasında binbir İsm-i İlahî'nin cilvesinden uzanan nuranî atkılar, kainat sîmasında öyle bir sikke-i Rahmet içinde bir hâtem-i rahîmiyeti ve bir nakş-ı şefkati dokuyor ve öyle bir hâtem-i inayeti nescediyor ki, Güneşten daha parlak kendini akıllara gösteriyor.

Evet Şems ve Kamer'i, anasır ve maadini, nebatat ve hayvanatı; bir nakş-ı a'zamın atkı ipleri gibi o binbir isimlerin şualarıyla tanzim eden ve hayata hâdim eden ve nebatî ve hayvanî olan umum vâlidelerin gayet şirin ve fedakârane şefkatleriyle şefkatini gösteren ve zevilhayatı hayat-ı insaniyeye müsahhar eden

ve ondan rububiyet-i İlahiyenin gayet güzel ve şirin bir nakş-ı a'zamını ve insanın ehemmiyetini gösteren ve en parlak rahmetini izhar eden o Rahman-ı Zülcemal, elbette kendi istiğna-i mutlakına karşı, rahmetini ihtiyac-ı mutlak içindeki zîhayata ve insana makbul bir şefaathçi yapmış.

Ey insan, eğer insan isen "Bismillahirrahmanirrahîm" de. O şefaathçiyi bul!

Evet zeminde dörtüzbün muhtelif ayrı ayrı nebatatın ve hayvanatın taifelerini, hiçbirini unutmuyarak, şaşırılmayarak, vakti vaktine kemal-i intizam ile hikmet ve inayet ile terbiye ve idare eden ve küre-i arzın sîmasında hâtem-i ehadiyeti vaz'eden; bilbedahe belki bilmüşahede rahmettir ve o rahmetin vücudu, bu küre-i arzın sîmasındaki mevcudatın vücudları kadar kat'î olduğu gibi, o mevcudat adedince tahakkukunun delilleri var. Evet zeminin yüzünde öyle bir hâtem-i rahmet ve sikke-i ehadiyet bulunduğu gibi, insanın mahiyet-i maneviyesinin sîmasında dahi öyle bir sikke-i rahmet vardır ki, küre-i arz sîmasındaki sikke-i merhamet ve kâinat sîmasındaki sikke-i uzma-yı rahmetten daha aşağı değil. Âdeta binbir ismin cilvesinin bir nokta-i mihrakiyesi hükmünde bir câmiyeti var.

Ey insan, hiç mümkün müdür ki: Sana bu sîmayı veren, o sîmada böyle bir sikke-i rahmeti ve bir hâtem-i ehadiyeti vaz'eden zât, seni başı boş bıraksın; sana ehemmiyet vermesin; senin harekâtına dikkat etmesin; sana müteveccih olan bütün kâinatı abes yapsın; hilkat şeceresini meyvesi çürük, bozuk ehemmiyetsiz bir ağaç yapsın! Hem hiç bir cihetle şübhe kabul etmeyen ve hiç bir vechile noksanıyeti olmayan, Güneş gibi zahir olan rahmetini ve ziya gibi görünen hikmetini inkâr ettirsin. Hâşâ..

Ey insan! Bil ki: O rahmetin arşına yetişmek için bir mi'rac var. O mi'rac "Bismillahirrahmanirrahîm"dir. Ve bu mi'rac ne kadar ehemmiyetli olduğunu anlamak istersen, Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın yüzondört surelerinin başlarına ve hem bütün mübarek kitabların ibtidalarına ve umum mübarek işlerin mebdelerine bak. Ve Besmele'nin azamet-i kadrine en kat'î bir hüccet şudur ki: İmam-ı Şafî (R.A.) gibi çok büyük müçtehidler demişler: "Besmele tek bir âyet olduğu halde, Kur'anda yüzondört defa nâzil olmuştur."

DÖRDÜNCÜ SIR:Hadsiz kesret içinde vâhidiyet tecellisi, hitab-ı **إِيَّاكَ نَعْبُدُ** demekle herkese kâfi gelmiyor. Fikir dağılıyor. Mecmuundaki vahdet arkasında Zât-ı Ehadiyeti mülâhaza edip **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** demeğe küre-i arz vüs'atında bir kalb bulunmak lâzım geliyor. Ve bu sırta binaen cüz'iyatta zahir bir surette sikke-i ehadiyeti gösterdiği gibi, herbir nevide sikke-i ehadiyeti göstermek ve Zât-ı Ehad'i mülâhaza ettirmek için hâtem-i rahmaniyet içinde bir sikke-i

ehadiyeti gösteriyor; tâ külfetsiz herkes her mertebede **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** deyip doğrudan doğruya Zât-ı Akdes'e hitab ederek müteveccih olsun.

İşte Kur'an-ı Hakîm, bu sırr-ı azîmi ifade içindir ki, kâinatın daire-i a'zamında meselâ semavat ve arzın hilkatinden bahsettiği vakit, birden en küçük bir daireden ve en dakik bir cüz'îden bahseder; tâ ki, zahir bir surette hâtem-i ehadiyeti gösterebilir. Meselâ: Hilkat-ı semavat ve arzdan bahsi içinde hilkat-i insandan ve insanın sesinden ve sîmasındaki dekaik-ı nimet ve hikmetten bahis açar; tâ ki, fikir dağılmasın, kalb boğulmasın, ruh mabudunu doğrudan doğruya bulsun. Meselâ:

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاجْتِلاَفُ السِّنِّيَّتِكُمْ وَ الْوَانِكُمْ

âyeti mezkûr hakikatı mu'cizane bir surette gösteriyor.

Evet hadsiz mahlukatta ve nihayetsiz bir kesrette vahdet sikkeleri, mütedâhil daireler gibi en büyüğünden, en küçük sikkeye kadar enva'ı ve mertebeleri vardır. Fakat o vahdet ne kadar olsa yine kesret içinde bir vahdettir. Hakikî hitabı tam temin edemiyor. Onun için, vahdet arkasında ehadiyet sikkesi bulunmak lâzımdır. Tâ ki, kesreti hatıra getirmesin. Doğrudan doğruya Zât-ı Akdes'e karşı kalbe yol açsın. Hem sikke-i ehadiyete nazarları çevirmek ve kalbleri celbetmek için o sikke-i ehadiyet üstünde gayet cazibedar bir nakış ve gayet parlak bir nur ve gayet şirin bir halâvet ve gayet sevimli bir cemal ve gayet kuvvetli bir hakikat olan rahmet sikkelerini ve rahîmiyet hâtemini koymuştur. Evet o rahmetin kuvvetidir ki, zîşuurun nazarlarını celbeder, kendine çeker ve ehadiyet sikkesine îsal eder ve Zât-ı Ehadiyeyi mülâhaza ettirir ve ondan

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ deki hakikî hitaba mazhar eder. İşte "Bismillahirrahmanirrahîm" Fatiha'nın fihristesi ve Kur'anın mücmel bir hülâsası olduğu cihetle bu mezkûr sırr-ı azîmin ünvanı ve tercümanı olmuş. Bu ünvanı eline alan, rahmetin tabakatında gezebilir. Ve bu tercümanı konuşturan, esrar-ı rahmeti öğrenir ve envâr-ı rahîmiyeti ve şefkati görür.

BEŞİNCİ SIR:Bir hadîs-i şerifte vârid olmuş ki:

إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ عَلَى صُورَةِ الرَّحْمَنِ -ev kema kal-

Bu hadîsi, bir kısım ehl-i tarîkat, akaid-i imaniyeye münasib düşmeyen acib bir tarzda tefsir etmişler. Hattâ onlardan bir kısım ehl-i aşk, insanın sîma-yı manevîsine bir suret-i Rahman nazarıyla bakmışlar. Ehl-i tarîkatın ekserinde sekr, ehl-i aşkın çoğunda istiğrak ve iltibas olduğundan, hakikata muhalif

telakkilerinde belki mazurdurlar. Fakat akli başında olanlar, fikren onların esas-ı akaide münafî olan manalarını kabul edemez. Etse hata eder.

Evet bütün kâinatı bir saray, bir ev gibi muntazam idare eden ve yıldızları zerreler gibi hikmetli ve kolay çeviren ve gezdiren ve zerrati muntazam memurlar gibi istihdam eden Zât-ı Akdes-i İlahî'nin şeriki, naziri, zıddı, niddi olmadığı gibi, **لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ** sırrıyla sureti, misli, misali, şebih dahi olamaz. Fakat, **وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ** sırrıyla, mesel ve temsil ile, şuunatına ve sıfât ve esmasına bakılır. Demek mesel ve temsil, şuunat nokta-i nazarında vardır. Şu mezkûr Hadîs-i Şerifin çok makasından birisi şudur ki: İnsan, ism-i Rahman'ı tamamıyla gösterir bir surettedir. Evet sâbıkan beyan ettiğimiz gibi, kâinatın sîmasında binbir ismin şualarından tezahür eden ism-i Rahman görüldüğü gibi, zemin yüzünün sîmasında rububiyet-i mutlaka-i İlahiyenin hadsiz cilveleriyle tezahür eden ism-i Rahman gösterildiği gibi, insanın suret-i câmiyasında küçük bir mikyasta zeminin sîması ve kâinatın sîması gibi yine o ism-i Rahman'ın cilve-i etemmini gösterir demektir. Hem işaretir ki: Zât-ı Rahmanurrahîm'in delilleri ve âyineleri olan zîhayat ve insan gibi mazharlar o kadar o Zât-ı Vâcib-ül Vücut'a delaletleri kat'î ve vâzih ve zahirdir ki, Güneşin timsalini ve aksini tutan parlak bir âyine parlaklığına ve delaletinin vuzuhuna işareten "O âyine Güneştir" denildiği vakit, "İnsanda suret-i Rahman var" vuzuh-u delaletine ve kemal-i münasebetine işareten denilmiş ve denilir. Ve ehl-i Vahdet-ül Vücutun mutedil kısmı "Lâ Mevcude illa hu" bu sırra binaen, bu delaletin vuzuhuna ve bu münasebetin kemaline bir ünvan olarak demişler.

اللَّهُمَّ يَا رَحْمَنُ يَا رَحِيمُ بِحَقِّ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ إِزْحَمْنَا كَمَا يَلِيقُ بِرَحْمَتِكَ وَفَهَمْنَا أَسْرَارَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ كَمَا يَلِيقُ بِرَحْمَتِكَ آمِينَ

ALTINCI SIR: Ey hadsiz acz ve nihayetsiz fakr içinde yuvarlanan bîçare insan! Rahmet ne kadar kıymettar bir vesile ve ne kadar makbul bir şefaatchi olduğunu bununla anla ki: O rahmet, öyle bir Sultan-ı Zülcelal'e vesiledir ki, yıldızlarla zerrat beraber olarak kemal-i intizam ve itaatle -beraber- ordusunda hizmet ediyorlar. Ve O Zât-ı Zülcelal'in ve o Sultan-ı Ezel ve Ebed'in istiğna-i zâtîsi var ve istiğna-i mutlak içindedir. Hiçbir cihetle kâinata ve mevcudata ihtiyacı olmayan bir Ganiyy-i Alel-ıtlak'tır. Ve bütün kâinat taht-ı emir ve idaresinde ve heybet ve azameti altında nihayet itaatte, celaline karşı tezellüdedir. İşte rahmet seni ey insan! O Müstağni-i Alel-ıtlak'ın ve Sultan-ı Sermedî'nin huzuruna çıkarır ve ona dost yapar ve ona muhatab eder ve sevgili bir abd vaziyetini verir. Fakat nasıl sen Güneşe yetişemiyorsun, çok uzaksın; hiçbir cihetle yanaşamıyorsun. Fakat Güneşin ziyası Güneşin aksini, cilvesini senin âyinen vasıtasıyla senin eline verir. Öyle de: O Zât-ı Akdes'e ve o Şems-i Ezel ve

Ebed'e biz çendan nihayetsiz uzağız, yanaşamayız. Fakat onun ziya-i rahmeti, onu bize yakın ediyor.

İşte ey insan! Bu rahmeti bulan, ebedî tükenmez bir hazine-i nur buluyor. O hazineyi bulmasının çaresi: Rahmetin en parlak bir misali ve mümessili ve o rahmetin en belig bir lisanı ve dellâlı olan ve Rahmeten-lil-Âlemîn ünvanıyla Kur'anda tesmiye edilen Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın sünnetidir ve tebaiyetidir. Ve bu Rahmeten-lil-Âlemîn olan rahmet-i mücessemeye vesile ise salavattır. Evet salavatın manası, rahmettir. Ve o zîhayat mücessem rahmete rahmet duası olan salavat ise, o Rahmeten-lil-Âlemîn'in vusulüne vesiledir. Öyle ise sen salavatı kendine, o Rahmeten-lil-Âlemîn'e vesile yap ve o zâtı da rahmet-i Rahman'a vesile ittihaz et. Umum ümmetin Rahmeten-lil-Âlemîn olan Aleyhissalâtü Vesselâm hakkında hadsiz bir kesretle rahmet manasıyla salavat getirmeleri, rahmet ne kadar kıymettar bir hediye-i İlahiye ve ne kadar geniş bir dairesi olduğunu, parlak bir surette isbat eder.

Elhasıl: Hazine-i rahmetin en kıymettar pırlantası ve kapıcısı Zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm olduğu gibi, en birinci anahtarı dahi ""Bismillahirrahmanirrahîm"" dir. Ve en kolay bir anahtarı da salavattır.

اللَّهُمَّ بِحَقِّ اسْرَارِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ صَلَّى وَ سَلَّمَ عَلَى مَنْ أَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ كَمَا يَلِيْقُ بِرَحْمَتِكَ وَ بِمُحْرَمَتِهِ وَ عَلَى آلِهِ وَ أَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ وَ ارْحَمْنَا رَحْمَةً تُغْنِينَا بِهَا عَنْ رَحْمَةٍ مِنْ سِوَاكَ مِنْ خَلْقِكَ آمِينَ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

* * *

İkinci Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ

İmanda ne kadar büyük bir saadet ve nimet ve ne kadar büyük bir lezzet ve rahat bulunduğunu anlamak istersen; şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle:

Bir vakit iki adam, hem keyif, hem ticaret için seyahate giderler. Biri hodbin, tali'siz bir tarafa; diğeri Hudabin, bahtiyar diğeri tarafa sülûk eder, giderler.

Hodbin adam, hem hodgâm, hem hodendiş, hem bedbîn olduğundan bedbînlik cezası olarak nazarında pek fena bir memlekete düşer. Bakar ki: Her yerde âciz bîçareler, zorba müdhiş adamların ellerinden ve tahribatlarından vaveylâ ediyorlar. Bütün gezdiği yerlerde böyle hazîn, elîm bir hali görür. Bütün memleket, bir matemhane-i umumî şeklini almış. Kendisi şu elîm ve muzlim haleti hissetmemek için sarhoşluktan başka çare bulamaz. Çünkü herkes ona düşman ve ecnebi görünüyor. Ve ortalıkta dahi, müdhiş cenazeleri ve me'yusane ağlayan yetimleri görür. Vicdanı, azab içinde kalır. Diğeri Hüdabîn, Hüdaperest ve Hakendiş, güzel ahlâklı idi ki: Nazarında pek güzel bir memlekete düştü. İşte bu iyi adam, girdiği memlekette bir umumî şenlik görüyor. Her tarafta bir sürur, bir şehir-âyin, bir cezbe ve neş'e içinde zikirhaneler; herkes ona dost ve akraba görünür. Bütün memlekette yaşasınlar ve teşekkürler ile bir terhisat-ı umumiye şenliği görüyor. Hem tekbir ve tehli ile mesrurane ahz-ı asker için bir davul, bir musikî sesi işitiyor. Evvelki bedbahtın hem kendi, hem umum halkın elemi ile müteellim olmasına bedel; şu bahtiyar, hem kendi, hem umum halkın süruru ile mesrur ve müferrah olur. Hem güzelce bir ticaret eline geçer, Allah'a şükreder. Sonra döner, öteki adama rastgelir. Halini anlar. Ona der: "Yahu sen divane olmuşsun. Batnındaki çirkinlikler, zahirine aksetmiş olmalı ki, gülmeyi ağlamak, terhisatı soymak ve talan etmek tevehhüm etmişsin. Aklını başına al, kalbini temizle. Tâ, şu musibetli perde senin nazarından kalksın, hakikatı görebilesin. Zira nihayet derecede âdil, merhametkâr, raiyet-perver, muktedir, intizam-perver, müşfik bir melikin memleketi, hem bu derece göz önünde âsâr-ı terakkiyat ve kemalât gösteren bir memleket, senin vehminin gösterdiği surette olamaz." Sonra o bedbahtın akli başına gelir, nedamet eder. "Evet, ben işretten divane olmuşum. Allah senden razı olsun ki, Cehennemî bir haletten beni kurtardın." der.

Ey nefsim! Bil ki: Evvelki adam kâfirdir veya fâsık-ı gafildir. Şu dünya, onun nazarında bir matemhane-i umumiye'dir. Bütün zîhayat, firak ve zeval sillesiyle ağlayan yetimlerdir. Hayvan ve insan ise; ecel pençesiyle parçalanmış kimsesiz başıbozuklardır. Dağlar ve denizler gibi büyük mevcudat, ruhsuz, müdhiş cenazeler hükmündedirler. Daha bunun gibi çok elîm, ezici, dehşetli evham, küfründen ve dalaletinden neş'et edip, onu manen tazib eder. Diğer adam ise; mü'mindir. Cenab-ı Hâlık'ı tanır, tasdik eder. Onun nazarında şu dünya, bir zikirhane-i Rahman, bir talimgâh-ı beşer ve hayvan ve bir meydan-ı imtihan-ı ins ü cândır. Bütün vefiyat-ı hayvaniye ve insaniye ise; terhisattır. Vazife-i hayatını bitirenler, bu dâr-ı fâniden, manen mesrurane, dağdağasız diğer bir âleme giderler. Tâ yeni vazifedarlara yer açılsın, gelip çalışsınlar. Bütün tevellüdat-ı hayvaniye ve insaniye ise; ahz-ı askere, silâh altına, vazife başına gelmektir. Bütün zîhayat, birer muvazzaf mesrur asker, birer müstakim memnun memurlardır. Bütün sadâlar ise, ya vazife başlamasındaki zikir ve tesbih ve paydostan gelen şükür ve tefrih veya işlemek neş'esinden neş'et eden nağamattır. Bütün mevcudat, o mü'minin nazarında, Seyyid-i Kerim'inin ve Mâlik-i Rahîm'inin birer munis hizmetkârı, birer dost memuru, birer şirin kitabıdır. Daha bunun gibi pek çok latif, ulvî ve leziz, tatlı hakikatlar, imanından tecelli eder, tezahür eder.

Demek iman, bir manevî tûbâ-i Cennet çekirdeğini taşıyor. Küfür ise manevî bir zakkum-u Cehennem tohumunu saklıyor.

Demek selâmet ve emniyet, yalnız İslâmiyette ve imandadır. Öyle ise, biz daima: **الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَىٰ دِينِ الْإِسْلَامِ وَكَمَالِ الْإِيمَانِ** demeliyiz...

* * *

Üçüncü Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا

İbadet, ne büyük bir ticaret ve saadet; fîsk ve sefahet, ne büyük bir hasaret ve helâket olduğunu anlamak istersen, şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle...

Bir vakit iki asker, uzak bir şehire gitmek için emir alıyorlar. Beraber giderler; tâ, yol ikileşir. Bir adam orada bulunur, onlara der: "Şu sağdaki yol, hiç zararı olmamakla beraber, onda giden yolculardan ondan dokuzu büyük kâr ve rahat görür. Soldaki yol ise, menfaatı olmamakla beraber, on yolcusundan dokuzu zarar görür. Hem ikisi, kısa ve uzunlukta birdirler. Yalnız bir fark var ki, intizamsız, hükûmetsiz olan sol yolun yolcusu çantasız, silâhsız gider. Zahirî bir hıfvet, yalancı bir rahatlık görür. İntizam-ı askerî altındaki sağ yolun yolcusu ise, mugaddi hülâsalardan dolu dört okkalık bir çanta ve her adüvvü alt ve mağlub edecek iki kıyyelik bir mükemmel mîrî silâhı taşımaya mecburdur...

O iki asker, o muarrif adamın sözünü dinledikten sonra şu bahtiyar nefer, sağa gider. Bir batman ağırlığı omuzuna ve beline yükler. Fakat kalbi ve ruhu, binler batman minnetlerden ve korkulardan kurtulur. Öteki bedbaht nefer ise, askerliği bırakır. Nizama tâbi olmak istemez, sola gider. Cismi bir batman ağırlıktan kurtulur, fakat kalbi binler batman minnetler altında ve ruhu hadsiz korkular altında ezilir. Hem herkese dilenci, hem her şeyden, her hâdiseden titrer bir surette gider. Tâ, mahall-i maksuda yetişir. Orada, âsi ve kaçak cezasını görür.

Askerlik nizamını seven, çanta ve silâhını muhafaza eden ve sağa giden nefer ise, kimseden minnet almayarak, kimseden havf etmeyerek rahat-ı kalb ve vicdan ile gider. Tâ o matlub şehire yetişir. Orada, vazifesini güzelce yapan bir namuslu askere münasib bir mükâfat görür.

İşte ey nefis-i serkeş! Bil ki: O iki yolcu; biri muti-i kanun-u İlahî, birisi de âsi ve hevaya tâbi insanlardır. O yol ise, hayat yoludur ki; âlem-i ervahtan gelip kabirden geçer, âhirete gider. O çanta ve silâh ise, ibadet ve takvadır. İbadetin çendan zahirî bir ağırlığı var. Fakat manasında öyle bir rahatlık ve hafiflik var ki, tarif edilmez. Çünkü âbid, namazında der: **أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** Yani: "Hâlık ve Rezzak, ondan başka yoktur. Zarar ve menfaat, onun elindedir. O hem Hakîm'dir, abes iş yapmaz. Hem Rahîm'dir; ihsanı, merhameti çoktur" diye

itikad ettiğinden her şeyde bir hazine-i rahmet kapısını bulur. Dua ile çalar. Hem her şeyi kendi Rabbisinin emrine müsahhar görür, Rabbisine iltica eder. Tevekkül ile istinad edip her musibete karşı tahassun eder. İmanı, ona bir emniyet-i tâmmе verir. Evet her hakikî hasenat gibi cesaretin dahi menbaı, imandır, ubudiyettir. Her seyyiat gibi cebanetin dahi menbaı, dalalettir. Evet tam münevver-ül kalb bir âbidi, küre-i arz bomba olup patlasa, ihtimaldir ki, onu korkutmaz. Belki hârika bir kudret-i Samedaniyeyi, lezzetli bir hayret ile seyredecek. Fakat meşhur bir münevver-ül akıl denilen kalbsiz bir fâsik feylesof ise; gökte bir kuyruklu yıldızı görse, yerde titrer. "Acaba bu serseri yıldız Arzımıza çarpmasın mı?" der; evhama düşer. (Bir vakit böyle bir yıldızdan Amerika titredi. Çokları gece vakti hanelerini terkettiler.)

Evet insan, nihayetsiz şeylere muhtaç olduğu halde; sermayesi hiç hükmünde... Hem nihayetsiz musibetlere maruz olduğu halde; iktidarı, hiç hükmünde bir şey... Âdeta sermaye ve iktidarının dairesi, eli nereye yetişirse o kadardır. Fakat emelleri, arzuları ve elemeleri ve belaları ise; dairesi, gözü, hayali nereye yetişirse ve gidinceye kadar geniştir. Bu derece âciz ve zaîf, fakir ve muhtaç olan ruh-u beşere ibadet, tevekkül, tevhid, teslim; ne kadar azîm bir kâr, bir saadet, bir nimet olduğunu, bütün bütün kör olmayan görür, derk eder. Malûmdur ki: Zararsız yol, zararlı yola -velev on ihtimalden bir ihtimal ile olsa- tercih edilir. Halbuki mes'elemiz olan ubudiyet yolu, zararsız olmakla beraber ondan dokuz ihtimal ile bir saadet-i ebediye hazinesi vardır. Fısk ve sefahet yolu ise; -hattâ fâsıkın itirafıyla dahi- menfaatsız olduğu halde, ondan dokuz ihtimal ile şekavet-i ebediye helâketi bulunduğu; icma ve tevatür derecesinde hadsiz ehl-i ihtisasın ve müşahedenin şehadetiyle sabittir. Ve ehl-i zevkin ve keşfin ihbaratıyla muhakkaktır.

Elhasıl: Âhîret gibi, dünya saadeti dahi, ibadette ve Allah'a asker olmaktadır. Öyle ise, biz daima: **الحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى الطَّاعَةِ وَالتَّوْفِيقِ** demeliyiz. Ve müslüman olduğumuza şükretmeliyiz.

* * *

Dördüncü Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ

Namaz, ne kadar kıymetdar ve mühim, hem ne kadar ucuz ve az bir masraf ile kazanılır, hem namazsız adam ne kadar divane ve zararlı olduğunu, iki kerre iki dört eder derecesinde kat'î anlamak istersen; şu temsilî hikâyeciğe bak, gör:

Bir zaman bir büyük hâkim, iki hizmetkârını, -herbirisine yirmidört altun verip- iki ay uzaklıkta has ve güzel bir çiftliğine ikamet etmek için gönderiyor. Ve onlara emreder ki: "Şu para ile yol ve bilet masrafı yapınız. Hem oradaki meskeninize lâzım bazı şeyleri mübayaa ediniz. Bir günlük mesafede bir istasyon vardır. Hem araba, hem gemi, hem şimendifer, hem tayyare bulunur. Sermayeye göre binilir."

İki hizmetkâr, ders aldıktan sonra giderler. Birisi bahtiyar idi ki, istasyona kadar bir parça para masraf eder. Fakat o masraf içinde efendisinin hoşuna gidecek öyle güzel bir ticaret elde eder ki; sermayesi birden bine çıkar. Öteki hizmetkâr bedbaht, serseri olduğundan; istasyona kadar yirmiüç altununu sarfeder. Kumara-mumara verip zayi' eder, birtek altunu kalır. Arkadaşı ona der: "Yahu, şu liranı bir bilete ver. Tâ, bu uzun yolda yayan ve aç kalmayasın. Hem bizim efendimiz kerimdir; belki merhamet eder, ettiğin kusuru afveder. Seni de tayyareye bindirirler. Bir günde mahall-i ikametimize gideriz. Yoksa iki aylık bir çölde aç, yayan, yalnız gitmeye mecbur olursun." Acaba şu adam inad edip, o tek lirasını bir define anahtarı hükmünde olan bir bilete vermeyip, muvakkat bir lezzet için sefahete sarfetse; gayet akılsız, zararlı, bedbaht olduğunu, en akılsız adam dahi anlamaz mı?

İşte ey namazsız adam ve ey namazdan hoşlanmayan nefsim!

O hâkim ise; Rabbimiz, Hâlıkımızdır. O iki hizmetkâr yolcu ise; biri mütedeyyin, namazını şevk ile kılar. Diğeri gafil, namazsız insanlardır. O yirmidört altun ise, yirmidört saat her gündeki ömürdür. O has çiftlik ise, Cennet'tir. O istasyon ise, kabirdir. O seyahat ise kabre, haşre, ebede gidecek beşer yolculuğudur. Amele göre, takva kuvvetine göre, o uzun yolu mütefavit derecede kat'ederler. Bir kısım ehl-i takva, berk gibi bin senelik yolu, bir günde keser. Bir kısmı da, hayal gibi ellibin senelik bir mesafeyi bir günde kat'eder. Kur'an-ı Azîmüştân, şu hakikate iki âyetiyle işaret eder. O bilet ise, namazdır. Birtek saat, beş vakit namaza abdestle kâfi gelir. Acaba yirmiüç saatini şu

kısacık hayat-ı dünyeviyeye sarfeden ve o uzun hayat-ı ebediyeye birtek saatini sarfetmeyen; ne kadar zarar eder, ne kadar nefesine zulmeder, ne kadar hilaf-ı akıl hareket eder. Zira bin adamın iştirak ettiği bir piyango kumarına yarı malını vermek, akıl kabul ederse; halbuki kazanç ihtimali binde birdir. Sonra yirmidörtten bir malını, yüzde doksandokuz ihtimal ile kazancı musaddak bir hazine-i ebediyeye vermemek; ne kadar hilaf-ı akıl ve hikmet hareket ettiğini, ne kadar akıldan uzak düştüğünü, kendini âkıl zanneden adam anlamaz mı?

Halbuki namazda ruhun ve kalbin ve aklın büyük bir rahatı vardır. Hem cisme de o kadar ağır bir iş değildir. Hem namaz kılanın diğer mubah dünyevî amelleri, güzel bir niyet ile ibadet hükmünü alır. Bu surette bütün sermaye-i ömrünü, âhirete mal edebilir. Fâni ömrünü, bir cihette ibka eder.

* * *

Beşinci Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ

Namaz kılmak ve büyük günahları işlememek, ne derece hakikî bir vazife-i insaniye ve ne kadar fitrî, münasib bir netice-i hilkat-ı beşeriye olduğunu görmek istersen; şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle:

Seferberlikte bir taburda biri muallem, vazifeperver; diğeri acemî, nefisperver iki asker beraber bulunuyordu. Vazifeperver nefer, talime ve cihada dikkat eder, erzak ve tayinatını hiç düşünmezdi. Çünkü anlamış ki; onu beslemek ve cihazatını vermek, hasta olsa tedavi etmek, hattâ indelhace lokmayı ağzına koymaya kadar devletin vazifesidir. Ve onun asıl vazifesi, talim ve cihaddır. Fakat bazı erzak ve cihazat işlerinde işler. Kazan kaynatır, karavanayı yıkar, getirir. Ona sorulsa: Ne yapıyorsun?

-Devletin angaryasını çekiyorum, der. Demiyor: Nafakam için çalışıyorum.

Diğer şikempver ve acemî nefer ise, talime ve harbe dikkat etmezdi. "O, devlet işidir. Bana ne?" derdi. Daim nafakasını düşünüp onun peşine dolaşır, taburu terkeder, çarşıya gider, alış-veriş ederdi. Bir gün, muallem arkadaşı ona dedi:

-Birader, asıl vazifen, talim ve muharebedir. Sen, onun için buraya getirilmişsin. Padişaha itimad et. O, seni aç bırakmaz. O, onun vazifesidir. Hem sen, âciz ve fakirsin; her yerde kendini beslettiremezsin. Hem mücadele ve seferberlik zamanıdır. Hem sana âsîdir der, ceza verirler. Evet iki vazife, peşimizde görünüyor. Biri, padişahın vazifesidir. Bazan biz onun angaryasını çekeriz ki, bizi beslemektir. Diğeri, bizim vazifemizdir. Padişah bize teshilat ile yardım eder ki, talim ve harbdır. Acaba o serseri nefer, o mücahid mualleme kulak vermezse, ne kadar tehlikede kalır anlarsın!

İşte ey tenbel nefsim! O dalgalı meydan-ı harb, bu dağdağalı dünya hayatıdır. O taburlara taksim edilen ordu ise, cem'iyet-i beşeriyedir. Ve o tabur ise, şu asrın cemaat-ı İslâmiyesidir. O iki nefer ise, biri feraiz-i diniyesini bilen ve işleyen ve kebairi terk ve günahları işlememek için nefis ve şeytanla mücadele eden müttaki müslümandır. Diğeri: Rezzak-ı Hakikî'yi ittiham etmek derecesinde derd-i maişete dalıp, feraizi terk ve maişet yolunda rastgelen günahları işleyen fâsık-ı hâsirdir. Ve o talim ve talimat ise, (başta namaz)

ibadettir. Ve o harb ise; nefis ve heva, cin ve ins şeytanlarına karşı mücahede edip günahlardan ve ahlâk-ı rezileden kalb ve ruhunu helâket-i ebediyeden kurtarmaktır. Ve o iki vazife ise; birisi, hayatı verip beslemektir. Diğeri, hayatı verene ve besleyene perestiş edip yalvarmaktır. Ona tevekkül edip emniyet etmektir.

Evet en parlak bir mu'cize-i san'at-ı Samedaniye ve bir hârika-i hikmet-i Rabbaniye olan hayatı kim vermiş, yapmış ise; rızıkla o hayatı besleyen ve idame eden de odur. Ondan başka olmaz... Delil mi istersin? En zaîf, en aptal hayvan; en iyi beslenir (Meyve kurtları ve balıklar gibi). En âciz, en nazik mahluk; en iyi rızık o yer (Çocuklar ve yavrular gibi).

Evet vasıta-ı rızık-ı helâl, iktidar ve ihtiyar ile olmadığını; belki, acz ve za'f ile olduğunu anlamak için balıklar ile tilkileri, yavrular ile canavarları, ağaçlar ile hayvanları müvazene etmek kâfidir. Demek derd-i maişet için namazını terkedenden, o nefere benzer ki: Talimi ve siperini bırakıp, çarşıda dilencilik eder. Fakat namazını kıldıktan sonra Cenab-ı Rezzak-ı Kerim'in matbaha-i rahmetinden tayinatını aramak, başkalara bâr olmamak için bizzât gitmek; güzeldir, mertliktir, o dahi bir ibadettir. Hem insan ibadet için halk olunduğunu, fitratı ve cihazat-ı maneviyesi gösteriyor. Zira hayat-ı dünyeviyesine lâzım olan amel ve iktidar cihetinde en edna bir serçe kuşuna yetişmez. Fakat hayat-ı maneviye ve uhreviyesine lâzım olan ilim ve iftikar ile tazarru' ve ibadet cihetinde hayvanatın sultanı ve kumandanı hükmündedir.

Demek ey nefsim! Eğer hayat-ı dünyeviyeyi gaye-i maksad yapsan ve ona daim çalışsan, en edna bir serçe kuşunun bir neferi hükmünde olursun. Eğer hayat-ı uhreviyeyi gaye-i maksad yapsan ve şu hayatı dahi ona vesile ve mezraa etsen ve ona göre çalışsan; o vakit hayvanatın büyük bir kumandanı hükmünde ve şu dünyada Cenab-ı Hakk'ın nazlı ve niyazdar bir abdi, mükerrem ve muhterem bir misafiri olursun.

İşte sana iki yol, istediğini intihab edebilirsin. Hidayet ve tevfikı Erhamürrâhimîn'den iste...

* * *

Altıncı Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ

Nefis ve malını Cenab-ı Hakk'a satmak ve ona abd olmak ve asker olmak; ne kadar kârlı bir ticaret, ne kadar şerefli bir rütbe olduğunu anlamak istersen, şu temsilî hikâyeciği dinle:

Bir zaman bir padişah, raiyetinden iki adama, her birisine emaneten birer çiftlik verir ki; içinde fabrika, makine, at, silâh gibi her şey var. Fakat fırtınalı bir muharebe zamanı olduğundan, hiçbir şey kararında kalmaz. Ya mahvolur veya tebeddül eder gider. Padişah, o iki nefere kemal-i merhametinden bir yaver-i ekremini gönderdi. Gayet merhametkâr bir ferman ile onlara diyordu: Elinizde olan emanetimi bana satınız. Tâ, sizin için muhafaza edeyim, beyhude zayi' olmasın. Hem muharebe bittikten sonra size daha güzel bir surette iade edeceğim. Hem güya o emanet malınızdır, pek büyük bir fiat size vereceğim. Hem o makine ve fabrikadaki âletler, benim namımla ve benim tezgâhımda işlettirilecek. Hem fiatı, hem ücretleri, birden bine yükselecek. Bütün o kârı size vereceğim. Hem de siz, âciz ve fakirsiniz. O koca işlerin masarifatını tedarik edemezsiniz. Bütün masarifatı ve levazımatı, ben deruhde ederim. Bütün vâridatı ve menfaatı size vereceğim. Hem de terhisat zamanına kadar elinizde bırakacağım. İşte beş mertebe kâr içinde kâr...

Eğer bana satmazsanız, zâten görüyorsunuz ki, hiç kimse elindekini muhafaza edemiyor. Herkes gibi elinizden çıkacaktır. Hem beyhude gidecek, hem o yüksek fiattan mahrum kalacaksınız. Hem o nâzik, kıymetdar âletler, mizanlar, istimal edilecek şahane madenler ve işler bulmadığından; bütün bütün kıymetten düşecekler. Hem idare ve muhafaza zahmeti ve külfeti başınıza kalacak. Hem emanette hıyanet cezasını göreceksiniz. İşte beş derece hasaret içinde hasaret...

Hem de bana satmak ise, bana asker olup benim namımla tasarruf etmek demektir. Âdi bir esir ve başı bozuğa bedel, âlî bir padişahın has, serbest bir yaver-i askeri olursunuz.

Onlar, şu iltifatı ve fermanı dinledikten sonra, o iki adamdan aklı başında olanı dedi:

-Baş üstüne, ben maaliftihar satarım. Hem, bin teşekkür ederim.

Diğeri mağrur, nefsi firavunlaşmış, hodbin, ayyaş, güya ebedî o çiftlikte kalacak gibi, dünya zelzelelerinden dağdağlarından haberi yok. Dedi:

-Yok! Padişah kimdir? Ben mülkümü satmam, keyfimi bozmam...

Biraz zaman sonra birinci adam öyle bir mertebeye çıktı ki, herkes haline gıpta ederdi. Padişahın lütfuna mazhar olmuş, has sarayında saadetle yaşıyor. Diğeri, öyle bir hale giriftar olmuş ki: Hem herkes ona acıyor, hem de "müstehak!" diyor. Çünkü hatasının neticesi olarak hem saadeti ve mülkü gitmiş, hem ceza ve azab çekiyor.

İşte ey nefs-i pürheves! Şu misalin dûrbîni ile hakikatın yüzüne bak. Amma o padişah ise, ezel-ebed Sultanı olan Rabbin, Hâlıkındır. Ve o çiftlikler, makineler, âletler, mizanlar ise, senin daire-i hayatın içindeki mâmelekin ve o mâmelekin içindeki cisim, ruh ve kalbin ve onlar içindeki göz ve dil, akıl ve hayal gibi zahirî ve bâtinî hasselerindir. Ve o yaver-i ekrem ise, Resul-i Kerim'dir. Ve o ferman-ı ahkem ise, Kur'an-ı Hakîm'dir ki, bahsinde bulunduğumuz ticaret-i azîmeyi, şu âyetle ilân ediyor:

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ

Ve o dalgalı muharebe meydanı ise, şu fırtınalı dünya yüzüdür ki; durmuyor, dönüyor, bozuluyor ve her insanın aklına şu fikri veriyor: "Madem herşey elimizden çıkacak, fâni olup kaybolacak. Acaba bâkiye tebdil edip ibka etmek çaresi yok mu?" deyip, düşünürken birden semavî sadâ-yı Kur'an işitiliyor. Der: "Evet var. Hem, beş mertebe kârlı bir surette güzel ve rahat bir çaresi var."

Sual: Nedir?

Elcevab: Emaneti, sahib-i hakikîsine satmak.. İşte o satışta, beş derece kâr içinde kâr var.

Birinci Kâr: Fâni mal, beka bulur. Çünkü Kayyum-u Bâki olan Zât-ı Zülcelal'e verilen ve onun yolunda sarfedilen şu ömr-ü zâil, bâkiye inkılab eder, bâki meyveler verir. O vakit ömür dakikaları, âdeta tohumlar, çekirdekler hükmünde zahiren fena bulur, çürür. Fakat âlem-i bekada, saadet çiçekleri açarlar ve sünbüllenişirler. Ve Âlem-i Berzah'ta ziyadar, munis birer manzara olurlar.

İkinci Kâr: Cennet gibi bir fiat veriliyor.

Üçüncü Kâr: Her âza ve hasselerin kıymeti, birden bine çıkar. Meselâ: Akıl bir âlettir. Eğer Cenab-ı Hakk'a satmayıp belki nefis hesabına çalıştırsan, öyle meş'um ve müz'îç ve muacciz bir âlet olur ki; geçmiş zamanın âlâm-ı hazînesini ve gelecek zamanın ehval-i muhavvifanesini senin bu bîçare başına yükletecek, yümünsüz ve muzır bir âlet derekesine iner. İşte bunun içindir ki: Fâsık adam, aklın iz'ac ve tacizinden kurtulmak için, galiben ya sarhoşluğa veya eğlenceye kaçar. Eğer Mâlik-i Hakikî'sine satılsa ve onun hesabına çalıştırsan; akıl, öyle tılsımlı bir anahtar olur ki: Şu kâinata olan nihayetsiz rahmet hazinelerini ve hikmet definelerini açar. Ve bununla sahibini, saadet-i ebediyeye müheyya eden bir mürşid-i Rabbanî derecesine çıkar. Meselâ: Göz bir hassedir ki, ruh bu âlemi o pencere ile seyredir. Eğer Cenab-ı Hakk'a satmayıp belki nefis hesabına çalıştırsan; geçici, devamsız bazı güzellikleri, manzaraları seyr ile şehvet ve heves-i nefsaniyeye bir kavvad derekesinde bir hizmetkâr olur. Eğer gözü, gözün Sâni'-i Basîr'ine satsan ve onun hesabına ve izni dairesinde çalıştırsan; o zaman şu göz, şu kitab-ı kebir-i kâinatın bir mütalaacısı ve şu âlemdeki mu'cizat-ı san'at-ı Rabbaniyenin bir seyircisi ve şu Küre-i Arz bahçesindeki rahmet çiçeklerinin mübarek bir arısı derecesine çıkar. Meselâ: Dildeki kuvve-i zaikayı, Fâtır-ı Hakîm'ine satmazsan, belki nefis hesabına, mide namına çalıştırsan; o vakit midenin tavlasına ve fabrikasına bir kapıcı derekesine iner, sukut eder. Eğer Rezzak-ı Kerim'e satsan; o zaman dildeki kuvve-i zaika, rahmet-i İlahiye hazinelerinin bir nâzır-ı mahiri ve Kudret-i Samedaniye matbahlarının bir müfettiş-i şâkiri rütbesine çıkar.

İşte ey akıl, dikkat et! Meş'um bir âlet nerede? Kâinat anahtarı nerede? Ey göz, güzel bak! Âdi bir kavvad nerede? Kütübhane-i İlahînin mütefennin bir nâzırını nerede? Ve ey dil, iyi tad! Bir tavla kapıcısı ve bir fabrika yasakçısı nerede? Hazine-i hasa-i rahmet nâzırını nerede?

Ve daha bunlar gibi başka âletleri ve âzaları kıyas etsen anlarsın ki: Hakikaten mü'min Cennet'e lâayık ve kâfir Cehennem'e muvafık bir mahiyet kesbeder. Ve onların herbiri, öyle bir kıymet almalarının sebebi: Mü'min, imanıyla Hâlıkının emanetini, onun namına ve izni dairesinde istimal etmesidir. Ve kâfir, hıyanet edip nefis-i emmare hesabına çalıştırmasıdır.

Dördüncü Kâr: İnsan zaîftir, belaları çok. Fakirdir, ihtiyacı pek ziyade. Âcizdir, hayat yükü pek ağır. Eğer Kadîr-i Zülcelal'e dayanıp tevekkül etmezse ve itimad edip teslim olmazsa, vicdanı daim azab içinde kalır. Semeresiz meşakkatler, elemeler, teessüfler onu boğar. Ya sarhoş veya canavar eder.

Beşinci Kâr: Bütün o âza ve âletlerin ibadeti ve tesbihatı ve o yüksek ücretleri, en muhtaç olduğun bir zamanda, Cennet yemişleri suretinde sana verileceğine; ehl-i zevk ve keşif ve ehl-i ihtisas ve müşahede ittifak etmişler.

İşte bu beş mertebe kârlı ticareti yapmazsan, şu kârlardan mahrumiyetten başka, beş derece hasaret içinde hasarete düşeceksin.

Birinci Hasaret: O kadar sevdiğin mal ve evlâd ve perestiş ettiğin nefis ve heva ve meftun olduğun gençlik ve hayat zayi' olup kaybolacak, senin elinden çıkacaklar. Fakat günahlarını, elemelerini sana bırakıp boynuna yükletecekler.

İkinci Hasaret: Emanette hıyanet cezasını çekeceksin. Çünkü en kıymetdar âletleri, en kıymetsiz şeylerde sarfedip nefisine zulmettin.

Üçüncü Hasaret: Bütün o kıymetdar cihazat-ı insaniyeyi, hayvanlıktan çok aşağı bir derekeye düşürüp hikmet-i İlahiyeye iftira ve zulmettin.

Dördüncü Hasaret: Acz ve fakrın ile beraber, o pek ağır hayat yükünü, zaîf beline yükleyip zeval ve firak sillesi altında daim vaveylâ edeceksin.

Beşinci Hasaret: Hayat-ı ebediye esasatını ve saadet-i uhreviye levazimatını tedarik etmek için verilen akıl, kalb, göz ve dil gibi güzel hediye-i Rahmaniye, Cehennem kapılarını sana açacak çirkin bir surete çevirmektir.

Şimdi satmağa bakacağız. Acaba o kadar ağır bir şey midir ki, çokları satmaktan kaçıyorlar. Yok, kat'â ve aslâ! Hiç öyle ağırlığı yoktur. Zira helâl dairesi geniştir, keyfe kâfi gelir. Harama girmeye hiç lüzum yoktur. Feraiz-i İlahiye ise hafiftir, azdır. Allah'a abd ve asker olmak, öyle lezzetli bir şereftir ki, tarif edilmez. Vazife ise: Yalnız bir asker gibi Allah namına işlemeli, başlamalı. Ve Allah hesabıyla vermeli ve almalı. Ve izni ve kanunu dairesinde hareket etmeli, sükûnet bulmalı. Kusur etse, istiğfar etmeli. Yâ Rab! Kusurumuzu afvet, bizi kendine kul kabul et, emanetini kabzetmek zamanına kadar bizi emanette emin kıl. Âmîn demeli ve ona yalvarmalı...

* * *

Yedinci Söz

Şu kâinatın tılsım-ı muğlakını açan

رُحُ-و بَـشَرٍ لِـفَتْحِ الْبَابِ بِأَمْنٍ بِاللَّهِ وَ بِالْيَوْمِ الْآخِرِ
iki tılsım-ı müşkil-küşa olduğunu ve sabır ile Hâlıkına tevekkül ve iltica ve şükür ile Rezzakından sual ve dua; ne kadar nâfi' ve tiryak gibi iki ilâç olduğunu; ve Kur'an'ı dinlemek, hükmüne inkıyad etmek, namazı kılmak, kebairi terk etmek; ebed-ül âbâd yolculuğunda ne kadar mühim, değerli revnakdar bir bilet, bir zâd-ı âhiret, bir nur-u kabir olduğunu anlamak istersen; şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle:

Bir zaman bir asker, meydan-ı harb ve imtihanında, kâr ve zarar deveranında pek müdhiş bir vaziyete düşer. Şöyle ki:

Sağ ve sol iki tarafından dehşetli derin iki yara ile yaralı ve arkasında cesîm bir arslan, ona saldırmak için bekliyor gibi duruyor. Ve gözü önünde bir darağacı dikilmiş, bütün sevdiklerini asıp mahvediyor, onu da bekliyor. Hem bu hali ile beraber uzun bir yolculuğu var, nefyediliyor. O bîçare, şu dehşet içinde, me'yusane düşünürken; sağ cihetinde Hızır gibi bir hayırhah, nuranî bir zât peyda olur. Ona der: "Me'yus olma. Sana iki tılsım verip öğreteceğim. Güzelce istimal etsen, o arslan, sana müsahhar bir at olur. Hem o darağacı, sana keyif ve tenezzüh için hoş bir salıncağa döner. Hem sana iki ilâç vereceğim. Güzelce istimal etsen; o iki müteaffin yaraların, iki güzel kokulu Gül-ü Muhammedî (Aleyhissalâtü Vesselâm) denilen latif çiçeğe inkılab ederler. Hem sana bir bilet vereceğim. Onunla, uçar gibi bir senelik bir yolu, bir günde kesersin. İşte eğer inanmıyorsan, bir parça tecrübe et. Tâ doğru olduğunu anlayasın." Hakikaten bir parça tecrübe etti. Doğru olduğunu tasdik etti. Evet ben, yani şu bîçare Said dahi bunu tasdik ederim. Çünkü biraz tecrübe ettim, pek doğru gördüm. Bundan sonra birden gördü ki: Sol cihetinden Şeytan gibi dessus, ayyaş aldatıcı bir adam, çok zînetler, süslü suretler, fantaziyeler, müskirler beraber olduğu halde geldi. Karşısında durdu. Ona dedi:

-Hey arkadaş! Gel gel, beraber işret edip keyfedelim. Şu güzel kız suretlerine bakalım. Şu hoş şarkıları dinleyelim. Şu tatlı yemekleri yiyelim.

Sual: Hâ hâ, nedir ağzında gizli okuyorsun?

Cevab: Bir tılsım.

-Bırak şu anlaşılmasız işi. Hazır keyfimizi bozmayalım.

S- Hâ, şu ellerindeki nedir?

C- Bir ilâç.

-At şunu. Sağlamsın. Neyin var. Alkış zamanıdır.

S- Hâ, şu beş nişanlı kâğıt nedir?

C- Bir bilet. Bir tayinat senedi.

-Yırt bunları. Şu güzel bahar mevsiminde yolculuk bizim nemize lâzım! der. Herbir desise ile onu iknaa çalışır. Hattâ o bîçare, ona biraz meyleder. Evet, insan aldanır. Ben de öyle bir dессasa aldandım.

Birden sağ cihetinden ra'd gibi bir ses gelir. Der: "Sakın aldanma. Ve o dессasa de ki: Eğer arkamdaki arslanı öldürüp, önümdeki darağacını kaldırıp, sağ ve solumdaki yaraları def'edip peşimdeki yolculuğu men'edecek bir çare sende varsa, bulursan; haydi yap, göster, görelim. Sonra de: Gel keyfedelim. Yoksa sus hey sersem!. Tâ Hızır gibi bu zât-ı semavî dediğini desin."

İşte ey gençliğinde gülmüş, şimdi güldüğüne ağlayan nefsim! Bil: O bîçare asker ise, sensin ve insandır. Ve o arslan ise, eceldir. Ve o darağacı ise, ölüm ve zeval ve firaktır ki; gece gündüzün dönmesinde her dost veda eder, kaybolur. Ve o iki yara ise, birisi müz'ic ve hadsiz bir acz-i beşerî; diğeri elîm, nihayetsiz bir fakr-ı insanîdir. Ve o nefy ve yolculuk ise, âlem-i ervahtan, rahm-ı maderden, sabavetten, ihtiyarlıktan, dünyadan, kabirden, berzahtan, haşirden, Sırat'tan geçer bir uzun sefer-i imtihandır. Ve o iki tılsım ise, Cenab-ı Hakk'a iman ve âhirete imandır.

Evet şu kudsî tılsım ile ölüm; insan-ı mü'mini, zindan-ı dünyadan bostan-ı cinana, huzur-u Rahman'a götüren bir müsahhar at ve burak suretini alır. Onun içindir ki: Ölümün hakikatını gören kâmil insanlar, ölümü sevmişler. Daha ölüm gelmeden ölmek istemişler. Hem zeval ve firak, memat ve vefat ve darağacı olan mürur-u zaman, o iman tılsımı ile, Sâni'-i Zülcelal'in taze taze, renk renk, çeşit çeşit mu'cizat-ı nakşını, havarık-ı kudretini, tecelliyat-ı rahmetini, kemal-i lezzetle seyr ve temaşaya vasıta suretini alır. Evet Güneşin nurundaki renkleri gösteren âyinelerin tebeddül edip tazelenmesi ve sinema perdelerinin değişmesi, daha hoş, daha güzel manzaralar teşkil eder. Ve o iki ilâç ise, biri sabır ile tevekküldür. Hâlıkının kudretine istinad, hikmetine itimaddır.

Öyle mi? Evet emr-i **مَنْ فَيَكُونُ** e mâlik bir Sultan-ı Cihan'a acz tezkeresiyle istinad eden bir adamın ne pervası olabilir? Zira en müdhiş bir musibet karşısında

إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ deyip itminan-ı kalb ile Rabb-ı Rahîm'ine itimad eder. Evet ârif-i billah, aczden, mehafetullahtan telezzüz eder. Evet havfta lezzet vardır. Eğer bir yaşındaki bir çocuğun akli bulunsa ve ondan sual edilse: "En leziz ve en tatlı haletin nedir?" Belki diyecek: "Aczimi, za'fımı anlayıp, vâlidemin tatlı tokatından korkarak yine vâlidemin şefkatli sinesine sığındığım halettir." Halbuki bütün vâlidelerin şefkatleri, ancak bir lem'a-i tecelli-i rahmettir. Onun içindir ki: Kâmil insanlar, aczde ve havfullahta öyle bir lezzet bulmuşlar ki; kendi havl ve kuvvetlerinden şiddetle teberri edip, Allah'a acz ile sığınmışlar. Aczi ve havfı, kendilerine şefaathı yapmışlar.

Diğer ilâç ise, şükür ve kanaat ile taleb ve dua ve Rezzak-ı Rahîm'in rahmetine itimaddır. Öyle mi? Evet, bütün yeryüzünü bir sofraya nimet eden ve bahar mevsimini bir çiçek destesi yapan ve o sofranın yanına koyan ve üstüne serpen bir Cevvad-ı Kerim'in misafirine fakr ve ihtiyaç, nasıl elîm ve ağır olabilir? Belki fakr ve ihtiyacı, hoş bir iştiha suretini alır. İштиha gibi fakrın tezyidine çalışır. Onun içindir ki: Kâmil insanlar, fakr ile fahretmişler. Sakın yanlış anlama! Allah'a karşı fakrını hissedip yalvarmak demektir. Yoksa fakrını halka gösterip, dilencilik vaziyetini almak demek değildir. Ve o bilet, sened ise; başta namaz olarak eda-i feraiz ve terk-i kebairdir. Öyle mi? Evet bütün ehl-i ihtisas ve müşahedenin ve bütün ehl-i zevk ve keşfin ittifakıyla; o uzun ve karanlıklı ebed-ül âbâd yolunda zâd ü zahîre, ışık ve burak; ancak Kur'anın evamirini imtisal ve nevahisinden içtinab ile elde edilebilir. Yoksa fen ve felsefe, san'at ve hikmet, o yolda beş para etmez. Onların ışıkları, kabrin kapısına kadardır.

İşte ey tenbel nefsim!

Beş vakit namazı kılmak, yedi kebairi terketmek; ne kadar az ve rahat ve hafiftir. Neticesi ve meyvesi ve faidesi ne kadar çok mühim ve büyük olduğunu; aklın varsa, bozulmamış ise anlarsın. Ve fîsk ve sefahete seni teşvik eden şeytana ve o adama dersin: Eğer ölümü öldürüp, zevali dünyadan izale etmek ve aczi ve fakrı, beşerden kaldırıp kabir kapısını kapamak çaresi varsa, söyle dinleyelim. Yoksa sus. Kâinat meşid-i kebirinde Kur'an kâinatı okuyor! Onu dinleyelim. O nur ile nurlanalım, hidayetiyle amel edelim ve onu vird-i zeban edelim. Evet söz odur ve ona derler. Hak olup, Hak'tan gelip Hak diyen ve hakikatı gösteren ve nuranî hikmeti neşreden odur.

اللَّهُمَّ نَوِّرْ قُلُوبَنَا بِنُورِ الْإِيمَانِ وَ الْمُرَانِ اللَّهُمَّ اغْنِنَا بِالْإِفْتِقَارِ إِلَيْكَ وَ لَا تَفْقُرْنَا بِالْإِسْتِغْنَاءِ عَنْكَ تَبَرَّأْنَا إِلَيْكَ مِنْ حَوْلِنَا وَ قُوَّتِنَا وَ التَّجَنُّنَا إِلَى حَوْلِكَ وَ قُوَّتِكَ فَاجْعَلْنَا مِنَ الْمُتَوَكِّلِينَ عَلَيْكَ وَ لَا تَكِلْنَا إِلَى أَنْفُسِنَا وَاحْفَظْنَا بِحِفْظِكَ وَارْحَمْنَا وَ ارْحَمِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ وَ صَلِّ وَ سَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَ نَبِيِّكَ وَ صَفِيِّكَ وَ خَلِيلِكَ وَ جَمَالِ مُلْكِكَ وَ مَلِيكِ صُنْعِكَ وَ عَيْنِ عِنَايَتِكَ وَ شَمْسِ هِدَايَتِكَ وَ لِسَانِ حُجَّتِكَ وَ مِثَالِ رَحْمَتِكَ وَ نُورِ خَلْقِكَ وَ شَرَفِ مَوْجُودَاتِكَ وَ سِرَاجِ وَحَدِيثِكَ فِي كَثْرَةِ مَخْلُوقَاتِكَ وَ

كَاشِفِ طَلْسِمِ كَائِنَاتِكَ وَ دَلَالِ سُلْطَنَةِ رُبُوبِيَّتِكَ وَ مُبَلِّغِ مَرْضِيَّاتِكَ وَ مُعَرِّفِ كُنُوزِ أَسْمَائِكَ وَ مُعَلِّمِ عِبَادِكَ وَ تَرْجَمَانِ آيَاتِكَ وَ مِرْآتِ
جَمَالِ رُبُوبِيَّتِكَ وَ مَدَارِ شُهُودِكَ وَ إِشْهَادِكَ وَ حَبِيبِكَ وَ رَسُولِكَ الَّذِي أَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ أَجْمَعِينَ وَ عَلَى
إِخْوَانِهِ مِنَ النَّبِيِّينَ وَ الْمُرْسَلِينَ وَ عَلَى مَلَائِكَتِكَ الْمُقَرَّبِينَ وَ عَلَى عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ آمِينَ

* * *

Sekizinci Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ * إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ

Şu dünya ve dünya içindeki ruh-u insanî ve insanda dinin mahiyet ve kıymetlerini ve eğer din-i hak olmazsa, dünya bir zindan olması ve dinsiz insan, en bedbaht mahluk olduğunu ve şu âlemin tılsımını açan, ruh-u beşerîyi zulümattan kurtaran **يَا اللَّهُ** ve **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** olduğunu anlamak istersen; şu temsili hikâyeciğe bak, dinle:

Eski zamanda iki kardeş, uzun bir seyahate beraber gidiyorlar. Gitgide tâ yol ikileşti. O iki yol başında ciddî bir adamı gördüler. Ondandır sordular: "Hangi yol iyidir?" O dahi onlara dedi ki: Sağ yolda kanun ve nizama tebaiyet mecburiyeti vardır. Fakat o külfet içinde bir emniyet ve saadet vardır. Sol yolda ise, serbestiyet ve hürriyet vardır. Fakat o serbestiyet içinde bir tehlike ve şekavet vardır. Şimdi intihabdaki ihtiyar sizdedir.

Bunu dinledikten sonra güzel huylu kardeş sağ yola **تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ** deyip gitti ve nizam ve intizama tebaiyeti kabul etti. Ahlâksız ve serseri olan diğer kardeş, sırf serbestlik için sol yolu tercih etti. Zahiren hafif, manen ağır vaziyette giden bu adamı hayalen takib ediyoruz:

İşte bu adam, dereden tepeden aşır, git gide tâ hâlî bir sahraya girdi. Birden müdhiş bir sadâ işitti. Baktı ki: Dehşetli bir arslan, meşelikten çıkıp ona hücum ediyor. O da kaçtı. Tâ altmış arşın derinliğinde susuz bir kuyuya rastgeldi. Korkusundan kendini içine attı. Yarısına kadar düşüp, elleri bir ağaca rastgeldi, yapıştı. Kuyunun duvarında göğermiş olan o ağacın iki kökü var. İki fare, biri beyaz biri siyah, o iki köke musallat olup kesiyorlar. Yukarıya baktı gördü ki: Arslan, nöbetçi gibi kuyunun başında bekliyor. Aşağıya baktı gördü ki: Dehşetli bir ejderha, içindedir. Başını kaldırmış, otuz arşın yukarıdaki ayağına takarrüb etmiş. Ağzı kuyu ağzı gibi geniştir. Kuyunun duvarına baktı gördü ki: Isırıcı muzır haşerat, etrafını sarmışlar. Ağacın başına baktı gördü ki: Bir incir ağacıdır. Fakat hârika olarak muhtelif çok ağaçların meyveleri, cevizden nara kadar başında yemişleri var. İşte şu adam, sû'-i fehminden, akılsızlığından anlamıyor ki, bu âdi bir iş değildir. Bu işler tesadüfî olamaz. Bu acib işler içinde garib esrar var. Ve pek büyük bir işleyici var olduğunu intikal etmedi. Şimdi bunun kalbi ve ruh ve aklı, şu elîm vaziyetten gizli feryad u figân ettikleri halde; nefsi emmaresi, güya bir şey yokmuş gibi tecahül edip, ruh ve kalbin ağlamasından kulağını kapayıp, kendi kendini aldatarak, bir bahçede

bulunuyor gibi o ağacın meyvelerini yemeğe başladı. Halbuki o meyvelerin bir kısmı zehirli ve muzır idi. Bir hadîs-i kudsîde Cenab-ı Hak buyurmuş:

أَنَا عِنْدَ ظَرِّ عَبْدِ بِي Yani "Kulum beni nasıl tanırsa, onunla öyle muamele ederim."

İşte bu bedbaht adam, sû'-i zan ile ve akılsızlığı ile, gördüğünü âdi ve ayn-ı hakikat telakki etti ve öyle de muamele gördü ve görüyor ve görecek! Ne ölüyor ki kurtulsun, ne de yaşıyor, böylece azab çekiyor. Biz de şu meş'umu, bu azabda bırakıp döneceğiz. Tâ, öteki kardeşin halini anlayacağız.

İşte şu mübarek akıllı zât gidiyor. Fakat biraderi gibi sıkıntı çekmiyor. Çünkü güzel ahlâklı olduğundan güzel şeyleri düşünür, güzel hülyalar eder. Kendi kendine ünsiyet eder. Hem biraderi gibi zahmet ve meşakkat çekmiyor. Çünkü nizamı bilir, tebaiyet eder, teshilat görür. Asayiş ve emniyet içinde serbest gidiyor. İşte bir bahçeye rastgeldi. İçinde hem güzel çiçek ve meyveler var. Hem bakılmadığı için murdar şeyler de bulunuyor. Kardeşi dahi böyle birisine girmişti. Fakat murdar şeylere dikkat edip meşgul olmuş, midesini bulandırmış. Hiç istirahat etmeden çıkıp gitmişti. Bu zât ise, "Her şeyin iyisine bak" kaidesiyle amel edip murdar şeylere hiç bakmadı. İyi şeylerden iyi istifade etti. Güzelce istirahat ederek çıkıp gidiyor. Sonra gitgide bu dahi evvelki biraderi gibi bir sahra-i azîmeye girdi. Birden hücum eden bir arslanın sesini işitti. Korktu, fakat biraderi kadar korkmadı. Çünkü hüsn-ü zannıyla ve güzel fikriyle; "Şu sahranın bir hâkimi var. Ve bu arslan, o hâkimin taht-ı emrinde bir hizmetkâr olması ihtimali var" diye düşünüp teselli buldu. Fakat yine kaçtı. Tâ altmış arşın derinliğinde bir susuz kuyuya rastgeldi, kendini içine attı. Biraderi gibi ortasında bir ağaca eli yapıştı; havada muallak kaldı. Baktı iki hayvan, o ağacın iki kökünü kesiyorlar. Yukarıya baktı arslan, aşağıya baktı bir ejderha gördü. Aynı kardeşi gibi bir acib vaziyet gördü. Bu dahi tedehhüş etti. Fakat kardeşinin dehşetinden bin derece hafif. Çünkü güzel ahlâkı, ona güzel fikir vermiş ve güzel fikir ise, ona her şeyin güzel cihetini gösteriyor. İşte bu sebebden şöyle düşündü ki: Bu acib işler, birbiriyle alâkadardır. Hem bir emir ile hareket ederler gibi görünüyor. Öyle ise, bu işlerde bir tılsım vardır. Evet bunlar, bir gizli hâkimin emriyle dönerler. Öyle ise ben yalnız değilim, o gizli hâkim bana bakıyor; beni tecrübe ediyor, bir maksad için beni bir yere sevk edip davet ediyor. Şu tatlı korku ve güzel fikirden bir merak neş'et eder ki: Acaba beni tecrübe edip kendini bana tanıttırmak isteyen ve bu acib yol ile bir maksada sevkeden kimdir? Sonra, tanımak merakından tılsım sahibinin muhabbeti neş'et etti ve şu muhabbetten, tılsımı açmak arzusu neş'et etti ve o arzudan, tılsım sahibini razı edecek ve hoşuna gidecek bir güzel vaziyet almak iradesi neş'et etti. Sonra ağacın başına baktı, gördü ki, incir ağacıdır. Fakat başında, binlerle ağacın meyveleri vardır. O vakit bütün bütün korkusu gitti. Çünkü kat'î anladı ki bu incir ağacı, bir listedir, bir fihristedir, bir sergidir. O mahfî hâkim, bağ ve bostanındaki meyvelerin nûmunelerini, bir tılsım ve bir mu'cize ile o ağaca takmış ve kendi misafirlerine ihzar ettiği et'imeye birer işaret

suretinde o ağacı tezyin etmiş olmalı. Yoksa bir tek ağaç, binler ağaçların meyvelerini vermez. Sonra niyaza başladı. Tâ, tılsımın anahtarı ona ilham oldu. Bağırды ki: "Ey bu yerlerin hâkimi! Senin bahtına düştüm. Sana dehalet ediyorum ve sana hizmetkârım ve senin rızanı istiyorum ve seni arıyorum." Ve bu niyazdan sonra, birden kuyunun duvarı yarılıp, şahane, nezih ve güzel bir bahçeye bir kapı açıldı. Belki ejderha ağzı, o kapıya inkılab etti ve arslan ve ejderha, iki hizmetkâr suretini giydiler ve onu içeriye davet ediyorlar. Hattâ o arslan, kendisine müsahhar bir at şekline girdi.

İşte ey tenbel nefsim! Ve ey hayalî arkadaşım!

Geliniz! Bu iki kardeşin vaziyetlerini müvazene edelim. Tâ, iyilik nasıl iyilik getirir ve fenalık, nasıl fenalık getirir; görelim, bilelim.

Bakınız, sol yolun bedbaht yolcusu, her vakit ejderhanın ağzına girmeye muntazırdır; titriyor ve şu bahtiyar ise, meyvedar ve revnekdar bir bahçeye davet edilir. Hem o bedbaht, elîm bir dehşette ve azîm bir korku içinde kalbi parçalanıyor ve şu bahtiyar ise lezîz bir ibret, tatlı bir havf, mahbub bir marifet içinde garib şeyleri seyir ve temaşa ediyor. Hem o bedbaht, vahşet ve me'yusiyet ve kimsesizlik içinde azab çekiyor. Ve şu bahtiyar ise, ünsiyet ve ümid ve iştiyak içinde telezzüz ediyor. Hem o bedbaht, kendini vahşi canavarların hücumuna maruz bir mahpus hükmünde görüyor ve şu bahtiyar ise, bir aziz misafirdir ki, misafiri olduğu Mihmandar-ı Kerim'in acib hizmetkârları ile ünsiyet edip eğleniyor. Hem o bedbaht zahiren leziz, manen zehirli yemişleri yemekle azabını ta'cil ediyor. Zira o meyveler, nümunelerdir. Tatmaya izin var, tâ asıllarına talib olup müşteri olsun. Yoksa, hayvan gibi yutmaya izin yoktur. Ve şu bahtiyar ise tadar, işi anlar. Yemesini te'hir eder ve intizar ile telezzüz eder. Hem o bedbaht, kendi kendine zulmetmiş. Gündüz gibi güzel bir hakikatı ve parlak bir vaziyeti, basiretsizliği ile kendisine muzlim ve zulümatlı bir evham, bir cehennem şekline getirmiş. Ne şefkate müstehaktır ve ne de kimseden şekvaya hakkı vardır.

Meselâ: Bir adam, güzel bir bahçede, ahablarının ortasında, yaz mevsiminde hoş bir ziyafetteki keyfe kanaat etmeyip kendini pis müskirlerle sarhoş edip; kendisini kış ortasında, canavarlar içinde aç, çıplak tahayyül edip bağırmaya ve ağlamaya başlasa, nasıl şefkate lâyıık değil, kendi kendine zulmediyor. Dostlarını canavar görüp, tahkir ediyor. İşte bu bedbaht dahi öyledir ve şu bahtiyar ise, hakikatı görür. Hakikat ise güzeldir. Hakikatın hüsnünü derk etmekle, hakikat sahibinin kemaline hürmet eder. Rahmetine müstehak olur. İşte "Fenaliği kendinden, iyiliği Allah'tan bil" olan hükm-ü Kur'anînin sırrı zahir oluyor. Daha bunlar gibi sair farkları müvazene etsen anlayacaksın ki: Evvelkisinin nefsi-i emmaresi, ona bir manevî cehennem ihzar

etmiş. Ve ötekisinin hüsn-ü niyeti ve hüsn-ü zannı ve hüsn-ü hasleti ve hüsn-ü fikri, onu büyük bir ihsan ve saadete ve parlak bir fazilete ve feyze mazhar etmiş.

Ey nefsim ve ey nefsimle beraber bu hikâyeyi dinleyen adam!

Eğer bedbaht kardeş olmak istemezsen ve bahtiyar kardeş olmak istersen, Kur'an'ı dinle ve hükmüne muti ol ve ona yapış ve ahkâmıyla amel et.

Şu hikâyeye-i temsiliyede olan hakikatları eğer fehmettin ise; hakikat-ı dini ve dünyayı ve insanı ve imanı ona tatbik edebilirsin. Mühimlerini ben söyleyeceğim. İncelerini sen kendin istihrac et.

İşte bak! O iki kardeş ise, biri ruh-u mü'min ve kalb-i sâlihtir. Diğeri, ruh-u kâfir ve kalb-i fâsıktır ve o iki tarîkten sağ ise, tarîk-i Kur'an ve iman'dır. Sol ise, tarîk-ı isyan ve küfrandır. Ve o yoldaki bahçe ise, cem'iyet-i beşeriye ve medeniyet-i insaniye içinde muvakkat hayat-ı içtimaiyedir ki; hayır ve şer, iyi ve fena, temiz ve pis şeyler beraber bulunur. Âkıl odur ki: **خُذْ مَا صَفَا دَعْ مَا كَدَرَ** kaidesiyle amel eder, selâmet-i kalb ile gider. Ve o sahra ise, şu arz ve dünyadır ve o arslan ise, ölüm ve eceldir ve o kuyu ise, beden-i insan ve zaman-ı hayattır ve o altmış arşın derinlik ise, ömr-ü vasatî ve ömr-ü galibî olan altmış seneye işarettir ve o ağaç ise, müddet-i ömür ve madde-i hayattır. Ve o siyah ve beyaz iki hayvan ise, gece ve gündüzdür ve o ejderha ise, ağzı kabir olan tarîk-ı berzahîye ve revak-ı uhrevîdir. Fakat o ağız, mü'min için, zindandan bir bahçeye açılan bir kapıdır ve o haşerat-ı muzırta ise, musibat-ı dünyeviyedir. Fakat mü'min için, gaflet uykusuna dalmamak için tatlı ikazat-ı İlahiye ve iltifatat-ı Rahmaniye hükmündedir ve o ağaçtaki yemişler ise, dünyevî nimetlerdir ki; Cenab-ı Kerim-i Mutlak, onları âhiret nimetlerine bir liste, hem ihtar edici, hem müşabihleri, hem Cennet meyvelerine müşterileri davet eden nümuneler suretinde yapmış. Ve o ağacın birliğiyle beraber muhtelif başka başka meyveler vermesi ise, kudret-i Samedaniyenin sikkesine ve rububiyet-i İlahiyenin hâtemine ve saltanat-ı uluhiyetin turrasına işarettir. Çünkü "Bir tek şeyden her şeyi yapmak" yani bir topraktan bütün nebatat ve meyveleri yapmak; hem bir sudan bütün hayvanatı halketmek; hem basit bir yemekten bütün cihazat-ı hayvaniyeyi icad etmek; bununla beraber "Her şeyi bir tek şey yapmak" yani zîhayatın yediği gayet muhtelif-ül cins taamlardan o zîhayata bir lahm-ı mahsus yapmak, bir cild-i basit dokumak gibi san'atlar; Zât-ı Ehad-i Samed olan Sultan-ı Ezel ve Ebed'in sikke-i hâssasıdır, hâtem-i mahsusudur, taklid edilmez bir turrasıdır. Evet, bir şeyi her şey ve her şeyi bir şey yapmak; her şeyin Hâlıkına has ve Kadîr-i Küll-i Şey'e mahsus bir nişandır, bir âyettir. Ve o tılsım ise, sırr-ı iman ile açılan sırr-ı hikmet-i hilkattir ve o miftah ise,

يا الله لا إله إلا الله الله لا إله إلا هو الحي القيوم dur. Ve o ejderha ağzı bahçe kapısına inkılab etmesi ise, işaretir ki: Kabir ehl-i dalalet ve tuğyan için vahşet ve nisyan içinde zindan gibi sıkıntılı ve bir ejderha batnı gibi dar bir mezara açılan bir kapı olduğu halde, ehl-i Kur'an ve iman için zindan-ı dünyadan bostan-ı bekaya ve meydan-ı imtihandan ravza-i Cinâna ve zahmet-i hayattan rahmet-i Rahman'a açılan bir kapıdır ve o vahşi arslanın dahi munis bir hizmetkâra dönmesi ve müsahhar bir at olması ise, işaretir ki: Mevt, ehl-i dalalet için bütün mahubâtından elîm bir fırak-ı ebedîdir. Hem kendi cennet-i kâzibe-i dünyeviyesinden ihraç ve vahşet ve yalnızlık içinde zindan-ı mezara idhal ve hapis olduğu halde, ehl-i hidayet ve ehl-i Kur'an için, öteki âleme gitmiş eski dost ve ahbablarına kavuşmaya vesiledir. Hem hakikî vatanlarına ve ebedî makam-ı saadetlerine girmeye vasıtaadır. Hem zindan-ı dünyadan bostan-ı Cinâna bir davettir. Hem Rahman-ı Rahîm'in fazlından kendi hizmetine mukabil ahz-ı ücret etmeye bir nöbettir. Hem vazife-i hayat külfetinden bir terhistir. Hem ubudiyet ve imtihanın talim ve talimatından bir paydostur.

Elhasıl: Her kim hayat-ı fâniyeyi esas maksad yapsa, zahiren bir Cennet içinde olsa da manen cehennemdedir ve her kim hayat-ı bâkiyeye ciddî müteveccih ise, saadet-i dâreyne mazhardır. Dünyası ne kadar fena ve sıkıntılı olsa da; Dünyasını, Cennet'in intizar salonu hükmünde gördüğü için hoş görür, tahammül eder, sabır içinde şükreder...

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ وَالسَّلَامَةِ وَالْقُرْآنِ وَالْإِيمَانِ آمِينَ اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ بِعَدَدِ
جَمِيعِ الْخُرُوفَاتِ الْمُتَشَكَّلَةِ فِي جَمِيعِ الْكَلِمَاتِ الْمُتَمَثِّلَةِ بِأَذْنِ الرَّحْمَنِ فِي مَرَايَا تَمُوجَاتِ الْهَوَاءِ عِنْدَ قِرَاءَةِ كُلِّ كَلِمَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ
قَارِءٍ مِنْ أَوَّلِ النُّزُولِ إِلَى آخِرِ الزَّمَانِ وَوَالِدَيْنَا وَوَالِدَيْنَا وَأَزْوَاجِنَا وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِعَدَدِهَا بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ آمِينَ * وَالْحَمْدُ
لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

* * *

Dokuzuncu Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ * وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ

Ey birader! Benden, namazın şu muayyen beş vakte hikmet-i tahsisini soruyorsun. Pek çok hikmetlerinden yalnız birisine işaret ederiz.

Evet herbir namazın vakti, mühim bir inkılab başı olduğu gibi, azîm bir tasarruf-u İlahînin âyinesi ve o tasarruf içinde ihsanat-ı külliye-i İlahiyenin birer ma'kesi olduğundan, Kadîr-i Zülcelal'e o vakitlerde daha ziyade tesbih ve ta'zim ve hadsiz nimetlerinin iki vakit ortasında toplanmış yekûnüne karşı şükür ve hamd demek olan namaza emredilmiştir. Şu ince ve derin manayı bir parça fehmetmek için "beş nükte"yi nefsimle beraber dinlemek lâzım...

Birinci Nükte:Namazın manası, Cenab-ı Hakk'ı tesbih ve ta'zim ve şükürdür. Yani, celaline karşı kavlen ve fiilen "Sübhanallah" deyip takdis etmek. Hem kemaline karşı, lafzan ve amelen "Allahü Ekber" deyip ta'zim etmek. Hem cemaline karşı, kalben ve lisanen ve bedenen "Elhamdülillah" deyip şükretmektir. Demek tesbih ve tekbir ve hamd, namazın çekirdekleri hükmündedirler. Ondandır ki, namazın harekât ve ezkârında bu üç şey, her tarafında bulunuyorlar. Hem ondandır ki, namazdan sonra, namazın manasını te'kid ve takviye için şu kelimat-ı mübareke, otuzüç defa tekrar edilir. Namazın manası, şu mücmel hülâsalarla te'kid edilir.

İkinci Nükte:İbadetin manası şudur ki: Dergâh-ı İlahîde abd, kendi kusurunu ve acz ve fakrını görüp kemal-i rububiyetin ve kudret-i Samedaniyenin ve rahmet-i İlahiyenin önünde hayret ve muhabbetle secde etmektir. Yani rububiyetin saltanatı, nasilki ubudiyeti ve itaati ister; rububiyetin kudsiyeti, paklığı dahi ister ki: Abd, kendi kusurunu görüp istiğfar ile ve Rabbını bütün nekaisten pâk ve müberra ve ehl-i dalaletin efkâr-ı bâtilasından münezzehe ve muallâ ve kâinatın bütün kusuratından mukaddes ve muarrâ olduğunu; tesbih ile Sübhanallah ile ilân etsin.

Hem de rububiyetin kemal-i kudreti dahi ister ki: Abd, kendi za'finı ve mahlukatın aczini görmeye kudret-i Samedaniyenin azamet-i âsârına karşı istihsan ve hayret içinde Allahü Ekber deyip huzû ile rükûa gidip ona iltica ve tevekkül etsin.

Hem rububiyetin nihayetsiz hazine-i rahmeti de ister ki: Abd, kendi ihtiyacını ve bütün mahlukatın fakr ve ihtiyacatını sual ve dua lisanıyla izhar ve

Rabbının ihsan ve in'amatını, şükür ve sena ile ve Elhamdülillah ile ilân etsin. Demek, namazın ef'al ve akvali, bu manaları tazammun ediyor ve bunlar için taraf-ı İlahîden vaz'edilmişler.

Üçüncü Nükte:Nasılki insan, şu âlem-i kebirin bir misal-i musaggarıdır ve Fatiha-i Şerife, şu Kur'an-ı Azîmüşşan'ın bir timsal-i münevveridir. Namaz dahi bütün ibâdâtın enva'ını şamil bir fihriste-i nuraniyedir ve bütün esnaf-ı mahlukatın elvan-ı ibadetlerine işaret eden bir harita-i kudsiyedir.

Dördüncü Nükte: Nasılki haftalık bir saatin saniye ve dakika ve saat ve günlerini sayan milleri birbirine bakarlar, birbirinin misalidirler ve birbirinin hükmünü alırlar. Öyle de; Cenab-ı Hakk'ın bir saat-ı kübrası olan şu âlem-i dünyanın saniyesi hükmünde olan gece ve gündüz deveranı ve dakikaları sayan seneler ve saatleri sayan tabakat-ı ömr-ü insan ve günleri sayan edvar-ı ömr-ü âlem birbirine bakarlar, birbirinin misalidirler ve birbirinin hükmündedirler ve birbirini hatırlatırlar. Meselâ:

Fecir zamanı, tulûa kadar, evvel-i bahar zamanına, hem insanın rahm-ı madere düştüğü âvânına, hem semavat ve arzın altı gün hilkatinden birinci gününe benzer ve hatırlatır ve onlardaki şununat-ı İlahiyeyi ihtar eder.

Zuhr zamanı ise, yaz mevsiminin ortasına, hem gençlik kemaline, hem ömr-ü dünyadaki hilkat-ı insan devrine benzer ve işaret eder ve onlardaki tecelliyat-ı rahmeti ve füyuzat-ı nimeti hatırlatır.

Asr zamanı ise, güz mevsimine, hem ihtiyarlık vaktine, hem âhîrzaman Peygamberinin (Aleyhissalâtu Vesselâm) asr-ı saadetine benzer ve onlardaki şununat-ı İlahiyeyi ve in'amat-ı Rahmaniye-yi ihtar eder.

Mağrib zamanı ise, güz mevsiminin âhîrinde pekçok mahlukatın gurubunu, hem insanın vefatını, hem dünyanın kıyamet ibtidasındaki harabiyetini ihtar ile, tecelliyat-ı celaliye-yi ifham ve beşeri gaflet uykusundan uyandırır, ikaz eder.

İşâ' vakti ise, âlem-i zulûmat, nehar âleminin bütün âsârını siyah kefeni ile setretmesini, hem kışın beyaz kefeni ile ölmüş yerin yüzünü örtmesini, hem vefat etmiş insanın bâkiye-i âsârı dahi vefat edip nisyan perdesi altına girmesini, hem bu dâr-ı imtihan olan dünyanın bütün bütün kapanmasını ihtar ile Kahhar-ı Zülcelal'in celalli tasarrufatını ilân eder.

Gece vakti ise, hem kışı, hem kabri, hem âlem-i Berzahı ifham ile, ruh-u beşer rahmet-i Rahman'a ne derece muhtaç olduğunu insana hatırlatır. Ve gecede teheccüd ise, kabir gecesinde ve Berzah karanlığında ne kadar lüzumlu

bir ışık olduğunu bildirir, ikaz eder ve bütün bu inkılabat içinde Cenab-ı Mün'im-i Hakikî'nin nihayetsiz nimetlerini ihtar ile ne derece hamd ü senaya müstehak olduğunu ilân eder.

İkinci sabah ise, sabah-ı haşri ihtar eder. Evet şu gecenin sabahı ve şu kışın baharı, ne kadar makul ve lâzım ve kat'î ise, haşrin sabahı da, Berzahın baharı da o kat'iyettedir.

Demek bu beş vaktin herbiri, bir mühim inkılab başında olduğu ve büyük inkılabları ihtar ettiği gibi; kudret-i Samedaniyenin tasarrufat-ı azîme-i yevmiyesinin işaretiyle; hem senevî, hem asrî, hem dehrî, kudretin mu'cizatını ve rahmetin hedâyâsını hatırlatır. Demek asıl vazife-i fitrat ve esas-ı ubudiyet ve kat'î borç olan farz namaz, şu vakitlerde lâyıktır ve ensebdır.

Beşinci Nükte:İnsan fitraten gayet zaîftir. Halbuki her şey ona ilişir, onu müteessir ve müteellim eder. Hem gayet âcizdir. Halbuki belaları ve düşmanları pek çoktur. Hem gayet fakirdir. Halbuki ihtiyacatı pek ziyadedir. Hem tenbel ve iktidarsızdır. Halbuki hayatın tekâlifi gayet ağırdır. Hem insaniyet onu kâinatla alâkadar etmiştir. Halbuki sevdiği, ünsiyet ettiği şeylerin zeval ve firakı, mütemadiyen onu incitiyor. Hem akıl ona yüksek maksadlar ve bâki meyveler gösteriyor. Halbuki eli kısa, ömrü kısa, iktidarı kısa, sabrı kısadır.

İşte bu vaziyette bir ruh, fecir zamanında bir Kadîr-i Zülcelal'in, bir Rahîm-i Zülcemal'in dergâhına niyaz ile namaz ile müracaat edip arzuhal etmek, tevfiik ve meded istemek ne kadar elzem ve peşindeki gündüz âleminde başına gelecek, beline yüklenecek işleri, vazifeleri tahammül için ne kadar lüzumlu bir nokta-i istinad olduğu bedaheten anlaşılır.

Ve Zuhr zamanında ki, o zaman, gündüzün kemali ve zevale meyli ve yevmî işlerin âvân-ı tekemmülü ve meşâgîlin tazyikından muvakkat bir istirahat zamanı ve fâni dünyanın bekasız ve ağır işlerin verdiği gaflet ve sersemlikten ruhun teneffüse ihtiyaç vakti ve in'amat-ı İlahiyenin tezahür ettiği bir andır. Ruh-u beşer, o tazyikten kurtulup, o gafletten sıyrılıp, o manasız ve bekasız şeylerden çıkıp Kayyum-u Bâki olan Mün'im-i Hakikî'nin dergâhına gidip el bağlayarak, yekûn nimetlerine şükür ve hamd edip ve istiane etmek ve celal ve azametini karşı rükû ile aczini izhar etmek ve kemal-i bîzevaline ve cemal-i bîmisaline karşı secde edip hayret ve muhabbet ve mahviyetini ilân etmek demek olan zuhr namazını kılmak; ne kadar güzel, ne kadar hoş, ne kadar lâzım ve münasib olduğunu anlamayan insan, insan değil...

Asr vaktinde ki o vakit, hem güz mevsim-i hazînesini ve ihtiyarlık halet-i mahzunesini ve âhîrzaman mevsim-i elîmanesini andırır ve hatırlattırır. Hem yevmî işlerin neticelenmesi zamanı, hem o günde mazhar

olduğu sıhhat ve selâmet ve hayırlı hizmet gibi niam-ı İlahiyenin bir yekûn-ü azîm teşkil ettiği zamanı, hem o koca Güneşin ufûle meyletmesi işaretiyle; insan bir misafir memur ve her şey geçici, bîkarar olduğunu ilân etmek zamanıdır. Şimdi ebediyeti isteyen ve ebed için halkolunan ve ihsana karşı perestiş eden ve firaktan müteellim olan ruh-u insan, kalkıp abdest alıp şu asr vaktinde ikinci namazını kılmak için Kadîm-i Bâki ve Kayyum-u Sermedî'nin dergâh-ı Samedaniyesine arz-ı münacat ederek, zevalsiz ve nihayetsiz rahmetinin iltifatına iltica edip, hesabsız nimetlerine karşı şükür ve hamd ederek, izzet-i rububiyetine karşı zelilane rûkûa gidip, sermediyet-i uluhiyetine karşı mahviyetkârane secde ederek, hakikî bir teselli-i kalb, bir rahat-ı ruh bulup huzur-u kibriyasında kemerbeste-i ubudiyet olmak demek olan asr namazını kılmak, ne kadar ulvî bir vazife, ne kadar münasib bir hizmet, ne kadar yerinde bir borc-u fitrat eda etmek, belki gayet hoş bir saadet elde etmek olduğunu; insan olan anlar.

Mağrib vaktinde ki o zaman, hem kışın başlamasından yaz ve güz âleminin nazenin ve güzel mahlukatının veda-i hazînesi içinde gurub etmesinin zamanını andırır. Hem insanın vefatıyla bütün sevdiklerinden bir firak-ı elîmane içinde ayrılıp kabre girmek zamanını hatırlatır. Hem dünyanın zelzele-i sekerat içinde vefatıyla, bütün sekeneşi başka âlemlere göçmesi ve bu dâr-ı imtihan lâmbasının söndürülmesi zamanını andırır, hatırlatır ve zevalde gurub eden mahbublara perestiş edenleri şiddetle ikaz eder bir zamandır. İşte akşam namazı için böyle bir vakitte, fitraten bir Cemal-i Bâki'ye âyine-i müştak olan ruh-u beşer, şu azîm işleri yapan ve bu cesîm âlemleri çeviren, tebdil eden Kadîm-i Lemyezel ve Bâki-i Layezal'in arş-ı azametine yüzünü çevirip bu fânilerin üstünde "Allahü Ekber" deyip onlardan ellerini çekip hizmet-i Mevlâ için el bağlayıp Daim-i Bâki'nin huzurunda kıyam edip "Elhamdülillah" demekle; kusursuz kemaline, misilsiz cemaline, nihayetsiz rahmetine karşı hamd ü sena edip **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** demekle, muinsiz rububiyetine, şeriksiz uluhiyetine, vezirsiz saltanatına karşı arz-ı ubudiyet ve istiane etmek, hem nihayetsiz kibriyasına, hadsiz kudretine ve acizsiz izzetine karşı rûkûa gidip bütün kâinatla beraber za'f ve aczini, fakr ve zilletini izhar etmekle, **سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ** deyip Rabb-ı Azîm'ini tesbih edip; hem zevalsiz cemal-i zâtına, tegayyürsüz sıfât-ı kudsiyesine, tebeddûlsüz kemal-i sermediyetine karşı secde edip hayret ve mahviyet içinde terk-i masiva ile muhabbet ve ubudiyetini ilân edip, hem bütün fânilere bedel bir Cemil-i Bâki, bir Rahîm-i Sermedî bulup, **سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى** demekle zevalden münezzeh, kusurdan müberra Rabb-i A'lâsını takdis etmek; sonra teşehhüd edip, oturup bütün mahlukatın tahiyat-ı mübarekelerini ve salavat-ı tayyibelerini kendi hesabına o Cemil-i Lemyezel ve Celil-i Lâyezal'e hediye edip ve Resul-i Ekrem'ine selâm etmekle biatını tecdid ve evamirine itaatını izhar edip ve imanını tecdid ile tenvir etmek için şu kasr-ı kâinatın intizam-ı hakîmanesini müşahede edip Sâni'-i Zülcelal'in vahdaniyetine şahadet

etmek; hem saltanat-ı rububiyetin dellâlı ve mübelliğ-i marziyatı ve kitab-ı kâinatın tercüman-ı âyâtı olan Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtu Vesselâm'ın risaletine şehadet etmek demek olan mağrib namazını kılmak ne kadar latif, nazif bir vazife, ne kadar aziz, leziz bir hizmet, ne kadar hoş ve güzel bir ubudiyet, ne kadar ciddî bir hakikat ve bu fâni misafirhanede bâkiyane bir sohbet ve daimane bir saadet olduğunu anlamayan adam, nasıl adam olabilir!

İşâ' vaktinde ki o vakit, gündüzün ufukta kalan bâkiye-i âsârı dahi kaybolup, gece âlemi kâinatı kaplar. **مُقَلَّبَ النَّيْلِ وَ النَّهَارِ** olan Kadîr-i Zülcelal'in o beyaz sahifeyi bu siyah sahifeye çevirmesindeki tasarrufat-ı Rabbaniyesiyle yazın müzeyyen yeşil sahifesini, kışın bârid beyaz sahifesine çevirmesindeki **مُسَجَّرَ الشَّمْسِ وَ الْقَمَرِ** olan Hakîm-i Zülkema'ın icraat-ı İlahiyesini hatırlatır. Hem mürur-u zamanla ehl-i kuburun bâkiye-i âsârı dahi şu dünyadan kesilmesiyle bütün bütün başka âleme geçmesindeki Hâlık-ı Mevt ve Hayat'ın şuunat-ı İlahiyesini andırır. Hem dar ve fâni ve hakir dünyanın tamamen harab olup, azîm sekeratıyla vefat edip, geniş ve bâki ve azametli âlem-i âhiretin inkişafında Hâlık-ı Arz ve Semavat'ın tasarrufat-ı celaliyesini ve tecelliyat-ı cemaliyesini andırır, hatırlattırır bir zamandır. Hem şu kâinatın Mâlik ve Mutasarrıf-ı Hakikîsi, Mabud ve Mahbub-u Hakikîsi o zât olabilir ki; gece gündüzü, kış ve yazı, dünya ve âhireti, bir kitabın sahifeleri gibi sühuletle çevirir, yazar bozar, değiştirir. Bütün bunlara hükmeder bir Kadîr-i Mutlak olduğunu isbat eden bir vaziyettir. İşte nihayetsiz âciz, zaîf, hem nihayetsiz fakir, muhtaç, hem nihayetsiz bir istikbal zulûmatına dalmakta, hem nihayetsiz hâdisat içinde çalkanmakta olan ruh-u beşer, yatsı namazını kılmak için şu manadaki işâ'da İbrahimvari **لَا أَحَبُّ إِلَيَّ** deyip Mabud-u Lemyezel, Mahbub-u Layezal'in dergâhına namaz ile iltica edip ve şu fâni âlemde ve fâni ömürde ve karanlık dünyada ve karanlık istikbalde, bir Bâki-i Sermedî ile münacat edip bir parçacık bir sohbet-i bâkiye, birkaç dakikacık bir ömr-ü bâki içinde dünyasına nur serpecek, istikbalini ışıklandırarak, mevcudatın ve ahbabının firak ve zevalinden neş'et eden yaralarına merhem sürecek olan Rahman-ı Rahîm'in iltifat-ı rahmetini ve nur-u hidayetini görüp istemek; hem muvakkaten onu unutan ve gizlenen dünyayı, o dahi unutup, dertlerini kalbin ağlamasıyla dergâh-ı rahmette döküp; hem ne olur ne olmaz, ölüme benzeyen uykuya girmeden evvel, son vazife-i ubudiyetini yapıp, yevmiye defter-i amelini hüsn-ü hâtime ile bağlamak için salâte kıyam etmek, yani bütün fâni sevdiklerine bedel bir Mabud ve Mahbub-u Bâki'nin ve bütün dilencilik ettiği âcizlere bedel bir Kadîr-i Kerim'in ve bütün titrediği muzırların şerrinden kurtulmak için bir Hafîz-i Rahîm'in huzuruna çıkmak.. hem Fatiha ile başlamak, yani bir şeye yaramayan ve yerinde olmayan nâkıs, fakir mahlukları medih ve minnettarlığa bedel, bir Kâmil-i Mutlak ve Ganiyy-i Mutlak ve Rahîm-i Kerim olan Rabb-ül Âlemîn'i medh ü sena etmek; hem **إِيَّاكَ نَعْبُدُ** hitabına terakki etmek, yani küçüklüğü, hiçliği, kimsesizliği ile beraber, ezel ve ebed sultanı olan Mâlik-i

Yevmiddin'e intisabıyla şu kâinatta nazdar bir misafir ve ehemmiyetli bir vazifedar makamına girip, **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** demekle bütün mahlukat namına kâinatın cemaat-ı kübrası ve cem'iyet-i uzmasındaki ibâdât ve istianatı ona takdim etmek; hem **إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ** demekle, istikbal karanlığı içinde saadet-i ebediyeye giden, nuranî yolu olan sırat-ı müstakime hidayeti istemek; hem şimdi yatmış nebatat, hayvanat gibi gizlenmiş Güneşler, hüşyar yıldızlar, birer nefer misillü emrine müsahhar ve bu misafirhane-i âlemde birer lâmbası ve hizmetkârı olan Zât-ı Zülcelal'in kibriyasını düşünüp "Allahü Ekber" deyip rükûa varmak; hem bütün mahlukatın secde-i kübrasını düşünüp, yani şu gecede yatmış mahlukat gibi her senede, her asırdaki enva'-ı mevcudat, hattâ Arz, hattâ Dünya, birer muntazam ordu, belki birer mutî nefer gibi vazife-i ubudiyet-i dünyeviyesinden emr-i **كُنْ فَيَكُونُ** ile terhis edildiği zaman, yani âlem-i gayba gönderildiği vakit, nihayet intizam ile zevalde gurub seccadesinde "Allahü Ekber" deyip secde ettikleri; hem emr-i **كُنْ فَيَكُونُ** den gelen bir sayha-i ihya ve ikaz ile yine baharda kısmen aynen, kısmen mislen haşrolup, kıyam edip, kemerbeste-i hizmet-i Mevlâ oldukları gibi, şu insancık onlara iktidaen o Rahman-ı Zülkemaal'in, o Rahîm-i Zülcemaal'in bâr-gâh-ı huzurunda hayret-âlûd bir muhabbet, beka-âlûd bir mahviyet, izzet-âlûd bir tezellül içinde "Allahü Ekber" deyip sücuda gitmek, yani bir nevi mi'raca çıkmak demek olan işa namazını kılmak, ne kadar hoş, ne kadar güzel, ne kadar şirin, ne kadar yüksek, ne kadar aziz ve leziz, ne kadar makul ve münasib bir vazife, bir hizmet, bir ubudiyet, bir ciddî hakikat olduğunu elbette anladın.

Demek şu beş vakit, herbiri birer inkılab-ı azîmin işaret ve icraat-ı cesîme-i Rabbanîyenin emaratı ve in'amat-ı külliye-i İlahîyenin alâmatı olduklarından; borç ve zimmet olan farz namazın o zamanlara tahsisi, nihayet hikmettir...

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ أَرْسَلْتَهُ مُعَلِّمًا لِعِبَادِكَ لِيُعَلِّمَهُمْ كَيْفِيَّةَ مَعْرِفَتِكَ وَالْعُبُودِيَّةَ لَكَ وَ مَعْرِفًا لِكُنُوزِ أَسْمَائِكَ وَ تَرْجُمَانًا لِآيَاتِ كِتَابِ كَاتِبَاتِكَ وَ مِرَاتًا بِعُبُودِيَّتِهِ لِجَمَالِ رُبُوبِيَّتِكَ وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ أَجْمَعِينَ وَ ارْحَمْنَا وَ ارْحَمِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ آمِينَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

* * *

Onuncu Söz

Haşır Bahsi

İHTAR: Şu risalelerde teşbih ve temsilleri, hikâyeler suretinde yazdığımın sebebi; hem teshil, hem hakaik-i İslâmiye ne kadar makul, mütenasib, muhkem, mütesanid olduğunu göstermektir. Hikâyelerin manaları, sonlarındaki hakikatlerdir. Kinaiyat kabilinden yalnız onlara delalet ederler. Demek, hayalî hikâyeler değil, doğru hakikatlerdir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَانظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ يُغِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمُحِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Birader, haşır ve âhireti basit ve avam lisanıyla ve vâzih bir tarzda beyanını ister isen, öyle ise şu temsilî hikâyeciğe nefsimle beraber bak, dinle:

Bir zaman iki adam, Cennet gibi güzel bir memlekete (şu dünyaya işaretler) gidiyorlar. Bakarlar ki: Herkes ev, hane, dükkân kapılarını açık bırakıp muhafazasına dikkat etmiyorlar. Mal ve para, meydanda sahibsiz kalır. O adamlardan birisi, her istediği şeye elini uzatıp, ya çalıyor, ya gasbediyor. Hevesine tebaiyet edip her nevi zulmü, sefaheti irtikâb ediyor. Ahali de ona çok ilişmiyorlar. Diğer arkadaşı ona dedi ki:

"Ne yapıyorsun? Ceza çekeceksin; beni de belaya sokacaksın. Bu mallar mîrî malıdır. Bu ahali çoluk çocuğuyla asker olmuşlar veya memur olmuşlar. Şu işlerde sivil olarak istihdam ediliyorlar. Onun için sana çok ilişmiyorlar. Fakat intizam şediddir. Padişahın her yerde telefonu var ve memurları bulunur. Çabuk git, dehalet et" dedi. Fakat o sersem inad edip dedi:

"Yok, mîrî malı değil, belki vakıf malıdır, sahibsizdir. Herkes istediği gibi tasarruf edebilir. Bu güzel şeylerden istifadeyi men'edecek hiçbir sebep görmüyorum. Gözümle görmezsem inanmayacağım" dedi. Hem feylesofane çok safsatıyatı söyledi. İki arasında ciddî bir münazara başladı. Evvelâ o sersem dedi:

"Padişah kimdir? Tanımam."

Sonra arkadaşı ona cevaben: "Bir köy muhtarsız olmaz. Bir iğne ustasız olmaz, sahibsiz olamaz. Bir harf kâtibsiz olamaz, biliyorsun. Nasıl oluyor ki, nihayet derecede muntazam şu memleket hâkimsiz olur? Ve bu kadar çok servet ki, her saatte bir şimendifer (Haşiye) gaibden gelir gibi kıymettar, musanna' mallarla dolu gelir. Burada dökülüyor gidiyor. Nasıl sahibsiz olur? Ve her yerde görünen ilânnameler ve beyannameler ve her mal üstünde görünen turra ve sikkeler, damgalar ve her köşesinde sallanan bayraklar nasıl mâliksiz olabilir? Sen anlaşılıyor ki, bir parça firengî okumuşsun. Bu İslâm yazılarını okuyamıyorsun. Hem de bilenden sormuyorsun. İşte gel, en büyük fermanı sana okuyacağım."

O sersem döndü dedi:

"Haydi padişah var; fakat benim cüz'î istifadem ona ne zarar verebilir. Hazinesinden ne noksan eder? Hem burada hapis mapis yoktur, ceza görünmüyor."

Arkadaşı ona cevaben dedi:

"Yahu şu görünen memleket bir manevra meydanıdır. Hem sanayi-i garibe-i sultaniyenin meşheridir. Hem muvakkat temelsiz misafirhaneleridir. Görmüyor musun ki, her gün bir kafil gelir, biri gider, kaybolur. Daima dolar boşanır. Bir zaman sonra şu memleket tebdil edilecek. Bu ahali başka ve daimî bir memlekete nakledilecek. Orada herkes hizmetine mukabil ya ceza, ya mükâfat görecektir." dedi.

Yine o hain sersem, temerrüd edip: "İnanmam. Hiç mümkün müdür

(Haşiye): Seneye işaretir. Evet bahar, mahzen-i erzak bir vagondur, gaibden gelir.

ki, bu memleket harab edilsin; başka bir memlekete göç etsin." dedi. Bunun üzerine emin arkadaşı dedi:

"Madem bu derece inad ve temerrüd edersin. Gel, hadd ü hesabı olmayan delail içinde Oniki Suret ile sana göstereceğim ki: Bir mahkeme-i kübra var, bir dâr-ı mükâfat ve ihsan ve bir dâr-ı mücazat ve zindan var ve bu memleket her gün bir derece boşandığı gibi, bir gün gelir ki, bütün bütün boşanıp harab edilecek.

Birinci Suret: Hiç mümkün müdür ki: Bir saltanat, bâhusus böyle muhteşem bir saltanat, hüsn-ü hizmet eden mutilere mükâfatı ve isyan edenlere mücazâtı bulunmasın. Burada yok hükmündedir. Demek başka yerde bir mahkeme-i kübra vardır.

İkinci Suret: Bu gidişata, icraata bak! Nasıl en fakir, en zaîften tut, tâ herkese mükemmel, mükellef erzak veriliyor; kimsesiz hastalara çok güzel bakılıyor. Hem gayet kıymetdar ve şahane taamlar, kaplar, murassa nişanlar, müzeyyen elbiseler, muhteşem ziyafetler vardır. Bak senin gibi sersemlerden başka, herkes vazifesine gayet dikkat eder. Kimse zerrece haddinden tecavüz etmez. En büyük şahıs, en büyük bir itaatle mütevaziyane bir havf ve heybet altında hizmet eder. Demek şu saltanat sahibinin pek büyük bir keremi, pek geniş bir merhameti var. Hem pek büyük izzeti, pek celalli bir haysiyeti, namusu vardır. Halbuki kerem ise, in'am etmek ister. Merhamet ise, ihsansız olamaz. İzzet ise gayret ister. Haysiyet ve namus ise, edepsizlerin te'dibini ister. Halbuki şu memlekette o merhamet, o namusa lââyık binden biri yapılmıyor. Zalim izzetinde, mazlum zilletinde kalıp buradan göçüp gidiyorlar.

Demek bir mahkeme-i kübraya bırakılıyor.

Üçüncü Suret: Bak ne kadar âlî bir hikmet, bir intizamla işler dönüyor. Hem ne kadar hakikî bir adalet, bir mizanla muameleler görülüyor. Halbuki hikmet-i hükûmet ise, saltanatın cenah-ı himayesine iltica eden mültecilerin taltifini ister. Adalet ise, raiyetin hukukunun muhafazasını ister; tâ hükûmetin haysiyeti, saltanatın haşmeti muhafaza edilsin.

Halbuki şu yerlerde o hikmete, o adalete lââyık binden biri icra edilmiyor. Senin gibi sersem, çoğu ceza görmeden buradan göçüp gidiyorlar.

Demek bir mahkeme-i kübraya bırakılıyor...

Dördüncü Suret: Bak hadd ü hesaba gelmeyen şu sergilerde olan misilsiz mücevherat, şu sofralarda olan emsalsiz mat'umat gösteriyorlar ki: Bu yerlerin padişahının hadsiz bir sehaveti, hesabsız dolu hazineleri vardır. Halbuki böyle bir sehavet ve tükenmez hazineler, daimî ve istenilen her şey içinde bulunur bir dâr-ı ziyafet ister. Hem ister ki, o ziyafetten telezzüz edenler orada devam etsinler. Tâ zeval ve firak ile elem çekmesinler. Çünkü zeval-i elem, lezzet olduğu gibi, zeval-i lezzet dahi elemdir. Bu sergilere bak! Ve şu ilânlara dikkat et! Ve bu dellâllara kulak ver ki, mu'ciznüma bir padişahın antika san'atlarını teşkil ve teşhir ediyorlar. Kemalâtını gösteriyorlar. Misilsiz cemal-i manevîsini beyan ediyorlar. Hüsn-ü mahfîsinin letaifinden bahsediyorlar. Demek onun pek mühim, hayret verici kemalât ve cemal-i manevîsi vardır. Gizli, kusursuz kemal

ise; takdir edici, istihsan edici, mâşâallah deyip müşahede edicilerin başlarında teşhir ister. Mahfî, nazirsiz cemal ise; görünmek ve görmek ister. Yani, kendi cemalini iki vecihle görmek: Biri, muhtelif âyinelerde bizzât müşahede etmek. Diğeri, müştak seyirci ve mütehayyir istihsan edicilerin müşahedesini ile müşahede etmek ister. Hem görmek, hem görünmek, hem daimî müşahede, hem ebedî işhad ister. Hem o daimî cemal, müştak seyirci ve istihsan edicilerin devam-ı vücudlarını ister. Çünkü daimî bir cemal, zâil müştaka razı olamaz. Zira dönmemek üzere zevale mahkûm olan bir seyirci, zevalin tasavvuruyla muhabbeti adavete döner, hayret ve hürmeti tahkire meyleder. Çünkü insan, bilmediği ve yetişmediği şeye düşmandır. Halbuki şu misafirhanelerden herkes çabuk gidip, kayboluyor. O kemal ve o cemalin bir ışığını belki zayıf bir gölgesini, bir anda bakıp doymadan gidiyor.

Demek bir seyrangâh-ı daimîye gidiliyor...

Beşinci Suret: Bak bu işler içinde görünüyor ki, o misilsiz zâtın pek büyük bir şefkati vardır. Çünkü her musibetzedenin imdadına koşturuyor. Her suale ve matluba cevap veriyor. Hattâ bak, en edna bir hacet, en edna bir raiyetten görse, şefkatle kaza ediyor. Bir çobanın bir koyunu, bir ayağı incinse, ya merhem, ya baytar gönderiyor.

Gel gidelim, şu adada büyük bir içtima var. Bütün memleket eşrafı orada toplanmışlar. Bak, pek büyük bir nişanı taşıyan bir yaver-i ekrem bir nutuk okuyor. O şefkatli padişahından bir şeyler istiyor. Bütün ahali: "Evet, evet biz de istiyoruz" diyorlar. Onu tasdik ve teyid ediyorlar. Şimdi dinle, bu padişahın sevgilisi diyor ki:

"Ey bizi nimetleriyle perverde eden sultanımız! Bize gösterdiğin nünunelerin ve gölgelerin asıllarını, menba'larını göster. Ve bizi makarr-ı saltanatına celbet. Bizi bu çöllerde mahvettirme. Bizi huzuruna al. Bize merhamet et. Burada bize tattırdığın leziz nimetlerini orada yedir. Bizi zeval ve teb'îd ile tazib etme. Sana müştak ve müteşekkir şu muti raiyetini başı boş bırakıp i'dam etme." diyor ve pek çok yalvarıyor. Sen de işitiyorsun. Acaba bu kadar şefkatli ve kudretli bir padişah, hiç mümkün müdür ki; en edna bir adamın en edna bir meramını ehemmiyetle yerine getirsin, en sevgili bir yaver-i ekreminin en güzel bir maksudunu yerine getirmesin? Halbuki o sevgilinin maksudu, umumun da maksududur. Hem padişahın marzîsi, hem merhamet ve adaletinin muktezasıdır. Hem ona rahattır, ağır değil. Bu misafirhanelerdeki muvakkat nüzhetgâhlar kadar ağır gelmez. Madem nünunelerini göstermek için beş-altı gün seyrangâhlara bu kadar masraf ediyor, bu memleketi kurdu. Elbette hakikî hazinelerini, kemalâtını, hünerlerini makarr-ı saltanatında öyle bir tarzda gösterecek, öyle seyrangâhlar açacak ki, akılları hayrette bırakacak.

Demek bu meydan-ı imtihanında olanlar, başı boş değiller; saadet sarayları ve zindanlar onları bekliyorlar...

Altıncı Suret: İşte gel bak, bu muhteşem şimendiferler, tayyareler, techizatlar, depolar, sergiler, icraatlar gösteriyorlar ki, perde arkasında pek muhteşem bir saltanat vardır, (Haşiye) hükmediyor. Böyle

(Haşiye): Meselâ: Nasıl şu zamanda manevra meydanında harb usûlünde, "Silâh al, süngü tak" emriyle koca bir ordu baştan başa dikenli bir meşegâha benzediği gibi; her bir bayram gününde resm-i geçit için: "Formalarınızı takıp, nişanlarınızı asınız" emrine karşı ordugâh, seraser rengârenk çiçek açmış müzeyyen bir bahçeyi temsil ettiği misillü; öyle de rûy-i zemin meydanında, Sultan-ı Ezelî'nin nihayetsiz enva'-ı cünudundan melek ve cinn ve ins ve hayvanlar gibi şuursuz nebatat taifesi dahi, hıfz-ı hayat cihadında Emr-i كُنْ فَيَكُونُ ile: "Müdafaa için silâhlarınızı ve cihazatınızı takınız" emr-i İlahîyi aldıkları vakit, zemin baştan aşağıya bütün ondaki dikenli ağaçlar ve nebatlar süngücüklerini taktıkları zaman, aynen süngülerini takmış muhteşem bir ordugâha benziyor.

Hem baharın herbir günü, herbir haftası, birer taife-i nebatatın birer bayramı hükmünde olduğu için, herbir taifesi dahi kendi Sultanının o taifeye ihsan ettiği güzel hediyeleri teşhir için ona taktığı murassa nişanları birer resm-i geçit tarzında o Sultan-ı Ezelî'nin nazar-ı şuhud ve işhadına arzettiğinden ve öyle bir vaziyet gösterdiğinden, bütün nebatat ve eşcar güya "San'at-ı Rabbaniye murassaatını ve çiçek ve meyve denilen fitrat-ı İlahiyenin nişanlarını takınız, çiçekler açınız" emr-i Rabbaniyeyi dinliyorlar ki, rûy-i zemin dahi gayet muhteşem bir bayram gününde, şahane resm-i geçitte, sürmeli formaları ve murassa nişanları parlayan bir ordugâhı temsil ediyor.

İşte şu derece hikmetli ve intizamlı teçhizat ve tezyinat; elbette nihayetsiz kadîr bir sultanın, nihayet derecede hakîm bir hâkimin emriyle olduğunu kör olmayanlara gösterir. Bir saltanat, kendisine lâyük bir raiyet ister. Halbuki görüyorsun, bütün raiyet bu misafirhanede toplanmışlar. Misafirhane ise her gün dolar, boşanır. Hem bütün raiyet manevra için bu meydan-ı imtihanında bulunuyorlar. Meydan ise, her saat tebdil ediliyor. Hem bütün raiyet, padişahın kıymettar ihsanatının nümunelerini ve hârika san'atlarının antikalarını sergilerde temaşa etmek için şu teşhircâhta birkaç dakika durup seyrediyorlar. Meşher ise, her dakika tahavvül ediyor. Giden gelmez, gelen gider. İşte bu hal, şu vaziyet kat'î gösteriyor ki: Şu misafirhane ve şu meydan ve şu meşherlerin arkasında

daimî saraylar, müstemir meskenler, şu nümunelerin ve suretlerin hâlis ve yüksek asıllarıyla dolu bağ ve hazineler vardır.

Demek burada çabalamak onlar içindir. Şurada çalıştırır, orada ücret verir. Herkesin istidadına göre orada bir saadeti var...

Yedinci Suret: Gel, bir parça gezelim. Şu medenî ahali içinde ne var, ne yok görelim. İşte bak! Her yerde, her köşede, müteaddid fotoğraflar kurulmuş, suret alıyorlar. Bak, her yerde müteaddid kâtibler oturmuşlar, bir şeyler yazıyorlar. Her şeyi kaydediyorlar. En ehemmiyetsiz bir hizmeti, en âdi bir vukuatı zabtediyorlar. Hâ, şu yüksek dağda padişaha mahsus bir büyük fotoğraf kurulmuş ki (Haşiye); bütün bu yerlerde ne cereyan eder, suretini alıyorlar. Demek o zât emretmiş ki; mülkünde cereyan eden bütün muamele ve işler zabtedilsin. Demek oluyor

(Haşiye): Şu suretin işaret ettiği manaların bir kısmı Yedinci Hakikat'te beyan edilmiş. Yalnız burada padişaha mahsus bir büyük fotoğraf işareti ve hakikatı "Levh-i Mahfuz" demektir. Levh-i Mahfuz'un tahakkuk-u vücudu Yirmialtıncı Söz'de şöyle isbat edilmiş ki: Nasıl küçük küçük cüzdanlar, büyük bir kütüğün vücudunu ihsas eder ve küçük küçük senedler, bir defter-i kebirin bulunduğunu iş'ar eder ve küçük kesretli tereşşuhatlar, büyük bir su menbaini işmam eder. Aynen öyle de: Küçük küçük cüzdanlar hükmünde; hem birer küçük Levh-i Mahfuz manasında; hem büyük Levh-i Mahfuz'u yazan kalemde tereşşuh eden küçük küçük noktalar suretinde olan benî-beşerin kuvve-i hâfızaları, ağaçların meyveleri, meyvelerin çekirdekleri, tohumları; elbette bir hâfıza-i kübrayı, bir defter-i ekberi, bir levh-i mahfuz-u a'zamı ihsas eder, iş'ar eder ve isbat eder. Belki keskin akıllara gösterir.

ki; o zât-ı muazzam bütün hâdisatı kaydettirir, suretini alır. İşte şu dikkatli hıfz ve muhafaza, elbette bir muhasebe içindir. Şimdi, en âdi raiyetin en âdi muamelelerini ihmal etmeyen bir Hâkim-i Hafız, hiç mümkün müdür ki raiyetin en büyüklerinden en büyük amellerini muhafaza etmesin, muhasebe etmesin, mükâfat ve mücazat vermesin. Halbuki o zâtın izzetine ve gayretine dokunacak ve şe'n-i merhameti hiç kabul etmeyecek muameleler, o büyüklerden sudûr ediyor. Burada cezaya çarpmıyor.

Demek, bir mahkeme-i kübraya bırakılıyor...

Sekizinci Suret: Gel, ondan gelen bu fermanları sana okuyacağım. Bak, mükerrer va'dediyor ve şiddetli tehdid ediyor ki: "Sizleri oradan alıp, makarr-ı saltanatıma getireceğim ve mutileri mes'ud, âsileri mahbus edeceğim. O muvakkat yeri harab edip, müebbed sarayları, zindanları havi diğer bir memleket kuracağım." Hem o va'd ettiği şeyler, ona gayet rahattır. Raiyetine, gayet mühimdir. Va'dinde hulf ise, izzet-i iktidarına gayet zıddır. İşte bak ey serserem! Sen yalancı vehmini, hezeyancı aklını, aldatıcı nefsini tasdik ediyorsun. Ve hiçbir veçhile hulf ve hilafa mecburiyeti olmayan ve hiçbir cihetle hilaf haysiyetine yakışmayan ve bütün görünen işler sıdkına şahadet eden bir zâtı tekzib ediyorsun. Elbette büyük bir cezaya müstehak olursun. Misalin şuna benzer ki: Bir yolcu, güneşin ziyasından gözünü kapıyor, hayaline bakıyor; vehmi, bir yıldız böceği gibi kafa fenerinin ışığıyla dehşetli yolunu tenvir etmek istiyor. Madem va'd etmiş, yapacaktır. Halbuki îfası ona çok rahat ve bize ve herşeye ve ona ve saltanatına pek çok lâzımdır.

Demek bir mahkeme-i kübra, bir saadet-i uzma vardır.

Dokuzuncu Suret: Şimdi gel! Bu dairelerin ve cemaatlerin bazı rüesalarına ki, (Haşiye) her biri bizzât padişahla görüşecek hususî birer telefonu var. Hem bazı onun huzuruna çıkmışlar. Ne diyorlar bak: Bunlar ittifakla ihbar ediyorlar ki: O zât, mükâfat ve mücazat için pek muhteşem ve dehşetli bir yer ihzar etmiş. Gayet kavî va'd ve şiddetli tehdid ediyor. Hem onun izzet ve celaleti hiç bir vecihle hulf-ül va'de tenezzül edip, tezellülü kabul etmez. Halbuki o muhbirler hem tevatür

(Haşiye): Şu suretin isbat ettiği manalar Sekizinci Hakikat'te görünecek. Meselâ, dairelerin reisleri şu temsilde enbiya ve evliyaya işaretler. Ve telefon ise, ma'kes-i vahy ve mazhar-ı ilham olan kalbden uzanan bir nisbet-i Rabbaniyedir ki, kalb o telefonun başıdır ve kulağı hükmündedir.

derecesinde çok, hem icma' kuvvetinde bir ittifakla haber veriyorlar ki: Şu bazı âsârı görünen saltanat-ı azîmenin medarı ve makarrı, buradan uzak bir başka memlekettedir ve şu meydan-ı imtihanda binalar muvakkattırlar. Sonra daimî saraylara tebdil edilecek. Bu yerler değişecekler. Çünkü eserleriyle azameti anlaşılan şu muhteşem, zevalsiz saltanat; böyle geçici, devamsız, bîkarar, ehemmiyetsiz, mütegayyir, bekasız, nâkıs, tekemmülsüz umûrlar üzerinde kurulmaz, durulmaz... Demek ona lâyıf, daimî, müstekar, zevalsiz, müstemir, mükemmel, muhteşem umûrlar üzerinde duruyor.

Demek bir diyar-ı âher var; elbette o makarra gidilecektir...

Onuncu Suret: Gel, bugün nevrüz-u sultanîdir. (Haşiye) Bir tebeddülât olacak, acib işler çıkacak. Şu baharın şu güzel gününde, şu güzel çiçekli olan şu yeşil sahraya gidip bir seyran ederiz. İşte bak! Ahali de bu tarafa geliyorlar. Bak bir sihir var. O binalar birden harab oldular, başka bir şekil aldı. Bak, bir mu'cize var. O harab olan binalar, birden burada yapıldı. Âdeta bu hâlî bir çöl, bir medenî şehir oldu. Bak, sinema perdeleri gibi her saat başka bir âlem gösterir, başka bir şekil alır. Buna dikkat et ki; o kadar karışık, sür'atli, kesretli, hakikî perdeler içinde ne kadar mükemmel bir intizam vardır ki, herşey yerli yerine konuluyor. Hayalî sinema perdeleri dahi, bunun kadar muntazam olamaz. Milyonlar mahir sihirbazlar dahi, bu san'atları yapamazlar. Demek, bize görünmeyen o padişahın çok büyük mu'cizeleri vardır.

Ey sersem! Sen diyorsun: "Nasıl bu koca memleket tahrib edilip, başka yere kurulacak? "

İşte görüyorsun ki: Her saat, senin aklın kabul etmediği o tebdil-i diyar gibi çok inkılablar, tebdiller oluyor. Şu toplanmak, dağılmak ve şu hallerden anlaşılıyor ki: Bu görünen sür'atli içtimalar, dağılmalar, teşkiller, tahribler içinde başka bir maksad var. Bir saatlik içtima için on sene kadar masraf yapılıyor. Demek bu vaziyetler

(Haşiye): *Bu suretin remzini Dokuzuncu Hakikat'te göreceksin. Meselâ: Nevruz günü, bahar mevsimine işarettir. Çiçekli yeşil sahra ise, bahar mevsimindeki rûy-i zemindir. Değişen perdeler, manzaralar ise, fasl-ı baharın ibtidasından, yazın intihasına kadar Sâni'-i Kadîr-i Zülcelal'in, Fâtır-ı Hakîm-i Zülcemal'in kemal-i intizam ile değiştirdiği ve kemal-i rahmet ile tazelandirdiği ve birbiri arkasında gönderdiği mevcudat-ı bahariye tabakatına ve masnuat-ı sayfiye taifelerine ve erzak-ı hayvaniye ve insaniyeye medar olan mat'umata işarettir.*

maksud-u bizzât değiller. Bir temsildir, bir takliddirler. O zât mu'cize ile yapıyor. Tâ suretleri alınıp terkib edilsin ve neticeleri hıfzedilip yazılsın. - Nasilki, manevra meydan-ı imtihanının herşeyi kaydediliyordu ve yazılıyordu.- Demek, bir mecma-ı ekberde muamele, bunlar üzerine devam edip dönecek. Hem bir meşher-i a'zamda daimî gösterilecek. Demek şu geçici, kararsız vaziyetler; sabit suretler, bâki meyveler veriyorlar.

Demek bu ihtifalât; bir saadet-i uzma, bir mahkeme-i kübra, bilmediğimiz ulvî gayeler içindir...

Onbirinci Suret: Gel, ey muannid arkadaş! Bir tayyareye, ya şarka veya garba yani mazi ve müstakbele giden bir şimendifere binelim. Şu mu'cizekâr zâtın, sair yerlerde ne çeşit mu'cizeler gösterdiğini görelim. İşte bak, gördüğümüz menzil ve meydan ve meşher gibi acaibler, her tarafta bulunuyor. Lâkin san'atça, suretçe birbirinden ayırıyorlar. Fakat buna iyi dikkat et ki: O sebatsız menzillerde, o devamsız meydanlarda, o bekasız meşherlerde; ne kadar bahir bir hikmetin intizamâtı, ne derece zahir bir inayetin işaretleri, ne mertebe âlî bir adaletin emaratı, ne derece vâsi' bir merhametin semeratı görünüyor. Basiretsiz olmayan herkes yakînen anlar ki: Onun hikmetinden daha ekmel bir hikmet ve inayetinden daha ecmel bir inayet ve merhametinden daha eşmel bir merhamet ve adaletinden daha ecell bir adalet olamaz ve tasavvur edilemez.

Eğer faraza tevehhüm ettiğin gibi, daire-i memleketinde daimî menziller, âlî mekânlar, sabit makamlar, bâki meskenler, mukim ahali, mes'ud raiyeti bulunmazsa; şu hikmet, inayet, merhamet, adaletin hakikatlarına şu bekasız memleket mazhar olamadığı malûm ve onlara mazhar olacak, başka yerde de bulunmazsa; o vakit gündüz ortasında güneşin ışığını gördüğümüz halde güneşi inkâr etmek derecesinde bir ahmaklıkla, şu gözümüz önündeki hikmeti inkâr etmek ve şu müşahede ettiğimiz inayeti inkâr etmek ve şu gördüğümüz merhameti inkâr etmek ve şu pek kuvvetli emaratı, işaretleri görünen adaleti inkâr etmek lâzımgelir. Hem bu gördüğümüz icraat-ı hakîmane ve ef'al-i kerimane ve ihsanat-ı rahîmanenin sahibini; -hâşâ sümme hâşâ!- sefih bir oyuncu, gaddar bir zalim olduğunu kabul etmek lâzımgelir. Bu ise, hakikatlerin zıddına inkılabıdır. Halbuki inkılab-ı hakaik, bütün ehl-i aklın ittifakıyla muhaldir, mümkün değildir. Yalnız, herşeyin vücudunu inkâr eden Sofestaî eblehler hariçtir.

Demek, bu diyardan başka bir diyar vardır. Onda bir mahkeme-i kübra, bir ma'dele-i ulya, bir mekreme-i uzma vardır ki; tâ şu merhamet ve hikmet ve inayet ve adalet tamamen tezahür etsinler...

Onikinci Suret: Gel şimdi döneceğiz. Şu cemaatlerin reisleriyle ve zabitleriyle görüşeceğiz ve techizatlarına bakacağız ki; o techizat, yalnız o meydandaki kısa bir müddet içinde geçinmek için mi verilmiştir? Yahut başka yerde uzun bir saadet hayatı tahsil etmek için mi verilmiştir? Görelim. Herkese ve her techizata bakamayız. Fakat nümune için şu zabitin cüzdan ve defterine bakacağız: Bu cüzdanda zabitin rütbesi, maaşı, vazifesi, matlubatı, düstur-u harekâtı vardır. Bak, bu rütbe birkaç günlük için değil; pek uzun bir zaman için verilebilir. "Şu maaşı hazine-i hassadan filan tarihte alacaksın" yazılıdır. Halbuki o tarih, çok zaman sonra ve bu meydan kapandıktan sonra gelir. Şu

vazife ise; Şu muvakkat meydana göre değil, belki padişahın kurbünde daimî bir saadeti kazanmak için verilmiştir. Şu matlubat ise, birkaç günlük bu misafirhanede geçinmek için olamaz. Belki uzun ve mes'udane bir hayat için olabilir. Şu düstur ise, bütün bütün açığa verir ki; cüzdan sahibi başka yere namzeddir, başka âleme çalışır. Bak Şu defterlerde, âletler techizatının suret-i istimali ve mes'uliyetler vardır. Halbuki eğer yalnız bu meydandan başka li, daimî bir yer bulunmazsa; Şu muhkem defter, o kat' cüzdan, bütün bütün manasız olur. Hem Şu muhterem zabıt ve mükerrem kumandan ve muazzez reis; bütün ahaliden aşağı, herkesten daha bedbaht, daha bîçare, daha zelil, daha musibetli, daha fakir, daha zayıf bir derekeye düşer. İŞte buna kıyas et. Hangi Şeye dikkat etsen Şehadet eder ki: Bu fâniden sonra bir bâki var...

Ey arkadaş! Demek, bu muvakkat memleket bir tarla hükmündedir. Bir talimęhtır, bir pazardır. Elbette arkasında bir mahkeme-i kübra, bir saadet-i uzma gelecektir. Eğer bunu inkâr etsen; bütün zabıtlerdeki cüzdanları, defterleri techizatları, düsturları belki Şu memleketteki bütün intizamatı, hattâ hkmeti inkâr etmeğe mecbur olursun ve bütün vaki' olan icraatın vücudunu tekzib etmek lâzımgelir. O vakit sana, insan ve zîşuur denilmez. Sofestalerden daha akılsız olursun.

Sakın zannetme; tebdil-i memleket delilleri bu "Oniki Suret'e münhasırdır. Belki hadd  hesaba gelmez emareler, deliller var ki: Şu kararsız mütegayyir memleket; zevalsiz, müstekar bir memlekete tahvil edilecektir. Hem hadd  hesaba gelmez işaretler, alâmetler var ki: Bu ahali, Şu muvakkat misafirhanelerden alınacak, saltanatın makarr-ı daimsine gönderilecek.

Bâhusus, gel sana "Oniki Suret" kuvvetinden daha kuvvetli bir bürhan daha göstereceğim.

İŞte gel bak, Şu uzaktaki görünen cemaat-ı azîme içinde, evvel adada gördüğümüz büyük niŐan sahibi Yaver-i Ekrem bir tebligatta bulunuyor. Gidelim, dinleyelim. Bak o parlak yaver-i ekrem, bak o yüksekte ta'lik edilmiş ferman-ı a'zamı ahaliye bildiriyor ve diyor ki: "Hazırlanınız; başka, daimî bir memlekete gideceksiniz. Oyle bir memleket ki, bu memleket ona nisbeten bir zindan hükmündedir. PadiŐahımızın makarr-ı saltanatına gidip merhametine, ihsanlarına mazhar olacaksınız. Eğer güzelce bu fermanı dinleyip itaat etseniz... Yoksa isyan edip dinlemezsenediz, müdhiş zindanlara atılacaksınız." gibi tebligatta bulunuyor. Sen de görüyorsun ki; o ferman-ı a'zamda oyle i'cazkr bir turra var ki, hiçbir veçhile kabil-i taklid değil. Senin gibi sersemlerden başka herkes; o ferman, padişahın fermanı olduğunu kat' bilir ve o parlak yaver-i ekremde oyle nişanlar var ki, senin gibi krlerden başka herkes o zâtı, padişahın pek doğru tercüman-ı evamiri olduğunu yakînen anlar.

Acaba o yaver-i ekrem o ferman-ı a'zamlı beraber bütün kuvvetiyle dava edip tebliğ ettikleri şu tebdil-i memleket mes'elesi, hiç kabil midir ki itiraz kabul etsin. Evet kabil değil! İllâ ki, bütün bu gördüğümüz her şeyi inkâr edesin...

Şimdi ey arkadaş!. Söz senindir, söyle. Ne diyorsan de!

- Ben ne diyeceğim, daha buna karşı bir şey denebilir mi? Gündüz ortasında güneşe karşı söz söylenir mi? Yalnız derim ki: Elhamdülillah, yüzbin defa şükür olsun ki; vehim ve heva tahakkümünden, nefis ve heves esaretinden kurtulup, daimî hapis ve zindandan halâs oldum ve inandım ki: Bu karmakarışık, kararsız misafirhanelerden başka ve kurb-u şahanede bir diyar-ı saadet vardır; biz de ona namzediz...

İşte haşır ve âhiretten kinaye ve ibaret olan şu hikâye-i temsiliye burada tamam oldu. Şimdi tevfik-ı İlahî ile hakikat-ı ulyaya geçeceğiz. Geçmiş "Oniki Suret"e mukabil "Oniki mütesanid Hakikat" ile bir "Mukaddime" beyan edeceğiz.

Mukaddime

Birkaç işaretle başka yerlerde yani Yirmiikinci, Ondokuzuncu, Yirmialtıncı Sözlerde izah edilen birkaç mes'eleye işaret ederiz.

BİRİNCİ İŞARET:Hikâyedeki sersem adamın o emin arkadaşıyla, üç hakikatları var.

Birincisi: Nefs-i emmarem ile kalbimdir.

İkincisi: Felsefe şakirdleriyle, Kur'an-ı Hakîm tilmizleridir.

Üçüncüsü: Ümmet-i İslâmiye ile millet-i küfriyedir.

Felsefe şakirdleri ve millet-i küfriye ve nefis-i emmarenin en müdhiş dalaleti, Cenab-ı Hakk'ı tanımamaktadır. Hikâyede nasıl emin adam demişti: "Bir harf kâtibsiz olmaz, bir kanun hâkimsiz olmaz." Biz de deriz:

Nasılki bir kitab, bâhusus öyle bir kitab ki; her kelimesi içinde küçük kalemle bir kitab yazılmış, her harfî içinde ince kalem ile muntazam bir kaside yazılmış. Kâtibsiz olmak, son derece muhaldir. Öyle de şu kâinat nakkaşsız olmak, son derece muhal ender muhaldir. Zira bu kâinat öyle bir kitabdır ki, her sahifesi çok kitablara tazammun eder. Hattâ her kelimesi içinde bir kitab vardır.

Her bir harfi içinde bir kaside vardır. Yeryüzü bir sahifedir, ne kadar kitab içinde var. Bir ağaç bir kelimedir, ne kadar sahifesi vardır. Bir meyve bir harf; bir çekirdek, bir noktadır. O noktada koca bir ağacın programı, fihristesi var. İşte böyle bir kitab, evsaf-ı celal ve cemale, nihayetsiz kudret ve hikmete mâlik bir Zât-ı Zülcelal'in nakş-ı kalem-i kudreti olabilir. Demek âlemin şuhuduyla, bu iman lâzımgelir. İllâ ki, dalaletten sarhoş olmuş ola...

Hem nasılkı bir hane ustasız olmaz. Bâhusus öyle bir hane ki; hârîka san'atlarla, acib nakışlarla, garib zînetlerle tezyin edilmiş. Hattâ herbir taşında, bir saray kadar san'at dercedilmiş. Ustasız olmak, hiçbir akıl kabul edemez, gayet mahir bir san'atkâr ister. Bâhusus o saray içinde sinema perdeleri gibi her saatte hakikî menziller teşkil edilip, kemal-i intizamla elbise değiştirdiği gibi değiştiriyor. Hattâ herbir hakikî perde içinde, müteaddid küçük küçük menziller icadediliyor. Öyle de şu kâinat nihayetsiz hakîm, alîm, kadîr bir sâni' ister. Çünkü şu muhteşem kâinat öyle bir saraydır ki: Ay, Güneş lâmbaları; yıldızlar, mumları; zaman, bir ip, bir şerittir ki, o Sâni'-i Zülcelal her sene bir başka âlemi ona takıp, gösteriyor. O taktığı âlemin içinde üçyüzaltmış tarzda muntazam suretlerini tecdid ediyor. Kemal-i intizamla ve hikmetle değiştiriyor. Yeryüzünü bir sofrâ-i nimet yapmış ki, her bahar mevsiminde, üçyüzbin enva'-ı masnuatıyla tezyin ediyor. Hadd ü hesaba gelmez enva'-ı ihsanatıyla dolduruyor. Öyle bir tarzda ki, nihayet ihtilat içinde ve karışmış oldukları halde, nihayet derecede imtiyaz ve farkla birbirlerinden ayrılıyor. Başka cihetleri buna kıyas et... Nasıl, böyle bir sarayın Sâni'inden gaflet edilebilir?

Hem nasılkı bulutsuz, gündüz ortasında, Güneşin deniz yüzünde bütün kabarcıklar üstünde ve karada bütün parlak şeylerde ve kar'ın bütün parçalarında cilvesi görüldüğü ve aksi müşahede edildiği halde Güneşi inkâr etmek, ne derece acib bir divanelik hezeyanıdır. Çünkü o vakit birtek Güneşi inkâr ve kabul etmemekle; katarat sayısınca, kabarcıklar mikdarınca, parçalar adedince, hakikî ve bil'asale güneşçikleri kabul etmek lâzımgelir. Her zerrecikte (ki ancak bir zerre sıkışabildiği halde) koca bir Güneşin hakikatını içinde kabul etmek lâzım geldiği gibi, aynen öyle de: Şu sıravari içinde her zaman hikmetle değişen ve düzgünlük içinde her vakit tazelenen şu muntazam kâinatı görüp, Hâlık-ı Zülcelal'i evsaf-ı kemaliyle tasdik etmemek, ondan daha berbad bir dalalet divaneliğidir, bir mecnunluk hezeyanıdır. Zira herşeyde, hattâ herbir zerrede bir uluhiyet-i mutlaka kabul etmek lâzımdır. Çünkü meselâ havanın herbir zerresi; herbir çiçek ile herbir meyveye, herbir yaprağa girer ve işleyebilir. İşte şu zerre, eğer memur olmazsa, bütün girebildiği ve işlediği masnuların tarz-ı teşkilatını ve suretlerini ve heyetlerini bilmek lâzımdır, tâ içinde işleyebilsin. Demek muhit bir ilim ve kudrete mâlik olmalı ki, böyle yapsın.

Meselâ, toprakta herbir zerresi kabildir ki, muhtelif bütün tohumlar ve çekirdeklere medar ve menşe olsun. Eğer memur olmazsa, lâzım geliyor ki: Otlar ve ağaçlar adedince manevî cihazat ve makineleri tazammun etsin. Veyahut onların bütün tarz-ı teşkilatını bilir, yapar, bütün onlara giydirilen suretleri tanır, dikebilir bir san'at ve kudret vermek lâzımgelir. Daha sair mevcudatı da kıyas et. Tâ anlayacaksın ki:

Her şeyde aşikâre, vahdaniyetin çok delilleri var. Evet bir şeyden her şeyi yapmak ve herşeyi birtek şey yapmak, herşeyin hâlıkına has bir iştir. **وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ** ferman-ı zîşanına dikkat et. Demek Vâhid-i Ehad'ı kabul etmemek ile, mevcudat adedince ilahları kabul etmek lâzımgelir.

İKİNCİ İŞARET: Hikâyede bir yaver-i ekremden bahsedilmiş ve denilmiş ki: Kör olmayan herkes onun nişanlarını görmekte anlar ki: O zât, padişahın emriyle hareket eder ve onun has bendesidir. İşte o yaver-i ekrem, Resul-i Ekrem'dir (Aleyhissalâtü Vesselâm). Evet şöyle müzeyyen bir kâinatın, öyle mukaddes bir Sâniine böyle bir Resul-i Ekrem, ışık şemse lüzumu derecesinde elzemdir. Çünkü nasıl Güneş, ziya vermeksizin mümkün değildir. Öyle de uluhiyet de, peygamberleri göndermekle kendini göstermeksizin mümkün değildir.

Hem hiç mümkün olur mu ki, nihayet kemalde olan bir cemal; gösterici ve tarif edici bir vasıta ile kendini göstermek istemesin?

Hem mümkün olur mu ki; gayet cemalde bir kemal-i san'at, onun üzerine enzar-ı dikkati celbeden bir dellâl vasıtasıyla teşhir istemesin?

Hem hiç mümkün olur mu ki; bir rububiyet-i âmmenin saltanat-ı külliyesi, kesret ve cüz'iyat tabakatında vahdaniyet ve samedaniyetini, zülcenaheyn bir meb'us vasıtasıyla ilânını istemesin! Yani o zât, ubudiyet-i külliye cihetiyle kesret tabakatının dergâh-ı İlahiye elçisi olduğu gibi, kurbiyet ve risalet cihetiyle dergâh-ı İlahînin kesret tabakatına memurudur.

Hem hiç mümkün olur mu ki; nihayet derecede bir hüsn-ü zâtî sahibi, cemalinin mehasinini ve hüsnünün letaifini âyinelerde görmek ve göstermek istemesin! Yani bir habib resul vasıtasıyla ki; hem habibdir, ubudiyetiyle kendini ona sevdirebilir, âyinedarlık eder. Hem resuldür; onu mahlukatına sevdirebilir, cemal-i esmasını gösterir.

Hem hiç mümkün olur mu ki; acib mu'cizelerle, garib ve kıymettar şeylerle dolu hazineler sahibi, sarraf bir tarif edici ve vassaf bir teşhir edici

vasıtasıyla enzar-ı halka arz ve başlarında izhar etmekle, gizli kemalâtını beyan etmek irade etmesin ve istemesin?

Hem mümkün olur mu ki; bu kâinatı bütün esmasının kemalâtını ifade eden masnuatla tezyin ederek seyir için garib ve ince san'atlarla süslenilmiş bir saraya benzetsin de, rehber bir muallim tayin etmesin?

Hem hiç mümkün olur mu ki; bu kâinatın sahibi, şu kâinatın tahavvülatındaki maksad ve gaye ne olacağını, müş'ir-i tılsım-ı muğlakını, hem mevcudatın "Nereden? Nereye? Necisin?" üç sual-i müşkilin muammasını bir elçi vasıtasıyla açtırmazın!

Hem hiç mümkün olur mu ki; bu güzel masnuat ile kendini zîşuura tanıttıran ve kıymetli nimetler ile kendini sevdiren Sâni'-i Zülcelal; onun mukabilinde zîşuurdan marziyatı ve arzuları ne olduğunu bir elçi vasıtasıyla bildirmesin!

Hem hiç mümkün olur mu ki; nev-i insanı, şuurca kesrete mübtela, istidadca ubudiyet-i külliyeye müheyya suretinde yaratıp, muallim bir rehber vasıtasıyla onları kesretten vahdete yüzlerini çevirmek istemesin!

Daha bunlar gibi çok vezaif-i nübüvvet var ki, herbiri bir bürhan-ı kat'îdir ki: Uluhiyet, risaletsiz olamaz...

Şimdi acaba âlemde Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'dan - beyan olunan evsaf ve vezaife- daha ehil ve daha câmi' kim zuhur etmiş? Ve rütbe-i risalete ve vazife-i tebliğe ondan daha elyak, daha evfak hiç zaman göstermiş midir? Hâyır, aslâ ve kat'â!. Belki o, bütün resullerin seyyididir, bütün enbiyanın imamıdır, bütün asfiyanın serveridir, bütün mukarrebînin akrebidir, bütün mahlukatın ekmelidir, bütün mürşidlerin sultanıdır. Evet ehl-i tahkikatın ittifakıyla, Şakk-ı Kamer ve parmaklarından su akması gibi bine balığ mu'cizatından hadd ü hesaba gelmez delail-i nübüvvetinden başka, Kur'an-ı Azîmüşşan gibi bir bahr-ı hakaik ve kırk vecihle mu'cize olan mu'cize-i kübra, Güneş gibi risaletini göstermeğe kâfidir. Başka risalelerde ve bilhassa Yirmibeşinci Söz'de Kur'anın kırka karîb vücuh-u i'cazından bahsettiğimizden burada kısa kesiyoruz.

ÜÇÜNCÜ İŞARET:Hatıra gelmesin ki: Bu küçücük insanın ne ehemmiyeti var ki, bu azîm dünya onun muhasebe-i a'mali için kapansın, başka bir daire açılsın? Çünkü bu küçücük insan, câmiyyet-i fitrat itibariyle şu mevcudat içinde bir ustabaşı ve bir dellâl-ı saltanat-ı İlahiye ve bir ubudiyet-i külliyeye mazhar olduğundan büyük ehemmiyeti vardır. Hem hatıra gelmesin ki: Kısacık bir ömürde nasıl ebedî bir azaba müstehak olur? Zira küfür; şu mektubat-ı

Samedaniye derecesinde ve kıymetinde olan kâinatı manasız, gayesiz bir derekeye düşürdüğü için, bütün kâinata karşı bir tahkir olduğu gibi; bu mevcudatta cilveleri, nakışları görünen bütün esma-i kudsiye-i İlahiye-i inkâr ile red ve Cenab-ı Hakk'ın hakkaniyet ve sıdkını gösteren gayr-ı mütenahî bütün delillerini tekzip olduğundan nihayetsiz bir cinayettir. Nihayetsiz cinayet ise, nihayetsiz azabı îcab eder...

DÖRDÜNCÜ İŞARET:Nasılki hikâyede oniki suretle gördük ki: Hiçbir cihetle mümkün değil; öyle bir padişahın, öyle muvakkat misafirhane gibi bir memleketi bulunsun da, müstekar ve haşmetine mazhar ve saltanat-ı uzmasına medar diğer daimî bir memleketi bulunmasın... Öyle de hiçbir vecihle mümkün değil ki; bu fâni âlemin bâki Hâlık'ı, bunu icad etsin de, bâki bir âlemi icad etmesin? Hem mümkün değil: Şu bedi' ve zâil kâinatın sermedî Sâniî bunu halk etsin de, müstekar ve daimî diğer bir kâinatı icad etmesin? Hem mümkün değil: Bu meşher ve meydan-ı imtihan ve tarla hükmünde olan dünyanın Hakîm ve Kadîr ve Rahîm olan Fâtır'ı onu yaratsın, onun bütün gayelerine mazhar olan dâr-ı âhireti halk etmesin? Bu hakikata oniki kapı ile girilir. Oniki hakikat ile o kapılar açılır. En kısa ve basitten başlarız:

Birinci Hakikat:Bâb-ı rububiyet ve saltanattır ki, ism-i Rabb'in cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: Şe'n-i rububiyet ve saltanat-ı uluhiyet, bâhusus böyle bir kâinatı, kemalâtını göstermek için gayet âlî gayeler ve yüksek maksadlar ile icad etsin, onun gayat ve makasıdına karşı iman ve ubudiyetle mukabele eden mü'minlere mükâfatı bulunmasın. Ve o makasıdı red ve tahkir ile mukabele eden ehl-i dalalete mücazat etmesin?

İkinci Hakikat:Bâb-ı kerem ve rahmettir ki, Kerim ve Rahîm isminin cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: Gösterdiği âsâr ile nihayetsiz bir kerem ve nihayetsiz bir rahmet ve nihayetsiz bir izzet ve nihayetsiz bir gayret sahibi olan şu âlemin Rabbi; kerem ve rahmetine lâayık mükâfat, izzet ve gayretine şayeste mücazatta bulunmasın. Evet şu dünya gidişatına bakılsa görülüyor ki; en âciz, en zaîften tut (Haşiyeye-1) tâ en kavîye kadar her canlıya lâayık bir rızık veriliyor. En zaîf, en âcize en iyi rızık veriliyor. Her dertliye ummadığı yerden derman yetiştiriliyor. Öyle ulvî bir keremle ziyafetler, ikramlar olunuyor ki, nihayetsiz bir kerem eli içinde işlediğini bedâhетен gösteriyor.

Meselâ, bahar mevsiminde cennet hurileri tarzında bütün ağaçları sündüsmisal libaslar ile giydirip, çiçek ve meyvelerin murassaatıyla süslendirip hizmetkâr ederek onların latif elleri olan dallarıyla, çeşit çeşit en tatlı, en musanna meyveleri bize takdim etmek; hem zehirli bir sineğin eliyle şifalı en

tatlı balı bize yedirmek; hem en güzel ve yumuşak bir libası elsiz bir böceğin eliyle bize giydirmek; hem rahmetin büyük bir hazinesini küçük bir çekirdek içinde bizim için saklamak; ne kadar cemil bir kerem, ne kadar latif bir rahmet eseri olduğu bedaheten anlaşılır. Hem insan ve bazı canavarlardan başka, Güneş ve Ay ve Arz'dan tut, tâ en küçük mahluka kadar herşey kemal-i dikkatle vazifesine çalışması, zerrece haddinden tecavüz etmemesi, bir azîm heybet tahtında umumî bir itaat bulunması; büyük bir celal ve izzet sahibinin emriyle hareket ettiklerini gösteriyor. Hem gerek nebatî ve gerek hayvanî ve gerek insanî bütün vâlidelerin o rahîm şefkatleriyle (Haşiye-2) ve süt gibi o latif gıda ile o âciz ve zaîf yavruların terbiyesi, ne kadar geniş bir rahmetin cilvesi işlediği bedaheten anlaşılır.

Bu âlemin mutasarrıfının madem nihayetsiz böyle bir keremi, nihayetsiz böyle bir rahmeti, nihayetsiz öyle bir celal ve izzeti vardır. Nihayetsiz celal ve izzet, edepsizlerin te'dibini ister. Nihayetsiz kerem, nihayetsiz ikram ister, nihayetsiz rahmet; kendine lâyük ihsan ister. Halbuki bu fâni dünyada ve kısa ömürde, denizden bir damla gibi milyonlar cüz'den ancak bir cüz'ü yerleşir ve tecelli eder. Demek o kereme lâyük

(Haşiye-1): Rızık-ı helâl, iktidar ile alınmadığına, belki iftikara binaen verildiğine delil-i kat'î: İktidarsız yavruların hüsn-ü maişeti ve muktedir canavarların dîk-ı maişeti; hem zekâvetsiz balıkların semizliği ve zekâvetli, hileli tilki ve maymunun derd-i maişetle vücudça zaîfliğidir. Demek rızık, iktidar ve ihtiyar ile ma'kûsen mütenasibdir. Ne derece iktidar ve ihtiyarına güvense, o derece derd-i maişete mübtela olur.

(Haşiye-2): Evet aç bir arslan, zaîf bir yavrusunu kendi nefesine tercih ederek, elde ettiği bir eti yemeyip yavrusuna vermesi; hem korkak tavuk, yavrusunu himaye için ite, arslana saldırmaması; hem incir ağacı kendi çamur yiyerek yavrusu olan meyvelerine hâlis süt vermesi, bilbedahe nihayetsiz Rahîm, Kerim, Şefîk bir zâtın hesabıyla hareket ettiklerini kör olmayana gösteriyorlar. Evet nebatat ve behimiyat gibi şuursuzların gayet derecede şuurkârane ve hakîmane işler görmesi bizzarure gösterir ki: Gayet derecede Alîm ve Hakîm birisi vardır ki, onları işlettiriyor. Onlar, onun namıyla işliyorlar.

ve o rahmete şayeste bir dâr-ı saadet olacaktır. Yoksa gündüzü ışıqla dolduran Güneşin vücudunu inkâr etmek gibi, bu görünen rahmetin vücudunu inkâr

etmek lâzımgelir. Çünkü bir daha dönmek üzere zeval ise; şefkati musibete, muhabbeti hırkate ve nimeti nıkmete ve aklı, meş'um bir âlete ve lezzeti eleme kalbettirmekle hakikat-ı rahmetin intifası lâzımgelir. Hem o celal ve izzete uygun bir dâr-ı mücazat olacaktır. Çünkü ekseriya zalim izzetinde, mazlum zilletinde kalıp, buradan göçüp gidiyorlar. Demek bir mahkeme-i kübraya bırakılıyor, te'hir ediliyor. Yoksa, bakılmıyor değil. Bazan dünyada dahi ceza verir. Kurûn-u sâlifede cereyan eden âsi ve mütemerrid kavimlere gelen azablar gösteriyor ki: İnsan başı boş değil, bir celal ve gayret sillesine her vakit maruzdur.

Evet hiç mümkün müdür ki; insan umum mevcudat içinde ehemmiyetli bir vazifesi, ehemmiyetli bir istidadı olsun da, insanın Rabbi de insana bu kadar muntazam masnuatıyla kendini tanıttırsa, mukabilinde insan iman ile onu tanımazsa.. hem bu kadar rahmetin süslü meyveleriyle kendini sevdirse; mukabilinde insan ibadetle kendini ona sevdirmese.. hem bu kadar bu türlü nimetleriyle muhabbet ve rahmetini ona gösterse; mukabilinde insan şükür ve hamde ona hürmet etmese; cezasız kalsın, başı boş bırakılsın, o izzet, gayret sahibi Zât-ı Zülcelal bir dâr-ı mücazat hazırlamasın? Hem hiç mümkün müdür ki: O Rahman-ı Rahîm'in kendini tanıttırmasına mukabil; iman ile tanımakla ve sevdirmesine mukabil, ibadetle sevmek ve sevdirmekle ve rahmetine mukabil, şükür ile hürmet etmekle mukabele eden mü'minlere bir dâr-ı mükâfatı, bir saadet-i ebediyeyi vermesin?

Üçüncü Hakikat:Bâb-ı hikmet ve adalet olup, ism-i Hakîm ve Âdil'in cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: (Haşiye) Zerrelerden güneşlere kadar cereyan eden hikmet ve intizam, adalet ve mizanla rububiyetin saltanatını gösteren Zât-ı Zülcelal, rububiyetin cenah-ı himayesine iltica eden

(Haşiye): Evet, "Hiç mümkün müdür ki" şu cümle çok tekrar ediliyor. Çünkü mühim bir sırrı ifade eder. Şöyle ki: Ekser küfür ve dalalet; istib'addan ileri gelir. Yani akıldan uzak ve muhal görür, inkâr eder. İşte Haşir Sözü'nde kat'iyyen gösterilmiştir ki: Hakikî istib'ad, hakikî muhaliyet ve akıldan uzaklık ve hakikî suubet, hattâ imtina' derecesinde müşkilât, küfür yolundadır ve dalaletin mesleğindedir.. ve hakikî imkân ve hakikî makuliyet, hattâ vücub derecesinde sühulet; iman yolundadır ve İslâmiyet caddesindedir.

Elhasıl, ehl-i felsefe istib'ad ile inkâra gider. Onuncu Söz, istib'ad hangi tarafta olduğunu o tabir ile gösterir. Onların ağızlarına bir şamar vurur.

ve hikmet ve adalete iman ve ubudiyetle tevfik-ı hareket eden mü'minleri taltif etmesin ve o hikmet ve adalete küfür ve tuğyan ile isyan eden edepsizleri te'dib etmesin? Halbuki bu muvakkat dünyada o hikmet, o adalete lâıyk binden biri, insanda icra edilmiyor, te'hir ediliyor. Ehl-i dalaletin çoğu ceza almadan; ehl-i hidayetinde de çoğu mükâfat görmeden buradan göçüp gidiyorlar. Demek bir mahkeme-i kübraya, bir saadet-i uzmaya bırakılıyor.

Evet görünüyor ki; şu âlemde tasarruf eden zât, nihayetsiz bir hikmetle iş görüyor. Ona bürhan mı istersin? Her şeyde maslahat ve faidelere riayet etmesidir. Görmüyor musun ki: İnsanda bütün aza, kemikler ve damarlarda, hattâ bedeninde hüceyratında, her yerinde, her cüz'ünde faydalar ve hikmetlerin gözetilmesi, hattâ bazı âzası, bir ağacın ne kadar meyveleri varsa, o derece o uzva hikmetler ve faydalar takması gösteriyor ki; nihayetsiz bir hikmet eliyle iş görülüyor. Hem her şeyin san'atında nihayet derecede intizam bulunması gösterir ki, nihayetsiz bir hikmet ile iş görülüyor.

Evet güzel bir çiçeğin dakik programını, küçücük bir tohumunda dercetmek, büyük bir ağacın sahife-i a'malini, tarihçe-i hayatını, fihriste-i cihazatını küçücük bir çekirdekte manevî kader kalemiyle yazmak; nihayetsiz bir hikmet kalemi işlediğini gösterir.

Hem her şeyin hilkatinde gayet derecede hüsn-ü san'at bulunması; nihayet derecede hakîm bir Sâniin nakşını olduğunu gösterir. Evet şu küçücük insan bedeni içinde bütün kâinatın fihristesini, bütün hazain-i rahmetin anahtarlarını, bütün esmalarının âyinelerini dercetmek; nihayet derecede bir hüsn-ü san'at içinde bir hikmeti gösterir. Şimdi hiç mümkün müdür ki, şöyle icraat-ı rububiyette hâkim bir hikmet; o rububiyetin kanadına iltica eden ve iman ile itaat edenlerin taltifini istemesin ve ebedî taltif etmesin?

Hem adalet ve mizan ile iş görüldüğüne bürhan mı istersin? Herşeye hassas mizanlarla, mahsus ölçülerle vücud vermek, suret giydirmek, yerli yerine koymak; nihayetsiz bir adalet ve mizan ile iş görüldüğünü gösterir.

Hem her hak sahibine istidadı nisbetinde hakkını vermek, yani vücudunun bütün levazımını, bekasının bütün cihazatını en münasib bir tarzda vermek; nihayetsiz bir adalet elini gösterir.

Hem istidad lisanıyla, ihtiyac-ı fitrî lisanıyla, ızdırar lisanıyla sual edilen ve istenilen herşeye daimî cevap vermek; nihayet derecede bir adl ve hikmeti gösteriyor.

Şimdi hiç mümkün müdür ki, böyle en küçük bir mahlukun, en küçük bir hacetinin imdadına koşan bir adalet ve hikmet; insan gibi en büyük bir mahlukun beka gibi en büyük bir hacetini mühmel bıraksın? En büyük istimdadını ve en büyük سوالini cevabsız bıraksın? Rububiyetin haşmetini, ibadının hukukunu muhafaza etmekle muhafaza etmesin? Halbuki şu fâni dünyada kısa bir hayat geçiren insan, öyle bir adaletin hakikatına mazhar olamaz ve olamıyor. Belki bir mahkeme-i kübraya bırakılıyor. Zira hakikî adalet ister ki: Şu küçücük insan, şu küçüklüğü nisbetinde değil, belki cinayetinin büyüklüğü, mahiyetinin ehemmiyeti ve vazifesinin azameti nisbetinde mükâfat ve mücazat görsün. Madem şu fâni, geçici dünya; ebed için halk olunan insan hususunda öyle bir adalet ve hikmete mazhariyetten çok uzaktır. Elbette âdil olan o Zât-ı Celil-i Zülcemal'in ve Hakîm olan o Zât-ı Cemil-i Zülcelal'in daimî bir Cehennem'i ve ebedî bir Cennet'i bulunacaktır.

Dördüncü Hakikat:Bâb-ı cûd ve cemaldir. İsm-i Cevvad ve Cemil'in cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: Nihayetsiz cûd u sehavet, tükenmez servet, bitmez hazineler, misilsiz sermedî cemal, kusursuz ebedî kemal; bir dâr-ı saadet ve mahall-i ziyafet içinde daimî bulunacak olan muhtaç şâkirleri, müştak âyinedarları, mütehayyir seyircileri istemesinler? Evet dünya yüzünü bu kadar müzeyyen masnuatıyla süslendirmek, Ay ile Güneşi lâmba yapmak, yeryüzünü bir sofrayı nimet ederek mat'umatın en güzel çeşitleriyle doldurmak, meyveli ağaçları birer kab yapmak, her mevsimde birçok defalar tecdid etmek; hadsiz bir cûd u sehaveti gösterir. Böyle nihayetsiz bir cûd u sehavet; öyle tükenmez hazineler ve rahmet, hem daimî, hem arzu edilen herşey içinde bulunur bir dâr-ı ziyafet ve mahall-i saadet ister. Hem kat'î ister ki; o ziyafetten telezzüz edenler, o mahall-i saadette devam etsinler, ebedî kalsınlar. Tâ zeval ve firakla elem çekmesinler. Çünkü zeval-i elem lezzet olduğu gibi, zeval-i lezzet dahi elemdir. Öyle sehavet, elem çekirtmek istemez.

Demek ebedî bir Cennet'i, hem içinde ebedî muhtaçları ister. Çünkü nihayetsiz cûd u seha, nihayetsiz ihsan etmek ister, nimetlendirmek ister. Nihayetsiz ihsan ve nimetlendirmek ise, nihayetsiz minnettarlık, nimetlenmek ister. Bu ise, ihsana mazhar olan şahsın devam-ı vücudunu ister. Tâ, daimî tena'umla o daimî in'ama karşı şükür ve minnettarlığını gösterebilir. Yoksa zeval ile acılaştıran cüz'î bir telezzüz, kısacık bir zamanda öyle bir cûd u sehanın muktezasıyla kabil-i tevfiğ değildir.

Hem dahi meşher-i san'at-ı İlahiye olan aktar-ı âlem sergilerine bak. Yeryüzündeki nebatat ve hayvanatın ellerinde olan ilânat-ı Rabbaniyeye dikkat et (Haşiye-1), mehasin-i rububiyetin dellâlları olan enbiya ve evliyaya kulak

ver. Nasıl müttefikan Sâni'-i Zülcelal'in kusursuz kemalâtını, hârika san'atlarının teşhiriyle gösteriyorlar, beyan ediyorlar, enzar-ı dikkati celbediyorlar.

Demek bu âlemin Sâniinin pek mühim ve hayret verici ve gizli kemalâtı vardır. Bu hârika san'atlarla onları göstermek ister. Çünkü gizli, kusursuz kemalât ise, takdir edici, istihsan edici, mâşâallah diyerek müşahede edicilerin başlarında teşhir ister. Daimî kemalât ise, daimî tezahür ister. O ise, takdir ve istihsan edicilerin devam-ı vücudunu ister. Bekası olmayan istihsan edicinin nazarında, kemalâtın kıymeti sukut eder (Haşiye-2). Hem dahi, kâinatın yüzünde serilmiş olan gayetle güzel ve san'atlı ve parlak ve süslü şu mevcudat; ışık Güneşi bildirdiği gibi, misilsiz manevî bir cemalin mehasinini bildirir ve nazirsiz, hafî bir hüsnün letaifini iş'ar ediyor (Haşiye-3). O münezzeh hüsn, o mukaddes cemalin cilvesinden, esmalarda, belki her isimde çok gizli defineler bulunduğunu işaret eder. İşte şu derece âlî, nazirsiz, gizli bir cemal ise; kendi mehasinini bir mir'atta görmek ve hüsnünün derecatını ve cemalinin mikyaslarını zîşuur ve müştak bir âyinede müşahede etmek istediği

(Haşiye-1): Evet kemik gibi bir kuru ağacın ucundaki tel gibi incecik bir sapta gayet münakkaş, müzeyyen bir çiçek ve gayet musanna' ve murassa' bir meyve, elbette gayet san'atperver mu'cizekâr ve hikmettar bir Sâniin mehasin-i san'atını zîşuura okutturan bir ilânnamedir. İşte nebatata hayvanatı dahi kıyas et.

(Haşiye-2): Evet durub-u emsaldendir ki: Bir dünya güzeli, bir zaman kendine meftun olmuş âdi bir adamı huzurundan tardeder. O adam kendine teselli vermek için: "Tuh, ne kadar çirkindir" der. O güzelin güzelliğini nefyeder.

Hem bir vakit bir ayı, gayet tatlı bir üzüm asmaları altına girer. Üzümleri yemek ister. Koparmağa eli yetişmez. Asmaya da çıkamaz. Kendi kendine teselli vermek için kendi lisanıyla "Ekşidir" der. Gümler gider...

(Haşiye-3): Âyine-misal mevcudatın birbiri arkasında zeval ve fenalarıyla beraber, arkalarından gelenlerin üstünde ve yüzlerinde aynı hüsn ve cemalin cilvesinin bulunması gösterir ki: Cemal onların değil; belki o cemaller, bir hüsn-ü münezzeh ve bir cemal-i mukaddesin âyâtı ve emaratıdır.

gibi, başkalarının nazarıyla yine sevgili cemaline bakmak için, görünmek de ister. Demek iki vecihle kendi cemaline bakmak; biri: Herbiri başka başka renkte olan âyinelerde bizzât müşahede etmek. Diğeri: Müştak olan seyirci ve mütehayyir olan istihsancıların müşahedesini ile müşahede etmek ister. Demek hüsün ve cemal, görmek ve görünmek ister. Görmek, görünmek ise; müştak seyirci, mütehayyir istihsan edicilerin vücudunu ister. Hüsün ve cemal, ebedî sermedî olduğundan müştakların devam-ı vücudlarını ister. Çünkü daimî bir cemal ise; zâil bir müştaka razı olamaz. Zira dönmek üzere zevale mahkûm olan bir seyirci, zevalin tasavvuruyla muhabbeti adavete döner, hayreti istihfafa, hürmeti tahkire meyleder. Çünkü hodgâm insan bilmediği şeye düşman olduğu gibi, yetişmediği şeye de zıddır. Halbuki nihayetsiz bir muhabbet, hadsiz bir şevk ve istihsan ile mukabeleye lâayık olan bir cemale karşı zımmen bir adavet ve kin ve inkâr ile mukabele eder. İşte kâfir, Allah'ın düşmanı olduğunun sırrı bundan anlaşılıyor.

Madem o nihayetsiz sehavet-i cûd, o misilsiz cemal-i hüsün, o kusursuz kemalât; ebedî müteşekkiri, müştakları, müstahsinleri iktiza ederler. Halbuki şu misafirhane-i dünyada görüyoruz; herkes çabuk gidip, kayboluyor. O sehavetin ihsanını ancak az bir parça tadar. İştihası açılır, fakat yemez gider. O cemal, o kemalin dahi ancak biraz ışığına, belki bir zaîf gölgesine bir anda bakıp, doymadan gider. Demek, bir seyrangâh-ı daimîye gidiliyor.

Elhasıl: Nasılki şu âlem bütün mevcudatıyla Sâni'-i Zülcelal'ine kat'î delalet eder; Sâni'-i Zülcelal'in de sıfât ve esma-i kudsiyesi, dâr-ı âhirete delalet eder ve gösterir ve ister.

Beşinci Hakikat:Bâb-ı şefkat ve ubudiyet-i Muhammediyedir (Aleyhissalâtu Vesselâm). İsm-i Mucîb ve Rahîm'in cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: En edna bir haceti, en edna bir mahlukundan görüp kemal-i şefkatle ummadığı yerden is'af eden ve en gizli bir sesi, en gizli bir mahlukundan işitip imdad eden, lisan-ı hal ve kal ile istenilen herşeye icabet eden nihayetsiz bir şefkat ve bir merhamet sahibi bir Rab; en büyük bir abinden (Haşiye), en sevgili bir mahlukundan

(Haşiye): Evet binüçyüz elli sene saltanat süren ve saltanatı devam eden ve ekser zamanda üçyüzelli milyondan ziyade raiyeti bulunan ve her gün bütün raiyeti onunla teccid-i biat eden ve onun kemalâtına şehadet eden ve kemal-i itaatle evamirine inkiyad eden ve Arzın nısfı ve nev-i beşerin humsu o zâtın

sıbgı ile sıbgalansa, yani manevî rengiyle renklense ve o zât onların mahub-u kulûbu ve mürebbi-i ervahı olsa; elbette o zât, şu kâinatta tasarruf eden Rabb'in en büyük abdidir. Hem ekser enva'-ı kâinat o zâtın birer meyve-i mu'cizesini taşımak suretiyle onun vazifesini ve memuriyetini alkışlasa, elbette o zât, şu kâinat Hâlıkının en sevgili mahlukudur. Hem bütün insanıyet, bütün istidadiyla istediği beka gibi bir haceti ki; o hacet ise, insanı esfel-i safilînden a'lâ-yı illiyyîne çıkarıyor. Elbette o hacet, en büyük bir hacettir ve en büyük bir abd, umurun namına onu Kadiyy-ül Hacat'tan isteyecek.

en büyük hacetini görüp bitirmesin, is'af etmesin; en yüksek duayı işitip kabul etmesin? Evet meselâ hayvanatın zaîflerinin ve yavrularının rızık ve terbiyeleri hususunda görünen lütuf ve sühuleti gösteriyor ki: Şu kâinatın Mâliki, nihayetsiz bir rahmetle rububiyet eder. Rububiyetinde bu derece rahîmane bir şefkat, hiç kabil midir ki mahlukatın en efdalinin en güzel duasını kabul etmesin? Bu hakikatı Ondokuzuncu Söz'de izah ettiğim vechile, şurada dahi mükerreren şöyle beyan edelim:

Ey nefsimle beraber beni dinleyen arkadaş! Hikâye-i temsiliyede demiştik: Bir adada bir içtima var... Bir yaver-i ekrem bir nutuk okuyor. Onun işaret ettiği hakikat şöyledir ki: Gel! Bu zamandan tecerrüd edip, fikren Asr-ı Saadet'e ve hayalen Ceziret-ül Arab'a gidiyoruz. Tâ ki, Resul-i Ekrem'i (Aleyhissalâtu Vesselâm) vazife başında ve ubudiyet içinde görüp, ziyaret ederiz. Bak! O zât nasilki risaletiyle, hidayetiyle saadet-i ebediyenin sebep-i husulü ve vesile-i vusulüdür. Onun gibi, ubudiyetiyle ve duasıyla, o saadetin sebep-i vücudu ve Cennet'in vesile-i icadıdır.

İşte bak! O zât öyle bir salât-ı kübrada, bir ibadet-i ulyâda saadet-i ebediye için dua ediyor ki, güya bu cezire, belki bütün Arz onun azametli namazıyla namaz kılar, niyaz eder. Çünkü ubudiyeti ise; ona ittiba eden ümmetin ubudiyetini tazammun ettiği gibi, muvafakat sırrıyla bütün enbiyanın sırr-ı ubudiyetini tazammun eder. Hem o salât-ı kübrayı öyle bir cemaat-ı uzmada kılar, niyaz ediyor ki; güya benî-Âdemin Hazret-i Âdem'den asrımıza kadar, belki kıyamete kadar bütün nuranî ve kâmil insanlar ona tebaiyetle iktida edip duasına âmîn derler.(Haşiye) Bak, hem öyle beka gibi bir hacet-i âmme için dua

(Haşiye): Evet münacat-ı Ahmediye (A.S.M.) zamanından şimdiye kadar bütün ümmetin bütün salâtları ve salavatlara onun duasına bir âmîn-i daimî ve bir iştirak-i umumîdir. Hattâ ona getirilen herbir salavat dahi, onun duasına

birer âmîndir ve ümmetinin herbir ferdi, her bir namazın içinde ona salât ü selâm getirmek ve kametten sonra Şafîîlerin ona dua etmesi; onun saadet-i ebediye hususundaki duasına gayet kuvvetli ve umumî bir âmîndir. İşte bütün beşerin fitrat-ı insaniyet lisan-ı haliyle, bütün kuvvetiyle istediği beka ve saadet-i ebediyeyi; o nev-i beşer namına Zât-ı Ahmediye (A.S.M.) istiyor ve beşerin nuranî kısmı, onun arkasında âmîn diyorlar. Acaba hiç mümkün müdür ki, şu dua kabule karîn olmasın?

ediyor ki; değil ehl-i Arz, belki ehl-i semavat, belki bütün mevcudat niyazına iştirak edip lisan-ı hal ile: "Oh, evet yâ Rabbena! Ver, duasını kabul et. Biz de istiyoruz." diyorlar. Hem bak! Öyle hazînane, öyle mahbubane, öyle müştakane, öyle tazarrukârane saadet-i bâkiye istiyor ki; bütün kâinatı ağlattırıp, duasına iştirak ettiriyor.

Bak hem öyle bir maksad, öyle bir gaye için saadet isteyip, dua ediyor ki; insanı ve bütün mahlukatı esfel-i safilîn olan fena-yı mutlaka sukuttan, kıymetsizlikten, faidesizlikten, abesiyetten a'lâ-yı illiyyîn olan kıymete, bekaya, ulvî vazifeye, mektubat-ı Samedaniye olması derecesine çıkarıyor.

Bak hem öyle yüksek bir fîzâr-ı istimdâdkârane ile istiyor ve öyle tatlı bir niyaz-ı istirhamkârane ile yalvarıyor ki: Güya bütün mevcudata, semavata, arşa işittirip vecde getirip duasına: "Âmîn, Allahümme âmîn" dedirtiyor.(Haşiye)

Bak hem öyle Semî' ve Kerim bir Kadîr'den, öyle Basîr ve Rahîm bir Alîm'den saadet ve bekayı istiyor ki; bilmüşahede en gizli bir zîhayatın en gizli bir arzusunu, en hafî bir niyazını görür, işitir, kabul eder, merhamet eder. Lisan-ı hal ile de olsa icabet eder. Öyle suret-i hakîmane, basîrane, rahîmanede verir ve icabet eder ki; şübhe bırakmaz o terbiye

(Haşiye): Evet şu âlemin mutasarrıfı, bütün tasarrufatı bilmüşahede şuurane, alîmane, hakîmane olduğu halde; hiçbir cihetle mümkün değildir ki; o mutasarrıf, kendi masnuatı içinde en mümtaz bir ferdin harekâtına şuuru ve ıtılâı bulunmasın. Hem hiçbir cihetle mümkün değildir ki; o Mutasarrıf-ı Alîm, o ferd-i mümtazın harekâtına ve daavâtına (dualarına) ıtılâı bulunduğu halde ona karşı lâkayd kalsın, ehemmiyet vermesin. Hem hiçbir cihetle mümkün değildir ki; o Mutasarrıf-ı Kadîr-i Rahîm; onun dualarına lâkayd kalmadığı halde, o duaları kabul etmesin. Evet Zât-ı Ahmediye'nin (A.S.M.) nuruyla âlemin şekli değişti. İnsan ve bütün kâinatın mahiyet-i hakikiyeleri o nur, o ziya ile inkişaf etti ve göründü ki: Şu kâinatın mevcudatı; esma-i İlahiyeyi okutan

birer mektubat-ı Samedaniye, birer muvazzaf memur ve bekaya mazhar kıymettar ve manidar birer mevcuddurlar. Eğer o nur olmasa idi, mevcudat fena-yı mutlaka mahkûm ve kıymetsiz, manasız, faidesiz, abes, karmakarışık, tesadüf oyuncuğu bir zulmet-i evham içinde kalırdı. İşte şu sırdandır ki: İnsanlar Zât-ı Ahmediye'nin (A.S.M.) duasına âmîn dedikleri gibi, arş ve ferş ve seradan süreyyaya kadar bütün mevcudat onun nuruyla iftihar edip, alâkadarlık gösteriyorlar. Zâten ubudiyet-i Ahmediyenin (A.S.M.) ruhu, duadır. Belki kâinatın harekâtı ve hidematı, bir nevi duadır. Meselâ: Bir çekirdeğin hareketi; Hâlıkından, bir ağaç olmasına bir nevi duadır.

ve tedbir öyle Semî' ve Basîr'e mahsus, öyle bir Kerim ve Rahîm'e hastır.

Acaba bütün benî-Âdemi arkasına alıp şu Arz üstünde durup, arş-ı a'zama müteveccihen el kaldırıp, nev-i beşerin hülâsa-i ubudiyetini câmi' hakikat-ı ubudiyet-i Ahmediye (A.S.M.) içinde dua eden şu şeref-i nev-i insan ve ferîd-i kevn ü zaman olan Fahr-i Kâinat (A.S.M.) ne istiyor, dinleyelim. Bak, kendine ve ümmetine saadet-i ebediye istiyor, beka istiyor, Cennet istiyor. Hem mevcudat âyinelerinde cemallerini gösteren bütün esma-i kudsiye-i İlahiye ile beraber istiyor. O esmadan şefaât taleb ediyor, görüyorsun. Eğer âhiretin hesabsız esbab-ı mûcibesi, delail-i vücudu olmasa idi; yalnız şu zâtın tek duası, baharımızın icadı kadar Hâlık-ı Rahîm'in kudretine hafif gelen şu Cennet'in binasına sebebiyet verecekti.(Haşiye-1)

Evet baharımızda yer yüzünü bir mahşer eden, yüzbin haşir nûmunelerini icad eden Kadîr-i Mutlak'a, Cennet'in icadı nasıl ağır olabilir? Demek nasilki onun risaleti, şu dâr-ı imtihanın açılmasına sebebiyet verdi, **لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَّا خَلَقْتَ الْأَفْلاكَ**, sırrına mazhar oldu. Onun gibi, ubudiyeti dahi öteki dâr-ı saadetin açılmasına sebebiyet verdi.

Acaba hiç mümkün müdür ki, bütün akılları hayrette bırakan şu intizam-ı âlem ve geniş rahmet içinde kusursuz hüsn-ü san'at, misilsiz cemal-i rububiyet; o duaya icabet etmemekle böyle bir çirkinliği, böyle bir merhametsizliği, böyle bir intizamsızlığı kabul etsin? Yani en cüz'î, en ehemmiyetsiz arzuları, sesleri ehemmiyetle işitip îfa etsin, yerine getirsin. En ehemmiyetli, lüzumlu arzuları ehemmiyetsiz görüp işitmesin, anlamasın, yapmasın? Hâşâ ve kellâ, yüzbin defa hâşâ! Böyle bir cemal, böyle bir çirkinliği kabul edip çirkin olamaz (Haşiye-2). Demek, Resul-i

(Haşiye-1): Evet âhirete nisbeten gayet dar bir sahife hükmünde olan rûy-i zeminde hadd ü hesaba gelmeyen hârika san'at nûmunelerini ve haşir ve kıyametın misallerini göstermek ve üçyüz bin kitab hükmünde olan muntazam

enva'-ı masnuatı, o tek sahifede kemal-i intizam ile yazıp dercetmek; elbette geniş olan âlem-i âhirette latif ve muntazam Cennet'in binasından ve icadından daha müşkildir. Evet Cennet bahardan ne kadar yüksek ise, o derece bahar bahçelerinin hilkatı, o Cennet'ten daha müşkildir ve hayretfezadır denilebilir.

(Haşiye-2): Evet inkılab-ı hakaik ittifaken muhaldır ve inkılab-ı hakaik içinde muhal-ender-muhal, bir zıd kendi zıddına inkılabıdır ve bu inkılab-ı ezdad içinde bilbedahe bin derece muhal şudur ki: Zıd, kendi mahiyetinde kalmakla beraber, kendi zıddının aynı olsun. Meselâ: Nihayetsiz bir cemal; hakikî cemal iken, hakikî çirkinlik olsun. İşte şu misalimizde meşhud ve kat'iyy-ül vücud olan bir cemal-i rububiyet; cemal-i rububiyet mahiyetinde daim iken, ayn-ı çirkinlik olsun. İşte dünyada muhal ve bâtil misallerin en acibidir.

Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm; risaletiyle dünyanın kapısını açtığı gibi, ubudiyetiyle de âhiretin kapısını açar.

*عَلَيْهِ صَلَوَاتُ الرَّحْمَنِ مَلَأَ الدُّنْيَا وَ دَارَ الْجِنَانِ * اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى عَبْدِكَ وَ رَسُولِكَ ذَلِكَ الْحَبِيبِ الَّذِي هُوَ سَيِّدُ الْكَوْنَيْنِ وَ فَخْرُ الْعَالَمَيْنِ وَ حَيَاثُ الدَّارَيْنِ وَ وَسِيلَةُ السَّعَادَتَيْنِ وَ ذُو الْجُنَّاحَيْنِ وَ رَسُولُ الثَّقَلَيْنِ ۚ وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ أَجْمَعِينَ وَ عَلَى إِخْوَانِهِ مِنَ النَّبِيِّينَ وَ الْمُرْسَلِينَ آمِينَ*

Altıncı Hakikat:Bâb-1 haşmet ve sermediyet olup, ism-i Celil ve Bâki cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: Bütün mevcudatı Güneşlerden, ağaçlardan zerrelere kadar emirber nefer hükmünde teshir ve idare eden bir haşmet-i rububiyet; şu misafirhane-i dünyada muvakkat bir hayat geçiren perişan fâniler üstünde dursun.. sermedî, bâki bir daire-i haşmet ve ebedî, âlî bir medar-ı rububiyeti icad etmesin?

Evet şu kâinatta görünen mevsimlerin değişmesi gibi haşmetli icraat ve seyiyaratın tayyare-misal hareketleri gibi azametli harekât ve Arzı insana beşik, Güneşi halka lâmba yapmak gibi dehşetli teshirat ve ölmüş, kurumuş Küre-i Arzı diriltmek, süslendirmek gibi geniş tahvilat gösteriyor ki: Perde arkasında böyle muazzam bir rububiyet var, muhteşem bir saltanatla hükmediyor. Böyle bir saltanat-ı rububiyet, kendine lâyük bir raiyet ister ve şayeste bir mazhar ister. Halbuki görüyorsun: Mahiyetçe en câmi' ve mühim raiyeti ve bendeleri, şu misafirhane-i dünyada perişan bir surette muvakkaten toplanmışlar. Misafirhane ise; her gün dolar, boşanır. Hem bütün raiyet, tecrübe-i hizmet için şu meydan-ı imtihanda muvakkaten bulunuyorlar. Meydan ise, her saat tebeddül eder. Hem bütün o raiyet, Sâni'-i Zülcelal'in kıymettar ihsanatının nümunelerini ve hârîka

san'at antikalarını çarşı-yı âlem sergilerinde, ticaret nazarında temaşa etmek için, şu teşhircâhta birkaç dakika durup seyrediyorlar; sonra kayboluyorlar. Şu meşher ise, her dakika tahavvül ediyor. Giden gelmez, gelen gider. İşte bu hal ve şu vaziyet kat'î gösteriyor ki:

Şu misafirhane ve şu meydan ve şu meşherlerin arkasında; o sermedî saltanata medar ve mazhar olacak daimî saraylar, müstemir meskenler, şu dünyada gördüğümüz nümunelerin ve suretlerin en hâlis ve en yüksek asıllarıyla dolu bağ ve hazineleri vardır. Demek burada çabalamak, onlar içindir. Şurada çalıştırır, orada ücret verir. Herkesin istidadına göre -eğer kaybetmezse- orada bir saadeti vardır. Evet öyle sermedî bir saltanat, muhaldir ki; şu fâniler ve zâil zeliller üstünde dursun.

Şu hakikata, şu temsil dûrbîniyle bak ki: Meselâ sen yolda gidiyorsun, görüyorsun ki; yol içinde bir han var. Bir büyük zât o hanı, kendine gelen misafirlerine yapmış. O misafirlerin bir gece tenezzüh ve ibretleri için, o hanın tezyinatına milyonlar altunlar sarfediyor. Hem o misafirler o tezyinattan pek azı ve az bir zamanda bakıp, o nimetlerden pek az bir vakitte, az bir şey tadıp, doymadan gidiyorlar. Fakat her misafir kendine mahsus fotoğrafıyla, o handaki şeylerin suretlerini alıyorlar. Hem o büyük zâtın hizmetkârları da, misafirlerin suret-i muamelelerini gayet dikkat ile alıyorlar ve kaydediyorlar. Hem görüyorsun ki; o zât her günde, o kıymetli tezyinatın çoğunu tahrib eder. Yeni gelecek misafirlere, yeni tezyinatı icad eder. Bunu gördükten sonra hiç şübhen kalır mı ki: Bu yolda bu hanı yapan zâtın daimî pek âlî menzilleri, hem tükenmez, pek kıymetli hazineleri, hem müstemir, pek büyük bir sehaveti vardır. Şu handa gösterdiği ikram ile, misafirlerin kendi yanında bulunan şeylere iştihalarını açıyor ve onlara hazırladığı hediyelere rağbetlerini uyandırıyor. Aynen onun gibi, şu misafirhane-i dünyadaki vaziyeti, sarhoş olmadan dikkat etsen; şu dokuz esas anlarsın:

Birinci Esas: Anlarsın ki: O han gibi bu dünya dahi kendi için değil. Kendi kendine de bu sureti alması muhaldir. Belki kabile-i mahlukatın gelip konmak ve göçmek için dolup boşanan, hikmetle yapılmış bir misafirhanesidir.

İkinci Esas: Hem anlarsın ki: Şu hanın içinde oturanlar misafirlerdir. Onların Rabb-ı Kerim'i, onları Dâr-üs Selâm'a davet eder.

Üçüncü Esas: Hem anlarsın ki: Şu dünyadaki tezyinat, yalnız telezzüz veya tenezzüh için değil. Çünkü bir zaman lezzet verse, firakıyla bir çok zaman elem verir. Sana tattırır, iştihanı açar fakat doyurmaz. Çünkü ya onun ömrü kısa, ya senin ömrün kısadır. Doymağa kâfi değil. Demek kıymeti yüksek, müddeti kısa olan şu tezyinat; ibret içindir (Haşiye-1), şükür içindir, usûl-ü daimîsine teşvik içindir. Başka gayet ulvî gayeler içindir.

Dördüncü Esas: Hem anlarsın ki: Şu dünyadaki müzeyyenat ise (Haşiye-2) Cennet'te ehl-i iman için rahmet-i Rahman'la iddihar olunan nimetlerin nümuneleri, suretleri hükmündedir.

(Haşiye-1): Evet madem herşeyin kıymeti ve dekaik-ı san'atı gayet yüksek ve güzel olduğu halde; müddeti kısa, ömrü azdır. Demek o şeyler nümunelerdir, başka şeylerin suretleri hükmündedirler. Ve madem müşterilerin nazarlarını, asıllarına çeviriyorlar gibi bir vaziyet vardır. Öyle ise, elbette şu dünyadaki o çeşit tezyinat; bir Rahman-ı Rahîm'in rahmetiyle, sevdiği ibadına hazırladığı niam-ı Cennet'in nümuneleridir, denilebilir ve denilir ve öyledir.

(Haşiye-2): Evet her şeyin vücudunun müteaddid gayeleri ve hayatının müteaddid neticeleri vardır. Ehl-i dalaletin tevehhüm ettikleri gibi dünyaya, nefislerine bakan gayelere münhasır değildir. Tâ, abesiyet ve hikmetsizlik içine girebilir. Belki her şeyin gayat-ı vücudu ve netaic-i hayatı üç kısımdır:

Birincisi ve en ulvîsi, Sâni'ine bakar ki; o şeye taktığı hârika-i san'at murassaatını, Şahid-i Ezelî'nin nazarına resm-i geçit tarzında arzettir ki, o nazara bir ân-ı seyyale yaşamak kâfi gelir. Belki vücuda gelmeden, bilkuve niyet hükmünde olan istidadı yine kâfidir. İşte seri-üz zeval latif masnuat ve vücuda gelmeyen, yani sünbül vermeyen birer hârika-i san'at olan çekirdekler, tohumlar şu gayeyi bitamamiha verir. Faidesizlik ve abesiyet onlara gelmez. Demek her şey hayatıyla, vücuduyla Sâni'inin mu'cizat-ı kudretini ve âsâr-ı san'atını teşhir edip, Sultan-ı Zülcelal'in nazarına arz etmek birinci gayesidir.

İkinci kısım gaye-i vücud ve netice-i hayat, zîşuura bakar. Yani herşey, Sâni'-i Zülcelal'in birer mektub-u hakaik-nüma, birer kaside-i letafetnüma, birer kelime-i hikmet-eda hükmündedir ki; melaike ve cin ve hayvanın ve insanın enzarına arzeder, mütalaaya davet eder. Demek ona bakan her zîşuura, ibret-nüma bir mütalaagâhtır.

Üçüncü kısım gaye-i vücud ve netice-i hayat, o şeyin nefisine bakar ki; telezzüz ve tenezzüh ve beka ve rahatla yaşamak gibi cüz'î neticelerdir. Meselâ: Azîm bir sefine-i sultaniyede bir hizmetkârın dümencilik ettiğinin gayesi; sefine itibariyle yüzde birisi kendisine, ücret-i cüz'iyesine ait.. doksandokuzu sultana ait olduğu gibi; herşeyin nefisine ve dünyaya ait gayesi bir ise, Sâni'ine ait doksandokuzdur. İşte bu taaddüd-ü gayattandır ki; birbirine zıd ve münafî görünen hikmet ve iktisad, cûd u seha ve bilhassa nihayetsiz seha ile sîr-ı

tevfiki şudur ki: Birer gaye nokta-i nazarında cûd u seha hükmeder, ism-i Cevvad tecelli eder. Meyveler, hubublar; o tek gaye nokta-i nazarında bigayr-ı hisabdır. Nihayetsiz cûdu gösteriyor. Fakat umum gayeler nokta-i nazarında; hikmet hükmeder, ism-i Hakîm tecelli eder. Bir ağacın ne kadar meyveleri var, belki her meyvenin o kadar gayeleri vardır ki; beyan ettiğimiz üç kısma tefrik edilir. Şu umum gayeler, nihayetsiz bir hikmeti ve iktisadı gösteriyor. Zıd gibi görünen nihayetsiz hikmet, nihayetsiz cûd ile seha ile içtima ediyor. Meselâ: Asker ordusunun bir gayesi, temin-i asayıştır. Bu gayeye göre ne kadar asker istersen var ve hem pek fazladır. Fakat hıfz-ı hudud ve mücahede-i a'dâ gibi sair vazifeler için, bu mevcut ancak kâfi gelir. Kemal-i hikmetle müvazenededir. İşte hükûmetin hikmeti, haşmet ile içtima ediyor. O halde, o askerlikte fazlalık yoktur denilebilir.

Beşinci Esas: Hem anlarsın ki: Şu fâni masnuat fena için değil, bir parça görünüp mahvolmak için yaratılmamışlar. Belki vücudda kısa bir zaman toplanıp, matlub bir vaziyet alıp; tâ suretleri alınsın, timsalleri tutulsun, manaları bilinsin, neticeleri zabtedilsin. Meselâ, ehl-i ebed için daimî manzaralar nescedilsin. Hem âlem-i bekada başka gayelere medar olsun.

Eşya beka için yaratıldığını, fena için olmadığını; belki sureten fena ise de tamam-ı vazife ve terhis olduğu bununla anlaşılıyor ki: Fâni bir şey bir cihetle fenaya gider, çok cihetlerle bâki kalır. Meselâ kudret kelimelerinden olan şu çiçeğe bak ki; kısa bir zamanda o çiçek tebessüm edip bize bakar, derakab fena perdesinde saklanır. Fakat senin ağzından çıkan kelime gibi o gider, fakat binler misallerini kulaklara tevdi' eder. Dinleyen akıllar adedince, manalarını akıllarda ibka eder. Çünkü vazifesi olan ifade-i mana bittikten sonra kendisi gider, fakat onu gören her şeyin hâfızasında zahirî suretini ve herbir tohumunda manevî mahiyetini bırakıp öyle gidiyor. Güya her hâfıza ile her tohum; hıfz-ı zîneti için birer fotoğraf ve devam-ı bekası için birer menzildirler. En basit mertebe-i hayatta olan masnu böyle ise, en yüksek tabaka-i hayatta ve ervah-ı bâkiye sahibi olan insan; ne kadar beka ile alâkadar olduğu anlaşılır. Çiçekli ve meyveli koca nebatatın bir parça ruha benzeyen her birinin kanun-u teşekkülatı, timsal-i sureti; zerrecikler gibi tohumlarda kemal-i intizamla, dağdağalı inkılablar içinde ibka ve muhafaza edilmesiyle, gayet cem'iyetli ve yüksek bir mahiyete mâlik, haricî bir vücud giydirilmiş, zîşuur nuranî bir kanun-u emrî olan ruh-u beşer; ne derece beka ile merbut ve alâkadar olduğu anlaşılır.

Altıncı Esas: Hem anlarsın ki: İnsan, ipi boğazına sarılıp, istediği yerde otlamak için başıboş bırakılmamıştır; belki bütün amellerinin suretleri alınıp yazılır ve bütün fiillerinin neticeleri muhasebe için zabtedilir.

Yedinci Esas: Hem anlarsın ki: Güz mevsiminde yaz-bahar âleminin güzel mahlukatının tahribatı, i'dam değil. Belki vazifelerinin tamamıyla terhisatıdır (Haşiye). Hem yeni baharda gelecek mahlukata yer

(Haşiye): Evet rahmetin erzak hazinelerinden olan bir şecerenin uçlarında ve dallarının başlarındaki meyveler, çiçekler, yapraklar ihtiyar olup, vazifelerinin hitama ermesiyle gitmelidirler. Tâ, arkalarından akıp gelenlere kapı kapanmasın. Yoksa rahmetin vüs'atına ve sair ihvanlarının hizmetine sed çekilir. Hem kendileri, gençlik zevaliyle hem zelil, hem perişan olurlar. İşte bahar dahi, mahşer-nüma bir meyvedar ağaçtır. Her asırdaki insan âlemi; ibret-nüma bir şeceredir. Arz dahi, mahşer-i acaib bir şecere-i kudrettir. Hattâ dünya dahi, meyveleri âhiret pazarına gönderilen bir şecere-i hayret-nümadır.

boşaltmak için tefrîgattır ve yeni vazifedarlar gelip konacak ve vazifedar mevcudatın gelmesine yer hazırlamaktır ve ihzarattır.

Hem zîşuura vazifesini unutturan gafletten ve şükrünü unutturan sarhoşluktan ikazat-ı Sübhaniyedir.

Sekizinci Esas: Hem anlarsın ki: Şu fâni âlemin sermedî Sâni için başka ve bâki bir âlemi var ki, ibadını oraya sevk ve ona teşvik eder.

Dokuzuncu Esas: Hem anlarsın ki: Öyle bir Rahman, öyle bir âlemde, öyle has ibadına öyle ikramlar edecek; ne göz görmüş, ne kulak işitmiş, ne kalb-i beşere hutur etmiştir. Âmennâ...

Yedinci Hakikat:Bâb-1 hıfz ve hafiziyet olup, ism-i Hafîz ve Rakib'in cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: Gökte, yerde, karada, denizde; yaş kuru, küçük büyük, âdi âlî herşeyi kemal-i intizam ve mizan içinde muhafaza edip, bir türlü muhasebe içinde neticelerini eleyen bir hafiziyet; insan gibi büyük bir fitratta, hilafet-i kübra gibi bir rütbede, emanet-i kübra gibi büyük vazifesi olan beşerin, rububiyet-i âmmeye temas eden amelleri ve fiilleri muhafaza edilmesin, muhasebe eleğinden geçirilmesin, adalet terazisinde tartılmasın, şayeste ceza ve mükâfat çekmesin? Hâyır, aslâ!..

Evet şu kâinatı idare eden zât, herşeyi nizam ve mizan içinde muhafaza ediyor. Nizam ve mizan ise; ilim ile hikmet ve irade ile kudretin tezahürüdür. Çünkü görüyoruz her masnu' vücudunda, gayet muntazam ve mevzun

yaratılıyor. Hem hayatı müddetince değiştirdiği suretler dahi, birer intizamlı olduğu halde, heyet-i mecmuası da bir intizam tahtındadır. Zira görüyoruz ki; vazifesinin bitmesiyle ömrüne nihayet verilen ve şu âlem-i şehadetten göçüp giden herşeyin Hafız-i Zülcelal, birçok suretlerini elvah-ı mahfuza hükmünde olan (Haşiyeye)hâfızalarda ve bir türlü misalî âyinelerde hıfzedip, ekser tarihçe-i hayatını çekirdeğinde, neticesinde nakşedip yazıyor. Zahir ve bâtin âyinelerde ibka ediyor. Meselâ: Beşerin hâfızası, ağacın meyvesi, meyvenin çekirdeği, çiçeğin tohumu, kanun-u hafiziyetin azamet-i ihatasını gösteriyor.

Görmüyor musun ki: Koca baharın hep çiçekli, meyveli bütün mevcudatı

(Haşiyeye): Yedinci Suret'in haşiyesine bak.

ve bunların kendilerine göre bütün sahaif-i a'mali ve teşkilâtının kanunları ve suretlerinin timsalleri; mahdud bir miktar tohumcuklar içlerinde yazarak, muhafaza ediliyor. İkinci bir baharda, onlara göre bir muhasebe içinde sahife-i amellerini neşredip, kemal-i intizam ve hikmet ile koca diğer bir bahar âlemini meydana getirmekle; hafiziyetin ne derece kuvvetli ihata ile cereyan ettiğini gösteriyor. Acaba geçici, âdi, bekasız, ehemmiyetsiz şeylerde böyle muhafaza edilirse, âlem-i gaybda, âlem-i âhirette, âlem-i ervahta rububiyet-i âmmede mühim semere veren beşerin amelleri hıfz içinde gözetilmek suretiyle, ehemmiyetle zabtedilmemesi kabil midir? Hâyır ve aslâ!

Evet şu hafiziyetin bu surette tecellisinden anlaşılıyor ki: şu mevcudatın Mâliki, mülkünde cereyan eden herşeyin inzibatına büyük bir ihtimamı var. Hem hâkimiyet vazifesinde nihayet derecede dikkat eder. Hem rububiyet-i saltanatında gayet ihtimamı gözetir. O derece ki, en küçük bir hâdiseyi, en ufak bir hizmeti yazar, yazdırır. Mülkünde cereyan eden herşeyin suretini müteaddid şeylerde hıfzeder. şu hafiziyet işaret eder ki: Ehemmiyetli bir muhasebe-i a'mal defteri açılacak ve bilhassa mahiyetçe en büyük, en mükerrem, en müşerref bir mahluk olan insanın büyük olan amelleri, mühim olan fiilleri; mühim bir hesap ve mizana girecek, sahife-i amelleri neşredilecek.

Acaba hiç kabil midir ki: İnsan, hilafet ve emanetle mükerrem olsun, rububiyetin külliyat-ı şunununa şahid olarak kesret dairelerinde, vahdaniyet-i İlahiyenin dellâllığını ilân etmekle, ekser mevcudatın tesbihat ve ibadetlerine müdahale edip zabıtlık ve müşahidlik derecesine çıksın da sonra kabre gidip, rahatla yatsın ve uyandırılmasın? Küçük büyük her amellerinden sual edilmesin? Maşşere gidip mahkeme-i kübrayı görmesin? Hâyır ve aslâ!..

Hem bütün gelecek zamanda olan (Haşiye) mümkinata kadir olduğuna,

(Haşiye): Evet zaman-ı hazırdan, tâ ibtida-i hilkat-ı âleme kadar olan zaman-ı mazi; umumen vukuattır. Vücuda gelmiş herbir günü, herbir senesi, herbir asrı; birer satırdır, birer sahifedir, birer kitabdır ki kalem-i kader ile tersim edilmiştir. Dest-i kudret, mu'cizat-ı âyâtını onlarda kemal-i hikmet ve intizam ile yazmıştır.

Şu zamandan tâ kıyamete, tâ Cennet'e, tâ ebede kadar olan zaman-ı istikbal; umumen imkânattır. Yani mazi vukuattır, istikbal imkânattır. İşte o iki zamanın iki silsilesi birbirine karşı mukabele edilse; nasilki dünkü günü halkeden ve o güne mahsus mevcudatı icad eden zât; yarınki günü mevcudatıyla halketmeye muktedir olduğu hiçbir vecihle şübhe getirmez. Öyle de şübhe yoktur ki: Şu meydan-ı garaib olan zaman-ı mazinin mevcudatı ve hârikaları; bir Kadîr-i Zülcelal'in mu'cizatıdır. Kat'î şehadet ederler ki: O Kadîr, bütün istikbalin, bütün mümkinatın icadına, bütün acaibinin izharına muktedirdir.

Evet nasilki bir elmayı halkedecek; elbette dünyada bütün elmaları halketmeye ve koca baharı icad etmeye muktedir olmak gerektir. Baharı icad etmeyen, bir elmayı icad edemez. Zira o elma o tezgâhta dokunuyor. Bir elmayı icad eden, bir baharı icad edebilir. Bir elma; bir ağacın, belki bir bahçenin, belki bir kâinatın misal-i musaggarıdır. Hem san'at itibariyle koca ağacın bütün tarih-i hayatını taşıyan elmanın çekirdeği itibariyle öyle bir hârika-i san'attır ki: Onu öylece icad eden, hiçbir şeyden âciz kalmaz. Öyle de bugünü halkeden, kıyamet gününü halkedebilir ve baharı icad edecek, haşrin icadına muktedir bir zât olabilir. Zaman-ı mazinin bütün âlemlerini zamanın şeridine kemal-i hikmet ve intizam ile takip gösteren; elbette istikbal şeridine dahi başka kâinatı takip gösterebilir ve gösterecektir. Kaç Sözlerde, bilhassa Yirmiikinci Söz'de gayet kat'î isbat etmişiz ki: Her şeyi yapamayan hiçbir şeyi yapamaz ve birtek şeyi halkeden, her şeyi yapabilir. Hem eşyanın icadı birtek zâta verilse, bütün eşya birtek şey gibi kolay olur ve sühulet peyda eder. Eğer müteaddid esbaba verilse ve kesrete isnad edilse, birtek şeyin icadı; bütün eşyanın icadı kadar müşkilâtlı olur ve imtina' derecesinde suubet peyda eder.

bütün geçmiş zamandaki mu'cizat-ı kudreti olan vukuatı şehadet eden ve kıyamet ve haşre pek benzeyen kış ile baharı her vakit bilmüşahede icad eden bir Kadîr-i Zülcelal'den, insan nasıl ademe gidip kaçabilir, toprağa girip

saklanabilir? Madem bu dünyada ona lâyük muhasebe görülüp, hüküm verilmiyor. Elbette bir mahkeme-i kübra, bir saadet-i uzmaya gidecektir.

Sekizinci Hakikat:Bâb-1 va'd ve va'ddir. İsm-i Cemil ve Celil'in cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: Alîm-i Mutlak ve Kadîr-i Mutlak olan şu masnuatın Sâniî; bütün enbiyanın tevatürle haber verdikleri ve bütün sıddıkîn ve evliyanın icma' ile şehadet ettikleri mükerrer va'd ve va'd-i İlahîsini yerine getirmeyip, -hâşâ- acz ve cehlîni gösterebilir? Halbuki va'd ve va'dinde bulunduğu emirler, kudretine hiç ağır gelmez. Pek hafif ve pek kolay. Geçmiş baharın hesabsız mevcudatını, gelecek baharda kısmen aynen (Haşiye-1) kısmen mislen (Haşiye-2) iadesi kadar kolaydır. İfa-yı va'd ise; hem bize, hem her şeye, hem kendisine, hem saltanat-ı rububiyetine pek çok lâzımdır. Hulf-ül va'd ise; hem izzet-i iktidarına zıddır, hem ihata-yı ilmiyesine münafidir. Zira hulf-ül va'd; ya cehilden, ya acizden gelir.

Ey münkir! Bilir misin ki: Küfür ve inkârın ile ne kadar ahmakça

(Haşiye-1): Ağaç ve otların kökleri gibi...

(Haşiye-2): Yapraklar, meyveler gibi...

bir cinayet işliyorsun ki; kendi yalancı vehmini, hezeyancı aklını, aldatıcı nefsin tasdik edip, hiçbir vehile hulf ve hilafa mecburiyeti olmayan ve hiçbir vehile hilaf, onun izzetine, haysiyetine yakışmayan ve bütün görünen şeyler ve işler, sıdkına ve hakkaniyetine şehadet eden bir zâtı tekzib ediyorsun! Nihayetsiz küçüklük içinde nihayetsiz büyük cinayet işliyorsun! Elbette, ebedî büyük cezaya müstehak olursun. Bazı ehl-i Cehennem'in bir dişi, dağ kadar olması; cinayetinin büyüklüğüne bir mikyas olarak haber verilmiş. Misalin şu yolcuya benzer ki: Güneşin ziyasından gözünü kapar. Kafası içindeki hayaline bakar. Vehmi, bir yıldız böceği gibi kafa fenerinin ışığıyla dehşetli yolunu tenvir etmek istiyor. Madem şu mevcudat; hak söyleyen sadık kelimeleri, şu hâdisat-ı kâinat; doğru söyleyen nâtik âyetleri olan Cenab-ı Hak va'd etmiş, elbette yapacaktır. Bir mahkeme-i kübra açacaktır, bir saadet-i uzma verecektir.

Dokuzuncu Hakikat:Bâb-1 ihya ve imatedir. İsm-i Hayy-1 Kayyum'un, Muhyî ve Mümit'in cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: Ölmüş, kurumuş koca Arzı ihya eden ve o ihya içinde herbiri beşer haşri gibi acib, üçyüz binden ziyade enva'-ı mahlukatı haşr ü

neşredip kudretini gösteren ve o haşr ü neşr içinde nihayet derecede karışık ve ihtilat içinde, nihayet derecede imtiyaz ve tefrik ile ihata-i ilmiyesini gösteren ve bütün semavî fermanlarıyla beşerin haşrini va'detmekle bütün ibadının enzarını saadet-i ebediyeye çeviren ve bütün mevcudatı başbaşa, omuz omuza, elele verdirip emir ve iradesi dairesinde döndürüp birbirine yardımcı ve müsahhar kılmakla azamet-i rububiyetini gösteren ve beşeri, şecere-i kâinatın en câmi' ve en nazik ve en nazenin, en nazdar, en niyazdar bir meyvesi yaratıp, kendine muhatab ittihaz ederek herşeyi ona müsahhar kılmakla, insana bu kadar ehemmiyet verdiğini gösteren bir Kadîr-i Rahîm, bir Alîm-i Hakîm, kıyameti getirmesin? Haşri yapmasın ve yapamasın? Beşeri ihya etmesin veya edemesin? Mahkeme-i Kübrayı açamasın? Cennet ve Cehennem'i yaratamasın? Hâşâ ve kellâ!..

Evet şu âlemin Mutasarrıf-ı Zîşan'ı her asırda, her senede, her günde bu dar, muvakkat rûy-i zeminde haşr-i ekberin ve meydan-ı kıyametin pek çok emsalini ve nûmunelerini ve işaretini icad ediyor. Ezcümle:

Haşr-i baharîde görüyoruz ki: Beş-altı gün zarfında küçük ve büyük hayvanat ve nebatattan üçyüz binden ziyade enva'ı haşredip neşrediyor. Bütün ağaçların, otların köklerini ve bir kısım hayvanları aynen ihya edip iade ediyor. Başkalarını aynıyet derecesinde bir misliyet suretinde icad ediyor. Halbuki maddeten farkları pek az olan tohumcuklar o kadar karışmışken, kemal-i imtiyaz ve teşhis ile o kadar sür'at ve vüs'at ve sühulet içinde kemal-i intizam ve mizan ile altı gün veya altı hafta zarfında ihya ediliyor. Hiç kabil midir ki: Bu işleri yapan Zâta bir şey ağır gelebilsin, semavat ve arzı altı günde hakedemesin, insanı bir sayha ile haşredemesin? Hâşâ!

Acaba mu'ciznüma bir kâtib bulunsa; hurufları ya bozulmuş veya mahvolmuş üçyüz bin kitabı tek bir sahifede karıştırmaksızın, galatsız, sehivsiz, noksansız, hepsini beraber, gayet güzel bir surette bir saatte yazarsa; birisi sana dese: "Şu kâtib kendi te'lif ettiği senin suya düşmüş olan kitabını, yeniden bir dakika zarfında hâfızasından yazacak." Sen diyebilir misin ki, "Yapamaz ve inanmam." Veyahut bir sultan-ı mu'cizekâr, kendi iktidarını göstermek için veya ibret ve tenezzüh için bir işaretle dağları kaldırır, memleketleri tebdil eder, denizi karaya çevirdiğini gördüğün halde sonra görsen ki; büyük bir taş dereye yuvarlanmış, o zâtın kendi ziyafetine davet ettiği misafirlerin yolunu kesmiş, geçemiyorlar. Biri sana dese: "O zât, bir işaretle o taşı, ne kadar büyük olursa olsun kaldıracak veya dağıtacak. Misafirlerini yolda bırakmayacak." Sen desen ki: "Kaldırmaz veya kaldıramaz." Veyahut bir zât bir günde, yeniden büyük bir orduyu teşkil ettiği halde biri dese: "O zât bir boru sesiyle, efradı istirahat için dağılmış olan taburları toplar. Taburlar, nizamı altına girerler." Sen desen ki: "İnanmam!" Ne kadar divanece hareket ettiğini anlarsın...

İşte şu üç temsili fehmettin ise, bak: Nakkaş-ı Ezelî, gözümüzün önünde kışın beyaz sahifesini çevirip, bahar ve yaz yeşil yaprağını açıp, rûy-i arzın sahifesinde üçyüz binden ziyade enva'ı, kudret ve kader kalemiyle ahsen-i suret üzere yazar. Birbiri içinde birbirine karışmaz; beraber yazar, birbirine mani olmaz. Teşkilce, suretçe birbirinden ayrı, hiç şaşkırtmaz, yanlış yazmaz. Evet en büyük bir ağacın ruh programını bir nokta gibi en küçük bir çekirdekte dercedip, muhafaza eden Zât-ı Hakîm-i Hafız; vefat edenlerin ruhlarını nasıl muhafaza eder denilir mi? Ve Küre-i Arzı bir sapan taşı gibi çeviren Zât-ı Kadîr; âhirete giden misafirlerinin yolunda nasıl bu Arzı kaldıracak veya dağıtacak, denilir mi? Hem hiçten, yeniden bütün zîhayatın ordularını bütün cesedlerinin taburlarında kemal-i intizamla zerratı Emr-i **كُنْ فَيَكُونُ** ile kaydedip yerleştiren, ordular icad eden Zât-ı Zülcelal; tabur-misal cesedin nizamı altına girmekle, birbiriyle tanışan zerrat-ı esasiye ve ecza-yı asliyesini bir sayha ile nasıl toplayabilir denilir mi?

Hem bu bahar haşrine benzeyen, dünyanın her devrinde, her asrında, hattâ gece gündüzün tebdilinde hattâ cev-v-i havada bulutların icad u ifnasında haşre nümune ve misal ve emare olacak ne kadar nakışlar yaptığını gözünle görüyorsun. Hattâ eğer hayalen bin sene evvel kendini farzetsen, sonra zamanın iki cenahı olan mazi ile müstakbeli birbirine karşılaştırsan; asırlar, günler adedince misal-i haşir ve kıyametin nümunelerini göreceksin. Sonra bu kadar nümune ve misalleri müşahede ettiğin halde, haşr-i cismanîyi akıldan uzak görüp istib'ad etmekle inkâr etsen; ne kadar divanelik olduğunu sen de anlarsın. Bak Ferman-ı A'zam, bahsettiğimiz hakikata dair ne diyor:

فَانظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى شَيْءٍ قَدِيرٌ

Elhasıl: Haşre mani' hiçbir şey yoktur. Muktezi ise her şeydir. Evet mahşer-i acaib olan şu koca Arzı, âdi bir hayvan gibi imate ve ihya eden ve beşer ve hayvana hoş bir beşik, güzel bir gemi yapan ve Güneş'i onlara şu misafirhanede ışık verici ve ısındırıcı bir lâmba eden, seyyaratı meleklerine tayyare yapan bir zâtın, bu derece muhteşem ve sermedî rububiyeti ve bu derece muazzam ve muhit hâkimiyeti; elbette yalnız böyle geçici, devamsız, bîkarar, ehemmiyetsiz, mütegayyir, bekasız, nâkıs, tekemmülsüz umûr-u dünya üzerinde kurulmaz ve durmaz. Demek ona şayeste, daimî, berkarar, zevalsiz, muhteşem bir diyar-ı âher var. Başka bâki bir memleketi vardır. Bizi onun için çalıştırır. Oraya davet eder ve oraya nakledeceğine; zahirden hakikate geçen ve kurb-u huzuruna müşerref olan bütün ervah-ı neyyire ashabı, bütün kulûb-u münevvere aktabı, bütün ukûl-ü nuraniye erbabı şهادet ediyorlar ve bir mükâfat ve mücazat ihzar ettiğini müttefikan haber veriyorlar ve mükerreren pek kuvvetli va'd ve pek şiddetli tehdid eder, naklederler.

Hulf-ül va'd ise hem zillet, hem tezellüldür. Hiç bir cihetle celal-i kudsiyetine yanaşamaz. Hulf-ül va'd ise ya afvdan, ya acizden gelir. Halbuki küfür; cinayet-i mutlakadır (Haşiye), afva kabil değil. Kadîr-i Mutlak

(Haşiye): *Evet küfür, mevcudatın kıymetini iskat ve manasızlıkla ittiham ettiğinden, bütün kâinata karşı bir tahkir ve mevcudat âyinelerinde cilve-i esmayı inkâr olduğundan bütün esma-i İlahiyeye karşı bir tezyif ve mevcudatın vahdaniyete olan şehadetlerini reddettiğinden bütün mahlukata karşı bir tekzib olduğundan; istidad-ı insanîyi öyle ifsad eder ki, salah ve hayrı kabule liyakatı kalmaz. Hem bir zulm-ü azîmdir ki, umum mahlukatın ve bütün esma-i İlahiyenin hukukuna bir tecavüzdür. İşte şu hukukun muhafazası ve nefis-i kâfir hayra kabiliyetsizliği, küfrün adem-i afvını iktiza eder. إِنَّ الشِّرْكَ أَكْظَمُ عَظِيمٍ* şu manayı ifade eder.

ise, acizden münezzeh ve mukaddestir. Şahidler, muhbirler ise; mesleklerinde, meşreblerinde, mezheblerinde muhtelif oldukları halde kemal-i ittifak ile şu mes'elenin esasında müttehiddirler. Kesretçe tevatür derecesindedirler, keyfiyetçe icma' kuvvetindedirler. Mevkice herbiri nev'-i beşerin bir yıldızı, bir taifenin gözü, bir milletin azizidirler. Ehemmiyetçe şu mes'elede hem ehl-i ihtisas, hem ehl-i isbattırlar. Halbuki bir fende veya bir san'atta iki ehl-i ihtisas, binler başkalardan müreccahtırlar ve ihbarda iki müsbit, binler nâfilere tercih edilir. Meselâ Ramazan hilâlinin sübutunu ihbar eden iki adam, binler münkirlerin inkârlarını hiçe atarlar.

Elhasıl: Dünyada bundan daha doğru bir haber, daha sağlam bir dava, daha zahir bir hakikat olamaz. Demek, şübhesiz dünya bir mezraadır. Mahşer ise bir beyderdir, harmandır. Cennet, Cehennem ise birer mahzendir.

Onuncu Hakikat:Bâb-ı hikmet, inayet, rahmet, adalettir. İsm-i Hakîm, Kerim, Âdil, Rahîm'in cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: Şu bekasız misafirhane-i dünyada ve şu devamsız meydan-ı imtihanda ve şu sebatsız teşhircâh-ı arzda bu derece bahir bir hikmet, bu derece zahir bir inayet ve bu derece kahir bir adalet ve bu derece vâsi bir merhametin âsârını gösteren Mâlik-ül Mülk-i Zülcelal'in daire-i memleketinde ve âlem-i mülk ve melekûtunda daimî meskenler, ebedî sâkinler, bâki makamlar, mukim mahluklar bulunmayıp şu görünen hikmet, inayet, adalet, merhametin hakikatları hiçe insan?.. Hem hiç kabil midir ki o Zât-ı Hakîm, şu insanı bütün mahlukat içinde kendine küllî muhatab ve câmi' bir âyine yapıp

bütün hazain-i rahmetinin müstemilâtını ona tattırsın, hem tarttırsın, hem tanıttırsın, kendini bütün esmasıyla ona bildirsın, onu sevsın ve sevdırsın.. sonra o bîçare insanı o ebedî memleketine göndermesın? O daimî saadetgâha davet edip mes'ud etmesın?

Hem hiç makul mudur ki, hattâ çekirdek kadar herbir mevcuda bir ağaç kadar vazife yükü yüklesın, çiçekleri kadar hikmetleri bindırsın, semereleri kadar maslahatları taksın da bütün o vazifeye, o hikmetlere, o maslahatlara dünyaya müteveccih yalnız bir çekirdek kadar gaye versın! Bir hardal kadar ehemmiyeti olmayan dünyevî bekasını gaye yapsın! Ve bunları, âlem-i manaya çekirdekler ve âlem-i âhirete bir mezraa yapmasın! Tâ hakikî ve lâıyk gayelerini versınler. Ve bu kadar mühim ihtifalât-ı mühimmeyi gayesiz, boş, abes bıraksın. Onların yüzünü âlem-i manaya, âlem-i âhirete çevirmesın? Tâ asıl gayeleri ve lâıyk meyvelerini göstere. Evet hiç mümkün müdür ki: Bu şeyleri böyle hilaf-ı hakikat yapmakla kendi evsaf-ı hakikiyesi olan Hakîm, Kerim, Âdil, Rahîm'in zıdlarıyla -hâşâ sümme hâşâ- muttasıf gösterip hikmet ve keremine, adl ve rahmetine delalet eden bütün kâinatın hakaikını tekzib etsın, bütün mevcudatın şehadetlerini reddetsın, bütün masnuatın delaletlerini ibtal etsın?

Hem hiç akıl kabul eder mi ki, insanın başına ve içindeki havassına saçları adedince vazifeler yükletsın de, yalnız bir saç hükmünde ona bir ücret-i dünyeviye versın; adalet-i hakikiyesine zıd olarak ve hikmet-i hakikiyesine münafi, manasız iş yapsın?

Hem hiç mümkün müdür ki, bir ağaca taktığı neticeler, meyveler miktarınca herbir zîhayata, belki lisan gibi herbir uzvuna, belki herbir masnua o derece hikmetleri, maslahatları takmakla kendisinin bir Hakîm-i Mutlak olduğunu isbat edip göstere, sonra bütün hikmetlerin en büyüğü ve bütün maslahatların en mühimmi ve bütün neticelerin en elzemi ve hikmeti hikmet, nimeti nimet, rahmeti rahmet eden ve bütün hikmetlerin, nimetlerin, rahmetlerin, maslahatların menbaı ve gayesi olan beka ve likayı ve saadet-i ebediyeyi vermeyip terkederek, bütün işlerini abesiyet-i mutlaka derekesine düşürsün ve kendini o zâta benzetsın ki; öyle bir saray yapar, herbir taşında binlerce nakışlar, herbir tarafında binler zînetler ve herbir menziline binler kıymetdar âlât ve levazımat-ı beytiye bulundursın da sonra ona dam yapmasın, her şey çürüsün, beyhude bozulsun. Hâşâ ve kellâ!. Hayr-ı Mutlak'tan hayır gelir, Cemil-i Mutlak'tan güzellik gelir, Hakîm-i Mutlak'tan abes bir şey gelmez. Evet her kim fikren tarihe binip mazi cihetine gitse, şu zaman-ı hazırda gördüğümüz menzil-i dünya, meydan-ı ibtilâ, meşher-i eşya gibi, seneler adedince vefat etmiş menziller, meydanlar, meşherler, âlemler görece. Suretçe, keyfiyetçe birbirinden ayrı oldukları halde; intizamca, acııbce, Sâniin kudret ve hikmetini göstermekçe birbirine benzer. Hem görece ki; o sebatsız menzillerde, o devamsız meydanlarda, o bekasız meşherlerde o kadar bahir bir

hikmetin intizamatını, o derece zahir bir inayetin işaretini, o mertebe kahir bir adaletin emaratını, o derece vâsi bir merhametin semeratını görecek. Basiretsiz olmamak şartıyla yakînen bilecek ki: O hikmetten daha ekmel bir hikmet olamaz ve o âsârı görünen inayetten daha ecmel bir inayet kabil değil ve o emaratı görünen adaletten daha ecell bir adalet yoktur ve o semeratı görünen merhametten daha eşmel bir merhamet tasavvur edilmez.

Eğer farz-ı muhal olarak şu işleri çeviren, şu misafirleri ve misafirhaneleri değiştiren Sultan-ı Sermedî'nin daire-i memleketinde daimî menziller, âlî mekânlar, sabit makamlar, bâki meskenler, mukim ahali, mes'ud ibadî bulunmazsa; ziya, hava, su, toprak gibi kuvvetli ve şümüllü dört anasır-ı maneviye olan hikmet, adalet, inayet, merhametin hakikatlarını nefyetmek ve o anasır-ı zahiriye gibi, görünen vücudlarını inkâr etmek lâzımgelir. Çünkü şu bekasız dünya ve mâfîha, onların tam hakikatlarına mazhar olmadığı malûmdur. Eğer başka yerde dahi onlara tam mazhar olacak mekân bulunmazsa, o vakit gündüzü dolduran ziyayı gördüğü halde, Güneşin vücudunu inkâr etmek derecesinde bir divanelikle, şu her şeyde bulunan gözümüz önündeki hikmeti inkâr etmek, şu nefsimizde ve ekser eşyada her vakit müşahede ettiğimiz inayeti inkâr etmek ve şu pek kuvvetli emaratı görünen adaleti inkâr etmek (Haşiye)ve şu her yerde gördüğümüz merhameti inkâr etmek lâzımgeldiği gibi; şu kâinatta gördüğümüz icraat-ı hakîmane ve ef'al-i kerimane ve ihsanat-ı rahîmanenin sahibini -hâşâ sümme hâşâ- sefih bir oyuncu, gaddar bir zalim olduğunu kabul etmek lâzımgelir ki, nihayetsiz muhal bir inkılab-ı hakaiktir. Hattâ herşeyin vücudunu ve kendi nefsinin vücudunu inkâr eden ahmak Sofestaîler dahi bunun tasavvuruna kolay kolay yanaşamazlar.

Elhasıl: Şu görünen şununat, dünyadaki vüs'atli içtimaat-ı hayatiye ve sür'atli iftirakat-ı mevtiye ve haşmetli toplanmalar ve çabuk dağılmalar

(Haşiye): Evet adalet iki şıktır. Biri müsbet, diğeri menfidir. Müsbet ise, hak sahibine hakkını vermektir. Şu kısım adalet, bu dünyada bedahet derecesinde ihatası vardır. Çünkü "Üçüncü Hakikat"ta isbat edildiği gibi; herşeyin istidad lisaniyla ve ihtiyac-ı fitrî lisaniyla ve ızdırar lisaniyla Fâtır-ı Zülcelal'den istediği bütün matlubatını ve vücud ve hayatına lâzım olan bütün hukukunu mahsus mizanlarla, muayyen ölçülerle bilmüşahede veriyor. Demek adaletin şu kısmı, vücud ve hayat derecesinde kat'î vardır.

İkinci kısım menfidir ki, haksızları terbiye etmektir. Yani haksızların hakkını, tazib ve tecziye ile veriyor. Şu şık ise çendan tamamıyla şu dünyada tezahür etmiyor. Fakat o hakikatın vücudunu ihsas edecek bir surette hadsiz

işarat ve emarat vardır. Ezcümle: Kavm-i Âd ve Semud'dan tut, tâ şu zamanın mütemerrid kavimlerine kadar gelen sille-i te'dib ve tâziyane-i tazib, gayet âlî bir adaletin hükümran olduğunu hads-i kat'î ile gösteriyor.

bu dünya-yı fânide kısa bir zamanda malûmumuz olan semerat-ı cüz'iyeleri, ehemmiyetsiz ve muvakkat gayeleri mabeyninde hiç münasebet olmadığından, âdeta küçük bir taşa bir büyük dağ kadar hikmetler, gayeler takmak; bir büyük dağa, bir küçük taş gibi muvakkat bir gaye-i cüz'iyeye vermeye benzer ki; hiçbir akıl ve hikmete uygun gelemez.

Demek şu mevcudat ve şunat ile ve dünyaya ait gayeleri ortasında bu derece nisbetsizlik, kat'iyyen şehadet eder ki; bu mevcudatın yüzleri âlem-i manaya müteveccihdir, münasib meyveleri orada veriyor ve gözleri esma-i kudsiyeye dikkat ediyorlar, gayeleri o âleme bakıyor. Ve özleri dünya toprağı altında, sünbülleri âlem-i misalde inkişaf ediyor. İnsan istidadı nisbetinde burada ekiliyor ve ekiliyor, âhirette mahsul alıyor. Evet şu eşyanın esma-i İlahiyeye ve âlem-i âhirete müteveccih yüzlerine baksan göreceksin ki; mu'cize-i kudret olan herbir çekirdeğin bir ağaç kadar gayesi var. Kelime-i hikmet olan herbir çiçeğin (Haşiye) bir ağaç çiçekleri kadar manaları var ve o hârîka-i san'at ve manzume-i rahmet olan herbir meyvenin, bir ağacın meyveleri kadar hikmetleri var. Bizlere rızık olması ise; o binler hikmetlerinden birtek hikmettir ki, vazifesi biter, manasını ifade eder, vefat eder, midemizde defnedilir. Madem bu fâni eşya, başka yerde bâki meyveler verirler ve daimî suretler bırakır ve başka cihette ebedî manalar ifade eder, sermedî tesbihat yapar. Ve insan ise, onların şu cihetine bakan yüzlerine bakmakla insan olur, fânide bâkiye yol bulur.

Demek, bu hayat ve mevt içinde yuvarlanan, toplanıp dağılan mevcudat içinde başka maksad var. Temsilde kusur yoktur: Şu ahval, taklid ve temsil için teşkil ve tertib edilen ahvale benzer. Nasıl büyük masrafla kısa içtimalar, dağılmalar yapılıyor. Tâ suretler alınsın, terkib edilsin, sinemada daim gösterilsin. Onun gibi, bu dünyada kısa bir müddet zarfında hayat-ı şahsiye ve hayat-ı içtimaiye geçirmenin bir gayesi şudur ki; suretler alınıp terkib edilsin, netice-i amelleri alınıp hıfzedilsin. Tâ bir mecma-i ekberde muhasebesi görülsün ve bir meşher-i a'zamda gösterilsin ve bir saadet-i uzmaya istidadı gösterilsin. Demek hadîs-i şerifte "Dünya âhîret mezraasıdır" diye bu hakikatı ifade ediyor.

(Haşiye): Sual: Eğer dense: Neden en çok misalleri çiçekten ve çekirdekten ve meyveden getiriyorsun?

Elcevab: Çünkü onlar hem mu'cizat-ı kudretin en antikalari, en hârikalari, en nazeninleridirler. Hem ehl-i tabiat ve ehl-i dalalet ve ehl-i felsefe, onlardaki kalem-i kader ve kudretin yazdığı ince hattı okuyamadıkları için onlarda boğulmuşlar, tabiat bataklığına düşmüşler.

Madem dünya var. Ve dünya içinde bu âsârıyla hikmet ve inayet ve rahmet ve adalet var. Elbette dünyanın vücudu gibi kat'î olarak âhiret de var. Madem dünyada herşey bir cihette o âleme bakıyor. Demek oraya gidiliyor. Âhireti inkâr etmek, dünya ve mâfihayı inkâr etmek demektir. Demek ecel ve kabir insanı beklediği gibi, Cennet ve Cehennem de insanı bekliyor ve gözlüyor.

Onbirinci Hakikat:Bâb-1 insaniyettir. İsm-i Hakk'ın cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: Cenab-ı Hak ve Mabud-u Bilhak, insanı şu kâinat içinde rububiyet-i mutlakasına ve umum âlemlere rububiyet-i âmmesine karşı en ehemmiyetli bir abd ve hitabat-ı Sübhaniyesine en mütefekkir bir muhatab ve mazhariyet-i esmasına en câmi' bir âyine ve onu ism-i a'zâmın tecellisine ve her isimde bulunan ism-i a'zamlık mertebesinin tecellisine mazhar bir ahsen-i takvimde en güzel bir mu'cize-i kudret ve hazain-i rahmetinin müştamilâtını tartmak, tanımak için en ziyade mizan ve âletlere mâlik bir müdakkik ve nihayetsiz nimetlerine en ziyade muhtaç ve fenadan en ziyade müteallim ve bekaya en ziyade müştak ve hayvanat içinde en nazik ve en nazdar ve en fakir ve en muhtaç ve hayat-ı dünyeviyece en müteallim ve en bedbaht ve istidadça en ulvî ve en yüksek surette, mahiyette yaratsın da, onu müstaid olduğu ve müştak olduğu ve lâyük olduğu bir dâr-ı ebedîye göndermeyip, hakikat-ı insaniyeyi ibtal ederek kendi hakkaniyetine taban tabana zıd ve hakikat nazarında çirkin bir haksızlık etsin!

Hem hiç kabil midir ki: Hâkim-i Bilhak, Rahîm-i Mutlak; insana öyle bir istidad verip, yer ile gökler ve dağlar tahammülünden çekindiği emanet-i kübrayı tahammül edip, yani küçücük cüz'î ölçüleriyle, san'atçılarıyla Hâlıkının muhit sıfatlarını, küllî şununatını, nihayetsiz tecelliyatını ölçerek bilip; hem yerde en nazik, nazenin, nazdar, âciz, zaîf yaratıp; halbuki bütün yerin nebatî ve hayvanî olan mahlukatına bir nevi tanzimat memuru yapıp, onların tarz-ı tesbihat ve ibadetlerine müdahale ettirip, kâinattaki icraat-ı İlahiye küçücük mikyasta bir temsil gösterip, rububiyet-i Sübhaniyeyi fiilen ve kalen kâinatta ilân ettirmek, meleklerine tercih edip hilafet rütbesini verdiği halde; ona bütün bu vazifelerinin gayesi ve neticesi ve semeresi olan saadet-i ebediyeyi vermesin? Onu bütün mahlukatının en bedbaht, en bîçare, en musibetzedede, en dertmend, en zelil bir derekeye atıp; en mübarek, nuranî ve âlet-i tes'id bir hediye-i hikmeti olan akli o bîçareye en meş'um ve zulmanî bir

âlet-i tazib yapıp, hikmet-i mutlakasına büsbütün zıd ve merhamet-i mutlakasına külliyyen münafî bir merhametsizlik etsin. Hâşâ ve kellâ!

Elhasıl: Nasıl hikâye-i temsiliyede bir zabitin cüzdanına ve defterine bakıp görmüş idik ki; hem rütbesi, hem vazifesi, hem maaşı, hem düstur-u hareketi, hem cihazatı bize gösterdi ki; o zabıt, o muvakkat meydan için değil, belki müstekar bir memlekete gidecek de ona göre çalışıyor. Aynen onun gibi; insanın kalb cüzdanındaki letaif ve akıl defterindeki havas ve istidadındaki cihazat, tamamen ve müttefikân saadet-i ebediyeye müteveccih ve ona göre verilmiş ve ona göre teçhiz edilmiş olduğuna ehl-i tahkik ve keşf müttefikirdirler. Ezcümle:

Meselâ aklın bir hizmetkârı ve tasvircisi olan kuvve-i hayaliyeye denilse ki: "Sana bir milyon sene ömür ile saltanat-ı dünya verilecek, fakat âhirde mutlaka hiç olacaksın." Tevehhüm aldatmamak, nefis karışmamak şartıyla "oh" yerine "âh" diyecek ve teessüf edecek. Demek en büyük fâni, en küçük bir âlet ve cihazat-ı insaniyeyi doyuramıyor. İşte bu istidaddandır ki, insanın ebede uzanmış emelleri ve kâinatı ihata etmiş efkârları ve ebedî saadetlerinin enva'ına yayılmış arzuları gösterir ki; bu insan ebed için halkedilmiş ve ebede gidecektir. Bu dünya ona bir misafirhanedir ve âhiretine bir intizar salonudur.

Onikinci Hakikat:Bâb-ur Risaleti ve-t Tenzil'dir.
"Bismillahirrahmanirrahîm" in cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: Bütün enbiya mu'cizelerine istinad ederek sözünü teyid ettikleri ve bütün evliya keşf ü kerametlerine istinad edip davasını tasdik ettikleri ve bütün asfiya tahkikatına istinad ederek hakkaniyetine şahadet ettikleri Resul-i Ekrem Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in tahakkuk etmiş bin mu'cizatının kuvvetine istinad edip bütün kuvvetiyle, hem kırk vecihle mu'cize olan Kur'an-ı Hakîm binler âyât-ı kat'iyyesine istinad ederek, bütün kat'iyyetle açtıkları âhiret yolunu ve küşad ettikleri Cennet kapısını, sinek kanadı kadar kuvveti bulunmayan vâhî vehimler, ne haddi var ki kapatabilsin!

Geçen hakikatlardan anlaşıldı ki; haşir mes'elesi öyle râsih bir hakikattır ki, Küre-i Arzı yerinden kaldıracak, kırıp atacak bir kuvvet o hakikatı sarsamaz. Zira o hakikatı Cenab-ı Hak bütün esma ve sıfâtının iktizasını ile tesbit ediyor ve Resul-i Ekrem'i bütün mu'cizat ve berahiniyle tasdik ediyor ve Kur'an-ı Hakîm bütün hakaik ve âyâtıyla onu isbat ediyor ve şu kâinat bütün âyât-ı tekviniye ve şunat-ı hakîmanesi ile şahadet ediyor. Acaba hiç mümkün müdür ki; haşir mes'elesinde Vâcib-ül Vücut ile bütün mevcudat -kâfirler müstesna olarak- ittifak etmiş olsun, kıl kadar kuvveti olmayan şübheler, şeytanî vesveseler o dağ gibi hakikat-ı râsiha-i âliyeyi sarssın, yerinden kaldırsın? Hâşâ ve kellâ!

Sakın zannetme, delail-i haşriye, bahsettiğimiz oniki hakikata münhasırdır. Hâyır, belki yalnız Kur'an-ı Hakîm, geçen şu oniki hakikatları bize ders verdiği gibi, daha binler vücuha işaret edip, herbir vecih kavî bir emaredir ki: Hâlıkımız bizi bu dâr-ı fâniden bir dâr-ı bâkiye nakledecektir.

Hem sakın zannetme ki: Haşri iktiza eden esma-i İlahiye, bahsettiğimiz gibi yalnız Hakîm, Kerim, Rahîm, Âdil, Hafîz isimlerine münhasırdır. Hâyır, belki kâinatın tedbirinde tecelli eden bütün esma-i İlahiye, âhireti iktiza eder, belki istilzam eder.

Hem zannetme ki, haşre delalet eden kâinatın âyât-ı tekviniyesi, şu geçen bahsettiğimize münhasırdır. Hâyır, belki ekser mevcudatta sağa sola açılır perdeler gibi vecih ve keyfiyetleri vardır ki; bir vechi Sânia şehadet ettiği gibi, diğer vechi de haşre işaret eder. Meselâ: İnsanın ahsen-i takvimdeki hüsn-ü masnuiyeti, Sâni'i gösterdiği gibi; o ahsen-i takvimdeki kabiliyet-i câmiyasıyla kısa bir zamanda zeval bulması, haşri gösterir. Bazı kerre bir vecihle iki nazarla bakılsa; hem Sâni'i, hem haşri gösterir. Meselâ ekser eşyada görünen hikmetin tanzimi, inayetin tezyini, adaletin tevizini ve rahmetin taltifi; nasilki mahiyetlerine bakılsa, bir Sâni-i Hakîm, Kerim, Âdil, Rahîm'in dest-i kudretinden çıktığını gösterirler. Onun gibi, bunların kuvveti ve hadsizlikleriyle beraber, şunların mazharları olan şu fâni mevcudatın ehemmiyetsiz ve az yaşamasına bakılsa, âhiret görünür. Demek ki, herşey lisan-ı hal ile "Âmentü billahi ve bilyevm-il âhir" okuyor ve okutturuyor.

Hâtime

Geçen oniki hakikat, birbirini teyid eder, birbirini tekmil eder, birbirine kuvvet verir. Bütün onlar birden ittihad ederek neticeyi gösterir. Hangi vehmin haddi var; şu demir gibi, belki elmas gibi oniki muhkem surları delip geçebilsin. Tâ hısn-ı hasînde olan haşr-i imanîyi sarssın!

مَا خَلَقَكُمْ وَلَا يَعْثُبُكُمْ إِلَّا كَنْفُسٍ وَاحِدَةٍ âyet-i kerimesi ifade ediyor ki: Bütün insanların halkolunması ve haşredilmesi, kudret-i İlahiyeye nisbeten birtek insanın halkı ve haşri gibi âsandır. Evet öyledir. "Nokta" namında bir risalede Haşir bahsinde şu âyetin ifade ettiği hakikatı tafsilen yazmışım. Burada yalnız bir kısım temsilâtıyla hülâsasına bir işaret edeceğiz. Eğer istersen o "Nokta"ya müracaat et.

Meselâ: **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** -temsilde kusur yok- nasilki "nuraniyet" sırrıyla, Güneşin cilvesi kendi ihtiyarıyla olsa da, bir zerreye sühuletle verdiği cilveyi, aynı sühuletle hadsiz şeffafata da verir.

Hem "şeffafiyet" sırrıyla, bir zerre-i şeffafenin küçük göz bebeği Güneşin aksini almasında, denizin geniş yüzüne müsavidir.

Hem "intizam" sırrıyla, bir çocuk parmağıyla gemi suretindeki oyuncağını çevirdiği gibi, kocaman bir diritnotu da çevirir.

Hem "imtisal" sırrıyla, bir kumandan birtek neferi bir arş emriyle tahrik ettiği gibi, bir koca orduyu da aynı kelime ile tahrik eder.

Hem "müvazene" sırrıyla, cevvi-i fezada bir terazi ki, öyle hakikî hassas ve o derece büyük farzedelim ki, iki ceviz terazinin iki gözüne konulsa hisseder ve iki güneşi de istiab edip tartar. O iki kefesinde bulunan iki cevizi birini semavata, birini yere indiren aynı kuvvetle, iki şems bulunsa; birini arşa, diğerini ferşe kaldırır, indirir.

Madem şu âdi, nâkıs, fâni mümkünatta nuraniyet ve şeffafiyet ve intizam ve imtisal ve müvazene sırlarıyla, en büyük şey en küçük şeye müsavi olur. Hadsiz hesabsız şeyler birtek şeye müsavi görünür. Elbette Kadîr-i Mutlak'ın zâtî ve nihayetsiz ve gayet kemalde olan kudretinin nuranî tecelliyatı ve melekûtiyet-i eşyanın şeffafiyeti ve hikmet ve kaderin intizamı ve eşyanın evamir-i tekviniyesine kemal-i imtisali ve mümkünatın vücud ve ademinin müsavatından ibaret olan imkânındaki müvazenesi sırrıyla; az çok, büyük küçük ona müsavi olduğu gibi, bütün insanları birtek insan gibi bir sayha ile haşre getirebilir. Hem bir şeyin kuvvet ve za'fça meratibi, o şeyin içine zıddının müdahalesidir. Meselâ hararetin derecatı, soğuğun müdahalesidir. Güzelliğin meratibi, çirkinliğin müdahalesidir. Zıyanın tabakatı, karanlığın müdahalesidir. Fakat birşey zâtî olsa, ârızî olmazsa, onun zıddı ona müdahale edemez. Çünkü cem'-i zıddeyn lâzımgelir. Bu ise, muhaldir. Demek asıl, zâtî olan bir şeyde meratib yoktur. Madem Kadîr-i Mutlak'ın kudreti zâtîdir, mümkünat gibi ârızî değildir ve kemal-i mutlaktır. Onun zıddı olan acz ise, muhaldir ki tedahül etsin. Demek bir baharı halketmek, Zât-ı Zülcelal'ine bir çiçek kadar ehvendir. Eğer esbaba isnad edilse; bir çiçek bir bahar kadar ağır olur. Hem bütün insanları ihya edip haşretmek, bir nefsin ihyası gibi kolaydır.

Mes'ele-i haşrin başından buraya kadar olan temsil suretlerine ve hakikatlarına dair olan beyanatımız, Kur'an-ı Hakîm'in feyzindedir. Nefsi teslime, kalbi kabule ihzardan ibarettir. Asıl söz ise Kur'anındır. Zira söz odur ve söz onundur. Dinleyelim:

فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ * فَانظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُخَيِّ الأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ * قَالَ مَنْ يُخَيِّ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ * قُلْ يُخَيِّهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ * يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ * يَوْمَ تَرَوْهَا تَدْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمَلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ * اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لِيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا * إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ * وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ * إِذَا زُلْزِلَتِ الأَرْضُ زِلْزَالَهَا * وَأَخْرَجَتِ الأَرْضُ أَثْقَالَهَا * وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا * يَوْمَئِذٍ تُخَدِّثُ أَخْبَارَهَا * بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَى لَهَا * يَوْمَئِذٍ يُصْدِرُ النَّاسَ أَشْتَاتًا لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ * فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ * وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ * الْقَارِعَةُ * مَا الْقَارِعَةُ * وَمَا أَذْرِيكَ مَا الْقَارِعَةُ * يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ * وَ تَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ * فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ * فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ * وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ * فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ * وَمَا أَذْرِيكَ مَا هِيَةٌ * نَارَ حَامِيَةٍ * وَلِلَّهِ عِثْبُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ البَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Daha bunlar gibi âyât-ı beyyinat-ı Kur'aniyeyi dinleyip, âmennâ ve saddaknâ diyelim.

أَمِنْتُ بِاللَّهِ وَ مَلِكِهِ وَ كُتُبِهِ وَ رُسُلِهِ وَ اليَوْمِ الآخِرِ وَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَ شَرِّهِ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى وَ الْبُعْثِ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقٌّ وَ أَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ وَ النَّارَ حَقٌّ وَ أَنَّ الشَّقَاعَةَ حَقٌّ وَ أَنَّ مُنْكَرًا وَ نَكِيرًا حَقٌّ وَ أَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى الطَّيِّبِ وَ اشْرَفِ وَ اكْمَلِ وَ اجْمَلِ ثَمَرَاتِ طُوبَاءِ رَحْمَتِكَ الَّتِي أَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ وَ وَسِيلَةً لِيُصَوِّلَنَا إِلَى آرْتِنِ وَ أَحْسَنِ وَ أَجْلَى وَ أَعْلَى ثَمَرَاتِ تِلْكَ الطُّوبَاءِ الْمُتَدَلِّيَةِ عَلَى دَارِ الآخِرَةِ أَيِ الْجَنَّةِ * اللَّهُمَّ اجْزِنَا وَ اجْزِ وَالِدَيْنَا مِنَ النَّارِ وَ ادْخُلْنَا وَ ادْخُلِ وَالِدَيْنَا الْجَنَّةَ مَعَ الْأَبْرَارِ بِجَاهِ نَبِيِّكَ الْمُخْتَارِ آمِينَ

Ey şu risaleyi insaf ile mütalaa eden kardeş! Deme, niçin bu "Onuncu Söz"ü birden tamamıyla anlayamıyorum ve tamam anlamadığın için sıkılma! Çünkü İbn-i Sina gibi bir dâhî-yi hikmet, الحشُرُ لَيْسَ عَلَى مَقَائِسِ عَقْلِيَّةٍ demiş. "İman ederiz, fakat akıl bu yolda gidemez" diye hükmetmiştir. Hem bütün ülema-i İslâm: "Haşir, bir mes'ele-i nakliyedir, delili nakildir. Akıl ile ona gidilmez." diye müttefikân hükmettikleri halde, elbette o kadar derin ve manen pek yüksek bir yol; birdenbire bir cadde-i umumiye-i akliye hükmüne geçemez. Kur'an-ı Hakîm'in feyziyle ve Hâlîk-ı Rahîm'in rahmetiyle, şu taklidi kırılmış ve teslimi bozulmuş asırda, o derin ve yüksek yolu şu derece ihsan ettiğinden bin şükür etmeliyiz. Çünkü imanımızın kurtulmasına kâfî gelir. Fehmettiğimiz miktarına memnun olup tekrar mütalaa ile izdiyadına çalışmalıyız.

Haşre akıl ile gidilmemesinin bir sırrı şudur ki: Haşr-i A'zam, İsm-i A'zamın tecellisiyle olduğundan, Cenab-ı Hakk'ın İsm-i A'zamının ve her ismin a'zamî mertebesindeki tecellisiyle zahir olan ef'al-i azîmeyi görmek ve

göstermekle, haşr-i a'zam bahar gibi kolay isbat ve kat'î iz'an ve tahkikî iman edilir. Şu Onuncu Söz'de feyz-i Kur'an ile öyle görülüyor ve gösteriliyor. Yoksa akıl, dar ve küçük düsturlarıyla kendi başına kalsa âciz kalır, taklide mecbur olur.

Onuncu Söz'ün Mühim Bir Zeyli ve Lâhikasının Birinci Parçası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ * وَ لَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ *
يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ * وَ مِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا
أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ * وَ مِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَ جَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ
لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ * وَ مِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَ الْخِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَ أَلْوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ * وَ مِنْ آيَاتِهِ
مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَ النَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ * وَ مِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ رُحُوفًا وَ طَمَعًا وَ يُنَزِّلُ مِنَ
السَّمَاءِ مَاءً فَيُخْرِجُ بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ * وَ مِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ
دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرَجُونَ * وَ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ كُلِّ لَهٌ قَانِثُونَ * وَ هُوَ الَّذِي يَبْدِئُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَ هُوَ
* أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَ لَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَى فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

İmanın bir kutbunu gösteren bu semavî âyât-ı kübranın ve haşri isbat eden şu kudsî berâhin-i uzmanın bir nükte-i ekberi ve bir hüccet-i a'zamı; bu "Dokuzuncu Şua"da beyan edilecek. Latif bir inayet-i Rabbaniyedir ki: Bundan otuz sene evvel Eski Said, yazdığı tefsir mukaddemesi "Muhakemat" namındaki eserin âhîrinde; "İkinci Maksad: Kur'anda haşre işaret eden iki âyet tefsir ve beyan edilecek. نَحْنُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ deyip durmuş. Daha yazamamış. Hâlık-ı Rahîm'ime delaîl ve emarat-ı haşriye adedince şükür ve hamd olsun ki: Otuz sene sonra tevfiik ihsan eyledi. Evet bundan dokuz-on sene evvel o iki âyetten birinci âyet olan:

فَانظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُخْرِجُ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمُخْبَى الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

ferman-ı İlahî'nin iki parlak ve çok kuvvetli hüccetleri ve tefsirleri bulunan Onuncu Söz ile Yirmidokuzuncu Söz'ü in'am etti. Münkirleri susturdu. Hem iman-ı haşrînin hücum edilmez o iki metin kal'asından dokuz ve on sene sonra ikinci âyet olan başta mezkûr âyât-ı ekberin tefsirini bu risale ile ikram etti. İşte bu Dokuzuncu Şua; mezkûr âyâtıyla işaret edilen dokuz âlî makam ve bir ehemmiyetli mukaddimededen ibarettir.

* * *

Mukaddime

(Haşır akidesinin, pek çok ruhî faidelerinden ve hayatî neticelerinden birtek netice-i câmiayı ihtisar ile beyan ve hayat-ı insaniyeye hususan hayat-ı içtimaiyesine ne derece lüzumlu ve zarurî olduğunu izhar ve bu iman-ı haşrî akidesinin pek çok hüccetlerinden bir tek hüccet-i külliye-i icmal ile göstermek ve o akide-i haşriye ne derece bedihî ve şübhesiz bulunduğunu ifade etmekten ibaret olarak "İki Nokta"dır.)

BİRİNCİ NOKTA: Âhret akidesi; hayat-ı içtimaiye ve şahsiye-i insaniyenin üss-ül esası ve saadetinin ve kemalâtının esasatı olduğuna, yüzer delillerinden bir mikyas olarak yalnız dört tanesine işaret edeceğiz.

Birincisi: Nev-i beşerin hemen yarısını teşkil eden çocuklar, yalnız Cennet fikriyle, onlara dehşetli ve ağlatıcı görünen ölümlere ve vefatlara karşı dayanabilirler ve gayet zaîf ve nazik vücudlarında bir kuvve-i maneviye bulabilirler ve her şeyden çabuk ağlayan gayet mukavemetsiz mizac-ı ruhlarında, o Cennet ile bir ümid bulup mesrurane yaşayabilirler. Meselâ Cennet fikriyle der: "Benim küçük kardeşim veya arkadaşım öldü. Cennetin bir kuşu oldu. Cennet'te gezer, bizden daha güzel yaşar." Yoksa her vakit etrafında kendi gibi çocukların ve büyüklerin ölümleri, o zaîf bîçarelerin endişeli nazarlarına çarpması; mukavemetlerini ve kuvve-i maneviyelerini zîr ü zeber ederek gözleriyle beraber ruh, kalb, akıl gibi bütün letaifini dahi öyle ağlattırarak, ya mahvolup veya divane bir bedbaht hayvan olacaktı.

İkinci delil: Nev-i insanın -bir cihette- nısfı olan ihtiyarlar, yalnız hayat-ı uhreviye ile yakınlarında bulunan kabre karşı tahammül edebilirler. Ve çok alâkadar oldukları hayatlarının yakında sönmesine ve güzel dünyalarının kapanmasına mukabil bir teselli bulabilirler ve çocuk hükmüne geçen seri-üt teessür ruhlarında ve mizaçlarında, mevt ve zevalden çıkan elîm ve dehşetli me'yusiyete karşı, ancak hayat-ı bâkiye ümidiyle mukabele edebilirler. Yoksa o şefkate lâayık muhteremler ve sükûnete ve istirahat-i kalbiyeye çok muhtaç o endişeli babalar ve analar, öyle bir vaveylâ-i ruhî ve bir dağdağa-i kalbî hissedeceklerdi ki; bu dünya onlara zulmetli bir zindan ve hayat dahi kasavetli bir azab olurdu.

Üçüncü delil: İnsanların hayat-ı içtimaiyesinin medarı olan gençler, delikanlılar, şiddet-i galeyanda olan hissiyatlarını ve ifratkâr bulunan nefis ve hevalarını tecavüzattan ve zulümlerden ve tahribattan durduran ve hayat-ı içtimaiyenin hüsn-ü cereyanını temin eden; yalnız Cehennem fikridir. Yoksa Cehennem endişesi olmazsa "El-hükmü lil-galib" kaidesiyle o sarhoş

delikanlılar, hevesatları peşinde bîçare zaîflere, âcizlere, dünyayı Cehenneme çevireceklerdi ve yüksek insaniyeti gayet süflî bir hayvaniyete döndüreceklerdi.

Dördüncü delil: Nev-i beşerin hayat-ı dünyeviyesinde en cem'iyetli merkez ve en esaslı zenberek ve dünyevî saadet için bir Cennet, bir melce, bir tahassüngâh ise; aile hayatıdır. Ve herkesin hanesi, küçük bir dünyasıdır. Ve o hane ve aile hayatının hayatı ve saadeti ise; samimî ve ciddî ve vefadarane hürmet ve hakikî ve şefkatli ve fedakârane merhamet ile olabilir ve bu hakikî hürmet ve samimî merhamet ise; ebedî bir arkadaşlık ve daimî bir refakat ve sermedî bir beraberlik ve hadsiz bir zamanda ve hududsuz bir hayatta birbiriyle pederane, ferzendane, kardeşane, arkadaşane münasebetlerin bulunmak fikriyle, akidesiyle olabilir. Meselâ der: "Bu haremim, ebedî bir âlemde, ebedî bir hayatta, daimî bir refika-i hayatımdır. Şimdilik ihtiyar ve çirkin olmuş ise de zararı yok. Çünkü ebedî bir güzelliği var, gelecek. Ve böyle daimî arkadaşlığın hatırı için herbir fedakârlığı ve merhameti yaparım." diyerek o ihtiyare karısına, güzel bir huri gibi muhabbetle, şefkatle, merhametle mukabele edebilir. Yoksa kısacık bir-iki saat surî bir refakatten sonra ebedî bir firak ve müfarakate uğrayan arkadaşlık; elbette gayet surî ve muvakkat ve esassız, hayvan gibi bir rikkat-i cinsiye manasında ve bir mecazî merhamet ve sun'î bir hürmet verebilir ve hayvanatta olduğu gibi; başka menfaatler ve sair galib hisler, o hürmet ve merhameti mağlub edip o dünya cennetini, cehenneme çevirir.

İşte iman-ı haşrînin yüzer neticesinden birisi; hayat-ı içtimaiye-i insaniyeye taalluk eder. Ve bu tek neticenin de yüzer cihetinden ve faydalarından mezkûr dört delile sairleri kıyas edilse anlaşılır ki: Hakikat-ı haşriyenin tahakkuku ve vukuu; insanîyetin ulvî hakikatı ve küllî haceti derecesinde kat'îdir. Belki insanın midesindeki ihtiyacın vücudu, taamların vücuduna delalet ve şehadetinden daha zahirdir ve daha ziyade tahakkukunu bildirir. Ve eğer bu hakikat-ı haşriyenin neticeleri insanîyetten çıksa; o çok ehemmiyetli ve yüksek ve hayattar olan insanîyet mahiyeti, murdar ve mikrop yuvası bir lâşe hükmüne sukut edeceğini isbat eder. Beşerin idare ve ahlâk ve içtimaiyatı ile çok alâkadar olan içtimaiyun ve siyasiyun ve ahlâkiyunun kulakları çınlasın! Gelsinler, bu boşluğu ne ile doldurabilirler ve bu derin yaraları ne ile tedavi edebilirler?

İKİNCİ NOKTA: Hakikat-ı haşriyenin hadsiz bürhanlarından sair erkân-ı imaniyeden gelen şehadetlerin hülâsasından çıkan bir bürhanı, gayet muhtasar bir surette beyan eder. Şöyle ki:

Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'ın risaletine delalet eden bütün mu'cizeleri ve bütün delail-i nübüvveti ve hakkaniyetinin bütün bürhanları, birden hakikat-ı haşriyenin tahakkukuna şehadet ederek isbat ederler. Çünkü bu zâtın bütün hayatında bütün davaları, vahdaniyetten sonra

haşirde temerküz ediyor. Hem umum peygamberleri tasdik eden ve ettiren bütün mu'cizeleri ve hüccetleri, aynı hakikate şehadet eder. Hem **وَ بِرُسُلِهِ** kelimesinden gelen şehadeti bedahet derecesine çıkararak, **وَ كُتُبِهِ** şehadeti de aynı hakikate şehadet eder. Şöyle ki:

Başta Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın hakkaniyetini isbat eden bütün mu'cizeleri, hüccetleri ve hakikatları, birden hakikat-ı haşriyenin tahakkukuna ve vukuuna şehadet edip isbat ederler. Çünkü Kur'anın hemen üçten birisi haşirdir ve ekser kısa surelerinin başlarında gayet kuvvetli âyât-ı haşriyedir. Sarîhan ve işaretten binler âyâtıyla aynı hakikatı haber verir, isbat eder, gösterir. Meselâ:

**إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ * يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ * إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا * إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ * إِذَا
السَّمَاءُ انشَقَّتْ * عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ * هَلْ آتَاكَ حَدِيثُ الْعَاشِيَةِ**

gibi, otuz-kırk surelerin başlarında bütün kat'iyetle hakikat-ı haşriyeyi kâinatın en ehemmiyetli ve vâcib bir hakikatı olduğunu göstermekle beraber, sair âyetler dahi o hakikatın çeşit çeşit delillerini beyan edip ikna eder.

Acaba birtek âyetin birtek işareti, gözümüz önünde ulûm-u İslâmiyede müteaddid ilmî, kevnî hakikatları meyve veren bir kitabın böyle şehadetleriyle ve davaları ile, Güneş gibi zuhur eden iman-ı haşrî; hakikatsız olması Güneşin inkârı belki kâinatın ademi gibi hiçbir cihet-i imkânı var mı ve yüz derece muhal ve bâtil olmaz mı? Acaba bir sultanın birtek işareti yalan olmamak için bazan bir ordu hareket edip çarpıştığı halde, o pek ciddî ve izzetli sultanın binler sözleri ve va'dleri ve tehdidlerini yalan çıkarmak hiçbir cihette kabil midir ve hakikatsız olmak mümkün müdür? Acaba onüç asırda fâsılasız olarak hadsiz ruhlara, akıllara, kalblere, nefislere hak ve hakikat dairesinde hükmeden, terbiye eden, idare eden bu manevî Sultan-ı Zîşan'ın birtek işareti böyle bir hakikatı isbat etmeye kâfi iken, binler tasrihat ile bu hakikat-ı haşriyeyi gösterip isbat ettikten sonra, o hakikatı tanımayan bir echel ahmak için Cehennem azabı lâzım gelmez mi ve ayn-ı adalet olmaz mı? Hem birer zamana ve birer devre hükmeden bütün semavî suhurları ve mukaddes kitabları dahi, bütün istikbale ve umum zamanlara hükümran olan Kur'anın tafsilatla, izahatla tekrar ile beyan ve isbat ettiği hakikat-ı haşriyeyi, asırlarına ve zamanlarına göre o hakikatı kat'î kabul ile beraber, tafsilatsız ve perdeli ve muhtasar bir surette beyan, fakat kuvvetli bir tarzda iddia ve isbatları; Kur'anın davasını binler imza ile tasdik ederler.

Bu bahsin münasebetiyle Risale-i Münacat'ın âhîrinde, iman-un bilyevm-il âhîr rûknüne, sair rûkûnlerin hususan "Rusûl" ve "Kütüb"ün şehadetini,

münacat suretinde zikredilen pek kuvvetli ve hülâsalı ve bütün evhamları izale eden bir hüccet-i haşriye aynen buraya giriyor. Şöyle ki: Münacat'ta demiş:

Ey Rabb-i Rahîm'im! Resul-i Ekrem'inin talimiyle ve Kur'an-ı Hakîm'in dersiyle anladım ki: Başta Kur'an ve Resul-i Ekrem'in olarak bütün mukaddes kitablar ve peygamberler, bu dünyada ve her tarafta nümuneleri görülen celalli ve cemalli isimlerinin tecellileri daha parlak bir surette ebed-ül âbâdda devam edeceğine ve bu fâni âlemde rahîmane cilveleri, nümuneleri müşahede edilen ihsanatının daha şaşaalı bir tarzda dâr-ı saadette istimrarına ve bekasına ve bu kısa hayat-ı dünyeviyede onları zevk ile gören ve muhabbet ile refakat eden müştakların, ebedde dahi refakatlarına ve beraber bulunmalarına icma' ve ittifak ile şehadet ve delalet ve işaret ederler.

Hem yüzer mu'cizat-ı bahirelerine ve âyât-ı katılarına istinaden, başta Resul-i Ekrem ve Kur'an-ı Hakîm'in olarak bütün nuranî ruhların sahibleri olan peygamberler ve bütün münevver kalblerin kutubları olan veliler ve bütün keskin ve nurlu akılların madenleri olan sıddıkînler, bütün suhuf-u semaviyede ve kütüb-ü mukaddesede senin çok tekrar ile ettiğin binler va'dlerine ve tehdidlerine istinaden, hem senin kudret ve rahmet ve inayet ve hikmet ve celal ve cemal gibi âhireti iktiza eden kudsî sıfatlarına, şe'nlerine ve senin izzet-i celaline ve saltanat-ı rububiyetine itimaden, hem âhiretin izlerini ve tereşşuhatını bildiren hadsiz keşfiyatlarına ve müşahedelerine ve ilmelyakîn ve aynelyakîn derecesinde bulunan itikadlarına ve imanlarına binaen saadet-i ebediyeyi insanlara müjdeliyorlar. Ehl-i dalalet için Cehennem ve ehl-i hidayet için Cennet bulunduğunu haber verip ilân ediyorlar. Kuvvetli iman edip şehadet ediyorlar.

Ey Kadîr-i Hakîm! Ey Rahman-ı Rahîm! Ey Sadık-ul Va'd-il Kerim! Ey izzet ve azamet ve celal sahibi Kahhar-ı Zülcelal!.. Bu kadar sadık dostlarını, bu kadar va'dlerini ve bu kadar sıfât ve şununatını yalancı çıkarmak, tekzib etmek ve saltanat-ı rububiyetinin kat'î mukteziyatını tekzib edip yapmamak ve senin sevdiğin ve onlar dahi seni tasdik ve itaat etmekle kendilerini sana sevdiren hadsiz makbul ibadının âhirete bakan hadsiz dualarını ve davalarını reddetmek, dinlememek ve küfür ve isyan ile ve seni va'dinde tekzib etmekle, senin azamet-i kibriyana dokunan ve izzet-i celaline dokunduran ve uluhiyetinin haysiyetine ilişen ve şefkat-i rububiyetini müteessir eden ehl-i dalaleti ve ehl-i küfrü haşrin inkârında, onları tasdik etmekten yüzbinler derece mukaddessin ve hadsiz derece münezzeh ve âlîsin. Böyle nihayetsiz bir zulümden ve nihayetsiz bir çirkinlikten, senin o nihayetsiz adaletini ve nihayetsiz cemalini ve hadsiz rahmetini, hadsiz derece takdis ediyoruz. Ve bütün kuvvetimizle iman ederiz ki: O yüzbinler sadık elçilerin ve o hadsiz doğru dellâl-ı saltanatın olan enbiya, asfiya, evliyalar, hakkalyakîn, aynelyakîn, ilmelyakîn suretinde senin uhrevî rahmet hazinelerine, âlem-i bekadaki ihsanatının defînelerine ve dâr-ı saadette

tamamıyla zuhur eden güzel isimlerinin hârika güzel cilvelerine şehadetleri hak ve hakikattır ve işaretleri doğru ve mutabıktır ve beşaretleri sadık ve vaki'dir. Ve onlar bütün hakikatların mercii ve güneşi ve hamisi olan "Hak" isminin en büyük bir şuaı; bu hakikat-ı ekber-i haşriye olduğunu iman ederek, senin emrin ile senin ibadına hak dairesinde ders veriyorlar ve ayn-ı hakikat olarak talim ediyorlar. Ya Rab! Bunların ders ve talimlerinin hakkı ve hürmeti için, bize ve Risale-i Nur talebelerine iman-ı ekmel ve hüsn-ü hâtime ver. Ve bizleri onların şefaathine mazhar eyle, âmîn...

Hem nasilki Kur'anın, belki bütün semavî kitapların hakkaniyetini isbat eden umum deliller ve hüccetler ve Habibullah'ın belki bütün enbiyanın nübüvvetlerini isbat eden umum mu'cizeler ve bürhanlar, dolayısıyla en büyük müddeaları olan âhiretin tahakkukuna delalet ederler. Aynen öyle de, Vâcib-ül Vücut'un vücuduna ve vahdetine şehadet eden ekser deliller ve hüccetler, dolayısıyla rububiyetin ve uluhiyetin en büyük medarı ve mazharı olan dâr-ı saadetin ve âlem-i bekanın vücuduna, açılmasına şehadet ederler. Çünkü gelecek makamatta beyan ve isbat edileceği gibi, Zât-ı Vâcib-ül Vücut'un hem mevcudiyeti, hem umum sıfatları, hem ekser isimleri, hem rububiyet, uluhiyet, rahmet, inayet, hikmet, adalet gibi vasıfları, şe'nleri lüzum derecesinde âhireti iktiza ve vücub derecesinde bâki bir âlemi istilzam ve zaruret derecesinde mükâfat ve mücazat için haşri ve neşri isterler. Evet madem ezeli, ebedî bir Allah var; elbette saltanat-ı uluhiyetinin sermedî bir medarı olan âhiret vardır. Ve madem bu kâinatta ve zîhayatta gayet haşmetli ve hikmetli ve şefkatli bir rububiyet-i mutlaka var ve görünüyor. Elbette o rububiyetin haşmetini sukuttan ve hikmetini abesiyetten ve şefkatini gadirden kurtaran ebedî bir dâr-ı saadet bulunacak ve girilecek.

Hem madem göz ile görünen bu hadsiz in'amlar, ihsanlar, lütuflar, keremler, inayetler, rahmetler; perde-i gayb arkasında bir Zât-ı Rahman-ı Rahîm'in bulunduğunu sönmemiş akıllara, ölmemiş kalblere gösterir. Elbette in'amı istihzadan ve ihsanı aldatmaktan ve inayeti adavetten ve rahmeti azabdan ve lütuf ve keremi ihanetten halâs eden ve ihsanı ihsan eden ve nimeti nimet eden bir âlem-i bâkide bir hayat-ı bâkiye var ve olacaktır.

Hem madem bahar faslında zeminin dar sahifesinde hatasız yüzbin kitabı birbiri içinde yazan bir kalem-i kudret gözümüz önünde yorulmadan işliyor. Ve o kalem sahibi yüzbin defa ahd u va'detmiş ki: "Bu dar yerde ve karışık ve birbiri içinde yazılan bahar kitabından daha kolay olarak geniş bir yerde güzel ve lâyemut bir kitabı yazacağım ve size okutturacağım" diye, bütün fermanlarda o kitabdandır bahsediyor. Elbette ve herhalde o kitabın aslı yazılmış ve haşir ve neşir ile haşiyeleri de yazılacak. Ve umumun defter-i a'malleri onda kaydedilecek.

Hem madem bu Arz, kesret-i mahlukat cihetiyle ve mütemadiyen değişen yüzbinler çeşit çeşit enva'-ı zevil-hayat ve zevil-ervahın meskeni, menşei, fabrikası, meşheri, mahşeri olması haysiyetiyle bu kâinatın kalbi, merkezi, hülâsası, neticesi, sebep-i hilkatı olarak gayet büyük öyle bir ehemmiyeti var ki; küçüklüğüyle beraber koca semavata karşı denk tutulmuş. Semavî fermanlarda daima رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ deniliyor. Ve madem bu mahiyetteki Arzın her tarafına hükmeden ve ekser mahlukatına tasarruf eden ve ekser zîhayat mevcudatını teshir edip kendi etrafına toplattıran ve ekser masnuatını kendi hevesatının hendesesiyle ve ihtiyacatının düsturlarıyla öyle güzelce tanzim ve teşhir ve tezyin ve çok antika nevilerini liste gibi birer yerlerde öyle toplayıp süslettirir ki, değil yalnız ins ve cin nazarlarını, belki semavat ehlinin ve kâinatın nazar-ı dikkatlerini ve takdirlerini ve kâinat sahibinin nazar-ı istihsanını celbetmekle gayet büyük bir ehemmiyet ve kıymet alan ve bu haysiyetle bu kâinatın hikmet-i hilkatı ve büyük neticesi ve kıymetli meyvesi ve Arzın halifesi olduğunu; fenleriyle, san'atlarıyla gösteren.. ve dünya cihetinde Sani-i Âlem'in mu'cizeli san'atlarını gayet güzelce teşhir ve tanzim ettiği için, isyan ve küfrüyle beraber dünyada bırakılan ve azabı te'hir edilen ve bu hizmeti için imhal edilip muvaffakiyet gören nev-i benî-Âdem var.

Ve madem bu mahiyetteki nev-i benî-Âdem, mizaç ve hilkat itibariyle gayet zaîf ve âciz ve gayet acz ve fakırla beraber hadsiz ihtiyacı ve teellümatı olduğu halde, bütün bütün kuvvetinin ve ihtiyarının fevkinde olarak koca Küre-i Arzı, o nev-i insana lüzumu bulunan her nevi madenlere mahzen ve her nevi taamlara anbar ve nev-i insanın hoşuna gidecek her çeşit mallara bir dükkân suretine getiren, gayet kuvvetli ve hikmetli ve şefkatli bir mutasarrıf var ki, böyle nev-i insana bakıyor, besliyor, istediğini veriyor.

Ve madem bu hakikatteki bir Rab; hem insanı sever, hem kendini insana sevdirebilir, hem bâkidir, hem bâki âlemleri var, hem adaletle her işi görür ve hikmetle herşeyi yapıyor. Hem bu kısa hayat-ı dünyeviyede ve bu kısacık ömr-ü beşerde ve bu muvakkat ve fâni zeminde o Hâkim-i Ezelî'nin haşmet-i saltanatı ve sermediyet-i hâkimiyeti yerleşemiyor. Ve nev-i insanda vuku bulan ve kâinatın intizamına ve adalet ve müvazenelerine ve hüsn-ü cemaline münâfî ve muhalif çok büyük zulümleri ve isyanları ve velinimetine ve onu şefkatle besleyene karşı ihanetleri, inkârları, küfürleri bu dünyada cezasız kalıp, gaddar zalim, rahat ile hayatını ve bîçare mazlum meşakkatler içinde ömürlerini geçirirler. Ve umum kâinatta eserleri görünen şu adalet-i mutlakanın mahiyeti ise; dirilmemek suretiyle o gaddar zalimlerin ve me'yus mazlumların vefat içindeki müsavatlara bütün bütün zıddır, kaldırmaz, müsaade etmez!

Ve madem nasilki kâinatın sahibi, kâinattan zemini ve zeminden nev-i insanı intihab edip gayet büyük bir makam, bir ehemmiyet vermiş. Öyle de, nev-i insandan dahi makasid-ı rububiyetine tevafuk eden ve kendilerini iman ve

teslim ile ona sevdiren hakikî insanlar olan enbiya ve evliya ve asfiyayı intihab edip kendine dost ve muhatab ederek, onları mu'cizeler ve tevfikler ile ikram ve düşmanlarını semavî tokatlar ile tazib ediyor.

Ve bu kıymetli, sevimli dostlarından dahi, onların imamı ve mefhari olan Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'ı intihab ederek, ehemmiyetli Küre-i Arzın yarısını ve ehemmiyetli nev-i insanın beşten birisini uzun asırlarda onun nuruyla tenvir ediyor. Âdeta bu kâinat onun için yaratılmış gibi; bütün gayeleri onun ile ve onun dini ile ve Kur'anı ile tezahür ediyor. Ve o pek çok kıymetdar ve milyonlar sene yaşayacak kadar hadsiz hizmetlerinin ücretlerini hadsiz bir zamanda almaya müstehak ve lâyük iken, gayet meşakkatler ve mücahedeler içinde altmışüç sene gibi kısacık bir ömür verilmiş. Acaba hiçbir cihetle hiçbir imkânı, hiçbir ihtimali, hiçbir kabiliyeti var mı ki: O zât, bütün emsali ve dostlarıyla beraber dirilmesin ve şimdi de ruhen diri ve hayy olmasın? İ'dam-ı ebedî ile mahvolsunlar? Hâşâ, yüz bin defa hâşâ ve kellâ!.. Evet bütün kâinat ve hakikat-ı âlem, dirilmesini dava eder ve hayatını Sahib-i Kâinat'tan taleb ediyor.

Ve madem Yedinci Şua olan "Âyet-ül Kübra"da herbiri bir dağ kuvvetinde otuzüç aded icma-ı azîm isbat etmişler ki: Bu kâinat bir elden çıkmış. Ve birtek zâtın mülküdür ve kemalât-ı İlahiyenin medarı olan vahdetini ve ehadiyetini bedahetle göstermişler ve vahdet ve ehadiyet ile bütün kâinat, o Zât-ı Vâhid'in emirber neferleri ve müsahhar memurları hükmüne geçiyor ve âhiretin gelmesiyle, kemalâtı sukuttan ve adalet-i mutlakası müstehziyane gadr-ı mutlakattan ve hikmet-i âmmesi sefahetkârane abesiyetten ve rahmet-i vasiası lâhiyane tazibden ve izzet-i kudreti zelilane acizden kurtulurlar, takaddüs ederler. Elbette ve elbette ve herhalde iman-ı billahın yüzer nüktesinden bu sekiz mademlerdeki hakikatların muktezasıyla; kıyamet kopacak, haşir ve neşir olacak, dâr-ı mücazat ve mükâfat açılacak. Tâ ki Arzın mezkûr ehemmiyeti ve merkeziliyeti ve insanın ehemmiyeti ve kıymeti tahakkuk edebilsin ve Arz ve insanın Hâlîkı ve Rabbi olan Mutasarrıf-ı Hakîm'in mezkûr adaleti, hikmeti, rahmeti, saltanatı takarrur edebilsin ve o Bâki Rabb'in mezkûr hakikî dostları ve müştakları i'dam-ı ebedîden kurtulsun ve o dostların en büyüğü ve en kıymetli, bütün kâinatı memnun ve minnettar eden kudsî hizmetlerinin mükâfatını görsün ve Sultan-ı Sermedî'nin kemalâtı naks ve kusurdan ve kudreti acizden ve hikmeti sefahetten ve adaleti zulümden tenezzüh ve takaddüs ve teberri etsin.

Elhasıl: Madem Allah var, elbette âhiret vardır...

Hem nasılkî mezkûr üç erkân-ı imaniye onları isbat eden bütün delilleriyle haşre şehadet ve delalet ederler. Öyle de **وَ بِمَلَكَيْتِهِ وَ بِالْقَدْرِ خَيْرِهِ وَ شَرِّهِ مِنَ اللَّهِ**

تَعَالَى olan iki rükn-ü imanî dahi haşri istilzam edip kuvvetli bir surette âlem-i bekaya şehadet ve delalet ederler. Şöyle ki:

Melaikenin vücudunu ve vazife-i ubudiyetlerini isbat eden bütün deliller ve hadsiz müşahedeler, mükâlemeler, dolayısıyla âlem-i ervahın ve âlem-i gaybın ve âlem-i bekanın ve âlem-i âhiretin ve ileride cin ve ins ile şenlendirilecek olan dâr-ı saadetin, Cennet ve Cehennem'in vücudlarına delalet ederler. Çünkü melekler bu âlemleri izn-i İlahî ile görebilirler ve girerler ve Hazret-i Cebrail gibi, insanlar ile görüşen umum melaike-i mukarrebîn mezkûr âlemlerin vücudlarını ve onlar, onlarda gezdiklerini müttefikane haber veriyorlar. Görmediğimiz Amerika kıt'asının vücudunu, ondan gelenlerin ihbarıyla bedihî bildiğimiz gibi; yüz tevatür kuvvetinde bulunan melaike ihbarıyla âlem-i bekanın ve dâr-ı âhiretin ve Cennet ve Cehennem'in vücudlarına o kat'iyette iman etmek gerektir ve öyle de iman ederiz.

Hem Yirmialtıncı Söz olan "Risale-i Kader"de "İman-ı Bilkader" rüknünü isbat eden bütün deliller; dolayısıyla haşre ve neşr-i suhufa ve mizan-ı ekberdeki müvazene-i a'male delalet ederler. Çünkü herşeyin mukadderatını gözümüz önünde nizam ve mizan levhalarında kaydetmek ve her zîhayatın sergüzeşt-i hayatiyelerini kuvve-i hâfızalarında ve çekirdeklerinde ve sair elvah-ı misaliyede yazmak ve her zîruhun, hususan insanların defter-i a'mallerini elvah-ı mahfuzada tesbit etmek, geçirmek; elbette öyle muhit bir kader ve hakîmane bir takdir ve müdakkikane bir kayıd ve hafîzane bir kitabet; ancak mahkeme-i kübrada umumî bir muhakeme neticesinde daimî bir mükâfat ve mücazat için olabilir. Yoksa o ihatalı ve inceden ince olan kayıd ve muhafaza; bütün bütün manasız, faidesiz kalır; hikmete ve hakikate münafî olur. Hem haşir gelmezse; kader kalemiyle yazılan bu kitab-ı kâinatın bütün muhakkak manaları bozulur ki, hiçbir cihet-i imkânı olamaz ve o ihtimal, bu kâinatın vücudunu inkâr gibi bir muhal, belki bir hezeyan olur.

Elhasıl: İmanın beş rüknü bütün delilleriyle, haşir ve neşrin vukuuna ve vücuduna ve dâr-ı âhiretin vücuduna ve açılmasına delalet edip isterler ve şehadet edip taleb ederler. İşte hakikat-ı haşriyenin azametine tam muvafık böyle azametli ve sarsılmaz direkleri ve bürhanları bulunduğu içindir ki: Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın hemen hemen üçten birisi haşir ve âhireti teşkil ediyor ve onu bütün hakaikına temel taşı ve üss-ül esas yapıyor ve herşeyi onun üstüne bina ediyor. (Mukaddime nihayet buldu.)

* * *

Zeylin İkinci Parçası

[Baştaki âyetin mu'cizane işaret ettikleri dokuz tabaka berahin-i haşriyeye dair dokuz makamdan "Birinci Makam":]

فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ * يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ

olan fikradaki ferman-1 haşre dair buradaki gösterdiği bürhan-1 bahiri ve hüccet-i katiası beyan ve izah edilecek inşaallah. (Haşiye)

Hayatın yirmisekizinci hassasında beyan edilmiştir ki: Hayat, imanın altı erkânına bakıp isbat ediyor. Onların tahakkukuna işaretler ediyor. Evet madem bu kâinatın en mühim neticesi ve mayesi ve hikmet-i hilkatî hayattır. Elbette o hakikat-1 âliye; bu fâni, kısacık, noksan, elemli hayat-1 dünyeviye münhasır değildir. Belki hayatın yirmidokuz hâssasıyla mahiyetinin azameti anlaşılan şecere-i hayatın gayesi, neticesi ve o şecerenin azametine lâyük meyvesi; hayat-1 ebediyedir ve hayat-1 uhreviyedir ve taşıyla ve ağacıyla, toprağıyla hayatdar olan dâr-1 saadetteki hayattır. Yoksa bu hadsiz cihazat-1 mühimme ile techiz edilen hayat şeceresi, zîşuur hakkında, hususan insan hakkında meyvesiz, faidesiz, hakikatsız olmak lâzım gelecek ve sermayece ve cihazatça serçe kuşundan meselâ yirmi derece ziyade ve bu kâinatın ve zîhayatın en mühim, yüksek ve ehemmiyetli mahluku olan insan; serçe kuşundan saadet-i

(Haşiye): O makam daha yazılmamış ve hayat mes'elesi haşre münasebeti için buraya girmiş. Fakat hayatın âhirinde kader rüknüne işareti pek ince ve derindir.

hayat cihetinde, yirmi derece aşağı düşüp, en bedbaht, en zelil bir bîçare olacak.

Hem en kıymetli bir nimet olan akıl dahi, geçmiş zamanın hüznlerini ve gelecek zamanın korkularını düşünmek ile kalb-i insanı mütemadiyen incitip, bir lezzete dokuz elemli karıştırdığından en musibetli bir bela olur. Bu ise yüz derece bâtıldır. Demek bu hayat-1 dünyeviye, âhirete iman rüknünü kat'î isbat ediyor ve her baharda haşrin üçyüzbinden ziyade nümunelerini gözümüze gösteriyor. Acaba senin cisminde ve senin bahçende ve senin vatanında, senin hayatına lâzım ve münasib bütün levazimatı ve cihazatı, hikmet ve inayet ve rahmetle ihzar eden ve vaktinde yetiştiren, hattâ senin midenin beka ve yaşamak arzusuyla ettiği hususî ve cüz'î olan rızık duasını bilen ve işiten ve hadsiz leziz taamlarla o duanın kabulünü gösteren ve mideyi memnun eden bir Mutasarrıf-1

Kadîr, hiç mümkün müdür ki seni bilmesin ve görmesin ve nev-i insanın en büyük gayesi olan hayat-ı ebediyeye lâzım esbabı ihzar etmesin? Ve nev-i insanın en büyük ve en ehemmiyetli, en lâıyk ve umumî olan beka duasını; hayat-ı uhreviyenin inşasıyla ve Cennet'in icadıyla kabul etmesin? Ve kâinatın en mühim mahluku, belki zeminin sultanı ve neticesi olan nev-i insanın arş ve ferşi çınlatan umumî ve gayet kuvvetli duasını işitmeyip küçük bir mide kadar ehemmiyet vermesin, memnun etmesin? Kemal-i hikmetini ve nihayet rahmetini inkâr ettirsin? Hâşâ, yüzbin defa hâşâ!..

Hem hiç kabil midir ki: Hayatın en cüz'îsinin pek gizli sesini işitsin, derdini dinlesin, derman versin ve nazını çeksın ve kemal-i itina ve ihtimam ile beslesin ve ona dikkatle hizmet ettirsin ve büyük mahlukatını ona hizmetkâr yapsın ve sonra en büyük ve kıymetdar ve bâki ve nazdar bir hayatın gök sadâsı gibi yüksek sesini işitmesin? Ve onun çok ehemmiyetli beka duasını ve nazını ve niyazını nazara almasın? Âdeta bir neferin kemal-i itina ile techiz ve idaresini yapsın ve mutî ve muhteşem orduya hiç bakmasın? Ve zerreyi görsün, güneşi görmesin? Sivrisineğin sesini işitsin, gök gürültüsünü işitmesin? Hâşâ, yüzbin defa hâşâ!

Hem hiçbir cihetle akıl kabul eder mi ki: Hadsiz rahmetli, muhabbetli ve nihayet derecede şefkatli ve kendi san'atını çok sever ve kendini sevdiren ve kendini sevenleri ziyade sever bir Zât-ı Kadîr-i Hakîm, en ziyade kendini seven ve sevimli ve sevilen ve Sâniini fitraten perestiş eden hayatı ve hayatın zâtı ve cevheri olan ruhu mevt-i ebedî ile i'dam edip; kendinden o sevgili muhibbini ve habibini ebedî bir surette küstürsün, darılsın, dehşetli rencide ederek sırr-ı rahmetini ve nur-u muhabbetini inkâr etsin ve ettirsin? Hâşâ, yüzbin defa hâşâ ve kellâ!.. Bu kâinatı cilvesiyle süslendiren bir cemal-i mutlak ve umum mahlukatı sevindiren bir rahmet-i mutlaka, böyle hadsiz bir çirkinlikten ve kubh-u mutlaktan ve böyle bir zulm-ü mutlaktan, bir merhametsizlikten, elbette nihayetsiz derece münezzehtir ve mukaddestir.

Netice: Madem dünyada hayat var; elbette insanlardan hayatın sırrını anlayanlar ve hayatını sû'-i istimal etmeyenler dâr-ı bekada ve Cennet-i Bâkiyede hayat-ı bâkiyeye mazhar olacaklardır, âmennâ...

Ve hem nasilki: Yeryüzünde bulunan parlak şeylerin Güneşin akisleriyle parlamaları ve denizlerin yüzlerinde kabarcıklar, ziyanın lem'alarıyla parlayıp sönmeleri, arkalarından gelen kabarcıklar, gidenler gibi yine hayalî Güneşçiklere âyinelik etmeleri; bilbedahe gösteriyor ki: O lem'alar, yüksek birtek Güneşin cilve-i in'ikasıdır ve Güneşin vücudunu muhtelif diller ile yâdediyorlar ve ışık parmaklarıyla ona işaret ediyorlar. Aynen öyle de: Zât-ı Hayy-ı Kayyum'un Muhyî isminin cilve-i a'zamı ile berrin yüzünde ve bahrın içindeki zîhayatların kudret-i İlahiye ile parlayıp, arkalarından gelenlere yer

vermek için "Ya Hayy" deyip perde-i gaybda gizlenmeleri; bir hayat-ı sermediye sahibi olan Zât-ı Hayy-ı Kayyum'un hayatına ve vücub-u vücuduna şهادetler, işaretler ettikleri gibi, umum mevcudatın tanziminde eseri görünen ilm-i İlahîye şهادet eden bütün deliller ve kâinata tasarruf eden kudreti isbat eden bütün bürhanlar ve tanzim ve idare-i kâinata hükümferma olan irade ve meşiet-i isbat eden bütün hüccetler ve kelâm-ı Rabbanî ve vahy-i İlahînin medarı olan risaletleri isbat eden bütün alâmetler, mu'cizeler ve hâkezâ yedi sıfât-ı İlahiyeye şهادet eden bütün delail, bil'ittifak Zât-ı Hayy-ı Kayyum'un hayatına delalet, şهادet, işaret ediyorlar. Çünkü nasıl bir şeyde görmek varsa, hayatı da vardır. İşitmek varsa, hayatın alâmetidir. Söylemek varsa, hayatın vücuduna işaret eder. İhtiyar, irade varsa, hayatı gösterir. Aynen öyle de; bu kâinata âsârıyla vücudları muhakkak ve bedihî olan kudret-i mutlaka ve irade-i şamil ve ilm-i muhit gibi sıfatlar, bütün delailleri ile Zât-ı Hayy-ı Kayyum'un hayatına ve vücub-u vücuduna şهادet ederler ve bütün kâinatı bir gölgesiyle ışıklandırır ve bir cilvesiyle bütün dâr-ı âhireti zerratıyla beraber hayatlandırır hayat-ı sermediyesine şهادet ederler.

Hem hayat, melaikeye iman rüknüne dahi bakar, remzen isbat eder. Çünkü madem kâinata en mühim netice hayattır ve en ziyade intişar eden ve kıymetdarlığı için nüshaları teksir edilen ve zemin misafirhanesini, gelip geçen kafilerle şenlendiren zîhayatlardır ve madem Küre-i Arz, bu kadar zîhayatın enva'ıyla dolmuş ve mütemadiyen zîhayat enva'larını tecdid ve teksir etmek hikmetiyle her vakit dolar boşanır ve en hasis ve çürümüş maddelerinde dahi kesretle zîhayatlar halkedilerek bir mahşer-i huveynat oluyor. Ve madem hayatın süzölmüş en sâfi hülâsası olan, şuur ve akıl; ve latif ve sabit cevheri olan ruh; Küre-i Arzda gayet kesretli bir surette halkolunuyorlar. Âdetâ Küre-i Arz, hayat ve akıl ve şuur ve ervah ile ihya olup öyle şenlendirilmiş. Elbette Küre-i Arzdan daha latif, daha nuranî, daha büyük, daha ehemmiyetli olan ecrâm-ı semaviye ölü, camid, hayatsız, şuursuz kalması imkân haricindedir. Demek, gökleri güneşleri, yıldızları şenlendirecek ve hayatdar vaziyetini verecek ve netice-i hilkat-ı semavatı gösterecek ve hitabat-ı Sübhaniyeye mazhar olacak olan zîşuur, zîhayat ve semavata münasib sekeneler, herhalde sırr-ı hayatla bulunuyorlar ki, onlar da melaikelerdir.

Hem hayatın sırr-ı mahiyeti, "Peygamberlere iman" rüknüne bakıp remzen isbat eder. Evet madem kâinat, hayat için yaratılmış ve hayat dahi Hayy-ı Kayyum-u Ezelî'nin bir cilve-i a'zamıdır, bir nakş-ı ekmelidir, bir san'at-ı ecmelidir. Madem hayat-ı sermediye, resullerin gönderilmesiyle ve kitabların indirilmesiyle kendini gösterir. Evet eğer kitaplar ve peygamberler olmaz ise, o hayat-ı ezeliye bilinmez. Nasılki bir adamın söylemesiyle diri ve hayatdar olduğu anlaşılır. Öyle de, bu kâinatın perdesi altında olan âlem-i gaybın arkasında söyleyen, konuşan, emir ve nehyedip hitab eden bir zâtın kelimatını, hitabatını gösterecek peygamberler ve nâzil olan kitaplardır. Elbette kâinattaki

hayat, kat'î bir surette Hayy-ı Ezelî'nin vücub-u vücuduna kat'î şahadet ettiği gibi, o hayat-ı ezeliyenin şuaatı, celevatı, münasebatı olan "İrsal-i Rusûl ve İnzal-i Kütüb" rükünlerine bakar, remzen isbat eder ve bilhassa risalet-i Muhammediye ve vahy-i Kur'anî, hayatın ruhu ve akli hükmünde olduğundan, bu hayatın vücudu gibi hakkaniyetleri kat'îdir denilebilir.

Evet nasilki hayat, bu kâinattan süzölmüş bir hülâsadır ve şuur ve his dahi, hayattan süzölmüş hayatın bir hülâsasıdır ve akıl dahi, şuurdan ve histen süzölmüş, şuurun bir hülâsasıdır ve ruh dahi, hayatın hâlis ve sâfi bir cevheri ve sabit ve müstakil zâtıdır. Öyle de, maddî ve manevî hayat-ı Muhammediye (A.S.M.) dahi; hayattan ve ruh-u kâinattan süzölmüş hülâsat-ül hülâsadır ve risalet-i Muhammediye (A.S.M.) dahi kâinatın his ve şuur ve aklından süzölmüş en sâfi hülâsasıdır. Belki maddî ve manevî hayat-ı Muhammediye (A.S.M.) - âsârının şahadetiyle- hayat-ı kâinatın hayatıdır ve risalet-i Muhammediye (A.S.M.) şuur-u kâinatın şuurudur ve nurudur ve vahy-i Kur'an dahi, -hayatdar hakaikının şahadetiyle- hayat-ı kâinatın ruhudur ve şuur-u kâinatın aklıdır.

Evet, evet, evet!.. Eğer kâinattan risalet-i Muhammediye'nin (A.S.M.) nuru çıksa, gitse, kâinat vefat edecek. Eğer Kur'an gitse, kâinat divane olacak ve Küre-i Arz kafasını, aklını kaybedecek. Belki şuursuz kalmış olan başını, bir seyyareye çarpacak, bir kıyameti koparacak.

Hem hayat, "iman-ı bilkader" rüknüne bakıyor, remzen isbat eder. Çünkü madem hayat, âlem-i şahadetin zıyasıdır ve istilâ ediyor ve vücudun neticesi ve gayesidir ve Hâlık-ı Kâinat'ın en câmi' âyinesidir ve faaliyet-i Rabbaniyenin en mükemmel enmuzeci ve fihristesidir. Temsilde hata olmasın, bir nevi programı hükmündedir. Elbette âlem-i gayb, yani mazi müstakbel, yani geçmiş ve gelecek mahlukatın hayat-ı maneviyeleri hükmünde olan intizam ve nizam ve malûmiyet ve meşhudiyet ve taayyün ve evamir-i tekviniyeyi imtisale müheyya bir vaziyette bulunmalarını, sırr-ı hayat iktiza ediyor. Nasilki bir ağacın çekirdek-i aslîsi ve kökü ve müntehasında ve meyvelerindeki çekirdekleri dahi; aynen ağaç gibi bir nevi hayata mazhardırlar. Belki ağacın kavanin-i hayatiyesinden daha ince kavanin-i hayatı taşıyorlar. Hem nasilki bu hazır bahardan evvel geçmiş güzün bıraktığı tohumlar ve kökler; bu bahar gittikten sonra gelecek baharlarda bırakacağı çekirdekler, kökler; bu bahar gibi, cilve-i hayatı taşıyorlar ve kavanin-i hayatiyeye tâbidirler. Aynen öyle de: Şecere-i kâinatın bütün dal ve budaklarıyla herbirinin bir mazisi ve müstakbeli var. Geçmiş ve gelecek tavırlardan ve vaziyetlerinden müteşekkil bir silsilesi bulunur. Her nevi ve her cüz'ünün ilm-i İlahiyede muhtelif tavırlar ile müteaddid vücudları, bir silsile-i vücud-u ilmî teşkil eder ve vücud-u haricî gibi, vücud-u ilmî dahi, hayat-ı umumiyenin manevî bir cilvesine mazhardır ki; mukadderat-ı hayatiye o manidar ve canlı elvah-ı kaderiyeden alınır.

Evet âlem-i gaybın bir nev'i olan âlem-i ervah, ayn-ı hayat ve madde-i hayat ve hayatın cevherleri ve zâtları olan ervah ile dolu olması, elbette mazi ve müstakbel denilen âlem-i gaybın bir diğer nev'i de ve ikinci kısmı dahi cilve-i hayata mazhariyeti ister ve istilzam eder. Hem bir şeyin vücud-u ilmîsindeki intizam-ı ekmel ve manidar vaziyetleri ve canlı meyveleri, tavırları, bir nevi hayat-ı maneviyeye mazhariyetini gösterir. Evet hayat-ı ezeliye güneşinin ziyası olan, bu meşhud cilve-i hayat, elbette yalnız bu âlem-i şهادete ve bu zaman-ı hazıra ve bu vücud-u haricîye münhasır olamaz. Belki herbir âlem, kabiliyetine göre o ziyanın cilvesine mazhardır ve kâinat bütün âlemleriyle o cilve ile hayatdar ve ziyadardır. Yoksa nazar-ı dalaletin gördüğü gibi, muvakkat ve zahirî bir hayat altında herbir âlem büyük ve müdhiş birer cenaze ve karanlıklı birer virane âlem olacaktı.

İşte kadere ve kazaya iman rüknünün dahi geniş bir vechi de, sırr-ı hayatla anlaşılıyor ve sabit oluyor. Yani nasıki âlem-i şهادet ve mevcut hazır eşya intizamlarıyla ve neticeleriyle hayatdarlıkları görünüyor. Öyle de âlem-i gaybdan sayılan geçmiş ve gelecek mahlukatın dahi manen hayatdar bir vücud-u manevîleri ve ruhlu birer sübut-u ilmîleri vardır ki; Levh-i Kaza ve Kader vasıtasıyla o manevî hayatın eseri, mukadderat namıyla görünür, tezahür eder.

* * *

Zeylin Üçüncü Parçası

Haşir münasebetiyle bir sual:

Kur'anda mükerreren **وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ** hem **إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً** fermanları gösteriyor ki: Haşr-i a'zam bir anda zamansız vücuda geliyor. Dar akıl ise, bu hadsiz derece hârika ve emsalsiz olan mes'eleyi iz'an ile kabul etmesine medar olacak meşhud bir misal ister.

Elcevab: Haşirde, ruhların cesedlere gelmesi var. Hem cesedlerin ihyası var. Hem cesedlerin inşası var. Üç mes'eledir.

Birinci Mes'ele: Ruhların cesedlerine gelmesine misal ise: Gayet muntazam bir ordunun efradı istirahat için her tarafa dağılmış iken, yüksek sadâlı bir boru sesiyle toplanmalarıdır. Evet İsrail'in borusu olan Sur'u, ordunun borazanından geri olmadığı gibi, ebedler tarafında ve zerrelere âleminde iken ezel cânibinden gelen **الْأَسْثُ بِرَبِّكُمْ** hitabını işiten ve **قَالُوا بَلَى** ile cevap veren ervahlar, elbette ordunun neferatından binler derece daha müsahhar ve muntazam ve mutâdirler. Hem değil yalnız ruhlar, belki bütün zerrelere dahi, bir

ordu-yu Sübhanî ve emirber neferleri olduğunu kat'î bürhanlarla Otuzuncu Söz isbat etmiş.

İkinci Mes'ele: Cesedlerin ihyasına misal ise: Çok büyük bir şehirde, şenlik bir gecede, birtek merkezden, yüzbin elektrik lâmbaları, âdeta zamansız bir anda canlanmaları ve ışıklanmaları gibi, bütün Küre-i Arz yüzünde dahi, birtek merkezden yüz milyon lâmbalara nur vermek mümkündür. Madem Cenab-ı Hakk'ın elektrik gibi bir mahluku ve bir misafirhanesinde bir hizmetkârı ve bir mumdarı, Hâlîkından aldığı terbiye ve intizam dersiyse bu keyfiyete mazhar oluyor. Elbette elektrik gibi binler nuranî hizmetkârlarının temsil ettikleri, hikmet-i İlahiyenin muntazam kanunları dairesinde, haşr-i a'zam tarfet-ül ayn'da vücuda gelebilir.

Üçüncü Mes'ele Ki: Ecsadın def'aten inşasının misali ise: Bahar mevsiminde birkaç gün zarfında, nev-i beşerin umumundan bin derece ziyade olan umum ağaçların bütün yaprakları, evvelki baharın aynı gibi birden mükemmel bir surette inşaları ve yine umum ağaçların umum çiçekleri ve meyveleri ve yaprakları, geçmiş baharın mahsulâtı gibi, berk gibi bir sür'atle icadları; hem o baharın mebde'leri olan hadsiz tohumcukların, çekirdeklerin köklerin, birden beraber intibahları ve inkişafı ve ihyaları; hem kemiklerden ibaret olarak ayakta duran emvat gibi bütün ağaçların cenazeleri bir emir ile def'aten "Ba'sü Ba'de-l mevt"e mazhariyetleri ve neşirleri; hem küçük hayvan taifelerinin hadsiz efradlarının gayet derecede san'atlı bir surette ihyaları; hem bilhassa sinekler kabilelerinin haşirleri ve bilhassa daima yüzünü, gözünü, kanadını temizlemekle bize abdesti ve nezafeti ihtar eden ve yüzümüzü okşayan gözüm önündeki kabilenin bir senede neşrolan efradı, benî-Âdemin Âdem zamanından beri gelen umum efradından fazla olduğu halde, her baharda sair kabileler ile beraber birkaç gün zarfında inşaları ve ihyaları, haşirleri; elbette Kıyamette ecsad-ı insaniyenin inşasına bir misal değil, belki binler misaldirler.

Evet dünya dâr-ül hikmet ve âhiret dâr-ül kudret olduğundan; dünyada Hakîm, Mürettib, Müdebbir, Mürebbi gibi çok isimlerin iktizasıyla, dünyada icad-ı eşya bir derece tedricî ve zaman ile olması; hikmet-i Rabbaniyenin muktezası olmuş. Âhirette ise, hikmetten ziyade kudret ve rahmetin tezahürleri için maddeye ve müddete ve zamana ve beklemeye ihtiyaç bırakmadan birden eşya inşa ediliyor. Burada bir günde ve bir senede yapılan işler, âhirette bir anda, bir lemhada inşasına işaretten Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan **وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحٍ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ** ferman eder.

Eğer haşrin gelmesini, gelecek baharın gelmesi gibi kat'î bir surette anlamak istersen; haşre dair Onuncu Söz ile Yirmidokuzuncu Söz'e dikkat ile bak, gör. Eğer baharın gelmesi gibi inanmaz isen, gel parmağını gözüme sok.

Dördüncü Mes'ele: Olan mevt-i dünya ve kıyamet kopması ise: Bir anda bir seyyare veya bir kuyruklu yıldızın emr-i Rabbanî ile küremize, misafirhanemize çarpması; bu hanemizi harab edebilir. On senede yapılan bir sarayın, bir dakikada harab olması gibi...

* * *

Zeylin Dördüncü Parçası

قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ * قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ

Yani, insan der: "Çürümüş kemikleri kim diriltecek?" Sen, de: "Kim, onları bidayeten inşa edip hayat vermiş ise o diriltecek."

Onuncu Söz'ün Dokuzuncu Hakikatı'nın üçüncü temsilinde tasvir edildiği gibi; bir zât gözönünde bir günde yeniden büyük bir orduyu teşkil ettiği halde, biri dese: "Şu zât, efradı istirahat için dağılmış olan bir taburu bir boru ile toplar, tabur nizamı altına getirebilir." Sen ey insan, desen "İnanmam." Ne kadar divanece bir inkâr olduğunu bilirsin. Aynen onun gibi; hiçlikten, yeniden ordu-misal bütün hayvanat ve sair zîhayatın tabur-misal cesedlerini kemal-i intizamla ve mizan-ı hikmetle o bedenlerin zerratını ve letaifini emr-i kün feyekûn ile kaydedip yerleştiren ve her karında, hattâ her baharda rûy-i zeminde yüz binler ordu-misal zevil-hayatın enva'larını ve taifelerini icad eden bir Zât-ı Kadîr-i Alîm, tabur-misal bir cesedin nizamı altına girmekle birbiriyle tanışan zerrat-ı esasiye ve ecza-i asliyeyi bir sayha ile Sur-u İsrâfil'in borusuyla nasıl toplayabilir? İstib'ad suretinde denilir mi? Denilse, eblehçesine bir divaneliktir.

Hem Kur'an kâh oluyor ki; Cenab-ı Hakk'ın âhirette hârika ef'allerini kalbe kabul ettirmek için ihzariye hükmünde ve zihni tasdike müheyya etmek için bir i'dadiye suretinde, dünyadaki acaib ef'alini zikreder. Veyahut istikbalî ve uhrevî olan ef'al-i acibe-i İlahiyeyi öyle bir surette zikreder ki, meşhudumuz olan çok nazireleriyle onlara kanaatımız gelir. Meselâ:

أَوْ لَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْقَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ

tâ surenin âhirine kadar... İşte şu bahiste haşir mes'elesinde Kur'an-ı Hakîm haşri isbat için yedi-sekiz surette, muhtelif bir tarzda isbat ediyor.

Evvelâ; neş'e-i ûlâyı nazara verir. Der ki: Nutfeden alakaya, alakadan mudgaya, mudgadan tâ hilkat-ı insaniyeye kadar olan neş'etinizi görüyorsunuz. Nasıl oluyor ki, neş'e-i uhrâyı inkâr ediyorsunuz?.. O, onun misli, belki daha

ehvenidir. Hem Cenab-ı Hak, insana karşı ettiği ihsanat-ı azîmeyi **الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ** **الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا** kelimesiyle işaret edip der: "Size böyle nimet eden bir zât, sizi başıboş bırakmaz ki, kabre girip kalkmamak üzere yatasınız." Hem remzen der: Ölmüş ağaçların dirilip yeşillenmesini görüyorsunuz. Odun gibi kemiklerin hayat bulmasını kıyas edemeyip istib'ad ediyorsunuz. Hem semavat ve arzı halkeden, semavat ve arzın meyvesi olan insanın hayat ve mematından âciz kalır mı? Koca ağacı idare eden, o ağacın meyvesine ehemmiyet vermeyip başkasına mal eder mi? Bütün ağacın neticesini terketmekle, bütün eczasıyla hikmetle yoğrulmuş hilkat şeceresini abes ve beyhude yapar mı zannedersiniz? Der: Haşirde sizi ihya edecek zât öyle bir zâttır ki, bütün kâinat ona emirber nefer hükmündedir. Emr-i kün feyekûne karşı kemal-i inkıyad ile serfuru eder. Bir baharı halketmek, bir çiçek kadar ona ehven gelir. Bütün hayvanatı icad etmek, bir sinek icadı kadar kudretine kolay gelir bir zâttır. Öyle bir zâta karşı **مَنْ يُحْيِ الْعِظَامَ** deyip, kudretine karşı taciz ile meydan okunmaz.

Sonra **فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ** tabiriyle; herşeyin dizgini elinde, herşeyin anahtarı yanında, gece ve gündüzü, kış ve yazı bir kitab sahifeleri gibi kolayca çevirir. Dünya ve âhireti iki menzil gibi; bunu kapar, onu açar bir Kadîr-i Zülcelal'dir. Madem böyledir, bütün delailin neticesi olarak: **وَ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ** yani, kabirden sizi ihya edip, haşre getirip huzur-u kibriyasında hesabınızı görecektir.

İşte şu âyetler, haşrin kabulüne zihni müheyya etti, kalbi de hazır etti. Çünkü nezairini dünyevî ef'al ile de gösterdi.

Hem kâh oluyor ki: Ef'al-i uhreviyesini öyle bir tarzda zikreder ki: Dünyevî nezairlerini ihsas etsin. Tâ istib'ad ve inkâra meydan kalmasın. Meselâ: **إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ** ilââhir.. ve **إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ** ilââhir.. ve **إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ**

İşte şu surelerde, kıyamet ve haşirdeki inkılabat-ı azîmeyi ve tasarrufat-ı rububiyeti öyle bir tarzda zikreder ki, insan onların nazirelerini dünyada meselâ günde, baharda gördüğü için, kalbe dehşet verip akla sığmayan o inkılabatı kolayca kabul eder. Şu üç surenin meal-i icmalîsine işaret dahi pek uzun olur. Onun için birtek kelimeyi nümune olarak göstereceğiz. Meselâ:

إِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ kelimesiyle ifade eder ki: Haşirde herkesin bütün a'mali bir sahife içinde yazılı olarak neşrediliyor. Şu mes'ele kendi kendine çok acib olduğundan akıl ona yol bulamaz. Fakat surenin işaret ettiği gibi haşr-i baharîde başka noktaların naziresi olduğu gibi, şu neşr-i suhuf naziresi pek zahirdir. Çünkü her meyvedar ağaç, ve çiçekli bir otun da amelleri var, fiilleri var, vazifeleri var. Esmâ-i İlahiyeyi ne şekilde göstererek tesbihat etmiş ise

ubudiyetleri var. İşte onun bütün bu amelleri tarih-i hayatlarıyla beraber umum çekirdeklerinde, tohumcuklarında yazılıp başka bir baharda, başka bir zeminde çıkar. Gösterdiği şekil ve suret lisanıyla gayet fasih bir surette analarının ve asıllarının a'malini zikrettiği gibi dal, budak, yaprak, çiçek ve meyveleriyle sahife-i a'malini neşreder. İşte gözümüzün önünde bu hakîmane, hafızane, müdebbirane, mürebbiyane, latifane şu işi yapan odur ki, der:

إِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ

Başka noktaları buna kıyas eyle. Kuvvetin varsa istinbat et. Sana yardım için bunu da söyleyeceğiz. İşte: إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ Şu kelâm, tekvir lafzıyla yani sarmak ve toplamak manasıyla parlak bir temsile işaret ettiği gibi, nazirini dahi îma eder.

Birinci: Evet Cenab-ı Hak tarafından adem ve esîr ve sema perdelerini açıp, Güneş gibi dünyayı ışıklandıran pırlanta-misal bir lâmbayı, hazine-i rahmetinden çıkarıp dünyaya gösterdi. Dünya kapandıktan sonra o pırlantayı perdelerine sarıp kaldıracak.

İkinci: Veya ziya metânı neşretmek ve zeminin kafasına ziyayı zulmetle münavebeten sarmakla muvazzaf bir memur olduğu ve her akşam o memura metânı dahi toplattırıp gizlendiği gibi; kâh olur bir bulut perdesiyle alış-verişi az yapar, kâh olur Ay onun yüzüne karşı perde olur, muamelesini bir derece çeker. Metânı ve muamelât defterlerini topladığı gibi elbette o memur bir vakit o memuriyetten infisal edecektir. Hattâ hiç bir sebep-i azl bulunmazsa, şimdilik küçük, fakat büyümeye yüz tutmuş yüzündeki iki leke büyümekle, Güneş yerin başına izn-i İlahî ile sardığı ziyayı, emr-i Rabbanî ile geriye alıp, güneşin başına sarıp "Haydi yerde işin kalmadı der, Cehennem'e git, sana ibadet edip senin gibi bir memur-u müsahharı sadakatsızlıkla tahkir edenleri yak" der. إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ fermanını lekeli siyah yüzüyle yüzünde okur.

* * *

Zeylin Beşinci Parçası

Evet nass-ı hadîs ile nev-i beşerin en mümtaz şahsiyetleri olan yüz yirmidört bin enbiyanın icma' ve tevatür ile kısmen şuhuda ve kısmen hakkalyakîne istinaden, müttefikân âhiretin vücudundan ve insanların oraya sevkedileceğinden ve bu kâinat Hâlıkının kat'î va'dettiği âhireti getireceğinden haber verdikleri gibi; ve onların verdikleri haberi keşif ve şuhud ile ilmelyakîn suretinde tasdik eden yüz yirmidört milyon evliyanın o âhiretin vücuduna şهادetleriyle ve bu kâinatın Sâni'-i Hakîm'inin bütün esması bu dünyada

gösterdikleri cilveleriyle bir âlem-i bekayı bilbedahe iktiza ettiklerinden yine âhiretin vücuduna delaletiyle; ve her sene baharda rûy-i zeminde ayakta duran hadd ü hesaba gelmez ölmüş ağaçların cenazelerini emr-i kün feyekûn ile ihya edip ba's-ü ba'de-l mevte mazhar eden ve haşir ve neşrin yüz binler nümunesi olarak nebatat taifelerinden ve hayvanat milletlerinden üçyüz bin nev'leri haşir ve neşreden hadsiz bir kudret-i ezeliye ve hesabsız ve israfsız bir hikmet-i ebediye ve rızka muhtaç bütün zîruhları kemal-i şefkatle gayet hârika bir tarzda iâşe ettiren ve her baharda az bir zamanda hadd ü hesaba gelmez enva'-ı zînet ve mehasini gösteren bir rahmet-i bâkiye ve bir inayet-i daime, bilbedahe âhiretin vücudunu istilzam ile; ve şu kâinatın en mükemmel meyvesi ve Hâlık-ı Kâinat'ın en sevdiği masnuu ve kâinatın mevcudatıyla en ziyade alâkadar olan insandaki şedid, sarsılmaz, daimî olan "aşk-ı beka" ve "şevk-i ebediyet" ve "âmâl-i sermediyet" bilbedahe işareti ve delaletiyle, bu âlem-i fâniden sonra bir âlem-i bâki ve bir dâr-ı âhîret ve bir dâr-ı saadet bulunduğunu o derece kat'î bir surette isbat ederler ki: Dünyanın vücudu kadar, bilbedahe âhiretin vücudunu kabul etmeyi istilzam ederler (Haşiye). Madem Kur'an-ı

(Haşiye): Evet sübutî bir emri, ihbar etmenin kolaylığı ve inkâr ve nefyetmenin gayet müşkil olduğu, bu temsilden görünür. Şöyle ki; biri dese: Meyveleri süt konserveleri olan gayet hârika bir bahçe, Küre-i Arz üzerinde vardır. Diğeri dese: Yoktur. İsbat eden, yalnız onun yerini veyahut bazı meyvelerini göstermekle kolayca davasını isbat eder. İnkâr eden adam, nefyini isbat etmek için Küre-i Arzı bütün görmek ve göstermekle davasını isbat edebilir. Aynen öyle de, Cennet'i ihbar edenler yüzbinler tereşşuhatını, meyvelerini, âsârını gösterdiklerinden kat'-ı nazar, iki şahid-i sadığın sübutuna şهادetleri kâfi gelirken onu inkâr eden hadsiz bir kâinatı ve hadsiz ebedî zamanı temaşa etmek ve görmek ve eledikten sonra inkârını isbat edebilir, ademini gösterebilir. İşte ey ihtiyar kardeşler, iman-ı âhiretin ne kadar kuvvetli olduğunu anlayınız.

Said Nursî

Hakîm'in bize verdiği en mühim bir ders; iman-ı bil-âhîrettir ve o iman da bu derece kuvvetlidir ve o imanda öyle bir rica ve bir teselli var ki; yüzbin ihtiyarlık bir tek şahsa gelse, bu imandan gelen teselli mukabil gelebilir. Biz ihtiyarlar "Elhamdülillahi alâ kemal-il iman" deyip ihtiyarlığımıza sevinmeliyiz.

* * *

Onbirinci Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالشَّمْسِ وَضُحِيِّهَا * وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَّيَهَا * وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّيَهَا * وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰهَا * وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنَيْهَا * وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَّىٰهَا *
الْح * وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّيَهَا

Ey kardeş! Eğer hikmet-i âlemin tılsımını ve hilkat-i insanın muammasını ve hakikat-ı salâtın rumuzunu bir parça fehmetmek istersen, nefsimle beraber şu temsilî hikâyeciğe bak:

Bir zaman bir sultan varmış; servetçe onun pek çok hazineleri vardı. Hem o hazinelerde her çeşit cevahir, elmas ve zümrüt bulunuyormuş. Hem gizli pek acaib defineleri varmış. Hem kemalâtça sanayi-i garibede pek çok mehareti varmış. Hem hesabsız fûnun-u acibeye marifeti, ihatası varmış. Hem, nihayetsiz ulûm-u bediaya ilim ve ıttılayı varmış. Her cemal ve kemal sahibi, kendi cemal ve kemalini görmek ve göstermek istemesi sırrınca; o sultan-ı zîşan dahi istedi ki, bir meşher açsın, içinde sergiler dizensin; tâ nâsın enzarında saltanatının haşmetini, hem servetinin şaşaasını, hem kendi san'atının hârikalarını, hem kendi marifetinin garibelerini izhar edip gösterebilirsin. Tâ cemal ve kemal-i manevîsini iki vecihle müşahede etsin:

Bir vechi: Bizzât nazar-ı dekaik-aşinasıyla görsün.

Diğeri: Gayrın nazarıyla baksın.

Bu hikmete binaen, cesîm ve geniş ve muhteşem bir kasrı yapmağa başladı. Şahane bir surette dairelere, menzillere taksim ederek hazinelerinin türlü türlü murassaatıyla süslendirip kendi dest-i san'atının en latif, en güzel eserleriyle zînetlendirip, fûnun-u hikmetinin en incelikleriyle tanzim edip düzelterek ve ulûmunun âsâr-ı mu'cizekâraneleriyle donatarak tekmil ettikten sonra, herbir taam ve nimetlerinin bütün çeşitlerinden en lezzetlerini câmi' sofralar, o sarayda kurdu. Herbir taifeye lâyıf bir sofraya tayin etti. Öyle sehavetkârane, san'atperverane bir ziyafet-i âmme ihzar etti ki, güya herbir sofraya, yüz sanayi-i latifenin eserleriyle vücud bulmuş gibi kıymetli hadsiz nimetleri serdi. Sonra aktar-ı memleketindeki ahali ve raiyetini, seyre ve tenezzühe ve ziyafete davet etti. Sonra bir yaver-i ekremine sarayın hikmetlerini ve müstemilâtının manalarını bildirerek onu üstad ve tarif edici tayin etti. Tâ ki, sarayın Sâniini, sarayın müstemilâtıyla ahaliye tarif etsin ve sarayın nakışlarının

rumuzlarını bildirip, içindeki san'atlarının işaretlerini öğretip, derûnundaki manzum murassalar ve mevzun nukuş nedir? Ve ne vecihle saray sahibinin kemalâtına ve hünerlerine delalet ettiklerini, o saraya girenlere tarif etsin ve girmenin âdâbını ve seyirin merasimini bildirip, o görünmeyen sultana karşı marziyatı dairesinde teşrifat merasimini tarif etsin. İşte o muarraf üstadın herbir dairede birer avenesi bulunuyor. Kendisi en büyük dairede şakirdleri içinde durmuş, bütün seyircilere şöyle bir tebligatta bulunuyor. Diyor ki:

"Ey ahali! Şu kasrın meliki olan seyyidimiz, bu şeylerin izharıyla ve bu sarayı yapmasıyla, kendini size tanıttırmak istiyor. Siz dahi onu tanıyınız ve güzelce tanımağa çalışınız. Hem şu tezyinatla kendini size sevdirmek istiyor. Siz dahi onun san'atını takdir ve işlerini istihsan ile kendinizi ona sevdiniz. Hem bu gördüğünüz ihsanat ile, size muhabbetini gösteriyor. Siz dahi itaat ile ona muhabbet ediniz. Hem şu görünen in'am ve ikramlar ile, size şefkatini ve merhametini gösteriyor. Siz dahi şükür ile ona hürmet ediniz. Hem şu kemalâtının âsârıyla, manevî cemalini size göstermek istiyor. Siz dahi onu görmeğe ve teveccühünü kazanmağa iştiyakınızı gösteriniz. Hem bütün şu gördüğünüz masnuat ve müzeyyenat üstünde birer mahsus sikke, birer hususî hâtem, birer taklid edilmez turra koymakla, herşey kendisine has olduğunu ve kendi eser-i desti olduğunu ve kendisi tek ve yekta, istiklal ve infirad sahibi olduğunu size göstermek istiyor. Siz dahi onu tek ve yekta ve misilsiz, nazirsiz bîhemta tanıyınız ve kabul ediniz."

Daha bunun gibi, ona ve o makama münasib sözleri seyircilere söyledi. Sonra, giren ahali iki güruha ayrıldılar:

Birinci güruhu: Kendini tanımış ve akli başında ve kalbi yerinde oldukları için, o sarayın içindeki acaiblere baktıkları zaman dediler: "Bunda büyük bir iş var." Hem anladılar ki: Beyhude değil, âdi bir oyuncak değil. Onun için merak ettiler. "Acaba tılsımı nedir, içinde ne var?" deyip düşünürken, birden o muarraf üstadın beyan ettiği nutkunu işittiler. Anladılar ki, bütün esrarın anahtarları ondadır. Ona müteveccihen gittiler ve dediler: "Esselâmü Aleyke ya Eyyühel Üstad! Hakkan, şöyle bir muhteşem sarayın, senin gibi sadık ve müdakkik bir muarrafî lâzımdır. Seyyidimiz sana ne bildirmişse lütfen bize bildiriniz." Üstad ise, evvel zikri geçen nutukları onlara dedi. Bunlar güzelce dinlediler, iyice kabul edip tam istifade ettiler. Padişahın marziyatı dairesinde amel ettiler. Onların şu edebli muamele ve vaziyetleri o padişahın hoşuna geldiğinden onları has ve yüksek ve tavsif edilmez diğer bir saraya davet etti, ihsan etti. Hem öyle bir Cevvad-ı Melik'e lâayık ve öyle muti ahaliye şayeste ve öyle edebli misafirlere münasib ve öyle yüksek bir kasra şayan bir surette ikram etti, daimî onları saadetlendirdi.

İkinci guruh ise; akılları bozulmuş, kalbleri sönmüş olduklarından, saraya girdikleri vakit, nefislerine mağlub olup lezzetli taamlardan başka hiç bir şeye iltifat etmediler; bütün o mehasinden gözlerini kapadılar ve o üstadın irşadatından ve şakirdlerinin ikazatından kulaklarını tıkadılar. Hayvan gibi yiyerek uykuya daldılar. İçilmeyen, fakat bazı şeyler için ihzar edilen iksirlerden içtiler. Sarhoş olup öyle bağırıyorlar, karıştırdılar; seyirci misafirleri çok rahatsız ettiler. Sâni'-i Zîşan'ın düsturlarına karşı edepsizlikte bulundular. Saray sahibinin askerleri de onları tutup, öyle edepsizlere lââyık bir hapse attılar.

Ey benimle bu hikâyeyi dinleyen arkadaş! Elbette anladın ki: O Hâkim-i Zîşan bu kasrı, şu mezkûr maksadlar için bina etmiştir. Şu maksadların husulü ise, iki şeye mütevakıftır:

Birisi: Şu gördüğümüz ve nutkunu işittiğimiz üstadın vücududur. Çünkü o bulunmazsa, bütün maksadlar beyhude olur. Çünkü anlaşılmaz bir kitab, muallimsiz olsa; manasız bir kâğıttan ibaret kalır.

İkincisi: Ahali, o üstadın sözünü kabul edip dinlemesidir. Demek, vücud-u üstad vücud-u kasrın dâîsidir ve ahalinin istimaı, kasrın bekasına sebebidir. Öyle ise denilebilir ki: Şu üstad olmasaydı, o Melik-i Zîşan şu kasrı bina etmezdi. Hem yine denilebilir ki: O üstadın talimatını ahali dinlemedikleri vakit, elbette o kasr tebdil ve tahvil edilecek.

Ey arkadaş! Hikâye burada bitti. Eğer şu temsilin sırrını anladınsa bak, hakikatın yüzünü de gör:

İşte o saray, şu âlemdir ki; tavanı, tebessüm eden yıldızlarla tenvir edilmiş gök yüzüdür. Tabanı ise, şarktan garba gûna-gûn çiçeklerle süslendirilmiş yeryüzüdür. O Melik ise, ezel ebed sultanı olan bir Zât-ı Mukaddes'tir ki, yedi kat semavat ve arz ve içlerinde olan herşey, kendilerine mahsus lisanlarla o zâtı takdis edip tesbih ediyorlar. Hem öyle bir Melik-i Kadîr ki, semavat ve arzı altı günde yaratarak arş-ı rububiyetinde durup; gece ve gündüzü, siyah ve beyaz iki hat gibi birbiri arkası sıra döndürüp, kâinat sahifesinde âyâtını yazan; ve Güneş, Ay, yıldızlar emrine müsahhar zîhaşmet ve zîkudret sahibidir. O sarayın menzilleri ise, şu onsekiz bin âlemdir ki, herbirisi kendine lââyık bir tarz ile tezyin ve tanzim edilmiştir. İşte o sarayda gördüğün sanayi-i garibe ise, şu âlemde görünen kudret-i İlahiyenin mu'cizeleridir ve o sarayda gördüğün taamlar ise; şu âlemde, hele yaz mevsiminde, hele Barla bahçelerinde rahmet-i İlahiyenin semerat-ı hârikalarına işarettir ve oradaki ocak ve matbah ise, burada kalbinde ateş olan arz ve sath-ı arzıdır ve orada temsilde gördüğün gizli definelerin cevherleri ise, şu hakikatta esma-i kudsiye-i İlahiyenin cilvelerine misaldir ve temsilde gördüğümüz nakışlar ve o nakışların remizleri ise, şu âlemi süslendiren muntazam masnuat ve mevzun nukuş-u

kalem-i kudrettir ki, Kadîr-i Zülcelal'in esmasına delalet ederler ve o üstad ise Seyyidimiz Muhammed Aleyhissalâtu Vesselâm'dır. Avenesi ise, Enbiya Aleyhimüsselâm'dır ve şakirdleri ise evliya ve asfiyadır. O saraydaki hâkimin hizmetkârları ise, şu âlemde Melaike Aleyhimüsselâm'a işarettir. Temsilde, seyir ve ziyafete davet edilen misafirler ise, şu dünya misafirhanesinde cin ve ins ve insanın hizmetkârları olan hayvanlara işarettir ve o iki fırka ise, burada birisi ehl-i imandır ki kitab-ı kâinatın âyâtının müfessiri olan Kur'an-ı Hakîm'in şakirdleridir. Diğer grup ise ehl-i küfür ve tuğyandır ki, nefis ve şeytana tabi olup yalnız hayat-ı dünyeviye tanıyan, hayvan gibi belki daha aşağı sağır, dilsiz, dâllîn grupudur.

Birinci kabile olan süeda ve ebrar ise, zülcenaheyn olan üstadı dinlediler. O üstad hem abddir; ubudiyet noktasında Rabbini tavsif ve tarif eder ki, Cenab-ı Hakk'ın dergâhında ümmetinin elçisi hükmündedir. Hem resuldür; risalet noktasında Rabbinin ahkâmını Kur'an vasıtasıyla cin ve inse tebliğ eder.

Şu bahtiyar cemaat, o resulü dinleyip Kur'ana kulak verdiler. Kendilerini, enva'-ı ibadatin fihristesi olan "namaz" ile birçok makamât-ı âliye içinde çok latif vazifelerle tebbüs etmiş gördüler. Evet namazın mütenevvi ezkâr ve harekâtıyla işaret ettiği vezaifi, makamâtı, mufassalan gördüler. Şöyle ki:

Evvelen: Âsâra bakıp, gaibane muamele suretinde saltanat-ı rububiyetin mehasinine temaşager makamında kendilerini gördüklerinden; tekbir ve tesbih vazifesini eda edip "Allahü Ekber" dediler.

Sâniyen: Esmâ-i kudsiye-i İlahiyenin cilveleri olan bedayiine ve parlak eserlerine dellâllik makamında görünmekle "Sübhanallah, Velhamdülillah" diyerek takdis ve tahmid vazifesini îfa ettiler.

Sâlisen: Rahmet-i İlahiyenin hazinelerinde iddihar edilen nimetlerini zahir ve bâtin duygularla tadıp anlamak makamında, şükür ve sena vazifesini edaya başladılar.

Râbian: Esmâ-i İlahiyenin definelerindeki cevherleri, manevî cihazat mizanlarıyla tartıp bilmek makamında, tenzih ve medih vazifesine başladılar.

Hâmisen: Mistar-ı kader üstünde kalem-i kudretiyle yazılan mektubat-ı Rabbaniyeyi mütalaa makamında, tefekkür ve istihsan vazifesine başladılar.

Sâdisen: Eşyanın yaratılışında ve masnuatın san'atındaki latif incelik ve nazenin güzellikleri temaşa ile tenzih makamında Fâtır-ı Zülcelal, Sâni'-i Zülcemal'lerine muhabbet ve iştihak vazifesine girdiler.

Demek kâinata ve âsâra bakıp, gaibane muamele-i ubudiyetle mezkûr makamatta mezkûr vezaifi eda ettikten sonra Sâni'-i Hakîm'in dahi muamelesine ve efaline bakmak derecesine çıktılar ki, hazırane bir muamele suretinde evvelâ Hâlık-ı Zülcelal'in kendi san'atının mu'cizeleriyle kendini zîşuura tanıttırmasına karşı hayret içinde bir marifet ile mukabele ederek **سُبْحَانَكَ مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ** dediler. "Senin tarif edicilerin bütün masnuatındaki mu'cizelerindir." Sonra o Rahman'ın kendi rahmetinin güzel meyveleriyle kendini sevdirmesine karşı, muhabbet ve aşk ile mukabele edip **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** dediler. Sonra o Mün'im-i Hakikî'nin tatlı nimetleriyle terahhum ve şefkatini göstermesine karşı şükür ve hamd ile mukabele ettiler; dediler: **سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ** "Senin hak şükrünü nasıl eda edebiliriz? Sen öyle şükre lâyük bir meşkûrsun ki, bütün kâinata serilmiş bütün ihsanatın açık lisan-ı halleri, şükür ve senanı okuyorlar. Hem âlem çarşısında dizilmiş ve zeminin yüzüne serpilmiş bütün nimetlerin ilânatıyla hamd ve medhinizi bildiriyorlar. Hem rahmet ve nimetin manzum meyveleri ve mevzun yemişleri, senin cûd u keremine şehadet etmekle senin şükrünü enzar-ı mahlukat önünde îfa ederler."

Sonra şu kâinatın yüzlerinde değişen mevcudat âyinelerinde cemel ve celal ve kemal ve kibriyasının izharına karşı, **اللَّهُ أَكْبَرُ** deyip ta'zim içinde bir aczle rükua gidip mahviyet içinde bir muhabbet ve hayretle secde edip mukabele ettiler. Sonra o Ganiyy-i Mutlak'ın servetinin çokluğunu ve rahmetinin genişliğini göstermesine karşı; fakr ve hacetlerini izhar edip, dua edip, istemekle mukabele edip **وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** dediler.

Sonra o Sâni'-i Zülcelal'in kendi san'atının latiflerini, hârikalarını, antikalarını, sergilerle teşhîrgâh-ı enamda neşrine karşı **مَا شَاءَ اللَّهُ** deyip takdir ederek: "Ne güzel yapılmış!" deyip istihsan ederek, **بَارَكَ اللَّهُ** deyip müşahede etmek **حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ** deyip şahid tutmakla mukabele ettiler. Hem o Sultan-ı Ezel ve Ebed, kâinatın aktarında kendi rububiyetinin saltanatını ilânına ve vahdaniyetinin izharına karşı; tevhid ve tasdik edip **سَمِعْنَا وَاطَعْنَا** diyerek itaat ve inkıyad ile mukabele ettiler.

Sonra o Rabb-ül Âlemîn'in uluhiyetinin izharına karşı; za'f içinde aczlerini, ihtiyaç içinde fakrlerini ilândan ibaret olan ubudiyet ile ve ubudiyetin hülâsası olan "namaz" ile mukabele ettiler. Daha bunlar gibi gûna-gûn ubudiyet vazifeleriyle şu dâr-ı dünya denilen mescid-i kebirinde fariza-i ömürlerini ve vazife-i hayatlarını eda edip ahsen-i takvim suretini aldılar. Bütün mahlukat üstünde bir mertebeye çıktılar ki, yümn-i iman ile emn ü emanet ile mücehhez emîn bir halife-i arz oldular ve şu meydan-ı tecrübe ve şu destgâh-ı imtihandan

sonra onların Rabb-i Kerim'i onları, imanlarına mükâfat olarak saadet-i ebediyeye ve İslâmiyetlerine ücret olarak dârüsselâma davet ederek öyle bir ikram etti ve eder ki, hiç göz görmemiş ve kulak işitmemiş ve kalb-i beşere hutur etmemiş derecede parlak bir tarzda rahmetine mazhar etti ve onlara ebediyet ve beka verdi. Çünkü ebedî ve sermedî olan bir cemalin seyirci müştakı ve âyinedar âşıkı, elbette bâki kalıp ebede gidecektir. İşte Kur'an şakirdlerinin akibetleri böyledir. Cenab-ı Hak bizleri onlardan eylesin, âmîn!

Amma fücûcar ve eşrar olan diğer gûruh ise: Hadd-i bûluğ ile şu âlem sarayına girdikleri vakit, bütün vahdaniyetin delillerine karşı küfür ile mukabele edip ve bütün nimetlere karşı küfran ile mukabele ederek ve bütün mevcudatı kıymetsizlikle kâfirane bir ittiham ile tahkir ettiler ve bütün esma-i İlahiyenin tecelliyatına karşı red ve inkâr ile mukabele ettiklerinden, az bir vakitte nihayetsiz bir cinayet işlediler; nihayetsiz bir azaba müstehak oldular. Evet insana sermaye-i ömür ve cihazat-ı insaniye, mezkûr vezaif için verilmiştir.

Ey sersem nefsim ve ey pürheves arkadaşım! Âyâ zannediyor musun ki, vazife-i hayatınız; yalnız terbiye-i medeniye ile güzelce muhafaza-i nefis etmek, ayıb olmasın, batn ve fercin hizmetine mi münhasırdır? Yahut zannediyor musunuz ki, hayatınızın makinesinde dercedilen şu nazik letaif ve maneviyat ve şu hassas âza ve âlât ve şu muntazam cevarih ve cihazat ve şu mütecessis havas ve hissiyatın gaye-i yegânesi; şu hayat-ı fâniyede nefis-i rezilenin, hevesat-ı süfliyenin tatmini için istimaline mi münhasırdır? Hâşâ ve kellâ! Belki vücudunuzda şunların yaratılması ve fitratınızda bunların gaye-i idhali, iki esastır:

Biri: Cenab-ı Mün'im-i Hakikî'nin bütün nimetlerinin herbir çeşitlerini size ihsas ettirip şükrettirmekten ibarettir. Siz de hissedip, şükür ve ibadetini etmelisiniz.

İkincisi: Âleme tecelli eden esma-i kudsiye-i İlahiyenin bütün tecelliyatının aksamını, birer birer, size o cihazat vasıtasıyla bildirip tattırmaktır. Siz dahi tatmakla tanıyarak iman getirmelisiniz.

İşte bu iki esas üzerine kemalât-ı insaniye neşv ü nema bulur. Bununla insan, insan olur.

İnsaniyetin cihazatı, hayvan gibi hayat-ı dünyeviyeyi kazanmak için verilmemiş olduğuna şu temsil sırrıyla bak:

Meselâ, bir zât bir hizmetçisine yirmi altun verdi; tâ mahsus bir kumaştan kendisine bir kat libas alsın. O hizmetçi gitti, o kumaşın a'lâsından mükemmel bir libas aldı, giydi.

Sonra gördü ki: O zât, diğer bir hizmetkârına bin altun verip, bir kâğıt içinde bazı şeyler yazılı olarak onun cebine koydu, ticarete gönderdi. Şimdi, her aklı başında olan bilir ki; o sermaye, bir kat libas almak için değil. Çünkü evvelki hizmetkâr, yirmi altunla en a'lâ kumaştan bir kat libas almış olduğundan, elbette bu bin altun, bir kat libasa sarfedilmez. Şayet bu ikinci hizmetkâr, cebine konulan kâğıdı okumayıp, belki evvelki hizmetçiye bakıp, bütün parayı bir dükkâncıya bir kat libas için verip, hem o kumaşın en çürüğünden ve arkadaşının libasından elli derece aşağı bir libas alsa, elbette o hâdim nihayet derecede ahmaklık etmiş olacağı için şiddetle tazib ve hiddetle te'dib edilecektir.

Ey nefsim ve ey arkadaşım! Aklınızı başınıza toplayınız. Sermaye-i ömür ve istidad-ı hayatınızı hayvan gibi, belki hayvandan çok aşağı bir derecede şu hayat-ı fâniye ve lezzet-i maddiye sarfetmeyiniz. Yoksa sermayece en a'lâ hayvandan elli derece yüksek olduğunuz halde, en ednasından elli derece aşağı düşersiniz.

Ey gafil nefsim! Senin hayatının gayesini ve hayatının mahiyetini, hem hayatının suretini, hem hayatının sırr-ı hakikatını, hem hayatının kemal-i saadetini bir derece anlamak istersen, bak:

Senin hayatının gayelerinin icmali dokuz emirdir:

Birincisi şudur ki: Senin vücudunda konulan duygular terazileriyle, rahmet-i İlahiyenin hazinelerinde iddihar edilen nimetleri tartmaktır ve küllî şükretmektir.

İkincisi: Senin fitratında vaz'edilen cihazatın anahtarlarıyla esma-i kudsiye-i İlahiyenin gizli definelerini açmaktır, Zât-ı Akdes'i o esma ile tanımaktır.

Üçüncüsü: Şu teşhircâh-ı dünyada, mahlukat nazarında, esma-i İlahiyenin sana taktıkları garib san'atlarını ve latif cilvelerini bilerek hayatında teşhir ve izhar etmektir.

Dördüncüsü: Lisan-ı hal ve kalınle Hâlıkının dergâh-ı rububiyetine ubudiyetini ilân etmektir.

Beşincisi: Nasıl bir asker, padişahından aldığı türlü türlü nişanları, resmî vakitlerde takıp padişahın nazarında görünmekle onun iltifatat-ı âsârını gösterdiği gibi, sen dahi esma-i İlahiyenin cilvelerinin sana verdikleri letaif-i

insaniye murassaatiyla bilerek süslenip o Şahid-i Ezelî'nin nazar-ı şuhud ve işhadına görünmektir.

Altıncısı: Zevilhayat olanların tezahürat-ı hayatiye denilen, Hâlıklarına tahiyatları; ve rumuzat-ı hayatiye denilen, Sâni'lerine tesbihatları ve semerat ve gayat-ı hayatiye denilen, Vâhib-ül Hayat'a arz-ı ubudiyetlerini bilerek müşahede etmek, tefekkür ile görüp şehadetle göstermektir.

Yedincisi: Senin hayatına verilen cüz'î ilim ve kudret ve irade gibi sıfat ve hallerinden küçük nümunelerini vâhid-i kıyasî ittihaz ile, Hâlık-ı Zülcelal'in sıfât-ı mutlakasını ve şunun-u mukaddesini o ölçüler ile bilmektir. Meselâ sen cüz'î iktidarın ve cüz'î ilmin ve cüz'î iraden ile bu haneyi muntazam yaptığından, şu kasr-ı âlemin senin hanenden büyüklüğü derecesinde, şu âlemin ustasını o nisbette Kadîr, Alîm, Hakîm, Müdebbir bilmek lâzımdır.

Sekizincisi: Şu âlemdeki mevcudatın herbiri kendine mahsus bir dil ile Hâlıkının vahdaniyetine ve Sâniinin rububiyetine dair manevî sözlerini fehmetmektir.

Dokuzuncusu: Acz ve za'fin, fakr ve ihtiyacın ölçüsüyle kudret-i İlahiye ve gına-yı Rabbaniyenin derecat-ı tecelliyatını anlamaktır. Nasılki açlığın dereceleri nisbetinde ve ihtiyacın enva'ı miktarınca, taamin lezzeti ve derecatı ve çeşitleri anlaşılır. Onun gibi sen de nihayetsiz aczin ve fakrınla, nihayetsiz kudret ve gına-yı İlahiyenin derecatını fehmetmelisin. İşte senin hayatının gayeleri, icmalen bunlar gibi emirlerdir.

Şimdi kendi hayatının mahiyetine bak ki, o mahiyetinin icmalî şudur:

Esmâ-i İlahiyeye ait garaibin fihristesi, hem şunun ve sıfât-ı İlahiyenin bir miyasy, hem kâinattaki âlemlerin bir mizanı, hem bu âlem-i kebirin bir listesi, hem şu kâinatın bir haritası, hem şu kitab-ı ekberin bir fezlekesi, hem kudretin gizli definelerini açacak bir anahtar külçesi, hem mevcudata serpilen ve evkata takılan kemalâtının bir ahsen-i takvimidir. İşte mahiyet-i hayatın bunlar gibi emirlerdir.

Şimdi senin hayatının sureti ve tarz-ı vazifesi şudur ki:

Hayatın bir kelime-i mektubedir. Kalem-i kudretle yazılmış hikmet-nüma bir sözdür. Görünüp ve işitilip, esmâ-i hüsnaya delalet eder. İşte hayatının sureti bu gibi emirlerdir.

Şimdi hayatının sırr-ı hakikatı şudur ki: Tecelli-i Ehadiyete, cilve-i Samediyete âyineliktir. Yani bütün âleme tecelli eden esmanın nokta-i mihrakiyesi hükmünde bir câmiyetle Zât-ı Ehad-i Samed'e âyineliktir.

Şimdi hayatının saadet içindeki kemali ise: Senin hayatının âyinesinde temessül eden Şems-i Ezelî'nin envârını hissedip sevmektir. Zîşuur olarak ona şevk göstermektir. Onun muhabbetiyle kendinden geçmektir. Kalbin göz bebeğinde aks-i nurunu yerleştirmektir. İşte bu sırdandır ki, seni a'lâ-yı illiyyîne çıkararak bir hadîs-i kudsînin meal-i şerifi olan:

مَنْ نَهَ كُنْجَمَ دَرْ سَمَوَاتِ وَ زَمِينَ آزْ عَجَبْتُ كُنْجَمَ بَقَلْبِ مُؤْمِنِينَ

denilmiştir.

İşte ey nefsim! Hayatının böyle ulvî gayata müteveccih olduğu ve şöyle kıymetli hazineleri câmi' olduğu halde, hiç akıl ve insafa lâayık mıdır ki: Hiç-ender-hiç olan muvakkat huzuzat-ı nefsanîyeye, geçici lezaiz-i dünyevîyeye sarfedip zayi' edersin! Eğer zayi' etmemek istersen, geçen temsil ve hakikata remzeden

وَالشَّمْسِ وَضُحَيْهَا * وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَّيْهَا * وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّيْهَا * وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰهَا * وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنَيْهَا * وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَّىٰهَا *
وَ نَفْسٍ وَمَا سَوَّيْتَهَا * فَالْهَمَّهَا فُجُورَهَا وَ تَقْوِيهَا * قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّىٰهَا * وَ قَدْ خَابَ مَنْ دَسَّىٰهَا

suresindeki kase ve cevab-ı kase düşünüp amel et.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَ سَلِّمْ عَلَى شَمْسِ سَمَاءِ الرِّسَالَةِ وَ قَمَرِ بُرْجِ التُّبُوَّةِ وَ عَلَى آلِهِ وَ أَصْحَابِهِ نُجُومِ الْهُدَايَةِ وَ ارْحَمْنَا وَ ارْحَمِ الْمُؤْمِنِينَ وَ
الْمُؤْمِنَاتِ آمِينَ آمِينَ آمِينَ

* * *

Onikinci Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَ مِنْ يُؤْتِ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا

[Kur'an-ı Hakîm'in hikmet-i kudsiyesi ile felsefe hikmetinin icmalen müvazenesi, hem hikmet-i Kur'anîyenin insanın hayat-ı şahsiyesine ve hayat-ı içtimaiyesine verdiği ders-i terbiyenin gayet kısa bir fezlekesi, hem Kur'anın

sair kelimat-ı İlahiyeye ve bütün kelâmlara cihet-i rüchaniyetine bir işarettir. İşte bu sözde "Dört Esas" vardır.]

BİRİNCİ ESAS:Hikmet-i Kur'aniye ile hikmet-i fenniye'nin farklarına şu gelecek hikâye-i temsiliye dûrbîniyle bak:

Bir zaman, hem dindar, hem gayet san'atkâr bir Hâkim-i Namdar istedi ki: Kur'an-ı Hakîm'i, maânîsindeki kudsiyetine ve kelimatındaki i'caza şayeste bir yazı ile yazsın. O mu'ciz-nüma kamete, hârîka bir libas giydirilsin. İşte o Nakkaş Zât, Kur'anı pek acib bir tarzda yazdı. Bütün kıymettar cevherleri, yazısında istimal etti. Hakaikının tenevvüüne işaret için bazı mücessem hurufatını elmas ve zümrüt ile ve bir kısmını lü'lü ve akik ile ve bir taifesini pırlanta ve mercanla ve bir nev'ini altun ve gümüş ile yazdı. Hem öyle bir tarzda süslendirip münakkaş etti ki, okumayı bilen ve bilmeyen herkes temaşasından hayran olup istihsan ederdi. Bahusus ehl-i hakikatın nazarına o surî güzellik, manasındaki gayet parlak güzelliğin ve gayet şirin tezyinatın işaretini olduğundan, pek kıymettar bir antika olmuştur.

Sonra o Hâkim, şu musanna ve murassa Kur'anı, bir ecnebi feylesofa ve bir müslüman âlime gösterdi. Hem tecrübe, hem mükâfat için emretti ki: "Herbiriniz, bunun hikmetine dair bir eser yazınız." Evvelâ o feylesof, sonra o âlim, ona dair birer kitab te'lif ettiler. Fakat feylesofun kitabı, yalnız harflerin nakışlarından ve münasebetlerinden ve vaziyetlerinden ve cevherlerinin hâsiyetlerinden ve tarifatından bahseder. Manasına hiç ilişmez. Çünkü o ecnebî adam, arabî hattı okumayı hiç bilmez. Hattâ o müzeyyen Kur'anı, bilmiyor ki bir kitabdır ve manayı ifade eden yazıdır. Belki ona münakkaş bir antika nazarıyla bakıyor. Lâkin çendan arabî bilmiyor fakat çok iyi bir mühendistir, güzel bir tasviricidir, mahir bir kimyagerdir, sarraf bir cevhercidir. İşte o adam, bu san'atlara göre eserini yazdı.

Amma müslüman âlim ise ona baktığı vakit anladı ki: O, Kitab-ı Mübin'dir, Kur'an-ı Hakîm'dir. İşte bu hakperest zât, ne tezyinat-ı zahiriyesine ehemmiyet verdi ve ne de hurufun nukuşuyla iştigal etti. Belki öyle bir şeyle meşgul oldu ki, milyon mertebe öteki adamın iştigal ettiği mes'elelerinden daha âlî, daha galî, daha latif, daha şerif, daha nâfi', daha câmi'... Çünkü nukuşun perdesi altında olan hakaik-i kudsiyesinden ve envâr-ı esrarından bahsederek gayet güzel bir tefsir-i şerif yazdı. Sonra ikisi, eserlerini götürüp o Hâkim-i Zîşan'a takdim ettiler. O Hâkim, evvelâ feylesofun eserini aldı. Baktı gördü ki: O hodpesend ve tabiatperest adam çok çalışmış, fakat hiç hakikî hikmetini yazmamış. Hiçbir manasını anlamamış, belki karıştırmış. Ona karşı hürmetsizlik, belki edepsizlik etmiş. Çünkü o menba-ı hakaik olan Kur'anı, manasız nukuş zannederek, mana cihetinde kıymetsizlik ile tahkir etmiş

olduğundan, o Hâkim-i Hakîm dahi onun eserini başına vurdu, huzurundan çıkardı.

Sonra öteki hakperest, müdakkik âlimin eserine baktı gördü ki: Gayet güzel ve nâfi' bir tefsir ve gayet hakîmane, mürşidane bir te'liftir. "Âferin, bârekâllah" dedi. İşte hikmet budur ve âlim ve hakîm, bunun sahibine derler. Öteki adam ise, haddinden tecavüz etmiş bir san'atkârdır. Sonra onun eserine bir mükâfat olarak; herbir harfine mukabil, tükenmez hazinesinden "On altun verilsin" irade etti.

Eğer temsili fehmettin ise bak, hakikatın yüzünü de gör:

Amma o müzeyyen Kur'an ise, şu musanna kâinattır. O hâkim ise, Hakîm-i Ezelî'dir. Ve o iki adam ise, birisi yani ecnebisi; ilm-i felsefe ve hükemasıdır. Diğeri, Kur'an ve şakirdleridir. Evet Kur'an-ı Hakîm, şu Kur'an-ı Azîm-i Kâinatın en âlî bir müfessiridir ve en belig bir tercümanıdır. Evet o Furkan'dır ki; şu kâinatın sahifelerinde ve zamanların yapraklarında kalem-i kudretle yazılan âyât-ı tekviniyeyi cin ve inse ders verir. Hem herbiri birer harfi manidar olan mevcudata "mana-yı harfî" nazarıyla, yani onlara Sâni' hesabına bakar, "Ne kadar güzel yapılmış, ne kadar güzel bir surette Sâniinin cemaline delalet ediyor" der. Ve bununla kâinatın hakikî güzelliğini gösteriyor. Amma ilm-i hikmet dedikleri felsefe ise; huruf-u mevcudatın tezyinatında ve münasebatında dalmış ve sersemleşmiş, hakikatın yolunu şaşırılmış. Şu kitab-ı kebirin hurufatına "mana-yı harfî" ile, yani Allah hesabına bakmak lâzım gelirken; öyle etmeyip "mana-yı ismî" ile, yani mevcudata mevcudat hesabına bakar, öyle bahseder. "Ne güzel yapılmış"a bedel, "Ne güzeldir" der, çirkinleştirir. Bununla kâinatı tahkir edip, kendisine müstekî eder. Evet dinsiz felsefe, hakikatsiz bir safsatadır ve kâinata bir tahkirdir...

İKİNCİ ESAS:Kur'an-ı Hakîm'in hikmeti, hayat-ı şahsiyeye verdiği terbiye-i ahlâkiye ve hikmet-i felsefenin verdiği dersin müvazenesi:

Felsefenin hâlis bir tilmizi, bir firavundur. Fakat menfaati için en hasis şeye ibadet eden bir firavun-u zelildir. Her menfaatli şeyi kendine "Rab" tanır. Hem o dinsiz şakird, mütemerrid ve muanniddir. Fakat bir lezzet için nihayet zilleti kabul eden miskin bir mütemerriddir. Şeytan gibi şahısların, bir menfaat-ı hasise için ayağını öpmekle zillet gösterir denî bir muanniddir. Hem o dinsiz şakird, cebbar bir mağrurdur. Fakat kalbinde nokta-i istinad bulmadığı için zâtında gayet acz ile âciz bir cebbar-ı hodfüruştur. Hem o şakird, menfaatperest hodendiştir ki; gaye-i himmeti, nefis ve batnın ve fercin hevesatını tatmin ve menfaat-ı şahsiyesini, bazı menfaat-ı kavmiye içinde arayan dessor bir hodgâmdır.

Amma hikmet-i Kur'anın hâlis tilmizi ise; bir abd'dir. Fakat a'zam-ı mahlukata da ibadete tenezzül etmez. Hem cennet gibi a'zam-ı menfaat olan bir şeyi, gaye-i ibadet kabul etmez bir abd-i azizdir. Hem hakikî tilmizi mütevazidir; selim, halimdir. Fakat Fâtırının gayrına, daire-i izni haricinde ihtiyarıyla tezellüle tenezzül etmez. Hem fakir ve zaîftir, fakr ve za'fını bilir. Fakat onun Mâlik-i Kerim'i, ona iddihar ettiği uhrevî servet ile müstağnidir ve Seyyidinin nihayetsiz kudretine istinad ettiği için kavîdir. Hem yalnız livechillah, rıza-i İlahî için, fazilet için amel eder, çalışır... İşte iki hikmetin verdiği terbiye, iki tilmizin müvazenesiyle anlaşılır.

ÜÇÜNCÜ ESAS:Hikmet-i felsefe ile hikmet-i Kur'aniyenin hayat-ı içtimaiye-i beşeriye verdiği terbiyeler:

Amma hikmet-i felsefe ise, hayat-ı içtimaiyede nokta-i istinadı, "kuvvet" kabul eder. Hedefi, "menfaat" bilir. Düstur-u hayatı, "cidal" tanır. Cemaatlerin rabıtasını, "unsuriyet, menfî milliyeti" tutar. Semeratı ise, "hevesat-ı nefsanıyeyi tatmin ve hacat-ı beşeriye tezyid"dir. Halbuki kuvvetin şe'ni, tecavüzdür. Menfaatin şe'ni, her arzuya kâfi gelmediğinden üstünde boğuşmaktır. Düstur-u cidalin şe'ni, çarpışmaktır. Unsuriyetin şe'ni, başkasını yutmakla beslenmek olduğundan, tecavüzdür... İşte bu hikmetendir ki, beşerin saadeti selb olmuştur.

Amma hikmet-i Kur'aniye ise, nokta-i istinadı, kuvvete bedel "hakk"ı kabul eder. Gayede menfaate bedel, "fazilet ve rıza-yı İlahî"yi kabul eder. Hayatta düstur-u cidal yerine, "düstur-u teavün"ü esas tutar. Cemaatlerin rabıtalarda; unsuriyet, milliyet yerine "rabıta-i dinî ve sınıfî ve vatanî" kabul eder. Gayatı; hevesat-ı nefsanıyenin tecavüzatına sed çekip, ruhu maaliyata teşvik ve hissiyat-ı ulviyesini tatmin eder ve insanı kemalât-ı insaniyeye sevk edip insan eder. Hakkın şe'ni, ittifaktır. Faziletin şe'ni, tesanüddür. Düstur-u teavünün şe'ni, birbirinin imdadına yetişmektir. Dinin şe'ni, uhuvettir, incizabdır. Nefsi gemlemekle bağlamak, ruhu kemalâta kamçılama ile serbest bırakmanın şe'ni, saadet-i dareyndir.

DÖRDÜNCÜ ESAS:Kur'anın, bütün kelimat-ı İlahiye içinde cihet-i ulviyetini ve bütün kelâmlar üstünde cihet-i tefevvukunu anlamak istersen şu iki temsile bak:

Birincisi: Bir sultanın iki çeşit mükâlemesi, iki tarzda hitabı vardır. Birisi; âdi bir raiyet ile cüz'î bir iş için, hususî bir hacete dair, has bir telefonla konuşmaktır. Diğeri; saltanat-ı uzma ünvanıyla ve hilafet-i kübra namıyla ve hâkimiyet-i âmme haysiyetiyle evamirini etrafa neşir ve teşhir maksadıyla bir elçisiyle veya büyük bir memuruyla konuşmaktır ve haşmetini izhar eden ulvî bir fermanla mükâlemedir.

İkinci Temsil: Bir adam, elinde bir âyineyi güneşe karşı tutar. O âyine miktarınca bir ışık ve yedi rengi câmi' bir ziya alır. O nisbetle Güneşle münasebettar olur, sohbet eder ve o ışıklı âyineyi, karanlıklı hanesine veya dam altındaki bağına tevcih etse; güneşin kıymeti nisbetinde değil, belki o âyinenin kabiliyeti miktarınca istifade edebilir. Diğeri ise, hanesinden veya bağının damından geniş pencereler açar. Gökteki güneşe karşı yollar yapar. Hakikî güneşin daimî ziyasıyla sohbet eder, konuşur ve lisan-ı hal ile böyle minnetdarane bir sohbet eder. Der: "Ey yeryüzünü ışıyla yaldızlayan ve bütün çiçeklerin yüzünü güldüren dünya güzeli ve gök nazdarı olan nazenin güneş! Onlar gibi benim haneciğimi ve bahçeciğimi ısındırdın, ışıklandırdın." Halbuki âyine sahibi böyle diyemez. O kayıd altındaki güneşin aksi ise, âsârı mahduddur. O kayda göredir... İşte bu iki temsilin dûrbîniyle Kur'ana bak. Tâ ki i'cazını göresin ve kudsiyetini anlayasın...

Evet Kur'an der ki: "Eğer yerdeki ağaçlar kalem olup, denizler mürekkebe olsa, Cenab-ı Hakk'ın kelimatını yazsalar, bitiremezler." Şimdi şu nihayetsiz kelimat içinde en büyük makam, Kur'ana verilmesinin sebebi şudur ki: Kur'an, ism-i a'zamdan ve her ismin a'zamlık mertebesinden gelmiş. Hem bütün âlemlerin Rabbi itibariyle Allah'ın kelâmıdır. Hem bütün mevcudatın ilahî ünvanıyla Allah'ın fermanıdır. Hem Semavat ve Arz'ın Hâlıkı haysiyetiyle bir hitabdır. Hem rububiyet-i mutlaka cihetinde bir mükâlemedir. Hem saltanat-ı âmme-i Sübhaniye hesabına bir hutbe-i ezeliyedir. Hem rahmet-i vasia-i muhita noktasında, bir defter-i iltifatat-ı Rahmaniye'dir. Hem uluhiyetin azamet-i haşmeti haysiyetiyle, başlarında bazan şifre bulunan bir muhabere mecmuasıdır. Hem ism-i a'zamin muhitinden nüzul ile arş-ı a'zamin bütün muhatına bakan, teftiş eden hikmetfeşan bir kitab-ı mukaddestir. İşte bu sırdandır ki, Kelâmullah ünvanı kemal-i liyakatla Kur'ana verilmiş.

Amma sair kelimat-ı İlahiye ise: Bir kısmı, has bir itibar ile ve cüz'î bir ünvan ve hususî bir ismin cüz'î tecellisi ile ve has bir rububiyet ile ve mahsus bir saltanat ile ve hususî bir rahmet ile zahir olan kelâmıdır. Hususiyet ve külliyet cihetinde dereceleri muhtelifdir. Eksiler ilhamat bu kısımdandır. Fakat derecatı çok mütefavittir. Meselâ en cüz'îsi ve basiti, hayvanatın ilhamatıdır. Sonra, avam-ı nâsın ilhamatıdır. Sonra, avam-ı melaikenin ilhamatıdır. Sonra, evliya ilhamatıdır. Sonra, melaike-i izam ilhamatıdır. İşte şu sırdandır ki: Kalbin telefonuyla vasıtasız münacat eden bir veli der: **حَدَّثَنِي قَلْبِي عَنْ رَبِّي** Yani: "Kalbim benim Rabbimden haber veriyor." Demiyor: "Rabb-ül Âlemîn'den haber veriyor." Hem der: "Kalbim, Rabbimin âyinesidir, arşıdır." Demiyor: "Rabb-ül Âlemîn'in arşıdır." Çünkü kabiliyeti miktarınca ve yetmiş bine yakın hicabların nisbet-i ref'i derecesinde mazhar-ı hitab olabilir. İşte bir padişahın saltanat-ı uzması haysiyetiyle çıkan fermanı, âdi bir adamla cüz'î bir mükâlemesinden ne kadar yüksek ve âlî ise; ve gökteki güneşin feyzinden istifade, âyinedeki aksinin

cilvesinden istifadeden ne derece çok ve faik ise; Kur'an-ı Azîmüşşan dahi, o nisbette bütün kelâmın ve hep kitabların fevkindedir.

Kur'andan sonra ikinci derecede Kütüb-ü Mukaddese ve Suhuf-u Semaviyenin dereceleri nisbetinde tefevvukları vardır. O sırr-ı tefevvuktan hissedardırlar. Eğer bütün cin ve insanın Kur'andan tereşşuh etmeyen bütün güzel sözleri toplansa; yine Kur'anın mertebe-i kudsiyesine yetişip tanzir edemez. Eğer Kur'anın ism-i a'zamdan ve her ismin a'zamlık mertebesinden geldiğini bir parça fehmetmek istersen: Âyet-ül Kürsî ve âyet-i **وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ**

ve âyet-i **قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ**

ve âyet-i **يُعْشَى اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ**

ve âyet-i **يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكَ وَيَا سَمَاءُ أَقْبَعِي**

ve âyet-i **تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ**

ve âyet-i **مَا خَلَقْكُمْ وَلَا بَعَثْكُمْ إِلَّا كَتَفْسٍ وَاحِدَةٍ**

ve âyet-i **إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ**

ve âyet-i **يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجَالِ لِكُتُبٍ**

ve âyet-i **وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ**

ve âyet-i **لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ**

gibi âyetlerin küllî, umumî, ulvî ifadelerine bak...

Hem başlarında **لِلَّهِ الْحَمْدُ** veyahut **سَبِّحْ** ve **يُسَبِّحْ** bulunan surelerin başlarına dikkat et. Tâ, bu sırr-ı azîmin şuanı göresin. Hem **الْم** lerin ve **الر** ların ve **حَم** lerin fatihalarına bak; Kur'anın, Cenab-ı Hakk'ın yanında ehemmiyetini bilesin.

Eğer şu "Dördüncü Esas"ın kıymettar sırrını fehmettin ise; Enbiyaya gelen vahyin ekseri melek vasıtasıyla olduğunu ve ilhamın ekseri vasıtasız olduğunu anlarsın. Hem en büyük bir veli, hiç bir nebinin derecesine yetişmediğinin sırrını anlarsın. Hem Kur'anın azametini ve izzet-i kudsiyetini ve ulviyet-i i'cazının sırrını anlarsın. Hem Mi'racın sırr-ı lüzumunu, yani tâ

Semavata, tâ Sidret-ül Münteha'ya, tâ Kab-ı Kavsey'n'e gidip, **أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ** olan Zât-ı Zülcelal ile münacat edip, tarfet-ül ayn'da yerine gelmek sırrını anlarsın. Evet şakk-ı kamer, nasılkı bir mu'cize-i risaletidir; nübüvvetini cin ve inse gösterdi. Öyle de: Mi'rac dahi, bir mu'cize-i ubudiyetidir; habibiyetini, ervah ve melaikeye gösterdi...

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ كَمَا تَلِيْقُ بِرَحْمَتِكَ وَبِحُرْمَتِهِ آمِينَ

* * *

Onüçüncü Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ * وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ

Kur'an-ı Hakîm ile felsefe ulûmunun mahsul-ü hikmetlerini, ders-i ibretlerini, derece-i ilimlerini müvazene etmek istersen; şu gelecek sözlere dikkat et!

İşte Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın bütün kâinattaki âdiyat namıyla yâdolunan, hârikulâde ve birer mu'cize-i kudret olan mevcudat üstündeki âdet ve ülfet perdesini keskin beyanatıyla yırtıp, o hakaik-i acibeyi zîşuura açıp, nazar-ı ibretlerini celbedip, ukûle tükenmez bir hazine-i ulûm açar.

Felsefe hikmeti ise, bütün hârikulâde olan mu'cizat-ı kudreti, âdet perdesi içinde saklayıp, cahilane ve lâkaydane üstünde geçer. Yalnız hârikulâdelikten düşen ve intizam-ı hilkatten huruc eden ve kemal-i fitrattan sukut eden nadir ferdleri nazar-ı dikkate arzeder, onları birer ibretli hikmet diye zîşuura takdim eder. Meselâ: En câmi' bir mu'cize-i kudret olan insanın hilkatini âdi deyip lâkaydılıkla bakar. Fakat insanın kemal-i hilkatinden huruc etmiş, üç ayaklı yahut iki başlı bir insanı bir velvele-i istiğrabla nazar-ı ibrete teşhir eder. Meselâ: En latif ve umumî bir mu'cize-i rahmet olan bütün yavruların hazine-i gaybdan muntazam iaşelerini âdi görüp, küfran perdesini üstüne çeker. Fakat intizamdan şüzuz etmiş, kabilesinden cüda olmuş, yalnız olarak gurbete düşmüş, denizin altında olan bir böceğin bir yeşil yaprakla iaşesini görür, ondan tecelli eden lütuf ve keremle hazır balıkçıları ağlatmak ister (Haşiye). İşte Kur'an-ı Kerim'in ilim ve hikmet ve marifet-i İlahiye cihetiyle servet ve gınası;

ve felsefenin ilim ve ibret ve marifet-i Sâni' cihetindeki fakr ve iflasını gör, ibret al!

İşte bu sırdandır ki: Kur'an-ı Hakîm, nihayetsiz parlak, yüksek hakikatları câmi' olduğundan, şiirin hayalatından müstağnidir. Evet Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın i'caz derecesindeki kemal-i nizam ve intizamı ve kitab-ı kâinattaki intizam-ı san'atı, muntazam üslûblarıyla tefsir ettikleri halde; manzum olmadığının diğer bir sebebi de budur ki: Âyetlerinin herbir necmi, vezin kaydı altına girmeyip tâ ekser âyetlere bir nevi merkez olsun ve kardeşi olsun ve mabeynlerinde mevcut münasebet-i maneviyeye rabıta olmak için, o daire-i muhita içindeki âyetlere birer hatt-ı münasebet teşkil etsin. Güya serbest herbir âyetin, ekser âyetlere bakar birer gözü, müteveccih birer yüzü var. Kur'an içinde binler Kur'an bulunur ki, herbir meşreb sahibine birisini verir. Nasilki Yirmibeşinci Söz'de beyan edildiği gibi; Sure-i İhlas içinde otuzaltı Sure-i İhlas mikdarınca herbiri zil-ecniha olan altı cümlelerin terkiyatından müteşekkil bir hazine-i ilm-i tevhid bulunur ve tazammun ediyor. Evet nasilki semada olan intizamsız yıldızların sureten adem-i intizamı cihetiyle herbir yıldız, kayıd altına girmeyip herbirisi ekser yıldızlara bir nevi merkez olarak daire-i muhitasındaki - birer birer- herbir yıldızda mevcudat beynindeki nisbet-i hafiyeye işaret olarak birer hatt-ı münasebet uzatıyor. Güya herbir tek yıldız, necm-i âyet gibi umum yıldızlara bakar birer gözü, müteveccih birer yüzü vardır. İşte intizamsızlık içinde kemal-i intizamı gör, ibret al! **وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ** nün bir sırrını bil! Hem âyet-i **وَمَا يَنْبَغِي لَهُ** sırrını da bununla anla ki: Şiirin şe'ni; küçük ve sönük hakikatları, büyük ve parlak hayallerle süslendirip beğendirmek ister. Halbuki Kur'anın hakikatları; o kadar büyük, âlî, parlak ve revnakdardır ki, en büyük ve parlak hayal, o hakikatlara nisbet edilse; gayet küçük ve sönük kalır. Meselâ:

يَوْمَ تَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِ لِلْكِتَابِ * يُعْشَى اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا

(Haşiye): Amerika'da aynen bu vakti olmuştur.

إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَأَدَاهُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ

gibi hadsiz hakikatları buna şahiddir. Kur'anın herbir âyeti, birer necm-i sâkîb gibi, i'caz ve hidayet nurunu neşr ile küfrün zulümatını nasıl dağıttığını görmek, zevketmek istersen; kendini o asr-ı cahiliyette ve o sahra-yı bedeviyette farzet ki, herşey zulmet-i cehil ve gaflet altında perde-i cümud u tabiata sarılmış olduğu bir anda, birden Kur'anın lisan-ı ulviyesinden

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

gibi âyetleri işit, bak. O ölmüş veya yatmış mevcudat-ı âlem **يُسَبِّحُ** sadâsıyla işitenlerin zihninde nasıl diriliyorlar, hüşyar oluyorlar, kıyam edip zikrediyorlar. Hem o karanlık gökyüzünde birer camid ateşpare olan yıldızlar ve yerdeki perişan mahlukat, **تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ** sayhasıyla işitenlerin nazarında; gökyüzü bir ağız, bütün yıldızlar birer kelime-i hikmet-nüma, birer nur-u hakikat-eda; ve arz bir kafa; berr ve bahr birer lisan; ve bütün hayvanat ve nebatat birer kelime-i tesbih-feşan suretinde arz-ı dîdar eder. Yoksa bu zamandan tâ o zamana bakmakla, mezkûr zevkin dekaikını göremezsin. Evet o zamandan beri nurunu neşreden ve mürur-u zaman ile ulûm-u mütearife hükmüne geçen ve sair neyyirat-ı İslâmiye ile parlayan ve Kur'anın güneşiyle gündüz rengini alan bir vaziyet ile yahut sathî ve basit bir perde-i ülfet ile baksan, elbette herbir âyetin ne kadar tatlı bir zenzeme-i i'caz içinde ne çeşit zulümatı dağıttığını hakkıyla göremezsin ve bir çok enva'-ı i'cazı içinde bu nev-i i'cazını zevk edemezsin. Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın en yüksek bir derece-i i'cazına bakmak istersen, şu temsili dinle, bak. Şöyle ki:

Gayet yüksek ve garib ve gayetle yayılmış acib bir ağaç farzedelim ki; o ağaç bir perde-i gayb altında, bir tabaka-i mesturiyet içinde saklanmış. Malûmdur ki: Bir ağacın, insanın a'zaları gibi; onun dalları, meyveleri, yaprakları, çiçekleri gibi bütün uzuvları arasında bir münasebet, bir tenasüb, bir müvazenet lâzımdır. Herbir cüz'ü, o ağacın mahiyetine göre bir şekil alır, bir suret verilir. İşte, hiç görünmeyen (ve halen görünmüyor) o ağaca dair biri çıksa, bir perde üstünde onun herbir azasına mukabil birer resim çekse, birer hudud çizse, dalından meyveye, meyveden yaprağa, bir tenasüble bir suret tersim etse ve birbirinden nihayetsiz uzak mebdede ve müntehasının ortasında uzuvlarının aynı şekil ve suretini gösterecek muvafık tersimatla doldursa; elbette şübhe kalmaz ki, o ressam o gaybî ağacı gayb-aşına nazarıyla görür, ihata eder, sonra tasvir eder.

Aynen onun gibi, Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın dahi, hakikat-ı mümkünata dair (ki o hakikat; dünyanın ibtidasından tut, tâ âhiretin en nihayetine kadar uzanmış ve ferşten arşa ve zerreden şemse kadar yayılmış olan şecere-i hilkatın hakikatına dair) beyanat-ı Furkaniyesi, o kadar tenasübü muhafaza etmiş ve herbir uzva ve meyveye lâyük birer suret vermiştir ki; bütün muhakkikler, nihayet-i tahkikinde, Kur'anın tasvirine "Mâşâallah, Bârekâllah" deyip, "Tılsım-ı kâinatı ve muammayı hilkatı keşf ve fetheden yalnız sensin ey Kur'an-ı Hakîm!" demişler.

وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى -temsilde kusur yok- esma ve sıfât-ı İlahiyeyi, şunun ve ef'al-i Rabbaniyeyi, bir şecere-i tûbâ-i nur hükmünde temsil edelim ki; o şecere-i nuraniyenin daire-i azameti, ezelden ebede uzanıp gidiyor. Hudud-u kibriyası, gayr-ı mütenahî feza-yı ıtlakta yayılıp ihata ediyor. Hudud-u icraatı,

يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ * فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَى * هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ

hududundan tut tâ

وَالسَّمَوَاتِ مَطْوِيَّاتٍ بِيَمِينِهِ * خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ * وَ سَحَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ

hududuna kadar uzanmış o hakikat-ı nuraniyeyi; bütün dal ve budaklarıyla, gayat ve meyveleriyle o kadar tenasüle ve birbirine uygun, birbirine lâyıık, birbirini kırmayacak, birbirinin hükmünü bozmayacak, birbirinden tevahhuş etmeyecek bir surette o hakaik-i esma ve sıfâtı ve şunun ve ef'ali beyan etmiştir ki, bütün ehl-i keşf ve hakikat ve daire-i melekûtta cevelan eden bütün ashab-ı irfan ve hikmet, o beyanat-ı Furkaniyeye karşı "Sübhanallah" deyip, "Ne kadar doğru, ne kadar mutabık, ne kadar güzel, ne kadar lâyıık" diyerek tasdik ediyorlar.

Meselâ: Bütün daire-i imkân ve daire-i vücuba bakan, hem o iki şecere-i azîmenin bir tek dalı hükmünde olan imanın erkân-ı sittesi ve o erkânın bütün dal ve budakları, tâ en ince meyve ve çiçekler aralarında o kadar bir tenasüb gözetilerek tasvir eder ve o derece bir müvazenet suretinde tarif eder ve o mertebe bir tenasüb tarzında izhar eder ki, akl-ı beşer idrakinden âciz ve hüsnüne hayran kalır. Ve o iman dalının bir budağı hükmünde olan İslâmiyet'in erkân-ı hamsesi aralarında ve o erkânın tâ en ince teferruatı ve en küçük âdâbı ve en uzak gayatı ve en derin hikemiyatı ve en cüz'î semeratına varıncaya kadar aralarında hüsn-ü tenasüb ve kemal-i münasebet ve tam bir müvazenet muhafaza edildiğine delil: O Kur'an-ı câmiin nusus ve vücuhundan ve işaret ve rumuzundan çıkan şeriat-ı kübra-yı İslâmiyenin kemal-i intizamı ve müvazeneti ve hüsn-ü tenasübü ve resaneti; cerhedilmez bir şahid-i âdil, şübhe getirmez bir bürhan-ı katı'dır. Demek oluyor ki; beyanat-ı Kur'aniye, beşerin ilm-i cüz'îsine, bahusus bir ümmenin ilmüne müstenid olamaz. Belki bir ilm-i muhite istinad ediyor ve cemi' eşyayı birden görebilir, ezel ebed ortasında bütün hakaikı bir anda müşahede eder bir Zâtın kelâmıdır. **الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا** bu hakikata işaret eder.

اللَّهُمَّ يَا مُنَزِّلَ الْقُرْآنِ بِحَقِّ الْقُرْآنِ وَ بِحَقِّ مَنْ أَنْزَلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ نَوِّرْ قُلُوبَنَا وَ قُبُورَنَا بِنُورِ الْإِيمَانِ وَ الْقُرْآنِ آمِينَ يَا مُسْتَعَانُ

* * *

Onüçüncü Sözün İkinci Makamı

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(Cazibedar bir fitne içinde bulunan ve daha aklını kaybetmeyen bazı gençlerle bir muhavere.)

Bir kısım gençler tarafından şimdiki aldatıcı ve cazibedar lehviyat ve hevesatın hücumları karşısında "âhiretimizi ne suretle kurtaracağız" diye, Risale-i Nur'dan meded istediler. Ben de Risale-i Nur'un şahs-ı manevîsi namına onlara dedim ki: Kabir var, hiç kimse inkâr edemez. Herkes ister istemez oraya girecek. Ve oraya girmek için de üç tarzda üç yoldan başka yol yok.

Birinci yol: O kabir, ehl-i iman için bu dünyadan daha güzel bir âlemin kapısıdır.

İkinci yol: Âhireti tasdik eden, fakat sefahet ve dalalette gidenlere, bir haps-i ebedî ve bütün dostlarından bir tecrid içinde bir haps-i münferid, yalnız başına bir hapis kapısıdır. Öyle gördüğü ve itikad ettiği ve inandığı gibi hareket etmediği için öyle muamele görecektir.

Üçüncü yol: Âhirete inanmayan ehl-i inkâr ve dalalet için bir i'dam-ı ebedî kapısı... Yani hem kendisini, hem bütün sevdiklerini i'dam edecek bir darağacıdır. Öyle bildiği için, cezası olarak aynını görecektir. Bu iki şık bedihîdir, delil istemiyor, göz ile görünür.

Madem ecel gizlidir; her vakit ölüm, başını kesmek için gelebiliyor ve genç ihtiyar farkı yoktur. Elbette daima gözü önünde öyle büyük dehşetli bir mes'ele karşısında biçare insan; o i'dam-ı ebedî, o dipsiz, nihayetsiz haps-i münferidden kurtulmak çaresini aramak ve kabir kapısını bir âlem-i bâkiye, bir saadet-i ebediyeye ve âlem-i nura açılan bir kapıya kendi hakkında çevirmek hâdisesi; o insanın dünya kadar büyük bir mes'alesidir.

Bu kat'î hakikat, bu üç yol ile bulunduğu ve bu üç yolun da mezkûr üç hakikat ile olacağını ihbar eden yüzyirmidört bin muhbir-i sadık, ellerinde nişane-i tasdik olan mu'cizeler bulunan enbiyalar ve o enbiyaların haber verdikleri aynı haberleri, keşf ve zevk ve şuhud ile tasdik eden ve imza basan yüzyirmidört milyon evliyanın aynı hakikate şهادetleri ve hadd ü hesaba gelmeyen muhakkiklerin, kat'î delilleriyle -o enbiya ve evliyanın verdikleri aynı haberleri- aklen ilmelyakîn derecesinde (*) isbat ettikleri ve yüzde doksandokuz

ihtimal-i kat'î ile "i'dam ve zindan-ı ebedîden kurtulmak ve o yolu saadet-i ebediyeye çevirmek, yalnız iman ve itaat iledir." diye ittifaken haber veriyorlar.

Acaba yüzde bir ihtimal-i helâket bulunan bir tehlike yolunda gitmemek için, bir tek muhbirin sözü nazara alınsa ve onun sözünü dinlemeyip o yolda giden adamın, endişe-i helâketten gelen elem-i manevî, onun yemek iştihasını kaçırdığı halde; böyle yüzbinler sadık ve musaddak muhbirlerin yüzde yüz ihtimal ile, dalalet ve sefahet göz önündeki kabir darağacına ve ebedî haps-i münferidine kat'î sebep olduğunu ve iman, ubudiyet yüzde yüz ihtimal ile o darağacını kaldırıp, o haps-i münferidi kapatıp, şu göz önündeki kabri, bir hazine-i ebediyeye, bir saray-ı saadete açılan bir kapıya çeviriyor diye ihbar eden ve emarelerini ve âsârlarını gösterdikleri halde, bu acib ve garib ve dehşetli ve azametli mes'ele karşısında bulunan bîçare insan ve bahusus müslüman eğer iman ve ubudiyeti olmazsa, bütün dünya saltanatı ve lezzeti bir tek insana verilse; acaba o göz önündeki, her vakit oraya çağrılmasına nöbetini bekleyen bir insana verdiği o endişeden gelen elîm elemi kaldırabilir mi? Sizden soruyorum.

Madem ihtiyarlık, hastalık, musibet ve her tarafta vefiyatlar o dehşetli elemi deşiyorlar ve ihtar ediyorlar. Elbette o ehl-i dalalet ve sefahet yüzbin lezzeti ve zevki alsa da, yine o manevî bir cehennem kalbinde yaşar ve yakar. Fakat pek kalın gaflet sersemliği muvakkaten hissettirmez.

Madem ehl-i iman ve taat, göz önünde gördüğü kabri bir hazine-i ebediyeye, bir saadet-i lâyezalîye kendisi hakkında bir kapı olduğunu ve o ezeli mukadderat piyangosundan milyarlar altun ve elmasları kazandıracak bir bilet dahi iman vesikasıyla ona çıkmış. Her vakit "Gel biletini al!" diye beklemesinden derin, esaslı, hakikî lezzet ve zevk-i manevî öyle bir lezzettir ki; eğer tecessüm etse ve o çekirdek bir ağaç olsa,

(*): *Onlardan birisi Risale-i Nur'dur. Meydandadır.*

o adama hususî bir cennet hükmüne geçtiği halde; o zevk ve lezzet-i azîmeyi terkedip, gençlik saikasıyla, o hadsiz elemeler ile âlûde zehirli bir bala benzeyen sefihane ve heveskârane muvakkat bir lezzet-i gayr-ı meşruayı ihtiyar eden, hayvandan yüz derece aşağı düşer. Ecnebi dinsizleri gibi de olamaz. Çünkü onlar, peygamberi inkâr etseler, diğerlerini tanıyabilirler. Peygamberleri bilmeseler de Allah'ı tanıyabilirler. Allah'ı bilmeseler de kemalâta medar olacak bazı güzel hasletler bulunabilir. Fakat bir müslüman; hem enbiyayı, hem Rabbini, hem bütün kemalâtı Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtu Vesselâm

vasıtasıyla biliyor. Onun terbiyesini bırakan ve zincirinden çıkan daha hiçbir peygamberi (A.S.) tanımaz ve Allah'ı da tanımaz. Ve ruhunda kemalâtı muhafaza edecek hiçbir esasatı bilemez. Çünkü peygamberlerin en âhiri ve en büyükleri ve dini ve daveti umum nev'-i beşere baktığı için ve mu'cizatça ve dince umuma faik ve bütün nev'-i beşere bütün hakaikte üstadlık edip, ondört asırda parlak bir surette isbat eden ve nev'-i beşerin medar-ı iftiharî bir zâtın terbiye-i esasiyelerini ve usûl-ü dinini terkeden, elbette hiçbir cihette bir nur, bir kemal bulamaz. Sukut-u mutlaka mahkûmdur.

İşte ey hayat-ı dünyeviye'nin zevkine mübtela ve endişe-i istikbal ile istikbalini ve hayatını temin için çabalayan bîçareler! Dünyanın lezzetini, zevkini, saadetini, rahatını isterseniz; meşru dairedeki keyfe iktifa ediniz. O, keyfinize kâfidir. Haricinde ve gayr-ı meşru dairedeki bir lezzetin içinde bin elem olduğunu sâbık beyanatta elbette anladınız. Eğer mazi, yani geçmiş zamanın hâdisatını, sinema ile halihazırda gösterdikleri gibi; istikbaldeki ahval dahi, meselâ elli sene sonraki halleri bir sinema ile gösterilse idi, ehl-i sefahet şimdiki güldüklerine yüzbinlerce nefrin ve nefret edip ağlayacaklardı. Dünya ve âhirette ebedî ve daimî süruru isteyen, iman dairesindeki terbiye-i Muhammediyeyi (A.S.M.) kendine rehber etmek gerektir.

* * *

Birkaç bîçare gençlere verilen bir tenbih, bir ders, bir ihtardır

Bir gün yanıma parlak birkaç genç geldiler. Hayat ve gençlik ve hevesat cihetinden gelen tehlikelerden sakınmak için tesirli bir ihtar almak isteyen bu gençlere, ben de eskiden Risale-i Nur'dan meded isteyen gençlere dediğim gibi dedim ki: Sizdeki gençlik kat'iyyen gidecek. Eğer siz daire-i meşruada kalmazsanız, o gençlik zayi' olup başınıza hem dünyada, hem kabirde, hem âhirette kendi lezzetinden çok ziyade belalar ve elemeler getirecek. Eğer terbiye-i İslâmiye ile o gençlik nimetine karşı bir şükür olarak iffet ve namusluluk ve taatte sarfetseniz, o gençlik manen bâki kalacak ve ebedî bir gençlik kazanmasına sebep olacak.

Hayat ise, eğer iman olmazsa veyahut isyan ile o iman tesir etmezse; hayat, zahirî ve kısacık bir zevk ve lezzetle beraber, binler derece o zevk ve lezzetten ziyade elemeler, hüznler, kederler verir. Çünkü insanda akıl ve fikir olduğu için, hayvanın aksine olarak hazır zamanla beraber geçmiş ve gelecek zamanlarla da fitraten alâkadardır. O zamanlardan dahi hem elem, hem lezzet alabilir. Hayvan ise, fikri olmadığı için, hazır lezzetini, geçmişten gelen hüznler ve gelecekte gelen korkular, endişeler bozmuyor. İnsan ise, eğer dalalet ve gaflete düşmüş ise, hazır lezzetine geçmişten gelen hüznler ve gelecekte gelen endişeler o cüz'î lezzeti cidden acılaştırıyor, bozuyor. Hususan

gayr-ı meşru ise, bütün bütün zehirli bir bal hükmündedir. Demek hayvandan yüz derece, lezzet-i hayat noktasında aşağı düşer. Belki ehl-i dalaletin ve gafletin hayatı, belki vücudu, belki kâinatı; bulunduğu gündür. Bütün geçmiş zaman ve kâinatlar, onun dalaleti noktasında madumdur, ölmüştür. Akıl alâkadarlığı ile ona zulmetler, karanlıklar veriyor. Gelecek zamanlar ise, itikadsızlığı cihetiyle yine madumdur. Ve ademle hasıl olan ebedî firaklar, mütemadiyen onun fikir yoluyla hayatına zulmetler veriyorlar. Eğer iman hayata hayat olsa; o vakit hem geçmiş, hem gelecek zamanlar imanın nuruyla ışıklanır ve vücud bulur. Zaman-ı hazır gibi ruh ve kalbine iman noktasında ulvî ve manevî ezvakı ve envâr-ı vücudiyeyi veriyor. Bu hakikatın, İhtiyar Risalesi'nde Yedinci Rica'da izahı var. Ona bakmalısınız.

İşte hayat böyledir. Hayatın lezzetini ve zevkini isterseniz, hayatınızı iman ile hayatlandırınız ve feraizle zînetlendiriniz ve günahlardan çekinmekle muhafaza ediniz. Her gün ve her yerde ve her vakit vefiyatların gösterdikleri dehşetli hakikat-ı mevt ise, size -başka gençlere söylediğim gibi- bir temsil ile beyan ediyorum:

Meselâ, burada gözünüz önünde bir darağacı dikilmiş. Onun yanında bir piyango (fakat pek büyük bir ikramiye biletleri veren) dairesi var. Biz buradaki on kişi alâküllihal, ister istemez, hiç başka çare yok, oraya davet edileceğiz, bizi çağıracaklar. Ve çağırma zamanı gizli olmasından her dakika, ya "Gel i'dam biletini al, darağacına çık!" veyahut "Gel, milyonlar altın kazandıran bir ikramiye bileti sana çıkmış gel, al!" demelerini beklerken, birden kapıya iki adam geldi. Biri yarı çıplak güzel ve aldatıcı bir kadın, elinde zahiren gayet tatlı, fakat zehirli bir helva getirip yedirmek istiyor. Diğer biri de; aldatmaz ve aldanmaz ciddî bir adam, o kadının arkasından girdi. Dedi ki: "Size bir tılsım, bir ders getirdim. Bunu okusanız, o helvayı yemezseniz, o darağacından kurtulursunuz. Bu tılsım ile o emsalsiz ikramiye biletini alırsınız. İşte bu darağacında zâten gözünüzle görüyorsunuz ki, bal yiyenler oraya giriyorlar ve oraya girinceye kadar o helvanın zehirinden dehşetli karın sancısı çekiyorlar ve o büyük ikramiye biletini alanlar çendan görünmüyorlar ve zahiren onlar da o darağacına çıktıkları görünüyor. Fakat onlar asılmadıklarını, belki oradan kolayca ikramiye dairesine girmek için basamak yaptıklarını milyonlar şahidler var, haber veriyorlar. İşte pencerelerden bakınız. En büyük memurlar ve bu işle alâkadar büyük zâtlar yüksek sesle ilân ediyorlar ve haber veriyorlar ki; o darağacına gidenleri aynelyakîn gözünüz ile gördüğünüz gibi, bu ikramiye biletini tılsımcılar aldıklarını hiç şek ve şübhesiz gündüz gibi kat'î biliniz." dedi.

İşte bu temsil gibi zehirli bir bal hükmünde olan gayr-ı meşru dairedeki gençliğin sefahetkârane zevkleri, hazine-i ebediyenin ve saadet-i sermediyenin bileti ve vesikası olan imanı kaybettiği için, darağacı hükmünde olan ölüm ve ebedî zulümat kapısı olan kabrin musibetine, aynen zahiren görüldüğü gibi

düŖer ve ecel gizli olduğu için genç, ihtiyar farketmeyerek her vakit ecel cellâdı, başını kesmek için gelebilir. Eğer o zehirli bal hükmünde olan hevesat-ı gayr-ı meşruayı terkedip, tılsım-ı Kur'anî olan iman ve feraizi elde etmekle ve fevkalâde mukadderat-ı beşer piyangosundan çıkan saadet-i ebediye hazinesi biletini alacağına, yüzyirmidört bin Enbiya Aleyhimüsselâm ile beraber hadd ü hesaba gelmeyen ehl-i velayet ve ehl-i hakikat müttefikân haber veriyorlar ve âsârını gösteriyorlar.

Elhasıl, gençlik gidecek. Sefahette gitmiş ise, hem dünyada, hem âhirette, binler bela ve elemeler netice verdiğini ve öyle gençler ekseriyetle sû'-i istimal ile, israfat ile gelen evhamlı hastalıkla hastahanelere ve taşkınlıklarıyla hapishanelere veya sefaletanelere ve manevî elemelerden gelen sıkıntılarla meyhanelere düşeceklerini anlamak isterseniz; hastahanelerden ve hapishanelerden ve kabristanlardan sorunuz. Elbette hastahanelerin ekseriyetle lisan-ı halinden, gençlik saikasıyla israfat ve sû'-i istimalden gelen hastalıktan eninler, eyvahlar işittiğiniz gibi; hapishanelerden dahi, ekseriyetle gençliğin taşkınlık saikasıyla gayr-ı meşru dairedaki hareketin tokatlarını yiyen bedbaht gençlerin teessüflerini işiteceksiniz. Ve kabristanda ve mütemadiyen oraya girenler için kapıları açılıp kapanan o âlem-i berzahta -ehl-i keşfelkuburun müşahedatıyla ve bütün ehl-i hakikatın tasdikıyla ve şehadetiyle- ekser azablar, gençlik sû'-i istimalâtının neticesi olduğunu bileceksiniz. Hem nev'-i insanın ekseriyetini teşkil eden ihtiyarlardan ve hastalardan sorunuz. Elbette ekseriyet-i mutlaka ile esefler, hasretler ile "Eyvah gençliğimizi bâdiheva, belki zararlı zayi' ettik. Sakın bizim gibi yapmayınız." diyecekler. Çünkü beş-on senelik gençliğin gayr-ı meşru zevki için, dünyada çok seneler gam ve keder ve berzahta azab ve zarar ve âhirette cehennem ve sakar belasını çeken adam, en acınacak bir halde olduğu halde **الرَّاضِي بِالضَّرِّ لَا يُنْتَظَرُ لَهُ** sırrıyla hiç acınmaya müstehak olamaz. Çünkü zarara rızasıyla girene merhamet edilmez ve lâyük değildir. Cenab-ı Hak bizi ve sizi, bu zamanın cazibedar fitnesinden kurtarsın ve muhafaza eylesin, âmîn...

* * *

Risale-i Nur Mizanlarından Onüçüncü Söz'ün İkinci Makamının Haşiyesidir

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ

Risale-i Nur'daki hakikî teselliye mahpuslar çok muhtaçtırlar. Hususan gençlik darbesini yiyip, taze ve şirin ömrünü hapiste geçirenlerin, Nurlara ekmek kadar ihtiyaçları var. Evet gençlik damarı, akıldan ziyade hissiyatı dinler... His ve heves ise kördür, akibeti görmez. Bir dirhem hazır lezzeti, ileride

bir batman lezzete tercih eder. Bir dakika intikam lezzeti ile katleder, seksen bin saat hapis elemelerini çeker. Ve bir saat sefahet keyfiyle bir namus mes'elesinde; binler gün hem hapsin, hem düşmanın endişesinden sıkıntılarla ömrünün saadeti mahvolur. Bunlara kıyasen bîçare gençlerin çok vartaları var ki: En tatlı hayatını, en acı ve acınacak bir hayata çeviriyorlar ve bilhassa şimalde koca bir devlet, gençlik hevesatını elde ederek, bu asrı fırtınalarıyla sarsıyor. Çünkü akibeti görmeyen kör hissiyatla hareket eden gençlere, ehl-i namusun güzel kızlarını ve karılarını ibahe eder. Belki hamamlarında erkek kadın beraber çıplak olarak girmelerine izin vermeleri cihetinde bu fuhşiyatı teşvik eder. Hem serseri ve fakir olanlara, zenginlerin mallarını helâl eder ki; bütün beşer bu musibete karşı titriyor.

İşte bu asırda İslâm ve Türk gençleri kahramanane davranıp iki cihetten hücum eden bu tehlikeye karşı, Risale-i Nur'un Meyve ve Gençlik Rehberi gibi keskin kılınçlarıyla mukabele etmeleri elzemdir. Yoksa o bîçare genç, hem dünya istikbalini, hem mes'ud hayatını, hem âhiretteki saadetini ve hayat-ı bâkiyesini azablara, elemlere çevirip mahveder ve sû-i istimal ve sefahetle hastahanelere ve hissiyatın taşkınlıklarıyla hapishanelere düşer. Eyvahlar, esefler ile ihtiyarlığında çok ağlayacak. Eğer terbiye-i Kur'aniye ve Nur'un hakikatlarıyla kendini muhafaza eylese, tam bir kahraman genç ve mükemmel bir insan ve mes'ud bir müslüman ve sair zîhayatlara, hayvanlara bir nevi sultan olur.

Evet bir genç, hapiste yirmidört saat her günkü ömründen tek bir saatini beş farz namazına sarfetse ve ekser günahlardan hapis mani olduğu gibi o musibete sebebiyet veren hatadan dahi tövbe edip sair zararlı, elemli günahlardan çekilse; hem hayatına, hem istikbaline, hem vatanına, hem milletine, hem akrabasına büyük bir faydası olması gibi o on-onbeş senelik fâni gençlikle ebedî parlak bir gençliği kazanacağını, başta Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan, bütün Kütüb ve Suhuf-u Semaviye kat'î haber verip müjde ediyorlar.

Evet o şirin, güzel gençlik nimetine istikametle, taatle şükretse; hem ziyadeleşir, hem bâkileşir, hem lezzetlenir. Yoksa hem belalı olur, hem elemli, gamlı, kâbuslu olur, gider. Hem akrabasına, hem vatanına, hem milletine muzır bir serseri hükmüne geçirmeğe sebebiyet verir.

Eğer mahpus, zulmen mahkûm olmuş ise, farz namazını kılmak şartıyla, herbir saati, bir gün ibadet olduğu gibi, o hapis onun hakkında bir çilehane-i uzlet olup eski zamanda mağaralara girerek ibadet eden münzevi sâlihlerden sayılabilirler.

Eğer fakir ve ihtiyar ve hasta ve iman hakikatlarına müştak ise; farzını yapmak ve tövbe etmek şartıyla herbir saatleri yirmişer saat ibadet olup hapis

ona bir istirahatthane ve merhametkârane ona bakan dostlar için bir muhabbethane, bir terbiyehane, bir derslane hükmüne geçer. O hapiste durmakla hariçteki müşevveş, her taraftaki günahların hücumuna maruz serbestiyetten daha ziyade hoşlanabilir. Hapisten tam bir terbiye alır. Çıktığı zaman bir katil, bir müntakim olarak değil, belki tövbekâr, tecrübeli, terbiyeli, millete menfaatli bir adam çıkar. Hattâ Denizli hapsindeki zâtların az zamanda Nurlardan fevkalâde hüsn-ü ahlâk dersini alanlarını gören bazı alâkadar zâtlar demişler ki: "Terbiye için onbeş sene hapse atmaktan ise, onbeş hafta Risale-i Nur dersini alsalar, daha ziyade onları ıslah eder."

Madem ölüm ölmüyor ve ecel gizlidir, her vakit gelebilir ve madem kabir kapanmıyor, kafiye kafiye arkasında gelenler oraya girip kayboluyorlar ve madem ölüm, ehl-i iman hakkında i'dam-ı ebedîden terhis tezkeresine çevrildiği, hakikat-ı Kur'aniye ile gösterilmiş ve ehl-i dalalet ve sefahet hakkında göz ile görüldüğü gibi bir i'dam-ı ebedîdir; bütün mahububâtından ve mevcudattan bir firak-ı lâyezalîdir. Elbette ve elbette hiç şübhe kalmaz ki, en bahtiyar odur ki; sabır içinde şükretmek ve hapis müddetinden tam istifade ederek Nurların dersini alarak istikamet dairesinde, imanına ve Kur'ana hizmete çalışmaktır.

Ey zevk ve lezzete mübtela insan! Ben yetmişbeş yaşında binler tecrübelerle ve hüccetlerle ve hâdiselerle aynelyakîn bildim ki: Hakikî zevk ve elemsiz lezzet ve kedersiz sevinç ve hayattaki saadet yalnız imandadır ve iman hakikatleri dairesinde bulunur. Yoksa dünyevî bir lezzette çok elemeler var. Bir üzüm tanesini yedirir, on tokat vurur gibi hayatın lezzetini kaçıır.

Ey hapis musibetine düşen bîçareler!. Madem dünyanız ağlıyor ve hayatınız acılaştı; çalışınız, âhiretiniz dahi ağlamasın ve hayat-ı bâkiyeniz gülsün, tatlılaşsın, hapisten istifade ediniz. Nasıl bazan ağır şerait altında düşman karşısında bir saat nöbet, bir sene ibadet hükmüne geçebilir. Öyle de, sizin bu ağır şerait altında herbir saat ibadet zahmeti; çok saatler olup, o zahmetleri rahmetlere çevirir.

* * *

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

Aziz Sıddık Kardeşlerim,

Hapis musibetine düşenlere ve onlara merhametkârane, sadakatle, hariçten gelen erzaklarına nezaret ve yardım edenlere kuvvetli bir teselliği "Üç Nokta"da beyan edeceğim.

Birinci Nokta: Hapiste geçen ömür günleri, herbir gün on gün kadar bir ibadet kazandırabilir ve fâni saatleri, meyveleri cihetiyle manen bâki saatlere çevirebilir ve beş-on sene ceza ile, milyonlar sene haps-i ebedîden kurtulmağa vesile olabilir. İşte ehl-i iman için bu pek büyük ve çok kıymetdar kazanç şartı, farz namazını kılmak ve hapse sebebiyet veren günahlardan tövbe etmek ve sabır içinde şükretmektir. Zâten hapis çok günahlara manidir, meydan vermiyor.

İkinci Nokta: Zeval-i lezzet elem olduğu gibi, zeval-i elem dahi lezzettir. Evet herkes geçmiş lezzetli, safalı günlerini düşünse; teessüf ve tahassür elem-i manevîsini hissedip "Eyvah" der ve geçmiş musibetli, elemli günlerini tahattur etse; zevalinden bir manevî lezzet hisseder ki: "Elhamdülillah şükür, o bela sevabını bıraktı gitti" der. Ferah ile teneffüs eder. Demek bir saat muvakkat elem, ruhta bir manevî lezzet bırakır ve lezzetli saat, bilakis elem bırakır. Madem hakikat budur ve madem geçmiş musibet saatleri, elemli ile beraber madum ve yok olmuş ve gelecek bela günleri, şimdi madum ve yoktur ve yoktan elem yok ve madumdan elem gelmez. Meselâ, birkaç gün sonra aç ve susuz olmak ihtimalinden, bugün o niyetle mütemadiyen ekmek yese ve su içse, ne derece divaneliktir. Aynen öyle de, geçmiş ve gelecek elemli saatleri -ki hiç ve madum ve yok olmuşlar- şimdi düşünüp sabırsızlık göstermek ve kusurlu nefsini bırakıp, Allah'tan şekva etmek gibi "Of, of" etmek divaneliktir. Eğer sağa-sola yani geçmiş ve geleceklere sabır kuvvetini dağıtmazsa ve hazır saate ve güne karşı tutsa, tam kâfi gelir. Sıkıntı ondan bire iner. Hattâ şekva olmasın, ben bu üçüncü Medrese-i Yusufiyede, birkaç gün zarfında, hiç ömrümde görmediğim maddî ve manevî sıkıntılı, hastalıklı musibetimde, hususan Nur'un hizmetinden mahrumiyetimden gelen me'yusiyet ve kalbî ve ruhî sıkıntılar beni ezdiği sırada, inayet-i İlahiye bu mezkûr hakikatı gösterdi. Ben de sıkıntılı hastalığımın ve hapsimden razı oldum. Çünkü benim gibi kabir kapısında bir bîçareye, gafletle geçebilir bir saatini, on aded ibadet saatleri yapmak büyük kârdır diye şükreyledim.

Üçüncü Nokta: Mahpuslara şefkatkârane hizmetle yardım etmek ve muhtaç oldukları rızıklarını ellerine vermek ve manevî yaralarına tesellilerle merhem sürmekte az bir amel ile büyük bir kazanç var ve dışarıdan gelen yemeklerini onlara vermek, aynı o yemek kadar o gardiyan ve gardiyan ile beraber dâhilde ve hariçte çalışanların -bir sadaka hükmünde- defter-i hasenatına yazılır. Hususan musibettede, ihtiyar veya hasta veya fakir veya garib olsa, o sadaka-i maneviyyenin sevabı çok ziyadeleşir.

İşte bu kıymetli kazancın şartı, farz namazını kılmaktır. Tâ ki o hizmeti, Lillah için olsun. Hem bir şartı da, sadakat ve şefkat ve sevinç ile, minnet etmemek tarzda yardımlarına koşmaktır.

* * *

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ أَبَدًا دَائِمًا

Ey Hapis Arkadaşlarım Ve Din Kardeşlerim!

Size hem dünya azabından, hem âhîret azabından kurtaracak bir hakikati beyan etmek, kalbime ihtar edildi. O da şudur:

Meselâ: Birisi birinin kardeşini veya bir akrabasını öldürmüş. Bir dakika intikam lezzetiyle bir katl, milyonlar dakika hem kalbî sıkıntı, hem hapis azabını çektirir ve maktulün akrabası dahi intikam endişesiyle ve karşısında düşmanını düşünmesiyle, hayatının lezzetini ve ömrünün zevkini kaçıır. Hem korku, hem hiddet azabını çekiyor. Bunun tek bir çaresi var. O da Kur'anın emrettiği ve hak ve hakikat ve maslahat ve insaniyet ve İslâmiyet iktiza ve teşvik ettikleri olan barışmak ve musalaha etmektir.

Evet, hakikat ve maslahat sulhtur. Çünkü ecel birdir, değişmez. O maktul, herhalde ecel geldiğinden daha ziyade kalmayacaktı. O katil ise, o kaza-i İlahiyeye vasıta olmuş. Eğer barışmak olmazsa, iki taraf da daima korku ve intikam azabını çekerler. Onun içindir ki; "Üç günden fazla bir mü'min diğer bir mü'mine küsmemek" İslâmiyet emrediyor. Eğer o katil, bir adavetten ve bir kinli garazdan gelmemişse ve bir münafık o fitneye vesile olmuş ise; çabuk barışmak elzendir. Yoksa o cüz'î musibet büyük olur, devam eder. Eğer barışsalar ve öldüren tövbe etse ve maktule her vakit dua etse, o halde her iki taraf çok kazanırlar ve kardeş gibi olurlar. Bir gitmiş kardeşe bedel, birkaç dindar kardeşleri kazanır. Kaza ve kader-i İlahîye teslim olup düşmanını afveder ve bilhassa madem Risale-i Nur dersini dinlemişler, elbette mabeynlerinde bulunan bütün küsmekleri bırakmağa hem maslahat ve istirahat-ı şahsiye ve umumiye, hem Nur dairesindeki uhuvvet iktiza ediyor.

Nasılki Denizli hapsinde birbirine düşman bütün mahpuslar, Nurlar dersiyle birbirlerine kardeş oldular ve bizim beraetimize bir sebep olup, hattâ dinsizlere, serserilere de o mahpuslar hakkında "Mâşâallah, bârekâllah" dedirttiler ve o mahpuslar tam teneffüs ettiler. Ben burada gördüm ki: Birtek

adamın yüzünden yüz adam sıkıntı çekip beraber teneffüse çıkmıyorlar. Onlara zulüm olur. Mert ve vicdanlı bir mü'min, küçük ve cüz'î bir hata veya menfaatle yüzer zararı ehl-i imana vermez. Eğer hata etse verse, çabuk tövbe etmek lâzımdır.

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

Aziz Yeni Kardeşlerim Ve Eski Mahpuslar!

Benim kat'î kanaatım gelmiş ki; buraya girmemizin inayet-i İlahiye cihetinde bir ehemmiyetli sebebi sizsiniz. Yani, Nurlar tesellileriyle ve imanın hakikatlarıyla sizi bu hapis musibetinin sıkıntılarında ve dünyevî çok zararlarından ve boşuboşuna gam ve hüzn ile giden hayatınızı faydasızlıktan, bâdiheva zayi' olmasından ve dünyanın ağlaması gibi âhiretinizi ağlamaktan kurtarıp tam bir teselli size vermektir. Madem hakikat budur. Elbette siz dahi, Denizli mahpusları ve Nur talebeleri gibi birbirinize kardeş olmanız lâzımdır. Görüyorsunuz ki: Bir bıçak içinize girmemek ve birbirinize tecavüz etmemek için dışarıdan gelen bütün eşyanız ve yemek ve ekmeğinizi ve çorbanızı karıştırıyorlar. Size sadakatla hizmet eden gardiyanlar çok zahmet çekiyorlar. Hem siz, beraber teneffüse çıkmıyorsunuz. Güya canavar ve vahşi gibi birbirinize saldıracaksınız. İşte şimdi sizin gibi fitrî kahramanlık damarını taşıyan yeni arkadaşlar, bu zamanda manevî büyük bir kahramanlık ile heyete deyiniz ki: "Değil elimize bıçak, belki mavzer ve rovelver de verilse, hem emir de verilse, biz bu bîçare ve bizim gibi musibettede arkadaşlarımıza dokunmayacağız. Eskiden yüz düşmanlık ve adavetimiz dahi olsa da, onları helâl edip hatırlarını kırmamağa çalışacağımıza, Kur'anın ve imanın ve uhuvvet-i İslâmiyenin ve maslahatımızın emriyle ve irşadıyla karar verdik." diyerek, bu hapsi bir mübarek dershaneye çeviriniz.

* * *

Leyle-i Kadir'de İhtar Edilen Bir Mes'ele-i Mühimme

Onüçüncü Söz'ün İkinci Makamının Zeyli

Leyle-i Kadir'de kalbe gelen pek geniş ve uzun bir hakikate, pek kısaca bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Nev'-i beşer bu son harb-i umumînin eşedd-i zulüm ve eşedd-i istibdadı ile ve merhametsiz tahrifatı ile ve birtek düşmanın yüzünden yüzer masumu perişan etmesiyle ve mağlubların dehşetli me'yusiyetleriyle ve galiblerin dehşetli telaş ve hâkimiyetlerini muhafaza ve büyük tahrifatlarını tamir

edememelerinden gelen dehşetli vicdan azablarıyla ve dünya hayatının bütün bütün fâni ve muvakkat olması ve medeniyet fantaziyelerinin aldatıcı ve uyutucu olduğu umuma görünmesiyle ve fitrat-ı beşeriyedeki yüksek istidatın ve mahiyet-i insaniyesinin umumî bir surette dehşetli yaralanmasıyla ve gaflet ve dalaletin, sert ve sağır olan tabiatın, Kur'anın elmas kılınca altında parçalanmasıyla ve gaflet ve dalaletin en boğucu, aldatıcı en geniş perdesi olan siyaset-i rûy-i zeminin pek çirkin, pek gaddarane hakikî sureti görünmesiyle elbette ve elbette hiç şübhe yok ki: Şimalde, garbda, Amerika'da emareleri görüldüğüne binaen nev-i beşerin maşuk-u mecazîsi olan hayat-ı dünyeviye, böyle çirkin ve geçici olmasından fitrat-ı beşerin hakikî sevdiği, aradığı hayat-ı bâkiyeyi bütün kuvvetiyle arayacak ve elbette hiç şübhe yok ki: Bin üçyüzaltmış senede, her asırda üçyüzelli milyon şakirdi bulunan ve her hükmüne ve davasına milyonlar ehl-i hakikat tasdik ile imza basan ve her dakikada milyonlar hâfızların kalbinde kudsiyet ile bulunup lisanlarıyla beşere ders veren ve hiç bir kitabda emsali bulunmayan bir tarzda, beşer için hayat-ı bâkiyeyi ve saadet-i ebediyeyi müjde veren ve bütün beşerin yaralarını tedavi eden Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın şiddetli, kuvvetli ve tekrarlı binler âyâtıyla, belki sarıhan ve işareten onbinler defa dava edip haber veren ve sarsılmaz kat'î delillerle, şübhe getirmezsiz hücetleriyle hayat-ı bâkiyeyi kat'iyetle müjde ve saadet-i ebediyeyi ders vermesi, elbette nev-i beşer bütün bütün aklını kaybetmezse, maddî veya manevî bir kıyamet başlarına kopmazsa; İsveç, Norveç, Finlandiya ve İngiltere'nin Kur'anı kabul etmeğe çalışan meşhur hatibleri ve Amerika'nın din-i hakkı arayan ehemmiyetli cem'iyeti gibi rûy-i zeminin geniş kıt'aları ve büyük hükümetleri Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ı arayacaklar ve hakikatlerini anladıktan sonra bütün ruh u canlarıyla sarılacaklar. Çünkü bu hakikat noktasında kat'iyyen Kur'anın misli yoktur ve olamaz ve hiçbir şey bu mu'cize-i ekberin yerini tutamaz.

Sâniyen: Madem Risale-i Nur, bu mu'cize-i kübranın elinde bir elmas kılınca hükmünde hizmetini göstermiş ve muannid düşmanlarını teslim mecbur etmiş. Hem kalbi, hem ruhu, hem hissiyatı tam tenvir edecek ve ilâçlarını verecek bir tarzda hazine-i Kur'aniyenin dellâllığını yapan ve ondan başka me'hazı ve mercii olmayan ve bir mu'cize-i maneviyesi bulunan Risale-i Nur o vazifeyi tam yapıyor ve aleyhindeki dehşetli propagandalara ve gayet muannid zındıklara tam galebe çalmış ve dalaletin en sert kuvvetli kalesi olan tabiatı, Tabiat Risalesi'yle parça parça etmiş ve gafletin en kalın ve boğucu ve geniş daire-i âfâkında ve fennin en geniş perdelerinde Asâ-yı Musa'daki Meyve'nin Altıncı Mes'elesi ve Birinci, İkinci, Üçüncü, Sekizinci Hücetleriyle gayet parlak bir tarzda gafleti dağıtıp, nur-u tevhidi göstermiş.

* * *

Meyve Risalesi'nden Altıncı Mes'ele

[Risale-i Nur'un çok yerlerinde izahı ve kat'î hadsiz hüccetleri bulunan iman-ı billah rüknünün binler küllî bürhanlarından birtek bürhana kısaca bir işarettir.]

Kastamonu'da lise talebelerinden bir kısmı yanıma geldiler. "Bize Hâlıkımızı tanıttır, muallimlerimiz Allah'tan bahsetmiyorlar" dediler. Ben dedim: Sizin okuduğunuz fenlerden her fen, kendi lisan-ı mahsusuyla mütemadiyen Allah'tan bahsedip Hâlıkı tanıttırıyorlar. Muallimleri değil, onları dinleyiniz.

Meselâ: Nasılki mükemmel bir eczahane ki, her kavanozunda hârika ve hassas mizanlarla alınmış hayattar macunlar ve tiryaklar var. Şübhesiz gayet meharetli ve kimyager ve hakîm bir eczacıyı gösterir. Öyle de, küre-i arz eczahanesinde bulunan dörtüüz bin çeşit nebatat ve hayvanat kavanozlarındaki zîhayat macunlar ve tiryaklar cihetiyle, bu çarşıdaki eczahaneden ne derece ziyade mükemmel ve büyük olması nisbetinde, okuduğunuz fenn-i tıp mikyasıyla küre-i arz eczahane-i kübrasının eczacısı olan Hakîm-i Zülcelal'i hattâ kör gözlere de gösterir, tanıttırır.

Hem meselâ: Nasıl bir hârika fabrika ki, binler çeşit çeşit kumaşları basit bir maddeden dokuyor. Şeksiz, bir fabrikatörü ve meharetli bir makinisti tanıttırır. Öyle de, küre-i arz denilen yüzbinler başlı, her başında yüzbinler mükemmel fabrika bulunan bu seyyar makine-i Rabbaniye, ne derece bu insan fabrikasından büyükse, mükemmelse, o derecede okuduğunuz fenn-i makine mikyasıyla küre-i arzın ustasını ve sahibini bildirir ve tanıttırır.

Hem meselâ, nasılki gayet mükemmel binbir çeşit erzak etrafından celbedip içinde muntazaman istif ve ihzar edilmiş depo ve iaşe anbarı ve dükkân, şeksiz bir fevkalâde, iaşe ve erzak mâlikini ve sahibini ve memurunu bildirir. Öyle de, bir senede yirmidört bin senelik bir dairede muntazaman seyahat eden ve yüzbinler ve ayrı ayrı erzak isteyen taifeleri içine alan ve seyahatıyla mevsimlere uğrayıp, baharı bir büyük vagon gibi, binler ayrı ayrı taamlarla doldurarak, kışta erzakı tükenen bîçare zîhayatlara getiren ve küre-i arz denilen bu Rahmanî iaşe anbarı ve bir sefine-i Sübhaniye ve binbir çeşit cihazatı ve malları ve konserve paketleri taşıyan bu depo ve dükkân-ı Rabbanî, ne derece o fabrikadan büyük ve mükemmel ise; okuduğunuz ve okuyacağınız fenn-i iaşe mikyasıyla, o kat'iyette ve o derecede küre-i arz deposunun sahibini, mutasarrıfını, müdebbirini bildirir, tanıttırır, sevdendir.

Hem nasılki dörtüüz bin millet içinde bulunan ve her milletin istediği erzakı ayrı ve istimal ettiği silâhı ayrı ve giydiği elbisesi ayrı ve talimatı ayrı ve terhisatı ayrı olan bir ordunun mu'cizekâr bir kumandanı, tek başıyla bütün o

ayrı ayrı milletlerin ayrı ayrı erzaklarını ve çeşit çeşit eslihalarını ve elbiselerini ve cihazatlarını, hiçbirini unutmayarak ve şaşırmayarak verdiği o acib ordu ve ordugâh, şübhesiz bedahetle o hârika kumandanı gösterir, takdîr-kârane sevdirebilir. Aynen öyle de, zemin yüzünün ordugâhında ve her baharda yeniden silâh altına alınmış bir yeni ordu-yu Sübhanîde, nebatat ve hayvanat milletlerinden dört-yüz bin nev'in çeşit çeşit elbise, erzak, esliha, talim, terhisleri gayet mükemmel ve muntazam ve hiç birini unutmayarak ve şaşırmayarak bir tek kumandan-ı a'zam tarafından verilen küre-i arzın bahar ordugâhı, ne derece mezkûr insan ordu ve ordugâhından büyük ve mükemmel ise, sizin okuyacağınız fenn-i askerî mikyasıyla dikkatli ve akli başında olanlara o derece küre-i arzın Hâkimini ve Rabbini ve Müdebbirini ve Kumandan-ı Akdes'ini hayretler ve takdislerle bildirir ve tahmid ve tesbihle sevdirebilir.

Hem nasîlki: Bir hârika şehirde milyonlar elektrik lâmbaları hareket ederek her yeri gezerler, yanmak maddeleri tükenmiyor bir tarzdaki elektrik lâmbaları ve fabrikası, şeksiz, bedahetle elektriği idare eden ve seyyar lâmbaları yapan ve fabrikayı kuran ve iştiâl maddelerini getiren bir mu'cizekâr ustayı ve fevkalâde kudretli bir elektrikçi-yi hayretler ve tebriklerle tanıttırır. Yaşasınlar ile sevdirebilir. Aynen öyle de, bu âlem şehirde dünya sarayının damındaki yıldız lâmbaları, bir kısmı -kozmoğrafyanın dediğine bakılsa- küre-i arzdan bin defa büyük ve top güllésinden yetmiş defa sür'atli hareket ettikleri halde, intizamını bozmuyor, birbirine çarpıyor, sönmüyor, yanmak maddeleri tükenmiyor. Okuduğunuz kozmoğrafyanın dediğine göre, küre-i arzdan bir milyon defadan ziyade büyük ve bir milyon seneden ziyade yaşayan ve bir misafirhane-i Rahmaniyyede bir lâmba ve soba olan güneşimizin yanmasının devamı için, her gün küre-i arzın denizleri kadar gazyağı ve dağları kadar kömür veya bin arz kadar odun yığınları lâzımdır ki sönmessin ve onu ve onun gibi ulvî yıldızları gazyağsız, odunsuz, kömürsüz yandıran ve söndürmeyen ve beraber çabuk gezdiren ve birbirine çarptırmayan bir nihayetsiz kudreti ve saltanatı, ışık parmaklarıyla gösteren bu kâinat şehir-i muhteşemindeki dünya sarayının elektrik lâmbaları ve idareleri ne derece o misalden daha büyük, daha mükemmeldir. O derecede sizin okuduğunuz veya okuyacağınız fenn-i elektrik mikyasıyla bu meşher-i a'zam-ı kâinatın Sultanını, Münevvirini, Müdebbirini, Sâniini, o nuranî yıldızları şahid göstererek tanıttırır. Tesbihatla, takdisatla sevdirebilir, perestîş ettirir.

Hem meselâ, nasîlki bir kitab bulunsa ki: Bir satırında bir kitab ince yazılmış ve herbir kelimesinde ince kalemle bir sure-i Kur'aniye yazılmış, gayet manidar ve bütün mes'eleleri birbirini teyid eder ve kâtibini ve müellifini fevkalâde meharetli ve iktidarlı gösteren bir acib mecmua, şeksiz, gündüz gibi, kâtib ve musannifini kemalâtıyla, hünerleriyle bildirir, tanıttırır. Mâşâallah, Bârekâallah cümleleriyle takdir ettirir. Aynen öyle de, bu kâinat kitab-ı kebiri ki, birtek sahifesi olan zemin yüzünde ve birtek forması olan baharda, üç-yüz bin

ayrı ayrı kitablar hükmündeki üçyüz bin nebatî ve hayvanî taifeleri beraber, birbiri içinde, yanlışsız hatasız, karıştırmayarak, şaşırılmayarak; mükemmel, muntazam ve bazan ağaç gibi bir kelimedede bir kasideyi ve çekirdek gibi bir noktada bir kitabın tamam fihristesini yazan bir kalem işlediğini gözümüzle gördüğümüz bu nihayetsiz manidar ve her kelimesinde çok hikmetler bulunan şu mecmua-i kâinat ve bu mücessem Kur'an-ı Ekber-i Âlem, mezkûr misaldeki kitabdan ne derece büyük ve mükemmel ve manidar ise, o derecede sizin okuduğunuz fenn-i hikmet-ül eşya ve mektebde bilfiil mübaşeret ettiğiniz fenn-i kıraat ve fenn-i kitabet, geniş mikyaslarıyla ve dûrbîn gözleriyle bu kitab-ı kâinatın nakkaşını, kâtibini hadsiz kemalâtıyla tanıttırır. Allahü Ekber cümlesiyle bildirir, Sübhanallah takdisiyle tarif eder, Elhamdülillah senalarıyla sevdirebilir. İşte bu fenlere kıyasen, yüzer fünundan herbir fen, geniş mikyasıyla ve hususî âyinesiyle ve dûrbînli gözüyle ve ibretli nazarlarıyla bu kâinatın Hâlık-ı Zülcelalini esmasıyla bildirir; sıfâtını, kemalâtını tanıttırır.

İşte bu muhteşem ve parlak bir bürhan-ı vahdaniyet olan mezkûr hücceti ders vermek içindir ki: Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan çok tekrar ile en ziyade

رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ * خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ

âyetleriyle Hâlıkımızı bize tanıttırıyor, diye o mektebli gençlere dedim. Onlar dahi tamamıyla kabul edip tasdik ederek: "Hadsiz şükür olsun Rabbimize ki; tam kudsî ve ayn-ı hakikat bir ders aldık. Allah senden razı olsun." dediler. Ben de dedim:

"İnsan binler çeşit elemeler ile müteallim ve binler nevi lezzetler ile mütelezziz olacak bir zîhayat makine ve gayet derece acziyle beraber hadsiz maddî, manevî düşmanları ve nihayetsiz fakırla beraber hadsiz zahirî ve bâtinî ihtiyaçları bulunan ve mütemadiyen zeval ve firak tokatlarını yiyen bir bîçare mahluk iken, birden iman ve ubudiyetle böyle bir Padişah-ı Zülcelal'e intisab edip bütün düşmanlarına karşı bir nokta-i istinad ve bütün hacatına medar bir nokta-i istimdad bularak, herkes mensub olduğu efendisinin şerefiyle, makamıyla iftihar ettiği gibi, o da böyle nihayetsiz Kadîr ve Rahîm bir Padişaha iman ile intisab etse ve ubudiyetle hizmetine girse ve ecelin i'dam ilânını kendi hakkında terhis tezkeresine çevirse ne kadar memnun ve minnettar ve ne kadar müteşekkirene iftihar edebilir, kıyas ediniz."

O mektebli gençlere dediğim gibi musibettede mahpuslara da tekrar ile derim: Onu tanıyan ve itaat eden zindanda dahi olsa bahtiyardır. Onu unutan saraylarda da olsa zindandadır, bedbahttır. Hattâ bir bahtiyar mazlum i'dam olunurken bedbaht zalimlere demiş: "Ben i'dam olmuyorum. Belki terhis ile

saadete gidiyorum. Fakat ben de sizi i'dam-ı ebedî ile mahkûm gördüğümünden sizden tam intikamımı alıyorum." **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** diyerek sürur ile teslim-i ruh eder.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

* * *

Hüve Nüktesi

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ أَبَدًا دَائِمًا

Çok Aziz Ve Sıddık Kardeşlerim;

Kardeşlerim, **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** ve **قُلْ هُوَ اللَّهُ** deki **هُوَ** lafzında yalnız maddî cihette bir seyahat-ı hayaliye-i fikriyede hava sahifesinin mütalaasıyla âni bir surette görünen bir zarif nükte-i tevhidde; meslek-i imaniyenin hadsiz derece kolay ve vücub derecesinde sühuletli bulunmasını ve şirk ve dalaletin mesleğinde hadsiz derecede müşkilatlı, mümteni' binler muhal bulunduğunu müşahede ettim. Gayet kısa bir işaretle o geniş ve uzun nükteyi beyan edeceğim.

Evet nasilki bir avuç toprak, yüzer çiçeklere nöbetle saksılık eden kabında eğer tabiata, esbaba havale edilse lâzımgelir ki; ya o kabda küçük mikyasta yüzer, belki çiçekler adedince manevî makineler, fabrikalar bulunsun veyahut o parçacık topraktaki herbir zerre, bütün o ayrı ayrı çiçekleri, muhtelif hasiyetleriyle ve hayattar cihazatıyla yapmalarını bilsin; âdeta bir ilah gibi hadsiz ilmi ve nihayetsiz iktidarı bulunsun. Aynen öyle de: Emr ve iradenin bir arşı olan havanın, rüzgârın her bir parçası ve bir nefes ve tırnak kadar olan **هُوَ** lafzındaki havada; küçücük mikyasta, bütün dünyada mevcut telefonların, telgrafların, radyoların ve hadsiz ve muhtelif konuşmaların merkezleri, santralleri, âhize ve nâkileleri bulunsun ve o hadsiz işleri beraber ve bir anda yapabilsin veyahut o **هُوَ** deki havanın belki unsur-u havanın herbir parçasının herbir zerresi, bütün telefoncular ve ayrı ayrı umum telgrafçılar ve radyo ile konuşanlar kadar manevî şahsiyetleri ve kabiliyetleri bulunsun ve onların umum dillerini bilsin ve aynı zamanda başka zerrelere de bildirsın, neşretsın. Çünkü bilfiil o vaziyet kısmen görünüyor ve havanın bütün eczasında o kabiliyet var. İşte ehl-i küfrün ve tabiyyun ve maddiyyunların mesleklerinde değil bir muhal, belki zerrelere adedince muhaller ve imtinalar ve müşkilatlar aşıkâre görünüyor. Eğer Sâni'-i Zülcelal'e verilse, hava bütün zerratıyla onun emirber neferi olur. Birtek zerrenin muntazam birtek vazifesi kadar kolayca, hadsiz küllî vazifelerini

Hâlıkının izniyle ve kuvvetiyle ve Hâlık intisab ve istinad ile ve Sâniinin cilve-i kudreti ile bir anda şimşek sür'atinde ve هُوَ telaffuzu ve havanın temevvücü sühuletinde yapılır. Yani, kalem-i kudretin hadsiz ve hârîka ve muntazam yazılarına bir sahife olur ve zerreleri, o kalemin uçları ve zerrelere vazifeleri dahi, kalem-i kaderin noktaları bulunur. Birtek zerrenin hareketi derecesinde kolay çalışır.

İşte ben لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ve قُلْ هُوَ اللَّهُ deki hareket-i fikriye ile seyahatimde hava âlemini temaşa ve o unsurun sahifesini mütalaa ederken, bu mücmel hakikatı tam vâzih ve mufassal aynelyakîn müşahede ettim ve هُوَ nin lafzında, havasında böyle parlak bir bürhan ve bir lem'a-yı vâhidiyet bulunduğu gibi; manasında ve işaretinde gayet nurani bir cilve-i ehadiyet ve çok kuvvetli bir hüccet-i tevhid ve هُوَ zamirinin mutlak ve mübhem işareti hangi zâta bakıyor işarete bir karine-i taayyün o hüccette bulunması içindir ki, hem Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan, hem ehl-i zikir makam-ı tevhidde bu kudsi kelimeyi çok tekrar ederler diye ilmelyakîn ile bildim.

Evet meselâ bir nokta beyaz kâğıtta, iki-üç nokta konulsa karıştığı ve bir adam, muhtelif çok vazifeleri beraber yapmasıyla şaşıracağı ve bir küçük zîhayata, çok yükler yüklenmesiyle altında ezildiği ve bir lisan ve bir kulak, aynı anda müteaddid kelimelerin beraber çıkması ve girmesi intizamını bozup karışacağı halde; aynelyakîn gördüm ki: هُوَ nin anahtarı ile ve pusulasıyla fikren seyahat ettiğim hava unsurunda herbir parçası hattâ herbir zerresi içine muhtelif binler noktalar, harfler, kelimeler konulduğu veya konulabileceği halde, karışmadığını ve intizamını bozmadığını; hem ayrı ayrı pek çok vazifeler yaptığı halde, hiç şaşırmadan yapıldığını ve o parçaya ve zerreye pek çok ağır yükler yüklendiği halde hiç za'f göstermeyerek, geri kalmayarak intizam ile taşıdığını; hem binler ayrı ayrı kelime, ayrı ayrı tarzda, manada o küçücük kulak ve lisanlara kemal-i intizamla gelip çıkıp, hiç karışmayarak bozulmayarak o küçücük kulaklara girip, o gayet incecik lisanlardan çıktığı ve o her zerre ve her parçacık, bu acib vazifeleri görmekle beraber kemal-i serbestiyet ile cezbedarane hal dili ile ve mezkûr hakikatın şهادeti ve lisanıyla لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ve قُلْ هُوَ اللَّهُ deyip gezer ve fırtınaların ve şimşek ve berk ve gök gürültüsü gibi havayı çarpıştırıcı dalgalar içerisinde intizamını ve vazifelerini hiç bozmuyor ve şaşırıyor ve bir iş diğer bir işe mani olmuyor... Ben aynelyakîn müşahede ettim.

Demek ya herbir zerre ve herbir parça havada nihayetsiz bir hikmet ve nihayetsiz bir ilmi, iradesi ve nihayetsiz bir kuvveti, kudreti ve bütün zerrata hâkim-i mutlak bir hassaları bulunmak lâzımdır ki; bu işlere medar olabilsin. Bu ise, zerrelere adedince muhal ve bâtıldır. Hiçbir şeytan dahi bunu hatıra

getiremez. Öyle ise bu sahife-i havanın hakkalyakîn, aynelyakîn, ilmelyakîn derecesinde bedahetle Zât-ı Zülcelal'in hadsiz gayr-ı mütenahî ilmi ve hikmetle çalıştırdığı kalem-i kudret ve kaderin mütebeddil sahifesi ve bir levh-i mahfuzun âlem-i tegayyürde ve mütebeddil şununatında bir levh-i mahv-isbat namında yazar bozar tahtası hükmündedir.

İşte hava unsurunun yalnız nakl-i asvat vazifesinde mezkûr cilve-i vahdaniyeti ve mezkûr acaibi gösterdiği ve dalaletin hadsiz muhaliyetini izhar ettiği gibi, unsur-u havaînin sair ehemmiyetli vazifelerinden biri de elektrik, cazibe, dafia, ziya gibi sair letaifin naklinde şaşırmadan muntazaman, asvat naklindeki vazifeyi gördüğü aynı zamanda, bu vazifeleri dahi gördüğü aynı zamanında, bütün nebatat ve hayvanata teneffüs ve telkîh gibi hayata lüzumu bulunan levazımatı kemal-i intizam ile yetiştiriyor. Emir ve irade-i İlahiyenin bir arşı olduğunu kat'î bir surette isbat ediyor. Ve serseri tesadüf ve kör kuvvet ve sağır tabiat ve karışık, hedefsiz esbab ve âciz, camid, cahil maddeler bu sahife-i havaiyenin kitabetine ve vazifelerine karışması hiçbir cihetle ihtimal ve imkânı bulunmadığını aynelyakîn derecesinde isbat ettiğini kat'î kanaat getirdim ve herbir zerre ve herbir parça lisan-ı hal ile **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** ve **قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ** dediklerini bildim ve bu **هُوَ** anahtarı ile havanın maddî cihetindeki bu acaibi gördüğüm gibi, hava unsuru da bir **هُوَ** olarak âlem-i misal ve âlem-i manaya bir anahtar oldu.

Mütebâkisi şimdilik yazdırılmadı. Umuma binler selâm.

* * *

PIRLANTA

ASRIN GETİRDİĞİ TEREDDÜTLER-1

Kur'ân'ın nâzil olan ilk âyetinin “Oku” diye başlamasında ne hikmet görüyorsunuz?

İkra’/Oku”¹ ilâhî emri, O en şerefli varlığın zâtında tecellî ile beşere emanet edilen sonsuz kemâlata muhatap ve mükellef olmak için bir vazife verme ve bir dâvettir.

Müşâhede edilecek, mânâ ve muhtevası anlaşılacak, anlaşıldıkça da, Hâlık’ın nizam ve kudretinin büyüklüğüne ihtişâm ve güzelliğine vukûf kazanılacak olan bu kâinat, Levh-i Mahfûz’un bir tecellîsi ve yansımasıdır.

Allah, insan haricindeki canlı ve cansız her varlığı “kalem” olarak vazifeli kılmış, böylece de, her varlık kendisine tevdi edilen, kendisinde tecellî eden vak’aları kaydetmiş ve kaydetmektedir.

Canlı ve cansız her varlık bir kitaptır. Bu itibarlardır ki, “Gör, müşâhede eyle!” suretinde değil de “Oku!” şeklinde bir emir vâki’ olmuştur. Zira, kitap ancak okunur. Her biri birer kitap olan varlıklar ile dolu ve pırıl pırıl bu kâinat, elbette ve muhakkak ki, ilâhî bir kütüphânedir. İnsandan gayri bütün varlıklar sadece “yazmak” ile mükellef tutuldukları hâlde, insan, hem yazmak ama ve hele mutlaka “okumak” vazifesi ile şereflendirilmiştir.

İlim, kâinatta tecellî edegelen nizam ve değişik şekilde tecellî eden şeylerin birbiriyle olan münasebetlerini idrakten ve bu idraklerin tasnîfi ve bir araya getirilmesinden ibarettir. Kâinattaki bu nizam, nizamdaki ehemmiyetli hassasiyet ve muvazene, kat'iyen rastlantılara verilemez. Binâenaleyh, böyle, bir nizamın elbette bir kurucusu ve vaz'edicisi vardır; hem de, varlığı her şeyden daha ayân bir kurucu.

Her nizam, ortaya konmadan önce tasavvur edilir. Tıpkı, kâğıda dökülüp çizilmeden önce bir mimarî plânın, mimar dimağında tasavvur edilmiş olacağı gibi... Beşerin kesâfetli yapısı ve düşüncesi, bu tasavvur ve var olmaya nasıl bir şekil verir, o bir tarafa; kâinat çapındaki bu nizam, Levh-i Mahfûz ise, mukayyet nizam da, Kur'ân-ı Kerim'dir ve Levh-i Mahfûz'un aynasıdır.

Buna göre insan okuyacaktır. Okudukça anlamaya çalışacak, zaman zaman yanlış anlayacak, hatalar yapacak; tecrübelerle girişecek; hata-sevâp potasından geçirdiği ilim cevherini itimat ve güvenirliliğe, emniyet ve sağlamlığa ulaştıracaktır. Bakmak başka, görmek başka; anlamak başka, anladığını kabullenip şuur ve gönlüne mâl etmek başka; bütün bunlardan sonra tatbik etmek başka ve tatbik ettiğini de gayra teslim ve tevdî etmek tamamen başkadır.

Evet, idrakle ilgili bütün bu başkalıklar dâima olup durmaktadır. Zira, kâinatta birçok kanunlar vardır ve bunlar, kanun Vâzı'ı tarafından fevkalâde bir âhenk içinde cereyan ettirilmektedir. Bunların birkaçı şunlardan ibarettir:

1. Tek'ten çok'a gidiş,

2. Çoklar arasında benzerler, farklılar ve zıtların bulunuşu,
3. Zıtlar arasında faâl bir denge ve âhenk,
4. Münâvebe (peşi peşine vazife devir teslimi),
5. Öğrenme, unutmama ve yeniden öğrenme,
6. Cehd ve gayret,
7. Tahlil ve terkip (çözülüp-sentezlenme),
8. İlham ve inkişaf (içeride doğma ve açıklığa kavuşma),

İnsan, bu kanunların bütününe tâbidir. Bu itibarladır ki, elbette çok insan olacaktır ve insanlar arasında benzerler, farklılar ve zıtlar bulunacaktır. Kezâ; insanlar arasında benzer, farklı fikir, görüş, inanış, davranış ve hareketler de olacaktır. Ancak bütün bu fitrî zıtlıklar, durgun, boş değil, canlı ve faâl bir muvazene içinde olacaktır.

Yine bu itibarladır ki, sadece imanı hedef alan bir gidişin ilmi kaybetmesi ve sadece ilmi hedef alan bir gidişin de imanı ihmal ve kaybetmesi vukû bulacaktır.

Yine bu itibarladır ki, ilim ve cehil, ikrâr ve inkâr, fazilet ve redâet, zulüm ve adâlet, muhabbet ve nefret, mücadele ve barış içinde olma, gevşeklik ve atâlet muhtevalı bir tevekküle dayalı yaşayış temposu ve davranış tarzına mukâbil; her şeyi insanın yapabileceği inancına dayalı sabırsız bir sürat, haşin bir “bozup-yapma, yıkıp-kurma” ihtiras ve cinneti gibi esasların ve hallerin peşi peşine gelmesi, münâvebesi de vukû bulacaktır.

Yine bu itibardır ki; hatta o Müstesna Varlık, beşerin Medâr-ı İftihârî'nin öğrettikleri dahi unutulabilecek; ama mutlaka yeniden hatırlanıp yeniden öğrenilecektir. Kezâ; böyle bir cüzlere ayrılma, bir tahlil, bir çeşitlenme, bir çoklaşma sonunda, elbette bunda da bir yeniden ele alma bir terkip cereyan edecek ve elbette bir ilham, bir zuhûr da olacaktır.

Bütün bunlar olmuştur, olmaktadır ve aralıksız olmaya devam edecektir. Hazreti Mûsa'ya, içtimâî ilimleri ve içtimâyâtın sıhhatle devamını mümkün kılacak olan emirler “On Emir”; Hazreti İsâ'ya, beşerî münasebetlerde yumuşaklık, şefkat, muhabbet ve müsamaha, sabr u tahammül; Hazreti Peygamber'e (s.a.s.) bütün bu hususlara ilâve olarak ilim, irade, hikmet, muvazene, telif, terkip, özlü anlatma (icmâl) ve eksiksiz ifade (tekmil) bahşedilmiş idi.

Bu itibardır ki; Müslüman olmak diğerlerinden bir bakıma daha külfetli, daha mesûliyetli, ama bir o kadar da lâtif ve yüksektir. Zira, içtimâî esaslar yanında, muhabbet ve müsamaha, hilm ü şefkat; sabr u tahammül yanında, ilim, irade, hikmet, denge, telifçi ve terkipçi olmak gibi daha yüksek hususiyetleri de gerektirmektedir.

Bundan ötürüdür ki; fizik, kimya, astronomi, biyoloji gibi ilimler sahasında yapılan keşifler, temin edilen terakkiyat, sonunda Levh-i Mahfûz'da tasavvur edilip, Kur'ân-ı Kerim'de kayda tâbi tutulan ve kâinatta yer yer ve peşi peşine tezâhür eden esaslardan bazılarının anlaşılmasına ve genişçe idrak

edilmesine hizmet ettiğinden dolayı, bütün ehl-i keşif ve himmeti tebrik ve takdir gerektir. Ancak, böyle bir hizmetin, kazanç ve muvaffakiyetine mukâbil, Hâlık ve Nâzım'ı inkâr, ilâhî ilham ve irşâdı ret, insanı ilâhlaştırma, insan iradesini mutlak hâkim kılmak gibi bir kayba ve dalâlete düşmekten, insanlığı korumak da icap edecektir.

Fizik ve kimya lâboratuvarlarında yapılan tecrübeler, öğrenilmiş kanunlara uyularak, fizik, kimya ve biyoloji vak'alarına yeni istikametler verilmezse, ibdâ ve ihtirâda bulunmak muvaffakiyetine istinâden, gittikçe sabırsızlaşan, gittikçe hızlanan, gittikçe küstahlaşıp mesûliyetsizleşen, bir cüret ve keyfilik üzere, insanı ve insan cemiyetini dahi, bütün bütün kaybetme ihtimali var. Evet, değişik tecrübeler tâbi tutulma sath-ı mâilinde yuvarlanmakta olan bugünün beşer ölçülerine karşı, insanın bir "lâboratuvar hayvanı", insan cemiyetinin de bir "lâboratuvar" olmadığını lâyıkiyle hatırlamak lâzımdır.

Mevcut ilimleri donukluk ve durgunluktan, kuruluk ve abesiyetten kurtarmak; evvelâ ilimlere esas teşkil eden meselelerin lâyıkiyle anlaşılmasına yardım edecek; sâniyen insan irade ve zihninin payına düşeni edâ, his ve kalbî sezîşlerini, bir iç müşâhede ile müşâhede ettirmiş olacaktır.

O zaman işleyen aydın bir enfüs fasîh bir lisan kesilecek ve karşısına konulmuş kâinatı kelime kelime, satır satır okuyacak, tıpkı bir kitap gibi. Zâten kâinatı bir kitaptan farklı görmek de âdeta imkânsızdır. Hele hele tekvînî

emirlerde ilk yaratılan “kalem”² olarak anlatılıp da, tenzîlî fermanda da ilk emir “oku”³ olursa...

Ne var ki, bu mesele, zannedildiği kadar kolay da değildir. Zâhirî ve bâtinî hassaların faâl ve vak’alar karşısında titiz oldukları nispette bir duyuş, bir görüş olsa bile, bu hassalardan bir tanesindeki arıza büyük ölçüde diğerlerini de tesirsiz kılar.

Onun için Kur’ân-ı Mûcizü’l-Beyan’da; körlük, sağırlık ve dilsizlik beraber zikredilir.⁴ Zira tekvînî emirler gözle okunduğu gibi, tenzîlî emirlerin ilk mâkes bulacakları esrarlı perde de kulaktır. Ve bu müşâhede ve duyuşa tercüman ise lisandır.

Binâenaleyh, âfak ve enfüsü göremeyen, kulağına geleni de duymayacak, duysa da anlamayacaktır. Kezâ; kulağına çarpan ilâhî emirlerle uyanmamış bir gönül, şeriât-ı fitriye ile abes olarak iştigalden kendini kurtaramayacaktır.

Demek ki “oku”, bir bütünleşmenin ve bütünleştirmenin; bir müşâhede ve değerlendirmenin; bir görme ve onun yanında sezmenin, sonra da bu iç irfana dili tercüman kılmanın ifadesi oluyor ki, bizim için bir ilk emir olması, ne kadar mânidardır.

el-Hâkim, el-Müstedrek 2/4922

Alâk sûresi, 96/13

Bkz: Bakara sûresi, 2/18, 1714

Ehemmiyetine binâen uzun anlatıldı ve yer yer sadet haricî mevzûlar kurcalandı. Tekraren mütalâası bizi mâzur gösterir ve affettirir ümidini beslemektedir.

Bâtnî: Görünmeyen, içe ait

Cehd: Çalışma, çabalama, azimli ve ısrarlı gayret

Enfûs: Canlı, hayat sahibi

Fasîh: Açık, düzgün ifade

Hikmet: Her şeyi yerli yerince yapma

İbdâ: Örneği ve benzeri olmayan bir şey meydana getirme

İhtirâ: Yeni bir şey bulma, icad etme

Kesâfetli: Karışık, yoğun, bulanık

Levh-i Mahfûz: Olmuş olacak her şeyin yazılı olduğu kader kitabı

Muvâzene: Denge

Müşâhede: Şahit olma, görme

Redâet: Fenalık, bayağılık

Sath-ı mâil: Yörünge, çizgi

Şeriat-ı fıtrîye: Cenâb-ı Hakk'ın kâinata yerleştirdiği tabii kanunlar

Tecelli: Görünme, ortaya çıkma

Tekvinî: Yaratılışla ilgili

Tenzilî ferman: Kur'ân-ı Kerîm

Tevdî edilmek: Emanet edilmek, bırakılmak

Vâzı': Koyucu, yerleştirici

Vukûf: Anlama, bilme, haberli olma

Zahirî: Görünen, dışa ait

“Kur’ân olmuş ve olacak her şeyden bahsediyor.” diyorlar. Bu doğru mudur? Doğru ise, günümüzdeki bir kısım fen ve tekniğe ait meseleleri de bunun içinde mütalâa edebilir miyiz?

Yüce Yaraticı’nın, insanoğlunun öğrenmesine müsaade ettiği ve onun maddî-mânevî terakkisine vesile kıldığı her şeyden icmâlen bahsetmesi doğrudur. Ancak, Allah’ın (c.c.) müsaade etmediği ve insanoğlunun da dünya ve âhiret hayatına bir faydası dokunmayan şeylerden söz etmesi, hele tafsilde bulunması asla bahis mevzuu değildir. Zira, böyle bir şeyi kabullenmek, hikmet dolu bir kitaba abes isnat etmek olur ki, o mukaddes beyan bu türlü faydasızlık ve abesiyetten çok muallâdır!...

Kur’ân’ın ele alıp tahlile tâbi tuttuğu şeylerde, takip ettiği bir yol vardır ki, o yol bilinmediği zaman, tahlilci çok defa hayal kırıklığına uğrayabilir; yani, aradığını onda bulamayabilir.

Bir kere, Kur’ân’ın en birinci hedefi, bu kâinat meşherindeki kelime, satır, paragraf ve kitaplarla, meşher sâhibini tanıttırmak, iman ve ibadet yolunu açmak; ferdî ve içtimâî hayatı düzenlemek; dünya saadetinin, âhirette dahi devam ve temadîsini temin ederek insanı mutlak saadete ulaştırmaktır.

Bu itibarla o, bu yüce hedefi tahakkuk ettirme yolunda her şeyden bahisler açar. Ele aldığı şeyleri, o istikamette vesile olarak kullanır ve ehemmiyetine göre onlardan söz eder. İnsandan, onun ehemmiyeti kadar; yıldızlardan derecelerine göre ve elektrikten kâmeti nispetinde...

Böyle yapmayıp da o, sadece yirminci asrın “tabu”su sayılan bir kısım medeniyet harikalarından bahsetseydi, pek çok şeyin anlatılıp tanıtılma hakkı zâyî olacak ve bir kısım sabit hakikatler, gelecek keşifler ve bilhassa insan, ihmale uğrayacaktı. Bu ise, Kur’ân’ın, ruh ve maksad-ı aslîsine bütün bütün zıt bir keyfiyettir.

Beşer için inen ve beşerin Yaraticısıyla münasebetini, onun ebedî saadetini hedef alan Kur’ân, hedeflediği mevzûun azameti, genişliği ve hayatîliği nispetinde çok yönlü ve rengârenktir. Onun, bütün bu yönlerine âyine olabilmek için, kütüphâneler dolusu kitaplar yazılmış ve tefsirler meydana getirilmiştir.

Edebî dâhiler, onun büyüleyici ifadesine ve belâgat üstünlüğüne hayranlık destanları koşarken, nazarlarını âfak ve enfüste gezdiren ilim adamları, onun aydınlatıcı tayfları altında, eşya ve hâdiselerin hakiki yüzlerini görebilme ve anlayabilme bahtiyarlığına ermişlerdir. Psikologlar, sosyologlar; kitleler ve insan ruhuna âit en muğlâk problemleri, onunla çözüme kavuştururken; ahlâkçı ve terbiyeciler de onu, bitip tükenme bilmeyen, alabildiğine zengin ve rengin bir menbâ kabul etmiş, nesillerin terbiyesinde hep ona müracaatta bulunmuşlardır.⁵

Bu geniş ve zengin muhtevanın özüne uygun takdimini mevzuun mütehasıslarının pürüzsüz ve duru beyanlarına havale edip, okuyucuyu, bu istikamette yazılmış kitaplarla baş başa bırakacağım. Yoksa, bir seneyi aşkın bir

Bkz: Tirmizî, Fezâilü'l-Kur’ân 14; Dârimî, Fezâilü'l-Kur’ân 15

zaman içinde⁶ ancak bazı hakikatleri anlatılabilen Kur'ân'ı, bütün yönleriyle soru cevap sütununda ifade etmenin kâbil olmayacağını, her hâlde değerli okuyucularımız da takdir ederler.

Ancak, Kur'ân'ın bir yönü var ki; "Kur'ân muhtevası" deyince, daha ziyâde gençlerimizin aklına gelen de odur, o da, Kur'ân'ın fen ve teknikle, daha doğrusu pozitif ilimlerle alâkalı olabilecek yönüdür. Sualde kastedilen hususun bu olması itibarıyla, biz de daha ziyâde o husus üzerinde duracağız.

Vâkıa, bu sahayı da bâkir sayamayız. Bu mevzûda şimdiye kadar yüzlerce eser yazıldı ve bunlarla Kur'ânî hakikatlerin yüzlercesine ışık tutuldu; ancak pek çoğu itibarıyla, devrin, fen ve kültürünün tesirinde kalınarak kaleme alınan bu eserler, ihtiva ettikleri tekellüflü tevillerden ötürü okuyucu tarafından hep kuşkuyla karşılanmıştır. Hele, sübut bulmamış nazariyeleri birer ilmî gerçek zannederek, Kur'ân'ın hakikatlerini onlara uydurmaya çalışmalar, bütün bütün Kur'ân'ı tahrif ve küçük düşürücü mahiyette olmuştur. Oysaki, Kur'ân'ın o meselelere dair beyanı gayet açık ve az bir gayretle hemen herkesin anlayabileceği stildedir. Öyle ki, onu getiren Melekle, dağdaki çoban -letâifin zevki bir tarafa- ondaki ilâhî maksadı anlamada çok da fark göstermezler.

Bu itibarla, onu anlatmada objektif olmak, ilâhî beyanın sağlamlık ve berraklığına sadık kalmak ve onu vak'aların arkasından koşturmaktan daha ziyâde, bir endam aynası hüviyetiyle hâdiselerin karşısına koymak esas olmalıdır. Dil, esbâb-ı nüzûl ve kelime nüansları bilinerek tahlîle tâbi tutmak,

Muhterem Müellif'in bir seneyi aşkın bir zaman diliminde, Kur'ân hakikatleriyle alâkalı yaptığı vaazlar kastedilmektedir.⁶

ilmî ıstılahlara girmediginden ötürü garipsense bile, yanlış olmayacaktır. Bundan dolaydır ki, sahabe, tabiîn ve İbn Cerîr (rıdvanullahi aleyhim) gibi ilk müfessirlerin anlayışlarının, sübut bulmuş ilmî gerçeklere çok uygun olmasına karşılık daha mütefelsif ve daha derin gibi görünen sonrakilerde, ilmin ruhuna uymayan tekellüflü tevellere rastlanılmaktadır. Bu da bize, yaşadığı devrin tesirinde kalmadan Kur'ân'ı anlatan tefsircilerin, onun ruhuna daha yakın olduğunu göstermektedir.

Şimdi de, arz etmeye çalıştığım şeylere birer misal ve sorulan soruya da bir cevap teşkil etmesi maksadıyla, bir iki numune takdim etmek istiyorum:

1- Ezelden ebede kadar her şeyi gören ve bilen Yüce Yaratıcı, evvelâ umumî mânâda geleceğin bir ilim ve irfan ve bunun zarurî neticesi olarak da bir iman devresi olacağına dikkati çekiyor. *“Biz onlara, âfakta (bir baştan bir başa tabiatın sinesinde) ve kendi nefislerinde âyetlerimizi göstereceğiz ki, O Kur'ân'ın gerçek olduğu onlara iyice tebeyyün etsin.”*⁷ İlk devirlerden günümüze kadar, bütün tasavvuf erbabının ‘mevrid’ bilip sık sık müracaat ettiği bu âyet, bilhassa ilim gözüyle ele alındığında, tek başına bir mûcize olduğu kabul edilecektir.

Makro-âlemden mikro-âleme kadar, insanın araştırma ve düşünme sahası içine giren ne kadar şey varsa, gelecekte aydınlanan mahiyetleriyle Kur'ân'ı doğrulayacak ve Yaratanın varlığını ve birliğini gösterecektir. Şimdi vitrinlerde teşhir edilen bu mevzu ile alâkalı yüzlerce kitaba bakınca, ilâhî beyanın süratle

Fussilet sûresi, 41/537

tahakkuk etmeye doğru gittiğini görüyor ve daha şimdiden, gelecekte anlaşılacak, tabiata ait binlerce dilin onu tesbih ettiğini duyuyor gibi oluyoruz.

Vâkıa, bugün dahi pek çok hâdiselerin diliyle *“Yedi gök arz ve bunların içinde bulunanlar, O’nu tesbih ederler. O’nu hamd ederek tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ama siz, onların tesbihlerini anlamazsınız.”*⁸ hakikatinden anladığımız şeyler, küçümsenmeyecek kadardır. Evet, atomların çözülen dili, bize pek çok şey ifade ettiği gibi nebulaların tarrakalarından da, bir hayli şey anlamış bulunuyoruz. Ne var ki, henüz bu âlemşümûl tesbihi duyacak ve anlayacak kimselerin sayısı pek az, onu dünyaya duyuracak Kur’ân cemaati de pek cılız bulunmaktadır.

2- Kur’ân’ın anne karnında ceninin teşekkül ve gelişmesini anlatması da fevkalâde enteresandır: *“Ey insanlar, eğer öldükten sonra dirilmekten şüphede iseniz, Biz sizi, topraktan, sonra nutfeden (sperm), sonra alaka’dan (embriyo), sonra yaratılışı belirli belirsiz bir çiğnem et parçasından yarattık ki, size açıktan göstereceğimizi gösterelim...”*⁹; başka bir yerde ise, kademe kademe anne karnında geçirilen safhalara parmak basılır ve aydınlık getirilir: *“Andolsun ki Biz insanı, çamurdan meydana gelen bir öz ve süzmeden yarattık. Sonra onu bir nutfeden (sperma) olarak sağlam bir karargâha koyduk. Sonra nutfeyi alaka (embriyo) ya çevirdik. Arkasından alakayı bir çiğnem et yaptık. Onun*

İsrâ sûresi, 17/448
Hac sûresi, 22/59

arkasından da, bir çiğnem eti kemik yaptık ve kemiklere et (adale) giydirdik. Sonra da onu başka bir yaratık olarak inşa ettik (yani belli bir devreden sonra diğer canlılardan ayırarak istîdadına göre bir şekil verdik). ”¹⁰

Bir başka âyette ise; yine anne karnındaki değişik bir noktanın aydınlatıldığını görüyoruz: “Sizi annelerinizin karnında, üç karanlık içinde *hilkatten hilkate (nutfe, alaka, mudğa) intikal ettirerek yaratmaktadır...*”¹¹ Bilindiği gibi rahim, dışından içe doğru üç dokudan meydana gelir: parametrium, miometrium, endometrium. Bu dokuları, su, ısı ve ışık geçirmez zarları sarmıştır. Kur’ân bu dokulara (zulmet) diyor ve insanın bu üç zulmet içinde yaratıldığını ifade ediyor.

Şimdi, modern anatomiye rehberlik yapmış olan bu âyetlerdeki özlü ifadelerle hekimlerimizi baş başa bırakıp ayrı bir hususa intikal edelim.

3- Kur’ân, sütün meydana geliş keyfiyetini de süt gibi dupduru ve berrak olarak anlatmaktadır: “Hayvanlarda da sizin için ibretler vardır. Onların karınlarından *fers (yarı hazmedilmiş gıdalar) ile kan arasından tertemiz, içenlere içimi kolay süt içiriyoruz.*”¹² Alınan gıda maddelerinin, evvelâ yarı hazmı ve sonra emilen maddelerin, süt guddelerinde ikinci bir ameliye ve tasfiyeyi, Kur’ân, kelimesi kelimesine nakletmektedir.

4- Bir diğer mucizevî beyanı da, her şeyin bir erkek, bir de dişi olmak üzere çift çift yaratılmış olmalarıdır. “*Ne yücedir O ki, toprağın*

Mü’minun sûresi, 23/12-1410

Zümer sûresi, 39/611

Nahl sûresi, 16/6612

bitirdiklerinden, insanların kendilerinden ve daha bilemedikleri nice şeyleri hep çift yarattı.”¹³ Canlılardaki erkeklik dişilik öteden beri biliniyordu; ama, otların, ağaçların *“Ve daha bilemedikleri nice şeyler.”* sözüyle atomlara, bulutlara kadar pozitif ve negatif çiftini tamim, oldukça düşündürücü ve hayret vericidir. Kur’ân daha başka âyetleriyle de her şeyin çift olması esasını üzerinde ısrarla durmaktadır. Arz edilen numunenin kâfi geleceği kanaatiyle diğer bir âyete geçmek istiyorum.

5- Kur’ân, kâinatın hilkatini mevzûunu da, yine kendine has üslûpla ele alır: *“İnkâr edenler görmediler mi ki, göklerle yer bitişik idi; Biz onları ayırdık ve her canlı şeyi sudan yarattık.”*¹⁴

Bu anlatış o kadar berraktır ki, ne dünkü Kant ve Laplas’ın, ne de modern çağın Asimov’larının faraziyeleriyle asla kirletilmemelidir.

İster hilkatın ilk maddesi esîr olsun, ister bütün kâinatları dolduracak kadar kocaman bir sehabiye “kaos” olsun; ve, sonra ister hayata dâyelik yapan su, dünyadan yükselen gaz ve buharların, tekrar yağmur şeklinde geriye gelip denizleri teşkil ederek, canlılara müsait vasat ve menşe olsun, ister başka şekilde meydana gelsin... Kâinatın, bir bütünün parçaları ve birbirine numune ve misal tek hakikatin yaprakları olduğu anlatılıyor ve Kaliforniya çınarlarından insanlara kadar, vücudun dörtte üçünü teşkil eden suyun, hayatîyet ve ehemmiyetine parmak basılıyor.

Yâsîn sûresi, 36/3613
Enbiyâ sûresi, 21/3014

6- Bütün kâinat içinde yıldızımız Güneş'in, ayrı bir ehemmiyeti vardır. Ve, Kur'ân, onun en mühim bir yanını dört kelimelik bir cümle içinde şöyle ifade ediyor: *“Güneş de kendi müstekarri (yani kendine tâyin edilen çizgide ve belli bir zaman içindeki muayyen istikamet ve hareketi) içinde akıp gider.”*¹⁵

Bu beyan, Güneş'in kendine tahsis edilen yörüngede akıp gittiğini anlattığı gibi, başka bir ağırlık merkezine doğru kayıp durduğunu da ifade etmektedir. Aynı zamanda, vazifesini bitirdikten sonra karar kılıp bir yerde duracağına da dikkat çekmektedir.

7- Kur'ân kelimelerinin zenginliğindedir ki, böyle dört sözcük ile pek çok hakikat ifade edilir ve pek çok karanlık mesele vüzûha kavuşturulur. Böyle büyüleyici ve belîğane ifadelerinden bir tanesi de, mekân genişlemesiyle alâkalı olan şu âyettir:

*“Göğü kendi ellerimizle (kudret ve irade) yaptık. Ve, Biz onu, devamlı genişletmekteyiz.”*¹⁶ Yine dört kelime, âlemşümûl bir meseleye dikkatimizi çekiyor. Siz, bu hususu, ister Hubble'nin katsayısıyla izah edin; ister başka bir yolla; gök cisimleri arasındaki mesafenin gittikçe arttığını anlatan âyet, kelimeleriyle, terkihiyle dupdurudur ve ne dediği de apaçıktır.

8- Bir diğer âyette ise, bu yaklaşma, uzaklaşma ve birbiri içinde dönüp durmadaki, itibarî kanuna dikkat çekilmektedir. *“Allah O'dur ki, gökleri*

Yâsîn sûresi, 36/3815
Zâriyât sûresi, 51/4716

görebileceğiniz bir direk olmadan yükseltti..”¹⁷ Bir nizam içinde hareket eden sistemler, yıldızlar ve peykler, bir kâide ve direk üzerinde hareket etmektedirler; ama, o direk bizim görebileceğimiz bir direk değildir. Bu direk, cisimler arasındaki itme kanunudur (ani'l-merkez). Hac sûresi 65’de ise, -“Görmedin mi ki Allah yerde olan her şeyi ve kendi emriyle denizlerde yüzen gemileri, sizin hizmetinize verdi? Yerin üstüne düşmesin diye, göğü O tutuyor. Gök ancak O’nun izniyle düşebilir.”¹⁸ - gök cisimlerinin yer üzerine düşme durumunda olduğunu, fakat Allah’ın müsaade etmediğini anlatıyor ki; bu da, cisimler arasındaki çekme kanunudur.

Bu mevzuda ister Newton’un “cazibe-i umumiye”si açısından, isterse modern astronomi çağının “hayyiziyle” ele alınsın anlatılan şey fevkalâde açık ve seçiktir.

9- Günümüzün aktüel meseleleri arasında mühim bir yer işgal eden, Ay’a seyahat mevzuu da bir işaretle hissesini alıyor zannındayım. *“Dolunay şeklini alan Ay’a kasem ederim ki, siz mutlaka, tabakadan tabakaya binecek (yükselecek)siniz.”¹⁹ Daha önceleri tefsirciler “Hâlden hâle, şekilden şekle uğrayarak değişiklikler göreceksiniz.” tarzında uygun bir mânâ vermişler ise de; biz, Ay’a kasem edildikten sonra, sibak itibarıyla yukarıda gösterilen mânânın daha muvafık olacağı kanaatindeyiz.*

Ra’d sûresi, 13/217
Hac sûresi, 22/6518
İnşikâk sûresi, 84/18-19)19

10- Küre-i arzın şekil değiştirmesiyle alâkalı beyan da fevkalâde caziptir:
“Bizim, yere gelip onu uçlarından eksilttiğimizi görmüyorlar mı? Galip gelen onlar mı, yoksa Biz mi?”²⁰

Yerin uçlarının eksilmesi; yağmur, sel ve rüzgârlarla dağların aşınmasından daha ziyade, kutup bölgelerinin basıklaşmasından ibaret olsa gerektir.

11- Son bir misal de Ay ve Güneş benzerliklerinden verelim: “Biz gece ve gündüzü iki âyet (alâmet) yaptık. Gecenin âyetini (Ay’ı) sildik; gündüzün âyetini aydınlatıcı kıldık.”²¹

İbn Abbas, “Gecenin âyeti Ay, gündüzün âyeti de Güneş’tir.”²² diyor. Bu itibarla “Gecenin âyetini sildik.” Sözünden, bir zamanlar Ay’ın da Güneş gibi ışık veren bir peyk olduğunu, ısının bulunduğunu; daha sonra Yüce Yararıcı’nın, onun ışık ve ısısını söndürdüğünü anlatıyor ki; bir yönüyle Ay’ın geğmişini dile getirirken, bir yönüyle de, diğer yıldızların kader ve âkıbetlerine işaret etmektedir.

İşaret edilen bu birkaç numune gibi, Kur’ân’da daha pek çok âyet vardır ki, hem insanı alâkadar eden her mevzuun -hiç olmazsa- icmâli Kur’ân’da bulunduğunu, hem de bu meselelere dair, ilâhî beyanın herkesin anlayacağı şekilde, fakat beşer için ifadesi imkânsız mücizevî olduğunu göstermektedir.

Enbiyâ sûresi, 21/4420

İsrâ sûresi, 17/1221

Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâmî'l-Kur’ân 10/22822

İleride iktidarlı birisinin, Kur'ân'ın bu kabil âyetlerini, zikredilen ölçüler içinde tefsir edeceği ümidiyle, ben daha fazla tasdi' etmek istemiyorum.

Alaka: Asılıp tutunan, sülük gibi bir yere yapışan şey demek olup aşılınmış yumurtanın rahim cidarına tutunmasını ifade eder

Âlemşümûl: Geniş, her şeyi kapsayan

Beliğane: Edebî, düzgün ve yerinde ifade ederek

Cazibe-i umumiye: Genel çekim kanunu

Daye: Kaynak

Faraziye: Varsayım

Hayyiz: Bir cismin boşlukta kapladığı yer

İcmâlen: Kısaca, özet olarak

İlmî istulah: Belirli bir bilim dalına ait tabir, kavram

Maksad-ı asfî: Ana hedef, asıl maksat

Meşher: Teşhir yeri, sergi yeri

Mevrid: Gidilecek yer, başvuru kaynağı

Mudğa: Et parçası, bir çiğnem et

Muğlak: Çözülmesi zor olan

Mütefelsif: Felsefe ile aklını karıştırmış

Nutfe: Sperm, döl

Peyk: Uydu

Sehabiye: Bulutsu

Sibâk: Bir şeyin öncesi, üst tarafı, başlangıcı

Sübût bulmak: Kat'i, kesin olmak

Tabîin: Sahabe efendilerimizi görenler

Tabu: Dokunulması veya karşı çıkılması yasak ve uğursuz sayılan

Tamim: Genişletme, yayma

Tasdi' etmek: Baş ağrıtmak

Tebeyyün: Görünüp anlaşılma

Tekellüflü: Zahmetli, külfetli

Vâkıa: Her ne kadar, gerçi, ...ise de

Vüzûh: Net, açık ve anlaşılır.

Allah'ın özü ve nitelikleri nelerdir?

Allah, yarattığı şeylerden; onların hakikisinden ve izâfisinden tamamen başkadır. Kaldı ki, insan, şu sınırlı âlemde hep, sınırlı düşünür, sınırlı görür, sınırlı duyar.

Evet, insanın bu âlemde gördüğü şeyler, milyonda beş nispetindedir. Duyduğu şeyler de o kadar. Meselâ o, saniyede 40 defa ihtizaz (titreşim) yapan bir sesi duymaz. Binleri aşan ihtizazı da duymaz. Öyle ise insanın, sesleri duyup alması sınırlıdır. Bu da, ancak milyonda çok küçük nispette bir şeydir. Onun görüş ve duyuş sahası da çok dardır. Bu kadar sınırlı gören, duyan, bilen bir insanın “Allah niçin görülmüyor? Nasıldır?” demesi -hâşâ!- O’na kemmiyet ve keyfiyet izâfe ederek, O’nun üzerinde düşünmesi, dolayısıyla da haddini bilmemesi demektir. Sen nesin ve neyi biliyorsun ki, Allah’ı da bilesin!.. Allah kemmiyet ve keyfiyetten münezzehtir ve senin nâkıs kıstaslarınla ölçülmeyecek kadar muallâdır. Sen ışık hızıyla trilyon sene ötelere gitsen ve trilyonlar senelik öteleri görsen, sonra gördüğün bu kâinatları üst üste yığsan; bunlar, O’nun varlığına nispetle mikroskobik bir şey bile olamaz. Bizler daha Antarktika kıtasını bilemezken, bütün kevn ü mekânları evirip çeviren Allah’ın -hâşâ ve kellâ- “nitelik” ve “niceliği” hakkında nereden bilgimiz olacak! Allah, Allah olduğu için, O’nun tabiriyle “nitelik” ve “nicelik”ten de mukaddes ve münezzehtir. O, bizim, her türlü tasavvurlarımızın ötesinde, ötelerin de ötesindedir...

Kelâmcı: “Aklına her ne gelirse, Allah ondan başkadır.” der. Tasavvufçu ise: “Aklına ne gelirse, onun verâsının verâsının verâsındadır. Ve sen, dâima seni saran perdelerle âdeta bir fanus içindesin...”

Descartes der ki: “İnsan, her şeyi ile sınırlıdır. Sınırlı olan bir şey, sınırsız düşünemez.” Allah ise, varlığı sınırsızdır; nâmütenâhidir. Binâenaleyh, sınırlı düşünen insanoğlu O’nu ihâta edemez.

Alman edibi Goethe: “Seni bin bir isminle anıyorlar, ey Mevcûd-u Meçhûl! Bin değil, Seni binlerce isminle ansam, yine de Seni senâ etmiş sayılamam. Çünkü Sen, her türlü tavsifin verâsındasın.” sözüyle, bu Mevcûd-u Meçhûlü anlatır bize...

Mütefekkirler; Allah’ı, mevcut fakat idrak edilmez bir mevcut olarak mütalâa ederler. Allah, insanın kavrayabileceği, bilebileceği şeylerden değildir. Göz, O’nu göremez, kulak O’nu işitemez. Öyle ise, sen, O’nun hakkında sadece nebîlerin talimine uyup öylece inanmalısın!..

Allah nasıl bilinir ki: O vücudun da, ilmin de ilk mebdei, ilk illetidir. Varlığımız, O’nun varlığının nurunun gölgesi; ilmimiz, O’nun muhît olan ilm-i ilâhîsinin bir şemmesidir. Evet, bir seviyede, Allah’ı bilmenin ve irfan sahibi olmanın yolu vardır: Ne var ki bu yol, eşyayı bilme yolundan bütün bütün başkadır... Yanlış yolla O’nu tanımağa kalkanlar, nefislerinin gururunu kıramamış, iç müşâhedenin ne olduğunu duyamamış, tadamamış bir kısım

talihsizlerdir ki; “Allah’ı aradım da bulamadım.” hezeyanıyla fen ve felsefe nâmına dalâletlerini izhar ederler.

Allah öyle bir Allah’tır ki, gerek enfüsî ve gerekse âfakî, kalb ve ruhun miracında seyr-i rûhî ve kalbî varlığını ve varlığının zarurî olduğunu gösterir ve ruhumuzun derinliklerinde kendini bize hissettirir. İşte bütün ilimlerimizin kökü olan bu vicdanî duygu; bizdeki sınırlı ilimlerin, şuurların, akılların, fikirlerin hepsinden daha kuvvetlidir. Böyle iken, biz çok defa vücudumuzdan ve bu iç sezîşten zühul ederiz de hata ve dalâletlere düşeriz.

Kâinat, bunu hatırlatıcı bin dil ve bin teldir. Kur’ân, belâgatli lisanıyla en büyük hatırlatıcı, Peygamberimiz ise en mükemmel bir tebliğcisidir.

“Sığmam dedi Hak, arz u semâya

Kenzen bilindi, dil madeninden.”

Hazreti İbrahim Hakkı

Afakî: Haricî, dış aleme ait

Enfüsî: Dahilî, iç aleme ait.

Fanus: Aydınlatma cihazlarında alevi rüzgardan korumak için kullanılan cam koruyucu

Hezeyan: Saçmalama, saçmalık

İzâfî: Görelî, göreceli, nispi, rölâtif

Kelâm: Hikmet ve mantık esaslarıyla Allah'ın (c.c.) varlığı, birliği, İslâmiyet'in doğruluğu ve hakkaniyetinden bahseden ilim

Kemmiyet: Adet, miktar, sayı olarak

Kenz: Hazine, define

Kevn-ü mekan: Varlık, kainat

Keyfiyet: Nitelik, vasıf olarak

Mebde: Başlangıç

Mevcud-u Meçhul : Varlığı eserleriyle bilinip kendisi gizli kalan Allah (c.c.)

Nakıs kıstas: Noksan, eksik, kusurlu ölçü

Senâ: Methetme, övme

Şemme: En küçük miktar

Tasavvuf: İslamiyet'in temel prensiplerine dayanarak, nefsi arıtıp ahlakı güzelleştirerek dini yaşama ve Allah'a ulaşma bilgisi

Zühul: Dalgınlık sonucu unutma, atlama

Allah bilinebilir mi, tarif edilebilir mi?

Allah hakkında, biz bize öğretilenden başkasını bilemeyiz. Akıl, bu sahada bir şey söyleyemez. Bu mevzuda aklın yapacağı şey, vahyin rehberliğini kabulden ibarettir. Bunu şöyle bir misalle anlaşılır hâle getirebiliriz:

Meselâ; bizler bir çatı altında oturuyoruz. Bir aralık kapının vurulduğunu duyduk. Evet, hakikaten kapı vuruluyordu. İçimizden bazıları, kapının vurulmasından anlaşılana aşarak, bir kısım mütalâalarda bulunmaya başladılar: “Efendim kapıyı vuran şöyle bir zâttır, böyle bir zâttır.” ilh... Biz, buna tasavvur diyoruz. Bir diğer grup ise, böyle bir meselede, aklın tasavvur etmeye mecâli yoktur. Akla düşen şey, kapının vurulmasıyla arka tarafta birinin bulunduğunu tasdik; fakat kim olduğunu belirleme hususunu, kapıyı vurmak suretiyle kendini bize tanıttırmak isteyen Zât’a bırakmak olacaktır. Biz buna teakkul (akletme), anlama diyoruz.

Bu misali, mevzuumuza şöylece tatbik edebiliriz: Biz Allah’ı (c.c.) eserlerinden isimlerine, isimlerinden sıfatlarına, sıfatlarından tecellî-i Zât’a yükselerek tanımağa çalışırız.

Yani, eserlerinde tecellîden isimleriyle tecellî etmesine geçerek kâinatı dolaşır, sıfatların tecellî ufkuna ulaşır; gayptan şuhûda yükseliriz ve müşâhede zevkimiz arttıkça, tecellî-i Zât için sermest ve bîhûş çırpınıp dururuz. Gâh cemâl ve şefkât esintileriyle inbisât eder ve neşeleniriz; gâh celâl, mehâbet ve korku içinde ra’şedâr olup ürpeririz.

Görülüyor ki; Zât-ı Bârî hakkında, bizim “mârûfumuz” ve “malûmumuz” ölçüsü içinde bir şey diyemiyoruz. O’nun, bilinmesini, kendine has lisan ve lehçesi içinde, şehâdet ve gayp âleminin birleşme noktası olan vicdana bırakıyoruz. *Evet, Allah isimleriyle mâlûm, sıfatlarıyla muhât, zâtıyla mevcuttur; Hz. Sıddîk’ın ifadesiyle: O’nu idrak, idrakten acz ifadesi içindedir. Veya en büyük Tarifçiye isnat edilen bir sözdeki itirafla, “Seni hakkıyla bilemedik ey Mârûf.”*²³ ölçüsüyle bir Mârûf ve Malûm’dur.

Kur’ân-ı Kerim’in, O’nun ef’âli ve icraatına dair verdiği tariflerde ise, O’nu ef’âl ve sıfatlarıyla bir Mâbûd-u Mutlak tanır; kemâl sıfatlarla bilinebileceğine kalben yükselir, cemâlde (sonsuz güzellik kaynağı) olan kemâlini (mutlak eksiksizlik ve kusursuzluğunu) görürüz.

Öyle ise, ahd ü peymânımızı bir kere daha yenileyerek, şöyle diyebiliriz: Ey Mâbûd-u Mutlak!... Seni hakkıyla bilemediğimiz muhakkak; ama bizlere şah damarlarından daha yakın olduğun ve normo âlemdeki bu yakınlığın içinde, bütün bir semâvatı kitap sayfaları gibi açıp kapamadaki azametini, sineğin gözü ile güneş manzûmesi arasında vaz’ettiğin şiirimsi âhengi, ruhumuza bir nurlu yol kabul ederek, binlerce, yüz binlerce menzilde Sana ait eserlerle Zât’ını tanıyor, tecellîleriyle bütünleşiyor ve itminana eriyoruz.

Bihûş: Aklı başından gitmiş, kendinden geçmiş bir halde

Gayb: Alâmet ve emare ile bilinmeyen, his ve akıl ötesi âlem

İnbisât: Genişleme, yayılma, ferahlama

Muhat: İhata olunmuş, kavranmış

Mehâbet: Heybet, ihtişam; saygıyla karışık korku

Raşedar: Ürperen, titreyen

Sermest: Kendinden geçmiş bir halde
Şuhûd: O'na ait emarelerin sezilip duyulduğu âlem
Tecelli-i Zât: Ani ve berki olan Zâtî tecelli

Bazı kimseler “Biz niçin Allah’ı görmüyoruz?” diyorlar. Buna nasıl karşılık verilmelidir?

Görme, ihâta meselesidir. Meselâ: İnsanın vücudunda mikroplar var, hatta bir dişin dibinde belki birkaç milyon bakteri bulunur. Bunlar kendi ellerindeki imkân ve edevâtla, insanın dişini yontmaya, yıpratmaya, aşındırmaya çalışırlar. Hâlbuki insan, ne bunların gürültüsünü duyar, ne de mevcudiyetlerinden haberdardır. Onlar da tamamıyla insanı göremez ve hele kat’iyen ihâta edemezler. Esasen, insanı görüp tam ihâta edebilmeleri için, onun dışında ve tamamen müstakil olmaları ve aynı zamanda onu görebilecekleri teleskop gibi bir göze sahip bulunmaları lâzımdır. Demek ki, ihâta edemeyişleri görmelerine mâni oluyor. Onlar ise, o anda neyin karşısında bulunuyorlarsa ancak onu görüyorlar...

Mikro âlemdeki bu misale benzer bir misal de, makro âlemden arz edelim; meselâ: Büyük bir teleskobun başına oturduğumuzu düşünelim ki; bu teleskop, ışık yılıyla dört milyar sene ötesini gösteriyor. Yine de, bütün kâinat ve mekânlar hakkındaki bilgimiz “deryada katre.” Belki, sadece o teleskopla gördüğümüz saha hakkında, bulanık faraziyeler nev’inden bir kısım mâlûmata sahip olabiliyoruz. Bu faraziyeler ile de yeni faraziyelere ulaşarak başka mâlûmatlar elde etmeye çalışıyoruz.

Biz burada da, kâinatın idaresini, umumî şeklini, muhtevasını ve mahiyetini göremeyecek ve idrak edemeyeceğiz. Çünkü, mikro âlemde olduğu gibi, makro âlemde de tam bir ihâtaya sahip değiliz.

Görülüyor ki, elimizde mikroskop veya X ışınları, mikro varlıklar karşısında ihâtasızlık içinde olduğumuz gibi, makro âlemde de aynı ihâtasızlık içinde bulunuyoruz. Şimdi bir de, Allah'ı (c.c.) düşünelim: Peygamber Efendimiz (s.a.s.) buyuruyor ki: “Allah'ın kürsîsine nispeten, bütün kevn ü mekânlar (yani ışık hızıyla trilyon defa trilyon derinlikleri bulunan kevn ü mekânlar), çöle atılmış bir halka gibidir. “*O'nun arşına nispeten de kürsî, çöle atılmış bir halka gibidir.*”²⁴ Kemmiyet ve keyfiyet ölçüleri içinde, arş ve kürsî ele alınırken ortaya konan nispetlerle bu ne müthiş azamet!.. Allah Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, emir ve iradesini bu arş ve kürsîden tenfiz ve hükmünü oradan icrâ ediyor...

Şimdi, kâinatlara nispeten mikroskobik bir hüviyette olan sizlerin, bütün kevn ü mekânları anlayabilme iddianız, nasıl abes bir iş ise, öyle de bütün mekânlar O'na nispeten mikroskobik bir varlık hâline gelen; Arş-ı Âzam'ı anlama gayretiniz de o derece abes bir iştir. Kaldı ki, Arş-ı Âzam da ancak, Allah'ın emirlerinin tenfiz ve icrâ mahallidir. Böyle olunca, Allah nasıl ihâta edilip kavranacak ki?..

Onun için Kur'ân-ı Kerim'de “*O'nu gözler ihâta edemez; O (nun ilmi) ise bütün gözleri ihâta eder.*” buyurulmaktadır.²⁵

Evet, o basar ve basiretler O'nu idrak ve ihâta edemez. Görmek için ihâta lâzımdır. O, bütün basar ve basiretleri idrak buyurur, ihâta buyurur da, gözler

İbn Kesîr, Tefsir 1/310; Taberî, Tefsir 3/10. 24
En'âm sûresi, 6/103.25

O'nu ihâta edemez. Mevzuun aydınlığa kavuşması için, bu cihetin de böylece bilinmesi şarttır.

Bir diğer yönüyle; nur, Allah'ın (c.c.) hicâbıdır (perde). Biz, nuru bile ihâta edemiyoruz. Efendimiz'e (s.a.s.) miraçtan dönüşte, sahabî sordu: "Rabbini gördün mü?" Bir defa şöyle buyurdular: (Ebû Zerr naklediyor) "O bir Nur; nasıl görürüm O'nu."²⁶ Başka bir yerde buyururlar ki: "Ben bir nur gördüm."²⁷ Hâlbuki nur, mahlûktur. Allah, Münevviru'n-Nur'dur. Nur'a şekil veren, biçim veren, tasvîrini yapan Allah'dır (c.c.). Nur, Allah değildir; O'nun mahlûkudur. Başka bir hadiste tavzih buyururlar: "Allah'ın hicâbı nurdur."²⁸ Yani sizinle O'nun arasında bir nur vardır. Siz, nur ile muhâtsınız. Burada da ayrı bir derinlik var! Yine muhât diyoruz; ama sıfatları ile, başkası ile değil. Sıfatları ne gayri, ne de aynı...

Ulûhiyete dair meselelere girince, mevzu derinleşiyor, ağırlaşıyor ve altından kalkılamaz bir hâl alıyor.

Netice olarak diyebiliriz ki: Allah (c.c.) görülmez. Hicâbı, nurdur O'nun. Siz, görseniz görseniz ancak nur görürsünüz. Meselâ nefs-i emmâre sırrını aşmağa çalıştığınız zaman, kıvılcık bir nur görürsünüz; nefs-i levvâmeye geldiğiniz zaman mavi; nefs-i mutmainneye geldiğiniz zaman da yeşil bir nur görürsünüz. Sonra bir seviyeye gelirsiniz ki, orada gördüğünüz nurun rengini tâyin ve tespit

Müslim, İman 29126

Müslim, İman 292; et-Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat 8/17027

Müslim, İman 29328

edemezsiniz. Bunlar, ehlullahın müşâhedesidir ve ancak vicdanî tecrübelerle inkişaf eder.

Bir fikir verebilmek için, mevzua bu renklerle girdim ve arz etmeye çalıştım. Binâenaleyh, sizin de göreceğiniz sadece, Cenâb-ı Hakk'ın nurunun gölgesinin gölgesinden ibaret olacaktır. Bu itibarla da yine görmüş sayılmayacaksınız.

Şimdi de, mevzûu bir üçüncü yönüyle ele alalım: İbrahim Hakkı Hazretleri der ki:

*“Bulunmaz Rabbimin zıddı ve niddi, misli, âlemde ve sûretten münezzehdir, mukaddestir, Teâlallah.”*²⁹

Evvelâ, Rabbimizin zıddı yoktur. Bu çok mühim bir husustur. Bir şeyin zıddı olacak ki, görülebilsin. Yani sen ışığı görüyorsun; çünkü onun karşısında karanlık var. Kezâ, bir kısım uzunluklar hakkında fikrini söylüyorsun; Meselâ: Bu iki metre diğeri üç ilh... Zıddı olduğundan dolayı, bunlar tertibe girebiliyorlar.

Allah'ın ne zıddı, ne de niddi vardır ki: karanlık ışığı gösterdiği gibi, O da, zıddıyla görünsün.

Bir de bu meseleyi fizik açısından ele alalım. Acaba insan, şu önüne serilip teşhir edilen kevn ü mekânın kaçta kaçını görüyor. Evet, gördüğünüz şeyler hakkında bir rakam verebilir misiniz? Meselâ, düşünelim ki,

İbrahim Hakkı, Ehl-i Sünnet İnanıcı, 4. beyit.29

görülebilecek şeylerden milyar kere milyar eşya şu kâinat meşherinde bizim nazarımıza arz edilmiş ve “Buyurun, görün, ibret alın; Yaradan’ı alkışlayın!” denmiş. Hâlbuki nazarımıza arz edilen bu şeylerin ancak milyonda beşini görebiliyor, geri kalanları ise tanımıyoruz bile. Evet, sadece belli bir boyda, belli ışık dalgaları içinde olanları görüyoruz. O hâlde dikkat buyurun, “Ben niye Allah’ı görmüyorum?” diyen bir insan, milyonda beş gördüğü daracık kâinatın içine, bütün kevn ü mekânı elinde tutan Allah’ı da sokmak istiyor!.. Âh, sefil düşünce!..

Evet, âyât-ı tekvîniyye (kâinat kitabının mevzu ve meseleleri) karşısında bin türlü kafa sancısı çeken, O’nu görecektir. Büyük nebî Hz. Musa ve nebîlerin efendisi Hz. Muhammed (s.a.s.) kendi durumlarına göre mutlaka O’nu görecektir. Diğerleri de kendi çaplarına göre... Ve, burada araştırma, tefekkür etme hususuna büyük bir teşvik vardır. Âhirette bey ve sultan olmak isteyenler, dünyada, kafa ve kalb yapılarını yenilemeye çalışacak, daha doğrusu, orada, fikren ve ruhen yükselmiş kimselere yakışır şekilde Allah’ı görmek ve duymak için burada, kalb ve ruhlarını yaşayacak, himmetlerini âli tutacak; bir kova su ile oraya gitmeyecek, bir umman taşıyacaklar ötelere... İbrahim Hakkı Hazretlerinin zayıf olduğuna bakmadan tercüme ettiği bir hadis-i şerifte - bazıları mevzu da diyor- şöyle buyrulmuştur:

“Sığmam dedi Hak, arz u semâya;

Kenzen bilindi, dil madeninden.”³⁰

Cihanlar, azameti yanında zerreler kadar dahi olmayan O yüce varlık, ne lütûfkârdır ki; her mü'minin kalbinde “kenzen” bilinir ve O'nun duygularının itmînanına vesile olur!..

Her şeyin doğrusunu O bilir.

Basar: Görme

Faraziye: Varsayım

Basiret: Feraset, kavrayış, ön sezi

İhata: Kavrama, içine alma, kuşatma

Kevnü mekan: Varlık, kâinat

Muhât: Etrafı kuşatılmış, çevrilmiş, ihata olunmuş

Nidd: Eş, benzer

Nefs-i emmâre: İnsanı kötülüğe sürükleyen nefis

Nefs-i levvame: Kötülüğe sürükleyen fakat sonrasında vicdan azabı veren nefis

Nefs-i mutmaine: İyilikle kötülüğü ayırt eden, kişiyi Allah'a yaklaştıran nefis

Tenfiz: Hükmü yerine getirme

“Allah her şeyi yarattı, -hâşâ- O’nu kim yarattı?” deniliyor. Bu husus nasıl izah edilebilir?

Bu soru da çok sorulan sorulardan biridir.

Ben bu soruyu, Resûl-i Ekrem’in (s.a.s.) Peygamberliğinin bir alâmeti olarak görüyor ve verdiği gaybî ihbârın tahakkuku karşısında boynumu büküp “*Eşhedü enne Muhammede’r-Resûlullah.*” diyerek şehâdet ediyorum. Evet, Resûl-i Ekrem (s.a.s.) Allah’ın şerefli elçisidir. Kıyâmete kadar olup bitecek her şeyi, bir televizyon ekranından görüyor gibi seyretmiş ve söylediği her şeyi dosdoğru söylemiştir. Daha sonra meydana gelecek hâdiseler hakkında verdiği hükümler, söylediği şeyler o kadar isabetlidir ki; yeri geldiği zaman hepsi de aynı aynına doğru çıkmıştır. İşte, bu da onlardan bir tanesidir. Buyurur ki: (Sahabenin aklından böyle bir şey geçmez) “Bir gün gelecek ayağını ayağının üstüne atarak -gurur, kibir, enâniyet içinde ve her meseleyi halletmiş gibi- bunu Allah yarattı, şunu Allah yarattı, Allah’ı kimi yarattı?” diyecekler.³¹ Ben, bu soru tevcîh edildiği zaman kendi kendime düşündüm ve “*Eşhedü enne Muhammede’r-Resûlullah.*” dedim. Nasıl da görmüşsün ve nasıl da doğru söylüyorsun!... Şu, nefisleri ve enâniyetleri firavunlaşan, sebeplere ulûhiyet isnat eden ve her şeyi sebepler içinde izaha kalkışan insanların idraksizliğini, düşünce sefaletini bundan daha güzel ifade mümkün olamazdı...

Buhârî, Bed’ul-Halk, 11; Müslim, İman, 2/4-31

Asıl meseleye gelince, bu da, inkârcıların ortaya attıkları sorulardan biridir. Çok defa, körpe dimağlar, bu türlü soruların altında kalır ve ezilirler. Evet onlar, nâmütenâhîliği anlayamaz; sebeplerin zincirleme uzayıp gitmesini ve böyle bir aldatmacanın bir şey ifade edip etmemesini kat'iyen değerlendiremezler.

Bundan ötürü tereddüde düşer de, zanneder ki; Allah da bir sebeptir; tıpkı herhangi bir sebep gibi... Ve Allah'ı, meydana getiren bir sebep vardır ki, Allah, ona göre müsebbeptir (sonuçtur). Bu, bir yanlış kanaatin neticesidir. Ve temelinde de Yaratanın bilinmemesi vardır. Allah, Müsebbibü'l-Esbâb'tır ve varlığının evveli yoktur.

Bugüne kadar kelâmcılar, sebeplerin, böyle zincirleme devam edip gidemeyeceğini belli usûllerle ortaya koyarak “Müsebbibü'l-Esbâb” olan Allah'ın varlığını isbâta çalışmışlardır. Onların, bu husustaki düşüncelerinin hulâsasını, bir iki misalle anlatmakta fayda mülâhaza ediyoruz. Kelâmcılar derler ki: Sebeplerin zincirleme (teselsül) devam edip gideceğini düşünmek, o sebeplerin mahiyetini bilmemenin ve Yaratıcı'dan gaflet etmenin ifadesidir. Evet, eşyanın sonsuzdan beri süregelen bir kısım sebepler zincirinden ibaret olduğuna ihtimal vermek doğru değildir. Böyle bir şeyi mümkün görüp ihtimal vermek sırf bir aldanmışlıktır. Meselâ, yeryüzünün yeşermesi, hava, su ve güneşe bağlı olsun; hava, su güneş de bir kısım madde parçacıklarına; oksijen, hidrojen, karbon, azot... vs. gibi.. bu madde parçaları da daha küçüklere ve onlar

da kendilerinden küçüklere... Bunun böyle uzayıp gitmesine ihtimal vermek ve eşyanın bu yolla izah edileceğine inanmak bir aldanma ve mugalâttir. Hele, bir yerde, bunun karşısına anti-madde, anti-atomla çıkılıyor ve metafizik fiziğe galebe çalıyorsa... Ve hele, ilk ve son bütün sebepler fevkalâde âhenk içinde birer kanun, birer memur gibi hareket ediyorsa!..

Evet, “Şu şundan, şu şundan, şu da şundan...” demek, herhangi bir meseleyi halletmesi şöyle dursun, bilâkis, her şeyi içinden çıkılmaz hâle getirmektedir. Zira, böyle bir meseleyi mümkün görmek, tıpkı “*Yumurta tavuktan, tavuk yumurtadan...*” düşüncesinin ilelebet sürüp gideceğine ihtimal verme gibi bir safsataya benzer ki; bunlardan tavuk veya yumurtayı, Kudreti Sonsuz, Ezelî bir Zât’a vereceğimiz âna kadar, iddialar hep mesnetsiz sayılır. Aksine, bunlar varlığı kendinden olan Yüce Yaratıcı’ya isnat edilince mesele birden aydınlığa kavuşur. Ondan sonra, tek bir hücre olarak yumurtanın yaratılmış olması veya kendi neslini devam ettirmek için tavuğun yaratılmış bulunması ve yumurtanın ondan çıkması arasında fark yoktur.

Bunu böyle kabul etmeyip de “O ondan, o da ondan...” demekle hiçbir şeye aydınlık getirilemeyeceği gibi, cevaplandırılan her soruyla beraber birkaç tane de istifham ortaya çıkacaktır. Meselâ, yağmur, buluta bağlı; bulut, zâit-nâkıs (artı-eksi) habbeciklere, onlar buharlaşma hâdisesine, o da suların mevcûdiyetine ve nihayet o da suyu meydana getiren unsurlara... Böylece sebepler zinciri, belki birkaç adım daha ilerleyerek devam eder durur; ama

durduğu yerde yine “Şöyle de olabilir, böyle de” diyerek insan kendini faraziyelerin kucağında hisseder ve onlarla tatmin olmaya çalışır. Bu ise, fevkalâde bir nizam; bir âhenk ve birbiriyle münasebet içinde, bir hikmet eliyle meydana geldiği sezilen bütün eşyayı çocuk hezeyanlarıyla izah etmeye yeltenmekten başka, bir de ilimlerin ufkunu ve hedefini karartmak demektir. Oysaki, her netice için mutlaka mâkul bir sebebe ihtiyaç vardır. Gayr-i mâkul ve gayr-i mantikî sebeplerin uzayıp gitmesi, uzayıp gitmenin kerâmeti olarak mâkul hâle geleceğini düşünmek, imkânsızı mümkün görmek gibi bir hezeyandır.

Şimdi bir misalle bu hususu aydınlatmaya çalışalım. Meselâ: Ben, arka ayakları olmayan bir sandalye üzerinde oturuyorum. Sandalye, düşmemesi için, kendisi gibi bir diğer sandalyeye dayandırılmış, o da bir başkasına... İlâ nihâye devam edip gidiyor. Bu hâl, zaman ve mekânlara sığmayan rakamlarla sürüp gitse de, arka ayakları olan ve yere tam oturan bir mesnede dayandırılmadıktan sonra, işi zincirleme uzatıp durmak, sandalyeye arka ayak olamayacaktır.

Bir başka numune, meselâ: Önümüzde bir sıfır olduğunu düşünelim. Bu sıfır, solundaki bir rakamla omuz omuza gelmedikten sonra, mücerret sıfırların çoğaltılması kat'iyen ona bir değer kazandırmayacaktır. Trilyon defa trilyon sıfırlar peşi peşine sıralansa dahi, kıymet yine sıfır olacaktır. Ne vakit soluna bir rakam konulacak, işte o zaman sıfır da solundaki rakama göre bir kıymet alacaktır. Bu, şunu ifade etmektedir: Bir şeyin müstakillen varlığı yok ve kendi

kendine kâim değilse, kendisi gibi muhtaçların ona varlık bahşetmelerine ve esas olmalarına imkân yoktur. Hep aynı şeye muhtaç ve aynı hususta âciz olanların bir araya gelmesi, ihtiyacı çoğaltma ve aczi arttırmadan başka bir işe yaramaz. Kaldı ki –muhâl farz- sebeplerin müdahalesi kabul edilse bile, fiziğin sarsılmaz kanunlarından “tenâsüb-ü illiyet” prensibine göre, sebeple netice arasında mâkul bir münasebetin bulunması şarttır. Buna göre, meselâ; yer kürenin hayata müsait hâle gelmesinden, insanın düşünür bir varlık olmasına kadar, her şeye bir sebep bulmak, hem de mâkul ve o neticeyi hâsıl etmeye gücü yetebilecek bir sebep bulmak lâzım gelir.

Oysaki, küre-i arzın hâlihazırdaki durumundan; yani, hızı, Güneş’e olan mesafesi, atmosfer tabakası, periyodiği, hikmetli meyli; atmosferi teşkil eden gazların ihtiva ettiği maslahatlar.. gibi hususlardan tutun da, onun toprak ve nebat örtüsüne; denizlere ve onlarda cereyan eden esrarlı kanunlara, rüzgârlar ve onların yüklendikleri vazifelere kadar binlerce, yüz binlerce hâdise, öyle bir âhenk içinde cereyan etmektedir ki; bütün bunları kör-sağır sebeplere ve serseri tesadüflere havale etmek, aklın kendi kendini nakzetmesi ve çürütmesi demektir.

Vâkıa, bu hususta, kelâmcıların “devir ve teselsül” yoluyla bütün sebepleri kesip biçtikten sonra, işi müsebbibü’l-esbâp olan Allah’a ulaştırıp sonra da her şeye “mümkünü’l-vücûd” demelerine karşılık, bütün sebeplerin, bütün illetlerin gidip O’na dayandığı zâta “Vâcibü’l-Vücûd” diyerek tevhide

menfezler açmışlar ise de, onların elde ettikleri neticeyi daha selâmetli bir yolda elde etmek de mümkündür. Evet, Yüce Yaratıcı'nın her eserinde kendine ait mühürlerin, sikkelerin bulunması, O'nun varlığına bir değil, binlerce delillerdir. İlimlerin, kâinatın sırlarına ışık tutmaya başladığı günümüzde, her fen kendine has diliyle O'nun varlığını ilân etmekte ve O'nu haykırmaktadır.

Bu mevzuda pek çok kimsenin yazdığı çok kıymetli eserlere iktifâ ederek sadede dönüyorum.

Evet, her şey sonradan var olmuştur. Var edense Allah'tır. Allah, Allah olduğu için, yaratılmamıştır. Yaratılan her şey mahlûk ve muhtaçtır. O ise, varlığı kendinden ve kimseye muhtaç olmayan bir Ganiyy-i Ale'l-Itlak'tır. Her şey gidip O'na dayanmakta; bütün karanlıklar, izah edilemeyecek gibi görünen şeyler, O'nunla aydınlığa kavuşmaktadır. Var eden O, varlığı sürdüren O, çeken O, iten O ve bir hedefe götüren de O'dur. Artık, O'ndan öte bir şey yoktur ki, O'na da bir sebep aransın!..

Bunu da yine bir-iki basit misalle izah etmeye çalışalım: Meselâ, vücudumu ayaklarım taşıyor, ayaklarımı da zemin. Artık böyle mâkul bir taşıyıcı bulduktan sonra bunun ötesinde yeni sebepler aramaya hiç de gerek yoktur. Hem meselâ: Diyelim ki, trenin en arkadaki vagonunu onun önündeki hareket ettiriyor; onu da bir diğeri; onu da bir başkası; nihayet gelip lokomotifeye dayanınca; o, kendine has gücü, kuvveti, yapısı ve işleyişiyle “Kendi kendine hareket ediyor.” deriz. Verilen bu misaller, Allah'ın yarattığı eşyadan ve aldan-

mış akılların yeni yeni sebeplerle lokomotif değiştirmeleri mümkün olacak cinsten misallerdir. Ne var ki, durmadan lokomotif değiştirseler bile, tıkanıp kaldıkları noktaya “İşte sebeplerin bitişi.” deyip suratlarına çarpacağız.

Burada zihinleri bulandıran diğer bir mesele de, sınırlı düşünen insanoğlunun, ezel mefhumunu kavrayamayarak, maddeyi ezelî görmesi, daha sonra da, rakamlarla izah edilmeyecek bir geçmiş içinde, hiç olmayacak bazı şeylere olabilir ihtimalini vermesidir.

Bir kere ezel gelmiş zamanın sonu değil, o bir zamansızlıktır. Zamanlar, kentrilyon defa “kentrilyon” seneleriyle, ezel karşısında bir âşire bile olamazlar. Oysaki, sebeplerin teselsülünde bir esas olan maddenin bir başlangıcının bulunması bugün hemen herkes tarafından bilinip kabul edilen bir mevzudur. Elektronların hareketi, çekirdek fiziğindeki sır, devamlı radyasyon neşreden Güneş’teki esrarlı işleyiş ve termodinamik kanununun kâinat çapındaki geçerliliği, her şeyin bir sonu olacağına dair yıldızlar cesâmetinde ve güneşler parlaklığında bin bir mesajdır. Sonu olan her şeyin bir başlangıcının bulunması ise, üzerinde münakaşa yapılmayacak kadar açık ve bedihîdir.

Binâenaleyh her şey, başlangıçta varlığa mazhariyetiyle, Yaradan’dan bahsettiği gibi, sönüp gitmesiyle de O’nun evvel ve âhiri olmadığına delâlet etmektedir. Zira, başlangıcı olanın bir gün sonunun geleceği tabîi olduğu gibi, evveli olmayanın, âhiri olmayacağı da zarurîdir. Onun içindir ki bizler madde ve maddeden meydana gelen her şeye, bugün var olsa dahi, yarın yok olacağı

nazarıyla bakmaktayız. Ancak, kâinatların tedricî olarak eriyip gitmesi, maddenin yavaş yavaş tükenmesi, çoklarını aldatabilecek mahiyette ve oldukça âhestedir. Ne var ki, yavaş da olsa, uzun bir geçmişten bu yana gelişip genişleyen dünyalar, bir gün büzüle-çekile mutlaka silinip gideceklerdir. Evet madde bugün var ise de, bir kısım pozitif neticelerin ışığı altında, başkalaşmaya doğru gittiğinden kimsenin kuşkusu yoktur. Şimdi bunu size, yine bir tren misaliyle anlatmaya çalışalım:

Farz ediniz ki, İzmir'den kalkan bir tren, "50-55" km ötede bulunan Turgutlu istikametine hareket etti. Hareket esnasında trenin hızı saatte "55" kilometredir. Buna göre, trenimiz bu mesafeyi ancak bir saatte alabilecektir. Bu hızla yarım saat kadar yürüyen tren, yolun geriye kalan kısmında hızını tam yarıya düşürür. Buna göre, yolun henüz kat edilmedik 27.5 kilometrelik mesafesi kalmıştır ki, hızını yarıya düşüren tren bu 27.5 kilometrenin ancak yarısını, yarım saatte alabilecektir. Bu tempoyla hareket eden tren yarım saat gittikten sonra yine hızını yarıya indirdiğini düşünelim; geriye kalan kısmın yarısını da yarım saatte kat edebilecektir. Böylece her yarım saatte bir hızını yarıya düşüren tren, âdeta hiçbir zaman Turgutlu'ya ulaşamayacaktır: 'Aslında mesafeler bitecek ve varılması gerekli olan yere mutlaka varılacaktır. Ancak, bu tempo ile hareket edildiği sürece, insan hiçbir zaman oraya varamayacağını zannedecektir.

Bunun gibi, madde de bir çözüme ve inhilâle doğru gitmektedir. Bu birkaç milyon sene sonra dahi olsa mutlaka tahakkuk edecektir. Ve, Varlığı Kendinden olanın dışında her şey fenâ ve zevâl bulup gidecek, sadece O kalacaktır.

Netice, Allah bizzat var ve her şeyin yaratıcısıdır. O'na yaratılmışlık isnadı, Yaratıcı'yı yaratılıştan ayıramama gibi bir düşünce sefaletidir. Bu türlü ürpertici bir tasavvuru ortaya atan zavallı münkirler, akıllı görüneyim derken, akılla nasıl bir tenakuza düştüklerinin farkında bile değildirler. Evet bugün artık, birinin kalkıp maddeye, ezeliyet kesip biçmesi ve Zât-ı Ulûhiyeti inkâr etmesi oldukça garip ve garip olduğu kadar da bağnazca bir iddiadır.

Ne var ki, eşya ve hâdiselere gerektiği gibi nüfûz edemeyen bir kısım materyalistler, maddenin ense köküne inen çözümlü dağılmayı, atomun karşısına dikilen tükenişi, mânâ ve neticeleriyle sezip idrak edecekleri güne kadar düşüncelerinde hakikatsiz, beyanlarında yalancı olmalarına rağmen, bir kısım safderûn kimseleri aldatmaya devam edeceklerdir.

İşin doğrusunu, ilmi bütün eşyayı ihâta eden Zât-ı Ulûhiyet bilir.

Âşire: Saniyenin onda biri

Fena: Yokluk, yok olma

Ganiyy-i Ale'l-İtlak: Kayıtsız, sınırsız zenginlik sahibi Allah (c.c.)

Gayr-i mâkul: Akla uygun olmayan, saçma

Gayr-i mantıkî: Mantıksız

Habbe: Tohum, tane

Hezeyan: Saçmalama

Muhal farz: Olabileceğini kabul ederek, varsayarak

Nakzetmek: Hükümü bozmak, yok saymak

Müsebbibü'l-Esbab: Sebepleri birbirine bağlı icad eden, yaratan Allah (c.c.)

Nâmütenâhi: Nihayetsiz, sonsuz

Tedrici: Yavaş yavaş, azar azar

Tenâsüb-ü illiyet: Sebep sonuç uygunluğu

Termodinamik: Isı enerjisi ile kinetik enerji arasındaki olayları inceleyen fizik kolu

Teselsül: Art arda gelme, birbirini takip etme, zincirleme

Zeval: Zail olma, sona erme

Allah kâinatı yaratmaya neden lüzum gördü ve neden daha önce yaratmadı da sonradan yarattı?

Bu sorunun iki yönü var: Biri; kâinatın niçin yaratılmış olduğu, ikincisi ise neden daha önceden yaratılmadığıdır. Evvelâ, hemen arz edeyim ki, biz insanlar her şeyi kendi ölçülerimiz zaviyesinden ele alıyor ve ona göre fikirler imâl ediyoruz. Meselâ, biz bir şeyi yaparken lüzum hisseder öyle yaparız. Ve çok defa, kat'î zaruretlerle ancak harekete geçeriz. Böyle bir düşünce saplantısıyla, Cenâb-ı Hakk'ı da kendimize kıyas ederek öyle yapacağını zannediyoruz. Hâlbuki böyle bir soruyu tevcih ederken düşünmeliyiz ki; Allah birer eksiklik ve noksanlık olan bu türlü şeylerden münezzehtir.

“Allah, kâinatı niye yarattı?” sorusunu cedel yoluyla ele almak da mümkündür: Kimdir kâinatın yaratılmasından rahatsız olan? Bir insan gösterebilir misiniz ki; şu tohum atma, döllendirme, mahsûl alma ve bütün imkânlarını en iyi şekilde kullanarak mes'ut olma yollarını araştırmasın? Evet, bir kısım sıkıcı hâdiseler karşısında, aceleden verilmiş kararlarla, dünyaya gelişine pişmanlık izhar edenler, hatta hayatlarına kıyanlar vardır; fakat bunlar nedret ifade edecek kadar ehemmiyetsizdir. Yoksa, herkes “Var” olduğuna, hayata mazhariyetine, insan olarak bulunuşuna, pişmanlık şöyle dursun, şükranla dolup taşmaktadır. Rica ederim, çocuk olup kucaklarda bulunmaktan, delikanlılıkta iliklerine kadar varlığının neşvesini duymaktan, olgunlukta aile ve çoluk çocukla hemhâl olmaktan şikâyet etmek mümkün müdür? Ve hele ötelere

inanan insanlar için... Bir de bu insan, bütün bir saadetin teminâtı olan ebedî bahtiyarlığın tohumlarını nemâlandırabiliyorsa, şikâyet etmek şöyle dursun; mutlak saadete açılan menfezlerin sırlı anahtarlarını keşfettiğinden ötürü çok çok memnun olacaktır.

Evet biz, bütün bunları vicdanlarımızda duyuyor ve kâinatı yaratan, bizi buraya getiren Zât'a, kalb dolusu şükranlarımızı arz ediyoruz.

Meselenin, kendi realitesi içinde izahına gelince: Bu kâinatın, büyük-küçük, canlı-cansız, rengârenk sanat eserleriyle süslenmiş; bitip tükenme bilmeyen bir *"manzaralar resmî geçidi"* ve bir meşher mahiyetinde, herkesi seyr ve tenezzühe sevk edecek cazibedârlık içinde hazırlanmış olduğu görünüyor.

Bu güzel manzaralar, bu fevkalâde süs ve ihtişamlar, bir sel gibi akıp giden hâdiseler üzerinde, bir iş ve ameli, o iş ve amele hâkim kudretli ve sevimli eli gösteriyor. Bizler, bu fiiller adesesıyla dalgalanan isimlere şâhit oluyor ve maşukuna visal aşkıyla koşan âşıklar gibi, bu çakıp çakıp göz kırpmaların, parlayıp parlayıp işaret etmelerin arkasına düşüyor ve kendimizi bizim için bir belirsizlik arz eden sıfatlar dairesi önünde buluyoruz. Şaşkın, yorgun ve alabildiğine arzulu... Kalbe açılan menfezlerle zâtîşeinleri takibe çalışıyor ve kendimizden geçiyoruz. Bir yükseliş ve urûc içinde cereyan eden bu yolculuk, eşya ve hâdiselerden tut tâ insan-kâinat münasebetlerine; ondan insanın Allah'ın

isimleri, sıfatları dairesiyle alâkasına kadar çok geniş bir sahada cereyan etmektedir.

Şimdi, biraz da Yaratıcı'nın maksadı mevzuunda bir şeyler söylerken, bu idrak ve inkişâfı, bir avam anlayışı içinde takip edelim:

Meselâ, pek çok işte çok mahir bir sanatkâr düşünelim ki, bu sanatkârın mahir olduğu yönlerden bir tanesi de, güzel yazı yazma (hüsnühat)dır. Bu maharetiyle O, objektifi aşıyor, sübjektife başkaldırıyor ve inşa gücüyle kendini gösteriyor ve yine farzedelim ki, bu sanatkâr, aynı zamanda fevkalâde bir heykeltıraştır; birkaç çekiç darbesiyle en sert mermerlere âdeta canlılık getiriyor, dudağına tebessüm, yanağına gamze hâkkettiği suretlerle ayrı bir maharet izhar ediyor. Hüsnühat yönüyle alkışlanan sanatkârımız, heykeltıraşlığı ile de hakkında yazılan methiye ve takdirleri dinleyedursun, biz onun üçüncü bir kabiliyetini daha kurcalayalım:

Meselâ, sanat dehâmız aynı zamanda mahir bir dülger olsun.. cevize sanat ruhunu aksettiren, gürgene ölümsüzlük kazandıran, abanozu sanat ruhuyla diriltten üstün bir dülger.. Sanat ve sanatkârdan anlayan eller bu hususta da onu alkışlaya dursun, biz onun maharetlerinin bir başka yönüne daha bakalım:

Meselâ, şimdi de aynı zâtın mükemmel bir ressam olduğunu düşünelim. Fırçasının geçtiği yerlerde en güzel motifler, en şahane kombinezonlar sıralansın dursun ve bir-iki el hareketiyle insanı kendinden geçirecek şeyleri resmetsin... Daha bir sürü sanat sıralayabiliriz ki, ilâve edilen her yeni sanat,

sanat-dehâmızın ayrı bir yönüne aydınlık getirmekte ve onu o yönüyle de tanımamıza yardımcı olmaktadır.

Şimdi, böyle bir sanatkâr, kabiliyetleriyle kendini göstermedikten sonra, onu bilmemiz mümkün olmayacağı gibi, bazı sanatlarını izhar etmemesiyle de, tam ve kusursuz bir tanımadan söz edilemeyecektir. Bu itibardır ki, her istîdat, kendinde saklı kabiliyetleri izhar ve ilim planındaki varlıklara, haricî vücût giydirip teşhir etmek ister. Tohumdaki hayat ukdesinin uyanması, spermin var olma kavgasındaki aşk ve heyecanı, rutubet habbeciklerinin yağmur olmak için bin bir güçlülere katlanmaları, hep bu görünme ve gösterme şevkiyle yapılan şeylerden değil midir?

Bunlar, hem bizde, hem de bütün varlıklarda bir zaafın, bir arzunun ve önüne geçilmez bir iştiyakın ifadesidir ki, zaten, aslından aksetmiş gölgeleri, bunun dışında da düşünemeyiz. Ama, asıl Sanatkâr'a gelince, O, kendi sanatlarında eksiklik ifade eden bu türlü ârâzlardan münezzehtir. Şurası unutulmamalıdır ki, aslın ne cilvesi, ne de cilvenin tertibi, kat'iyen gölgedeki gibi olmayacaktır.

Evet, bütün kevn ü mekânları dolduran rengârenk ve çeşit çeşit dalgalanmalar, bize bin bir isimden haber vermekte ve her isim bir sanat âbidesi üzerinde aydınlatıcı bir nur gibi, hünerli bir Zât'ın sıfatlarını tanıtmaya rehberlik yapmakta ve o gizli Zât'ın mesajlarıyla kalbimizi uyarmaktadır.

Büyük Sanatkâr, güzelliğin, envai ile kendi güzelliğini, nizam ve ahengin şiiirimsi keyfiyetiyle irade ve kuvvetini, kalbin en gizli arzularına kadar her şeyi vermesi ile rahmet ve şefkatini ve daha bunlar gibi binlerce sıfat ve unvanlarıyla kendini bizlere tanıttırmak, hem de eksiksiz olarak tanıttırmak istemektedir.

Tabir-i diğlerle O, geniş ilmindeki ilmî mahiyetleri, haricî vücutlarla sahneye sürüp, kudret ve iradesinin cilvesini göstermek; en hârîka sanat eserlerini, şuurlu varlıkların idrak menşurundan geçirerek, zeminden semâyâ kadar bir hayret ve hayranlık, bir idrak ve takdir velvelesi uyarmak istiyor.

Demek mahir, hem binlerce fende mahir bir Sanatkâr, sanatlarıyla hârîka istîdat ve kabiliyetlerini gösterdiği gibi, en yüce mânâsıyla, bu kâinatın Sahibi de, kendi sanat şe'nini göstermek için, bu muhteşem kâinat sarayını yaratmış...

Şimdi de, *“Daha önce niye yaratmadı?”* meselesine gelelim: Evvelâ *“Daha önce”* ne demek? *“Şu kadar zaman, şu kadar sene de, neden daha fazla değil”* demek istiyorsak; zaman kaydına giren sonsuz “evvel”lere dahi aynı sual vârit olacaktır. Meselâ, niye bir trilyon sene evvel yarattı da, yüz trilyon sene evvel yaratmadı? Bilmem ki, böyle bir sual ve itiraza, mâkul bir sebep göstermek mümkün olabilecek midir?

Şayet, *“Niye daha evvel yaratmadı?”* sözüyle, ezeliyeti, yani zaman kaydı altına girmemeyi kastediyorsak, o husus varlığı kendinden olan Zât-ı Ecell-i Âlâ'nın kendine has sıfatı ve Zâtı'nın lâzımıdır. Yani O, O'ndan başkasına ait olamaz, başkasında ezeliyet bulunmaz.

Ancak, mahlûkatın Allah'ın ilmi içinde bir ilmî vücûtları vardır ki; istersek ona tasavvufî ifade ile “*sabit ayn'lar, zilâl-i envâr*” diyelim; istersek O'nu sadece plân ve proje gibi sınırlı ve mahdut şeyler olarak ele alalım; lizâtiha onlara ezeliyet atfetmek hata; bizim böyle bir hususu kurcalamamız da en azından; Allah'a karşı sû-i edep olacaktır.

Bizler, daracık kıstaslarımızla haricî vücut giymiş, şu cesetler ve ruhlar hakkında bir şeyler söylesek bile, bizim için gayp sayılan hususlar hakkında söz söylemek, en hafif mânâsıyla kendini bilmemezliktir.

Bütün kevn ü mekânlar, Kürsî'sine nispeten çöle atılmış bir halka mesabesinde kalan ve Arş'ına nispeten de, Kürsîsi o hâle gelen, Arş-ı Azîm'in Sâhibi'ni, insan nasıl bilecek ki; O'nun Daire-i Ulûhiyetinin sırlarına tercüman olsun!..

Evet, Cenâb-ı Hakk'ın kendine has işlerine ve Zât'ına ayna olacak pek çok şey vardır. Evvelâ, mahlûkat yok iken de O, kendini bilir, eşyaya muhtaç olmadan kendine has işleri bilir; isimlerinde Zatî şe'nlerini görür, bilir isimler âleminde esirde, partiküller dünyasında ve nihayet atom ve büyük mürekkeplerde, isimlerinin cilveleriyle kendini bilir, bildirir ve şuurlu mahlûkatlarına da gösterir..

İlm-i ezelisinde ayrı bir bilme, isimler âleminde -bize göre- ayrı bir bilme; eterde ayrı bir bilme devam edip gider de, O'nda bir değişme olmaz. Zira O, İbrahim Hakkı'nın dediği gibi:

“Yemez içmez, zaman geçmez, beridir cümleden Allah, Tebeddülden, tegayyürden dahi elvan u eşkâlden, Muhakkak ol müberrâdır, budur Selb-i Sifâtullah.”³²

Biz bugün, O’nun neleri tertip edip sahneye sürdüğünü görüyoruz; ama, dün ne olduğumuzu ve yarın ne hâle geleceğimizi bilemiyoruz ve kestiremiyoruz. İlmî varlık ne idi? Ayân-ı sabite ne idi, ruhlar âlemi neyin ifadesi ve nebülozla-rın helezonik keyfiyeti, varlığın hangi muzlim noktasını şiirleştirip âhenge kavuşturuyor ve vuzuh getiriyordu? Bütün bunları bilemediğimiz gibi, yarınki “*ukbâ*” hayatıyla yine önüne ve sonuna bakacak, bu büyük bilmece karşısında: “*Seni de şuûnatını da hakkıyla bilemedik ey Mâruf!*” diyeceğiz.

Şayet, sözü biraz uzattı isem, bu türlü meselelerde ihtiyatlı olmak gerektiği için uzattım, hata etti isem, O’ndan bağışlanmamı dilerim.

Her şeyin en doğrusunu O bilir.

Cedel: Münakaşa. Galibiyet için çekişme. Diyalektik

Zâtî şe’n: Zâta ait iş, hâl ve tavır.

Vahdet-i vücud nedir ve itikadımızla telif edilebilir mi?

Vücûd birliği sözcüğüyle ifade edeceğimiz “vahdet-i vücûd”, daha ziyade tasavvufçular arasında bahis mevzuu olan bir meseledir.

“Vahdet-i vücûd”, çoklarına göre bir zevk ve hâl meselesi olmasına rağmen, bir kısım kimseler ona felsefî bir kisve giydirerek farklı anlamak istemişlerdir. Diğer bir kısmı ise, onunla, vahdet-i mevcûd, “monizm” arasında fark görmemişlerdir.

Müslümanların düşünce tarihinde oldukça mühim bir yer işgal eden “vahdet-i vücûd”, anlayışı da, her meselede olduğu gibi ifrat ve tefritler içinde devam edegelmiştir. Aslında tamamen, Allah’ın zâtıyla alâkalı bu düşünce sistemi, yerinde, ifade ve kelime yetersizliğinden; yerinde, onu şu görülen âleme tatbikten doğan eksikliklerden; yerinde de, felsefî bir hüviyeti olan “panteizmle” arasındaki benzerlikten, hem şimdiye kadar çok farklı anlaşılmış, hem de değişik telâkkilere sebebiyet vermiş, çok münakaşa götürür mevzulardandır.

Bu ekole mensup olanlarca, tevhidin üç mertebesi vardır:

1- Tevhid-i ef’âl (Kâinata meydana gelen her işin fâili Allah’tır, akidesi):

Bu anlayışa göre, hangi sebeple, ne zaman bir iş meydana gelirse gelsin, onun için başka sebep aramaya lüzum yoktur. O, doğrudan doğruya Allah’ın fiilidir.

Burada kelâm ilminin mevzu edindiği şeylerden olan “kesb” ve “halk”

hususlarına intikal ederek, meseleyi dağıtmakta fayda mülâhaza etmiyoruz. Aslında o husus kaderle alâkalı sorular arasında ele alınmıştı...³³

Bu görüşte olanların tevhid-i ef'âli teyit eder delilleri de vardır. Ezcümle: “Allah, sizi de, yaptığınız şeyleri de yaratır.”³⁴ kezâ, “Hepsi Allah’dandır.”³⁵ vs. gibi âyetler zikredilebilir.

2- Tevhid-i sıfât (Bütün kudretlerin, iradelerin, ilimlerin Allah’a ait olduğuna itikat etme): Buna göre bütün cazibeler, dâfialar ve her türlü kuvâ, meleke ondan bir mânâ, bir hâl ve O’na mahsus bir iştir.

3- Tevhid-i Zât: Vücut, yalnız bir zâttan ibarettir. O’nun dışında, görünen şeylere gelince, muhtelif mertebelerde onun zuhur ve tecellîsinden başka bir şey değildir.

Tevhid’in mertebeleri olarak anlatılan bu hususların bütünü üzerinde münakaşa yapılabilir; zuhur ve tecellî nüanslarına kadar kritiğe tâbi tutulabilir. Ne var ki, bizim mevzuumuz bunlardan, tevhidin üçüncü mertebesi olarak ele alınan Tevhid-i Zât’la alâkalı olduğu için, sadece onun üzerinde durmak istiyoruz.

Bu türlü tevhid anlayışının zevk ve hâle inhisar ettirilmesi durumunda, kimsenin diyeceği bir şey olmamış ve üzerinde münakaşa da yapılmamıştır.

Daha geniş bilgi için Muhterem Müellif’in *Kur’ân ve Sünnet Perspektifinde Kader* adlı kitabına bakılabilir.³³

Sâffât sûresi, 37/96³⁴

Nisâ sûresi, 4/78³⁵

Aslında bütün eşya ve hâdiseler Allah'a, O'nun isimlerine dayandırılmadığı takdirde izah edilemeyeceği, ehline sabit bir hakikattir. Böyle bir anlayışta da az-çok aynı mânâda bir tevhid düşüncesi sezilir ki, tasavvufçuların düşünce tarzlarına oldukça yakındır.

Zaten, Sa'düddîn Teftâzânî de "*Şerhu'l-Makâsîd*"ında, vahdet-i vücûda taraftar olanları iki sınıfa ayırarak, bunlardan bir zümrenin, Ehl-i Sünnet'in düşünce sistemi içinde olduğunu söyler ki, biraz evvel arz edildiği üzere, böylelerin durumu hiçbir zaman münakaşa mevzuu olmamıştır.

İmam Teftâzânî'ye göre, vahdet-i vücûdçular iki zümredir: sofîyye ve mutasavvife. Sofîyye, mevcut gibi vücûdda da çokluğu kabul eder; ancak hakikat yolcusu Allah'a ulaşınca, kendini irfan denizine gömülmüş görerek, zâtını Allah'ın zâtında, sıfatlarını Allah'ın sıfatlarında fânî ve yok olmuş bilir ki, böyle bir sâlik'in nazarında, Allah'tan gayri her şey kaybolur ve Hak yolcusu, varlığını, Hak tecellîlerinin bir noktada mihraklaşmasından (odaklaşma) ibaret sayar ki, işte tasavvuf erbâbının "fenâfi't-tevhid" dedikleri hâlet de budur. Çok defa, bu mertebedeki ahvâl iyi tasavvur edilemeyeşinden "hulûl" ve "ittihat" ifade eden sözler de sarf edilmiş olur.

Sofilerden bir zümrenin nazarında böyle bir tevhid, makâm-ı cem'in gereğidir. Tabî bu da, her şeyden evvel bir irfan, sonra da bir zevk meselesidir. Bu makamda insanın, eşyaya hakikî varlık vermesi, müşâhede ve duyuya zıddır. Bu itibarla da, o hâlet içinde sebepleri kabullenmek şirk hissini verir. Aksine bu

idrak ve hâlâta ulaşmadan esbâbı inkâr, riyâkârlık ve mücerret bir iddiadır. Buna binaen cem'in ne demek olduğunu bilemeyen, irfansız; farktan habersiz olan da kulluk esrarından habersiz addedilmiştir. Olgun insan ise fark ve cem'i yerine göre kabul edendir.

İkinci zümre, açıktan açığa vahdet-i vücûda taraftar olanlardır. Bunlara göre vücûd birdir; O da sırf Cenâb-ı Hakk'ın vücûdundan ibarettir. Âlemde görülen çokluk ise, sadece bir hayal ve seraptır.

Görüldüğü üzere, sofîyyede, "Vahdet-i Vücûd" telâkkisi bir zevk, bir hâl işi olmasına mukâbil, sonradan gelen mutasavvifede hakiki bir kanaat ve felsefe olduğu hissini veriyor. Vâkıa kelâmcılardan da bu kanaate sahip olanlar ve hâtta Celâlüddin Devvânî gibi şiddetle müdafaa edenler de az değildir. Ne var ki, dünden bugüne Ehl-i Sünnet ulemâsı eşyanın hakikatinin mevcut ve sabit olduğu mevzuunda ittifak hâlinedirler.

Şeyhülislâm M. Sabri Efendi "*Mevkıfû'l-Akl*" isimli kitabında, Vahdet-i Vücûd nazariyesinin arkasında Vücûd-u Hak, zâtının aynı olduğu düşüncesini göstermektedir. Bu ise vâkıf olanlarca bilindiği gibi, kelâm ulemasına göre, vücûd, mahiyet üzere zâiddir. Bu vâcipte de böyledir, mümkinde de... İmam Eş'arî ise, tam aksine, vücupta da, mümkinde de Vücûd'u, mahiyetin aynı saymıştır. Filozoflar ise, vücûpta, Eş'arî ile aynı düşüncüyü paylaşmasına karşılık, mümkinde, kelâm ulemâsının nokta-i nazarını benimser. Son iki ekol: vücudu, Zât-ı Bârî'nin aynı ve O'nun vücûdundan ibaret saydıklarından, eşyaya

itibarî ve izâfî birer vücut vererek her şeyi Allah'ın zâtından ibaret görmüşlerdir.

Aslında vücûd gibi, sâir, ilâhî sıfatların da, Zât'ının aynı veya gayri olması hususu öteden beri münakaşa edilegelen mevzulardandır. Ancak, pek çok ulemanın da içinde bulunduğu bir cemaat hakkında, vücûd-u Bâri'yi Zâtı'nın aynı sayma düşüncesinde, Vahdet-i Vücûd'a, hatta Vahdet-i Mevcûd'a (monizm) gidileceğini çıkarmak, bu büyük zâtları dalâlet yolunda görmeyi netice verir ki; böyle bir düşünce, mânevî mes'uliyeti, altından kalkılamayacak kadar büyük olsa gerektir.

Vâkıa Celâlüddîn Devvânî "Risâletü'z-Zevrâ" üzerine olan beyanlarıyla, Hakk'ın varlığının Zâtı'nın aynı olduğunu ve Zât-ı Hak'dan başka hakiki mevcud bulunmadığını ve buna göre, vücûd, vücûd olması itibarıyla, Hakk'ın vücûdundan ibaret bulunduğunu ifade ediyor ki, bu da Allah'dan gayri bütün mevcûdâtın vücûdunun, hakiki olmayıp, itibarî ve mecâzî olduğunu anlatmaktan başka bir şey değildir. Devvânî, aynı eserde bir kademe daha ileri giderek: Âlemin, Allah'dan başka birtakım müstakil varlıklar olarak mülâhazasının, hem vücûd itibarıyla, hem de zuhur itibarıyla imkânsız olduğunu ifade eder. "Vücûd itibarıyla âlemin varolması düşünülemez. Zira, Cenâb-ı Hak'tan başka herhangi bir şeyin bizzat mevcud olması imkânsızdır. Zuhûr itibarıyla da mümkünâtın hakiki varolması düşünülemez. Çünkü, bir şeyin zuhûru, ancak Hak'dan ibaret olan Vücûd'a irtibatla meydana gelir. Buna göre Hakk'ın vücûdundan başka

müstakil hakikatler düşünülürse, o vücûtle alâkalı mülâhaza edilmesi lâzım gelir ki, mevcudiyetine hükmedebilsin. Demek ki, vehim ve hayal olarak itibar ettiğimiz hüviyetleri ve zâtları asla mevcut saymamak gerektir.” der.

Muhyiddin İbn Arabî bir derece daha ileri giderek, bir tezâhür ve yansımadan ibaret saydığı âlemin şu görülen hâli, aslâ mevcut ve hele devamlılık içinde bir mevcut olmadığını ısrarla ifade etmektedir. Allah (c.c.) daimi tecellî etmekte, âlem de yenilenip durmaktadır. Bu tecellîler birbirini takip etmekte ve âlem her ân bu tecellîlerle varlık ve yokluk arasında gelip-gitmektedir. Tecellîler o kadar serî ve kesilmeksizin cereyan etmektedir ki; devam edegelen varlık silsilesinde herhangi bir kopukluk da hissedilmemektedir.

Mevlâna Celâleddin-i Rûmî Hazretleri de rengin ve zengin ifadeleriyle, bu kanaate iştirâk eder: “Ey ruhumuzun ruhu, biz kim oluyoruz da, kendimize varlık biçip ortaya çikalım. Biz bir alay hiçten ibaretiz. Bizim varlığımız da bir hiçtir. Sen ise, bir Vücûd-u Mutlak’sın ki, her şeyin ortaya çıkacağı bir aynada, fânîleri gösteriyorsun. Bizler birer aslanlarız, fakat hakiki değil, sancak üzerine nakşedilmiş ve esen rüzgârla hareket eden aslanlar. Sancak üzerindeki bu aslanların hareketleri hissedilir de, bunları hareket ettiren rüzgâr görünmez. -O görünmeyen eksik olmasın!- Bizlerin varlığı senin ihsanın, senin icâdındır. Yokluğa varlık lezzetini tattırıp, onu ezelde kendine âşık etmişsin.” Kâinattaki bütün çalkalanma ve dalgalanmaları Hakk’ın tecellîsinden ibaret sayan bu

düşünce, Hak'dan başka hiçbir şeye vücûd vermemektedir. Onun, bu âleme var nazarıyla bakması, mazhariyet alâkasından ötürü ve mecâzîdir.

Ne var ki, Hakk'ın tecellîsinden ibaret olan varlıklarda, bir de değişiklik ve çokluk göze çarpmaktadır. Bu, aynaların istîdadına bağlı bir değişiklik ve çokluktur ki, Vücûd'un birliğine zarar vermez.

Cüneyd-i Bağdadî de bu hakikati, “Suyun rengi tasın rengidir.” sözüyle ifade eder. Binâenaleyh, hakiki vücûd birdir. Tıpkı bir nur gibi... Bütün varlık bu nurun aksi ve mevcelenmesinden ibarettir. Nasıl ki, muhtelif habbeciklerden meydana gelen yağmur, dolu, şimşek ve gök gürültüsü ayrı ayrı görüntüler arz ediyor olmalarına rağmen, tek hakikatin değişik ahvâlinden ibarettir. Öyle de bir sel gibi akıp giden ve ayrı ayrı tezâhürleri olan eşya ve hâdiseler de, bir hakikatin cilvelerinden ibarettir.

Görüldüğü üzere “Vahdet-i Vücûd” mevzuunu felsefi hüviyette ele alan mutasavvife, ilk sofilerin vahdet-i şuhûda götüren, oldukça duru tevhid akîdelerine mukabil, hulûl ve ittihâdı işmâm eder sözlerden kurtulamamışlardır. Aslında, meseleyi bir ilim ve felsefe mevzuu olarak kabul ettikten sonra böyle bir durumdan kurtulmaları da düşünülemez. Kaldı ki, bunun ötesinde, âyet ve hadîslerle de bir kısım tahşidâtın yapıldığı görülür. Birkaçını arz edelim:

1) *“Siz onları (kâfirleri) öldürmediniz; fakat Allah öldürdü. Attığını da (taş, toprak ve silâh) sen atmadın, ancak Allah attı.”*³⁶

Enfal sûresi, 8/16³⁶

2) “Gerçekten sana biat edenler (Hudeybiye günü) ancak Allah’a biat etmiş olurlar.”³⁷

3) “Kasem olsun ki, insanı Biz yarattık ve nefsinin ona ne vesveseler verdiğini biliriz. Biz ona şah damarından daha yakınız.”³⁸

Aynı istikamette delil olarak gösterilen hadîs-i şerifler de vardır. Ezcümle; İmam Müslim’in rivayet ettiği: “Ey insanoğlu! Hasta oldum beni dolaşmadın? Kul: Yarabbi, Sen Rabbülâlemînsin, Seni nasıl dolaşırım. Cenâb-ı Hak: Bilmiyor musun, falan kulum hasta oldu onu ziyaret etmedin, eğer onu ziyaret etseydin, Beni onun yanında bulurdun...”³⁹ Kezâ, yine aynı kaynakta: “Kulum nâfileler ile Bana yaklaşır, böylece Ben de onu severim ve sevdiğim vakit de, onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum...”⁴⁰

Delil olarak getirilen bu kabil şeyleri çoğaltmak mümkündür. Ancak, çoğaltmanın herhangi bir değişiklik meydana getirmeyeceği mülâhazasıyla kısa kesiyoruz.

Başta, misal olarak bir ikisini arz ettiğim, tasavvuf büyüklerinin de, bu istikamette ifade ettikleri şeyler küçümsenmeyecek kadar çoktur. Ne var ki soruya cevap sadedinde, bütün bir “Vahdet-i Vücûd” tarihini ele almaya imkân olmadığı gibi gerek de yoktur. Biz burada sadece bir iki misale temasla iktifa edeceğiz:

Fetih sûresi, 48/10³⁷

Kâf sûresi, 50/16³⁸

Müslim, Birr 43.³⁹

Buhârî, Rikak 38.⁴⁰

Evvelâ, Kur'ân-ı Kerim'den ilk iki âyeti, Muhkemât'a hamlederek, Kelâm-ı İlâhî'de herhangi bir zıtlığa meydan vermeden, mâkul bir tefsire gitmek en isabetli yoldur ki, şimdiye kadar büyük tefsirciler de hep böyle yapmışlardır.

Bu tevîl, ister fiilin -kimden sâdır olursa olsun- Allah'a ait olduğunu ifade etsin, ister bir mucize mânâsını ifade etsin, ister en şerefli kulunun fiilini, -onun şerefliğini göstermek için- Zât-ı Ulûhiyetine izâfe etsin, isterse güçlülük, isabet ve teyit mânâlarını kastetsin, çok fark etmez...

Aslında, delil olarak getirilen bu âyetlerde, Vahdet-i Vücûd'dan daha ziyâde, eşyanın hakikatının teyit edildiği görülmektedir. Zira, kâfir-mü'min ayrılığından, kâtil, maktûl ayrılığından; muhatap ve üçüncü şahıs ayrılığından bahsediyor ki; bundan, vücûd birliği çıkarmak ancak çok tekellüflü tevillerle mümkün olabilecektir. Hele, şahdamarından daha yakın olmayı ifade eden âyetten,⁴¹ mezkur istikamette bir hüküm çıkarmak, kat'iyen mümkün değildir.

Hadis-i şeriflerde ise, Vücut birliği şöyle dursun, apaçık çokluktan bahsedilmektedir. Kulun kurbiyet kazanacağı âna kadar, bir ikinci varlık olduğunu kabul edip de, belli bir zaman sonra birlikten bahsetmek, mutasavvifenin dahi kabul edemeyeceği bir hulûl ve ittihad akîdesidir.

Hatta bu mevzuda ehlûllahın vahdet-i vücudu teyit ediyor gibi görünen sözlerinde dahi, hep maksatlarının aksine, ikilik hissedilmektedir;

Bkz: Kâf sûresi, 50/16⁴¹

“Gâh güneş, gâh deniz olursun; gâh Kafdağı, gâh Ankâ olursun; Sen zâtında ne o, ne de bu olursun. Ey aklın tasavvurundan müberrâ olan Zât! Sen sonsuz olduğun hâlde, bu kadar suretlerle tecellî ettiğinden dolayı hakkında hem tevhid eden, hem de teşbîh eden hayrettedir.” (Mevlânâ) Hiçbir tevil ve tefsire tâbi tutmadan, ikilik üzere seyredildiği apaçık meydandadır.

Kaldı ki, mutasavvife kendisi de bizzat çokluk semtinde görünmektedir. Muhteşem ifadelerin gölgesinde, başkaları Vahdet-i Vücûd’a delil arayadursun, nazariye taraftarları, nefis öldürme, benliği imhâ etme... gibi, çokluk ifade eden şeylerden bir türlü sıyrılamamışlardır.

Vahdetten hareket edenlerin, noksanlıklardan kurtulmak ve kemâlâta ermek için o kadar meşakatlere katlanmalarına ne gerek var!... Hele, bu büyük zâtların Allah’a kulluk mevzuunda gösterdikleri hassâsiyet, kat’iyen felsefi “Vahdet-i Vücûd” anlayışını cerh etmektedir:

Bir kere, kendini mükellef kabul eden Vahdet-i Vücûdçu, âmir, memur ayrılığını da kabul etmiş demektir. Memuriyeti kabulle beraber, vücut birliğinden bahsetmek bir tenakuzdur. Mükellefiyeti inkâr eden bir kısım zındıklar istisnâ edilecek olursa, Allah karşısında memuriyeti inkâra, şimdiye kadar hiçbir mü’min cesaret edememiştir. Öyle ise, sofîyenin vahdet-i şuhûda bakan ve ona giden “Vahdet-i Vücûd” anlayışları, bir hâle mağlûbiyet, bir istiğrak ve gönülde duyulan şeyleri ifadede bir kelime yetmezliği hali olmasına mukâbil, mutasavvifenin Vahdet-i Vücûd anlayışları, bu iç-idrak ve müşâhedede

bir felsefe yapmak ve hatta bu istikamette, batıda yapılmış bir felsefenin malzemesini kullanmak tarzında bir televvündür.

Başkalarının iddiâ ettiği gibi, İslâm büyükleri, “neoplatonizm” tesirinde, bir “panteizm” felsefesi yapmak istedikleri şekilde kat’iyen anlaşılmalıdır. Belki bu büyük zevât, iç-müşâhede ve duyularını dile getirmek istediklerinde, âriye olarak “neoplatonizm”den aldıkları bir kısım kelimeleri kullanmada beis görmemişlerdir. Yoksa Zât-ı Ulûhiyet anlayışı açısından, iki zümre arasında dağlar kadar fark mevcuttur.

Her şeye rağmen Kur’ân’ın tarif ettiği şekilde, bir dünya ve ukbâ muvazenesine sahip bir topluluğun, aşağıda arz edeceğim hususlar muvâcehesinde, mutasavvifeye isnat edildiği şekilde bir Vahdet-i Vücûd anlayışına kail olmaları asla düşünülemez:

1- Bütün kâinata yayılmış, her yerde ve her şey sayılan bir ilâh akidesi, en uygunsuz, en münasebetsiz şeyleri dahi “Allah” kabul etmeyi netice verir ki; akıl ve nakil böyle bir münasebetsizliği şiddetle reddeder.

2- Kur’ân-ı Kerim, yer yer kâinattan, Allah’ın varlığına ve birliğine istidlâl eder, bu ise “eşya” hakikatinin sabit olduğunu gösterir.

3- Kur’ân-ı Kerim’de, mükerrer âyetler, kâinatın helâk olacağı üzerinde durmakta ve helâki müteâkip yeni dünyaların müjdesini vermektedir. Helâk; mevcut olan bir şeyin, yok olması demektir. Baştan sabit ve mevcut olmayan bir

şeyin helâk olacağından bahsetmek abestir. Kur'ân ise, abes şeylerden bahsetmekten çok yüce ve müberrâdır.

4- Bütün peygamberler (aleyhimüsselâm) istisnasız, büyük, küçük her şeyin sonradan yaratıldığı dersini vermekte ve Hâlık ile mahlûk arasındaki münasebetin bir Yaratıcı ve yaratılan münasebeti olduğunu ısrarla telkin etmektedirler. Mutasavvifeye isnat edildiği şekliyle “Vahdet-i Vücûd” düşüncesinde ise, hem peygamberlerin, hem de onların ellerindeki vahiy hakikatlerinin tekzip edilmesi bahis mevzuu olur ki, bu da dünyânın en doğru insanlarına, en şenî' bir tecavüz ve isnat sayılır.

5- “Vahdet-i Vücûd”a mesnet olarak irât edilen delillerin hemen hepsinde, dâvâya delâletten daha ziyâde ikilik hissi müşâhede edilmektedir.

6- Kur'ân-ı Kerim'in büyük bir kısmı, itaat edenlere mükâfat, isyan edenlere de ceza va'd ve tehdidini ifade etmektedir. “Vahdet-i Vücûd” anlayışı içinde bu âyetlerden bir şey çıkarmak imkân haricîdir. Zira, “İtaat eden kim? Nimet nerede? Suçlu kim? Azap nedir?” sualleri buna göre hiçbir zaman cevap bulamayacaktır.

7- Bütün eşya O'ndan ibaret ve bir sel gibi akıp giden hâdiseler, O'nun bir çeşit tezâhürü kabul kabul edildiği takdirde, şirki ve müşriki, putu ve putperesti kınamak haksızlık olacaktır. Zira, mâdem her tekevün O'nun tezâhürüdür, bahsedilen şeyleri de O'ndan ayrı görmek düşünülmemelidir.

Hâlbuki, tevhid akidesini tespit eden Kur'ân ve Sünnet, aynı zamanda putun ve putperestliğin de en büyük hasmıdır.

8- “Vahdet-i Vücûd”un, ikinci zümreye göre izah edilmesi hâlinde, maddenin kadîm olduğu hükmü hissedilmektedir. Bu ise, bilicmâ küfürdür. Ve... ehlullah böyle bir küfrü irtikâptan kat'iyen müberrâdır.

Bütün bunlardan sonra, mutasavvifeye isnat edilen Vahdet-i Vücûd mesleğiyle, felsefî Vahdet-i Vücûd mesleği arasında, daima açık farklar da göze çarpa gelmiştir.

Felsefî Vahdet-i Vücûd (panteizm) zâhiren mutasavvifenin Vahdet-i Vücûd anlayışıyla alâkalı görülse bile, felsefî -nazarî olarak- Allah ile âlemi; bir şeyden ibaret görmektedir ki, bu da şu iki ana bölümde hulâsa edilebilir:

1- Yalnız Allah, hakiki bir varlıktır; âlem bir kısım tezâhürâtın (manifestations), yahut meydana gelmeler, sâdır olmaların (emanations), heyet-i mecmuasından başka bir şey değildir ki, “Spinoza”nın görüşü de budur.

2- Yalnız âlem hakikidir. Allah mevcud olan şeylerin mecmuundan ibarettir ki, bu da ya tabîî vücûdiyecilik (pantheisme naturaliste) veyahut maddî vücûdîcilik (pantheisme naturalist) mezhebidir. Hegel ve taraftarları da buna zahib olmuşlardır.

Buna binâen diyebiliriz ki:

İslâm mutasavvifesi, Vâcibü'l-Vücûd'da fânî olmalarının ifadesi olarak, kâinatı inkâr etmelerine mukâbil, berikiler, Hâlık-ı Kâinatı sarıp sarmalayıp - hâşâ!- bir tarafa koyma gayreti içindedirler.

Mutasavvifenin, Vahdet-i Vücûd düşüncesi, zımmen Vahdet-i Şuhûdu ifade etmesine karşılık, berikilerin “Vahdet-i Vücûdu” Vahdet-i Mevcûdu, (monizm) işmâm etmektedir.

Birinciler, hâl, müşâhede ve istiğrak gibi, ahvâli ifadede, kelime yetersizliğiyle o türlü müteşâbihâta girmelerine bedel; diğerleri, ilim yapma, felsefe yapma adına böyle bir yola sülûk etmişlerdir.

Birinciler, Allah (c.c.) ile başlayıp, o noktadan eşya ve hâdiseleri değerlendirmelerine mukabil, ikinciler Cenâb-ı Hakk'ı, eşyaya tâbi kılarak meseleyi tetkike koyulmuşlardır.

Birincilerde ilâhî bir zevk, ikincilerde ise sadece nazarîlik...

Birinciler, kendilerini hakîr görme esası üzere yürümede, ikinciler ise, Vâcibü'l-Vücûda benzeme felsefesini yapma gibi farklılıklar göstermektedirler.

İşin en doğrusu O bilir.

Cazibe: Çekim gücü

Halk: Yaratma

Dâfia: Defeden, kovan

Ehlûllah: Allah dostları

Heyet-i mecmua: Genel yapı

Hulûl: Tenasüh inancına göre, ruhun bir bedenden çıktıktan sonra başka bir bedene girmesi

İfrat: Aşırılık, ileri gitme, bir konuda ölçüyü aşma
İnhisar ettirmek: Yalnız bir şeye mahsus kılmak
İstidlâl: Delillendirme, delillerle neticeye varma
İşmâm etmek: Duyurmak, hissettirmek
İtibarî: Farazî, öyle kabul edilen
İttihat: Allahla bir olma, ‘var olan sadece Allah’tır’ deyip kâinatı yok sayma
İzâfî: Bağlı, bağlı olduğu şeye göre değişen, görelî
Kurbîyet: Yakınlık
Kelâm-ı İlâhî: Kur’ân-ı Kerîm
Kesb: Çalışma, kazanma
Kuvâ: Duygular, hisler, fiziki güçler
Muhkemât: Dinde te’vile ve tefsire ihtiyaç duyulmayacak şekilde açık ve kesin olan meseleler
Mutasavvîfe: Tasavvuf ehli
Müteşâbihât: Birden fazla anlamı mümkün olan, gerçek manasının anlaşılması için başka izah veya delillere ihtiyaç duyulan çeşitli meseleleri insan aklına yaklaştırmak için kullanılan benzetme veya mecazi ifadeler
Panteizm: ‘Her şey Tanrı’dır’ diyen, Tanrı ile evreni bir sayan felsefi bir ekol
Tecellî: Gerçekleşme, tahakkuk etme
Tefrit: İfratın zıddı, ortalamanın altında kalma
Tenakuz: İki sözün birbirine uymaması, çelişki
Ukbâ: Ahiret
Vahdet-i mevcûd: Vücut birliği, “Var olan sadece Allah’tır, Vücûd yalnız O Zat’tan ibarettir, O’nun dışında, görünen şeyler muhtelif mertebelerde O’nun zuhur ve tecellisinden başka bir şey değildir.” şeklinde ifade edilebilecek bir tasavvuf ekolü
Zahib olmak: Bir zan taşıyan, bir fikre inanan
Zındık: İnançsız, ateist
Zuhur: Görünme, ortaya çıkma

İlhadın bu kadar ön almasının sebebi nedir?

İlhad, netice itibarıyla inkâr olduğundan, yayılıp gelişmesi daha çok gönül dünyasının yıkılmasıyla alâkalıdır. Tabii, başka sebeplerin mevcûdiyetinden de bahsedilebilir.

İlhad: Düşüncede, inkâr, Allah kabul etmeme ve bir ateizm; tasavvurda, sınırsız hürriyet ve alabildiğine serâzât olma hâleti; amel ve davranışlarda ise, bir ibâhiye (yasak tanımama ve aklına estiği gibi yaşama) keyfiyetidir.

Düşüncede ilhad, nesillerin ihmali, ilim ve ilim yuvalarının sû-i istimâli neticesinde serpilip geliştiği gibi, daha sonra arz edeceğim bir kısım hususlardan destek alarak da, hız kazanmakta ve yaygınlaşmaktadır.

Bir toplum içinde ilhadın ilk yeşerdiği vasat, serpilip geliştiği atmosfer, cehâlet ve kalbsizliğin hâkim olduğu atmosferdir. Kalbi ve ruhu beslenemeyen kitleler er geç ilhadın pençesine düşerler ve Hak yardımı olmazsa bir daha da kurtulmaları imkânsız gibidir... Bir millet, kendini meydana getiren fertlere, öğretilmesi ve inandırılması gerekli olan şeylerin, öğretilmesi ve inandırılması uğrunda, lüzumu derecesinde hassasiyet göstermezse, bilgisizlikten askıya alınan o fertler, kendilerine telkin edilecek her şeyi kabule hazır hâle gelmiş ve dolayısıyla da ilhada itilmiş olurlar.

İlhad; evvelâ, inanç esaslarına karşı alâkasızlık, umursamazlık şeklinde belirir. İçinde biraz da fikir ve düşünce serbestiyeti gamzeden bu tavır, ilhad ve

inkâra destek olabilecek küçük bir emâre bulunca, hemen büyüyüp dal-budak salmaya başlar. İnkârın; ciddî, kayda değer ve ilmî hiçbir sebebi yoktur. Bazen bir ihmal, bazen bir gaflet, bazen de bir yanlış değerlendirme onu doğurabilir.

Günümüzde, bu hususların hemen hepsiyle helâk olmuş pek çok kimse vardır. Ancak, bunlar arasında, ehemmiyet derecesine göre baş sırayı alacakların tesiri, tahribi daha büyük olduğundan, biz de sadece onların üzerinde durmak istiyoruz.

Şunu da hemen arz edeyim ki, burada ilhad ve inkârın izâlesi ve bu hususta gerekli olan delillerin ortaya konması mevkiinde bulunmadığımızdan okuyucu bizden, mücelletlerle ifade edilebilecek şeyleri istememelidir. Aslında, soru-cevap sütunlarında, çok yüklü sayılan böyle derin bir mevzuun, tahlil edilemeyeceği de her hâlde takdir buyrulur. Kaldı ki, o hususta meydana getirilen şaheserler varken, yazılacak şeyler olsa olsa onların tekrarı olacaktır.

Sadede dönelim; günümüzde, her biri, ilâhî birer mektup olan eşya ve her biri kudret kaleminden çıkmış hâdiseler; tabir-i diğerle, tabiat ve onun kanunları, ilhada “meşcerelik” gibi gösterilmekte ve nesiller iğfal edilmektedir. Oysaki, şarkta ve garpta elli bin defa yazılıp çizildiği gibi tabiat kanunları, âhenkle işleyen bir mekanizma, istihsâli fevkalâde bol bir fabrika ise, bu âhenk ve ıttıradı; bu düzen ve istihsal gücünü nereden almıştır? Bir şiir gibi akıcı, bir mûsiki gibi ruhları okşayan tabiatın, bu ses ve soluğunu kendine ve rastlantılara vermek mümkün müdür?

Tabiat, zannedildiği gibi, inşa edici bir güce sahipse, kendinin nasıl varolduğunu, bu gücü nereden elde ettiğini izah edebilir miyiz? Yoksa “Kendi kendini yarattı?” mı diyeceğiz! Bu ne korkunç mugalâta, ne inanılmaz yalandır!..

Bu hilâf-ı vâkinin içyüzü şudur: “Ağaç, ağacı yarattı; dağ, dağı; sema, semayı...” Böyle bir mantıksızlığa “evet” diyecek bir fert çıkacağını zannetmiyorum. Ve şayet “tabiat” denilince, doğrudan doğruya “şariat-ı fitriye”deki kanunlar kastediliyorsa, bu da ayrı bir aldatmacadır. Zira kanun - eskilerin ifadesiyle- bir ârazdır. Âraz, cevherin varlığıyla var ve onunla kâimdir. Yani, bir mürekkebin, bir organizmanın heyet-i umumiyesini, onu tamamlayan bütün parçaları, bir arada düşünmeden, onlarla alâkalı kanun mefhumunu tasavvur etmek mümkün değildir. Başka bir ifade ile, kanunlar varlıklarla kaimdirler. Neşv ü nemâ kanunu bir tohum ve çekirdekle; cazibe kanunu, kütleler arasındaki değişik münasebetler veya hayyizle kâimdir. Bunları çoğaltmak mümkündür. O hâlde, varlıkları düşünmeden kanunları düşünmek ve hele, o kanunları varlığa menşe ve esas saymak tamamen bir hokkabazlık ve diyalektiktir. Sebeplerin varlığa esas ve kâide olması da, bundan daha az garip değildir. Doğrusu, bin bir hikmet ve incelikleri ihtiva eden şu âlemi, hiçbir ilmî kıymeti olmayan sebepler ve rastlantılarla izaha kalkışmak, oldukça gülünç ve gülünç olduğu kadar da ilimlerin butlânını iddia gibi bir tenakuz ve hezeyandır.

Müller'in denemeleri, sebeplerin yetersizliği ve tesadüflerin aczini ilân ederken, ilimler konuşmuş ve ilim hükmünü vermişti. “Sovyetler Birliği Kimya Enstitüsü”, Oparin başkanlığındaki 22 senelik çalışmasıyla, kimyevî kanunların ve kimyevî reaksiyonların varlığa ışık tutmaktan çok uzak bulunduğunu da - yine ilimler ve ilim adamları- söylüyordu.

Bugün yıllarca ilim mahfillerinde tecrübevî (pozitif) bir hakikat gibi tedaris edilen “evolüsyon ve transformizm”, yeni ilmî buluşlar ve genetikle alâkalı gelişmeler karşısında, artık fantezi birer nazariye hâline gelerek tarihe malzeme olmadan başka hiçbir kıymet-i ilmiyeleri kalmamıştır. Ne acıdır ki, bu yetersiz ve mevsimlik vâhî meseleler hâlâ tamamen muallâkta olan, kültürsüz, mesnetsiz ve kaidesiz zavallı neslimizin ilhadını netice vermektedir.

Bereket versin ki, diğer yanda buna muhâzî olarak, duygu ve düşüncelerimizdeki zedelenmeleri giderecek, kalbî ve ruhî yaralarımızı tedavi edecek bir kısım eserler de, piyasaya sürülmeye başlamıştır. Ve artık bugün, tabiat ve sebepleri hakiki yüzleriyle aydınlığa kavuşturan kitapların, doğu ve batı dilleriyle yazılmış yüzlercesine hemen her yerde rastlamak mümkündür. Kendi dünyamızda yazılanları bir mizaç inhirafı olarak yadırgasak bile, “Niçin Allah’a İnanıyoruz?” gibi kitapları dünya efkârına arz eden yüze yakın batılı kalem, hiç olmazsa bu türlü müstağripleri düşündürmelidir!..

İlmî muhit ve atmosferin bu kadar aydınlığa kavuşmasından sonra, ilhadın bir mizaç inhirafı, bir inat ve peşin kararlılık ve biraz da çocuk ruhluluk

olduğunu söylersek, mübalâğa etmiş olmayız. Ne var ki gençliğimiz, henüz kendini idrak edemediği, ruh dünyasıyla bütünleşemediği için; yukarıda işaret ettiğimiz, bir kısım müzelik ve tamamen fantezi düşünceleri, ilmî gerçekler zannederek aldanmadan da bütün bütün kurtulmuş sayılmaz.

Bunun içindir ki, günümüzde artık doğruyu öğrenme ve öğretme seferberliği her türlü mükellefiyet ve vecibelerin üstünde bir ağırlık kazanmıştır. Bu yüce vazifenin görülmeyişi ise, toplumda telâfisi imkânsız uçurumlar meydana getirecektir ve getirmiştir de. Belki de, yıllar yılı gerçek ızdırabımızın asıl sebebi de budur. Bizler kalb ve kafa izdivacına yükselmiş, kendi içinde derinleşmiş; öğretme aşkıyla yanıp tutuşan muzdarip mürşitlerden mahrum bir kısım talihsizleriz. Ümit ederiz ki, gerçeğin öğreticileri, bu köklü ve beşerî vazifeyi yüklensinler ve bizi asırlık ızdıraplarımızdan kurtarsınlar!

İşte o zaman nesiller düşünce ve tasavvurda istikrara kavuşacak, yanlış düşüncelere kapılmaktan, sarkaç gibi, sağa-sola gidip gelmelerden ve sık sık yer değiştirmelerden kurtulacak, kısmen dahi olsa ilhaddan korunmuş olacaklardır. Netice olarak diyebiliriz ki; düşüncede neslin ilhadı, tamamen bilgisizlikten, terkip kabiliyetine sahip olamamadan, kalb ve ruh gıdasızlığından kaynaklanmaktadır. Zira insan, çok iyi bildiğini -ve hele meziyetleri de varsa- sever; bilmediğine karşı ise, düşman kesilir; en azından alâkasız kalır.

Şimdi, başımızı kaldırıp, raflarda ve vitrinlerde sergilenen kitaplara ve o kitaplara bize anlatılan fikirlere ve tanıtılan şahıslara bakalım. O zaman,

sokaktaki çocuğun neden “Apaçi” kıyafetine girdiğini; neden kendini “Zoro”ya benzettiğini ve nasıl “Don Juan” kesildiğini anlama imkânını bulacağız. Bahsettiğim şeyler, gerçeğe ışık tutan bir iki misaldir. Siz tahrip edici bu unsurların içtimâî ve iktisadî hüviyette olanlarını da eklediğiniz zaman, iliklerinize kadar ürpereceğiniz daha bir sürü şeyle karşılaşabilirsiniz.

Dünden-bugüne insanımız, kendisine iyi olarak tanıttırılanı sevip arkasına düştü. Tanıyıp bilmediklerine karşı da, hep yabancı ve alâkasız kaldı. Şimdi bizlere, onun azgınlaşan ruhu karşısında, kendisine neler götürebileceğimizi düşünerek, bundan sonra olsun, onu boş bırakmamak ve aydınlık yolu göstermek düşünüyor.

Neslin ilhada sürüklenmesi ve inkârın yaygınlaşmasında ikinci mühim âmil de gençlik fitratıdır. Onların sınırsız hürriyet arzuları, doyma bilmeyen iştihaları ve Ankâ gönülleri bir muvazenesizlik ifadesi olarak hep ilhadı benimsemektedir. Bu serâzât gönüller, “Peşin bir dirhem lezzeti, ilerde batmanlarla elem ve ızdıraba tercih ettiklerinden”; acınacak âkıbetlerini hazırlama yolunda, şeytanın önlerine sürdüğü sûrî zevk ve lezzetlere pey çekmekte ve kendini ateşe atan kelebekler gibi, uçup uçup ilhada düşmektedirler.

Bilgisizlik, kalb ve ruh gıdasızlığı gibi hususlar arttıkça, madde ve cismâniyet yüceltici duygulara galebe çalmakta ve Faust’un bir toyluk neticesi özünü Mefisto’ya kaptırdığı gibi, zavallı gençler de gönüllerini şeytana

kaptırmaktadırlar. Evet, ruhlar ölü, kalbler fakir, akıllar alabildiğine hezeyan içinde ise, ilhad mecburî istikamet demektir. İnanç, mes’uliyet duygusu, ısrarlı kalb, ruh terbiye ve tehzîbi ise, gençliğin diri kalmasının en büyük teminatıdır. Yoksa, şeytanın hevâ-i nefislerine musallat olduğu bir topluluk, hezeyandan hezeyana düşecek, durmadan mihrap ve kible değiştirecek ve her “nev-zuhûr” felsefeyi bir halaskâr olarak alkışlayacak ve bir dâye sayıp kendini onun kucağına atacaktır.

Sabah kalktığında nihilizme alkış tutacak; öğlene doğru Marksist-Leninist sisteme selâm duracak; ikindiye doğru existansiyalizme pey çekecek ve belki de, akşam karanlığıyla beraber Hitler’e ait türküler söyleyecektir. Ama, hiç mi hiç, kendi ruh köküne, ulu millet ağacına, onun asırlık meyvelerine; kültür ve medeniyetine dönüp bakmayacaktır.

Tasavvur dünyası bu denli bozulmuş bir neslin, hevâ ve hevesten kurtulması, zihin ve düşüncede istikamete ermesi oldukça müşkül, belki de imkânsızdır.

Onun için, neslimize, bugüne kadar varlığımızı ona borçlu olduğumuz esaslardan müteşekkil bir terminolojinin belletilmesi ve fikir hayatında sistemli ve müstakîm düşünceye ulaştırılması şarttır. Yoksa, bu maymun iştahlılık ve:

“Bu hissizlikle, cemiyet, yaşar derlirse pek yanlış:

Bir millet göster, ölmüş mâneviyâtıyla sağ kalmış.”

M. Akif

İlhada diğerk bir sâik de, her şeyin mubah görülmesi, “ibâhîlik” ve mevcut her şeyden istifade edilmesi düşüncesidir. Dünya nimetlerinin bütününden kâma alma felsefesine dayanan bu anlayış, bilhassa günümüzde sistemleştirilerek bir felsefî mektep hâline getirilmiştir. Bize doğru gelirken, ilk defa “libido” ile sarsılan ve ırgalanan hayâ hissimiz. J.P. Sartre, A. Camus’la yerle bir edilmiş ve harabeye döndürülmüştür.

İnsanı insanlığından utandıran ve daha çok çöplüğe benzeyen bu “ruh sefaleti” felsefesi, nesillere, “İnsanın gerçek yanını aydınlığa kavuşturan bir düşünce sistemi.” diye arz ve takdim edildi. Evvelâ, bütün Avrupa gençliği, daha sonra ise, taklitçi dünya, hipnoz edilmiş gibi bu akıma koştu. İnsanlık, onda, komünizmle güdükleşen benlik ağacının, yeniden serpilip gelişeceğini ve kendi kendine ereceğini zannediyordu. Heyhât! O, son bir kere daha aldatıldığının farkında değildi.

İşte, Yaratıcı’yı kabuldeki, haramlar ve mubahlar inancı böyle alabildiğine soysuzlaşmış ve yılışıklaşmış neslin, her şeyden kâma alma felsefesine ters geldiği için; o, kendini ilhadın kucağına atmakta ve onda Hasan Sabbah’ın yalancı cennetlerini bulmaya çalışmaktadır.

Geleceğin basiretli sevk ve idarecileri, mürşit ve muallimlerinin, ilhadı durdurma adına nazar-ı itibare alacakları mülâhazasıyla yukarıdaki hususları arz ettik. Yoksa, ne serserilik ve hezeyanın sebepleri bunlardan ibarettir, ne de buna karşı yapılması gerekli olan tahşidat söylenenlere münhasırdır.

Başlayan bu yeni dönemde, milletimizin kendi kendini feth ve keşfetmesi
dileğiyle!...

Ateizm: Allah'ın varlığını inkar etme, dinsizlik.

Butlan: Batıl, boş, hükümsüz olma

Evolüsyon: Evrim

Existansiyalizm: Varoluşçuluk

İbâhîlik: Her şeyi helal ve mübah görmek.

Muhâzî: Paralel

İlhâd: Dinsizlik, Allah'ın varlığına birliğine inanmamak

Nihilizm: Her şeyi inkar etme, hiççilik

Serâzâd: Başiboş

Surî zevk: Sahte ve geçici zevk.

Şeriat-ı fıtriye: Cenab-ı Hakk'ın kainata yerleştirdiği tabii kanunlar

Tenâkuz: Çelişki, zıtlık

Transformizm: Canlı varlıkların şekil değiştirdiğini ve birbirine dönüştüğünü ileri süren biyolojik doktrin

**Cenâb-ı Hak bizim bu dünyada nasıl hareket edeceğimizi biliyor.
Emirlerine uyup uymayacağımızı da biliyor. İmtihana neden lüzum
görüyor da bizi dünyaya gönderiyor?**

Evet, Allah nasıl hareket edeceğimizi biliyor, bununla beraber imtihan etmek için dünyaya gönderiyor, tâ sırtımıza yüklediği mükellefiyetlerle istîdat ve kabiliyetlerimizi inkişaf ettirelim. Evet, O bizi yaratırken, tıpkı madenler gibi yaratmıştır.⁴² Bakır madeni, kömür madeni, demir madeni, altın madeni, gümüş madeni.

Bunu, her şeyi var edip geliştiren Rabbimiz olarak yapmış. Nasıl bir sanatkârın mimarî ve estetik gibi kabiliyetleri, maharetleri olur. Ve o, bu sanat eseriyle görünüp bilinmeyi arzu eder. Aynen onun gibi; Cenâb-ı Hakk'ın da birçok isimleri ve bunların tecellîsi olarak sanatları vardır. İşte, bu çeşit çeşit sanatlarını insanların nazarlarına arz etmek için, bu meşhergâhı açarak gizli güzelliklerini izhar buyurmuştur.

Daha açık ifadesiyle, kömür madeninde isimler nasıl tecellî ediyor; demirde, altında, gümüşte nasıl kendisini gösteriyor; sonra insanın müdahalesi ile som altında, som gümüşte, mamûl demirde nasıl tecellî ediyor. Ve, bir adım atmakla, kömürün elmas olmasında -nasıl kendisini göstereceğini nazarımıza arz etmek için, çeşitli derece ve kademelerde- isimlerinin cilvelerini sergiliyor ve böylece, kendisini tam tanıyabilmemize, tam bir fikir edinmemize imkân

Buhârî, Menâkıb 41; Müslim, Birr 16042

veriyor. Evet, her şeyi yapan O'dur. Hem de, her şeyden binlerce meyve verdirerek...

Neticede O'nun bu icraatıyla insanlar tasaffi ediyor, saflaşıp berraklaşıyor ve Cennet'e ehil hâle geliyor. Yani, madenler altın oluyor, elmas oluyor, gümüş oluyor. Bu hususta Efendimiz (s.a.s.) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyuruyorlar: "İnsanlar tıpkı maden gibidir. Cahiliyede hayırlı olanı, İslâmiyet'te de hayırlıdır."⁴³ Yani, cahiliyede izzetli, onurlu Ömer, İslâmiyet'te de, vakârlı, ciddiyetli, gönül sahibi, azametli ve aziz Ömer... Birinde, oldukça sert, oldukça haşin ve istediğini yaptırtan; öbüründe tevazu kanatları yerlere kadar ve insanların ayağının altında; fakat kâfirlere, fâcirlere karşı azîm, cesim bir Ömer!.. Cahiliye devrinde maden olarak nasılsa İslâmiyet'te de öyle.. Onun için; atak, canlı, kanlı insanlar gördüğümüzde arzu ederiz ki, Müslüman olsunlar... Çünkü cahiliyede aziz olan, İslâm'da da aziz olacaktır.

İslâm, -insan unsuru olan- bu madeni ele alır. Yoğurur; olgunlaştırır; som altın hâline getirir. Sahabi böyle som altın hâline gelmişti. Sonraları, değer ve ayar düşmeye başladı. 22 ayar, derken 21, 20, 18, 17, 15... Yirminci asırda Müslümanlar arasında 1 ayara kadar düşenler de oldu. Evet bu asır, o kadar cürûfu, züyûfu fazlalaşmış bir asır!..

Demek ki biz, dünyada imtihana tâbi tutuluyoruz; tasaffî edelim... Bu arada Allah (c.c.) ne yolla sâfileşeceğimizi biliyor da bizi imtihana tâbi tutuyor? -Hâşâ- O bilmediği şeyi bizden öğrenmek için değil. Yani O, bizi bizimle

Buhârî, Menâkıb 41; Müslim, Birr 16043

imtihan ediyor. Daha doğrusu biz kendi kendimizle imtihan oluyoruz.

Evet, biz cehd ve sa'y ettiğimiz, tasaffi etme yolunda bulunduğumuz; demir madeni isek demir olma; altın madeni isek, altın olma sevdâsına tutulup yoluna girdiğimiz.. evet, böyle bir gayretimiz olduğu takdirde Rabbimizin ezelde bildiği şeyin ortaya çıkmasına vesile olmuş bulunacağız. Ve, işte biz, bunlarla kendi kendimizi imtihan edip O'nun yüce huzuruna kendi durumumuzla çıkacağız. Kur'ân'ın ifade ettiği gibi *“O gün onların elleri ayakları -ilâve edelim- gözleri kulakları, dilleri dudakları aleyhlerinde şehâdet edecek.”*⁴⁴ Sen de bunu biliyorsan kendi kendinle imtihan olduğunu anlarsın. Allah (c.c.) senin durumunu -hâşâ- öğrenmek için imtihan etmiyor. Bilâkis seni sana gösteriyor ve seni, seninle de imtihan ediyor.

Her şeyin en doğrusunu O bilir.

Bütün peygamberler Arap Yarımadasından zuhûr ettiğine göre, peygamber gönderilmeyen diğer kıt'alarda yaşayanları inanç ve amel açısından mes'ul tutmak nasıl hak ve adâlet olur?

Bu sorunun iki yönü var:

1- Peygamberlerin yalnız Arap Yarımadasından zuhûru ve diğer kıtalarda hiçbir nebînin gelmesi.

2- Kendilerine peygamber gönderilmeyen milletlerin azaba uğratılmasının adâlet olmayacağı hususu.

Şimdi sırasıyla her iki hususu da ele alalım. Ancak, daha önce insanlar arasında nebînin yerine dikkati çekmekte fayda, hatta zarûret olduğu üzerinde duralım.

Peygamberlik, üstün bir pâyedir. O, insanın öz yüceliğinin Hak'tan halka eğilmiş bir dalı ve tabiat içinde, tabiatın verâsını yaşayan varlığın gönlü ve dilidir. Onda hem bir seçilme ve yükseltme, hem de gönderilip vazifeli kılınma vardır. Dâhilerde olduğu gibi, nebî, sadece yüce bir dimağ, eşya ve hâdiselere nüfuz eden bir istîdat değildir. O, bütün melekeleriyle faâl, ceyyid, devamlı dalgalanan ve her dalgalanışta yeni bir arşiye çizen gökler ötesine yükselen meselelerine ilâhî esintilerden tahlil bekleyen, eşyanın ötelerle birleşme noktası sayılan ufuk insandır.

Onda, cisim ruha, akıl kalbe tâbi; nazar, isimler ve sıfâtlar âleminde; kadem, nazarın ulaşabildiği her yerde ve onunla beraberdir...

Nebîde, duygular en son tomurcuğuna kadar inkişaf etmiş; görme, duyma ve bilme tabîî sınırların çok ötelere yükselmiştir. Onların görmelerini çeşitli dalga boylarıyla izah etme imkânı olmadığı gibi, duyup işitmelerini ses dalgalarıyla izah etmek de mümkün değildir. Hele bizim tahlil ve terkip ölçülerimiz içinde onların tabiat cidarlarını zorlayan ilimlerine erişmek asla kimseye müyesser olmayacaktır.

İnsanlık, onlar vasıtasıyla varlığa nüfûz edip eşyayı keşfedebilir. Onların irşat ve tâlim dairelerinin dışında ne eşya ve hâdiselere mükemmel bir nüfûz, ne de tabiata isabetli bir müdahale asla mümkün olmamıştır ve olamaz da...

Tabiatın esrarı ve ondaki ilâhî kanunları beşere hediye etmek, onların birinci dersidir ve bu ders mübtedîlere has bir derstir. Bunun ötesinde ise varlık âlemini, varlığına şahit gösteren Yüce Yaratıcı'nın, isim ve sıfatlarını bildirme; idrak edilmez Zât'ı hakkında ölçü ve incelerden ince temkin... Eğer bütün bu âlemleri elinde tutan; zerrelere kadar hükümünü ve sözünü geçiren, onları tesbih dâneleri gibi evirip çeviren, hâlden hâle ve şekilden şekle sokan bir Muhteşem Kudret ve İrade Sahibi'yle, O'na verilecek unvanlar ve isnat edilecek hususlar hakkında, nebîlerin apaydın beyanları olmasaydı, ne O'nun hakkında doğru bir söz söylemek, ne de doğru düşünmek mümkün olmayacaktı.

Demek ki nebî, eşya ve hâdiselerin içine girip bütün bir hayatı bize ders verdiği gibi, her şey ve her hâdisenin en birinci dersi olan Muhteşem

Yaratıcı'yı, Muhteşem Kudret ve İrade Sahibi'ni, isim ve sıfatlarıyla -Zât-ı Ulûhiyeti arasındaki ince muvazene ve sırlı münasebete riâyet ederek- anlatan da yine odur.

Öyle ise, zeminin hiçbir kıt'asının ve zamanın hiçbir parçasının onların feyiz ve nurundan mahrum kaldığına ihtimal verilmemelidir. Nasıl verilir ki; onların irşat dairelerinin dışında, varlık âlemine dair, şimdiye kadar ne duru bir hüküm verilebilmiş, ne de felsefenin şüphe, tereddüt ve tenakuz dolu sisli atmosferinin üstüne çıkılabilmıştır.

Esasen; her kıt'a ve her devrin, bir peygamberin vesâyâsı altında bulunmasını, akıl, hikmet ve Kur'ân müştereken teyit etmektedirler. Hem de aksine ihtimal verilemeyecek şekilde...

En küçük bir müzede ve en basit bir fuarda dahi, teşrifatçılara ve tarifçilere ihtiyaç duyulduğu ve bir yol göstericinin rehberliği ile gezilip görüldüğü ve böyle bir rehber ve yol gösteren olmayınca, gelmenin de, gezmenin de bir mânâsı olmayacağı kat'iyen gösterir ki, şu muhteşem kâinat sarayını, onu temâşâyâ gelen seyircilere anlatacak, ondaki ince noktalara dikkati çekecek ve bu âlemin sırlarını açıklayacak dellâl ve teşrifatçılara da ihtiyaç vardır.

Ayrıca, kurduğu bu düzen ve nizamı, bu meşher ve sanatlar resmî geçidini, bir fuar mahiyetinde en mükemmel şekilde sergileyen ve bütün iş ve eseriyle kendini seyircilere tanıtmak isteyen Zât hiç mümkün mü ki, bu

meşherleri açsın, eserlerini gösterson, seyircilerin dikkatini çeksın de, sonra intihap edeceği bir kısım müstesna kimselerle, Zât, sıfat ve isimlerini, müştâk seyircilere tanıtp bildirmesın; hikmet dolu işlerini hâşâ abes kılsın! Baş döndürücü icraâtını mânâsızlıkla ittiham ettirsın! Her şeyi, bir dil ve nağme hâline getirip, onunla bizlere hikmet ve maslahatlarını anlatan Yüce Varlık, her türlü abesten münezzeht ve mukaddestir!

Kaldı ki, O Zât'ın kendi beyanı olan Kur'ân, zeminin her tarafından yer yer zuhûr etmiş peygamberlerden bahisler açmaktadır. *“Celâlim hakkı için biz her millete -Allah'a kullukta bulunun ve putlara ibadetten kaçınun- diye bir peygamber gönderdik.”*⁴⁵ Ne var ki, insanlık, bu yüce varlıklardan aldığı dersi, bir müddet sonra unutmuş veya sapıklığa gömülerek, nebî ve ulu kişileri ilâhlaştırmış ve eski putperestliğe dönmüştür.

Yunan'ın ilâhlar dağından, Ganj nehrine kadar, beşer hayalinin totemleştirdiği bir sürü vesen vardır ki, şimdiki görünüşleriyle, çıkışları arasında çok büyük farklar olsa gerektir.

Ne Çin'in Konfüçyüs'ünü, ne de Hind'in Brahman ve Buda'sını, kendilerini hazırlayan şartlar ve getirdikleri şeylerle görmek mümkün değildir. Her şeyi aşındıran zaman ve değişen insan telâkkisinin, bunları da aslından ne kadar uzaklaştırdığını kestirmek oldukça zordur.

Eğer Kur'ân-ı Kerim, şüpheleri gideren beyanıyla,⁴⁶ Hz. İsa'yı bize tanıtmıyaydı, değişik kaynak ve anlayışlar içerisinde, sağlam bir Hz. Mesih bulup çıkarmak mümkün olmayacaktı. İnsana ulûhiyetin isnat edilmesi ve Zât-ı Ulûhiyetin insanlaştırılması; “üç” hem de “bir” tenakuzunun en birinci mesele olarak akîdeye yerleştirilmesinin, akıl, mantık ve tevhid inancıyla telif edilmesi mümkün değildir.

Bulduğumuz çağa, bu kadar yakın bir devreye ait Hıristiyanlığın, kendi kitap ve peygamberlerini bu hâle getirdiği noktasından hareketle diyebiliriz ki; zamanın öğütücü korkunç dişleri arasında, kim bilir nice Mesihler ne hâle getirildi! Sıhhatli bir haberden öğrendiğimize göre, her nebînin vazifesini kendinden sonra havarileri yapacağına ondan sonra ise, bir kısım mirasyediler her şeyi alt-üst edeceğine dair bir peygamber sözü var ki, çok önemlidir. Evet, buna binaen, bugün bâtil din olarak gördüğümüz nice dinler vardır ki, temiz bir asıldan, vahiy kaynağından geldiği hâlde, müntesiplerinin cehâleti ve düşmanlarının insafsızlığıyla, bugün hemen bütün esaslarıyla hurafe yığını durumuna gelmişlerdir.

Öyle ise, günümüze kadar mevcudiyetini sürdüren bâtil görünümlü dinlerin, pek çoğunun sağlam bir aslı olması ihtimali, oldukça kuvvetli ve her devrin, bir peygamberin adını alması da gayet mâkuldür.

Peygamber olmayana peygamber demek, nebînin peygamberliğini inkâr gibi küfür sayılır. Ancak, arz edilen Hıristiyanlık misaliyle, Budizm'in

Bkz. Mâide sûresi, 5/72-73, 116-117; Nisa sûresi, 4/171.46

menşesine kuşkulu bakmamak, Brahmanizm üzerine ihtiyatla gitmemek de insanın elinden gelmiyor. Hatta Konfüçyüs'ü, onun o tıkanık felsefesinin ötesinde aramak; Şamanizm'in tevil götürebileceği hesabıyla hareket etmek, akıllıca bir davranış sayılır zannediyorum.

Bunlar çıkışlarında ister bir zülâl, isterse bulanık bir sızıntı olsun, şu andaki durumlarından farklı bir hüviyete sahip olduklarında kimsenin tereddüdü yoktur. Zaman ve hâdiselerin onları bazen aşındırıp, bazen de yeni ilâvelerle başkalaştırması, o kadar çok vukû bulmuştur ki, muhâlfarz, kurucuları dönüp geriye gelselerdi, getirdikleri dini tanıyamayacaklardı.

Dünyada, daha bunlar gibi tahrif edilmiş pek çok din vardır ve bunların büyük bir kısmının temelindeki safveti kabul etmek de, zarurîdir. Bir kere Kur'ân: *“Uyaran bir peygamber gelmiş olmayan hiçbir millet yoktur.”*⁴⁷ diyerek âlemşümûl bir hüküm vermektedir. Ne var ki biz, cihanın her tarafında zuhûr etmiş olan ve bir beyana göre sayıları 124 bine baliğ bulunan nebîlerden^{48[4]} ancak 28 tanesini bilmekteyiz. Kaldı ki, bunların içinde de, pek çoğunun ne zaman ve nerede yaşadıklarına dair herhangi bir mâlûmata sahip bulunmaktayız. Esasen, gelmiş-geçmiş bütün peygamberleri bilme mükellefiyeti diye bir şey de yoktur. Kur'ân: *“Onların bir kısmını sana hikâye edip anlattık, bir*

Fâtr sûresi, 35/2447

Bkz. Ahmed İbn Hanbel, Müsned, 5/265; İbn Hibban, es-Sahih, 2/77; el-Müstedrek, 2/652.48

kısmını anlatmadık."⁴⁹ diyerek, anlatılmayanların üzerinde durulmamasını da ihtar etmektedir.

Şu kadar var ki, bugün dinler tarihi, felsefe ve antropoloji tetkik edildiğinde, birbirinden çok uzak topluluklarda dahi, bir hayli müşterek noktalar bulunduğu göze çarpmaktadır. Ezcümle, hepsinde "çok"tan "tek"e doğru gidiş; tahammül-fersâ musibetler karşısında her şeyi bir tarafa bırakarak, bir yüce dergaha el açış ve elleri yukarılara doğru kaldırış; fizik ötesi hâdiselerle münasebete geçişte, müşterek tavır ve davranış; hep menbâ ve muallim birliğine işaret etmektedir. Kanarya Adaları'ndaki yerlilerden, Mayalara kadar; Kızılderililerden Yamyamlara kadar, âyin ve dinî ilâhilerinde hep aynı renk ve dekor görülür, hep aynı nağme ve cümbüş hissedilir...

Prof. Dr. Mustafa Mahmud'un, çok vahşi iki kabîle hakkındaki mütalâaları bu hususu teyit etmektedir. Doktorun ifadesine göre Mavmavlar, Mucay isminde bir ilâha inanırlar. Bu ilâh, Zât'ında ve icraatında birdir. Birini doğurmuş ve biri tarafından doğurulmuş da değildir. Eşi, menendi de yoktur. O, görünmez, bilinmez; ancak eserleriyle tanınır.

Neyamneyam kabilesi için de, Mavmavların kanaatine benzer şeyler nakletmektedir: Onlar da, her şeye sözü geçen, ormandaki her şeyi kendi iradesi ile hareket ettiren ve şerli kimselere yıldırım şerareleri gönderen bir ilâh vardır ki, işte O Mâbud-u Mutlak'dır, diye düşünmektedirler.

Görülüyor ki, bunlardaki ilâh telâkkisi ile Kur'ân'daki Zât-ı Ulûhiyet düşüncesi arasında, hemen hemen fark yok gibidir. Hatta, Mavmavlar, “Aynı, İhlâs sûresinin muhtevasını söylüyorlar.” desek yerinde olur.

Medeniyetten bu kadar uzak ve bildiğimiz peygamberlerin tesir sahasının dışındaki bu ibtidaî kavimler, henüz hayatın en basit kanunlarını dahi bilmemelerine rağmen, bu en derin ve en duru Allah telâkkisini nereden bilecekler! Demek: “*Her milletin bir resûlü vardır ve resûlleri geldiği vakit aralarında adâletle hüküm verilir ve hiçbirine zulmedilmez.*”⁵⁰ beyanı, ilâhî ve âlemşümûl bir hakikattir ve hiçbir kıta bu hakikatin şümûl sahası haricinde değildir.

Dr. Mustafa Mahmud'un naklettiği şeylere benzer aynı hususları 1968 yılında kendisiyle tanışma fırsatını bulduğum Kerküklü matematik profesörü Adil Bey de hikâye etmişlerdi. Doktorasını Amerika'da yaptığı yıllarda, sık sık yerli halkla da görüşen araştırmacı kendini hayrete sevk edecek durumları şöyle naklediyordu: Yerliler, kendi aralarında tevhid akidesine uygun âyinler yapıyor ve Allah'ın, yemez, içmez, üzerinden zaman geçmez olduğuna inandıklarını ilân ediyor; hatta kâinatta cereyan eden her şeyin O'nun iradesine râm olduğunu tekrarlayıp duruyorlardı.

Ve daha, bir sürü selbî ve vücûdî sıfatlardan bahsediyorlar ki; düşüncelerindeki bu yüceliği, yaşayışlarındaki vahşet ve bedevilikle telif etmek kat'iyen mümkün değildi...

Yûnus sûresi, 10/4750

Demek ki, doğu-batı, dñnyanın en ùcrâ yerlerinde, bu akîde ve telâkki birliği, ancak Kâinatın Sahibi tarafından oralara gönderilmiş elçilerle izâh edilebilir. Zira en büyük filozofların dahi kavrayamadığı bu türlü muvazeneli tevhid akîdesini, vahşet içinde yüzen Mavmavlara, Neyamneyamlara veya Mayalara vermek asla mümkün değildir. Demek, arı ve karıncayı anasız bırakmayan Rahmeti Sonsuz, beşer nev'ini de peygambersiz bırakmamış, zaman ve mekânlara, onlar vasıtasıyla nurlar serpmiş ve cihanları aydınlatmış...

Şimdi de, sorunun ikinci şıkkı olan, peygamberleri görmemiş kimselere, azap edilip edilmeyeceği hususunu inceleyelim.

Evvelâ, birinci bölümde gördük ki; zemin, hiçbir zaman nur-u nübüvvetten mahrum kalmamış, ara sıra muvakkat bir kuraklık hissedilmiş ise de, hemen arkadan sağanak sağanak rahmet boşalmış. Binâenaleyh, her fert az-çok, bu rahmeti görmüş, duymuş, tatmış ve doymuştur. Ne var ki, tahrifin süratli olduğu yerlerde fetret de o kadar çabuk bastırmış ve o muntıkayı karanlığa boğmuştur. Her karanlığı bir aydınlık ve her aydınlığı bir karanlık takip edip dururken, kendi iradelerinin dışında karanlıkta kalanlara da Hak, rahmet müjdesini vermiştir: *“Biz peygamber göndermedikten sonra azap edicilerden değiliz.”*⁵¹

Demek evvelâ uyarma, sonra mükellefiyet ve daha sonra da azap veya rahmet...

Vâkıa mezhep imamları, teferruatta biraz farklı düşünürler. Meselâ, İmam Maturidî ve taraftarı, kâinatta, her biri bir kitap binlerce delil varken Allah'ı bilmeyen mâzur olamaz derler. Eş'arîler ise: “Biz peygamber göndermeden azap edecek değiliz..” meâl-i âlîsiyle ifade edilen âyete dayanarak, azaba müstahak olmanın, tebliği müteakip olacağı hususunu esas alırlar.

İki imamın nokta-ı nazarlarını telif edenler de vardır: Bir kimse hiçbir peygamber görmemiş ve fakat inkâr mesleğine girerek puta da tapmamışsa, ehl-i necâttır. Zira, insanlar arasında öyleleri vardır ki, hiçbir terkip ve tahlil kabiliyetine sahip olmadığı gibi, eşya ve hâdiselerin seyrinden de bir mânâ çıkarması mümkün değildir. Binâenaleyh, böyle biri, evvelâ irşat edilir, ondan sonra davranışlarına göre ceza veya mükâfat verilir.

Ama bir insan, küfrü meslek ittihaz ederek, onun felsefesini yapıyor ve bilerek Allah'a karşı ilân-ı harp ediyorsa, o, dünyanın en ücra yerinde dahi olsa, inkâr ve ilhadının cezasını görecektir.

Netice olarak diyebiliriz ki: Allah'ın peygamber göndermediği boş bir kıt'a olmadığı gibi, içinde peygamber gelmeyen uzun bir fetret devri de mevcut değildir. Hemen her devrin insanı, az-çok bir nebînin estirdiği meltemden nasibini almış gibidir. Peygamberlerin adının tamamen unutulduğu ve eserlerini zamanın aşındırdığı yerlerde ise, ikinci bir peygamber gönderilinceye kadar, o devre “fetret devri” denmiş ve o devrin insanların azaptan bağışlanacağı ifade edilmiştir. Elverir ki, bilerek ve şuurlu olarak inkâr-ı ulûhiyete sapılmasın.

Her şeyin doğrusunu ilmiyle eşyayı muhît olan bilir.

Antropoloji: İnsanın kökenini, biyolojik özelliklerini, toplumsal ve kültürel yönlerini inceleyen bilim, insan bilimi

Eş'ârî: Ebü'l-Hasen el-Eş'ârî'nin öncülüğünü yaptığı kelâm metodunu benimseyen kimse

Zülâl: Saf, berrak, tatlı soğuk su

Peygamberimiz'in (s.a.s.) çok kadınla evlenmesindeki hikmetleri izah eder misiniz?

Hemen arz edeyim ki, bu hususta ileri-geri söz söyleyenler, hiçbir şey okumamış ve düşünmemiş kimselerdir. Eğer, “Megâzî” ve “Siyer”e azıcık bakmak zahmetine katlansalardı, kendilerini küçük düşürecek böyle bir soruyu sormayacaklardı.

Bu soruyu şimdiye kadar, beş altı yerde benden sordular; ben de her def’asında eksik-tamam bazı şeyler anlatmağa çalıştım. Bu defa da onlardan hatırımda kalanları tekrar edeceğim.

Peygamberler Sultanı Zât-ı Risâletpenâhın izdivaçlarında, değişik yönler vardır: Zât-ı Ahmediye’ye (s.a.s.) taallûk eden hususlar, umumî olarak izdivaçlarında gözetilmiş olabilecek hedef ve maksatlar; bir kısım zarûretler ve nihayet zevcâtın hususî durumlarının gereğini yerine getirme gibi keyfiyetler... Şimdi sırasıyla bu hususları teker teker tahlil edelim.

Mevzuu ilk önce, O pâk şahsiyete bakan yönüyle ele alalım. Her şeyden evvel bilinmelidir ki, O mübeccel Zât, yirmi beş yaşına kadar hiç evlenmedi. O sıcak memleketin hususî durumu da nazar-ı itibara alınacak olursa, bu kadar zaman iffetiyle yaşaması ve bunun da, dün ve bugün böylece kabul ve teslim edilmesi, O’nda iffetin esas olduğunu ve müthiş bir irade ve nefis hâkimiyeti bulunduğunu gösterir. Eğer bu hususta, küçük bir inhiraf bulunsaydı, dünkü ve bugünkü düşmanları, bunu cihana ilân etmekten bir an bile geri

kalmayacaklardı. Hâlbuki eski ve yeni bütün hasımları, O'na hiç olmayacak şeyleri isnat ettikleri hâlde, bu istikamette bir şey söyleme cüretini gösterememişlerdir.

Peygamberimiz (s.a.s.) ilk izdivaçlarını, yirmi beş yaşlarında iken yaptılar. Bu izdivaç, Allah ve Resûlü katında çok yüce ve müstesna; fakat başından iki defa evlenme geçmiş kırk yaşındaki bir kadınla olmuştu. Bu mutlu yuva tam yirmi üç sene devam etmiş ve peygamberliğin sekizinci senesi kapanan bir perde gibi arkada acı bir hasret bırakarak sona ermişti. Bu defa Efendimiz (s.a.s.) yirmi beş yaşına kadar olduğu gibi, yine yapayalnız kalmıştı. Evet, aile, çoluk-çocuk her şeyiyle yirmi üç senelik bu mesut hayattan sonra, yeniden dört-beş sene bekâr olarak yaşamışlardı ki; yaşları da elli üçe ulaşmış bulunuyordu.

İşte, bütün izdivaçları da böyle izdivaca alâkanın azaldığı bu yaştan sonra başlar ve devam eder ki; sıcak bir memlekette elli beş yaşından sonra yapılan izdivaçta, beşerîlik ve şehvîlik görmek, ne insafla ne de iz'anla kat'iyen telif edilemez.

Burada akla gelen diğer bir mesele de, Peygamberlik müessesesiyle çok evlenmenin telifi keyfiyetidir. Buna da bir iki cümle ile temas etmek istiyorum.

1. Evvelâ, bilinmelidir ki, bunu serrişte edenler, ya hiçbir din ve prensip kabul etmeyenlerdir ki, onların böyle bir şeyi kınamaya aslâ ve kat'â hakları yoktur; Zira onlar, bütün prensiplere karşıdırlar. Hiçbir kânun ve kayda tâbi

olmaksızın, pek-çok kadınla münasebet kurar; hatta mahremleriyle dahi nikâhı tecviz ederler. Yahut bunlar, bir kısım Hıristiyan ve Yahudi gibi Ehl-i Kitap olanlardır. Onların hücumu da, insafsızca, garazlı ve teemmül edilmeden yapılmış, hatta kendi namlarına üzülecek bir keyfiyettir. Çünkü, İncil ve İncil ehlinin kabul ve teslim ettiği; Tevrat ve Tevrat ehlinin, kendi peygamberleri bilip uydukları, nice enbiyâ-yı izâm vardır ki; bunlar birçok kadınla evlenmiş ve başlarından daha çok nikâh geçmiştir. Bir Süleyman (a.s.) ve Davud (a.s.) peygamberleri düşününce, her iki cemaatin de nasıl haksız ve tecavüz içinde buldukları açıkça ortaya çıkar. Binâenaleyh, çok kadınla izdivacı, Peygamberimiz (s.a.s.) başlatmadığı gibi; aynı zamanda çok izdivaç, nübüvvetin ruhuna da zıt değildir. Kaldı ki; daha sonra anlatmaya çalışacağım hususlarda görüleceği gibi “teaddüd-ü zevcât”ın peygamberlik vazifesi nokta-i nazarından, tasavvurlar fevkinde faydaları vardır.

Evet, çok kadınla izdivaç, bilhassa ahkâmla gelen enbiyâ için bir bakıma zarurîdir. Zira, dinin, aile mahremiyeti içinde cereyan eden pek çok yönleri vardır ki, ona ancak bir insanın nikâhlısı muttali olabilir. Binâenaleyh, dinin bu yönlerini anlatmak için herhangi bir istiâre ve kinâyeye başvurmadan -ki çok defa bu türlü anlatma tarzı anlamayı bulandırır ve istinbatı zorlaştırır- her şeyi alabildiğine vuzûh içinde anlatacak, mürşidelere ihtiyaç vardır.

İşte, her şeyden evvel, nübüvvet hânesinde olan bu temiz ve pâkize zevcât, kadınlık âlemine karşı irşat ve tebliğ vazifesinin sorumluları ve

nakilcileri bulunmaları itibarıyla, peygamber için de, peygamberlik için de; kadınlık âlemi için de gerekli, hatta elzem olur.

2. Diğer bir husus da, umumî mânâda Efendimiz'in zevceleriyle alâkalı oluyor ki, o da:

a. Zevceler arasında, yaşlı, orta yaşlı ve gençler bulunması itibarıyla, bu devre ve dönemlerin hepsine ait çeşitli ahkâm vaz'ediliyor. Ve bizzat Peygamber (s.a.s.) hânesi içinde bulunan bu pâkize zevceler sayesinde tatbik imkânı buluyordu.

b. Zevcelerin her birerleri, çeşitli oymaklardan olması sebebiyle, evvelâ o kabileler arasında; sonra da muazzez şahsiyetiyle akrabalık tesis buyurduğu bütün cemaatler içinde, köklü bir sevgi ve alâkaya yol açılıyordu. Her kabile ve oymak, O'nu, kendinden biliyor, din hissinin yanında, cibillî bir bağlılıkla O'na karşı derin bir alâka hissediyordu.

c. Her kabileden aldığı kadın, O'nun hayatında ve irtihalinden sonra, kendi cemaati arasında çok ciddî dinî hizmete vesile olabiliyor; uzak yakın bütün akrabalarına, zâhir ve bâtın-ı Ahmediye (s.a.s.) hususunda tercümanlık yapıyordu. Bu sayede O'nun kabilesi de, kadın ve erkeğiyle, Kur'ân'ı, tefsiri, hadîsi ondan öğreniyor ve dinin ruhuna vâkîf olabiliyordu.

ç. Bu izdivaçlar vasıtasıyla, Nebiyy-i Ekmel, âdetâ bütün Ceziretü'l-Arap'la yakınlık tesis etmiş gibi, her hânenin, teklifsiz misafiri hâline gelmişti. Herkes bu karâbet vasıtasıyla o mehâbet âbidesine yaklaşabiliyor ve dinî umûru

öğrenme fırsatını buluyordu. Aynı zamanda bu ayrı ayrı aşiretlerin her biri, bir çeşit, kendini O'na yakın sayıyor ve bununla iftihar ediyordu. Mahzumoğulları, Ümmü Seleme vasıtasıyla; Emevîler, Ümmü Habîbe vasıtasıyla; Hâşimîler, Zeynep bintü Cahş (r.anhünne) vasıtasıyla kendilerini ona yakın kabul edip, bahtiyar sayıyorlardı...

3. Buraya kadar olanlar umumî mânâda ve bazı yönleriyle de, diğer peygamberlere şâmil olacak şekilde idi. Şimdi bir de, hususî mânâda ve teker teker her zevcenin serencâmesi içinde, meseleyi ele alalım:

Evet, burada dahi göreceğiz ki; mantık, vahiy ile müeyyed o Zât'ı hayat-ı seniyyesi karşısında toprak kadar aşağı kalıyor; tabir-i diğerle beşer düşüncesi Fetânet-i A'zam önünde rükûa varıp iki büklüm oluyor.

A. İlk zevceleri Seyyidetinâ Hz. Hatîce'dir (r.anha). Kendinden on beş yaş daha büyük olan bu nâdîde kadınla izdivaçları, her evlilik için en büyük örnek mahiyetindedir. O, bütün bir hayat boyu, derin bir vefâ ve sadakate eşlerine bağlı kaldıkları gibi, zevcelerinin vefatından sonra dahi O'nu hiçbir zaman unutmamış, hatta her vesile ve fırsatta O'ndan bahisler açmıştır.

Hz. Hatîce'den sonra Peygamberimiz (s.a.s.) dört-beş sene evlenmediler. Başlarında birçok yetim bulunmasına rağmen, onların meûnetine katlanıp, bir bakıma hem annelik, hem de babalık vazifesini yürüttüler. Muhâlfarz, evvel ve âhir kadınlara karşı küçük bir zaafı olsaydı, böyle mi hareket ederlerdi?..

B. Sıra itibarıyla olmasa bile ikinci zevceleri, Âişe-i Sıddîka'dır (r.anha). En yakın arkadaşının kızı; acı-tatlı bütün bir hayatı beraber yaşayan bu büyük insana karşı, nebînin en mutenâ ikramı... Umum neseplerin sona erdiği günde, sona ermeyen karâbetiyle onun yanında bulunma şerefi ancak bu sayede olacaktır. Evet, Âişe-i Sıddîka ile, Hazreti Ebû Bekir, maddî-mânevî hiçbir boşluk bırakmayacak şekilde kurb-u Nebevîye mazhar olmuşlardı.

Ayrıca, Hz. Âişe gibi çok zeki bir nâdire-i fitrat, dâvâ-yı nübüvve tam vâris olabilecek yaradılıştaki idi. İzdivaçtan sonraki hayatı ve daha sonraki hizmetleriyle kat'iyen sübut bulmuştur ki; o muallâ varlık, ancak nebî zevcesi olabilirdi. Zira o, yerinde en büyük hadisçi, en mükemmel tefsirci ve en nâdide fikhçi olarak kendini gösteriyor, zâhir ve bâtın-ı Muhammedî'yi (s.a.s.) emsâlsiz kavrayışıyla, bihakkın temsil ediyordu.

Bunun içindir ki; Efendimiz'e rüyasında, onunla izdivaç yapacağı iş'âr ediliyor ve henüz gözlerine başka hayal girmeden peygamber hânesine kadem basıyordu...

Bu sayede o, Hz. Ebû Bekir (r.a.) için vesile-i şeref olacak ve kadınlık âlemi içinde, bütün istîdat ve kâbiliyetlerini inkişaf ettirerek, Efendimiz'in en başta talebelerinden biri olma hüviyetiyle, büyük mürşide ve mübelliğe olmaya hazırlanacaktı. İşte böylece, o da hem bir zevce, hem de bir talebe olarak saadet hânesine intisap etmiş bulunuyordu.

C. Yine izdivaç sırasına göre olmamakla beraber üçüncü zevceleri, Ümmü Seleme'dir (r.anha). Mahzum Oymağı'ndan ve ilk Müslümanlardan olan Ümmü Seleme, Mekke'de tazyik görmüş; ilk olarak Habeşistan'a, ikinci defa da Medine'ye hicret etmiş ve o günkü şartlara göre ilk saftakiler arasında yer almıştı.

Kendisiyle beraber bu uzun ve meşakkatli yolculuklara katlanan bir de kocası vardı. Ve, Ümmü Seleme'nin nazarında eşi, menendi olmayan bir insandı. Bütün çile devrini beraber yaşadığı, bu eşsiz hayat arkadaşı Ebû Seleme'yi Medine'de kaybedince çocuklarıyla baş başa kaldı. Yurdundan, yuvasından uzak, bir sürü yetimle hayat külfetini yüklenmiş bu kadına, ilk şefkat elini, Ebû Bekir ve Ömer (r.anhuma) uzatırlar; fakat o bu talepleri reddetti; Zira onun gözünde Ebû Seleme'nin yerini dolduracak insan yoktu.

Nihayet, izdivaç teklifiyle Allah Resûlü (s.a.s.) ona el uzattı. Bu izdivaç da gayet tabiîydi, zira İslâm ve iman uğrunda hiçbir fedâkârlıktan dûr olmayan bu muallâ kadın, Arab'ın en soylu oymağı içinde uzun zaman yaşadıkdan sonra yapayalnız kalmıştı ve dilencilige terk edilemezdi. Hele ihlâs, samimiyet ve İslâm için katlandığı şeyler düşünülünce, ona muhakkak ki el uzatılmalıydı... Ve, işte Kâinatın Fâhrı, onu nikâhı altına alırken bu inâyet elini uzatmıştı. Evet, gençliğinden beri yaptığı; kimsesizleri görüp gözetme ve yetimlere el uzatma iş ve vazifesini, o günkü şartların iktizasına göre bu şekilde yerine getiriyordu.

Ümmü Seleme de Hz. Âişe gibi dirâyet ve fetâneti olan bir kadındı. Bir mürşide ve mübelliğe olma istîdadındaydı. Onun için bir taraftan şefkat eli onu, himâyeye alırken diğer taraftan da, bilhassa kadınlık âleminin medyûn-u şükran olabileceği bir talebe daha ilim ve irşat medresesine kabul ediliyordu.

Yoksa, altmış yaşına yaklaşmış Fahr-i Kâinat Efendimiz'in, bir sürü çocuğu olan dul bir kadınla evlenmesini ve evlenip bir sürü külfet altına girmesini, başka hiçbir şeyle izah edemeyiz. Hele şehvîlik ve kadınlara düşkünlükle aslâ ve kat'â!...

D. Bir diğer zevceleri de Remle bint-i Ebî Süfyan'dır (Ümmü Habîbe) (r.anha). Peygamber (s.a.s.) ve peygamberlik karşısında bir müddet küfrü temsil eden birinin kızı... Bu da ilk Müslüman olanlardan ve birinci safta yerini alanlardandı. Çile devrinde Habeşistan'a hicreti, orada kocasının önce tanassur etmesini, sonra da vefâtını görmüş mûzdarip bir kadın...

O gün sahabi, sayı itibarıyla az; mal yönünden fakirdi. Herhangi birine bakacak, medar-ı maîşetini temin edecek durumları yoktu. Buna göre, Ümmü Habîbe ne yapacaktı? Ya tanassur edip, Hıristiyanların yardımına mazhar olacak; ya küfür yuvası olan baba evine dönecek veya kapı kapı dolaşıp dilenecekti. Bu en dindar, en soylu, aile itibarıyla en zengin kadının bunlardan hiçbirini yapması mümkün değildi. Bir tek şey kalıyordu; o da Efendimiz'in müdahalesi ve muâlecesi...

İşte, Ümmü Habîbe ile izdivaçta da bu yapılıyordu. Dini için her türlü fedakârlığa katlanmış bu kadın, yurdundan yuvasından uzak; zenciler arasında; kocasının irtidat ve vefâtı kendisini dilgîr ettiği günlerde; Necâşi'nin huzurunda, Peygamberimizle nikâhının kıyılması gibi en tabî bir şey yapılıyordu. Bunu değil kınamak “Rahmeten li'l-Âlemîn” olmanın gerektirdiği bir hususun îfâsı sayarak alkışlamak lâzımdır.

Kaldı ki; bu büyük kadının da, emsâli gibi kadın-erkek Müslümanların irfan hayatına getireceği çok şey vardı. O da bu suretle hem bir zevce hem de bir talebe olarak, o saadethâneye intisap ediyordu.

Aynı zamanda bu evlilik sayesinde, Ebû Süfyan ailesi de, Hâne-i Nübüvveteye teklifsiz girip çıkma imkânını elde ediyor ve değişik bir bakış kazanarak yumuşamış oluyordu.. Hem değil sadece Ebû Süfyan ailesi, belki bütün Emevîler'de tesir icrâ edebilecek bir hâdise olma karakterinde. Hatta denebilir ki; alabildiğine sert ve bağınaz olan bu aile, Ümmü Habîbe'nin nikâhı sayesinde oldukça yumuşadı ve her türlü hayrı kabul etmeye hazır hâle geldi.

E. Saadet hânesine girenlerden biri de Zeyneb bint-i Cahş'dır (r.anha). Alabildiğine asil ve o kadar da ince, iç derinliğine sahip Hz. Zeyneb, Sultân-ı Enbiyâ'nın yakın akrabası ve yanı başında büyüyen, gelişen bir kadındı. Efendimiz (s.a.s.) Zeyd (r.a.) için O'nu talep ettiği zaman, ailesi biraz çekimser kalmış ve bu arada Efendimiz'e verme temâyülünü göstermişlerdi. Sonunda Peygamberimizin (s.a.s.) ısrarıyla Zeyd b. Hârise'ye vermeye râzı olmuşlardı.

Zeyd, bir zamanlar hürriyetini yitirmiş; esirler arasına girmiş ve sonra Kâinatın Efendisi tarafından hürriyetine kavuşturulmuş bir âzâtlı idi. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) bu izdivaçtaki ısrarıyla, insanlar arasındaki müsavâtı tesis, tahkîm ve tersîn etmek istiyor ve bu çetin işe de, yine yakınlarıyla başlıyordu. Ne var ki, Zeyneb gibi çok yüce fitratlı bir kadın, emre imtisâlden ibaret olan bir evliliği, uzun sürdüremeyecek gibiydi. Bu evlilik, Zeyd için de bir şey getirmemiş ve sadece bir ızdırap ve hasret olmuştu.

Nihayet boşama hâdisesi oldu; fakat Efendimiz Zeyd'i vazgeçirmeye ve evliliğin devam ettirilmesine çalışıyordu. Tam o esnada, Cibrîl (a.s.) geldi ve semâvî fermanla, Zeyneb'in Peygamber Efendimiz'le izdivaç etmesi emrini getirdi. Efendimiz'in mâruz kaldığı imtihan oldukça ağırdı; zira, o güne kadar, kimsenin cesaret edemediği bir şey yapılıyor ve yerleşmiş, kök salmış âdetlere karşı, ilân-ı harp ediliyordu. Bu çok çetin bir mücadele idi. Ancak Allah emrettiği için yapılabilirdi. Ve işte Efendimiz, derin bir kulluk şuuruyla, nezih şahsiyetine karşı çok ağır gelen bu işi yaptı. Hz. Âişe'nin dediği gibi, muhâl-farz, Peygamberimiz'in, vahy-i münzelden bir şeyi ketmetmesi câiz olsaydı Zeyneb'le izdivacını emreden âyetleri ketmederdi. Evet, bu Zât-ı Risâlet Penâhiye o kadar ağır gelmişti...

İlâhi hikmet ise, bu temiz ve yüce varlığı, Peygamber hânesine sokmak, ilim ve irfan yönüyle hazırlamak, irşat ve tebliğle vazifeli kılmak istiyordu.

Nihayet, öyle de oldu. Ve daha sonraki nezih hayatı boyunca, Peygamber zevceliğinin iktizâ ettiği inceliklere riâyet etti.

Ayrıca, cahiliye devrinde, evlâtlıklara evlât deniyor ve onların eşleri de aynen evlâdın eşi gibi kabul ediliyordu. Cahiliyeye ait bu âdet, kaldırılmak murat buyurulunca, yine tatbikata Efendimiz’le başlandı. Herhangi bir kimseye “evlâdım” demekle, evlâdınız olamayacağı gibi, “evlâdım” dediğinizin zevcesi de gelininiz olamaz.⁵²

Zeyneb’le izdivaç hususunda söylenecek daha çok şey olmakla beraber, sual-cevap mevzuunun istiâb haddini aşacağı için, şimdilik tek başına tahlil edileceği âna havale ediyor ve kısa kesiyorum.

F. Saadet hânesiyle şerefyâb olanlardan biri de, Cüveyriye bintü’l-Hâris’dir (r.anha). Gayr-i müslim olan kabîlesine karşı harp edilmiş ve kadın erkek esarete dûçar olmuşlardı. Hissiyatı alt üst olmuş, gururu kırılmış bu saray mensubu kadın, huzûr-u risâlete getirildiğinde, kin ve nefretle doluydu.

İşte o zaman Fetânet-i A’zam, yağdan kıl çekme kolaylığı içinde meseleyi bir hamlede halletti.

Peygamber Efendimiz Hz. Cüveyriye (r.anha) ile nikâh akdedince, Cüveyriye, mü’minlerin anası mevkiine yükseldi ve sahabenin bakışında bir ihtirâm âbidesi hâline geldi. Hele Ashâb-ı Resûlullah, “Peygamber’in akrabaları

Bkz. Ahzâb sûresi, 33/452

esir edilmez.” deyip, ellerindeki esirleri bırakınca, hem Cüveyriye (r.anha) hem de onun aşiretinin gönü fethediliverdi.

Görülüyor ki, Peygamberimiz altmış yaşları dolaylarında, yaptıkları bu izdivaçta dahi pek çok meseleyi bir çırpıda hallediyor; kızıl kıyamet hâdiselerin içinde, sulh ve sükûn meltemleri estiriyordu.

G. Talihliler arasına karışanlardan birisi de, Safiyye bintü Huyey’dir (r.anha). Hayber emirlerinden birinin kızı. Meşhur, Hayber Vak’ası’nda, babası, kardeşi ve kocası öldürülmüş; kabilesi de esir edilmişti. Safiyye (r.anha) büyük bir öfke ve intikam hırsıyla yanıp tutuşuyordu. Nikâh akdedilip, mü’minlerin hürmet duyacağı, Efendimiz’e zevce olma muallâ mevkiine yükselince, hem Ashab’ın (r.anhüm) “Anam anam” tâzimleri ve hem de Efendimiz’in eritici ve tüketici yüceliği karşısında, Hz. Safiyye (r.anha) olup biten her şeyi unuttu ve Peygamberimiz’e zevce olmakla iftihar etmeye başladı.

Ayrıca, Hz. Safiyye vasıtasıyla pek çok Yahudi’nin, Efendimiz’i yakından görüp tanıma ve yumuşama imkânı da doğuyordu. Bir şeyle her şey yapan ve bir fiilinde binler hikmet bulunan Hazreti Allah (c.c.) bütün izdivaçlarda olduğu gibi, bunda da pek çok hayır ve bereket yaratmıştı.

Bundan başka, düşmanların iç âlemine muttalî olma bakımından, ümmetine bir ders vermiş olabileceğini zikretmek de muvafık olur zannedirim. Hazreti Safiyye ve emsâli ayrı milletlerden olan kadınların, o milletlerin iç

durumlarına nüfûz bakımından büyük ehemmiyeti vardır; elverir ki insan onların hâin olanlarıyla kendi sırlarını düşmanlara kaptırmassın.

H. Bu bahtiyarlardan biri de Hz. Sevede Validemizdir. İlk safta yerini alanlardan; kocasıyla Habeşistan'a hicret edenlerden ve Ümmü Habibe'nin kaderine benzer şekilde, kocasının vefatıyla ortada kalanlardan.

Efendimiz, bu kalbi kırığın da, yarasını sardı; onu perişan olmadan kurtardı ve ona enis oldu. Zaten sadece Efendimiz'in nikâhı altında bulunmayı düşünen bu büyük kadının, dünya adına istediği başka hiçbir şey de yoktu.

İşte bütün izdivaçlarında, bu türlü hikmet ve maslahatlar bulunan Peygamber Efendimiz (s.a.s.) hiç mi hiç nefsânî duygularıyla bu işin içine girmemiştir. Ya Râşid Halifelerin ilk ikisine karşı olduğu gibi, vezirleriyle bir karâbet tesisi ve zevcesi olacak kadındaki istîdat ve kabiliyet; veya teker teker, diğerlerinde gördüğümüz gibi, başka hikmet ve maslahatlarla evlenmiş ve büyük yük ve meûnetlerin altına girmiştir.

Bunlardan başka, Peygamber Efendimiz'in bu kadar kadının, mesken, nafaka, elbise gibi ihtiyaçlarını, en âdil şekilde temin etmesi ve onlara karşı muâmelesinde kılı kırk yararcasına, adâlet ve hakkâniyete riâyette bulunması; aralarında meydana gelmesi muhtemel huzursuzlukları peşinen önlemesi, vârit olan geçimsizlikleri yağdan kıl çekme rahatlığı içinde halletmesi, Bernard Shaw'ın ifadesiyle “En büyük problemleri kahve içme kolaylığı içinde halleden.” O müstesna Zât'ın peygamberliğine delâlet eder...

Bir kadın ve bir iki çocuğun dahi, idaresinin ne kadar müşkül olduğunu gören ve bilen bizler; daha evvel başka yuvalar kurmuş; başka âile yapılarına şahit olmuş; girdiği yuvalarda farklı mizaçlar kazanmış pek çok kadını, bir şiir âhengi ve ritmi içinde idare eden, o muallâ ve mübeccel varlık karşısında iki büklüm oluyoruz.

Bir husus kaldı ki, o da, zevcelerin adedinin, ümmetine meşru kılınan adedin üstünde olma keyfiyetidir. Bu, bir hususî teşrîdir. Evet, bildiğimiz ve bilemediğimiz pek çok maslahat ve hikmetleri hâvi bir hususî kanundur. Bir müddet bu mevzuda mutlak izin verilmiş; belli bir müddet sonra ise sınır konmuş ve evlenmesi yasak edilmiştir.⁵³

Sualin ehemmiyetine binaen, mevzuu uzatma lüzumunu duydum; mâzur görüleceğini umarım.

Dilgir: Kalbe sıkıntı veren

Enis: Dost

Fetânet-i A'zam: Anlayışı, kavraması en üst derecede olan Efendimiz (s.a.s.)

İhtiram: Hürmet, saygı

İrtihal: Ölüm

İstiâb haddi: Sınır, çerçeve, kapasite

Kurb-u Nebevi: Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) yakınlık.

Medyun-u şükran: Şükran borcu

Megâzi: Hz. Peygamberin katılmış olduğu savaşları konu edinen ilim dalı

Muallâ: Yüksek, yüce, âli

Mübeccel: Muhterem, saygıdeğer

Siyer: Peygamber Efendimiz'in (aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hayatını ve özelliklerini konu edinen ilim dalı

Tanassur: Hıristiyan olma, Hıristiyanlaşma

Tersin etmek: Sağlamlaştırmak, güçlendirmek

Vahy-i münzel: İndirilmiş olan vahiy, Kur'ân

Bir din ki, Allah tarafından geldiğinden ve beşeriyetin hayrı için gönderildiğinden şüphe yoktur. Hâl böyle iken nasıl oluyor da bu din köleliği mubah kılıyor?

Bu mevzûun tarihî, içtimâî ve psikolojik yönleri bulunmaktadır. Sabırla takip ettiğimiz zaman, hem sualimizin cevabını hem de daha sonra aklımıza gelebilecek istifhamların cevabını bulabiliriz:

1) Evvelâ, köleliğe karşı duyduğumuz tiksinti ve ürpertinin eski ve yeni bir kısım sebepleri olduğunu hatırlatmakta fayda var.

Tarihî materyalizmin tarih ve dünya görüşü, yani, işveren-işçi; zengin-fakir; ezilen ve ezen gibi düşünceler... Sonra içtimâînin tekâmülü içinde, tabiat ve fitrat, kölelik ve esaret ve daha sonra, işçilik ve âdil olmayan ücret gibi mefhumlar biraz da istismar edilerek öyle yaygınlaştı ki; hemen herkes ortada gezen bu düşünceleri, aksine ihtimal vermeyecek şekilde alkışlamaya başladı. Hiç olmazsa, aksine de ihtimal verilerek, ihtiyatlı davranılması gerekirken tek taraflı düşünüldü, tek taraflı karar verildi.

2) Tarihin eski devirlerinde; hususiyle Roma ve Mısır'da, kölelere yapılan vahşiyâne ve zâlimâne muamele, içimizde burkuntular hâsıl ediyor ve tiksindiriyor. Onun içindir ki; asırlar sonra dahi olsa, kölelerin ehramlara taş çektiğini, bir saman çöpü gibi harcın içine karışıp kaybolduğunu; zâlim idarecileri eğlendirmek için arenâlarda aslanlarla boğuştuğunu; boynundaki utandırıcı tasmasıyla görüyor, kölelikten de köleleştirenlerden de nefret

ediyoruz.

3) Son olarak yakın tarihte ve günümüzde, esirlere karşı yapılan gayri insanî muamele; mürüvvetsizlik, her vicdan sahibi gibi bizim neslimizi de alâkadar etmiş, öfkelenirmiş ve ayağa kaldırmıştır.

İşte bütün bu sebeplerden ötürü neslimiz kölelikten nefret etti ve onu müdafaa eden sistemlere de düşman oldu. Bu düşünce ve ona karşı reaksiyonda o, yerden göğe kadar haklıydı; fakat, İslâm'a hücum ve tenkidinde büyük bir haksızlık irtikâp ediyordu. Çünkü, menşe itibarıyla kölelik İslâm'a dayanmadığı gibi, mevcudiyeti de onunla devam ettirilmiyordu. Kölelik, geçmişinde ve bugün, daima başka millet ve devletlere dayandı ve mevcudiyetini sürdürdü. Bu itibarla biz de önce onu meydana getiren âmiller üzerinde durmak istiyoruz.

Kölelik, harpler yoluyla oluşur ve sonra devamını isteyen milletler içinde sürüp gider. Müreffeh bir hayat yaşamayı hedef almış Roma, kendi tarihinin şehâdetiyle bir zevk ve safâ devleti idi. Elbiselerin en güzelini giyerek; sofralarını çeşit çeşit süsleyerek; insanı utandırıcı en sefil arzular içinde behîmî bir hayat yaşıyordu. Bu israf ve sefâhetin; bu lüks ve debdebenin devam etmesi için de, bitmeyen servet, sürekli ganimet; esirler ve halâik gerekti. Bunun için, Romalı harp ediyor, müstemlekeler kuruyor ve bu istikamette dünya üzerindeki hâkimiyetini sürdürmek istiyordu. Müslümanlar, Mısır'ı fethettiklerinde bu havayı, bütün çirkinliğiyle orada müşâhede etmişlerdi. Ticarî emtia pazarları gibi, esir pazarları.. kadın-erkek en haysiyetsiz şekilde zincirler içinde o

pazarlara götürülmesi ve açık-saçık olarak müşterilerin önünde teşhir edilmesi.. akşamları pis kokulu ve haşarâtın gayet mebzûl bulunduğu izbe ve dehlizlerde yatırılması.. hatta çok defa böyle bir yerde dahi, onlara yatıp istirahat etme imkânının verilmemesi.. ellisinin-yüzünün üst üste yığılıp bir yerde kalması, Müslümanların bilmediği ve görmediği şeylerdi. Ve, bundan da çok müteessir olmuşlardı. Onlar uğradıkları her yerde, İslâmî prensiplerle, bu yarayı tedavi etmelerine karşılık, Batılı, eski Roma ve Mısır'ın bu çirkin mirasını, herhangi bir rötuşlamaya tâbi tutmadan, olduğu gibi alıyordu. Bundan sonra köle, batılı ağalara uşaklık yapacak; onların keyfi için dövülecek; onları eğlendirmek için ölecek ve öldürecek. Tıpkı sefih ve sefil Romalıyı eğlendirmek için, glâdyâtörlerin yaptığı gibi...

İslâm, evvelâ, köleliği bir vak'a olarak ele aldı. Sonra kölelerin ne ticaret ne de eğlence metâi olmadığını hatırlattı ve insan olduklarına dikkati çekti: “*Sizin bazınız bazınızdandır.*”⁵⁴ “Kim kölesini öldürürse onu öldürürüz, kim onu hapseder veya gıdasını keserse onu hapseder ve gıdasını keseriz, kim onu hadım yaparsa onu hadım yaparız.”⁵⁵ gibi ilâhî prensipleri ilân ederek, düşünceye istikamet verip inhirafın önüne geçti. “Siz âdemoğullarısınız. Âdem de topraktandır.”⁵⁶ “Biliniz ki, hiçbir Arab'ın Arap olmayana ve hiçbir Arap olmayanın da Arap olana; hiçbir beyazın siyaha, hiçbir siyahın da beyaza

Nisâ sûresi, 4/2554

Ebü Dâvud, Diyât 7; Tirmizî, Diyât 16; el-Hâkim, el-Müstedrek 4/40855

Ebu Dâvud, Edeb 12056

üstünlüğü yoktur. Üstünlük takvâ ilemdir.”⁵⁷ Yani bütün üstünlük ve meziyet, Yaradan’ın insana bakışı ve insanın bu bakış ve hitap karşısında tavır ve davranışlarını düzeltmesine bağlanıyordu. İslâm’ın bu yumuşak havası sayesinde bütün bir mâzisi esarete geçmiş -hadîsin ifadesiyle- nice saçı başı dağınık kimseler vardır ki, eşraf ve ileri gelenlerden hep tâzim görmüşlerdir. Hz. Ömer (r.a.) “Bilâl, efendimiz; ve onu efendimiz Ebû Bekir (r.a.) hürriyete kavuşturdu.”⁵⁸ derken, bu mânâyâ saygısını ifade ediyordu. İslâm, onları da, âlemşümûl kardeşliği içinde mütalâa ediyor ve her şeyden evvel “Hizmetçi ve köleleriniz kardeşlerinizdir. Kardeşi, elinin altında bulunan her fert, ona yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin. Onların yapamayacakları işleri emredip onlara yüklemesin. Eğer zor işler teklif ederseniz, behemehal onlara yardım ediniz.”⁵⁹ “Sizden hiçbiriniz, ‘Bu kölemdir, bu câriyemdir.’ demesin. Kızım veya oğlum, yahut kardeşim desin.”⁶⁰

Buna binâen, Hz. Ömer (r.a.) Mescid-i Aksâ’nın teslim alınması için yaptıkları seyahatlerinde, bineği Medine’den oraya kadar hizmetçisiyle nöbetleşe kullanmışlardı. Hz. Osman (r.a.) devlet reisi olduğu devrede kölesinin kulağını çektiği için, halkın gözünün önünde, kulağını kölenin eline verip

Müslim, İmare 36; Tirmizî, Cuma 80, Cihad, 2857
İbnü’l-Esîr, Üsdü’l-Gâbe 1/20958
Müslim, Eyman 29; Müsned 5/16159
Muslim, Elfaz 3; Müsned 2/48460

çektirmişti. Ebû Zer (r.a.) takım elbisesinin bir parçasını hizmetçisine giydiliyor, bir parçasını da kendi sırtına alıyordu...⁶¹

Bütün bunlarla kölenin de bir insan olduğunu, hatta diğer insanlardan farkı olmayan bir insan olduğu anlatılıyor ve böylece bu birinci merhale sağlama bağlanıyordu. Tekrar hatırlatmak gerekirse, dünyanın en metruk, en ücrâ bir yerinde, duyguları itibarıyla bâkir bir topluluk için, bu büyük bir inkılâptı. Zira muâsır millet ve devletler, kölenin insanlığı hususunu düşünmeye bile yanaşmadıkları bir dönemde, arenalardaki vahşi boğuşmalara, iş yerlerindeki insafsız kırbaçlara ve onların insanlıklarıyla istihzâ ve alaya karşı, en çaplı en tutarlı ve en müsbet bir davranış mâşerî vicdanın kabulüne takdim ediliyordu.

Bu yapıcı ve müsbet muâmelenin köleler üzerinde de değişik bir tesiri olmuştu. Köle müsavât prensibiyle insanlığına kavuşup, efendisinin yanında yerini almasına; hatta hürriyetini elde edip serbest bırakılmasına rağmen, efendisinden ayrılmak istemiyordu. Zeyd bin Hârise ile başlayan bu durum, devam edip gitmişti. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) Zeyd'i hürriyete kavuşturup, babasıyla gidebilme hususunda serbest bırakmasına rağmen, o; Efendimizin yanında kalmayı tercih etmişti. Ve daha sonra bir sürü köle de hep aynı şeyleri yapmışlardı. Zira, bunlar o kadar güzel muâmele görmüşlerdi ki, kendilerini, efendilerinin ailelerinden birer fert sayıyorlardı. Efendileri de öyle biliyor ve titizlikle onların hukukuna riayete çalışıyorlardı. Esasen başka türlü

Ebû Avâne, Müsned 4/72; Beyhakî, Sünen 8/761

yapamazlardı da. Çünkü bugün onlara mâlik görünseler bile yarın kimin kime mâlik olacağını kestirmek mümkün değildi. Kaldı ki prensipler de çok sert ve bu anlayışı ayakta tutacak güçte idi. “Kim kölesini öldürürse onu öldürürüz, kim kölesini hapseder veya gıdasını keserse onu hapseder ve gıdasını keseriz.”⁶² Bu türlü cezaî müeyyideler karşısında efendi, ihtiyat ve tedbir içinde, köle ise gâyet emindi. Bütün bunlar, evvel ve âhir, tarihte eşi gösterilemeyecek büyük hâdiselerdi ki, bu mevzûda İslâm’ın getirdiği şeylerin birinci merhalesini teşkil ederler.

İkinci merhale, hürriyete kavuşturma merhalesidir. İnsanda asıl olan hürriyettir. Hür olan bir insanı köleleştirme büyük günahlardan sayılır ve bundan elde edilen geliri kullanmak ve istifade etmek ise, kat’iyen haramdır. Hürriyete dokunan her hareket ve davranış kınanmış olmasına mukâbil, ona hizmet edici her hamle de, İslâm nazarında takdir görmüştür. Bir insanın yarısını hürriyete kavuşturmak, hürriyete kavuşturan için vücûdunun yarısını âhiret azabından kurtarmak, bütününü azat etmek ise, vücûdunun tamamını teminat altına almak sayılmıştır. İslâm’da köleleri hürriyete kavuşturma, uğrunda bayrak açılan bir mevzûdur. İslâm, yerinde onu bir vazife sayar, yerinde fazîlet der, teşvik eder, yerinde efendi ve köle arasındaki anlaşma ve mukavelelerle, ona giden kapıları açık tutar.

Bu hususta gösterilen en çalımlı gayret de, her gayret gibi, yine İslâm’ın zuhûruyla başlamış ve devam etmiştir. Peygamberimizin (s.a.s.) ve Hazreti Ebû

Ebû Davud, Diyet 7; İbn Mâce, Diyet 23; Nesâî, Kasem 1062

Bekir'in (r.a.) köle alıp âzât etme mevzuundaki gayretleri ve bu uğurda tükettikleri servet herkes tarafından bilinen hususlardandır.

Önceleri şahsî mal ve servetlerle sürdürülen bu faâliyet, daha sonraları devletçe ele alınıp yapılan vazifeler arasında mütalâa edilmeye başlandı. Peygamberimiz (s.a.s.), on kişiye okuyup yazma öğretene hürriyete kavuşturuyor ve bunu mâlî imkânsızlıklar içinde kıvrandığı bir devrede yapıyordu. Daha sonraki devre, hususîyle Ömer İbn Abdülaziz döneminde ise, zekâtın sarf yerlerinden biri şekliyle tatbikat zemini buluyor ve sağdan soldan gelen yığın yığın esir, hazineden paraları ödenerek hürriyete kavuşturuluyordu. Bunlardan başka, bazı dinî vazifelerdeki hatalar, bazı davranışlardaki inhiraflar ve bir kısım günah irtikâpları, hep köle hürriyete kavuşturma mükellefiyetini getiriyordu.

Yemin edip, sonra da yemini bozmada, zihâr muâmelesinde, adam öldürme cinayetinde hep bir tutsağın âzât edilmesi tavsiye ediliyordu. *“Kim hataen bir mü'mini öldürürse, onun keffâreti bir mü'min kölenin âzâdı ve ölenin ehline teslîmen ödenecek bir diyettir.”*⁶³

Bir cinayetin hem cemiyete, hem de öldürülenin ailesine bakan yönleri bulunduğundan; diyet, maktûlün ehline verilmiş bir tarziye vesilesi olduğu gibi, esiri hürriyete kavuşturmak da -topluma hür bir fert kazandırma ölçüsüyle- cemiyete ödenmiş bir hak sayılmaktadır. Buna göre de, bir ölü karşılığında, diğer bir insanın hürriyete erdirilmesi, âdeta bir ferdi ihyaya denk tutulmuştur.

Nisâ sûresi, 4/9263

Bunlardan başka İslâm'da “mükâtebe” ve “tedbir” yolları ile de, köleler hürriyete kavuşturulur. Bunlardan birincisi; efendisiyle köle arasında, üzerinde anlaşabilecekleri bir miktar mal te'diyesiyle yapılan yazışmadır. Böyle bir yazışma ile köleye hürriyet yolu açılır. Kur'ân'ın bu mevzudaki açık beyanından anlıyoruz ki, kölenin bu mevzûda getireceği teklifi, efendi kabul ettikten sonra, geriye, üzerinde anlaşmaya varılan paranın kazanılıp getirilmesi kalıyor. İkincisi ise; efendinin vefâtı veya herhangi bir hâdiseye bağlamakla yapılan hürriyet va'didir ki, “Ben vefat edince sen hürsün.” şeklinde söz verdikten sonra, tedbir yapılmış ve esire artık hürriyet yolu açılmıştır. Bundan başka, sevap maksadıyla hürriyete kavuşturma faâliyeti her türlü tavsifin üstünde geniş bir yer işgal etmektedir. Geçmişte yüzlerce tutsağı birden salıverip de, bununla Allah'ın ihsan ve lütfunun umulduğu devirler olduğu gibi, mübarek aylar ve mübarek gün ve geceler gözetilerek esirlerin alınıp hürriyete kavuşturulduğu devirler de olmuştur.

Burada denilebilir ki; “Kölelerin hürriyete kavuşturulması ve onlara insanca muamele yapılmasında, ne kadar ileriye gidilirse gidilsin; hatta isterse hepsi birden hürriyete kavuşturulsun, yine de köleliğin kabul edildiğini, hükümlerinin buna göre getirilmiş olduğunu ve fıkıh kitaplarında da ahkâmın bu istikamette cereyan ettiğini görüyoruz ki, bu da köleliği kabullenmesinden başka bir şey değildir. İnsanlığın dem ve damarına işlemiş pek çok fena huy ve âdetleri, bir hamlede kaldıran İslâm'ın, köleliği kaldıramaması düşünülemez. Kaldırabilirken kaldırmaması, onu tahkir etme mânâsına gelmez mi?”

Her şeyden evvel bilinmelidir ki, İslâm köleliği vâz' ve icat etmediği gibi, onun koruyucusu ve devam ettiricisi de olmamıştır. Kölelik, devletlerin ve milletlerin savaşlar münasebetiyle oluşturdukları bir müessesedir. Devletler arasında harpler devam ettiği müddetçe -ki, insanlık tabiatını değiştirmedikten sonra kıyamete kadar devam edecektir- esaret ve köleliğin önüne geçmek de, tek başına hiçbir millete mukadder olmayacaktır. Şimdi düşünelim;

Biz bir devletle harbe tutuştuk; esir aldık ve bizden esir aldılar. Bu esirlere karşı yapılacak çeşitli muamele şekilleri vardır:

- 1- Bazı zâlim idarelerde olduğu gibi, hepsini kılıçtan geçirme,
- 2- Yahut esir kamplarında bakım ve görümlerini yapıp muhafaza etme,
- 3- Veya onlara kendi memleketlerine dönüp gitme imkânlarını sağlama,
- 4- Yahut da, alıp onları mü'minlere dağıtıp, ganimetten bir parça sayma.

Şimdi geriye dönüp teker teker bunların üzerinde duralım:

1- Evvelâ hangi vicdan ve insaf, kadın-erkek, çoluk-çocuk bütün insanları acımaksızın kılıçtan geçirmeye taraftar olur. Aradan asırlar geçmiş olmasına rağmen, Kartacalılara revâ görülen mezâlim, hâlâ Romalının alnında utandırıcı bir leke olarak kendini göstermektedir. Buhtunnasır'ın acımaksızın yaptığı muamele; firavunların gadri ve cevri, beşerin hâfızasından silinmeyen zulüm tablolarındandır. Uzağa gitmeye ne lüzum var; Balkanlarda bizim çekip gördüklerimiz; Rusya'da doğranan otuz milyon kurban; Naziler tarafından

katledilen binlerce insan... Bütün bunları hoş görecektir bir insan gösterilebilir mi?..

2- Esir kamplarının tiksindiriciliği de bundan geri değildir. Yirminci asır, esir kamplarının en çirkinlerine şahit olmuştur. Bilûmum Balkanlardaki esir kampları, hususîyle Edirne (Sarayıçi), vahşilere rahmet okutturacak kadar şenâetlerle doludur. Amerikalılar, Japon kamplarından şikâyet ederler, eğer kadınlarının memelerinin kesilip, iffetlerine ilişildiği; erkeklerinin ağaç kabuğu yiyerek ölüme terk edildiği (Sarayıçi) mazlumlarının; Azerbaycan ve komünist Rusya'daki mağdurların uğradıkları zulümleri görselerdi, Japonlardan çektiklerini de, onlara çektirdiklerini de çok hafif ve ehemmiyetsiz addedeceklerdi. İkinci Cihan Harbiyle, hem Avrupa, hem de Asya, esir kamplarını en acı şekilleriyle hem gördü hem de yaşadı. Demek ki bu yol ve bu usûlü denemek ve tatbik etmek, insaf ve insanlıkla telifi mümkün olmayan bir vahşet ve hunharlıktan başka bir şey değil!..

3- Esirleri kendi memleketlerine iâde gibi insanî bir yolu takdirle karşılarız; ancak, onlar bizden aldıkları esirleri öldürüyor ve iâde etmiyorlarsa, bu, kendi insanımıza karşı vefâsızlık ifadesi olur.. hele iâde ettiğimiz kimselerin, bizden bir kısım mâlûmatlarla yurtlarına ve birliklerine dönmeleri; hem düşmana strateji kaptırma, hem de kendi birliklerimizde moral çöküntüsüne mukabil, düşmanı cesaretlendirme, güçlendirme ve daha dinamik olarak saldırıya geçmelerine yardımcı olmadan başka bir şey değildir. Belki

böyle bir iâde muamelesi, ancak, devletlerin karşılıklı anlaşmalarıyla tecviz edilebilir ki; bu da dün ve bugün sık sık başvurulmuş hususlardan biri olmuştur. Bundan sonra da başvurulabilir ve bir ölçüde köle döküntüleri önlenmiş olur.

4- Bütün bunlardan sonra geriye, esirlerin, harbe iştirak edenler arasında taksimi mevzuu kalıyor ki, İslâm, iş bu muvakkat esir etme yolunu tercih etmiştir. Ne öldürme, ne toptan imha yolu... Ne esir kampları ve oradaki mezâlim, ne de düşmanı cesaretlendirecek bir yol; belki bütün bunların çok fevkinde tabiat-ı beşere de yakışır bir yol...

Her mü'minin hânesindeki esir; doğruyu, güzeli, yakından görme imkânını bulacak. Gördüğü iyi muamele ve insanca davranışlarla gönlü fethedilecek -nitekim binlerce misaliyle de öyle olmuştur- sonra da hürriyete kavuşturularak, Müslümanların istifade ettiği bütün haklardan istifade etme imkânı kendisine verilecektir. Bu yol ve bu usûllerle binlerce mükemmel insan yetişmiştir. İmam Mâlik'in şeyhi Nâfi'den alın da, Tâvus bin Keysan ve Mesruk gibi yüzlerce tabiîn imamını da içinde sayacağımız büyük bir "Mevâlî" topluluğu hep bu yolla yetiştirilmiştir.

Bununla beraber, biz bu tatbikata muvakkat dedik; Zira bu şekilde bir tatbikat tekerrür edip dursa bile, İslâm'da hürriyetin esas olması, esaretten kurtulma hususunda istifade edilecek yolların çokluğu ve dinin değişik yollarla bu mevzûda yaptığı ısrarlı teşvikler, köleliğin ârızî ve tebeî olduğunu gösteriyor. Ne var ki, dünya devletleri aynı şey üzerinde ittifaka varacakları âna kadar,

başka kesimlerde kölelik üretilecek ve işlettirilecektir. İslâm'ın bu mevzûda, tek başına verdiği hükümler ise, sadece kendi cemaati dairesi içinde kalacaktır. Nitekim o, hükmünü vermiş ve prensiplerini vaz'etmiştir. Cihan sulhunu temine gayret gösterenler, sadece bu prensiplere âlemşümûl tatbikat zemini hazırlamakla mükelleftirler. Zaten bu da İslâm'ın tâdil ve ıslah etmek üzere ele aldığı hususlardandır ki; en vahşi ve gayr-i insanî bir durumdan, hayra ve güzelliğe çıkarma yolunu gösterir. Ve kendi sınırlarını aşan hususları da, geleceğin devlet idarecilerine teklif eder.

Bu mevzuda diğerk bir husus da, kendi toplumumuzun bütün fertlerinin, İslâmî mânâda olgunlaşmış olmamasıdır. Esasen herkesi melekler seviyesine çıkaracağına dair, dinin herhangi bir tekeffülü yoktur. Onun, kudsî prensiplerine sınımsız sarılmak suretiyle yükselip melekleşenler olduğu gibi, kendini aşmamış bir kısım ham-ruhlar da bulunabilecektir. Ve böylelerin, teferruata ait meselelerde ihmal ve kusurları da görülecektir. İşte, bu tip insanlarda, köleliğin yaşaması arzusu ve bu hususta diğerklerinin, yani kölelik üreten milletlerin yanında bulunmaları da olabilecektir.

Bir mesele kaldı ki; o da; belli devirlerde, hürriyete kavuşurma yolları mevcutken ve biliniyorken; mü'minlerin, uzun zaman ellerinde esir ve köle bulundurmuş olmalarıdır. Bu ise, anlatılan şeylerle, pratikte görülen şeylerin tenakuzu gibidir.

Evet, ilk asırdan başlayarak, belli devirlerde mü'minlerin bu müesseseyi işlettiğini görmekteyiz. Fakat, bunda iki ciddî sebep ve sâik var: Bunlardan biri efendilerle alâkalı, diğeri de kölelerle. Biraz evvel temas ettiğimiz gibi, İslâm tatbikatta mükemmel insan teminatını, insandaki irade ve hürriyetle alâkalı olarak mütalâa etmektedir. Binaenaleyh, nâkıs ve nâtamam fertler, olgun insanlara ait bir kısım işleri eksiksiz yapamayacaklardır. İşte, bu türlü fertlerin, terbiye-i Muhammediye (s.a.s.) ile olgunlaşacakları âna kadar, bu işin tam tatbikat bulmaması bir bakıma normâldir. Kaldı ki, üç beş sergerdanın behîmî hislerini yaşamalarını vesile ederek İslâm'ı karartmağa çalışmak da haksızlık ve insafsızlıktır.

İkinci şık, kölelerin kendileriyle alâkalıdır. Bu hususta da, İslâm'ın tatbikatı, tabiat-ı beşeri hesaba katma ölçüsü içindedir ve orijinaldir. İlk Müslümanlar, köleleri evvelâ insan olduklarına inandırma, hürriyete karşı olan vahşetlerini izâle etme, aile kurma yolunu gösterme ve hayata alıştırma gibi terbiye edici prensiplerle ele almışlardır.

İtiyat ve alışkanlıklar, insanda ikinci bir tabiat meydana getirir. Bunu giderme ve eski hâli ihyâ etme, bir vahşi hayvanı terbiye kadar zordur. Kölelik de öyledir. Ve o, bir fitrat deformasyonudur. Islahı uzun zaman ister. İşte mü'minler de, bunu yapmışlardır.

Her mü'min, "Kardeşim" deyip bağrına bastığı kölesine, müstakil çalışma, müstakil kazanma; yuva kurma ve aile idare etme gibi hususları teker

teker öğretmiş, alıştırmış -zarar melhuz değilse veya hayır ümit ediyorsa- sonra da hürriyete kavuşturmuştur.

Eğer bu ameliyelere tâbi tutulmadan o istîdat ve kabiliyetleri köreltilmiş insanlar, sırtlarında bir “âr” olarak taşıdıkları insanlıkla, topluluk içine salınsalardı, akvaryum balıkları veya kafes kuşları gibi, içtimâinin karmakarışık dolapları karşısında şaşkına dönecek ve eski hallerine avdet hissine kapılacaklardı. Bu ise, köleler adına hiçbir hayır ifade etmeyecekti. Nitekim, hayat kanunlarına karşı câhil pek çok köle daha sonraları arz edildiği şekilde hareket etmiştir. Amerika Reiscumhurlarından Abraham Lincoln’in bir hamlede bütün köleleri hürriyete kavuşturması, kölelerin yeniden eski efendilerinin yanına dönmesi şeklinde neticelenmişti. Başka türlü olması da düşünülemezdi. Bütün hayat boyu veya hayatının bir kısmında esir yaşamış bir insan, hep emir almaya alışmıştır. Belki çok güzel işler verdiği de olmuştur; ancak, makine gibi dıştan idare edildiği için, böyle biri, elli yaşında da olsa, çocuk mesabesinde. Hayatı bilen ve hayata açık olan birinin yanında, tâlim ve terbiye görmeye, hayat ve onun kanunlarını öğrenmeye ihtiyacı vardır. Bu husus, değil hürriyetini yitirmiş köleler için, belki müstemleke hâline getirilmiş ve uzun zaman istismar edilmiş pek çok devletlerde de hissedilen bir marazdır. Evet, bu milletlere dahi, uzun zaman terbiye verilip şahsiyet ve benlik kazandırılmazsa.. yabancı devletlere yabancı milletlere karşı bağılıktan ve alkış tutmaktan geri kalmayacaklardır. Hatta diyebilirim ki, şahsiyetini yitirmiş

milletlere, yeniden benlik şuurunu kazandırmak, esirlere insan olduklarını öğretmekten daha zordur. Her ne ise, sadet haricî oldu...

İşte İslâm; köleye, benlik, insanlık şuurunu kazandırmakla işe başlamış, onun inhiraf etmiş ruhuna muvazene getirmiş; kalbine hürriyet anlayış ve aşkını yerleştirmiş; âdeti “İste vereyim.” der gibi yapmıştır. Sonra da, hayata salıvermiştir. Zeyd bin Hârise’nin yetiştirilip hürriyete kavuşturulması ve arkasından da soylu bir kadınla evlendirilmesi, sonra, içinde, eşrafın da bulunduğu bir İslâm ordusuna kumandan tayin edilmesi, kademe kademe plânlanan hedefin gözetilmesinden başka bir şey değildir.

Bilâl-i Habeşî’nin (r.a.) ilk saflarda yerini alması, Huzeyfe’nin kölesi Sâlim’in (r.a.) Müslümanlar nazarında gıpta edilecek bir mevkide olması, Selman-i Pâk’in Ehl-i Beyt-i Resûlullah’tan sayılması, kölenin Müslümanlıkta ve Müslümanların hânelerinde ne hâl aldığına canlı misalleridir. Bunları, yüzlerceye iblâğ edebiliriz. Ancak soru cevap mevzuu içinde bu kadar kabarık muhteva sıkıcı olur mülâhazasıyla kısa kesiyorum...

Hulâsa olarak diyebiliriz ki; İslâm köleliği vaz’etmedi; bilâkis onu tâdile koyuldu ve kurutma yollarını gösterdi. Şayet harplerin döküntüsü esirler ve bir kısım sefil ruhların bunu teşvik ve terviçleri olmasaydı, kölelik İslâm’ın muallâ bünyesinde, tenkit edildiği şekliyle asla pâyidâr olamazdı. Zaten, zarurî olarak karşısına çıkan kölelik için de o, ahkâm vaz’ etmişti ve onu arz edildiği şekilde

sefalet ve perişanîyetten; mazlumiyet ve mağduriyetten halâs ederek, mutlak hayra ve mutlak güzele yönelmişti.

İslâm'ın başlattığı, ferdî köleliği kaldırma hamlesiyle bugün, bu cins kölelik artık kurutulduğu gibi, devlet ve milletlerin köleliklerinin de sona ermesi niyaz ve dileği ile sözlerime son veriyorum.

Arzî: Dış tesirle meydana gelen, sonradan olan.

Avdet: Dönüş

Behîmî: Hayvanca, hayvanî

Deformasyon: Bozulma, aslından uzaklaşma

Ehram: Kaidesi üç, dört veya çok kenarlı olan ve tepeye doğru küçülerek bir noktada birleşen şekil, piramit

Emtia: Mal, eşya

Halaik: Kadın köle, hizmetçi

İnhiraf: Doğru yoldan çıkma, sapma

İstifham: Soru

Mebzul: Bol miktarda, fazlaca

Mevâlî: Azad edilmiş köle

Sergerdan: Başı dönen, şaşkın

Mükâtebe: Efendisi ile kölesi arasında bir bedel karşılığında özgürlük etme üzerine kurulu olan bir akit.

Müsavât prensibi: Eşitlik ilkesi

Tebei: Tâbi, varlığı başka bir şeyle mümkün olan

Tecviz: Cevaz verme, uygun bulma

Tedbir: Vukuu köle sahibinin ölümüne bağlanmış olan köle âzâdı. “Şu şekillerde olur: Ben şu hastalığımda ölürsem sen hürsün” veya “Ben öldüğümde sen hürsün.”

Tediye: Eda etme, ödeme

Zihâr muâmelesi: Bir kimsenin karısına, “Sen bana anamın sırtı gibisin.” diyerek onu kendisine haram kılması

Tenâsüh nedir ve İslâm inançlarına göre doğru mudur?

Nesih kökünden gelir ve ruhların bedenden bedene göç etmesi mânâsınadır. Fransızlar, “metempsychose” derler. Bu anlayışa kâil olanlara göre, cesetler ruhların kalıpları gibidir; ervah, kışla mahiyetindeki bu kalıplar içine girer, yaşar ve şenlendirirler. Girdikleri cesetler çözüldünce de, daha başkalarına ve derken bir devr-i dâim içinde, bu beden değiştirmeler sürer gider.

En ibtidâî cemaatler arasında dahi, tenâsüh akîdesine rastlamak mümkündür. Ancak, inanç, millî kültür ve muhit farklılığı itibarıyla, o da farklı görünümünde olmuştur. Bir Mısır tenâsüh anlayışıyla, Ganj’ın ebediyetle büyülenmiş insanının tenâsüh anlayışı arasında ciddî farklılıklar vardır. Hele Atinalı filozofların zengin ve rengin ifadelerinde, bambaşka bir hüviyet kazanır.

Tenâsüh, çeşitli metapsişik tecrübelerin yaygınlaştırıldığı günümüzde de bir hayli meşhurdur. Ancak o, bugün, ruhların muhâceretini bir inanç sistemi hâline getiren mezhep gibidir. Hususîyle sosyete mahfillerinde maddenin yetersizliğine bir reaksiyon olarak, bu türlü hâdiselere o kadar ciddî bir alâka vardır ki; nerede birkaç kişi bir araya gelirse hep, ruhların temessülünden, rehberliklerinden; anti-fizik’in fiziğe ve onun kanunlarına tesirinden; hatta bir kısım ruhların ikaz ve irşatlarından veyahut aksine, baştan çıkarma ve saptırmalarından bahisler açılır ve söz edilir.

Sadedinde bulunduğumuz soru-cevap mevzûu, ne bütün bir tenâsüh tarihine, ne de günümüzün metapsişik ve parapsişik vak’alarını anlatmaya

aktarmaya yetmeyeceğinden, soruda mevzû edilen tenâsühün menşelerine işaret ederek asıl meseleye geçmek istiyorum.

Bir kısım çevreler, tenâsüh akidesinin çok köklü ve kadîm olduğu kanaatindedirler. Hatta, bunun için bir sürü tarihî üstüreye baş vurulmakta, Herodot'un naklettiği -çoğu yalan- hikayelere birer hakikat nazarıyla bakılmakta ve hatta, "Ovide'in" eserlerindeki rengin ve zengin masallar bu işe mesnet yapılmışa çalışılmaktadır. Bu arada, bir kısım kimseler bu "ruhlar seyr-ü seferi"nin sadece insanlar arasında cereyan etmekle kalmayıp, hayvanlara, hatta otlara kadar uzayıp gittiğini iddia etmektedirler. "*Camkitinüma*" şârihinin beyanına göre: Tenâsühçüler, ruhların bütün bir varlık âlemini içine alacak şekilde muhâceret mecbûriyetinde olduğu kanaatindedirler. Bir alay ruh, insanların bedenlerinden hayvanlara, onlardan nebat âlemine, cansızlara ve madenlere.. böyle karalardan denizlere, denizlerden karalara bitip tükenme bilmeyen cebrî bir sevkîyât ile devam eder durur. Ruhun bir insan bedeninden diğer insan bedenine intikaline "nesh", kendine münasip bir hayvan bedenine geçmesine "mesh", ot ve ağaçlara girmesine "resh", madenlere hülûluna ise "fesh" derler.

Bu anlayışta âlemşümûl bir ruh telâkkisinin kabul edilmesinin tesiri var mıdır? Hülûl ve ittihatla alâkası ne kadardır? Mevzûu dağıtmadan hemen arz edeyim ki; inhiraf etmiş bu iki düşüncenin tenâsühe menşe olduğunu kabul etmemek oldukça güçtür. Hatta Taylor, tenâsüh anlayışının, ruh'un müstakillen

bekâsıyla çok alâkadar bulunduğunu söyler. Bu anlayışa göre uzun asırlar, evlât ve torunların atalarına benzemesini de tenâsühle izâha kalkışmışlardı ki, bugün pek âlâ verâset kanunuyla izâh edilebilmektedir.

Tenâsühün, evvelâ Nil havzasında geliştiği söylenir ki, mumyaların sevimsiz çehrelerinde, ehramların esrarengiz bina edilişlerinde, hemen hemen bu sezilmektedir. Mısır'dan Hindistan'a ve oradan da Yunanistan'a götürülen bu düşünce, bir tarafta filozofların sehâr beyanları, beri tarafta da, Ganj ve Send havzasının sonsuzluk fikriyle büyülenmiş insanın nağmeleri arasında, ebediyet isteyen insan gönlünün ümit ve tesellisi haline getirilmiştir. Kabbalistler tarafından Yahudîliğe ve Yahudi mârifetiyle de az dahi olsa Hıristiyanlığa ve en nihayet kelâmcıların bütün reddedici gayretlerine rağmen bir kısım mutasavvifeye de bulaştırılmış oluyordu. Ve bu arada, her iddiacı ortaya attığı şeyi ispat etmek için, bir kısım deliller de getiriyordu. Meselâ: Kabbalistler Tevrat'taki Niobe'nin mermer olmasını ve Hz. Lût'un zevcesinin tozdan bir heykel hâline gelmesini, daha sonrakilerin ise, Yahudilerin bir kısmının maymuna ve bir kısmının da hınzıra dönüşmesini zikrettikleri gibi.. bir kısım kimseler de hayvanlardaki sevk-i ilâhîyi ve nebât âlemindeki baş döndürücü nizam ve âhengi, ağaçlaşmış veya hayvanlaşmış birer insan ruhu ile idare edildiklerini kabullenecek kadar, işi ileriye götürüyor ve her şeye bir ruh kesip biçiyordu.

Aslında, aceleden verilmiş böyle bir hükmün, değil cansızlar ve nebat âlemine tamimi, insanlık âlemi için bahis mevzû edilişi dahi, o kadar tekellüflüdür ki, az bir düşünce ile öyle olmayacağı hemen anlaşılır.

Cansızlar ve nebatlar için bir program ve kaderîliğin bahis-mevzû olduğunda şüphe yoktur. Ancak onlardaki nizam ve ölçüyü, onların içinde eskiden yaşamış tecrübeli ruhlarda aramak oldukça gülünç ve o kadar da mesnetsizdir. Vâkıa ağaç ve otların birer hayat-i nebâtiyeleri vardır, fakat bu hiçbir zaman alçalmış bir insan ruhu olmadığı gibi, yükselmeye hazırlanan ve insan olmaya namzet bulunan bir ruh da değildir.

Bu kadar umumî araştırmalara rağmen, hiçbir nebattan, kendisini idare eden tecrübeli bir insan ruhu'nun mevcudiyetine dair bir mesaj alınmadığı gibi, şu anda insanlık devresini sürdürdüğü kabul edilen, hiçbir ruhtan da, onun nebatî ve hayvanî hayatına dair bir hâtıranın tespit edildiği gösterilememiştir. Hâlbuki, bu husustaki iddialar arasında, eski mâlûmat ve müktesebâtın intikali de, mühim bir esas olarak üzerinde durulan meselelerdendir. Ne var ki, şu âna kadar bir iki akıl hastasının hezeyanından başka ve bir iki sansasyonel haberden gayri bir şey de bilmemekteyiz.

Tevrat'ta mevzû edilen Niobe'nin mermer ve Hz. Lût'un zevcesi Edithe'nin tozdan bir heykel hâline gelmesi, hiçbir zaman tenâsühe delil sayılmaz. Müsamahalı davranıp böyle bir şeyi kabul etsek bile, ruh kabzedilmiş, ceset ve mâruz kaldığı belânın keyfiyetine göre, ya yakıcı bir atmosferle toz

toprak olmuş veya lâvlar altında kalan cansız cesetler gibi taşlaşmış demektir. Nitekim, dünyanın her yöresinde karşılaşılan bu kabil fosiller sayılmayacak kadar çoktur. Pompei'nin, Vezüv'ün püskürttüğü lâvlarla bir kül yığını hâline gelmesinden asırlarca sonra yapılan kazılar, karşımıza bir sürü mermerleşmiş Niobe çıkardı. Bugün sayfa sayfa bu enkaz yığınlarını çevirip dururken, ibretle seyrettiğimiz nâpak alınlarda utanç ve hacâlet dolu bir hayatın, insanı kudurtmuşluğu hissedilmekte ve ilâhî gazabın eserleri görülmektedir. İbret alınsın diye istikbâlin koruyucu sinesine teslim edilen bu etnoğrafik materyali tenâsühle tefsir etmek, hiçbir mesnede dayanmadan ortaya atılmış bir iddia ve işi hafife almaktan ibarettir.

Tenâsüh, vefat eden insanların ruhlarının başka cesetlere girip seyr-ü seyahatından ibaret ise, burada hangi ruh hangi cesede girmiştir. Belki pek çoğu itibarıyla mücrim bir topluluğun ruhları kabzedilmiş, arkadan gelenlere bir ders ve ibret olsun diye, cesetleri de taş haline getirilmiştir.

Mısır'da, Yunan'da ve Ganj havzasında tenâsüh akidesi su-i istimal edilmiş bir âhiret inancına ve ruhun bekası arzusuna dayalı olarak gelişmiştir. Ne "Ahen-Aten" in Mısır'ında, ne de "Pythagore'un "Yunanistan"ında tahriflerin doğurduğu tenâsühü kimse bilmiyordu. Aten'e göre, insanın yerdeki hayatının sona ermesiyle, semavî bir hayat başlar. Buna göre insan ölür ölmez ruhu yükseklerdeki "mahkeme-i kübra"ya varmak üzere yola çıkar ve yüksele yüksele Osiris'in huzuruna ulaşır. Huzura ulaşan her ruh, şu şekilde hesap verir:

“Huzuruna günahsız geldim, ve hayatımda rabbanîleri hoşnut edecek her şeyi yaptım. Kan dökmedim, hırsızlık etmedim, fesat çıkarmadım ve huysuzluk yapmadım. Zinâ irtikabında bulunmadım...” Bunları söyleyen Osiris’in cemaatine katılır. Söylemeyen ve terazisi ağır basmayan, Cehennem’e atılır ve orada zebânîler tarafından parça parça edilir.

Yine, Aten dinine ait imanî hakikatleri aksettiren kitabelerde şu saf ve dupduru inanışı görüyoruz: “Senin yaptıkların pek çok ve çoğunu da gözümüz görmez. Ey biricik ilâh ki, senin kuvvetine kimse mâlik değildir. Sen bu arzı istediğin gibi yarattın ve sen yalnızdın. İnsanlar ve büyük-küçük yer yüzünde ayaklarıyla yürüyen bütün hayvanlar ve yükseklerde kanatlarıyla uçan bütün kuşlar, hepsine lâyük olduğu yeri sen seçersin ve bütün ihtiyaçlarını da sen görürsün... Bütün güzellikler senin sayende şekil alır ve bütün gözler bunlardan seni görür. Sen benim kalbimdesin...”⁶⁴ Hiçbir şey ilâve etmeden kaydettiğim şu mülâhazalar, takriben bundan dört bin sene evvel Mısır’da birer büyük hakikat olarak kabul edilen şeylerdi.

Yunan’da da, haşır ve bekâ-i ruh akîdesi oldukça sağlamdı. Büyük filozof Pythagore, cesetten ayrılan ruhun kendine mahsus bir hayatı olacağını ve esasen ruh, arza inmezden evvel bu hayata mazhar bulunduğunu ve yeryüzüne bir kısım mükellefiyetlerle geldiğini ve burada yapacağı fenalıklara karşı cehenneme atılacağını ve zebânîler tarafından parçalanacağını; bunun aksine iyilikler yaptığı zaman da yüksek mertebeler ve mesût bir hayata mazhar

A. History of Egypt, 371-376, Prof. Breasted, Ter: Ö. R. Doğrul64

olacağını ifade etmektedir ki, aktarmalarla karıştırılan bir kısım aksaklıkların olabileceğini peşinen kabul edip, sonra anlatılanlara bakacak olursak, doğruya çok yakın bir haşır akidesinin rengin bir edâ ile ele alınmış olduğunu görürüz. Eflâtun’un “*Cumhuriyet*” kitabındaki beyanatı da bundan farksızdır. Eflâtun’a göre “Bedenden ayrılan ruh, cismanî hayatı büsbütün unuttur ve yalnız hakikatin tefekkürüyle meşgul kalır. Bu hâliyle o, kendine münasip bir âleme, hikmet ve ebediyetle doygun lâhûtî bir âleme yükselerek, orada noksanlıklardan, hatalardan, korkulardan hatta maddî hayatta onu kıvrandıran muhabbetlerden, aşklardan.. hâsılı, beşer tabiatının gereği gibi bütün fenalıklardan âzâde olarak yüksek bir saadete ve rabbânîlerle içli-dışlı bir hayata nâil olur.”

Aslında düşünce sistemleri böyle olan milletlerin akîdelerinde tenâsühvâri şeyler göze çarpacak olursa, artık bunun tahrif mahsûlü olmasından şüphe etmemek gerektir.

Mısır’da kök salan tenâsüh akîdesi, bir baştan bir başa bütün Nil havzasında türkülere ve destanlara mevzû olduktan sonra, Yunan filozoflarının velût dimağlarıyla daha rengin, daha hayalî kisvelere bürünerek masallara girdi ve topyekün yeryüzünün ustûresi hâline geldi.

Bu anlayışın esiri Hintli, maddeyi Brahman’ın son tecellîsi saymakta ve ruh ile cesedin birleşmesini bir düşüş ve bir şer telâkki etmektedir. Buna mukâbil, ölümü beşerî kusurlardan tecerrüt; vecd ve istiğrâka yükselmelere vesile ve gerçeğe visâl saymaktadır. Hinduizmin en mühim kitabı olan

“Vedanta”da ruh, Brahman’ın bir cüz’ü, bir şerresi tasavvur edilmekte ve bunun kalıptan kalıba intikal ederek, aslına avdet edeceği âna kadar, ızdıraptan kurtulamayacağı anlatılmaktadır. Ruh, maksadı olan “Marifet-i Mukaddese”yi benlikten ve ona ait bütün kötülüklerden sıyrılarak, bir nehrin denize koşması gibi, Mâbud-û Mutlak olan Allah’a koşmakla elde eder. Vuslat olunca da, Budizm’in Nirvana’sı gibi mutlak sükûn ve huzur hâsıl olur. Ne var ki, Budizm’le bir durgunlaşma ve hareketsizlik hüküm-ferma olmasına karşılık, Brahmanizm’de aktif bir ruh vardır.

Tenâsüh akidesi daha sonraları Yahudiler tarafından da benimsenmiştir. Kabbalistler tarafından İskenderiye kilisesi gibi bir kısım manastırlara sokulan tenâsüh düşüncesi, Gulât-ı Şiâ tarafından ehl-i İslâm arasına az dahi olsa girebilmiştir. Tenâsühe kâil olan eski-yeni bütün milletlerde, ortak bir düşünce göze çarpmaktadır. O da; hulûl ve ittihat. Atenizm’de Ahen-Aten, Brahmanizm’de Brahman, Yahudilik’te Uzeyr (a.s.), Hıristiyanlık’ta Hz. Mesih (a.s.) ve Gulât-ı Şiâ’da ise Hz. Ali (r.a.) hep aynı şey olarak kabul edilmek suretiyle, âlemşümûl bir hata işlenmiş ve aynı inhiraf çizgisinde birleşilmiştir. Bunun dışında, bir kısım mutasavvifinin beyanlarında tenâsühü iş’âr eden sözler ise, ya garazlı kimselerin karıştırmaları veya tevile tâbi tutulması gerekli olan remizlerdendir. Ehl-i Sünnet ulemâsı; hadisçisinden fıkıhçısına, ondan tefsir ve kelâmcısına kadar, bu anlayışın, İslâm’ın ruhuna aykırı olduğunda ittifak hâlinedirler. Her ferdin kendi kaderiyle yaşaması, kendi kaderiyle ölmesi ve kendi serencâmesiyle haşrolması; sonra imtihan hakikatinin muayyen

ferde bakması, muayyen muhatabın kendi sevap veya günahıyla aynı muayyeniyet içinde hesaba çekilmesi gibi hususlardan ötürü, tenâsüh akîdesini merdut görmüşlerdir.

Bu meseleyi vâzıhan intikal ettirebilmek için, gelecek hususların serdedilmesinde fayda mülâhaza ediyoruz! Evet, aşağıda anlatılan şeyler muvâcehesinde, tenâsüh akîdesini kabul etmek mümkün değildir:

1- Haşir akidesi açısından, her ferdin hesabı, kendi hayatının girinti ve çıkıntılarına göre olacaktır. Buna göre, binlerce cesede girmiş-çıkış bir ruh, hangi şahsiyetiyle haşrolacak ve hangi durumuna göre ceza veya mükâfat görecektir.

2- Bu dünya imtihan için açılmıştır. İmtihan da gaybe iman esası üzerine cereyan etmektedir. Yaptığı kötülüklerin cezasını aşağı bir mahlûk suretinde yaşayan bir ruh, ikinci bir cesede girme fırsatını bulunca, hem mesele gaybîlikten çıkacak, hem de görüp tattığı ızdıraplardan ötürü, sürekli beden değiştirme işini sona erdirebileceği bir yola girecektir ki, bu da tenâsüh düşüncesinin kendi kendini nakzetmesi, kendi kendini yıkması demektir.

3- Her ferdin mutlak saadete namzet olabilmesi için böyle çok ızdıraplı bir ruhlar muhâceretine lüzum görüldüğü takdirde, Allah'ın zalimlere ceza, iyi kimselere de, mükâfat va'di abes olacaktır. Bu ise Zât-ı Ulûhiyet hakkında muhâldir, bâtıldır.

4- Kur'ân ve sâir semavî kitapların, günahların affedileceğine dair olan beyanları, affedilebilmek için ruhların ızdıraplı ve uzun seyahatlerini fuzûlî ve mânâsız göstermektedir. Rahmeti sonsuz olana şâyeste olan da budur. Buda, bir sükûnet ve bir atâlet olan “Nirvana”sını bu meşakkatli yolculuktan daha huzur verici bulmuş olacak ki, Brahmanizm muzdariplerini daha huzurlu bulduğu bu ufka davet etmektedir.

Bizde ise, affedilmeyecek günah yoktur. Ve Allah (c.c) tevbe eden herkesin günahını bağışlayacağını vadedmektedir. Bu hususta günahının azlığına çokluğuna bakılmadığı gibi, son dakikalara kadar ferdin günah içinde bulunmasına da bakılmayacaktır. Bütün hayatı isyanla geçmiş bir mücrim, bir tek saatlik nezih hayatıyla, Allah'ın rahmetine mazhar olabilir...

5- Kezâ tenâsüh devr-i dâim yücelebilmek için, uzun ve yorucu seyahat, Cenâb-ı Hakk'ın hususî iltifat ve rahmetine zıttır. Zira, o istediği zaman erâcif içinde aldığı en pesbayağı şeyleri dahi som altın hâline getirir ve en kıymetli yapar. Bu da onun, hususî atâyâsı, husûsi ihsânıdır.

6- Peygamberlere uyan kimseler arasında; ilk hayatları itibarıyla çok şerli kimseler de bulunuyordu. Bu insanlar, uzun, kirlî bir geçmişten sonra, velîleri çok geride bırakacak kadar muallâ bir mevkiye yükselmeleri o kadar vâkidir ki, aksine fikir beyan etmek âdeta imkânsızdır. Böyle, bir hamlede ve bir nefhada olgunluğun zirvesine yükselmek, Allah'ın lûtfunu ifade ettiği gibi terakkî için umûmi bir muhâceretin yersizliğine de parmak basmaktadır.

7- Her ceset için ayrı bir ruh kabul etmek, kudreti sonsuz olan Allah'ın sonsuz yaratıcılığına imanın ifadesidir. Bunun yerine bir tabur ruhu bütün cesetlere sokup çıkarmak, Kudreti Sonsuza âcizlik isnadını işmâm eder. Bu noktada dahi tenâsüh akîdesinin akla mülâyim gelmediği açık ve vâzıhdır.

8- Bundan başka yeryüzünde yaşayan dört milyar insanın hiç olmazsa birkaç milyonunda, başka cesetteki sergüzeşt-i hayatlarına dair bir kısım emâreler bulunmalı değil miydi? Hiç olmazsa, bazı kimselerde, birkaç kere dünyaya gelip gitmiş olmadan birikmiş umumî bir kültür olamaz mıydı? Bunun dünya nüfusuna göre binde bir olması dahi, ne büyük rakamlara ulaşacağı düşünülecek olursa, her yerde böyle birkaç insanla karşılaşma zarureti, kendiliğinden ortaya çıkmaz mı? Hâlbuki nerede!?

9- Bir de, toplumun hemen her kesiminde eski bir ruh taşıyan her fert, 3-4 yaşına girer girmez, bütün eski mükteşebatıyla görünmesi gerekmez miydi? Bu hususta şimdiye kadar kaydedilmiş tek vak'a gösterilebilir mi? Bazı dâhi ve ilhama mazhar kimselerde bir kısım hârikalar görülse bile bu, hazır bir malûmâtın kullanılmasından daha çok, ya semâvî desteklenme veya yüce fetânetin eşya ve hâdiseleri kavramasından ibarettir.

Şimdiye kadar bir-iki akıl hastasının hezeyanıyla yine bir-iki gazetenin neşrettiği sansasyonel haberden başka, herhangi bir cesedin başkasına ait bir ruhla yaşadığını gösterir, müdellel bir şeyden bahsetmek mümkün değildir.

10- Sâir canlılarda insanî fonksiyonları gösterir, herhangi bir emâre

keşfedilmemiştir. Hâlbuki, daha evvelki cesette kazanılmış bir kısım hususiyetleri taşıyan ruh, ne denli aşağı bir hayat yaşarsa yaşasın, fitratın sınırlarını zorlayacak bir kısım infîâlleri olacaktı. Botanik çalışmaları çok ilerlemiş olmasına rağmen, bugüne kadar tenâsühü işmam eder herhangi bir garabete rastlanmamıştır.

Netice olarak diyebiliriz ki, tenâsüh akîdesi, eski toplumlar arasında bir inanç inhirafı olarak yaşadığı gibi, günümüzün insanında da, habis ruhların aldatmacılığından ve şeytanların, bazı bünyelere girip hâkim olmasından öteye herhangi bir hakikati yoktur. Evet, En Doğru Sözlü'nün beyanıyla, şeytanın kan damarları içinde dolaştığını,⁶⁵ kalb ve kafayı tesir altına aldığını öğreniyor, tenâsüh denen hezeyanın iç yüzüne biraz daha muttali olabiliyoruz.

Zaten hiçbir tecrübeye dayanmayan ve aklî mesnedi bulunmayan ve hele vahye müstenit olmayan böyle bir hurafeye, yaratılış itibarıyla çok şerefli olan insanın inanması asla düşünülemez. İşin doğrusunu O bilir.

Ehram: Kaidesi üç, dört veya çok kenarlı olan ve tepeye doğru küçülerek bir noktada birleşen şekil, piramit

Etnoğrafik: Millet, kavim, aşiret ve toplulukların yaşayış tarihine ait

Gulat-ı şîâ: Şiilikte, aşırılığa gidenler

Hacâlet: Utandırıcı, yüz kızartıcı

Hulûl: Tenasüh inancına göre, ruhun bir bedenden çıktıktan sonra başka bir bedene girmesi

İnhiraf etmek: Doğru yoldan çıkmak, sapmak

İrtikap: Kötü, fena, günah teşkil edecek bir şey yapma

İttihad: Birleşme

Kabbalistler: Tevrat'ın gizli manalarını araştıran ve yorumlayanlar

Kâil Olma: Kabul etme

Kisve: Kılık, şekil, görünüm

Buhârî, Ahkâm 21, Bed'u'l-Halk 11; Ebû Dâvud, Savm 7865

Lâhûtî: Uluhiyet âlemine müteallik olan, ilahi
Mahkeme-i kübra: Pek büyük mahkeme
Merdut: Reddedilmiş, geçersiz, hükümsüz
Metapsişik: Normal psikolojinin sınırları dışında kalan olayların incelenmesi
Muhâceret: Göç, göç etme
Mutasavvife: Tasavvuf ehli
Mücrim: Cürüm işlemiş olan, kabahatli
Müdellel: Delille ispat edilmiş olan
Nakzetmek: Hükümü bozmak, yok saymak
Nirvana: Budizm’de, bencilliğin ve nefsi arzuların yok edilmesiyle ulaşılan hâl
Parapsişik: Tabiat üstü olaylarla ilgili
Rengin: Güzel, latif, süslü, sanatlı
Sehhâr: Sihirli, büyülü
Sergüzeşt-i hayat: Hayatta kişinin başından geçen olaylar, haller
Seyr ü sefer: Gidiş geliş, yolculuk
Şerare: Kıvılcım
Tenâsüh: Ruh göçü
Ulûhiyet: İlâh olma, ilâhlık
Üstûre: Efsane, mit, mitoloji

Beş vakit namaz farzdır. Kutuplarda ise, bazen altı ay gece, altı ay da gündüz olur. Burada nasıl namaz kılınacak?

Bu soruyu soranların samimî olup olmadığını bilmiyoruz. Zira, şimdiye kadar bu soru hep İslâmiyet'in âlemşümûl bir din olduğunu inkâr eden mülhitler tarafından soruldu. Ve demek istendi ki: Siz İslâmiyet'i âlemşümûl kabul ediyorsunuz ama, altı ay gece ve altı ay gündüz olan bazı yerlerde namazıyla, orucuyla bunu yaşamak acaba mümkün olacak mıdır?

Hemen arz edeyim ki, dünyada hiçbir sistem hatta, bu sistem sadece iktisâdî bir sistem dahi olsa, kat'iyen, İslâm'ın ulaştığı âlemşümûl hüviyete ulaşamaz. İşte günümüzdeki bin-arıza sistemler ki, insan bunlara sistem demeye sıkılır. Hatta bunların içinde, daha sistemin nazariyecisi hayatta iken, birkaç defa revizyona tâbi tutulanları da var... Meselâ, Marks'ın iktisâdî sistemi, Engels'le beraber birkaç defa gözden geçirilip düzeltilmiş olmasına rağmen, birbirini takip eden enternasyonellerde, yer yer yine tâdilâta girilmiş, rötuşlar yapılmış ve her defasında ayrı bir kılığa sokulmuştur.

Bu husus, günümüzdeki her iktisâdî sistemde böyle olduğu gibi, bütün zamanlarda ve çeşit çeşit sistemlerde de, sık sık göze çarpan tabiî kusur ve beşerîliğe ait bir arızadır.

Şunu da hemen ilâve edeyim ki, ben böyle mukayese ile işi örtbas edip hafife almak niyetinde değilim. Ne var ki, bazılarının meslek ve meşrebi

diyalektik olduğundan bizim için de muvakkat bir tenezzül ve çocuk edâsına girmeye sebep oluyor...

Sâniyen, acaba dünya nüfusunun kaçta kaç bu türlü yerlerde yaşıyor ki, onların biraz da hususiyet arz eden durumlarıyla, öyle âlemşümûl bir din tenkide tâbi tutuluyor. Evet, o buzullar ve karanlıklar diyarında yaşayanlar, insanlığın kaçta kaçıdır? Belki de milyonda biri bile değil. Öyle ise, küre-i arzın her tarafını ve bütün beşeri bir tarafa bırakarak, üç-beş gayr-i medeni ve zavallı kimselerin durumlarını mevzû kanunlara menat gibi gösterip tereddüt imâl etmeye çalışmak, nasıl samimiyetle ve ilmîlikle telif edilecek ki!..

Sâlisen, acaba kutuplarda Müslüman var mıdır ki, Müslümanların namaz meselesi dert ediliyor da, kutuplarda yaşayan insanların namaz kılacakları soruluyor. Eğer bir gün insanlık kutuplarda yerleştikten sonra, bazı kimseler ibâdet ü taatı sormaya gelirlerse o zaman böyle bir soru irat etmenin de mânâsı olur. Yoksa şimdilik öyle bir soruyu sırf mâsum gönüllere şüphe atmak için uydurulmuş kabul edeceğiz. Materyalistlerle konuşurken, gönül istemediği hâlde dil, diyalektik yapıyor, affola!

Şimdi de İslâm'ın bu hususta bir şey deyip demediğini kısaca arz edelim. Şurası muhakkak ki, hiçbir noktada açıklık bırakmayan İslâm bu mevzû da ihmal etmemiştir. Evet bu husus bir hâdise münasebetiyle, tâ ilk asırda vuzûha kavuşturulmuştur. İmam Buhârî'nin Sahih'i ile, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde, Efendimiz'le Ashâbı arasında şöyle bir müzâkerenin cereyan

ettiğini görüyoruz. Peygamberimiz: “Dinden dönüldüğü zaman, Deccal çıkar.” başka bir rivayette: “O, şarktan zuhûr eder ve kırk günde, yeri bir baştan bir başa dolaşır. O’nun bir günü sizin bir seneniz... Ve bir günü de vardır ki, bir ayınız; diğer bir günü bir haftanız; sâir günleri ise sizin günleriniz gibidir.” buyurur. Sahabi sorar: “Miktarı bir sene olan o günde, bir günlük namaz yeter mi?” O cevap verir: “Hayır, takdir ve hesap edersiniz.”⁶⁶ Yani, bütün bir gece ve gündüz olan ayları ve haftaları yirmi dört saatlik günlere böler, ibadetinizi ona göre yaparsınız.

Mesele fukahanın eline geçince, herhangi bir yanlış anlamaya meydan vermeyecek şekilde, Şafiî’nin “*El-Umm*” kitabından, mezhebindeki “*Minhaç*”a kadar ve Hanefilerin, kadîm kitaplarından “*Tahtâvî*” hâşiyesine kadar, üzerinde durulmuş ve işlene işlene herkesin bileceği bir mesele haline getirilmiştir.

Bu mevzû, vakitlerin namaza sebep olması bahsinde ele alınır ve izah edilir. Biz bu mevzûda sadece meselemizle alâkalı kısma temas edeceğiz.

Vakitler, namazların sebepleridir. Vakit bulamayınca, namaz da farz olmaz. Meselâ, bir yerde yatsının vakti tahakkuk etmiyorsa, yatsı namazı da farz olmaz. Ama bu, günün bir vaktinin bulunmadığı yerler içindir; yoksa Deccal hadisinde anlatıldığı gibi, senenin büyük bir kısmı gece veya gündüz olduğu yerlerde, o uzun gün veya geceyi, günlerimiz ve gecelerimiz ölçüsüne göre bölüp, hesap ve takdir etmekle vazifelerimizi yerine getiririz. Yani o mıntıkaya en yakın yerin imsakiyesini kullanarak, mevcut gece ve gündüzü, belli bölümlere ayırıp,

Müslim, Fiten, 110, nr. 2937; Müsned 4,18166

geceleri, gecede yapılan ibadeti, gündüzleri de, gündüz yapılan ibadeti eda ederiz. Tıpkı yeme, içme, yatma ve kalkmada, tabii ve fitrî olarak bu parçalama işini yaptığımız gibi...

Evet aylarca güneşin batmadığı ve doğmadığı yerlerde, fitrat kanunlarına karşı nasıl iki büklüm isek, oruç, namaz ve hac gibi ibadetlerde de, yaşadığımız hayata hemâhenk olarak, aynı âhengi muhafaza etme mecburiyetindeyiz.

Hâsılı, diyebiliriz ki, İslâm, bu hususu da kat'iyen ihmal etmemiş, kutuplara en yakın yerlerden, beş vaktin tahakkuk ettiği bir daireye ait evkât cetvelinin kullanılması prensibini getirmiştir.

Burada diğer bir meselenin de ele alınması uygun olacaktır. O da vaktin bulunmadığı yerde namazın da tahakkuk etmeyeceği hususudur. Evet, gerçi vakitler namazlara sebep gösterilmiş ise de, namazın hakiki sebebi Allah'ın emridir. Binâenaleyh, vaktin tahakkuk etmediği yerlerde dahi başka bir vakit içinde o namazın kaza edilmesi ihtiyata muvafıktır.

İşin doğrusunu O bilir.

Âlemşümûl: Evrensel

Hemâhenk: Uygun, münasip, denk

İrad etmek: Ortaya getirmek, söylemek

Vuzûh: Açık olma, belirginlik

**Hız. Âdem'le Havva'dan dünyaya gelen çocuklar o zaman evleniyorlardı.
Şimdi neden yasak edildi?**

Bu sorunun da, benzeri sualler gibi, belli mihraklarca ayarlanıp, sistemli olarak gençler arasında neşredildiğini esfle müşâhede etmekteyiz. Evvelâ, bu ve benzeri soruları ortaya atanların samimiyetine inanmak oldukça güçtür. Bunun arkasında söylemek istedikleri şey ise az bir dikkâtle anlaşılacak kadar açık ve vâzıhdır. Bu türlü soru imâl etme gayretlerinin en mühim hedeflerinden birisi, belki de birincisi, dinin esaslarında bir kısım tenakuzların, zıtlıkların bulunduğu zannını uyarmaktır.

Ve, aynı cinsten soruların hemen hepsinde nifak rejiminin menfi kâideleri mevcuttur. Hâşâ... *“Allah yoktur. Din bir afyondur. Mukaddesler birer tabu ve emperyalizmin istismar vasıtaları... Âile ve onda haram ve helâl sınırları âlemşümûl hakikatlere zıt ve belli bir dönemin değişik istismar unsurları... vs.”* Perdenin aralanmasıyla ortaya çıkan şu şeyler ise doğrusu tüyler ürperticidir: Birbirine zıt emirlerle, bugüne kadar devam edegelen din, artık akıl ve mantığın zaferi karşısında merciiyetini kaybetmiştir. Öyle ise serâzât ve çakırkeyf, aklımıza esen her şeyi yapmalıyız. Bu, kız kardeş, hala ve teyze ile evlenmek bile olsa...

İşte masum gibi görülen sualin arkasındaki, tüyler ürpertici, şenî tasavvurlar ve iğrenç plânlar! Ve işte *“pozitivizm”* ve *“rasyonalizm”* kalkan yapılarak, körpe dimağların iğfal edilmesi!

Cemiyetimizin bir kesiminde, din ve neslin muhâfazası prensiplerini tahrip etmeyi hedef alan bu türlü istifhamlar, imâl edildiği çevreye bakılarak; *“Bu da onların çarpık fikirlerinden biri, doğrular ise, onların iddiasının aksi olduğuna göre, bunun böyle olması en doğrudur.”* demek, en isabetli cevap olacaktır. Ama, biz, yine de bir iki cümle ile bunun üzerinde durup bir şeyler söylemek istiyoruz.

1- Evvelâ, bu bir dinî mesele, hem de dinin teferruâtına âit bir meseledir. Dine inanmayanın, hele dinin temel prensiplerini kabul etmeyenin, bu türlü şeyleri kurcalamaya asla hakkı yoktur.

2- Din, emir ve yasaklarıyla inananlar için bağlayıcı olduğunda kimsenin tereddüdü olmasa bile, inkârcılar için böyle bir şey her zaman söz konusu olmasa gerek. Bu itibarladır ki, bir kısım kimseler serâzâd, çakırkeyf, her istediklerini yaptıkları halde, inanan hiçbir insan onlara karışmamaktadır; nitekim şu anda da bilip karışmadığı gibi. Zira, amel ve davranışlardaki sapıklık ve inhiraflar sadece ve sadece, düşünce, tasavvur ve kanaat bozukluğundan doğar. Bunlara istikamet kazandırılmadıktan sonra, davranışları düzeltmeye uğraşmak beyhûdedir.

3- Bu mesele, dinin teferruâtına âit bir meseledir. Bu türlü meselelerde, beşerin tekâmülüne muhâzî olarak, gelişme mânâsında değişmeler her zaman olmuştur. Şu anda muhatabı bulunduğumuz emir ve yasaklar -hikmetlerden kat-1 nazar- o zamanki emir ve yasaklardan farksızdır. Bu hususta mühim olan

âmirin emridir. O; dün bir batında dünyaya gelenlerin izdivacını yasaklar; bugün de anne - baba münasebeti zaviyesinden yeni yasaklar kor ve “Bu *muamele* haramdır.” der. Bu, tıpkı bir çocuğun bütün bir gelişme döneminde, hayatına âit kanunlara müdahale edilip, yemesi, içmesi, giymesi değiştirildiği; hatta seviyesine göre bir dil kullanılıp tenezzülât yapıldığı gibi.. devamlı gelişme kaydeden beşer hayatında da, aynı şeylere riayet edilmiştir. Nasıl ki, çocuğun bakım, görüm ve anlayışına riayet etmek bir küçüklük; hatta bilgisizlik değildir; aksine bir büyüklük ve irfan nişanesidir. Öyle de, dünden bugüne gelişen ve olgunlaşan insanlığın her devrine göre kanun koymak ayn-ı hikmet ve hakikattir.

4- Bu meselenin, sualde ifade edildiği şekilde cereyan etmesi, itimat edeceğimiz kaynaklarda mevcut değildir. İsrailiyat menşeli de olabilir. Ancak, Kur’ân’ın nasslarına istinâden, hilkat zincirini Âdem (a.s.) ve zevcesine bağladığımız için,⁶⁷ böyle bir şeyi kabul etmeye kendimizi mecbur biliyoruz. Meselenin aslına inilmeden olduğu gibi kabul edildiği takdirde, insanoğluna, maslahatlara riayet etme dersi vermek sadedinde, muvakkaten tecviz edilmiş, sonra da yasaklanmak suretiyle, zamanla bu kâbil ahkâmın değişebileceği hatırlatılmıştır.

5- Muvakkaten tecviz edilen böyle bir muamele, muhataplarının farklılığıyla hususiyet arz etmektedir. Evet, yetiştikleri yuva, gökten gelen

emirlerle daima nurlu ve hâne halkı olarak vicdanları devamlı uyanık olan bir aile, elbetteki başkalarından çok farklı olacaktır.

Yeryüzünde ilk insan olma tazeliği; işlenen küçük günahın büyük cezasının, gönüllerde ürperti hasıl eden dehşetinin devam etmesi ve böyle bir sürçme ile cennetten uzaklaştırılmış anne ve babanın inkisâr dolu birer gönülle, başında buldukları bir yuvada, mübahlar dahi endişe verici ve ürkütücüdür. Böyle bir yuvada, birbiriyle izdivaç yapacak kimseler, yan yana dursalar dahi, oruçlu insan gibi, ferman çıkacağı âna kadar birbirlerine ters bile bakmazlar. Böyle bir yuvada kalblerin eğilmesi, vahyin yıldırım gibi çarpan âyetleriyle düzeltilir. Ve, böyle bir yuvada bütün sınırlar yok edilse dahi, insanlar, vicdanlarının yol vermeyen surlarını aşamazlar ve aşmazlar.

Hâlbuki, günümüzdeki hânelerde, bahsedilen mânâların ve bağlayıcı hususların hiçbiri bulunmadığından, sınırlara riâyet edilemeyecektir. Belki de, çok erken yaşlarda münasebetsiz davranışlar, bütün bir hayat boyu hacâlet hâlini alıp devam edecektir. Hele, yuvanın muhtaç olduğu huzur ve emniyeti öyle ihlâl edecektir ki; o yuva artık bir çıyan yuvasına dönüşecektir.

Şimdi, bir kere düşünün! Kız kardeşine, halasına, yeğenlerine karşı, behimî hislerinin mağlûbu, sergerdân bir grubun barındığı evde, huzur tasavvur etmek mümkün müdür! Böyle bir evde, herkes göz koyduğunu kapmak için, kötülükler düşünecek, hatta öz kardeşleriyle rekabete girişecek...

Belki de, aynı düşünce ile Hz. Âdem'in (a.s.) evlâtları arasında cereyan eden cinayetlere başvurulacak ve keşmekeşlikler sürüp gidecektir.

Demek ki, koruyucu müeyyideler, vicdanları uyanık tutan sâikler mevcut olduğu zaman, o türlü mevzuat sû-i istimâl edilmese bile, tenbih edici faktörlerin yok olması, bağlayıcı atmosferin silinip gitmesiyle her çeşit su-i istimâle kapı açılabilir.

Sırf bâtılı tasvir etmemek için duyduğum ve gördüğüm şeyleri şerh etmek istemiyorum. Yoksa, ailedeki küçük ihmallerin neticesi, insanı insanlığından utandıracak öyle hâdiseler cereyan etmektedir ki, bunları duyup işitip ürpermek mümkün değildir.

Bir hususu daha noktalarken diyebiliriz ki; barınaklarının duvarlarında “*İniniz, bazınız bazınıza düşman olarak.*”⁶⁸ sesinin ihtizazları duyulan bir topluluk, hâvi bulunduğu haşyet, saygı, ürperti ve sarsıcı endişelerle günümüzün hânelerine benzemediği gibi, o hâneye âit muvakkat ahkâm da, hânelerimizdeki âhkâma benzemeyecektir.

Kaldı ki, bu şekilde cereyan eden muamelenin adedi hakkında da bir şey söylememiz oldukça güçtür. Belki, hâdise bir kere, belki de iki kere cereyan etmiştir!

6- İzdivacın tekeffül ettiği hikmetlerden bir tanesi de servet dağılımını temin ve malın belli ellerde terâküm ve tedâvülünü önlemektir. Hâlbuki, o

devirde bütün insanlar Hz. Âdem'in evlâtlarından ibaret olduğu ve küre-i arz baştan başa onların istifadelerine takdim edildiği için, ne temerküz, ne tehaşşüt, ne de terâküm asla bahis mevzûu değildi. Günümüzde ise, içtimâî yapı, kazandığı hüviyetle büyük farklılıklar arz etmektedir...

Şunu da hemen arz edeyim ki; başka tariklerle servet dağılımı yapılsa da, değişik ahkâm ortaya çıkması kat'iyen söz konusu değildir. Bu mevzûda söylenmiş ve söylenecek bir söz, mutlak hikmet sahibinin hikmetli beyanından ibarettir. Acaba, Cenâb-ı Hak, Âdem ve Havvâ'yı yaratmada, sonra da evlâtlarının izdivacından başka bir yol koyamaz mıydı?

Zât-ı Ulûhiyet'e karşı böyle bir soru, hem bilgisizlik hem de sû-i edeptir.

Allah (c.c.) bir Âdem (a.s.) ve Havvâ yarattığı gibi, ikinci bir Âdem ve Havvâ da yaratabilir. Hem şu anda ve bütün geçmiş devirlerde, binlerce, yüz binlerce âlemler yaratan Allah'a, (c.c.) ikinci bir Âdem ve Havvâ yaratmak hiç mi hiç ağır gelmez. Ne var ki, hikmeti öyle iktizâ ettiği için öyle yapmıştır.

Hem bizim sınırlı ve bozuk güzellik ölçülerimize hikmet ve hendesemize göre yaratacak değildi ya! Biz, kâinattaki güzellik ve çirkinlikleri, O'nun emir ve nehiyeleri menşurundan geçirmek suretiyle güzellik ve çirkinlik şuuruna erebildik. O'nun her emrini minhâc edinerek eşya ve hâdiselerin tefsirine koyulduk. Her hükmünün, birer sabit kanun olduğunu kavradığımız nispette, ortaya attığımız prensiplerde isabet edebildik.

O, bütün insanlığı Âdem (a.s.) ve Havvâ köküne bağladı ise, öyle olmasını en güzel kabul ettik. Kaldı ki, insanlar arasındaki râbitanın böyle bir kökle alâkası da, oldukça kuvvetlidir.

Cismâniyetteki bu vahdet, ruhlardaki birliğin tohumunu taşımaktadır. Tıpkı bir ağacın köküne ve çekirdeğine inildikçe birlik zuhûr ettiği gibi... Daha ileri gidilince her şeyin “*Âdem*” vahdeti içinde saklı olduğu görülecektir. Bu safhada ağaç hem erkek ve hem de dişi birden temsil etmektedir. Aşılardan da odur, aşılardan da. Birbirinden uzaklaşıp erkeklik-dişilik ayrılığı ortaya çıkınca, telkih ve telakkuh durumu da değişik olacaktır.

İnsan olarak herkese karşı duyduğumuz insanî alâkayı, Âdem (a.s.) ve Havvâ vahdetiyle, Yaradan’ın gönlümüze koyduğu muhabbette ve insanlıkta görüyoruz. Dünkü ahkâmın bugünkü değişikliği ise, hükümleri karşısında iki büklüm olduğumuz Zât’ın hikmetine; hikmeti içindeki kökten uzaklaşmaya ve beşerî silsile içindeki techîz edilmeye; erkeğiyle kadınıyla insanlığın özüne ait mânâları yüklenmeye veriyor; “*Her işte hikmeti vardır, abes fiil işlemez Allah.*” diyoruz.

Âlemşümûl: Evrensel

Behimî his: Hayvanca, hayvanî his,

Çakırkef: Yarı sarhoş

Minhâc: Yol, usûl

Muhâzî: Paralel

Muvakkaten: Geçici olarak

Nass: İslam Hukukunda kendisinden hüküm çıkarılan âyet veya hadis metni

Pozitivizm: Hakikatin, deneme ve gözlemlerle elde edilebileceği görüşünde olan felsefe akımı

Serâzad: Başboşluk

Sergerdân: Başı dönen, şaşkın
Şenî tasavvur: Ahlak dışı, iğrenç, utanç verici düşünce
Tecvîz: Cevaz verme, uygun bulma
Tedâvîl: Elden ele geçme, dolaşma
Tehaşşüd: Yığılma, birikme, toplanma, yığınak
Telâkkuh: Aşılama, gebe kalabilme
Telkih: Aşılama
Temerküz: Odaklanmak, yoğunlaşmak
Tenâkuz: Çelişki, zıtlık
Tenezzülât: Tenezzül gösterme, aynı seviyeye inme
Teraküm: Birikme, yığılma, toplanma

Kâlû-belâ ne demektir?

Bu sözler, Yaradan'ın yarattıklarıyla; hususiyle insanla olan mukavelesine ait bir kısım sözlerdir ki, bu mukavelede: “*Ben sizin Rabbiniz değil miyim?*” diye sorulur. Karşılığında da: “*Evet, Rabbimizsin.*”(A'raf sûresi, 7/172) cevabı alınır.

Bu meselenin iki yönü vardır:

- 1- Bu soru kime ve nasıl sorulmuştur?
- 2- Ne zaman sorulmuştur?

Birinci şık itibarıyla, birkaç mülâhaza arz edilebilir.

1- İnsan henüz hiçbir şey değilken “*var olma*” emrini alması ve onun da bu emre, “*evet*” demesi ki; tekvînî mahiyette bir soru-cevap ve bir mukavele sayılır.

2- İnsan atomlar âleminde, hatta bu âlemin de ötesinde parçacıklardan ibaret iken, her şeyi bir kemâle doğru sevk edip terbiyeye tâbi tutan Rabbülâlemîn, bu parçacıklara insan olma şevkini duyurarak, o istikamette onlardan bir söz ve mîsâk almasıdır ki; bu da, her zerrenin kendi tâkatinin çok üstünde, Kafdağı'ndan ağır yükleri omuzlayarak, Rabbin “*varetme*” teklifine “*evet*” demesinden ibaret sayılabilir.

Bu iki şekilde cereyan eden “*soru-cevap*” veya “*teklif ve kabul*” söz ve beyanla değil gibidir. Buna binâen, bir kısım tefsirciler bu mukaveleye istiâre-i temsîliye tarîkiyle yapılmış bir mukavele nazarıyla bakmışlardır. Yani, sanki

öyle denilmiş, öyle cevap verilmiş ve öyle hukûkî kıymeti hâiz bir sözleşme kabul edilmiş; yoksa, beyanla ve yazışma ile yapılmış bir akit değildir.

Aslında, bin bir çeşit hitap ve bin bir çeşit cevap sahibi Rabbin, “*hitap ve cevap*” indeksini nazara almadan böyle bir hükme varmak, tekellüften sâlim olamaz. Yeri gelince ona da temas edeceğiz.

3. Bu türlü bir ikrar isteği ve şehâdetinde bulunma sözleşmesi, insanın kendini duyması ve kendinin, kendinden başka bir şey olmadığını anlamasından ibaret, bir nefis mârifeti, bir “*Nefsini bilen Rabbini bilir.*”⁶⁹ hakikatini temsil; bir mahiyet âyinesini seyre koyulma ve bu yolla şuuruna akseden rengârenk hakikatlerin petekleşmesine şahit olma ve bu şehâdeti ilân etmektir. Ne var ki, bu icâp ve kabul; bu söz verip-söz alma, bu duyma ve duyurma, çok açık ve hemen sezilecek gibi de değildir. Belki, çok ikaz ve tenbihlerle duyulup hissedilebilecek şeylerdendir ki; irşâdın ehemmiyeti de, bu noktadan ileri gelmektedir.

İnsana emanet edilen nefis veya benlik “ego”, Yaratıcı’nın yüce varlığını bilmek ve itiraf etmek için ona verilmiştir. Zaten onun varlığının gâyesi de bu bilme ve itiraftan ibarettir. Binâenaleyh, insan, varlığıyla O’nun varlığını, sıfatıyla O’nun sıfatlarını gösterdiği gibi, kusurlarıyla O’nun kemâlini, ihtiyaçlarıyla O’nun servet ve gınâsını, aczi ve fakrıyla O’nun iktidar ve ihsanlarını gösterir. Bu bir ilk mevhibe ve ilk ihsandır. Bu ilk ihsana terettüp eden

Ebû Nuaym, Hilyetü’l-Evliya 10/208; el-Münâvî, Feyzu’l-Kadîr 1/225, el Aclûnî, Keşfu’l-Hafâ 2/343.69

idrak ve irfan ise, her varlıkta onun varlığını; her ziyâda O'nun nurunu hissettiği yüce Yaratıcı'yı, ilân ve itiraftır. Bu ise “*elestü*” ve “*belâ*” mukavelesi demektir.

Bu sözleşme, kudret ve iradenin yazdığı muhteşem kitabın mânâsını anlama ve hâdisat satırlarının sırlarını kavrama neticesinde, âdetâ bir “*icâp ve kabul*” gibidir.

4. Bu sözleşme ve sözleşme içindeki سوال-cevap, cismâniyete göre düşünülmemeli ve yine ona göre değerlendirilmemelidir. Hak (c.c.) bütün varlıklara, kendi mahiyetlerine göre emirler verir ve yine mahlûkattan yükselen sesleri, sadâları dinler.. anlar ve yerine göre onları is'âf eder, yerine getirir. Kelâmî ıstılahla ifade edecek olursak; insan gibi ayrı ayrı dil ve lehçelerle meramını ifade eden varlıkların her dediğini anlayan Hz. Allah (c.c.), aynı zamanda, öyle ayrı ayrı lisan ve lehçelerle, onlara emirler verir, hakikatleri anlatır; insan ve kâinatı şerh eder; yarattıklarından sözler alır, mîsâklar yapar ve mukavelelerde bulunur ki, lâfzî kelâm ve beyanla yapılan bunların hepsi “*kelâm-ı lâfzî*” cümlesindedir. Bir de, bize göre kelâm ve beyan olduğu açık olmayan, hayvanlara olan ilhamdan meleklerin mazhar olduğu ilâhî hitap tarzına kadar, Hakk'ın bir çeşit konuşması vardır ki, o da, “*kelâm-ı nefsî*”nin ayrı bir tezâhür ve tecellîsidir.

Allah'ın, bu çeşit konuşması, insanın kalbine gelen esintilerden, melekler âlemine kadar çok geniş bir dairede cereyan ediyor olmasına rağmen, her dairenin “*alma-verme*” keyfiyeti başka başka olduğu için, bu dairelerden

herhangi birine gelen mesajı, ondan yükselen söz ve ifadeyi, bir başka daireye göre ne duymak, ne de tespit etmek mümkün değildir.

Aslında bizlerin, her şeyi duyabileceğini iddia etmek de çok yanlış bir kanaattir. Zira, bugün artık anlamış bulunuyoruz ki, bizler, duyulma cinsinden olan şeylerin ancak, milyonda birkaçını duyabilmekte; görülebilecek şeylerden de ancak, o kadarını görebilmekteyiz. Bu demektir ki, bizim duyduğumuz ve gördüğümüz âlem, duymadığımız ve görmediğimiz âlemlere nispeten hiç hükmündedir.

Bu itibarla, Cenâb-ı Hakk'ın zerrelere konuşması, sistemlere emirler vermesi, terkipler, tahliller yapması, çok yüce buutlarda cereyan edip durduğundan bizim küçük ölçücüklerimizle tespit edilmesi mümkün olmayacaktır.

Allah (c.c.) zerrelere mukavele yapacak, moleküllerle mukavele yapacak, hücrelerle mukavele yapacak; atomlar âleminde, anne karnında, çocukluk devresinde mukavele yapacak, fakat biz bunları, kendi ölçülerimiz içinde açık seçik olarak hiçbir zaman tespit edemeyeceğiz.

Hele bu görüşme, insan ruhu ve o ruhta bir mekanizma olan vicdanla olmuşsa...

İnsan ruhu, müstakil bir varlıktır ve bu husus bugün artık münakaşa götürmeyecek şekilde vuzûha kavuşmuştur. Çeşitli dallarıyla, bütün ilim dünyasını saran parapsikoloji, günümüzde ruhu, mevcudiyetiyle,

fonksiyonlarıyla; düşleriyle, temennileriyle; ümitleriyle, emelleriyle öylesine merak mevzû hâline getirdi ki, ondan bahsedilmedik bir sosyete salonu ve ilmî mehâfil kalmadı... Tamamen ayrı ve müstakil bir mevzû teşkil eden ruhun üzerinde başka zaman durduğumuz için, şimdilik mevzûumuzla alâkalı kısmına temas edeceğiz.

Ruh, insan bedeninden evvel ve bir bakıma zamanüstü mahiyete sahip bulunduğundan, mîsâkla alâkalı icâp ve kabul onunla yapıldığı takdirde, anlama ve anlatma kıstaslarımız içinde onu kavramamız kat'iyen mümkün olmayacaktır. Evet, o rüyalardaki diline ve duymasına benzer şekilde konuşuyor, telepatide olduğu gibi, ses titreşimlerine ihtiyaç duymadan muhâbere temin edip anlaşabiliyor ve hatta bu husus kendine has ağırlığıyla, Sovyetler Birliği'nde dahi -materyalist bir dünya olması itibarıyla çok mânidârdır- alâka görüyorsa, ruhun kendine mahsus konuşması kabul ediliyor demektir. Bu farklı konuşma, farklı bantlara alınacak; farklı kasetlerde korunacak ve yeri geldiğinde kendine has hitâbetle ortaya çıkacak; kendi dilini kullanarak konuşacak ve yine nev'i şahsına mahsus tedâileriyle ortaya çıkacaktır.

Binâenaleyh, “*elest*” bezminde de ruhlar Rab'le mukaveleye çağrıldılar. Cismâniyet berzâhı arada olmadığı için, her şeyi ayan beyan gördüler ve “*evet*” diyerek böyle bir mukaveleye imza attılar.⁷⁰ Ancak günümüzde çokça bulunduğu gibi bir kısım kimseler, ruh kitabının vicdan bölümünü hiç

A'râf sûresi, 7/17270

kurcalamadıkları için böyle bir imzaya ve mîsâka rastlamadılar. Rastlamalarına da imkân yoktu; çünkü ne o âleme bir bakışları, ne de o âlemle ilgili bir araştırmaları olmuştu. Aslında, Kant'ın; Yaratıcıyı tarif istikametinde yazılan bütün kitapları arkaya atarak, Bergson'un, umum kâinata sırt çevirerek dinlemek istedikleri sessiz kitap da işte bu idi... Ruh dinlenilecek; ruhun ilhamlarına kulak verilecek; vicdanın dilini anlama lâboratuvarları tesis edilecek ve şuura akseden indekste hakikatin çehresi görülmeye çalışılacak...

Bu kitap başlı başına yüce hakikatin en yanılmaz şâhidi ve mukaveleye imza atan âkittir; ama, böyle bir dili öğrenme cehdinden mahrum olanlara bunu anlatmak çok da kolay olmayacaktır.

Şayet kafalar şartlanmışlıktan arınabilseydi, insan, vicdanının bu ilk mîsâka “*evet*” dediğini duyacak ve görecekti. Aslında âfakî ve enfüsî tefekkür ve araştırmalardan maksat da budur: Zihin kendi saplantılarından kurtarılacak; mefkûreye hürriyet kazandırılacak ve serbest düşünce adesiyle vicdandaki bu ince yazılar okunmağa çalışılacak... Bu yolla kalbin derinliklerine bakmağa kendini alıştırmış nice kimseler vardır ki, iç müşâhede ve iç duygularıyla, elde ettikleri vâridatı, hiçbir kitapta görmeleri mümkün değildir. İlâhî kitapların remiz ve işaretleri dahi, ancak bu adese altında kendilerine has renklilikleriyle zuhur ederler. Bu ufku göremeyen ve kendini aşamayanlar ise, bundan hiçbir zaman, hiçbir şey anlayamayacaklardır.

Şimdi, gelem meselenin ikinci yönüne. Acaba bu mukavele ne zaman yapıldı? Hemen arz edeyim ki; bu mevzûda, âyet ve hadis olarak bir şeyin gösterilmesi oldukça güçtür. Ancak bir kısım tefsircilerin, bir kısım beyanlarından bahsetmek mümkündür.

Bu icâp ve kabul, spermin dölyatağına seyahâti esnasında olmuştur. Ceninin insan şeklini iktisap ettiği zaman olmuştur. Veyahut, çocuğun rüşde erdiği, kendini bildiği zaman olmuştur... ilh.

Bütün mütalâaların kendilerine göre müdâfaa yol ve usûlleri de vardır. Ne var ki, bunlardan birini diğerine tercih ettirecek; hatta bunlardan başka bir diğer hususu râcih kılacak ciddî bir sebep göstermek de bir hayli zordur.

Bu mîsâk ruhlar âleminde olabildiği gibi, ruhun kendi atomlarıyla münasebete geçtiği başka bir âlemde de olabilir. Embriyolojik safhaların herhangi bir devresinde olduğu gibi, rüşde erileceği âna kadar geçen herhangi bir devrede de olabilir...

Düne, bugünle beraber seslenen ve dünü bugünle beraber duyan ve dinleyen Allah (c.c.) bütün bu devrelerin hepsinde de, bu mîsâkı almış olabilir. Bizler, vicdanlarımızın derinliklerinden gelen böyle bir sesi duymakta ve kalbimizin bu bezme şehâdetine muttali bulunmaktayız.

Ne var ki, mide, açlığını kendine has diliyle anlattığı, vücut, elem ve acılarını kendi kelimeleriyle dile getirdiği gibi, vicdan da kendi dilini kullanarak, kendi terminolojisine sadık kalarak sözleşmelerden bahisler açıyor,

duyduğu acı ve ızdıraplar için inliyor; verdiği sözde sadık kalmak için çırpınıyor ve muttasıl bir dalgalanma hâlinde heyecanlarını sürdürüyor. Bir çocuk gibi, iniltileriyle dikkati çektiğinde, kendini mes’ut ve talihli sayıyor; hâlini anlatamadığı, derdine nigezbân bulamadığı zamanlarda da inkisar içinde kıvranıp duruyor.

En yüce hakikate pırıl pırıl bir ayna olan gönül, ne zengin bir kütüphâne, ne muhteşem bir kayıt defteri, ne âlî bir mahfazadır ama; ondan anlayan mütalâacının nazarında!..

Adese: Ölçü, bakış açısı

Belâ: Elest bezminde, ruhların Allah Teâlâ’nın, “Ben sizin rabbiniz değil miyim?” sorusuna “Evet, rabbimizsin.” diye cevap vermeleri.

Berzâh: Perde

Elestü: Allah Teâlâ’nın ezelde ruhları yarattıktan sonra onlara, “Ben sizin rabbiniz değil miyim?” şeklinde hitap etmesi

Gınâ: Zenginlik

İs’af: Bir isteği bir ricayı kabul ederek yerine getirme

Mefkûre: İdeal, gaye-i hayal, ülkü

Mîsâk: Verilen söz, yemin

Muttasıl: Sürekli, aralıksız, biteviye

Râcih kılmak: Daha üstün kabul etmek, tercih etmek

Tahlil: Çözümleme, ayrıştırma, analiz

Tedâi: Çağrışım

Tekellüf: Zahmet, külfet

Tekvînî: Yaratılışla ilgili

Telepati: Uzakta meydana gelen bir olayı hissedebilme hali

Terettüp etmek: Gerekmek, lazım gelmek

Terkîp: Birkaç şeyin birleşmesinden meydana gelen yeni şey, sentez

Vuzûh: Açık olma, belirginlik

Şüphe nedir ve bir kısım kimselerin endişe ettiği kadar korkulacak bir şey midir?

Şüphe, insanı sinsi sinsi kemiren ve yavaş yavaş ölüme götüren korkunç bir hastalıktır. İnsan; bir kere inanç, düşünce ve tasavvurlarıyla kendini bu hastalığa kaptırdı mı, artık hayatî bütün fonksiyonlarıyla, ruhî bütün melekeleriyle felç olmuş demektir.

Şüphe ve şüpheciliğin iki esasa dayandırılması mümkündür:

1- İrâdî olarak benimsenen, eskilerin reybilik ve hisbânîlik dedikleri şüphecilik;

2- İç idrak ve dış müşâhede muvazenesizliğinden; niyet ve nazar inhirafından; bilgide, terkip kabiliyetine sahip bulunamayıştan doğan diğer bir şüphecilik...

İkinci şık şüphecilik, hemen hemen her yerde üzerinde durduğumuz bir mevzûdur ve kanaatimce izâlesi de mümkündür. Birinci şık şüphecilik ise; o, bir mizâc inhirafı, bir cinnet ve bir marazdır. Bu kabil şüpheciler için Spinoza: *“Hakiki reybi (şüphecisi)nin vazifesi susup oturmaktır.”* demişti. Keşke bu nasihati dinlemiş olsalardı. Hiç olmazsa zararları başkalarına dokunmaz; nefislerine münhasır kalırdı.

Vâkıa şüphenin, bir de ilmî maksat ile şartlandırılmış ve muvakkat olanı vardır ki, o türlü şüpheye kimsenin diyeceği bir şey yoktur. Ne var ki, bizim burada hastalık dediğimiz şüphe, Dr. Paul Sollier'in de ifade ettiği gibi *“Halli*

imkânsız ve çözülmeyecek gibi olan şüphedir.” Böyle bir şüphe, sürekli olarak şuurumuzu baskı altına alır ve devam eder. Sonra bütün ahvâl-i ruhiyemizi ve bütün zihnî faaliyetlerimizi felce uğratar. Bu hâle gelmiş bir insan ruhu, bin bir tereddütün odak noktası olduğu gibi, bin bir kararsızlığın, iç içe kesişip durduğu karmaşık ve içinden çıkılmaz yollara benzer.

Şüphelerini aşamamış ve onlara söz dinletememiş bir insan için; bedenî iktidarsızlık, zihnî ve ahlâkî teşevvüş ve inhiraflar önüne geçilmez cebrî hâdiselerdendir.

Şüphe insanın tavırlarında katılık, ruhunda sıkıntı ve beceriksizlik hâsıl eder. Binaenaleyh şüphecî kimseler, bedene mütevakkıf işlerde hep kaçmak arzusu; yorgunluk getiren şeylere karşı da nefret izhar ederler. Hiçbir iş görmeden yorulmuş bu türlü tiplere, psikiyatrinin koyacağı teşhisler ne kadar iddialı olursa olsun, bunlar hakkında, iç yetmezliğin fonksiyonunu inkâr etmek kabil olmayacaktır.

Şüphenin zihin üzerindeki tesirine gelince, bu maraza müptelâ olanlar devamlı ve ciddî zihnî faaliyet gösteremezler. Az çok dimağı uzun süre şüphe dalgalarıyla sarsılmış bir insanın, sâlim düşünebilmesi bir hayli müşküldür. Böylelerin en bâriz yanları, dikkatlerinin zaâfa maruz kalması, zihinlerinin cevvaliyetini kaybetmesi ve hafızalarının dumura uğraması gibi hallerdir. Artık, bu tipler için, her şey gitgide gayri mümkün bir şekle girer ve önlerine “*olmazlardan*” aşılmayan tepeler dikilir. Onların önünde bir tek açık kapı ve

yürünebilir bir tek yol vardır; o da başkalarını tenkit yolu. Bununla yaşar ve bununla varlıklarını sürdürürler.

Bir de şüphenin, ahlâkı baskı altında tutması bahis mevzûudur ki, bana göre en tehlikelisi de budur. Arzu ve isteklerin; ihtiras ve temâyüllerin; hulâsa şahsiyetin en bâtinî ve samimî esasını teşkil eden şeylerin mâruz kaldıkları sarsıntılar ve zıt dalgalanmalar, şüpheli insanların zihinlerinde meydana getirdikleri neticelerin bir aynını da ahlâkî sahada meydana getirirler.

İş hayatlarındaki beceriksizlik, sıkıntı ve harekete geçirici fakültelerinde (*vaso moteurs*) teşevvüşler hâsıl olan kimselerde, ürkeklik, merdümgirizlik gibi şeyler baş gösterir. Böyleleri, eğlence ve zevk ü safaya tâlip oldukları hâlde, herkesten kaçmak ve uzlet hayatı yaşamak isterler. Bu itibarla da bir türlü hüznün ve kederden kurtulamazlar. Bunlar hür düşünceden mahrum, mânevî mukavemet itibarıyla da alabildiğine zayıftırlar.

Hele, ileri safhadaki büyük şüphecilerde, bazen hiçbir şeyden müteessir olmama gibi bir sertlik, katılık ve cansızlık hükmettiği gibi, bu insanlar bazen de, tamamen yıkılmış mânevî şahsiyetleri itibarıyla, toplum insanı olma vasfını bütün bütün kaybederler.

Şüphe, içtimâî neticeleri itibarıyla da çok tehlikeli bir hastalıktır. Çevresinden ve çevresinde olup biten şeylerden şüpheyeye düşmüş bir kimse, göz göre göre kendisini bin bir endişe içine atar, hem kendini hem de çevresini rahatsız eder. Ve hele, mütereddit ve şüphelere mübtelâ olanların, mes'ûliyet

endişesiyle, hareket etmenin gerekli olduğu yerde geri çekilmeleri veyahut hareket vaktini kaçırma gibi durumları o kadar tehlikelidir ki; bazen bir cemaatin bütün bütün mahvolmasına sebebiyet verebilir. Bilhassa ehemmiyetli ve büyük işlerde, siyaset ve harplerde başı tutanların tereddüt ve şüpheleri milletleri ve orduları batırmaya yeter ve artar.

Aslında, kendinden şüphe edenin başkaları için bir istinatgâh olması da düşünülemez. Zira, kendinden şüphe edenin, nasıl hareket edeceği belli olmadığından, arkasında birkaç defa yanılmaya maruz kalmış yığınlar, onun, en mâsum ve mâkul davranışlarını da hep kuşkuyla karşılarlar.

Mamâfih, şüphecilerin büyük bir kısmının “*olduğu gibi*” kalma meylinde olmalarına karşılık, az bir kısmının da, ileri gitme, hamle yapma gayretleri küçümsenmeyecek nispettedir.

Hâsılı, şüphecilerin ne düşüncelerinde, ne de iş ve davranışlarında itidâl ve muvazene yoktur. Onlar içinde, mevkilerini, mesleklerini, memuriyetlerini mes’uliyet korkusuyla terk eden o kadar çok kimse vardır ki -maâzallah- böyleleri kritik bir dönemde bir millet ve bir devleti felç edebilir. Bunların atılganlıkları bir mâcera olduğu gibi, vehim uzantısı tedbirleri de bir sönüp gitme ve donukluktur. Bazılarına göre bu hâl bir iradesizlikten kaynaklanıyor gibi görünse bile, aslında hiç de öyle değildir. Aslında bu hâl isabetli ve seri karar veremeden, hayatla alâkalı umum ahvâl ve hâdiselerin bize ifade ettiği çeşitli çözüm yollarından birini tercih edememekten kaynaklanmaktadır.

Tereddüt ve tercih edememe keyfiyetiyle şüpheci, atılgandan daha zararlı ve daha tehlikelidir. Hareket edenin yönlendirilmesi ve davranışlarının kanalize edilmesi gibi bir problem olsa bile, hiç olmazsa o, hareket etmektedir. Şüpheciye gelince, onun hareketi durma, durması da hareket gibi bir garâbet arz ettiğinden, ne hamlesine ne de geriye çekilmesine bel bağlanamaz...

Hele, atılganlığındaki çılgınlığı cesaret, vehim ve korkaklığını da ihtiyat ve tedbir sayıyorsa, artık o, bu marazî ruh hâleti ile, hem kendini, hem de beraberindekileri mahvedecek bir ifrit hâlini almıştır.

Tehlike ânında cepheyi terk eden nice idareci veya kumandan vardır ki; bütün bir milleti böyle bir reybîliğe kurban etmişlerdir. Açtıkları gediklerde, sadece kendileri helâk olsalardı “*Dayansın ehl-i kubûr*” demekle iktifâ edilebilirdi. Ama, ne acı ki; böyle birkaç şüpheci sergerdan, maiyetlerindeki bir sürü zavallının felâketine sebebiyet vermişlerdir.

Modern reybîlerden, milleti temsil makamında, küfrünü izhar edecek kadar mertler bulunduğu gibi, mahiyetini setredebilen ve pek çok felâketlere sebebiyet vermiş nâmert şüpheciler de vardır:

“Ben ki hepsinden iştibâh ederim.

Kime sorsan diyor ki yok haberim.

Kim bilir belki hepsi vehmiyyât.

Belki aldanmak ihtiyâc-ı hayat.

Kim bilir de belki hepsi doğru da ben

Bîhaber kendi sehvî hissinden

Varı yok bilmek istedim, yoku var

İştibâh işte töhmetim, ne zarar...

Kim bilir belki aslımız toprak

Bunu bir muzdarip çamur yapmak

Hangi hâin tesadüfün işi bu

Bunu bir Hâlık irtikap etmez

Halk eden mahveder harap etmez.”

Zavallı Fikret!.. Küfründeki aşırılığın, günümüzün reybîlerine göre çok geri kaldığını görseydi, kim bilir ne kadar hayıflanacak ve ne kadar öfkelenenecekti?..

Ama, yine de o şüpheci, bedbîn ve karamsar düşünceleriyle, tenâsüh görmüş, sanki günümüzün şüphecilerinin içinde yaşıyor gibi...

Burada reybîliğin çeşitlerini, delilleriyle ret ve cerhetme durumunda olmadığımızdan onu felsefe kitaplarındaki tenkitleriyle baş başa bırakarak bir tek hususu belirtmede fayda mülâhaza ediyoruz. O da, her teşebbüsün başında, aksine ihtimal vermeyecek şekilde bir iman ve o imandan kaynaklanan bir irade ve sönmeyen bir azme ihtiyaç olduğu keyfiyettir. Bunların birinde şüphe ve tereddüt, diğerlerinin de tesirini kırar ve akîm bırakır.

Mükâfat ve ceza gününe kat'î inanç, fert için de cemaat için de tekâmülde ilk şart ve en ehemmiyetli unsurdur. Bu inanç istikametinde, teklif edilen yolu yaşamaya gelince o, en akıllıca bir davranış ve en ehemmiyetli bir hamledir. Bir insanın, kanaat, tasavvur ve davranışlarındaki zikzaklar ise bir başarısızlık âmili ve bir felâkettir.

Mâmâfih, şüpheyeye düşen birisi için, şu hususlar üzerinde durulmasında fayda vardır:

1- Böyle birisi mutlaka, bir mârifet ehline gitmeli ve götürülmelidir. Böyle bir müdâhele sâyesinde, şüphenin marazî olup olmadığı. derinliği ve hangi hususlara dair olduğu ortaya çıkacaktır ki bu da tedâviyi kolaylaştırma ve şüpheyi gidermede önemli olsa gerektir.

2- Şüphe, inanç mevzûlarıyla alâkalı ise, o sahada; ibâdetle ilgili ise, o hususta; düşünce sistemimize dairse, o yönde genişçe tahşidat yapılmalı; şüpheyeye sürükleyen sebepler nazara alınarak deliller getirilmeli ve tereddütler birer birer giderilmelidir.

3- Ayrıca, şüpheyeye düşen kimse; düşünce ufku aydın, kalbî ve ruhî hayatı olan kimselerle sık sık görüştürülmeli, onların hayat-bahş olan sohbetlerinden istifade ettirilmelidir.

4- Böylesi için bazen imanca derin, ibâdetçe zengin ve düşüncede istikamete ermiş kimselerin umumî manzarası da oldukça faydalıdır. Bu türlü

hastaların, yurt içinde ve yurt dışında hemen her yerde, iman, ibadet ve ihsan şuuruna kilitli mü'minler görmeleri, çok defa bin nasihatten daha tesirli olabilir.

5- Bundan başka, şüpheci, mâzînin zengin ve rengin atlasında sık sık gezdirilmeli; yüzü, tarih ve siyerin çağlılarıyla, bencilliğin karanlık izbelerinden, kehkeşânların kol gezdiği şanlı geçmişimize çevrilmelidir. Bu yolla geçmişin aydın yüzünü ve gür soluklarını duyan hemen herkesin, ruhunu saran bulanık düşüncelerden kurtulduğu ve az-çok gönülde dirilişe yöneldiği çokça görülen vak'alardandır.

6- Şüphe bir hastalık hâlini almış ve etrafa da yayılma istîdâdında ise, hastanın bir hekim müşâhedesinde tecrîde tâbi tutulması ve hezeyanlarının toplum içinde yayılmasına meydan verilmemesi gerekir.

Bedbin: Kötümser, karamsar
Cerhetme: Çürütme, iptal etme
Cevvaliyet: Canlılık
Dumura uğrama: Körelme
Hayat-bahş: Hayat veren, canlandıran
Hisbânîlik: Şüphecilik
İnhirâf: Sapma, doğru yoldan çıkma
Îrâdî: İsteyerek, iradeyle yapılan
Kehkeşan: Samanyolu
Merdümgiriz: İnsanlardan kaçma, sıkılma
Mütevakkıf: Bir şeye bağlı olan
Rengin: Güzel, latif, süslü, sanatlı
Reybîlik: Şüphecilik
Sergerdan: Başı dönen, şaşkın
Teşevvüş: Bulanıklık, karışıklık

İrade-i Külliyyenin yalnız ve yalnız Allah'a ait olduğu Kur'ân-ı Kerim'de beyan olunmuştur. Bunun yanı sıra, cüz'î iradenin insana verildiği de malumdur. Hâl böyle olunca, günah işleyen bir kişi kendi iradesine uyarak mı günah işler, yoksa Cenâb-ı Hakk'ın İrade-i Külliyesi mi günah işletir?

Meselenin kısaca ifadesi şudur: İnsanın elinde irade vardır. Biz buna ister cüz'î irade, ister meşiet-i beşeriye, isterse insanın kesb gücü diyelim. Cenâb-ı Hakk'ın yaratmasına da, küllî irade, halketme kuvveti yani kudret, irade ve tekvinin tasarrufu diyelim. (Bunlar Allah'ın sıfatlarıdır). Mesele, Cenâb-ı Hakk'a ait yönü ile ele alındığında, âdeta, Cenâb-ı Hak zorluyor da, olacak şeyler öyle oluyor, şeklinde anlaşılır ve bu suretle de, işin içine cebir giriyor. Mesele, insana ait yönüyle ele alındığı zaman ise, insan kendi işlerini kendi yapıyor, şeklinde anlaşılıyor ki, o zaman da işin içine “*Herkes kendi fiilinin hâlıkı*” düşüncesinden ibaret olan Mutezilî düşünce giriyor.

Kâinatta olup biten her şeyi Allah yaratır. Bu soruda “*küllî irade*” diye geçen şey de işte budur. Hatta, “*Sizi de, işinizi de, Allah yarattı..*”⁷¹ Yani sizin de, sizden sâdır olan ef'âlin de hâlıkı yalnız Allah'tır.

Meselâ: Siz bir taksi yapsanız, bir ev inşa etseniz, bu işleri yaratan Allah'tır. Siz ve ef'âliniz Allah'a aitsiniz. Ama ortaya gelen bütün bu işlerde, size ait bir husus da vardır ki, o da kesb ve mübâşeretir. Bu ise âdî bir şart ve basit bir sebeptir. Tıpkı dünyaları aydınlatacak dev bir elektrik şebekesinin düğmesine dokunmak gibi... Bu durumda “*Sizin hiçbir şeyiniz, hiçbir*

müdahaleniz yok.” denemeyeceği gibi, işin tamamen size ait olduğu da söylenemez. İş tamamıyla Allah’a aittir. Fakat, Allah size ait bu işleri yaratırken, sizin cüz’î müdahalenizi de âdi şart olarak kabul buyurmuş ve yapacağı şeyleri onun üzerine bina etmiştir.

Meselâ: Şu câminin içindeki elektrik mekanizmasını, Allah kurmuş; işler ve çalışır hâle getirmiştir. Yeniden bunu tenvir etme işi, ameliyesi de Allah’a aittir. Elektron akımlarından bir ışık meydana getirme, câmiyi tenvir etme birer fiildir. Ve bunlar da “*Nuru’n-Nur, Münevviru’n-Nur, Musavviru’n-Nur*” olan Hz. Allah’a (c.c.) aittir. Ama bu câminin aydınlanması mevzuunda, sizin de bir mübâşeretiniz vardır; o da Allah’ın kurduğu bu mekanizmada, Allah’ın ayarladığı düğmeye sadece dokunmanızdır. Sizin irade ve takatınızın çok fevkinde, o mekanizmanın tenvir vazifesi yapması ise tamamen Allah’a aittir.

Bir numune daha arz edelim: Meselâ; hazırlanıp, işler, çalışır, yürür hâle getirilmiş bir makine düşünelim ki; sadece çalıştırmak için onun düğmesine dokunma vazifesi, size verilmiş. O makineyi harekete getirmek ise, onu kuran ve inşa eden Zât’a mahsustur. Binaenaleyh, beşere ait bu küçük mübâşerete, “*kesb*” veya “*Cüz’î irade*” diyoruz. Allah’a ait olana ise “halk etme, yaratma” diyoruz. Ve böylece bir irade inkisâmı karşımıza çıkıyor:

A) Küllî irade,

B) Cüz'î İrade. İrade dediğimiz ki; murat etme, dileme demektir, bu tamamen Allah'a aittir. *“Allah'ın dilediğinden başkasını dileyemezsiniz.”*⁷² Bu husus, yanlış anlaşılmasın. Biz böyle düşünürken, kulun da *“Bir parmak dokundurma denecek kadar iradesi vardır.”* diyerek, tamamen cebrî bir determinizmden uzaklaşmış bulunuyoruz. İş meydana getiren Allah'tır, derken de, Mûtezile mezhebi ve rasyonalistler gibi düşünmediğimizi gösteriyoruz. Bu suretle de ne Ulûhiyetinde, ne de Rubûbiyetinde Allah'a eş ve ortak koşmamış oluyoruz. Allah (c.c.) nasıl ki, Zâtında birdir; icrâatında da birdir.. işini başkasına yaptırtmaz. Allah (c.c.) her şeyi kendisi yaratmıştır. Fakat, teklif, imtihan gibi birtakım sırlar ve hikmetler için, beşerin mübâşeretini de şart-ı âdî olarak kabul buyurmuştur.

Meseleyi daha fazla tenvir için, bir büyük zâtın bu mevzûda irat ettiği bir misali sunmak istiyorum. Diyor ki: *“Sen bir çocuğun isteğiyle, onu kucağına alsan; sonra sana dese ki; beni falan yere götür; sen de onu oraya götürsen; o da orada üşüyüp hastalansa.. sana: “Beni niye buraya getirdin!” diye itirazda bulunabilir mi? Tabî ki bulunamaz. Çünkü; kendisi istedi. Üstelik ona: “Sen istedin!” diyerek iki de tokat vurursun. Şimdi bu hususta çocuğun iradesi inkâr edilebilir mi? Elbette edilemez. Zira; o talep etti ve istedi. Ama onu oraya götüren sensin... Hastalanmayı da, çocuk kendisi yapmadı. Belki ondan sadece bir talep sâdır oldu. Binâenaleyh, burada hastalığı verenle oraya götüren ve bu*

işî talep eden birbirinden ayrılmış olur. Biz kadere ve insanın iradesine bu mânâ ve bu anlayışla bakarız. “

İşin doğrusunu her şeyi takdir eden bilir.

Cebrî determinizm: Hürriyeti reddeden, aynı şartlar altında, aynı sebeplerin aynı sonuçları doğuracağını iddia eden ekol

Cüz’i irade: Cenab-ı Allah tarafından insanlara verilen irade

İnkisâm: Bölünme, kısımlara ayrılma

İrade-i külliye: Cenab-ı Hakk’ın engin, sınırsız iradesi

Kesb: Kazanmak, edinmek

Meşiet-i beşeriye: İnsanın dilemesi, istemesi

Mu’tezile: Kaderi inkar eden, aklî esaslara dayalı bir din felsefesi meydana getiren itikadî mezhep

Mu’tezilî düşünce: Kaderi inkar eden, akli esasları ön planda tutan düşünce tarzı

Mübâşeret: Bir işe girişme, başlama

Nur’un nur: Pürnur, nurun ta kendisi

Sâdır olan: Çıkan, meydana gelen, zuhur eden

Tekvin: Yaratma, vücuda getirme, hasıl etme

**Kur'ân-ı Kerim'de "Allah kimi şaşkırtırsa (dalâlete iterse) artık onu yola getiren olamaz. Ama kime de Allah yol göstermişse (hidayet ederse) onu saptıran olamaz." (Zümer, 39/36-37) deniliyor, hem de "İnsanoğluna akıl, fikir verdim, iradesini kendi eline bıraktım, ayrıca doğru yolu da eğri yolu da gösterdim. Hangisinden giderse gitsin." (Kehf, 18/29) deniliyor.
Bunlar nasıl telif edilir?**

Bu soruda iki şık var:

Birincisi; Cenâb-ı Hak küllî iradesiyle nasıl diliyorsa, öyle mi oluyor; yoksa insan kendi iradesiyle mi yapıyor? Bu sorudaki âyet meâlen şöyledir: *"Allah kimi şaşkırtırsa artık onu yola getiren olamaz. Ama kime de Allah yol göstermişse hidayet onu saptıran olamaz."*⁷³ Mânâ olarak, hidayet: Doğru yol, rüşd, nebîlerin gittiği istikametli şehrahdır. Dalâlet ise, sapıkların yolu; doğru yolu kaybetme ve istikametten ayrılma demektir.

Dikkat edilirse, bunların her ikisi de birer iş, birer fiildir. Ve beşere ait yönü ile birer üf'ûle, birer fonksiyondur. Bu itibarla, bunların her ikisini de Allah'a vermek iktizâ eder. Arz ettiğimiz gibi, her fiil Allah'a râcîdir. Ona râcî olmayan hiçbir iş gösterilemez. Dalâleti, Mudill isminin iktizâsıyla yaratan, hidâyeti, Hâdi isminin tecellîsine bağlayan ancak Allah (c.c.)'dir. Evet, ikisini veren de Hak'tır.

Ama, bu demek değildir ki; kulun hiçbir dahli, mübâşeretini olmadan, Allah tarafından cebren dalâlete itiliyor veya hidâyete sevk ediliyor da, o da ya dâll (sapık) veya râşit (dürüst) bir insan oluyor.

Zümer sûresi, 39/36, 37; Ayrıca bkz. Kehf sûresi, 18/17; Müslim Cuma 45; Tirmizi Cuma 16; Nesaî Cuma 2473

Bu meseleyi kısaca şöyle anlamak da mümkündür. Hidâyete ermede veya dalâlete düşmede, bir ameliye ne kadarsa; meselâ: Bu iş on ton ağırlığında bir iş ise, bunun aşr-ı mişârını dahi insana vermek hatadır. Hakiki mülk sahibi Allah'tır ve o iş mutlaka mülk sahibine verilmelidir.

Müşahhas bir misal arz edeyim: Allah hidayet eder ve hidayetinin vesileleri vardır. Camiye gelmek, nasihat dinlemek, fikren tenevvür etmek, hidayet birer yoludur. Kur'ân-ı Kerim'i dinlemek, mânâsını tetkik edip derinliklerine nüfuz etmek de hidâyet yollarındandır. Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) Huzur-u Risâlet-Penâhilerine gitmek, rahle-i tedrisi önünde oturmak, onu can kulağı ile dinlemek; keza, bir mürşidin rahle-i tedrisi önünde oturmak, onun cennetâsâ iklimine girmek, onun gönülden ifade edilen sözlerine kulak vermek ve ondan gelen tecellilere gönlünü mâkes yapmak, hidâyet yollarından birer yoldur. İnsan bu yollarla, hidâyete mübâşeret eder. Evet, câmiye geliş küçük bir mübâşeret olsa da, Allah (c.c.) camiye gelişi hidâyete vesile kılabilir. Hidâyet eden Allah'tır; fakat, bu hidâyete ermede Allah'ın kapısını, "kesb" unvanıyla döven kuldur.

İnsan, demhâneye, meyhâneye, puthâneye gider; böylece "Mudill" isminin kapısının tokmağına dokunmuş ve "Beni saptır." demiş olur. Allah da murat buyurursa onu saptırır. Ama dilerse engel çıkarır, saptırmaz. Dikkat buyurulursa, insanın elinde o kadar cüz'î bir şey vardır ki, bu ne o hidâyete ne de dalâlete hakiki sebep olacak mahiyette değildir.

Şöyle bir misal arz edeyim: Siz, Kur'ân-ı Kerim'i ve va'z ü nasihati dinlediğiniz keza, ilmî bir eser okuduğunuz zaman, içiniz nura gark olur. Hâlbuki bir başkası minarenin gölgesinde ezân-ı Muhammedîyi duyarken, va'z ü nasihati işitirken, hatta en içten münâcatlara kulak verirken rahatsız ve tedirgin olur da; “*Bu çatlak sesler de ne?*” diye ezanlar hakkında şikayette bulunur.

Demek oluyor ki; hidâyet eden de, dalâleti veren de Allah'tır (c.c.). Ama bir kimse dalâletin yoluna girdiyse, Allah (c.c.) da, binde 999,9 ötesi kendisine ait işi yaratır; -tıpkı düğmeye dokunma gibi- sonra da insanı, dalâlete meyil ve arzusundan ötürü ya cezalandırır, veya affeder.

Aşr-ı mişar: Onda bir

Mudill: Dalalete düşüren, saptıran

Râcî: Nisbet ve ilgisi bulunan, dokunan, dair

Şehrah: Doğru yol.

Allah çok insanlara, araba, apartman, mal, mülk, itibar, arkadaş, şan, şöhret vermiş. Bazı insanlara da fakirlik, dert, musibet, elem, keder vermiş; sonraki insanlar çok mu kötü, yoksa Allah öbürlerini çok mu seviyor?

Böyle bir soru, ancak öğrenmek maksadı ile sorulabilir. Yoksa başka türlü günaha girilmiş olur. Esasen, içinde böyle bir derdi olan insanın da, bunu sorması lâzımdır.

Allah (c.c.) dilediğine at, araba, han, hamam, taksi, apartman verir; dilediğine de fakr u zaruret. Fakat, bütün bunlarda, âile ve sâireden gelen bazı sebepler de inkâr edilmemelidir. Meselâ, bir insanın mal kazanma dirâyet ve kiyâsetini inkâr etmek mümkün olmadığı gibi, kendi devrinin şartları içinde kazanma yollarını bilmesi de, kazanç sebebi olması bakımından inkâr edilemez. Bununla beraber Allah (c.c.), bazı kimseler, liyâkat izhar ettiği halde, yine onlara mal-menâl vermiyor. Mâmâfih, zayıf bir hadis-i şerifte; Allah'ın, malı istediğine, ilmi ise isteyene verdiği ifade edilmektedir ki, mevzûmuz itibarıyla oldukça mânidardır...

Bir de, mal-mülk mutlaka hayır sayılmamalıdır. Evet, bazen Allah (c.c.) mal-menâl, dünyevî huzur ve saadet isteyenlere, istediklerini verir; bazen de vermez. Ama, Allah'ın (c.c.) hem vermesi, hem de vermemesi hayırlıdır. Zira, sen iyi bir insan ve verileni de yerinde kullanacak isen, senin için hayırlıdır. İyi bir insan değil ve istikametten de ayrılmış isen, Allah'ın vermesi de vermemesi de senin için hayırlı değildir.

Evet, istikametın yoksa, fakırlık senin için küfre bir vesiledir. Çünkü, seni Allah'a karşı başkaldırmaya sevk eder de, her gün O'na karşı bir isyan bayrağı açarsın. Yine, şayet sen istikamette değilsen; kalbî ve ruhî hayatın da yoksa, senin zenginliğin senin için bir belâ ve musibettir.⁷⁴

Şimdiye kadar çok kimseler bu imtihanı kaybetmiştir. Nice servet sahibi kimseler vardır ki, servet içinde yüzdükleri halde, nankörlüklerinden ötürü, kalblerinde tecellîden en ufak bir parıltı ve aydınlık yoktur.

Binâenaleyh, bunlara Cenâb-ı Hakk'ın mal ve menâl vermesi bir istidraçtır; dolayısıyla da sapmalarına bir vesiledir. Ama bunlar, her şeyden evvel ruhî ve kalbî hayatlarını öldürdükleri ve Allah'ın verdiği fitrî kabiliyetleri çürüttükleri için, buna müstahak olmuşlardır.

Bu arada, Efendimiz'in (s.a.s.) şu hadislerini kaydetmek de yerinde olur: *"İçinizde öyleleri vardır ki, ellerini kaldırıp Allah'a kasem ettikleri zaman, Allah (c.c.), onların yeminlerini yerine getirir. Ve yeminlerinde hânis kılmaz. Berâ İbn Mâlik onlardan birisidir."*⁷⁵ Hâlbuki Enes'in kardeşi Berâ'nın ne yiyeceği ne de yatacak bir yeri yoktu, kût-u lâyemûtle yaşıyordu. İşte, Berâ gibi saçı başı karışık, nice pejmürde görünüşlü ve perişan sayılacak kimse vardır ki, onlara büyük insanlar nazarıyla bakılmış ve kalblerinin büyüklüğü, içlerinin aydınlığıyla değerlendirilmişlerdir. Ve işte bunlardır ki, Resûl-ü Ekrem'in (s.a.s.)

Bkz: Teğâbûn sûresi, 64/1574
Tirmizî, Menakıb 5475

diliyle, yemin etseler, Allah'ın (c.c.), yeminlerinde yalan çıkarmayacağı kişiler olarak vasıflandırılmışlardır.

Onun için; müstakillen ne servet, ne de fakirlik bir felâket, veya nimet sayılmamalıdır. Belki yerine göre fakirlik, Allah'ın en büyük nimetlerindedir. Allah Resûlü (s.a.s.) iradesiyle fakirliği ihtiyar buyurmuşlardır: “*İstemez misin dünya onların olsun, âhiret bizim.*”⁷⁶ Hz. Ömer, dünya servetleri devlet hazinesine aktığı halde, bir fakir insan gibi, kût-u lâ yemûtla geçinmiş ve fazlasını istememiştir.

Ama, öyle fakirlik de vardır ki, -Allah muhafaza buyursun- küfür ve dalâlettir. Meselâ: Yukarıdaki sözler tahkik niyetiyle bir mü'minin ağzından çıkmasaydı da, bir nankörün ağzından çıksaydı, Allah'ın nimetlerine karşı şikâyet eden o kişi, kâfir olurdu.

Demek ki, yerine göre fakirlik nimet, yerine göre de devlet. Asıl mesele, kalbde musaddıkın bulunmasıdır. Yani,

Ya Rabbi, Senden ne gelirse gelsin makbûlümdür.

“Hoştur bana Senden gelen,

Ya hıl'atü yahut kefen;

Ya taze gül, yahut diken,

Lûtfun da hoş, kahrın da hoş”

Şarkî Anadolu'da; “Senden, o hem hoş, hem bu hoş.” derler.

Buhârî, Tefsiru sûre (66) 2; Müslim, Talâk 3176

İnsan hil'at da giyse, servet içinde de yüzse, Allah'la beraber olduğu takdirde, Abdülkadir Geylânî gibi, yine ayağı velilerin omzunda ve mübarek başı da Resûl-ü Ekrem'in (s.a.s.) dâmenine dokunacaktır. Ama Allah ile münasebeti yoksa, o fakirin dünyası da hüsrân, âhireti de hüsrân olacaktır. Kezâ, Allah ile beraber olmayan zengin, zâhiren dünyada mesut gibi görünse de, neticede ağır bir hüsrana uğrayacaktır.⁷⁷

Hânis: Yeminini bozan, sözünde durmayan

Hil'at: Bir çeşit üst elbisesi, teşrifat elbisesi, kaftan

Kiyâset: Anlayışlılık, kavrayışlılık, akıllılık

İstidraç: Allah'ın dinsizlerin sapıklığını artırmak için üst üste ihsanda bulunması

Kut-u lâyemût: Ölmeyecek kadar olan rızık, yiyecek

Allah niçin kullarını bir yaratmadı? Kimini kör, Kimisini topal olarak yarattı?

1- Allah mülk sahibidir. Mülkünde istediği gibi tasarruf eder. Kimse O'na karışamaz ve O'nun icâdına müdahale edemez. Senin zerratını yaratan, terkebini düzenleyip insanî hüviyeti bahşeden Allah'tır (c.c.). Sen bunları sana lûtfeden Allah'a daha evvel bir şey vermemişsin ki, O'nun karşısında bir hak iddia edebilesin..

Eğer sen, sana verilenler mukâbilinde Allah'a bir şey vermiş olsaydın, *“Bir göz değil iki göz ver, bir el değil iki el ver!”* gibi iddialarda bulunmaya; *“Niye iki tane değil de bir ayak verdin?”* diye itiraz etmeye belki hakkın olurdu. Hâlbuki sen Allah'a (c.c.) bir şey vermemişsin ki -hâşâ ve kellâ- O'na adâletsizlik isnadında bulunasın. Haksızlık, ödenmeyen bir haktan gelir. Senin O'na karşı ne hakkın var ki yerine getirilmedi de haksızlık irtikap edildi!

Allahu Teâlâ Hazretleri seni yokluktan çıkarıp var etmiş: hem de insan olarak... Dikkat etsen; senin dûnunda birçok mahlûkat var ki, pekâlâ onlara bakıp nelere mazhar olduğunu düşünebilirsin.

2- Cenâb-ı Allah, bazen insanın ayağını alır; onun karşılığında âhirette pek çok şey verir. Ayağını almakla o kimseye aczini, zaafını, fakrını hissettirir. Kalbini Kendisine çevirtip, o insanın duygularına inkişaf verirse, çok az bir şey almakla, pek çok şeyler vermiş olur. Demek ki zâhiren olmasa bile, hakikatte bu ona, Allah'ın lûtfunun ifadesidir. Tıpkı şehit edip cenneti vermesi gibi... Bir

insan, muharebede şehit olur. Bu şehâdetle mahkeme-i kübrâ ve Allah'ın huzurunda, siddîkların, sâlihlerin gıpta edeceği bir makama yükselir. Onu gören başkaları “*Keşke Allah bize de harp meydanında şehâdet nasip etseydi.*” derler. Binâenaleyh, böyle bir insan parça parça da olsa çok şey kaybetmiş sayılmaz. Belki aldığı şey ona nispeten çok daha büyüktür.

Çok nâdir olarak, bazı kimseler, bu mevzûda küskünlük, kırgınlık, bedbinlik ve aşağılık duygusu ile inhiraf etseler bile, pek çok kimselerde bu kabil eksiklikler, daha fazla, Allah'a teveccühe vesile olmuştur. Bu itibarla haşarât-ı muzırira nev'inden bir kısım kimselerin, bu meseledeki kayıplarının serrişte edilmesi yerinde değildir. Bu mevzûda esas olan, ebede namzet insanların ruhlarında o âleme âit iştiyâkı uyarmaktır. Bu, arızalıda, arızaların itmesiyle Hakk'a teveccühü; başkalarında da ondan ibret alarak kanatlanmaları şeklinde kendini gösteriyorsa, maksada uygun ve hikmetlidir.

“Her işte hikmeti vardır, Abes fiil işlemez Allah...”⁷⁸

Hz. İbrahim Hakkı

Bedbîn: Kötümser, karamsar

Dûn: Aşağı, derecesi düşük

İnhiraf: Doğru yoldan çıkma, sapma

Serrişte: Bahane

Bir tabiî afette ölenlerin hepsinin eceli birden mi gelmiştir?

Ecel, bir varlığın kendi şartları ve kendi buutları içinde geçireceği sürenin sonu ve o varlığın hayat serencâmesinin bitimi demektir. Sonradan var olan her şey, aslında böyle bir “son” ve “bitim” yazısıyla dünyaya gelir.

Varlığın akıp gidişi içinde, başlangıçla bitimi birbirinden ayırmak mümkün değildir. Her şey, bir damla gibi er geç toprağın bağına düşer, erir. Ve bir ırmak gibi er geç akar bir denize karışır.

Bu, hemen bütün varlıkların müşterek alın yazısıdır. Bu yazı ile her varlık gün yüzüne çıkar ve yine bu yazı ile geldiği gibi ayrılır gider.

Başlangıçlar bitimin emâresi; sonradan meydana gelişler, sona erişin esasıdır. Başlangıcı olmayanın sonu da yoktur. Ezelî olandır ki, ancak ebedî olan da O’dur.

Sonradan meydana gelen her şeyin varlığına hükmeden, onu belli bir programla bu âleme gönderen ve her şeyini görüp gözetten bir Yüce Varlıktır ki; bütün bu gelip gitmelerin, doğup-batmaların dışındadır. Olmuş, olacak bütün müddetler ve süreler de, O’nun tasarrufu altındadır.

Bu itibarla da, ne gelmelere ne gitmelere “tabiî” demek doğru olmayacağı gibi, âfetler ve onlara bağlı hâdiselere de “tabiî” demek kat’iyen uygun değildir. Eşyanın varlığa mazhariyeti, haricî bir emir ve irade ile ve aynı zamanda bir vazife çizgisinde cereyan etmektedir.

İnsan, hayvan, nebât ve diğerk bütün varlıklar, kendilerine hükmeden bir kudretle gün yüzüne çıkar, teşhir ve âyinedarlık vazifelerini yerine getirir, sonra yerlerini başkalarına bırakarak sahneden silinip giderler.

Bu âlemde, hem doğuşlar, hem de ölüşler birer teşhir, birer imtihan olarak cereyan etmektedir. Her şeyin varlığa erişİ, gizli bir Mevcûd'un apaçık delil ve tercümanı olduğu gibi, müddet hitâmında ayrılıp gitmesi de, evveli olmayan O gizli varlığın, ebediyet ve ölümsüzlüğüne delâlet etmektedir. Evet, hiçten ve yoktan varlığa eren biz ve her şey, varlığımızla birinin varlığını; görmemiz, duymamız ve bilmemizle, gören; bir hayat boyu sırtımızda emânet olarak taşıdığımız her şeyi terk edip gitmekle de, bir bir gelip bir bir gidenlere, gidip de gelmeyenlere mukâbil, gaybi olan bir “Bir”i göstermekteyiz. “O, “O”dur ki, hanginiz daha güzel iş yapacağınızın imtihanını vermek için, hayatı ve ölümü yaratmıştır.”⁷⁹

Gelişin sırrını kavrama, bulunuşun imtihanını verme ve gidiş hazır olma. İşte insan için mühim olan da budur.

Şimdi bu küçük hazırlıktan sonra, mevzûmuz olan “Bir anda ölenlerin hepsinin eceli birden mi gelmiştir?” hususunu ele alalım:

Evet, hepsinin eceli birden gelmiştir. Ve böyle olması için de ciddî ve kayda değer hiçbir mânî yoktur. Varlığı, bütünüyle elinde tutan Yüce Zât, zerrelere kadar her şeyi ve herkesi kendi kaderi içinde birden var

ettiği gibi, birden de öldürebilir. Ne ayrı ayrı yerlerde bulunmaları, ne de vasıf ve keyfiyet farklılığı bu mevzûda hiçbir mânî teşkil edemez.

Kudreti Sonsuz'un tasarrufunu göstermek için, tamı tamına o kudreti aksettirecek misal bulamamakla beraber, yine de, O'na ayna olabilecek, bir fikir verebilecek pek çok şeyden bahsetmek mümkündür.

Ezcümle; güneşe yönelen değişik evsâf ve keyfiyetteki varlıklar, herhangi bir karışıklığa sebebiyet vermeden, ona bakarak hayatlarını sürdürür; onun ziyâsı altında renkten renge girer; onunla en revnaktâr hâle gelir ve onun doğuşu ve batışıyla ölgünleşir; pörsür ve söner giderler. Aynen onun gibi, her şey aynı baharın kucığında döllenir; aynı yazda serpilir gelişir ve aynı sonbaharda hazanla sararır; fakat, hepsinin kaderi ayrı ayrıdır. Hepsi, o geniş ilmin plân ve programıyla, o sonsuz irade ve meşîetin yönlendirmesiyle.. evet, gelişi-güzel ve kendi isteklerine göre değil, o muhteşem Meşîet ve iradenin istediği istikamette varlık gösterir ve mevcudiyetlerini sürdürürler. *“O, karada ve denizde olan her şeyi bilir. Düşen bir yaprak ve karanlıklar içine gömülen hiçbir dâne yoktur ki, apaçık bir kitapta bulunmasın.”*⁸⁰

Ağaçların, otların, tohumların, dânelerin hayat ve ölümleri, gelişme ve semereleri bu kadar ciddî takip edilip de, insan gibi en ekmel bir varlık hiç başıboş bırakılır mı? Bir şeyi görmesi diğer şeyi görmesine; bir şeyi işitmesi diğer şeyi işitmesine mânî olmayan kâinatların Yüce Sâhibi, elbette en azîz mahlûku, en değerli san'atı olan insanın her hâline ehemmiyet verecek ve O'nun bir ferdine

En'âm sûresi, 6/5980

sâir varlıkların cins ve nev'inin mazhar oldukları şeyleri lûtfederek, âlemlerin fihristi olan insanı hususî olarak ele alacak, hususî iltifatına mazhar edecek, husûsî sevkîyâtıyla da huzurunda şereflendirecektir.

Bu dâvet ve sevkîyât, bazen bir döşekte, bazen bir harp meydanında, bazen de herhangi bir felâket ve âfetle olabilir. Hatta, ayrı ayrı mıntikalarda, toplu olarak veya teker teker de meydana gelebilir. Yaratıcı'nın insana bakışı zaviyesinden, bunlar, aslâ neticeye tesir etmezler. Her insanın zimâmını elinde bulunduran; her canlıyı istediği kadar hayatta tutup sonra da salıveren sonsuz ilim ve Kudret Sahibi, nezdindeki kitaba göre, belli fert ve kitlelerin ruhlarını kabzetmesi gayet normal ve mâkuldür. Evvelce de temas edildiği gibi, bu, önceden terhîs edilmeleri tespit edilmiş bir askerî birliğin, vakti gelince, en büyük kumandan tarafından tezkere işleminin icrâ edilmesi gibi bir şeydir...

Ayrıca, ruhların kabziyle vazifeli meleğin vazifesinin şümûlüne temas edildiği yerde de belirtildiği gibi, ruhları kabzetme vazifesiyle mükellef o kadar çok melek vardır ki; bir anda binlerce âfetin kol gezdiği her yerde, sâhibinin irade ve takdiri altında, her vefat edenle bir değil birkaç melek görüşebilir ve ellerindeki kitaplara göre, değişik takdirlerle vadesi dolanları istikbâl edebilirler.

Bu türlü âfetler, çok ciddî tetkiklere tâbi tutulduğu zaman, gerçekten de hem bir ilk takdiri, hem de ölenlerin ecellerinin birden geldiğini görmemek mümkün değildir. Bu husustaki enteresan ve hârika hâdiselerin bütünü tespit etmek için ciltler lâzımdır. Üstelik yazılanlar da ciltleri aşacak kadar çoktur.

Gün geçmiyor ki, kitaplara mevzû olacak, böyle fevkâlâde hâdiselerden birkaçını matbuatta görmüş olmayalım.

Meselâ, şehirlerin altını üstüne getiren korkunç bir zelzelede, binlerce insanın bütün gayretlere rağmen kurtarılamamalarına mukâbil, zelzeleden günlerce sonra kendini korumadan âciz çocukların, hiçbir zarar ve ziyâna uğramadan toprağın altında istirahat ederken bulunmaları.. hem kanala yuvarlanan bir römork içindeki bütün işçilerin boğulmalarına karşılık, çok ötelerde hiçbir arızaya uğramadan, suyun üzerinde yüzüp duran kundakta bir çocuğun bulunması, hem bir uçak kazasında, en mâhir ve tecrübeli kimselerin kaçamayıp cayır cayır yanmalarının yanında, uçağın düşmesiyle iki yüz metre öteye fırlayan mini mini bir yavrunun hiç arıza almadan kurtulması gibi... yüzlerce hâdise ispat etmektedir ki; hayat da ölüm de kendi kendine olmayıp; aksine, bilen, gören ve idare eden Bir'inin tedbiriyle meydana gelmektedir.

Hayata, birer birer veya toplu olarak gelen her varlık, kütük ve sicil defterlerindeki vazife bitimi ve ecellerine kadar, fitratın ince sırlarını kavrama, tabiat ötesi gizlilikleri keşfetme, bizleri ve onları gönderen Zât'a ayna ve tercüman olma rükellefiyetiyle ömürlerini doldurur, parça parça veya toplu olarak terhîs edilirler.

Bu bilme, tespit ve sonra da vefat ettirme; yâni aynı anda ecellerini getirme, her şeyi baştan sona en iyi şekilde bilen Allah (c.c.) için gayet kolaydır. Kaldı ki, her insanın etrafında bir yığın meleğin bulunduğunu ve bundan başka

pek çok, can alan meleklerin de olduğunu, gizli açık her şeyi Bilen'den öğreniyoruz.

Bu bahiste ayrıca, şöyle küçük bir itiraz da vârit olabilir: Bu kabil musîbetlerde, müstahak olanlarla beraber, bir hayli de mâsum telef olup gitmektedir. Acaba buna dair bir şeyler söyleyebilir misiniz?

Hemen arz edeyim ki, bu istifham da yine, akîde ve tasavvurdaki bir yanlışlıktan doğmaktadır. Eğer hayat, sadece dünyevî hayattan ibaret bulunsaydı ve insanın evvel ve âhir yeri burası olsaydı; belki bu itirazın da mâkul bir yanı ve bir mesnedi olduğu iddia edilebilirdi. Hâlbuki, insan için burası bir ekim yeri, bir gayret sahası ve bir bekleme salonu ise; öteki âlem, bir harman ve hasat yeri, bir bağbozumu, semere zamanı ve nihayet sıkıntılardan kurtulup saadetlere erme yeridir. Bu itibarla da, burada iyinin kötüyle, mücrimin nezihle vefât etmesinde hiçbir gayri tabîlik yoktur. Bilakis, işin böyle cereyan etmesi en mâkul ve en mantıkî olanıdır. Zira ikinci dirilişte, herkes niyetle davranışlarına göre hususî bir varlığa erecek, ona göre muâmele görecektir ve ona göre ya tekdire mâruz kalacak veya lütûfa mazhar olacaklardır.

Hâsılı; ölüm ve ecel, bu dünyada bulunma ve hizmet etme süresinin bitiminden ibarettir. Böyle bir süre, insanın iradesini nefyetsiz çizgisinde, önceden hazırlanmış, tescil edilip kütüklere geçirilmiş bir plân keyfiyetinde olup; ve yine her şeyi bilip gören Zât'ın emir ve fermanıyla, mevsimi geldiğinde

infâz edilmesinden başka bir şey değildir. Bunun toplu olmasıyla, münferit olması arasında da, mantıkî hiçbir fark yoktur.

Öyle zannediyorum ki, pek çok meselede olduğu gibi burada da, Yüce Yaratıcı'nın sonsuz ilim, kudret ve iradesini bilememe, inhirafın başlıca sebeplerinden birini teşkil etmektedir. Diğer bir sebep de, eşya ve hâdiselere bakış zaviyesinin yanlışlığıdır. Olup biten şeyler muvâcehesinde, kafalarımızı, hatalı tabiat ve tesadüfler anlayışından sıyıramamış ve gönüllerde tecrîde erememişsek; içimiz zayıf akîdelerle, şeytanî vesveselerin muhârebe meydanı hâline gelecektir.

Bir de gönül dünyamızın fakirliği ve yeterince beslenememesine karşılık -mesnetsiz dahi olsa- her gün kâse kâse şüphe ve tereddütlerin içirilmesi, öyle korkunç bir felâkettir ki; nesillerin istikametinin bozulmasına değil de, hâlâ istikametini muhafazada muvaffak olmalarına hayret edilmelidir.

Ehemmiyetsiz gibi görünen bu kabil meselelerde, haddinden fazla tahşidat yapıldığı iddiâ edilebilir. Ne var ki, imana taalluk eden hususların hiçbirinde biz, böyle bir düşünceye katılmayacağız. Nazarımızda, itikatla alâkalı en küçük mesele, dağlar cesâmetinde ve cihan-pahâdır. Bu itibarla da üzerinde ne kadar titizlikle durulsa, değer ve yerindedir.

Bu hususu nazar-ı itibara alan arkadaşlarımızın sıkılmayacaklarını ve bizi bağışlayacaklarını umarız.

Cesâmet: Büyüklük, irilik
Meşîet: Dileme, isteme
Muvâcehesinde: Karşısında, önünde.
Revnaktâr: Parlak
Serencâme: Başa gelen, baştan geçen hadiseler

Azrail (a.s.) bir tane olduğu halde, bir anda vefat eden bir sürü insanın ruhunu nasıl kabzediyor?

Bu soruda da yine, beşerî ölçü ve kıstasların insanı yanıltmış olduğunu görüyoruz. Meleğin insana benzetilmesi bir yanlışlık olduğu gibi, “*nomen*”i “*fenomen*”de görmek, ruhun fonksiyonunu cesette aramak da birer yanlışlıktır. Buna binâen, soru ortaya çıkmasına sebebiyet veren anlayış inhiraflarını, terminolojik hataları izah etmeden soruyu cevaplandırmak, muvafık olmayacaktır. Evvelâ inhiraf noktaları bilinmeli, sonra soruya cevap verilmelidir.

Melek, tâbi bulunduğu âlem itibarıyla; hilkat ve mahiyeti, mükellefiyet ve vazifeleriyle tamamen farklı bir varlıktır. Onu, kendi âlemine bakmadan, mahiyet ve vazifesini düşünmeden tahlil etmek, hakkında hükümler vermek, elbette ki hatalı olacaktır. Bu itibarla, evvelâ onun bu yönleriyle tanınmasında zarûret olduğu kanaatindeyiz.

Melek, Arapça’da kuvvet demek olan “*melk*”den veya elçilik mânâsına gelen “*mel’ek*” kökünden türetilmiştir. Birincisi itibarıyla çok kuvvetli, belki ayn-ı kuvvet mânâsına; ikincisi itibarıyla da emr-i ilâhînin âhize ve nâkilesi (alıcı-verici) olarak elçilik mânâsına gelir.

Bu üstün vasıflar Cenâb-ı Hakk’ın yarattığı umum meleklerde bulunur. Bilhassa, vahyi getirmekle vazifelendirilenlerde, bulunmasında zarûret vardır. Bu üstün varlıklar, hayat’a memâta nezâret edenlerden alın da, arş-ı ilâhî hamelesi ve

Hak divanının gözü hayret dolu vazifelilerine kadar, geniş bir sahada, Allah'ın icraâtına nezâret ve temaşâ ile mükelleftirler.

Makro-âlemden mikro-âleme kadar, bütün değişme ve tahavvüller; bütün terekküp ve çözülmeler hep bu kuvvet ve elçilik temsilcisi meleklerin nezâretinde olduğu gibi, Allah'ın “kelâm” sıfatından beşere gelen teşriî emirler de, yine bu emin ve güçlü varlıklar tarafından temsil edilmektedir. Âlemşümûl cazibe ve dâfia kanunlarından, elektronların çekirdek etrafındaki muntazam hareketlerine kadar, bu ağır ve ince işlere nezâret, ne müthiş bir kuvvet istemekte ve ne emin elçiliğe vâbestedir!..

Melekler, o kadar eşya ve hâdiselerin içindedirler ki, onlarsız ne bir yağmur damlası, ne de bir gök gürültüsü düşünmek mümkün değildir. İşte şariat-ı fitriyede (kâinatta cereyan eden kanunlar) bu şuurlu kuvvetler her şeyi elinde tutan Hakk'ın, sonsuz kuvvetinin -kâbiliyet ve istîdatlarına göre- onlardaki tecellîsinden ibaret olduğu gibi, bu büyük ve muhteşem tecellînin nokta-i mihrâkiyesi olan, en değerli varlık insanoğlunun, hareket ve davranışlarını düzenlemek üzere, ilâhî âlemden esip esip gelen vahiy ve ilham meltemleri de, yine vahiy ve ilham Sahibi'nin onlardaki tecellîsinden başka bir şey değildir.

Bu itibarla, Yaratanla yaratık arasında vasıta olan ve Yaratıcı'nın muhteşem kudretine dayanarak, atomlardan nebülozlara kadar geniş bir sahada, melekûtî güç ve kuvvetin nezâret ve tasarrufunun vazifelileri olan melekleri

beşere benzetmek ve beşer için zarûri olan bir kısım kayıtları onlar için de vârit görmek, bir düşünce inhirafı ve bir cehâlet ifadesidir.

Evet; eğer melek de, insanlar gibi sırtında maddî bir ceset taşıyıp çözülme ve dağılmaya mâruz kalsa ve her canlı gibi zaman tarafından aşındırılıyorsa, onun hakkında vereceğimiz hükümlerde, insanı, bir ölçü, bir mikyas kabul etmek mümkün olurdu. Hâlbuki, büyük bir farklılık var; hem de iki sınıfın birbirine kıyas edilmesini imkânsız kılacak kadar var!..

Melekler, yaratılış itibarıyla da insandan farklıdırlar. Bu farklılık, onların çok geniş bir sahadaki mükellefiyetleriyle alâkalı bulunmaktadır. Yaratılışlarındaki bu duruluk ve nurluluk, onları daha nüfuzlu ve daha seyyâl kılmaktadır. Bir anda pek çok ruha aksetme, pek çok göz tarafından görülme ve birken çokluk cilvesiyle tezâhür etme gibi hususiyetlere mâlik bulunan melâike, Hz. Âişe'nin (r.anha) naklettiği bir hadîse göre, nurdan yaratılmışlardır.⁸¹ Bu itibarla da, nurun hususiyetlerine mazhardırlar.

Güneş gibi parlak cisimlerin, bir tek şey olmalarıyla beraber, her şeffaf cisimde aksiyle görüldüğü, her göz bebeğine bir anda girebildiği gibi, varlıkları “nur”dan olan melekler dahi, aynı anda pek çok ruha birden aksedebilir, binlercesi ile bir anda muâmelede bulunabilirler.

Kaldı ki, mahiyetleri lâtif olan melekler, güneş gibi maddî ve kesif şeylerden de çok farklıdırlar. Onların, değişik şekil ve suret almaları kâbil

Müslim, Zühd 10; Müsned 4/16881

olduğu gibi, bir anda değişik şekillerde görünmeleri de kbildir. Öteden beri dindarlar arasında, şimdi ise yaygınlaşmış şekliyle sosyete mahfillerinde, bu temessül keyfiyeti, o kadar bilinen bir mevzû haline gelmiştir ki, erbbınca, tecrübeye dayalı neticeler kadar kat’idir. Allah’ın günü, gazete ve mecmua haberlerinde, herhangi bir insan dublesi ve bir perisprinin, cismin bulunduğu yerden çok uzaklarda bulunması ve bulunduğu yerlerde iktidar ve tasarruf izhar etmesinden bahsedilmektedir ki; meselenin aslı ne olursa olsun, ruh gibi ltif varlıkların cisme nispetle daha seyyl, daha aktif ve daha muktedir olduğunu göstermektedir.

Bu madde ötesi seyyliyet ve cevvdliyet cismin rağmına ikinci varlığın daha aktif olduğunu gösterdiği gibi, ruh’a nispetle daha cevvdl olan melikeye’nin tabiat kanunlarının üstündeki fonksiyonuna işaret etmektedir.

Melikeye ve ruhların temesslleri öteden beri bilinen şeylerdir. Başta nebiler olarak pek çok gönül erbbı bu mevzdaki mşhedelerini anlatmış ve avamdan pek çok kimseyi de buna şhit göstermişlerdir.

Cebral’in (a.s.) değişik suretlerde görünmesi ve hangi hdiseler münasebetiyle gelmişse, o hdiselere göre şekil alması; mesel, vahiy esnasında elçilik vazifesine uygun bir şekilde; muhrebe sırasında da bir muhrip suretinde zuhûr etmesi gibi durumlar, hep temessle misal olabilecek şeylerdir. Meleğin temessl hem çok, hem de umum melekler için vkidir. Cibril (a.s.) Hazreti

Dihye (r.a.)⁸² suretinde görüldüğü gibi, ismini bilemediğimiz bir başka melek de “Uhud” harbinin en hareketli ânında, Mus’âb b. Umeyr şekline girerek, Resulûllah’ın (s.a.s.) önünde akşama kadar harbeder.⁸³ Kezâ, pek çok melekler, Zübeyr b. Avvam suretinde, Bedir harbine iştirak ederek mü’minlerin kuvve-i mâneviyelerini takviyeye medâr olurlar.⁸⁴

Hak dostlarının, buna benzer şekilde, gayp âleminin erleriyle temasları sayılmayacak kadar çoktur. Hele, rüyalar vasıtasıyla umum halka tezâhürü, meselemize, inkâra meydan bırakmayacak şekilde kuvvet kazandırmaktadır. Hemen hemen herkes, bildiği, tanıdığı ve kendisiyle yakından alâkadar görünen bir ruh’un, rüyâlar vasıtasıyla kendisine yol gösterdiğine, ışık tuttuğuna şâhit olmuştur. Ne var ki, bir kısım kimseler rüyaların ancak bir kısmı için bahis mevzuu olan, “*şuuraltı*” meselesini tamim ederek bu işin de anlaşılmaz hale getirilmesine çalışmaktadırlar: veyl olsun cehâlete!

Bu meselenin tamamını, melâike, temessül ve ruhlarla alâkalı hususların tafsilen anlatıldığı yerlere havale ederek,^{85[5]} netice olarak diyebiliriz ki; her varlık aynalarda misaliyle görüldüğü gibi, melek de kendisine ayna olabilecek her yerde görünebilir, hem de maddî ve kesif cisimler gibi, sadece şekil olarak değil, aynıyla ve bütün fonksiyonlarıyla görünebilir...

Buhârî, Menakıb 22; Müslim, Fezâilü’s-Sahabe 10082

İbn Sa’d, Tabakat 2/12183

Meleklerin inmesiyle alâkalı bkz: Müslim, Cihad ve Siyer 58; İbn Kesir, Tefsir 3/560-56184

Bkz. Gülen, M. Fethullah, Varlığın Metafizik Boyutu, ilgili konular.85

Bu hususta onun bir fert olmasının hiçbir zararı yoktur. Bulunduğu yerden bir şua gibi aksederek, istediği yere elini uzatabilir ve istenilen tasarrufta bulunabilir. Ona, ne mesafelerin uzaklığı, ne de münasebet kurduğu şahısların çokluğu mânî olamaz. Güneşin bir tek şey olmasına rağmen, kendisine bağrını açan aynaların kabiliyetlerine göre, her yerde görülüp hissedilmesi ve tesirine şahit olunması gibi, tamamen nur ve nurâni olan melekler, evveliyetle her yerde görünebilir ve icraatta bulunabilirler... Hayat üfleyebilir ve ruhları kabzedebilirler.

Kaldı ki, can alan ve ruhları kabzedenden haddizatında Allah'dır (c.c.). Azrail'e (a.s.) gelince, Hakk'ın her işinde bir kısım nezaretçi ve alkışçıları olduğu gibi, ruhların kabzedilmesi işinde o bir nezâretçi ve alkışçıdır. Her yerde hazır ve nâzır olan Yaraticı, akla hayale gelmez ve hesap altına girmez pek çok işi birden yaptığı gibi, milyarlarca varlığı aynı anda hem var, hem de yok edebilir. İşte bu baş döndürücü kudret ve bütün eşyayı her an görüp bilen sonsuz ilimdir ki -bazıları akıldan uzak görseler bile- kâinatın zerrelere adedince işleri bir arada şaşırmadan görebilir ve her yerde ölenlerin ruhlarını da kabzedebilir.

Ayrıca, ruhları kabzetme işini ister Yüce Yaraticı, isterse Azrâil aleyhisselâm yapsın; ruhu kabzedilecek her zât, vâdesi dolunca ona teveccüh eder ve ruhu kabzedilir. Bir fikir verebilmek için şu misali arz edebiliriz. Meselâ, aynı frekansta çalışan binlerce radyo gibi alıcıları düşünelim; bunların çalıştığı frekansta gönderme yapan bir "göndermeç" düğmesine dokunulduğu

an, hepsine bir sinyâl -ve olursa- mors alfabesinden bazı harfler duyulmağa başlar. Aynen onun gibi; acz, fakr ve ihtiyaç çehreleriyle; güçlü ve müstağni bir kapıya yüzleri dönük bulunan mahlûkat, vâde ve müddet bitimi düğmesiyle, hayat üfleyen ve hayat kabzedenden Zât'a karşı ne zaman açılırsa, ya oldurucu veya öldürücü sinyalleri ruhunda duymaya başlar. Âciz beşer, bir telsiz şarteli veya bir telemprumör tuşlarıyla, kilometrelerce ötedeki cihazlarla oynayabilirse, neden bizim kayıtlı bulunduğumuz kusur ve noksanlıklardan berî olan Zât, bir anda, canlı makinelerden ibaret olan insan ruhuyla münasebet kurmasın, istediği zaman onu alıp, istediği zaman devam ettiremesin?

Bütün bunlar bir yana, ruhların kabzedilmesi hususunda farklı mütalâalar vardır:

1- Beyan ettiğimiz üzere, her canlıya hayatı veren Allah (c.c.) olduğu gibi, onu alan da yine O'dur. Buna göre Azrâil'in (a.s.) vazifesi sadece bu muhteşem icraâta nezâret ve alkışlamaktır.

2- Allah'ın emri ve izniyle her ruhu Azrâil aleyhisselâmın kabzetmesidir ki; bir ferdin tek başına bu kadar şeyi yapmasının mümkün olacağına dair bir kısım misaller vererek meseleyi aydınlatmaya çalıştık.

3- Kâinat çapında cereyan eden bütün işlere, bir temsilci başkanlığı altında pek çok melek nezaret ettiği gibi, ruhların kabzedilmesi vazifesinde de, Hz. Azrâil'e (a.s.) yardımcı olacak birçok melâike vardır ve sınıf sınıftırlar. Bir kısmı ise, incitmeden, telâşlandırmadan usulcacık kabzediciler; bir diğer sınıf

ise, aldıkları ruh'u bulutlar gibi semalarda yüzerek Yüceler Yücesi'ne ulaştırıcıdırlar ki; Kur'ân bu sınıfların hepsine işaret eder.

*“O yerinden koparan ve derinden daldırıp çekenlere ve usulcacık çekip alanlara ve yüzüp yüzüp gidenlere kasem olsun.”*⁸⁶

Bu itibarla ruhu kabzedilecek her ferde, ayrı ayrı gönderilecek pek çok melek vardır ve bunların bütünü Hz. Azrail'in (a.s.) kumandası altındadır.⁸⁷ O, Allah'ın (c.c.) emriyle, iyi ve kötü ruhlara göre değişik melekler gönderir ve ruhları kabzettirir.⁸⁸

Netice olarak diyebiliriz ki, baştaki suale sebebiyet veren, evvelâ bir anlayış inhirafıdır. Yani meleklerin insana benzetilmesi suretiyle yanlışlık yapılmaktadır. Oysaki, kat'iyen görüp kanaat getirdik ki; melek ne yaratılışı itibarıyla, ne de mahiyetiyle asla insana benzememekte; insana benzemediği gibi, icrâatı itibarıyla da tamamen ondan farklı bir durum arz etmektedir. O, tıpkı insan ruhu gibi temessül eder; bir anda pek çok yerde bulunabilir ve pek çok şeyle münasebet kurabilir. Günümüzde alabildiğine yaygınlaşan medyumluk, ruh çağırma ve görünmeyen varlıklarla münasebet kurma, hatta ispritizma ve manyetizma gibi şeyler, fizik kanunlarını aşan ve onların ötesinde akıl almaz işler gören pek çok şuurlu ve müşahhas kanunların mevcudiyeti mevzûunda, kanaat-ı kat'iyeye verecek mahiyettedir. Binaenaleyh, bu kabil varlıkların benzerleri olan melâike, bunların da kat kat üstünde vazife görebilir

Nâziât sûresi, 79/1-386

Bkz: En'âm sûresi, 6/6187

Bkz: Enfal sûresi, 8/50; Nahl sûresi, 16/3288

ve tasarrufta bulunabilir. Hele hele, ruhların kabzedilmesi gibi bir vazifede, her canlı, hayat müddetinin bitimiyle bu vazifelilerle aynı frekansa girerse... Bir de mükelleflerin bir tâne değil de, sayılmayacak kadar çok olduğunu ve her vefat edecek zâta gidebilecek bir meleğin mevcudiyetini düşünürsek, tereddüde düşürecek bir hususun kalmadığını görürüz.

Her şeyin doğrusunu O bilir.

Âlemşümûl: Evrensel

Cazibe ve dâfia: Çekme ve itme

Cevvâliyet: Hareketlilik

Fenomen: Beş duyu organı ile algılanabilen, müşahhas

İnhirâf: Doğru yoldan çıkma, sapma

İspritizma: Ölülerin ruhlarıyla bazı şartlar altında haberleşmenin mümkün olduğuna inanan görüş

Manyetizma: Telkin ve hipnoz olayları ve nazariyeleri

Nokta-i mihrâkiye: Hareket, çıkış noktası

Nomen: Beş duyu ile algılanamayan, mücerred

Seyyaliyet: Akıcılık, akışkanlık

Şeriât-ı fitriye: Cenab-ı Hakk'ın kâinata yerleştirdiği tabii kanunlar

Tahavvül: Başkalaşma, hal değiştirme

Temessül: Bir şekle, surete girmek

Terekküp: Birden fazla şeyin bir araya gelerek birleşmesi

Teşriî emir: Hüküm koyma ilgili emirler

Vâbeste: Bağlı, ilgili

Veyl: “Vay haline.., vah vah.., yazık yazık!” anlamında bir deyim

İnsanın ne zaman ve nasıl öleceği önceden belirlendiğine göre, onu öldürenin suçu nedir?

Her şey gibi ölümün de zaman ve keyfiyeti, önceden tespit edilmiştir. Yani kâinat için vârit ve vâki olan her şey, insan, insanın hayatı ve ölümü için de vârit ve vâkidir. Belli yollarla varlığa erme, yine belli esaslar içinde varlığı sürdürme ve belli zaman sonra da sahneden çekilme, her varlık için kaçınılmaz bir hakikattir. Her şey, çok geniş ve umumî bir kader dairesi içinde ve kendisi için belirlenmiş bir çizgide doğar, gelişir; sonra da söner gider. Bu, ezeli, değişmez bir yol ve ebetlere kadar da devam edecek bir çark ve nizamdır.

Zerrelerden sistemlere kadar, hayret verici bir düzen ve baş döndürücü bir ahenkle işleyen şu koca kâinatın bağrında ortaya çıkarılıp geliştirilen pozitif ilimler, o ilimlere ait sabit prensipler ve âlemşümûl kaidelerle, her şey için böyle bir ilk belirleme, bir tayin ve takdir açıkça müşâhede edilmektedir. Böyle bir ilk plânlama olmadan, ne kâinattaki nizam ve ahengi izâh etmek, ne de onunla alâkalı, müspet ilimlerden herhangi birini geliştirmek mümkün değildir. Kâinatın alabildiğine hendesî, alabildiğine riyâzî; yani, tespit ve takdirlere göre hareket etmesi sayesinde ki; fizik lâboratuvarında belli prensiplere göre araştırma yapmak, anatomiye belli kaideler içinde mütalâa etmek ve anlatmak ve yine sabit bir kısım kaidelerle, fezanın derinliklerine açılmak kabil olmuştur.

Ahenksiz bir kâinatta, plânsız programsız bir dünyada ve nizamsız işleyen bir tabiat mecmuasında, pozitif ilimlerden hiçbirini düşünmeye imkân

yoktur. Aslında ilimler mevcut olan bir kısım kaide ve prensiplere adese olmuş, onları göstermiş ve onlara belli ad ve unvanlar kazandırmışlardır.

Bu ifade ile, ilimleri ve keşifleri küçümsemek istemiyoruz; sadece onların yer ve ağırlıklarına dikkati çekerek, çok daha mühim hususların nazara alınması lâzım geldiğini belirtiyoruz ki; o da, ilimlerden ve keşiflerden evvel kâinatın sinesinde bir kalb gibi atan nizam ve âhenktir. Bu nizam ve ahengi, bir ilk belirleme ve kaderî bir programla bütün cihanlara esas yapan kudret ne mübecceldir!

Bugün, bütün varlıklar için hükümfermâ görünen bu kanunları, insan topluluklarına tatbik etmek isteyen içtimaiyatçılar bile var. Böyle koyu bir kadercilik, daha doğrusu aşırı cebriyecilik her zaman tenkit edilecek bir mevzu olsa bile, âlemşümûl bir ahenk ve bu ahengin dayandığı ezeli programı itiraf bakımından, oldukça mânidardır.

Aslında inanç ve itikada müteallik her hakikat, kendi kendine var ve haricî destek ve itiraflara dayanma ihtiyacından da çok muallâ ve müberrâdır. Ne var ki, bakışları bu türlü haricîliklerle bulanmış, kalbi bunlara ait beyanlarla yerinden oynamış talihsiz neslimize “*Yerine dön!*” çağrısında bulunurken, onu baştan çıkaranların tenakuzlarına, işaret yoluyla dahi olsa-temas etmekte fayda olacağı, kanaatindeyiz. Ve, işte bunun için sözü uzattık ve sadet haricî beyanlarda bulunduk. Yoksa, bütün kâinatın fevkalâde bir tenâsüp ve uyumluluk içinde işlemesi, atomlardan, galaksilere kadar her şeyin göz doldurucu bir nizam

ve intizamla hareketi, bütün eşyayı kısıkıvrak bağlayan bir tayin ve takdire, bir hâkimiyet ve cebre delâlet etmektedir. Kuruldu kurulalı bütün dünyalar, bu mutlak hâkimiyete boyun eğmiş, O'nun iradesine ram ve O'na inkıyat üzere, hâlden hâle dönerek, bugüne kadar devam edegelmiştir.

Ancak, insan ve benzeri, irade ve hürriyete sahip varlıklar için, ilk yaratılış tamamen cibrî ve sâir varlıklarla aynı çizgide olsa bile, daha sonra iradeliler, iradeleri altına giren hususlarda, emsallerinden bütün bütün ayrılırlar. Böyle bir farklılıktan ötürü de “önceden belirleme”nin mânâsı, insan ve benzerleri için değişik bir hüviyet alır. Ve, esasen sorulan soru da, insanın bu farklı yönünü sezememiş olmadan ve onu da tıpkı diğer eşya gibi mütalâa etmekten doğmaktadır. Bu itibarla, insan ve sâir varlıklar arasında mevcut böyle bir farkı kavramanın, kısmen dahi olsa, meseleyi hallededeceği kanaatindeyiz. Gerisi, ilm-i ilâhînin bütün eşyayı çepeçevre ihâta etmesini kabullenmekten ibarettir.

Evet, insanın bir hürriyet ve iradesi, bir meyil ve seçme istîdadı vardır. Ve o hürriyet ve irade, meyil ve seçmeye göre; iyi ve kötü, sevap ve günah insana nispet edilir. İnsan irade ve isteğinin, meydana gelen neticeler karşısında, ağırlığı ne olursa olsun; o irade, Yüce Yaratıcı tarafından bir şart ve sebep olarak kabul edilmişse, onu hayırlara ve şerlere çevirmesine göre suçlu veya suçsuz olması; irade dediğimiz şeyin hayra veya şerre meyil göstermesine dayanmaktadır. Bu meylin neticesinde meydana gelen hâdise, insanoğlunun sır-

tına vurulmayacak kadar ağır da olsa, o bu temayülle ona çağrıda bulunduğu için, mes'ûliyet ve cürüm de ona aittir.. O mes'ûliyet ve cürümü önceden tâyin ve takdir eden, sonra da belirlediği zaman içinde onu yaratan Zât, mes'ûliyet ve cürümden muallâ ve müberrâdır.

Meselâ, O Yüce Zât, iklimlerin değişmesi gibi çok büyük bir hâdiseyi, bizim nefes alıp vermemize bağlamış olup da, dese ki; “Eğer *dakikada, şu miktarın üstünde nefes alıp verirsiniz, bulunduğunuz yerin coğrafi durumunu değiştiririm.*” Bizler, tenâsüb-ü illiyet prensibi açısından nefes alıp-verme ile, iklimlerin değişmesi arasında bir münasebet görmediğimiz için, yasak edilen şeyi işlesek; o da, vâdettiği gibi iklimleri değiştirse, takatimizin çok fevkinde dahi olsa bu işe, biz sebebiyet verdiğimiz için, suçlu da biz oluruz.

İşte bunun gibi, herkes elindeki cüz'î irade ve ihtiyarıyla, sebebiyet verdiği şeylerin neticelerinden ötürü, ya suçlu sayılır ve muaheze görür veya vefalı sayılır mükâfata mazhar olur.

Binâenaleyh, ölüme sebebiyet veren de suçlu olur; ulu dergahta affedilmediği takdirde de mutlaka muaheze görür.

Şimdi, biraz da meselenin ikinci şıkkı üzerinde duralım. Yani, Yaraticı'nın, her şeyi çepeçevre içine alan ilmiyle, insan iradesinin tevfiik edilme keyfiyetini...

Allah'ın ilmine göre, bütün varlık ve varlık ötesi her şey, sebep ve neticeleriyle iç içe ve yan yanadır. O noktada, önce-sonra; sebep-netice; illet-

mâlul; evlat-baba, bahar-yaz bir vahidin iki yüzü hâline gelir. Ve yine o ilme göre sonra, önce gibi; netice, sebep gibi; mâlul de illet gibi; bilinir ve hükmedilir.

Kimin, hangi istikamette nasıl bir temayülü olacak ve kim adî bir şart ve sebepten İbaret olan iradesini, hangi yönde kullanacak, bütün bunlar, önceden bilindiği için; o sebeplere göre meydana gelecek neticeler takdir ve tespit etmek, insan iradesini bağlamamakta ve zorlamamaktadır. Aksine, onun meyilleri hesaba katılarak hakkında takdirler yapıldığı için, iradesi kabul edilmekte ve destek görmektedir. Nitekim, bir büyük zât, hizmetçilerine: “*Sizler öksürüğünüzü tuttuğunuz zaman, şahane hediyeler elde edeceksiniz; sebepsiz öksürdüğünüz takdirde ise, hediyeleri kaybetmekle beraber, bir de itâb göreceksiniz.*” dese, onların iradesini kabul etmiş ve desteklemiş olur. Aynen öyle de, Yüce Yaratıcı kullarından birine: “*Sen şu istikamette bir meyil gösterecek olursan, ben de, senin meyil gösterdiğin o şeyi yaratacağım. Ve, işte senin o temayülüne göre de, şimdiden onu belirlemiş bulunuyorum.*” ferman etse, O’nun iradesine ehemmiyet atfetmiş ve kıymet vermiş olur.

Binaenaleyh, “*ilk belirleme*”de iradeyi bağlama olmadığı gibi, insanı, rızâsı hilâfına herhangi bir işe zorlama da yoktur.

Ayrıca kader ve ilk belirleme Allah (c.c.)’ın ilmî programlarından ibarettir. Yâni, kimlerin hangi istikametlerde meyilleri olacak, onu bilmesi ve kendinin yapıp yaratacağı şeylerle, bir plân ve program hâline getirmesi demektir Bilmekse, hariçte olacak şeylerin, şöyle veya böyle olmasını gerektir-

mez. Hariçte olup biten şeylerin, şöyle veya böyle olmasını, insanın temayüllerine göre, Yaratıcının kudret ve iradesi icat eder. Bu itibarla varlığa erip meydana gelen şeyler, öyle bilindikleri için varolmuş değildirler. Bilâkis, var oldukları şekillerle bilinmektedirler ki; ilk takdir ve tayin de, işte budur. Kelâmcılar bunu, “*İlim, malûma tâbidir.*” sözüyle ifade ediyorlardı. Yani, nasıl olacak öyle biliniyor; yoksa öyle bilindiği için meydana gelmiyor. Nasıl ki, bizim, ilmî tasarı ve plânlarımız pratikte, tasavvur ettiğimiz şeylerin vücût bulmasını gerektirmez. Öyle de, Yüce Yaratıcı’nın tasarı ve plânları sayabileceğimiz ilk belirlemeler de, hariçte, herhangi bir şeyin varolmasını mecburî kılmaz.

Hâsılı; Allah, olmuş, olacak her şeyi ihâta eden geniş ilmiyle; sebepleri neticeler gibi; neticeleri de sebepler gibi bilmektedir. Kimlerin iyi işler yapmaya niyet edeceklerini ve kimlerin kötü şeylere teşebbüste bulunacaklarını ve bu teşebbüs ve niyetlere göre neler yaratacağını belirlemiş ve takdir etmiştir. Zamanı gelince de, mükellefin meyil ve niyetlerine göre, takdir buyurduğu şeyleri dilediği gibi yaratacaktır.

Onun için, bir insanın nasıl ve ne zaman Öleceğinin ve bir başkasının da bu fiile sebebiyet vereceğinin önceden tayin edilmiş olması, mes’uliyeti giderici değildir. Zira takdir onun hürriyet ve iradesi hesaba katılarak yapılmıştır Bu itibarla da, cürmü kendisine isnat edilecek ve ona göre de muahezeye tabî tutulacaktır.

Kaderle alâkalı, bu derin meselenin, bilhassa kendi kaynaklarında, tekrar tekrar mütalâa edilmesi şarttır. Bizim bildiğimiz şey, selefın sağlam prensipleri içinde meselenin avam anlayışına intikal ettirilmesinden ibarettir.

Cebriye: İnsanın iradesini inkâr eden sapık bir mezhep

Hendesî: Geometri ve muntazam şekillerle alâkalı

Mübeccel: Muhterem, yüceltilen, çok saygı gösterilen

Müberra: Fenalıktan uzak kalmış, temiz, noksansız, münezzeh

Tenâsüb-ü illiyet: Sebep sonuç uygunluğu

Adâlet sözünden ne anlaşılır veya ne anlamalıyız?

Adâlet, ifrat ve tefrit arasında bir orta hâldir. Yani; aşırılıkla, alâkasızlık arası dengeli bir yoldur. Adâlet, pek çok hayra vesile olmak üzere insanın mahiyetinde bulunan bir kısım istîdatların, yaratıcı tarafından belirlenen yönde kullanılmasından ibarettir. Evet, insanda bulunan şehvet, öfke, vehim ve akıl gibi kuvva ve istîdatlar, güzelce kanalize edilirse adâlet; ifrat ve tefrite düşülürse, sapıklıklar meydana gelir.

Meselâ, insandaki şehvet duygusu ki; umumî mânâsı itibarıyla hem ferdin hayatının devamına, hem de insan nev'inin devamına vesile olan şeylere arzu duyma anlamına gelir. Bu duygunun bir yönü olan yeme, içme ve sâire gibi şeylerle insan, cismanî varlığını ve sıhhatini devam ettirmeye muvaffak olur. Şimdi, bu duyguya, arz edilen mülâhazanın dışında bakıldığında, ya onu, kemâle giden yolda önümüzü kesen bir cellât görecek ve kilise babalarının yaptığı gibi, ondan tamamen uzaklaşacağız ki, işte bu bir tefrit ve alâkasızlıktır. Veya günümüzün sefil anlayışı içinde, hiçbir ölçü tanımadan bu mevzûda her münasebeti meşrû sayacağız ki, bu da bir ifrat ve taşkınlıktır.

Öfke de öyledir; hiç olmayacak şeyler karşısında feveran ve halk dilinde “*Pireye kızıp yorgan yakmak*” bir ifrat; en aziz ve mukaddes şeylerin pâyimâl oluşu; ırzın çiğnenip, namusun doğranması karşısında sükût da, bir tefrittir. Adâlet ise, küfür, zulüm ve cevr karşısında bir kükreme ve bunların berisinde ve

bilhassa sabır ve hayra vesile olacak yerlerde de, müsamahalı ve yumuşak olma hâlidir.

Aynı durum, vehimde de cereyan eder; olmayacak şeylerden korku ve endişe, hayatı azaba çeviren bir ifrat; korkulması, endişe edilmesi gereken şeylerden korkup endişe etmeme ise, bir tefrittir. Birinde kâinattaki her şeyden korkup, her şeye ulûhiyet isnat etme düşüncesi vardır ki; Ganj dolayları, bu telâşın doğurduğu putlarla doludur. Diğeri de, yerde ve gökte kimseden endişe etmeme gibi bir cinnet, kendini ve kendine bağlı olanları ölümlere sürükleyebilecek bir çılgınlıktır. Adâlet ise, hayatî ehemmiyet arz eden şeyleri hesaba katarak, ihtiyat ve tedbire riâyetle beraber, çok uzak ihtimallerle melhuz olan bir kısım endişe verici şeylere karşı da, olduğundan fazla ehemmiyet vermemekten ibarettir.

Akıl için de benzeri mütalâalar serdedilebilir: Müşâhede ve hissin ürünlerini hesaba katmadan, sadece akla itimat bir ifrat; akli tamamen azledip, katı bir pozitivizme girme veya sadece vicdanı esas alıp; onun dışındaki her şeyi inkâr etmek de bir tefrittir. Birincisinde eski mantıkçıların cerbezelerini, şimdiki materyalistlerin de diyalektiğini; ikincisinde de, Auguste Comte pozitivizmini ve Hıristiyan mistisizmini görürüz. Akılda adâlet, his ve müşâhedenin mahsullerini değerlendirerek yeni terkipler yapma, bununla his ve müşâhede altına girmeyen şeyleri kavramaya çalışmaktır. Aklın istikameti ise, ancak vahyin aydınlatıcı tayfları altında mümkün görülmektedir. Semavî esintilere

sırtı dönük bir akıl, ya Aristoteles gururu içinde bir firavun veya kilise duvarları içinde acezeden kış sineği gibi bir şey olmaya mahkûmdur.

Hâiz olduğumuz bu duygularda adâlet bir esas olduğu gibi, mükellef olduğumuz şeylerin bütününde de bir esastır. Bu cümleden olarak itikatta adâlet şarttır ve en başta da, bir ilâhın vücudunu tasdik ve O'nun kemâl sıfatlarıyla muttasıf, noksan sıfatlardan da münezzehtir olduğu gelir. Zira; bir ilâhın vücudunu veyahut sıfatını kabul etmeme bir ilhad ve tâtil olduğu gibi, *“Allah cisimdir, cevherdir, uzuvlardan meydana gelmiştir ve bir mekânı vardır.”* demek dahi bir teşbih ve küfürdür. *“Allah vardır, kemâl sıfatlarıyla vardır, cisim, cevher; aza ve âlet gibi şeylerden münezzehtir. Mekândan müstağnidir.”* düşünce ve akîdesi ise, evvelki iki inhiraf arasında orta bir yol ve adâlettir.

Diğer itikadî meseleleri de aynı usûlle ele almak mümkündür. Meselâ, *“İnsanın kudreti ve ihtiyârı yoktur.”* demek bir cebir, *“İnsan, kendinden meydana gelen bütün işlerin mûcîc ve hâlıkıdır.”* demek de, ifratkâr bir iradeciliktir. Şart-ı âdî kaydıyla, insan iradesini kabul etmek ve her şeyi Allah'ın yaratması esasıyla ele almak ise, bir adâlettir.

Amelî hususlarda da adâletin cereyanına şâhit oluruz. Evvelâ, mutlak olarak bütün işlerimizi dünya ve ukbâ, ruh ve ceset muvâzenesi içinde ele almak bir adâlettir. Buna rağmen cismanî yaşayış ve hayvanî hayat; âhirete ve kalbî hayata baktırmayacak şekilde ise, bu bir maddiyecilik ve ifrattır. Cismâniyeti

nefy ve inkâr eden mistikçe bir spiritüalizm ise, bir tefrittir. Ve, bu iki şey arasındaki muvâzene ise istikamettir.

Bu hususlardan birini Yahudilik temsil ediyorsa diğeri de Hıristiyanlık temsil etmektedir. Meselâ, Yahudilik'te kasten adam öldürüldüğünde af tarafına gidilmeden behemehal kâtilin öldürülmesi gerekmektedir.⁸⁹ Hıristiyanlıkta ise mutlaka affedilmesi lâzımdır.⁹⁰ Bu hâliyle birinde ifrat, diğeri de tefrit vardır. Adâlet ise, af yolu açık olmakla beraber kısasın yapılmasıdır.⁹¹ Nazarî ve amelî bütün bir hayat içinde bu şekilde adâleti görmek ve göstermek mümkündür.

Günümüzde çok bahis mevzû edilen “*sosyal adâlet*” ise, adâlet anlayışının içtimâiye akseden bölümlerinden sadece biridir. Tasavvurda ve pratikte istikamete ermiş kimselerin adâletsizliği düşünülmemeyeceği gibi, onlar arasında içtimâî adâletsizlikten söz etmek de, asla bahis mevzû olmayacaktır.

Belki sosyal adâletten ne anladığımızı merak edip soranlar da olacaktır. Ne var ki, sual-cevap mevzûu içine sıkıştırılmayacağımız böyle bir hususu tahlilde, şimdilik fayda mülâhaza etmemekteyiz.

Diyalektik: Sözü iyi kullanıp gerçekleri çarpıtma

Feveran: Birden bire öfkelenme, köpürme

İfrat: Aşırılık, ileri gitme, bir konuda ölçüyü aşma

Materyalist: Maddeden başka varlık ve kuvvet tanımayan felsefî ekole bağlı olan

Melhuz: Umulan, beklenen, hatıra gelen, düşünülen, muhtemel olan

İlhad: İmandan ayrılma, sapıtma

Bkz: Eski Ahit, Çıkış, Bab: 21, Âyet: 13, 14; Levililer, Bab: 24, Âyet: 17-2289

Bkz: Yeni Ahit, Matta, Bab: 5, Âyet: 34-41; Luka, Bab: 6, Âyet: 27-3690

Bkz: Bakara sûresi, 2/178, 179; Mâide sûresi, 5/45; İsrâ sûresi, 17/3391

Mistisizm: İlahi varlığı sezgi yoluyla kavrama ve ona bu şekilde ulaşma esasına dayanan görüş

Pozitivizm: Hakikatin, deneme ve gözlemlerle elde edilebileceği görüşünde olan felsefi akım

Serd edilmek: İleri sürülmek

Şart-ı âdî: Basit şart

Tefrit: İfratın zıddı, ortalamanın çok altında kalma

Vehim: Kuruntu, zan

Niyet insanı kurtarabilir mi?

Neticede bir iş ve amele götüren niyet insanı kurtarabilir. Aksine, azim ve gayrete inkılâp etmeyen bir niyet ise asla...

Niyet, bir kast ve teveccüh, bir azim ve şuur demektir. Niyet sâyesinde insan, nereye yöneldiğini, ne istediğini bilir ve yine onun sayesinde bir bulma ve elde etme şuuruna ulaşır.

İnsanın, bütün fiillerinin esası niyet olduğu gibi, eğilimlerine göre, “*benim*” deyip sahip çıkacağı işlerin vesilesi de yine niyettir. Kezâ; iradenin en sarsılmaz kâidesi ve insandaki inşa gücünün en metin temeli de niyettir. Hatta, diyebiliriz ki; kâinatta ve insan nefsinde her şey, hem başlangıç itibarıyla, hem de devam itibarıyla niyete bağlıdır. Ona dayandırmadan ne bir şeye varlık kazandırabilmek, ne de daha sonra onu devam ettirebilmek mümkün değildir.

Her şey, evvelâ zihinde bir tasarı olarak belirir. İkinci bir teveccühle plânlaştırılır. Daha sonra da azim ve kararlılıkla tahakkuk ettirilir. Bu ilk tasarı ve plân olmadan, herhangi bir işe başlamak neticesiz olacağı gibi, irade ve azim görmeyen her tasarı ve plân da akîm ve neticesiz kalacaktır.

Niyetteki bu güç ve müessiriyete delâlet edecek pek çok şey vardır. Ne var ki, çokları, yaşadıkları hayatın şuurunda olmadıkları için, bu güç ve müessiriyetten de haberleri yoktur.

Niyet, insanın iyiliklerine ve kötülüklerine bakan yönüyle de oldukça ehemmiyet arz etmektedir. Bu noktada o, ya bin - şifâ va'diyle gelen bir iksir veya bütün iş ve davranışların semere ve neticelerini alıp götüreren bir tufan ve bir kasırgadır. Nice küçük işler vardır ki; niyet sâyesinde büyür; bir dane iken bin başak, bir damla iken derya olur. Ve nice dağ cesâmetinde himmet ve gayretler de vardır ki, kötü niyet yüzünden semeresiz ve güdük kalmışlardır.

Kulluk şuur ve idrakiyle yatıp kalkmalar, yerlere kapanmalar; aç susuz durmalar ve meşrû bir kısım arzu ve isteklerden uzaklaşmalar, insanın başını en yüce âlemlere ulaştırır ve onu sultan kılar. Oysaki, aynı hareketler ve daha binlercesi, bu idrakten uzak yerine getirildiği zaman, ızdırap çekme ve yorulmadan başka bir şeye yaramaz. Demek ki, Yaradan'ı hoşnut etmek yolunda insan, hem işlediği şeyler, hem de terk ettiği şeylerle yükseliyor ve “*ahsen-i takvîm*”e mazhar oluyor. O'nun hoşnutluğu dışında ise, bin amel ve gayret hiçbir işe yaramıyor...

Niyet, öyle bir mâyedir ki, “yok” onunla “*var*” olup bir cilve gösterir; var gibi görünen şeyler de yine ondaki bozukluktan ötürü ölür ve tesirsiz kalır.

Gazada, kanlı elbiseleri boynunda, ölüp gayyaya yuvarlananlar az olmadığı gibi, dupduru niyeti sayesinde, yumuşak döşeklerde ölüp cennetlere gidenler de az değildir. Şerirlerin bin türlü ifsadına hep ıslah gayretleriyle mukabelede bulunarak milletimizin yarınlarını aydınlatmak isteyen mertlerin saf niyetlerinin yanı başında; iş ve faaliyetlerini şahsî çıkarları ve hasis

menfaatlerine bağlayanlar da küçümsenmeyecek bir yekuna sahiptirler. Birinciler, arşiyeler çizerek yukarılara doğru yükselirken; ikinciler de baş aşağı yıkılıp “*Tamu*”ya gideceklerdir.

Niyet, bu mahdut ve muvakkat dünya hayatında, sınırsızlığa kapı ve pencere açan esrarlı bir anahtar ve belli bir ömürde ebedî saadet veya şekâvet vâdeden müthiş bir dildir. Bu âleti güzel kullanan vazifeşinaslar, hayatlarında ölü ve muzlim bir nokta bırakmayacak şekilde, dünyalarına nur serpip ebedî aydınlık ve huzura erebilirler. Zira, günlük, haftalık, aylık vazifeler, samimiyetle edâ edildikçe, o vazifelere terettüp eden fazilet ve sevâp, sadece vazifenin edâ edildiği zamana münhasır kalmayacak; bilakis, bütün bir hayatın saniye ve dakikalarını içine alacak şekilde tesir ve şümûl gösterecektir.

Cihada hazır bir asker, fiilen cihatta bulunmadığı zamanlarda dahi, mücahitlerin hissesine düşen sevâbı alacak. Kışlada nöbet saatinin gelmesini bekleyen bir er de, nöbet bekliyor gibi, aylar ve aylar, kendini ibâdete vermiş birinin ibâdetine terettüp eden hasenâtı elde edecektir.

İşte bu sırdandır ki, inanan insan, muvakkat bir hayatta ebedî saadet ve ölümsüzlüğe erdiği gibi; inkâr eden de ebedî şekâvet ve talihsizliğe namzet olacaktır. Yoksa zâhirî adâletin iktizâsına göre, herkes kendi ibâdet ve fazîleti kadar veya rezâlet ve denâeti miktarınca lütûf ve ihsâna; kahır ve azaba dûçâr olması uygun düşerdi ki; o da, iyilerin cennetlerde kalacakları sürenin, iyi insan olarak yaşadıkları süre kadar, kötülerin de Cehennem’de kalacakları süre

kötülükleri kadar olabilecekti. Hâlbuki, ebediyet hem kötüler için, hem de iyiler için kazanılmış en son durumdur ve ötesinde hiçbir şey düşünmek de mümkün değildir.

İşte böyle, hem bitmeyen bir saadet, hem de tükenip yok olmayan bir azap ve şekâvet, sadece insanın niyetinde aranmalıdır. Ebedî iman ve istikamet düşüncesi, ebedî saadete vesile olacağı gibi, ebedî küfran ve inhiraf düşüncesi de, ebedî talihsizliği netice verecektir.

Son dakikalarında kalbi, kulluk şuuruyla dolu bir insan, binlerce yıl ömrü olsa, düşünce dünyası istikametinde sarf edeceği için, o niyet ve kararlılıkta bulunduğundan ötürü, niyeti aynen amel kabul edilerek, ona göre muâmeleye tâbi tutulur. “*Mü’minin niyeti amelinden hayırlıdır.*”⁹² Öyle de, son dakikalarını yaşayan bir inkârcı, o ilhad ve küfür düşünceleri içinde, geleceğin binlerce yüz binlerce yılını karartma niyetinde olduğu için, niyetine göre cezaya çarptırılacaktır.

Demek oluyor ki, bu mevzûda esas olan şey, onların yaşadıkları mahdut ve sınırlı hayatın vesileliğinden daha ziyade -aslında o mahdut hayat da niyetin tezahüründen ibarettir- onların niyetleridir. Ebedî saadete iman ve onu kazanma -milyonlarca seneye vâbeste olsa dahi- mü’min ferde ebedî Cennet’i kazandırıyor; aksi de, kâfire Cehennem’i.

Aclûni, Keşfu’l-Hafa, 2/143; Heysemî, Mecmaü’z-Zevâid 1/6192

İnkârcı, isteyerek ve dileyerek içinde yaşattığı küfrün cezasını çekeceği gibi, bütün küfür ve taşkınlıklara sebebiyet veren şeytan dahi, bağrında barındırdığı devamlı inkâr düşüncesinin cezasını, hem de bitmeyen bir azap olarak çekecektir.

Aslında, yaratılışına terettüp eden şeyler itibarıyla, şeytanın gördüğü bir hayli iş ve hizmetler de vardır. İnsanın bir kısım istîdat ve kabiliyetlerini inkişaf ettirilmesinde, beşerin fitratında bulunan pek çok müsbet madenin tasfiye görüp açığa çıkmasında; hatta, kalb ve ruhun uyanık ve tetikte bulunmasında inkâr edilmeyecek kadar tesiri görülür şeytanın...

Evet o, fertlere ve topluma musallat olur. Onların gönüllerine zehirli tohumlar saçarak, o gönülleri kötülüğün ve karanlığın yetiştirildiği tarlalar hâline getirmeye çalışır. Onun bu ifsat ve saptırma gayretlerine karşılık, bünyedeki mânevî duygular alârma geçer, tıpkı, antibiyotiğe karşı vücudun teyakkuza geçmesi gibi... Bu ise insan letâifinin gelişmesini, kuvvetlenmesini, hatta, bu en can alıcı hasım karşısında sık sık Yaradan'a sığınmasını netice verir ki, bu da insanın kalbî ve ruhî hayatı adına, pek az bir zarar ihtimaline karşılık, pek çok şey kazanması demektir. Böyle mânevî bir tesirle insanoğlunda mücadele azminin kamçılanması ve onun dikkate ve teyakkuza sevk edilmesi, nice saf madenlerin som altın ve nice evliyâ ve asfiyânın, büyük mücâhitler ve kahraman gâziler olarak ortaya çıkmalarına vesile olmuştur.

Ne var ki, şeytanın, bu güzîde insanları, mücâhede ve mücadeleye sevk edip, onlara pâyeler kazandırmasına mukâbil, kendisi için hiçbir mükâfat bahis mevzû değildir. Çünkü o, yaptığı bu şeyleri, Hak dostları yücelsin diye yapmıyor; bilâkis, onları günahlara sokmak ve yıkmak için yapıyor...

Demek oluyor ki, şeytanın hem niyeti bozuk, hem de ameli. O başkalarına kazandırdığı yüceliklerle değil; kendi pestliğine, niyet ve davranışlarının fena olmasına göre muâmeleye tâbi tutulacaktır.

Şeytanın, niyeti bozuk ve davranışları da fenâdır. Bir kere, isyanı şuurluca ve saptırması bilerektir. “Ben sana *secde ile emretmişken*, seni, *secde etmekten alıkoyan neydi?* O (İblis) dedi: - *Ben ondan daha hayırlıyım; beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın.* Allah (c.c.) buyurdu: - *İn oradan (cennetten) sana orada kibirlenmek gerekmez, çık. Çünkü sen, hor ve bayağı kimselerdensin. İblis: Bana ba’solunacak güne kadar mühlet ver, dedi.* Allah da: - *Sen mühlet verilenlerdensin,* buyurdu.”⁹³ Bu ilk isyan ve baş kaldırma, şuurluca bir cedel ve sonra da küfür yolunu seçmektir. İnsanlığı baştan çıkaracağına dair olan yeminleri ise, beşerin bitip tükenme bilmeyen dramının esâsıdır.

Şeytanın, bu kararlılık ve niyetinden ötürüdür ki; onun düşmanlığı sayesinde uyanan bir kısım duygular, sâhibi için faziletlere götürücü olsa bile, şeytan, o gayretinden ötürü asla mükâfat alamayacaktır.

Netice olarak diyebiliriz ki, niyet mü'minin hayatında her şeydir. Ferdin ölü davranışlarına canlılık kazandıran o olduğu gibi, onun bütün bir ömrünü “*binveren*” bir tarla hâline getiren de odur. Sınırlı bir dünya hayatında, ebedî saadete bakan bütün kapı ve pencereleri açan o olduğu gibi, ebedî talihsizliği ve ebedî hüsrânı hazırlayan da odur.

“*Ameller niyetlere göredir.*”⁹⁴ muâmele de amele göre cereyan edecektir.

Ahsen-i takvîm: En güzel, en ideal şekil, hâl

Asfiyâ: İlim ve takvalarıyla seçkin, Hz. Peygamber'in (aleyhi's-salâtü ve's-selâm) gerçek varisi kişiler

Cesâmet: Büyüklük, irilik

Güdük: Kısır, verimsiz, neticesiz

Dûçâr olmak: Maruz kalmak, yakalanmak

İfsat: Bozma, karıştırma, karışıklık çıkarma

Şerir: Şerli, şirret

Tamu: Cehennem

Terettiip etmek: Gerekmek, üzerine düşmek

Ülfet nedir ve menfî tesirleri nelerden ibarettir?

Ülfet; alışıklık, dostluk, muhabbet karşılığı bir kelimedir. Burada kastedilen mânâ ise, az çok bunlarla alâkası bulunmakla beraber, daha geniş ve daha şümûllüdür.

İnsanın eşya ve hâdiselerle münasebeti, böyle bir münasebetten hâsıl olan mânâlar ve bu mânâların vicdan derûnunda bırakacağı akisler, esintiler ve daha sonra insanın davranışlarında beliren farklılıklar.. bir düzine vak'alardır ki, birbirini netice veren bütün bu şeyinlerle, ruh canlı, dinamik ve duyarlı kalır.

Evet, varlığın güzellik ve cazibesine karşı insanın duyacağı hayranlık, kezâ bir saat gibi işleyen umumî nizama karşı onun içinde uyanan merak ve tecessüs, keşfettiği her yeni şeyle vasıl olduğu irfan ve daha derinlere inme arzusu; nihayet bu bilgi parçacıklarını bir araya getirerek derli toplu düşünmeye ulaşması, onu her hâdise karşısında duyarlılığa, zihnî cevvaliyete, ruhî faâliyete ve daima uyanık bulunmaya sevk eder.

Aksine, etrafındaki bin bir güzellik cümbüşünü duyup görmemesi ve birbiriyle uyum içinde olan kombinezonlar karşısında hissiz ve alâkasız kalması; gördüğü şeylerin sebep ve hikmetlerine inememesi; gördüğü şeyleri görüp geçmesi; ruhunda bir türlü irfana erememesi, onun duygusuzluğunun, ruhî ölgünlüğünün ve gözleri kapalı yaşamasının ifadesidir ki; böylelerine, ne kâinatın esrarlı kitabı, ne de her gün gözleri önünde enfüsün yaprak yaprak açılması hiçbir şey anlatamayacaktır. *“Üzerine uğrayıp geçtikleri nice mucize*

(ve hârikalar) vardır ki, ondan yüz çevirip durmuşlardır.”⁹⁵ Yararlanamamışlardır olup bitenlerden; ibret alamamışlardır doğup batanlardan!..

Etrafında olup bitenleri sezen bir insanın, varlığa karşı duyduğu hayranlık ve tecessüs, onun için, önü sonu olmayan nâmütenahî denizlere açılma gibidir. Bu seyahatin her merhalesinde kendisine esrarlı sarayların altın anahtarları verilir. Dupduru gönlüyle, kanatlanmış duygularıyla, terkipçi zihniyle, ilham esintilerine hazır ruhuyla teveccüh edip yürüdükçe ve emip hazmettiği şeyleri vicdanına duyurdukça “her taraf bağ-ı irem” olan düşünce dünyasında cennet bağları serpilip gelişmeye başlar.

Bu ruh ve bu anlayışa eremeyenler ise, etraflarını çepeçevre saran alışkanlıklar çeperinden bir türlü dışarıya çıkamadıkları için, eşya ve hâdiselerin monotonluğundan şikâyet eder dururlar. Bunların nazarında her şey kaos, her şey karanlık ve mânâsızdır. “Her mûcizeyi de görseler yine ona inanmazlar.”⁹⁶ Dimağlarında zincir, ruhlarında bukağı ve “Kalblerine mühür vurulmuştur, anlamazlar.”⁹⁷ Böylelerinden hiçbir hayır ve semere beklenemez, bunlardan bir şeyler ümit etmek beyhûdedir.

Bir de bilip duyduktan, görüp anladıktan veya öyle olduğunu zannettikten sonra, alışkanlığa dönüp gömülme vardır ki; her hâlde sualle öğrenilmek istenen de budur. Yani, bir parça görüp bildikten, az buçuk inanıp irfana erdikten sonra, değişen dünyâlar, yenileşen güzellikler; derinleşmeyi, buûtleşmeyi gerektirdiği

Yûsuf sûresi, 12/10595
En’âm sûresi, 6/25; A’râf sûresi, 7/14696
Tevbe sûresi, 9/8797

hâlde alâka ve duyarlılığını yitirip hiçbir şeyden ders almama vardır ki, maâzallâh, bu hâl insan için bir sukut ve duygularının ölümü demektir.

Böyle bir duruma dûçar olan, eğer tez elden gözünün çapaklarını silip, eşyadaki hikmet inceliklerini anlamaya koşmaz ve koşturulmazsa; kulağını açıp mele-i a'lâ'dan gelen ilâhî mesajları dinleyip anlamaya koyulmazsa, içten içe yanıp karbonlaşması ve devrilip gitmesi mukadderdir.

Bunun içindir ki, kâinatın nâzımı Yüce Yaratıcı, dâima değişik ses ve soluklarla ders ve ikazlarda bulunup, hep yeni yeni, açık dilli ve açık mûcizeli sâfi mürşitler göndererek, ezeli nutkunu tekrar ettirip gönüllere fer, bakışlara da aydınlık getirmiştir. Ve, yine onun içindir ki, insanların alışkanlık peydâ ettikleri şeylere karşı, daima onların vicdanlarını uyarmış ve aklın eline verdiği tabloların tekrar tekrar gözden geçirilmesini istemiştir.

Evet, O kitabında, insanoğlunun yaratılıp yeryüzüne yayılması; bir hayat arkadaşıyla huzur ve itminana kavuşması; göklerin ve yerin hilkatindeki azamet ve ihtişamı; dillerin; lehçelerin ihtilâfı gibi düşünmeyi gerektiren hususları, gece ve gündüz deverânının getirdiklerini, şimşek ve yağmurla gelen rahmet gibi şeyleri, değişik ifadelerle o kadar çok zikretmiştir ki, düşünen, bilen, duyan ve aklını kullananlar için, hiçbir alışkanlık ve ülfete mahâl bırakmamıştır. *“O'nun âyetlerinden (kudretinin mucizelerinden) biri de, sizi topraktan yaratmasıdır. Sonra siz yeryüzüne yayılan insanlar oluverdiniz. O'nun âyetlerinden biri de, kendileriyle kaynaşıp itminana ermeniz için size kendi nefislerinizden eşler*

yaratması ve aranıza sevgi ve merhamet koymasındır. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum, için ibretler vardır. O'nun âyetlerinden biri de göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin değişik olmasıdır. Şüphesiz bunda bilenler için ibretler vardır. O'nun âyetlerinden biri de geceleyin uyumanız ve gündüzleri O'nun lütfundan rızık ve nasibinizi aramanızdır. Şüphesiz bunda işiten bir toplum için ibretler vardır. O'nun âyetlerinden biri de, size korku ve ümit dolu şimşegi göstermesi, gökten su indirip öldükten sonra onunla yeri diriltmesidir. Şüphesiz bunda aklını kullanan bir kavim için ibretler vardır.”⁹⁸

Semavî beyan, daha yüzlerce ikaz ve irşatlarıyla, yanından geçip yüzünü göremediğimiz, binlerce hârîka ve mucizeye dikkatimizi çekerek, ülfeti dağıtmaktadır. Ama yine de her biri bir bülbül gibi şakıyan hâdiseleri görüp hissedemezler.

“O mâhiler ki, derya icredür, deryayı bilmezler.”⁹⁹

(Hayalî)

Bundan başka bir de, düşünce ve tasavvurdaki ülfetin, insanın davranışlarına, ibadetlerine aksetmesi vardır ki, ferdin aşk, vecd ve heyecânının ölümü demektir. Bu duruma düşen fertte, ibadet aşkı, mes’uliyet duygusu, mâsiyetten nefret, günahlarına ağlama gibi şeyler bütün bütün zâil olur gider. Bundan böyle onu eski hâline ircâ da, oldukça zordur. Çok temiz soluklar,

Rûm sûresi, 30/20-2498

Banarlı, N. Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, 1/574.99

dupduru hatırlatmalar gerektir ki, o, yeniden kendini bulsun; etrafını görsün ve gönlüne inip çıkana niğebân olsun.

İnsanoğlunda, yepyeni bir ruh mayalamak için gelen her yeni nefes, ona bu mânâyı fısıldamıştır. Evet, insanlık için eskime ve kadavralaşma mukadderdir; ama, kendini yenilemek de imkânsız değildir. Elverir ki katılaşmasına karşı ruhuna neşter çalan ele saygılı olunsun. *“Hâlâ insanlar için vakit gelmedi mi ki, kalbleri Allah’ın (c.c.) zikrine ve inen hakikate saygılı olup da, bundan önce kendilerine kitap verilmiş, sonra üzerlerinden uzun bir zaman geçmesiyle kalbleri katılaşmış ve çoğu da yoldan çıkmış kimseler gibi olmasınlar.”*¹⁰⁰

Hulâsa olarak diyebiliriz ki, ülfet, insanoğluna musallat büyük bir musîbettir. Ve çokları da, bu musibete giriftâr olmaktadır. Bu duruma düşen kimse, etrafında olup biten şeylere karşı gâfil; kâinat kitabındaki güzelliklere karşı kör ve hâdiselerin hak söyleyen dillerine karşı sağırdır. Bu itibarla da, inancında sığ ve yetersiz, ibadetinde aşksız ve vecdsiz, beşerî muamelelerinde de muhasebesiz ve haksızdır. Onun bu durumdan kurtarılması, kuvvetli bir inâyet elinin uzanmasına; kulağını işitir, gözünü görür kılmasına vâbestedir.

Bunun için de, ülfete düşenlere âfakî ve enfüsî sağlam bir tefekkür imkanı sağlanması; ölüm ve âhirete ait levhaların düşündürülmesi; çeşitli müesseselerin gezdirilip gösterilmesi; dinî ve içtimâî bir kısım faaliyetlerde bulunmalarının teşvik edilmesi... ayrıca mâzînin altın sayfaları sık sık mütalâa ettirilerek şanlı

Hadîd sûresi, 57/16100

geçmişlerimizin nazara verilmesi; düşünce ufku aydın, vecd ve heyecan insanlarıyla karşılaştırılmaları gibi vesilelerle böylelerinin kendilerini yenilemelerine zemin hazırlanmalıdır.

Kısaca arz edilen bu altı husus gibi, yapılacak ve söylenecek başka hususlar da olabilir; ancak biz, bir fikir verebildiğimiz kanaatiyle bu kadarını kâfi görüyoruz.

Kalblerin anahtarı elinde olanın, ülfetimizi gidermesi dileğiyle...

Âfakî: Dış dünyaya ait

Cevvaliyet: Canlılık

Enfüsî: İnsanın iç dünyasına ait

Giriftâr olmak: Tutulmak, yakalanmak

Hilkat: Yaratılış

Kombinezon: Tertip, düzenleme, tedbir

Mele-i a'lâ: Yüce topluluk

Ülfet: Alışma, kanıksama

Vecd: Coşku, İlâhi aşkın insan benliğini bütünüyle sarması

Sperm bankalarından bahsediliyor; ne dersiniz?

Bu bankalar, “*sun’î ilkâhı*” (aşılama) insanlara da tatbik etme maksadıyla kurulmuş müesseselerdir. Hayvanları aşılama, epey zamandan beri bilinen bir husustu. Ancak, sperm bankaları vasıtasıyla, aynı usûlün insanları da içine alacak şekilde, çok geniş bir sahada tatbiki fikri oldukça yenidir.

Hayvanlar için, bir ıslah etme ve soylulaştırma hareketi olarak üzerinde durulması bahis mevzûu olsa bile, aynı şeyi insanlar için düşünmek, insanlık mânâsına karşı bir saygısızlık olduğunda şüphe yoktur.

Sperm, eskilerin “*huveyne*” dedikleri, nebâtat âlemine nispeten tohum, dâne mesabesinde ve herhangi bir canlının fihristi, program sandukçası ve ilk habbesidir.

Tohum, toprağın bağrında döllenip gelişir. Huveyne de, anne karnında, dölyatağında... Her ikisi de kendi âlemlerine ait ilk nüve ve ilk hücre olup, omuzlarında yükseltecekleri varlığın geleceğine dair mânâ ve hususiyetler taşırlar.

Bu itibarla, nebâtat âleminde tohum, canlılarda sperm, nev’in, “*tür*” ve neslin devamını tekeffül eden çok mühim unsurlardır. Soyağacı buna dayanarak gelişir. Evsâf ve karakterler bununla geleceğe intikal eder.

Hayvanat âleminde, sırf cinsinin muhâfaza veya mükemmelleştirilmesi açısından ehemmiyet arz eden bu husus, insanlar için aynı zamanda hukûkî bir kısım prensiplere de esas teşkil etmektedir.

Bundan başka, “*şeriat-ı fitriye*” (kâinatta câri ilâhî kanunlar) itibarıyla da, üzerinde durulması gerekli bir mevzûu olduğu düşüncesindeyiz.

Sperm bankalarının iç yüzü ve hedefi, tıpkı ağaçlarda ve yakın tarihte de, hayvanlarda tatbik edilegeldiği gibi, insanlara da “*sun’î ilkâh*”ın yapılması teklifinden başka bir şey değildir. Böyle bir muâlecenin, ilk iki türü için münakaşa edilmezliğini kabul etsek bile, miras, izdivaç, mahremiyet gibi mevzûlardan ötürü, insan için oldukça farklı bir durum arz etmektedir. Ve onun içindir ki, döllenme ve tenâsül keyfiyetlerinin kayıt altına alınması, ilk insanla beraber varolmuş; sû-i istimâl edildiği devirlerin dışında da, insanla beraber devam edegelmiştir.

Böyle bir kayıt altına alma, ister insanoğlunun tahdit edilmemiş hayvânî hislerinden, isterse beşerî garîzelerinden ötürü olsun, içtimâî, tarihî ve dinî kitaplar bunun böyle olmasında ittifak hâlinedirler.

Bu itibarlardır ki, ilk kadın ve erkeğin bir araya gelişinin, bu bağlayıcı ilâhî prensiplerle kayıt altına alınmış olduğu inancındayız. Hukukun tekevvün ettiği devirden bu yana da o, beş temel esastan (usûl-i hamse) biri olan “*Neslin korunması*” aslıyla sağlamlık ve tam bir hukukîlik kazanmıştır.

Bu esas bize şunu anlatıyor: İnsan için, tohumun ve tohum atılacak yerin ilk bir kayıt ve mukavele ile birbirine bağlanması şarttır. Başka bir ifade ile; tohumla, tohum atılan yerin, daha önceden bir vâhid hâline gelmesi ve ayrı ayrı görünen erkek ve dişi hakikatının itibarî olarak bütünleşmesi demektir ki, aile vâhidinin üçüncü yüzü olan evlât, bu sayede bütüne nispeti temin edilebilsin. Din, bu vahdeti nikâha bağlamış ve onu aile üçlüsünün en sağlam esası saymıştır.

Nikâhsız bir araya gelmeler ise, din nazarında sifâh (zina), ahlâkî şüyûlîk ve aile üçlüsünü bozarak nispetsizlik hâsıl etmektir. Böyle bir nispetsizlikte, babaya zâni, anneye zâniye çocuğa da nesepsiz denir.

Bu itibarlardır ki, bütünüyle semâvî dinler, nikâh üzerinde hassasiyetle durmuş ve onu insanlığın lâzımı saymışlardır. Buna mukâbil, zînâ ve sifâh ise, azgınlaşmış beşer ruhunun, tecavüzleri ve hezeyanları içinde mütalâa edilmiş ve insanın hayvanlaşmasına verilmiştir.

Şimdi, geriye dönelim. Tohumun ve döl yatağının birbirine bağlı olması esasına göre ele alınan ve kime ait olduğu bilinmeyen bir “huveyne” ile yapıldığında, bunda meşrûiyet kalır mı?

Aslında, böyle bir dölleme ile, gayr-i meşrû bir yoldan edinilen evlât arasında hiçbir fark yoktur. Her iki şekilde de tohumlanan yer arasında herhangi bir mukavele bahis mevzûu olmadığı için, nispet kesilmekte ve nesep ağacı baltalanmaktadır.

Böyle bir durumda ise, miras, izdivaç, mahremiyet gibi, halli imkânsız bir kısım hukûkî meseleler karşımıza çıkacaktır ki, bundan da sun'î ilkâh mevzûunun, öyle pek de savsaklanacak bir husus olmadığı anlaşılacaktır.

Bundan başka, sun'î ilkah psiko-sosyolojik açıdan, aile psikolojisi açısından oldukça riskli bir mesele gibi gözükmektedir. Evlâdının kendi tohumuyla meydana gelmediğini bilen bir baba, bağında büyüttüğü o günahsız yavruya karşı içindeki yabancılığı silemeyecek ve daima ürkek bir hisle onu karşılayacaktır. Böyle bir pozisyonda annenin nasıl bir bakışa sahip olacağı da, oldukça düşündürücüdür.

Soyağaçlarının devamını kendisine tevdi edecekleri yavru, babanın emanet babalığını ve kendi sırtında taşıdığı âriye evlatlık gömleğini, her hissedişte iki büklüm olacak ve yerin dibine girecektir. Hissedişinde diyorum; zira, böyle bir mesele daima duyulma ihtimalini taşıdığı gibi, belli pozisyonlarda, babanın bakış ve tavırlarından da anlaşılacaktır.

Burada şöyle bir itiraz vârit olabilir: Bizim maksadımız, bir kadına, kendi nikâhlısı olan erkekten alınan spermin telkihine dairdir. Acaba bu da câiz değil midir?

Bu şekilde tavzih edilmiş bir soruya da, hemen bir çırpıda “*evet*” demeyi, aceleden verilmiş bir fetva sayacağız. Zira sual, her ne kadar vüzûhundan ötürü “*evet*” dedirtecek mahiyette ise de, altındaki sû-i niyet ve demagoji, bizi daha ihtiyatlı olmağa sevk etmektedir.

Neden acaba, tabiî ve fitrî yol varken, böyle gayr-i tabiî bir yol intihâp ediliyor. Bütün eşyada câri ahkâma tevfiik-i hareket ederek, ilâhî hikmete râm olmak daha uygun olmaz mı? İnsan için fitratın kanunlarına uymak bir esas olduğuna göre, sun'î ilkâh gayr-i fitrî bir yol ve buna hizmet eden müesseseler de zımnî zina müesseseleri sayılmaz mı?..

Bundan başka, şöyle bir itiraz da vârit olabilir: Sizin bu dediğiniz baba telkîhe, anne de telekkuha (aşılama) muktedir oldukları zaman doğrudur. Ve böyle bir durumda, tabiî ve fitrî yolun tercih edilmesi esastır. Ne var ki, her zaman baba telkîhe kabil olamayabilir.

Biz de, o zaman böyle bir aşılama kimin tohumuyla yapılacaktır, sorusunu sormak isteriz. Şayet baba, erkeklik yönüyle zayıf ve yetersizse ve ondan ayrılan spermler, kendilerinden beklenen fonksiyonu eda edemiyorlarsa, böyle bir babadan alınan huveynenin ilkâh edilmeyeceği muhakkaktır... O zaman yine yabancı mâî ve zımnî sifah...

Eğer, böyle “*sun'î ilkâh*”a sevk eden rahim yolları tıkanıklığı, rahim yetersizliği ve rahim arızaları ise, o takdirde de hekim müdahalesine ihtiyaç vardır. Meşrû dairedeki böyle bir müdahale, dölyatağı ve yollarına “*karâr-ı mekîn*” hüviyetini kazandırır, yine en tabiî ve fitrî yolla erkeğin muâlecesi esastır. Ve, şayet rahim kendinden beklenileni edâ edemeyecekse, ilkâhın da hiçbir mânâsı olmayacaktır.

O hâlde, meseleyi basite ircâ edip “*Tohum kocasından ise câizdir; yoksa değildir..*” şeklinde fetva, doğru ise de eksik ve su-i istimâl edilmeye müsaittir.

Öyle zannediyorum ki; bu meseleyi ilk plânda ileri sürenler de, böyle bir sû-i istimâl kapısını açmağa vesile ittihaz edecekleri, bir fetva koparma maksadına mâtuf bu istifhâmı imal ediyorlar. Yoksa, o bankalar var; meşrû’u ve gayr-i meşrûu itibarî sayanlar için de, kapıları sonuna kadar açıktır.

Bundan başka “*şerîat-ı fitriye*” zaviyesinden de mesele her zaman tenkit edilebilir. Ancak çok su götürür böyle bir hususa, derinlemesine temas etmede ne bir fayda var, ne de benim sahamdır. Onu, ilerideki mütehassıs hekimlere ve hayvanata ait yönüyle de veterinerlere ve zoologlara havale etmek en eslem yoldur.

Şu kadar var ki, böyle bir usûlün eşyanın tabiatına zıt olduğundan da kat’iyen şüphe yoktur. Çünkü her canlı, kendi cins ve nevini devam ettirmek için tenâsüle zorlanmaktadır. Gördürülen bu esrarlı hizmette de, kendilerine avans mahiyetinde cüz’î bir ücret, geçici bir lezzet verilmektedir. Bunu, varlığın sinesine derceden eşyanın Sahibi de değiştirmek istememektedir.

Binâenaleyh, hiç kimsenin, fitrata ait bu kanunu değiştirmeye ve kaldırmağa hakkı yoktur. Böyle bir teşebbüs, hilkat ve fitratı değiştirmeğe teşebbüstür.

Bu ise temelden merdut ve şeytânî bir yoldur. Ve hele, insanı sâir canlılar içinde mütalâa etme gibi, insanlık mânâsına karşı küçük düşürücü bir yanı var ki; insan olan herkes, böyle bir teşebbüsü protesto etmelidir.

Ne var ki, günümüzün insanı, henüz tabîî ilimlerin elifbe'sinde emeklediği için, onu eşya ve hâdiseler hakkındaki hezeyanlardan kurtarmak çok da kolay olmayacaktır.

Bu ve benzer meselelerde, Galileo'nun, rasat ve tespitleri ile, Darwin'in, bilhassa zooloji sahasında tertip ve tensikleriyle, insanın ahsen-i takvîm üzere yaratılması¹⁰¹ arasında sun'î zıtlıklar ortaya atılarak ilimle din çatıştırılmak istenmektedir.

Her sahada olduğu gibi ilimlerde de tıkanmaların açılacağını beklediğimiz şu günlerde uyur-gezerlerimizin gerçekleri görmeleri dileğiyle!

Ahsen-i takvim: En güzel, en ideal şekil, hal.

Demagoji: Bir kimsenin veya grubun duygularını kamçılayarak gerçek dışı sözler söyleyip onları kazanmaya çalışma, halk avcılığı

Garîze: Tabîî sevk, yöneliş

Huveyne: Mikroskobik canlı

İrcâ etmek: Çevirmek, döndürmek

İttihaz etmek: Almak, edinmek

Karâr-ı mekîn: Sağlam bir yer

Maî: Akışkan madde, sıvı, sperm

Nüve: Çekirdek, tohum

Şeriat-ı fitriye: Cenab-ı Hakk'ın kâinata yerleştirdiği tabii kanunlar

Şüyûilik: Komünizm

Tekevvün etmek: Oluşmak, meydana gelmek

Telkîh: Aşılama

Tenâsül: Çoğalma, nesil artışı

Tensik: Düzeltme, düzenleme

Varid olmak: Gelmek

[1] Bkz: Tîn sûresi, 95/4¹⁰¹

Vuzûh: Açık olma, belirginlik
Zımnî: Gizli

Esîr var mıdır? Keyfiyetini izah eder misiniz?

Esîrin varlığı kat'î değil. Ne var ki, yüzde yüz itimat edeceğimiz bazı zevâtın, misal sadedinde dahi olsa bunları irât edip kullanmaları, bizi hiç olmazsa dikkatli olmaya davet etmektedir.

Çok eskilerde, Huygens'in tereddütle ortaya attığı bu, her yere nâfiz ve gayet ince bir mevcut olan Eter fikri, J. Clerk Maxwell tarafından şu şekilde teyit görünce, artık mutlak boşluk düşüncesi unutulmuştu. Maxwell şöyle diyordu: Mekân dahilinde elektrikî mıknatıs hâdiselerin vücudunu ispat ettikten sonra, esîr gibi bir vasatın lüzumuna ihtiyaç vardır. Makro âlemden, mikro âleme kadar her şey bu esîr içinde hareket eder. Maxwell, bu keşfin ilk neticesi olarak ziya dalgalarının elektrikî mıknatıs dalgalarından başka bir şey olmadığını ve binâenaleyh ziyânın da bir elektrikî mıknatıs hâdisesi olduğunu iddia ediyordu ki, bu keşif hakikatte, tabiî hâdiseleri bir birliğe doğru götürmek yolunda atılmış ilk adımdı.

Hadd-i zâtında Maxwell'den evvel Faraday da elektromanyetik hamûlelerin boş mekân içinde hareket edemeyecek ve faâl olamayacaklarını, mutlaka bir vasata muhtaç bulduklarını düşündükten sonra, bulduğu kanunlarla bu hamûlelerin, enine dalgalı cereyânlar halinde dalgalanacağını ve bu dalgaların aynen ışık gibi aksetme, kırılma ve çift kırılmaya tâbi olacağını haber veriyordu. Maxwell ise, ışığın nispeten kısa elektromanyetik bir dalgadan

ibaret olduğunu iddia ediyordu. Daha sonra ise Hertz yaptığı pek çok tecrübelerle, Maxwell'in nazariyesini ispat etti. Yani, bir odanın herhangi bir köşesinde meydana getirdiği elektrik akımını odanın diğer köşesinde hiçbir irtibat vasıtası olmayan elektrik devresinde şerâreler hâsıl ettiğini, bu dalgaların süratinin, ışığın süratine müsavî olduğunu gördü ki, bu dalgalara, adına izâfeten Hertz dalgaları dendi. Aslında bununla bugün herkesin çok iyi bilip ve istifade ettiği radyo, telsiz, telefon esası keşfedilmiş oluyordu.

Esîr fikri, uzun zaman hâkim olduktan sonra, onun gerçekten var olup olmadığını Morley ve Michelson tecrübe ile öğrenmek istemiş ve şöyle düşünmüşlerdi: Arzın bir noktasına tespit edilen bir cihazda, bir ışık şuaının yarısı yerin hareket istikametine doğru bir noktaya aksettirildiğinde, şuaın diğer yarısı da arzın hareket istikametine amûdî istikametindeki noktaya gönderilse ve oradan da yine cihazdaki muayyen noktaya yansıtıldığı takdirde, arzın hareket istikametindeki şua parçasına vâsıl olması lâzım gelir. Çünkü arzın hareket istikametinde giden ve dönen şua, esirin içinde daha yavaş gidecek ve dönecekti. Hâlbuki, yerin hareket istikametine amûdî olarak gönderilen şua parçası esirin ters akışına maruz kalmayacağı için daha çabuk gidecek ve tabîî aynı zamanda daha çabuk dönmüş olacaktı. Michelson ve arkadaşının yaptıkları tecrübe menfi olarak "*eter*"in aleyhinde çıktı. Hatta âletin yanlış olabileceği hususu düşünüldü ve tecrübe yenilendi. Yine aynı netice elde edildi. Demek ki eter diye bir şey yoktur. Haddizâtında bu tecrübeye radyo dalgalarının bir yerden bir yere intikali için, bir vasata ihtiyaç bulunmadığını da açıklıyordu.

Bu menfî neticeye itiraz edenler oldu. Bunlardan Lorentz, cisimlerin hareket istikametinde boyundan kaybedecekleri prensibine dayanarak Michelson'un denemelerinde de aynı durumun bahis mevzuu olduğunu söylüyor, her iki şuanın merkez noktaya aynı anda avdet ettiğini riyâzî olarak ispatlamaya çalışıyordu ki, meselenin ilk tecrübe ile ispat edildiği devrede bu oldukça mâkul bir itiraz sayılırdı. Ancak, Michelson'un nasıl bir mevcudu tecrübe ettiğini, hem de Lorentz'in esîr vardır ifadesinden ne kastedildiğini anlamak oldukça mühimdir.

Bunlardan biri, yaptığı tecrübe ile ona yok derken, her hâlde esîrin katı bir madde olduğu tasavvuruna karşı diyordu. Ve en azından onu hava gibi kabul ediyor ve bir çeşit atmosfer hüviyetinde, arzı saran bu seyyâl maddenin arzla beraber hareketini de düşünüyor ve tecrübesini böyle hayalî bir “*eter*” içinde yapıyordu.

Acaba, esir denen şey, madde üstü bir şey olamaz mıydı ki, günümüzde anti-madde, anti-atom, anti-proton, anti-nötron gibi meşhûd dünya karşısında gayri meşhûd ve gayr-i meş'ûr bir âlem olarak zıt bir çizgiyle izah edilen bu yanlış anlayışlarla telif edilmesin. Kaldı ki Bilim-Teknik ve Sızıntı gibi popüler bir kısım mecmualar, yeniden esîre dönüş hususunda oldukça dikkate değer şeyler de kaydediyorlar.

Netice olarak diyebiliriz ki; esîr mevzuunda müşâhede ve tecrübeye dayalı herhangi bir hüküm mevcut değilse bile, “*ceffelkalem*” esîr yoktur diye kestirip atacak kadar mâlûmata da, henüz sahip bulunmamaktayız.

Mekân fiziğindeki yeni temayüller etere yeşil ışık yakadursun, biz terminolojide mutâbakata varılmadan sürdürülen bu mücadelenin daha yıllarca devam edip gideceği kanaatindeyiz.

Bu hususta sözlerimi bitirirken, en doğru sözlünün beyanı içinde toprak, su, hava, ateş mürekkeplerinden evvel arş-ı rahmet bir “amâ” üzerinde olduğu ve bunun altında, üstünde hava bulunmadığı sözünü,¹⁰² geleceğin fizikçilerine tetkik mevzûu olarak arz edip geçelim...

Amudî: Dikey

Hamule: Yük

Nâfiz: Tesir eden, hükmünü icra eden

Seyyal: Akıcı, akışkan

Şerâre: Kıvılcım

Şua: Işın, ışık parçası

Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'ân 12; İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelifi'l-Hadîs, s. 221; el-Esbahânî, el-Azamet 1/365.102

Neden her şey ölüme dayalıdır? Meselâ hayvanların hayatı, bitkilerin ölümüne; insanların hayatı hayvanların ölümüne...

Eşyada tasarruf eden Zât'ın israf etmemesinden, en süflî şeylerden dahi en nâdide varlıkları icat etme âdetinden; her şeye daimî yenilikler bahşetmesinden ve bütün varlıkları kamçılayıp tekâmüle sevk etmesinden, bir baştan bir başa varlık âleminde her grubu bir tulû takip etmektedir. Tıpkı, yer dilimlerinden gündüzün geceyi kovalayıp durması; ışık, yerini karanlığa terk etmesi ve bu baş döndürücü nizamdan daima yeni, taze ve usandırmayan semerelerin alınması.. ve daha pek çok yüce maksatlar için, Güneş küre-i arz münasebeti içinde, hayatı ölümün arkasına taktığı gibi...

Şimdi kısaca, bu hususlar üzerinde duralım; ancak her şeyden önce ölümü tanımak gerekmektedir.

Ölüm; tabîî bir sona eriş, bir inkıraz, bir kendi kendine tükeniş ve ebedî yok olma değildir. O, bir yer değiştirme, hâl değiştirme, buut değiştirme ve vazife külfetinden sıyrılarak rahata ve rahmete ermektir. Hatta bir bakıma, her şeyin kendi özüne ve hakikatine intikâl etmesinden ibarettir.

Bu itibarla ölüm, hayat kadar cazip; dostlara vuslat kadar sevindirici ve ölümsüzlüğe ermek kadar büyük bir nimettir.

Ölümün bu hakikatini göremeyen maddeciler, hep onu ürpertici olarak tasvir etmiş ve hakkında yanık yanık ağıtlar yakmışlardır. Dünden bugüne

ölümün hakikatini idrak edemeyen talihsizlerin durumları hemen hep aynı çizgide cereyan etmiştir.

Vâkıa ölüm, bir ayrılık olması itibarıyla, aklın nazarında ve insanın insanlığı üzerinde oldukça müessir bir hâdisedir. Böyle bir tesiri bütün bütün inkâr etmek kâbil olmadığı gibi, kalbin dilini bağlamak da mümkün değildir. Hele ince gönüllerde, hassas ruhlarda -geçici dahi olsa- onun meydana getireceği fırtınalar cidden çok müthiştir. Böylesi için “*ba’sü ba’de’l-mevt*” akîdesi, her şeyini kaybeden dilenciye sultanlık bağışlanması ve idam edilecek birinin ebedî hayata *erme* fermanını alması gibi, bütün üzüntüleri unutturacak ve onu fevkalâde sevindirecek büyük bir hâdisedir.

Bunun içindir ki, ölüm, onun hakikatini idrak edenlerin nazarında, bir terhis, bir tebdîl-i mekân ve yüzde doksan dokuz dostların ve sevdiklerin bulunduğu âleme bir seyahat olmasına mukâbil, hakikatini idrak edemeyen ve sadece dış yüzündeki ürpertici durumu gören bir kısım talihsizler için ise o, bir cellât, bir darağacı; dipsiz bir kuyu, karanlık bir koridordur...

Ölümü ikinci ve ebedî bir varoluşun başlangıcı sayanlar, sinelerinde onun tatlı tatlı esintilerini duydukça Cennet baharları gözlerinin önünde tüllemeye başlar. Bu itikadî zevk ve neş’eden mahrum inkârcı ise, onu hatırladığı her lâhza, vicdanında yaşattığı Cehennem’e girer-çıkartır ve ızdırap çeker. Çektiği acılar sadece kendine ait olsa yine bir derece, kendisiyle beraber, alâkadar olduğu

ve lezzetlerinden lezzet alıp, acılarını ruhunda duyduğu ne kadar varlık varsa, onların elemelerini de gönlünde yaşar ve iki büklüm olur.

İnanan insanın nazarında her şeyin ölümü, hayat külfetinden dünyevî meşakkatlerden bir paydos olması ve onların misalî hüviyetleri, ilmî mahiyetleriyle başka âlemlerde varlıklarını sürdürmeleri cihetiyle de bir tekemmül, bir terakkî ve daha ulvî bir mahiyet kazanmaktan ibarettir.

Evet, ölüm, ebedî varolmayı sümbül vermesi ve insanı hayatın meşakkatlerinden kurtarması itibarıyla büyük bir nimet ve insana en kıymetli bir ilâhî armağandır. Ne var ki, her kemâl ve terakkî; dolayısıyla her lütûf ve mazhariyet, bir kısım imbiklerden geçmeye ve bir kısım potalarda şekillenmeye vâbeste olduğu gibi, bütün varlıklar da, böyle daimî bir erime arınma yoluyla daha üst seviyelere tırmanmaktadırlar. Meselâ: Altın madeni ve demir cevheri, ancak, eridikten ve bir bakıma ölüp yok olduktan sonra, öz ve hakikatleriyle görünme seviyesine ulaşmış olurlar. Yoksa, böyle bir ameliyeye tâbi tutulmadıkları takdirde, kendi hakikatlerine zıt bir surette, taş ve toprak hüviyetinde devam edip giderler.

Altın ve demire, diğer şeyleri de kıyas ettiğimiz zaman, anlarız ki; her şeyin bir noktada gurup edip gitmesi, eriyip tükenmesi, zâhiren yok olma gibi görünse bile, hakikatte daha yüce bir hâle intikal etmekten başka bir şey değildir.

Havanın zerrelerinden, suyun atomlarına; otların, ağaçların moleküllerinden, canlıların hücrelerine kadar her şey, fevkalâde bir şevk ve alabildiğine bir zevk içinde ölüme giderken, haddizâtında kendisi için mukadder kemâle koşmaktadır. Hidrojen ve oksijen terkibe girince husûsi mahiyetleri itibarıyla ölürlere; fakat, bütün varlıklar için, en hayatî bir unsur olma yolunda ayrı bir dirilişe ererler.

Bundan dolayıdır ki, biz ölümlüyle kayboluşa; yer değiştirme, hâl değiştirme diyoruz, ama kat'iyen inkıraz ve tükenme demiyoruz. Nasıl diyebiliriz ki; partiküllerden en büyük mürekkeplere kadar, kâinatın sinesindeki bütün çalkalanmalar, hâlden hâle intikaller, erimeler, dağılmalar hep en iyiyi, en güzeli ve en tazeyi netice verip durmaktadır. Buna dense dense, varlıkların seyahat ve tenezzühü denir; ama kat'iyen ve asla yokluğa gitmeleri denemez!..

Diğer bir zaviyeden ölüm, mülk sahibinin nazarında, vazife devir ve tesliminden ibarettir. Her varlık, kendine has çizgide, kendini varlığa erdiren Zât'ın huzurunda bir resmî geçit vazifesiyle mükelleftir. Merâsim bitip, istenilen resim ve sûretler tespit edildikten sonra, onun gitmesi; yerine başkalarının gelmesi, sahneyi monotonluktan kurtarma ve en ceyyid, en yeni şeylerle hep ona canlılık kazandırmanın gereğidir. Böylece, varlıklar, figürler gibi sahneye çıkar, kendine ait rolü oynar, söyleyeceği sözü söyler ve sonra perdenin arkasına çekilir. Tâ başkaları da kendilerine ait oyunu oynama ve soluklarını

duyurma imkânını bulsunlar. “*Gelen gider, konan geçer.*” fakat, bu gelip gitmelerde yenilikler, canlılıklar ve cazibeler meydana gelir.

Bir başka cepheden de; ölümün sessiz nasihatinde, hiçbir varlığın kendi kendine ve bizzat kâim olmadığını; her şeyin yanıp-sönen ışıklar gibi, sönmeyen ebedî bir güneşe delâlet ettiğini göstermek suretiyle, fenâ ve zevâlin öldürücü pençeleri altında, inleyen kırık gönüllere, oturaklaşma, huzura erme yolunu iş’âr etme vardır. Yani, gönlümüzü kaptırdığımız şeylerin, arkalarına bakmadan çekip gitmeleri, bizde bâki bir sevgili arama hissini uyarır. Böyle bir hissin uyanması ise, duygular dünyamızda ebediyete ermenin ilk merhalesidir. İşte ölüm, bu ilk merhaleye insanı alıp yükselten sırlı bir asansör hükmündedir.

Bundan ötürü, fenâ ve zevâle, kesip biçen bir kılıç nazarıyla bakmaktan daha çok, tımar eden, aşıl原因 bir el ve neşter nazarıyla bakmak daha muvafıktır. Hatta, bir bakıma, fenâ ve zevâli zâtî görmek de sakat ve hatalı bir anlayıştır. Zira, mutlak yokluk kat’iyen bahis mevzû değildir. Bilâkis her şey, bizim dar müşâhede buutlarımıza göre kaybolur, misalî ve ilmî hüviyetiyle, hâfızalarımızdan Levh-i Mahfuz’a ve nihayet bütün eşyayı kuşatan geniş daire-i ilme kadar, değişik buutlarda ve buutlar ötesi âlemlerde, farklı mahiyetlerle varlıklarını sürdürürler. Âdeta her şey, bir tohum hâlinde çürür, bir çiçek hâlinde pörsür gider; fakat, ruhu ve özü, binlerce başak ve tomurcukta devamlılığa erer. Şimdi, değişik bir zaviyeden tekrar suale dönelim. Her şey, ölüme değil de,

hayata dayansaydı, yani, hiçbir şey fenâ ve zevâl bulmasaydı; varlık, varolma içinde dalgalanıp dursaydı da, eşya ve hâdiseler tek taraflı işleseydi ne olurdu?

Evvelâ, geçen hususlar, ölümün bir rahmet ve hikmet eseri olduğuna kanaat vermekle beraber, diyebiliriz ki; ölümün rahmete dayanmasına mukabil, âlemşümûl ölümsüzlük, öylesine bir abesiyet ve öyle korkunç bir felâkettir ki; eğer olduğu gibi tasvir etme imkânı olsaydı, insanlar ölüme değil de, ona ağlayacak ve ona âh u vâh edeceklerdi!..

Bir kere düşünün! Hiçbir şey yok olmadığı takdirde, daha ilk asırlarda, değil insanların yaşaması, bir sinek bile yaşama vasat ve imkânını bulamayacaktı. Canlılardan sadece karıncalar, otlardan sarmaşıklar, yeryüzünü hâkimiyetleri altında bulundurup; sonra da, hiçbir sarmaşık, çürümeseydi ve hiçbir karınca da ölmeseydi, bir asırda yeryüzünü saran sarmaşık ve karınca kalınlığı yüzlerce metreye ulaşırdı. Böylesine sevimsiz, korkunç bir tabloyu düşündükçe ölümün rahmet olduğunu, çürümenin hikmet olduğunu görmemek kabil mi?

Hele şimdi, müşâhede ettiğimiz kâinatın o akıllara durgunluk veren güzelliklerinden, kaçta kaçını karınca ve sarmaşık yumağının monoton çehresinde görebilirdik?.. En antika ve çarpıcı sanat eserlerinin teşhiri için açılan yeryüzü sergisinde bunlar mı gösterilecek!.. Her tarafta, güzelliklerinin akislerini görüp durduğumuz Muhteşem Sanatkârın hangi güzelliğini bu karanlık simâda görecektik!.. Bu sevimsiz çehrede, değil kâinatın kuruluşuna

vesile âlî temâşâların bulunması, eğer yaşamaları kabil olsaydı, en sefil mahlûklar bile bu mezbelelikten kaçacaklardı..

Diğer taraftan da, bu koca kâinatın idaresinde öyle fevkalâde bir hikmet var ki, zerre miktar israf ve abesiyet göze çarpmamaktadır. En süflî ve pes şeylerden, en kıymetli şeyleri meydana getiren mutlak hikmet Sâhibi, elbette ki, hiçbir şeyi isrâf etmeyecek ve en değersiz enkâz ve kalıntıları daha başka yerlerde kullanacak ve yeni yeni âlemler icat edecektir. Hele, ruhunu ve özünü nezdine aldığı canlıların, hususîyle insanın, o ruh ve öze hizmet eden zerrelerini muhakkak ki, en iyi şekilde kullanacak ve taze taze ceyyit mahlûklar meydana getirecektir. Yoksa, önce değer verip varlığa mazhar ettiği bu nâzenin mahlûkları, enkâz hâlinde terk etmek suretiyle, âlemşümûl hikmetine aykırı icraatta bulunmuş olacaktı ki; Şân-ı Ulûhiyet bundan muallâ ve müberrâdır.

Netice olarak diyebiliriz ki; bütün eşya, tertip, tanzim, sevk ve idare edilmesi itibarıyla, selîm akıllara, zevkten anlayan gönüllere, şâirane ilhamlar bahşedecek kadar yerli yerinde ve mükemmeldir. Zerrelerin hareket ve çözümlerinden, otların, ağaçların hâlden hâle geçmelerine; ırmakların fenâ bulma istikametinde denizlere koşmalarından, denizlerin, kendi aleyhlerine buharlaşıp bulutlara yükselmelerine kadar; hatta, oradan da baş aşağı, yeniden zemîne inerek toprağın bağrında eriyip gitmelerine kadar, her şeyin ciddî bir sevk içinde, bir keyfiyetten daha âlî diğer bir keyfiyete doğru koştığı müşâhede edilmektedir.

*Ne âlemdir bu âlem akli, fikri bî-karar eyler,
Hep i'câzât-ı kudret pîş-i çeşmimde güzâr eyler,
Semâvî handelerdir gökyüzünden Hak nisâr eyler,
Serâser nurlardan renklerle istitâr eyler,
Çemendir, bahrdır, kühsârdır, subh-ı rebîdir,
Bu yerlerde doğan bir şâir olmak pek tabîdir. (*)*

Abdülhak Hâmid

() Bu âlem öyle bir âlemdir ki; insanın aklını fikrini kararsız kılar.*

Kudretin bütün mucizeleri gözüümün önünden gelir geçer. Gökyüzünden Hakk'ın saçıp dağıttıkları, semâvî tebessümlerdir. Baştan başa nurlardan renklerle perdeler. Çimendir, denizdir, dağlıktır, bahar sabahıdır. Bu yerlerde doğanın şâir olması pek tabîdir.

Âlemşümûl: Evrensel

Ba'sü ba'de'l-mevt: Öldükten sonra tekrar dirilmek

Ceyyid: İyi, latif, hoş

İnkıraz: Tükenme, bitme

Levh-i Mahfuz: Olmuş ve olacak her şeyin yazıldığı levha, Allah'ın (c.c.) takdir buyurduğu hükümlerin yazıldığı ana kitap

Tenezüh: Gezinti

“Allah” kelimesi ile “tanrı” kelimesi arasında nasıl bir fark vardır?

Bizim eski atalarımız Müslüman olmadan önce yaratıcı bir zâta inanıyorlardı. Belki kendilerine göre, değişik tanrıları da vardı. Ama onlar daha çok kendi lehçeleri ile “*Tengri*” dedikleri zaman, Zât-ı Ulûhiyeti kastediyorlardı. Bu kelime sonra biraz daha incelik kazandı ve tanrı şeklini aldı ki, aslında mâbut demektir ve Arapça’daki “ilâh”ın, Fransızca’daki “Dieu”nun, Farsça’daki “Hudâ”nın karşılığı olan bir kelimedir. Ama hiçbir zaman, Cenâb-ı Hak’ın bütün Esmâ-i Hüsnâ’sını câmî, İsm-i Zât olan “Allah” kelimesinin karşılığı değildir. Allah dediği an, bütün kâinata tecellî eden isimleriyle bir Zât-ı Ecell-i A’lâ akla gelir. Allah kelimesiyle anlaşılan budur. Yani O, Mâbud-u Mutlak, Hâlık-ı Mutlak, Maksûd-u Mutlak, Rezzâk-ı Mutlak, Bâri-i Mutlak, Cemîl-i Mutlak’tır. İlâ âhir...

Esmâ-i Hüsnâ’yı câmî Allah kelimesinden böyle umumî bir mânâ anlaşılır. Ve bu itibarla da Allah’ın (c.c.) ism-i hâssıdır. Allah dediği an bu Mâbud-u Mutlak anlaşılır ve Vâcibü’l-Vücûd akla gelir. Ama, tanrı dediği zaman Yunanlının aklına Zeus gelir. Mısırlının Apis Boğası ve Hintlinin aklına da kendi inekleri... Demek tanrı kelimesiyle yerli-yersiz mâbut kelimesinin akla gelmesine karşılık, Lâfza-i Celâl olan Allah kelimesi Vâcibü’l-Vücûd’un ism-i hâssı olarak sadece o Esmâ-i Hüsnâ sahibi Zât-ı Zülcelâl-i akla getirir. Onun için bir insan, “tanrı” kelimesini Allah yerinde kullanırsa, maksadını anlatamaz ve hata etmiş olur. Tanrı, ilâh kelimesi yerinde Hudâ, Dieu ve God yerinde

kullanılabilir; fakat Allah yerinde değil.. “Allah”, Cenâb-ı Hakk’ın Zât’ının has ismidir. Onun için “*Lâ ilâhe illallah*” diyoruz; fakat “*Lâ Allah’a illallah*” demiyoruz. Evvelâ ilâhlar, tanrılar ne varsa hepsi nefyediliyor, sonra da isbatta, Mâbud-u Mutlak getiriliyor ve sadece Allah vardır, deniliyor.

Mevlit yazarı Süleyman Çelebi, bu hususu çok güzel tefrik ederek “*Birdir Allah O’ndan artık tanrı yok.*” deyip, her iki kelimenin yerini de tayin ve tespit etmiştir.

Buna binâen bir insanın ağzından tanrı kelimesi çıktığında, hemen reaksiyon göstermemeli, o adamın maksadına bakmalı, Allah yerinde o kelimeyi kullanmışsa tatlıca ikaz etmeli, aksine, tehevür gösterilmemeli. Hele günümüzde kat’iyen!..

Bâri-i Mutlak: Eşsiz yaratıcı

Câmî: Toplayan, kapsayan, içine alan

Cemîl-i Mutlak: Mutlak güzellik sahibi Allah (c.c.)

Esmâ-i hüsnâ: Cenab-ı Hakkın güzel isimleri ***İsm-i hâss:*** Özel isim

Hâlık-ı Mutlak: Tek yaratıcı

Mâbud-u Mutlak: İbadetin mutlak sahibi, ibadete lâayık olan Zât

Maksûd-u Mutlak: Kendisine Rab olarak yönelinecek tek Zât

Rezzâk-ı Mutlak: Tek rızık verici Allah (c.c.)

Vacibü’l-Vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Allah (c.c.)

Zât-ı Ecell-i A’lâ: Yüce ve büyük Zât

İnançsız birine önce neyi, nasıl anlatmalı?

Sorunun cevabına geçmeden önce bazı hususları belirtmek faydalı olacaktır.

Evvelâ inançsızlığın çeşitleri vardır: Şahsın husûsî kanaati, iman karşısındaki davranışları; inanılacak şeylerin bütününe inanıp inanmama gibi halleriyle çeşitlilik arz etmektedir.

İman esaslarına karşı alâkasız olan birisi, o esasları kabul etmeyen bir diğerinden farklı olduğu gibi böyle bir şahıs da, o erkânın bütününü reddeden ve yok kabul edenden tamamen farklıdır.

Daha değişik bir ifade ile bu hususu şöyle bir tertibe tâbi tutmak da mümkündür;

1- İnanılması gerekli olan şeylerin varlığını düşünmeden, sırf bir alâkasızlık ve lâubâlîlikten doğan inançsızlıktır ki; büyük bir kısmı itibarıyla muhâkemesizlerin, budalaların veya hevâ ve hevesinin esiri zelil ruhların ve sefil akılların işidir. İnanç adına bunlara bir şeyler anlatmak oldukça zor, belki de imkânsızdır. Bunların davranışlarına insiyâkilik hâkimdir. Kitlenin ağır baskısıyla hareket eder, onunla oturur, onunla kalkarlar.

2- İnanç esaslarını kabul etmeyenlerdir. Bunlar hangi sâikle bu duruma gelirlerse gelsinler, münkir ve mülhiddirler.

3- İnanılması gerekli olan şeyleri yok kabul edenlerdir ki; eski devirlerdeki emsâllerine nispeten, günümüzde bunların sayıları da oldukça fazladır.

Bu son iki bölümde ele alınan inançsızları, ayrıca;

a) Her şeyi maddeye irca eden ve hiçbir metafizik hâdiseye inanmayanlar,

b) Bazı metafizik ve parapsikolojik hâdiselere inananlar, diye ikiye ayırmak da mümkündür.

İnançsızlık, günümüzde, azgınlaşan insanoğlunun en bâriz vasfıdır. Ve asrımızda gençliğin, bunalım sebeplerinden birisidir.

İnançsızlık bütünüyle bir felâket ve bütünüyle anarşinin temel rüknü ve kaynağıdır. Diyebiliriz ki, insanlık en huzursuz demlerini, en imansız olduğu devrelerde yaşadı. “Rönesans’ın” serâzât efendileriyle, Fransız İhtilâlinin serserileri, tabakât-ı beşer çapında ilk inançsızlığı temsil eden ve onu yaygınlaştıranlar oldular. Daha sonra ise, mujik (Rus köylüsü) bir tip, ona bir “din” deyip sahip çıktı. Ve onu, bugün dünyanın dört bir bucağında tutuşturulan fitne ateşlerinin kibriti ve çırası hâline getirdi.

Artık bir serserilik ve çılgınlık felsefesi olduğu iyiden iyiye anlaşılan günümüzdeki ilhadın; içtimâiyatçılardan, iktisatçılardan daha çok, psikiyatristlerin üzerine eğilmeleri gereken bir mevzû olduğu kanaatindeyiz. Evet, psikiyatri kitaplarındaki deli tipleriyle, günümüzdeki inançsız neslin durumu karşılaştırılınca, buna hak vermemek elden gelmez.

Ne var ki, bu ne benim mevzuumdur, ne de sorulan soruyla doğrudan doğruya münasebeti vardır. Ancak, hem bunu arz ederken, hem de inançsızlığı basit bir tertibe tâbi tutarken, inancın dereceleri ve farklılığı gibi, inançsızlığın da dereceleri ve çeşitleri olduğunu göstermeye çalıştık ki, her inançsıza, her söylenen sözün derman olamayacağına, farklı inkârların farklı şekillerde ele alınması lâzım geldiğine ve her münkirin durumuna göre irşâdın yapılması zaruretine dikkatleri çekmiş olalım.

Binâenaleyh, inançsızlık içindeki farklılıklar kadar, irşat, uyarma ve ıslahta da, az çok birbirinden ayrı usûllere başvurmada fayda vardır. İyi bir uyarı ve irşâdın yapılabilmesi için, muhatabın, yukarıda işaret edilen bölümlerden hangisine girdiğini önceden tespit etmek bir kısım uygunsuz beyan ve falsoları önlemiş olur. İşin bu kısmı bir hekim hazâkati içinde ele alındıktan sonra inançsıza neyin ve nasıl anlatılması lâzım geldiği de, bir ölçüde belirlenebilir. Mâmâfih, biz yine de gerekli gördüğümüz şu hususları sıralamak istiyoruz:

1- Muhatabın inançsızlığının nasıl bir inançsızlık olduğu; bütüne mi yoksa bazı rükûnlara mı râcî bulunduğu hususunun tespiti lâzımdır ki, etrafında tahşidat yapılması lâzım gelen meseleye, gereken ehemmiyet verilmiş olsun. Bu arada körü körüne saplantısı olan veya lâubâlî bulunan biriyle de, boşuna uğraşılıp vakit kaybına sebebiyet verilmesin.

2- Muhatabın kültür seviyesinin, içtimâî ufkunun bilinmesi ve anlayabileceği bir dille kendisiyle konuşulması çok mühim bir unsurdur.

Kültür seviyesi oldukça yüksek birisine, daha az mâlûmatı olan birinin bir şeyler anlatmaya çalışması, umumiyet itibarıyla aksülamelle (reaksiyon) karşılanır. Bilhassa günümüzde, enâniyeti çok inkişâf etmiş kimselere ve hele biraz da bir şeyler biliyorsa, lâf anlatmak kâbil değildir. Böylelerine, kendi seviyelerinde biri ve doğrudan doğruya onları muhatap alıyor hissini de vermeden anlatması gerekli olan şeyleri anlatmalıdır ki, maksat hâsıl olsun.

Muhatabın anlayabileceği bir dil kullanma da çok mühimdir. Günümüzde, düşüncedeki sakatlıklar, dilimize aks ede ede, onu öylesine yıktı ki, aynı vatan sınırları içinde yaşayan nesillerin, aynı dili kullandıklarını iddia etmek âdetâ imkânsızdır. Vâkıâ; matbuât ve televizyonun birleştirici unsurlar olarak tek dil ve tek stil mevzuunda müsbet bazı şeyler yapabilecekleri düşünülebilir. Ancak, çeşitli ideolojilere gönlünü kaptırmış, farklı grupların kendilerine göre kitapları, kendilerine göre gazete ve mecmuaları bulunduğu zaman zavallı nesiller kendi içine kapalı hizipler olarak yaşamaktan kurtulamamaktadır. Ayrı ayrı terminolojiler ve ayrı ayrı metodolojiler, nesiller arasında aşılmaz uçurumlar meydana getirmektedir.

Bu itibarla, kendisine bir şeyler anlatılması düşünülen kimsenin, hangi sözlere ve anlatma usûlüne, ne kadar âşina olduğunun çok iyi tespit edilmesi lâzımdır. Yoksa, birbirini tanımayan iki yabancının, şaşkınlık içinde geçen

musahabelerine benzeyecek ki, çok da faydalı olacağı kanaatinde değiliz. Maksat ve maksada ışık tutacak terminoloji ve düşüncenin fevkalâde berrak olmasına bilhassa dikkat edilmelidir.

3- Anlatacağımız şeylerin, önceden çok iyi bilinmesi, hatta takdim edeceğimiz hususlar hakkında vârit olabilecek suallere, ikna edici mahiyette cevapların hazırlanması şarttır. Aksine, küçük bir falso, ehemmiyetsiz bir yanlış her şeyi alt-üst edebilir.

Bu arada bizim bilgisizlik ve görgüsüzlüğümüzle solgun görünen yüce hakikatler, muhatabımızın nazarında küçülür, değersizleşir ve söner gider. Daha sonra başkalarıyla, bu türlü bir araya gelme ve musahabeler için de farklı bir bakış meydana gelmesine sebep olur ki; kanaatimce karşı taraf bir daha da böyle bir pozisyona düşmemeye gayret edecektir.

Böyle bir duruma sebebiyet veren şahıs, ne kadar da hüsnü niyetli olursa olsun hatası büyük sayılır. Kim bilir günümüzde böyle yarım mürşitlerden ötürü, ilhadda şartlanan ne kadar genç vardır!.. Eskiler; *“Yarım molla din götürür, yarım hekim de can.”* derlerdi. Aslında, yarım mürşidin zararı, yarım hekimden çok daha büyüktür. Zira hekimin bilgisizliği veya yanlışı, kısacık maddî hayatı tehdit etmesine mukabil, mürşidinki çok uzun ve ebedî hayatı bozup mahvına sebebiyet vermektedir.

4- Anlatmada, diyalektik ve ilzam yoluna kat’iyen girilmemelidir. Ferte enaniyeti tahrik eden bu usûl, aynı zamanda neticesizdir. Gönülde inanç

nurlarının yayılıp gelişmesi, o imanı yaratacak Zât'la sıkı münasebet içinde olmaya bağlıdır. O'nun hoşnutluğu ve görüp gözetmesi hesaba katılmadan, iddiâlı münakaşalar ve ehl-i gaflet usûlü münazaralar hasmı ilzam etme ve susturmaya yarasa bile, tesiri olabileceği kat'iyen iddiâ edilemez. Hele böyle bir münakaşa ve münazara zemininin açılacağı baştan biliniyor ve oraya hazırlıklı ve yüksek gerilimle geliniyorsa.. böyleleri münazaracıdan daha ziyade birer hasım hâlinde kinle oturur ve öfke ile ayrılırlar. Kalkarken de, ikna olmamış gönüllerinde, anlatılmak istenen şeylere cevaplar araştırma düşüncesiyle kalkarlar. Ötesi ise mâlûmdur artık.. Dostlarına müracaat edecek, kitap karıştıracak ve bin yola başvurup, kendisine anlatmaya çalıştığımız şeylerin cevaplarını araştıracaktır. Bu ise, onları inançsızlıkta bir kademe daha ileri götürecektir ki; irşat edenin, asıl yapmak istediği şeye zıt bir duruma sebebiyet verilmiş olacaktır.

5- Anlatmada, muhatabın gönlüne seslenilmelidir. Her cümle samimiyet ve sevgiyle başlayıp, aynı şekilde sona ermelidir. Karşımızdakine veya düşüncelerine yönelik herhangi bir huşûnet, anlatacağımız şeylerin tesirini bütün bütün kıracağı gibi, muhatabı da küstürecektir.

Mürşit, hastasını mutlaka iyi etme kararında olan müşfik bir hekim gibi, ona eğilen, onu dinleyen ve onun mânevî ızdıraplarını vicdanında yaşayan, gerçek bir havârî ve hakikat eridir. Ses ve söz, bu anlayış içinde mûsıkîleşir ve

tatlı bir zenzeme ile karşıdakinin gönlüne akacak olursa, onu fethettiğimizden emin olabiliriz.

Hatta muhatabımızın mimiklerine ve işmîzazlarına dikkat kesilmeli ve kendimizi sık sık akort etmeliyiz. Böylece onu bıktıran, usandıran şeyleri tekrarlamamış oluruz.

Burada; şu nokta da, asla hatırdan çıkarılmamalıdır:

Muhatabımız yanımızdan ayrılırken, samimiyet gamzeden davranışlarımızı, tebessüm eden bakışlarımızı ve vücudumuzun her tarafından akıp dökülen ihlâs ve inanışımızı alıp götürecektir ve hiçbir zaman unutmayacaktır. Bir de buna, ikinci bir defa karşılaşma arzusunun duyulduğunu ilâve edecek olursak, anlatılması gerekli olan şeylerin büyük bir kısmını anlatmış sayılırız.

6- Muhatabın yanlış düşünceleri, isabetsiz beyanları, gururuna dokunacak şekilde tenkit edilmemelidir. Hele, başkalarının yanında onu küçük düşürecek şeylere asla tevessül edilmemelidir. Maksat, onun gönlüne bir şeyler yerleştirmekse, icabında bu uğurda bizim onurumuz çiğnenmeli ve bizim gururumuz kırılmalıdır. Kaldı ki, karşıımızdaki *“demine-damarına”* dokundurarak, ona bir şey kabul ettirmek de kat’iyen mümkün değildir. Aksine, onu her örseleyiş, bizden ve düşüncemizden uzaklaştıracaktır.

7- Bazen böyle bir inançsız, itikadı sağlam, içi aydın, davranışları düzgün arkadaşlarla tanıştırma, bin nasihatten daha tesirli olur. Ancak, böyle bir

yol, her inançsız için uygun değildir. Bu itibarla irşat edenin az çok tilmizini tanıyıp ona göre bir metot tatbik etmelidir.

8- Bunun aksi olarak. davranışlarında gayri ciddî; düşüncelerinde tutarsız; Yüce Yaratıcı'ya karşı teveccüh ve huzuru zayıf kimselerle de asla görüştürülmemelidir. Hele, mütediyyin ve bilgili geçindiği hâlde ibâdet aşkından mahrum, duygu ve düşünceleri bulanık kimselerle tanışıp temasa geçmesine kat'iyen mâni olunmalıdır.

9- Onu, yer yer dinleyip kendisine konuşma fırsatı verilmelidir. Onun da bir insan olduğu düşünülerek, aziz tutulup fikirlerine müsamaha ile bakılmalıdır.

Bir ferдин inancındaki derinliği, kendi içine dönük olduğu nispette onu olgunlaştırır, faziletli kılar. Dışa ve hususiyle bir şey bilmeyenlere karşı ise onu kaçırma ve nefret hissi vermeden başka bir şeye yaramaz.

Vâkıa, bâtil fikirleri dinlemek ruhta yara yapar ve sâfi düşünceleri ifsat eder. Ancak, bu türlü ezâyâ katlanmakla bir gönül kazanılacaksa, dişimizi sıkıp sabretmeliyiz.

Yoksa ona hakk-ı fikir, hakk-ı beyân tanımadan, anlatmayı daima elde tutacak olursak, meclis soluklarımızla dolsa taşsa bile, muhatabın kafasına bir şey girmeyecektir. Bu hususta sevimsizleşen nice kimseler vardır ki; dibi delik kovayla su çekiyor gibi, dünyalar dolusu gayretine rağmen bir ferde istikamet dersi verememiştir.

Veyl olsun, başkalarını dinleme nezâketinden mahrum konuşma hastalarına!

10- Anlatılan şeylerde, anlatanın yalnız olmadığını, kadîmden bu yana pek çok kimsenin de aynı şekilde düşündüğünü ifade etmek yararlı olur. Hatta günümüzde bir-iki inanmayana bedel, bir hayli mütefekkirin sağlam inançlı olduğunu mutlaka anlatmak lâzımdır. Hem, kavl-i mücerret olarak değil, misalleriyle anlatmak gerekir.

11- Bu çerçeve içinde, anlatmak istediğimiz şeylerin ilki hiç şüphe yok ki: “*Kelime-i Tevhid*”in iki rüknü olmalıdır. Ancak daha evvelki müktesebatıyla veya o anda verilen şeylerle, kalben inanç ve iz’âna erdiği hissedilirse, başka hususlara geçilebilir.

İnanç babında gönlü sağlama bağlanmadıktan sonra, inkârcının her zaman tenkidine cür’et gösterebileceği meselelerin anlatılmasından kat’iyen sakınılmalıdır.

Netice olarak diyebiliriz ki, inançsızın durumunu tespit ettikten sonra, zikredilen usûl çerçevesinde birinci derecede anlatılması gerekli olan şeyler iman esasları olmalıdır. Bunlarda, gönlün itminana kavuştuğunu hissettikten sonra, diğer meseleleri anlatabilme imkân ve fırsatı doğmuş olur. Aksine, günümüzde olduğu gibi, “*ata et, ite ot*” vermelere veya yemek verme usûlü bilmeyen garson gibi, ilk defa sofraya hoşafı sıralama nevinden hatalı

takdimler olacaktır ki, biz böyle bir takdimi, ne kadar beğenirsek beğenelim karşı taraf üzerinde menfî tesiri büyük olacaktır.

Bu yazıyı, millî duygu ve düşünceye susamış ve inançsızlık girdabı içinde her hareket edişte ölüm deliğine doğru yaklaşan biçâre neslimizin kurtarılma vazifesini yüklenmiş muazzez maârif ordusuna armağan ediyoruz.

Hizip: Grup, fırka

Huşûnet: Sertlik, kırıcılık, katılık, kabalık.

İçtimaî ufuk: Sosyal seviye

İrca etmek: Döndürmek, çevirmek

İşmizâz: Hoşlanmamaktan ötürü yüz buruşturma

Metodoloji: Usûl, metot ilmi

Mülhid: İnançsız, ateist

Münkir: İnkâr eden, inanmayan

Parapskolojik: Tabiatüstü olayları araştıran psikoloji dalı ile ilgili

Râci bulunmak: Ait olmak

Rükûn: Bir şeyi meydana getiren esas unsurlardan her biri

Serâzad: Başboşluk

Tabakât-ı beşer: İnsanlar arasındaki sınıflar

Tilmiz: Öğrenci

Vârit olmak: Söylenmek, ulaşmak, gelmek

KURAN

EZBER

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ۖ ﴿١﴾ أَلَمْ يَجْعَلْ
كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ۖ ﴿٢﴾ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ۖ ﴿٣﴾ تَرْمِيهِمْ
بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ ۖ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ ۖ ﴿٥﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَيْلَافِ قُرَيْشٍ ۖ ﴿١﴾ إِيْلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ۖ ﴿٢﴾ فَلْيَعْبُدُوا
رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ ۖ ﴿٣﴾ الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَأَمَنَّهُمْ مِنْ خَوْفٍ ۖ ﴿٤﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالْإِيمَانِ ۖ ﴿١﴾ فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ ۖ ﴿٢﴾ وَلَا
يَحْضُ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ۖ ﴿٣﴾ فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ ۖ ﴿٤﴾ الَّذِينَ هُمْ عَنْ
صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ۖ ﴿٥﴾ الَّذِينَ هُمْ يُرَآؤُنَ ۖ ﴿٦﴾ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ۖ ﴿٧﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ۖ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ۖ ﴿٢﴾ إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ۖ ﴿٣﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ^١ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ^٢ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ^٣ وَلَا أَنَا
عَابِدٌ مَّا عَبَدتُّمْ^٤ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ^٥ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ^٦

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ^١ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ
أَفْوَاجًا^٢ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ^٣ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا^٤

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ^١ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ^٢ سَيَصْلَىٰ نَارًا
ذَاتَ لَهَبٍ^٣ وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ^٤ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّنْ مَّسَدٍ^٥

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ^١ اللَّهُ الصَّمَدُ^٢ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ^٣ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ^٤

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ① مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ② وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ③
وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ④ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ⑤

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ① مَلِكِ النَّاسِ ② إِلَهِ النَّاسِ ③ مِنْ شَرِّ
الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ④ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ⑤
مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ⑥

سُبْحَانَكَ
الَّتَحِيَّاتُ

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ
اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ [وَجَلَّ ثَنَاؤُكَ]
وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ ❁

الَّتَحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ
السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ
وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ
الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ❁

اللَّهُمَّ صَلِّ - اللَّهُمَّ بَارِكْ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ
عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ
حَمِيدٌ مُجِيدٌ ❁

اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ
عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ
حَمِيدٌ مُجِيدٌ ❁

صَلَاةٌ تُنَجِّنَا

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى
أَلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ، صَلَاةً تُنَجِّنَا بِهَا
مِنْ جَمِيعِ الْأَهْوَالِ وَالْأَفَاتِ، وَتَقْضِي
لَنَا بِهَا جَمِيعَ الْحَاجَاتِ، وَتُطَهِّرُنَا
بِهَا مِنْ جَمِيعِ السَّيِّئَاتِ، وَتَرْفَعُنَا بِهَا
عِنْدَكَ أَعْلَى الدَّرَجَاتِ، وَتُبَلِّغُنَا بِهَا
أَفْصَى الْعَالَمَاتِ، مِنْ جَمِيعِ الْخَيْرَاتِ
فِي الْحَيَاةِ وَبَعْدَ الْمَمَاتِ، أَمِينَ يَا
مُجِيبَ الدَّعَوَاتِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ ❁

رَبَّنَا أَنْتَا رَبَّنَا اغْفِرْ لِي

رَبَّنَا أَنْتَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةٌ
وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةٌ
وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ❁

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي
وَلِوَالِدَيَّ
وَلِلْمُؤْمِنِينَ
يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ❁

دُعَاءُ الْقُنُوتِ

اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْتَعِينُكَ وَنَسْتَغْفِرُكَ
وَنَسْتَهِدِيكَ وَنُؤْمِنُ بِكَ وَنَتُوبُ
إِلَيْكَ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ وَنُثْنِي عَلَيْكَ
الْخَيْرَ كُلَّهُ نَشْكُرُكَ وَلَا نَكْفُرُكَ
وَنَخْلَعُ وَنَتْرِكُ مَنْ يَفْجُرُكَ ❁

اللَّهُمَّ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَلَكَ نُصَلِّي
وَنَسْجُدُ وَإِلَيْكَ نَسْغِي وَنَخْفِدُ
نَرْجُو رَحْمَتَكَ وَنَخْشَى عَذَابَكَ إِنَّ
عَذَابَكَ بِالْكَفَّارِ مُلْحِقٌ ❁

آيَةُ الْكُرْسِيِّ

مِنْ سُورَةِ الْبَقَرَةِ (٢٥٥)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ
وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ
مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ
بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا
وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ❁

TECViD

HARFLERİN MAHREÇLERİ

Harflerin Mahreçleri (Çıkış Yerleri)

GENİZ

Mahreç Sıralama Yönü

İst'la durumu
Kalın Harflerde Üst Çene/Damak Açılır Dilin Kökü Kabartılarak Kaldırılır ve Dil Hafifçe Geri Çekilir Böylece Ses Ağızı Doldurarak Yukarı Yönelir Yani Ses Damağa Çarpılarak Söylenir.

Kalın Harflerde Ağız Şekli

Kalın Harfler
ق
خ
ص
ط
ظ

Dad ve lam ağız iki yanından da söylenebilir.

Ağız İçinden Dilin Dişine Değdirilmesi

Peltek Harfler

Kalın Harflerde Ağız Şekli

Dudaklar 15
ileri uzatılır. و

Dudaklar birbirine değdirilir. م

Dudaklar birbirine bastırılır. ب

Üst dişler alt dudağın içine bastırılır. ف

A-BOĞAZ

1-Boğazın sonundan göğşe Bitişik yerden önce Hemze [أ], sonra [ه] çıkarılır.
2-Boğazın ortası hafif sıkılarak önce [ع], sonra [ح] çıkarılır.
3-Boğazın başlangıç kısmı hafif sıkılarak hırıltılı önce [غ], sonra [خ] çıkarılır.

B-DİL, DIŞ, DAMAK

4-Dilin kökünü kabartıp küçük dilin üstüne değdirerek [ق] çıkarılır.
5-Dilin köküne bir parmak yakın kısmını kabartıp damağa değdirerek [ك] çıkarılır.
6-Dilin ortasını kabartıp damağa değdirerek önce [ج], sonra [ش], sonra [ی] çıkarılır.
7-Dilin ucunu üst ön dişlerin dibine değdirerek [ن] çıkarılır.
8-Dilin ucunu üst ön dişlerin sağ veya sol dibine değdirerek [ل] çıkarılır.
9-Dilin ucunun bir miktar arkasını üst ön dişlerin dibine değdirerek [ر] çıkarılır.
10-Dilin ön yanını sağ veya sol üst azı dişlerin üst kısmına değdirerek [ض] çıkarılır.
11-Dilin ucunu üst ön dişlerin dibine dayayarak önce [ط], sonra [د], sonra [ت] çıkarılır.
12-Dilin ucunu alt ön dişlere değdirerek önce [ز], sonra [س], sonra [ص] çıkarılır.
13-Dilin ucunu dişlerin arasından çıkararak önce [ث], sonra [ذ], sonra [ظ] çıkarılır.

C-DUDAK

14-Alt dudağın içine üst dişleri hafif bastırarak [ف] çıkarılır.
15-Dudakların iç kısmı birbirine değdirilip [ب] ve [م], ileri uzatılarak [و] çıkarılır.

D

16-Boğaz ve ağız boşluğundan uzatmalar çıkarılır. [ا, ا, و] (ا, ا, و)
17-Günneler geniz boşluğundan ve burundan ses getirilerek çıkarılır.

Afbedeki 28 harf, ağızdan 5 bölgeden (A,B,C,D,E) ve 17 noktadan çıkarılmış olur.

(Harflerin çıkış yerleri)

- (أ) Elif : Boğazın sonunda göğüse bitişik olan yerden çıkar.
- (ب) Be çıkar. : İki dudağı birbirine vurup kuvvetlice söylenmesiyle çıkar.
- (ت) Te : Dil ucunun üst dişlerin ortasına vurulmasıyla çıkarılır.
- (ث) Se : Dil ucunu üst dişlerden biraz dışarı çıkararak ‘peltek’ olarak söylenir.
- (ج) Cim : Dil ortasının üst damağa vurulmasıyla çıkartılır.
- (ح) Ha : Boğazın ortasından boğaz hafifçe sıkılarak çıkarılır.
- (خ) Hı : Boğazın girişinden boğaz hırıdatılarak çıkarılır.
- (د) Dal : Dil ucu üst ön dişlerin ortasına vurularak çıkarılır.
- (ذ) Zel : Dil ucu üst dişlerin başlarından biraz dışarı çıkarılarak ‘peltek’ olarak söylenir.
- (ر) Rı vurularak : Dil ucunun biraz arkasını üst ön dişlerin dibine çıkarılır.
- (ز) Ze : Dil ucu ön dişlerin uçlarına değerek çıkarılır.
- (س) Sin vurularak : Dil ucu iki alt ön dişlerin başlarına yakın yere çıkarılır.
- (ش) Şın : Dil ortasını üst damağa yapıştırarak çıkar.
- (ص) Sad : Dil ucunu ön dişlerin yarısına dokundurarak çıkar.
- (ض) Dad vurularak : Dilin yan tarafını sağ veya soldaki üst yan dişlere çıkarılır.
- (ط) Tı vurularak : Dil ucu üst ön dişlerin etlerine yakın olan yere çıkarılır.
- (ظ) Zı : Dil ucu üst ön dişlerin başlarından dışarı çıkarılarak söylenir.
- (ع) Ayın : Boğazın ortasından boğaz hafifçe sıkılarak çıkarılır.
- (غ) Gayın : Boğazın girişinden yumuşak bir şekilde çıkarılır.
- (ف) Fe : Ön dişlerin ucu ile alt dudağın içinden çıkarılır.
- (ق) Kaf : Dil kökünü damağa vurularak çıkarılır.
- (ك) Kef : Dilin üst damağa değmesiyle Kaf’ın çıktığı yerin az daha aşağısından çıkarılır.
- (ل) Lam : Dilin ucunu damağa vurularak çıkarılır.
- (م) Mim : Dudak içleri birbirine hafifçe vurularak çıkarılır.
- (ن) Nun : Dilin ucu ile üst ön dişlerin dibine yakın olan damaktan çıkarılır.

- (و) Vav : Dudakların öne doğru toparlanmasıyla çıkarılır.
- (هـ) He : Boğazın sonunda göğüse bitişik olan yerden çıkarılır.
- (ی) Ye : Dilin ortasını üst damağa vurarak çıkarılır.

MED ÇEŞİTLERİ

MED (UZATMA)

Med harfleri harekesiz **ا و ی** harfleridir. Med harfleri, önüne geldiği harflerin doğal bir şekilde “1 elif miktarı” uzatılarak okunmasını sağlar.

Harflerin 1 elif miktarından fazla uzatılmasının sebep olan şeylere “med sebebi” denir. **Med sebebi 2 tanedir: hemze ve sükûn**

2 çeşit sükûn vardır:

1. Lâzımî (kalıcı, gerekli) sükûn: Hem durulduğunda hem geçildiğinde var olan sükûndur. Yapılması gerekir.

Örnek: **خَاصَّةً**

2. Ârızî (geçici) sükûn: Aslında var olmayan, durulduğunda ortaya çıkan sükûndur.

Örnek: **يَعْلَمُونَ ← يَعْلَمُونَ**

A- MEDD-İ TABİİ

❖ Harekesiz (ا) “ elif ”ten önce üstün geldiğinde **uzatılarak okunur.**
سُبْحَانَ تَبَارَكَ صَلَوَاتُ صَلَوَةٌ حَيَوَةٌ يَعْشَى

❖ Harekesiz (ی) “ ya ”dan önce esre geldiğinde **uzatılarak okunur.** اِيْلَافِهِمْ
مَسْكِينِ اَبَائِلِ دِينِ

❖ Harekesiz (و) “ vav ”dan önce ötre geldiğinde **uzatılarak okunur.** تَعْبُدُونَ
اَعُوذُ صُدُورِ كَافِرُونَ يَدْخُلُونَ

B- MEDD-İ MUTTASIL

Med harflerinden sonra “hemze” gelir ve hemze ile med harfi **AYNI** kelimedede bulunurlarsa “medd-i muttasıl” olur.

Medd-i muttasıl 4 elif miktarı uzatılır. Hızlı okuyuşta en az 2 elif miktarı uzatılmalıdır. Medd-i muttasılın uzatılması **vacib**dir.

سُوءَ شَيْئَاءَ مَائِدَةً جِيءَ اُولَئِكَ شُهَدَاءَ خَطِيْبَةً

B- MEDD-İ MUNFASIL

Med harflerinden sonra “hemze” gelir ve hemze ile med harfi **AYRI** kelimelerde bulunurlarsa “medd-i munfasıl” olur.

Medd-i munfasıl 4 elif miktarı uzatılır. Hızlı okuyuşta en az 1 elif miktarı uzatılmalıdır. Medd-i muttasılın uzatılması **caizdir**.

يَا أَيُّهَا إِنَّا آَعَطَيْنَا قَالُوا إِنَّا وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ وَمَا أَنْزَلَ بَنِي إِسْرَائِيلَ

*Harekeli “he” harfinden sonra hemze gelirse munfasıl med gibi okunur.

دُونِهِ أَوْلِيَاءَ رَبُّهُ إِنَّ أَنْزَلَهُ إِلَيْهِ اسْمُهُ أَحْمَدُ

D- MEDD-i ÂRIZ

Med harfinden sonra arızî sükûn gelirse “medd-i âriz” olur.

Genellikle ayet sonlarındaki veya ayet ortalarındaki kelimelerde med harfinden sonra cezim ile durulduğunda olur.

Medd-i âriz 4 elif miktarı uzatılır. Hızlı okuyuşta en az 1 elif miktarı uzatılır. Medd-i ârizin uzatılması **caizdir**.

بَصِيرٌ ← بَصِيرٌ يَشْكُرُونَ ← يَشْكُرُونَ خَالِدُونَ ← خَالِدُونَ

E- MEDD-İ LÂZİM

Med harfinden sonra lâzımî sükûn yani cezimli veya şeddeli bir harf gelirse medd-i lâzım olur.

Medd-i lâzım 4 elif miktarı uzatılır. Hızlı okuyuşta en az 3 elif miktarı uzatılmalıdır. Uzatılması **vacibtir**.

تُحَاجُّوكَ دَابَّةٌ لَا يُضَارُّ تُحَاجُّوْا خَاصَّةً أَلَانَ

F- MEDD-İ LÎN

Lin harfleri vav ve yâ harfleridir. Cezimli lîn harflerinden sonra sükûn gelirse yani durulursa vav ve yâ harfleri uzatılarak okunur. Buna “medd-i lîn” denir. Medd-i linin uzatılması **caizdir**.

صَيِّفٌ ← صَيِّفٌ أَوْ دَيْنٍ ← أَوْ دَيْنٍ إِلَيْهِ ← إِلَيْهِ

MEAL

KUR'ÂN-I HAKÎM'İN AÇIKLAMALI MEALİ

(Şuat Yıldırım)

1 – FÂTIHA SÛRESİ

Mekke’de, risaletin başlangıcında nâzil olmuş olup 7 âyettir. Tam olarak nâzil olan ilk sûredir. Kur’ân-ı Kerîm’in başlangıcı olduğundan “bir yeri veya bir şeyi açan, başlatan” anlamına Fâtiha adı verilmiştir. Ayrıca yirmi kadar güzel vasfını bildiren başka isimleri de vardır. Mesela: Namazda okunması vacip olduğundan Sûretu’s-salât, Allah Teâla’nın arşının altındaki hazineden indirilip ulvî mânaların hazinesi olduğundan Kenz; başlı başına yeterli olduğundan Vâfiye, Kâfiye; bütün sûrelerin aslı, kökü, tohumu durumunda olduğundan Ümm’ul-Kitab, el-Esas onun isimleri arasındadır. Bu kutlu ve özlü sûre gerçekten Kur’ân-ı Kerîm’in feyizli ve bereketli bir hülasası ve İslâm ibadetinin esasıdır. Kur’ân-ı Kerîm’in ana gayeleri şunlardır.

1. Tevhid, yani Allah’ın birliği
 2. Nübüvvet
 3. Âhiret
 4. İbadet ve adaleti de kapsayarak istikamet.
- Fâtiha sûresi bu esaslara açıkça delâlet eder.

Bismillâhirrahmânirrahîm

- 1 – Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla [59,22-24]
- 2 – Bütün hamdler, övgüler âlemlerin Rabbi Allâh’adır.
- 3 – O rahmândır, rahîmdir.
- 4 – Din gününün, hesap gününün tek hâkimidir. [24,25; 37,53]

Rabbü’l-âlemin sıfatı Kur’ân mesajının evrenselliğini, rahmân ve rahîm sıfatları, Allah’ın kâinatı şenlendiren geniş rahmetini ilan eder.

Sûrenin başında “Bütün övgüler Allah’ındır” şeklinde kapsamlı bir hüküm verildiğinden, âdetâ “Niçin?” diye soran aklı tatmin için, zımmen gerekçe teşkil eden bazı ilahî sıfatlar hatırlatılmaktadır. Övgüler Onundur: Çünkü Rabbü’l-âlemîndir bütün varlıkları yaratıp büyüten, varlıkta devam ettirendir. Çünkü rahmândır, rahîmdir: Bu mükemmel kâinatı merhametiyle şenlendiren, güneşleri, ay’ları, topyekün kâinatı bitkilere ve hayvanlara hizmet ettiren, cansız ve canlısı ile bütün varlıkları da insana hizmet ettiren O’dur ve çünkü, hayat sadece dünya hayatından ibaret değildir. Burada ağır bir emanet yüklenerek, Allah’ın halifesi, vekîli olarak geçici bir süre için görevlendirilen

insanın, asıl hayatı ebedî âhiret hayatındadır. İşte Allah âhiretin de tek hükümdarıdır.

5 – (Haydi öyleyse deyiniz): “Yalnız Sana ibadet eder, yalnız senden medet umarız.” [73,9; 6,1; 3,64]

Evreni dikkatle inceleyen her akıl sahibi, böylece aklî delille Rabbine ulaşacağından, sûrenin başından 4. âyete kadar Allah’tan “O” diye bahsederken, bu tefekkürü sonucunda artık âdeta O’nu görüyor hale gelip “Sen” diye hitap etme makamına yükselir: “İbadetim, kulluğum, sevgim yalnız Sana’dır Rabbim! der. Diğer taraftan, Allah müminleri toplum halinde, daha doğrusu topluluk halinde huzurunda görmek istediğinden, dünyadaki bütün müminlerle birlikte ibadetini O’na takdim eder, onlardan güç, kuvvet, dua ve mutluluk alır.

Tarih ve coğrafyasıyla bütün bir insanlığı, hatta bütün âlemleri, dünya ve âhireti, ezelden ebede varlığın tamamını kucaklayan bu kutlu Fâtiha, bu sûreyi yücelerden indiren Zâtın, bütün âlemleri her tarafıyla aynı anda gören Rabbü’l-âlemin olduğunun önemli bir delilidir. 5. âyet ile kul, Rabbi ile bir akit yapmaktadır. Allah’a ibadet ve teslimiyet gösteren insana O, dünyada yardım ve hidâyeti, âhirette cenneti vermeyi uhdesine alır.

6 – Bizi doğru yola, Sana doğru varan yola ilet. [4,69]

7 – Nimet ve lütfuna mazhar ettiklerinin yoluna ilet. Gazaba uğrayanların ve sapkınlarınkine değil.

Son âyet doğru yolun somut, gerçekleşmiş şeklini gösterir, mümini geniş düz caddede ilerleyen peygamberlerin nuranî kfilesinin peşine yerleştirir. Örnek ihtiyacını tatmin eder. Fâtiha sûresinin okunması tamamlanınca “öyle olsun, kabul eyle!” mânasına gelen “âmin” denilmesi sünnettir.

2 – BAKARA SÛRESİ

Bakara sûresi Medine döneminde hicretten hemen sonra nâzil olmaya başlamış ve takriben on yıla yayılan vahiy parçaları halinde devam etmiştir. Kur’ân-ı Kerîm’in en uzun sûresi olup 286 âyettir. Hacim itibariyle Kur’ân’ın 1/12’ sini teşkil eder. Kur’ân’ın, ayrıntılı bir özeti durumundadır. Sûre bir mukaddime, dört ana maksat ve bir neticeden oluşur.

Mukaddime: Kur’ân’ın şanını, görevini bildirir ve ondaki hidâyetin temiz kalb taşıyanlar nezdinde âşikâr olup kalbi hasta ve bozuk olanların ondan yüz çevireceklerini bildirir.

Birinci maksat: Bütün insanları İslâma dâvet eder.

İkinci maksat: Özellikle Ehl-i Kitabın yanlışlarını düzeltip Kur'ânı tasdik etmeye çağırır.

Üçüncü maksat: Bu dinin ahkâmını ayrıntılı olarak bildirir.

Dördüncü maksat: Bu hükümlerin yerine getirilmesini sağlayacak müeyyidelere ve teşvik edici hususlara yer verir. Netice: Mezkûr maksadları içeren dâveti kabul edenleri tanıtır; onların dünya ve âhiretteki âkıbetlerini açıklar.

Bismillâhirrahmânirrahîm

1 – Elif, Lâm, Mîm.

Kur'ân-ı Kerîm'in 29 sûresi huruf-i mukattaa denilen bu münferit harfler ile başlar. Müfessirler, bunların mânasız veya tesadüfî olmadığını vurgular, onlar hakkında öne sürülen muhtemel çeşitli izahları nakleder, bununla beraber Allah ile Resulü (a.s.) arasındaki bu şifrelerin kesin mânalarını Allah'a havale ederler. Allah Teâla bu tonlu seslerle sinyaller verip beşeriyetin dikkatlerini çekmekte, bir an için, her işi bırakıp gelecek muazzam gerçekleri dinlemelerini temin etmektedir. Keza Kur'ânın da böyle harflerden ibaret olduğunu, yapabileceklerse bu harfleri kullanarak insanlara da benzerini yapma çabaları hususunda meydan okuduğunu hatırlatmaktadır.

el-Kitab: “Yazılı şey” demektir. Böylece kitap adı verilerek zımnen Kur'ân vahiylerinin yazı ile tesbit edilmesi emredilmektedir. Kur'ân o kitaptır ki kitap denilince, hatıra onun geldiği en mükemmel kitaptır ve diğer bütün kitaplar onun mânasını açıklamak görevindedirler.

Takvâ: Korunma, sakınma demektir. İnsanın, başta küfür ve şirk olarak kendisine zarar veren her türlü kötülükten, haram ve isyandan korunarak ta nihayette cehennem azabından da korunmasını sağlayan değer sistemidir. Muttakî ise, takvâ sıfatını taşıyan kimsedir.

Gayb sözlükte: “Görünmeyen, gözden gizli kalan şey” demektir. Terim olarak “Duyulardan ve insanın ilminden gizli kalan” şeye denilmiştir. Bir şeyin gayb olması, insanlar yönündendir; yoksa Allah için gayb yoktur. Allah Teâla da bize göre gaybdır, fakat O'nun hakkında “gâib” denilemez.

2 – İşte Kitap! Şüphe yoktur onda. Rehberdir müttakîlere! [32,1-2]

3 – O müttakiler ki görünmeyen âleme inanırlar. Namazlarını tam dikkatle ifa ederler. Kendilerine ihsan ettiğimiz nimetlerden infak ederler.

4 – Hem sana indirilen kitabı, hem de senden önce indirilen kitapları tasdik ederler.

Âhirete de kesin olarak onlar inanırlar.

Burada Tevrat, İncil, Zebur gibi kitapların asıllarının Allah tarafından gönderildiğine iman etmenin, dinin temellerinden olduğu bildiriliyor.

Bakara: Sûrenin bu ismi 67-71 âyetlerinde yer alan bakara kıssasından alınmıştır. Bir ineği kesmek gibi cüz'î bir vak'anın ayrıntılı olarak anlatılması, hatta bu uzun sûreye adının verilmesi tuhaf gelebilir. Fakat Kur'ân temel bir kanun ve prensibin tezahürünü ifade eden cüz'î olayları bazan ayrıntılı olarak anlatarak o genel prensibi zihinlere yerleştirmek ister. Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Mûsâ (a.s.)' ın risaletiyle, İsrailoğullarının seciyelerine girmiş olan sığıra tapınma fikrini kesip öldürdüğünü, bu olay ile anlatmaktadır.

5 – İşte bunlardır Rableri tarafından doğru yola ulaştırılanlar. Ve işte bunlardır felah bulanlar.

6 – İnkâra saplananları ise ister uyar ister uyarma onlar için birdir, imana gelmezler. [10,96]

İnkâra saplananlardan burada maksat, Ebû Cehil, Ebû Leheb gibi imana gelmeyeceklerini Allah'ın bildiği muayyen kâfirlerdir. Bütün kâfirler değildir.

7 – Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Gözlerine de bir perde inmiştir. Bunların hakkı büyük bir azaptır. [61,5; 6,110; 4,155]

Bakara sûresinin ilk beş âyeti müminlerin, müteakip iki âyeti kâfirlerin, gelecek 8. âyetten itibaren onüç âyet ise münafıkların bariz sıfatlarını anlatmaktadır.

8 – Öyle insanlar da vardır ki “Allah'a ve âhiret gününe inandık” derler; Oysa iman etmemişlerdir. [63,1]

9 – Akılları sıra Allah'ı ve iman edenleri aldatmayı kurarlar. Kendilerinden başkasını aldatamazlar da farkında değiller. [58,18]

10 – Kalplerinde bir hastalık vardır. Allah da onların hastalıklarını daha da ilerletti.

Bu yalancılıkları, bu samimiyetsizlikleri sebebiyle bunlara gayet acı bir ceza vardır. [9,124-125; 47,17; 47,20]

11 – Ne zaman onlara: “Yeryüzüne fesat saçmayın!” denilse “Biz sadece barışçıyız, ortalığı düzeltmekten başka işimiz yok!” derler. [8,73; 47,11; 2,205]

12 – Gözünüzü açın, bunlar bozguncuların ta kendileridir, lâkin şuurları yok, farkında değiller.

13 – Ne zaman onlara: “Şu güzel insanların iman ettiği gibi siz de iman edin” denilse “Yani o beyinsizlerin inandıkları gibi mi inanalım?” derler. Asıl beyinsizler kendileridir de farkında değiller.

14 – Bunlar iman edenlerle karşılaştıkları vakit “Biz de müminiz” derler. Fakat şeytanlarıyla başbaşa kaldıklarında da: “Emin olun biz sizinle beraberiz, biz onlarla alay ediyoruz” derler.

Şeytan: “Azgınlıkta, şer ve kötülükte kendi benzerlerini çok geçmiş kötü, inatçı” anlamında cins ismi olup cinlerden olduğu gibi insanlardan da olabilir. Cin şeytanlarının ataları İblis olup, bazan özel isim olarak İblîs yerine eş-Şeytan kullanılır.

15 – Allah da kendileriyle alay eder ve azgınlıklarında onlara mühlet verir; böylece onlar bir müddet başıboş dolaşırlar.

Allah’ın alay etmesinden maksat, münafıkların alay etmelerinin karşılığını vermesidir. *Müşâkele* babından olarak, benzer lafızla, tamamen farklı mâna kasetme söz konusudur. Mesela haylazlık ederken sinsice gülen çocuğunu tehdid eden annesi “Sen gül, ben de sana gülerim!” derken, onun gülmesinin tamamen farklı şekilde olması gibi.

Kalbinde iman etmediği halde müslüman görünen kimseye münafık denir. Bunlara İslâm toplumunda müslüman muamelesi yapılır. Böylece:

1. İslâmın sabır ve müsamahası uygulanır.

2. Onların nesillerinden gerçek müminlerin yetişmesine imkân hazırlanır.

16 – İşte onlar hidâyeti alacaklarına, dalâlete müşteri oldular. Ama bu, kârlı bir ticaret olmadı. Çünkü kâr yolunu tutmadılar.

17 – Bunların hali, o kimsenin haline benzer ki aydınlanmak için bir ateş yakar. Ateş çevresini aydınlatır aydınlatmaz Allah onların gözlerinin nurunu giderir ve karanlıklar içinde bırakır, onlar da göremez olurlar. [63,3]

18 – Sağır, dilsiz ve kördürler onlar. Onun için hakka dönmezler. [22,46]

19 – Yahut onların durumu gökten sağnak halinde boşanan ve içinde yoğun karanlıklar, gök gürlemeleri ve şimşekler bulunan yağmura tutulmuş kimselerin durumuna benzer. Yıldırımların verdiği dehşetle, ölüm korkusundan, parmaklarını kulaklarına tıklarlar. Fakat Allah kâfirleri çepeçevre kuşatır. [63,4; 9,56-57; 57,13-15]

20 – Şimşek nerdeyse gözlerini köreltecek. Önlerini aydınlattı mı ışığında yürürler, karanlık çökünce de dikilir kalırlar. Allah dileseydi kulaklarını sağır, gözlerini kör ederdi. Allah gerçekten her şeye kadirdir.

21 – Ey insanlar! Hem sizi, hem de sizden önceki insanları yaratan Rabbinize ibadet ediniz. Böyle yapmakla her türlü zarardan korunmayı ümid edebilirsiniz. [32,3; 30,41; 39,28]

Âyetin son kısmındaki ümidi ifade eden kelime *lealle* olup Arapçada *tereccî* yani ümit ifade eden başlıca edatlardan biridir. Allah Teâlanın sözünde tereccî, ilk bakışta tereddüde yol açabilir. Hâşâ, sanki O'nun neticeleri kesin olarak bilmediği zannını uyandırabilir. Fakat bu sathî bir anlayıştır. Doğrusu şudur: 1. Birçok durumda terecciyi muhataplar bakımından anlamak gerekir. Nitekim meali buna göre vermiş bulunuyoruz. 2. Tereccî üslûbu, hem Allah, hem de kul yönünden matlub olan tutumdur. Zira kulluk tavrı, ümit ve korku arasında olup âkibetten emin olmamayı gerektirir. Öte yandan bu üslupla, Allah, ilahî iradeyi hiçbir şeyin sınırlandırmayacağını bildirmek ister. Kul: “Ben Rabbinin şu emrini yaptım, O da benim için şunu yapar” diyemez.

22 – O Rabbinize ki yeryüzünü size bir döşek, göğü de bir kubbe yaptı.

Gökten yağmur indirip, onunla size rızık olarak çeşitli mahsuller çıkardı.

Öyleyse siz gerçeği bilip dururken sakın Rabbinize eş koşmayın.

Atmosfer tabakası, portakalın kabuğunun portakalı sarması gibi dünyayı çevrelemektedir.

Bu âyette İ'caz delillerinden bir cüz vardır. Yer küresini çevreleyen ilk kısımda çeşitli hava tabakaları bulunur. Bu tabakalar, evrenin muhtelif yerlerinden gelen zararlı ışıklardan dünyayı korur. Sadece dünyadaki hayat için faydalı olanları geçirirler. Binaenaleyh bunlar tavan veya gölgelik durumundadırlar. İşte bulut ve yağmur da göğün bu tabakasında meydana gelir.

23 – Eğer kulumuza indirdiğimiz Kur'ânın Allah'ın sözü olduğu hakkında şüpheniz varsa, haydi onun sûrelerinden birine benzer bir sûre meydana getirin ve Allah'tan başka güvendiklerinizin hepsini çağırın, iddianızda haklı iseniz! [10,37; 11,13; 17,88; 28,49]

Hz. Peygamber (a.s.)'ın nübüvvetinin başta gelen delili, Allah tarafından kendisine verilen Kur'ân-ı Kerîm'dir. Kur'ânın Allah'ın sözü olması, i'caz vasfına sahip olmasıyla tezahür etmiştir. İ'cazı da, itiraz eden kâfirlere *tehaddi* etmesi, yani benzerini yapmaları konusunda onlara meydan okuması ile ortaya çıkmıştır. Bu âyet, tehaddi safhalarının sonuncusudur. Şöyle ki: 1. Kur'ân ilk meydan okuduğunda, Kur'âna benzer bir söz istedi (Tur, 33-34). 2. Uydurma hikâyelerden de olsa on sûrenin benzerini (Hud, 13-14). 3. Hiç değilse bir sûrenin mislini getirmelerini istedi. (Yunus, 38). 4. Tam misli olmasa da kısmen olsun, Kur'âna benzer bir söz söylemeye dâvet etti. Ne nüzul sırasında, ne de ondan sonra bir cevap çıkmadığından i'cazı sabit oldu.

24 – Bunu yapamazsanız -ki hiçbir zaman yapamayacaksınız- çırası insanlarla taşlar olan ve kâfirler için hazırlanmış o ateşten sakının.

25 – İman edip makbul ve güzel işler yapanları müjdele: Onlara içinden ırmaklar akan cennetler vardır. Öyle cennetler ki ne zaman, meyvelerinden kendilerine birşey ikram edilirse: “Bu, daha önce de dünyada yediğimiz şey!” diyecekler. Oysa bu, onların aynısı olmayıp, benzeri olarak kendilerine sunulacaktır. Orada onların tertemiz eşleri de olacak ve onlar orada devamlı kalacaklardır.

Cennetlikler için, cennetlerde tertemiz, pampâk eşler, yani erkekler için hanımlar, hanımlar için kocalar vardır. Bunlar sadece temiz değil, her yönden temizlenmişlerdir. Hem her türlü maddî pisliklerden hem de ahlâksızlık, geçimsizlik gibi manevî kirlilerden. Dünyada da bu mutlulukların benzeri bulunabilir. Fakat başta gelen önemli fark, dünyanın geçiciliğine karşı, cennetin daimî olmasıdır. Birtakım kimseler, bu gibi müjdelerde, bilhassa yemek, içmekten, kadınlardan bahsedilmesine itiraz etmek istiyorlar ve: “Dine ait duygular, insanı bunlardan kesip, yalnız ruhanî lezzetler ile uğraştırmalı” diyorlar. Fakat şurası gariptir ki, böyle diyenlerin hepsi bedene ait bu iki çeşit zevk için can verenlerin yanında ortaya çıkıyor. Halbuki bu müjdeler, görüldüğü üzere, her yönü kapsayan eksiksiz zevkleri bir araya getirmektedir. Ve âhîret zevklerinde dünyadaki zevklerden hiçbirinin benzerinin eksik olmadığını ve bunun karşısında dünyaya ait şehvetlerin âdiliğini, çirkinliğini de gösteriyor.

26 – Allah gerçeği açıklamak için bir sivrisineği, hatta onun ötesinde olan bir şeyi misal getirmekten çekinmez. İman edenler onun Rablerinden gelen gerçek olduğunu bilirler. Kâfirler ise “Allah böyle misal vermekle ne kastediyor” derler. Allah bu misal ile birçoklarını şaşırtır, yine onunla bir çoklarını yola getirir; ancak bununla fâsıklardan başkasını şaşırtmaz. [22,73; 29,41; 14,24; 74;31; 13,19-25]

Fısk kelimesinin sözlük anlamı “çıkmaq, huruc etmek” dir. Nitekim delikten çıkan farelere “fâsıklar” denir. Dini terim olarak fâsık “büyük günah işlemek suretiyle Allah’a itaat çizgisinden çıkan” mânâsındadır ki küçük günahlarda ısrar etmek de bu bölüme girer. Şer’î bakımdan fıskın üç derecesi vardır. Birincisi: Günahı çirkin saymakla beraber, ara sıra günah işlemek. İkincisi: Üzerine düşerek devamlı günah işlemek. Üçüncüsü: Çirkinliğini inkâr ederek yapmaktır. Bu üçüncü tabaka küfür derecesidir. Fâsık bu duruma gelmedikçe Ehl-i sünnet mezhebinde kendisinden mü’min adı alınmaz. Şu halde fâsık vasfı içinde kâfirler bulunacağı gibi, imanını kaybetmemiş olanlar da bulunabilir. Mu’tezile mezhebindekiler bu kısmı ne mümin, ne kâfir saymayıp, ikisi ortası saymışlar. Hâriciler ise, üçünü de kâfir saymışlardır.

27 – Bu fâsıklar o kimselerdir ki Allah’a kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler. Allah’ın riayet edilmesini emrettiği ilişkileri keserler ve

yeryüzünde fitne ve fesat çıkarırlar. İşte bunlar ziyana uğrayanların ta kendileridir. [2,63]

28 – Ey kâfirler! Allah'ı nasıl inkâr edebilirsiniz ki siz ölü iken size hayatı veren O'dur. Şunu bilin ki tayin ettiği vâde gelince sizi öldürecek, yine diriltecek ve sonunda O'nun huzuruna götürüleceksiniz. [52,35; 76,1; 40,11; 45,26] {KM, Hezekiel 37,1-14; İşıya 26,19; Daniel 12,2-3; Yuhanna 5,21; Romalılara 4,17}

29 – O'dur ki yeryüzünde bulunan her şeyi sizin için yarattı. Sonra iradesi yukarıya yönelip orayı da yedi gök halinde sağlamca nizama koydu. O her şeyi hakkıyla bilir. [41,9-12] {KM, Tesniye 10,14; I Krallar 8,27}

Yeryüzünde mevcut her şeyden insanlar için bir faydalanma yönü vardır. Bu faydalanma şekli bazısında müsbet, bazısında menfi bir durumdadır. Hepsinin faydalı olması, her birinin, her şekilde ve herkes için faydalı olması demek olmaz. Bir kısmında zararlı olma durumu da vardır.

Haram kılınan şeyler ile kazanılmış şahsî mallar dışında dünyadaki her şey mübahtır. Buna Fıkıh ilminde ibahe-i asliyye denir ki dayandığı başlıca naslardan biri bu âyet-i kerimedir. “Canlar, ırz ve namusun dışında, varlıkta aslanan, mübah olmalıdır. Özel bir haram delili bulunmadıkça, mübah ile amel olunur” şeklindeki fıkıh kaidesi bu âyetten alınmıştır. Yalnız akıllara kalsaydı kimi hep mübah der, kimi hep haram der, kimi de şaşırır kalırdı. Nitekim vahiy aydınlığından uzak yerlerde böyle olmuş ve olmaktadır. Burada şuna dikkat etmek gerekir ki bu serbestlik, insanların tümüne eşit olarak yapılmış, insanlar insan için yaratılmamış ve birbirlerine mübah kılınmamıştır. Bunun için insanların canları, ırzları birbirlerine mübah değildir. Hatta bir insan kendi canını, ırzını bile dilediği gibi kullanmaya izinli değildir. İnsanlar, kendileri için değil Allah'a kulluk için yaratılmışlardır.

Yedi gök: Müfessirlerin çoğuna göre dünyanın üstünde bütün yıldızların süslediği maddî âlemin hepsi bir gök olup, yedi semanın birincisidir. Ve bunun ötesinde bundan başka altı sema daha vardır. “Biz dünya semasını yıldızlarla süsledik.” [37,6] âyeti de bu mânada açıktır.

30 – Rabbin meleklere: “Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım” dediği vakit onlar: “Â! Oradaki nizamı bozacak ve yeryüzünü kana bulayacak bir mahlûk mu yaratacaksın? Oysa biz sana devamlı hamd, ibadet yapıp, Sen'i tenzih etmekteyiz” dediler. Allah: “Ben, sizin bilmediğiniz pek çok şey bilirim” buyurdu. {KM, Tekvin 1,26}

Tesbih: Allah Teâlayı tenzih etmek, yani Zatını i'tikad, söz ve amel bakımından şanına lâyük olmayan her türlü kusurdan yüce tutmaktır.

Hilâfet, “vekâlet” yani başkasına vekil olmak mânasına gelir. Bu vekâlet, ya aslın kaybolmasından veya bir ihtiyaçtan veya aczden, yahut da sırf, asilin, vekiline bir şeref bahşetmek lütfunda bulunmasından ileri gelir. Ve işte Cenab-ı Allah’ın yeryüzünde velilerini halife seçmesi, bu son nevidendir.

31 – Ve Âdem’e bütün isimleri öğretti. Müteakiben önce onları meleklere göstererek: “İddianızda tutarlı iseniz haydi Bana şunları isimleriyle bir bildirin bakalım!” dedi. {KM, Tekvin 2,20}

32 – “Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan Sensin” dediler.

33 – Allah: “Âdem! Eşyanın isimlerini onlara sen bildir” dedi. O da isimleriyle onları bildirince Allah buyurdu: “Ben size demedim mi ki göklerin ve yerin sırlarını Ben bilirim.” Ve Ben sizin gizli açık yapmakta olduğunuz her şeyi de bilirim.” [20,7; 27,25]

34 – O vakit meleklere: “Âdem için secde edin!” dedik. İblis dışındaki bütün melekler secde ettiler. İblis bunu yapmadı, kibrine yediremedi ve kâfirlerden oldu.

35 – Ve dedik ki: “Âdem! Eşinle birlikte cennete yerleşin, oradaki nimetlerden istediğiniz şekilde bol bol yeyin, sadece şu ağaca yaklaşmayın. Böyle yaparsanız zalimlerden olursunuz.” [7,19-20; 20,120] {KM, Tekvin 3,6; 3,22; 2,15-17}

“Bu cennet, dünyada bir bahçedir. Zira Hz. Âdem (a.s.) dünyada yaratılmıştır.” diyen müfessirler vardır. Fakat ekseri müfessirlere göre maksat ebedî cennettir.

36 – Derken Şeytan onların ayaklarını kaydırarak içinde buldukları nimet yurdundan çıkardı. Biz de: “Haydi, dedik, birbirinize düşman olarak yeryüzüne inin. Siz orada belirli bir süre ikamet edip yararlanacaksınız.”

37 – Büyük pişmanlık duyan Âdem, Rabbinden birtakım kelimeler öğrenip onlara göre hareket etti. Rabbine yalvardı. Allah da tövbesini kabul etti. Zaten O tövbeyi kabul eder, merhameti boldur. [9,104; 25,71; 4,17-18].

Tevrat Hz. Adem’in tövbe etmesinden bahsetmez.

Allah insanın dünyadaki çilesini geçici kılmıştır. Halife olmak üzere yaratılan Âdem’in fitratından ilim gücü yok edilmemiştir. Vuku bulan zelle henüz tabiat (huy) haline gelmemiştir. Onun için bu musîbetten hemen sonra, bu yaratılışıyla Rabbine döndü ve O’nun kendisine bazı kelimeler telkin ettiğini sezdi ve o kelimeleri alıp onlarla amel etti. Bu kelimeler 7,23’de bildirilmiştir.

38-39 – Dedik ki: “İnin oradan hepiniz! Artık ne zaman Ben’den size doğru yolu gösteren rehber gelir de kim ona uyarsa, onlara hiç bir korku

olmayacak, hiç üzülmeyecekler de. İnkâr edip âyetlerimizi yalan sayanlar ise cehennemliktirler, hem de orada ebedi kalacaklardır.” [20,123; 7,24-35]

40 – Ey İsrail’in evlatları! Hatırlayın ve düşünün size ihsan ettiğim nimetimi.

Bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki Ben de size karşı ahdimi yerine getireyim ve yalnız Ben’den korkun! [44,30-34; 5,20] {KM, Tekvin 15,18; 17,2-14}

İsrail, Yâkub (a.s.)’ın lakabı olup İbranîcede “Allah’ın kulu” “Allah’ın seçkini” mânasına geldiği bildirilir. Bu hitap tarzında, Yahudileri iman etmeye bir teşvik vardır. Yani: “Ey Allah’ın seçkin bir kuluna evlatlıkla bağlanmış olan Tevrat Ehli! Bu vasfınıza ve o aslınıza lâayık bir tutum izleyin!”

Allah Teâla Hz. Âdem ve evladından, Kendisi tarafından gelecek olan talimata uymalarını istemiştir. Bunu bir ahid tarzında bildirmiştir (2,38). İsrail evlatlarının Tevratı kabul etmeleri ile de, bu ahid Tevratla pekiştirilmiş, geleceği bildirilen peygamberlere ve son peygamber Hz.Muhammed (a.s.)’a iman ederek bu ahdi yerine getirmeleri emredilmiştir.

41 – Sizin yanınızda bulunan Tevratı tasdik etmek üzere indirdiğim Kur’ân’a iman edin, onu inkâr edenlerin başını siz çekmeyin. Âyetlerimi az bir fiatla, yani dünya menfaati karşılığında satmayın. Asıl Bana karşı gelmekten sakının! [2,89.91.97.101; 3,81; 4,47; 5,48; 6,92; 35,31; 46,12.30]

Maksat: Tevratın asli şeklidir.

42 – Hakkı batıla karıştırmayın, bile bile gerçeği gizlemeyin.

43 – Hem namazı tam kılın, zekâtı verin, rükû edenlerle beraber siz de namaz kılın.

44 – Halka iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz yoksa?

Halbuki siz Tevratı okuyup duruyorsunuz.

Artık aklınızı başınıza almayacak mısınız? [11,88]

45 – Sabır göstererek, namazı vesile ederek Allah’tan yardım dileyin. Gerçi bu çok zor bir iştir, fakat içi saygı ile ürperenlere değil. [29,45]

Bütün bu emirler ve yasaklar İsrailoğullarına hitab etmekle beraber, hükmü onlara mahsus değildir. “Bunlar İslâm şeriatında da vardır. Siz de bunlara İman ve itaat ediniz” demektir. Zira Tefsir usulündeki bir kurala göre “Sebebin hususiliği, hükmün umumiliğine mani değildir”

46 – İçi saygı dolu olan bu müminler, Rab’lerine kavuşacaklarını ve O’na döneceklerini iyi bilirler.

47 – Ey İsrail’in evlatları! Size ihsan ettiğim nimetimi ve vaktiyle sizin atalarınızı diğer insanlara üstün kıldığımı hatırlayın.

Kendi zamanlarında yaşayan insanlara üstün kılınmışlardı.

48 – Öyle bir günden sakının ki o gün hiç kimse başkasının yerine birşey ödeyemez, kimseden şefaath kabul edilmez, hiç kimseden fidye alınmaz, hem onlara yardım da edilmez. [31,33; 26,100-101; 37,25]

Mu’tezile bu âyetten, büyük günah işleyenlere şefaatin fayda vermeyeceği sonucunu çıkarmıştır. Ehl-i sünnete göre âyet kâfirler hakkındadır ve hitap, küfürde ısrar edenlere mahsustur. Zira İsrailoğulları, kendilerinin babaları ve dedeleri olan peygamberlerin, her hal ve durumda, kendilerine şefaath edeceklerini iddia ediyorlardı. Bu âyet, bunu reddediyor. Yoksa şefaatin muteber olduğuna dair âyetler mevcuttur. İleride ele alınacaktır. Ayrıca kesin hadisler de vardır. Kabul edilmeyecek şefaath, herkesin kendiliğinden ve Allah’ın iznine bağlanmadan, yapılacağı düşünülen şefaathlerdir. Şu halde kendiliklerinden şefaath edebilirler zannıyla nebîlere ve velîlere tapılmamalı, ancak Allah’a ibadet etmelidir ki O, istediğine, istediği zaman şefaath ettirir.

49 – Hem sizi en feci işkencelere uğrattıkları zaman Firavun’un adamlarından kurtardığımızı da hatırlayın. Onlar sizin dünyaya gelen erkek çocuklarınızı kesiyor, kız çocuklarınızı ise kötülük için hayatta bırakıyorlardı. İşte bunda size Rabbiniz tarafından çetin bir imtihan vardı. {KM, Çıkış 1,15-16}

Firavun, Mısırda Amalika hükümdarlarının lakabıdır. Çoğulu *Feraine*’dir. Nasıl ki Türk krallarına hakan, Rum krallarının bazısına kayser, bazısına herakl (Herakliyus), Habeş krallarına necaşi, Yemen meliklerine tûbba’, İran hükümdarlarına kisrâ deniliyordu.

50 – Yine hatırlayın ki sizin geçmeniz için denizi yarmış, sizi kurtarıp, siz bakıp dururken gözlerinizin önünde Firavun hanedanını boğmuştu. {KM, Çıkış 14,16-30; Mezmurlar 78,13; 106,9-11}

Bu âyet-i kerime, hürriyetin, başta gelen nimetlerden olduğunu hatırlatıyor. İnsanın başka birinin eli altında ve istediği tarzda çalıştırabileceği bir halde bulunması, üstelik bir de ağır, zor, pis işlerde kullanılması, azap şekillerinin en şiddetlilerinden olduğunda şüphe yoktur. Hatta buna mâruz kalanlar ekseriya ölümü temenni ederler. İşte Cenab-ı Allah’ın burada açıkladığı birinci nimet, bu kötü azaptan kurtulma nimetidir.

51 – Ve bir vakit Mûsâ’ya kırk gecelik bir süre ayırmıştık. Ama siz Mûsâ’nın ayrılmasından az sonra, buzağıyı ilah edinip öz canınıza

kıymıştınız. [7,142; 2,54.92; 4,153; 7,148; 20,85-97] {KM, Çıkış 14,18; Tesniye 9,9.16}

52 – Bundan sonra Biz sizi affettik ki şükredesiniz.

53 – Mûsâ’ya Kitap ve Furkan’ı verdik, ta ki doğru yolda yürüyebilesiniz. [28, 52-53; 21,48; 3,4; 25,1; 8,29]

Furkan: Tevrat’ın bir sıfatı veya Tevrat’taki şer’i hükümler veya Tevrat’tan ayrı olarak *yed-i beyza* ve *asâ* gibi mucizeler yahut bir zafer ve ferah olabilir.

54 – Mûsâ kavmine dedi ki: “Ey kavmim! Sizler buzağıya tutulmakla kendinize çok yazık ettiniz. Derhal Yaradanınıza tevbe edin! Nefsinizin kötü arzularını kesin! Allah yolunda kendinizi öldürün! Böyle yapmanız sizi Yaratan nezdinde daha hayırlıdır.” Böylece Allah da sizin tövbelerinizi kabul etsin. Çünkü o tövbeleri çok kabul eder, merhamet ve ihsanı boldur. {KM, Çıkış 32,27-28}

Âyetteki “nefislerinizi öldürün” mefhum olarak üç mânaya gelebilir. 1- Hakikî mânası ki herkesin kendi kendini öldürmesi, yani intihar etmesidir. Lakin böyle olsaydı muhatap olacak kavim kalmaz veya ancak âsiler kalırdı. Şu halde kastedilen mâna bu değildir. 2- Esasen kardeş olan bir kavmin fertlerine, haydi bakalım şimdi birbirinizi öldürünüz demektir. Tefsirciler çoğunlukla bu mânayı gözetmişlerdir. Tur’a giden Hz. Mûsâ (a.s.)’ın arkasından Samirî, altından buzağı heykeli yapmış, önce bağırtmış ve Apis öküzüne tapan Mısırlılar ve diğer puta tapıcılar gibi İsrailoğullarının bir kısmını, “İşte Mûsâ bunu aramaya gitti.” diyerek ona taptırmış, çok yakın bir zamanda bizzat şahid oldukları nimetlere karşı nankörlük edip bir bozgun ve karışıklık çıkarmış, kavmin diğer bir kısmı Hz. Harun (a.s.) ile beraber bu gidişi önleyememişlerdi. Hz. Mûsâ’nın dönüşüne kadar bu şirk iyice yayılmıştı. O dönünce Furkanın hükmüyle, hem buzağıya tapanlara, hem de onları önlemeyip bekleyenlere hemen tövbe etmelerini ve tevbe edenlerin, etmeyenleri derhal öldürmelerini emretmiştir. Bu iç savaş Allah’ın izniyle zaferle sonuçlanmıştı ki burada o nimet hatırlatılıyor. 3- Sırf mecazî mânası ile “nefsani isteklerinizi öldürünüz.” Bu gerçek tefsir olmayıp işarî bir mânadır. “Yani günahlarınıza pişman olarak gam ve kederden canınızı çıkarın yahut şehvetlerden menetmekle riyazet ediniz.”

55 – Bir zaman da: “Ey Mûsâ! Biz Allah’ı açıkça görmedikçe sana inanmayız” dediniz. Bunun üzerine derhal sizi yıldırım çarptı, siz de bakakaldınız.

56 – Siz bir müddet ölü vaziyette kaldıktan sonra, şükredersiniz ümidiyle sizi dirilttik.

Bunu yapanlar, elbette İsrailoğullarının hepsi değildi. Bu ısrar üzerine mikatta yıldırma yakalananlar, seçilen yetmiş kişi idi.

57 – Üzerinize bulutları gölge yaptık.

Size kısmet ettiğimiz helâl hoş rızıklardan yiyesiniz diye kudret helvası ve bıldırcın indirdik.

Fakat nankörlük etmekle onlar Biz’e değil, kendilerine yazık ediyorlardı. [7,160; 20,80] {KM, Çıkış 13,21; 16,13-15}

58 – Bir zaman da şöyle dedik: “Şu şehre girin ve orada istediğiniz yerden bol bol yeyin!

Şehrin kapısından secde ederek, saygılı bir tavırla girin ve “hıtta “başlıca dileğimiz affedilmektir” deyin ki suçlarınızı affedelim; iyilik yapanların mükâfatlarını daha da artıracacağız. [4,154; 7,161]

Maksat: Beyt-i Makdis veya Eriha şehridir.

Hız. Peygamber (a.s.m.) bu ayetle ilgili şu açıklamayı yapmıştır: “Onlar secde etme yerine kapıdan kışları üzerine sürünerek girdiler. “Hıtta” demek yerine ise “habbe fi sa’re” dediler.” [Buhari ve Müslim Bakara sûresinin tefsirinde]

59 – Ne var ki o zalimler sözü değiştirip başka şekle koydular.

Biz de o zalimlere, itaat dışına çıktıkları için, gökten acı bir azap indirdik.

60 – Bir zaman da Mûsa kavmi için su arayıp Allah’a yalvarmıştı.

Biz de: “Asanı taşa vur!” demiştik.

Bunun üzerine o taştan on iki pınar fişkirmiş, her bölük kendine mahsus pınarı bilmişti.

“Allah’ın rızıkından yeyin için, fakat sakın yeryüzünde fesat çıkararak taşkınlık yapmayın!” demiştik. [7,160; 20,20; 26,45] {KM, Çıkış 17,6; 15,27}

61 – Bir vakitşöyle dediniz: “Mûsa! Biz bir çeşit yemeğe imkânı yok katlanamayız.

O halde bizim için Rabbine yalvar da yerin bitirdiği sebzesinden, kabağından, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından çıkarsın.”

Mûsa da: “Ne o!” dedi, “Siz, daha üstün olanı vererek daha düşük olanı mı almak istiyorsunuz?

Pekâla, şehre inin, işte istediklerinizi orada bulursunuz!”

Üzerlerine horluk ve yoksulluk damgası basıldı ve neticede Allah'tan bir gazaba uğradılar. Evet öyle! Çünkü onlar Allah'ın âyetlerini inkâr ediyor ve haksız yere peygamberleri öldürüyorlardı.

Öyle oldu; çünkü onlar isyan ediyor ve sınırı aşıyorlardı.

Mısır: hem özel isim olarak bu isimle bilinen bir ülke, hem de cins ismi olarak “şehir” anlamına gelebilir. Fakat İsrailoğulları, Mısır'dan çıkışlarından sonra, oraya tekrar dönmediklerinden, tefsircilerimiz bunun cins isim olarak, Kudüs diyarındaki kasabalardan herhangi birinin olabileceğini söylemişlerdir. M. Hamidullah âyetin tefsirinde şöyle der: “Yahudiler, Kudüs diyarını çevreleyen şehirlere hücum etmekten korkuyorlardı. Hz. Mûsa, onlara: “Canınız o sebzeleri istiyorsa onlar o şehirde. Sıkı ise gidin oradan temin edin!” demek istemişti.

62 – İman edenler, Yahudiler, Hıristiyanlar, Sabîiler... Her kim Allah'a ve âhiret gününe (gerçekten) iman eder ve amel-i salih işlerse, elbette onların Rab'leri yanında mükafatları vardır. Onlar için herhangi bir korku olmadığı gibi kendilerini üzecek bir şeyle de karşılaşmazlar. [7,158; 11,17; 10,62; 41,30; 5.69, 22,17] {KM, Matta 2,23; Resullerin işleri 2,22}

Âyetin ilk kelimesindeki “İman edenler”den maksat, birçok müfessire göre, dış görünüşte iman ettiklerini söyleyen münafıklardır. Zira daha sonraki kısımda gerçek iman edenlerin bulunması, bu tefsire bir karine teşkil etmektedir. Âyetteki “Her kim Allah'a ve âhiret gününe iman eder ve amel-i sâlih işlerse” cümlesiyle beyan buyurulan gerçek iman edenlerin, Hz. Muhammed (a.s.)'ın peygamber olarak gönderilmesinden sonrakiler diye tefsir edilmesi lâzım geldiğinde hiç şüphe yoktur. Hz. Muhammed'in nübüvvetinden önce Allah'a ve âhirete iman eden ve iyi amel işleyenler bile, Tevrat ve İncil hükmünce geleceğin büyük Peygamberine iman ile yükümlü idiler. Böyle iken Hz. Muhammed'in peygamberliğinden sonra onu inkâr edenler arasında gerçek iman ehli bulunduğu varsayımına imkân kalır mı?

Âyette zahirî îman sahipleri, Yahudi, Sabîî ve Hıristiyanlarla bir tutulmuş ve hepsinin kurtuluşu, Kur'ân'da bildirilen rükünleriyle kâmil iman ve salih amel şartına bağlı kılınmıştır. Böylece İslâm dininin dâvet ve hidâyetinde, bütün insanlara açık evrensel bir din olduğu âşikâr olmaktadır. Demek doğumla ilgili olan, ırk gibi bir din anlayışı değil, tahkikî bir iman esastır.

Yahûd: Arapçada bu kelime “tövbe etmek” veya “Yahudi olmak” anlamına gelir. Yahut cins ismi olup kavmin veya boyun adıdır. Tekili ise Yahûdi olup o kavme mensup olan kişiye denilir.

Nasârâ: Tekili nasrânî olup, Hıristiyanlar mânasına gelir. Hz. İsâ (a.s.)'ın yaşadığı Nâsıra şehrine mensubiyeti belirtir.

Sabiîn: Dilde “*Sabie*” “bir dinden çıkıp başka dine girmek” demektir. Bazı Tefsirler İslâm, Yahudi ve Hıristiyanların dışında kalan diğer dinlerin mensupları diye açıklarlar. Ayrıca meleklerle veya yıldızlara tapan insanlar olduğu söylenmiştir. Âlemin tek Yaratıcısına inanmakla birlikte, dünyanın ve insanların yönetiminin gök cisimlerine bırakıldığını ileri sürerler. Hz. İbrâhim (a.s.) bunları irşad için gönderilmişti. Günümüzde yıldız falına inanma ve yıldızların gücüne sığınma bunlardan kalmadır.

63 – Ey İsrail'in evlatları! Bir vakit de Tevratı uygulayacağınıza dair sizden söz almış, sonra bu ahdi bozduğunuz için Dağı üzerinize kaldırarak demiştik ki: “Size verdiğimiz Kitaba kuvvetle sarılın ve muhtevasını iyi inceleyip ders alın ki kötü akıbetten korunasınız.” [7,171; 23,20; 95,2] {KM, Çıkış 34,27}

Dağı: Yani “Sina dağı” (Tur-i Sinâ).

64 – Bundan sonra yine yüz çevirdiniz. Eğer üzerinizde Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı elbette hüsrana uğrayanlardan olurdunuz.

65 – İçinizden cumartesi günü haddi aşanları elbette bilirsiniz. Biz böyle yapanlara “Aşağılık maymun olun!” dedik. [7,163-166; 5,60]

66 – Bunu, hem bu hâdiseye şahit olanlara, hem de sonradan gelecek olan nesillere bir ibret ve korunacaklara da bir öğüt kıldık.

67 – Bir vakit de Mûsâ kavmine: “Allah, bir sığır kesmenizi emrediyor” demiş, onlar da: “Ay! Sen bizimle alay mı ediyorsun” diye cevap vermişlerdi. Mûsâ da “Öyle cahillere katılmaktan Allah'a sığınırım” demişti. {KM, Sayılar 19,1-3; Tesniye 21,1-3.8}

Sûrenin adı, bu âyette başlayan bakara kıssasından alınmıştır. Bakara, “bakar”ın müennesi veya tekilidir. Bakar, manda cinsine de şamil olmak üzere sığır cinsinin genel ismidir. Buna göre bakara: erkek veya dişi sığır, yani bir inek veya bir öküz, bir deve veya bir tosun veyahut bir manda olabilir.

68 – Bunun üzerine Mûsâ'ya: “Peki öyleyse Rabbine yalvar da onun ne olduğunu bize açıklasın” dediler. Mûsâ: “Rabbim şöyle buyuruyor: O sığır ne pek geçkin, ne de körpe olmayıp orta yaşta dinç bir inek olacaktır” Haydi size emredilen işi yapın bakalım” dedi.

69 – Bu sefer dediler ki: “Rabbine yalvar da onun rengini bize bildirsın” O da: Allah diyor ki: “O, bakanların içini açan parlak sarı bir inek olacaktır” dedi.

70 – Onlar yine dediler ki: Bizim adımıza Rabbine yalvar da onun nasıl olacağını bize iyice bildirsın.

Zira istenen sığır, bize diğerlerine benzer geldiğinden tereddütte kaldık. Ama inşaallah asıl istenen sığırı buluruz.

71 – Mûsâ: “Rabbim şöyle diyor: O inek, ne toprağı sürmek için çifte koşulmuş, ne de ekin sulamada çalıştırılmış olmayan, salma ve her kusurdan uzak, hiç alacası bulunmayan bir inek olacaktır.”

Onlar: “İşte şimdi gerçeğı tam anlayacağımız tarzda bildirdin” diyerek nihayet sığırı kestiler ki az kaldı yapmayacaklardı.

Tevrat bu olaya değinir (KM, sayılar 19,1-3). Fakat, Yahudilerin gereksiz sorularla işi uzatıp bu görevi savsaklamaya çalıştıklarına yer vermez.

72 – Hani siz bir adam öldürmüştünüz de peşinden katilin kim olduğu hakkında birbirinizle kavgaya tutuşup suçu üzerinizden atmıştınız.

Halbuki Allah sizin gizlediğınızı meydana çıkaracaktı.

73 – Bunun üzerine dedik ki: “Kestiğiniz sığırın bir parçasıyla o maktûlün cesedine vurun” (Vurulunca da o diriliverdi.)

İşte Allah bunu nasıl diriltiliyse ölüleri de öyle diriltir.

Aklınızı iyice kullanasınız diye âyetlerini size gösterir. [2,259-260]

Allah Teâla inek kesme emri ile onların içlerine yerleşmiş sığıra tapma geleneğini kesmek istiyordu. Taptıkları nesnenin âcizliğini gösteriyordu. Ayrıca onun parçalarından biri ile ölüye vurulmasını emredip bir ölüyü diriltilerek mûcize göstermek istiyordu. Bunun topluca görülmesi için, böyle bir merasim düzenlendiğı anlaşılıyor. Buna benzer bir kıssa Tevrat’da yer alır (Tesniye, 21,1-9)

74 – Sonra bunun arkasından kalpleriniz katılaştı, artık onlar taş gibi, hatta ondan da katı!

Çünkü öyle taş var ki içinden ırmaklar fişkırır.

Öylesi var ki çatlar da bağrından su kaynar.

Ve öylesi var ki Allah’a olan tazimi sebebiyle yukarıdan düşüp parçalanır.

Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.

75 – Nasıl olur onların size güvenmelerini beklersiniz ki onlardan bir zümre vardı ki Allah’ın kelamını işitip akılları aldıktan sonra, bile bile onu tahrif eder, değıştirirlerdi. [3,78; 4,46; 5,13] {KM, Yeremya, 8,8; 7,22-24}

76 – Onlar iman edenlerle karşılaştıklarında “Biz de iman ettik” derler.

Kendi aralarında kaldıklarında ise: “Ne yapıyorsunuz? derler, Rabbinizin huzurunda aleyhinize hüccet edinsinler diye mi tutup Allah’ın size açtığı gerçeğı onlara söylüyorsunuz?”

Hiç aklınızı kullanmıyor musunuz?”

77 – Bilmiyorlar mı ki Allah onların gizlediklerini de bilir, açıkladıklarını da?

78 – Onların bir kısmı da ümmîdir. Kitap nedir bilmezler.

Bütün bildikleri, kendilerine anlatılan birtakım kuruntu ve uydurmalarıdır.

Onlar sadece bir zan içindedirler.

79 – Elleriyle kitap yazıp, biraz para almak için:“Bu Allah tarafındandır” diyenlerin vay haline!

Vay o ellerinin yazdıklarından ötürü onlara!

Vay o kazandıkları vebal yüzünden onlara!

80 – Bir de derler ki: “Cehennem ateşi, sayılı birkaç gün dışında bize asla dokunmayacak”

De ki: “Buna dair Allah’tan garanti mi aldınız? Aldıysanız ne âla, Allah vâdinden asla caymaz.”

Yoksa kesin bilmediğiniz şeyi mi Allah adına söylüyorsunuz?

81 – Hayır, durum hiç de öyle değil.

Günah işleyip de günahın kendisini her taraftan kuşatıp kapladığı kimseler var ya, işte onlar cehennemlidir.

Hem de orada ebedî kalacaklardır.

82 – İman edip makbul ve güzel işler yapanlar ise,

İşte onlar da cennetlidir.

Hem de orada ebedî kalacaklardır. [4,124]

83 – Bir vakit İsrailoğullarından söz alıp: “Allah’tan başkasına ibadet etmeyin. Anneye babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara güzel muamele edin, İnsanlara tatlı söz söyleyin, namazı hakkıyla eda edin, zekâtı verin” demiştik.

Sonra pek azınız hariç, sözünüzden döndünüz. Hâla da yüz çevirmektesiniz. [17,23-26; 31,13-15]

84 – Hani sizden, “Birbirinizin kanını dökmeyin, birbirinizi ülkenizden çıkarmayın” diye söz almıştık, siz de bunu kabul etmişsiniz.

Buna siz de şahitlik edersiniz.

85 – Ama işte siz birbirinizi öldürüyor, bir kısmınızı yurdunuzdan çıkarıyor, onlara karşı günaha ve zulümde birbirinizi destekliyorsunuz.

Bununla beraber, onlar esir olarak gelirlerse fidyelerini verip onları kurtarıyorsunuz.

Halbuki aslında onların çıkarılması size haram kılınmıştı.

Ne o, Kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını red mi ediyorsunuz?

İçinizden böyle yapanların elde edeceği netice, dünya hayatında rüsvaylıktan başka bir şey değildir.

Kıyamet günü ise en şiddetli azaba itilirler.

Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.

Hicretten önce Medine'deki Yahudi kabilelerinden Benî Kurayza Evs, Benî Nadîr ise Hazrec ile anlaşma yapmışlardı. Bunlar, birbiri ile savaşınca Yahudi müttefikleri de savaşa katılıyor, Böylece Yahudiler de birbiri ile savaşıyorlardı. Fakat esir düşenler arasında Yahudi varsa fidye alarak serbest bırakıyorlardı. Fidyeye almaları ayıplanınca "Cevaz var" demeleri üzerine, onlar "savaşma" yasağını ne yapacaksınız? diye sıkıştırılıp çelişkileri sergileniyor.

86 – İşte onlar âhiretlerini harap ederek, ona mukabil dünya hayatına müşteri olmuşlardır.

Onun için, bunların cezası asla hafifletilmez, kendilerine yardım da edilmez.

Dünya, ednâ ism-i tafdilinin müennesi olup "en yakın" veya "pek alçak" mânasına bir sıfattır. Kur'ân'da geçen *el-hayatu'd-dünya* aslında "dünya hayatı" değil, dünya hayat, yani aşağılık ve alçak hayat anlamındadır. Veyahut bugün fiilen içinde bulunulmak itibariyle "en yakın bulunan hayat" demek olur.

87 – Biz Mûsâ'ya kitap verdik. Ondan sonra peşpeşe peygamberler gönderdik. Meryem'in oğlu İsa'ya da mucizeler, açık deliller verdik ve onu Ruh'ul Kudüs (Cebrâil) ile destekledik.

Demek size her ne zaman bir peygamber gelip de nefislerinizin hoşlanmadığı bir şey getirirse kafa tutacak, onların kimine yalancı deyip kimini öldüreceksiniz ha! [5,44; 2,117; 3,47.59; 19,35]

Hiz. Meryem, Kur'ân'da adı geçen tek hanımdır.

Ruh'ul-Kudüs hakkında: [2,253; 5,115;16, 102] {KM, Mezmurlar 51,13; İşıya 63,10-11}

İsâ: Süryanîce İşû'dur. Nitekim bazı Hıristiyanlar Yesû, Frenkler Jesus derler. Bunun ism-i mensubu (sıfatı) olan Jezvit (Jesuite) İsevî, diğer bir tabirle Yesû demek ise de Katolik papazların özel olarak kurdukları cemiyete has bir isim olmuştur.

Meryem: Süryanî dilinde “hizmetkâr” demektir. Ruhu’l-kudüs: Kelime olarak, fevkalade temizlik, nezahet yahut bereket ruhu veya mukaddes ruh mânasına gelir. Ekseri müfessirlerce Cebrâil (a.s.) olarak tefsir edilmektedir.

88 – “Kalplerimiz perdelidir” dediler. Öyle değil! Kâfirlikleri sebebiyle Allah onlara lânet etti.

Onun için pek az iman ederler. [41,5; 4,155] {KM, Tekvin 17,7; Levililer 12,4; Tesniye, 30,6; Yeremya 9,26}

Âyette geçen *gulf*, *ağlef*’in çoğuludur. *Gulfe* veya *gılaf*’dan “kabuklu” yani “sünnetsiz” ya da “kılıflı” demektir ki burada kelime “kaşarlanmış” mealindedir. O Yahudiler böyle diyerek Hz. Muhammed (a.s.)’ın dâvetine karşı kalplerinin kapalı olduğunu ve bunları dinlemeye, anlamaya yanaşmak niyetinde olmadıklarını, alay ve küçümseme ile söylemek ve akıllarınca iftihar etmek istediler.

“Sünnetsiz kalb” tabirinin “nankör, inkârcı kalb, Allah’a verdiği ahdi bozan kalb” mânasına Tevrat’da da kullanıldığını görmekteyiz. Bazı Beni İsrail peygamberleri Yahudileri “sünnetsiz kalb” taşıdıklarından ötürü acı bir şekilde kınamışlardır (Tesniye 30,6; Yeremya 9,26).

89 – Onlara, Allah tarafından, ellerindeki Tevrat’ı tasdik eden bir kitap gönderildiği zaman.

Daha önce kâfirlere karşı zafer kazanmak için “ahir zaman Peygamberi hakkı için” diye dua ettikleri halde.

Evet o tanıyıp bekledikleri Peygamber kendilerine gelince, onu inkâr ettiler.

O sebeple, Allah’ın lâneti de kâfirlerin boynuna olsun!

Yahudilerin kendi kitaplarındaki bilgilere dayanarak, yakında gelecek bir Peygamber bekledikleri Medine’de meşhur idi. Şu söz devamlı ağızlarında idi: “Şu putperestler biraz daha hükmetsinler bakalım! Peygamber geldiğinde onların hesabını göreceğiz.” Fakat o gelince, sırf ırkçılık sebebiyle ona düşman oldular.

90 – Ne kötü o, karşılığında kendilerini sattıkları şey ki,

Allah’ın kullarından dilediği birine kendi lütfundan vahiy indirmesini kıskanarak,

Allah ne indirdiyse hepsini inkâr ettiler de gazap üstüne gazaba uğradılar!

Kâfirler için zelil ve perişan eden bir azap da vardır.

91 – Onlara: “Allah’ın indirdiği bu Kur’ân’a da iman edin” denildiği vakit:

“Biz sadece bize indirilene inanırız” derler.

Kur’ân, ellerindeki Tevratı tasdik eden hak kitap olmasına rağmen,
kendi kitaplarından başkasını inkâr ederler. Onlara de ki: “Size gönderilen
Tevrat’a inanma iddianızda samimi iseniz,

peki ne diye daha önce, Allahın nebîlerini öldürüyordunuz? [61,6]

92 – Mûsâ size en açık delil ve mûcizelerle geldi de, sonra kalkıp, onun
yokluğunda buzağıyı tanrı edindiniz.

Siz öyle zalimlersiniz işte!”

93 – Bir zaman: “Size verdiğimiz kitaba kuvvetle sarılın ve onu dinleyin”
diye Tur’u (Dağı) tepenize kaldırıp sizden kesin söz aldık.

Onlar: “Dinledik ve fakat isyan ettik” dediler.

Çünkü kâfirlikleri sebebiyle buzağıya tapma sevgisi iliklerine işlemiştir.

De ki: “Eğer mümin iseniz, imanınız size ne kötü şey emrediyor!”

94 – De ki: Eğer Allah katında âhîret yurdu (cennet) bütün insanlar içinde
yalnız size ait ise ve bu iddianızda samimi iseniz haydi ölümü istesenize! [62,6-
8; 19,75; 3,61]

95 – Fakat elleriyle yaptıkları işler ortada iken, ölümü asla istemezler.

Allah o zalimleri pek iyi bilir.

96 – İnsanlar içinde dünya hayatına en hırslı olanların onlar olduğunu
görürsün.

Hatta bu hırsta müşriklerden bile daha ileridirler.

Onlardan her biri bin yıl yaşamak ister. Fakat uzun ömür onu cezadan
uzaklaştıracak değildir.

Allah, onların bütün yaptıklarını görür.

“Âhîret sırf bizimdir” demek, öldükten sonra herkes ya mahvolup yok
olacak, sadece biz kalacağız; ya da herkes cehenneme gidecek, yalnızca biz
cennete gideceğiz ve orada biz mutlu olacağız” demek olur. Ölümden sonra
böyle ebedi bir mutluluğun yalnız kendilerine ait olduğuna cidden inanmış
olanların, zahmetler, elemeler ve kederlerle dolu olan şu üç - beş günlük dünya
hayatına sınımsız sarılmalarının hiçbir anlamı yoktur. Bu düşüncede olanların bir
an önce ölümü temenni etmeleri gerekirken, onlar asla istemezler. Zira âhîret
için hazırladıkları şeyler zulümler, cürümler, cinayetlerdir. Yani bunlar zaten
sabıkalı kimselerdir. O kirlî ellerin neler yaptığını, âhîrete ne yüzle varacaklarını
vicdanları duyar da dünya cennetinden vazgeçmezler, ölümü isteyemezler.
Allah o zalimleri bilmez mi sanıyorlar ki, âhîret yurdu bizimdir, diyorlar. Oysa
Allah bütün zalimleri bilir.

Bu ruh hali, kaçınılmaz olarak iki sebebin birinden ayrı değildir. Ya bunlar: “Âhiret sırf bizimdir” derken, bunun yalan olduğunu bilerek söylüyorlar. Böylece âhirete asla inanmıyorlar demektir. Ya da bunların maksadı gerçek âhiret olmayıp bekledikleri dünyevî bir gelecektir. Gerçekten Yahudiler son devirlerde âhiret kavramını tahrif ve tevil ederek şu ideale sahip olmuşlardır: Kendilerine vaad edildiğini ileri sürdükleri kutsal topraklarda devlet kurduktan sonra, bütün dünyayı istila edecekler, dünyanın tek devleti olacaklardır.

97 – De ki: “Kim Cebrâil’e düşman ise iyi bilsin ki, bu Kur’ân’ı daha önceki kitapları tasdik etmek, inananlar için bir rehber ve müjde olmak üzere, Allah’ın izniyle senin kalbine o indirmiştir. [4,150-151; 19,64; 66,4] {KM, Daniel 8,16-26; 9,21-27; Luka, 1,26-37}

98 – Kim Allah’a, meleklerine, resullerine, Cebrâile, Mikâil’e düşman ise, iyi bilsin ki Allah da kâfirlerin düşmanıdır.

Peygamber Efendimiz (a.s.) Medine’ye hicret buyurdularında Fedek Yahudilerinin bilginlerinden Abdullah ibn Sûriya, münazara için bir grupta geldi. Sorduğu dört müşkil soruya doğru cevaplar aldıktan sonra; vahiy getiren meleği sorup “Cebrâil” cevabını alınca “O bizim düşmanımızdır, o savaş ve şiddet getirir, bizim elçi meleğimiz Mikâil’dir ki o müjde, bereket, ucuzluk getirir. Eğer sana o gelseydi iman ederdik.” Bu uzun kıssa üzerine bu âyet nazil olmuştur. Hz. Ömer’le ilgili başka bir nüzul sebebi daha rivayet edilir.

99 – Biz sana apaçık âyetler indirdik.

Onları yoldan çıkan sapıklardan başkası inkâr etmez.

100 – O fâsıklar hem bunları reddedecek, hem de ne zaman bir anlaşma yapsalar, içlerinden bir güruh onu bozup atıverecek öyle mi?

Hatta sadece az bir güruh da değil, onların ekserisi ahit tanımaz imansızlardır.

101 – Onlara, Allah katından, kendilerine verilen Tevrat’ı tasdik eden bir Peygamber gelince, O Ehl-i kitaptan bir kısmı, güya gerçeği hiç bilmiyorlarmış gibi, Allah’ın kitabını arkalarına atarak ondan yüz çevirdiler de [7,157; 2,89-91]

102 – Tuttular Süleyman’ın hükümranlığı hakkında şeytanların uydurdukları sözlere tâbi oldular.

Halbuki Süleyman küfre gitmemişti. Fakat asıl o şeytanlar küfre gittiler.

Halka sihiri ve Babilde Hârut ve Mârut adlı iki meleğe indirilen şeyleri öğretiyorlardı.

Oysa o ikisi: “Biz sırf imtihan için gönderildik, sakın kâfir olma!” demedikçe hiç kimseye sihir öğretmezlerdi.

İşte bunlardan koca ile karısının arasını açacak şeyler öğreniyorlardı.

Fakat Allah'ın izni olmadıkça onlar bununla hiç kimseye zarar veremezlerdi.

Onlar kendilerine zarar getirip fayda vermeyen şeyler öğreniyorlardı.

Büyüye müşteri olan kimsenin âhiretten nasibi olmadığını pek iyi biliyorlardı.

Karşılığında kendi varlıklarını sattıkları şey ne kötü! Keşke bunu anlasalardı!

Yahudiler dünya ülkelerine dağılıp parçalanınca (özellikle Babil esareti sırasında) büyü kabilinden şeyleri öğrendiler. Bu sihiri de Hz.Süleyman (a.s.)'a bağladılar. Allah'ın kitabından uzaklaştılar. Kur'ân Hz. Süleyman (a.s.)'ın, sadece büyüden değil, Tivrattaki diğer bazı isnatlardan da beri olduğunu bildirir. Büyüden başlıca maksatları, karı kocayı ayırmaktı. Bu da onların ahlâkça ne derece düştüklerini gösterir.

103 – Şayet onlar iman edip sihir gibi haramlardan sakınmış olsalardı, Allah katından kendilerine verilecek mükâfatlar elbette haklarında daha hayırlı olurdu.

Keşke bunu bilselerdi!

104 – Ey iman edenler! (Siz, onların böylesi kötü etkilerine karşı uyanık olun, mesela) “*Râina*” demeyin, “*Unzurna*” deyin ve dinleyip itaat edin.

Kâfirler için acı veren bir azap vardır. [4,46]

Bu âyetten itibaren, müminler Yahudilerin kurdukları tuzaklara karşı uyarılıyorlar. Onlar Hz. Peygamber'e görünüşte saygı gösterecekler de, daima onun bir açığını yakalamak için pusuda bekliyorlardı. Kaypak, müphem kelimeler kullanıyorlardı. Mesela: Müslümanlar, Efendimize: “Bizi gözet, himmet et” anlamında *râina* derlerdi. Buna benzer *raina* kelimesi İbranîcede hakaret ifade eder. Bunu fırsat bilerek, ağızlarını eğip bükerek, bu kelime ile Hz. Peygamber'e hitap ederlerdi. Âyet, onların maskelerini indiriyor.

105 – Gerek Ehl-i kitaptan gerek müşriklerden olsun, kâfirler,

Rabbinizden size herhangi bir hayır indirilmesini arzu etmezler.

Fakat Allah rahmetini dilediğine seçip ihsan eder.

Allah büyük lütuf sahibidir.

106 – Biz, daha hayırlısını veya benzerini getirmediğimiz, herhangi bir âyetin hükmünü neshetmez veya ertelemeyiz.

Allah'ın herşeye kadir olduğunu bilmez misin? [16,101; 22,52]

Hem nesheden, hem de neshedilen âyetler, Kur'ân metni olma bakımından eşit değerdedirler. Daha hayırlı olma, o hükmü uygulayanların elde edecekleri sevap yönündendir.

Nesh: Dilde nakil veya izale anlamındadır. İstilahta: “Şariin, şer’î bir hükmü, daha sonraki şer’î bir delille kaldırması”dır. Allah Teâla insanlığı Cahiliye anarşisinden İslâma çıkarırken köprü konumundaki sahâbe neslini eğitmede neshi bir metod olarak kullanmıştır. Geçiş döneminin, muayyen bir vakit için yapılmış bazı istisnalar ihtiva etmesi kaçınılmazdır. Esasen nesh, bir yönü ile, vahyin bölüm bölüm indirilmesinin bir tezahürüdür. Biz insanlara göre değiştirme görünen durum, Allah Teâla bakımından nihaî hükmü beyan etmedir. Ancak bize, ilk hükmün sona ereceği vakit bildirilmediğinden, sınırlı ilmimiz, bu işi yürürlükten kaldırma sanmaktadır. Allah, mahlûkatı yaratmadan önce nâsihi de mensûhu da bilir. Fakat yüce hikmetiyle, mensûh olan ilk hükmün, muayyen bir vakitte sona erecek bir hikmet ve maslahat (işlev) ile sınırlı olduğunu da bilmektedir. Neshe bir misal verelim: Miras paylarındaki nihaî hüküm (4,11-12) gelmeden önce, anne ve baba gibi yakınlarla vasiyetle mal bırakma farz kılınmıştı (2,180). Neshin çok az örneği vardır. İtikadî bir konu değil, ilmî bir değerlendirmedir.

107 – Bilmez misin ki göklerin ve yerin hükümranlığı Allah’ındır.

Sizin O’ndan başka ne bir hâminiz, ne de bir yardımcınız vardır.

108 – Yoksa siz daha önce Mûsâ’dan istendiği gibi Resulünüzden de olur olmaz şeyler istemek, onu sorguya çekmek mi istiyorsunuz?

Kim imana bedel inkârı alırsa, artık doğru yoldan sapmış olur. [4,153]

109 – Sırf nefislerinden ileri gelen bir kıskançlık sebebiyle, Ehl-i kitaptan birçok kimse, gerçek kendilerine ayan beyan belli olduktan sonra, sizi imanınızdan uzaklaştırıp kâfir haline çevirmek isterler.

Allah bu husustaki emrini bildirinceye kadar affedin ve hoşgörün.

Şüphesiz Allah her şeye kadirdir. [3,186]

110 – Namazı hakkıyla eda edin, zekâtı verin.

Dünyada hayır olarak ne yapıp gönderirseniz, mutlaka onun mükâfatını âhirette Allah katında bulursunuz.

Zira Allah işlediğiniz her şeyi görmektedir.

111 – Bir de: “Yahudi veya Hıristiyan olanlardan başkası cennete asla giremez” dediler. Bu onların kendi kuruntuları... Sen de ki: “İddianızda doğruysanız haydi delilinizi ortaya koyun!” [5,18]

112 – Hayır, iş öyle değil! Kim halis olarak kendisini Allah’a teslim edip güzel davranışlarda bulunursa Rabbinin nezdinde onun mükafatı olacaktır. Onlar ne korkuya mâruz kalacak ve ne de üzüntü duyacaklardır. [3,20; 4,142]

Cibril hadisi diye meşhur olan ve Cebrâil (a.s.)’ın İslâmı mükemmel bir özetlemesini ihtiva eden hadîs-i şerîfe göre İhsan: “Senin Allah’ı görüyormuşcasına O’na ibadet etmendir. Çünkü sen O’nu göremiyorsan da O seni görüyor” Burada bu anlamda veya geniş mânası ile ihsan (iyilik yapmak, iyi davranışlarda bulunmak) kastedilebilir.

113 – Yahudiler: “Hıristiyanlar hakikî bir din üzere değil.”

Hıristiyanlar ise: “Yahudiler hakikî bir din üzere değil” dediler.

Halbuki her iki topluluk da kitabı (Tevrat ve İncîl’i) okumaktalar.

Dini bilmeyenler de onlarınkine benzer sözler söylediler.

Allah, kıyamet günü anlayamadıkları hususlarda hükmünü verecektir. [22,17; 34,26; 2,62]

Bilmeyenlerden maksat: Arap müşrikleri, putperestler, dinsizler olup bunlar da, Yahudiliğe, Hıristiyanlığa, semâvî dinlere karşı “hiçbir hakikate istinad etmez, aslı yoktur” dediler.

114 – Allah’ın mescitlerinde Allah’ın adının anılmasını engelleyip oraların ıssız ve harap hale gelmesine çalışanlardan daha zalim kim olabilir?

Bunlar oralara ancak korka korka girebilirler.

Onlar için dünyada zillet, âhirette ise müthiş bir azap vardır. [9,17-18-28]

115 – Doğu da Batı da Allah’ındır.

Hangi tarafa dönerseniz, orada Allah’a itaat ve ibadet ciheti vardır!

Muhakkak ki Allah’ın lütfu ve rahmeti geniştir, ilmi her şeyi kuşatır.

116 – Bir de: “Allah evlat edindi” dediler.

Hâşa! O böyle şeylerden münezzehtir.

Bilakis göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nun mahlûkudur.

Hepsi O’nun emrine boyun eğmektedir. [19,88; 112,1-4; 13,15] {KM, Tekvin 6,2.4; Eyup 1,6; Mezmurlar 2,7; Luka 3,38; Matta; 26,63; 5,44-45; Luka 6,35}

117 – O, gökleri ve yeri yoktan var edendir.

Bir şeyi yaratmak isteyince sadece “ol!” der, oluverir. [36,82; 16,40; 54,50]

118 – Gerçeği bilmeyenler dediler ki: “Allah bizimle konuşmalı veya bize mûcize gösterilmeli değil miydi?”

Onlardan öncekiler de buna benzer sözler söylemişlerdi.

Kalpleri nasıl da birbirine benziyor!

Gerçekleri iyice bilmek isteyenler için delilleri apaçık gösterdik. [74,52; 6,124; 51,52-53]

119 – Biz seni sırf Kur’ân’la müjdelemen ve uyarman için gerçeğin ta kendisi olarak gönderdik.

Yoksa sen cehennemliklerden ötürü sorguya çekilecek değilsin. [3,20; 88,22; 50,45]

Onun hak peygamber olduğunun en bariz delili, kendi şahsîyetidir. Mekkeliler, hayatı boyunca, onun ahlâkını biliyorlardı. İnsanlara bile hiç yalan söylemeyen bu faziletli ve dine bağlı insanın, uydurduğu birtakım sözleri Allah’a mal etmesi aklın alacağı bir şey değildir.

120 – Ne Yahudiler ne de Hıristiyanlar, sen onların dinlerine tâbi olmadıkça asla senden razı olmazlar.

Sen de ki: “Allah’ın hidâyet yolu olan İslâm, doğru yolun ta kendisidir.

Sana gelen bunca ilimden sonra onların heva ve heveslerine uyacak olursan,

Allah’a karşı hiçbir koruyucu ve yardımcı bulamazsın.

121 – Kendilerine verdiğimiz kitabı, lâıyk olduğu şekilde okuyup izleyenler var ya, işte onlardır onu tasdik edenler.

Kim onu inkâr ederse, işte onlar hüsrana uğrayacakların ta kendileridir. [5,66-68; 17,107-108; 28,52-54]

Abdullah İbn Selam (r.a.) gibi, hem Tevrat’ı hem de Kur’ân’ı ve son Peygamberi tasdik eden zevat buna dahildir. Cafer İbn Ebi Talib (r.a.) beraberinde Habeşistan’dan, bir gemi ile gelip Ashab-ı sefîne denilen (32’si Habeşistanlı, 8’i Şam rahiplerinden olan) kırk kişi de bu cümledendir.

122 – Ey İsrail’in evlatları! Size ihsan ettiğim nimetimi.

Ve sizi vaktiyle diğer insanlara üstün kıldığımı hatırlayın.

123 – Öyle bir günden sakının ki,

O gün hiçbir kimse bir başkasının yerine ödeme yapamaz,

Hiçbir kimseden fidye kabul edilmez

Ve kendisine şefaata fayda etmez.

Onlara yardım da edilmez.

124 – Şunu da hatırdan tut ki: Bir vakit Rabbi İbrâhim’i birtakım emirlerle sınamıştı.

O da onları hakkıyla yerine getirdiğinden Rabbi kendisine: “Seni insanlara başkan (İmam) yapacağım” dedi.

İbrâhim: “Ya Rabbî, neslimden de başkanlar çıkar” deyince, Allah: “Zalimler ahdime (nübüvvete) nail olamazlar” buyurdu. [6,161; 16,120-123; 3,67-68; 37,113; 14,40; 22,78] {KM, Tekvin 12,1; 17,11; 22,1-10; Matta 3,9; Luka 1,73}

125 – Biz Beytullâh’ı insanlara sevap kazanmaları için toplantı ve güven yeri kıldık.

Siz de Makam-ı İbrâhim’i namazgâh ediniz! İbrâhim ile İsmâil’e de: “Tavaf edenler, itikâfa girenler, rükû ve secde edenler için bu Evimi tertemiz bulundurun!” diye emretmiştik. [14,35-41; 9,109; 22,26-29; 2,187, 3,97] {KM, Tekvin 17,2.23}

İtikâf: Cemaatle namaz kılınan bir mescitte ibadet niyeti ile belirli bir zaman kalmak demektir.

126 – Ve o vakit İbrâhim: “Ya Rabbî, burayı güvenli bir şehir yap.

Buranın halkından “Allah’a ve âhiret gününe iman edenleri çeşit çeşit mahsullerle rızıklandır!” dedi.

Bunun üzerine buyurdu ki: “Onlardan inkâr edeni dahi rızıklandırıp az bir zaman hayattan nasip aldırır, sonra da onları cehennem azabına sürerim.

Orası varılacak yer olarak ne fena bir yerdir!” [14,35; 27,91; 28,57; 29,67; 95,3]

127 – İbrâhim ile İsmâil beytullah’ın temellerini yükseltirken şöyle dua ediyorlardı.

“Ey bizim Kerîm Rabbimiz! Yaptığımız bu işi kabul buyur bizden!

Hakkıyla işiten ve bilen ancak Sen’sin.”

128 – Ey bizim Yüce Rabbimiz! Bizi, yalnız Sana boyun eğen müslüman kıl.

Soyumuzdan da yalnız Sana teslimiyet gösteren bir müslüman ümmet yetiştir.

Ve bizlere ibadetimizin yollarını göster, tövbelerimizi kabul buyur.

Muhakkak ki tövbeleri en güzel şekilde kabul eden, çok merhametli olan ancak Sensin!” [14,40; 25,74]

129 – Ey bizim Rabbimiz! Onların içinden öyle bir resul gönder ki;

Kendilerine Senin âyetlerini okusun, onlara kitabı ve hikmeti öğretsin

Ve onları tertemiz kılsın.

Muhakkak ki azîz sensin, hakîm sensin! (Üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibisin!)

Hz. İbrâhim (a.s.)’a bu duayı yaptıran Cenab-ı Allah, Hz. Muhammed (a.s.)’ı yaratıp Peygamber yapmakla onu kabul etmiştir. Vermek isteyince, istemeyi ilham etmiştir.

130 – Kendini bilmeyen ahmaktan başka kim İbrâhim’in dininden yüz çevirir ki?

Biz onu dünyada nübüvvetle müşerref kılıp seçtik. O âhirette de sâlihlerden olacaktır.

131 – Rabbi ona: “Kendini canı gönülden Hakka teslim et!” deyince o derhal: “Âlemlerin Rabbine teslim oldum” demişti. [6,79; 16,120-122; 11,7]

132 – Bu dini İbrâhim kendi evlatlarına vasiyet ettiği gibi Yâkub da böyle yaptı ve: “Evlatlarım!” dedi, “Allah sizin için bu dini seçti.

Sakın müslümanlıktan başka bir din üzere ölmeyin.” [21,72; 3,33-34]

İsrailoğulları Hz. Yâkub (a.s.)’ın neslinden geldiklerinden, özellikle onun adı zikrediliyor. Tevrat’ta Hz. Yâkub’un vefatı anlatılırken onun bu son isteği yer almaz. Fakat Talmud ayrıntılı bir şekilde anlatır (Mevdudî, Tefhim).

133 – Ne o, yoksa siz ölüm Yâkub’a gelip çattığında, o evlatlarına: “Benim ölümünden sonra kime ibadet edeceksiniz?” dediğinde siz orada mı bulunuyordunuz?

Onlar cevaben şöyle demişlerdi: “Senin İlahına, senin ataların İbrâhim, İsmâil ve İshak’ın İlahı olan Tek İlahı kulluk ederiz

Ve biz ancak O’na teslim olan müslümanlarız.” {KM, Tekvin 49,1; 48,15}

134 – İşte onlar bir ümmetti, geldi geçti...

Onların kazandığı kendilerine, sizin kazandığınız da sizedir.

Siz onların işlediklerinden sorguya çekilmezsiniz.

135 – Bir de: “Yahudi veya Hıristiyan olun ki doğru yolu bulasınız” dediler.

De ki: “Biz bütün batıl dinlerden uzaklaşmış olarak İbrâhim’in dinine tâbi oluruz.

O hiçbir zaman müşriklerden olmadı.”

136 – Deyiniz ki: “Biz Allah’a, bize indirilen Kur’ân’a,

Keza İbrâhim’e, İsmâil’e, İshak’a, Yâkub’a ve onun torunlarına indirilene

Ve yine Mûsâ’ya, İsâ’ya,

Hülâsa bütün peygamberlere Rab’leri tarafından verilen kitaplara iman ettik.

Onlar arasında asla bir ayırım yapmayız.

Biz yalnız O'na teslim olan müslümanlarız.” [4,150; 2,285] {KM, Tekvin 56 ve 59. bölümler; Yuşa 3,12}

137 – Eğer onlar da sizin iman ettiğiniz gibi iman ederlerse doğru yolu bulmuş olurlar.

Yok yüz çevirirlerse, mutlaka size karşı bir ayrılık ve düşmanlık içindedirler.

Bu takdirde ise onların hakkından gelmek için Allah sana yeter. O hakkıyla işitir ve bilir.

138 – Siz Allah'ın verdiği rengi alınız.

Allah'ın boyasından daha güzel boyası olan kimdir?

“Biz ancak O'na ibadet ederiz” deyiniz.

139 – Allah hem bizim Rabbimiz, hem de sizin Rabbiniz olduğu halde, Siz bizimle Allah hakkında mı münakaşa ediyorsunuz?

Bizim yaptıklarımızın karşılığı bize, sizin yaptıklarınızın ise size ait.

Biz tam bir samimiyetle yalnız O'na bağlıyız. [10,41; 3,20; 3,67-68]

140 – Yoksa Siz İbrâhim, İsmâil, İshak ve Yâkub'un ve onun evlatlarının Yahudi veya Hıristiyan olduklarını mı söylüyorsunuz?

De ki: Siz mi daha iyi bileceksiniz yoksa Allah mı?

Allah'ın, kitabı vasıtasıyla kendisine ulaştırdığı hakikati saklayandan daha zalim kim olabilir?

Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir. [3,67]

Yahudilik özel âyinleri ve düzenlemeleri ile M.Ö. dördüncü asırda şekillenmiştir. Hıristiyanlık Hz. İsa'nın dünyadan ayrılıp göğe yükseltilmesinden çok sonra şekillenmiştir. Dolayısıyla bu tarihlerden önce yaşamış olan peygamberlerin, tarihî olarak bu dinlere mensup olmaları mümkün değildir. Hal böyle olunca Kur'an, Allah nezdinde makbul olmak için, Allah'ın bütün peygamberleri tarafından bildirilen ve bütün çağlarda yaşayan iyi insanların uyduğu evrensel yolu kabul etmelerinin gerekli olduğunu vurguluyor.

141 – İşte onlar bir ümmetti geldi geçti...

Onların kazandığı kendilerine, sizin kazandığınız da sizedir.

Siz onların işlediklerinden sorguya çekilmezsiniz.

142 – Akılsız insanlar: “Bu müslümanları daha önce yöneldikleri kıldeden çeviren sebep nedir?” diyecekler.

De ki: “Doğu da Batı da Allah'ındır. O dilediği kimseyi doğru yola yöneltir. {KM, Tekvin 2,8; Çıkış 26,22; Hezekiel 47,1; Luka 1,78}

Buharî'nin Berâ (r.a.)'dan neklettiği bir hadiste o şöyle demiştir: “Hz.Peygamber (s.a.s.) Medine'ye ilk teşrifinde, Ensar'dan olan dayıların yurduna misafir oldu ve on altı, on yedi ay Beytü'l-Makdis'e doğru namaz kıldı. Halbuki kıblesinin Beytü'l-Haram'a doğru olmasını arzu ederdi. Kâbe'ye yönelerek ilk kıldığı namaz, ikinci namazı olmuştu. Bir cemaat da onunla birlikte kıldılar. Ondan sonra, birlikte namaz kılanlardan biri çıktı. Mescidin birinde bulunan bir cemaate, onlar namazda iken uğradı. Onlar “Resulullah (s.a.s.) ile Mekke'ye doğru namaz kıldığıma Allah için şahitlik ederim” deyince, onlar namazlarını bozmadan Kâbe'ye döndüler”. Bu mescid, Beni Hârise mescidi olup, Mescid-i Kibleteyn (iki kibleli) mescit olarak günümüzde de Medine-i Münevvere'de bulunmaktadır.

Âyetin son kısmı, kible yönünün, Allah'ın sadece o tarafta olduğu mânasına gelmediğini kesin bir tarzda belirtmektedir.

143 – Ve işte böylece Biz sizi örnek bir ümmet kıldık ki insanlar nezdinde Hakk'ın şahitleri olasınız ve Peygamber de sizin hakkınızda şahit olsun.

Daha önce yöneldiğin kibleyi tekrar kible yapmamızın sebebi, sırf Peygamberin izinden gidenlerle ondan ayrılıp gerisin geriye dönecekleri meydana çıkarmaktır.

Gerçi bu oldukça ağır bir iştir. Ancak Allah'ın doğru yola erdirdiği kimseler için mesele teşkil etmez.

Allah imanınızı zayi edecek değildir.

Çünkü Allah insanlara karşı pek şefkatlidir, çok merhametlidir. [17,82; 41,44; 4,115]

Müslümanlar, Allah'ın hidâyetine tâbi olarak örnek ümmet haline geldiler. Kıblenin değiştirilmesi, önderliğin İsrailoğullarından alınıp İslâm'a verilmesini simgeliyordu. Allah Teâla âhirette peygamberlerin hakkı tebliğ ettiklerini belgelemelerini isteyeceği gibi, ümmetten de peygamberlerinden aldıklarını değiştirmeden tebliğ edip etmediklerinin hesabını soracaktır.

Bir hadiste Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Siz Allah'ın yeryüzündeki şahitlerisiniz, neye şahitlik ederseniz gerekli olur.” Müminler, Allah'ı görüyorcasına yaşama, hal ve davranışları ile insanlara Allah'ı tanıtmaya görevindedirler. Öyle ki, onları gören, Allah'ı hatırlamalıdır.

“Ümmetim dalalet üzerinde ittifak etmez” hadisi *icmâ* delilinin esas kaynağıdır.

144 – Elbette ilahî buyruğu bekleyerek yüzünün semada aranıp durduğunu görüyoruz.

Artık müsterih ol, işte memnun olacağın kibleye seni yöneltiyoruz.

Haydi yüzünü Mescid-i Harâm'a doğru çevir!

Siz de ey müminler, nerede olursanız olunuz yüzünüzü oraya doğru çevirin!

Kendilerine kitap verilmiş olanlar, kibleyi çevirmenin gerçekten Rab'leri tarafından olduğunu bilirler.

Allah onların yaptıklarından habersiz değildir.

{KM, Yuhanna 4,21 }

145 – Kendilerine kitap verilmiş olanlara her türlü delili de getirsen onlar senin kiblene yönelmezler.

Sen de onların kiblesine dönecek değilsin.

Zaten onların da bazıları bazısının kiblesine yönelmez ki!...

Faraza, sana gelen bunca ilimden sonra onların keyiflerine uyacak olursan,

Bilmiş ol ki, o takdirde sen de zalimlerden olursun. [10,96-97]

146 – Kendilerine kitap vermiş olduğumuz kimseler, onu (Muhammed'i) tıpkı evlatlarını tanıdıkları gibi tanırlar.

Böyle iken, onlardan bir kısmı, bile bile gerçeği gizler.

147 – Hak ve gerçek olan, Rabbinden gelendir, bunda hiç tereddüdün olmasın.

Resûlullah'a hitaben "Hiç tereddüdün olmasın" hitabı *tehyic* kabilindedir. Yoksa, bundan, onun tereddüt ettiği mânasının çıkarılması doğru değildir. İnsanın bir arkadaşına te'kid gayesiyle, o hiç endişe ve merak etmese de:" Hiç endişen olmasın, hiç merak etme, ben hallederim, o iş tamamdır!" kabîlinden söz söylemesi, belagat bakımından yerinde bir iştir.

148 – Herkesin yöneldiği bir cihet vardır,

Haydin öyleyse hep hayırlara koşun, yarışın!

Nerede olursanız olunuz, Allah hepinizi bir araya getirir.

Şüphesiz ki Allah her şeye kadirdir.

Bu âyet-i kerîme Kur'ân'ın müslümanların şahsîyetlerini nasıl geliştirdiğini, esasta birleşme ve fazilette yarışma kaydı ile, her bir ferdin değişik bir görüş ortaya koyabileceğini, bunun müminlerin birliğini ve uyumunu bozma yerine daha da güçlendirmesi gerektiğini ifade etmektedir. Vallahu A'lem.

149 – Her nereden yola çıkarsan çık,

Sen yüzünü Mescid-i Haram tarafına döndür!

Şüphesiz ki böyle yapmak, Rabbin tarafından gelen gerçektir.

Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.

150 – Her nereden yola çıkarsan çık, sen yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir!

Ve siz de ey müminler! Her nerede olursanız yüzünüzü oraya doğru çevirin ki,

Halk aleyhinizde kullanacak bir delil bulamasın.

Yalnız onlardan haksızlık edenler başka!

Siz de onlardan değil, Ben'den çekinin ve o tarafa yönelin ki,

size olan nimetlerimi tamamlayayım

ve böylece siz de doğru yolu tutmuş olasınız.

151 – Nitekim, size âyetlerimizi okuması,

Sizi tertemiz hale getirmesi, size kitap ve hikmeti

ve bilmediğiniz nice şeyleri öğretmesi için sizden birini elçi gönderdik. [3,164; 14,28-29; 62,2]

152 – Öyleyse siz Beni zikredin ki Ben de sizi anayım.

Bana şükredin, sakın nankörlük etmeyin.

153 – Ey iman edenler! Sabır göstererek ve namazı vesile kılarak Allah'tan yardım dileyin.

Muhakkak ki Allah sabredenlerle bareberdir.

“Namaz müminin miracıdır.” Rûhun huzuru, bedeninin temizliği ve intizama girmesi, ruhî ve bedenî her vazifenin, dünya ve âhiretle ilgili her türlü mükemmelliği, gerek ferdî gerek toplumsal özellikleri ihtiva eden namaz ile sağlanır. Hz. Peygamberin tavsifi ile “Dinin direği” olan namaz, imanını besler, kulu Rabbine bağlar. Sonsuz elemleri ve emelleri olan âciz insanı, her şeye kadir olan Rabbinin dergâhına ulaştırır.

154 – Allah yolunda öldürülenler hakkında “ölü” demeyin.

Bilakis, onlar diridirler, fakat siz bunun farkında değilsiniz.

155 – Biz mutlaka sizi biraz korku ile, biraz açlık ile, yahut mala, cana veya ürünlere gelecek noksanlıkla deneriz.

Sen sabredenleri müjdele!

156 – Sabırlılar o kimselerdir ki başlarına musîbet geldiğinde,

“Biz Allah'a âidiz ve vakti geldiğinde elbette O'na döneceğiz” derler.

Böyle demeye, bu âyetten alınan bir kelime ile *istirca* denir. Bu âyet, İslâm ümmetine Allah'ın büyük lütuflarındandır. Özellikle musîbet ve sıkıntı hallerinde “Biz Allah'a âidiz” diyerek mümin malını, canını, her şeyini Allah'a

teslim etmekte, bütün kâinatın O'nun yaratıkları olduklarını, O'nun kendi mülkünde dilediği işi yapmasının yerinde olduğunu hatırlar. Kendisini o muazzam kuvvet kaynağına bağlayarak, kazandığı güçle musibetlerin üstesinden gelir.

157 – İşte Rab'leri tarafından bol mağfiret ve rahmete mazhar olanlar onlardır.

Hidâyete erenler de ancak onlardır.

158 – Safa ile Merve Allah'ın belirlediği nişanelerdendir.

Kim hac veya umre niyetiyle Kâbe'yi ziyaret ederse oraları tavaf etmesinde bir beis yoktur.

Her kim de, farz olmadığı halde gönlünden koparak bir hayır işlerse, mükâfatını görür.

Zira Allah şükrün karşılığını verir. O, az amele çok mükâfat verir ve her şeyi bilir. [4,40]

Müşrikler de Safa ile Merve arasında sa'y ederlerdi. Müşriklerin bunu yapmaları, bu iki tepeyi Allah'ın şeâiri olmaktan çıkarmaz.

159 – İnsanlar için biz kitapta açıkladıktan sonra, indirmiş olduğumuz aşikâr delilleri ve hidâyeti gizleyenler var ya,

işte onlara Allah lânet ettiği gibi,

Lânet edebilecek herkes de lânet eder.

160 – Ancak onlardan tövbe edip hallerini düzelten ve gerçekleri açıklayanlara gelince: Ben onların tövbelerini kabul ederim.

Zira tövbeleri kabul eden, çok merhametli olan Ben'im.

161 – İnkâr edenler ve inkârcı olarak da ölenler var ya,

İşte Allah'ın, meleklerinin ve bütün insanların lâneti hep onların üstünedir.

162 – Onlar bu lânet içinde ebedî olarak kalırlar.

Onların azapları hafifletilmeyeceği gibi,

Kendilerine yeni bir mühlet de verilmez.

163 – Hepinizin İlahı tek İlahtır.

Ondan başka tanrı yoktur. O,rahmandır, rahîmdir. {KM, Tesniye 4,35; İşaya 43,10-11}

164 – Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün sürelerinin değişmesinde, insanlara fayda sağlamak üzere denizlerde gemilerin süzülüşünde, Allah'ın gökten indirip kendisiyle ölmüş yeri canlandığı yağmurda,

Ve yeryüzünde hayat verip yaydığı canlılarda, rüzgarların yönlerini değiştirip durmasında, gökle yer arasında emre hazır bulutların duruşunda,

Elbette aklını çalıştıran kimseler için Allah'ın varlığına ve birliğine nice deliller vardır.

Müşrikler Hz. Mûsa ve Hz. İsbâ (a.s.)'a verilen mûcizeleri öğrenip o kabilden olarak Safa tepesinin altın olmasını mûcize olarak istediler. Allah Teâla: "İstersen yaparım, fakat iman etmezlerse, hiç görülmedik şekilde azap gönderirim" deyince Efendimiz: "O halde benimle halkımı başbaşa bırak, onları yavaş yavaş dine dâvet edeyim" demesi üzerine bu âyet indirildi. Demek ki bu âyette bildirilen gerçekler Safa tepesinin altın olması gibi harikalardan daha önemlidir. Bu, Kur'ânın din konusunda insan fikrini ne güzel eğittiğini göstermeye kâfidir.

165 – Öyle insanlar vardır ki Allah'tan başkasını Allah'a denk tutar, tıpkı Allah'ı severcesine onları severler.

Müminlerin Allah'a olan sevgileri ise her şeyden daha ileri ve daha kuvvetlidir.

O, böyle yaparak kendilerine zulmedenler, azabı gördükleri zaman anlayacakları gibi, bütün kuvvet ve kudretin yalnız Allah'a ait olup, Allah'ın azabının pek şiddetli olduğunu, keşke şimdiden bilselerdi! [89,25-26; 6,165]

Bu âyet, ulûhiyyetin en önemli hususiyetlerinden birinin muhabbet yani sevmek olduğunu gösterir. Bundan dolayıdır ki Kur'ân ıstılahında insan, daha çok "kul" vasfıyla anılır. Kulluk, kendisine kul olunan varlığa karşı beslenen sevginin en ileri derecesini ifade eder. Bu âyet gösteriyor ki, Allah'tan başka her hangi bir şeyi veya kimseyi Allah'ı severcesine seven kimse, Allah'tan başka *nid* (yani O'na denk tutmuş), sayılmaktadır. Bu, sevgide ortak yapmaktır, yoksa yaratma ve Rab olma vasfında denk saymak değildir. el-Vedûd Allah'ın güzel isimlerinden olup "Yaratıklarını çok seven ve onlar tarafından çok sevilen" demektir.

166 – İşte önderler kendilerini izleyenlerden uzak durdular,
Azabı gördüler ve aralarındaki her türlü bağ kesildi.

167 – Bunun üzerine o tâbi olanlar şöyle dediler:

"Ah ne olurdu, elimize bir fırsat geçse de onların bizden uzak durdukları gibi,

Biz de onları bir reddetseydik!

İşte Allah Teâla onlara, bütün yaptıklarını, en şiddetli pişmanlıklar halinde gösterecektir.

Onların o ateşten çıkacakları da yoktur. [25,23; 14,18; 24,39; 23,99; 26,102; 32,12; 39,58; 42,44]

168 – Ey insanlar! Yeryüzünde olan bütün nimetlerimden helâl hoş olmak şartı ile yeyiniz;

Fakat şeytanın peşinden gitmeyiniz.

Çünkü o sizin besbelli düşmanınızdır.

169 – O sizi hep çirkin işler ve hayasızlık yapmaya

Bir de Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri iddia etmeye teşvik eder.

170 – Onlara: “Gelin Allah’ın indirdiği buyruklara tâbi olun!” denildiğinde:

“Hayır, biz babalarımızı ne durumda bulduysak ona uyarız” derler.

Babaları bir şeye akıl erdirememiş ve doğruyu bulamamış olsalar da mı onlara uyacaklar?

171 – İnkârcıları hakka çağırmanın durumu, tıpkı bağırp çağırmadan başka bir şey işitmeyen hayvanlara haykıran kimsenin durumu gibidir.

Onlar sağır, dilsiz ve ködürler. Bundan ötürü akıllarını kullanıp gerçeği anlayamazlar.

172 – Ey iman edenler! Size kısmet ettiğimiz rızıkların temiz ve helâlinden yeyiniz.

Eğer yalnız Allah’a ibadet ediyorsanız, O’na şükrediniz.

173 – O size leşi, kanı, domuz etini ve Allah’tan başkası adına kesilen hayvanın etini haram kıldı.

Kim mecbur kalırsa başkasının hakkına tecavüz etmemek ve zaruret miktarını geçmemek şartıyla bunlardan yemesinde günah yoktur. Allah gafurdur, rahimdir. (günahları çok affeder, merhamet ve ihsanı boldur). [5,3; 6,145; 16, 115] {KM, Resullerin işleri 15,19-20}

174 – Allah’ın indirdiği kitaptan bir şey gizleyip onu birkaç paraya satanlar var ya,

işte onlar karınlarına ateşten başka bir şey doldurmazlar. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmaz ve onları temize çıkarmaz.

Onlara son derece acı bir azap vardır.

175 – İşte onlar hidâyeti bırakıp dalaleti, mağfireti bırakıp azabı satın almışlardır.

Bunlar ateşe karşı ne kadar da dayanıklı imişler!

176 – Böyle olacaktır: Çünkü Allah kitabı gerçek bir gaye ile hak olarak indirmiştir.

Ve kitap hakkında ihtilafa dalanlar haktan pek uzağa düşmüşlerdir.

Bi'l-hakki: Hakkıyla, hak ile, hak olarak demektir. Burada *bâ'* edatı konusunda: *mülâbese*, *musahebe* veya *sebebiyye* olmak üzere birkaç ihtimal vardır. Mülabese olursa: hakka mülabis, yani “haklı olarak”, “hak olarak iniş” veya “kitabın tam hakkı verilerek” demek olur. Sebebiye olursa: “bu hak sebebiyle, hakkı açıklamak için veya hak hikmeti ile” demek olur ki, yerine göre bu mânalardan biri tercih olunur.

177 – Takvâ, yüzlerinizi doğuya ya da batıya doğru çevirme değildir.

Lâkin takvâ Allah’a, âhret gününe, meleklerle, kitaplara ve peygamberlere iman eden,

Sevdiği malını Allah’ı hoşnud etmek için

Yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalan gariplere, isteyenlere ve boyunduruk altında bulunup hürriyetine kavuşmak isteyen köle ve esirlere veren,

Namazı hakkıyla ifa edip zekâtı veren,

Sözleştiği zaman sözlerinde duran,

Hele hele sıkıntı ve hastalık hallerinde,

Savaşın şiddetleri esnasında sabreden kimselerin davranışlarıdır.

İşte onlardır imanlarında samimi olanlar

ve işte onlardır her türlü fenalıktan korunan takvâlîlar! [2,285; 4,136; 22,37; 76,8-9; 3,92; 41,7; 13,20]

Bu bir tek âyet İslâmın başlıca inanç (akaid), ibadet ve ahlâk esaslarını toplamaktadır. Buna işaret olarak Hz. Peygamber (a.s.m): “Kim bu âyete göre hareket ederse imanını kemale erdirmiş olur” buyurmuştur.

178 – Ey iman edenler! Öldürülen kimseler hakkında size kısas farz kılındı.

Hür hür ile, köle köle ile, dişi dişi ile kısas olunur.

Ama kim, maktûlün velisi tarafından affedilirse kısas düşer.

Bundan sonra, diyeti ona güzel bir şekilde ve tam olarak ödemek gerekir.

Bu esneklik Rabbiniz tarafından bir kolaylık ve lütuftur.

Artık kim bundan sonra karşıdakinin hakkına tecavüz ederse,

Ona son derece acı bir azap vardır. {KM, Levililer 24,19-21; I Samuel 15,33; Matta 5,38-39}

179 – Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır.

Böylece korunmayı umabilirsiniz.

Kıyas hayat hakkının ve canı korumanın gereğidir. Gerçi kıyasın kendisi, cezayı hakketmiş bir hayatı yok etmedir, ama aynı zamanda haksız yere hayatı yok etmeye karşı, hayatın en büyük müeyyidesidir. Kıyas gibi caydırıcı bir hüküm, toplum ve kişi hayatının garantisidir. Böylece dünya hayatınızı olduğu gibi âhret hayatınızı da korursunuz.

180 – Sizden öleceğini anlayan biriniz, geriye mal bırakacaksa;

Annesi, babası ve akrabaları için, münasip bir tarzda vasiyet etmesi size farz kılındı.

Bu, haksızlık yapmaktan korunan takvâlîler üzerine borçtur. [2,240; 4,7-13.176]

Bu farz, 4,11-12’de miras paylarını kesin olarak bildiren hükümlerle neshedilmiştir.

181 – Kim bu vasiyeti işittikten sonra değiştirirse, artık vebali değiştirenlerin boynunadır.

Şüphesiz Allah her şeyi hakkıyla işitir ve bilir.

182 – Vasiyet edenin hataya düşüp haksızlığa kaymasından

veya günaha girmesinden endişe edip ilgililerin arasını bulan kimse, hiçbir vebale girmez. Allah çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur.

183 – Ey iman edenler! Sizden öncekilere farz kılındığı gibi oruç tutmak size de farz kılındı.

Böylece umulur ki fenalıklardan korunursunuz.

Orucun sayısız hikmetleri vardır: Allah’ın, kâinatın Rabbi olduğu gerçeğinin daha geniş çapta anlaşılmasını sağlar. İnsanın rûhunu kötü etkilerden, hırslardan korur. Bedenine iyi bir perhiz olarak zararlı maddeleri atmasına vesile olur. İnsanlara açların ve fakirlerin sıkıntılarını tattırarak toplumdaki dengesizlikleri gidermeye katkıda bulunur, Haramlardan uzaklaşmaya vesile olarak, kişinin ebedî hayatını korur. Hülâsa bütün bu gayeleri Kur’ân, korunma (ittika) kelimesiyle özetlemiş olmaktadır.

184 – Oruç sayılı günlerdedir.

Sizden her kim o günlerde hasta veya yolcu olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde oruç tutar.

Oruç tutamayanlara fidye gerekir.

Fidye bir fakiri doyuracak miktardır.

Her kim de, kendi hayrına olarak fidye miktarını artırırsa bu, kendisi hakkında elbette daha hayırlıdır.

Bununla beraber, eğer işin gerçeğini bilerseniz, oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.

185 – O sayılı günler, ramazan ayıdır.

O ramazan ayı ki insanlığa bir rehber olan, onları doğru yola götüren

Ve hakkı batıldan ayıran en açık ve parlak delilleri ihtiva eden Kur'ân o ayda indirildi.

Artık sizden kim ramazan ayının hilâlini görürse, o gün oruç tutsun.

Hasta veya yolcu olan, tutamadığı günler sayısınca, başka günlerde oruç tutar.

Allah sizin hakkınızda kolaylık ister, zorluk istemez.

Oruç günlerini tamamlamanızı, size doğru yolu gösterdiğinden ötürü Allah'ı tazim etmenizi ister.

Şükredesiniz diye bu kolaylığı gösterir. [2,200; 62,11] {KM, Tesniye 9,9.18; I Krallar 19, 8; Matta 4,2}

186 – Kullarım Beni senden soracak olurlarsa, bilsinler ki Ben pek yakınım. Bana dua edenin duasına icabet ederim.

Öyleyse onlar da dâvetime icabet ve Bana hakkıyla inanıp tasdik etsinler ki doğru yolda yürüyerek selâmete ersinler.

187 – (Ey kocalar), oruç tuttuğunuz günlerin gecelerinde, eşlerinize yaklaşmak size helâl kılındı.

Eşleriniz sizin elbiseleriniz, siz de eşlerinizin elbiselerisiniz.

Allah nefsinize güvenemeyeceğinizi bildiği için yüzünüze bakıp, size bu lütufta bulundu.

Artık bundan böyle onlara yaklaşıp Allah'ın sizin için takdir buyurduğu neslin arayışı içinde olun.

Şafak vaktine, günün ağarması gecenin karanlığından farkedilinceye kadar yeyin için.

Sonra gece girinceye kadar orucu tamamlayın.

Mescitlerde itikâfta bulunduğunuz sırada eşlerinize yaklaşmayın.

Bunlar Allah'ın yasak sınırlarıdır, sakın o hudutlara yaklaşmayın.

İşte böylece Allah insanlara, zararlardan sakınıp korunmaları için âyetlerini iyice açıklar.

188 – Bir de, birbirinizin mallarını haksız yollarla yemeyin.

Halkın mallarından bir kısmını, bile bile haksız yere yemek için, rüşvetlerle hâkimlere koşmayın.

189 – Sana hilâlleri sorarlar. De ki: Onlar insanlar için; özellikle hac için vakit ölçüleridir.

Evlere arka taraftan girmeniz fazilet değildir.

Asıl fazilet, haramlardan sakınan insanın gösterdiği fazilettir.

Öyleyse evlere kapılardan girin.

Allah’a karşı gelmekten sakının ki umduğunuza kavuşasınız. [6,96; 10,5; 17,12]

190 – Sizinle savaşanlarla siz de Allah yolunda savaşın.

Fakat haksız yere saldırmayın.

Muhakkak ki Allah haddi aşanları sevmez. [9,36]

191 – Onları nerede yakalarsanız öldürün.

Sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın.

Dinden döndürmek için işkence yapmak, adam öldürmekten beterdir.

Yalnız, onlar, Mescid-i Haram’ın yanında sizinle savaşmadıkça, siz de onlarla orada savaşmayın,

Fakat sizi öldürmeye kalkıştırlarsa siz de onlarla savaşın.

İşte kâfirlerin cezası böyledir. [48,24]

Fitne: Dilde, yabancı maddelerden arıtmak için altını ateşe sokmaktır. Sinama, imtihan etme, işkence, ayrıca musibet, belâ, günah, fesat mânalarına gelebilir. Şirki ve dinsizliği yaymak, dinden döndürmek, Allah’ın haramlarını çiğnemek, asayiş bozmak, vatandan çıkarmak birer fitnedir. Bu âyette: hak dinden döndürmek için işkence etmek mânâsındır.

Mekke müşrikleri, ahabdan bazılarına hürmetli aylarda işkence etmişler, onlar da dayanıp şehid olmuşlardı. Bu âyet, böyle bir işkencenin, hürmetli aylara riayet edip etmemeden daha mühim olduğu gerekçesiyle, işkenceyi durdurmak için savaş ilanına cevaz vermiştir. Nüzul sebebi özel ise de, söz fitnenin mahiyetinin, öldürmenin mahiyeti ile karşılaştırılmasını ifade ettiğinden, hüküm geneldir.

192 – Şayet onlar vazgeçerlerse siz de vazgeçin. Zira Allah çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur.

193 – Bu işkence ortadan kalkıp din ve itaat yalnız Allah’a mahsus oluncaya kadar onlarla savaşın.

Eğer inkârdan ve tecavüzdü vazgeçerlerse, bilin ki zalimlerden başkasına düşmanlık yoktur. [16,126; 42,40]

194 – Hürmetli ay, hürmetli aya bedeldir.

Hürmetler karşılıklıdır. O halde kim size saldırırsa siz de aynısıyla karşılık verin.

Allah'a karşı gelmekten sakının ve bilin ki Allah bu sakınanlarla beraberdir.

195 – Allah yolunda malınızı harcayın da, kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın ve hep güzel davranın.

Çünkü Allah güzel hareket edenleri sever.

196 – Haccı da, umreyi de Allah rızası için tamamlayın.

Eğer engellenecek olursanız, o durumda kolayınıza gelen bir kurban gönderin.

Kurbanlık, yerine varıncaya kadar başınızı tıraş etmeyin.

Aranızda hasta, yahut başından rahatsız olan varsa, ona fidye olarak; oruç tutmak, sadaka vermek, yahut kurban kesmek gerekir.

Hastalık veya yol emniyeti olmaması gibi sebeplerle haccınızın engellenmesinden emin olduğunuz zaman ise,

her kim hacca kadar umre yaparak sevap kazanmak isterse, onun da kolayına gelen bir kurban kesmesi gerekir.

Kurbanlık temin edemeyen kimse, üç gün hacda yedi gün de döndüğünüz zaman memleketinde olmak üzere tam on gün oruç tutar.

Bunlar, ailesi Mescid-i Haram'da oturmayanlar içindir.

Allah'a karşı gelmekten sakının ve Allah'ın cezasının çetin olduğunu iyi bilin.

Hac: şartlarına sahip olan müslümanın, ömründe bir defa hac aylarında ihrama girip kurban bayramı Arefe günü Arafatta vakfe yapıp, sonra Kâbe'yi ziyaret etmesidir. Umre ise Kâbe'yi, hac ayları dışında, sünnet kabilinden ziyaret etmektir.

197 – Hac mâlum aylardadır.

Kim o aylarda haccı ifaya azmederse bilsin ki hac esnasında

Ne cinsel yaklaşma, ne günah sayılan davranışlarda bulunma, ne de tartışma ve sürtüşme vardır.

Siz hayır olarak her ne yaparsanız, Allah mutlaka onu bilir.

Azıqlanınız ve biliniz ki azığın en hayırlısı takvâdır, haramlardan korunmadır.

Öyleyse Bana karşı gelmekten korunun ey akıl sahipleri! [22,25; 9,36]

198 – Hac mevsiminde ticaret yaparak, Rabbinizden size gelecek kâr ve yarar talep etmenizde size bir vebal yoktur.

Arafat'ta vakfeden ayrılıp sel gibi Müzdelife'ye doğru akın ettiğinizde, Meş'ar-ı Haram'da Allah'ı zikredin.

O size nasıl güzelce hidâyet ettiyse, siz de öyle güzel bir şekilde O'nu zikredin.

Bilirsiniz ki, O'nun yol göstermesinden önce siz yolu şaşırılmış kimselerdendiniz.

Arefe günü vakfeden sonra güneş batınca Arafat'tan Müzdelife'ye doğru akın edilir. Meş'ar-ı Haram Müzdelife'dedir. Müzdelife'de akşam ve yatsı namazları birlikte kılınır. Gece orada geçirilerek, bayramın birinci günü sabah namazının peşinden Mina'ya doğru hareket edilir, orada kurban kesilip, Kâbe tavaf edilerek ihramdan çıkılır.

199 – Sonra, insanların sel gibi aktığı yerden siz de akın edin ve Allah'tan af dileyin! Çünkü Allah çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur.

200 – Hac ibadetlerinizi tamamlayınca, vaktiyle atalarınızı anıp onlarla öğündüğünüz gibi.

Hatta daha fazla, daha hürmetle Allah'ı anın!

Bazı kimseler: “Ey Yüce Rabbimiz, bize vereceğini bu dünyada ver!” derler.

Bunların âhirette nasipleri yoktur.

Haccı tamamlayınca araplar Mina'da toplanıp, bilhassa atalarının yaptıkları işleri anlatarak övünmeyi âdet edinmişlerdi. Bu âyet ona bedel Allah'ı zikredip O'nun hidâyetini anlamak, onun eserlerini tefekkür, nimetlerine şükür etmeye teşvik ediyor.

201 – Bazıları da, “Ey bizim kerim Rabbimiz! Bize bu dünyada da iyilik ve güzellik ver, âhirette de iyilik ve güzellik ver,

Ve bizi cehennem ateşinden koru” derler. [22,72]

202 – İşte bunlar kazandıkları şeylerin hayır ve bereketlerini fazlasıyla görürler.

Allah hesabı çok çabuk görür.

203 – O sayılı günlerde tekbir getirerek Allah'ı zikredin.

Kim acele edip iki günde dönerse ona vebal yoktur.

Kim geri kalırsa, günahlardan korunduğu takdirde, ona da vebal yok.

Allah'a karşı gelmekten korunun ve bilin ki

Hepiniz neticede diriltilip O'nun huzurunda toplanacaksınız.

Sayıli günler: teşrik günleridir. *Teşrik*: yüksek sesle tekbir almaktır. Bu günler, kurban bayramının Arefe günü sabahından 4. günü ikindi vaktine kadardır. (9-13 Zilhicce) Sadece bayramın 2, 3 ve 4. günleri olarak da tefsir edilmiştir.

204 – İnsanlardan öylesi vardır ki dünya hayatına dair sözleri senin hoşuna gider.

Üstelik sözünün özüne uyduğuna Allah'ı da şahit gösterir.

Halbuki gerçekte o düşmanların en yamanıdır.

205 – Senin yanından ayrılınca, ülkede fesat çıkarmaya çalışır,

Ürünleri ve nesilleri mahvetmek için uğraşır.

Allah, elbette fesadı (bozgunculuğu) sevmez.

Bu âyette ülkenin istikbalinin en önemli iki rüknüne dikkat çekilmektedir. Maddî hayatın, ekonomik hayatın esası ürün, manevî hayatın esası ise yeni nesillerin iyi yetiştirilip eğitilmesidir.

206 – O adama: “Allah'tan kork da fesat çıkarma!” denildiğinde,

Kendini benlik ve gurur kaplar ve bu, onu daha fazla günaha sürükler.

Böylesinin hakkından cehennem gelir.

Gerçekten ne fena yataktır o cehennem!

207 – İnsanlardan öylesi de vardır ki Allah'ın rızasını kazanmak için kendini feda eder.

Allah da kullarına pek merhametlidir.

208 – Ey iman edenler! Hepiniz toptan barış ve selamete girin de şeytanın adımlarını izlemeyin.

Çünkü o, sizin aranızı açan belli bir düşmandır.

209 – Eğer size bunca gerçekler, açık deliller geldikten sonra haktan ayrılırsanız,

İyi bilin ki: Allah azîz ve hakîmdir (son derece güçlü, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

210 – Şeytanın peşinden gidenler ne bekliyorlar?

Onlar akılları sıra, buluttan gölgelikler içinde Allah'ın ve meleklerin gelip, Haklarındaki hükmün verilmesini, işlerinin bitirilivermesini mi bekliyorlar?

Bütün işler ve hükümler Allah'a aittir. (O insanların keyfine göre iş yapmaz, Kendi bildiğini işler). {KM, Çıkış 19,18; 34,5; Tesniye 4,12}

211 – İsrailoğullarına sor, onlara nice açık belgeler verdik!

Her kim, Allah'ın kendisine lütfetmiş olduğu nimeti değiştirirse, iyice bilsin ki Allah'ın cezası pek şiddetlidir. [14,28]

212 – Kâfirlere dünya hayatı süslü gösterildi; Bu yüzden iman edenlerle eğlenirler.

Halbuki Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, kıyamet günü öbürlerinin üstündedir.

Allah dilediğine hesapsız nimetler verir.

213 – Bütün insanlar bir tek ümmet teşkil ediyorlardı.

Aralarında ihtilaflar başlayınca, Allah onlara içlerinden müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberler gönderdi.

Onların beraberinde, insanlar arasında hükmetmek için, kitap ve hikmeti gönderdi ki, ihtilaf ettikleri konularda aralarında hükümsin.

Halbuki, o meselelerde anlaşmazlığa düşenler, kendilerine apaçık âyetlerimiz geldikten sonra,

sırf aralarındaki haset yüzünden ihtilafa düşen Ehl-i kitaptan başkası değildi.

Allah da, onların hakkında ihtilaf ettikleri gerçeği, Kendi izni ile bu iman edenlere bildirdi.

Öyle ya, Allah dilediğini doğru yola eriştirir. [10,19]

İnsanlar dünyaya geldikleri ilk andan itibaren dinsiz ve toplumsuz yaşamış değildirlere. Allah insan toplumlarını irşad edecek peygamberler ve kitaplar göndermiş, fakat zamanın geçmesiyle insanlar ihtilafa düşünce yeni peygamberler görevlendirmiştir. Neticede, çeşitli milletlere anlatılan hakikat tekrar anlaşılmaz olunca, bütün milletlere, bütün insanlığa hakkı anlatacak, hepsini “müşterek hak söze” (Ali İmran, 64) dâvet edecek son Peygamberin zuhur ettiğini bu âyet bildirmektedir.

214 – Yoksa siz, daha önce geçmiş ümmetlerin başlarına gelen durumlara mâruz kalmadan cennete gireceğinizi mi sandınız?

Onlar öyle ezici mihnetlere, öyle zorluklara dūçar oldular, öyle şiddetle sarsıldılar ki,

Peygamber ile yanındaki müminler bile “Allah'ın vaad ettiği yardım ne zaman yetişecek?” diyecek duruma geldiler.

İyi bilin ki Allah'ın yardımını yakındır.

Bu âyet, ilahî terbiye metodunu açıklamaktadır. Allah'ın rızası ve cenneti ucuz değildir. Gayret, sabır ve sebat imtihanlarından geçmek, böylece pişip bir kıvama ermek gerekir. Allah bu dünyaya sa'y (çalışma) kanununu koymuştur, atalet ve gevşemeye yer yoktur. İşlemeyen demir pas tutar çürür, işleyen demir

ışıldar. Dünya rahat yeri değil, hizmet yeridir. Mükâfat yurdu ise âhirettir. Rahat yeri olsaydı Allah en seçkin kulları olan Peygamberlerini burada rahat ettirirdi. Âyet başta Asr-ı saadetteki ashab olarak, kıyamete kadar gelecek müminlerin himmetlerini kamçulamaktadır.

215 – Sana Allah yolunda kimlere ve ne harcayacaklarını sorarlar.

De ki: İnfak edeceğiniz mal anne baba, akrabalar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmış gariplere gidecektir.

Hayır olarak daha ne yaparsanız Allah muhakkak onu bilir.

216 – Hoşlanmasanız da savaş size farz kılındı.

Olur ki hoşlanmadığınız bir şey sizin için hayırlı olur.

Olur ki sevip arzu ettiğiniz bir şey sizin için şerli olur.

Gerçeği Allah bilir, siz bilmezsiniz.

217 – Sana hürmetli ayı ve bu ayda savaşmanın hükmünü sorarlar.

De ki: “O ayda savaşmak büyük bir günahdır.

Fakat insanları Allah yolundan engellemek,

Allah’ı inkâr etmek,

Mescid-i Haram’ı ziyareti yasaklamak,

o mescidin cemaatini yani müslümanları oradan çıkarmak ise,

Allah nazarında daha büyük günahdır.

Dinden döndürmek için işkence, öldürmekten beterdir.

Kâfirler, ellerinden gelse, sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşmaktan geri durmazlar.

Sizden her kim dininden döner ve kâfirlikte devam ederek ölürse, işte onların dünyada da,

âhirette de yaptıkları boşa gider.

Bunlar cehennemlik olup orada ebedî kalacaklardır.

218 – Onlar ki iman ettiler,

Sonra hicret ettiler

ve onlar ki Allah yolunda cihad ettiler,

İşte onlar Allah’ın rahmetini umarlar.

Allah çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur.

219 – Sana şarap ve kumar hakkındaki hükmü sorarlar.

De ki: İkisinde de hem büyük günah, hem de insanlara bazı menfaatler vardır.

Fakat günahları faydalarından daha çoktur.

Bir de senden ne infak edeceklerini sorarlar.

De ki: İhtiyacınızdan artanı harcayın.

Böylece Allah size âyetlerini açıklıyor ki dünya ve âhîret hakkında düşünüyorsunuz. [5,90-91; 4,43] {KM, Tekvin 27,28; Tesniye 11,14; Sayılar 28,14}

Sarhoş edici içkilerle kumar hakkında açık yasaklama bu âyetle başlamıştır. Daha sonra sarhoşken namaz kılma yasaklanmış (4,43), nihaî olarak da kayıtsız olarak haram kılınmıştır (5,90-91).

220 – Sana yetimler hakkında da soru sorarlar.

De ki: Onların gerek kendilerini, gerek mallarını iyileştirip geliştirmek, elbette hayırlı bir iştir.

Eğer onlara sahip çıkmak için kendileriyle beraber oturmak isterseniz bu da mümkündür; Zira onlar sizin kardeşlerinizdir.

Allah kimin iyileştirme gayesi güttüğünü, kimin de işi bozmayı düşündüğünü pek iyi bilir.

Şayet Allah dileseydi sizi zora koşardı. Muhakkak ki Allah üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

221 – Müşrik kadınlar iman etmedikçe onlarla evlenmeyin.

Mümin bir cariye, çok hoşunuza giden müşrik bir kadından daha hayırlıdır.

Mümin kadınları da, onlar iman etmedikçe, müşriklere nikâhlayamayınız;

Mümin bir köle hoşunuza giden bir müşrikten daha hayırlıdır.

Müşrikler sizi cehenneme dâvet ederler. Allah ise sizi kendi izniyle, cennete ve mağfirete dâvet eder

ve üzerinde düşünüp gerekli dersi alsınlar diye âyetlerini insanlara açıklar. [2,96; 5,5; 60,10] {KM, Çıkış 9,12; Tesniye 7,3-4}

222 – Bir de sana kadınların ay halini sorarlar.

De ki: Bu, bir rahatsızlıktır, Onun için, âdet sırasında kadınlardan geri durun ve onlar temizleninceye kadar, kendilerine cinsel yaklaşımda bulunmayın.

Temizlendikten sonra, Allah'ın izin verdiği şekilde onlara yaklaşın.

Allah tövbe ile kendisine dönenleri sever, temizlenenleri de sever. {KM, Levililer 15,19-30; Hezekiel 18,6}

Cahiliye Arapları ve Yahudileri âdet gören kadınlarla birlikte durmaz, beraber yemek bile yemezlerdi. Hıristiyanlar ise ay haline hiç önem vermez, cinsel ilişkide bile bulunurlar. İslâm istikamet ve itidali gösteriyor. Bir nevi

hastalık olan o durumda, cinsel ilişkiden kadınları uzak tutup istirahat ettirir. Namaz ve oruçla yükümlü tutmaz.

223 – Eşleriniz sizin nesil yetiştiren tarlanızdır. Tarlanıza dilediğiniz şekilde varın.

Kendiniz için ilerisini düşünerek hazırlık yapın.

Allah'ın haram kıldığı şeylerden korunun ve O'nun huzuruna varacağınızı iyi bilin. (Ey Resulüm)! Mü'minleri müjdele!

Sadece şehvet gidermeyi değil, iyi yetişmiş, hayırlı evlat sahibi olmayı hedefleyin. Âyet, soyu devam ettirmenin yanında, çocukları iyi yetiştirmek için birçok zorluklara katlanılacağını da hatırlatmaktadır.

224 – Bir de Allah adına yemin ederek, iyilik etmeye, günahlardan uzak durmaya ve insanların arasını düzeltmeye O'nun adını engel yapmayın.

Allah hakkıyla işitir ve bilir. [24,22; 5,89] {KM, Çıkış 20,7; Tesniye 5,11}

Kasden veya istemeyerek kasdî olmaksızın ağızdan çıkan yeminler, meşrû görevlere engel yapılamaz. Nitekim Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Bir kimse bir şey hakkında yemin eder de sonra ona aykırı davranmayı daha hayırlı görürse, o hayırlı şeyi yapsın ve yemininden ötürü keffâret versin.”

225 – Allah sizi yeminlerinizdeki yanılmadan dolayı kınamaz, fakat kalplerinizle kasdettiğiniz yeminlerden dolayı sorumlu tutar. Allah çok affedicidir, cezayı çabuklaştırmaz (tövbe için fırsat tanır).

226 – Eşlerine yaklaşmamaya yemin eden kocaların, dört ay bekleme hakkı vardır.

Şayet kocaları bu süre bitmeden eşlerine dönerlerse bunda mahzur yoktur. Çünkü Allah çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur.

Cahiliye arap erkekleri, kadınları sıkıştırmak için yaklaşmamaya yemin eder ve süresiz olarak perişan vaziyette bırakırlardı. Buna îla denir. Kur'ân îlanın azamî süresini dört ay olarak sınırladı. Bu süre içinde birleşme kapılarını açtı: erkek keffâret vererek eşine dönebilir. Fakat dönmemeye kararlı ise, dört ay sonunda eşini serbest bırakmak zorundadır.

227 – Yok eğer boşanmaya azmederlerse, bilsinler ki Allah her şeyi hakkıyla işitir ve bilir.

228 – Boşanmış kadınlar kendilerini tutup yeni bir nikâh yapmadan önce üç âdet beklesinler.

Allah'a ve âhirete iman ediyorsa, kendi rahimlerinde Allah'ın önceki evlilikten yaratmış olduğu çocuğu veya hayızını gizlemeleri onlara helâl olmaz.

Kocaları gerçekten barışmak istiyorlarsa, bu iddet müddeti içinde onları tekrar almaya başkalarından daha çok hak sahibidirler.

Erkeklerin hanımları üzerinde bulunan hakları gibi, hanımların da kocaları üzerinde meşrû çerçevede hakları vardır.

Şu kadar ki erkeklerin onların üzerindeki hakları bir derece daha fazladır.

Unutmayın ki Allah üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir. [4,34; 65,1-4]

229 – Boşama hakkı iki defadır.

Bundan sonra yapılması gereken ya meşrû tarzda güzelce birlikte yaşama yahut eşini güzellikle salıvermedir.

Ey kocalar, boşama sırasında eşinize daha önce vermiş olduğunuz mehirden herhangi bir miktar geri almanız size asla helâl olmaz;

Fakat Allah'ın koyduğu hudutlarda durmayacaklarından endişe etmeleri hali bunun dışındadır.

Şayet siz de onlar gibi, onların Allah'ın koyduğu hudutlarda duramayacaklarından (evlilik hukukuna riayet edemeyeceklerinden) endişe ederseniz, bu durumda kadının, ayrılmak için meşrû çerçevede hakkından bir şey vermesinde, her ikisi için de bir vebal yoktur.

İşte bunlar Allah'ın tayin ettiği sınırlardır ki sakın onları aşmayın! Her kim Allah'ın hudutlarını aşarsa işte onlar zalimlerin ta kendileridir.

Kadının mal karşılığı ayrılma talebinde bulunmasına *hul'* veya *muhala'a* denir. Cemile, kocası Sabit b. Kays'ı sevemiyordu. Hz. Peygambere gelip: “Vallahi dininde, ahlâkında bir kusurunu görmüyorum. Ancak İslâm'dan sonra küfre dönmek istemiyorum” deyip ayrılma talep etmişti. Bu âyetin inmesi üzerine, kocasından mehir olarak aldığı bahçeyi geri verip *hul'* olmuştu. {KM, Tekvin 21,14; Tesniye 24,1; Levililer 22,13; Matta 5,32; 1,19; I Korintos. 7,10-11 }

230 – Eğer koca eşini ikinci talaktan sonra üçüncü defa boşarsa, artık başka bir kocaya varıp ondan boşanmadıkça, o kadın ilk kocasına helâl olmaz.

Ama bu ikinci kocası kendi rızasıyla onu boşar ve kadın ile ilk kocası Allah'ın koyduğu evlilik hukukunu yerine getireceklerine inanırlarsa, nikâhla bir araya gelmelerinde bir günah yoktur.

İşte bunlar Allah'ın belirlediği hudutlardır ki bilmek isteyenler için O bunları beyan buyurmaktadır.

231 – Ey kocalar! Eşlerinizi boşar, onlar da iddetlerini bitirirlerse, artık ya onları iyilikle yanınızda tutar, yahut güzellikle salıverirsiniz.

Onların hukukuna tecavüz etmek kasdıyla zarar vermek için eşlerinizi alıkoymayın.

Kim böyle yaparsa kendine zulmetmiş olur.

Sakın Allah'ın âyetlerini şakaya almayın.

Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetleri

ve sizi irşad etmek gayesiyle indirmiş olduğu kitap ve hikmeti hatırlayın, dile getirin,

Allah'a karşı gelmekten sakının ve Allah'ın her şeyi hakkıyla bildiğini pek iyi bilin.

Koca, eşini boşadıktan sonra, evliliği devam ettirme gayesi ve ümidi yoksa, onu serbest bırakmalıdır ki bir iddetle kurtulsun. Yoksa sırf ona zarar vermek için ilk iddetin sonunda tekrar ona dönüp yine boşamak sûretiyle iki veya üç kere iddet beklemeye mecbur bırakmak haram kılınıyor.

232 – Ey kocalar! Eşlerinizi boşayıp da onlar da iddetlerini tamamladıklarında, kendi aralarında meşrû surette anlaşmaları durumunda, kocaları ile tekrar nikâhlanmaları hususunda onlara baskı yapmayın.

İddet bitiminden sonra eşler tekrar nikâhlanmak isterlerse, kadının akrabaları eski kocasına dönmesini engellememelidirler. Ayrıca koca da üçüncü kere boşadığı eşinin iddeti dolduktan sonra başka bir erkekle evlenmesine mani olmamalıdır.

Sizden Allah'a ve âhîret gününe iman edenlere bununla öğüt verilir.

Böyle yapmak, sizin için daha hayırlı, daha nezihtir. Allah bilir, siz bilemezsiniz.

233 – Anneler, çocuklarını iki tam yıl emzirsinler. Bu, emzirmeyi mükemmel şekliyle uygulamak isteyenler içindir.

Annelerin, münasip şekilde yiyeceğini giyeceğini sağlamak, babanın görevidir.

Hiçbir kimse takatinin dışında bir görevle yükümlü tutulmaz.

Çocuk yüzünden ne annesi, ne de babası zarar görmemelidir.

Babanın varisine de aynı vazife yaptırılır.

Fakat anne baba aralarında görüşüp anlaşmaya vararak, iki yıldan önce, çocuklarını süttten kesmek isterlerse, kendilerine bir vebal yoktur.

Şayet çocuklarınızı başkalarına emzirtmek isterseniz,

Kendilerine vereceğiniz ücreti münasip tarzda ödemek şartı ile, bunda da size vebal yoktur.

Bununla beraber Allah'a karşı gelmekten sakının ve bilin ki Allah yaptığınız her şeyi görmektedir. [65,7]

234 – Sizden vefat edenlerin eşlerinin evlenebilmeleri için dört ay on gün iddet beklemeleri gerekir.

Onlar bu sürelerini tamamladıktan sonra, meşrû surette kendi haklarında verecekleri karardan ötürü size bir sorumluluk yoktur. Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.

Kocası vefat eden kadın, dört ay on gün süre ile görücüye çıkmaz, süslenmez, başka erkeğe nikâh edilmez. Bu süreyi kocasının evinde geçirmesi gerekir. Gerek boşanma, gerek ölüm sebebiyle ayrılmadan sonra, iddet bekleme zorunluluğu, hem kadın, hem de onun yakınları için bir teselli ve alıştırma devresi olması sebebiyle, psikolojik yönden faydalı bir uygulamadır.

235 – Sizden bu hanımlarla evlenmeyi düşünenlerin bu müddet esnasında, onlara bu niyetlerini çitlatmalarında veya gönüllerinde tutmalarında bir beis yoktur.

Allah sizin onları hatırlamaktan geçireceğinizi pek iyi bilmektedir.

Ancak meşrû sözler dışında, onlarla gizlice buluşma hususunda sözleşmeyin.

Bekleme süresi sona ermeden nikâh akdine girişmeyin.

Allah'ın içinizde saklı olan her şeye hakkıyla vakıf olduğunu bilerek O'nun emrine aykırı davranmaktan sakının.

Hem de bilin ki Allah çok affedici, çok müsamahalıdır, cezayı çabuklaştırmaz. [27,74; 60,1]

236 – Henüz kendilerine dokunmadan veya mehir belirlemeden kadınları boşamanızda size günah yoktur.

Zengin kudretince, eli dar olan, kendi halince olmak üzere onlara munasip tarzda müt'a versin.

İyiliği şiar edinenlere, bunu yapmak bir borçtur.

237 – Bir mehir belirlemiş olarak, kendilerine dokunmadan eşlerinizi boşarsanız, bu takdirde belirlediğiniz mehrin yarısını vermeniz gerekir.

Ancak eşler yahut nikâh bağı elinde bulunan kocalar, gözütok davranırsa başka (Bu durumda kadın mehrinden vazgeçebilir veya erkek mehrin tamamını verebilir).

Ey kocalar, sizin bağışlamanız (müsamaha gösterip mehrin tamamını bırakmanız) takvâya daha uygun düşer.

Birbirinize lütuf ve mürüvvet göstermeyi unutmayın. Allah sizin bütün işlediklerinizi görür.

238 – Namazlara, hele salat-ı vustaya dikkat edin ve kalkıp huşû ile Allah'ın divanında durun.

Salat-ı vûstâ hakkında farklı görüşler vardır. Beş vakit namazdan her biri olma ihtimali üzerinde durulmuştur.

Fakat çoğunluk, ikinci namazı olduğu kanaatindedir. Zira ikinci namazı beş vaktin tam ortasındadır. Gece ve gündüz meleklerinin toplanma zamanıdır. Ayrıca günlük meşgalelerin en çok olduğu zamana rastlar. Esasen bir hadis de ikinci namazı olduğunu ifade etmektedir.

Fakat Kur'ân, müphem bırakmakla, bütün namazlara dikkatle devama teşvik etmek istemiştir.

239 – Eğer bir korku halinde iseniz, yaya veya binek üzerinde namaz kılın.

Fakat güvenliğe çıktığınızda, bilmediğiniz şeyleri size öğreten Allah'ın öğrettiği gibi ibadetinizi ifa edin!

240 – Sizden geride eşlerini bırakarak vefat edecek kocalar, eşlerinin bir yıl süre ile evden çıkarılmayıp geçimlerinin sağlanmasını şart koşacak şekilde vasiyette bulunsunlar.

Şayet bunlar kendiliklerinden çıkarlarsa bu durumda meşrû surette yapacakları şahsî davranışlarından dolayı size vebal yoktur. Allah üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

241 – Boşanmış eşlere de münasip tarzda verilmesi gereken bir müt'a vardır ki bu da haksızlıktan sakınan takvâlilere bir borçtur.

242 – Böylece, düşünesiniz diye Allah size âyetlerini iyice açıklar.

243 – Baksana, sayıları binlerce olmasına rağmen ölüm korkusuyla diyarlarını terkedip çıkan kimselere!

Allah onlara: “Ölün!” dedi sonra onları diriltti.

Doğrusu Allah insanlara lütûfkârdır, fakat insanların çoğu şükretmezler.

Bunlar hakkında kesin olmayan rivayetler vardır. Mühim olan şudur: Burada Cenab-ı Allah, bütün bunları hatırlatırken ölümden, Allah'ın hükmü olan vazifeden kaçıp kurtulmanın mümkün olmadığını ve böyle yapanların, korktuklarına daha çabuk ve daha fecî bir şekilde uğrayacaklarını, hülâsa Allah'ın hükmünden kurtulmak için ne ölümden kaçmanın, ne de ölüme koşmanın akıl işi olmadığını bildirmek istemiştir.

244 – Allah yolunda savaşın ve bilin ki Allah her şeyi işitir, herşeyi hakkıyla bilir.

245 – Kimdir o yiğit ki Allah’a güzelce ödünç verir, Allah da onun verdiği için mükâfatını kat kat artırır.

Allah rızkı kısar da, bollastırır da.

Zaten hepiniz döndürölüp O’na götüreleceksiniz. [5,12; 57,11.18; 64,17; 73,20] {KM, Süleymanın Meselleri 19,17}

246 – Mûsâ’dan sonra İsrailoğullarının önderlerine dikkat ettin mi?

O vakit onlar aralarındaki Peygambere:

“Ne olur, bize bir hükümdar tayin et de biz de Allah yolunda cihad edelim” demişlerdi.

O cevaben: “Ya savaşma emri size farz kılınır, siz de savaşmazsanız?” deyince

onlar: “Ne diye Allah yolunda cihad etmeyelim ki

vatanlarından çıkarılan biz,

çoluk çocuğundan ayrı düşünler yine biziz.” dediler.

Fakat savaşma kendilerine farz kılınınca içlerinden pek azı hariç, hepsi dönüverdiler.

Allah o zalimleri pek iyi bilir. [KM, Çıkış 24,1.9; Sayılar 11,16.24-25]

Bu olay, müminlere cihadın zorluklarını anlatmak, dolayısıyla onları bu işi omuzlamaya hazırlamak için anlatılmaktadır. İşaret edilen durum, muhtemelen Samuel Peygamberle ilgilidir. M.Ö. 1000 yıllarında Amalikalılar İsrailoğullarına saldırıp ülkelerinin bir kısmını işgal etmişlerdi. Halk Samuel’e başvurmuştu. (Bkz. KM, Eski Ahit, I. Samuel, 7,8 ve 12. bölümler)

247 – Peygamberleri onlara dedi ki: “Allah size hükümdar olarak Talut’u tayin etti.”

Onlar ise: “Biz hükümdarlığa ondan daha lâyük iken nasıl olur da o bize hükmedebilir ki!

Üstelik servetten de nasibi fazla değil!” dediler.

Peygamber şöyle cevap verdi: “Allah onu size üstün kıldı, ona geniş ilim ve sağlam bir vücut verdi.

Allah hakimiyeti dilediğine verir.

Allah’ın lütfu boldur, her şey gibi kabiliyet ve liyakatları da bilir.” [KM, I Samuel 9,17; 10,27; 9,2]

248 – Peygamberleri devamla şöyle dedi: “Onun hükümdarlığının alâmeti, size içinde Rabbinizden bir sekîne ile

Mûsâ ve Harun’un manevî mirasından bir bakiyyenin bulunduğu

ve meleklerce taşınan bir sandığın gelmesidir.

Eğer iman etmeye niyetli iseniz bunda, elbette sizin için delil vardır.” [KM, Çıkış 25,10; I Samuel 14,18; II Samuel 6,2]

249 – Talut ordusunu harekete geçirip sefere çıkınca askerlerine şöyle dedi:

“Allah sizi, bir ırmakla imtihan edecektir. İmdi onun suyundan içen benden sayılmayacak;

Sadece avucuyla aldığı miktar muaf olmak üzere,

Kim onun suyunu tatmazsa o da benden sayılacaktır.”

Derken onların pek azı hariç, varır varmaz ondan içtiler.

Talut ile yanındaki müminler ırmağı geçince

O vakit beri yanda kalanlar “Bugün bizim Câlut ve ordusuna karşı duracak takatimiz yoktur” dediler.

Ölümden sonra diriltilip Allah’ın huzuruna çıkacaklarını bilenler ise şöyle dediler:

“Nice küçük topluluklar vardır ki, Allah’ın izniyle, büyük cemaatlere galip gelmiştir.

Doğrusu Allah sabredenlerle beraberdir.” [KM, Hakimler 7,4-7]

250 – Talut’un beraberindeki müminler ise Câlut ile ordusuna karşı çıkınca dediler ki:

“Ya Rabbenâ, üstümüze gürül gürül sabır yağdır,

Ayaklarımıza sebat ver ve kâfir topluluğa karşı bizi muzaffer eyle!” [KM, I Samuel 17,32-54]

251 – Derken Allah’ın izniyle onları bozguna uğrattılar.

Dâvud Câlut’u öldürdü,

Allah ona hükümdarlık ve hikmet verdi ve dilediği birçok şey öğretti.

Eğer Allah bazı insanların şerrini bazıları ile önlemeseydi dünyadaki nizam bozulurdu.

Lâkin Allah âlemlere büyük lütuf ve inayet sahibidir. [KM, II Samuel 5,3; I Korintos 11,3]

Allah insanları irade sahibi olarak yaratmıştır ve böyle yaratması sırf rahmet ve hikmettir. Fakat bu iradeler serbest bırakılır da birbirleriyle ölçülü hale getirilmez ve hiçbir direnişle karşılaşmazlarsa, çalışma zahmetine katlanmaz, önüne geleni çiğnemeye çalışırlar.

Savunma ve karşı koyma olmayınca da saldırı, yolların en kısası ve doğru yol olmuş olur. O zaman da insan adına bir şey kalmaz, yeryüzünün nizamı

bozulur. Ama Allah bu bozulmaya razı olmaz. Düzenin, bozukluğu ortadan kaldırması için, hayırlı insanların, bozgunculuk çıkaranları defetmeleri lâzımdır.

252 – İşte bunlar Allah'ın âyetleri olup Biz sana onları dosdoğru bildiriyoruz.

Sen elbette gönderilen resûllerdensin.

253 – İşte şimdiye kadar zikrettiğimiz resûllerden kimini kimine üstün kıldık.

Allah onlardan bazısına hitap buyurdu, bazısını birçok derecelerle yükseltti.

Meryem'in oğlu İsa'ya da o açık belgeleri, mûcizeleri verdik ve onu Rûhul-Kudüs ile destekledik.

Eğer Allah dileseydi, kendilerine açık delillerin gelmesine rağmen, onların, peşlerinden gelenler birbirleriyle savaşmazlardı.

Lâkin ihtilafa düştüler de onlardan bir kısmı iman, bir kısmı ise inkâr etti.

Şayet Allah dileseydi onlar birbirleri ile savaşmazlardı, lâkin şu var ki Allah dilediği her şeyi yapar. [17,55]

254 – Ey iman edenler! Ne alışverişin, ne bir dosttan yardım beklemenin, ne de bir kimseden şefaath ummanın mümkün olduğu bir gün gelmeden önce, sizi rızıklandırdığımız şeylerden harcayın.

Kâfirler, zalimlerin ta kendileridir. [2,101]

255 – Allah o İlahdır ki Kendisinden başka ilah yoktur.

Haydır, kayyûmdur. Kendisini ne bir uyuklama, ne de uyku tutar.

Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur.

İzni olmadan huzurunda şefaath etmek kimin haddine?

Yarattığı mahlûkların önünde ardında ne var, hepsini bilir.

Mahlûklar ise O'nun dilediğinden başka, ilminden hiçbir şey kavrayamazlar.

O'nun kürsüsü gökleri ve yeri kaplamıştır.

Gökleri ve yeri koruyup gözetmek O'na ağır gelmez, O öyle ulu, öyle büyüktür. [19,93-95; 53,26; 21,28; 20,110] [KM, Tesniye 5,26; Tekvin 21,33; Çıkış 3,15]

Hay: Her zaman var olan, diri olan, ezeli ve ebedi hayat sahibi.

Kayyûm: Kendi zâtı ile var olup, zeval bulmayan ve bütün kâinatı varlıkta tutup onları yöneten, demektir.

Bu âyete Âyetü'l-kürsî denilir. Bu ayet, Allah'ın hükümlerinin son derece açık ve özet bir anlatımını ihtiva eder. Fazilet ve sevabına dair hadisler

vardır. Ezcümle: “Kur’ân’da en büyük âyet, Âyetü’l-kürsî’dir. Bunu kim okursa Allah o saat bir melek gönderir, ertesi güne kadar iyiliklerini yazar ve günahlarını siler. İçinde okunduğu evi şeytan otuz gün terkeder. O eve kırk gün sihir ve sihirbaz giremez. Ey Alî! Bunu evladına, ailene ve komşularına öğret”

256 – Dinde zorlama yoktur.

Doğru yol, sapıklıktan, hak batıldan ayrılıp belli olmuştur.

Artık kim tağutu reddedip Allah’a iman ederse,

işte o, kopması mümkün olmayan en sağlam tutamağa yapışmıştır. Allah her şeyi işitir, bilir. {KM, Matta 10,34; Luka 19,27; I Korintos 15,25}

Dini, kişinin kendi tercihi ile seçmesi gerekir. Dinin özelliği zorlamak değil, bilakis zorlamadan korumaktır.

257 – Allah iman edenlerin yardımcısıdır, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır.

İnkâr edenlerin dostları ise tağutlar olup onları aydınlıktan karanlıklara götürürler.

İşte onlar cehennemlik kimselerdir ki orada ebedî kalacaklardır. [5,16; 6,1-153; 14,1.5; 33,43; 57,9; 65,11]

258 – Allah kendisine hükümdarlık verdiği için şımararak Rabbi hakkında İbrâhim ile tartışan kişinin haline bir baksana!

İbrâhim ona: “Benim Rabbim hayatı veren ve hayatı alandır” deyince O: “Ben de yaşatır ve öldürürüm” dedi.

Bunun üzerine İbrâhim: “İşte Allah güneşi doğudan doğduruyor, haydi sen de batıdan doğdur bakalım” der demez kâfir donakaldı.

Zaten Allah zalimleri hidayet etmez, emellerine kavuşturmaz. {KM, Tesniye 32,39}

259 – Yahut şu kimsenin hali gibi ki o bir şehre uğramıştı.

Şehrin altı üstüne gelmiş, ıpıssız yatıyordu.

“Allah burayı bu ölümünden sonra nasıl diriltecek?” dedi.

Bunun üzerine Allah onu yüz yıl boyunca öldürüp sonra diriltti.

“Ölü vaziyette ne kadar kaldın?” diye sorunca o: “Bir gün veya daha az” diye cevap verdi.

Allah ona: “Hayır! yüz sene kaldın.

İşte yiyeceğine ve içeceğine bak henüz bozulmamış.

Bir de merkebine bak! (Kemikleri nasıl birbirinden ayrılmış). Seni de insanlara canlı bir delil yapmak için öldürüp dirilttik.

Hele o kemiklere dikkat et, onları nasıl birleştirip yerli yerine koyuyoruz, sonra da onlara et giydiriyoruz!”

Böylece işin gerçeği kendisine tam mânasıyla belli olunca:

“Artık pek iyi biliyorum ki Allah her şeye kadirdir” dedi. {KM, Hezekiel 37,6}

260 – Bir vakit de İbrâhim: “Ya Rabbî, ölüleri nasıl dirilteceğini bana gösterir misin?” demişti.

Allah: “Ne o, yoksa buna inanmadın mı?” dedi.

İbrâhim: “Elbette inandım, lâkin sırf kalbim tatmin olsun diye bunu istedim” diye cevap verdi.

Allah ona: “Dört kuş tut, onları kendine alıştır. Sonra kesip her dağın başına onlardan birer parça koy.

Sonra da onları çağır. Koşa koşa sana geleceklerdir. İyi bil ki Allah azizdir, hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir). {KM, Tekvin 15,9-10.17}

261 – Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak verip her birinde yüz tane bulunan bir başağın haline benzer.

Allah dilediğine kat kat fazlasını da verir. Allah’ın lütfu geniştir, ilmi her şeyi kaplar.

262 – Mallarını Allah yolunda harcayıp da infaklarının ardından minnet etmeyenler, rahatsızlık vermeyenler yok mu, işte onların Rab’leri katında mükâfatları vardır.

Onlara hiç bir endişe yoktur ve onlar üzüntü de duymayacaklardır.

263 – Bir tatlı söz, bir kusur bağışlama, peşinden incitme gelen maddî yardımdan (sadakadan) çok daha iyidir.

Zira Allah ganî ve halîmdir (sizin sadakalarınıza muhtaç değildir, çok müsamahalı olup cezayı çabuk vermez).

264 – Ey iman edenler! Sadaka verdiğiniz kimselere minnet etmek, incitmek sûretiyle o sadakalarınızı boşa çıkarmayın.

Allah’a da, âhirete de inanmadığı halde sırf insanlara gösteriş yapmak için malını harcayan kimsenin durumuna düşmeyin.

Onun durumu, üzerinde toprak bulunan kaygan bir kayaya benzer ki, şiddetli bir yağmur olur olmaz toprağı kayıverir, cascavlak kalır.

Öyleleri işledikleri hiçbir şeyden sevap ve mükâfat elde edemezler.

Zira Allah inkârcılar gürûhunu hidayet etmez, emellerine kavuşturmaz. [4,38.142] {KM, Matta 6,2.5; II Korintos 9,7}

265 – Allah'ın rızasını kollamak

Ve ruhlarındaki imanı kökleştirmek için

Mallarını harcayanların durumu ise,

Bir tepedeki güzel bir bahçenin haline benzer.

Bir bahçe ki ona bol yağmur yağar, meyvelerini iki kat verir.

Bol yağmur düşmese de hafif bir yağmur, bir çisinti de yetişir.

Allah ne yaparsanız hepsini görür.

266 – Sizden herhangi biriniz hiç arzu eder mi ki:

Kendisinin hurmalığı ve üzüm bağı bulunsun:

Bahçede dereler akıyor, içinde her türlü mahsulü bulunuyor.

Ama kendisinin üstüne de ihtiyarlık çökmüş ve elleri ermez, güçleri yetmez, bakıma muhtaç küçük çocukları var.

Derken... ateşli bir kasırga kopsun da bağı kasıp kavursun?

İşte Allah âyetlerini size böyle apaçık bildirir. Olur ki iyi düşünürsünüz. [59,21]

267 – Ey iman edenler! Kazandığınız şeylerin ve yerden sizin faydanız için bitirdiğimiz ürünlerin

Temiz ve güzel olanlarından Allah yolunda harcayın.

Siz göz yummadan, içinize yatmaksızın almayacağınız bayağı şeyleri vermeye kalkmayın.

İyi bilin ki: Allah ganidir, hamîddir (kimseye ihtiyacı yoktur, bütün övgülere layıktır). [22,37]

268 – Şeytan sizi fakir olacaksınız diye korkutur, sizi cimriliğe ve çirkin şeylere teşvik eder.

Allah ise kendi katından bir af ve lütuf vaad buyurur.

Allahın ihsanı geniştir, her şeyi hakkıyla bilir.

269 – Ohikmeti dilediğine verir.

Kime hikmet nasib edilmişse, doğrusu, büyük bir hayra mazhar olmuştur.

Ancak tam akıllı olanlar gerçekleri anlar ve düşünürler.

270 – Harcadığınız her şeyi, adadığınız her adağı, Allah mutlaka bilir ve mükâfatını verir.

Fakat zalimlerin âhirette yardımcıları olmaz.

271 – Allah rızası için yaptığınız maddî yardımlarınızı açıkça verirsiniz ne güzel!

Ama bu hayırlarınızı saklı tutar ve muhtaçlara ulaştırırsanız,

Bu sizin için daha hayırlı olur

Ve Allah bu sebeple bir kısım günahlarınızı affeder.

Allah, yaptığınız bütün şeylerden haberdardır.

Zekâtı açıktan, diğer yardımları ve sadakaları ise gizli vermek en iyisidir. Aynı prensip diğer ibadetler için de geçerlidir. Farzlar, teşvik için, açıktan yapılmalıdır.

272 – Onları hak yola getirmek senin görevin değil, lâkin Allah'tır ki dilediğini doğru yola getirir.

Hayır olarak yaptığınız her harcama sadece kendiniz içindir.

Zaten siz Allah rızasını aramaktan başka bir gaye ile infak etmezsiniz.

İşlediğiniz her hayrın mükâfatı size tamamen verilir ve sizin hakkınız yenmez. [6,52; 18,28; 30,38-39; 76,9]

273 – Bu yardımlar, kendilerini Allah yoluna vakfeden yoksullar içindir.

Bunlar yeryüzünde dolaşıp geçimlerini sağlama imkânı bulamazlar.

Halktan istemekten geri durmaları sebebiyle, onların gerçek hallerini bilmeyen kimse, onları zengin sanır.

Ey Resulüm, sen onları simâlarından tanırsın.

Onlar yüzüzlük ederek halktan bir şey istemezler.

Şunu bilin ki, hayır adına her ne verirsiniz mutlaka Allah onu bilir.

Sadakalar din uğrunda kendilerini ilime, cihada adanmış, Allah yolunda meşguliyetlerinden veya hastalık ve acizlik gibi engellerden dolayı nafakalarını kazanamayan fakirler içindir.

Bu âyette Allah Teâla, kendilerini tamamen İslâm hizmetine adanmış, bu sebeple geçimlerini kazanamayan müminlere yardımcı olunmasını istemektedir. Ashab-ı Suffa (r.a) bu sınıfın başında gelirdi. Efendimiz (a.s.m) onlara İslâmı öğretir, başkalarına da öğretmek ve diğer hizmetler için onları hazır kuvvet olarak bulundururdu.

274 – Mallarını gece ve gündüz, gizli ve âşikâr olarak hayra harcayanlar var ya,

işte onların Rab'leri katında mükâfatları vardır.

Onlara korku yoktur ve onlar asla üzülmeyeceklerdir.

Bu âyet'te teşvik edilen hayırlardan, birinci derecede zekât kastedilir. İslâmın emrettiği şekilde zekât noksansız verilirse fakirlik son derece azalır. Ancak zekâtın harcanacağı yerler sınırlı olduğundan, zekât sarfedilmeyen yerlere ayrıca teberrûlar yapılır. Hayır dernekleri ve vakıflar bunların başında gelir.

275 – Faiz yiyenler tıpkı şeytanın çarptığı kimsenin uykudan kalkışı gibi kalkarlar.

Bu, onların “Alışveriş de faiz gibidir” demelerindedir.

Halbuki Allah alışverişi mübah, faizi ise haram kılmıştır.

Her kime Rabbinden bir talimat gelir, o da faizden vazgeçerse, daha önce yaptığı muamele kendisi için geçerlidir, hakkındaki hüküm de Allah’a aittir.

Her kim tekrar faizciliğe başlarsa, işte onlar cehennemliktir, hem de orada ebedî kalacaklardır. {KM, Çıkış 22,24; Levililer 25,36-37; Tesniye 23,20}

Tarihe bakılırsa anlaşılır ki: İnsan toplumlarındaki bütün karışıklıkların, ihtilafların sebebi şu iki kelimedir: 1- “Sen çalış ben yiyeyim.” 2- “Ben doyduktan sonra, başkasının ne hali varsa görsün.” İslâm birinci tutumu faizi haram kılarak, ikinciye zekâtı farz kılarak ortadan kaldırır. Toplumla huzur, barış, denge ve refah getirir.

Faizi alan da, veren de psikolojik ve sinirsel yönden yıpranır. Faizle para verenin akli fikri parasında kalır, parasının dönmemesi tehlikesini yaşar. Borçlu ise paranın aslını ödemesi bile zorken, üstelik ağır bir faiz yükü ödeme angaryası sebebiyle yıpranır. Tansiyon ve kalb rahatsızlığı durumları ortaya çıkabilir. İktisat uzmanlarına göre kazanç yolları dört olup bunlardan üçü üretken, dördüncüsü değildir. Emek, sanat ve ticaret, bir de risk faktörü üretkendir. Zira eşyayı üretim yerinden tüketim yerlerine sevketmekle riske mâruz kalır, değeri artar. Dördüncü yol faiz olup üretken değildir. Faizde risk yoktur. Zira borç, zarar tehlikesine mâruz değildir. Geri dönmesi garantili sayılmaktadır. Emek, zekâ ve maharetin semereleri, faiz kanallarından faizcilerin ellerinde toplanarak servet, tekelleşmeye gider. Fakirlik, işsizlik artar. İşsizlerde öfke yükselir, yağma hevesi ortaya çıkar. Toplumsal patlama başlayınca, faizciler cin çarpmış gibi sendeler, bütün emelleri altüst olur.

276 – Allah faizin bereketini eksiltir, zekât ve sadakaları ise nemalandırır.

Hem Allah kâfirlikte ileri giden, günaha ısrarlı hiç bir kimseyi sevmez.

277 – İman eden, makbul ve güzel işler yapanların, namazı hakkıyla ifa eden, zekât verenlerin...

İşte onların, Rab'leri nezdinde mükâfatları vardır.

Onlar için hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir. [5,100; 8,37; 30,39]

278 – Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının ve eğer mümin iseniz geri kalan faizi terkedin.

279 – Eğer böyle yapmazsanız Allah ve Resulü tarafından size savaş açıldığını biliniz.

Eğer faizcilikten tövbe ederseniz, sermayeleriniz sizindir.

Böylece ne haksızlık eder, ne de haksızlığa uğrarsınız.

280 – Eğer borçlu sıkıntıda ise, kolaylığa çıkıncaya kadar ona mühlet verin. Şayet bilerseniz, alacağınızı bağışlamanız sizin için daha da hayırlıdır.

281 – Öyle bir günde rüsvaylıktan sakının ki,

O gün Allah’ın huzuruna çıkarılacaksınız,

Sonra her kişiye kazandığının karşılığı tamamen ödenecek

Ve kendilerine asla haksızlık edilmeyecektir.

282 – Ey iman edenler! Belirli bir vâdeye kadar birbirinize borç verdiğiniz zaman onu kaydedin.

Aranızda doğrulukla tanınmış bir kâtip onu yazsın.

Kâtip, Allah’ın kendisine öğrettiği gibi (adalete uygun olarak) yazmaktan kaçınmasın da yazsın.

Üzerinde hak olan borçlu kişi akdi yazdırsın, Rabbi olan Allah’tan sakınsın da borcundan hiçbir şey noksan bırakmasın.

Eğer üzerinde hak olan borçlu, akılca noksan veya küçük veya yazdırmaktan âciz bir kimse ise,

onun velisi adalet ölçüleri içinde yazdırsın.

İçinizden iki erkek şahit de tutun.

İki erkek bulunmazsa o zaman doğruluklarından emin olduğunuz bir erkek ile iki kadının şahitliğini alın.

(Bir erkek yerine iki kadının şahit olmasına sebep) birinin unutması halinde ikincisinin hatırlatmasına imkân vermek içindir.

Şahitler çağırıldıklarında, şahitlikten kaçınmasınlar.

Siz yazanlar da, borç az olsun, çok olsun, vâdesiyle birlikte yazmaktan üşenmeyin.

Böyle yapmak, Allah katında daha âdil, şahitliği ifa etmek için daha sağlam ve şüpheyi gidermek için daha uygun bir yoldur.

Ancak aranızda hemen alıp vereceğiniz peşin bir ticaret olursa, onu yazmamakta size bir günah yoktur.

Alışveriş yaptığınız zaman da şahit tutun.

Gerek kâtip, gerek şahit asla mağdur edilmesin.

Bunu yapar, zarar verirseniz, doğru yoldan ayrılmış, Allah'a itaatin dışına çıkmış olursunuz. Allah'a itaatsizlikten sakının.

Allah size en uygun tutumu öğretiyor. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla bilir. [8,29; 57,28] {KM, Tesniye 19,15.45; Matta 18,16; Yuhanna 8,17}

Kadınlarda duygusallık kuvvetli, hafıza kuvveti erkeklere göre biraz daha azdır. Hafızası erkeklerin çoğundan kuvvetli olan bazı kadınlar bulunabilir. Fakat hüküm kişilere göre değil, cinse göre, genel duruma göre verilir. Onun için, tek kadın değil de iki kadın şartı aranmaktadır. Fakat bu hüküm, genelde kadınların meşguliyet alanları olmayan ticaret alanındadır. Yoksa erkeklerin alanına girmeyen sahalarda tek başına iki kadının, hatta duruma göre tek kadının şahitliği yeterli sayılır.

Kur'ân-ı Kerim bu âyette nüzül ortamından çok ileri bir safhada insanlığın varacağı hukukî ve ticarî kurumları gözönünde bulundurmuş ve noterlik kurumunu tesis etmiştir. Okuma yazma bilenlerin bile son derece az olduğu, yazı malzemesi olarak kâğıdın bile bulunmadığı bir ortamda, çok ileri medenî toplumlarda ihtiyaç duyulacak kurumları başlatmak, Kur'ân'ın evrensel boyutunun delillerinden biridir.

Hakların böylece kaydedilmesinden şu üç fayda elde edilir: 1. Adalet ve istikamete en uygun iş yapılır. 2. Şahitliğin ifası en güzel şekilde yapılır. 3. Şüpheyi gidermede en uygun yol seçilmiş olur.

283 – Eğer yolculuk halinde iseniz ve kâtip bulamazsanız, o takdirde borç karşılığın rehin alırsınız.

Şayet kiminiz kiminize itimad ederse,

güvenilen kimse Rabbi olan Allah'tan korksun da

Üzerindeki emaneti ödesin.

Bir de şahitliği, görüp bildiğinizi gizlemeyin.

Bildiğini gizleyen kalbi günahkâr olur.

Allah her ne yaparsanız bilir. [5,106; 4,135]

284 – Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır.

Ey insanlar! Siz içinizdeki şeyleri açığa vursanız da, gizleseniz de, Allah sizi onlardan dolayı hesaba çeker.

Sonra dilediğini affeder, dilediğini azaba uğratar.

Doğrusu Allah her şeye kadirdir.

Bu âyet Bakara sûresinin dördüncü maksadı olan “ih̄san” maksadını gerçekleştirir. Böylece, şimdiye kadar bildirilen hükümlerin müeyyidesi, yani dayandığı kuvvet belirtilir. Sûre mukaddimeden sonra iman hakikatlerini, İslâma dâveti ihtiva etmişti. Din binasının çatısı ve en güzel süsü ise, Allah’ı görüyorcasına bir hayat sürmek, ih̄san makamına çıkmaktır.

285 – Peygamber, Rabbi tarafından kendisine ne indirildi ise ona iman etti, müminler de.

Onlardan her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve resullerine iman etti.

“O’nun resullerinden hiç birini diğerinden ayırt etmeyiz” dediler ve eklediler:

“İşittik ve itaat ettik ya Rabbenâ, affını dileriz, dönüşümüz Sanadır”.

286 – Allah hiçbir kimseyi güç yetiremeyeceği bir şekilde yükümlü tutmaz. Herkesin kazandığı iyilik kendi lehine, işlediği fenalık da kendi aleyhinedir.

Ya Rabbenâ! Eğer unuttuk veya kasıtsız olarak yanlış yaptıysak bundan dolayı bizi sorumlu tutma.

Ya Rabbenâ! Bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme.

Ya Rabbenâ! Takat getiremeyeceğimiz şeylerle bizi yükümlü tutma.

Affet bizi, lütfen bağışla kusurlarımızı, merhamet buyur bize!

Sensin Mevlâmız, yardımcımız! Kâfir topluluklara karşı Sen yardım eyle bize! [6,152; 7,42; 23,62]

Bu iki âyet, bu uzun sûrenin hatimesidir. Dinin bütün esaslarına temas edildikten sonra sıra mühür basmaya gelmiştir. Sûrenin mukaddimesinde, bu kitaba iman edip emirlerini tutacak olanların hidâyet ve felah bulacakları bildirilmişti. İşte hatimesi de ona iman eden cemaatin oluştuğunu ve Rab’lerinin onlara karşı muamelesini bildirmektedir.

Hz. Peygamber (a.s.m), bu hatimenin faziletine dikkat çeken hadisler buyurmuştur:

1. “Her kim geceleyin Bakara sûresinden bu iki âyeti okursa ona yeter.”

2. Allah Teâla Bakara sûresini iki âyetle sona erdirdi ki, bunları bana, Arş’ın altındaki bir hazineden verdi. Bunları öğreniniz; kadınlarınıza ve çocuklarınıza belletiniz, öğretiniz. Çünkü bunlar hem salattır (namazdır), hem duadır, hem Kur’ân’dır.”

3. Hz. Ömer ile Hz. Ali (r.a) demişlerdir ki: “Aklı başında hiçbir adam görmezdim ki, Bakara sûresinin sonundaki bu âyetleri okumadan uyusun.”

3 – ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ

Medine’de indirilmiş olup 200 âyet’tir. 33. âyet’inde geçen Âl-i İmran, sûreye adını vermiştir. İmrân, Hz. Meryem (a.s.)’ın babasının adı olup peygamberlik ve hikmet ocaklarından olan bir ailenin esasıdır. Bu sûrenin hâkim konusu bu ailenin temsil ettiği nübüvvet, Hz. İsâ (a.s.) ve Hıristiyanlıktır. Tevrat, İncil ve Kur’ân’ın aynı ilahî kaynaktan geldiği, bu kitapların müteşabih âyet’ler de ihtiva ettiği, fakat bunların din esaslarına zarar vermeyecek tarzda tefsir edilmesi gerektiği vurgulanır. Özellikle Hıristiyanlığın, bazı müteşabih, mecazî, kelimelerin yanlış tefsirine dayandığına ima edilir. Nübüvvetin esasının tevhid olduğu, bu esas üzere dinlerin şirk unsurlarından temizlenmesi gerektiği bildirilir. Ehl-i kitap diyaloga ve hakka dâvet edilir. Daha sonra cihattan ve Uhud gazvesinden bahsedilerek bu vesile ile müminlere ebedî prensipler gösterilir. Hakkı tebliğin, onun muvaffak ve muzaffer olmasının vesileleri hatırlatılarak sûre sona erer.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Elif, Lâm, Mîm.

2 – Allah o İlahtır ki Kendinden başka tanrı yoktur. Hay O’dur, kayyûm O’dur. [2,255]

el-Hay: “Her zaman var olan, diri olan ezeli ve ebedî hayat sahibi”. *el-Kayyûm*: “Kendi zâtı ile var olup, zevali olmaksızın kaim olan ve bütün kâinatı varlıkta tutup yöneten”

3 – Sana kitabı, gerçeğin ta kendisi ve daha önce indirilen kitapları tasdik edici olarak indiren O’dur. Bundan önce de, insanlara doğru yolu göstermek için Tevrat ve İncil’i indirmişti. [2,41]

Âyet’teki bi’l-hakk: Gerçeğin ta kendisi, gerçek ile, yani akıl, adalet, doğruluk gereklerine uygun, gerçeğe mutabık olarak, gerçek bir gaye ile gönderdi demektir. Maksat şunu belirtmektir. Kur’ân, hakikatin, aklın ve adaletin icaplarını, insanlığın ihtiyaçlarını karşılamak üzere gönderilmiştir.

4 – Eğriyi doğrudan, hakkı batıldan ayırd eden Furkanı da indirdi. Allah’ın âyetlerini inkâr edenlere pek çetin bir azap vardır. Öyle ya, Allah daima azîzdür (mutlak galiptir, mazlumların) intikamını alır. [2,53; 5,95; 14,47; 39,37; 32,22; 43,41; 44,16] {KM, Tesniye 32,35; Mezmurlar 94,1; Yeremya 51,56}

Furkan: Hakkı batıldan, hayrı şerden, doğruyu eğriden ayıran anlamında olarak Kur’ân-ı Kerim’in isimlerinden biridir.

5 – Gerek yerde, gerek gökte hiçbir şey Allah’a gizli kalmaz.

6 – O’dur ki annelerinizin rahimlerinde size dilediği şekli verir. O’ndan başka tanrı yoktur. azîzdir, hakîmdir. (mutlak galip, tam hüküm ve hikmet sahibidir). [18,37; 22,9; 40,64; 95,4] {KM, Mezmurlar 33,15; Yeremya 1,5}

7 – Bu muazzam kitabı sana indiren O’dur. Onun âyetlerinin bir kısmı muhkem olup bunlar Kitabın esasıdır. Âyetlerin bir kısmı ise müteşabihtir. Kalplerinde eğrilik olanlar sırf fitne çıkarmak, insanları saptırmak ve kendi arzularına göre yorumlamak için müteşabih kısmına tutunup onlarla uğraşır dururlar. Halbuki onların hakikatini, gerçek yorumunu Allah’tan başkası bilemez. İlimde ileri gidenler: “Biz ona olduğu gibi inandık. Hepsi de Rabbimizin katından gelmiştir” derler. Bunları ancak tam akıl sahipleri düşünüp anlar ve şöyle yalvarırlar: [13,39; 43,4; 85,22]

Muhkem: Anlamı açık, kesin, ifade ettiği mâna tek olup, açıklanması için başka delile ihtiyaç olmayan demektir. *Müteşabih*: Birden fazla mâna ihtimali olduğundan, anlaşılması için başka delile ihtiyaç hissettiren, mânası hakkında kesin bir hüküm verilemeyen âyettir.

Müteşabih, *şibh* (benzerlik) kökünden gelip mânalar birbirine benzeyip içiçe girdiğinden şüpheye yani değişik ihtimallere yol açmayı ifade eder. İnsanın aklının, duyularının sınırlı olduğunu düşünürsek, bu konumda olan insana hitap eden ilahî kelamın müteşabihler ihtiva etmesinin kaçınılmaz olduğu açıkça ortaya çıkar. Müteşabih lafızlarla Yüce Allah, insanlara tamamını kavrayamayacakları meseleleri, teşbihlerle, muayyen bir nisbette, farklı seviyelere göre daha farklı şekilde anlaşılacak tarzda bildirir. Müteşabihlerdeki bu izafi durum, dinin değişmez gerçeklerine zarar vermez. Zira Allah sabit gerçekler olarak, biz yükümlü insanlardan istediği akaid, ibadet, ahlâk ve ahkâma dair esasları muhkem âyetlerde bildirmiştir. Müteşabihlerle ise bazı “nisbi hakikatleri” bildirmek istemiştir.

Beşeriyetin konumu icabı, dünyada insan hayatında, mutlak hakikatlerden çok nisbî hakikatler daha fazladır. Bir kristal âvizeyi gözönüne alalım. Onun elektrik voltajı, ampullerinin gücü değişmediği halde, etrafında oturanlar, yerlerini hafifçe değiştirdince, farklı renkler ve ışınlar alırlar. Bu, âvizenin taşlarının farklı açılar verecek şekilde tıraşlanmasından ileri gelir. İşte Allah Teâla, mahdut lafızlarla, tükenmek bilmeyen mânaları, farklı seviyelerde, kıyamete kadar gelecek bütün insanlığa anlatmak, onları kitabı üzerinde düşündürmek için birçok müteşabih âyet göndermiştir. Bu kaçınılmaz durum, bir zarurettten ileri gelmiştir. Fakat unutmamak gerekir ki teşabüh ve teşbih ile olan benzetmelerde, benzetilen ile kendisine benzetilen arasında bütün

yönlere bir benzerlik aranmaz. Çeşitli yönlerden sadece biri ile olan bir benzerlik dahi, benzetmenin geçerli sayılması için yeterli sayılır. Demek ki müteşabihler hakikî müteşabih ve izâfi müteşabih kısımlarına ayrılır. Bütün çeşitlerinde, müteşabihler bir çok mânalar ifade ederler. Onun içindir ki tefsirlerde çok mânalar verilmiştir. Fakat kesin mânası, Allah'ın ilmine havale edilir.

8 – “Ey bizim kerîm Rabbimiz, bize hidâyet verdikten sonra kalplerimizi saptırma ve katından bize bir rahmet bağışla. Şüphesiz bağışı bol olan vehhab Sensin Sen!”

9 – “Sen, geleceğinde hiç şüphe olmayan bir günde bütün insanları bir araya toplayacaksın. Allah sözünden asla dönmez.”

10 – Dini inkâr edenlerin, müstahak olmaları sebebiyle, gerek malları gerek evlatları, Allah'ın vereceği cezayı önlemede, kendilerine asla fayda veremezler. İşte onlar cehennemden yakıtıdırlar. [2,24]

11 – Tıpkı Firavun'un ve onlardan daha öncekilerin gidişi gibi. Onlar, âyetlerimizi yalanladılar, Allah da kendilerini cürümleri sebebiyle kısıktırak yakaladı. Allah'ın cezası pek şiddetlidir.

12 – İnkâr edenlere de ki: “Siz mağlup olacak, haşredilip toplanacak ve cehenneme sürüleceksiniz.” Orası ne fena bir yataktır!

13 – Birbiriyle karşılaşan iki toplulukta size büyük bir ibret vardı: Bunlardan biri Allah yolunda vuruşuyordu. Diğeri ise kâfir idi. O kâfirler müslümanları, bizzat gözleriyle kendilerinin iki misli görüyorlardı. Allah, dilediği kimseleri nusratıyla destekler. Elbette bunda görececek gözleri olanlar için alınacak ibret vardır. [8,43]

Burada iki ihtimal vardır: 1. Kâfirler, müminleri kendilerinin iki misli görüyorlardı. 2. Mü'minler kâfirleri, kendilerinin iki misli görüyorlardı. Allah böyle yapmakla kâfirlerin müminlerle savaşmalarını önlemek istiyordu. Meali, daha kuvvetli olan birinci tefsire göre verdik.

14 – Kadınlar, oğullar, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüş, güzel cins atlar, davarlar ve ekinler gibi nefsin hoşuna giden şeyler insanlara cazip gelmektedir. Bunlar dünya hayatının geçici bir metaından ibarettir. Asıl varılacak güzel yer ise, Allah'ın katındadır. [13,29; 38,25. 40,49]

Bu âyette zikredilen sınıflar meşrû nimetlerdir. Fakat gayr-i meşrû tarafa da sebep olma ihtimali vardır. Meşrû durumda bunları süsleyip cazip gösteren Allah Teâlâdır. Gayri meşrû olarak süsleyen ise, şeytan ve beşerin cehaletidir. Fena sayıp kınama bu itibardır. Bu iştah çekici şeyler, dünya hayatını devam ettirmek ve geçip Allah'a gitmek için birer araç olarak verilmişken bunları amaç

haline getirmek, Allah katındaki güzel mevkiî kaybetmek, büyük ahmaklıktır. Zira böyle yapanlar hayatlarının önemli bir kısmını o zevkleri elde etme hırsı ile yanıp tutuşarak geçirirler. Sonra da onlardan ayrılıp mahrum kalmanın acısını çekerler.

15 – De ki: “Size, ihtirasla istediğiniz o şeylerden çok daha iyisini bildireyim mi? İşte Allah’a karşı gelmekten sakınan müttakiler için Rab’leri nezdinde içinden ırmaklar akan cennetler olup, kendileri orada ebedî kalacaklardır. Hem orada onlara tertemiz eşler ve hepsinin de üstünde Allah’ın rızası vardır. Allah bütün kullarını hakkıyla görmektedir.

16 – O müttakiler: “Ey bizim ulu Rabbimiz, biz iman ettik, günahlarımızı bağışla ve bizi cehennem azabından koru!” diye yalvarırlar.

17 – Onlar sabırlı, imanlarında sadık ve samimi, Allah’ın huzurunda itaatla divan duran, mallarını hayırda harcayan, seher vakitlerinde Allah’tan af dileyen müminlerdir.

Bu din ve bu dindarlık, bu niyazlar, bu sığınmalar, boş bir iddia, şunun bunun karşı çıkmasıyla zayıf düşecek bir dâva değil, şahitli ve belgeli bir hakikattir. İşte bunun en başta gelen dayanağı, en büyük şahidi ve en kuvvetli delili Allah’tır.

18 – Allah’tan başka tanrı bulunmadığına şahid bizzat Allah’tır.

Bütün melekler, hak ve adaletten ayrılmayan ilim adamları da bu gerçeğe, aziz ve hakîm (mutlak galip, tam hüküm ve hikmet sahibi) Allah’tan başka tanrı olmadığına şahittirler.

Gerçek şahit, Allah’tır. O’ndan başka hiçbir âlim, ne kendisine, ne de başka varlıklara tamamen şahit değildir. İnsan bilgisinde varlıkların kendilerine uygunlukları izafî, eksik ve sadece muayyen bir yöndendir. İnsanın gerek kendisinde, gerek diğer varlıklarda gerçekten bilebildiği şeyler, Hakk’ın şahitliğini, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak sezebildiği yönlerdir. Mesela: “Güneş vardır” diyen bir şahit bile, aslında, kendisi ile şahitlik ettiği güneş arasında Hak Teâlanın koyduğu ölçüye uymaktan başka bir şey yapmış değildir.

19 – Allah katında hak din, İslâm’dır.

O Ehl-i kitabın ihtilafları, kendilerine gerçeği bildiren ilim geldikten sonra, sırf aralarındaki haset ve ihtiras yüzünden olmuştur. Allah’ın âyetlerini inkâr edenler bilsinler ki,

Allah onların hesabını çabuk görür. [2,112]

İslâm üç anlama gelir:

1. İtaat edip boyun eğmek.
2. Silm'e, yani barışa girmek, selâmete kavuşmak.
3. İbadette tam samimi olmak, ihlas ile hareket etmek.

20 – Buna karşı seninle münakaşaya kalkışanlara de ki:

“Ben yüzümü, özümü Allah’a teslim ettim. Bana bağlı olanlar da O’na teslim oldular.”

O Ehl-i kitapla, kitap ehli olmayan ümmîlere (müşriklere) de ki: “Siz de teslim olup müslüman olmaya var mısınız?”

Eğer hakka teslim olup İslâma girerlerse doğru yolu bulmuş olurlar.

Yok, eğer yüz çevirirlerse, sana düşen görev, sadece hakkı tebliğdir. Allah kullarını hakkıyla görür.

Bu âyet, Kur’ân’ın bütün insanlığa hitap eden evrensel bir tebliğ olduğunu gösterir. Zira buradaki tasnifin dışında insan topluluğu yoktur. Ehl-i kitap:Hıristiyanlar, Yahudiler gibi kutsal semâvi kitapları olanlar; ümmîler ise: genel olarak müşrikler ve arap müşrikleri gibi kitapsız dinlere mensup olanlardır. Ayırım Arap-Arap olmayan tarzında değil, böyle pek kapsamlı bir tasnif ile yapılmıştır.

21 – Allah’ın âyetlerini inkâr edenleri, haksız yere peygamberleri öldürenleri, adaleti isteyip yamak isteyenlerin canlarına kıyanları, can yakıcı bir ceza ile müjdele!

22 – İşte onların bütün yaptıkları, dünyada da, âhiret’te de boşa gitmiştir. Kendilerini bu halden kurtaracak hiçbir yardımcıları da yoktur.

23 – Baksana o kendilerine kitaptan bir pay verilenlere!

Aralarında hakem olması için Allah’ın kitabına dâvet ediliyorlar da, sonra onlardan bir grup yüz çevirerek dönüp gidiyorlar.

Burada şu hâdiseye işaret edilmektedir: Yahudilerden, soylu aileye mensup bir erkekle bir kadın zina etmişlerdi. Kendi şeriatlarına göre recmetmeleri gerekiyordu. Onları kurtarma ümidiyle, daha hafif bir ceza verir düşüncesiyle dâvayı Hz. Peygamber (a.s.)’a getirince o da recim hükmünü verdi. Kabul etmeyip “Bize göre cezaları yüzlerine kara çalıp dolaştırmaktır” dediler. Hz. Peygamber Tevrat’ı getirip okumalarını istedi. Gerçek ortaya çıkınca Tevrat’a göre recmedildiler.

24 – Bunun sebebi onların: “Cehennem ateşi bize sayılı günler dışında asla dokunmayacaktır” iddialarıdır.

Uydurdukları bu gibi şeyler, dinleri hakkında kendilerini aldatmıştır. [2,80]

25 – Gerçekleşeceğinden hiçbir şüphe bulunmayan o kıyamet gününde, kendilerini bir araya topladığımız

ve her şahsa, yaptığıının karşılığının tam verilip, asla haksızlığa uğratılmadığı o gün gelince halleri ne olacak? [2,279]

26 – De ki: “Ey mülk ve hakimiyet sahibi Allah’ım! Sen mülkü dilediğine verir, dilediğinden onu çeker alırsın.

Dilediğini aziz, dilediğini zelil kılarırsın.

Her türlü hayır yalnız Senin elindedir.

Sen elbette her şeye kadirsin.

27 – Geceyi gündüze katar günü uzatırsın, gündüzü geceye katar geceyi uzatırsın.

Ölüden diri, diriden ölü çıkarırsın.

Sen dilediğin kimseye sayısız rızıklar verirsin.” [6,95; 10,31; 30,19]

28 – Müminler, müminleri bırakıp, kâfirleri velî edinmesinler.

Kim böyle yaparsa, Allah ile ilişkisini kesmiş olur.

Ancak onlar tarafından gelebilecek bir tehlike olursa başka!

Allah sizi, Kendisine isyan etmekten sakındırır.

Dönüş yalnız Allah’adır.

Velî: Hâmi, koruyucu, dost, yönetici, bir kimsenin işlerini deruhde eden, destekleyip yardım eden anlamlarına gelir. Yasaklanan dostluk, kâfirlere gönülden bağlanmak, müminleri bırakıp onlara sevgi beslemektir. Bu, müslüman yöneticilerin, diğer müslümanların aleyhine olmamak şartıyla, kâfirlerle anlaşma imzalamalarına ve meşrû maksadlarda işbirliği yapmalarına mani değildir.

29 – De ki: “İçinizdekini gizleseniz de, açıklasanız da mutlaka Allah onu bilir.

Bütün göklerde ve yerde olanları da bilir. Allah, her şeye kadirdir.” {KM, Vahiy 2,23}

30 – Gün gelecek, her kişi gerek hayır olarak, gerek kötülük olarak ne işlemişse, hepsini önünde bulacak.

Yaptığı kötülükten bucak bucak kaçmak isteyecek.

Allah sizi, Zatına karşı gelmekten sakındırır.

Doğrusu Allah kullarına karşı pek şefkatlidir.

31 – Ey Resulüm, de ki: “Ey insanlar, eğer Allah’ı seviyorsanız, gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah gafurdur, rahimdir (çok affedicidir, engin merhamet ve ihsan sahibidir).

Allah’ı sevmek, insanın yaratılışının en yüce hedefidir. Dolayısıyla İslâm’ın insanları kendisine doğru sevkettiği en yüksek gayedir. Bu âyet şu kesin kıyası

içeriyor: “Eğer Allah’ı seviyorsanız, Habîbullaha uyacaksınız. Ona uyulmazsa demek ki Allah’ı sevmiyorsunuz” Bunun zıddı şudur: “Ben Allah’ı severim, ama emrini dinlemem, O’nun sevdiğini sevmem. O’nu sevenleri, O’nun yolunu gösterenleri, O’nun seçip gönderdiklerini sevmem” demektir ki, bu da: “Ben, kendimden başka hiçbir şeyi sevmem; tevhid yolunda yürümek istemem” demektir.

Bu kâinatı kudret, kemâl ve cemâlinin tecellileriyle böylesine güzel yaratan, bunca nimetleriyle kullarına lütuflarda bulunan Allah, elbette onlardan bir teşekkür bekler. Elbette, insanlar içinde en seçkin birini onlara rehber ve mükemmel bir örnek yapar. Böylece ondaki güzelliklerin, öbür insanlara da yansımaları ister.

32 – De ki: “Allah’a ve Resulullah’a itaat ediniz.

Şayet yüzçevirirlerse, bilsinler ki Allah kâfirleri sevmez.” [3,132; 8,1.20.46; 58,13] {KM, Luka 10,16}

33-34 – Gerçek şu ki Allah Âdem’i, Nûh’u, İbrâhim ailesi ile İmran ailesini, birbirinden gelen tek zürriyet halinde bütün insanlardan süzüp onlara üstün kılmıştır.

Allah semî’dir, alîmdir (herşeyi hakkıyla işitir, mükemmel tarzda bilir). [2,47; 66,12] {KM, Çıkış 2,1; 6,20; 15,20}

Bu ailelerden maksat, onların neslinden gelen peygamberlerdir.

Âl: yakınlıkta ve tutulan yolda herhangi bir insana mensup olan kimseler, “âile, hanedan” demektir. Âl-i İbrâhim, 2,124 gereğince ilahî ahdin içinde olanlar, onun zalim olmayan nesli ve özellikle Hz. Muhammed Mustafa (a.s.m)’dir. İmran ise: Hz. İsâ’nın anne tarafından dedesi, yani Hz. Meryem’in babasıdır.

35 – Hani bir vakit İmran’ın hanımı şöyle demişti: “Ya Rabbî, karnımda taşıdığım çocuğumu sana adadım, her türlü bağdan âzade olarak senin yoluna hizmet edecektir.

Adağımı lütfen kabul buyur. Şüphesiz (duaları işiten, niyetleri bilen) semî ve alîm yalnız Sen’sin!”

36 – Derken onu doğurunca da: “Ya Rabbî,” dedi, “ben bir kız doğurdum.

-Zaten Allah ne doğurduğunu pek iyi biliyordu erkek evlat, elbette kız gibi değildir.

Ben onun adını Meryem koydum. Onu da, onun neslinden gelecekleri de o mel’un şeytanın şerrinden korumanı niyaz ediyorum.”

37 – Rabbi onu güzellikle kabul buyurdu ve pek güzel bir tarzda yetiştirdi.

Onu Zekeriyya'nın eğitim ve himayesine verdi.

Zekeriyya onun yanına Mâbede ne zaman girse beraberinde yiyecekler bulurdu.

“Meryem! Bu yiyecekleri nereden buluyorsun!” deyince de o: “Bunlar Allah tarafından gönderiliyor. Muhakkak ki Allah dilediğine sayısız rızıklar verir.” derdi.

Mâbed: Âyette mihrab diye geçer. Mâbedin ön tarafında ibadet esnasında imamın durduğu yere denir. Zikr-i cüz irade-i kül (bir bütünün, parçasını söyleyerek tamamını kasetme) kabilinden mescid ve mabed hakkında da kullanılabilir. Burada maksat, mâbedde merdivenle çıkılan bir mahfel olmalıdır. Hz. Meryem'e rızık geldiğini bildiren bu âyet, kerâmetin hak olduğuna delil teşkil etmektedir.

38 – İşte o sırada Zekeriyya Rabbine niyaz edip “Ya Rabbî,” dedi, “bana Senin tarafından tertemiz, hayırlı zürriyet ihsan eyle.

Şüphesiz ki Sen duaları işitip icabet edersin!”

Bu Zekeriyya (a.s.) ile, Tevrat ekinde (Eski Ahid Kitapları arasında) kendisine bu isimde Zekarya kitabı atfedilen zat arasında hiçbir ilişki yoktur.

39 – Zekeriyya mihrapta namaz kılmakta iken melekler kendisine seslenip: “Allah sana, Allah'tan bir kelimeyi tasdik edecek, hem efendi, hem gayet zahid, hem peygamber olacak olan Yahya'yı müjdeler” dediler. [3,45; 4,171]

Müfessirlerin ekseriyetine göre kelimedden maksat, Hz. İsbâ (a.s.)'dır. *Kün* (ol) emri ve kelimesiyle, babasız olarak yaratıldığı için böyle denilmiştir. Bununla beraber başka yorumlar da vardır.

40 – O: “Ya Rabbî,” dedi, “nasıl benim çocuğum olabilir ki ihtiyarlık başıma çökmüş, hanımım ise kısır hale gelmiştir?”

Allah: “Böyle de olsa, Allah dilediğini yapar” buyurdu.

41 – O: “Ya Rabbî, bana oğlum olacağına dair bir alâmet bildirir misin?” deyince, Allah: “Senin işaretin şudur:

“Üç gün müddetle halkla işaretleşme dışında konuşmayacaksın. Rabbini çok zikret, sabah akşam onu tesbih ve tenzih et!” buyurdu. {KM, Luka 1,20}

42 – Hani Melekler dediler ki: “Meryem! Muhakkak ki Allah seni seçti. Seni tertemiz kıldı hatta seni dünyadaki bütün kadınlara üstün kıldı. [7,144] {KM, Hakimler 5,24; Luka 1,42.28}

Onun devrindeki kadınlardan üstün olduğunu gösterir.

43 – “Meryem! Saygı dolu bir gönülle huzurunda durup Rabbine ibadet et, secdeye kapan ve rükû edenlerle beraber rükû et.”

44 – İşte bunlar gayb kabîlinden haberler olup onları Biz sana vahyediyoruz.

Yoksa onlar Meryem’i kimin himaye edeceğine dair kur’a çekerlerken ve birbirleriyle tartışırken sen yanlarında bulunmuyordun. [11,49; 12,102]

Bu âyet, Kur’ân’ın vahyedilmesinden önce, bu hadiselerin Hz. Peygamber (a.s.) ve kavmi tarafından bilinmediğini açıkça göstermektedir.

45 – Gün geldi, melekler ona: “Meryem! Allah, Kendisi tarafından bir kelime vereceğini sana müjdeliyor.

Adı Îsâ, lakabı Mesih, sıfatı Meryem oğludur.

Dünyada da âhirette de itibarlı, Allah’a en yakın kullardan olacaktır. {KM, Luka 1,26-38; Matta 1,16; Yuhanna 1,41 }

Ağızdan çıkan mânalı bir ses veya kitapta yazılı mânalı yazı kelime olduğu gibi, âleme bakıldığı zaman, bakışta seçkinleşen ve gözden gönüle geçip duygu tesiri altında az çok bir mâna telkin eden varlıklar ve görünen yaratıklar da birer kelimedirler ki Hz. Îsâ (a.s.) bunlardan biri idi ve Meryem’e böyle bir te’sir ile gelmişti. Îsâ, Allah’tan bir kelimedir, fakat kelimelerin tümü değildir. Allah’tan bir kelimeye, “Allah’ın bir kelimesi” denebilirse de “Allah” denemez.

46 – Beşiğinde de, yetişkinliğinde de insanlara hitap edip onlarla konuşacak, salih insanlardan olacaktır.” [5,110; 19,29] {KM, Matta 21,16}

47 – Meryem: “Ya Rabbî, bana hiçbir erkek eli değmediği halde nasıl olur da çocuğum olabilir?” deyince, Allah şöyle buyurdu:

“Öyle de olsa, Allah dilediğini yaratır; Zira O, bir şeyin var olmasına hüküm verince sadece “ol” der, o da derhal olur.” [2,117; 3,59; 19,35] {KM, Luka 1,34}

48-49 – (Melekler Hz. Îsâ hakkında Meryem ile konuşurken onun şu sıfatlarını da ilave ettiler:)

“Allah ona kitabı (yazmayı), hikmeti, Tevrat ve İncîl’i öğretecektir.

Onu İsrailoğullarına resul olarak gönderecek, o da onlara şöyle diyecektir: “Size Rabbiniz tarafından bir mucizeyle gönderildim:

Ben size çamurdan kuş şekline benzer bir şey yapar içine üflerim, o da Allah’ın izniyle hemen kuş olur.”

Keza ben anadan doğma körü ve abraşı iyileştirir, hatta Allah’ın izniyle ölüleri diriltirim.

Evlerinizde ne yediğinizi ve biriktirip sakladıklarınızı da bilirim.

Eğer inanmaya niyetiniz varsa, elbette bunlarda sizin için alacak dersler vardır. [5,110] {KM, Markos 7,32-35; Matta 15,30; 8,1-3; Luka 17,12-14}

Burada *kitab*, “kitabet, yazı yazmak” anlamında masdardır. Demek ki Hz. İsa yazı yazmasını bilir bir bilgin idi.

50 – Keza ben, benden önceki Tevrat’ı tasdik etmek ve size (Mûsâ şeriatinde) haram kılınan bazı şeyleri mübah kılmak için geldim.

Doğrusu ben size Rabbiniz tarafından bir mûcize getirdim.

Öyleyse Allah’a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin.” [43,63] {KM, Matta 5,17; 15,20}

Hz. Mûsâ (a.s.)’dan sonra gelen Benî İsrail peygamberleri, esas itibariyle onun şeriatını uyguladılar. Ancak tâli meselelerde, zamanın ihtiyaçlarını gözönünde bulundurlardı. Hz. İsa da böyle yapmıştı.

51 – Şüphe yok ki Allah hem sizin, hem de benim Rabbidir. Öyleyse, yalnız O’na ibadet edin. İşte doğru yol budur. {KM, Yuhanna 20,17; 4,23-24}

52 – Ne zaman ki İsa onların inkârlarında ısrar ettiklerini hissetti, “Allah’a giden yolda bana yardım edecek kim var?” dedi.

Havârilere: “Allah yolunda yardımcılar biziz. Biz Allah’a iman ettik. Ey İsa, bizim müslüman olup Allah’a itaat ettiğimize sen de şahid ol!” [5,111-112; 61,14] {KM, Yuhanna 6,66-71}

Havâri: İnsanın en seçkin, en has dostu, yardımcısı mânasına gelir.

53 – “Ya Rabbenâ! İndirdiğin kitaba iman edip Elçinin yolunu tuttuk. “Sen de bizi, birliğini ve nebîlerini tanıyan şahitlerle birlikte yaz” dediler. {KM, Luka 24,48; Yuhanna 15,27; Resullerin işleri 1,8}

54 – Öbürleri ise hileler yaptılar.

Allah da onların hilelerini boşa çıkardı.

Allah, hileleri boşa çıkarmakta pek güçlüdür. [8,30; 13,42; 27,50; 86,16]

55 – O zaman Allah şöyle buyurmuştu: “İsa! seni öldürecek olan, onlar değil Ben’im.

Seni Kendi nezdime yükseltecek, seni inkârcıların içinden kurtarıp temize çıkaracak ve sana tâbi olanları ta kıyamete kadar kâfirlere üstün kılacak olan da Ben’im.

Sonra hepinizin dönüşü Bana olacak.

Ben de aranızda ihtilaf ettiğiniz konularda hükmümü vereceğim. [4,158; 19,56-57]

56 – Hasılı, inkâr edenleri hem dünyada, hem âhirette şiddetli bir azap ile cezalandıracağım.

Onları bu azaptan kurtarabilecek yardımcılar da bulunmayacaktır.

57 – İman edip makbul ve güzel işler yapanların ise mükâfatlarını tam tamına ödeyecektir. Allah zalimleri sevmez.”

58 – Ey resulüm, işte bunlar, bu vak’alar, sana bildirdiğimiz âyetlerden ve hikmet dolu Kur’ân’dandır.

59 – Allah yanında Îsâ’nın durumu, aynen Âdem’in durumu gibidir.

Allah Âdem’i topraktan yaratıp “ol” dedi, o da derhal oluverdi.

60 – Hakikat, Rabbinin tarafından gelir. Bunda hiçbir tereddüdün olmasın.

61 – Artık sana bu ilim geldikten sonra, kim seninle Îsâ hakkında tartışmaya girerse de ki:

“Haydi gelin oğullarımızı ve oğullarınızı, hanımlarımızı ve hanımlarınızı ve bizzat kendimizi ve kendinizi çağırıp, sonra da gönülden Allah’a yalvaralım da bu konuda kim yalancı ise Allah’ın lânetinin onların üzerine inmesini dileyelim.”

Bu âyete “mübahele” âyeti denir. Mübahele: “Hangi taraf yalancı ise Allah’ın ona lânet etmesini bütün kalbiyle istemek” demektir. Hicri 9. yılda Necran Hıristiyanlarını temsil eden 70 kişilik heyet, başlarında dinî ve dünyevî liderleri olarak Medine’ye gelip tartışmıştı. Delilden anlamamaları karşısında Hz. Peygamber (a.s.) mübaheleyi teklif edince, düşünmek için mühlet istediler. Bunu kendileri için tehlikeli bulup kabul etmediklerini bildirmek üzere Hz. Peygamberin yanına geldiklerinde baktılar ki O Hüseyin’i kucağına almış, Hasan’ın elinden tutmuş, Hz. Fatıma ile Hz. Ali’yi arkasına almış “Ben dua edince siz de “âmin” dersiniz diyor. Hey’et başkanı mübaheleyi kabul etmeyip cizye vererek İslâm hâkimiyeti altında yaşamayı benimsediklerini bildirdi. Hz. Peygamber de onlara, kendilerine verilen hakları ve yükümlülükleri bildiren bir emanname yazdı.

62 – İşte sözün doğrusu budur.

Yoksa Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur.

Allah hiç şüphesiz azîzdir, hakîmdir (mutlak galip, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

63 – Eğer yüz çevirirlerse, muhakkak ki Allah o fesatçıları hakkıyla bilir.

64 – De ki: “Ey Ehl-i kitap! Bizimle sizin aramızda birleşeceğimiz, müşterek ve âdil şu sözde karar kılalım:

“Allah’tan başkasına ibadet etmeyelim.

O’na hiçbir şeyi şerik koşmayalım, kimimiz kimimizi Allah’ın yanında rab edinmesin.”

Eğer bu dâveti reddederlerse: “Bizim, Allah’ın emirlerine itaat eden müminler olduğumuza şahid olun” deyin.

Bu dâvet, Kur’ân’ın, Hıristiyanlar başta olarak bütün dinlere yönelttiği evrensel bir çağrıdır. Bunda muhtelif milletlerin, farklı dinlerin, çeşitli vicdanların temelli bir vicdanda, hak bir sözde nasıl birleşebilecekleri ve İslâm’ın insanlık âlemine ne kadar geniş, ne kadar açık bir hidâyet yolu, bir hürriyet kanunu öğrettiği görülmektedir.

65 – Ey Ehl-i kitap! Tevrat da, İncîl de kendisinden çok sonra gönderildikleri halde, ne diye İbrâhim hakkında iddialaşıyorsunuz?

Buna da mı akıl erdiremiyorsunuz?

66 – Haydi diyelim ki az çok bildiğiniz konularda tartışyorsunuz.

Peki ne diye hakkında bilginiz olmayan hususlarda tartışyorsunuz?

Halbuki işin doğrusunu Allah bilir, siz bilemezsiniz.

67 – İşte bu konudaki gerçek şudur: İbrâhim Yahudi de değildi, Hıristiyan da değildi,

Lâkin o batıl dinlerden uzaklaşmış, tertemiz halis bir müslüman idi,

Ve asla müşriklerden olmamıştı.

68 – İnsanlar içinde İbrâhim’e en yakın olanlar, ona tâbi olanlar,

bu Peygamber ve bu Peygambere iman edenlerdir.

Allah müminlerin dostudur.

69 – Ehl-i kitaptan bir kısmı, sizi inancınızdan saptırmak istedi.

Halbuki onlar sadece kendilerini saptırırlar da bunun farkına bile varmazlar.

70 – Ey Ehl-i kitap! Siz de yanınızdaki kitaplarda doğruluğuna tanık olup dururken, Allah’ın âyetlerini ne diye inkâr ediyorsunuz?

71 – Ey Ehl-i kitap! Niçin bile bile hakkı batıl ile karıştırıyor,

niçin bile bile hakikati gizliyorsunuz?

72-73 – Ehl-i kitaptan bir güruh birbirlerine, şöyle dediler:

“Şu müslümanlara indirilen kitaba günün başlangıcında (zahiren) iman edin, sonunda da inkâr edin,

olur ki onlar da şüpheye düşüp dinlerinden dönerler.

Ve bir de kendi dininize tâbi olandan başkasına sakın ha güvenmeyin!”

Ey Resulüm, de ki: Doğru yol, Allah’ın yoludur”

Yine onlar kendi aralarında: “Size verilen vahyin, başkalarına da verildiğine

veya Rabbinizin huzurunda müslümanların karşı delil getirip sizi mağlup edeceklerine inanmayın” derler.

De ki: “Lütuf Allah’ın elindedir, dilediğine ihsan eder.

Allah vâsi ve alîmdir (lütufu boldur, her şeyi hakkıyla bilir). [57,29]

74 – Rahmetini, nübüvvetini dilediği kuluna has kılar. Allah büyük lütuf ve inâyet sahibidir.”

75 – Ehl-i kitaptan öylesi vardır ki kendisine yüklerle altın emanet bıraksan onları sana öder.

Ama öylesi de vardır ki, bir altın bile versen başında dikilip durmadıkça onu sana geri vermez.

Bunun sebebi, onların: “Ümmîler hakkında ne yaparsak mübahtır, ondan dolayı sorumlu olmayız.” demeleridir.

Onlar bile bile, Allah hakkında yalan uydururlar. [3,14]

“Ümmîler” kelimesi ile onlar burada, Yahudi olmayan ve kendi çevrelerinde bulunan “Araplar”ı kastediyorlardı.

76 – Hakikat öyle değil, kim ahdini yerine getirir ve haramlardan sakınırsa, bilsin ki Allah da o sakınanları sever.

77 – Önemsiz bir menfaat karşılığında,

Allah’a verdikleri ahdi ve yeminlerini bozanların âhirette hiçbir nasipleri yoktur.

Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak.

Onların yüzlerine bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır.

Onların hakkı çok acı bir azaptır.

78 – Ehl-i kitaptan bir kısmı da, aslında kitaptan olmadığı halde,

Sizin kitaptan zannetmeniz için,

Okurken ağızlarını dillerini eğip bükerek (bazı kelimelerin telaffuzunu değiştirirler).

Bir şeyler söyleyip “Bu Allah tarafındandır” derler. Halbuki o, Allah tarafından değildir.

Bile bile Allah adına yalan uydururlar. [2,75]

79 – Allah’ın kendisine kitap, hüküm, nübüvvet verdiği hiçbir insanın kalkıp da halka: “Allah’ın dışında bana da kul olun” deme yetkisi yoktur.

Lâkin o insanlara: “Öğretmekte ve okuyup okutmakta olduğunuz kitap sayesinde rabbanî olun” der.

Hüküm: İlim, anlayış gücü, Allah’ın hükmünü infaz etme yetkisi;

Rabbânî: Fakih, âlim, muallim, eğitimci, ilmi ile âmil olan kimse demektir.

80 – Ve o size: “Melekleri ve peygamberleri rab edinin” diye bir emir de vermez.

Siz Allah’a boyun eğen müslüman olduktan sonra,

Hiç kalkıp sizin küfre sapmanızı emreder mi?

81 – Hem Allah, vaktiyle peygamberlerden

“size kitap ve hikmet vermemden sonra,

Sizin yanınızda bulunan kitabı tasdik edici bir peygamber geldiğinde, mutlaka ona inanıp yardımcı olacaksınız”

diye söz almıştır.

Allah: “Bunu kabul ettiniz, bu ağır yükümü sırtınıza aldınız mı?” dediğinde onlar: “Kabul ettik” diye kesin söz verince,

Allah Teâla: “Siz de şahit olun, zaten Ben de sizinle beraber şahitlik edeceğim” buyurdu. [33,7; 7,172]

Yüce Allah bu mîsakı vahiy ile almıştır. O, gönderdiği her peygambere, Hz. Muhammed (a.s.)’in vasıflarını bildirmiş ve ona ulaştığı takdirde destek verme sözü almıştır. Ayrıca onların da kendi ümmetlerine bu gerçeği bildirmelerini istemiştir. “Sonra size (...) peygamber geldiğinde” hitabının asıl muhatapları Hz. Peygamberin çağdaşı olan Ehl-i kitaptır.

82 – Artık kim bundan sonra haktan yüz çevirirse, işte onlar dinden çıkmış fâsıklardır.

83 – Göklerde ve yerde bulunan kim varsa, gerek isteyerek, gerek istemeyerek Allah’a itaat ederken,

Hepsi döndürülüp O’na götürülürken,

Onlar kalkıp Allah’ın dininden başka bir din mi arıyorlar?

84 – De ki: “Biz Allah’a iman ettik.

Bize indirilen vahye, İbrâhim’e, İsmâil’e İshak’a, Yâkub’a ve torunlarına indirilen

keza Mûsâ’ya, İsâ’ya, hasılı bütün peygamberlere Rab’leri tarafından verilen vahiylerle de iman ettik.

(Peygamberlikleri noktasında) onlar arasında hiçbir ayırım yapmayız ve biz yalnız Allah’a teslim oluruz. [2,136]

85 – Kim İslâm’dan başka bir din ararsa,

Bilsin ki bu din asla ondan kabul edilmeyecek

Ve o âhirette ziyan edenlerden olacaktır.

86 – Kendilerine kesin ve açık deliller gelmiş ve Resulün hak peygamber olduğuna şahadet etmiş iken,

imanlarından sonra küfre sapan bir topluluğu hiç Allah hidâyete erdirir mi?

Yok, yok! Allah, zalimler gürhunu cennete giden yola koymaz, emellerine kavuşturmaz.

Zalimler, iradeleriyle küfrü tercih ettikleri müddetçe, Allah onlara hidâyet vermez. Yahut “Onlar kâfir olarak ölürlerse Allah onları, cennete giden yola koymaz” demektir (Nesefi).

87 – Böylelerinin cezası, Allah’ın, meleklerinin ve bütün insanların lânetine uğramaktır.

88 – Onlar bu lânetin içinde ebedî kalacaklardır.

Ne cezaları hafifletilecek, ne de yüzlerine bakılacaktır.

89 – Ancak daha sonra tövbe edip nefislerini ıslah edenler, bu hükmün dışındadır. Çünkü Allah gafurdur, rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur).

90 – İmanlarından sonra küfre sapanların, sonra inkârda daha da ileri gidenlerin

tövbeleri asla kabul edilmez.

İşte asıl sapıklar bunlardır. [4,18]

91 – İnkâr yoluna sapan ve kâfir olarak can veren kimseler, kurtuluş fidyesi olarak dünya dolusunca altın verseler de,

mümkün değil, hiçbirinden kabul edilmeyecektir.

Bunların hakkı, çok acı bir azaptır ve kendilerini bundan kurtaracak olan da yoktur. [2,123; 5,36]

92 – Sevdiğiniz mallarınızdan Allah yolunda harcamadıkça “fazilet” mertebesine ulaşamazsınız.

Bununla beraber her ne infak ederseniz, Allah mutlaka onu bilir.

Birr: “fazilet, iyilik, hayır” demektir. Bu vasfi haiz olan kimseye *berr* (çoğulu: *ebrar*) denir. Müminin ibadetinin özünde Allah sevgisi olup O’nun rızasını her şeyden üstün tutmalıdır. Ebrar defterine kaydedilmek için, kişinin sevdiği şeyleri Allah yolunda harcaması gerekir. Yoksa takvâ, bazı şeklî tarafları tamamlamakla elde edilmez.

93 – Tevrat indirilmeden önce, İsrail’in (yani Yâkub’un) kendi nefesine haram kıldığı hariç, diğer bütün yiyecekler İsrailoğullarına helâl idi.

De ki: İşte meydan! İddianızda samimi iseniz Tevrat’ı getirip okuyun!

94 – Artık kim bundan sonra Allah adına yalan söylerse, işte onlar zalimlerin tâ kendileridir.

95 – Sen: “*Sadakallah*: Allah sözün doğrusunu söyledi.” de.

Haydi bakalım Allah’ı bir tanıyarak İbrâhim’in dinine uyun.

Pek iyi bilirsiniz ki o, asla müşriklerden olmamıştı.

96 – İbadet, yeri olarak yeryüzünde yapılan ilk bina Mekkedeki Kâbe olup, pek feyizlidir, insanlar için hidâyet rehberidir. [2,125]

Kible ilkin Mescid-i Aksa iken, hicretten bir buçuk yıl sonra Kâbe olarak değiştirilmişti. Yahudiler “peygamberlerin kiblesi değiştirildi” diye itiraz ettiler. Bu âyet Hz. İbrâhim tarafından Mekke’de bina edilen Kâbenin daha kıdemli bir kible olduğunu hatırlatarak itirazlarını cevaplandırmaktadır. Hz. Süleyman tarafından, M.Ö. 1000 yıllarında yaptırılan Mescid-i Aksa ile Kâbe arasında yaklaşık bin yıl kadar bir zaman vardır.

97 – Orada apaçık alametler ve deliller, İbrâhimin makamı vardır. Kim Beytullahı girerse korkudan emin olur.

Ziyarete gücü yeten herkese Beytullahı ziyaret etmek, Allah’ın onun üzerindeki hakkıdır.

Nankörlük edip bu hakkı tanımayan Allah’ın hiçbir ihtiyacı yoktur, o bütün âlemlerden müstağnidir. [29,67; 106,3-4]

Kâbe’de karşılaşılan birçok işaret ve makbuliyet delili vardır. Verimsiz bir yerde olmasına rağmen, orada rızık sıkıntısı çekilmemesi, her taraftan ziyaretçi gelmesi, bütün Arap yarımadasında M. Ö. 2500 yıl kadar öncesinden beri etrafta anarşi sürerken yılda dört ay Kâbe ve çevresinde tam güvenliğin hakim olması, M.S. 571 yılında Kâbe’yi yıkmaya gelen Ebrehe ordusunun perişan olması gibi mûcizevi durumlar hatırlatılıyor.

98 – De ki: Ey Ehl-i kitap, niçin Allah’ın âyetlerini inkâr ediyorsunuz? Halbuki Allah yaptığınız her şeyi görmektedir. {KM, Yeremya 29,23}

99 – De ki: Ey Ehl-i kitap! Siz gerçeği görüp bildiğiniz halde, niçin Allah’ın yolunu eğri göstermeye yeltenerek iman edenleri Allah yolundan menediyorsunuz? Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.

100 – Ey iman edenler! Eğer Ehl-i kitaptan bir kısmına uyacak olursanız, iyi bilin ki onlar sizi imanınızdan sonra küfre çevirmek isterler. [2,109; 4,89; 3,72]

101 – Sizler nasıl küfre dönebilirsiniz ki önünüzde Allah’ın âyetleri okunuyor, aranızda Allah’ın resulü bulunuyor?

Kim Allah’a gönülden sımsıkı bağlanırsa muhakkak ki o doğru yola konulmuştur. [57,8-9]

102 – Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten nasıl sakınmak gerekirse öylece sakının.

Ona lâıyk olduğu tazimi gösterin ve ancak O’na teslim olan müslüman olarak can verin.

103 – Hepiniz toptan, Allah’ın ipine (dinine) sımsıkı sarılın, bölünüp ayrılmayın.

Allah’ın sizin üzerinizdeki nimetini hatırlayın:

Hani siz birbirinize düşman idiniz de Allah kalplerinizi birbirine ısındırmış ve onun lütfu ile kardeş oluvermişsiniz.

Siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oraya düşmekten de sizi O kurtarmıştı.

Allah size âyetlerini böylece açıklıyor, ta ki doğru yola eresiniz. [8,63]

İslâm’dan önce Arabistan’da insan hayatının hiç değeri kalmamıştı. En ufak sebeple insanlar vicdansızca öldürülüyordu. Kabîle savaşlarının, kan dâvalarının sonu gelmiyordu. Meselâ Medine’deki Evs ve Hazrec kabileleri 120 yıldan beri sürekli savaş halinde idiler. İslâm sayesinde birbirlerinin kardeşi oldular.

104 – Ey müminler! İçinizden hayra çağıran, iyiliği yayıp kötülükleri önlemeye çalışan bir topluluk bulunsun.

İşte selâmet ve felahı bulanlar bunlar olacaklardır. [3,110.114; 7,157; 9,71.112; 22,41; 31,17]

105 – Kendilerine kesin delillerin gelmesinden sonra bölünüp ihtilafa düşenler gibi olmayın. Onlar için büyük bir azap vardır.

106 – Gün gelecek, birtakım yüzler ağaracak, bir takım yüzler ise kararacak.

Yüzleri kararanlara: “Siz misiniz” denecek, “imanınızdan sonra inkâra sapanlar? Tadın bakalım inkârınız sebebiyle bu acı azabı!” [75,22-25; 80,38-41; 88,2-8]

107 – Yüzü ak olanlar ise Allah’ın rahmetindedirler. Hem de orada ebedî kalacaklardır.

108 – İşte bunlar Allah’ın âyetleridir ki hakkı gerçekleştirmen için Biz onları sana okuyoruz.

Çünkü şu kesindir ki Allah insanlara zulmetmek istemez.

109 – Göklerde ve yerde olan her şey Allah’ındır, ve bütün işler sonunda O’na raci olur, bütün işleri O hükme bağlar.

110 – Ey Ümmet-i Muhammed! Siz insanların iyiliği için meydana çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz:

İyiliği yayar, kötülüğü önlersiniz, çünkü Allah'a inanırsınız.

Ehl-i kitap da bu imana gelseydi, elbette kendileri için iyi olurdu.

İçlerinden iman edenler varsa da ekserisi dinden çıkmış fâsıklardır. [2,143]

Hz. Muhammed ümmetinin ayırıcı özelliği: Tevhid, iyiliği yayma ve kötülüğü önleme olarak bildirilip bu itibarla en hayırlı ümmet vasfını kazandığı vurgulanıyor. İyilik diye çevirdiğimiz *ma'ruf*: İslâm'ın ve aklın meşrû ve makbul saydığı şeydir. Kötülük, yani *münker* ise:İslâm'ın ve aklın gayri meşrû, kötü saydığı şeydir. Bu görev, yalnız yöneticilerin değil, imkânlarına göre bütün müminlerindir. Hayırlı ümmet olmak için, çoğunluğun bu vasfı taşıması gerekir. Ehl-i kitabın kınanmasının sebebi, çoğunluğun kötü tarafta yer alıp, az olan iyilerin de bu görevi terketmeleri idi.

111 – Onlar size hiçbir zarar veremezler, olsa olsa incitirler.

Sizinle savaşıcak olurlarsa, arkalarını dönüp kaçarlar.

Kendilerine yardım eden de bulunmaz.

112 – Allah'tan gelmiş olan bir ipe ve insanlar tarafından uzatılan bir ipe (sisteme) tutunmaları müstesna,

onlar nerede bulunurlarsa bulunsunlar, üzerlerine zillet damgası vurulmuştur.

Allah'ın gazabına uğramış, meskenete mahkûm edilmişlerdir.

Bu, onların Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri ve haksız yere peygamberleri öldürmeleri sebebiyle olmuştur.

Çünkü âsi olmuşlar ve haddi aşmışlardır.

Yani: Onların dünyada elde ettikleri güvenlik, kendileri tarafından kazanılmış değil, başkalarının yardımı sayesinde olmuştur. Onlar bu güvenliği ya Allah'ın hükmüne göre müslümanlardan veya başka sebeplerle gayri müslim devletlerden almaktadırlar.

113 – Ehl-i kitabın hepsi bir değildir.

Onların içinde öyle dosdoğru bir cemaat vardır ki,

Gece saatlerinde Allah'ın âyetlerini okuyarak secdelere kapanırlar. {KM, Mezmurlar 42,9; 77,3; 134,2. Resullerin işleri 16,25}

114 – Bunlar Allah'ı ve âhireti tasdik eder, iyiliği yayar, kötülükleri önler ve hayırlı işlere yarışırcaasına koşarlar.

İşte onlar salihlerdendirler. [3,110]

115 – Yaptıkları hayır ve iyiliklerden, mükâfatsız kalan bir tek iyilik bile bulunmayacaktır.

Allah günahlardan korunan takvâ ehlini pek iyi bilir.

116 – Kâfir olanların ne malları ne de evlatları, kendilerini Allah'ın cezasından asla kurtaramaz.

Onlar cehennemlik olup orada ebediyyen kalacaklardır.

117 – O batıl yollarda olanların bu dünya hayatında harcadıkları malların durumu,

Kendi öz canlarına zulmeden kimselerin ekinine isabet eden

Ve o mahsulü kasıp kavuran bir rüzgarın durumuna benzer.

Doğrusu Allah onlara zulmetmedi, ama onlar kendi kendilerine zulmettiler.

Hak dini inkâr eden akımlar değişik de olsalar, batıl olmakta müşterektirler. Bunlar servetlerini sırf dünya için değerlendirirler. Fakat sırf dünyaya yöneldikleri halde dünyayı da doğru dürüst yönetemezler. Zira dünya-âhîret dengesi üzerinde duran fitrata karşı çıkarlar. Bu sebeple harcamalar dengesiz olur. Tahrib edici silahlanma uğruna milyarlar seferber olur. Yüz milyonlar aç iken böylesi harcamalar yapılır. Fakat sonunda, dünya hayatı bile perişan olur.

118 – Ey iman edenler! Siz müslümanlardan başkasını sırdaş edinmeyin.

Çünkü onlar size şer ve fesat çıkarmada ellerinden geleni bırakmazlar.

Dâima sizin sıkıntıya düşmenizi isterler.

Size olan düşmanlıkları, zaten ağızlarından taşıp meydana çıkmıştır.

Kalplerinin gizlediği düşmanlık ise daha fazladır.

Âyetlerimizi size iyice açıkladık. Eğer akıllarınızı kullanırsanız, onlardan yararlanırsınız.

119 – İşte siz o kimselersiniz ki düşmanlarınızı seversiniz,

Halbuki siz bütün kitaplara iman ettiğiniz halde, onlar sizi sevmezler.

Hem huzurunuzda geldiler mi “âmenna!” biz de “inandık!” derler. Aralarında başbaşa kaldıkları vakit de, size duydukları kin ve düşmanlık sebebiyle, parmaklarını ısırırlar.

De ki: “Geberin kininizle!” Allah bütün kalplerin kühünü bilir.

120 – Size bir ferahlığın, bir nimetin ulaşması onları tasalandırır.

Bir fenalığın gelmesine ise, âdeta bayılırlar.

Şayet siz sabreder ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, onların tuzakları size hiçbir zarar veremez.

Çünkü Allah, elbette onların yaptıklarını ilmiyle, kudretiyle kuşatmıştır.

121 – Hani bir vakit, ey resulüm, sen ailenden sabah erken ayrılmış, müminlere savaş mevzileri hazırlamak için yola çıkmıştın.

Allah, semî ve alîmdir (hakkıyla işitir ve bilir).

Buradan itibaren Uhud savaşı vesilesi ile birtakım ilahî buyruklar, müminlere ebediyen ders vermek üzere tescil ediliyor. Hicretin 3. yılında Kureyş, müslümanlara göre çok daha üstün bir kuvvetle Medine'ye saldırdı. Savaş pek zorlu geçti. Müslümanlar galip gelmişlerdi ki Hz. Peygamber (a.s.)'ın talimatını unutmaya ve ganimet peşine düşme sonucu, durum değişti. Müslümanlar yetmiş kadar şehit verdiler. Gâlibiyet ortada kaldı. Allah'ın hikmeti, müminlere çeşitli dersler vermek istedi.

122 – Ve hani sizden iki bölük, Allah da kendilerinin yardımcılarını olduğu halde, korkarak geri çekilmeye yeltenmişlerdi.

Halbuki müminlere düşen, yalnız Allah'a dayanıp güvenmeleridir.

Bunlar Beni Seleme ile Beni Hârise olup münafıkların başkanı İbn Übey 300 adamı ile ayrıldığında onlar da tereddüde düşmüşlerdi. İbn Übey, istişare sırasında Medine dışına çıkmamayı önermişti. Hz. Peygamber'in de şahsî görüşü bu şekilde idi. Onun için, gönülsüz olarak Uhud'a çıkmıştı.

123 – Gerçekten, sizler birkaç biçare iken, Bedir'de Allah sizi yardımına mazhar etmişti.

O halde Allah'a karşı gelmekten sakının ki şükretmiş olasınız.

Bedir, Medine'nin 120 km. güneybatısında, Kızıldeniz sahiline 20 km. uzaklıkta, Mekke-Suriye yolu üzerinde bir köydür. Hicrî 2. yıl ramazan ayında vuku bulan savaş müslümanların kesin zaferleriyle sonuçlanmıştı.

124 – O vakit sen müminlere: “Rabbimizin, indirdiği üç bin melek ile size imdat göndermesi yetmez mi?” diyordun. [8,9-10; 9,26.40; 33,9] {KM, II Samuel 5,24; II Makkabe 5,2-4; Matta 26,53}

125 – Evet, eğer sabreder ve itaatsizlikten sakınırsanız, -düşmanlarınız da hemen üzerinize geliverirlerse-

Rabbimiz, formalı formalı tam beş bin melek göndererek size yardım edecektir.

126 – Allah bu imdadı sırf size müjde olsun ve kalpleriniz bununla müsterih olsun diye yaptı.

Nusret ve zafer, ancak (mutlak galip, tam hüküm ve hikmet sahibi), azîz ve hakîm olan Allah tarafından gelir. [9,25-27; 47,4; 3,160]

127 – Evet, Allah Teâla kâfirlerden ileri gelenleri imha etmek

Veya onları başaşağı ederek ümitsiz bir hale düşürmek için size bu imdadı gönderdi.

128 – Bu hususta sana ait bir iş yoktur:

Allah ister onlara tövbe nasib edip bağışlar, ister nefislerine zulmettikleri için onları cezalandırır.

Senin görevin sadece uyarıp irşad etmektir. [13,40; 28,56]

129 – Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır.

O dilediğini affeder, dilediğini cezalandırır. Allah gafurdur, rahimdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur).

130 – Ey iman edenler! Kat kat faiz yemeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki felah bulasınız. [2,275]

Cahiliye döneminde faizli borçlar vâdesinde ödenmez ve borçlu sürenin uzatılmasını isterse, tefeci borcun miktarını artırır, böylece zamanla faiz, anaparayı geçirdi. Âyet faizi mutlak olarak yasaklamakta olup, kat kat olma şartı o zaman carî olan durumu bildirmektedir. (Bkz. 2,275-278)

131 – Hem kâfirler için hazırlanmış bulunan o ateşten korunun!

132 – Allah'a ve Resulüne itaat edin ki merhamete nail olasınız.

133 – Rabbiniz tarafından bir mağfirete, genişliği göklerle yer kadar olan ve müttakiler için hazırlanmış olan bir cennete doğru yarışarcasına koşuşun! [57,21]

134 – O müttakîler ki bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar, kızdıklarında öfkelerini yutar, insanların kusurlarını affederler.

Allah da böyle iyi davrananları sever.

135 – O müttakiler ki çirkin bir iş yaptıklarında veya kendi nefislerine zulmettiklerinde, peşinden hemen Allah'ı anar, günahlarının affedilmesini dilerler.

Zaten günahları Allah'tan başka kim affeder ki?

Bir de onlar, bile bile işledikleri günahlarda ısrar etmez, o günahları sürdürmezler. [9,104; 4,110]

136 – İşte onların mükâfatları, Rab'leri tarafından büyük bir af ile, kendilerinin ebedî olarak kalacakları, içinden ırmaklar akan cennetler olacaktır.

Güzel iş yapanların mükâfatı ne de güzel!

137 – Sizden önce, Allah'ın koymuş olduğu hayat kanunlarına uygun olarak, nice olaylar, ümmetler geçti...

İsterseniz dünyayı gezip dolaşın da dîni yalan sayanların âkıbetlerini görün!

138 – İşte bu, bütün insanlara yöneltilen bir açıklamadır,

Haramlardan korunacak müttakiler için bir hidâyet ve öğüttür.

139 – Sakın yılmayın, üzüntüye kapılmayın, eğer iman ediyorsanız mutlaka üstün gelirsiniz.

Muhtemel başka mânalar:

“Eğer mümin iseniz, yılmayınız, üzüntüye kapılmayınız! Çünkü siz hep üstünsünüz.”

Şu mâna da mümkündür:

“Siz, konum bakımından daha üstün iken yılmayın, üzüntüye kapılmayın! Zira siz, Allah rızası gibi yüce bir gaye ile, O’nun dinini yüceltmek için savaşıyorsunuz. Onlar ise şeytan yolunda savaşıyorlar. Hem sizden olanlar cennette, onlardan olanlar cehennemdedirler.” (Nesefi).

140-141 – Şayet siz yara aldı iseniz, karşınızdaki düşman topluluğu da benzeri bir yara aldı.

İşte Biz, Allah’ın gerçek müminleri meydana çıkarması, sizden şehitler edinmesi, müminleri tertemiz yapıp kâfirleri imhâ etmesi için, zafer günlerini insanlar arasında nöbetleşe döndürür dururuz.

Allah zalimleri sevmez.

142 – Allah, sizin içinizden cihad edenlerle sabır gösterenleri ayırd edip meydana çıkarmadan, kolayca cennete girivereceğinizi mi zannettiniz? [2,214; 29,2]

143 – Siz ölümle yüzyüze gelmeden önce, şehid olmayı temenni etmişsiniz.

İşte şimdi onu ayan beyan gördünüz.

144 – Muhammed, sadece resuldür, elçidir.

Nitekim ondan önce de nice resuller gelip geçmiştir. Şayet o ölür veya öldürülürse,

Siz hemen gerisin geriye dinden mi döneceksiniz?

Kim geri döner, dinden çıkarsa, bilsin ki Allah’a asla zarar veremez.

Ama Allah hidâyetin kadrini bilip şükredenleri bol bol mükâfatlandıracaktır. [33,40; 57,2; 58,29; 61,6]

Bu âyet Uhud savaşında münâfıkların yıkıcı dedikodularına cevap mahiyetindedir. Savaşta Hz. Peygamber (a.s.)’in öldürüldüğü haberi yayılınca müminler üzüldü, münâfıklar ise çeşitli planlar, dinden dönme vs. düşüncelerine girdiler. Cenab-ı Allah ebedî dâvanın fanî şahıslar üzerine bina edilmediğini hatırlatmak üzere böyle buyurmuştur.

Hz. Peygamber (a.s.)’in vefat ettiği gün, o müthiş üzüntü sırasında Hz. Ebû Bekir (r.a) mescide gelerek ashaba şöyle hitap etti: “Bakın! Kim Muhammed’e

tapıyor idiye, bilsin ki Muhammed öldü. Kim Allah'a tapıyorsa, Allah diridir, asla ölmez" deyip peşinden bu âyeti okuyunca, ashab (r.a.) bu âyeti âdetâ tamamen unutmuş olduklarını hayretle görmüşlerdi.

145 – Allah izin vermedikçe hiç bir kişi ölemez.

Bu, belli bir vakte bağlanmış, takdir edilmiştir.

Her kim dünya mükâfatını isterse, kendisine dünyalık birşeyler veririz.

Kim âhiret mükâfatı isterse ona da bundan veririz.

Biz, şükredenleri elbette ödüllendireceğiz. [35,11; 6,2; 42,20; 17,18-19]

146 – Nice peygamberler gelip geçti ki onlarla beraber,

kendisini Allah'a adanmış birçok rabbanîler savaştı.

Onlar, Allah yolunda başlarına gelen zorluklar sebebiyle asla yılmadılar, zayıflık göstermediler, düşmanlarına boyun da eğmediler.

Allah böyle sabırlı insanları sever.

147 – Evet onların bu durumda dedikleri sadece şu oldu:

“Ey bizim kerîm Rabbimiz, günahlarımızı ve işlerimizdeki aşırılıklarımızı affet!

Ayaklarımızı hak yolda sabit kıl ve kâfirler gürûhuna karşı bize yardım eyle.”

148 – Allah da onlara hem dünya mükâfatını, hem de o güzelim âhiret mükâfatını verdi.

Allah elbette muhsinleri, hep iyi davrananları sever.

149 – Ey iman edenler! Şayet siz kâfirlere itaat ederseniz, onlar sizi, dininizden döndürürler.

Siz de ziyana uğrayanlardan olursunuz.

150 – Bilakis sizin mevlânız Allah'tır, ve O yardım edenlerin en hayırlısıdır.

151 – O kâfirler, Allah'ın, tanrılıklarını kabul ettiğine dair hiç bir delil indirmedikleri bir takım nesnelere Allah'a ortak saydıkları için,

Onların kalplerine korku salacağız.

Onların gidecekleri yer cehennemdir.

Zalimlerin varacağı yer ne kötüdür!

152 – Allah size yaptığı yardım vaadini gerçekleştirdi:

O'nun izni ile o düşmanlarınızı kırıp geçiriyordunuz.

Allah'ın, size arzuladığınız galibiyeti göstermesine kadar, böylece bu vaad yerine geldi.

Ama sonra siz isyan ettiniz, verilen emir hakkında çekiştiniz, yılgınlık gösterdiniz.

O esnada kiminiz dünya menfaatini istiyordu, kiminiz âhiret mükâfatını.

Sonra Allah sizi denemek için, onlara karşı size verdiği desteği geri çekti, bozguna uğradınız.

Bununla beraber sizin kusurlarınızı bağışladı da!

Zaten Allah müminlere bol lütuf ve inayet sahibidir.

Okçuların Hz. Peygamberin talimatını unutarak yerlerinden ayrılmalarındaki hataya işaret edilmektedir.

153 – O vakit siz savaş meydanından hızla uzaklaşıyor,

Dönüp hiç kimseye bakmıyordunuz.

Peygamber ise peşinizden sizi çağırıp duruyordu.

Bunun üzerine Allah, keder üzerine keder vererek sizi cezalandırdı.

Allah'ın sizi affetmesi, gerek elinizden gidene, gerek başınıza gelen felakete esef etmemeniz içindir.

Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

154 – Sonra o kederin peşinden üzerinize bir güven duygusu indirdi.

Sizden bir kısmını bürüyen tatlı bir uyku hali verdi.

Bir kısmınız ise can derdine düşmüş,

Allah hakkında Cahiliye devrindekine benzer, gerçek dışı şeyler düşünüyorlar:

“Bu işin kararlaştırılmasında bizim yetkimiz mi var? Ne gezer!” diye söyleniyorlardı.

De ki: “Bütün yetki ve karar Allah'ındır”

Onlar aslında içlerinde, sana karşı açığa vuramadıkları birşeyler saklıyor ve kendi aralarında:

“Bu emir ve komuta işinde bir payımız olsaydı, şimdi burada olmaz, öldürülmezdik” diyorlardı.

De ki: Siz evlerinizde dahi olsaydınız haklarında ölüm takdir edilenler, mutlaka düşüp ölecekleri yerlere doğru çıkacaklardı.

Allah, sizin içinizde olanı sınamak

ve kalplerinizi her türlü vesveseden ve kirden arındırıp

pırıl pırıl yapmak içindir ki bunu başınıza getirdi.

Allah sinelerin özünü dahi bilir. **[48,12]**

Bazı münâfıklar, müminlerle birlikte savaşa katıldıklarına pişman olmuşlardı. Aralarında konuşurken: “Yönetimde rolümüz olsaydı, fikrimizle hareket edilseydi, böyle perişan olmaz, bu kadar ölü vermezdik” diyorlardı. Böylece Peygamberimizi itham ediyor, müminlerin de maneviyatlarını bozuyorlardı.

155 – İki ordunun karşılaştığı gün içinizden arkasına dönüp kaçanlar var ya, işte onları, işlemiş oldukları birtakım hataları sebebiyle şeytan kaydırmak istemişti.

Allah yine de onları affetti. Çünkü Allah gafurdur, halimdir (çok affedici ve müsamahalıdır).

156 – Ey iman edenler! Dini inkâr edip de Allah için seferde ölen veya gazalarda öldürülen arkadaşları hakkında:

“Bizim yanımızda olsalardı ne ölürler, ne de öldürülürlerdi” diyenler gibi olmayın.

Allah bunu, onların gönüllerinde bir hasret, bir yürek yarası olarak bıraksın diye yaptı.

Hayatı veren de, alan da Allah’tır. Allah bütün yaptıklarınızı görür.

157 – Eğer Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz,

Bilin ki Allah tarafından bir mağfiret ve rahmet, bütün insanların topladıkları mallardan daha hayırlıdır.

158 – Sizler ölmeniz de, öldürülmeniz de, sonunda Allah’ın huzurunda toplanacaksınız.

159 – İnsanlara yumuşak davranman da Allah’ın merhametinin eseridir.

Eğer katı yürekli, kaba biri olsaydın, insanlar senin etrafından dağılıverirlerdi.

Öyleyse onların kusurlarını affet, onlar için mağfiret dile,

ve işleri onlarla müşavere et.

Bir kere de azmettin mi, yalnız Allah’a tevekkül et. Allah muhakkak ki Kendisine dayanıp güvenenleri sever. [9,128]

Bu âyet istişarenin ne derece önemli olduğunu gösterir. Şöyle ki: Düşman saldırısı karşısında Hz. Peygamber (a.s.) savaş stratejisi konusunda ashabını toplayıp danıştı. Şahsî fikrine göre, şehir dışına çıkmak yerine Medine’de kalarak savunma savaşı yapılmalıydı. Karşı görüş taraftarları fazla olunca onların fikrine uyup Uhud’a çıktı. Savaş neticesinde bunun iyi sonuç vermediği anlaşıldı. Buna rağmen hemen bu savaş akabinde gelen bu âyet istişareyi emrediyor. Demek ki danışmada büyük bir hayır ve bereket vardır.

160 – Eğer Allah size yardım ederse, size üstün gelecek hiç kimse olamaz.

Şayet o sizi yardımsız bırakırsa, artık O’ndan sonra kim size yardım edebilir ki?

Öyleyse müminler yalnız Allah’a güvenmelidirler.

161 – Emanete hıyanet etmek, bir peygamberin yapacağı bir iş değildir.

Her kim hıyanet edip de ganimetten veya kamuya ait hasılattan bir şey aşırır, bunu da gizlerse, kıyamet gününe o vebâlini aldığı şeyler, boynuna asılı olarak gelir.

Sonra her kişiye kazandığı şeylerin mükâfat veya cezası eksiksiz ödenir

Ve onlar asla haksızlığa uğratılmazlar.

162 – Allah’ın rıza yolunu tutmuş, o yolda koşan kimse, hiç Allah’ın hışmına uğrayan ve son durağı cehennem olan kimse gibi olur mu?

Ne kötü bir yerdir o cehennem! **[13,19; 28,61]**

163 – Rıza yolunu tutanlar Allah’ın huzurunda derece derecedirler. Allah insanların yaptığı herşeyi görür.

164 – Gerçekten Allah, kendi içlerinden birini, onlara âyetlerini okuması,

Onları her türlü kötülüklerden arındırması,

Kendilerine kitap ve hikmeti öğretmesi için resul yapmakla,

müminlere büyük bir lütuf ve inâyette bulunmuştur.

Halbuki daha önce onlar besbelli bir sapıklık içinde idiler. **[2,129.151; 16,72; 41,6; 25,20; 12,109]**

165 – Hal böyle iken, düşmanlarınızın başına iki mislini getirdiğiniz bir bela sizin başınıza gelince: “Bu nereden geldi?” mi diyorsunuz?

De ki: “Bu felaket sizin yüzünüzdendir” Muhakkak ki Allah her şeye kadirdir.

Uhud’da müslümanlar yetmiş şehit verdiler. Oysa Bedir’de müşrikler 70 ölü, 70 de esir vermişlerdi. Böylece onların kaybı, müslümanlarınkinin iki misli olmuştu.

166-167 – İki ordunun karşılaştığı gün başınıza gelen musîbet Allah’ın izniyle olmuştu.

Bu da O’nun müminleri ayırd etmesi, münafıklık yapanları da meydana çıkarması için idi.

O münafıklara: “Gelin, Allah yolunda savaşın veya hiç olmazsa düşmanınızın size ve ailelerinize saldırmasını önleyin” denildiğinde:

“Biz savaş olacağını bilseydik size katılırdık” dediler.

Doğrusu o gün onlar imandan ziyade küfre yakın idiler. Onlar, ağızlarıyla, kalplerinde olmayan şeyleri söylüyorlardı. Ama Allah onların gizlediklerini pek iyi bilir.

Kureyş ordusunun saldırısı sebebiyle Uhud savaşı öncesinde Hz. Peygamber, ashabı ile istişare etti. Şahsî görüşü, şehir dışına çıkmaksızın savunma yapmaktı. İbn Übeyy de bu görüşte idi. Gençler meydan savaşı isteyip ağır basınca, Hz. Peygamber de ordusunu gönülsüz olarak çıkardı. Onun bu halini ve şahsî fikrini bahane ederek, İbn Übey üç yüz kadar adamı ile ayrılıp Medineye döndüler. Müslümanlar yediyüz kişi olarak Medineyi savunmada yalnız kaldılar. Antlaşma gereği savaşa katılması gereken Yahudiler de, Cumartesine rastlamasını bahane ederek katılmadılar. İbn Übeyy grubuna: “Ahdiniz gereği, gelin Medineyi beraberce savunalım” denilince onlar: “Savaş olacağını sanmıyoruz. Bugün savaşağınızı bilseydik biz de sizinle savaşırdık!” diyerek çekip gittiler.

Münafıklar bu sözleriyle şunu da kasetmiş olabilirler: “Harp işinde mahir olanlar, sizin yaptığınıza “savaş” demezler. Sizin yaptığınız, kendinizi tehlikeye atmaktır” (Nesefi).

168 – Onlar o münafıklardır ki kendileri savaşa çıkmayıp evde oturmaları yetmiyor gibi, bir de kalkıp bilgiçlik taslayarak savaşta şehid olan arkadaşları hakkında: “Sözümüze kulak verselerdi böyle öldürülmezlerdi” derler. De ki: “Eğer, iddianızda tutarlı iseniz, haydi elinizden geliyorsa kendinizi ölümün elinden kurtarın bakalım!”

169 – Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü zannetme! Bilakis onlar hayatta olup, Rab’lerinin katında yaşarlar, rızıklanırlar. [2,154]

170 – Allah’ın lütfundan ihsan ettiği nimetlere kavuşmaktan dolayı sevinç içindedirler. Arkalarından henüz kendilerine kavuşmayan müstakbel şehitlere, “kendilerine hiçbir korku olmayacağına ve üzüntü hissetmeyeceklerine” dair de müjde vermek isterler.

Hz. Peygamber (a.s.), Uhud şehitlerinin ruhlarının, yeşil kuşların içinde cennette aldıkları zevkleri nakleder ve sonunda: “Keşke Allah’ın bize neler verdiğini kardeşlerimiz bilse de cihattan çekinmeselerdi” demelerine karşılık, Cenab-ı Allah’ın “Sizden taraf Ben onlara bunu tebliğ ederim” buyurup bu âyeti gönderdiğini bildirir.

171 – Onlar Allah’ın nimeti ve lütfu ile ve Allah’ın müminlere olan mükâfatını zayi etmeyeceği müjdesiyle de sevinirler.

172 – Hele o yara aldıktan sonra Allah’ın ve resulünün çağrısına uyup gönül verenlere, hele onlar gibi ihsan ve takvâ sahiplerine pek büyük mükâfatlar vardır.

Uhud savaşından sonra Kureyş ordusu Mekke’ye doğru bir miktar yol aldıktan sonra, müslümanları yerle bir etme fırsatı ellerine geçmişken neden yapmadıklarına esef edip harp konseyi topladılar. Fakat sonuçta Medine’ye hücum kuvvetini kendilerinde bulamayıp Mekke’ye doğru devam ettiler. O sırada Hz. Peygamber de bir saldırı ihtimalini düşünerek Uhud’un ertesi günü “Kureyşi kovalayalım!” emrini verdi. Müminler bitkin, durum kritik olmasına rağmen çağrıya uydular ve Medine’den 15 km. kadar uzakta olan Hamra’ul-essed’e kadar gidip düşmâna göründüler. Üç gün orada kaldılar. Kureyş hücumu cesaret edemedi. Müslümanlar da bir nevi rövanş alarak maneviyatlarını kazandılar. Ayrılırken Ebû Süfyan: “Gelecek sene Bedir panayırında karşılaşalım” diye söz verdi.

173 – Onlar öyle kimselerdir ki halk kendilerine: “Düşmanlarınız olan insanlar size karşı ordu hazırladılar, aman onlardan kendinizi koruyun!” dediklerinde, bu tehdit onların imanlarını artırmış ve “Hasbunallah ve ni’mel-vekil” “Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!” demişlerdir. [6,102; 11,12; 39,62]

174 – Sonra da kendilerine hiç bir fenalık dokunmadan, Allah’tan bir âfiyet, selâmet ve lütuf ile geri döndüler ve Allah’ın rızasına uydular.

Allah çok büyük lütuf ve inâyet sahibidir.

175 – Size o haberi getiren adam şeytanın tekidir.

O sizi kendi dostları ile korkutmak ister.

Fakat siz mümin iseniz onlardan korkmayın, Ben’den korkun. [39,36-38; 58,21; 22,40; 47,7; 40,51-52; 4,76; 58,19]

Razî’ye ve birçok müfessire göre bu şeytandan maksat, Mekke’li müşriklerin Medine’deki müslümanlar arasında aleyhte propaganda yapmak üzere gönderdikleri Nuaym b. Mes’ud Eşceî’dir. Demek burada, cin şeytanının insan kılığına girmiş şekli olan bir insî şeytan söz konusudur.

Uhud savaşı sonunda galip mağlup belli olmadı. Mekke’lilerin komutanı Ebû Süfyan ayrılırken: “Rövanşımız gelecek sene Bedir panayırında olsun!” diye bağırınca Peygamberimiz: “Öyle olsun!” dedi. Vakit gelince Mekkeliler korktular. Durumu kurtarmak için Nuaym’ı propaganda için gönderdiler. Fakat Hz. Peygamber yılmayıp oraya gitti. Sekiz gün kalıp galibiyetini tescil etti. Mekkeliler ise gelmediler.

İkinci tefsire göre: Cinnî şeytan, vesvesesi ile ancak dostları olan kâfir ve münâfıkları etkiler, yoksa Allah'ın dostları olan müminleri korkutamaz.

176 – İnkâra koşuşanlar sana kaygı vermesin, Onlar Allah'ın dînine asla zarar veremezler.

Allah onlara âhirette nasip vermemek istiyor. Onlara büyük bir azap vardır.

177 – İmana bedel inkârı tercih edenler Allah'ın dînine hiç bir zarar veremezler ve onlar için gayet acı bir azap vardır.

178 – O kâfirler kendilerine mühlet vermemizin kendileri hakkında hayır olduğunu sanmasınlar.

Onlara mühlet vermemiz, günahlarının artması içindir. Onlara zelil ve perişan eden bir azap vardır. [23,55-56; 68,44; 9,55]

179 – Allah müminleri içinde bulunduğunuz şu halde bırakacak değildir.

Sonunda temiz ile murdarı ayıracaktır.

Allah sizin hepinizi gayba vakıf kılacak da değildir.

Fakat Allah, resullerinden dilediğini seçer (ona gaybı bildirir).

O halde Allah'a ve resullerine iman edin. Eğer iman eder ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız size büyük mükâfat vardır. [72,26-27]

180 – Allah'ın kendilerine lütfu ile bol bol verdiği nimetlerde cimrilik edip harcamayanlar, sakın bu hali kendileri için hayırlı sanmasınlar. Hayır! Bu, onların hakkında şerdir.

Cimrilik edip vermedikleri malları kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır.

Kaldı ki göklerin ve yerin mirası Allah'ındır.

Allah ne yaparsanız hepsinden haberdardır.

Mal mülk sahipleri, mallarını bırakacak, toprağa yalnız gireceklerdir. Mal mülk asıl sahibine dönecektir.

181 – “Allah fakirdir biz ise zenginiz” diyenlerin sözlerini Allah elbette işitmiştir. Ama Biz onların dedikleri bu sözü

ve peygamberleri haksız yere öldürmelerini yazacağız

Ve “Tadın bakalım o yakıcı cezayı!” diyeceğiz. [2,245]

182 – İşte bu, sizin ellerinizle işlediğiniz günahların karşılığıdır. Çünkü Allah kullarına haksızlık edecek değildir. [2,95]

183 – Onlar dediler ki: “Allah, ateşin yakıp kor haline getireceği bir kurban getirmediği hiçbir peygambere inanmamamızı emretti.”

Onlara cevaben de ki: “Benden önce birçok peygamber açık delillerin (mûcizelerin) yanında, sizin öne sürdüğünüz kurbanı da getirdiler. Peki

sözünüzde samimî iseniz, onları niçin öldürdünüz?” [5,27; 2,91] {KM, Levililer 9,23-24; I Kırallar 18,38}

Bu, o Yahudiler tarafından Allah’a iftiradır Tevrat’ta yakılmış kurbanlardan bahsedilmekle beraber (Hakimler, 6,20-21; Levililer 9,24; II Tarihler 7,1-2) bunlar peygamberliğin asıl işaretlerinden sayılmazlar. Bunlar sadece Allah’ın yapılan takdimi kabul ettiğini gösteren alâmetlerdir. Onlar güya Hz. Muhammed’in nübüvvetini reddetmek için bu bahaneyi ileri sürdüler. Kur’ân itirazlarını ağızlarına tıkadı, dürüst olmadıklarını şöyle ispatladı: “Söyleyin bakalım: Bu şartınıza uyan peygamberlerinizi neden öldürdünüz?” (Mesela İlyas (a.s.)’a yaptıkları: I Krallar, 18 ve 19)

184 – Eğer onlar senin nübüvvetini yalan saydıysa, üzülme!

Zaten senden önce açık deliller, mucizeler, sahifeler ve nurlu kitaplar getiren nice resullere de yalancı denilmişti. [16,44; 26,196; 35,25; 54,43]

185 – Her canlı ölümü tadacaktır.

Siz ey insanlar, çalışmalarınızın ücretini ancak kıyamet günü tam bir şekilde alacaksınız!

O vakit, kim ateşten uzaklaştırılıp cennete yerleştirilirse, işte o muradına ermiştir.

Yoksa bu dünya hayatı, aldatıcı ve geçici bir zevkten başka bir şey değildir. [87,16-17; 28,60; 55,26-27]

186 – Şu muhakkak ki gerek mallarınızda, gerek canlarınızda imtihana tâbi tutulacaksınız.

Sizden önce kendilerine kitap verilen Yahudi ve Hıristiyanlardan ve bir de müşriklerden sizi inciten bir çok söz işiteceksiniz.

Ama siz sabreder ve takvâ ölçüleri içinde korunursanız, muhakkak ki bu davranış, yapılacak işlerin en değerlisidir. [2,155-156; 2,109]

187 – Vaktiyle Allah Ehl-i kitaptan “Kitabı mutlaka insanlara açıklayıp anlatacaksınız,

Onu asla gizlemeyeceksiniz” diye teminat almıştı.

Fakat onlar bu ahdi önemsemeyerek kulak ardı ettiler, onu az bir bahaya sattılar.

Bakın ne kötü bir alışveriş!

188 – Yaptıklarından ötürü sevenen,

öbür taraftan yapmadıkları işlerden dolayı övülmek isteyen kimselerin

sakın azaptan yakayı kurtaracaklarını sanma! Çünkü onlara o can yakıcı azap vardır.

Siyak itibariyle bu vasıflar, bir önceki âyette bildirildiği üzere, o zamanki Ehl-i kitap bilginlerinin vasıflarıdır. Zira İbn Abbas (r.a)’ın dediği gibi “Hz. Peygamber (a.s.) bir defasında onlara bir şey sormuştu. Onlar da gerçeği gizleyip, ona başka bir şey söylediler. Yaptıkları bu iş hoşlarına gitti, üstelik verdikleri bu yanlış bilgiden ötürü bir de teşekkür beklediler.” Âyet onların içyüzlerini ortaya koydu.

Demek ki bu âyet birinci derecede: Yahudi bilginleri, ikinci derecede münafıklar, üçüncü derecede de müminler hakkında indirilmiş sayılır. Zira müminler, nefis ve şeytanın tesiriyle bu zaafa düşmesinler diye, onların durumlarından ders almalıdırlar.

189 – Göklerin ve yerin hakimiyeti Allah’ındır ve Allah herşeye kadirdir.

Allah Teâla kullarını; gökleri ve yeri, zaman ve mekânı dolduran kudret, san’at, hikmet harikası sayısız eserlerini tefekküre ve bu şuurla olan ibadete yöneltiyor. Hz. Peygamber bu âyet hakkında şöyle buyurmuştur: “Yazıklar olsun bunu çeneleri arasında çiğneyip de bunun hakkında düşünmeyenlere!”

190 – Muhakkak göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde düşünen insanlar için elbette birçok dersler vardır. [12,105-106]

191 – Onlar ki Allah’ı gâh ayakta divan durarak,

gâh oturarak, gâh yanları üzere zikreder,

göklerin ve yerin yaratılışı hakkında düşünürler ve derler ki:

“Ey büyük Rabbimiz! Sen bunları gayesiz, boşuna yaratmadın.

Seni bu gibi noksanlardan tenzih ederiz.

Sen bizi o ateş azabından koru!” [4,103; 38,27] {KM, Tesniye 6,7; 11,19}

192 – “Ey Ulu Rabbimiz! Sen kimi ateşe koyarsan, muhakkak onu rüsvay edersin. Zalimlerin hiç bir yardımcısı yoktur.”

193 – “Ya Rabbena! Biz, imana çağıran ve “Rabbimize inanın” diye tevhide dâvet eden bir zatı duyduk ve icabet ettik.

Artık Sen bizi affet, kusurlarımızı bağışla ve iyilerle birlikte bizim canımızı al.” [3,198]

194 – “Ya Rabbena! Resullerin vasıtasıyla bize vaad ettiğin mükâfatları bize lütfet, bizi kıyamet günü rüsvay ve perişan eyleme. Sen asla sözünden dönmezsin”

195 – Onların Rabbi de dualarına şöyle icabet buyurdu:

“Sizden gerek erkek, gerek kadın hayır işleyen hiçbir kimsenin çalışmasını zayi etmem. Çünkü siz birbirinizdensiniz, birbirinizden farkınız yoktur.

Benim rızam için hicret edenlerin, vatanlarından sürülenlerin,
Benim yolumda işkenceye, zarara uğrayanların,
Benim yolumda savaşanların ve öldürülenlerin,
Elbette kusurlarını örtecek ve elbette onları Allah tarafından mükâfat olarak
içinden ırmaklar akan cenetlere yerleştireceğim. En güzel ödüller Allah'ın
yanındadır. [2,186; 60,1; 85,8]

196 – Hakkı inkâr edenlerin diyar diyar, refah içinde gezip durmaları sakın
seni aldatmasın.

197 – Pek kısa bir zevk ve eğlenme!

Sonra varacakları yer ise cehennem! Orası ne fena bir yataktır! [40,4; 10,69-
70; 31,24; 86,17; 28,61]

198 – Lâkin Rabbine karşı gelmekten sakınanlara

Allah tarafından bir ikram olarak

İçinden ırmaklar akan cennetler var. Onlar orada ebedî kalacaklardır.

Allah'ın yanında olan mükâfatlar, elbette o hayırlı ve iyi insanlar için daha
hayırlıdır.

199 – Ehl-i kitap içinde, Allah'a iman ettikleri gibi, Hakkı tazim ederek hem
size hem de kendilerine indirilen kitaba inananlar da vardır.

Onlar Allah'ın âyetlerini, değersiz bir menfaat karşılığında satmazlar.

İşte Rabbi nezdinde mükâfatları olanlar onlardır.

Muhakkak ki Allah hesabı pek çabuk görür. [28,52-54; 2,121; 7,159; 3,113]

200 – Ey iman edenler! Sabredin,

Sabır yarışında düşmanlarınızı geçin,

Cihad için daima hazırlıklı ve uyanık bulunun

Ve Allah'a karşı gelmekten sakının ki felah bulup başarıya eresiniz.

Allah Teâla bu âyette felah (başarı) sırrını özetlemiştir. 1. Sabır (musîbete
karşı sabır, taate devamda sabır ve günahlardan uzak durmada sabır). 2. Sabır
yarışında düşmanları geçmek. 3. Cihad için devamlı uyanıklık (cemaatle namaz
vesilesiyle birbirine bağlanma, Allah'ın dinini koruma ve yayma konusunda
daimî gayret, uyanıklık ve İslâm hudutlarını korumada nöbet tutma.) 4. Allah'ın
emirlerine karşı gelmekten sakınmak.

4 – NİSÂ SÛRESİ

Medine’de takriben hicrî 6. yılda nazil olmuş olup, 176 âyettir. Kadınlar hakkında birçok hüküm ihtiva edip, Cahiliye döneminde mahrum oldukları yeni hakları kadınlara verdiğinden ötürü, bu sûreye “Kadınlar” mânasına gelen Nisa sûresi adı verilmiştir. Uzunluk itibariyle Bakara sûresinden sonra Kur’ân-ı Kerimin en uzun ikinci sûresidir.

Kur’ânda “Ey insanlar!” hitabı ile başlayan iki sûreden biri olup, ilk yarıdaki 4. sûredir. Bu hitap ile başlayan öbür sûre, ikinci yarının 4. sûresi olan Hac sûresidir. Nisa sûresindeki bu hitap, insanların tarihlerinin başındaki kardeşliğe, Hac sûresindeki âyet ise âhîret istikbaline dikkat çekmektedir.

Nisâ sûresi; Allah’ın hakları, bütün insanların kardeşliği, çocuklara, kadınlara, yetimlere şefkat edip haklarının verilmesi, mallarının korunması, evlenme, miras, temizlik, namaz, cihad, nizama uyma, toplumda müsamaha, dayanışma, emanete riayet, adalet, Ehl-i kitap ile münasebetler, Hıristiyanların Hz. İsa (a.s.) hakkındaki batıl iddialarını konu edinir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Ey insanlar! Sizi bir tek kişiden yaratan ve ondan da eşini yaratıp o ikisinden bir çok erkekler ve kadınlar türeten Rabbinize karşı gelmekten sakının.

Adını anıp Kendisini vesile ederek birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah’a saygısızlık etmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakınınız. Allah sizin üzerinizde tam bir gözeticidir. [7,189; 30,21; 39,6; 42,11] {KM, Tekvin 2,21-23}

Bütün insanlığın aynı baba ve annede birleşen bir tek aile oluşturduğunu, dolayısıyla insanların bu hukuka uygun davranmaları gerektiğini bildiren bu ilk âyet, sûrenin konuları için en mükemmel bir giriş durumundadır.

2 – Yetimlere mallarını verin, temizi verip murdarı almayın, onların mallarını kendi mallarınıza katarak yemeyin. Çünkü böyle yapmanız gerçekten büyük bir günahdır.

3 – Himayeniz altındaki yetim kızlarla evlenince haklarınızı gözetemeyeceğinizden, adaleti sağlayamayacağınızdan endişe ederseniz, onlarla değil, size helâl olup arzu ettiğiniz diğer kadınlarla iki, üç veya dört hanım olmak üzere evlenin.

Eğer bu takdirde de aralarında adaleti gerçekleştirmekten endişe ederseniz, bir kadınla veya elinizin altında olan cariyelerle yetinin. Bu durum, adaletten

ayrılmamanız için en uygun olanıdır. (4,129) {KM, Matta 25,1-12; Tesniye 21,10-14}

Bu âyet, erkek için dörde kadar eş ile nikâhlanma ruhsatı verir. Fakat eşler arasında adaleti gerçekleştiremeyen, âhirette olacağı gibi, dünyada da perişan olur.

4 – Evleneceğiniz kadınlara mehirlerini gönül hoşluğu ile verin. Eğer mehrin bir kısmını gönül rızasıyla size bağışlarsa onu içinize sine sine afiyetle yeyin.

5 – Allah'ın sizin maişetinizin başlıca vesilesi kıldığı mallarınızı, akli ermeyen kimselerin ellerine vermeyin. Bu malları işleterek elde edeceğiniz gelirle onların ihtiyaçlarını sağlayın, giyeceklerini temin edin ve onlara tatlı sözler söyleyin, güzel tavsiyelerde bulunun.

6 – Yetimleri evlenme çağına varıncaya kadar gözetip deneyin. Akılcı olgunlaştıklarını görürseniz mallarını kendilerine teslim edin. Büyüyünce ellerine alacakları düşüncesiyle o malları israfla tüketmeyin. İhtiyacı olmayan veli, yetim malına tenezzül etmesin. Muhtaç olan ise meşrû sûrette, ihtiyaç ve emeğine uygun olarak yararlansın. Onlara mallarını teslim ettiğinizde bunu şahitlerle tesbit ettirin. Allah hesap sorandır ve O'nun hesap sorması kâfidir. [6,152]

7 – Anne baba ile yakın akrabanın terikelerinde erkeklere hisse bulunduğu gibi, anne baba ile yakın akrabanın terikelerinde kadınlara -azından da çoğundan da- farz olarak belirlenmiş hisseler vardır.

Bu âyet mirasda beş prensip koyar: 1. Erkek gibi kadın da mirastan pay alır. 2. Az çok bütün mallar mirasa tâbidir. 3. Bu kural taşınabilir ve taşınamaz bütün mallar için geçerlidir. 4. Ölen kişi mal bırakırsa miras söz konusu olur. 5. Yakın akraba varken uzak akrabaya miras düşmez. Bu beş prensibi gayet özlü ihtiva eden bu âyet giriş yapılarak sonra miras payları belirtilir.

8 – Miras taksim edilirken varis olmayan akrabalar, yetimler, fakirler de orada bulunuyorlarsa, onlara da bir şey verin ve gönüllerini alacak tatlı sözler de söyleyin.

9 – Arkalarında eli ermez, gücü yetmez küçük çocuklar bıraktıkları takdirde, onların halleri nice olur diye endişe edenler, yetimlere haksızlık etmekten de öylece korksunlar da Allah'ın cezalandırmasından sakınsınlar ve doğru söz söylesinler.

10 – Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, aslında karınları dolusu ateş yerler. Onlar, yarın harıl harıl yanan bir ateşe gireceklerdir.

11 – Miras konusunda, Allah çocuklarınız hakkında şöyle emreder: Erkeğin hakkı, kadının hissesinin iki mislidir. Şayet kadınların sayısı ikiden

fazla ise onlar terikenin üçte ikisini alırlar. Eğer kız evlat tek ise terikenin yarısını alır.

Anne babaya gelince, ölenin çocuğu varsa, onun terikesinden her birine altıda bir hisse vardır. Eğer çocuğu yoksa ve kendisine ana babası vâris oluyorsa annesine üçte bir hisse vardır.

Şayet ölenin kardeşleri varsa, ölenin yaptığı vasiyetin ifasından ve borcunun ödenmesinden sonra annenin hissesi altıda birdir.

Anne babanız ile evlatlarınızdan hangisinin size daha faydalı olacağını siz bilemezsiniz. Bunlar Allah'ın koyduğu farzlardır. Allah muhakkak ki alîm ve hakîmdir (her şeyi hakkıyla bilir, mutlak hüküm ve hikmet sahibidir).

Mirasta erkek evlat, kızın iki mislini alır. Zira İslâma göre erkek ailesini geçindirmekle yükümlüdür. Kadının böyle bir görevi yoktur. Kadının yükü kocasına ait iken, koca ailesini, çocuklarını, duruma göre anne ve babasının nafakasını yüklenmek zorundadır. Dolayısıyla bu hüküm tam adalettir.

12 – Eşlerinizin çocukları yoksa terikelerinin yarısı siz kocalarındır.

Eğer çocukları varsa dörtte biri size aittir. Bütün bunlar, yaptığı vasiyetin ve üzerindeki borcun ifasından sonradır.

Sizin de çocuğunuz yoksa terikenizin dörtte biri eşlerinizindir.

Eğer çocuğunuz varsa terikenizin sekizde biri onlara aittir.

Bunlar da yaptığınız vasiyetin ve borcunuzun ödenmesinden sonradır.

Eğer miras bırakan erkek veya kadın, çocuğu ve anne babası olmayan bir kimse olur ve onun erkek veya kız kardeşi de bulunursa, bunlardan her birinin hissesi altıda birdir.

Şayet onların sayısı daha fazla ise, o takdirde onlar üçte bir hisseye ortak olurlar.

Bu da yapılan vasiyet ve borcun ödenmesinden sonradır.

Bütün bunlar, vârisler zarara uğratılmaksızın yapılacaktır.

Bu, Allah tarafından size bir buyruktur. Allah alîm ve halîmdir (her şeyi hakkıyla bilir, cezalandırmada aceleci değildir).

13 – İşte bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'a ve resulüne itaat ederse Allah onu, içinden ırmaklar akan cennetlere ebedî kalmak üzere yerleştirir. İşte en büyük başarı da budur.

14 – Kim de Allah'a ve resulüne isyan eder ve Allah'ın sınırlarını aşarsa,

Allah onu da ebedî kalmak üzere ateşe koyar. Hem onu zelil ve perişan eden bir azab vardır.

15 – Zina eden kadınlarınız hakkında dört şahit isteyin. Eğer dört kişi şahitlik ederlerse, ölüm kendilerini alıp götürünceye veya Allah kendilerine bir yol gösterinceye kadar onları evlerde alıkoyun. [24,2] {KM, Tesniye 22,21; Levililer 19,20; 20,10.14; 21,9; Yuhanna 8,5}

16 – Sizden bir çift fuhuş yaparsa onlara eziyet edin. Eğer tövbe edip hallerini ıslah ederlerse onları cezalandırmaktan vazgeçin. Çünkü Allah, tevvab ve rahîmdir: (tövbeleri kabul eder ve çok merhametlidir). [17,32; 23,7]

a- Zina cezası olarak Kur'ânda ilk gelen hüküm bu âyetle bildirilen azarlama, bir iki pataklama kabilinden rahatsız etmedir. b- İkinci olarak, bu sûrenin 15. âyeti gelip zinakâr kadını evde hapsetme hükmünü getirmiştir. c- Son olarak ise 24,2 ile gelen yüz değnek cezasıdır. Bu bekârların cezası olup evli zinakârlar recmedilirler. Bazı alimlere göre, bu 16. âyet livata yapan erkeklere ait olup, onlara verilecek tâzir cezasını bildirmektedir.

17 – Allah'ın kabulünü vaad buyurduğu tövbe, kötülüğü ancak cahillik sebebiyle işleyip, sonra da çabucak vazgeçerek günahattan dönüş yapacak olanların tövbesidir. İşte Allah'ın, tövbelerini kabul edeceği kimseler bunlardır. Allah alîm ve hakîmdir (herkesin içini dışını hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

18 – Yoksa makbul tövbe, kötülükleri yapıp edip de sonra kendilerinden birine ölüm gelip çattığında: “İşte ben şimdi tövbe ettim” diyenlerin tövbesi değil. Kâfir olarak ölen kimselerin tövbesi de değil. İşte öylesi kimselere, çok acı veren bir azap hazırladık.

Tövbenin makbul olmasına dair âyet ve hadisleri bir arada değerlendiren müfessirlerin vardıkları sonuç şudur: Can çekişme durumundan önce, henüz hayattan ümitsiz değil iken küfürden tövbe ile iman etmek geçerlidir. Fakat can çekişme halinde hayattan ümit kesme durumunda küfürden tövbe ve iman etmek geçerli değildir. İman ettikten sonra iyi işler yapabilecek bir zaman bulunmalıdır.

19 – Ey iman edenler! Kadınları zorla miras olarak almanız helâl olmaz. Çok belli bir fuhuş işlemedikçe onlara verdiğiniz mehrin bir kısmını ele geçirmek için onları sıkıştırmanız da size helâl değildir.

Onlarla hoşça, güzelce geçinin. Şayet onlardan hoşlanmayacak olursanız, olabilir ki bir şey sizin hoşunuza gitmez de Allah onda birçok hayır takdir etmiş bulunur. [2,228] {KM, Tesniye 5,10}

Cahiliyede ölen bir erkeğin en yakın vârisi onun eşinin üstüne bir bez parçası atınca, onu kendi yönetimi altına geçirmiş olurdu. Sonra ister mehir vermeksizin onu nikâhına alır, ister diğer bir erkeğe nikâhlayıp mehrini kendisi

alır, isterse böyle yapmayı evinde âdeti hapsedip malına el koyardı. Âyet bu âdeti kaldırmaktadır.

Âyetin son kısmı, aile kurumunu ayakta tutmak için çok önemli bir prensip koymaktadır. Evliliğin başında kişinin eşinin, gerek güzellik, gerek ahlâk bakımından eksikleri olabilir. İyi yönlerini ortaya koymasına fırsat vermeden, sohbet ve ünsiyette bulunmadan, boşamaya girişmek doğru değildir.

20 – Bir eşinizden ayrılıp da yerine başka bir eşle evlenmek isterseniz, ayrıldığınız hanıma yüklerle mehir vermiş olsanız da, içinden ufak bir şey bile almayın.

Boşanmaya sebep uydurup iftira ederek, göz göre göre günaha girerek bunu almanız hiç münasip olur mu? [3,75]

Hiz. Ömer (r.a) halife iken evlenmeyi kolaylaştırmak için mehir miktarına üst sınır koymak isteyince, mescidin arka tarafından bir hanım da bu âyeti okuyarak: “Ya Emire’l-müminîn! Allah’ın verdiği imkânı almak doğru olur mu?” deyince Hiz. Ömer derhal inceliğin farkına varmış, cemaatin huzurunda o hanımın haklı olduğunu kabul etmiştir.

21 – Nasıl alabilirsiniz ki birbirinize karılıp katıldınız, bir yastığa baş koydunuz,

Hem onlar siz kocalarından hukuklarını gözetme konusunda sağlamca te’minat da aldılar?

22 – Daha önce geçen durum bir tarafa, bundan böyle babalarınızın nikâhlandığı kadınları artık nikâhlamayın.

Hiç şüphe yok ki bu, Allah’ın gazabına sebep olan bir hayasızlıktır. Ne iğrenç bir yoldur o! [6,151; 17,32]

Cahiliyede üvey anne ile nikâh normal karşılanırken, bu âyet onu yasaklamaktadır.

23 – Ey mümin erkekler! Şunlarla nikâhlanmanız haram kılınmıştır: Anneleriniz, kızlarınız, kızkardeşleriniz,

Halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kızkardeş kızları,

Sizi emziren süt anneleriniz, süt kızkardeşleriniz,

Kayınvalideleriniz, kendileriyle zifafa girdiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız.

Fakat zifafa girmediğiniz eşlerinizin kızlarını nikâhlamanızda beis yoktur.

Keza öz oğullarınızın eşleri ile evlenmeniz ve iki kızkardeşi nikâhınız altında birleştirmeniz de haram kılındı.

Ancak daha önce geçen geçmiştir. Çünkü Allah gafur ve rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur). [33,4] {KM, Levililer 18,7-18; Tekvin 29,16-30}

Süt anne ve kardeşlerinde de, nesep (soy) yönünden olan mahremlığın cari olduğu, âyette vurgulanmaktadır.

24 – Kocası olan kadınlarla da evlenmeniz haramdır, ancak harp esiri olarak eliniz altında bulunan cariyeler bundan müstesnadır. İşte bütün bunlar Allah'ın kesin hükümleridir.

Bu sayılanlardan başkalarını, iffetli yaşamak, zina etmemek şartıyla, mal harcayıp mehirlerini vererek nikâhlamanız helâldir.

Dikkat edin: Evlenerek beraberliklerinden yararlandığınız kadınlara, belirlenmiş olan mehirlerini verin, bu bir haktır. Ama belirledikten sonra, aranızda anlaşarak miktarını arttırıp eksiltmeniz size bir vebal yoktur. Allah alîm ve hakîmdir (her şeyi hakkıyla bilir, mutlak hüküm ve hikmet sahibidir). [4,4-21]

Bazı milletlerde evlenirken kadın erkeğe hatırı sayılır mal veya para (drahoma) verir. Bu, kendisine rağbet edilme sebeplerinden olur. İslâm'da ise kadının malına değil, kendisine önem verilir. Hatta, verilen değer bir alâmeti olarak kocası ona biri peşin, öbürü evlendikten sonra verilmek üzere iki mehir verir. Nikâh akdi için mehrin mutlaka belirlenmesi gereklidir.

Fakat mehri belirledikten sonra, eşlerin karşılıklı rızaları ile yaptıkları indirimde veya borçtan kurtarmada bir mahzur yoktur.

25 – Sizden eşraftan olan hür mümin kadınlarla evlenecek servet ve gücü bulunmayanlar, ellerinizin altında olan mümin cariyelerle evlenebilirler.

Allah sizin kadr-u kıymetinizi imanınızla bilir. Zaten siz müminler hep aynı aileden sayılırsınız.

Öyleyse, fuhuşta bulunmayarak, gizli dost da edinmeyerek, namuslu kadınlar olmak üzere onları, sahiplerinin izniyle nikâhlayın.

Mehirlerini de güzellikle kendilerine verin.

Eğer evlendikten sonra zina yaparlarsa, onlara hür kadınlara ait cezanın yarısı uygulanır. Cariye ile evlenme, sizden sıkıntıya düşmekten (zinaya saptıktan) korkanlar içindir, yoksa sabretmeniz sizin için daha hayırlıdır. Bununla beraber Allah gafurdur, rahîmdir (affi ve merhameti boldur). [9,60; 24,33]

26 – Allah size helâl ve haramı açıkça bildirmek, size daha önce geçmiş iyi insanların yollarını göstermek ve yuvanıza dönmenizi sağlayıp günahlarınızı

bağışlamak ister. Allah alîm ve hakîmdir (her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir). {KM, Tesniye 22,21.28-29; Levililer 20,10; Yuhanna 8,5}

Âyetteki sünen (yollar) Nisâ sûresinin başından buraya kadar bildirilen emirler, kültürel ve sosyal düzenlemeler ile Bakara sûresinde daha önce bildirilmiş hükümlerdir. Allah bunları isterken, gelecek âyette bildirildiği üzere müşrikler, münâfıklar ve Yahudiler, Kur'ân'ın bu inkılabları hakkında müminleri şüpheye düşürmek ve ölçü dışına çıkarmak isterlerdi.

27 – Evet Allah sizin yuvanıza dönüş yapıp tövbenizi kabul buyurmak istiyorken,

Şehvetlerinin ardına düşenler ise, büsbütün yoldan çıkmanızı isterler.

28 – Allah sizin yükünüzü hafifletmek ister, çünkü insan hilkatçe zayıf yaratılmıştır.

Haramlar, insan hürriyetini engelleme gibi görünür. Fakat unutmayalım ki kendi haline bırakılmış nefis, kötülüğe meyleder. Hem insanın ferdî hayatını koruyup iyileştirmek, hem de toplum içindeki diğer insanların hak ve hürriyetlerini, can, mal ve namuslarını korumak için Allah bu sınırlamaları getirmiştir.

29 – Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda meşrû olmayan yollarla yemeyin. Karşılıklı rıza ile yapılan bir ticaret yapmanız ise, elbette meşrûdur.

Sakın haram yiyerek, başkasının hakkını gasbederek kendinizi öldürmeyin. Allah size pek merhametlidir.

Âyette: “kendi kendinizi öldürmeyin!” emri: a- “Birbirinizi öldürmeyin!” veya “intihar etmeyin!” demektir. Veya b- “Haksız yere başkalarının mallarını alanlar toplumun nizamının bozulmasına sebep olurlar; bu kendilerinin de sonunu hazırlayabilir.” anlamına gelebilir.

30 – Kim sınırları aşarak ve haksızlık ederek bunu yaparsa Biz onu ateşe sokacağız. Bu da Allah'a çok kolaydır.

31 – Eğer size yasaklanan günahların büyüklerinden kaçınırsanız, sizin öbür küçük günahlarınızı örtüp affederiz ve sizi değerli bir mevkiye yerleştiririz.

Büyük günahlar, Allah'ın kesin olarak haram kılmakla beraber işleyenleri âhirette azap ile tehdit ettiği günahlardır. Bir hadis-i şerife göre bunlar: Şirk, sihir, adam öldürmek, yetim malı yemek, zina, meşrû savaşta ordudan kaçmak, namuslu mümin kadınlara zina isnad etmektir. Bazı rivayetlerde anne babaya isyan, faiz yemek de bunlardan sayılmıştır. Öyle anlaşılıyor ki en büyük günahlar, hepsinden kaçınmayı temin etmek için, müphem bırakılmıştır.

32 – Bir de Allah’ın kiminize kiminizden daha fazla verdiği şeyleri temenni etmeyin. Erkeklerle çalışmalarından nasipleri olduğu gibi kadınlara da çalışmalarından nasipleri vardır. Çalışın da siz daha hayırlı şeyleri Allah’ın fazlından isteyin. Allah her şeyi hakkıyla bilir. {KM, Çıkış 20,17}

33 – Anne ve babanın ve diğer akrabaların ölümlerinden sonra bırakacakları her terike için vârisler belirledik.

Yemin akdinin sizi bağladığı kimselere de paylarını verin. Muhakkak ki Allah her şeye şahittir.

Cahiliye döneminde *müvalat* akdi yapılarak mukaveleli mirasçı belirlenirdi. Bazı fakihlere göre bu veraset şekli, mirası akrabaya tahsis eden 8,75 âyeti ile kaldırılmıştır. Hanefi mezhebine göre müvalat ile veraset devam edebilir. Şöyle ki: Herhangi bir kişi müslüman olur, varisi de bulunmazsa o bir dindaşına: “Tazminat ödemem gerekirse senin benim âkilemden olman, benim de ölümünden sonra sen bana vâris olman üzere müvalat yapalım” diye anlaşma yaparsa, bu akit geçerlidir.

34 – Kocalar eşleri üzerinde yönetici ve koruyucudurlar.

Bunun sebebi, Allah’ın bazı insanlara bazılarında daha fazla nimet vermesi ve bir de kocalarının mehir verme, evin masraflarını yüklenmeleri gibi malî yükümlülükleridir.

O halde iyi kadınlar: itaatli olan ve Allah kendi haklarını nasıl korudu ise, kocalarının yokluğunda, onların hukuklarını koruyan kadınlardır.

Dikbaşlılığından yıldığınız kadınlara gelince: Onlara evvela öğüt verin, vazgeçmezlerse yatakta yalnız bırakın ve bunlarla da yola gelmezlerse onları hafifçe dövün.

Şayet size itaat ederlerse, onlara yüklenmek için bir sebep aramayın.

Unutmayın ki üstünüzde çok yüce ve büyük olan Allah vardır. {KM, I Timote. 11,12; I Korintos. 11,3; Efes. 5,22}

Kocasına itaatsizlikte direten ve onun haklarını korumayan kadına burada sayılan üç işlem uygulanabilir. Eğer bir uyarma kâfi geliyorsa, gerisini yapmak doğru değildir. Dövmeye izin verilse de bu, yüze yapılmamak ve yara bere bırakacak tarzda olmamak şartıyla caizdir. Hz. Peygamber (a.s.) isteksiz olarak, sırf aile nizamını temine vesile olsun diye dövmeye izin vermiştir. Yani, Hz. Peygamber, âyete getirdiği açıklamada, bu dövme işinin son derece sınırlı olduğunu bildiren çok sayıda talimat vermiştir. Bunlardan biri de: “*Darben gayre muberrih*” yani “şiddetli olmayan, hafifçe” olmasıdır ki, meali Hz. Peygamberin bu tefsirine göre verdik.

35 – Eğer karı kocanın birbirinden ayrılacaklarından endişe ederseniz, o vakit, kendilerine erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin.

İki taraf işi düzeltmek isterlerse, Allah onları uyuşmaya muvaffak buyurur. şüphesiz Allah alım ve habirdir (her şeyi bilir, bütün maksatlardan haberdardır).

36 – Yalnız Allah’a ibadet edip O’na hiçbir şeyi şerik yapmayın.

Anneye, babaya, akrabalara,

Yetimlere, fakirlere, yakın komşulara, uzak komşulara,

Yol arkadaşına, garip ve yolculara,

Ellerinizin altındaki (köle, cariye, hizmetçi, işçi) lere de

Güzel muamele edin. Bilin ki Allah kendini beğenen ve övünüp duran kimseleri sevmez. [17,23; 31,14]

37 – O cimrilik eden, üstelik etrafındaki insanlara cimriliği tavsiye eden ve Allah’ın lütf-u fazlından kendilerine verdiği nimetleri gizleyen nankörler yok mu, işte Biz onları zelil ve perişan edecek bir azap hazırladık. [100,6-7; 80,17]

38 – Mallarını halka gösteriş için harcıyıp Allah’a ve âhiret gününe iman etmeyen kimseleri de Allah elbette sevmez.

şeytan kimin arkadaşı olursa, artık o arkadaşların en kötüsüne düşmüş demektir. [2,264; 37,51; 41,25; 43,36; 50,23]

39 – Allah’a ve âhiret gününe inansalar ve Allah’ın kendilerine ihsan ettiği nimetlerden harcasalardı ne zararları olurdu sanki? Allah onları pek iyi bilmektedir.

40 – şu kesindir ki Allah kullarına zerre kadar bile zulmetmez.

Ama kulun zerre kadar bir iyiliği bile olsa, onu kat kat artırır ve ayrıca Kendi tarafından büyük bir mükâfat verir. [21,47; 31,16] {KM, Mezmur. 62,13; Vahiy 22,12}

41 – Ey Resulüm! Her ümmetten haklarında tanıklık edecek bir şahit (peygamber) celbettiğimizde ve seni de bütün onlara (ümmetine) şahit olarak getirdiğimizde, bakalım onların hali nice olacak? [39,69; 16,89]

42 – İşte o gün dini inkâr edip resule isyan edenler, yerin dibine girmek, yerle bir olmak isteyecekler.

Onlar hiçbir sözlerini, hiçbir kabahatlerini Allah’tan gizleyemezler. [78,40]

43 – Ey iman edenler! Sarhoş iken ne söylediğinizi hakkıyla bilmedikçe namaza yaklaşmayın.

Yolculuk dışında cünüp iken de gusletmedikçe namaz kılmayın.

Eğer hasta veya yolculukta iseniz, veya tuvaletten gelmiş yahut hanımlarınızla yatmış olur da gusledecek su bulamazsanız,

O vakit temiz toprağa teyemmüm edin, arınmak niyetiyle yüzünüze ve ellerinize meshedin. Muhakkak ki Allah afüv ve gafurdur (af ve mağfireti boldur). [2,219; 5,90-91]

Sarhoş edici içki içmek, nihaî olarak haram kılınmadan önce bu şekilde iyice kısıtlanmıştı. İçenler ancak yatsı namazını kıldıktan sonra içebiliyorlardı. 5,90-91 ile ise mutlak olarak haram kılındı.

Teyemmüm: Su bulunmaz veya hastalık sebebiyle kullanmaya mani bir durum varsa, abdest veya gusül için, mânen temizlenmek niyeti ile, el temiz toprağa vurulup yüz ve kollar meshedilerek gerçekleştirilir. Bu izin, müslümana en azından bir nizama uyma, itaat edeceği bir mercinin huzurunda olma bilinci verir. Kişinin zihninde, kendisini temizleme ve namazın kutsal olduğu fikrini canlı tutar.

44 – Baksanıza kendilerine kitaptan nasip verilenlerin yaptıklarına!

Kendilerinin hidâyeti bırakıp sapıklığı satın almaları yetmiyormuş gibi, sizin de yolunuzu şaşırmanızı istiyorlar.

45 – Allah düşmanlarınızı pek iyi bilir. İşlerinizi üstlenen bir veli olarak da, bir yardımcı olarak da elbette Allah yeter!

46 – Yahudilerden bir kısmı, bazı sözleri aslî şeklinden ve mânasından saptırır, mesela: “İşittik” (ama isyan ettik), “işit” (hay işitmez olası!), ve *râina* derler.

Bu sözleri, ağızlarını eğip bükerek güya vaziyeti kurtarmak ve dinle alay etmek için söylerler.

Halbuki onlar sadece “İşittik ve itaat ettik”, “Sende bizi işit!” *unzurnâ* (bizi de gözet!), deselerdi kendileri için elbette daha hayırlı ve daha dürüst bir iş olurdu.

Fakat Allah, inkârları yüzünden onları rahmetinden kovdu. Artık onlar pek az iman ederler. [2,75.104; 3,78]

Onlar parantez içindeki sözleri içlerinden veya ancak yanındaki arkadaşı işitecek şekilde sessizce söylüyorlardı. Müminlerin “*raina*: bizi gözet, bize himmet et” sözlerini de bahane ederek ağızlarını eğip bükerek, İbrânice’de hakaret ifade eden benzer bir lafza dönüştürüyorlardı.

47 – Ey kendilerine daha önce kitap verilen Ehl-i kitap! Yanınızdaki kitapları tasdik etmek üzere indirdiğimiz bu kitaba da iman edin.

İman edin: enseleriniz nasıl dümdüz ise bazılarınızın yüzlerini bir darbe ile gözden, ağızdan, azalardan ederek dümdüz hale getirmeden, veya Ashab-ı sebt yaptığımız gibi lânet etmeden! Allah'ın emri mutlaka yerine gelir. [2,65; 7,163] {KM, Çıkış 31,14; Sayılar 15,32-36}

Ashab-ı sebt: Allah, Yahudilerin cumartesi günü balık avlamalarını yasaklamıştı. Bu yasağı dinlemeyen Eyle ahalisini Allah cezalandırmıştı.

48 – Şu muhakkak ki Allah Kendisine şirk koşulmasını affetmez, ama bunun altındaki diğer günahları dilediği kimse hakkında affeder.

Kim Allah'a ortak icad ederse müthiş bir iftira etmiş, çok büyük bir günah işlemiştir.

49 – Baksana o kendini temize çıkaranlara! Onların temiz olduklarını iddia etmeleri neye yarar ki?

Ancak Allah dilediğini temize çıkarır ve onlara kıl kadar olsun haksızlık edilmez.

50 – Bak nasıl da Allah adına yalan uydurup O'na iftira ediyorlar! Bu da, onlara belli bir günah olarak fazlasıyla yeter! [3,24; 2,111; 2,134]

51 – Baksana o kendilerine kitaptan bir nasip verilenlere!

Putlara, kâhinlere, şeytanlara, ne kadar batıl varsa hepsine iman ediyorlar ve yetmezmiş gibi,

Bir de kalkıp kâfirler hakkında “Onlar, müslümanlardan daha doğru yoldadır” diyorlar!

52 – İşte onlar, Allah'ın lânetlediği kimselerdir. Allah'ın lânetlediğini de yardım edip kurtaracak kimse bulamazsın.

53 – Yoksa onların mülk ve hâkimiyetten nasipleri mi var? Öyle olsaydı onlar insanlara bir kısıntı bile vermezlerdi! [7,100]

54 – Yoksa onlar Allah'ın lütfundan insanlara ihsan ettiği nimetlere karşı haset mi ediyorlar? Evet biz Âl-i İbrâhime de kitap ve hikmet verdik, hem de büyük bir hâkimiyet ve mülk verdik.

55 – Onlardan kimi ona inanmakta, kimi de ondan halkı engellemekte. İşte böyle engelleyenin hakkından, harıl harıl yanan cehennem gelir.

56 – Âyetlerimizi inkâr edenleri yarın cehenneme sokacağız.

Derileri kızarıp yandıkça, yerine taze deri yaratacağız, ta ki cezaları olan azabı iyice tatsınlar.

Şüphesiz ki Allah azîz ve hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

57 – Fakat iman edip güzel ve makbul işler yapanları ise, ebedî kalmak üzere içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğiz. Onların orada tertemiz eşleri olacak. Hem onları nimetlerle sâyebân edecek bir gölgeye yerleştireceğiz. [2,25]

Sâyebân: Âyetin sonundaki “*zillen zalîlâ*” koyu gölgelik mânasına gelir. Diğer birçok meal böyle karşılık vermiştir. Bu doğru olmakla birlikte, biz Elmalılı M. Hamdi Yazırın mealini tercih ettik. O zıl kelimesinin mecazî anlamına dikkat çekmektedir. Gerçekten zıl, Farsça’da sâye ve Türkçe’deki gölge karşılıkları gibi mecazen geniş nimetler hakkında kullanılmaktadır. “*Zillen zalîlâ*” koyu gölge ki tam daimî nimete işarettir. Çünkü refah sahipleri genellikle ferah gölgelerde yaşarlar. Nitekim dilimizde “sâyedâr olmak, sâyebân olmak” “sâyesinde yaşamak” tabirleri, nimet ve saadet mefhumlarındandır.

58 – Allah size, emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğinizde adalete uygun tarzda hüküm vermenizi emreder. Allah bununla, size ne de güzel öğüt veriyor! Şüphe yok ki Allah semî ve basîrdir (sözlerinizi de, hükümlerinizi de hakkıyla işitir, bütün yaptıklarınızı hakkıyla görür).

59 – Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Resulüne ve sizden olan ülülemlere de itaat edin. Eğer Allah’a ve âhirete iman ediyorsanız, hakkında ihtilafa düştüğünüz meseleyi Allah’a ve Resulüne arzediniz. Böyle yapmanız hem daha hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir. [16,43; 42,10] {KM, Çıkış 18,13-26; Tesniye 17,8; I Kırallar 3,16-28}

Ülülemler kelimesi geniş kapsamlıdır; müslümanların herhangi bir işinin başında olan her yöneticiye şamildir. Din alimleri, ülke yöneticileri, onların başında gelirler.

Hadis-i şerife göre: “Emrettiği şey günah olmadığı sürece, bir müslümanın, hoşlansın veya hoşlanmasın, yöneticinin emirlerine itaat etmesi gerekir.”

Bir başka hadis: “Allah’a isyanda (günah olan bir konuda) başkasına itaat haramdır. İtaat ancak meşrû hususlardadır.”

Bir başka hadis: “Sizin başınızda doğru olduğu gibi yanlışı da uygulayan yöneticiler olacaktır. Böyle bir durumda kim yanlış şeylerden nefret ederse sorumluluktan kurtulacaktır.” Bunun üzerine ashabdan bazıları: “Böyle yöneticilere karşı savaşmayacak mıyız?” diye sorunca Hz. Peygamber (a.s.): “Namazı kıldıkları müddetçe, hayır!” diye cevap vermiştir (Müslim).

60 – Baksana hem sana indirilen hem de senden önce indirilen kitaplara inandığını iddia eden o münâfikların yaptıklarına!

Kalkıp azgın şeytanın önünde muhakeme olmak istiyorlar.

Halbuki onlara o şeytanı reddetmeleri emri verilmişti.

Şeytan da onları haktan büsbütün saptırmak ister. [2,256; 39,17]

61 – Kendilerine “Haydi Allah’ın indirdiği Kur’ân’ın ve Resulün hükmüne gelin!” denildiğinde münafıkların senden iyice geri durduklarını görürsün. [31,21; 24,51]

62 – Fakat işlediklerinin cezası olarak başlarına bir musîbet geldiği zaman ne olur?

Onlar hemen sana gelir, yemin billah ederek “Vallahi maksadımız sırf iyilik yapmak ve ara bulmaktan ibaret idi” derler. [2,95; 5,52]

63 – Allah onların kalplerinde ne var, ne yok pek iyi biliyor.

Onun için sen onlara aldırma, fakat kendilerine öğüt ver ve onlara kendilerine dair, içlerine işleyecek belîğ sözler söyle.

64 – Biz hiç bir peygamberi, Allah’ın izni ile, kendisine itaat olunmaktan başka bir gaye ile göndermedik.

Eğer onlar kendilerine zulmettikleri vakit sana gelip de Allah’tan af dileseler, sen de resul olarak onların affedilmelerini isteseydin, elbette Allah’ı tövbeleri kabul eden, pek merhametli bulacaklardı. [3,152; 58,12]

65 – Hayır, hayır! Senin Rabbin hakkı için, onlar aralarında ihtilaf ettikleri meselelerde seni hakem kılıp,

sonra da verdiğin hükümden ötürü içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın sana tam bir teslimiyetle bağlanmadıkça iman etmiş olmazlar.

Hz. Muhammedi (a.s.m.) Allah’ın resulü kabul etmenin mânası, onun tebliğ ve tatbik ettiği inanç, düşünce ve yaşayış tarzını kabul etmek, bu hususlarda onu örnek almaktır. Yoksa Allah onu, insanlar peygamberliğine şahadet etsinler, fakat başkalarına tâbi olsunlar diye göndermemiştir.

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Arzu ve heveslerini, benim getirdiğim ölçülere uydurmadıkça, sizden hiç biriniz mümin olduğunu iddia edemez.”

66 – Şayet onlara “Ölüme atılın” veya “Vatanınızdan ayrılın” (hicret edin) diye farzetseydik, pek azı müstesna, o farzı yerine getirmezlerdi.

Onlar kendilerine verilen öğütleri tutsalardı, elbette kendileri için hayırlı olur, durumlarını daha da sağlamlaştırırlardı.

“Kendinizi öldürün” emri: “Kendinizi ölüm tehlikesine, cihad meydanına atın” mânasına gelebilir. Hz. Muhammed (a.s.)’ın ashabının (r.a) çoğu, dinleri uğrunda canlarını verip şehid olmuş, yine o uğurda yurtlarından ayrılıp hicret etmişlerdi. Önce Mekke’den, Hz. Peygamberin dünyadan göçmesinden sonra da

Medine'den ayrılma hasretiyle yanmalarına rağmen dünyanın dört bir tarafına yayılıp Allah'ın dinine hizmet etmişlerdir. Yahudiler ve münâfıklar ise, buna benzer hiçbir fedâkarlık göstermemişlerdir. Hatta Yahudiler kendi dindaşlarını öldürüp, diyarlarından sürmüşlerdir.

67 – Ve o takdirde Biz de onlara tarafımızdan pek büyük mükâfat verirdik.

68 – Ve onları dosdoğru yola iletirdik.

69 – Kim Allah'a ve resulüne itaat ederse işte onlar, Allah'ın nimetlerine mazhar ettiği nebîler, sıddîkler, şehidler, salih kişilerle beraber olacaklardır.

Bunlar ne güzel arkadaşlar!

70 – Bu, Allah'tan bir lütuftur. Bu lütfâ lââyık olanların kadrini Allah'ın bilmesi yeter de artar!

71 – Ey iman edenler! Düşmanlarınıza karşı korunma tedbirinizi alın.

Duruma göre küçük kıtalar halinde veya toptan seferber olun.

Uhud savaşında müslümanların yarı mağlubiyetleri, Medine etrafındaki kabileleri aleyhte cesaretlendirmişti. Müslümanlar, Medinenin her tarafından tehlike çemberi içine alınmışlardı. İslâmî öğretmek üzere dışarıdan dâvet edilen müslümanlar da suikasda mâruz kalıyorlardı. Bu âyet, müminlerin yeterli tedbir almalarını emrediyor.

72 – Aranızda öylesi vardır ki, işi ağırdan alır.

Başınıza bir felâket gelirse der ki: “Neyse ki, Allah bana lutfetti de onlarla beraber çıkmadım.”

73 – Ama Allah'tan size nimet ve inayet erişirse -sanki daha önce kendisiyle sizin aranızda hiç tanışıklık yokmuş gibi-

“Ah! n'olurdu, der, ben de onlarla beraber olaydım da büyük ganimete konaydım!”

74 – O halde, dünya hayatına değil, âhirete talip ve müşteri olanlar Allah yolunda savaşsınlar.

Kim Allah yolunda savaşa girer de öldürülüp şehid olur veya galip gelir gazi olursa,

Her iki halde de Biz ona yarın pek büyük mükâfat vereceğiz.

75 – Size ne oluyor ki Allah yolunda ve çaresizlik içinde bırakılan:

“Ey büyük Rabbimiz! Ahalisi zalim olan şu memleketten bizi kurtarıp çıkar. Tarafından bir sahip gönder, katından bir yardımcı yolla!”

diye yalvarıp yakaran bir kısım erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda düşmanla çarpışmıyorsunuz?

Bu âyet, Mekke’de veya başka bir yerde müslüman olmuş olup da Medine’ye hicret ederek kendilerini işkenceden kurtaramayan müminlerin feryadını dile getiriyor.

76 – İman edenler Allah yolunda savaşırlar. Kâfirler ise şeytan yolunda savaşırlar.

Öyle ise ey müminler haydi, şeytanın taraftarlarıyla muharebe edin.

Şeytanın hilesi, cidden zayıftır.

77 – Baksana o kimselere ki, savaş zamanı değilken kendilerine: “Savaşa sebebiyet vermeyin, namazı hakkıyla ifa edin, zekâtı verin!” denilmişti.

Sonra onlara savaşma farz kılınca, onlardan bir kısmı insanlardan, Allah’tan korkarcasına, hatta daha fazla korkup şöyle diyorlar: “Ya Rabbenâ, niçin bize harbi farz kıldın? Bize biraz daha mühlet verseydin ya!”

Onlara de ki: “Dünya zevki pek azdır, âhîret ise günahlardan sakınanlar için sırf hayırdır ve size kıl kadar olsun haksızlık yapılmaz.” [47,20]

78 – “Nerede bulunursanız bulunun: Sağlam, yüksek kulelerde, hatta eflâke ser çeken gökteki yıldız burçlarında bile olsanız, ölüm mutlaka size yetişir.”

Onlara bir iyilik ulaştınca “Bu, Allah’tandır” derler. Bir fenalık gelince “Bu, senin yüzündendir” derler.

De ki: “Hepsi de Allah tarafındandır.”

Fakat bu adamlara ne oluyor da, söz anlamaya bir türlü yanaşmıyorlar? [55,26; 3,185; 21,34; 7,131]

Yaratma bakımından hem iyilik, hem fenalık hem hayır, hem şer Allah’tandır. Fakat şerre sebebiyet veren, dâvet eden insan olması itibariyle şer insana izafe edilir.

79 – Ey insan! Sana gelen her iyilik Allah’tandır. Başına gelen her fenalık ise nefsindedir.

Ey Resulüm! Seni bütün insanlara elçi gönderdik. Allah’ın buna şahit olması yeter de artar! [2,124; 7,113; 8,27; 42,30]

80 – Kim resûlullahı itaat ederse Allah’a itaat etmiş olur.

Kim itaattan yüz çevirirse aldırma, zaten seni üzerlerine bekçi göndermedik ki! {KM, Luka 10,16}

81 – Münâfıklar sana “Baş üstüne!” derler.

Fakat yanından çıkınca, onlardan bir guruh gece karanlığında senin söylediklerinin tersine planlar kurarlar.

Allah onların o gizli planlarını bir bir kaydediyor.

Onun için sen suçlarını yüzlerine vurmaktan vazgeç de Allah'a havale et, Ona tevekkül et. Sana vekil olarak Allah yeter. [24,47; 4,84]

82 – Kur'ân'ı gereği gibi düşünmeyecekler mi?

Eğer Kur'ân Allah'tan başkasına ait olsaydı, elbette içinde birçok tutarsızlıklar bulurlardı.

Bu gibi yerlerde münâfikların ve zayıf inançlı kişilerin hataları dile getirilirken, bu yanlışların kaynağının, Hz. Muhammedin Allah'tan gelen bir elçi ve Kur'ân'ın, Allah'ın kitabı olması konusundaki şüpheleri olduğu bildirilir. Allah Teâla onları Kur'ân'ı iyice incelemeye dâvet ediyor. Gerçekten, iyi düşünen insan şu hakikati anlamakta gecikmez: 23 yıl gibi uzun bir dönemde, çok çeşitli durumlar sebebiyle ve son derece farklı konularda yavaş yavaş tamamlanan bir metnin içinde tutarsızlık olmaması mümkün değildir. Bir insan ne kadar akıllı olursa olsun bunu başaramaz. Öyle ise bu kitap ancak Allah'ın eseri olabilir.

83 – Onlara güvenlik veya korkuya dair bir haber geldiğinde doğru olup olmadığını araştırmadan ve yaymakta mahzur bulunup bulunmadığını danışmadan hemen onu yayarlar.

Halbuki onlar bu haberi Peygambere ve aralarındaki yetkili zatlara arzetselerdi elbette işin içyüzünü araştırıp ortaya çıkaranlar, onun mahiyetini, haberin neye delâlet ettiğini bilirdilerdi.

Eğer Allah'ın lütuf ve rahmeti üzerinizde olmasaydı, pek azınız hariç hepiniz şeytana uymuş gitmişsiniz.

84 – Artık Allah yolunda cihad et!

Sen ancak kendinden sorumlusun. Müminleri de buna teşvik et.

Umulur ki Allah kâfirlerin savletini uzaklaştırır. Allah en güçlü ve cezalandırması da en çetin olandır.

85 – Her kim güzel bir şefaatte bulunursa, o iyilikten kendisine de bir nasip vardır.

Kim de kötü bir hususta şefaate ederse, ondan da kendisine bir pay düşer. Allah her şey üzerinde kadirdir.

86 – Şayet size selam verilirse, siz de ondan daha güzel bir tarzda selâmı alın, en azından verilen selâmın misli ile karşılık verin! Şüphesiz ki Allah, her şeyin hesabını hakkıyla arar.

Bu ve daha başka âyetlerde emredildiği gibi, müslümanların daima insancıl ve nezaketli davranış göstermeleri gerekir. Mesela: Selam veren kimseye, daha candan, daha güzel, en azından onunki kadar güzel karşılık vermelidir. Zira

kaba, nazik olmayan davranışlar insanları uzaklaştırır. İnsanlar arası ilişkilerin gergin olduğu dönemlerde ise bu güzel davranış, kat kat gerekli olur.

87 – Allah, o hak mâbuddur ki Kendisinden başka hiçbir tanrı yoktur.

Kıyamet günü hepinizi bir araya toplayacaktır. Bunda hiç şüphe yoktur.

Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir? {KM, II Samuel 7,28; Mezmur 119,160. Yuhanna 17,17}

88 – Yaptıkları bunca cürüm sebebiyle Allah kendilerini başaşağı getirdiği halde,

durum bu kadar belli iken, ne diye münafıklar hakkında hüküm verirken kalkıp birbiriyle çekişen iki fırka haline geliyorsunuz?

Allah'ın saptırdığını siz mi yola getirmek istiyorsunuz? Her kimi Allah şaşırtırsa, artık sen ona yol bulamazsın.

Münâfikların içleri dışlarından başka olduğu ve farklı yerlerde farklı durumlar alabildikleri için, onlar hakkında karar verecek kimseler ihtilaf ederler. O münafıklarla akrabalık, kabile birliği, ticari ortaklık, arkadaşlık gibi bağlar da müminleri etkileyebiliyordu.

Allah onlara Hz. Peygamber (a.s.m), İslâm ve müslümanlarla iç içe olma imkânı verdiği, onlar da zahiren müslüman göründükleri halde, birtakım hesaplarla, kalblerinden eski küfür ve inkârlarına döndükleri için, onlar hakkında “başaşağı, tepetaklak olma” tabiri, hallerini ifade edecek en mükemmel tabirdir.

Bellidir ki Allah onları münafık olarak “başaşağı” yaratmış değildir. Fakat onlar, iman tarafında olmaları için, bunca kuvvetli sebepler varken, irade ve tercihlerini hep inkâr tarafına kullanınca, bütün işleri güçleri, kazandıkları o yönde olunca, kendilerinin ısrarla istedikleri durum meydana gelmiş, varlığa koyduğu kanuna göre de Allah dalaletlerine izin vermiş ve yaratmıştır.

Oysa münâfikları keşfetmek zor değildir: Uhrevî hayır ile dünyevî çıkarları çatıştığında âhireti bırakıp o çıkarı tercihleri, İslâmiyetleri ile menfaatleri karşı karşıya gelince İslâma hizmet ve fedâkarlık tarafında yer almamaları kesin bir ölçüdür. Allah bu ölçüyü kullanmayı hatırlatıp, münâfiklar yüzünden müminlerin birbirlerine düşmelerini menediyor.

89 – Ne çok isterler ki siz de kendileri gibi küfre düşesiniz de böylece kendileriyle beraber olasınız.

Allah yolunda hicret etmedikçe onlardan dost edinmeyin!

Eğer aldırılmazlarsa o vakit nerede bulursanız onları yakalayın, öldürün ve sakın onlardan veli veya yardımcı edinmeyin!

90 – Ancak sizinle aralarında anlaşma bulunan bir kavme sığınanlar veya ne sizinle ne de kendi kavimleriyle savaşmak istemediklerinden göğüsleri daralarak size gelenler bundan müstesnadır.

Eğer Allah dileseydi, bunları size musallat eder ve bunlar da sizinle savaşarlardı.

O halde, onlar sizden uzak durur, sizinle savaşmazlar ve size barış teklif ederlerse, o takdirde Allah onlara saldırmak için size yol vermez.[8,61; 47,35]

91 – Bir de öyleleriyle karşılaşacaksınız ki onlar hem sizden, hem de kendi kavimlerinden emin kalmak isterler.

Bunlar ne zaman *fitneye* çağırılsalar derhal ona dalarlar. Ohalde bunlar sizden uzak durmaz, size barış teklif etmezler, ellerini sizden çekmezlerse onları nerede bulursanız yakalayın, öldürün!

İşte bunlara karşı size kesin bir izin ve yetki vermişizdir.

Bu âyette *fitne*: Şirk, küfür, savaş veya bozgunculuk olarak tefsir edilmiştir.

Bu son âyetlerde söz konusu edilen kâfirler, Medine dışında bulunan münafıklar olup şu üç gruba ayrılmışlardır: 1. Müşriklerle işbirliği yapanlar. Bunlar imha edileceklerdir. 2. Müslümanların kendileriyle saldırmazlık anlaşması yaptıkları toplumlara sığınanlar. 3. Gerek müslümanlarla gerekse kendi kavimleriyle savaşmak istemeyip tarafsız kalmayı tercih edenler.

92 – Müminin mümini öldürmesi olacak iş değildir, ancak yanlışlıkla olursa başka.

Kim yanlışlıkla bir mümini öldürürse, mümin bir esir (köle) âzad etmesi ve öldürülenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gerekir; ancak onlar diyetten vazgeçip bağışlarsa o başka.

Eğer yanlışlıkla öldürülen, kendisi mümin olmakla birlikte, size düşman bir topluluktan ise, öldürenin mümin bir köle âzad etmesi gerekir.

Eğer öldürülen, aranızda anlaşma bulunan bir topluluktan olursa, vârislerine teslim edilecek bir diyet ile mümin bir köle âzad etmesi gerekir.

Bunları yapmaya gücü yetmeyenin, Allah tarafından tövbesinin kabulü için ardarda iki ay oruç tutması gerekir. Allah alîm ve hakîmdir (her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

Keffaret olarak bir köleyi hürriyetine kavuşturmak Allah'ın hakkı, diyet ödemek de kul hakkını karşılamak içindir. Yanlışlıkla bir hayata son veren kimse, bir köleyi toplum içinde âdeta hayata kavuşturma ile o hatasını telâfi etmiş olmaktadır. Ölenin vârislerine verilecek diyet Hz. Peygamber (a.s.) tarafından yüz deve veya onun değeri olarak tesbit edilmiştir. Bu da çok ağır bir

tazminat olup, aileye verdiği zararı telafi etme maksadına yöneliktir. Vârisler isterlerse miktarı hafifletebilirler. Köle âzad etme, diyet veya iki ay oruç ceza değil, suçun affedilmesi için birer keffarettir. Onun için katilin ayrıca vicdan azabı, pişmanlık duyup tövbe etmesi lâzımdır. Ceza olması halinde bunlar sözkonusu değildir.

93 – Kim bir mümini kasden öldürürse onun cezası, içinde ebedî kalmak üzere gireceği cehennemdir. Allah ona gazab etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır. [39,53, 4,48]

Kasden adam öldürmenin dünyadaki cezası kısastır. Vârisleri kısastan vazgeçerlerse, diyet alabilirler. İsterlerse bunu da bağışlayabilirler. Âhiretteki cezası, Allah Teâla affetmezse ebedî cehennemdir. 4,48 âyeti, Allah Teâla'nın, şirk dışındaki günahları dilediği takdirde affedeceğini bildirerek bu âyeti takyid etmektedir.

94 – Ey iman edenler! Yeryüzünde Allah yolunda sefere çıktığınız zaman, son derece dikkatli davranın.

Size selam verene, dünya hayatının geçici ve az bir menfaatini elde etmek için: “Sen mümin değilsin” demeyin! Unutmayın ki Allah'ın yanında birçok ganimetler vardır.

Önceden siz de böyle idiniz, Allah size lütfetti de imanla şereflendiniz.

Öyleyse iyi anlayın, dinleyin, çok dikkatli davranın! Muhakkak ki Allah yaptığınız her şeyden haberdardır. [8,26]

Selam, en kapsamlı bir iyi dilek temennisidir. Ayrıca selam veren kimse muhataplarına: “Ben senin cemaatındanım, sana benden zarar gelmez, senin de benim hakkımda iyi düşünmeni beklerim” demek istiyordu. İslâmın başlangıcında, gelen insanı başka türlü ayırd etme imkânı yok iken, selam bir parola yerine de geçiyordu. Düşman kişi, ölüm korkusu sırasında canını kurtarmak için de böyle diyebiliyordu. Bu da müslümanları zor duruma düşürüyordu. Fakat kalplerde olanı bilmek mümkün olmadığından Allah bu emri verdi. Demek ki bir mümini öldürmek ihtimalinden ise, bir kâfiri serbest bırakmak daha uygun görülmektedir.

Kaldı ki müteakip cümle, çok önemli bir uyarıda bulunmaktadır. İslâm yavaş yavaş yayılıyordu. “İnsanların gönüllerinde ilahî hidâyetin parlaması, İslâm'ın güzelliklerinin anlaşılması pek az bir vakte de sığabilir. “Yakın bir zaman önce siz de onlar gibi değil miydiniz?” buyurularak bu gerçek hatırlatılıyor.

95-96 – Özür sahibi olmaksızın cihaddan geri kalan müminlerle, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad eden müminler elbette bir olmaz. Allah

malları ve canları ile mücahede edenleri, derece bakımından, cihada gitmeyenlerden üstün kılmıştır.

Gerçi Allah hepsine de en güzel yurt olan cenneti vâd etmiştir, ama mücahede edenleri, cihada katılmayanlardan çok daha büyük mükâfatlarla, tarafından derece derece rütbeler, hususi bir mağfiret ve rahmetle mümtaz kılmıştır. Değil mi ki Allah gafurdur, rahimdir (affi, merhamet ve ihsanı boldur).

Maksat, farz-ı kifaye olan cihaddan, mazereti sebebiyle ve izinli olarak geri kalan müminlerdir.

97 – İman edip de hicret etmeyerek kendi öz nefislerine zulmeder vaziyette olanların canlarını alırken melekler onlara diyorlardı ki: “Ne işte idiniz?”

Onlar da: “Biz bu ülkede, dinin emirlerini uygulayamayan, baskı altında yaşayan kimselerdik” deyince, melekler bu sefer şöyle dediler:

“Peki Allah’ın dünyası geniş değil miydi? Siz de orada hicret etseydiniz ya?”

İşte onların durağı cehennemdir. Ne fena bir dönüş yeridir orası!

Bu âyet indirildiği sırada ve Mekke’nin fethine kadar, müminlerin Medine’ye hicret etmeleri farz idi. Çünkü düşman müşrikler arasında, onların alay etmeleri, şüphe vermeleri, baskıları karşısında müminlerin dinlerini korumaları güçtü.

Diğer taraftan müminlerin bir arada İslâm’ın güzelliklerini yaşayıp müslümanca eğitilmeleri önemli idi. Ayrıca müminlerin bir araya gelerek bir kuvvet oluşturmaları, gerektiğinde kendi haklarını savunup kâfirlerin merhametlerine bırakmamaları gerekiyordu.

İşte bu âyette, Asr-ı saadette Medine’ye hicret etmeyip müşrik toplum içinde kalanlar, “kendilerine zulmedenler” diye nitelendirilmektedir. Bunlardan bazıları rahatlarını, alışkanlıklarını, ailelerini, mal ve mülklerini ve diğer çıkarlarını dinlerine tercih ediyorlardı. Onun için “Biz ülkemizde baskı altında yaşayan kimselerdik” özürleri kabul edilmemiştir. Fecî bir âkıbet, cehennem azabı ile tehdit edilmişlerdir. Bunun yanında gerçekten hicrete gücü yetmeyen yaşlı, güçsüz erkekler, kadınlar ve çocukların mazeretleri 98. âyetle kabul edilmiştir.

Asr-ı saadette Mekke’nin fethi ile hicret mükellefiyeti sona ermiştir. Fakat âyet-i kerime, Mekke dönemi şartlarının bulunması halinde, hicretin yine gerekebileceğine işaret etmektedir.

98-99 – Ancak, her türlü imkândan mahrum ve hicret için yol bulamayan erkekler, kadınlar ve çocuklar bu hükmün dışındadırlar. Çünkü bunları Allah’ın affedeceği umulur. Allah gerçekten afüv ve gafurdur (affi ve mağfireti boldur).

100 – Kim Allah yolunda hicret ederse dünyada gidecek çok yer, genişlik ve bolluk bulur.

Kim evinden Allah’a ve Resulüne hicret niyetiyle çıkar da yolda ecel gelip kendini yakalarsa o da mükâfatı hak etmiştir ve onu ödüllendirme Allah’a aittir. Allah gafurdur, rahimdir (affi, merhamet ve ihsanı boldur).

101 – Sefer esnasında kâfirlerin size bir fenalık yapmalarından endişe ederseniz namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur.

Gerçekten kâfirler sizin besbelli olan düşmanlarınızdır. [73,20]

102 – Ey Resulüm! Sen müminlerin içinde olup da onlara namaz kıldırarak olursan, onlardan bir kısmı sana tâbi olarak namaza dursun ve silahlarını yanlarına alsınlar.

Bunlar secdeye vardıklarında, diğer kısım arkanızda beklesinler.

Sonra o namaz kılmamış olan diğer kısım gelsin, sana tâbi olarak namaz kılsınlar, hem ihtiyatlı bulunsun ve silahlarını da yanlarına alsınlar.

Kâfirler sizi silahsız ve teçhizatsız vaziyette iken kıştırıp, birden baskın yaparak işinizi bitirmek isterler.

Eğer yağmur sebebiyle zahmet çekerseniz yahut hasta düşmüş iseniz, silahlarınızı bırakmanızda bir mahzur yoktur. Bununla beraber yine de tedbiri elden bırakmayın. Muhakkak ki Allah kâfirler için, zelil ve perişan eden bir azap hazırlamıştır.

Yolculuk sırasında dört rekatlı namazlar iki rek’at kılınır ve buna *kasr* denilir. Düşman korkusu olmasa da 90 kilometrelik mesafeye gitmekle dinen yolcu sayılıp kasr yapmak gerekir. Hanefî mezhebine göre kasr vacip, Mâlikî ve Şâfiî mezheplerinde ruhsattır, Sünnet olarak kısaltılır.

Düşmanla savaş devam ettiğinde, bu âyette tarif edilen namaz kılınmaz. Namazlar ertelenir, kazaya bırakılır. Nitekim Hendek savaşında Hz. Peygamber (a.s.) bir günün dört vakit namazını kılamamıştı.

Fakat sıcak çatışma olmayan bir savaş ortamında yahut yangın, sel gibi bir güvensizlik ortamında salat-ı havf (korku halindeki namaz) kılınır. Hz. Peygamber (a.s.) bunu müteaddit defalar uygulamıştır.

Hanefî mezhebine göre şöyle kılınır: Cemaatin bir kısmı düşman karşısında dururken öbür kısmı imama uyar. İki rek’atlı namazın ilk rek’atını, üç veya dört rek’atlı bir namazın da ilk iki rek’atını imamla beraber kılar. İkinci secdeden, veya birinci ka’dede teşehhütten sonra düşman cephesine gider. Bu defa öbür kısım gelerek imama uyar, onunla beraber geri kalan rek’atları kılar, tekrar düşman karşısına gider. İmam kendi başına selam verir, namazdan çıkar. Birinci

kısım döner gelir, namazını kıraatsiz olarak tamamlar, selam verir, düşmana karşı gider. Sonra ikinci kısım gelir, namazını kıraatle tamamlayıp cepheye gider. Bununla beraber, bu zümreler, buldukları yerde de namazlarını tamamlayabilirler.

103 – Namazı tamamladıktan sonra, gerek ayakta durarak, gerek oturarak ve gerek yanlarınız üzerinde uzanarak hep Allah'ı zikredin.

Derken, korkudan güvene kavuştunuz mu, o vakit namazı tam erkânıyla eda edin.

Çünkü namaz belirli vakitlerde müminlere farz kılınmıştır.

“Namaz dinin direğidir.” “Kulu, Rabbine ulaştırın bir miraçtır.” “Vakitleri belirlenmiş bir farzdır.” İslâm'ın en büyük ibadetidir.

104 – Düşman birliklerini takip edip arkadan sıkıştırmada gevşeklik göstermeyin.

Eğer siz acı çekiyorsanız, şüphesiz onlar da tıpkı sizin gibi acı çekiyorlar. Kaldı ki Siz Allah'tan, onların ümid edemeyecekleri birçok şeyleri umuyorsunuz. Allah her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

105 – İnsanlar arasında Allah'ın sana bildirdiği şekilde hükmetmen için Biz sana kitabı gerçeğin, hakkın ta kendisi olarak indirdik. Artık hainlerin müdafaacısı (avukatı) olma.

106 – Allah'tan af dile. Çünkü Allah gafurdur, rahimdir (affi ve merhameti boldur).

107 – Ve kendi öz canlarına hıyanet edenleri savunma. Çünkü Allah, hainlikte ve günahkârlıkta çok aşırı olanları asla sevmez.

108 – İnsanlardan gizlemeye çalışırlar da, Allah'tan gizlemeyi düşünmezler.

Halbuki onlar Allah'ın razı olmayacağı tezviri planlarken O hep onların yanında idi. Zaten Allah, onların yaptıkları ve yapacakları her şeyi ilim ve kudretiyle ihata etmiştir.

109 – Haydi diyelim, siz bu dünya hayatı bakımından onları savundunuz, peki yarın kıyamet günü kim Allah'a karşı onları savunacak? Yahut kim onların vekili olacak?

Benî Zafer kabilesinden Tu'me, komşusu Katade'nin zırhını çalmış, bir un dağarcığının içinde götürüp Zeyd adlı bir Yahudinin evine bırakmış. Katade Tu'me'den şüphelendiğini söylemiş. O ise, bilmediğine yemin etmiş, evi de aranmış, zırh bulunamamış. Sonra un izinin Katade'nin evinden Zeyd'in evine gittiği tesbit edilmiş. Zırh Zeyd'de çıkınca, bunu Tu'me'nin bıraktığını

söylemiş. Delil Zeyd'in aleyhinde. Bazı Yahudiler Zeyd'in lehinde şahitlik edip suçsuz olduğunu söylemişler.

Benî Zafer konuyu bir aile haysiyeti şeklinde ele alarak Tu'me'ye iftira edildiğini, hırsızın Zeyd olduğunu, zaten delillerin de bunu gösterdiğini öne sürerek davayı Hz. Peygamber (a.s.)'a götürdüler. Hz. Peygamber Tu'me'nin yeminine, Benî Zafer gibi müslüman bir kabile mensuplarının tezkiyelerine ve zahirî delillere bakarak Tu'me'nin suçsuz olduğuna temayül eder gibi oldu. Fakat tam hüküm vereceği sırada 105-115. âyetler vahyedildi.

Bu olay, Peygamberin risâletinin gerçekliğine ve Kur'ân'ın evrenselliğine, tarafsız ve Allah katından olduğuna parlak bir delildir. Kur'ân "Biz"den olan koca müslüman bir kabilenin aleyhine olarak, bir Yahudinin haklılığını ilan etmekten çekinmez.

110 – Kim kötülük eder veya günah işleyerek nefesine zulmeder de sonra Allah'tan af dilerse, Allah'ı gafur ve rahim (affi ve merhameti bol) bulur.

111 – Kim günah kazanırsa, onu sırf kendi aleyhine kazanır. Allah her işi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

112 – Kim bir hata (küçük günah) veya büyük günah işler, sonra onu masum olan birinin üstüne atarsa, bir iftira ve pek kesin bir vebal yüklenmiş olur.

113 – Eğer senin üzerinde Allah'ın lütfu ve rahmeti olmasaydı, onlardan bir zümre seni bile, hükümde şaşkırtmaya yeltenmişlerdi.

Fakat onlar yalnız kendi kendilerini şaşkırtırlar, sana hiçbir zarar veremezler.

Nasıl zarar verebilirler ki Allah sana kitap ve hikmeti indirmekte ve sana bilmediklerini öğretmektedir. Gerçekten Allah'ın senin üzerindeki lütfu pek büyüktür. [42,52-53; 28,86]

114 – Onların kendi aralarında yaptıkları gizli görüşmelerin, fısıldaşmaların çoğunda hayır yoktur.

Bu görüşmelerde hayır olması için onların muhtaçlara yardımını, güzel bir davranışı yahut dargın insanların arasını bulmayı gözetmeleri gerekir.

Kim Allah'ın rızasını arzularak bunu yaparsa, Biz de ona çok büyük mükâfat veririz.

115 – Her kim de, hidâyet yolu kendisine iyice belli olduktan sonra, Resulullah'a muhalefet eder ve müminlerin yolundan başka bir yola tâbi olursa, Biz onu döndüğü yolda bırakırız. Fakat âhirette kendisini cehenneme koyarız. Orası ne fena bir varış yeridir! [68,44; 61,5; 6,110; 37,22; 18,53]

Bu âyet, İmam Şafî'nin dediği gibi, *icmâ* delilinin dayanağıdır.

Durumu 109. âyetin açıklanmasında geçen Tu'me, suçu sabit olunca hakka teslim olacak yerde, maalesef kaçmış, dinden dönüp Mekke müşrik kampına iltihak etmiş, orada da hırsızlık alışkanlığı sebebiyle birkaç kere kovulup sonunda, bir tüccar kafilesinden mal çaldığından dolayı ölünceye kadar dövülmüştür.

116 – Şu kesin ki: Allah Kendisine şirk koşulmasını affetmez, ama dilediği kimse hakkında bunun altındaki diğer günahları affeder. Her kim Allah'a şirk koşarsa, haktan çok uzağa sapmış olur. [4,48]

117 – Allah'tan başka onlar sadece bir kısım kadınlara tapıyorlar ve onlar, aslında Allah'ın lânet ettiği o inatçı şeytandan başkasına yalvarmıyorlar. [53,19; 43,19; 37,158-159; 34,41]

Hiç kimse “şeytana tapıyorum” demez, fakat “işi gücü şeytanlık olan”, hep şeytani sevindirecek işler yapan kimse, ona ibadet ediyor demektir.

118-119 – O şeytana ki: “Ya Rabbî, Senin kullarından mutlaka bir pay edineceğim. Mutlaka onları saptıracağım, onları birtakım temennilerle oyalayacağım. Onlara davalarının kulaklarını yarmalarını emredeceğim de Allah'ın yarattığını değiştirecekler” dedi. Her kim Allah'ın yerine şeytani dost edinirse, şüphesiz besbelli bir ziyana girmiştir. [5,103; 7,30; 16,63]

Burada Cahiliye araplarının bazı uygulamaları kınanmaktadır. Putlar namına kesilmek üzere adak edilen hayvanların kulaklarını yararları. Çocukların başlarında putlar namına bir miktar saç bırakır, cildi mavi renkle boyar, fitratı değiştirir, bazı mahlûklara tapınırlardı.

Fakat şuna dikkat etmek gerekir ki, Kur'ân dünyadaki varlıklar üzerinde, münasip biçimde yapılan değişiklikleri reddetmez. Aksi takdirde medeniyetin tümü, şeytanın saptırması olurdu. Oysa medeniyet, Allah tarafından yaratılan şeylerin düzgün bir şekilde kullanılmasından başka bir şey değildir. Kur'ân'ın şeytânî değiştirmeler diye reddettiği husus, insan fitratının ve eşyanın (yani varlıkların) Allah'ın verdiği tâbiî fonksiyonların aksine kullanılması olayıdır.

120 – Şeytan onlara sadece vaadlerde bulunur, birtakım kuruntularla oyalar. Şeytan aslında onlara kuru bir aldatmadan başka ne vaad eder ki! [14,22; 4,123; 99,7-8]

Şeytanın aldatma yolları sayılamayacak kadar çeşitli olup, nefislere de caziptir. İnsanı en zayıf tarafından aldatmaya çalışır.

121 – İşte öylelerinin varacakları yer cehennemdir ve oradan kurtuluş için hiçbir çare bulamazlar.

122 – İman edip makbul ve güzel işler yapanları, ebedî kalmak üzere içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğiz.

Bu, Allah'ın gerçek vâdidir. Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?

123 – Allah'ın vâd ettiği bu mükâfat, ne sizin temennileriniz, ne de Ehl-i kitabın temennileri ile elde edilmez.

Kim kötü iş yaparsa onun cezasını bulur ve Allah'tan başka, kendisini o azaptan kurtaracak ne bir hâmi, ne de bir yardımcı bulabilir. [2,80.105.111] {KM, II Tarihler 20,7; İşaya 51,8}

124 – Erkek olsun kadın olsun kim mümin olarak iyi ve yararlı işler yaparsa, işte onlar cennete girerler ve zerre kadar bile hakları yenmez.

125 – Hep iyiliği şiar edinmiş olarak, yüzünü ve özünü Allah'a teslim edip bir de İbrâhim'in tevhid dinine tâbi olan kimsenin dininden daha güzel din olabilir mi? Bundandır ki Allah İbrâhim'i dost edinmiştir. [46,16; 3,68; 16,123; 53, 37; 2,124; 16,120-121]

126 – Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır. Allah ilmi ve kudreti ile her şeyi kuşatır.

Allah ilmi ve kudreti ile her şeyi kuşattığına göre, O'na isyan eden kimse cezadan kurtulamayacağını iyice kafasına yerleştirmelidir.

FIKIH

BÜYÜK İSLÂM İLMİHALİ

(Ömer Nasûhi Bilmen)

1. BÖLÜM : İTİKAT

Gerçek Dinin Esasları ve Başlıca Dinler

1- Gerçek din, Yüce Allah'ın bir kanunudur ve birtakım sağlam hükümlerin kutsal bir mecmuasıdır. Allah bunu, peygamberleri aracılığı ile insanlara ikram ve ihsan, buyurmuştur. Bu kanun, insanları hayırlı olan şeye götürür. İnsanlar, bu Allah kanununun buyruklarına kendi güzel irade ve arzuları ile uydukça, doğru yol üzerinde bulunur ve hidayete ermiş olurlar. Hem dünyada, hem de ahirette mutluluğa ve selamete kavuşurlar.

2- Dinler başlıca üç kısma ayrılır. Birincisi: Hak dinlerdir. Bunlar yukardaki tarife uygun olanlardır. Yüce Allah tarafından konulup peygamberler aracılığı ile insanlara bildirilen dinlerdir. Bunlara "İlahî ve Semavî" dinler de denir. Semavî dinlerin hepsi esas bakımından birdirler. Yalnız bazı ibadetler ve hukuk kuralları bakımından aralarında ayrılık olmuştur. Hazret-i Adem'den Hazret-i İsa'ya kadar gelen bütün mübarek peygamberlerin insanlara bildirmiş oldukları dinler, iman esaslarında bir olup yalnız bir Allah'a iman etmeye dayalı iken, bunlar sonradan bozulmuş ve asılları kaybolmuştur. Yüce Allah en son ve en büyük Peygamberi olan Hazret-i Muhammed'i Sallallahu aleyhi ve Sellem'i bütün insanlara Peygamber olarak göndermiştir. Onun aracılığı ile de hak dinlerin en sonu ve en mükemmeli, olan İslam dinini kullarına Allahü Teala ihsan etmiştir. İşte bugün yeryüzünde hak din olarak kıyamete kadar yaşayacak olan yalnız bu İslam dinidir. İkincisi: Asılları değişmiş ve bozulmuş olan dinlerdir. Bunlar, yukarıda söylendiği gibi asılları bakımından birer gerçek din iken sonradan bozulmuş, İlahî niteliklerini kaybetmiş olan dinlerdir. Üçüncüsü: Batıl dinlerdir. Bunlar asılları bakımından da gerçek din ile ilgisi bulunmayan

dinlerdir. Bunlar birtakım milletler tarafından ortaya konmuş olan uydurma inançlardır. Bunlarda akla ve mantığa uygun olan bazı hükümler bulunsa bile konuluşları itibariyle İlahî olmak şerefinden yoksun olup hiç bir bakımdan din kutsallığını taşımazlar. Ateşe, yıldızlara ve putlara tapan milletlerin dini bu türdendir.

Gerçek Bir Dinin Vasıfları ve Yararları

3- Gerçek bir dinin belirgin vasıfları, kendini diğer dinlerden seçkin kılan özel nitelikleri pek çoktur. Özetle diyebiliriz ki, gerçek din insanlara yalnız bir Allah'ın varlığını bildirir, yalnız bir Allah'a ibadet edilmesini emreder, bütün kainatın Allah'dan başka yaratıcısı bulunmadığını haber verir. Bütün peygamberlere ve bütün semavî kitablara ayırım yapmaksızın inanılmasını ister. Sonsuz olan bir ahiret hayatının varlığını anlatır. İnsanları bir düzen içinde birleştirir ve aralarında bir kardeşlik meydana getirir. İnsanların yaratılışında eşitlik bulunduğunu gösterir. Allah katında üstünlüğün takva ve güzel ahlakla olduğunu öğretir. Her yönü ile akla ve hikmete uygun bulunur, insanların kurtuluşuna ve mutluluğuna vesile olur. İşte bütün bu niteliklere sahip olan din, bugün yeryüzünde var olan ve kıyamete kadar devam edecek olan yalnız İslam dinidir.

4- Hak dinin yararlarına gelince: Bu yararlar çoktur ve pek önemlidir. Böyle bir din sayesinde insanların kazanacakları yararları ve mutlu halleri anlatmaya hiç bir kalem yeterli değildir. Şu kadarını bildirelim ki, insan hak bir din sayesinde ne için yaratıldığını öğrenir, kendisini yaratıp büyüten, sayısız nimetlere eriştiren mukaddes kutsal mabudunu tanır. Allah'ın seçkin kulları olan Peygamberlerin varlığına inanır ve onların güzel huyları ile hayatını aydınlatmaya çalışır. Böylece insanlığa yaraşır bir yaşayışla yaşar ve ölünce de sonsuz bir mutluluğa kavuşur. Şunu da arz edelim ki, gerçek bir din, insana güç verir, onu hayata hazırlar, onu

en düşünceli ve en üzüntülü günlerinde teselli eder. Böylece insanın gelecekteki hayatını korumuş olur.

Düşününce şu gerçeği anlarız: İnsan bu dünya hayatında yaratıklardan bir yaratıktır. İnsan bu alemdeki yaratıkların yanında bir zerre mikdarıdır. Birçok ihtiyaçlar içinde çırpınmaktadır. Mevcut alemin bir takım kuvvetleri karşısında pek aciz bir durumdadır. Sonra da, daha açılmadan solan çiçekler gibi bütün varlığını kaybederek ölüp gitmektedir. O halde insanlık bu ölümlü hayattan ibaret olsa, insanlar kadar durumlarına acınacak bir yaratık olamazdı.

O halde bu maddî ve ölümlü hayat bakımından insanın yaşantısı tam bir huzur ve bahtiyarlık içinde olamaz. Fakat diğer bir yönden insan çok bahtiyar ve pek mutludur. Çünkü gerçek dine sarıldıkça, insan kalben huzur içinde olur. Sonsuz bir mutluluğa erişme hazırlığındadır. Bu geçici hayatın sona ermesi, kendisini hiç bir tasaya düşürmez. Böyle bir insan, ebedî bir varlığın kendisini rahmeti ile koruyacağından emindir. Hiç bir zaman kaybolmayacak olan bir hayata kavuşmakla mutlu olacağına inanmıştır. İşte bütün bunlar, gerçek bir dinin insanlık alemine kazandıracığı yararların bir kısmıdır.

İnsan, ancak böyle bir din sayesinde hayatını kanaat üzere düzenler, büyük yaratıcısına seve seve ibadette bulunur, hakları gözetir, ebedî olan cennet mükafatına kavuşma isteği ile dindaşlarına ve bütün insanların hidayete ermelerine hizmet etmek ister. Böylece cemiyetin çok kıymetli bir organı olur.

Sonuç: İnsanlığa bu yüksek ruhu veren, bu güzel yaşayış şeklini öğreten, gerçek dinden başkası olamaz.

İslam Dininin Genelliği ve Mutlu Sonuçları

5- İslam dini, hak dinlerin en sonu ve en olgunudur. Bu kutsal din, yalnız bir millete ve bir zamana özgü değildir. Bütün insanlara kıyamete kadar gerekli olan Allah'ın tabii dinidir. İnsanların yaratılışlarına ve yaşayışlarına tamamiyle

uygundur. Bu yüce din, bir kurtuluş ve selamete eriş yoludur, bu mutluluk kaynağıdır. Allahû Teala'nın razı olduğu dindir. Cenab-ı Hak buyurmuştur:

"Allah katında din İslam'dır." (Al-i İmran: 19)

6- İslamiyetin ortaya çıkışından önce, bütün yeryüzü din bakımından cehalet karanlığı içinde kalmıştır. Hak dinler, sönmüş, İlahî ilim ve irfan güneşi batmış, ufukları karanlıklar kaplamıştı. İnsanlar yalnız kendi hırsları uğrunda çalışıyor, çırpınıyor ve çarpışıyor. Birbirlerini esir ediyorlardı. Arab yarımadasının halkı ise, büsbütün cehalet içinde kalmıştı. İnsanlar kendi elleriyle yaptıkları putlara tapıyorlardı. Bu davranışları onları utandırmıyordu. Kız çocuklarını canlı olarak toprağa gömüyorlardı. Bundan da hiç bir üzüntü duymuyorlardı. Bayağılık içinde başka milletlerin hakimiyeti altında yaşıyorlardı ve bundan da bir tasaları yoktu. Netice olarak güzel inançtan, iyi ahlakdan, yararlı işlerden ve yüce duygulardan hiçbir eser kalmamıştı. Fakat İslam güneşi doğmaya başlayınca, yeryüzünün birçok yerleri hemen aydınlanmaya başladı. İnsanlık alemi hakdan, adaletten, eşitlikten ve kardeşlikten haberdar oldu. Putlara tapan, insanların ayaklarına kapanan başlar, yalnız noksanlıklardan beri olan bir Allah'a secde etmeye başladı. Ruhlar yükseldi, diller Yüce Allah'ı anmakla bezendi. Gözler, büyük yaratıcımızın güzel eserlerini seyretmekten meydana gelen uyanıklık nurları içinde kaldı.

Sonuç olarak; İslam dini sayesinde gerçek bir medeniyet, sağduyulu insanıyet, yararlı bir ilerleme ve çok mutlu bir devrim oldu. İnsanlık alemi bu mukaddes dine sarıldıkça şüphesiz daima yükselecektir.

İman ve İslamın Niteliği

7- İman, lügat manası bakımından, bir şeye inanmak ve bir şeyi doğrulamak demektir. "Bu iş böyledir, şöyledir" diye hüküm vermektir. Din teriminde ise,

Yüce Allah'ın dinini kalb ile kabul edip Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'in bildirdiği şeyleri kesin olarak kalb ile doğrulamaktır.

İmanın aslı bu olmakla beraber bir engel hal bulunmadığı takdirde kalb ile kabul edilip inanılan bu hükümleri dil ile söylemek ve şahadette bulunmak lazımdır. Çünkü inanılması gereken şeyleri kalb ile benimseyip kabul eden kimse, bunları dili ile söylemezse, onun iman durumu insanlar tarafından bilinmez, onun müslüman olduğuna hükmedilmez. Kalb ile doğrulamak, dil ile söyleyip ikrar etmekle meydana gelen imanla beraber namaz kılmak ve oruç tutmak gibi ameller de gereklidir. Çünkü biz, bu görevleri yapmakla sorumluyuz. Bu görevleri yapmak imana kuvvet verir, imanın kalbdeki nurunu çoğaltır. İnsanı azabdan kurtarır. Yüce Allah'ın ihsan ve ikramlarına kavuşturur.

8- "İslam" sözüne gelince; Lügat manası bakımından İslam, teslim olmak, boyun eğmek ve itaat etmektir. Din teriminde ise, Yüce Allah'a ve O'nun peygamberine itaat etmek, Peygamber Efendimiz'in din adına bildirmiş olduğu şeyleri kalb ile kabul edip dil ile söylemek ve onları güzel görmektir. İslam aynı zamanda din manasına gelir.

9- Gerçek din ile İslam arasında esasta bir fark yoktur. Her gerçek din İslamdır. Her İslam da gerçek bir dindir; Buna müslümanlık da denir. Allah Teala'nın dinine sadece "din" denildiği gibi, millet şariat, İslam ve İslam dini de denir. Bununla beraber "İslam" sözü, bazen güzel ameller manasında, bazen da İman manasında kullanılır. Şariat sözü de, ibadetler ve insanlar arasındaki ilişkilerle ilgili olan hükümlerin tümünde kullanılır.

İman ile İslamın Şartları

10- İslam dininde Yüce Allah'a, meleklerle, Allah'ın kitaplarına, peygamberlere, ahiret gününe, kaza ve kadere iman etmek esastır. Bunları bilip kabullenmek imanın temel şartıdır. Onun için imanın şartları altıdır, denilir. Bu şartlar

müslümanlıkta kesinlikle mevcut esaslardır. Bunlara, inanılması zorunlu din ilkeleri denir. Bunlara inanmak mecburiyeti vardır. Bunları doğrulamadıkça iman gerçekleşemez. Bunlardan herhangi birini inkar etmek -Allah korusun- insanı hemen dinden çıkarır. Biz bu imanımızı; "Amentü billahi..." sözlerini okumakla daima açıklıyor ve isbat ediyoruz. Bu sözleri okuyan şöyle demiş oluyor: "Ben Yüce Allah'a, O'nun meleklerine, O'nun kitablarına, O'nun peygamberlerine, ahiret gününe, kaderin (iyi ve kötü her şeyin yaratılışı) Allah'dan olduğuna inandım. Öldükten sonra dirilip mahşerde (hesab yerinde) toplanmak hakdır ve gerçektir. Şahidlik ederim ki, Allah'dan başka ilah yoktur ve yine şahidlik ederim ki, Hazreti Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) O'nun kulu ve peygamberidir."

11- İslamın şartları ise, beştir. Peygamber Efendimiz'in bir hadislerinin manası şudur: "İslam dini beş şey üzerine kurulmuştur: Şahadet sözünü getirmek (Eşhedü en lâ İlahe İllallah ve Eşhedü enne Muhammeden Resûlüllah, demek), namaz kılmak, zekat vermek, ramazan ayı oruç tutmak ve hac etmek." İşte bu beş şey İslam'ın şartıdır. Bu şartları gözetip onları yerine getiren insan, İslam şerefine ermiş, Müslüman rütbesini kazanmış olur. "Eşhedü en lâ İlâhe İllallah ve Eşhedü enne Muhammeden Abdühu ve Resûlühu = Allah'dan başka ilah olmadığına şahidlik ederim. Yine Muhammed'in (a.s.) Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şahidlik ederim." sözlerine "Kelime-i Şehadet" denir. "La İlâhe İllallah, Muhammed'ün Resûlüllah" sözüne de "Kelime-i Tevhid" denir. Biz bu mübarek kelimeleri daima okuruz.

Yüce Allah'a ve O'nun Sıfatlarına İman

12- Yukarda yazılı olduğu üzere imanın temelini teşkil eden altı şart vardır. Bunlardan birincisi Yüce Allah'a iman etmektir. Şöyle ki: "Allah Tealâ (Yüce Allah) diye ismini andığımız şanı büyük olan Yaratıcı vardır. Eşi ve benzeri olmayan o varlık bütün kemal sıfatları ile vasıflanmıştır. Bütün noksanlıklardan

beri (münezzeh) dir. Bütün âlemleri yoktan var eden O'dur. O'nun kudret ve büyüklüğüne denk hiçbir şey yoktur. Bizleri ve bizim gördüklerimizle görmediğimiz sayısız âlemleri yaratan, yetiştirip besleyen ancak O'dur. Yüce Allah'ın "Rahman, Rahim, Halık, Rezzak, Hakîm, Rabb, Mübdî, Azîz, Gaffar, Tevvab, Hak" gibi daha birçok mübarek isimleri ve büyük sıfatları vardır. Özellikle Vücut (Varlık) sıfatı vardır. Bundan başka mübarek sıfatları iki kısma ayrılır. Bir kısmı Selbi Sıfatlar'dır ki, Kıdem, Beka, Havadise Muhalefet (hiç bir yaratığa benzer olmamak), Kıyam Bizatihi (varlığı kendiliğinden oluş), Vahdaniyet (ortağı olmamak) sıfatlarından ibaret olmak üzere beştir. Diğer kısmı da Sübut Sıfatlarıdır ki, bunlar Hayat, İlim, İrade, Kudret, Semi, Basar, Kelâm, Tekvîn sıfatları olmak üzere sekizdir. Bu sıfatların hepsine birden "Kemal Sıfatları" denir. İşte biz, böyle kemal sıfatları ile vasıflı bulunan şanı yüce bir Allah'a ve O'nun bu büyük sıfatlarına iman ederiz. Bu büyük sıfatlarla ilgili biraz bilgi vereceğiz.

13- Vücut: Allah Tealâ'nın varlığı demektir. Allah Teala'nın varlığı hakdır ve en büyük varlık O'na mahsustur. O'nun varlığı, yarattığı şeyler bakımından yaratıkların hepsinden daha açık ve zahirdir. Çünkü Yüce Allah olmasaydı, hiç bir şey olmazdı. Gerek bizim varlığımız ve gerekse herhangi bir şeyin varlığı Yüce Allah'ın varlığına birer şahiddir. Biliyoruz ki, bu alemde hiçbir şey kendiliğinden var olacak bir durumda değildir. Bunlardan hiç biri ne kendi kendine var olabilir, ne de kendi kendine yok olabilir. Başka bir deyişle, hiç bir şey kendi kendine yokluktan varlığa gelemez. Varlıktan da yokluğa gidemez. Hiçbir yaratık da ne bir zerreyi var edebilir, ne de onu yok edebilir. İçinde yaşadığımız bu dünya ile beraber sonsuz âlemler meydana gelmiş, birbiri ardınca vücuda gelip devam etmektedir. Nice şeyler de varken yok olmuştur. İşte bütün bunları yokluktan var eden ve sonra yok eden, kuvvet ve hikmet sahibi Yüce bir yaratıcının varlığından asla şübhe edilemez.

14- Yüce Allah'ın varlığını isbat için Kelam (Akaid) ilminde felsefe kitaplarında pek çok delil yazılıdır. Bunlardan bir kısmını "Muvazzah İlm-i Kelam Dersleri" adındaki eserimizde açıklamış bulunuyoruz. Şimdi burada: "Şübhe yok ki, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün değişmesinde akıl sahibleri için (Allah'ın varlığını, kudret ve azametini gösteren) büyük işaretler vardır." (Ali İmran: 190) ayetini okuyup yüksek anlamını düşünmek yeterlidir. Bu ayet-i kerîme güzelce düşünülürse, Yüce Allah'ın varlığına, kuvvet ve kudretinin büyüklüğüne dair sayısız deliller önümüze çıkar. Bizim bu eserimiz onları açıklamaya yeterli değildir. Ancak astronomi, kozmoğrafya, biyoloji, kimya, ruhiyat (psikoloji) ve anatomi gibi ilimlerin verdiği bilgileri göz önüne getirenler, bu ayet-i kerîmenin işaret ettiği delillere pek güzel akıl erdirebilirler. Her sağduyu sahibi insan düşündükçe, Yüce Allah'ın varlığını kabule mecbur olur. İşte yukarda Türkçe anlamını verdiğimiz ayet-i kerîme, bu gerçekleri haber veriyor ve bizi uyarıyor. Bundan sonra gelen: "Akıl ve anlayış sahibleri o kimselerdir ki, ayakta iken, otururken, yanları üzere yatarken (her hallerinde) Allah'ı anarlar; göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde düşünürler (ve derler): Ey Rabbimiz! Sen bunları boşuna yaratmadın. (Boşuna bir şey yaratmaktan) sen münezzehsin. Bizi ateş azabından koru." anlamındaki ayet-i kerime, gerçek anlayış ve akıl sahibi kimler olduğunu bize bildiriyor. Bütün bu ayetler, İslam dininde aklın ve düşüncenin ne kadar büyük önem taşıdığını da bize göstermiş oluyor. Bir hadisi şerifde de: "Düşünce gibi bir ibadet yoktur." buyurulmuştur. Gerçekten İslam dininde aklın ve düşüncenin büyük yeri vardır. İslam dini tamamen akla ve hikmete uygundur. Muhakeme ve eleştirme, onun hak ölçülerini değiştiremez. İslamiyet düşünen insanların dinidir. İşte akıllı insanlar o kimselerdir ki, gökleri, arzı, gece ve gündüzleri, göklerde parıldayan ve her biri güneşten binlerce defa daha büyük yıldızların ihtişamını düşünürler, yeryüzündeki sayısız canlı ve cansız yaratıkları göz önüne alırlar. Hoş gündüzlerin, sakin gecelerin ne kadar sağlam bir düzen ve ölçü içinde yaratılış kanununa uyarak birbirini kovalayıp durduklarını düşünürler. İbret bakışları ile

yapılan böyle düşünceler sonunda, bu aleme bu düzen ve ölçüyü vermiş olan Yüce Allah'ın kudret ve azametini insanlar isteyerek ve teslimiyetle kabule mecbur olurlar.

Hatta böyle büyük varlıkları değil, bir zerreden küçük olduğu halde büyük bir duygu ile hayat ve görevini sürdürmeye çalışan bir mikrobu, yine bir zerreden küçük olduğu halde başlıbaşına bir kuvvet hazinesi olan bir atomcuğu düşünmek bile, gerçek akıl sahibi bir insan için Allah'ın yüce kudret ve hikmetini tasdik etmeye yeterlidir. Büyük bir nizam ve intizam içinde yaratılan bütün bu güzel ve acaib varlıklar rasgele mi olmuştur? Bunlar bilgi ve hikmetten yoksun olan yahut hayal edilen bir tabiatın eseri midir? Asla böyle yanlış bir hükme hiçbir akıl sahibi varamaz.

15- Yine tekrar ederek diyoruz ki, Yüce Allah'ın varlığını ve büyüklüğünü anlamak ve kabul etmek için, bundan önceki maddede anlamını yazdığımız ayet-i kerîmeyi güzelce düşünmek yeterlidir. Bunun içindir ki, Peygamber efendimiz (s.a.v.) buyurmuştur: "Yazıklar olsun o kimseye ki, bu ayeti okumuş da üzerinde düşünmemiştir."

16- Kadim: Ezeliyyet, evveli olmamaktır. Evveli olmayana Kadim denir. Sonradan meydana gelene de Hâdis denir. Allahü Teala Kıdem sıfatı ile vasıflanmıştır. Çünkü Allah ezeldir, kadîmdir, varlığının başlangıcı yoktur. O'ndan önce yokluk geçmemiştir. O'nun varlığı yanında milyonlarca seneler bir saniye bile sayılmaz. Yine gördüğümüz alemler, milyarlarca seneden beri mevcut bulunsa, yine Yüce Allah'ın ezeliyeti yanında bir saniyelik bir hayata sahip sayılmaz. Allah Kadîmdir, sonradan var olan şey Allah olamaz. Yüce Allah'dan başka ne varsa bunların hepsi hâdistir (sonradan olmuşlardır.) Bunlar Allah'ın kudreti ile yaratılmışlardır. Artık şübhe yoktur ki, yaratılanlar yaratana mahsus Kadîm sıfatını taşıyamazlar. Onun ezeli varlığı ile beraber hiçbir şey yoktur, alemler sonradan yaratılmıştır.

17- Beka: Ebediyet, sonu bulunmamak sıfatıdır. Sonu olana "Fânî", sonu olmayana da "Bâki" denir.

Yüce Allah Beka sıfatı ile vasıflanmıştır; çünkü ebedidir, bakîdir, varlığının sonu yoktur. O'nun yok olacağı bir zaman düşünülemez. Sonradan meydana gelen bütün varlıklar, Allah'ın kudreti ile meydana gelmişlerdir. Yine Allah'ın kudreti ile yok olurlar, yine var olurlar ve binlerce değişikliklere uğrayabilirler. Fakat Yüce Allah Bakî'dir, değişiklikten ve yok olmaktan beridir. Çünkü O, başkasının kudret eseri değildir ki, onun kudreti ile yokluğa gitsin veya değişikliğe uğrasın. Aksine bütün varlıklar O'nun kudretinin birer eseridir. Onun için Yüce Allah'ın şanında yokluk ve değişiklik nasıl düşünülebilir. Her şey yok olmaya mahkumdur; ancak azamet ve ikram sahibi Allah'ın varlığı kalıcı ve sürekli.

18- Havadise Muhalefet: Sonradan var olmuş şeylerden ayrı olmak sıfatıdır. Yüce Allah havadise (sonradan var olan şeylere) aykırı ve muhalif bulunmak sıfatı ile vasıflanmıştır. Çünkü Allahü Teala yaratılmış şeylerden hiçbirine hiçbir yönden benzemez, hepsine muhaliftir. Hatırlara gelen her şeyden Allahü Teala mutlak surette başkadır. Mükevvenat ve mümkünât (yaratılan ve yaratılabilen) dediğimiz şeyler değişirler, başkalaşırlar, birbirine benzeyebilirler ve sonunda yok olurlar. Bütün bu ölümlü varlıklar, her hal ve şekilleri ile asla Allah'a benzemezler. Hiç birinde İlah ve Mabud olma sıfatlarından en küçük biri bile bulunmaz. Hiç yaratılan, yokluğa mahkum olan aciz şeyler, yok olmaktan beri bulunan yaratıcı Yüce Allah'a benzeyebilir mi? Hiç sonradan meydana gelmiş bir nesne Kadîm olan hikmet sahibi Allah'a ortak olabilir mi? Böyle sapık bir düşünceye kapılanlar, kendi ölümlü varlıklarını İlah olmaya yükselterek Allah'ın yüce varlığını da, kendi değersiz varlıkları derecesine düşürmeye varacak kadar küstahlıkta bulunuyorlar. İnsanların ve diğer yaratıkların birçok ihtiyaçları vardır. Bunlar mekana, zamana, yeyip içmeye,

gezip dolaşmaya, doğmaya, doğurmaya ve benzeri hallere muhtaçtırlar. Allah ise, bütün bunlardan beridir. O'nun Arş ve Kürsî'si, yedi kat sema denilen daha nice alemleri vardır. Fakat o, bunlardan hiç birine muhtaç değildir. Bunlar yok iken O, yine vardı. Başkasına muhtaç olan ve yaratıkların ölümlü vasıfları ile vasıflanan bir insan İlah olamaz. Yüce dinimiz bu gibi yanlış düşüncelerden ve inançlardan kesin surette bizleri yasaklamıştır. (Allah'ın benzeri hiç bir şey yoktur; O, her söyleneni işitendir, her yapılanı görendir.)

19- Kıyam Bizatihi: Varlığı ve durması kendi zatıyla olmak manasında bir sıfattır. Bu sıfat da Yüce Allah'a mahsustur. Öyle ki, Hak Teala'nin ezelî ve ebedî olan varlığı kendi zatıyla kaimdir. Kendi varlığı mukaddes zatının gereğidir, asla başkasından değildir. Bunun için Allahü Teala'ya Vacibü'l-Vücut (varlığı kendinden dolayı gerekli) denilir. O'nun varlığı, başka bir var edene muhtaç olmaktan beridir. Allah'ı var eden bir varlık olsaydı, o zaman var eden o varlık Allah olurdu. Onun için "Allah'ı kim yarattı?" diye sorulmaz; çünkü O, kendiliğinden vardır, kadîmdir. Başkasının var etmesine muhtaç değildir. Eğer böyle olmasaydı, ne kainat bulunurdu, ne de başka bir şey... Bu gerçek kabul edilmeyince, içinde yaşadığımız alemin varlığını izah etmeye imkan kalmaz. Allah'dan başka var olan (mümkünat dediğimiz) şeyler ise, hem var olmaya, hem de yok olmaya bağlı oldukları için, bir var ediciye muhtaçtırlar. Sonuç olarak denilir ki, Yüce Allah'ı var eden bir varlık düşünülemez ve O'ndan başka bir yaratıcı varlık da olamaz. "Allah'dan başka bir yaratıcı olur mu?"

20- Vahdaniyet: Birlik, yalnız başına olmak, benzeri olmamak; çoğalmaktan, parçalara ayrılmaktan ve eksilmekten beri bulunmak gibi manaları ifade eden bir sıfattır. Bu sıfatları taşıyana "Vahid" denir ki, gerçekte var olan, parçalara bölünmekten ve cüzlerin bir araya gelerek toplanmasından beri bulunan zat demektir. Bu sıfat da Yüce Allah'a mahsustur. Onun için denir ki, Yüce Allah

zatında, ulûhiyetinde, mabudiyetinde ve diğer bütün sıfatlarında birdir. Ortaktan, eşi ve benzeri bulunmaktan beridir. Kendisinde artmak, eksilmek, cüzlere ayrılmak, başka şeylerle birleşmek gibi haller asla bulunmaz. Allahü Teala her yönü ile birdir. Nasıl düşünülürse düşünölsün, sağduyulu bir insan, anlayış ve hikmet sahibi bir kimse Allah'tan başka bir İlah bulunduğuna inanamaz. Başkasının İlah ve Mabud olma imkanına yer veremez. İki ve daha çok ilahın bulunamayacağı kesin delillerle sabit bulunmaktadır. Şu gördüğümüz kainatın varlığı, onun devamı ve intizamı hep Allahü Teala'nın birliğine şahiddir. Yüce Allah ulûhiyetinde, zatında ve mabudiyyetinde bir olduğu gibi, yaratıcı olmasında da birdir. Yaratılmaya ve yok edilmeye mahkum olan ve böylece mümkün adını alan her şeyi yaratan ve yok eden ancak Allah'dır. O'ndan başka yaratıcı yoktur. İşte mümkünatı yaratıp yaşatmaya ve yok etmeye gücü yetmeyen bir zat ise Allah olamaz. Bunun için ikinci bir İlah'ın varlığına asla imkan yoktur. Çünkü iki İlah düşünöldüğü takdirde, bunlardan biri kendi başına mümkünatı yaratmaya kadir ise, diğeri fazladan olmuş olmaz mı? Fazladan olan yahut aciz bulunan bir zat ise nasıl Allah olabilir? Bu bakımdan akıl sahibi hiç kimse, Allahü Teala'nın zat ve sıfatlarında eşit ve benzeri bulunmadığından, bir olduğundan şüphe etmez. Birden çok yaratıcıların ve mabudların varlığına inanan milletler ise, akla ve hikmete aykırı bir inancın esiri olmuştur. Böylece gerçeği anlama bakımından büyük bir cehalet içinde kalmışlardır.

21- Hayat: Dirilik demektir. Allah kendi şanına mahsus bir hayat sıfatı ile vasıflanmıştır. Allah'ın ilim, irade ve kudret sıfatları ile vasıflanmasının bir gereği olarak hayat sıfatı da vardır. Hayatı olmayan bir şey, bilmekten, dilemekten ve yapabilmek gücünden yoksun olur. Bu ise, yaratıcı için büyük bir noksandır. Bu sıfatlardan mahrum olan bir varlık, kendi kendine hiç bir şey yaratamaz. Hele bilgi, düşünce, dileme ve güç sahibi olan varlıkları yaratmaya asla kabiliyetli bulunamaz. Çünkü hiçbir eser, yaratıcısında bulunmayan bu gibi vasıfları taşıyamaz. Onun için doğa adı verilip gerçekte ilim, irade ve kudretle

nitelenmeyen ve varlığı nesnelere bağılı olarak düşünülüp, onun dışında varlığı bulunmayan şuuruz bir varlık asla bir yaratıcı sıfatını taşıyamaz. Özellikle böyle bir varlık, akıl, irade ve kudret sahibi milyarlarca yaratığın mucidi hiçbir şekilde olamaz. Sonuç şudur ki, kainatın yaratıcısı olan Allah, Hayat sıfatı ile vasıflanmıştır. Hayyü'l-Kayyûm'dur. (Hem kendisi diri hem de her şeyi diriltten ve ayakta tutandır.)

22- İlim: Bilmek, idrak etmek sıfatıdır. Allahü Teala ilim sıfatı ile vasıflanmıştır. O'nun ilmi, yaratıkların ilmi gibi basit ve sınırlı değildir, bütün kainatı çevreler. Allah her şeyi bilir. Onun bilgisinden hiçbir zerre hariçte kalmaz. Hiçbir varlık da düşünce ve hareketini Yüce Allah'dan saklayamaz. Zira her şeyi bilmeyen, her hareket ve düşünceden haberi olmayan bir varlık Allah olamaz, bu kadar güzel ve acaib nesnelere meydana getiremez, bu kadar yaratığı idare edemez. Allah'ın böyle her şeyi bildiğini güzelce düşünüp doğrulayan bir insan, elbette daima uyanık bulunur, her söz ve hareketini bir edeb üzere düzenler. Fena sözler söylemez, fena işler düşünmez, başkasına sarkıntılık etmez, hiç bir kimsenin görüp bilmeyeceği bir yerde bile Allah'ın buyruklarına aykırı bir iş yapmaz. Çünkü her yaptığını bilen Yüce Allah'ın varlığına imanı vardır.

23- İrade: Dileyebilmek, ihtiyar edebilmek sıfatıdır. Yüce Allah irade sıfatı ile vasıflanmıştır. O'nun iradesi ezeldir. Allah yaratacağı şeyleri bu irade sıfatı ile hikmetine göre meydana getirmeyi diler ve dilediği şey mutlaka olur. O dilemedikçe hiç bir şey vücuda gelmez. Hiç bir şey kendiliğinden var olmaz ve kendiliğinden yok olmaz. Ancak Allah'ın dilemesiyle var olur ve yine O'nun dilemesiyle yok olur. Allah bütün bu kainatı ezeli olan iradesi üzere yaratmıştır. Yaratılmış şeylerin milyonlarca cins ve nevilere, ayrı ayrı vasıflara sahip olması, çeşitli özellikleri taşımış olması, hele bir topraktan, bir sudan, bir havadan yararlanan sayısız ağaçların, ekinlerin, meyvelerin çiçeklerin ve

canlıların başka başka renklerde ve tadlarda meydana gelmesi ezeli bir iradenin neticesinden başka değildir. İşte bütün bunlar, Allah'ın irade sıfatı ile vasıflı bulunduğu birer şahiddir. Yüce Allah hakkında mecburiyet düşünülemez; O, her şeyi kendi dilemesiyle yaratır. Hiç bir şeyi yaratmaya veya yok etmeye mecbur değildir. Mecburiyet bir acizlik halidir ki, Allah'ın şanına uygun olmaz. "Allah dilediğini hemen yapar." (Hûd: 107)

24- Kudret: Güç ve kuvvet manasında bir sıfattır. Ezeli ve ebedi kemal üzere bir kudret Allahü Teala'ya mahsustur. Allahü Teala her mümkün varlık üzerinde dilediğini yapmaya kadirdir. Onları yaratmaya ve yok etmeye güçlüdür. O'nun kudretine nihayet yoktur. Bu büyük kainat, O'nun kudretine çok açık ve kuvvetli bir şahiddir. Yüce Allah dilerse bir anda binlerce alemi yoktan var eder ve dilerse onları bir anda yok eder. Çünkü dilediğini bir anda yerine getiremeyen, istediğini yapamayan bir varlık kainatın İlah'ı olamaz. Yüce Allah'ın bu büyük kudretini iyi düşünen bir mü'min, O'nun büyüklüğü önünde eğilir, O'nun kudretinden titrer, O'nun kutsal emirlerini yerine getirir ve yasaklarından sakınır. "Allah her şeye kadirdir."

25- Semi': İşitme kuvvetidir. Allah, Semi' (işitme) sıfatı ile vasıflanmıştır. O'nun işitmesi, yaratıkların işitmesi gibi noksan ve hudutlu değildir. Yüce Allah her şeyi vasıtasız olarak işitir, ancak vasıtalarından ve vasıtalar vasıtasıyla işiten de O'ndan başkası değildir. O, gizli ve aşikar söylenenlerin hepsini işitir, hiçbir şey O'nun işitme sıfatının dışında kalmaz. Kullarının dualarını ve zikirlerini, gizli-aşikar dilek ve yalvarışlarını işitip kabul eder ve onları mükafatlandırır. Yüce Allah'ın böyle her şeyi işittiğine iman eden uyanık bir insan, daima güzel konuşur, her zaman Allah'ı anar, O'nu yüceltir. Her sözünü ve işini Allah'ın rızasına uygun yapar.

26- Basar: Görme kuvveti demektir. Yüce Allah kendi şanına uygun bir halde Basar (görme) sıfatı ile vasıflanmıştır. Allah alet ve vasıta olmaksızın her şeyi görür. Fakat alet ve vasıta ile görenlerin gördüklerini de görür. Her gözden gören O'dur. Bazı şeyleri görmesi, diğer şeyleri görmesine engel olmaz ve O'nun görmesinden hiç bir şey gizli kalmaz. En karanlık gecelerde, karıncaların ve daha küçük yaratıkların kımıldamalarını, hareketlerini görür ve bilir. Şübhe yok ki, görememek ve bilememek büyük bir noksanlıktır. Böyle noksanlıklara sahip olan kör kuvvetler, İlah ve yaratıcı olamazlar. Yüce Allah ise böyle bütün noksanlıklardan beridir ve bütün kemal sıfatları ile vasıflanmıştır. Kalbi iman dolu bir insan, Yüce Allah'ın kendisini görüp gözetmekte olduğunu bilir ve üzerinde düşünür. Böylece durumunu düzeltir, edebe aykırı hiçbir harekette bulunmaz, melekler gibi temiz bir hayat içinde yaşamaya çalışır durur. "Biliniz ki, Allah bütün yaptıklarınızı görür." (Bakara: 233)

27- Kelam: Bir manayı belirten, bir maksadı anlatan söz demektir. Yüce Allah Kelam sıfatı ile de vasıflanmıştır. O'nun keliması (sözü) harf ve sesden beri ve kadîmdir (başlangıcı yoktur.) Yüce Allah, kendi kadîm kelimasını, dilediği zaman şanına uygun bir şekilde meleklerine işittirir, bildirir ve anlatır. Allahü Teala'nın peygamberlerine dilediği şeyleri vahy ve ilham etmiş olması da bu kelam sıfatının bir tecellisidir. Semavî kitablar hep bu Kelam sıfatı ile meydana gelmiştir. "Kelâm-ı Kadîm" dediğimiz Kur'an-ı Kerîm de bu sıfatlarla Peygamberimize inmiş ve asırlardan beri hidayet rehberliği yapmıştır.

28- Tekvîn: Var etmek, yaratmak manasınadır. Bu da Allah'ın bir sıfatıdır. Yüce Allah bu tekvin sıfatı ile dilediği herhangi bir şeyi yoktan var eder veya var iken yok eder. Yüce Allah'ın bu alemleri yaratıp yok etmesi, kullarını yaratıp yaşatması, onları beslemesi sonra da öldürüp başka bir aleme onları götürmesi, hep bu tekvîn sıfatının tecellisi ile olur. "Allah bir şeyin olmasını dilediği zaman, ona "ol" der, o da oluverir." (Yasin: 82)

29- Yüce Allah'ımızın kutsal sıfatlarına ait verdiğimiz bilgiye bir özet yaparak deriz ki: Yüce Allah'ın varlığı ve birliği büyüklüğü ve kudreti, ezelî ve ebedî oluşu ve diğer yüce sıfatları apaçıktır. Bunları inkar etmeye, düşünüp de doğrulamamaya imkan yoktur. Bir düşünelim: Bu kainatta hiç bir şeyin kendiliğinden var ve yok olamayacağını kendiliğinden kımıldanamayacağını ilim ve fen haber vermiyor mu? Biz ise, milyonlarca alemin, milyonlarca parlak yıldızların varlığını, bunların hareket ve sükun hallerini görüp biliyoruz. Artık bunları var eden ezelî ve ebedî eşsiz bir Allah'ın varlığından nasıl şübhe edilebilir?

Yine biliyoruz ki, bilgisi olmayan, kudret ve iradesi bulunmayan bir şeyin, bir gaye ve hikmete yönelik birtakım güzel ve üstün eserleri var etmesi mümkün değildir. Oysa ki biz bu alemde her neye bakacak olsak, onun bir gayeye, bir hikmet ve düzene bağlı bulunduğunu görürüz. En büyük varlıktan en küçük varlığa varıncaya kadar bakılırsa, bunların öyle gelişi güzel bir raslantı eseri olmadığı görülüyor, bunların boşuna yaratılmadığı anlaşılıyor. Bu varlıkların her birinde üstün bir sanat ve letafet eseri, bir irade ve ihtiyar alameti görülmüş oluyor.

Artık bu kadar yararlı olan bu güzel eserlerin, ilim, kudret ve hikmet sahibi olan ezelî bir yaratıcıya muhtaç olmadığını kim söyleyebilir? Şimdi biz, bütün bu dış alemdeki varlıklardan bakışlarımızı çevirip kendi nefsimize ve duygularımıza bakalım. Vücudumuzun her parçası ve hücresi, vicdanlarımızın bütün duygu ve kavramları, şanı çok yüce olan büyük bir Allah'ın, yaşatıp rızık veren bir yaratıcının varlığına daima şahidlik edip durmuyor mu?.. O halde şübhe yok ki, kendi varlığını ve sorumluluğunu yitirmedikçe, hiç kimse, Allah'a iman inancından, bir yaratıcının var olduğu düşüncesinden asla yoksun olamaz. "Gökten ve yerden size rızık veren Allah'dan başka bir yaratıcı var mı?"

Peygamberlere İman

30- Bütün Peygamberlere iman etmek müslümanlıkta esastır. Lügat manası bakımından peygamber, haber veren kimse demektir. Dini teriminde ise, Allah Tealâ'nın kullarına dinlerini bildirmek için görevlendirdiği seçkin insanların her birine "Peygamber" denir. Bu zatlar Yüce Allah'ın birer elçisi demektir. Bunların Allah'ın Peygamberleri oldukları, kişiliklerindeki yüksek vasıflardan ve Allah tarafından kendilerine verilen mucizelerden sabit olmuştur.

31- Mucize; Başkalarının meydana getiremeyeceği olağanüstü şeylerdir. Bir peygamberin gerçek peygamber olduğunu doğrulamak için Yüce Allah o işi Peygamberinin eliyle ortaya çıkarır.

32- Keramet; Bir kısım olağanüstü işlerdir. Yüce Allah'ın kudretiyle veli kulları tarafından meydana getirilir. Bu kerametler de, o velinin bağlı bulunduğu Peygamber için bir mucize sayılır. Çünkü o Peygamber gerçek Peygamber olmasaydı, kendisine bağlı olanlardan böyle kerametler ortaya çıkamazdı.

33- Meunet-İstidraç; Peygamberlik davasına kalkışmayan ve Peygamberin sünneti üzere yürümeyen bazı bayağı kimselerden meydana çıkan ve olağanüstü bir halde görülen birtakım olaylardır ki, o şahsın büyüklüğünü göstermez ve hiç bir zaman keramet ve mucize derecesine varamaz. Fakat yalan yere peygamberlik davasına kalkışan kimselerin elinden ne mucize, ne keramet ve ne de başka olağanüstü işler çıkar. Böyle yalancı kimselerin mucize veya harika diye meydana koyacakları şeyler, bir gözbağcılıktır veya bazı ilmî kurallara dayanan bir san'at eseridir. Bunların asıl maksadları hemen meydana çıkar. Onların yaptıklarından daha güzelini başkaları da yapabilir. Yalan yere peygamberlik davasında bulunanların nasıl bir sonuçla karşılaştıkları, yalanlarının nasıl meydana çıktığı tarihlerde bellidir.

34- Peygamberlere Nebî de denir. Resûl de denir. Bununla beraber yeni bir kitab ve şeriatla bir ümmete gönderilmiş olan zata Resûl, başka bir Peygamberin şeriatına bağlı olarak gelen Peygambere de Nebî denmiştir. Buna Resûl veya Mürsel denmez. Nebî isminin çoğulu Enbiya'dır. Resûl'ün çoğulu Rusûl'dür. Mürsel'in çoğulu da Mürselîn'dir.

35- Yüce Allah'ın ilk Peygamberi Hazret-i Âdem aleyhisselâm'dır. Son ve en büyük Peygamberi de, bizim sevgili Peygamberimiz Hazret-i Muhammed aleyhisselâm'dır. Son Peygamber olduğu için Peygamber Efendimize Hatemu'l-Enbiya (Peygamberlerin sonuncusu) denmiştir. Bu iki Peygamber arasında, sayılarını ancak Allah'ın bildiği çok Peygamber bulunmuştur. Kur'an'da bu Peygamberlerden sadece şu yirmi beş Peygamberin adı geçer: Âdem , İdris, Nuh, Hud, Salih, İbrahim, Lût, İsmail, İshak, Yakub, Yusuf, Eyyüb, Şuayb, Musa, Harun, Davud, Süleyman, İlyas, Elyase, Zülkifl, Yunus, Zekerriya, Yahya, İsa, Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem). Bunlardan başka Kur'an-ı Kerimde adları geçen Üzeyr, Lokman ve Zülkarneyn isimli üç zat daha vardır ki, bunların Peygamber veya velî oldukları ihtilaflıdır. Bunların da pek büyük kimseler olduğuna şüphe yoktur. Bu saygıdeğer peygamberlere ait bilgi, kitabımızın onuncu bölümünde verilecektir.

36- Peygamberler her türlü güzel sıfatlara sahibdirler. Onlardan her birinin varlığı bir olgunluk ve üstünlük örneğidir. Özellikle onlarda doğruluk, emanet, seziş ve anlayış, günahlardan korunmuş olma ve şeriatı tebliğ etme vasıfları vardır. Şöyle ki:

- 1- Peygamberler sadıktırlar; her hususta doğru sözlüdürler. Kendilerinden asla yalan çıkmaz.
- 2- Peygamberler emindirler. Gerek peygamberlik konusunda, gerek diğer konularda her türlü güvene sahibdirler. Kendilerinde asla hainlik bulunmaz.

3- Peygamberler son derece yüksek bir anlayışa, tam akla ve kuvvetli bir görüşe, üstün bir zekaya sahip bulunmuşlardır. Onlarda gaflet, yüksek duygu ve kavramlardan yoksunluk düşünülemez.

4- Peygamberler masumdurlar. Onlar gizli ve aşikâr her türlü günahlardan, küçük düşürücü bayağı işlerden tamamen beridirler, iffet ve ismet sahibidirler.

5- Peygamberler tebliğ sıfatına sahibdirler. Emrolundukları şeriat hükümlerini, olduğu gibi ümmetlerine bildirirler. Şeriat hükümlerinden herhangi birini saklamış veya unutmuş olmaları asla düşünülemez. Böyle bir şey peygamberlik şanına yakışmaz. Böyle bir tutum, peygamber olarak gönderildikleri hikmete ve Allah'ın iradesine uygun düşmez. Sonuç: Bütün peygamberler şu yazdığımız beş sıfatı tamamen kendilerinde bulundurmuşlardır. Çünkü bu büyük huylara sahip olmayan kimseler, insanları aydınlatıp onlara öncü olamazlar. İşte bütün peygamberlerin böyle tanıyıp doğrulamak imanımızın sıhhatı için şarttır.

37- Peygamberlerin insanları yola getirmek ve onların kötü hallerini düzeltmek için Yüce Allah tarafından görevlendirilmiş oldukları güzelce düşünülünce, onlara iman etmenin gereği ve önemi kendiliğinden anlaşılmış olur. Gerçek şu ki, peygamberlere iman etmek, onların yüksek huy ve vasıflarını bilip doğrulamak, onlara son derece saygılı olmak bizim için kesin bir görevdir. Peygambelere iman etmeyen bir kimse, Yüce Allah'a iman etmemiş sayılır. Çünkü Yüce Allah'a, O'nun razı olacağı bir şekilde iman etmenin yolunu insanlara bildiren ancak peygamberlerdir. Kendi değersiz akıllarını öncü edinmek isteyenler, gerçeğe ve Allah'ın rızasına ulaşamazlar, sapıklık içinde kalırlar. Yüce Allah'ın, peygamberlere iman edilmesi yolundaki emirlerine de aykırı hareket etmiş olurlar. Bu bakımdan hidayetten yoksun kalırlar. Öyle ki, peygamberlerden yalnız birine iman etmemek, tümünü inkar etmek gibidir. Böyle bir inanç, insanı imansız yapar. Hele Allah Tealâ'nın en büyük

peygamberi ve peygamberlerin sonuncusu olan Hazreti Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) yaşadığı tarih gün gibi meydandadır, insanlar alemi tarafından bilinmektedir. Artık bugün hiç bir millet, din konusundaki bilgisizliğinden ötürü özürlü sayılamaz. Bugün her millete düşen en önemli görev, bu büyük Peygamberin dinini kabul etmektir. Onun gösterdiği doğru yola koyulmak ve kurtuluşa ermektir. Bu görev tam manası ile yerine getirilirse, insanlık alemi o zaman dünya felaketlerinden ve ahiret azabından kurtulur. Gerçek medeniyete ve ahiretin sonu olmayan mutluluğuna ermiş olur.

Peygamberlere Olan İhtiyaç

38- Bilindiği gibi, Yüce Allah, kendisinin kutsal varlığını ve birliğini bilmeleri, kendisine ibadet ve itaatta bulunmaları için insanları yaratmıştır. İnsanları diğer birçok yaratıklar arasında akıl ve düşünce ile seçkin kılmıştır. Onun için bir insan aklını güzel kullandığı takdirde, kendisini yaratıp da ona düşünüp anlama gücünü veren bir yaratıcının varlığını sezer. Kendisinin ve çevresindeki varlıkların öyle rasgele kendiliklerinden var olmadıklarını anlar. Böylece kendisinde İlahî bir düşünce doğar ve büyük bir kudret sahibi yaratıcının var olduğu inancına ulaşır. Fakat o Yüce yaratıcıyı hiç kimse şanına uygun bir şekilde bilemez. O'nun peygamberine uymayan kimse, Allah'ın razı olmadığı ibadetlerin hangileri olduğunu kestiremez, yaratılış hikmetinin ne olduğunu anlayamaz, insanlar arasındaki ilişki ve karşılıklı hakların nelerden ibaret bulunduğunu ve görevlerin ne olduğunu gereği üzere belirleyemez. Nihayet yaratılış gayesinin dışında yürür de bundan haberi olmaz. Cehalet içinde bulunduğunun farkına varamaz. Böylece ebedî mutluluktan yoksun kaldığını anlayamaz. Peygamberlerin varlığından haberi bulunmayan veya peygamberlerin yoluna inanmayıp gerçekleri bozarak değiştiren nice milletler sapıtmışlar, insanlığa yakışmayan hallere düşmüşlerdir. Aralarında her türlü vahşet hareketleri türemiş, insanlara, ağaçlara ve taşlara tapınıp durmuşlardır. İşte insanları bu gibi çirkin hallerden kurtarmak, onlara din ile dünya görevlerini

öğretmek ve böylece hem dünya, hem de ahiret mutluluğuna ermelerini sağlamak için Allah'ın elçileri olan peygamberlere ihtiyaç vardır. Onun için Yüce Allah kendi ihsan ve ikramı ile insanlara peygamberler göndermiştir. Böylece insanlara karşı "İlahî hüccet" tamam olmuştur. Artık hiç kimse, "Ben görevimi bilmiyordum; onun için sana ibadet edemedim." diye özür beyan edemeyecektir. Çünkü Yüce Allah insanlara görev bildiren peygamberleri göndermiştir. Bunlar Allah'ın hüccet ve delilleridir.

39- Daha önce söylediğimiz gibi, peygamberlerin en büyüğü ve sonuncusu, bizim peygamberimiz Hazret-i Muhammed'dir (sallallahu aleyhi ve sellem). Hazret-i Muhammed, yeryüzündeki bütün milletlere gönderilmiş bir peygamberdir. Peygamberliği kıyamete kadar devam edecektir; en son peygamberdir. Onun yaymış olduğu din, bütün insanlara aittir. Onun getirdiği İslam dini, bütün insanlığın dinidir, yaratılış gayesine en uygun olan bir dindir. Her zaman için ihtiyaçlara cevap verecek olan hikmet dolu ebedî bir dindir. O mübarek peygamberin getirdiği kitab (Kur'an) tümü ile hiç bir değişikliğe uğramaksızın kıyamete kadar Allah tarafından korunmuş olacaktır. Sonuç: Beşeriyet öteden beri peygamberlere muhtaç bulunmuştur. Peygamberlere uymaksızın hak yolu bulacağını ve Hakka ereceğini savunan bir gafile soralım: Eğer peygamberlerin varlığından habersiz bir bölgede yetişmiş bulunsaydı, kendisinde Allah'ın varlığı ve O'na karşı görevleriyle ilgili fikirler gerçek şekli ile bulunabilecek miydi? Din ve dünya işlerine ait görevleri belirleyebilecek miydi? Kendi vicdanında yüksek duygulara karşı bir çekicilik bulabilecek miydi? Zavallı İnsan! Kendi ruhunda sönük bir şekilde parıldamaya başlayan bazı yüksek fikirlerin kendisine nereden geldiğini hiç düşünmemektedir. En kolay işlerde ve tenlerde bile bir hocaya, ustaya ve yol göstericiye insan muhtaç olur da, en önemli olan din konusunda gerçekleri öğrenmek için bir öğreticiye, bir yol göstericiye nasıl muhtaç olmaz? Doğrusu, sağduyulu hiç bir düşünür, peygamberlere olan ihtiyacı inkar edemez. "Hiç bir ümmet yoktur ki, onlar içinden bir uyarıcı (peygamber) gelip geçmiş olmasın." (Fatır: 24)

Semavi Kitablara İman

40- Yüce Allah, insanlara yine insanlardan Peygamberler göndermiştir. Bu peygamberlerden bir kısmına da kendi emirlerini ve yasaklarını, kendisine ibadet şekillerini öğreten kitaplar indirmiştir. Bu kitaplardan bir kısmına "Suhuf" denir. Bunlar birkaç sayfalık kitaplardır. Kitablardan dördü de büyük kitaplardır. İnişleri şöyledir: On sahife Hazret-i Âdem'e, elli sahife Hazret-i Şit'e, otuz sahife Hazret-i İdris'e, on sahife Hazret-i İbrahim'e verilmiştir diye rivayet edilir. Büyük kitaplara gelince: Tarih sırasına göre bunlardan birincisi Hazret-i Mûsa'ya verilen Tevrat'tır. İkincisi Hazret-i Davud'a verilen Zebûr'dur. Üçüncüsü Hazret-i İsa'ya verilen İncil'dir. Dördüncüsü de, bizim Peygamberimize (sav.) verilen Kur'an'dır. Yüce Allah bu kitapları vahy yolu ile göndermiştir. Ya Cibril-i Emin adındaki bir melek aracılığı ile bildirmiş yahut başka bir şekilde ilham etmiştir. Bu kitablara "İlahi Kitaplar" denildiği gibi, taşıdıkları yüksek vasıftan dolayı "Semavi Kitaplar" ve Cibril-i Emin aracılığı ile indirilmiş olduklarından da "Münzel Kitaplar" denir.

41- Yüce Allah'ın bütün kitaplarına iman etmek her mü'min için farzdır. Biz bugün diğer milletlerin ellerinde bulunup da semavi oldukları söylenen kitablara değil de, Allah'ın aslen Peygamberlerine göndermiş olduğu kitapların tümüne iman ederiz. Çünkü Kur'an'dan başka olan kitaplar değişikliğe uğramışlardır. Kur'an-ı Kerim'in hiç bir sözü zamanımıza kadar değişmediği gibi, kıyamete kadar da değişmeyecektir; çünkü Allah onu değişiklikten koruyacağını yine Kur'an'da bildirmiştir. Bütün semavi kitaplar insanlar için birer rahmet olmuşlar ve hak yolu göstermişlerdir. Onun için hepsine iman etmek zorundayız. Bu kitaplardan herhangi birini inkar etmek hepsini inkar demektir. Gerçek mü'min o kimsedir ki, Yüce Allah'ın bütün kitaplarına inanır. Yüce Allah'ın en son kitabı olan Kur'an-ı Kerim'e sarılır ve onun hükümlerini gözetmeye çalışır.

42- Bugün Kur'an-ı Kerim'den başka diğer Semavi kitablar tüm olarak yeryüzünde mevcut değildir. Aradan asırlar geçmiş ve birçok milletler tarihe karışmış olduğundan kitabların bir çoğu tamamen kaybolmuş, bir kısmı da büyük değişikliklere uğrayarak İlahî vasıflarını kaybetmişlerdir. Bugün elde bulunan Tevrat, Zebûr ve İncil nüshalarından hiç biri, Yüce Allah'ın Mûsa'ya, Davut'a ve İsa'ya indirmiş olduğu kitabların aynı değildir. Ancak Kur'an-ı Kerim asliyyetini olduğu gibi korumaktadır, bir kelimesi bile değişikliğe uğramamıştır.

43- Kur'an-ı Kerim'in bütün ayetleri, daha başlangıcında bizzat Hazret-i Peygamber Efendimiz (sav) tarafından ezberlenmiş olduğu gibi, ashabın birçokları tarafından da ezberlenmiş ve yazılmıştı. Hazret-i Peygamberin (sav) ahirete göçmesinden sonra Hazret-i Ebu Bekir, bütün ashab-ı kiram huzurunda Kur'an'ın birer nüshasını yazdırarak onu değişiklikten korumuştur. Hazret-i Osman'ın halifeliği zamanında da bu asıl kitabdan yeterince yazdırılarak büyük İslâm merkezlerine birer nüsha gönderilmişti. Bunların her birine "Mushaf-ı Şerif" adı verilmiştir. Daha sonra bütün Mushaflar bu asıllara göre aynen yazılagelmiştir.

Her asırda yüzbinlerce Mushaf-ı Şerif yazılmış. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'i baştan sona ezberleyen binlerce hafız yetişmiştir. Bu özellik diğer semavi kitablar arasında yalnız Kur'an-ı Kerim'e nasip olmuştur. Bu da bir hikmet gereğidir. Çünkü diğer Semavi Kitablar belli bir kavme ve belirli bir zamana ait olarak Peygamberlere indirilmişlerdi. Kur'an-ı Kerim ise, bütün insanlık alemine ve bütün asırlara mahsus olarak Peygamberimize indirilmiştir. Onun için bu kitabın Allah tarafından korunması bir hikmet gereği olmuştur.

44- Kur'an-ı Kerim'in bir ayeti bile değişikliğe uğramayarak aslı üzere kalması, öyle bir gerçektir ki, bunu bir kısım müsteşrikler (şarkiyat ilimleri ile

uğraşanlar) bile insaf göstererek doğrulamaktadır. Bunun aksini iddia edenler, müslümanlık aleyhine propaganda yapan siyasi maksadlı ve körü körüne batıla saplanmış kimselerdir. Bugün Kur'an-ı Kerim her yabancı dile tercüme edilmiş durumdadır. Bu diller arasında Türkçe, Farsça, Hindçe, Almanca, Fransızca, İngilizce, Rusça, Felemenkçe ve Çince'ye tercüme edildiği gibi, Cava, Bengal ve Malaya dillerinde de tercümeleri vardır. Sonuç olarak, bugün Kur'an-ı Kerim'in İlahi ifadeleri bütün beşeriyetin kulaklarına çarpıp durmaktadır. İnsanlığı bir kardeşlik, bir selamet ve mutluluk üzere toplanmaya çağırmaktadır. "Kur'an bütün alemler için bir uyarıcı, bir zikirdir." (Kalem: 52)

Semavi Kitablara Olan İhtiyaç

45- Varlıkları ile insanlık alemine şeref vermiş olan Peygamberler, çok önemli olan elçilik ve peygamberlik görevini yerine getirebilmek için, kendilerine Yüce Allah tarafından talimat verilmiş olması gerekir. İşte bu talimat, Peygamberlere Semavi kitaplara verilmiştir. Semavi kitaplara, Yüce Allah'ın insanlar üzerinde uygulanacak birer kutsal kanunudur. Allah, insanlara haklarını ve görevlerini bu kanunlar yolu ile bildirmiştir. Peygamberlerin dünyadaki hayatları geçicidir. Peygamberlerin ümmetlerine bildirdikleri İlahi hükümlerin devamı, ancak bu kitaplara sayesinde mümkün olmuştur. Eğer bu kitaplara olmasaydı, insanlar yaratılışlarındaki hikmetten, üzerlerine düşen görevlerden, kavuşacakları ahiret nimetlerinden ve felaketlerinden habersiz kalırlardı. Yaşayışlarını düzene sokacak İlahi prensiplerden mahrum kalırlardı. Özellikle kutsal ayetleri okumak, onlara ibadet etmek, onlardan öğüt almak ve onlarla gerçeği anlayıp tehlikeli görüşlerden kurtulmak şerefinden ve mutluluğundan uzak kalmış olurlardı.

İşte Semavi kitablara, taşıdıkları bu yüksek gaye ve hikmetlerden dolayı insanlık aleminin pek ziyade ihtiyacı olmuştur. Bu ihtiyacı karşılamak için de, bu kutsal kitaplara insanlara ihsan buyurulmuştur.

Kur'an'ın Nasıl Bir İlâhi Kitab Olduğu

46- Kur'an-ı Kerîm, yukarda da söylediğimiz gibi, Yüce Allah'ın yeryüzüne şeref veren en kutsal kitabıdır. Bu öyle bir kitabdır ki, insanlar ancak onun gösterdiği yolda yürüdükleri takdirde mutluluğa kavuşurlar ve Allah'ın rızasına ererler. İnsanlar arasında her türlü iyi duygular ilerleyip yükselmeye başlar, kardeşlik ve beraberlik meydana gelir. Kur'an-ı Kerîm'in hem manası ve hem de lafızları Allah'dandır. Yüce Allah'ın vahyi iledir. Vahy Cibril-i Emin aracılığı ile peygamberimize olmuştur. Onun için Yüce Kur'an'ın manası ile amel edilir. Kur'an müslümanların değişmez kanunudur. Lafızları da bir ibadet olmak üzere okunur, onunla sevab kazanılır. Bu lafızlar sayesinde Kur'an'ın manası anlaşılır, ruhlara tesir eder ve onunla Allah'ın rızası kazanılır.

47- Kur'an-ı Kerîm hiç bir kitaba benzemez. Onun manasını hiç kimse değiştiremez, lafzının yerine başka bir söz konamaz ve hiç bir tercüme de Kur'an hükmünü alamaz. Kur'an-ı Kerîm ebedî kalacak bir mucizedir. Bunun edebî inceliklerine, güzel ifadesine ve taşıdığı manalara bir nihayet yoktur. Bütün insanlar ve cinler bir araya toplansa, en kısa bir sûresinin bile benzerini yapamazlar. Bu bakımdan da Kur'an-ı Kerîm asırlardan beri bütün aleme meydan okumaktadır. Edebî sanat ve kabiliyetlerine güvenen nice kimseler, onun kısa bir sûresinin benzerini yapmaktan aciz kalmışlardır. Buna güçleri yetmediğini de kabullenmişlerdir. Bu durum da Kur'an'ın Allah'ın bir mucizesi olduğuna en sağlam ve değişmez bir delildir.

48- Kur'an-ı Kerîm'in ruhlara üzerindeki tesirine gelince, buna da bir nihayet yoktur. Kur'an-ı Kerîm'in ayetlerini güzelce anlayarak okuyan ve dinleyen temiz kalbli insan, kendinden geçer. dimağında pek çok yüksek duygular uyanır ve ruhu maneviyat alemine yükselir. O manevî duygunun tesirinden de gözlerinden yaş dökülmeye başlar. Bir bahar mevsiminde yağan yağmurların ve parlayan

güneş ışınlarının kurumuş olan bitkileri canlandırması gibi, Kur'an-ı Kerim'in ifadeleri de anlayışlı kalbler üzerinde çok daha büyük tesirler yapar. Gönüllere yeni bir hayat ve ferahlık verir. Böylece insanı hem dünyasından, hem de ahiretinden haberdar eder, sonsuz bir varlığa ve mutluluğa kavuşturur. "Biz Kur'an'dan mü'minlere şifa ve rahmet indiriyoruz." (İsra: 82)

Kur'an-ı Kerimin Taşıdığı Gerçekler

49- Kur'an'ın insanlara bildirdiği emirler ve yasaklar, açıkladığı hikmet ve gerçekler pek çoktur. Bunlar temel olarak inançlara, ibadetlere, muamelata, ahlaka, Allah'ın Yüce kudretini gösteren üstün sanat eserlerine, ibret alınacak olaylara ve diğer şeylere aittir. Bunları şu şekilde özetleyebiliriz:

1) Kur'an-ı Kerim, insanlara Yüce Allah'ın varlığını, birliğini, büyüklüğünü, hikmetlerini ve kudsiyetini bildirir. Öyle ki, felsefi görüşlere sahip olanların parlak sözleri onun yanında pek sönük kalır.

2) Kur'an-ı Kerim, insanları ilim ve irfana, ibretle bakıp düşünmeye çağırır. Gaflet içinde yaşamaktan insanları engeller. İnsanlara, Yüce Allah'ın hikmet ve kudretini gösteren büyük eserlerine bakmalarını öğretir.

3) Kur'an-ı Kerim, önceki devirlerde insanlara gönderilmiş olan peygamberlerin bir kısmı ile ilgili bilgi verir. Yüksek görevlerini nasıl başardıkları ve bu görevler uğrunda ne kadar zorluklara katlandıklarını bildirir. Bütün insanların son Peygambere uymalarını emreder.

4) Kur'an-ı Kerim, geçmiş ümmetlere ait ders alınacak en büyük ibret sahnelerini ve tarihi olayları bildirir. İnsanları bunlardan ibret almaya çağırır. Peygamberlere karşı çıkıp isyan eden günahkar kavimlerin çok korkunç akıbetlerini haber verir.

5) Kur'an-ı Kerim, insanlara daima uyanık bir ruha sahip olmalarını ve Hak'dan gafil bulunmamalarını emreder. Nefislerin arzularına uyarak din ve faziletten yoksun kalmamalarını öğretir. Dünyanın maddi yarar ve zevklerine dalıp da,

manevi hazlardan ve ahiret nimetlerinden mahrum kalmanın büyük bir felaket olacağını bildirir.

6) Kur'an-ı Kerim, müslümanlara, dinlerine sımsıkı sarılmalarını ve daima hakkı savunmalarını öğütler. Düşmanlarına karşı da, daima kuvvetli bulunmalarını, her türlü korunma vasıtalarını hazırlamak için çalışmalarını hatırlatır. Gerektiği zaman savaş meydanlarına atılmalarını, din ve namuslarını, yurdlarını, maddi ve manevi varlıklarını hem canları hem de malları ile korumalarını emreder.

7) Kur'an-ı Kerim, medeni ve sosyal hayatın bir düzen ve huzur içinde yürümesi için gereken esasları ve kuralları bildirir. İnsanların birtakım hak ve görevleri korumalarını ve gözetmelerini ister.

8) Kur'an-ı Kerim, hem şahıslara, hem de cemiyetlere, selamet içinde kalmaları için adaleti, doğruluğu, alçak gönüllü olmayı, sevgiyi, merhameti, iyilik etmeyi, bağışlamayı, edeb gözetmeyi, eşitliği ve bu gibi yüksek huyları tavsiye eder. İnsanları zulümden, hainlik etmekten, büyüklenmekten, cimrilikten, intikam duygularından, katı yürekli olmaktan, çirkin söz ve işlerden, zararlı olan içki ve yiyeceklerden alıkor. Yapılması, yenip içilmesi helal veya haram olan şeyleri bildirir.

9) Kur'an-ı Kerim, Yüce Allah'ın bu alem için koymuş olduğu tabii kanunları hiç kimsenin değiştiremeyeceğini anlatır. Herkesin bu kanunlara göre davranışlarını ayarlamaları gereğine işaret eder. İnsanlara, çalışmalarının meyvesinden başka birşey elde edemeyeceklerini hatırlatır. İnsanları çalışıp çabalamaya teşvik eder.

10) Kur'an-ı Kerim, Yüce Allah'ın: "Yapınız - Yapmayınız" diye emirlerini ve yasaklarını benimseyip gereğince hareket eden mü'minler için verilecek dünya ve ahiret nimetlerini ve elde edecekleri başarıları müjdeler. İman etmeyenlere de hazırlanmış bulunan kötü akıbetleri, Cehennem azab şekillerini hatırlatır. Kur'an-ı Kerim, bütün bu açıklamaları ile insanları, yaratılışlarındaki yüksek gayeden haberdar ederek ona iletmek ister.

Sonuç: Kur'an'ın ifadesi bir mucizedir. Bu gibi daha nice hikmet ve gerçekleri içinde toplamıştır. İnsanlık alemi ne kadar yükselirse yükselsin, hiç bir zaman Kur'an'ın yüksek talimatı dışında kalamaz. Kur'an'ın talimatına (gösterdiği prensiplere) aykırı davranışlar ise, aslında yükselme değil, bir alçalmadır.

Meleklerle İman

50- Melekler ruh gibi lâtif ve nuranî varlıklar olup asıl vasıfları Allah tarafından bilinen ve büyük sahib olan Allah'ın kullarıdır. Meleklerin bir kısmı daima ibadet ve zikirle uğraşır. Bir kısmı da yer ve göklerde pek çok görevlerle meşgul olurlar.

Melekler yemekten, içmekten, evlenmekten, doğup doğurmaktan beridirler. Değişik şekillere girmeye kaabiliyetleri vardır. Yüce Allah'ın emirlerine asla isyan etmezler. Görevlerini emredildikleri şekilde aynen yaparlar. Kıyamete kadar kudsiyet içinde yaşayıp manevi bir zevk ile vakit geçirirler.

51- Müminler meleklerin varlığına iman etmekle yükümlüdürler. Onların varlığı aslında mümkün olan şeydir. Gerçekte varlıkları ise, bütün Peygamberler ve onlara verilen Kitaplar tarafından bildirilmiştir. Artık melekleri inkar, bütün peygamberleri ve kitapları inkat etmek sayılacağından onları inkar asla caiz olmaz. Bundan dolayıdır ki, öteden beri meleklerin varlığına bütün milletler iman edegelmiştir. Onun için meleklerle iman etmek, bizim dinimizde de şarttır.

52- Meleklerin varlığını bütün peygamberler ve bütün semavî kitaplar haber vermişlerdir. Bu alemde bizim bildiğimiz ve nice bilmediğimiz gizli-aşıkara yaratıklar vardır. Bugün varlıkları keşfedilmiş veya henüz keşfedilmemiş nice kuvvetler mevcuttur. Hatta akıl ve şuura sahip olup gözle görülmeyen "Cin" adlı yaratıklar vardır. Onların varlığını peygamberler ve kitaplar bildirmiştir. Onların da insanlar gibi bir kısmı mü'min, bir kısmı kafirdir. Akla ve şuura, kuvvet ve

kudrete sahip varlıkların yalnız insanlardan olduğunu söylemek, koca kainatın yaratıcısı olan Yüce Allah'ın kudret ve büyüklüğünü düşünmemekten ileri gelir. Bir şey gözle görülmediğinden ve duygularımızla anlaşılmadığından dolayı o inkar edilemez. Nitekim kendi ruhumuzu ve vicdanımızı görmediğimiz halde bunları inkar edemiyoruz. Bu kainatın büyüklüğü karşısında küçük bir parça yerinde sayılan yeryüzünde cins ve şekilleri anlatılamayacak kadar canlı varlıklar yaşamakta iken, başka bildiğimiz ve bilmediğimiz alemlerde bizim yaratılışımıza aykırı biçimde akıllı ve şuurlu yaratıkların bulunmadığı nasıl söylenebilir?

Meleklerin Varlığındaki Hikmet

53- Meleklerin yaratılışındaki hikmeti tamamıyla ancak Yüce Allah bilir. Biz şunu söyleyebiliriz: Yüce Allah, kudret ve hikmetine son olmayan bir yaratıcıdır. Nice sayısız alemler yaratmıştır. Yüce Allah kendi varlığını bilsinler ve kendine ibadet etsinler diye, insanları ve cinleri yarattığı gibi, melekleri de yaratmıştır. Bunları da alemden birtakım görevlerle görevlendirmiştir. Böylece kainatın düzenini sağlamıştır. Bu sayede Yüce Allah'ın her varlık üzerinde büyük kudreti görülüyor, her şey O'nun varlığına şahid bulunuyor, insan kendi varlığının daima üstün ve gizli kuvvetler tarafından göz altında bulunduğunu düşünerek uyanık bir halde yaşıyor.

54- Cebrail, Mikâil, Azrail ve İsrail adında dört melek vardır. Bunlar meleklerin en büyükleridir. Bunların yanında birçok melekler daha bulunur. Cebrail (Cibril) aleyhisselam, Yüce Allah'ın kitaplarını peygamberlere getirip tebliğ etmekle görevlidir. Mikâil aleyhisselam, yeryüzündeki rüzgar, yağmur, ekin ve benzeri olayların meydana gelmesi için görevlendirilmiştir. Azrail aleyhisselam, insanların ölme (ecel) vakitleri gelince ruhlarını almak için görevlidir. İsrail aleyhisselam da, kıyamet gününün kopmasına ve öldükten

sonra bütün insanların tekrar dirilmesine memur edilmiştir. Kimbilir bunların daha nice görevleri vardır!... Ayrıca Hafeze ve Kiramen Katibin denilen melekler vardır. Bunlardan her insanın yanında iki melek bulunur. Biri insanın güzel işlerini, diğeri de yaptığı kötü işleri yazar. Bu şekilde insanın amel defterini meydana getirirler. İşte her şeyi muhakkak bir hikmete bağlı olarak yaratmış olan Yüce Allah, melekleri de, bu gibi görevleri yapmak ve kendi adaletini tanıtmak, kudret ve hakimiyetini göstermek için hikmeti gereği yaratmıştır. "Senin Rabbin her şeyi bilen yaratıcıdır." (Hicr: 86)

Ahirete İman

55- Ahiret, bu dünyadan sonraki nihayetsiz (sonsuz) alemdir. Yüce Allah, içinde yaşadığımız bu dünyayı ve üzerinde olan bütün varlıkları geçici bir zaman için yaratmıştır. Bir gün gelecek, bu dünyadan ve üzerinde bulunanlardan hiç bir eser kalmayacaktır. Allah'ın takdir ettiği gün gelince, insanlarla beraber bütün canlı ve cansız varlıklar yok olacaktır. Bütün dağlar-taşlar, yerler-gökler parçalanacaklardır. Böylece bu alem bambaşka bir alem olacaktır. Bu, kıyamettir. Bundan sonra yine Yüce Allah'ın takdir ettiği zaman gelince, bütün insanlar yeniden dirileceklerdir. İnsanların hepsi "Mahşer" denilen çok geniş ve düz bir sahada toplanmış olacaklar ve yeni bir hayat başlayacaktır. Buna "Umumi Haşr" denilir. Bu yeni hayatın başlayacağı günden itibaren, bitmez ve tükenmez, sonu gelmez bir halde devam edecek olan aleme, ahiret alemi denir. Buna inanmak da, müslümanlıkta bir esastır.

56- Kıyametin kopması ve ahiretin meydana gelmesi, Kur'an'ın ayetleriyle, Peygamberin hadisleriyle ve ümmetin birliği ile sabittir. Diğer bütün peygamberler de kendi ümmetlerine bu gerçeği bildirmişlerdir. Onun için ahirete iman etmek büyük bir görevdir ve her din için önemli bir inançtır. Kudretine nihayet bulunmayan Yüce Allah için, gelecekte ahiret hayatını

meydana getirmek pek kolay şeydir. Alemleri yoktan var eden, hele insanları birçok güç ve meziyetlerle yaratıp kendilerine hayat veren büyük Yaratıcımız için, bütün bu alemleri yok ettikten sonra tekrar yaratmak zor birşey midir? Bir şeyi önce var eden, sonra tekrar onu var edemez mi? Bunları tekrar var edemeyen yaratıcı olur mu? Hayır, Yüce Allah öyle bir büyük yaratıcıdır ki, nice alemleri de yaratmaya kadirdir. Bir kere astronomi ilmine bakalım: Ucu bucağı olmayan bir boşlukta dolaşıp duran ve zaman zaman parlayıp sönen yüz binlerce nur ve ışık alemi bu ihtişamları ile yaratmış olan Allah, ahiret alemi de yaratmaya kadirdir.

57- Allah'a hamdolsun ki, biz müslümanlar, ahiret gününe, ahiretin sonsuz hayatına, Cennet ve Cehennem'in daha önceden yaratılmış olduğuna inanıyoruz. İşte bu iman bizi kurtuluşa götürür, ruhumuzu yükseltir ve bizi mutluluğa kavuşturur. Bu imandan yoksun olmak, insanı şaşkınlığa düşürür, hertürlü fenalığa sürükler ve hem dünyada ve hem de ahirette yüzü kara eder.

Kıyametin Oluşu ve Başlangıç Alâmetleri

58- Ahiret alemi başlamadan önce, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, bütün insanların ve bütün alemlerin başına kıyamet kopacaktır. Bu kıyametin kopmasını "Sûr'a birinci üfürüş" olayı meydana getirecektir. Şöyleki: Melek İsrâfil (a.s) "Sûr"denilen ve niteliği ve Yüce Allah tarafından bilinen bir ses verme cihazına üfurecektir. Bundan çıkan korkunç bir ses ile bütün canlılar ölecek, herşey altüst olacaktır.

59- Bildiğimiz yer sarsıntıları, su basmaları, yanardağların patlamaları, yıldırımların düşmesi ve yerlerin çökmesi gibi bir takım olaylar yüzünden yeryüzünde ne korkunç ve ne büyük felaketler meydana gelmektedir. Bunlardan her biri, Yüce Allah'ın büyük kudretini gösteren nişanlardır. İşte yeryüzünde ve

göklerde büyük kıyametin kopması da, bizce bilinmeyen çok korkunç bir ses ve gürültü ile (Sûr'a üfürülmenin dehşeti) ile olacaktır. Kimbilir, hatır ve hayalimize gelmeyen daha nice büyük olaylar ve görüntüler buna eşlik edecektir. Bütün âlemlerdeki düzen ve ölçü, ancak Yüce Allah'ın eseridir. O'nun kudretinin delilidir. Yüce Allah bu düzen ve ölçüyü herhangi bir sebeple bir an içinde kaldırıncaya, bütün varlıklar hemen altüst olur, maddeler arasındaki bağlantılardan hiç bir eser kalmaz, hiç bir canlının yaşamasına imkan kalmaz. İşte bu umumi (genel) kıyamettir. Bunun kopacağı zamanı ancak Yüce Allah bilir.

60- Kıyametin alâmetlerine gelince: Bunlar, Eşrat-ı Saat (Kıyamet Alametleri) denen bazı tuhaf ve çirkin olağanüstü olaylardır. Bunların meydana geleceğini Peygamber efendimiz bildirmiştir. Başlıcaları şunlardır;

1) Din konusunda bilgisizliğin her tarafa yayılması, sarhoşluk veren şeylerin içilmesi, zina ve benzeri kötülüklerin çoğalması, öldürme olaylarının artması... Bunlara küçük alâmetler denir.

2) Müminleri nezleye tutulmuş ve kafirleri sarhoş olmuş gibi yapacak bir dumanın çıkması.

3) Deccal adında bir şahsın türeyip tanrılık davasında bulunması ve sonra kaybolup gitmesi...

4) Ye'cüc ve Me'cüc adında iki milletin yeryüzüne yayılarak bir müddet bozgunculuğa çalışması...

5) Hazret-i İsa'nın gökten inerek bir müddet Peygamberimizin şeriatı ile amel etmesi...

6) "Dabbetü-l Arz" adında canlı bir yaratığın yerden çıkarak insanlara karşı sözler söylemesi...

7) Yemen tarafından korkunç bir ateş çıkarak etrafa dağılması...

8) Doğu ile batıda ve Arab yarımadasında birer büyük yer çöküntüsü olması...

9) Güneşin az bir zaman için battığı yerden doğması...

Bu alametlere de, Büyük Alametler denir.

Bütün bu olaylar Yüce Allah'ın kudretine göre, hiç bir zaman imkansız sayılamaz. İçinde yaşadığımız bu âlemdeki olayların her biri, acaib bir yaratışın ve büyük bir kudretin nişanıdır, bir üstünlük örneğidir. Artık Kıyamet Alâmetleri denilen bu olayları düşünen hangi insan imkansızı görebilir? Bundan önce varlıklarına imkan verilmeyen nice büyük icatlar zaman zaman ortaya çıkmıyor mu? İnsanların zeka ve çalışmaları sayesinde böyle bir takım büyük ve güzel şeyler meydana geldiği halde, yaratıcımızın büyük kudreti ile artık nelerin meydana gelebileceğini düşünelim. "Bütün bunları yaratmak Allah'a güç değildir." (İbrahim:20)

Ahirete Ait Olaylar

61- Kıyamet koştuktan bir süre sonra Yüce Allah'ın emriyle sura ikinci üfürüş olacaktır. Bunun üzerine bütün insanlar dirilerek yerlerinden kalkacaklar ve mahşer (toplantı) meydanında bir araya gelmiş olacaklardır. Bir insanın bedeni yüz binlerce parçaya ayrılrsa, her tarafa savrulup saçılrsa ve çürüyüp kaybolrsa, yine bunlar Yüce Allah'ın ilminden ve kudretinden dışta kalmazlar. Yüce Allah dilediği zaman bunları kudreti ile bir araya toplayıp diriltir, dilediği sonuca kavuşturur. İnsanların böyle yeniden hayat bulmalarına Haşr-i Ecsad (Bedenlerin toplanması) denilir. Bu olay, ruhların bedenlerine yeniden girmesiyle meydana gelecektir.

62- Bilindiği gibi, ruhlar Allah'ın birer emridir. Onların gerçek halleri insanlar tarafından bilinmez. İnsanlar ölünce, onların ruhları geçici bir zaman için başka bir aleme gider. Orada dünyada yapmış olduğu işlere göre ya rahat yaşar yahut azab görür. O aleme Berzah Âlemi denir. Bu, dünya ile ahiretten başka olan bir alemdir. Hayatla ölüm arasında uyku hali ne ise, ölümle ahiret hayatı arasında olan Berzah alemi de onun benzeridir. Bunun gerçek halini ancak Yüce Allah bilir. İşte ruhlar, ebedî bir şekilde ölümden ve yok olmaktan kurtulmuş oldukları için, ahiret hayatı başlayınca her ruh, Allah'ın kudreti ile meydana gelecek olan

kendi bedenine döner. Onunla birleşerek beraberce Mahşer'e gider. Bu esas bakımından cisimle ruhun bir araya gelmesinden başka bir şey değildir.

62- Mahşer'de her mükellef (yükümlü) insan sorguya çekilecektir. Dünyada yaptığı işleri gösteren amel defteri kendisine verilecek, dünyadaki amelleri tartıya konacaktır. Müminlerin bir kısmı peygamberlerin ve diğer büyük kimselerin şefaata kavuşacaktır. Her insan "Sırat" denilen köprüden geçmek zorunda kalacaktır. İnsanların bir kısmı Sırat'ı geçerek Cennet'e girecek, bir kısmı da bundan geçemeyip Cehennem'e düşecektir. Şöyle ki:

1) Ahiret gününde sorguya çekilme, yükümlü olan bütün yaratıkların Allah tarafından hesaba çekilmesidir. Mahşer'de büyük bir adalet mahkemesi kurulacak ve herkesden dünyada yaptıkları sorulacak, ona göre hakkında karar verilecektir. Daha önce de insan öldüğü zaman kabrinde "Münker ve Nekir" denilen iki melek tarafından sorguya çekilecektir. Ölüye soracaklardır: Rabbin kimdir? Peygamberin kimdir? Dinin nedir? Kıblen neresidir? Buna Kabir sorgusu denir.

2) Amellerin yazılı olduğu defter, her insanın dünyada iyi ve kötü her işlediği şeyin yazılı olduğu defterdir. Melekler tarafından yazılmış olan bu defter, ahirette sahibine verilecek ve ona: "Al, kitabını oku!" denilecek ve böylece hiç bir şey gizli kalmayacaktır.

3) Mizan, Mahşer'de herkesin dünyada yapmış olduğu işleri tartmaya mahsus bir adalet ölçüsüdür ki, bununla amellerin iyi ve kötü miktarı anlaşılmış olur.

4) Sırat, Cehennem'in üzerine kurulmuş, üzerinden geçilmesi pek zor olan bir köprüdür. Bunun üzerinden Allah'ın iyi kulları çok kolaylıkla geçer. Öyle ki, bir kısmı şimşek çakar gibi aniden geçer ve Cennet'e girer. Kafirler ile müminlerden bağışlanmamış kimseler geçemeyip Cehennem'e düşeceklerdir. Kafirler ebedî olarak orada kalacaklar, müminler ise cezalarını doldurduktan sonra Cennet'e gireceklerdir.

5) Cennet, hatır ve hayale gelmeyen maddî ve manevî nimetleri içinde toplayan, hiç bir zaman yok olmayan ve bugün mevcut olan sekiz bölümlü bir mükafat alemidir. Bulunduğu yeri ancak Allah bilir.

6) Cehennem, bütün kafirlerle bazı günahkar müminler için yaratılmış olan yedi aşığı tabakaya bölünmüş bir azab kaynağıdır. Burada kafirler ebedî olarak kalacaklar ve azab çekeceklerdir. Günahkar müminler ise, bir müddet azab çektikten sonra bağışlanarak Cennet'e konulacaklardır. Cehennem'in bulunduğu yeri de ancak Yüce Allah bilir.

7) Kevser Havuzu, Mahşer günü Yüce Allah tarafından peygamberimize ikram buyurulacak olan gayet büyük bir havuzdur. Bunun çok tatlı ve berrak suyundan müminler içecekler. Mahşerin dehşetinden ileri gelen hararetlerini gidereceklerdir.

8) Şefaata, ahiret günü bir kısım müminlerin bağışlanmaları ve bazı itaatli müminlerin de yüksek derecelere ermeleri için peygamberimizin ve diğer bazı büyük zatların Yüce Allah'dan dilek ve yalvarışta bulunmalarıdır.

Ahirette bütün insanlara ait hesaba çekilme işinin bir an önce yapılması için en büyük şefaatta bulunacak kimse, Hazreti Peygamber Efendimizdir. Onun bu şefaata Şefaata-ı Uzma (En büyük Şefaata) denir. Peygamberimizin sahip olduğu Cennetteki yüksek makama da Makam-ı Mahmud (Övülen Makam) denir.

Bütün bu saydığımız şeylerin aslını ve özünü ayrıntıları ile bilmek ancak Yüce Allah'a mahsusdur. Ahiretle ilgili bütün bu olayların var olduğunu kabullenmek, Yüce Allah'ın kudret ve azametini düşünüp sezebilenler için asla uzak ve imkansız görülemez. Yüce Allah'a hamd olsun ki, biz bunların hepsine inanmış ve iman etmiş bulunuyoruz. "Allah her şeye gücü yetendir." (Kehf: 45)

Ahiretin Varlığındaki Hikmet

64- Bilindiği gibi, Yüce Allah'ın varlığı ezelîdir, ebedîdir. O'nun kudreti de sonsuzdur. Her işinde de nice hikmetler vardır. O'nun yaratıcılık sıfatı her zaman varlığını gösterecektir. O'nun yarattığı ve yaratacağı varlıkların bir kısmı devam edecektir. Kimbilir içinde yaşadığımız bu alemin ne kadar asırlar önce yaratılmıştır! Sonra da bu alemde birtakım ibadet ve görevlerle yükümlü olmak üzere insanları seçkin bir sınıf olarak meydana getirmiştir. Bütün bu insanlar ve diğer nice yaratılmış varlıklar boşuna mı yaratılmıştır? Geçici bir zaman için yaşayıp da sonra tamamen yok olsunlar diye mi, bu kadar mükemmel suretle meydana getirilmişlerdir? Hayır, böyle bir iddiaya insanın vicdanı isyan eder. Her zerrede görülen hikmet buna karşı çıkar.

65- Şübhe yok ki, insanlar bu dünyaya bir imtihan için getirilmiştir. Bu alemde yapmış olduktan iyi ve kötü amellerinin sonuçlarına ve karşılıklarına başka bir alemde ebedî olarak kavuşmak için yaratılmışlardır. Bu dünyada herkes yaptığının karşılığını yeter derecede görmemektedir. Nice saygı değer iyi insanlar sefil bir halde yaşarlar. Nice sapık ve azgın kimseler de, rahatlık içinde yaşayarak kötü yürüyüşlerinin cezasını dünyada görmezler. Bu bakımdan Yüce Allah'ın adaletinin tam manasıyla gerçekleşeceği bir alem lazımdır ki, herkes yaptığı işlerin karşılığını orada bulsun. Böylece Yüce Allah'ın yaratıcılık sıfatı kendisini daima gösterebilir.

66- Şunu da düşünmelidir: Bu dünyada insanlar ve diğer sorumlu yaratıklar iki kısma ayrılmıştır: Bir kısmı üzerine düşen görevleri yerine getirmekte ve Allah'ın varlığına değişmez bir inançla sarılmış bulunmaktadır. Bu değişmez ve devamlı inanç sahiplerinin mükafatları da ahiret hayatında ebedî olacaktır. Diğer bir kısmı ise, görevlerini kötüye kullandıklarından Yaraticısını unutmuşlar ve nefislerine uyarak gittikleri sapık yolun doğruluğuna devamlı bir inançla bağlanmışlardır. Milyarlarca sene yaşayacak olsalar dahi, kendi inanç ve inkarlarını terketmemek kararında bulunurlar. Onun için bunların cezası da,

kendi inançları gibi ebedî olacaktır. Ahirette sonu gelmeyen bir azaba düşeceklerdir. Şunu da ilave edelim ki, Yüce Allah katında güzel iman o kadar makbul ve büyük bir şeydir ki, onun karşılığı, Allah'ın bir ihsanı olarak sonsuz bir mükafattır. Allah'ı inkar edip batıla tapınmak da, o kadar büyük bir cinayettir ki bunun karşılığı da, sonsuz bir azabdan başka bir şey değildir. "İyi insanlar Naîm'de (Nimet Veren'de), günahkar kimseler de Cehennemdedirler." (İnfitar: 13-14)

Kaza ve Kadere İman

67- Bilindiği gibi, Yüce Allah'dan başka yaratıcı yoktur. Bu kainatta meydana gelen her şey, muhakkak Yüce Allah'ın bilmesi, dilemesi ve yaratmasıyla olur. Onun için herhangi bir şeyin belirli bir şekilde meydana gelmesini, Cenab-ı Hakk'ın ezelde dilemiş olmasına "Kader" denir. Yüce Allah'ın böyle dilemiş olduğu herhangi bir şeyi, zamanı gelince meydana getirmesine de "Kaza" denir. Örnek: Herhangi bir insanın falan günde meydana gelmesini Yüce Allah'ın ezelde dilemiş olması bir kaderdir. O insanın takdir edilmiş günde yaratılması da bir kazadır. Bununla beraber kaza sözü, takdir ve hüküm manasına da gelir.

68- Kaza ve kadere iman da, müslümanlarca bir esastır. Bunlara inanmak, Yüce Allah'a iman esaslarından sayılır. Allah'ın varlığını ve birliğini bilen, O'nun kainata tek hakim olduğuna inanan bir insan için kazaya ve kadere iman etmemek mümkün olmaz. Hangi mümkün şey vardır ki, Yüce Allah takdir ettiği takdirde meydana gelmesin? Hangi şey de vardır ki, Yüce Allah dilemediği halde o meydana gelebilsin? Onun için biz Allah'ın kaza ve kaderine inanırız, kaza ve kadere razı oluruz. Bu bizim bir iman borcumuzdur. Fakat kendi irademizin ve kendi kazancımızın neticesi olmak üzere, Yüce Allah'ın yarattığı bazı işler vardır ki, bunlar Allah'ın rızasına aykırı olması bakımından, bizim bunlara razı olmamamız gereklidir. Bunlara rıza göstermek caiz olmaz ve bunlara Makzî (Kulun dilemesi üzerine Allah tarafından gerçekleşmesine

hüküm verilmiş işler) denir. Örnek: Bir insan bir günah işlemek ister, irade ve gücünü o günah tarafına yöneltir. Yüce Allah da dilerse, bu günahı o insanın arzusuna göre yaratır. İşte bu günah, Yüce Allah'ın rızasına aykırı olduğu için, ona razı olamayız. Bunun içindir ki, kazaya rıza göstermek, Makzî'ye rızayı gerektirmez.

69- Kaza ve kadere imanın faydasına gelince: Şübhe yok ki, insan bu iman sayesinde Allah'ın yaratıcılığını kudret ve hakimiyetini tanımış olur. Böylece ruhu güç kazanmış olur, ahlak duyguları yükselir, hayata büyük bir güçle atılır ve başarıdan başarıya ulaşır. Çünkü Yüce Allah'ın kaza ve kaderine razı olan bir kimse, hiç bir şeyden yılmaz, sebeblere sarılmayı da, kaza ve kaderin gereği bilir. Bir işte başarısızlığa uğrayacak olsa, "bunda kim bilir, Allah'ın ne gibi gizli hikmetleri vardır" diye düşünür. Allah'ın kazasına razı olur ve ümitsizliğe düşmez, azminde gevşeklik olmaz, heyecana kapılmaz, huzur içinde üzüntü çekmeyen bir kalb ile hayat alanındaki çalışmasını sürdürür. "Kim Allah'a güvenirse Allah ona yeter" (Talak: 3)

Kaza ve Kadere İman Sorumluluğa Engel Değildir

70- Kaza ve kader, insanların iradelerine, kudretlerine ve çalışıp kazandıkları şeylerden sorumlu olmalarına engel ve aykırı değildir. Şöyle ki: Yüce Allah insanlara bir güç ve irade (ihtiyar) vermiştir. Bir insan kendi gücünü ve iradesini bir işe harcarsa, buna Kesb (Kazanç) denir. Yüce Allah da dilerse, o işi insanın isteğine göre yaratır. Bu da bir kaza, bir yaratıştır. Onun için insanın bu kazancı, kendi cüz'i irade ve isteği ile olduğundan, o işin değerine göre sorumlu olması gerekir. Yoksa: "Ne yapayım, kader böyle imiş!" diyerek kendisini sorumluluktan kurtaramaz. Bununla beraber bir insan bir işi yapacağı zaman, kaderin ne olduğunu bilemez, kendi düşünce ve arzusuna göre hareket eder. İşin

nasıl sonuçlanacağını önceden bilmediği bir kadere işini dayayarak kendisini işin sorumluluğundan beri görmeye hakkı yoktur.

71- Bir insanın kendisini her türlü kudretten ve iradeden yoksun görmesi bir Cebr (Zorakilik) inancıdır ki, bu doğru değildir. Bizim işlerimizden bir kısmı, arzu ve irademize bağlıdır. Mesela: Ellerimiz bazan bir hastalık sebebiyle titrer, bazan da bunları kendimiz titretiriz. Şimdi bu iki titreme arasında fark yok mudur? Elbette vardır; birinci titreyiş cebrîdir (ihtiyarımızla değildir). İkinci titreyiş ise ihtiyarımızla, kendi istek ve irademizledir. Cebri savunanlar, çok kere bu iddialarını kendileri bozarlar. Mesela; Onlardan birine bir kimse bir tokat vursa, hemen kızarlar ve karşılık vermeye kalkışırlar. Oysa kendi iddialarına göre, o kimseyi suçlu görmemek gerekirdi. Çünkü onun bir tokat vurması, onların inançlarına göre bir kader gereğidir. Tokat vuran bu işi yapmaya mecburdu. Onun için sorumlu olmaktan beridir. Bir de cebir iddiasına kalkışanların, kendi inanışlarına göre, yaptıkları iyi işlerden dolayı Yüce Allah'dan bir mükafat beklememeleri gerekir. Çünkü o işler de bir kader neticesidir, onlara göre kulun bu işlerde bir tesiri yoktur, yaratan Allah'dır. Kötü işlerinin sorumluluğunu kabul etmedikleri halde, iyi işlerinden nasıl mükafat bekleyebilirler? Aksine olarak insanın her işi yapmakta tamamen kudret ve iradeye sahip olduğuna, her şeyi başardığına inanmak da "Kaderiye" mezhebine sapmaktır. Bu da doğru değildir. Bu durumda insan kendisini bir nevi yaratıcı sanmış ve Allah'a has olan bir sıfatı takınma cesaretini göstermiş olur. Sonuç: İnsan kasibdir (iradesi ile işi kazanır). Yüce Allah da işi yaratır. Bu dünya bir imtihan alemidir. Yüce Allah hikmeti gereği olarak insanlara güç ve kudret vermiştir. Bu sebeble de kulu sorumlu ve yükümlü tutmuştur. İnsan yaratıcısının bu ihsanını hayırlı işlere harcarsa hayır (mükafat) görür. Kötülüğe harcarsa azaba düşer. Bunun için insanların görevleri kendi hayatlarını kurtarıp parlak bir hayata kavuşmak için hem dünyaya, hem de ahirite ait işlerini güzelce yapmaya çalışmaktır. Yoksa: "Kaza ve Kader ne ise, o meydana gelir" deyip bu çalışmayı

terk etmek asla caiz olamaz. İslam dini tembelliğe ve gevşekliğe cevaz vermez. "İnsana ancak çalıştığı vardır." (Necm: 39)

İman'da Ehl-i Sünnet İmamları

72- Kendilerine Ehl-i Sünnet ve Cemaat (Peygamberin ve onun eshabının yolunda bulunanlar) ve Fırka-i Naciye (selamete kavuşanlar) adı verilen müslümanların inançları, şu yukardan beri yazdığımız gibidir. Bilindiği üzere, peygamber efendimiz ile görüşüp ona iman edenlere "Ashab-ı Kiram ve Ashab-ı Güzin" denir. Ashabı görüp de onlardan feyiz alan müslümanlara "Tabiîn" adı verilmiş-tir. Ashab-ı güzin ile Tabiîne "Selef-i Salihin" denir. Bunlar ehl-i sünnetin öncüleridir. Bunlar peygamberimizin yolunu gereği üzere izlemişler ve İslamiyeti her tarafa yaymışlardır. İslam birliğini ve topluluğunu kuvvetlendirmişlerdir. Din adına uydurmalarından uzak kalmışlardır.

73- Ehl-i Sünnet'in İtikat (inanç ve iman) ile ilgili konularda yetkili büyük alimleri ve imamları vardır. Bunlardan her biri, Selef-i Salihin dediğimiz Ashab ve Tabiîn'in yolunda yürümüşlerdir. İslam aleminde yüz gösteren değişik görüşlere, felsefî nazariyelere karşı gerçeği savunmaya çalışmışlardır. İslam inancının ne kadar saf ve ne kadar doğru olduğunu genişlemesine incelemiş ve çeşitli delillerle isbatlamışlardır. İşte bu büyük mücahid alimlerden biri İmam Matüridî, diğeri de İmam Eş'ari'dir.

74- İmam Ebû Mansur Muhammed Matüridî, hicretin (280) yılında doğmuş ve (333) yılında Semerkand'da vefat etmiştir. Memleketi olan Matürid Buhara ilçelerinden biridir. Kendisi Hanefî mezhebinde idi. Çok kıymetli tefsiri ve başka eserleri vardır. Bizim itikatta (inançta) imamımızdır. Hanefî mezhebinde bulunan müslümanların büyük çoğunluğu inanç ve itikatta bu Ebü Mansur Matüridî'ye bağlıdır.

75- İmam Ebu'l-Hasan Aliyyü'l-Eş'arî, hicretin (260) yılında Basra'da doğmuş, (324) yılında Bağdad'da vefat etmiştir. Büyük dedesi Ashab-ı Güzin'den Ebû Musa El-Eş'arî'dir. Ebu'l-Hasan El-Eş'arî Şafîî mezhebine bağlı idi. Ehl-i Sünnet itikatına pek çok hizmet etmiştir. Çok değerli eserleri vardır. Malikîlerle Şafîîlerin hemen hepsi, Hanefîlerin bir kısmı ile Hanbelî mezhebinde olan Müslümanların bazı ileri gelenleri itikat konularında Ebu'l-Hasan El-Eş'arî'ye uyarlar.

76- İmam Matürîdî ile İmam Eş'arî arasında esas bakımından ayrılık yoktur. Her ikisi de Ashab ve Tabiîn'in yolunda gitmişlerdir. İkisi de hak üzeredir. Ancak ikinci derecede bulunan bazı konularda ayrı görüşleri vardır. Fakat bunların başlıcaları da, görünüşteki ifade değişikliğinden başka birşey değildir. Bugün müslümanların büyük çoğunluğu itikat bakımından ya İmam Matürîdî'ye veya İmam Eş'arî'ye bağlı bulunmaktadır. Yüce Allah hepsinden razı olsun, amîn... "Akıbet takva sahipleri içindir." (Kasas: 83)

2. BÖLÜM : TEMİZLİK

Başlangıç: Müctehidlerimiz

Dünyanın her tarafına yayılmış olan milyonlarca müslüman, İslam tarihinin ilk asırlarından zamanımıza kadar ibadet ve hukuk meseleleri hususunda dört büyük müctehidden birine bağlana gelmişlerdir. Bu dört müctehid şu zatlardır:

1- İmam-ı Azam Ebu Hanife: Adı Numan'dır. Babasının adı da Sabit'dir. Hicretin 80. yılında Kûfe'de doğmuş ve 150 tarihinde Bağdad'da vefat etmiştir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun... Sabit, İmam Hazret-i Ali'nin hizmetinde bulunmuş ve kendi nesli için onun duasını almıştır. İmam-ı Azam'ın annesi, babası Sabit öldükten sonra, İmam Caferi Sadık ile evlenmişti. İmam-ı Azam bu

muhterem zatın yanında yetişmişti. Ashab-ı Kiram'dan birkaç zatı görmüş olmak şerefini kazanmıştır. İmam-ı Azam'a uyanlardan her birine Hanefî veya Hanefiyyü'l Mezheb denir. Biz Türkler ve diğer ırklara bağlı olan birçok müslümanlar bu büyük müctehidin mezhebine uymuş bulunmaktayız. Onun için amel bakımından imamımız, İmam-ı Azam'dır. İmam Ebu Hanife Hazretleri bütün Ehl-i Sünnet tarafından saygı duyulan dört büyük müctehidin birincisidir. İmam-ı Azam denilince yalnız bu hatıra gelir. İlmi, zekası, zühd ve takvası çok yüksekti. İctihadındaki yükseklik, mezhebindeki kolaylık ve mükemmellik bütün müslümanlar tarafından benimsenmiştir. İmam-ı Azam'ın yetiştirdiği alimler arasında güçlü müctehidler vardır; fakat hepsi de esas bakımından hocalarına uymuş, hepsi de Hanefî mezhebinin fıkıh alimlerinden sayılmışlardır. Bunların en ünlüleri İmam Ebû Yusuf, İmam Muhammed ve İmam Züfer'dir.

İmam Ebû Yusuf'un adı Yakub İbni İbrahim El-Ensarî'dir. Dedesi Sa'd ashab-ı Kiram'dandır. Hicretin 113 yılında Kûfe'de doğmuştur. 182 veya 192 tarihinde Bağdad'da vefat etmiştir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun... Harunürreşid'in Kadılar Kadısı (Kadı'l-Kudat'ı) olarak görev yapmıştı.

İmam Muhammed, Hasan Şeybanî'nin oğludur. Babası Şamlıdır. Hicretin 135. yılında Vasıt'da doğmuş olup Kûfe'de yetişmiştir. 189 tarihinde Rey şehrinde vefat etmiştir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun... Din ilimleri üzerinde doksan dokuz kitab yazdığı rivayet ediliyor. El-Mebcut, El-Ziyadat, El-Camiu's-Sağır, El-Siyeru'l-Kebir, El-Siyeru'l-Sağır adlı kitablardan bazılarıdır. Bu kitablardaki meselelere "Zahirü'r-Rivaye" denir. Kitablara da "Zahirü'r-Rivaye Kitapları" denir.

Hanefî mezhebinde en geçerli rivayetler de bunlardır. İmam Muhammed, İmam Malik'den ders okumuştur. İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e İmameyn (İki imam) denir. İmam Züfer İsfahan'da ve Basra'da valilik etmiş olan Hüzeyl

adında bir zatın oğludur. İmam-ı Azam'ın Züfer'e verdiği değer büyüktü. Hicretin 110 yılında doğmuş ve 158 tarihinde Basra'da vefat etmiştir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun... İlmihalimizin ibadetlere dair kapsadığı meseleler bütünüyle İmam-ı Azam'ın mezhebine göre yazılmıştır. Bununla beraber bazı önemli meselelerde diğer müctehidlerin mezheplerine de işaret edilmiştir. Hanefî mezhebinin ihtilafli meselelerinde önce İmam-ı Azam'ın sonra İmam Ebû Yusuf'un, sonra İmam Muhammed'in, sonra İmam Züfer'in görüşü ile işlem yapılır. Bu bir esastır. Bunlardan yalnız bazı meseleler ayrı tutulur ki, sırası gelince açıklanacaktır.

2- İmam Malik İbni Enes: Hicretin 93. yılında Medine-i Münevvere'de doğmuş ve 179 tarihinde Medine'de vefat etmiştir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun. İmam Malik, müslümanların haklı olarak kendileriyle övündükleri dört büyük müctehidin ikincisidir. Çok yüksek bir ilme, üstün bir zekaya, büyük bir zühd ve takvaya sahip idi. Mezhebi önceleri Endülüs'e, bütün Mağrib'e (Fas'a) yayılmıştı. Bugün de Fas, Sudan, Trablusgarb, Cezayir ve Yemen taraflarında benimsenmiş bulunmaktadır.

3- İmam Muhammed İbni İdris El-Şafî: Hicretin 150. yılında Askalan'da veya Şam beldelerinden Gazze'de doğmuş, 240 tarihinde Mısır'da vefat etmiştir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun... İmam Şafî soyca Kureyş kabilesindedir. Büyük dedesi Şafî gençliğinde Resül-i Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimize kavuşma şerefine ermişti. Onun babası Sabit de, Bedir Savaşı'nda İslamiyeti kabul etmişti. Saygıdeğer bir sahabî idi. İmam Şafî, dört büyük müctehidin üçüncüsüdür. Büyük bir alimdir. Çok büyük bir tefsir ve hadis alimidir. Tıp ilminde şiiir ve edebiyatta da ehliyeti vardı. Mezhebi doğu ve batı yönlerine yayılmıştır.

4- İmam Ahmed İbni Muhammed İbni Hanbelî: Şeyban kabilesidendir. Aslen Mervez'lidir. Hicretin 164 yılında Bağdad'da doğmuş ve 241 tarihinde yine Bağdad'da vefat etmiştir. Allah'ın rahmeti üzerine olsun. İmam Ahmed de pek büyük bir alimdir ve dört büyük müctehidin dördüncüsüdür. Hadîs ilminde üstün bir yetkiye sahibdi. Ezberinde bir milyon hadisi şerif bulunduğu rivayet edilir. "Müsned" adındaki kitabında otuz bin hadis vardır. Büyük alim Kuhistanî'nin sözüne göre, hadislerin sayısı elli bin yedi yüzdür. Zühd ve takvası, yüksek ahlakı her türlü övgünün üstünde idi. Mezhebi, Necd ülkesine ve İslam aleminin diğer bazı yerlerine yayılmıştır. Bu yetkili dört büyük imamın mezhepleri, kitab, sünnet, ümmetin icmai ve fukahanın kıyası üzerine kurulmuştur. Kitab'dan maksad Kur'an-ı Kerîm'dir. Sünnet'den maksad, Peygamberimizin mübarek sözleri, yaptığı veya yapıldığını görüp de yasaklamadığı işlerdir. Peygamber Efendimizin evvelce yasaklamadığı bir şeyi görüp de ona karşı susmaları, o şeyin meşru olduğunu gösterir. Ümmet'in icmaından maksad, bir asırda bulunan bütün müctehidlerin bir olayın şer'î hükmü hakkında birleşmeleridir. Peygamber Efendimiz: "Ümmetim (sapıklık) üzerinde toplanmaz," buyurmuştur. Bir hadis-i şerifte de: "Müslümanların güzel gördüğü bir şey, Allah yanında da güzeldir," buyurulmuştur. Onun için müslümanların din varlıklarını temsil eden bütün müctehidlerin bir mesele üzerinde aynı görüş ve fikirde bulunmaları, o meselede şer'an geçerli bir delil, bir hüccettir. Kıyas-ı Fukahaya gelince: Bundan maksad da, bir olayın kitab, sünnet veya icma-i ümmet ile sabit olan hükmünü, aynı illet ve sebebe, aynı hikmete bağlayarak o olayın tam benzerinde de göstermekten ibarettir. Bu ikinci olay üzerinde varılan hüküm de güzel düşünülünce, anlaşılır ki, yine hüküm, kitab, sünnet ve icma-i ümmet ile sabit olmuştur. Müctehid yaptığı kıyas ile bu hükmü yeniden meydana çıkarmış oluyor. Kıyas-ı Fukaha, bir ictihad meselesidir. Bunun meşru ve makbul olması şeriatça sabittir. "Ey akıl ve düşünce sahipleri! İbret alınız" (Haşr: 2) mealindeki Kur'an emri

buna delildir. Resûl-i Ekrem Efendimiz ümmetinin fıkıh alimleri için böyle bir içtihadı caiz görmüş ve övmüşlerdir.

Bir örnek gösterebiliriz: Peygamberimiz ashab-ı kiramdan Muaz İbni Cebel'i (radıyallahu anh) kadı tayin etmişti. Peygamberimiz ona: "Ey Muaz, ne ile hükmedeceksin?" diye sorunca:

- Kitab ile hükmedeceğim, onda bulamazsam sünnet ile hükmedeceğim, onda bulamazsam ictihadımla hükmedeceğim cevabını vermişti. Peygamber Efendimiz de bu cevap üzerine: "Yüce Allah'a hamd olsun ki, peygamberinin görevlendirdiği elçisini, peygamberinin razı olduğu şeye kavuşturmuştur," buyurarak memnuniyetini açıklamıştı. Bu bakımdan yetkili alimlerin kıyas yolu ile ictihad yapmaları da şeriatça pek güzel bulunmaktadır. Kitab, Sünnet, İcma-i Ümmet ve Kıyas-ı Fukaha'ya Edille-i Erbaa, Usul-i Erbaa (dört delil, dört esas) denir. Bütün müctehidler tüm olarak bu dört delili kabul etmişler ve bütün şer'î hükümleri bu dört delilden birine veya bir kaçına dayamışlardır. Artık bu delillerin hepsini kabul etmek de bir vecibedir. Bu deliller, insanların hak ve vazifelerini bildiren İslam hukukunun gelişmesini sağlayan birer yüksek feyiz ve hikmet kaynağıdır. Müslümanların dinî hayatı, bu feyizli hikmet ve ihtiyaç kaynağından asla uzak kalmaz. Yukarda adlarını yazdığımız dört büyük İmam, müslümanlar için Allah'ın bir rahmetidir. Bunlar dört delilden dinî hükümleri çıkarmışlar ve müslümanlara izleyecekleri yolu göstermişlerdir. Artık bunlardan herhangi birinin mezhebine uyan kimse, hak bir mezhebe bağlanmış, peygamberimizin yolunda bulunmuş demektir. Bu saygıdeğer büyük müctehidler hepsi de dinî meselelerin esasında birleşmişlerdir. Bu bakımdan aralarında ayrılık yoktur. Ancak ikinci derecede bulunan bir kısım meseleler üzerinde ayrılık göstermişlerdir. Fakat güzelce incelenirse görülür ki, bunların çoğu görünüşte olan bir ayrılıktan başka birşey değildir. Çünkü bu meselelerin bir çoğunda bu büyük zatlardan biri "Azimet-Takva" yolunu, diğeri de bir "Ruhsat-Müsaade" yolunu seçmiştir. Böylece mü'minlerin önüne geniş bir

rahmet sahası açılmıştır. İşte: "Ümmetim arasında bulunan görüş ayrılıkları bir rahmettir", hadis-i şerifi ile buna işaret buyurulmuştur. Düşünelim: Müslümanlıkta ibadetlere, muamelelere ve diğer konulara ait ne kadar çok mesele vardır. Bunların hükümlerini Kur'an'dan, Sünnet'ten ve Ümmetin icmaından bulup meydana çıkarmak öyle her müslüman için kolay bir şey değildir. Bu çok büyük bir ilim ve dirayet işidir. İşte bu büyük müctehidler yalnız Allah rızası için, müslümanlara gerekli olan bütün meseleleri açıkça bildirmişlerdir. Her asırda milyonlarca müslümana ışık tutmuşlardır. Artık bu büyük zatların müslümanlık alemine ne büyük hizmetlerde bulduklarından, ne kadar teşekkürle hak kazandıklarından kim şübhe edebilir?!.. Bu kıymetli alimler, büyük bir ihlas ve ciddiyetle ve çok güzel bir niyetle ictihad alanında çalıştıkları içindir ki, doğruyu buldukları meselelerden dolayı ikişer kat, hata ettikleri meselelerden dolayı da birer kat sevab kazanmışlardır. Şunu da ekleyelim ki, bu dört müctehide ait dört mezhebden her birinin bağlıları, kendi mezheplerinin daha doğru, daha isabetli, sünnet ve maslahata daha uygun ve daha elverişli olduğuna inanır. Aksi halde o mezhebi seçmelerinin bir manası kalmaz. Bununla beraber diğer mezheplerin kıymetini azaltmak da akıllarından geçmez. Bu dört mezhebin dördüne de saygı duyarlar. Bu saygı Ehl-i Sünnet'in bir alametidir. Bilindiği gibi, İslam hukukuna ait ilme "Fıkıh" denir. Fıkıh, lügat anlamında bir şeyi olduğu şekilde tam olarak bilmek ve anlamak demektir. İbadetlere, muamelelere ve cezalara dair dinî hükümleri bildiren ilme de "Fıkıh İlmi" adı verilmiştir. Yazdığımız "İlmihal" bu fıkıh ilminin bir bölümüdür.

Dinî hükümleri ayrıntılı delillerden, yukarda yazdığımız dört delilden anlayıp çıkarmaya yetkisi olan İslam alimlerinden her birine "Fakih", çoğuluna da "Fukaha" denir. Müctehidler ise, fukahanın en yüksek tabakasını teşkil ederler. Dinî hükümleri göstermek ve açıklamak yetkisi, bu ehliyetli Fukaha'ya aittir. Ezberlerinde binlerce hadis-i şerîf, binlerce ilmî mesele bulunan nice infaflı

alimler, dinî hükümleri belirlemek hususunda sözü Fukaha'ya bırakmış, bu çok ince ve zor görevi yerine getirmek için kendilerinde yetki görmemişlerdir. Gerçek şu: Mübarek isimleri ile sayfalarımızı süslediğimiz dört büyük imamdan ve muhterem müctehidden her birine uyan zatlar arasında öyle derin ve geniş muhtelif ilimlere sahip kudretli alimler vardır ki, her biri üstün ilim ve irfana sahip iken, ictihad yapmaya cesaret göstermemiş, bu imamdan birine uymayı şeref kabul etmiştir. Artık dar bilgili kimselerin kendilerinde böyle bir yetki görmeye nasıl hakları olabilir? Kabul etmeliyiz ki, dinî meselelerle ilgili olayların hükümlerini öteden beri herkes tarafından kabul edilen bu büyük müctehidlerden öğrenmek zorundayız. İctihad gücünde olmayan kimselerin dinî konular üzerinde, müctehidlerin mezhebine aykırı olarak, kendi anlayışlarına göre hüküm vermeleri, kendi düşüncelerine göre cevap vermeleri, Allah katında çok büyük bir sorumluluğa sebep olur. Bu şekilde bir kimse vereceği cevabda doğru olsa bile, bilmeksizin cevap vermiş olacağından yine sorumluluktan kurtulamaz. Bu konuda bir hadis-i şerîfin meali şöyle: "Sizin ateşe atılmaya en cesaretliniz, fetvaya (dinî meselelere) cevap vermeye en çok cesaret göstereninizdir." Bir düşünelim: Bir kimse tababet, matematik veya astronomi ilmine dair bilgisi olmadığı halde, bunlar üzerinde söz söylemeye ve yazı yazmaya cesaret edemez. Cesaret edecek olursa, büyük hatalara düşmüş ve kendini çok küçük düşürmüş olur. Artık bu ilimlerden çok daha önemli ve geniş olan, üstelik sorumluluğu büyük olan dinî ilimler üzerinde yeterince bilgisi olmayanların söz söylemeye ve cevap vermeye cesaret göstermeleri nasıl doğru olabilir? Böyle bir cesaret, büyük sorumlulukları gerektirmez mi? Bunun benzeri, insanların yapmış oldukları kanun maddelerini bilmeyen kimselerin bu maddeler konusunda gelişi güzel söz söylemeleri, bunların nelerden ibaret olduğunu ve nasıl uygulanacağını açıklamaya kalkışmaları asla doğru görülmez. O halde Allah kanunu olan yüce dinin yüksek hükümleri hakkında yeterli bilgi sahibi olmayanların söz söyleyip cevap vermeye kalkışmaları nasıl doğru olabilir? İnsan bunun manevî sorumluluğunu düşünüp titremelidir. Maddî

çıkardıkları, hiç bir zaman manevî sorumlulukları karşılayamaz. Eğer din konusunda herkes, müslümanlar tarafından kabul edilen muhterem bir müctehide uymaz da kendi düşüncesine göre söz söyleyecek olursa, hak dinin yüce aslını kaybetmiş ve büyük bir sapıklık içine düşmüş olur. Nitekim böyle karanlık bir durum, geçmiş ümmetlerden bir çoğunun başına gelmiştir. Bu sebepten dolayı, müslümanlar böyle bir sapıklığa düşmemek için, öteden beri bu dört büyük müctehidden birine uymuşlar ve onu yol gösterici kabul etmişlerdir. Bu sayede de manevî sorumluluktan kurtulmak çaresini elde etmişlerdir. Sonuç: Bu dört müctehidin büyüklüğü üzerinde ve onların mezheplerinin hak olduğunda müslümanlar çoğunluğunun birliği vardır. Bu dört mezhepten başkasına uyulmaması konusunda da yine bütün müslümanların sanki bir birlik anlaşmaları olmuştur. Çünkü bu dört mezhebi kuran dört müctehidden her biri, Hazret-i Peygamberimizin devrine çok yakın bir zamanda yetişmiş, büyük bir ilim ve güzel amellerle vasıflanmışlardı. Üstün bir zekaya sahip olan, eserleri zamanımıza kadar ulaşan ve bütün müslümanların takdirini kazanan kimseler olmuşlardır. Böylece müslümanlar arasında fazla ayrılık kapısı kapanmış, tam yetki sahibi olmayanların içtihadı kalkışmalarına meydan kalmamıştır.

Ara sıra meydana çıkacak bazı mesele ve olayların hükümlerini belirlemek için bu dört müctehidden birinin uygulamış olduğu esasa ve benimsemiş olduğu usule başvurmak yeterlidir. Bunlara uyarak din ilimlerinde yetki ve faziletleri kabullenilmiş olan kimseler tarafından, bu gibi mesele ve olayların hükümleri çözümlenip belirlenebilir. Bu saygıdeğer dört müctehide, Eimme-i Erbaa (Dört İmam) denir. İmam-ı Azam'dan başka üçüne de, Eimme-i Selâse (Üç İmam) denir. Yüce Allah hepsinden razı olsun. Amîn...

Müslümanlıkta İbadetler, Taharetler

1- İslam dini, Yüce Allah'a ibadetten, itaat ve teslimiyetten ibaret en kutsal bir dindir. Bu kutsal din, Yüce Allah'ı bilmek, ona ibadet ve itaatta bulunmak için insanların yaratılmış olduklarını bildirmektedir. Büyük İslam dini, insanları yükseltir, insanları melekler gibi temiz bir hayata kavuşturur, insanların ruhlarını manevî duygularla aydınlatır. Bütün kainatın yüce yaratıcısına kulluk ve ibadet görevinde bulunmalarını emreder.

İkramı bol olan ezeli yaratıcımızın manevî huzurunda kabul edilmek, insan için ne büyük bir nimet, ne büyük bir şereftir. İşte ibadet ve itaat, insana bu nimet ve şerefi kazandırır. Uyanık bir ruhun ferahlığı, sağlam düşünceli bir insanın kalben huzuru, gerçek bir neş'eye ve bir mutluluğa kavuşması, ancak Yüce Allah'a ibadet sayesinde elde edilir. İbadet ve itaat zevkinden yoksun olanlar, kendi yaratılışlarındaki hikmetten habersiz olan zavallılardır. Yüce Allah'a kulluk ve ibadette bulunmayanlar, borçlu oldukları şükür görevini terk etmiş, sonsuz ahiret hayatlarını tehlikeye düşürmüş mutsuz kimselerdir. Hiç şübhe yok ki, insanların mutluluk ve selameti, gerçek varlığı, Yüce Allah'a güzel niyet ve samimi bir kalb ile ibadet ve itaat etmekle kazanılmış olur. İbadetlerin bir kısmı da temizliğe ve paklığa bağlıdır.

2- Müslümanlık, temizliğe büyük bir önem vermiştir. Taharet, maddî ve manevî kirlere arınmak demektir. Bir kısım ibadetlerin şartı, başlangıcı, anahtarıdır. Temizlik bulunmadıkça bu ibadetler yerine getirilemez. Temizlik bulunmadıkça insan Yüce Allah'ın manevî huzuruna giremez. Nitekim bir hadis-i şerifte: "Temizlik imandandır" buyurulmuştur. Diğer bir hadis-i şerifde de: "Namazın anahtarı temizliktir" buyurulmuştur. Aynı zamanda temizlik sağlık için yararlıdır. Rızkın çoğalmasına sebep olur. Nitekim bir hadis-i şerifde: "Temizliğe devam et ki, rızkına genişlik verilsin" buyurulmuştur. Sonuç: Ehliyet ve yetki sahibi olan her insan birtakım ibadetlerle, temizliklerle din bakımından görevlidir. Bazı şeyleri yapmakla ve bazı şeyleri yapmamakla sorumlu tutulmuştur. Bunlara dair ilmihalimizde yeterince bilgi verilecektir.

Ancak din kitaplarında, yazışmalarda ve konuşmalarda çokça tekrarlanan bazı deyimler vardır ki, önce bunların anlamlarını bilmek gerekir. Bunun için önce bunların lügat ve terim manalarını yazacağız.

Bir Kısım Dinî Deyimler

3- İbadet: Lûgatta kullukta bulunmak demektir. Şeriat teriminde "İyi niyete bağlı olarak yapılmasında sevab bulunan her iştir." Yüce Allah'a saygı ve itaat için yapılır. Namaz kılmak, oruç tutmak gibi...

4- Taat: Emri benimseyip yerine getirmek demektir. Buna itaat de denir. Şeriatıta itaat ise, yapılmasından dolayı sevab kazanılan herhangi bir iştir; gerek niyet bulunsun, gerek bulunmasın. Kur'an-ı Kerîm'i okumak gibi...

5- Kurbet: Yakınlık demektir. Şeriatıta ise, Yüce Allah'a manevî olarak yakınlığa sebep olan herhangi güzel bir iştir. Sadakalar ve nafîle kılınan namazlar gibi...

6- Niyet: Kasıd manasındadır ki, kalbin bir şeyi yapmaya yönelmesi demektir. Şeriatıta ise, yapılan bir görevle Yüce Allah'a ibadette bulunmayı ve O'na manevî bakımdan yaklaşmayı kasdetmektir. Bir işin ibadet olabilmesi için böyle bir niyete ihtiyaç vardır. Örnek: Biz namazlarımızı, yalnız Yüce Allah'ın emrine uymak için, O'nun rızasını kazanmak için kılarız. İşte bu, namaz hakkında bir niyettir. Yoksa başkalarına göstermek veya vücut sağlığı için namaz şeklinde yapılacak olan hareketler, Allah rızasını taşımadığı için, ibadet sayılmaz. Allah rızası niyetine bağlı bulunan temizlik gibi bir abdest de, bir ibadettir.

7- Teklif: Bir kimseye zorluk veren bir şeyi emretmek ve ona yüklemek demektir. Şeriatıta ise: İslam dininin ehliyet ve yetkiye sahip olan insanlara birtakım şeyler yapmalarını ve birtakım şeyleri yapmamalarını emredip

yüklemesidir. Bunlarla din yönünden görevlenmiş olan bir insana da Mükellef (Yükümlü) denir. Çoğulu "Mükellefin"dir. İnsanlar yetki ve kudretleri nisbetinde mükellef (yükümlü) olurlar. Aklı bulunan ve bûluğ çağına ermiş olan kimsenin ehliyeti tam olacağından yükümlülüğü de öylece tam olur.

8- Akıl: Ruhun bir kuvvetidir ki, insan onunla bilgi sahibi olur. İyi ile kötüyü ayırır ve eşyanın gerçek hallerini onunla anlar. Diğer bir tarife göre akıl ruhsal bir nurdur ki, insana gideceği yolu aydınlatır, insana hak ve gerçeği bildirir. Bu ruhsal kuvvete sahip olana akıllı kimse denir. Bundan yoksun olana da Mecnun (deli) denir.

9- Bûluğ: Belli bir çağa yetişmek ve belli birtakım vasıflara sahip olmak demektir. Belli bir yaşta bulunan ve belli vasıflara sahip olan kimseye "Baliğ ve Baliğa" denir. Şöyle ki: Uykuda gördüğü bir rüyadan dolayı üzerine gusletmek gereken (ihtilam olan) bir erkek baliğdir. Evlendiği takdirde çocuk yapabilecek genç bir erkek de baliğdir. Baliğ veya baliğa olma yaşının başlangıcı, erkek çocuklar için tam on iki, kız çocuklar için de tam dokuz yaştır. Bu yaşların sonu da her ikisinde tam on beş yaştır. Böyle on beş yaşını bitirmiş olduğu halde, kendisine ihtilam ve gebelik gibi buluş eseri belirmeyen kimse, hükmen baliğ sayılır.

10- Hüküm: Karar, bir şeyin sonucu olma, bir sonucu gerektirme, etki, emretme manalarında kullanılır. Din deyiminde ise, bir şeyin üzerine düşen eser demektir. Yükümlülerin (mükelleflerin) işleri ile ilgili olan dine ait hükümlerden her birine "Şer'î hüküm, çoğuluna da Ahkam-ı Şer'iye (Şer'î hükümler) denilir. Örnek: Zekat farzdır, hırsızlık haramdır, denilmesi birer Şer'î hükümdür.

11- Ef'al-i Mükellefin (Yükümlülerin İşleri): Mükellef insanların yaptıkları işlerdir ki, farz, vacib, sünnet, müstahab, helal, mubah, mekruh, haram, sahih, fasid, batıl gibi kısımlara ayrılır.

12- Farz: Yapılması din yönünden kesin şekilde gerekli olan herhangi bir görevdir. Farz, kat'î ve zannî diye ikiye ayrıldığı gibi, farz-ı ayın ve farz-ı kifaye olarak da kısımlara ayrılır.

13- Farz-ı Kat'î (Kesin farz): Kesin olarak şer'î bir delil ya Kur'an'ın açık bir ayeti yahut peygamberimizin sağlam bir hadisi ile yapılması emredilen ve istenen görevdir. Namaz ve zekat gibi...

14- Farz-ı Zannî: Müctehidlerce kesin sayılan delile yakın bir derecede kuvvetli görülen ve böylece zannî bir delil ile sabit olan görevdir. Amel bakımından kesin farz kuvvetinde bulunur. Buna Farz-ı Amelî (amel bakımından farz) da denir. Aynı zamanda böyle bir farza, delilinin zannî olmasından dolayı "Vacib" adı da verilir. Buna göre farz-ı amelî, farz kısımlarının zayıfı, vacib kısımlarının kuvvetlisi bulunmuş olur. Nitekim abdest almakta başa mutlak olarak meshetmek kesin bir farzdır. Fakat başın dörtte biri kadarını meshetmek ise, amelî bir farzdır.

15- Farz-ı Ayn: Yükümlü (mükellef) olan herkesin yapmak zorunda olduğu farzdır. Beş vakitte kılınan namazlar gibi...

16- Farz-ı Kifaye: Yükümlülerden bazılarının yapmaları ile diğerlerinden düşen ibadetlerdir. Cenaze namazı gibi... Farzların yapılmasında büyük sevablar vardır. Özürsüz olarak yapılmamaları da, Allah'ın azabını gerektirir. Kifaye olan farzı, müslümanların bir kısmı yapmadığı takdirde, bundan haberi olan ve bunu yapmaya gücü yeten bütün müslümanlar Allah katında sorumlu olup günah

işlemiş bulunurlar. Kesin olan farzı inkar etmek küfür olur. Amelî olan bir farzı inkar bid'attır, günahı gerektirir. Bütün bunlar farzların hükmüdür. Farzın çoğulu feraizdir.

17- Vacib: Dinimizde yapılması kesinlik derecesinde bir delil ile sabit olmayan ve yine kuvvetli bir delil ile sabit görülen şeydir. Vitir ve bayram namazları gibi... Vaciblerin yapılmasında sevab vardır. Terk edilmeleri de azabı gerektirir. Vacibin inkar edilmesi bid'attır ve günahıdır. Bunlar, vaciblerin hükmüdür. "Vecibe" sözü, bazen farz yerinde ve bazan da vacib yerinde kullanılır. Çoğulu "Vecaib"dir.

18- Sünnet: Resulü Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimizin farz olmayarak yaptığı işlerdir. Müekked sünnet ve gayr-i müekked sünnet kısımlarına ayrılır. Sünnet-i şerifin bir manası da kitabın başlangıç bölümünde geçmişti. Sünnetin çoğulu "Sünen"dir.

19- Sünnet-i Müekkede (Müekket, kuvvetli sünnet): Peygamber Efendimizin devam edip de pek az yapmadıkları ibadetlerdir. Sabah, öğle ve akşam namazlarının sünnetleri gibi... İslam dininde önemle benimsenen ezan, ikamet ve cemaate devam gibi sünnetlere "Sünen-i Hüda" denir. Bunlar da birer müekked sünnettir.

20- Gayr-i Müekked Sünnet: Peygamber Efendimizin ibadet maksadı ile bazan yapmış oldukları şeylerdir. Yatsı ve ikindi namazlarının ilk sünnetleri gibi... Peygamber Efendimizin yiyip içmeleri, giyinip kuşanmaları, oturup kalkmaları gibi, kendi öz hallerine ait işlere de, "Sünen-i Zevaid" adı verilmiştir. Bunlar da birer gayr-i müekked sünnet demektir. Müekked sünnetlerle "Sünnet-i Hüda" adı verilen sünnetlerin yapılmasında sevab vardır. Kasden terk edilmelerinde azab yoksa da, ayıplama vardır. Gayr-i müekked ile "Zevaid" sünnetlerin

yapılması çok güzeldir. Sevgili peygamberimize uymanın bir nişanı olduğundan, bunları yapmak sevaba ve Peygamberimizin şefaata kavuşmaya bir yoldur. Bunların yapılmaması azarlanmayı gerektirmez. İşte bunlar sünnetlerin hükümleridir. Ashab-ı Kiram'ın hal ve tutumlarına, onların izledikleri zühd ve takva yollarına da, biz Hanefilerce sünnet denir.

21- Müstahab: Lügat manası, sevilmiş şey demektir. Din deyiminde, Peygamber Efendimizin bazen yaptıkları ve bazen da terk ettikleri ibadettir. Kuşluk namazı gibi. Bu bir nevi müekked olmayan sünnettir. Peygamber Efendimiz, müstahab denilen bazı şeyleri sevmiş ve benimsemiştir. İlk devrin değerli müminleri de bunları seve seve yapmışlar ve bunların yapılmasını din kardeşlerine öğütlemişlerdir. Müstahab olan şeylere; "mendub, fazilet, nafil, tatavvu", edeb" adı da verilir. Şöyle ki: Müstahab olan şeye, sevabı çok olup yapılması istendiğinden ötürü mendub ve fazilet denilir. Farz ve vacib üzerine ilave olarak yapıldığı için de ona "Nafil" denilir. Kesin bir emre dayanmaksızın sadece bir sevab isteği ile yapıldığı için ona "Tatavvu" adı verilir. Güzel ve övgüye değer bir iş olduğu için de ona "Edeb" denmiştir. Bunun çoğulu "Adab"dır. Edeb üzerinde bilgi için bu eserin ahlak bölümüne müracaat edilsin. Müstahab olan şeyin yapılmasında sevab vardır. Terk edilmesinde azarlama ve ayıplama olmadığı gibi, tenzih yolu ile de kerahet yoktur. Bunlar da, müstahabların hükümleridir. Şafiî ve Hanbeli Mezheplerinin fıkıh alimlerine göre sünnetler, müstahablar ve mendublar birdir. Herhangi bir sünnete müstahab yahut mendub da denir.

22- Helal: Dinde caiz görülen herhangi bir şeydir. Yapılmasından ve kullanılmasından dolayı ayıplama gerekmez. Helalin her çeşit lekeden arınmış olan saf ve tertemiz kısmına "Tib ve Tayyib" denir.

23- Mubah: Yapılması ve yapılmaması dinde caiz görülen şeydir. Ne yapılmasında, ne de yapılmamasında günah vardır. Helal olan bir yemeği yahut meyveyi yiyip yememek gibi...

24- Mekruh: Lügatta sevilmeyen ve hoş görülmeven şey demektir. Din deyiminde, yasaklığı sabit olmakla beraber, ona aykırı olarak da bir delil veya işaret görülen şeydir. Yapılması doğru olmayıp yapılmaması iyi olan bir iştir.

25- Kerahet: Bir şeyi fena görmek, ona razı olmamak demektir. Kerahet iki kısma ayrılır: Kerahat-i Tahrimiyye ki, harama yakın olan mekruhtur. Kerahat-i Tenzihiyeye ki, helala yakın olan kerahettir. Bu tarif İmam-ı Azam ve İmam Ebû Yusuf'a göredir. İmam Muhammed'e göre, tahrimen mekruh olan bir şey, haramdan sayılır. Haram gibi ahiret azabını gerektirir. Tenzihen mekruh olan bir şey ise, ittifakla helala yakındır. Böyle bir kerahetin yapılması azabı gerektirmez. Ancak yapılmaması sevab kazandırır. Fıkıh kitaplarında bir kayda bağlanmaksızın mutlak olarak "Kerahet" sözü anılınca, bundan genellikle tahrimen kerahet kastedilir. İleride görülecektir.

26- Haram: Bir şeyin yapılması, kullanılması, yiyilip içilmesinin İslam dininde kesin bir delille yasaklanmış olmasıdır. Bu da "Haram liaynihi ve Haram ligayrihi" kısımlarına ayrılır.

27- Liaynihi Haram: Aslı itibariyle herkes için haram olan şeydir. Şarab, akan kan ve lâşe gibi...

28- Ligayrihi Haram: Aslında helal olup başkasının hakkından dolayı haram olan şeydir. Şeriat çerçevesinde sahibinin izni olmadıkça o şeyden başkaları faydalanamaz. Başkasına ait kıymetli bir malı veya yemeği izinsiz almak gibi... Haram olan şeylere "Muharremat" denir. Haramın yapılmamasından sevab

kazanılır. Yapılması ise azabı gerektirir. Haram olduğu ittifakla kesin şekilde sabit olan bir şeyi helal saymak, insanı imandan çıkarır.

29- Sahih: Rükün ve şartlarını toplayan herhangi bir ibadet veya işlemdir. Farz ve vaciblerini gözeterek kılınan bir namazın sahih olması gibi...

30- Caiz: Dince yapılması yasak sayılmayan şey demektir. Bazan sahih yerinde, bazan da mubah yerinde kullanılır. Bazı işlemler dünya ahkamı bakımından sahih olduğu halde, ahiret ahkamı bakımından caiz olmaz. Cuma namazını kılmakla yükümlü olan bir kimsenin cuma ezanı okunurken yaptığı alışveriş muamelesi gibi. Böyle bir muamele sahihtir ve geçerlidir. Fakat manevî sorumluluğu gerektirdiği için caiz değildir.

31- Fasid: Kendi başına sahih ve meşru iken, gayri meşru bir şeye yakınlığı sebebiyle meşru olmaktan çıkan şeydir. İbadet konusunda fasid ile batıl aynı hükümdedir.

Meşru olan bir işi bozan, hükümsüz kılan şeye de "Müfsid" denir. Kasden yapılması azaba sebep ise de, yanılarak yapılması azabı gerektirmez. Namaz içinde gülmek gibi. Gülmek, aslında sahih olan namazı bozar.

32- Batıl: Rükünlerini veya şartlarını büsbütün veya kısmen kendisinde toplamayan herhangi bir ibadet ve muameledir. Bir özür bulunmaksızın abdestsiz kılınan namaz gibi.

33- Taharet: Lügat manası temizlik ve nezafet demektir. Din deyiminde taharet, pislik ve necasetten arınmış olmak veya hades (abdestsizlik) denilen şer'î bir engelin kalkması halidir. Temiz olan şeye tahir, temizleyici şeye de "Tahûr veya Mutahhir" denir. Temizleme işine de, "Tathir" denir. Taharetler, Kübra (büyük) ve Suğra (küçük) diye ikiye ayrılır.

34- Taharet-i Suğra (Küçük Temizlik): Abdestsizlik denilen hali gidermek için yapılan temizliktir, Abdest almak gibi.

35- Taheret-i Kübra (Büyük Temizlik): Cünüblük ile hayız ve nifas denilen hallerden çıkmak için yapılan yıkanmadır ki, ağıza ve burna su vermek şartı ile bütün vücut yıkanır. Buna "gusül, igtisal, boy abdesti" de denilir.

36- Hades: Bazı ibadetlerin yapılmasına şer'an engel olan ve hükmen necaset sayılan bir haldir. Hades-i asgar (küçük hades) ve hades-i ekber (büyük hades) kısımlarına ayrılır.

37- Hades-i asgar (küçük hades): Yalnız abdest (taharet-i suğra) ile giderilen haldir. İdrar yapmak, vücudun herhangi bir yerinden kan çıkmak sebebiyle gelen abdestsizlik hali gibi...

38- Hades-i ekber (büyük hades): Ağız ve burun dahil bütün vücudun yıkanması (büyük temizlik) ile giderilen taharetsizlik halidir Bu hal da cünüblükten, hayız ve nifas denilen hallerden meydana gelir. Bunların ayrıntılı olarak açıklamaları ileride gelecektir.

39- Hades: Maddeten temiz ve pak olmayan herhangi bir şeydir. Buna "necis, gerçek necaset, pislik" de denir. Şöyle ki: Aslen veya geçici olarak temiz bulunmayan bir şeye necis ve necaset denir. Bunun çoğulu "Encas"dır. Örnek: Sidik aslen necis olduğu gibi, bulaştığı bir elbise de necis, pis ve murdardır. Aslen murdar olan şeye "Neces" de denir. Hakîkî necasetler, namazda bağışlanan mikdarlarına göre, "Necaset-i hafîfe" ve "Necaset-i galiza, mugallaze" kısımlarına ayrıldığı gibi, akıcı olup olmamaları bakımından da,

"mayi" ve "camid" kısımlarına ve görülüp görülmemeleri bakımından da "necaset-i mer'iyye" ve "necaset-i gayr-i mer'iyye" kısımlarına ayrılır.

40- Necaset-i Hafife: Pis olduğu konusunda şer'î delil olmakla beraber aksine bir görüş de bulunan şeydir. Bu tür necasetler bir delile göre murdar görülmemekte ise de, diğer bir delile göre murdar sayılmazlar. Eti yenen hayvanların sidikleri gibi...

41- Necaset-i Galize: Pislği hakkında şer'î bir delil olup aksine başka bir delil bulunmayan şeydir. İnsan ve hayvan tersleri gibi...

42- Necaset-i Mer'iyye: Yoğunluğu olan veya kuruduktan sonra görülebilen herhangi pis bir maddedir. Akan kanlar gibi...

43- Necaset-i Gayr-i Mer'iyye: Donup kalmayan veya bulaştığı yerde kuruduktan sonra görülmeyen herhangi pis bir maddedir. Sidik gibi. Sonuç: Gerek hakikaten, gerekse hükmen temiz sayılmayan şeyler, bazı ibadetlerin yapılmasına engeldir. Bunları belli bir usul ile temizlemek gerekir. Temizlik için en çok kullanılan şey sudur. Bunun için hangi şeylerin temiz olup olmadığını ve temiz olmayanların nasıl temizleneceğini bilmek her müslüman için şarttır. Bu konular üzerinde din ölçüleri bakımından bilgi verilecektir.

Suların Kısımları

44- Sular Şer'an iki kısımdır: Biri, mutlak sulardır ki, su denilince bu tür su anlaşılır. Bunlar yaratılışlarındaki vasıf üzerinde duran sulardır. Yağmur suyu, kar suyu, deniz suyu, kuyu suyu, göze ve pınar suları gibi... Bunların her birine "Mutlak Su" denir. Diğer kısım sulara "Mukayyed Sular" denir. Yabancı bir maddenin mutlak sulara karışması ile asıl vasıflarından çıkan ve özel bir isim

alan sulardır. Gül suları, çiçek suları, üzüm, asma ve et suları gibi... Bunların her birine "Mukayyed Su" denir.

45- Mukayyed sular, aslî ve gayr-i aslî diye iki kısma ayrılırlar. Aslen mukayyed olanlar: Kavun, karpuz, asma, gül suları ve benzerleridir. Gayr-i aslî olan mukayyed sular, aslında mutlak su iken yabancı bir maddenin karışması ile meydana gelen sulardır. Bir su içine yaprakların düşmesi, o yaprakların çürüyerek suyun incelik ve akıcılığını, renk ve kokusunu değiştirmesiyle bozulan sulardır.

46- İçinde nohut ve mercimek gibi temiz bir şeyin pişmesiyle incelik ve akıcılığını kaybeden bir su da mukayyed su sayılır. Yine üç vasıfdan (renk, tad ve kokudan) birini veya ikisini değiştirecek şekilde mutlak suya mukayyed karışması ile su mukayyed olur. Şöyle ki: Bir mutlak suya, süt gibi renk ve taddan ibaret iki vasfı olan bir içecek madde yahut karpuz suyu gibi yalnız bir tad vasfı bulunan bir sıvı karışıp kendisinde bu vasıflardan yalnız biri meydana çıksa veya sirke gibi üç vasıflı (tad, renk koku) bir sıvı karışıp da bu vasıflardan ikisi mutlak suda belirse, artık o su, mukayyed olur.

47- Mutlak olan su yosun tutarak veya bekleyerek renk ve kokusu değişirse, yahut içine tadını değiştirmeyecek miktarda sabun, zaferan, toprak ve yaprak gibi temiz ve katı şeyler düşerse yahut içinde mısır ve nohut gibi şeyler ıslatılmış olursa mutlak su olmaktan çıkmaz. Bu durumda incelik ve akıcılığını değiştirmemek şartı ile üç vasfı bozulmuş olsa bile, mutlak hükmünden çıkmaz. Ancak suyun tabiatı olan incelik ve akıcılık halinin değişmesiyle mukayyed olur.

Mutlak Suların Nevileri ve Hükümleri

48- Mutlak sular, tahir ve mutahhir (temiz ve temizleyici) olup olmamaları bakımından beş kısımdır:

1) Temiz ve temizleyici olan ve kerahetten beri bulunan sulardır. Üç vasfı (rengi, tadı, kokusu) bozulmamış ve kendisinde keraheti gerektiren bir şey bulunmamış olan herhangi mutlak bir su bu kısma girer. Bu su, hem içilir, hem yemeklerde kullanılır, hem de onunla her türlü temizlik yapılabilir.

2) Temiz ve temizleyici olmakla beraber mekruh olan sulardır. Ev kedisi gibi evcil bir hayvanın yahut çaylak ve doğan gibi yırtıcı bir kuşun yahut evlerden eksik olmayan fare gibi hayvanların içlerinden içmiş oldukları sular bu kısımdandır. Başka bir su varken böyle suları içmek, yemekte ve temizlikte kullanmak tenzihen mekruhtur.

3) Temiz olduğu halde temizleyici olmayan sular: Bunlar bir hadesi (hükmî necaset olan abdestsizliği) gidermek için insanın bedeninde ibadet maksadı ile kullanılan sulardır. Böyle abdest ve gusül için kullanılmış olan sulara Mâ-i Müstamel (kullanılmış su) denir. Örnek: Abdesti olmayan bir müslümanın bütün abdest azalarında veya bir kısmında kullanıp biriktirdiği, yahut cünüb bir müstümanın bütün bedeninde kullanmış olduğu su, bu kısımdandır. Abdesti olan bir müslümanın abdest almış olduğu yerden başka bir yerde sevab niyeti ile abdest alması yahut bir ibadet yaptıktan sonra aynı yerde tekrar abdest alması suretiyle toplanan sular da böyledir. Yine yemeklerden önce ve sonra, Peygamberimizin sünnetine uymak maksadı ile el yıkamakta kullanılmış olan sular da böyledir. İşte bu şekilde kullanılmış sular her ne kadar temiz iseler ve maddi pislikleri giderirlerse de, (abdestsizlik gibi) hükmen necasetleri gideremezler. Bu sularla abdest alınmaz ve gusledilmez. Kullanılmış böyle suların temiz olup temizleyici olmamaları İmam Muhammed'e göredir. Fetva da buna göredir. Fakat İmamı Azam ve İmam Ebu Yusuf'a göre, bu sular temiz değildir, pis sayılırlar. (İmam Malik ve İmam Şafî'den nakledilen bir görüşe göre, bu kullanılmış sular hem temiz, hem de temizleyicidir. Ancak ikinci defa kullanılmaları mekruhtur.)

4) Bunlar temiz olmayan sulardır. İçine pislik düştüğü kesin olarak bilinen yahut fazla bir zanla bilinen az miktardaki sulardır. Böyle sular pis hükmündedir. Ancak büyük su hükmünde olan kuyu ve havuz gibi sulara pislik düşünce, o suyun üç vasfından birini (tad, renk veya kokusunu) değiştirirse o zaman bu büyük su da pis olur. Aksi halde büyük sulara necaset düşmekle, vasıflarından birini kaybetmedikçe pis olmazlar. Akar halde olan sular da böyledir. Böylece büyük sularla akar halde olan sular aynı hükmü taşımış oluyorlar. Durgun olup akar halde bulunmayan suların kare şeklinde bulunmaları halinde yüz ölçümünün yüz arşını bulması ile ve daire halinde olanların çevresi otuz altı arşını bulması ile bunlar büyük su sayılırlar. Bu ölçüden az olanlar da küçük su hükmündedir. Akar halde olan sulara gelince, bunlar az olsun, çok olsun büyük sular (büyük havuzlar) hükmündedir. Böyle bir akar su içine düşen bir pislikle suyun üç vasfından biri değişip bozulmadıkça, bu su temizdir ve temizleyicidir. Bunların derinliğine bakılmaz. Avuç ile alınan sudan dolayı, suyun dibinin açılmaması, büyük su olmak bakımından yeterlidir. Bir suyun da akıcı sayılabilmesi için, en az bir saman çöpünü götürmesi lazımdır.

5) Şüpheli (Meşkûk) Sular: Bunlar, merkeblerin ve katırların artığı olan sulardır. Böyle bir su temiz ise de, abdestsizliği (hades denilen hükmî necaseti) gidermeğe yeterli olup olmadığı şüphelidir. İlerde bu konuda bilgi verilecektir.

49- Bir kimsenin abdesti varken, sadece serinlemek için yahut başkasına abdest alınışını öğretmek için abdest aldığı su, hem temizdir, hem de temizleyicidir. Yine bir kimse abdest aldıktan sonra aynı mecliste daha abdesti bozulmadan ve o abdestle bir ibadet yapmadan tekrar abdest alırsa, biriken su temizdir, temizleyicidir. İçinde temiz bir kabın veya temiz bir çamaşırın yıkandığı su da böyledir. Çünkü bu sularla ne maddî ne de hükmî bir temizlik yapılmıştı. Ancak böyle kullanılmış sulardan insan tiksindir; sağlık bakımından da zararlı olmaları

düşünülür. Zaruret olmadıkça bu gibi sular içilmez, yemeklerde kullanılmaz. Bunlarla abdest ve boy abdesti alınmaz.

50- Bir mutlak (tabî) suya kullanılmış (müstamel) su karıştığı zaman bakılır: Eğer asıl temiz su, karışan (müstamel) sudan iki kat fazla ise, onunla hükmî necaset (abdestsizlik) giderilebilir. Durum aksine olursa, karıştırılan müstamel (kullanılmış) su asıl temiz sudan iki kat fazla olursa, onunla abdestsizlik (hades) giderilemez, gusül yapılamaz. Her iki suyun mikdan eşit olduğu zaman, ihtiyat olarak hüküm yine böyledir.

Mukayyed Suların Hükümleri

51- Yukarıda işaret edildiği üzere, mutlak sulara dıştan bir tesir bulunmayınca bunlar içilir, yemeklerde ve bütün temizlik çeşitlerinde kullanılır, abdest veya gusül alınır. Gerek hakîkî, gerek hükmî kirler giderilir. Mukayyed sular ise böyle değildir. Bunlarla abdest ve boy abdesti alınmaz. Bunlarla hades denilen hükmî necaset (abdestsizlik) giderilemez. Çünkü bu gibi temizlikler için dinimiz mutlak (tabî) suları kullanmayı emretmiştir. Bununla beraber mukayyed suların bazıları içilebilir, yemeklerde kullanılabilir. Yine mukayyed sulardan yağlı ve kaygan olmayan ve sıkılmakla akıp gidenlerle hakîkî necasetler (pislikler) giderilebilir.

52- Mutlak sular, içlerine düşecek bazı şeylerden dolayı temizliklerini yitireceği gibi, mukayyed sular da yitirir. Bu halde her iki su da, ne hakîkî ve ne de hükmî pislikleri gidermekte kullanılabilir. Bunlarla ilgili olarak bilgi verilecektir.

Su Artıkları Hakkında Hükümler

53- Az ve durgun olan su artıkları şu kısımlara ayrılır:

1) Hem temiz, hem de temizleyici olan ve kerahet taşımayan artıklar: Bunlar, ağızları temiz olan bütün insanların, deve sığır ve koyun gibi, eti yenen evcil

hayvanların, atların ve attan veya inekten doğmuş katırların, eti yenen vahşi hayvanların, eti yenen kuşların artıklarıdır. Bu cins hayvanların su artıkları içilir ve bu artıklarla temizlik yapılabilir. Ağızları temiz olmayanların artıkları da temiz değildir. Şarap içen veya ağız dolusu kusan kimselerin şarap içmelerinin veya kusmalarının hemen arkasından içtikleri suyun artığı gibi.

2) Kullanılmaları mekruh olan artıklar: Bunlar, kedilerin, tavukların ve atmaca, şahin, doğan, çaylak, katal gibi yırtıcı kuşların ve pislik yemekten çekinmeyen koyun, sığır, keçi gibi hayvanların artıklarıdır. Başka temiz su varken bunların içilmesi ve temizlikte kullanılması tenzihen mekruhtur. Fakat başka su bulunmayınca, bunlar içilebilir ve bunlarla temizlik yapılabilir. Bu gibi sular varken teyemmüm yapılması caiz değildir.

3) Kullanılmaları şüpheli olan artıklardır. Bunlar, yabanî olmayan merkeblerin ve bunlardan doğmuş katırların artıklarıdır. Başka temiz su bulunmayınca hem abdest alınır, hem de ihtiyat olarak teyemmüm yapılır. Şüpheli (meşkûk) bir su ile, şüpheli olmayan bir su birbirine karışacak olsa, tartıca ağır gelene itibar edilir. Bu iki su eşit olunca, yine ihtiyat olarak teyemmüm de edilir.

4) Necis (pis) sayılan artıklardır. Bunlar, köpek, kurt, aslan, kaplan, domuz ve benzeri hayvanların ve vahşi kedilerin artıklarıdır. Bunlar temizlikte kullanılamaz ve zaruret olmadıkça da bunlar içilemez.

54- Terler ve salyalar, ağızdan akan sular hüküm bakımından artıklar gibidir. Bu bakımdan artığı temiz olanın, ter ve salyası da temizdir. Artığı mekruh veya şüpheli (meşkûk) olanın, ter ve salyası da mekruh veya meşkûk (şüpheli) olur. Artıkları temiz olmayan hayvanların terleri ve salyaları da temiz değildir.

55- Bir arada bulunan kaplardan çoğunda temiz su ve az bir kısımda pis su bulursa, araştırma yapmak gerekir. Kapların hangilerinin temiz olduğu zan üstünlüğü ile tayin edilir. Ondan sonra da, tayin edilen sulardan içilir, abdest ve gusül temizliği yapılır. Çünkü hüküm kuvvetli olan hale göredir. Fakat temiz

olmayan kaplar temizlerden daha çok veya temizlere eşit olsa, yemekte ve içmekte kullanılmak için araştırma yapılabilir; ancak abdest ve gusül için araştırma yapmak gerekmez. Bu sular döküldükten veya hayvanların ihtiyacı için birbirlerine kanştırıldıktan sonra teyemmüm yapılır.

Kuyular Üzerindeki Hükümler

56- Kuyular, suları ne kadar çok olursa olsun, yüzeyleri yüz arşın (takriben altmış beş) metrekareye ulaşmadıkça yahut daima akıp giden bir su yolu üzerinde bulunmadıkça küçük sular (küçük havuzlar) hükmündedirler. Bu esasa göre, içlerine düşecek şeylerden dolayı haklarında aşağıdaki hükümler uygulanır.

57- Üzerlerinde pislik bulunmadığı bilinen insan veya eti yenen koyun ve deve benzeri hayvanların içlerine düşüp de diri olarak çıkmış oldukları kuyuların suyu pis olmaz. Yine katırın ve merkebin, atmaca, şahin, çaylak gibi yırtıcı kuşların, köpek, kurt, kaplan benzeri canavarların içine düşüp de diri olarak çıktıkları kuyuların da suyu pis olmaz; ancak ağızlarının salyasının düştükleri suya bulaşmaması lazım. Bulaştığı takdirde su, salyanın hükmüne bağlıdır. Hayvanın salyası temiz ise, artığı gibi su da temizdir (*). Salyası pis ise, su da pis olur. Bu durum daha önce bildirilmişti.

58- Bir kuyunun içine fare, serçe veya bunlardan birinin büyüklüğünde başka bir hayvan düşüp ölse, o hayvan henüz şişmemişse, bu hayvan kuyudan çıkarıldıktan sonra yirmi kova su kuyudan çekilip dökülür. Bu miktar suyun çıkarılması vacibdir. Bu mikdar su çıkarılmadıkça kuyunun suyu temiz olmaz. Böyle bir kuyudan otuz kova çıkarılması müstahab olur.

59- Bir kuyunun içine kedi, tavuk, güvercin veya bunlardan biri büyüklüğünde başka bir hayvan düşüp ölse de, henüz şişmeden çıkarılsa, o kuyudan kırk kova

su çekilir ki, bu mikdar su çıkarmak vacibdir. Elli veya altmış kova su çıkarılması müstahab olur.

60- Bir kuyunun suyuna, bir damla dahi olsa, kan, şarab, sidik gibi akıcı bir pislik karışsa, o su pis olur. Yine bir kuyunun içine domuz düşse yahut koyun, keçi ve bunlar büyüklüğünde bir hayvan düşüp öldükten sonra şişmiş olsa, yahut serçe ve fare büyüklüğünde küçük bir hayvan düşüp ölersek dağılsa veya tüyleri dökülse, o kuyunun dibinde bir kova su kalmayacak şekilde suyunun tümünü çıkarmak icab eder. Ancak kuyunun suyu çok olup devamlı olarak kaynamakta ise, iki yüz kova su çekmek yeterlidir; bu vacibdir. Üç yüz kova çıkarılması müstahabdır. Daha sağlamı, kuyunun içindeki su mikdarının kaç kova olduğu hesaplanarak o mikdar suyun çıkarılmasıdır. Bazı alimlere göre fetva, bu şekilde işlem yapmaktır.

61- Bir kedi köpekten korkarak yahut bir fare kediden veya bir koyun kurttan korkarak kaçıp da ölmeyecek şekilde kuyuya düşse, kuyunun bütün suyu pis sayılır. Çünkü bu hallerde hayvanların işemiş olmaları ihtimali kuvvetlidir. Fakat geçerli sayılan diğer bir görüşe göre, bu halde kuyu pis olmuş sayılmaz. Zaruret bakımından bu hal bağışlanmıştır.

62- Tavuktan çıkan taze bir yumurtanın ve yeni doğmuş bir kuzunun içine düştüğü su pis olmaz; ancak bunların üzerinde pislik bulunduğu bilirse, su pis olur.

63- Tercih edilen görüşe göre, bir kuyuya devenin, koyunun, keçinin, atın, katırın, merkebin, sığırın ve mandanın tersleri düşmekle o kuyunun suyu pis olmaz. Bu terslerin yaş yahut kuru, sağlam veya kırık olması arasında fark yoktur. Çünkü bunlardan korunmak çok zordur. Hele kırlardaki kuyularda bunlardan korunmak daha güçtür. Ancak kuyuya düşen bu pislik parçaları adet itibariyle çoğumsanıyorsa yahut her su çekilen kovada en az bir ve iki parça

görülürse, o zaman su temizliğini kaybetmiş olur. Bununla beraber daha güvenilir bir görüşe göre zaruret esas alınır. Şöyle ki: Evlerdeki kuyuları bu pisliklerden korumak güç olmadığı için, kuyuya düşmeleri halinde böyle kuyular pisleşir. Fakat kırlardaki kuyuları korumak güç olduğundan bu pislikler o kuyuları temizlikten çıkarmaz.

64- Kaz, tavuk, ördek gibi hayvanların tersleri suyu bozar. Onun için içine düştükleri kuyunun bütün suyunu boşaltmak gerekir. Çünkü bunların pislikleri galiz (ağır) necasettir.

65- Güvercin ve serçe gibi eti yenen kuşların tersleri, kuyularda ve kaplarda olan suları bozmaz. Eti yenmeyen kuşların tersleri de suyu bozmaz. (İmam Şafî'ye göre bunların tersleri suyu bozar.)

66- İmamı Azam ile İmam Ebû Yusuf'dan bir rivayete göre, yırtıcı kuşların tersleri kuyuların suyunu bozmaz; çünkü bunlardan kuyuları korumak güçtür. Mikdarları çok olmadıkça elbiseyi pis yapmazlar. Suyun vasıflarını bozmadıkça; çok olan suları da temizlikten çıkarmazlar. Fakat kaplardaki sular bozulmuş olur; çünkü bu kabları korumak mümkündür.

67- Bir kuyuda lâşeden (ölü hayvan kalıntısından) başka bir pislik görülse, pislik görüldüğü andan itibaren o kuyunun suyu pis sayılır. Artık o sudan abdest alınmaz, başka temizlik işinde de kullanılmaz. Su kuyusunda fare veya kedi ölüsü gibi bir lâşe görüldüğü zaman, eğer düşüş zamanı biliniyorsa, o vakitten itibaren kuyunun suyu pis sayılır. Fakat lâşenin kuyuya düştüğü zaman bilinmez de, kuyudaki ölü hayvan şişmiş, dağılmış veya tüyleri dökülmüşse, o kuyu üç gün ve üç geceden itibaren pislenmiş sayılır. Eğer kuyuda bulunan ölü hayvan şişmemiş, dağılmamış veya tüyleri dökülmemiş ise, bir gün ve bir geceden itibaren ihtiyaten o kuyu pis kabul edilir. Bu esasa göre o müddetler içinde alınan abdestler ve gusüller sahih olmamış demektir. Bunlarla kılınmış olan

namazların kazası lazım gelir. Aynı zamanda bu sularla yıkanmış olan pis elbiselerin tekrar yıkanmaları gerekir. Fakat o sularla pis olmayan çamaşırlar yıkanmışsa, onları tekrar yıkamak gerekmez. Bütün bunlar, "kesinlikle bilinen şey, şübhe ile gerçekliğini kaybetmez" kuralına dayanmaktadır. Bu mesele İmamı Azam'a göredir. İmameyn'e (Ebû Yusuf ve Muhammed'e) göre eğer inceleme sonunda kuyuda bulunan ölü hayvanın ne zaman kuyuya düştüğü anlaşılamazsa, görüldüğü andan itibaren kuyunun pis olduğu kabul edilir. Ondan önce kılınan namazlar kaza edilmez ve yıkanan çamaşırlar tekrar yıkanmaz. O ölü hayvan dışardan bir rüzgarla yahut başka bir sebeble kuyuya henüz düşmüş olabilir. Meydana gelen bir olayın en yakın zamana nisbet edilmesi esastır.

68- Pisenmiş bir kuyunun içinde bulunan sular kuruyup çekildikten sonra, tekrar suyu gelmeye başlasa, kuyu temizlenmiş sayılır; çünkü bu şekilde çekilip kaybolan pislik geri gelmez.

69- Kuyuların suyunu boşaltmada kullanılacak kovalar, orta büyüklükteki kovalardır. Bazı alimlere göre, yaklaşık olarak 5 kg. (1400 dirhem) su alacak büyüklükte olmalıdır. Bu kovaların tam ağızlarına kadar dolması gerekmez. Suyu pisenen kuyudan tayin edilen miktar su çekilince, kuyunun geri kalan suyu da, çamurları ve taşları da, kova ile kovanın ipi de, kovayı çekenin elleri de temizlenmiş olur. Çünkü bunların temizliği, kuyunun temizliğine bağlıdır. Bir kuyudan çekilmesi icab eden suyu bir günde çekmek şart değildir, ayrı günlerde çekilerek gereken miktar tamamlanabilir.

70- Akıcı kanı bulunmayan balık, çekirge, kurbağa, sinek, küçük yılan, akreb, su köpeği ve su hınzırı gibi hayvanların suda yahut başka bir sıvı içinde ölmesi ile o su pis olmaz. Böyle bir su ile abdest alınabilir.

71- Az su hükmünde olan bir su içine, az dahi olsa pislik düşmekle o su pis olur. Fakat bir oluktan akmakta olan su, bir ölü hayvan leşine (karada yaşayan ve kanı olan bir hayvan ölüsüne) veya başka bir pisliğe dokunup geçerse hemen pis olur mu? Bu konuda duruma bakılır. Şöyle ki: Suyun tamamı veya çoğu o pisliğin üzerine uğrarsa, su pislenmiş olur. Ancak üzerine suyun uğradığı pislik tamamen dağılarak eseri görülmez bir hale gelmiş olursa, o zaman su pislenmiş olmaz, temiz sayılır. Yine suyun az bir kısmı böyle bir pisliğe uğrasa, yine su temizliğini kaybetmiş olmaz. Ancak suyun dokunduğu pislikten suda bir iz kalmış olursa, temizlikten çıkar.

72- Pisliğin üç vasfından biri (renk, koku ve tad) kuyunun suyuna geçmeyecek şekilde, kuyu ile tuvalet arasında mesafe bulursa, o kuyunun suyu pis sayılmaz(**). Fakat pisliğin üç vasfından biri suya geçmiş olursa, kuyu pis olur. Tuvaletle kuyu arasında bulunan mesafe uzak bile olsa, yine bu durumda kuyunun suyu pis sayılır.

(*) Bütün bu bahisde sözü geçen temizlikten din bakımından ibadetlerin yapılmasına engel olan hades ve habesin giderilmesinin kastedildiğini, yoksa tıbbî ve fennî temizlik kastedilmediğini önemle kaydetmek gerekir. (**) 57. paragrafın dipnotuna bakınız. (Yukarıdaki * dipnottur.)

Din Yönünden Temiz Sayılan Şeyler

73- Aslen bütün yeryüzü, bütün madenler, bütün sular, bütün otlar, ağaçlar, çiçekler ve meyvalar, domuzdan başka hayvanların üzerlerinde pislik olmamak şartı ile bedenlerinin dışı temizdir. Bunların dokunması ile elbiseler pislenmiş olmaz. Domuzun sadece kılları, zaruret dolayısıyla badana yapmak ve ayakkabı dikmek için kullanılabilir. Bunlarla yapılan badana ve dikilen ayakkabı pis sayılmaz.

Yine bir su kovası, domuz kılları ile yapılmış olan bir fırça ile boyanmış olur da, boya kuruyarak suda boyadan bir iz kalmazsa, yine kova temiz sayılır; onunla kuyudan su çıkarılabilir. O kıllardan az bir miktar suya düşse de, su bozulmuş olmaz. Bu hüküm İmam Muhammed'e göredir. Tercih edilen de bu görüştür. İmam Ebû Yusuf'a göre, bu kıllar içine düştüğü suyu bozar. Çünkü bu kılların kullanılışı bir zaruret sebebiyle caiz görülmüştür. Bunların su içine düşmeleri zaruret dışında kalır. Bu kılların fırça olarak kullanılmaları da hoş görülmemektedir. Bunların yerine kullanılacak başka bir şey bulunduğu zaman, kullanılmamaları şübhesiz ki daha iyidir. Şunu da belirtelim ki, bir şeyin temiz sayılması, onun yenip içilmesinin helal olmasını gerektirmez. Nice zehirli sular ve nice sarhoşluk veren otlar vardır ki, bunlar temiz oldukları halde yenip içilmeleri haram bulunmaktadır.

(Malikî'lere göre, köpek ile domuz dahil, her canlı hayvanın bedeni temizdir.)

74- Domuzdan başka olarak boğazlanıp kanları akıtılan bütün hayvanların deri, ciğer, yürek, dalak ve damarları ile etleri arasında kalıp akmayan kanları temizdir. Bu boğazlamanın din usulüne göre yapılmış olması görüşü daha kuvvetlidir. Bit, pire ve tahta kurusu kanları da böylece pis değildir.

75- Su içinde yaşayan hayvanlardan suda ölen balıklar ve diğer hayvanlar temizdir. Bununla beraber bu deniz hayvanlarından bir kısmının yenmesi haramdır. Sekizinci kitaba bakılsın.

76- Domuzdan başka olan hayvanların, boynuz, tırnak, kemik, kıl ve tüyleri gibi içlerine kan girmeyen organları ve tabaklanan derileri hayvanların ölümleriyle pis olmaz. Sahih olan görüşe göre, sınırları temiz değildir. Çünkü bunlarda acı duyacak kadar bir canlılık bulunmuştur.

77- Misk kedisi temizdir, yenmesi de helaldir. Miskin göbeği de temizdir. Zibad denilen yağ da temizdir.

78- Henüz ot yememiş süt kuzularının kursakları temizdir. Bunlar ister boğazlansın, ister boğazlanmasınlar, bunlardan peynir mayası yapılabilir.

79- Tavuğun ölümünden sonra çıkan yumurta temizdir, yenebilir. Ölmüş bir koyunun memesinden çıkan süt de temizdir. Bu süt İmamı Azam'a göre içilebilir, iki İmama (Ebû Yusuf ve Muhammed'e) göre süt temiz ise de memenin pis olmasından dolayı içilmez.

80- Kokmuş et, ekşimiş yemek, acılaşmış yağ, kokup kurtlanmış et veya peynir bu durumda temizliğini kaybetmiş olmaz. Fakat bunların zararlı olmaları itibariyle yenmeleri uygun olmaz.

81- Ev kedilerinin sidiği, dokunduğu kapları ve içine düştüğü suyu pisleştirir. Bir zaruret olduğu için elbiselere dokunması ile elbise pis sayılmaz. Yine farelerin de sidiği suları temizlikten çıkarır. Ancak yenecek ve içilecek şeylere az miktarda dokunan fare sidikleri ve tersleri, yiyecek ve içeceklerde tadları belirmeyince bağışlanmıştır. Çünkü bunlardan korunmak zordur. Diğer bir görüşe göre, hem kedinin hem de farenin sidikleri suları da bozar, elbiseleri de bozar. Bunun için ihtiyat yolunu seçmelidir.

82- İğne ucu yahut iğne deliği kadar küçük olan sidik serpintileri bir bedene yahut bir yere veya elbiseye sıçarsa o yerler pis sayılmaz. Fakat böylece suya sıçrayan olursa, bu bağışlanmaz; durgun ve az olan suyu pisletir. Çünkü bu gibi sıçrantılardan suyu korumak kolaydır.

83- Akar veya durgun bir halde olan suya pisliğin düşmesinden dolayı sıçrayan damlalar temizdir. Ancak damlalarda pislik izi olursa, o zaman pis sayılırlar.

84- Heladan, ahırdan ve hamamdan çıkan buharların oluşturduğu su damlaları temiz sayılır. Fakat pis sayılan bir şeyden sıkılarak çıkarılan sıvılar temiz değildir.

85- Caddelerin gerek sert ve gerek yumuşak olan çamurları, pislikten arı olmasa da temiz sayılır. Elbiseye sıçrayan böyle çamurun tümünün pis olduğu belli değilse, bu elbise ile namaz kılmak sahihtir.

86- Bir cenazenin üzerinde pislik yoksa, onun yıkanması halinde meydana gelen yıkantı temizdir, namaza engel olmaz. Fakat ölü üzerinde pislik varsa, o halde yıkantısı da pistir; ancak yıkama işi ile uğraşılırken sıçrantılardan korunmak güç olduğu için bunlar bağışlanmıştır.

87- Necaset yıkantısı da pistir. Temizlenmesi üç kez yıkamakla olan şeylerin dördüncü kez yıkantısı temiz olur.

88- Pis yerler üzerinden esip gelen bir rüzgarın dokunduğu elbise ve kumaşlar pis olmaz. Ancak elbise veya kumaşlarda pislik eseri görülürse o zaman pislenmiş sayılırlar.

89- Ancak sıkılmak suretiyle damlayabilecek kadar ıslak olan bir bohçaya temiz elbiseler sarılır da, bu elbiselerde pislik eseri görülmezse, elbiseler temiz sayılır. Yine kurumuş halde bulunan pis bir yer üzerine serilen çamaşırdaki pislik eseri bulunmazsa, o çamaşırın ıslaklığı pis yer üzerinde görülse bile pislenmiş olmaz.

90- Bir kimse pis bir yatak veya pis bir yer üzerine yatıp uyumuş olsa, adam pisenmiş sayılmaz. Ancak terinden veya ayağındaki bir yaşlıktan dolayı pislüğün eseri elbisesinde veya bedeninde görülürse, bu pisliklerin yıkanması gerekir.

91- Keçi ve koyun benzeri hayvanların memesine yapışmış olan pisliklerin sağılan süt içine düşmesiyle süt pis olur. Fakat süt sağılırken sütün içine kuru olarak düşen bir iki parça pislik henüz dağılmadan hemen çıkarılıp atılırsa ve sütte de bir iz bırakmazsa, o süt temizdir. Bu miktar bağışlanmıştır; çünkü bundan korunmak güçtür.

Din Yönünden Temiz Sayılmayan Şeyler

92- Maddeleri bakımından dinde temiz sayılmayan şeyler, namaza engel olan miktarları bakımından iki kısma ayrılır: Ağır pislik ve Hafif pislik. Ağır pislikler şunlardır:

1) İnsanların sidikleri, tersleri, menileri, idrardan sonra gelen vedîleri (kalın akıntı) ve şehvî bir istekten sonra gelen mezîleri, ağız dolusu kusuntuları, organlardan çıkıp akan kanları ve bedenlerinden kesilip düşen et ve deri parçaları...

Kadınlara ait adet ve lohusalık kanları ile, devamlı bir şekilde gelen istihaze kanları da bu ağır necasetler kısmına girer. (Şafî ve Hanbelîlere göre menî temizdir.)

2) Eti yenmeyen hayvanların sidikleri, ağızlarından gelen salyaları, akan kanları ve kuşlardan başka bütün hayvanların tersleri... Yarasanın sidiğinden ve tersinden sakınmak mümkün görülmediği için temiz sayılır.

3) Eti yenen hayvanlardan tavuk, kaz ve ördeklerin tersleri...

4) Lâşeler (ölü hayvanlar): Karada yaşayan ve boğazlanmaksızın ölen yahut din kurallarına uyulmaksızın kesilen kanlı hayvanlar ve bunların tabaklanmamış derileri... İşte bu gibi hayvanlara Meyte (lâşe) denilir. Kaz ve ördek ölüleri de böyledir. (Malikîlere göre, ölü hayvanın eti pis olduğu gibi, derisi, kemiği, sinirleri de temiz değildir. Kılları ve yünleri ise temizdir. Şafîilere göre ise, ölü hayvanın tüylerine ve kıllarına, tımaklarına varıncaya kadar bütün cüzleri pistir. Çünkü bu cüzlerin hepsine canlılığın geçişi vardır.)

5) Şarab ittifakla ve diğer sarhoşluk veren içkiler çoğunluk görüşü ile pistir. Çünkü bunların hepsi akla ve sağlığa zararlıdır. Hepsi dince yasak şeylerdir. Bunlardan kaçınmak dince istenmektedir. Bunlara yasağın konması ve bunlardan nefret edilmesi de bu hikmete bağlıdır. Hele ibadetlerde temizliğe ve paklığa riayet edilip ihtiyatlı davranmak en önemli işlerdendir. İbadetlerin tam bir temizlik içinde Allah'ın emrine uyularak yapılması farzdır. (Şafîî Mezhebine göre de, sarhoşluk veren bütün içkiler, az olsun veya çok olsun temiz değildir.)

Hafif Olan Pislikler

1) Atların ve eti yenen koyun, geyik gibi ehlî hayvanların ve yabanî hayvanların sidikleri hafif pisliktir. Bu hayvanların tersleri İmam Azam'a göre ağır pisliktir. İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre ise hafif pisliktir. Fetva, bu iki imama göredir. Katırlarla merkeblerin tersleri hakkında da ihtilaf vardır.

2) Etleri yenmeyen hayvanlardan atmaca, çaylak ve kartal gibi havada pisleyen kuşların tersleri...

3) Her hayvanın karaciğerine bağlı olan öd kesesi ve işkembesi, tersinin hükmüne bağlıdır. Koyunun tersi hafif olduğu gibi, onun öd kesesi ve işkembesi de hafif pisliktir.

Temiz Olmayan Şeylerin Hükümleri

93- Temiz olmayan şeyler: Gerek ağır olsun, gerek hafif olsun, maddî şeyleri kirletmek hususunda eşittirler. Bu yönden pislikler ağır ve hafif kısımlarına ayrılmaz. Ancak namazın sahih olmasına engel olmak veya olmamak bakımından bu iki kısım esas alınarak aşağıdaki hükümler uygulanır.

94- Ağır necaset sayılan bir şeyin: Katı ise üç gramdan, sıvı ise el ayasından daha geniş olan miktarı, giderilmesi mümkün olunca, namazın sıhhatine engel olur. Bu anılan ve ondan daha az olan miktarlar ise az necasettir, namazın sıhhatine engel olmaz; bağışlanmış sayılır. Buna göre namaz kılanın elbisesinde veya ayaklarını basıp namaz kıldığı yerde, yaklaşık olarak üç gramdan çok katı olan ağır pislik bulunursa, onun namazı sahih olmaz. Secde ettiği yere gelince, bu hususda İmam Azam'dan iki rivayet vardır. İmam Muhammed'e göre, burada aynı miktar necaset sebebiyle namaz sahih olmaz. Fakat İmam Ebû Yusuf'a göre sahih olur.

95- Hafif pisliğe gelince: Bunların bulaştığı beden organlarının ve elbiselerin dörtte birinden azı namaza engel olmaz. Bu az miktar sayıldığı için bağışlanmıştır. Bu mikdardan fazla olan pislikleri gidermek mümkün olduğu zaman, namazın sıhhatine engel olurlar. Yine: Bir meste bulaşan böyle hafif bir pislik, mestin topuklardan aşağı olan kısmının dörtte birinden az ise, bağışlanır; fazla ise bağışlanmayıp namaza engel olur. İmam Ebû Yusuf'a göre, enine ve boyuna yalnız bir karış miktarı bulaşması bağışlanmıştır. Bedenin ve elbisenin bundan fazlasına bulaşması namaza engel olur. Bununla beraber imkan olunca, bedenin, elbisenin ve namaz kılınacak yerin, pislik çok az bile olsa, temizlenmesi bir fazilettir. Bir pisliğin az bir miktarı ile namaz kılınması sahih ise de keraheti vardır. Bunu gidermeden namaz kılmamalıdır.

Temizleme Yolları

96- Pis olan eşyayı temizlemek için, cinslerine göre değişik yollar vardır. Temizleme yolunun başlıcası su ile yıkamak ve kaynatmak usulüdür. Diğerleri, silmek, kazımak, ovalamak ve yakmak suretiyle temizlemedir. Bunları sırasıyla anlatıyoruz:

1) Su İle Yıkayarak Temizleme Hades (Hükmen necaset) denilen abdestsizlik, cünüblük ile hayız ve nifas halleri, her çeşit temiz mutlak sularla giderilir. Bu sulardan bulunmayınca abdestsizlik gibi, hades halleri teyemmümle giderilir, ileride açıklanacaktır. Hubus (hakikî necaset) denilen pislikler de temiz olan mutlak ve mukayyed sularla temizlenir. Örnek: Maddî bir pislik, yağmur, dere ve deniz sularıyla giderilebildiği gibi, çiçek suları ile, meyve ve sebzelerden çıkan sularla ve içinde nohut veya mercimek gibi şeyler ıslatılmış sularla da giderilebilir. Fakat temiz olmayan sularla, yağlı ve yapışkan sıvılarla, akıcılık ve incelik vasfını kaybeden sularla pislikler giderilmez. Görünür halde olan pislikler, izleri (renk, koku ve maddeleri) giderilinceye kadar su ile yıkamakla temiz olurlar. Bir defa yıkamakla tamamen pislik giderilmiş olursa, sahih olan görüşe göre, bir daha yıkanması gerekmez. Eğer pisliğin rengi, bulaştığı yerden kaybolmayacak halde ise, o eşya, kendisinden bembeyaz su akıncaya kadar yıkanır. Pis boya ile boyanmış elbise ve kaplar gibi...

Görülemeyen bir pisliğin bulaşmış olduğu eşya, bir kap içine konarak üç kez yıkanır ve her defasında sıkılmakla temiz olur. Sıkmak, yıkayıcının kuvvetine göre olur. Son sıkımda, hiç su damlamayacak şekilde sıkılmak gerekir. Böylece hem yıkanan şey; hem yıkayıcının eli, hem de kullanılan kap temizlenmiş olur. Başka başka kaplarda pis eşya yıkanmış olursa, birinci kap üç kez, ikinci kap iki kez ve üçüncü kap da bir kez yıkanmakla temizlenmiş olur. Köpeğin yaladığı bir kap da, üç kez yıkanmakla temizlenir. Bununla beraber pis şeyin koku ve tadı kalmamalıdır. Ancak kokusunun giderilmesi mümkün olmazsa, o zaman koku eserinin bulunması bağışlanır.

Pis olan bir şeyi su ile yıkamak hususunda akar su, durgun su ile kap içinde yıkamak veya kap içinde yıkamamak bakımından bir fark yoktur. Yeter ki su berrak bir duruma gelsin. Bu yıkamada sıcak su veya sabun gibi temizleyici maddelerin kullanılması şart değildir, güçlük olmadığı zaman bunların kullanılması tercih edilir. Keçe ve benzeri, sıkılmaları mümkün olmayan pis eşyalar kap içinde üç defa yıkanır ve her yıkayıpta pis eşyanın suyu süzülür ve damlaları kesilinceye kadar bırakılmış olursa, temizlenmiş sayılır. Fazla kurutulması gerekmez. Böyle bir eşya akarsu içine bırakılırsa veya üzerine sular dökülerek yıkanır, onda pislik izi kalmayınca temiz olur. Ayrıca sıkılıp kurutulmasına ve tekrar tekrar suya sokulmasına gerek yoktur. Pis olan bir kına ile boyanan bir organ üç kez yıkanmakla temiz olur. Kınanın organ üzerinde kalan rengi bir zarar vermez. Bir organa değen kan ve benzeri bir maddeyi üç kez yalayıp tükürmekle izi giderilmiş olursa, hem organ ve hem de yalayanın ağzı temiz olur. Toprakta yapılarak ateşte pişirilen kaplar pisleşince, her defasında damlaları kesilinceye kadar suyu sıkıtılmak şartı ile üç kez yıkanır. Bir görüşe göre, bu gibi kapların yenisi ateş alevine tutulmakla temizlenir. Tahtadan yahut topraktan yapılmış yeni kaplar pisleşince, üç kez yıkanır ve her defasında kurutulur. Pisliğin rengi ve kokusu tamamen gidince bu eşya temiz olur. Çünkü bu eşyaların o pisliği emmiş olmaları düşünülebilir.

İçine murdar bir şey düşmüş olan zeytinyağı ve benzeri bir yiyecek, bir kap içinde üzerine üç defa su döküldükten sonra çalkalanır ve her defasında suyu süzülerek yiyecek madde alınır, temizlenmiş olur.

Temiz olmayan bir su içinde kalarak şişen buğday ve arpa gibi şeyler üç defa temiz suda ıslatılır ve her defasında kurutulup suyu çekildikten sonra temizlenmiş olur. Görülmeyen bir pislik, bedeninin veya çamaşırının hangi tarafına dokunmuş olduğu bilinmez yahut unutulmuş olursa, o bedeninin veya çamaşırının bir tarafı yıkanınca, sahih olan görüşe göre, her tarafı temizlenmiş sayılır. Fakat bedeninin veya çamaşırının tümünü yıkamak daha uygun düşer. Üzerinde necaset veya meni bulan kimse, bunun ne zaman bulaştığını

bilemezse, necaset için son abdest bozduğu, meni için de, son uyku uyuduğu zamandan itibaren kılmış olduğu namazları tekrar kılar.

Bir çeşmenin su boruları pislenmiş olsa, içinde akacak temiz su ile borularda necasetin izi kalmadığı anlaşıldığı anda temizlenmiş olur.

2) Suda Kaynatma ile Temizleme İçine pis bir şey karışan ve yüzeyi 65 metre kareden küçük olan süt, pekmez ve bal gibi sıvı şeyler, asıl miktarlarına düşünceye kadar temiz su ile kaynatılır. Üçüncü ameliye yapılmakla bunlar temizlenmiş olur. Çünkü böyle yapmakla temiz olmayan şeyin aslında bir değişiklik meydana gelir. Usulüne göre boğazlandıktan sonra, henüz bağırsakları çıkarılmadan, tüylerini yolmak için kaynar suya atılmış olan tavuk ve benzeri hayvan pislenmiş olur; artık temizlenmez. Çünkü pis suyu içine çekmiş olur. Onun için böyle bir hayvan kesildikten sonra, üzerindeki akar kanını, hem de içini çıkardıktan ve yıkadıktan sonra kaynar suya atmalıdır. İşkembe de yıkanıp temizlenmeden önce kaynar suya atılırsa bir daha temiz olmaz. Fakat henüz kaynar hale gelmemiş suya atılıp çıkarılırsa, temiz su ile yıkanarak temizlenmiş olur. Kaynar suyu içine daha çekmeden hemen sudan çıkarılırsa yine yalnız yıkamakla temiz olur.

3) Ateşe Sokmak Yolu İle Temizleme Pis su verilen bir bıçağın hem içi, hem de dışı pis olur. Bu durumda onun dışı yıkanmakla veya temiz bir bezle silinmekle temizlenir. Artık o bıçakla karpuz ve et gibi yiyecekler kesilip yenebilir. Fakat bu halde bıçağın sadece dışı temiz olduğundan üzerinde onu taşıyanın namazı sahih olmaz; çünkü iç kısmı pistir. İç kısmının temizlenmesi için ateşin içine konur ve üç kez veya bir kez ona temiz su verilir. Pis çamurdan yapılan testi ve çanak gibi şeyler, ateşte pişip onlarda pislik eseri kalmayınca temizlenmiş olur. Boğazlanmış bir hayvanın kellesi üzerinde veya herhangi bir maden parçası üzerinde bulunan kanlar, ateşe sokulup kaybolmakla o şeyler temizlenmiş olur. İçlerine yaş pislik dokunmuş olan fırınlar ve tandırlar, içlerinde yanan ateşle temizlenmiş olurlar. Artık onlarda ekmek pişirilebilir. 4) Silmek Yolu ile Temizleme Bıçak, cam, abanos, cilalı tahta, düz mermer ve tepsi gibi şeyler,

kuru veya yaş pislikle kirlenirlerse, yaş bir bezle veya süngerle veya toprakla veya yaprak benzeri birşeyle silinirler de, pislüğün izi kalmadığına kanaat getirilirse, bunlar temizlenmiş olur. Buna göre kana bulaşmış sonra da temiz bir bezle veya toprakla tamamen silinmiş olan bıçağın veya kılıcın taşınması ile namaz bozulmaz.

5) Kazımak ve Ovalamak Yolu İle Temizleme Pislği emmeyecek bir halde olan mest ve ayakkabı benzeri şeylere, hayvan tersi gibi görünür bir necaset dokununca, su ile temizlenebilir. Ayrıca bıçak ve benzeri şeylerle kazımakla ve yere sürüp ovalamakla da temizlenir. Fakat sidik gibi görünmeyen necaseti ancak yıkamakla temizlemek mümkündür. Elbiseye ve bedene dokunan pislği de kazımak veya toprağa sürmek yeterli değildir, bunu yıkamak gerekir. İnsanların kurumuş olan menileri ovalamakla temizlenebilir. Dokunmuş olduğu elbise astarlı olsa da, yine ovalamak yeterlidir. Fakat yaş halde olan meniye mutlaka su ile yıkamak gerekir. Bununla beraber elbiseye dokunup kurumuş olan bir meni, ovalanmakla temizlendikten sonra, o elbise ile namaz kılınabilirse de, o yer sonra ıslanmış olsa, sahih kabul edilen görüşe göre pislik hali geri döner; onu tekrar kurutup ovalamak veya yıkamak gerekir. Pislenden bir çukur veya kuyu, artık pislüğün bulaşmadığı inancına varıncaya kadar çevresinden kazınmakla temiz olur.

6) Kurumak ve Toprak Sermekle Temizleme Yeryüzü ve yeryüzünde temelli olan herhangi bir şey pislence kuruyarak temizlenir. Şöyle ki: Pis olan bir yer parçası, güneş, rüzgar ve ateşle kuruyup üzerindeki pislüğün izi kalmazsa, temizlenmiş olur. Böyle bir yer üzerinde namaz kılınabilir, fakat bu toprakla teyemmüm yapılamaz. Çünkü böyle bir toprak temiz ise de temizleyici değildir. Yerde sabit bulunan ot, ağaç, döşenmiş taş, tuğla ve kiremit benzeri şeyler de bunlara dokunan pislüğün izi kalmamak üzere kurumakla temizlenmiş olur. Fakat yerde sabit olmayıp koparılmış veya çıkarılmış bulunan otlar, ağaçlar, taşlar, tuğlalar, kerpiçler ve benzeri şeyler, kendilerinde pislik eseri kalmadığı inancına varıncaya kadar su ile yıkanmakla temizlenirler; kurumakla temiz

sayılmazlar. Ancak cilalı olmayan sert ve katı olan taşlar, yerden ayrılmış olsalar bile, kurumakla temizlenirler; değirmen taşları gibi. Çünkü bunlar pisliği içlerine çektiğinden yeryüzü hükmündedirler. Pis olan bir yer parçası, pisliğin izi kalmayınca kadar üzerine su akıtılmakla veya pisliğin kokusu kalmayacak derecede üzerine temiz toprak sermekle temizlenir.

7) Suyun Akması veya Kaybolması Yolu ile Temizleme İçine pislik düşmüş olan küçük bir su, bir havuz ve su dolu bir hamam kurnası, bir taraftan veya üstündeki musluktan temiz su gelip akıp gitmekle, pisliğin eseri kalmamışsa temiz olur. Bu bir akar su hükmünde olur. Fakat gelen suyun havuz altından akıp gitmesi yeterli değildir. Pis olan bir kuyunun suyu çekilip kaybolunca o kuyu temizlenmiş olur. Bundan sonra gelen suyu pis olmaz. Çünkü giden pislik artık geri dönmez.

8) Hal Değişme (İstihale) Yolu ile Temizleme Pis olan bir madde temiz olan bir madde haline dönüşürse temiz olur. Örnek: Bir merkeb veya bir domuz, diri veya ölü olarak tuzlaya düşüp de tuz haline gelse temiz sayılır. Yine bir yığın gübre toprak kesilse, tezek yanıp kül olsa, şarab sirkeye dönse, misk ahusunun kanı miske dönse bunlar temizlenmiş olurlar. Pis bir toprak altüst edilmekle, pis bir zeytinyağı sabun haline getirilmekle temizlenmiş olur. Bir şıra veya şarab, içine herhangi bir pislik düşüp dağıldıktan sonra sirke yapılmakla temizlenmiş olmaz. Bunların içine fare düşmeside aynıdır. Yine pis olan bir süt peynir yapılmakla veya pis bir buğday öğütülmekle veya unundan ekmek yapmakla, pis bir susamdan yağ çıkarılmakla temiz olmaz. Çünkü bunlarda hal değişikliği yoktur.

9) Bazı Davranışlar Yolu İle Temizleme Harmanda döğülen buğday ve arpa gibi yiyeceklerin bilinmeyen bir miktarı hayvanın kaşanması ile pislendikten sonra, o pis miktarına eşit veya daha ziyade ondan çıkarılsa, geri kalan temiz sayılır. Çünkü bunun bütününde temizlik asıldır ve muhakkaktır. Temiz olmayan miktarın hangi kısımda kaldığı da şübhelidir, bilinmemektedir. Asıl olan temizlik, şübhe ile kaybolmaz. Böyle bir buğday ve benzeri şeyler bölüşülmekle

veya kısmen yıkanmaktada temizlenmiş olur. Yarısından azı veya bilinmeyen bir miktarı pis olan bir pamuk yığını hallaç tarafından tamamen atılınca temizlenmiş olur; fakat çoğunluğu pis ise temizlenmez.

10) Boğazlama ve Tabaklama Yolu ile Temizleme Domuzdan başka herhangi bir hayvanın derisi, meşru şekilde boğazlanmakla temiz olur. Böyle bir hayvan derisi üzerine namaz kılınabilir. Etine gelince: Eğer eti yenen hayvanlardan ise, eti de temiz olur. Fakat eti yenmeyen hayvanlardan ise, sahih olan görüşe göre, eti temiz olmaz. Böyle bir etten 3 gr. kadar bir kimsenin üzerinde bulunsa, onun namazı sahih olmaz. Boğazlanmasıyla eti temiz sayılsa bile, yenmesi caiz olmaz. Çünkü her temiz olan şeyin yenmesi gerekmez. Domuzdan başka her hayvanın derisi tabaklanmakla da temiz olur. İki çeşit tabak yapılır: Biri hakikî tabaktır ki, şap, mazı, tuz ve benzeri kimyasal maddelerle yapılır. Bu uygulama ile deriler ve postekiler koku ve rutubetten kurtulur. Diğer çeşit tabak da, hükmen tabaktır ki, deri ve postekilere toprak serpmekle, güneşe, havaya ve rüzgara karşı bırakmakla yapılır. İşte bu iki çeşit tabaklama usulünden biri ile işlem gören bir deri temizlenmiş olur. Böyle bir deri üzerinde namaz kılınır, böyle bir deriden yapılmış olan bir elbiseyi giyenin namazı da sahih olur. Tabak yapılmakla postekilerde olan pis yaşlık kaybolur. Domuz derisi ise, bütün eczaları ile pis olduğu için tabaklanmakla temizlenmez. İnsan derisi, hürmet ve kerametinden dolayı tabaklanmaz. Tabaklanmakla temizlense de, asla kullanılamaz. Yabancı ülkelerde pis maddelerle tabaklandıkları bilinen deriler, üç defa yıkandıktan sonra ancak onlarla namaz kılınabilir. Şübheyi gidermek için, durumları kesinlikle bilinmeyen böyle derileri yıkamak bir ihtiyattır.

11) İstinca (büyük abdest temizliği) ve İstibra (küçük abdest temizliği) Yolu ile Temizleme

Kan, meni, sidik ve gaita gibi pisliklerin çıkmış oldukları yerleri temizlemek gerekir ki, buna "İstinca" denir. Bu temizleme, avret yerlerini yabancılara göstermeksizin su ile, yoksa küçük taşlarla yapılır. Önce taşlarla, sonra su ile

yapılması daha uygundur. Fakat kemik, kireç, kömür, tezek, bez, pamuk ve kağıt gibi şeylerle istinca mekruhtur.

Su ile istincanın sağlık yönünden yararları çoktur. Bu konuda tıb kitaplarında önemli bilgiler vardır. İstinca yerini taşarak namazın sıhhatini engelleyecek kadar fazla olan pislikleri yıkamak farzdır. Erkekler idrar yaptıktan sonra, sidik sızıntısının kesilmesini beklemeleri gerekir ki, buna "İstibra" denir. İstibra usulü her insanın bünyesine göre değişiktir. Bekleyerek, biraz yürüyerek, ayakları hareket ettirerek ve öksürerek yapılır. İdrarın kesildiğine kanaat hasıl olunca, istinca (su ile yıkama) yapılır. Çünkü idrar yaşlığın bulunması, idrarın damlaması gibi abdestin sıhhatine engeldir. İstinca'da temizliğe fazla dikkat edip idrar ve benzeri pislik eseri bırakmamaya "İstinka" denir. İstinca'dan sonra ayağa kalkmadan temiz bir bez parçası ile veya sol el ile kurulmalıdır. Böylece temizlik için kullanılan suyun kalıntılarını gidermeye çalışmalıdır. Bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: "İdrardan çok korununuz; çünkü kabrin bütün azabı ondandır." Bunun için idrardan son derece sakınmalı ve temizliğe dikkat etmelidir. Kadınlara "İstibra" gerekmez. Onların bir müddet beklemeleri yeterlidir. Ondandır istinca edip abdest alabilirler. İstinca ile istibranın bazı edebleri vardır. Onlar da şunlardır: Helaya girerken "Allah'ım! Pislikten ve pis olmaktan sana sığınırım" diye dua edilir. Helaya sol ayakla girilir ve heladan sağ ayakla çıkılır. Helada kibleye yönelik oturmamalı, arkayı da kibleye çevirmemelidir. Bunları yapmak mekruhtur. Rüzgara karşı, bir özür yokken ayakta, karınca ve benzeri böceklerin yuvalarına, abdest ve gusül alınacak sulara işemek mekruhtur. Yol üzerine, mescit civarına, mezarlığa, durgun ve akarsulara, ırmak kenarlarına, ağaç altlarına abdest bozmak da mekruhtur. İnsanların görebileceği bir yerde istibra yapılması da edebe aykırıdır. Helada iken konuşmamalı, din ve dünya işleri düşünülmemelidir. Avret yerine ve çıkan pisliklere bakmamalıdır. İdrarın içine tükürülmemelidir. Oruçlu olmayan kimse istinca ederken ayaklarını birbirinden uzak tutmaya çalışmalı ve gevşek

oturmalıdır. Temizlenme bakımından daha iyi olduğu için böyle yapmak mendubdur.

Özürli Kimselere Ait Bazı Meseleler

97- Abdesti bozup da devam eden illete Özür denilir. Çoğulu A'zar gelir. Erkek olan özür sahibine "Ma'zur" kadma da "Ma'zure" denir. Örnek: Zaman zaman kısa fasılalarla burun kanaması, herhangi bir organdan kan çıkıp devamlı akması, bir ağrıdan dolayı gözün irinle sulanması, meme ve kulak gibi organlardan irin ve benzeri bir suyun akıp durması, mesaneden gayri ihtiyarı idrar çıkıp zaman zaman devam etmesi, kendini tutamayacak şekilde ishahin bulunması veya yel çıkması birer özürdür. Bu haller kimde bulunursa o mazur veya mazure sayılır.

98- Bir illetin özür sayılabilmesi için bir müddet kısalığı bulunması şarttır. Şöyle ki: Bir özür, önce abdest alınıp namaz kılınacak kadar bir zaman kesilmemek üzere tam bir namaz vakti devam etmelidir. Sonra da her namaz vaktinde hiç olmazsa bir kez daha o illet meydana çıkıp durmalıdır ki, bu illet sahibi özürli sayılsın. Mesela: Bir kimsenin burnu, bir gün öğle vaktinin başından sonuna kadar, bir abdest ile bir namaza müsait olmamak üzere kanayıp da bu durum, sonra gelen her namaz vaktinde bir kez olsun meydana gelecek olursa, o kimse özürli (mazur) olmuş olur. Fakat böyle bir özür, tam bir namaz vakti içinde bir kez olsun meydana çıkmazsa, artık özür kesilmiştir, sahibi de özürli olmaktan çıkmıştır.

Özrün Hükümü

99- Özürli olan kimse, her namaz vakti abdest alır. O vakit içinde aldığı abdestle -abdesti bozacak bir başka şey olmadıkça- dilediği kadar farz ve nafîle namaz kılabilir. Kazaya kalmış namazları kılabilir. Vitir namazı ile bayram ve

cenaze namazlarını da kılabilir. Ancak illet devam etmelidir. Misal: Özürlü bir kimse, sabah namazı için tam vaktinde abdest alsa, bu abdest, sabah namazı vaktinin çıkmasına kadar devam eder. Bu vaktin çıkması (güneşin doğması) ile son bulur. Artık vakti çıktıktan sonra o abdest ile başka namaz kılınamaz. Ancak muvakkat bir zaman için özrü kesildikten sonra abdest almışsa ve henüz özrü de belirmemişse, başka bozacak bir halde olmamışsa, vaktin çıkması ile abdesti bozulmuş olmaz. Fakat özürlü kimse, güneşin doğmasından sonra abdest almış olursa, onun abdesti öğle vakti çıkıncaya kadar devam eder, dilediği namazları kılar. Yeter ki, kendisinden abdesti bozan başka bir hal çıkmasın. Sonuç: Özürlü olanların abdestleri, namaz vaktinin girmesi ile bozulmaz; vaktin çıkması ile bozular. Bu hüküm İmamı Azam'a göredir. Sahih olan da budur. İmam Ebû Yusuf'a göre: Özürlünün abdesti, hem namaz vaktinin girmesiyle, hem de çıkmasıyla bozular. Bu bakımdan güneş doğduktan sonra özürlünün aldığı abdest, öğle vaktinin girmesi ile bozular. İmam Züfer'e göre ise, özürlünün abdesti, yalnız namaz vaktinin girmesi ile bozular; çıkması ile bozulmaz. Bu bakımdan, özürlünün sabah namazı için aldığı abdest, güneşin doğup vaktin çıkması ile bozulmaz. Ancak öğle vaktinin girmesi ile bozular. (İmam Şafi'ye göre, özürlünün her namaz için ayrı ayrı abdest alması gerekir. Bunun abdesti, kıldığı namazın sona ermesi ile bozular.)

100- Bir özürlünün özrü kesilmişken, abdesti bozan başka bir halden dolayı abdest aldıktan sonra özrü yine meydana çıkarsa, abdesti bozulmuş olur, yeniden abdest alması gerekir. Çünkü önceki abdesti, bu özür sebebi ile değildi. Fakat özrü kesilmediği halde, vakit içinde özründen veya başka bir abdestsizlik halinden dolayı abdest alır da, o vakit içinde özrü meydana çıkarsa, onun abdesti bozulmaz. Çünkü onun aldığı bu abdest, hem özrü için, hem de diğer abdestsizlik hali için alınmış sayılır.

101- Özürlü bir adam, oturmak, secde yerine işaretle namaz kılmak, özrünün çıkış yolunu rahatça tıkayabilmek gibi yollarla özrünün ortaya çıkmasına engel

olabilirse, artık özürlü sayılmaz. Bunun için, abdest aldıktan sonra özrü meydana çıksa o abdest ile namaz kılamaz.

102- Özürlü kimsenin özründen dolayı çamaşırına bulaşan pislikler, özrü devam ettikçe namazının sıhhatına engel olmaz. Namaza engel olan ölçü miktarını taşmış olsalar bile, namaza engel sayılmazlar. Fakat bu pislikler tekrar çamaşırına dokunmayacaklarsa onları yıkamak gerekir. Görülüyor ki, mübarek İslam dini, bir kolaylık dinidir. Özürlüler için her yönden kolaylık gösterilmiştir. Artık dinin yüklediği görevleri yerine getirme bakımından hiç kimse bir özür ileri süremez.

Kadınlara Ait Haller

103- Kadınlara ait hayız, nifas ve istihaze halleri vardır. Şöyle ki: Hayız; Bir kadının döl yatağı denilen rahminden bir hastalık veya çocuk doğurma sebebi olmaksızın belirli günler içinde gelen kandır. Buna Adet hali de denir. Bu şekilde gelen bir kana Hayız kanı denir. Bu kan sebebiyle belli bir zaman meydana gelen şer'î engele de "Hayız" denir. Böyle adet gören bir kadına da "Hâiz" denir.

Nifas; Çocuğun doğumu arkasından kadınlardan gelen yahut çocuğun çoğu meydana çıktıktan sonra gelen kandır. Bu haldeki kadına Nüfesa denir ki lohusa demektir.

İstihaza; Rahimden değil de, bir damardan gelip tenasül organı yolu ile akan kokusuz bir kandır. Bu durumda olan kadına da Müstehaze denir.

Hayızla İlgili Meseleler

104- Kadınlar adet hallerine çok dikkat etmelidirler. Çünkü bu haller, onların birçok din görevleri ile ilgilidir. Bu konu ile ilgili başlıca meseleler şunlardır:

105- Kadınlar en az dokuz yaşlarında buluğ çağına erer ve adet görmeye başlarlar. Elli veya elli beş yaşlarında da "Sinn-i İyas" denilen adet görmeme devresine girerler. Bu yaştan daha önce adetten kesilen kadınlar da vardır. (Malikîlere göre, henüz dokuz yaşına girmemiş bir kızıdan gelen bir illet kanıdır, hayız değildir. Dokuz ile on iki yaş arasında bulunan bir kızıdan gelen kan, uzman kimselere gösterilir. Kesinlikle hayız kanı olduğunu söyler veya şüphe içinde kalırlarsa, hayız görmüş sayılır. Hayız kanı olmadığını kesinlikle kararlaştırırlarsa, bir illet kanı sayılır, hayız hükmüne girmez. On üç yaşını geçmiş bir kadından elli yaşına kadar gelen kan, mutlaka hayızdır. Elli yaşını geçmiş bir kadından yetmiş yaşına kadar gelen kan da uzmanlara gösterilir ve ona göre hüküm verilir. Yetmiş yaşından itibaren gelen kan ise, kesinlikle istihaze (bir illet kanı) dir.

Şafiîlere göre, adetlerin kesilmesi için belli bir zaman yoktur. Hayat boyu hayız kanı devam edebilir. Bu hususta bölgelerin iklimi etkili olur. Çünkü adet müddeti, bölgelerin sıcak ve soğuk olmasına göre değişir. Ancak çoğunluk olarak altmış iki yaşında iken kesilir. (Hanbelîlere göre, iyas (adetten kesilme) zamanı elli yıldır. Bundan sonra gelen kan kuvvetli de olsa, istihaze (illet) kanıdır, hayız kanı değildir.)

106- Adet müddetinin en azı üç gündür (yetmiş iki saattir). En çoğu da on gün, (iki yüz kırk saat)... Bu iki zaman arasında görülecek kanlar, adet kanı sayılır. Bu zaman içinde devamlı olarak kanın gelmesi gerekmez, ara sıra kesilebilir. Örnek: Bir kadın üç gün kan gördükten sonra iki gün kanı kesilse ve arkasından üç gün daha devam etse, bu sekiz günün hepsi adet gününü teşkil etmiş olur. (Malikî mezhebine göre, ibadetler için adetin en azı diye bir müddet yoktur. Çok az bir zaman içinde görülen kanla adet hali gerçekleşir. Fakat ölüm ve boşanma iddetleri ile istibralar bakımından adetin en az müddeti bir gün veya bir günün bir mikdarıdır. Adetin en çok müddeti ise, gebe olmayan yeni adet görmeye başlamış kadın (Mübtedie) hakkında on beş gün takdir edilir.)

107- İki adet arasındaki temizlik haline Tuhr (Temizlik) hali denir. Bunun müddeti on beş günden az olamaz. Fakat bundan çok olabilir. Tuhr hali aylarca ve senelerce devam edebilir. Böyle temizlik hali devam eden kadına Münteddetü't-Tuhr (Temizliği devamlı) denir. (Malikîlerle Hanbelîlere göre, bu hayız arasında kanın kesildiği günlere Temizlik günleri (Yevmü'n-Neka) denir. Hayız olan kadın, bu günlerde temiz sayılır. Diğer adet halinde olmayan kadınların temiz halinde sayılır, onlar gibi ibadet eder. Tuhr'un en az müddeti sekiz veya on veya on yedi gündür. Hanbelîlere göre ise, on üç gündür.)

108- Bazı kadınların adet günleri, sayılan belli günlerdir. Örnek: Her ay beş veya yedi veya dokuz gün adet görürler. Böyle bir kadına "Mu'tade" denir. Bir adet, bir kez meydana geldiği üzere kararlaştırılmış olabilir. Şöyle ki: Henüz adet görmeye başlayan bir kız, ilk kez sekiz gün kan görse, sonra yirmi iki gün temiz olsa, bu şekilde adeti kararlaştırılmış olur. Ondandır devamlı olarak kendisinden bir hastalık sebebiyle kan gelecek olsa, onun hem adet günleri, hem de temizlik günleri her ay o şekilde hesap edilir.

109- Bazı kadınlarda adet günleri değişik olur. Şöyle ki: Bir ay beş gün diğer ay altı gün adet görebilirler. Bu durumda ihtiyatlı hareket etmek gerekir. Böyle bir kadın, altıncı gün oldu mu yıkanır, namazlarını kılar ve eğer ramazansa orucunu tutar; çünkü bu altıncı gündeki kanın illet (istihaze) kanı olması muhtemeldir. Fakat bu altıncı gün çıkmadıkça, cinsî münasebette bulunamaz, boşanmışsa iddeti dolmuş sayılmaz. Çünkü bu altıncı günün kanı, hayız kanı olmak ihtimali vardır.

110- Bir adetin değişmiş olması için, ona aykırı iki adet hali görülmelidir. Örnek: Her ay beş gün adet gören bir kadın, sonra iki kez dört gün veya iki kez altı gün kan görse, onun adeti beş günden dört güne veya altı güne geçmiş olur.

Sonuç: Adet, bir defa ile yerleşir, iki defa ile değişebilir. Bununla beraber İmam Ebû Yusuf'a göre, adet bir defa ile değişmiş sayılabilir. Buna yeni adetin eskisini bozup onun yerini alması anlamında "Fesh-î adet" de denilmektedir.

111- Belli günler devam eden bir adete aykırı olupda on günden fazla devam etmeyen kanlar, adet kanı sayılır. Bu halde adet değişmiş olur. Örnek: Her ay yedi gün kan gören bir kadın, sonra on gün kan görse, hepsi hayız kanı sayılır. Bu halde adeti yedi günden on güne geçmiş olur. Fakat belli günlerden sonra gelen kan, belli günlerle toplandığı zaman on günden fazla olursa, yedi günden ziyade olan kanlar hayız kanı sayılmaz, İstihaze (illet) kanı olur. Şöyle ki: Böyle yedi gün kan gören bir kadın sonradan on bir veya on iki gün kan görmeye başlarsa, bunun adet edinilmiş yedi günlüğü hayız kanı olur. Sonraki dört veya beş günü istihaze (illet) kanı olur. Yine: Her ay başından itibaren beş gün adet görmekte olduğu farz edilen bir kadın, bu adeti üzere kan gördüğü gibi, bundan iki gün veya üç gün veya beş gün önce de kan görmüş olsa, bunların hepsi adet sayılır; çünkü adet sayısı on günü geçmemiştir. Fakat kan görme günlerinin tümü bu şekilde on günden fazla olursa, yalnız adeti olan o beş günde gördüğü kan hayız kanı sayılır, adet edindiği günlerden fazla olan bütün kanlar istihaze (illet) kanı sayılır.

112- Adet görmekte olan bir kadından bir hastalık sebebi ile devamlı olarak kan gelecek olsa, onun hayız ve temizlik hallerindeki belli günlerine göre hüküm verilir. Örnek: Her ay başından itibaren on gün kan gören bir kadın, ondan sonra yirmi gün veya altı aydan noksan olmak üzere şu kadar ay ve gün temizlik üzere olsa, onun adeti böyle kararlaşmış olur. Sonra böyle bir kadından devamlı olarak kan gelse, yine eski şekli üzere her ayın ilk on günü hayız, diğer yirmi günü veya şu kadar ay ile günü de temizlik hali sayılır. Fakat temizlik müddeti tam altı ay veya daha ziyade bulunmuş olursa, temizlik müddeti altı aydan bir saat noksan kabul edilir ki, bu müddet, gebelik halinin en az zamanıdır. Yine:

Yeni hayız görmeye başlayan bir kızın adeti kararlaşmaksızın kanı akıp devam etse, her aydan on günü adetine sayılmış olur. Diğer yirmi günü de temizlik müddeti kabul edilir.

113- Bir hastalık veya önemsememe neticesi adet günlerini unutmuş olan bir kadına "Mütehayyire" denir. Böyle bir kadının gördüğü akıntı kesilmeyecek olsa, onun adeti hakkında kuvvetli olan görüşü ile işlem yapar. Kuvveti fazla olan bir görüşe sahip değilse, ihtiyat olan yolu benimser. Boşanmış ise, iddeti için on gün, temizlik müddeti de altı aydan bir saat noksan olmak üzere takdir edilir. Diğer bir görüşe göre: Temizlik müddeti iki ay kabul edilir. Bunun namaz ve oruçları üzerinde ayrıntılı bilgi vardır. Bu konu ile ilgili geniş bilgi, İmam Sarahsî'nin "Mebûd" isimli kitabında vardır.

114- Adet görme çağına gelen bir kız, ilk kez görmeye başladığı kandan dolayı hemen namazını bırakır ve oruçlu ise, orucunu kaza etmek üzere sonraya bırakır. Evli ise, cinsi ilişkide bulunmaz. Böyle bir kıza "Mübtedie" denir. Bu kan üç günden az bir zaman içinde kesilirse, hayız kanı olmadığı anlaşılır. O zaman bırakıp kılmadığı namazları kaza etmesi gerekir. İmam Azam'dan nakledilen bir görüşe göre, ilk başlayan bu kan üç gün devam edip de hayız kanı olduğu bilinmedikçe, namazı terk etmez ve orucuna da devam eder.

115- Hayız müddeti içinde gelen kan tamamiyle kesilmedikçe, adet son bulmuş olmaz. Bu kan, siyah, kırmızı, yeşilimtrak veya sarı olabileceği gibi bulanık ve toprak rengi de olabilir. Adetini tamamlamış olan bir kadından gelecek akıntı bembeyaz bir renkte bulunur.

116- Bir kadının görmekte olduğu adetini, kocasına karşı inkar etmesi veya gerçeğe aykırı olarak adet gördüğünü söylemesi helal değildir. Adet görmekte olduğunu söyleyen bir kadın, iffetli ve salih bir kadın ise, sözü kabul olunur;

değilse kabul olunmaz. Ancak doğru söylediğine inandırıcı bir hal olursa, kabul edilir. Mesela, söylediği söz, adetinin başlangıç zamanına rasgelmişse, o halde dediği kabul olunur.

Nifas Haline Ait Meseleler

117- Nifas: Lohusalık halidir ki, en az müddeti yoktur. Çocuk doğuran kadın hiç kan görmeyebilir veya bir gün de görebilir. Nifas halinde en çok kan görme müddeti ise, kırk gündür. Bundan sonra gelen kan, nifas kanı değildir. Bununla beraber bazı kadınlar çocuk doğurduktan sonra, on beş, yirmi veya yirmi beş gün kan görürler. Ondan sonra temizlenmiş olurlar. Bu bakımdan onların nifas müddeti, kanların kesildiği günler kadar olur. Kan kesilince yıkanır ve namaz kılar, oruçlarını tutarlar. (İmam Malik'e göre, nifasın en çok müddeti yetmiş gün ve İmam Şafi'ye göre, altmış gündür. Çok kere kırk gün olur.)

118- El ve ayak gibi organları belirmiş olan bir çocuğun düşmesi ile nifas hali meydana gelir ve çoğunlukla kan on veya onbeş gün devam eder. Fakat organları belirmeyen bir düşükten dolayı nifas hali olmaz. Bunun düşmesi ile görülen kan üç gün devam eder. Önce de, en az on beş gün temizlik hali devam etmiş ise, bu kan hayız kanı sayılır. Değilse istihaze (illet) kanı olur.

119- Hayız, nifas ve istihaze halleri, kanın dışarıya çıkması ile bilinir. Onun için çocuk doğuran bir kadından kan çıkmamış olsa, iki imama göre (İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed) nüfesa sayılmaz. Bu itibarla gusl etmesi gerekmez ve oruçlu ise orucu bozulmaz; yalnız abdest alması gerekir. Fakat İmam Azam'a göre, ihtiyat olarak gusletmesi lazımdır.

120- Nifas müddeti olan (kırk gün) içinde görülen temizlik de, nifastan sayılır. Örnek: On gün kan gelip beş gün kesildikten sonra tekrar on gün kan gelecek olsa, bu yirmi beş günün hepsi nifas müddeti sayılır. (Malikîlere göre, iki kan

arasındaki temizlik müddeti yarım ay devam ederse, temizlik hali sayılır. Sonra gelen kan da hayız kanı olur. Temiz günler yarım aydan az devam ederse, bütün günler nifas sayılır. Şafiîlere göre de, bu temizlik günleri en az on beş gün devam ederse, temizlik hali sayılır. Bu temizlik günlerinden önceki hal, nifas hali ve sonraki görülen kan da hayız olur. Fakat bu temizlik on beş günden az devam ederse, hepsi nifas hali sayılır. Hanbelîlere göre bu temizlik günleri mutlak surette temizlik hali sayılır. Diğer temiz halde bulunan kadınlara gerekli olan ibadetler, nifas görmekte olan kadına da bu temizlik günlerinde vacib olur.)

121- Bir kadın ikiz çocuk doğursa, nifas müddeti birinci çocuğun doğumundan itibaren başlar, o günden sayılır.

(İmam Malik'e göre, ikiz doğan çocuklar arasında altmış günden az bir müddet geçmiş ise, nifas müddeti birinci çocuğun doğum gününden başlar. Aralarında bundan daha çok bir müddet geçmiş ise, her çocuktan dolayı bir nifas müddeti başlar.

Şafiîlere göre nifas müddeti ikinci çocuğun doğmasından başlar. Birinci çocuğun doğmasından sonra gelen kan, eğer adet zamanına rastlamışsa, hayız kanı sayılır. Rastgelmemiş ise, istihaze kanı olmuş olur.)

Hayız ve Nifas Hallerine Ait Hükümler

122- Adet gören veya lohusa olan müslüman kadınlara ait bazı özel hükümler vardır. Şöyle ki: Bu haller içinde bulunan bir kadın namaz kılamaz, şükür secdesi bile yapamaz. Oruç tutamaz. Kur'an-ı Kerîm 'den bir ayet dahi okuyamaz; ancak dua ayetlerini dua niyeti ile okuyabilir. Kur'an-ı Kerîm'e veya Kur'an ayetlerinin yazılı bulunduğu levhalara ve paralara, tam ayet olmasa bile, dokunamaz, tutamaz. Sahih kabul edilen görüşe göre, Kur'an tercümesi hakkında da hüküm böyledir, onu da ele alamaz. Mescidlere (camilere) giremez. Kabe'yi tavaf edemez, kocası ile cinsî ilişki kuramaz. Kocasını böyle bir hanımın göbeği altından diz kapakları altına kadar olan yerlerinden aralarında bir engel

olmaksızın faydalanamaz. Şehvetin olup olmaması fark etmez. Bunu yapmak haramdır. Aralarında bir engel (bir elbise) varsa, cinsî ilişkiden başka faydalanma yapabilir.

123- Adet gören veya lohusa (nifas) olan bir kadın, bu hallere ait günler içinde terk edeceği farz namazları kaza etmez. Namazlar her gün tekrarlandığı için dinde bir kolaylık olmuştur. Fakat o hallerde terk edeceği ramazan oruçlarını sonradan kaza eder.

124- Farz veya nafil oruç tutmakta olan bir kadın, bu hal üzere iken hayız görse veya lohusa olsa, bozmak zorunda kaldığı o orucunu sonra kaza eder. Yine: Nafil bir namaza başlamışken kendisinden böyle bir hal meydana çıksa, o başlamış olduğu namazı sonradan kaza eder. Fakat farz namaza başlamış ise onu kaza etmez. Çünkü o namazın kendisine farz olmadığı meydana çıkmıştır.

125- Bir kadın temiz olarak yatıp da uyandığı zaman, hayız görmeye başladığını anlarsa, uyandığı andan itibaren adet görmeye başlamış sayılır. Aksine olarak hayızlı bir kadın, yatıp da uyandığı zaman temizlenmiş olduğunu anlarsa, ihtiyat olarak, yattığı zamandan itibaren temizlenmiş sayılır. Onun için bu iki esasa göre de, eğer yatsı namazını kılmadan önce yatmış ve uykuda iken bu namaz vakti geçmiş bulunursa, bu namazı kaza etmesi gerekir.

126- Adet gören veya lohusa olan bir kadın, dua ayetlerini dua niyeti ile okuyabilir. Yüce Allah'ı zikir ve tesbih edebilir. Bu hallerde bulunan kadının pişireceği yemekler ve içeceği suların artıkları mekruh değildir. Böyle bir kadını, cinsî ilişki olmaksızın kocasının yatağa alması caizdir.

127- Bir kadının adeti henüz bitmeden kanın kesilmesine ve yıkanmasına itibar olunmaz. Bu bakımdan adeti tamamen bitmedikçe, kendisi ile cinsel ilişki

kurulmaz. Çünkü adet müddeti içinde kanın gelmeye başlaması mümkündür. Fakat böyle kanın kesilmesi üzerine kadın yıkanmış olunca, ihtiyat olarak namazlarını kılar ve oruçlarını tutar.

128- Hayız ve nifas için belli olan en çok müddetler geçince, cinsel ilişki hemen helal olur. Fakat bu müddetten önce kandan kesilmeleri ile cinsel ilişki hemen helal olmaz. Bu durumda kadın ya yıkanmış olmalıdır, ya da üzerinden bir namaz vakti geçmelidir. Yahut da, bir özür sebebiyle teyemmüm edip onunla, nafil dahi olsa, bir namaz kılmış olmalıdır ki, cinsel ilişki helal olsun.

129- Hayız ve nifas konusunda, bir müslümanın gayrimüslim olan zevcesi ile cinsel ilişkisi, sahih olan görüşe göre, aynen müslüman olan zevcesi hükmündedir. Diğer bir görüşe göre, müslüman olmayan bir zevcenin adeti her ne zaman tamam olursa, kocasının ona yaklaşması helal olur. Yıkanmasını veya üzerinden bir namaz vakti geçmesini beklemeğe gerek yoktur.

130- Bir kimse, henüz adetini tamamlamamış olan zevcesine yaklaşırsa günahkar olur. Onun için tevbe ve istiğfarda bulunması gerekir. Bununla beraber fakir müslümanlara bir veya yarım altın sadaka vermelidir. Bu bir altın beş gram ağırlığında olan bir altın paradır.

131- Adet ve nifas halleri kadınlar için bazı konularda özür sayılmaktadır. Onun için namazın farzı onlardan düşüyor, oruçları da sonraya kalıyor. Bununla beraber bu durumda olan bir kadın, kan olarak çıkardığı sıvıdan dolayı tam bir temizlik halinde değildir. Yüce Allah'ın huzurunda durup namaz kılmak ve Kur'an ayetlerini okumak veya Kur'an'ı tutmak için tam bir temizlik hali içinde bulunmak lazımdır. Onun için böyle bir kadının namaz kılması, oruç tutması, Kur'an okuması veya Kur'an'a yapışması caiz olmaz. Diğer bir yönden de, böyle bir kadın hastadır, dinlenmeye muhtaçtır. İfraz ettiği (çıkardığı) madde de kerih

kokuludur; bundan yaratılış gereği hoşlanılmaz. Onun için bu durumda cinsel ilişkinin caiz olması hikmete uygun düşmez. Bir de, bu geçici müddet içinde ortaya çıkan yasaklık sebebiyle insan nefesine hakim duruma gelir, nefsinde sükûnet meydana gelir, kuvvet israfından kurtulur, böylece daha fazla kuvvet ve sıhhat kazanır. Netice olarak deriz ki: Dinin tayin ettiği hükümlerde bizim bilmediğimiz daha nice hikmetler ve yararlar var!.. Bize düşen görev bu hükümlere uymaktır. (194. meseleye bakılsın.)

İstihaze Haline Ait Meseleler

132- Bir kadından üç günden az ve on günden fazla gelen kan, hayız kanı değildir. Buna istihaze kanı denir. Gebelik halinde olan bir kadından gelen kan da hayız kanı değildir; o da istihazedir. (İmam Malik ile İmam Şafiî'ye göre, gebe olan kadınlar da adet görebilirler. Doğumdan önce gelen kan hayız sayılır. Bununla beraber Şafiî'lere göre, çocuk tamamen doğduktan sonra gelen kan nifastır. Bundan önce gelen kan ve çocukla beraber gelen kan nifas değildir. Bu kan, kadın hayızlı bulunmuş ise, adet kanıdır. Hayızlı bulunmamış ise, illet kanıdır.

Hanbelî'lere göre, doğumla beraber çıkan kan ve doğumdan iki veya üç gün önce doğum sancısının belirtisi olarak gelen kan nifas sayılır.)

133- İstihaze adı verilen kan, diğer organlardan gelen kan gibidir. Böyle bir kanın gelmesi ile yalnız abdest bozulur. Devamlı gelirse, özürlü hükmüne geçer ve özür sahiblerine ait olan hükümler bu gibilerde uygulanır. Böyle müstahaze sayılan bir kadından namaz sorumluluğu düşmez. Orucunu kazaya bırakamaz. Onunla cinsel ilişki kurmak haram olmaz.

134- Henüz dokuz yaşına girmemiş kızlardan gelen kan, istihazedir. Bu yaştaki çocuklardan kan gelmesi nadirdir. Nadir için ise hüküm yoktur.

135- İyas (Aadetten kesilme) yaşı denen çağa girip adetten kesilmiş ve iyasına hükmedilmiş bir kadından daha sonra gelen kan istihaze kanıdır. Mesela yetmiş yaşına girmiş bir kadından daha sonra kan gelecek olsa bu istihaze kanı sayılır. Diğer bir görüşe göre, bu kadın eskiden olduğu gibi akar kan görürse, adeti geri dönmüş olur. Fakat az bir yaşlık görmesi adet sayılmaz.

Abdestin Mahiyeti

136- Abdest belli organları usulüne göre yıkamaktan ve meshetmekten ibaret bir temizliktir, bir ibadet ve itaattir. Abdeste, güzel oluşundan ve temizliğe yardımcı olmasından dolayı "Vuzu" adı verilmiştir. Abdestin manevî birçok faydaları ve sevabları olduğu gibi, maddî olarak da pek çok yararları vardır. Vakit vakit abdest alan bir müslüman temizliğe riayet etmiş, temizliği alışkanlık haline getirerek kendisini, birçok hastalıklara sebebiyet verecek kirli hallerden korumuş olur. "Abdest üzerine abdest, nur üzerine nurdur." buyurulmuştur. Bir hadîs-i şerifde şu anlamdadır: "Her kim emrolunduğu gibi abdest alır ve emrolunduğu şekilde namaz kılarsa, geçmiş günahları bağışlanır."

137- Namaz gibi bir kısım din görevlerini yerine getirmek için abdest almaya gerek vardır. Bu görevlerden her birinin yapılması, abdestin bir sebebidir. Abdestsiz bir kimse namaz kılamaz, tavaf edemez, bir mahfaza içinde olmaksızın Kur'an'ı tutamaz, Kur'an'ın tam bir ayetinin veya bir kısmının yazılı bulunduğu bir levhaya el süremez. Bunları yapmak haramdır. Fakat Kur'an-ı Kerimi ezber olarak veya karşıdan mushaf'a bakarak abdestsiz okuyabilir. Akıllı olan ve bülüğ çağına eren ve suyu kullanmaya gücü yeten her müslüman, gerektiği zaman abdest almakla yükümlüdür.

Abdestin Farzları

138- Abdestin farzları dördtür: Yüzü bir kez su ile yıkamak, iki eli dirseklerle beraber bir kez yıkamak, her iki ayağı topuklarla beraber bir kez yıkamak ve başın dörtte birini ıslak bir elle ve kullanılmadık temiz bir su yaşığı ile bir kez silmek (meshetmek) tir. Şöyle ki: Yüz denilen organ, iki kulak memesi, arasındaki yer ile alnın saz biten yerinden çene altına kadar olan kısımdır. Kulaklarla sakal arasında bulunan kılsız kısımlar da yüzden sayılır. İşte yüz denilen bütün bu kısmı su ile bir kez yıkamak farzdır. Sakal sık olunca, onun üstünü yıkamak yeterlidir, altındaki deriyi yıkamak gerekmez. Fakat sakal seyrek olunca, altındaki deri kısımları da yıkamak gerekir. Dirseklere gelince, bunlara "Mirfak" denir. Elleri dirseklerle beraber yıkamak farz ise de, dirseklerden daha yukarısını yıkamak zorunluluğı yoktur. Ayakların iki taraflarında bulunan ve "Topuk" denilen şişkin kısımları da yıkamak gerekir. Fakat bunların yukarısını yıkamak gerekmez. Başa meshe gelince: alınla arkaya doğru başın ön kısmına meshedilmesi daha faziletlidir. Meshedilen yer iki kulağın üstüdür. Bu kısımdaki saçların üzerine meshedilmesi yeterlidir. Fakat bu kısımdan aşağıya sarkan saçların üzerine meshedilmesi, başın üstünde topak olsalar dahi, yeterli olmaz. (Malikî ve Hanbelîlere göre, başın tamamını meshetmek vacibtir. Şafîilere göre en az bir parmak mesih yeterlidir.)

Abdestin Sünnetleri

139- Abdestin başlıca sünnetleri şunlardır:

1) Abdeste başlarken önce temiz olan elleri bileklere kadar yıkamak. Temiz olmayan elleri önce yıkamak ise farzdır. Böylece diğer organlar kirlenmiş olmaz.

2) Abdeste "Eüzü Besmele" ile başlamak. Abdest arasında okunacak Besmele ile bu sünnet yerine getirilmiş olmaz.

(Hanbelîlere göre, abdestin başlangıcında Besmele okumak vacibdir; kasden terk edilirse, abdest batıl olur. Yanılarak veya bilmeyerek terk edilmesi abdesti geçersiz kılmaz.)

3) Niyet etmek: Abdesti, namaz kılmaya veya abdestsizliği gidermeye veya Yüce Allah'ın emrini yerine getirmeye niyet ederek almak. Niyet kalb ile olur, dil ile "Niyet ettim Allah rızası için abdest almaya" denilmesi güzel görölmüştür. Niyetin vakti, elleri veya yüzü yıkamaya başlama zamanıdır. (Malikîlerle Şafiîlere göre, abdestin başında niyet etmek farzdır. Hanbelîlere göre de, niyet abdestin sıhhatının şartıdır.)

4) Mazmaza (ağıza su vermek) ve istinşak (buruna su çekmek). Şöyle ki: Elleri yıkadıktan sonra önce üç kez ağıza dolusunca su alınır ki, buna "Mazmaza" denir. Sonra üç kez de burnun yumuşağına kadar gidecek şekilde buruna su verilir ve sümkürölür. Buna da "İstinşak" denir. Her su verişte su yenilenir. Bunları yapmakla hem ağzın, hem de burnun içi yıkanmış ve kullanılacak suyun tadı ve kokusu anlaşılmış olur.

5) Mazmaza ve istinşakı aşırı derecede yapmak. Şöyle ki: Mazmazada su, boğaza kadar iner. İstinşakta su, burnun katı yerine kadar çıkarılır. Fakat oruçlu olanlar mazmaza ve istinşakı böyle aşırı yapmazlar.

6) Misvak kullanmak. Şöyle ki: Misvak, arak denilen ağacın dalından yapılan ve dişleri temizlemek için kullanılan bir fırçadır. Böyle lifleri olan diğer ağaç dallarından da yapılabilir. Misvak, parmak kalınlığında ve bir karış boyunda olmalıdır. Sağ ele alınır ve serçe parmağının üstünden geçirilir, baş parmak ve işaret parmağı ile tutularak ıslak olan ağzın sağ tarafından enine olarak dişler fırçalanır. Bunun kullanılması oruca zarar vermez. Misvakın pek çok yararları ve sevabı vardır. Dişleri temizler, ağız kokusunu giderir, sağlığa yararlı olur. Bir hadis-i şerifte: "Misvak, ağız temizleyici ve Rabbin rızasını kazandırıcıdır," buyurulmuştur. Diğer bir hadis-i şerifte de: "Eğer ümmetime güçlük vermeyecek olsaydım, her abdest için misvak kullanmalarını onlara emrederdim," buyurulmuştur. Misvak bulunmaz veya kullanıldığında dişleri kanatırsa, onun yerine parmak kullanılabilir. Şöyle ki: Baş parmak ağzın sağ tarafına, şehadet parmağı da sol tarafına salınarak üst ve alt dişler ovalanır. Misvak kullanmak yalnız namazlara özgü değildir, kullanılması her zaman

iyidir; çünkü temizliğe yardımcıdır. Kıl fırçalarla yapılan diş temizlemelerine de üstünlüğü vardır. Kadınlar oruçlu olmadıkları zaman çiğnedikleri sakız misvak yerine geçer.

7) Sıra gözetmek: Abdest alırken önce yüz, sonra kollar yıkanır. Bundan sonra başa meshedilir ve arkasından da ayaklar yıkanır. Ayaklarda mest varsa, mestlerin üzeri meshedilir. Bu şekilde sıra gözetilmezse, yine abdest sahih olur, ancak sünnete uyulmuş olmaz. (Şafiî ve Hanbelîlere göre, abdest alırken bu sıraya uymak farzdır.)

8) Abdesle sağ taraftan başlamak: Sağ kol, sol koldan önce ve sağ ayak, sol ayakdan önce yıkanır. Sağ taraf daha şerefli olduğu için böyle yapılır.

9) Abdest organlarını üçer kez yıkamak. Bunlardan biri farz, diğer ikisi sünnettir. Üçten fazla veya üçten az yıkamak sünnete aykırıdır. Şüphe sebebiyle veya su azlığı dolayısıyla bu sayılar azaltılıp çoğaltılabilir.

10) Elleri ve ayakları yıkamaya başlarken parmak uçlarından başlanır.

11) Eller ve ayaklar yıkanırken parmakların arasını yoklayıp yıkamak (hilallamak): El parmakları birbirine sokularak, ayak parmakları da el parmaklarından biri ile yapılır. Sol elin serçe parmağı ile sağ ayağın altından ve serçe parmağın arasından hilallamaya başlayarak sıra ile sol ayağın serçe parmağında sona erdirilmesi iyidir. Parmakları akar suya koymak da hilallama yerine geçer.

12) Abdest suyunu, bıyıkların ve kaşların altlarına ve yüzün çevresinden sarkmış bulunan fazla kıllara eriştirmek.

13) Sakalın çeneden aşağıya uzamış kısmını meshetmek ve sık olan sakalı bir avuç su ile alt tarafından el parmakları ile hilallamak. Bu, iki İmama göredir, İmamı Azam'a göre müstahabdır.

14) Başın tamamını bir su ile meshetmek. Buna "Kaplama Mesih" denir. Sünnet üzere kaplama mesih şöyle yapılır: Her iki el tamamen ıslatılır. Sonra bu iki elin baş parmakları ile işaret parmaklarından sonra gelen üç parmak birbirine bitiştirilir. Bu ellerin ayakları yukarı kaldırılıp o bitişik parmaklar uç uca gelmek

üzere birbirine yaklaştırılır. Böylece bitişik halde olan iki elin parmakları başın ön tarafından enseye kadar çekilir. Sonra ellerin ayaları başın iki tarafına yapıştırılarak ense tarafından başın önüne kadar çekilir. Böylece bütün başın meshi bitmiş olur. Sonra başa değdirilmeyen baş parmakların içi ile kulakların dışları ve şehadet parmakları ile de kulakların içleri meshedilir. Parmakların arkaları ile de boyun meshedilir. Bununla beraber başın her tarafı istenildiği bir şekilde meshedilebilir. (Şafîilere göre, meshi üç kez tekrarlamak sünnettir.)

15) Kulakları meshetmek. Bu mesih bir su ile yapılabileceği gibi yukarıda bildirildiği şekilde de yapılabilir. Serçe parmaklarını kulak deliklerine sokarak kımıldatmalıdır. (Hanbelîlere göre, kulakları ve içlerini meshetmek farzdır; çünkü bunlar da baş kısmına dahildir.)

16) Boynu meshetmek: Baş ve kulakları meshettikten sonra, iki elin arkaları ile ve üçer parmakla, yeni bir suya gerek kalmaksızın boyun meshedilir. Boğazı meshetmek bid'attır.

17) Abdest organlarını, üzerlerine dökülen su ile iyice ovma.

18) Abdest organlarını, arada kesinti yapmadan yıkamak. Bir organ henüz kurumadan diğerini yıkamaya geçmek. Buna "Vila" denir. Havanın sıcaklığı sebebiyle yıkanan organın hemen kuruması vilaya engel değildir. Bazı alimlere göre vila: Abdest alırken araya başka bir iş sokmamaktır. (Malikîlerle Hanbelîlere göre, abdest organları yıkanırken hemen birbiri ardından yıkanmaları ve araya başka bir iş sokulmaması farzdır.)

Abdestin Edebleri

140- Abdestin birçok edebleri vardır. Başlıcaları şunlardır:

- 1) Henüz vakit girmemişken abdest alıp namaza hazır bulunmak. Ancak özür sahipleri abdestlerini vakit girdikten sonra alırlar.
- 2) Kibleye yönelerek abdesti almak.
- 3) Abdest sularının elbiseye sıçramaması için, yüksek bir yerde durmak.

- 4) Abdest için başkasından yardım istememek. Ancak bir özür sebebi ile başkasından yardım istemelidir. Başkasının kendi arzusu ile abdest suyunu hazırlaması veya abdest alana su dökmesi edebe aykırı olmaz.
- 5) Abdest alma sırasında zaruret olmadıkça dünya lakırdısı yapmamak.
- 6) Abdestin başından sonuna kadar niyeti unutmayıp kalbde tutmak ve her organı abdest niyeti ile yıkarken Besmele çekmek ve dua etmek. Salat ve selam getirmek.
- 7) Elleri yıkarken dar olmayan yüzükleri oynatmak. Eğer yüzük dar ise, muhakkak suretle yüzükleri oynatıp altına su geçmesini sağlamak gerekir.
- 8) Abdest alırken ağıza ve buruna sağ el ile su vermek ve sol el ile sümkürmek.
- 9) Yüzü yıkarken göz pınarlarını yoklamak, abdest suyunu dirseklerin ve topukların yukarlarına eriştirmek.
- 10) Abdest için yeterinden fazla su harcamamak. Organlardan su damlamayacak kadar da kısıntı yapmamak. Deniz kenarında bulunulsa bile, gereksiz su harcamak kerahet olur.
- 11) Abdest suyu güneşte ısıtılmış olmamalıdır.
- 12) Abdest için toprak ibrik kullanmak ve bunu sol tarafta bulundurmak. Kullanırken de, ağızdan değil, kulpundun tutmak ve ibriği kendine özel yapmamak. Destiyi boş bırakmayıp diğer bir abdest için dolu bulundurmak.
- 13) Abdest tamamlanınca kıbleye karşı şehadet kelimelerini okumak. Bir hadis-i şerifin anlamı şöyle: "Sizden biriniz abdest alırken, abdestini noksansız tamamlar ve sonra: "Şahidlik ederim ki, Yüce Allah'dan başka ibadet edilecek varlık yoktur; Hazret-i Muhammed de O'nun kulu ve Resulüdür; derse ona cennetin sekiz kapısı açılır. Artık dilediği kapıdan cennete girer."
- 14) Artan abdest suyundan ayakta kıbleye karşı biraz içip: "Ya Rabbî! Beni, her günah işledikçe tevbe eden ve günahdan kaçınıp tertemiz bulunan iyi kullarından et." diye dua etmek. Şöyle de dua edilebilir. "Allah'ım! Senin şifanla beni şifalandır, senin ilacınla beni tedavi et. Beni korkudan, hastalıklardan ve ağrılardan koru."

15) Abdestin sonunda bir veya birkaç defa "Kadir" suresini okumak.

16) Abdest aldıktan sonra, eğer kerahet vakti değilse, iki rekat namaz kılmak. Bu saydıklarımız, din ve sağlık yönünden çok yararlı oldukları için abdestin edebleri olmuşlardır. Abdestin sünnet ve edeblerine aykırı olan şeyler ya tahrimen, ya da tenzihen mekruhtur.

Abdestin Duaları

141- Abdeste ait önceki alimlerden zamanımıza kadar gelmiş dualar vardır. Her abdest uzvu yıkanırken onunla ilgili uygun bir dua okunur. Bunlar okunmasa da, yine abdest tamam olur; fakat okunmaları iyidir. Şöyle ki:

1) Abdest alacak kimse, abdeste başlarken "Eûzü ve Besmele" çektikten sonra:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ الْمَاءَ طَهُورًا وَجَعَلَ الْإِسْلَامَ نُورًا

"Yüce Allah'a hamd olsun ki, suyu temizleyici ve İslam'ı nur yapmıştır," der.

2) Ağzına su alırken:

اللَّهُمَّ اسْقِنِي مِنْ حَوْضِ نَبِيِّكَ كَأْسًا

"Allah'ım! Peygamberinin Kevser Havuzundan bana öyle bir kâse içir ki, ondan sonra asla susamayayım," der.

3) Burnuna su verirken:

اللَّهُمَّ لَا تَحْرِمْنِي رَائِحَةَ نَعِيمِكَ وَجَنَانِكَ

"Allah'ım! Beni nimetlerinin ve cennetlerinin güzel kokularından mahrum etme," der.

4) Yüzünü yıkarken:

اللَّهُمَّ بَيِّضْ وَجْهِي بِنُورِكَ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهُ وَتَسْوَدُّ وُجُوهُ

"Allah'ım! Bazı yüzlerin aklanacağı ve bazı yüzlerin kararacağı günde benim yüzümü ak yap," der.

5) Sağ kolunu yıkarken:

اللَّهُمَّ اغْطِنِي كِتَابِي مِنِّي وَحَاسِبِي حِسَابًا يَسِيرًا

"Allah'ım! Kitabımı sağ elime ver ve benim hesabımı kolay yap," der.

6) Sol kolunu yıkarken:

اللَّهُمَّ لَا تُعْطِنِي كِتَابِي شِمَالِي وَلَا مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي وَلَا تُحَاسِبْنِي حِسَابًا شَدِيدًا

"Allah'ım! Kitabımı soldan ve arka tarafımdan verme ve beni zor bir hesaba çekme," der.

7) Başını meshederken:

اللَّهُمَّ غَشِّبْ رَحْمَتِكَ وَأَنْزِلْ عَلَيْنَا بَرَكَاتِكَ

"Allah'ım! Beni rahmetinin içine koy, üzerime de bereketlerinden indir," der.

8) Kulaklarını meshederken:

اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ

"Allah'ım! Beni, hak sözü işitip de onun en güzeline uyanlardan yap," der.

9) Boynunu meshederken:

اللَّهُمَّ اغْتِقْ رَقَبَتِي مِنَ النَّارِ

"Allah'ım! Bedenimi cehennem ateşinden azad et," der.

10) Ayaklarını yıkarken:

اللَّهُمَّ ثَبِّتْ قَدَمَنَا الصِّرَاطِ يَوْمَ تَرَلَّ فِيهِ الْأَقْدَامُ

"Allah'ım! Bir takım ayakların kayacağı günde, ayaklarımı Sırat Köprüsü üzerinde sabit kıl," der.

Vasıf Bakımından Abdestin Nevileri

142- Abdestler, vasıfları ve gerekli olmaları bakımından üç kısma ayrılır.

1) Farz olan abdestler: Bunlar, müslümanların namaz kılmak, tilavet secdesi yapmak veya Kur'an-ı Kerimi elleriyle tutmak için alacakları abdestlerdir.

2) Vacip olan abdestler: Kabe'yi sadece tavaf etmek için alınan abdestlerdir.

3) Mendub olan abdestler: Bunlar sırf temiz bir hal üzere bulunmak, ezbere Kur'an okumak, ezan okumak, kamet getirmek, din ilimlerini okuyup okutmak, din kitaplarını tutmak, cenazeyi yıkamak ve ardından yürümek veya öfkeyi sindirip yok etmek için alınan abdestlerdir. Herhangi bir hata arkasından alınan abdestler de bu kısımdandır. Bu gibi maksadlarla alınan abdest ile namaz kılınabilir, Kur'an ele alınabilir.

Abdestin Sıhhatine Engel Olmayan Şeyler

143- Dudaklar adet üzere yumulduğu zaman, görülmeyen kısımlarını yıkamak abdest için gerekli değildir. Bunların kuru kalması abdeste zarar vermez; çünkü bunlar ağız kısmındadır.

144- İyileşip de henüz kabuğundan ayrılmamış olan bir çıbanın içini yıkamak gerekmez.

145- Şehir ve köy halkının tınaklarında olan kirler ve vücudlarındaki kirler, pire ve sinek tersleri, abdestin sıhhatine engel olmaz.

146- Boyacıların tınaklarında kalan boyalar, zaruret gereği tınakların üzerinde ince bir tabaka teşkil eden ve altlarına su işlemesine engel olan boyalar, abdeste manidir. Abdest organlarına yapışan hamur, mum, çapak, balık pulu gibi şeyler de böyledir.

147- Abdest organlarından birinin bir zarurete dayanarak yıkanamaması veya meshedilememesi, abdestin sıhhatine engel olmaz. Örnek: Bir yarayı veya ayakta bulunan bir yanık yerini yıkamak eğer sahibine zarar verirse bunlar meshedilebilir, mesh de zarar verirse terk edilir.

Yine, bir yaranın üzerinde bulunan ilaç, yara yerini taşımış olursa, bu taşan kısım yıkanır; fakat yıkanması zarar verirse, mesh ile yetinilir.

148- Abdest alırken veya abdestten sonra, bir abdest organının yıkanıp yıkanmamış olmasında şübheye düşünürse bakılır: Eğer şübheye düşen kimse, her zaman şübhelenmiyorsa, o organını (uzvunu) yıkar. Fakat vesveseli bir kimse ise yıkamaz, onun şübhesine bakılmaz.

149- Bir kimse abdest aldığını sağlam olarak bildiği halde, abdestini bozup bozmadığı üzerinde şübheye düşse, o kimse abdestli sayılır. Kesin olarak bilinen bir şey şübhe ile ortadan kalkmaz. Aksine abdestini bozmuş bulunduğunu kesinlikle bildiği halde, sonradan abdest alıp almadığından şübhe eden kimse de abdestsiz sayılır.

150- Abdest organlarından birini veya birkaçını yitirmiş olan kimse, mevcut bulunan organlarını yıkar. Ayakları kesilmiş olan kimseden bunları yıkamak farziyeti düşer ve bu durum abdestin sıhhatine engel olmaz.

Mestler Üzerine Mesh Verilmesi

151- Ayağa giyilen ve "Mest" adı verilen mest hükmündeki şeyler üzerine, abdest alınırken meshedilmesi caizdir. Bu, İslam dininin gösterdiği bir kolaylıktır. Bu meshden maksad, mestlerin üzerine ayakların uclarından başlayıp aşık kemiklerini aşmak üzeri inciklere doğru ıslak olan el parmaklarını sürmektir.

152- Ayaklara meshetmenin farz miktarı, giyilen her iki mestin ön ve üst tarafından el parmaklarının en küçüğü itibarı ile üç parmaklık yerin

meshedilmesidir. Bu kadarlık bir yerin meshedilmesi ile farz yerine getirilmiş olur.

(Malikîlere göre, mestlerin bütünü üzerine mesh yapılması gerekir. Bu miktarın azına mesh yeterli değildir. Hanbelîlere göre, mestlerin üstünün çoğuna meshedilmesi kafidir. Şafiîlerde ise, mestlerin üstüne bir parmak kadar mesh yapılması yeterlidir.)

153- Mestlerin altına mesh yapılmaz. Mestler üzerine mesh yapılırken ıslak olan el parmaklarının açık olması, meshin el parmakları ile yapılması, ayak parmaklarının ucundan başlayarak yukarıya doğru yapılması, sünnete uygun olan meshdir. Yoksa, mestin üzerine su dökmek, mesti sünger gibi bir şeyle ıslatmak, enine olarak mestin üzerine meshetmek veya meshe mestin guncundan başlamak yeter. Ancak böyle yapmak sünnete aykırıdır.

154- Ayakları topukları ile beraber örten çizmeler, potinler, kendileri ile üç mil kadar yürünebilecek kuvvetli ve kalın çoraplar, konçlu aba terlikler de mest hükmündedir. Bunların üzerine de mesh yapılabilir.

Meshin Cevazındaki Şartlar

155- Bir meshin caiz olabilmesi için yedi şart gereklidir:

- 1) Mestler, abdest için ayaklar yıkandıktan sonra giyilmelidir. Bir özürden dolayı ayağa veya ayağın sargısına meshedilmesi de yıkama hükmündedir. Onun için böyle bir meshden sonra giyilen mestler üzerine mesh yapılabilir.
- 2) Mestler, topuklar dahil, ayakların her tarafını örtmüş olmalıdır. Topuklardan kısa olan mestler ve benzeri ayakkabılar üzerine mesh yapılmaz.
- 3) Ayağa giyilen mestler üzerine en az üç mil yol yürüyebilmelidir. Bir mil dinimizde dört bin arşındır. Bir arşın da yirmi dört parmaktır.

4) Giyilen mestlerin topuklarından aşağı kısımlarında, ayağın küçük parmağı ölçüsü ile, üç parmak delik, sökük ve yırtık bulunmamalıdır. Şu kadar var ki, böyle bir noksan, ayak parmaklarının uclarına rastlarsa, mikdara değil, sayıya bakılır: Üç parmak görünmedikçe, yırtık zarar vermez. Yine mestlerde üç parmak kadar sökük bulunduğu halde, mestlerin sağlamlığından dolayı yürürken bu sökük açılıp parmaklar gözükmese, yine meshe engel olmaz. Bir mestte bulunan ayrı ayrı yırtıklar toplanır; fakat iki mestteki yırtıklar toplanmaz. Bunun için bir mestte iki ve diğer mestte bir veya iki parmak miktarı yırtık bulunursa mesh yapmaya engel olmaz.

(Malikîlere göre, bir ayağın en az üçte biri görülecek kadar bir mestte yırtık yoksa meshi bozmaz. Şafiî ve Hanbelî mezheplerine göre, ayakta yıkanması farz olan miktar, mestlerdeki bir yırtıktan görülecek olsa, mesh bozulmuş olur. O yıkanması farz olan miktar, çorap veya başka bir şeyle örtülmüş olsa bile hüküm değişmez.)

5) Mestler, bağısız olarak ayakta durabilecek kadar kalın olmalıdır.

6) Mestler, dışarıdan aldıkları suyu hemen içine çekerek ayağa ulaştıracak bir halde olmamalıdır.

7) Her ayağın ön tarafından en az küçük el parmağı kadar bir yer mevcut bulunmalıdır.

Bu itibarla, bir veya iki ayağının ön tarafı bulunmayan kimse mestlerine mesh yapamaz. Ökçe taraflarının bulunması yeterli değildir. Çünkü bir ayağı yıkamakla diğerine mesh bir arada toplanamaz. Fakat bir ayağı tamamen mevcut bulunmayan kimse, diğer ayağına giydiği mest üzerine mesh yapabilir. Çünkü mesh ile yıkama bir arada toplanmamıştır.

Mesh Müddeti

156- Meshin müddeti, ikamet halinde olan (yolcu hükmünde bulunmayan) kimse için birgün bir gece, yani yirmi dört saattir. En az on sekiz saat (üç günlük) bir mesafeye gitmek üzere yola çıkan bir misafir (yolcu) için ise, üç gün

(yetmiş iki saat) geçerlidir. Bu müddetin başlangıcı, mestler giyildikten sonra ilk abdestin bozulma zamanından itibaren dir. Örnek verilirse, bir kimse abdestini tamamladıktan sonra o taharet üzerine mestlerini giyse de, beş saat sonra ondan abdesti bozucu bir hal meydana gelse, bu beşinci saatten itibaren meshin müddeti mukim için yirmi dört saat ve misafir için yetmiş iki saat devam eder. Mestleri giyiş zamanına bakılmaz.

157- İkamet halinde iken yolculuğa çıkan kimse, misafirin müddeti üzere hareket eder, o zamanı doldurur. Aksine olarak misafir olan kimse, bir gün ve bir gece (yirmi dört saat) meshettikten sonra mukim olsa, mesh müddeti bitmiş olur. Artık ayaklarını yıkaması gerekir.

158- Mestlerine mesh yaparak abdestli bulunan kimse, mestlerini ayaklarından çıkannca, yalnız ayaklarını yıkaması gerekir, abdestini tamamen tazelemesi gerekmez. Ayaklarını yıkamak suretiyle abdest alıp mestlerini giymiş olan bir kimse, daha bu abdesti bozulmadan herhangi bir sebeble mestlerini ayaklarından çıkarsa, abdesti bozulmuş olmayacağı için ayaklarını tekrar yıkaması gerekmez. (Malikîlere göre, mest için bir zaman yoktur. Guslü gerektiren bir durum olmadıkça, mestler üzerine daima mesh yapılabilir. Ancak cuma namazını kılacak kimseler için, her cuma günü mestlerini çıkarıp ayaklarını yıkamaları mendubdur. Şafiî ve Hanbelîlere göre, mubah (haram işleme niyeti bulunmayan) bir seferdeki yolcu için mesh müddeti üç gün, üç gece (yetmiş iki saat)'dir. Günah işlemek için yola çıkıldığı takdirde bu müddet yirmi dört saattir.

Sargı Üzerine Mesh

159- Kırılan veya yarası bulunan bir uzvu (organı) yıkamak zarar verince, kırık üzerindeki tahtaya veya yara üzerindeki sargıya, hem abdest ve hem de gusül için bir kez meshedilir. Bu mesh de zarar verirse, terk edilir.

160- Elde, tırnakta ve diğer uzuvlarda bulunan herhangi bir yara üzerine konulmuş sakız, pamuk gibi şeylerin veya ilaçların üzerine de zaruret halinde bir kere mesh yapılır. Bunlara sıcak su zarar vermiyorsa, mesh yeterli olmaz, yıkamak gerekir. Yapılacak meshin bütün sargıyı kaplaması gerekmez; çoğunluğunu meshetmek kafi gelir.

161- Sargıyı çözmek zarar veriyorsa, özürlü yerin etrafını sargı altından yıkamak gerekmez. Bunlardan açık bulunan yerleri meshetmek yeterlidir.

162- Böyle bir sargı üzerine yapılan mesh için belli bir müddet yoktur. Özür devam ettiği müddetçe sargı üzerine mesh yapılır. Bu sargının taharet hali üzere (abdestli olarak) sarılmış olması da şart değildir.

163- Bir sargı üzerine mesh yapıldıktan sonra sargı değiştirilirse, tekrar mesh gerekmez. Yine bir sargıya mesh yapıldıktan sonra, onun üzerine başka bir sargı daha sarılmış olsa, yeniden bir mesh daha yapılmaz. Henüz özür kalkmadan sargı açılrsa, mesh bozulmuş olmaz.

164- Bir özürden dolayı iki ayaktan biri üzerine mesh yapılıncaya, diğerini yıkamak gerekir. Çünkü bu mesh de yıkamak hükmündedir.

165- Özür tamamen kalkınca, mesh bozulmuş olur, artık sargı üzerine mesh yapılmaz. Yerinin yıkanması gerekir.

Meshi Bozan Şeyler

166- Abdesti bozan her şey meshi de bozar. Onun için müddet henüz bitmemiş ise, yeniden alınacak abdestte mestlere veya sargılara da yeniden mesh verilir. Aşağıda yazılı hallerden dolayı da mesh bozulur:

1) Üzerine meshedilmiş olan mestin ayaktan çıkması veya çıkarılması. Bu durumda eğer abdest mevcut ise, yalnız ayakları yıkamak kafidir. Yeniden tam bir abdest almak gerekmez. Bir mestin goncuna kadar, ayağın çok kısmının çıkmış olması da, tamamen çıkması hükmündedir.

2) Mesh müddetinin sona ermesi. Bu halde henüz abdest devam ediyorsa, yalnız ayakları yıkamak yeterlidir. Yeniden tam bir abdest almaya gerek yoktur. Bununla beraber mesh müddeti son bulsa bile ayakları çıkarıp yıkamanın soğuktan donmaya sebebiyet vereceğinden korkulursa, yine meshe devam edilir.

Abdesti Bozan Şeyler

167- Aşağıdaki hallerin her biri abdesti bozar:

1) Önden ve arkadan kan, irin, meni, sidik, gaita (necaset) gibi bir pisliğin veya herhangi bir sıvının çıkması, abdest ve gusulde yıkanması farz olan yere kadar taşmasa bile, abdesti bozar.

2) Arka taraftan yel çıkması.

3) Ağızdan ve burundan, ön ile arkadan başka herhangi bir organdan sıvı halinde kan çıkması.

Şöyle ki: Akıcı bir halde ağızdan çıkan kan, tükürükten fazla veya ona eşit ise, abdesti bozar, değilse, bozamaz. Bu renginden anlaşılır. Diğer yerlerden çıkan kan ise, çıkış yerinden yanlarına taşınca abdesti bozar. İğne ucu gibi çıkıp da yerinde kalan kan damlası abdeste engel olmaz. El veya parmak ile silinmesi de zarar vermez. Yaradan çıkan irin ve sarı sular da hüküm bakımından aynıdır.

Vücuttaki kabarcıklardan çıkan saf su da, sahih görüşe göre, kan hükmündedir. Diğer bir görüşe göre böyle bir suyun çıkması abdesti bozamaz. Bu görüşe uyulduğu takdirde, çiçek ve uyuz hastalıklarına tutulmuş olanlar için bir kolaylık vardır. Zaruret halinde bu görüşle amel etmekte bir sakınca olmadığı, İmam Hulüvani'den nakledilmiştir.

(Şafîilere göre, önden ve arkadan başka diğer herhangi bir yerden gelen kan, irin ve sarı su sebebiyle abdest bozulmaz.)

4) Ağız dolusu kusmak. Şöyle ki: Kolaylıkla yutulmayacak kadar ağızdan yemek, su ve safra gibi şeylerin gelmesi abdesti bozar. Bu maddeler bir mecliste azar azar gelip de bir ağız dolusu miktarına ulaşmış olsalar yine hüküm aynıdır. Abdest bozulur. Bu, İmam Ebû Yusuf'a göredir. İmam Muhammed'e göre, kusuntu başka başka meclislerde gelse bile, sebep aynı olduğu takdirde yine abdest bozulmuş olur.

5) Az veya çok bir zaman bayılmak, çıldırmak, yürürken irade dışında sallanacak şekilde sarhoş olmak. Bu sarhoşluk bir zorlama sonucu olsa, yine hüküm değişmez.

6) Rükûlu ve secdeli bir namazda iken mükellef bir insanın kasden veya sehven (yanılarak) uyku halinde olmaksızın, yanındakiler işitecek kadar kahkaha ile gülmesi, hem abdestini, hem de namazını bozar. Çocuğun veya uyuyanın kahkaha ile gülmeleri, sadece namazı bozar, abdesti bozmaz.

7) Çocuk doğurmak. Çocuğun doğması ile kan görülmesi bile abdest yine bozulur.

8) Erkeğin hanımı ile aşırı derecede oynaşması da abdesti bozar. Kendilerinden bir sıvı çıksın veya çıkmasın hüküm aynıdır. Fakat İmam Muhammed'e göre, bu durumda mezî gibi bir yaşlık çıkmadıkça abdest bozulmuş olmaz.

9) Erkeğin tenasül organına kaybolacak şekilde tıkanmış olan bir pamuğun, üzerinde ıslaklık olmasa bile, sonradan dışarıya çıkmış olması veya çıkarılması abdesti bozar. Yine bu organa tıkanmış olan ve bir kısmı dışarda kalan pamuğa sidiğin sirayet etmiş olması da abdesti bozar. İç kısımdaki yaşlık abdeste zarar vermez. Ancak pamuk dışarıya çıkıp düşerse, o zaman abdest bozulur. Çünkü az bir ıslaklık pamukla bulunmuş demektir.

10) Kadının tenasül organı içine veya dışına tıkanan bez veya pamuğun yaş olarak dışarıya çıkması veya çıkarılması abdesti bozar. Şöyle ki: Bu organın dış kısmına tıkanan pamuğun iç tarafı ıslanmış olunca, abdest bozulmuş olur.

Pamuğun dışına ıslaklığın geçmesi şart değildir. Fakat bu organın iç kısmına tıkanan pamuğun dışarısına kadar yaşlık gelmedikçe, abdest bozulmaz.

11) Yan üstü yatarak, bağdaş kurarak, dirseklere dayanarak, ayakları yan taraftan çıkarıp oturarak, namaz dışında secde haline geçerek uyumak abdesti bozar. Yine oturur vaziyette uyurken yere düşmese bile, kıcı yerden kesilip yükselmiş olsa abdesti bozulur.

12) Çıplak hayvan üzerinde yokuş çıkarken uyumak. Ancak düz yolda veya yokuştan aşağıya doğru inerken hayvan üzerinde uyumak abdesti bozmaz. Palanlı ve eğerli hayvan üzerinde, hangi şekilde olursa olsun uyumak zarar vermez.

13) Teyemmüm etmiş olan bir kimsenin abdest alabileceği bir suyu görmesi ile abdesti bozulmuş olur.

14) Özür sahibi olanlar için namaz vaktinin çıkmış olması. (99. maddeye bakınız.)

Abdesti Bozmayan Şeyler

168- Aşağıdaki haller abdesti bozmaz:

- 1) Bir hastalık olmaksızın gözden gelen yaş ve su veya ağlamak.
- 2) Yara ve benzeri yarıklar içinde görülen ve dışarıya çıkmayan kan, irin ve sarı sular.
- 3) Bir yaradan kopan deri parçası.
- 4) Mayasıl ıslaklığı ve parmaklar arasındaki pişinti.
- 5) Yarıdan az olmak şartı ile donmuş kanın tükürük veya sümüğe bulaşmış olması.
- 6) Kulaktan, burundan veya yaradan kurt çıkması. Bu kurt temizdir, üzerindeki yaşlık ise azdır, onda akıcılık kuvveti yoktur.
- 7) Ağız dolusu olmayan kusuntu.

8) Baştan inen veya içeriden yükselip çıkan balgam, ağız dolusu olsa bile, abdesti bozmaz.

Çünkü balgam yapışkan ve kaypak olduğundan pisliği içine çekmez. Üstündeki yaşıllığı ise azdır. Bu hüküm İmamı Azam ile İmam Muhammed'e göredir, İmam Ebû Yusuf'a göre, iç boşluğundan gelen ağız dolusu balgam abdesti bozar.

9) Kokusu olsun veya olmasın, erkek ve kadının tenasül organından çıkan yel.

10) Rutubetsiz ye kokusuz olarak arka taraftan çıkarılan şırınga. Bununla beraber uygun düşen, ihtiyat olarak abdesti yenilemektir.

11) Erkeğin tenasül organına damlatıldıktan sonra geri gelen yağ. Bu da İmamı Azam' a göredir.

12) Pıhtılaşmış bir halde kusulan kan parçası.

13) Baştan buruna veya kulağa kadar akıp gelen, fakat gusülde yıkanması farz olan yere taşmayan kan.

14) Kullanılan misvak (ve fırça) üzerinde veya ısırılan sert meyvalar üzerinde görülen ve akıcılığı bilinmeyen kan izleri.

15) Pire, kene, sivri sinek, kara sinek gibi haşeratın karınları doluncaya kadar emdikleri kan. Sülüğün karnı doluncaya kadar kan emdikten sonra düşmesi halinde kendisinden kan çıkarsa abdesti bozar.

16) Saçların tıraş edilmesi, bıyıkların kırılması, tırnakların kesilmesi.

17) Kıçı tamamen yere yerleştirmek suretiyle oturarak uyumak.

18) Namazda iken ayakta, oturarak, rükûda ve secdede uyumak.

19) Namaz dışında, cenaze namazında ve tilavet secdesinde kahkaha ile gülmek. (Şafiîlere göre, namaz içinde de kahkaha ile gülmek abdesti bozmaz.)

20) Ne kendisinin, ne de başkasının duyamayacağı bir sesle gülümseme (tebessüm). Bununla abdest bozulmayacağı gibi, namaz da bozulmaz. Fakat yalnız kendisinin işitebileceği bir sesle gülmek, abdesti bozmasa da namazı bozar.

21) Herhangi bir kimsenin bedenine veya tenasül organına el ile dokunmak. (Malikîlere göre, mükellef olan bir kimse, buluş çağına yakın bir kadının açık

bulunan bir uzvuna veya ince hafif bir şeyle örtülü bir yerine lezzet maksadı ile dokunsa abdesti bozulur. Bir maksad olmaksızın duyulan bir lezzet de böyledir. Öyle ki, kadın mahrem olsa bile, lezzetlenme duygusu olan bir dokunma ve yapışma ile abdest bozulur.)

(Şafiîlere göre, herhangi bir yabancı kadının hiç bir engel bulunmaksızın bir uzvuna dokunmak abdesti bozar. Lezzet bulunmasa bile, hüküm yine böyledir. Bundan kadının saçları, dişleri ve tırnakları müstesnadır. Bunlara dokunmak, bir lezzet olsa bile, abdesti bozmaz. Yine Şafiîlere göre, bir erkek veya bir kadın, kendisinin veya başkasının oturağını veya ön tenasül organını bir engel olmaksızın elinin içi ile tutsa, abdesti bozulur. Maliki ve Hanbelîlere göre de böyledir. Ancak bunlara göre, bir kadının kendi tenasül organını tutması abdestini bozmaz.)

Not: Bu gibi ihtilafli meselelerde ihtiyata riayet edilmesi daha iyidir. Hanefî mezhebinde olan bir kimse, kendi mezhebine göre abdesti bozmayıp başka mezhebe göre abdesti bozan bir hal ile karşılaştığı zaman, ihtilaftan kurtulmak için abdest almalıdır. Böyle hareket etmek, bilhassa imamlar için mendubdur.

Gusül ve Guslü Gerektiren Haller

169- Gasl, yıkamak demektir. Gusül ve iğtisal da, yıkanma anlamını taşır. Din deyiminde gusül: Bütün bedenin yıkanmasıdır, boy abdesti alınmasıdır. Buna taharet-i kübra (büyük temizlik) denir. Böyle bir temizliği gerektiren hal cünüblüktür. Ayrıca kadınların hayız ve nifas kanlarının sona ermesidir. Cünüblük hali ise, aşağıda açıklanacağı üzere, şehvetle meninin atılmasından ve cinsel ilişkiden meydana gelir.

170- Şehvetle yerinden ayrılan ve şehvetle dışarıya atılan bir meniden dolayı gusletmek gerekir. Şehvetle yerinden ayrılmış, şehvet kesildikten sonra dışarıya atılan meniden dolayı da, İmamı Azam ile İmam Muhammed'e göre, gusletmek

gerekir. Fakat İmam Ebu Yusuf'a göre gusül gerekmez. Rüyada şehvetle ayrılan bir meninin, şehvet kesildikten sonra dışarıya akıtılmasını sağlamak için tenasül organını tutmak ve sonra dışarıya akıtmakta, misafir ve soğukta bulunanlar için İmam Ebu Yusuf görüşünü seçmekte kolaylık vardır. Bu yönden bu görüşün tercih edilmesini uygun görenler vardır.

171- Bakmak ve dokunmak suretiyle şehvetle gelen meniden dolayı da gusletmek gerekir.

172- Cinsel ilişki halinde sünnet yerinin veya o kadar bir kısmın duhulü ile, buluş çağına ermiş erkek ve kadının gusletmeleri gerekir. Meninin gelip gelmemesine bakılmaz. Bunlardan yalnız biri buluş çağına ermiş ise sadece ona gusül gerekir, diğerine gerekmez. Ancak buluş çağına yaklaşmış bir devrede ise, yıkanmadan namaz kılmasına izin verilmez. Namaza devam için taharete tedbirli olmak lazımdır. Bu ve buna benzer hangi haller olursa olsun ihtiyat olan yol gusletmek suretiyle şüpheli hallerden sakınmaktır.

173- Uykudan uyanan kimse, yatağında, çamaşırında veya bedeninde bir yaşlık görünce bakılır: Eğer rüyada cinsel ilişkide bulunduğunu hatırlıyorsa, gusletmesi gerekir. Yaşlığın meni olup olmamasında şüpheye düşmesi bir önem taşımaz. Ancak ihtilam olduğunu hatırlamadığı takdirde, yaşlığın mahiyetinin ne olduğu üzerinde durulmaz ve gusül gerekmez. Çünkü akıntının şehvetle geldiği bilinmemektedir. Bu mesele İmam Ebû Yusuf'a göredir, İmamı Azam ile İmam Muhammed'e göre, gelen akıntının mezi olduğunu anlıyorsa, gusl etmesi gerekmez. Fakat meni olduğunu biliyor veya şübheye kapılıyorsa, gusletmesi gerekir. İhtiyata uygun olan da budur. Onun için fetva buna göredir.

174- Yatağından uyanıp kalkan kimse, ihtilam olduğunu hatırladığı halde, tenasül organında bir yaşlık görse gusletmesi gerekir. Ayakta veya oturduğu

yerde uyuyan kimse, uyanıp da bu organında bir yaşlık görse, bakılır: Eğer bu yaşlığın meni olduğuna kanaati varsa veya uyumadan önce bu organı hareketsiz bir halde idi ise, gusletmesi gerekir. Fakat böyle bir kanaati yoksa ve tenasül organı da önceden uyanık durumda idi ise, gusletmesi gerekmez. Bulunan yaşlığın mezi olduğuna hükmedilir. Çünkü organın uyanık olması, mezinin çıkmasına sebep olur.

175- Sarhoş veya bayılmış olan bir kimse uykusundan uyanıp da, kendisinde meni bulacak olsa, gusletmesi gerekir. Mezi bulacak olsa yıkanması gerekmez.

176- İdrarını yaparken, tenasül organı uyanık olduğu halde meni gelse, yıkanması gerekir. Organ uyanık olmayınca; gusletmek gerekmez, çünkü uyanıklık şehvetin bulunmasına delildir.

177- Bir erkek veya bir kadın rüyada ihtilam olsa da, meni dışarıya çıkmış olmasa, yıkanmak gerekmez. İmam Muhammed'e göre, böyle bir kadının ihtiyat olarak yıkanması gerekir. Çünkü kadından çıkacak bir sıvının yine ona dönmesi ihtimali vardır.

178- İhtilam olan veya cinsel ilişkide bulunan bir kimse, idrarını yapmadan veya çokça yürümeden veya yatıp uyumadan yıkansa da, sonra kendisinden meninin arta kalan kısmı çıkacak olsa, ikinci kez yıkanması gerekir. Fakat idrarını yaptıktan veya epeyce yürüdükten veya uyuduktan sonra şehvetsiz olarak gelecek meni guslü gerektirmez. Çünkü bu durumda o meni, yerinden, şehvet olmaksızın ayrılmış bulunur. Yine bir kadından, yıkandıktan sonra, kocasının menisi çıkacak olsa, tekrar gusletmesi gerekmez.

179- Bir yatakta yatıp uyuyan iki kimse, uyandıkları zaman ihtilam olduklarını hatırlamayıp yatakta meni gibi bir yaşlık görseler veya kurumuş meni görüp

de o yatakta kendilerinden önce başka bir kimse yatmış olsa bu durumda meninin kime ait olduğu bilinmese, her ikisinin de ihtiyaten yıkanması gerekir.

180- Şehvet olmayıp da döğülmeden, ağır bir yük kaldırmadan ve yüksek bir yerden düşmeden dolayı meni gelmesiyle gusül gerekmez.

(İmam Şafi'ye göre bu hallerde de gusül gerekir.)

181- Yerinden şehvetle ayrılan bir meni, bedenın dışına veya dış hükmünde olan yere çıkmadıkça gusül gerekmez.

182- Bakire bir kızın bekaretini yok etmemek sureti ile yapılan bir ilişkide meni gelmeyince gusül gerekmez; çünkü bekaret, sünnet yerine kadar duhule engel olmuş demektir.

183- Cünüblük, hayız veya nefselik (loğusalık) halinde iken, gayrimüslim bir kadın veya gayrimüslim bir erkek ihtida etse, gusletmesi farz olur. Hayız veya nefseliğı son bulmuş olsa da, yıkanmamış bulunsa, yine gusül gerekir. Fakat yıkanmış bulunan veya henüz cünüplük, hayız ve nefselik haline düşmemiş olan erkek veya kadın gayrimüslim ihtida etse, yıkanması mendub olur.

Guslün Sünnetleri

195- Guslün başlıca sünnetleri şunlardır:

1) Gusle niyet ederek, besmele çekerek ve misvak kullanarak başlamak. Bu niyet guslün sıhhati için şart değildir. Sevabı vardır. Temizliğin bir ibadet sayılması için bir sebeptir.

(Maliki ve Şafiî'lere göre, gusülde niyet farzdır. Hanbelîlere göre de, bu niyet guslün sıhhatinin şartıdır. Durum böyle olunca, ihtilafdan kurtulmak için

guslederken abdestsizliği gidermeyi ve namaz gibi bir ibadetin yerine getirilmesini hatırlamalıdır.)

2) Gusülde önce elleri, sonra oyluk yerlerini yıkamak. Eğer bedende meni gibi bir pislik varsa onu gidermek.

3) Gusülden önce, sünnet üzere abdest almak. Bir kap içinde veya toprak üzerinde yıkanıldığı zaman ayakları yıkamayı sona bırakmalıdır.

4) Abdest aldıktan sonra önce üç kez başa, sonra üç kez sağ omuza, sonra üç kez sol omuza su dökmek. Her su döktükçe, beden iyice ıslansın diye, bedeni iyice oğuşturmak. Bir kap içinde veya toprak üzerinde yıkanılıyorsa, çıkarken önce sağ ayağını, sonra sol ayağını yıkamak. (İmam Malik ve İmam Ebu Yusuf'dan bir rivayete göre, gusül yaparken bedeni ovalamak farzdır.)

5) Gusül yaparken fazla su harcamamak ve çok kısıntı da yapmamak.

6) Kimsenin görmeyeceği bir yerde yıkanmak. Eğer erkekler erkekler arasında, kadınlar da kadınlar arasında bulunurlar da yıkanmak için تنها bir yer bulamazlarsa, bir köşeye çekilip avret mahallerini bir peştemal ile örterek yıkanılır. Avret yerlerini açmaları caiz olmaz. Erkeklerin veya kadınlarla erkeklerin arasında bulunan kadınların da bunlar arasında yıkanmaları caiz değildir. Bu durumda teyemmüm ederek namazlarını kılmaları uygundur. Çünkü hükmen su bulunmamış demektir.

Yine, gerek erkekler ve gerekse kadınlar kendi cinsleri arasında yıkanmak için bir peştemal veya benzeri bir örtü bulamazlarsa ve böylece avret yerlerini açmak mecburiyetinde kalırlarsa teyemmüm ile kılarlar. Sonra تنها bir yer veya bir peştemal bulunca gusledip teyemmüm ile kılmış oldukları namazları iade ederler. Hamamlarda bu örtünme işine çok dikkat etmelidir.

7) Tenha bir yerde yıkanıldığı zaman, yine avret yerini açık bulundurmamak. Açık bulundurulursa kible yönüne dönmemek.

8) Guslederken konuşmamak.

9) Gusülden sonra elbeseyi giyerken çabukça örtünüvermek.

10) Gusülden sonra bedeni bir havlu veya bir mendil ile silmek.

11) Bir kimse bir akar suya veya bir havuza dalsa veya yağmur altında durup bütün vücudu ılsansa, ağzına ve burnuna su vermek halinde, gusül farziyetini yerine getirmiş olur. Bu durumda organlarını kımıldatır veya su içinde biraz beklerse, sünneti yerine getirmiş sayılır.

12) Yukarıda sıralanan sünnetlere uygun bulunmayan bir gusül, guslün edeblerine uygun düşmemiş ve kerahetten de kurtulmamış olur.

Abdestte sayılan edebler, gusülde de aynen uyulması gereken edeblerdir. Ancak guslelerken kibleye doğru durulmaz. Avret yerleri peştemal ile örtülü ise kibleye dönülebilir. Abdestte mekruh olan şeyler, gusülde de mekruhtur. Bir de gusülde dua okumak mekruhtur. Yine gusülde bir organdan su damlarken onu alıp diğer organı yere düşmeyen bu su ile yıkamak caizdir; çünkü gusülde bütün beden bir organ sayılır. Abdestte bunu yapmak caiz değildir.

Guslün Vasıfları

196- Yukarıda geçen 169. maddede açıklandığı gibi, cünüblükten, hayız ve nifas kanlarından kesilişinden dolayı gusletmek farzdır. Bu farzın dışında bazı hallerde gusletmek sünnet veya müstahabdır. Bunların başlıcaları şunlardır:

- 1) Cuma ve iki bayram namazları için gusletmek.
- 2) Hac ve umrede ihrama girerken ve Arefe günü vakfe yapmak için yıkanmak (gusletmek).
- 3) Medine-i Münevvere ile Mekke-i Mükerreme'ye girmek için yıkanmak.
- 4) Müzdelife ve Mina'da bulunmak için yıkanmak.
- 5) Günahdan tevbe için yıkanmak.
- 6) Güneş ve ay tutulması halleri ile yağmur duasında bulunmak için yıkanmak.
- 7) Kan aldırma ve ölü yıkama için gusletmek müstahab olduğu gibi, baygınlıktan sonra ayılan kimsenin yıkanması da müstahabdır.
- 8) Yolculuktan dönenin ve yeni elbise giyecek kimsenin yıkanması.
- 9) Berat ve Kadir gecelerine kavuşmaktan dolayı yıkanmak.

- 10) İnsanların toplanacağı bir yerde bulunmak için yıkanmak.
- 11) İstihaze (illet kanından) kurtulan kadının yıkanması.
- 12) Cünüblüğünün hemen arkasından hayız (adet) görmeye başlayan bir kadın, isterse, cünüblüğü için yıkanır, isterse yıkanmasını adetin sona ermesine bırakır.
- 13) Her cinsel ilişki için yıkanmak. Zevcesi ile cinsel ilişkide bulunan kimse, henüz yıkanmadan tekrar ilişkide bulunabilir. Fakat bu arada yıkanması veya abdest alması mendubdur.
- 14) Henüz namaz vakti gelmeden yıkanmak. Çünkü namaz vaktine kadar cünüb bir kimsenin yıkanmayı geciktirmesi günah sayılmaz; fakat daha önce yıkanmanın fazileti vardır. Sünnet ve müstahab olan gusüller, sadece hürmet ve temizlik için yapılır. Bu kısım müstahab ve sünnet olan yıkanmalarda ağıza ve buruna su çekmek mecburiyeti yoktur.

Gusül Etmesi Farz Olanlara Haram veya Mekruh Olan Şeyler

197- Üzerlerine gusül farz olanlara, gusletmeden önce haram olan şeyler şunlardır:

1) Namaz kılmak. Bir ayet olsa bile, Kur'an niyeti ile Kur'an okumak. Hamd ve dua ile ilgili ayetleri, dua ve zikir niyeti ile okumak caizdir. Cünüb veya adet halinde olan bir kadının dua niyeti ile Fatiha Suresini okuması caizdir.

Yine bu durumda olan kimsenin çocuklara Kur'an ayetlerini kelime kelime öğretmesi de caizdir. Şehadet kelimesini söylemek, tesbih ve tekbir getirmek yine caizdir.

2) Kur'an-ı Kerime, bir veya yarım ayet olsa bile, el sürmek ve Mushaf-ı Şerif'i tutmak haramdır. Ancak Kur'an'a yapıştırılmamış olan bir kılıf, bir mahfaza ve sandık içinde onu taşımak ve onu dış taraftan tutmak caizdir.

3) Kabe'yi tavaf etmek ve bir zorunluk olmadığı halde bir mescide girmek veya içinden geçmek. Fakat zaruret hali olursa, geçilebilir. Bir kimsenin evinin

kapısı, mescidin içine doğru açılrsa ve evine girip yıkanmak için mescit içinden geçmek zorunda kalsa, o kimse mescit içinden geçerek evine girer ve yıkanır. Bu bir mecburiyet halidir. Mescit içinde uyurken ihtilam olan kimse, dışarıya çıkmak için teyemmüm eder; fakat bu teyemmüm ile Kur'an okuyamaz, namaz da kılamaz.

4) Üzerinde ayeti kerime yazılı bulunan bir levhayı veya bir parayı el ile tutmak. Üzerlerine gusül gerekli olanların yıkanmadan önce yapmaları Mekruh olan şeyler şunlardır:

1) Din kitaplarından herhangi birini el ile tutup okumak.

2) El ve ağız yıkamadan yiyip içmek. El ile tutmayıp yer üzerinde bulunan bir sayfaya veya bir levhaya Kur'an'dan yazı yazmak. Bu da İmam Muhammed'e göre mekruhtur. Cünüb ile hayız ve nifas halinde bulunanların Kur'an-ı Kerim'e bakmaları mekruh değildir. Bu, el ile tutmak hükmünde değildir.

(İmam Malik'e göre, Cünüb olan kimse, Kur'an okuyamazsa da hayız halinde olan kadın okuyabilir; çünkü cünüb olan kimse hemen yıkanabilir. Fakat adetli ise, adet müddeti dolmadan yıkanamadığı için özürlü sayılır.)

Teyemmümün Niteliği ve Farzları

198- Lûgatta teyemmümün anlamı, bir şeyi kasdetmek'tir. Din deyiminde ise; Su bulunmadığı veya suyu kullanmaya güç yetmediği zaman, toprak cinsinden temiz bir şeyle abdestsizliği gidermek için yapılan bir işlemdir.

Şöyle yapılır: Abdestsiz olan yahut gusletmesi gereken bir kimse, iki elini toprak cinsinden temiz bir şeye bir kez vurup bununla yüzünü mesheder. Sonra yine iki elini ikinci kez vurup bununla da dirseklerine kadar iki kolunu mesheder. Bu işlem, abdestsizliği gidermek yahut namaz kılmak veya taharetsiz sahih olmayan bir ibadeti yerine getirmek niyeti ile yapılır. İşte teyemmümün esası bundan ibarettir. O halde teyemmümün farzları bir niyet ve iki mesihden ibarettir.

İmam Züfer'e göre, teyemmümde niyet farz değildir.

199- Teyemmüm, bu ümmetin özelliklerindedir, ahir zaman ümmeti için bir kolaylıktır. Yüce mabuduna ibadet edecek olan bir müslümanın alışmış olduğu temizlik halinden yoksun olarak ibadet etmemesini sağlar. Bu konuda müslümanın duyduğu ruhsal bir ihtiyacı giderir, insanı yaratılışının aslı olan toprağa döndürerek onda tevazu ve yaratıcıya saygı duygularını canlandırır.

200- Teyemmüm Hicretin beşinci yılında meşru olmuştur. Peygamber efendimizin Medine'ye hicretlerinin beşinci senesi Şaban ayının ilk günlerinde Peygamberimiz Huzaa kabilesinin bir oymağı olan "Beni Mustalık" savaşında bin kişilik bir ordu ile susuz bir yerde gecelemişlerdi. Sabah namazını kılmak için abdest alacak su bulamadılar. Sabahın erken bir vaktinde şu anlamdaki ayet-i kerime nazil oldu: "Yolculuk halinde olur da su bulamazsanız, temiz toprak ile teyemmüm ediniz." (Nisa: 43, Maide: 6) Böylece teyemmümle namaz kılmalarına Yüce Allah'ın emri çıktı. Ashab-ı Kiram sevindiler ve teyemmüm ederek sabah namazını kıldılar.

Teyemmümün Sünnet Üzere Yapılması

201- Sünnete uygun bir teyemmüm, aşağıdaki şekilde yapılır:

- 1) Teyemmüme başlarken Besmele getirip namaz için tahareti niyet etmelidir. (Hanbelîlere göre, Besmeleyi okumak vacibdir, bunu yapmayınca teyemmüm olmaz.)
- 2) Parmaklar açık olduğu halde iki eli toprağa vurduktan sonra ileri sürüp geri çekmelidir.
- 3) Elleri kaldırıncaya, eğer fazla tozlanmışlarsa onları yan yana getirip birbirine hafifçe vurmali.

Bu şekilde ellerdeki tozlar silkildikten sonra, bu ellerle bütün yüzü meshetmelidir.

- 4) İlk vuruşta yapıldığı gibi elleri yine temiz toprağa tekrar vurduktan sonra silkmeli ve sol elin baş parmağını ayırarak diğer parmakların iç tarafları ile sağ elin parmak uçlarından başlayarak kolun dış tarafını dirseklere kadar çekip meshetmeli. Sonra yine sağ elin iç tarafına dönerek sol elin baş parmağı ile serçe parmağını halka ederek baş parmakla beraber elin ayası ile dirsekten bileğe kadar elin iç tarafını meshetmeli. Baş parmağı daha ileriye yürüterek sağ elin baş parmağının üstünü de meshetmelidir.
- 5) Sol ele sağ elin meshedilişi gibi, aynen sağ elle de sol eli meshetmelidir.
- 6) Açıklandığı şekilde teyemmümde sıra gözetilerek önce yüzü, sonra kolları meshetmeli ve bu işlemde kesinti yapmamalıdır.

Teyemmümü Mubah Kılan ve Kılmayan Bazı Haller

210- Henüz namaz vakti girmeden de teyemmüm edilebilir. Fakat namaz için müstahab olan vakit geçmeden su bulabileceğini tahmin eden kimse için teyemmümü geciktirmek mendubdur. (Üç imama göre, bir namaz için vakti girmedikçe teyemmüm yapılmaz; çünkü teyemmüm bir zaruret için taharet sayılmıştır. Özürünün tahareti gibi, vakitten evvel abdesti sahih olmaz.)

211- Bir mil mesafeden daha yakında su bulunduğunu sanan kimse, suyun bulunduğunu sandığı yöne doğru üç-dört yüz adım gider veya birini göndererek suyu arar. Ancak yolda düşman tehlikesi gibi bir korkusu olursa, bu aratma yapılmaz.

212- Suyun varlığından bilgi verecek uygun bir kimse bulunduğu halde ondan sormaksızın teyemmüm etmek caiz değildir. Bu durumda eğer teyemmüm ederek namaz kılar da, sonra bir milden daha yakın bir yerde su bulunduğu kendisine haber verilirse, kıldığını namazı iade eder.

213- Su bulunacağı kendisine söz verilen kimse, kazaya kalmak korkusu olsa bile, namazını geciktirir. Ancak suyu va'd edenin yanında veya bir mil mesafeden daha yakınında su bulunmuş olmalıdır.

214- Boy abdesti alması gereken bir kimse, yalnız organlarının bir kısmına veya sadece abdestine yetecek kadar su bulsa, yine teyemmüm eder; o suyu harcaması gerekmez.

215- Yalnız içilmek için kırlarda sarnıçlar içinde hazırlanmış olup herkesin yararlanmasına terk edilmiş bulunan sular teyemmüm etmeye engel olmaz. Ancak bu sular çok olur da abdest ve gusül almaya izin verilmiş olduğu bilinirse, bu sular kullanılır, teyemmüm edilmez.

216- Hacıların hediye için taşıdıkları zemzem suyu, teyemmüm yapmaya engeldir. Ancak zemzemin içine, en az bir misli kadar gül suyu karıştırılmış olursa, bu takdirde zemzem mukayyed su hükmüne girer ve onunla abdest almak caiz olmadığı için teyemmüm yapılır.

217- Cünüblükten dolayı teyemmüm etmiş olan bir kimsenin abdesti bozulsa, cünüb sayılmaz, abdestsiz olur. Bu kimse yalnız abdeste yetecek kadar su bulsa, bununla abdest alır. Bu kadar su bulamazsa, tekrar namaz için teyemmüm eder.

218- Abdest almak veya gusletmek için başkasının yanında bulunan suyu istemek gerekir. Ancak suyun çok kıt olduğu bir yerde istenmeyebilir.

219- Abdest alacak veya gusledecek bir kimsenin, ihtiyacından çok parası olduğu zaman, değer kıymeti ile veya biraz fazlasıyla satılmakta olan suyu ihtiyacı için satın alması gerekir. Fakat normal fiyatın iki misli ile satın almak gerekmez; çünkü bu aşırı bir fiyattır.

220- Suyu kullanmaktan aciz olup da parası bulunan kimse, normal bir ücretle abdest verdirecek kimse bulursa, teyemmüm edemez.

221- Başkasının yardımı ile abdest alabilecek olan bir kimsenin yardımcısı kendi kölesi, kendi çocuğu veya kendi ücretli hizmetçisi ise, teyemmüm etmesi ittifakla caiz olmaz. Böyle kendi başına abdest alamayacak derecede özürlü olan kimse, abdest için kendisine yardım edebilecek başka bir adamı varsa, yine teyemmüm edemez. Zevcesinin bulunması da, teyemmüm etmesine engeldir. Kabul edilen görüş budur. Fakat İmam Azam'dan bir rivayete göre, bu durumda olan kimse teyemmüm edebilir. Deniliyor ki, zevc ile zevce abdest verme konusunda birbirine yardım etmek zorunda değildir. Bunun için, bunlardan biri diğerine yardımcı sayılmaz. Ancak birbirlerine yardım görevinde bulunmaları bir iyilik olduğundan, yardımın yapılması güzel kabul edilmiştir. Öyle ki, bunlardan biri diğerine yardım etmeyi üzerine alınca, makbul olan görüşe göre, artık teyemmüm yolunu seçemez.

222- Bir zindanda hapsedilmiş olan kimse, temiz su veya toprak bulamayınca, İmam Azam ile İmam Muhammed'e göre, namazını sonraya bırakır. İmam Ebû Yusuf'a göre, bir şey okumaksızın namaz kılar gibi ayakta durur, rükû ve secde vaziyetlerini alır, kendisini namaz kılan gibi gösterir. Sonra kurtulunca, kılamadığı namazları kaza eder.

223- Abdest uzuvlarının (organlarının) yarısında veya çoğunda yara bulunan bir kimse teyemmüm eder; fakat yarısından azı yaralı ise, sağlam yerlerini yıkar ve yaraların üzerlerine mesheder, teyemmüm yapamaz. Gusül için de, eğer vücudun yarısı veya daha çoğu yaralı ise teyemmüm edilir. Vücudun yarısından azı yaralı ise sağlam yerler yıkanır ve yaraların üzerleri meshedilir.

224- Bir abdest ile birçok farz ve nafil namaz kılınabildiği gibi, bir teyemmüm ile de kılınabilir. (İmam Şafî'ye göre, bir teyemmüm ile yalnız bir farz namaz ve birçok nafil namaz kılınır. Sahih olan bir görüşüne göre de, bir teyemmüm ile bir farz namaz ve bununla beraber ayrıca cenaze namazları da kılınabilir. Ancak bir teyemmüm ile bir farz namazdan başka bir farz namaz kılınamaz.) Bu ihtilaftan kurtulmak için, her farz namazda yeniden teyemmüm etmek daha iyidir.

225- Temiz bir toprak cinsinden çok kimseler teyemmüm edebilirler. Çünkü yeryüzü el değdirilmesi ile kullanılmış sayılmaz.

Teyemmümü Bozan Haller

226- Abdesti bozan ve guslü gerektiren haller teyemmümü de bozar, hükümsüz kılar. Teyemmümü mubah yapan özrün kalkması da, bu özürden dolayı yapılmış olan teyemmümü bozar. Bu bakımdan su bulunmadığı için veya bir hastalık için yapılmış olan bir teyemmüm, su bulununca veya hastalık kalkınca hemen bozular. Su ile abdest alınmadıkça veya cünüblük hali varsa, yıkanmadıkça namaz kılınamaz.

227- Cünüblük sebebiyle yapılan teyemmüm, abdest yerine de geçer. Araya yeni bir cünüblük veya abdestsizlik hali girmedikçe, suyu kullanmaya güç yetinceye kadar bu teyemmüm ile birçok namaz kılınabilir. Aynı şekilde, su ile gusleden kimse, bu temizliği devam ettikçe abdest almaya gerek olmaksızın dilediği namazları kılabilir.

228- Bir özürden dolayı teyemmüm eden kimse, diğer bir özre tutulsa, birinci özrün son bulması üzerine teyemmüm de son bulur, diğer özür için tekrar teyemmüm etmesi gerekir. Örnek: Su bulunmadığı için teyemmüm eden kimse, henüz su bulamadan abdest almaya engel teşkil edecek bir hastalığa yakalansa

ve bu arada su bulacak olsa, önceki teyemmümü bitmiş olur. Bu hastalıktan dolayı tekrar teyemmüm etmesi gerekir; çünkü teyemmümün sebebi değişmiştir.

229- Teyemmüm ile namaz kılmakta olan bir adam su görse, namazı bozulmuş olur. Abdest alıp yeniden namaz kılması gerekir. Fakat namaz tamamlandıktan sonra suyun bulunması, kılınan o namazın iade edilmesini gerektirmez.

3. BÖLÜM : NAMAZ

Namazın Önemi ve Fazileti

1- Bilindiği gibi Yüce Allah'ı tevhid (bir kabul etmek), Onun eşsiz varlığını bilip tasdik etmek, farz olan en büyük bir görevdir. Bundan sonra farzların en büyüğü ve en önemlisi namazdır. Namaz, imanın alametidir, kalbin nurudur, ruhun kuvvetidir, mü'minin miracıdır. Mü'min bu namaz sayesinde Yüce Allah'ın manevî huzuruna yükselir. Yüce Allah'a yalvararak manevî yakınlığa erer. Mü'min için ne yüksek bir şeref!..

Bütün hak dinler, insanlara namaz kılmalarını emretmişlerdir. Bizim sevgili Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz de, peygamber olarak gönderilişlerinden itibaren namaz kılmakla yükümlü olmuştur. Ancak o zaman, güneşin doğuşundan ve batışından sonra olmak üzere günde iki defa namaz kılınıyordu. Sonra Miraç gecesinde beş vakit namaz farz olmuştur. Hazreti Peygamber'in miracı ise, sahih kabul edilen rivayete göre, Medine'ye hicretlerinden on sekiz ay önce Receb ayının yirmiyedinci gecesinde olmuştur.

2- Kur'an-ı Kerîm'de ve hadîs-i şeriflerde namaza dair birçok emirler ve öğütler vardır. Bütün bunlar, İslam dininde namaza ne kadar büyük önem verildiğini gösterir. Bir ayet-i kerîmenin anlamı şöyledir: "Ey Resulüm! Sana vahy olunan

Kur'an ayetlerini güzelce oku ve namazı gereği üzere kıl. Gerçekten namaz, edeb ve namusa uygun olmayan şeylerden, çirkin görülen işlerden alıkor. Her halde Yüce Allah'ı zikretmek, her ibadetten daha büyüktür. Yüce Allah bütün yaptıklarınızı bilir." Namaz ibadeti ise, en büyük zikirdir. Diğer bir ayet-i kerîmenin anlamı şöyledir: "Namazı gereği üzere yerine getiriniz, zekatı yeriniz. Nefisleriniz için hayır olarak önceden ne gönderirseniz, onu Yüce Allah yanında (sevab olarak) bulursunuz; asla kaybolmaz. Muhakkak ki, Allah yaptıklarınızı görür." Bir hadîs-i şerîfde: "Namaz dinin direğidir." buyurulmuştur. Diğer bir hadîs-i şerîfin anlamı şöyle: "Namaz, kişinin kalbinde bir nurdur; artık sizden içini aydınlatmak dileyen, kalbindeki nurunu artırmaya çalışsın." İşte bütün bu mübarek ayetlerle hadîs-i şerifler, namazın Yüce Allah yanında ne kadar büyük ve makbul bir ibadet olduğunu göstermeye yeterlidir.

3- Gerçek şu ki, namaz çok mukaddes bir ibadettir. Namazın faziletlerine nihayet yoktur. Namaz, akli yerinde olan ve bülüğ çağına ermiş bulunan her müslüman için belli vakitlerde yapılması gereken şerefi yüksek farz bir görevdir. Bu önemli farzı yerine getirenler, Yüce Allah'ın pek büyük ikram ve ihsanlarına kavuşacaklardır. Bunu kasden terk edenler de, azabı çok şiddetli olan Allah'ın acıklı cezasını çekeceklerdir. Müslümanlar, henüz yedi yaşına girmiş çocuklarını namaza alıştırmakla görevlidirler. Bu çocuklara ana-babaları ve yetiştiricileri namaz kılmalarını öğretir ve yaptırırlar. On yaşına bastığı halde namaz kılmayan çocuğa velisi, üç tokattan ziyade olmamak üzere, hafifçe el ile vurur.

4- İnsan bir düşünmeli, her an Yüce Allah'ın sayısız nimet ve ihsanlarına kavuşmaktadır. Öyle ikramı bol, merhameti geniş olan yaratıcımızın tükenmeyen lütuflarına karşı teşekkürde bulunmak gerekmez mi? İşte insan, namaz yolu ile şükür borcunu ödemeye, yaratıcısının lütuf ve nimetlerini tatlı bir dil ile anarak kulluk görevini yerine getirmeye çalışmış olur. Bu bakımdan: "Namaz, şükrün bütün çeşitlerini bir araya toplar." denilmiştir. Bununla beraber namaz ruhu temizleyen, kalbi aydınlatan, imanı yüksek duygulardan haberdar

eden, insanı kötülüklerden alıkoyan, insanı hayırlara, düşünceye, tevazu ve intizama götüren en güzel bir ibadettir. İnsan namaz sayesinde nice günahlardan kurtulur ve Yüce Allah'ın nice ihsan ve ikramlarına kavuşur. Namaz, manevî hayattan başka maddî hayata da canlılık verir. İnsanın temizliğine, sağlığına ve intizamla hareket etmesine sebep olur.

5- Sonuç: Namazın meşru kılınmasındaki hikmetler ve yararlar her türlü düşüncenin üstündedir. Fakat bir müslüman namazını yalnız Yüce Allah'ın rızası için kılar, yalnız yaratıcısına şükür ve saygı için kılar. Namazın insana yararı olmadığı düşünülse dahi, yine bunu bir kul görevi bilerek sadece Allah'ın emrine uymak için yerine getirmeye çalışır. Bu kutsal görevin yerini hiç bir şeyin tutamayacağını kesinlikle bilir. Namaza harcayacağı dakikaları, hayatının en mutlu ve neş'eli zamanı olarak kabul eder. Doğrusu, geçici hayatın son bulmayacak birçok kazançları ancak namaz sayesinde elde edilir. Namaza ayrılan saatler, sonsuzluk aleminin tükenmez mutluluk günlerini hazırlamış olur. Bu çok mübarek ve pek feyizli ibadete gereği üzere devam edenlere müjdelersun!..

Namazla İlgili Bazı Deyimler

6- Salât: Namaz demektir. Çoğulu "Salâvat"dır. Salât, sözlükte dua manasındadır. Din deyiminde, bildiğimiz ibadetten, erkân ve zikirlerden ibarettir. Namaz kılana, "Müsalli" denir. Bir de "Salât", Peygamber efendimize şu şekilde yapılan dua manasına da gelir: "Allahümme salli ve selim alâ seyyidina Muhammedin ve alâ ali seyyidina Muhammed = Allah'ım! Efendimiz Muhammed'e ve onun ailesine selamet ve rahmet ihsan buyur." Bu salat ve selamdan maksad, Peygamber efendimizin hem dünyada, hem de ahirette her türlü ikrama kavuşmasını istemekten ve bu vesile ile kendisine olan bağlılığımızı ve saygımızı göstermekten ibarettir.

7- Tekbir: "Allahü Ekber" demektir.

- 8- Kıyam: Ayakta durmaktır.
- 9- Kıraat: Kur'an-ı Kerîm'den bir mikdar okumak demektir.
- 10- Rükû: Sözlükte eğilmek demektir. Din deyiminde, namazdaki okuyuştan sonra eğilerek baş ve sırtı düz bir şekle getirmektir.
- 11- Kaveme: Rükû halinden doğrulup da bir defa "Sübhane Rabbiyel'azim" diyecek kadar ayakta durmaktır.
- 12- Secde: Namaz kılarken yere eğilerek yüzün bir kısmını, Yüce Allah'a saygı için yere koymaktır. Arka arkaya yapılan iki secdeye "Secdeteyn" denir. "Sücûd" sözü de secde etmek ve secdeler manasına gelir.
- 13- Celse: İki secde arasında bir defa "Sübhane Rabbiyel'azim" diyecek kadar oturaktır.
- 14- Ka'de: Namazda teşehhüd için, "Ettehiyyatü lillâhi"yi okumak için oturaktır. Bir namazda iki defa oturulursa, birinci oturuşta "Kade-i Ūlâ = İlk oturuş", ikincisine de: "Kade-i Ahire = son oturuş" denir.
- 15- Rek'at: Namazın bölüklerinden her biri demektir. Şöyle ki: Bir namazda kıyam, rükû ve iki secdenin toplamı bir rekattır. Bir namazda iki kıyam, iki rükû ve dört secde bulunursa, o namaz iki rekatlı olur. Üç veya dört kıyam bulunursa, o namaz üç veya dört rekatlı olur.
- 16- Şef: Çift manasında olup namazların her iki rekâtına denir. Dört rekâtlı bir namazın önceki iki rekâtına "birinci şef" son iki rekâtına da "ikinci şef" denir. Üç rekatlı bir namazın üçüncü rekâtı da, "ikinci şef" demektir.

Namazların Nevileri ve Rekâtları

17- Namazlar, farz, vacib, sünnet ve müstahab nevilerine ayrılır. Şöyle ki: Akli yerinde olan ve bülüğ çağına eren her müslümanın günde beş defa belli vakitlerde belli rekâtlarla kılacağı namazlar, birer farzı ayndır. Cuma namazı da bu kısımdandır. Vitir ve bayram namazları birer vacibdir. Farz namazlardan önce veya sonra yahut hem önce, hem de sonra kılınan bir kısım namazlar birer sünnettir. Teravih namazı da böyledir. Diğer vakitlerde sadece Allah'ın rızası

için kılınan ve nafil (tatavvu) denilen bir kısım namazlar da, ya birer sünnet veya müstahabdır. Kuşluk namazı gibi. Bütün bu namazların sahih olması için birtakım şartları ve rükünleri vardır. Bunların yerine getirilmesi de birer farzdır. Bunlar namazların farzlarını teşkil eder. Bunlardan başka, namazların birtakım vacibleri, sünnetleri ve edebleri de vardır. Namazların bir takım mekruhları ve müfsidleri de vardır. Her namazın bunlardan biri olması lazımdır. Bunun için her müslümanın bunları bilip ona göre din görevini yerine getirmesi gerekir.

18- Namazların rekâtlarına gelince: Sabah namazının iki rekât sünneti ve iki rekât farzı vardır. Öğle namazının dört rekât ilk sünneti, dört rekât farzı ve iki rekât son sünneti vardır. İkinci namazının dört rekât önce kılınan sünneti ve dört rekât farzı vardır. Akşam namazının üç rekât farzı ve sonra kılınan iki rekât sünneti vardır. Yatsı namazının dört rekât ilk sünneti, dört rekât farzı ve iki rekât son sünneti vardır. Cuma namazının dört rekât ilk sünneti, iki rekât farzı, dört rekât son sünneti, iki rekât da "vaktin sünneti" adıyla diğer bir sünneti vardır. Vitir namazı ise, üç rekâttan ibarettir. Bayram namazları ikişer rekâttır. Teravih namazı yirmi rekâttır. Diğer nafil namazlar da, en az ikişer rekâttır. Bütün bunlar sırası ile açıklanacaktır.

Namazların Farzları, Şartları, Rükünleri

19- Namazların farzları on ikidir. Bunlardan altısı, daha namaza başlamadan önce yapılması gereken farzlardır ki, şunlardır:

- 1) Hadesten taharet,
- 2) Necasetten taharet,
- 3) Setr-i avret,
- 4) Kibleye yönelmek,
- 5) Vakit,
- 6) Niyet.

Diğer altısı da, namazın başlangıcından itibaren bulunması gereken farzlardır ve şunlardır:

- 1) İftitah (namaza girme) tekbiri,
- 2) Kıyam,
- 3) Kıraat,
- 4) Rükû,
- 5) Sücud,
- 6) Kaide-i ahire (son oturuş).

Bunlara da "Namazın rükünleri" denir. Bunlar namazın aslını ve temelini teşkil ederler.

20- Yukarda sayılan on iki farzdan başka, namazda "Tadil-i Erkan"a riayet edilmesi, İmam Ebû Yusuf ile üç İmama göre, farz olduğu gibi, namazlardan kendi iradesi ile çıkmak da İmam Azam'a göre bir farzdır. Buna "Huruç bisun'ihî = Kendi isteği ile çıkmak" denir. Bunlarla namazın rükünleri sekiz olmuş olur. Bunlar da sırası ile açıklanacaktır.

Hadesten ve Necasetten Taharet

21- Namazdan önce hadesten ve necasetten taharet birer şarttır. Bunlar bulunmadıkça namaz sahih olmaz. Hükmî necaset denilen hadesten, abdesti veya guslü gerektiren hallerden temiz bulunmak gerektiği gibi, hakikî necaset denilip maddeten pis bulunan şeylerden temiz bulunmak da gerekir. Öyle ki, namaz kılacak kimsenin bedeni ile elbisesi ve namaz kılacağı yer temiz olacaktır. Bu iki şartla ilgili ikinci kitabın (93 ve 95.) meselelerine bakılsın.

Setr-i Avret (Ayıp Yerleri Örtmek)

22- Namazda avret yerini örtmek bir şarttır. Şöyle ki: Namazda örtülmesi farz olan ve başkalarının bakmaları caiz bulunmayan organlara "Avret yeri" denir. Erkeklerin avret sayılan yerleri, göbekleri altından dizleri altına kadar olan

yerdir. Diz kapakları da bu avret sayılan yere girer. Kadınlara gelince: Hür olan kadınların yüzleri ile ellerinden başka, bütün bedenleri avrettir. Yüzleri ile elleri, namazda ve namaz dışında, fitne korkusu olmadıkça avret değildir. Ayaklarının avret olup olmaması ihtilaflıdır. Sahih kabul edilen görüşe göre, kadınların ayakları da avret değildir. Çünkü bunlarla yolda yürümek ihtiyacı vardır. Bu bakımdan bunları örtmek, hele fakirler için, zordur.

Diğer bir görüşe göre, hür olan bir kadının namazı, ayağının dörtte biri açık bulunması ile bozulur. Diğer bir görüşe göre de, namazda kadının ayakları avret sayılmazsa da, namaz dışında avret yeri sayılır. Bu ihtilaftan kurtulmak için ayaklarını örtmeleri iyi olur. Sahih olan görüşe göre, hür kadınların kolları, kulakları ve salıverilmiş saçları da avrettir.

23- Cariyeler (köle olan kadınlar) için avret yeri, erkekler gibi, göbekleri altından dizleri altına kadar olan kısımla karın ve sırtlarıdır. Hür kadınların şeref ve durumları bakımından örtmek zorunda buldukları organları daha çoktur. Köleler ise, hürriyet şerefinden yoksun ve efendilerinin hizmeti ile meşgul oldukları için, bunlara daha fazla genişlik gösterilmiştir.

24- Avret sayılan yerlerden birinin tamamı veya dörtte biri kadarı açık bulunsa, namazı bozar; fakat dörtte birinden noksanı açık bulunsa, bozmaz. İmam Ebû Yusuf'a göre, avret sayılan bir uzvun en az yarısı açık bulunmadıkça namazı bozmaz.

Örnek: Namazda baldırın dörtte birinden noksanı açık bulunsa namaz bozulmaz. Yine bazı alimlere göre, but ile diz kapağı bir uzuv sayılır. Yalnız diz kapağının açık bulunması ile namaz bozulmaz; çünkü diz kapağı, bir organın dörtte birinden azdır.

25- Bir uzvun namazı bozma bakımından avret olması, başkalarına göredir; sahibine göre değildir. Başkaları tarafından görülemeyecek bir halde bulunması yeterlidir. Bunun için bir kimse namaz kılarken geniş bulunan elbisenin yakasından avret yerini görecek olsa, başkaları göremeyeceği için, namazı bozulmaz. Fakat başkaları görebilecek bir durum olsa namaz bozulur.

26- Bir kimse namaz kılarken, elinde olmayarak açılan bir avret yerini hemen kapayacak olsa, namazı bozulmuş olmaz. Fakat kıyam veya rükû gibi bir rüknü yerine getirecek kadar bir zaman örtmezse, sahih olan görüşe göre namaz bozulur. Namaz içinde elbiseye sıçrayan bir pisliği hemen atmak veya bekletmekte de aynen bu hüküm uygulanır. Fakat bu gibi namaza engel işler, insanın kendi iradesi ile yapılırsa, namaz hemen bozulur. Muhtelif avret yerlerinin birer parçası açılıp da bunların toplamı, en küçük avret organının en az dörtte birine eşit olursa ve açıklık müddeti de bir rüknü yerine getirecek bir zaman devam ederse, namaz bozulur; değilse bozulmaz.

27- Bir kimsenin temiz elbisesi olup da, onu giymeye gücü bulunduğu halde onu giymeyerek gece karanlığında çıplak olarak namaz kılmış olsa, ittifakla namazı caiz olmaz.

28- Derinin rengini gösterecek şekilde ince olan bir elbise ile avret yeri örtülmüş sayılmaz. Bunun için böyle bir elbise ile namaz sahih olmaz. Elbisenin darlığından dolayı avret yerinin belli olması, kötü bir hal ise de, namazın sıhhatine engel olmaz.

29- Elbise bulacağını ümit eden çıplak bir kimse, vaktin çıkmasından korkmadıkça, bekler. Temiz yer bulacağını ümit eden kimse de, böyle yapar.

30- Avret yerini örtecek bir şey bulamayan kimse, oturarak ve ayaklarını kibleye doğru uzatarak imâ (işaret) ile namaz kılar. Onun için en iyi kılış şekli budur; çünkü bu vaziyette örtünme haline daha çok bürünmüş olur. Avret yerinin bir kısmını örtecek bir şey bulununca, onu kullanma vacib olur. Bu durumda önce avret-i galize denilen ön ve arka taraflar örtülür. Sonra erkeklerde butlar, daha sonra dizler örtülür. Kadınlarda butlardan sonra karınlar, sonra sırtlar ve dizler, daha sonra da geri kalan kısımlar örtülür. Bütün bunlar, namazın her halde yerine getirilmesini ve dinde çok önemli bir farz olduğunu göstermektedir.

Kibleye Yönelmek

31- Namazda Kabe'ye doğru yönelmek de bir şarttır. Bilindiği gibi Kabe, Mekke şehrindeki bir binadan ibaret değil, asıl olan bu binanın yeridir. Bu mübarek yerin göklere doğru üst tarafı ve derinliklere doğru alt tarafı hep kible yönüdür. Bunun için Kabe'nin yanında veya içinde bulunanlar, Kabe'nin herhangi bir tarafına yönelerek namaz kılabilirler. Cemaatle namaz kıldıkları zaman da, imam ile cemaatin bir tarafta bulunması gerekmez. İmam Kabe'nin bir yönüne, cemaat da diğer yönlerine yönelerek namaz kılabilirler. Yeter ki imamın bulunduğu tarafta duran cemaat, imamdaki daha ileride bulunmuş olmasın. Diğer yönlerdeki cemaatin, imamdaki Kabe'ye daha yakın bulunmaları, imama uymalarına engel olmaz. İmam ile yüz yüze gelmemeleri kafidir. Kabe dışında uzakta bulunanların tam kibleye yönelik olarak namaz kılmaları farz değildir; Kabe tarafına yönelmeleri yeterlidir. Bu kadarı farzdır.

32- Kabe yönü, pusula aleti ile tayin edilir. Mescidlerin ve camilerin mihrabları Kabe yönünü gösterir. Öncekilerden kalma eski bir mihrab varsa, Kabe yönünü araştırmaya gerek kalmaz; çünkü bu mihrablar usulüne uygun olarak yapılmıştır. Doğu ülkelerinde bulunanların kiblesi, batı yönü olur.

33- Namaz için kibleye yönelince, "döndüm kibleye" denilmesi gerekmez. Yeter ki kiblenin Kabe olduğu bilinsin. Zayıf bir görüşe göre de, döndüm kibleye denmesi gerekir.

34- Bir kimse namazda iken bir özür bulunmaksızın göğsünü kibleden çevirse, namazı ittifakla bozulur. Sadece yüzünü çevirse, hemen kibleye dönmesi gerekir; bununla namazı bozulmaz. Fakat harama yakın bir kerahet işlemiş olur.

35- Bir kimse hasta olup da kible tarafına dönemediği ve kendisini kible tarafına çevirecek kimse bulunmadığı zaman gücü yettiği tarafa doğru namazını kılar. Yine hasta olmadığı halde, bir düşman veya bir yırtıcı hayvan korkusundan dolayı kibleye yönelemeyen kimse, gücü yettiği tarafa doğru namazını kılar; çünkü yükümlülük güce göre olur.

36- Yerin çamurundan dolayı hayvan üzerinde namaz kılan kimse, arkadaşlarından ayrılmak korkusu bulunmayınca, hayvanını durdurup kibleye dönerek namazını kılar. Fakat yer çamurlu olmayıp da yalnız ıslanmış bulunsa, hayvan üzerinde farz namaz kılınamaz, yere inilmesi gerekir. Ancak arkadaşlarından uzak kalmak gibi bir tehlike bulunursa, hayvan üzerinde farz namazı kılabilir.

37- Bir kimse, bir özür sebebiyle farz olan bir namazı yere inmeden hayvan üzerinde kıldığı zaman, gücü yettiği tarafa yönelerek namaz kılabilir. Fakat kibleye doğru yürümekte olan bir hayvan üzerindeki insanın namazı, o hayvanın kible yönünden bir rükün yerine getirilecek kadar dönmesi ile bozulur.

38- Kible yönünü bilmeyen ve yanında soracak bir adam bulamayan kimse, araştırma yapar. Bazı işaretlere, güneşe ve yıldızlara bakarak kible yönünü araştırır da kanaat getirdiği tarafa doğru namazını kılar. Namazını

tamamladıktan sonra kible yönünü belirlemede hata ettiğini anlarsa, artık o namazı iade etmez. Fakat namaz içinde iken kible yönünü bilecek olsa, o tarafa dönerek namazını tamamlar; yeniden kılması gerekmez. Kible yönü üzerindeki şüphe, ister şehir içinde, ister kırdaki, ister karanlık gecede ve gündüz vaktinde olsun, durum aynıdır. Böyle bir kimsenin kapıları çalıp kibleyi sorması gerekmez.

39- Bir kimse kible yönünden şüphelense ve yanında kibleyi bilen bir adam olduğu halde ondan sormayarak kendi araştırmasına göre bir tarafa yönelerek namaz kılsa, eğer gerçekten isabet etmişse namazı sahih olur; fakat isabet etmemişse namazı sahih olmaz. Gözleri görmeyenin durumu da böyledir. Kible konusunda güvenilir bir kimsenin sözü, insanın kendi kanaatine uymasa bile, onu tutmak gerekir. Çünkü haber verme, araştırmadan daha kuvvetlidir.

40- Kible yönünden şüphe eden kimse, araştırma yapmaksızın bir tarafa doğru namaz kılmaya başladıktan sonra namaz içinde kibleye isabet ettiğini anlarsa, namazını iade eder. Tam bir inançla kılacağı geri kalmış rekatları, şüphe ile kılmaya başladığı rekatlar üzerine bina edemez; çünkü kuvvetli, zayıf üzerine bina edilmez. Fakat namazını bitirdikten sonra isabetini anlarsa, namazı iade gerekmez; çünkü rekatların hepsi aynı bir halde kılınmış olur. İmam Ebû Yusuf'a göre, her iki halde de iade gerekmez.

41- Kible yönünden şüpheye düşen kimse, araştırma yaptığı halde "kanaatına aykırı" bir tarafa yönelerek namazını kılsa sahih olmaz. Bu durumda kibleye isabet etmiş bile olsa, namazını iade etmesi gerekir. İmam Ebû Yusuf'a göre, kibleye isabet etmişse, namazı iade etmek gerekmez.

42- Kible yönü üzerinde ihtilafa düşen kimseler, yalnız başına olarak namazlarını kılarlar. İmama uydukları takdirde, imamın kanaatına aykırı bulunanların namazı sahih olmaz.

43- Bir gemi içinde namaz kılan kimse gücü yetiyorsa kibleye doğru kılar; istediği tarafa doğru kılamaz. Gemi her döndükçe, onun da kibleye doğru dönmesi gerekir.

44- Bir kimse abdestsiz olduğunu sanarak kılmakta olduğu namazdan ayrıldıktan sonra, mescitten çıkmamış olsa bile, abdestli olduğunu hatırlamış olsa, namazı bozulmuş olur. Fakat bir kimse mescitte namaz kılarken kendisinde abdestsizlik hali olduğunu sanarak kibleden ayrılrsa da, mescidden çıkmadan önce kendisinde abdestsizlik hali olmadığını anlasa, İmam Azam'a göre namazı bozulmuş olmaz; mescidden çıktıktan sonra anlarsa, ittifakla namazı bozular, çünkü bir özür bulunmaksızın yerin değişmesi namazı hükümsüz kılar.

45- Nafile namazlara gelince: Bir kimse, nafile bir namazı şehir dışında, bir özür olmaksızın hayvan üzerinde istediği yöne doğru kılabilir. İmam Ebû Yusuf'a göre, şehir içinde de bu şekilde nafile namaz kerahetsiz kılınabilir. İmam Muhammed'e göre ise, şehir dahilinde böyle nafile namaz kılmak kerahetle caizdir. Şehir dışından maksad, sefer hükmünün başlamasıyla namazın iki rekat olarak kılınabileceği yer demektir. (Misafir bölümüne bakılsın.)

46- Bir kimse, kibleden başka bir tarafa yönelik olarak, bir rekat namaz kılmış olan bir körü, kible yönüne çevirip de ona uyacak olsa, bakılır; Eğer kör, kibleyi soracak bir kimse bulunduğu halde sormadan namaza başlamış ise, ikisinde namazı sahih olmaz. Eğer soracak adam yok ise, körün namazı sahih olur, ona uyan adamınki sahih olmaz. Müslümanların, namazlarını kılarlarken en eski ve

en mukaddes mabed olan Kabe'ye yönelmeleri, aralarındaki birliği canlandırmak, düzeni sağlamak ve gönüllerini müşterek bir ibadet duygusu ile ferahlandırmak, ibadet nuru ile aydınlatmak gibi hikmetlere dayanmaktadır.

Namaz Vakitleri

47- Farz namazlarla bunların sünnetleri için, vitir namazı, teravih namazı, cuma ve bayram namazları için vakit de bir şarttır. Şöyle ki: Farz namazlar, sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarından ibarettir. Cuma namazı da öğle vakti içinde yerine getirilir. Bu namazların vakitlerini bilmek farz olan bir görevdir. Vakti henüz girmeden kılınan bir namaz geçerli değildir, vakti içinde yeniden kılınması gerekir. Vakti çıktıktan sonra kılınacak bir farz namaz ise, eda değil, kaza edilmiş olur. Kaza ise, her yönü ile edanın yerini tutmaz. Bir namazın özür olmaksızın kazaya bırakılması, Yüce Allah yanında büyük sorumluluk gerektirir. Sünnet namazlarla, cuma ve bayram namazları, vakitleri çıkınca kaza edilmezler.

48- Sabah namazının vakti, ikinci fecrin doğuşundan güneşin doğuşuna kadar olan namazdır. İkinci fecir, sabaha karşı doğu tarafın ufkundan yayılmaya başlayan bir aydınlıktan ibarettir. Bununla sabah vakti gerçek olarak girmiş olur. Bunun için buna "Fecr-i Sâdık" denir. Bunun karşılığı, birinci fecirdir ki, gökte iki tarafı karanlık dörtgen bir çizgi şeklinde beliren bir beyazlıktır. Bu az sonra kaybolur. Arkasından bir karanlık gelir. Bundan sonra ikinci fecir meydana gelir. Bu birinci fecre, sabahın gerçekten girdiğini göstermediğinden ve yalancı bir aydınlık olduğundan, Fecr-i Kâzib (yalancı fecir) adı verilmiştir. Bu fecir gece hükmündedir. Onun için bu vakitle ne yatsı vakti çıkmış, ne de sabah vakti girmiş olur. Öyle ki, bu vakit içinde yiyip içmek de, oruç tutan kimseye haram olmaz.

49- Sabah namazını ortalık açılıp ağardığı zaman kılmak müstahabdır ve daha faziletlidir. Buna "İsfar" denir. Şöyle ki: İkinci fecrin aydınlığı tam meydana

çıkıp da gecenin karanlığının açılacağı zamandır ki, atılan bir okun nereye düştüğünü atıcının görebileceği bir vakte kadar sabah namazı geciktirilmelidir. Aynı zamanda, kılınan bir sabah namazının fesadı halinde, o namazı güneş doğmadan önce sünneti ile kılabilen bir zaman da kalmalıdır. Yalnız kurban bayramının ilk gününde Müzdelife'de bulunacak hacılar, için, o günün sabah namazını hemen fecrin arkasından daha ortalık karanlık iken kılmak daha faziletlidir. Buna "Tağlis" denilmektedir. Üç imama göre, her zaman tağlis daha faziletlidir.

50- Öğle namazının vakti, güneşin tam tepe noktasına geldikten sonra batıya doğru meyletmesi ile başlar. Güneşin tam tepeden batıya meyletmesi anına "Fey-i Zeval" denir. Bu halde bulunan gölgeden başka, her şeyin gölgesinin iki misline çıktığı zamana kadar öğle vakti devam eder. Öğlenin bu son vaktine "asr-ı sani" derler. Bu, İmam Azam'a göredir. İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed ile diğer üç imama göre, Fey-i zevalden başka her şeyin gölgesi, kendisinin bir misline ulaşınca öğle namazının vakti çıkmış ve ikindi namazının vakti girmiş olur. Bu zamana da "Asr-ı evvel" denir. Bu ihtilaftan kurtulmak için, daha önce tarif edilen asr-ı saniye kadar geciktirmemelidir. İkinci namazını da asr-ı sanide kılmalıdır. Cuma namazının vakti, aynen öğle namazının vaktidir. (*)

51- İkinci namazının vakti, yukarıda açıklanan iki görüşe göre, öğle namazının vaktinin çıkışından güneşin batışına kadar olan zamandır. Yazın öğle namazını biraz serinlik çıkıncaya kadar geciktirmek, kışın da ilk vaktinde kılmak müstahabdır. İkinci namazını da güneşin renginin henüz değişmeyeceği bir vakte kadar geciktirmek daima müstahabdır. Güneşin bu değişmesinden maksad, güneşin gözleri kamaştırmayacak bir duruma gelmesidir.

52- Akşam namazının vakti, güneşin batmasından başlayıp şafağın kaybolmasına kadar devam eden zamandır. Şafak, İmam Azam'a göre,

akşamleyin ufuktaki kızzartıdan sonra meydana gelen beyazlıktır. İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed ve diğler üç imama göre ve İmam Azam'dan diğler bir rivayete göre şafak, ufukta meydana gelen kızzartıdır. Bu kızzartı gidince akşam namazının vakti çıkmış olur. Akşam namazını ilk vaktinde kılmak müstahabdır. Akşam namazının vakti dar olduğundan onu geciktirmek uygun olmaz. Bu namazı kızzartının kaybolmasına kadar geciktirmemelidir.

53- Yatsı namazının vakti, yukarda açıklanan iki görüşe göre, şafağın kaybolmasından başlayıp ikinci fecrin doğuşuna kadar devam eder. Fecir doğunca yatsı vakti bitmiş olur. Yatsı namazını gecenin üçte birine kadar geciktirmek müstahabdır. Gecenin yarısına kadar geciktirilmesi ise mubahtır. İkinci fecrin biraz öncesine kadar geciktirmek, bir özür olmadıkça, mekruhtur. Çünkü bu durumda yatsı namazının kaçırılmasından korkulur. İhtilaftan kurtulmak için de, ufuktaki beyazlık kaybolmadıkça yatsı namazını kılmamalıdır. Bulutlu günlerde, sabah, öğle, akşam namazlarını biraz geciktirmeli, ikindi ve yatsı namazlarını da biraz erken kılmalıdır ki, bu müstahabdır.

54- Vitr namazının vakti, yatsı namazının vaktidir. Ancak vitir konusu ile ilgili bir emirden dolayı vitir namazı yatsı namazından sonra kılınır. Vitr vaktinin bu şekilde oluşu İmam Azam'a göredir. İki imama göre, vitrin vakti, yatsı namazı kılındıktan sonra başlar. Bu ayrılık üzerine şöyle bir mesele ortaya çıkar: Bir kimse yatsı namazını kıldıktan sonra elbisesini değıştirip başka bir elbise ile vitir namazını kılsa ve önceki elbisesinin temiz olmadığı anlaşılrsa, İmam Azam'a göre yalnız yatsı namazını yeniden kılmak gerekir. İki imama göre ise, her iki namazı tekrar kılması gerekir; çünkü vitir namazı vaktinden evvel kılınmış olur. Bir insan uykudan uyanacağına güveni yoksa, uyumadan önce

vitir namazını kılmalıdır. Eğer uyanacağından emin ise, vitir namazını gecenin sonuna kadar geciktirmesi daha faziletlidir.

55- Teravih namazının vakti, sahih kabul edilen görüşe göre, yatsı namazından sonradır, sabah namazının vaktine kadar devam eder. Hem vitirden önce, hem de vitirden sonra kılınabilir. Fakat yatsı namazı kılınmadan teravih namazı kılınmaz; kılınacak olsa tekrarlanması gerekir.

56- Bayram namazlarının vakti, sabahleyin güneş yükselip de kerahet vakti çıktıktan itibaren başlar ve güneşin istiva (tam ortada bulunma) zamanına kadar sürer. Ramazan bayramı namazı, bir özür sebebiyle birinci günün istiva zamanına kadar kılınamazsa, ikinci günün istiva zamanına kadar kılınır. Özür devam etse bile, artık üçüncü gün kılınamaz. Kurban bayramı namazı ise, bir özürden dolayı birinci gün kılınamazsa, ikinci gün kılınır. İkinci gün de bir özür sebebiyle kılınamazsa üçüncü gün istiva zamanına kadar kılınır. Bir zr olmaksızın bu bayram namazlarını ikinci ve üçüncü güne bırakmak kötü bir iş olur. Bu bayram namazlarını istiva anında ve istivadan sonra kılmak hiçbir surette caiz değildir, kaza da edilmezler.

57- Vaktin müsait olduğunu sanarak bir sünnet namaza başlamış olan kimse, iki rekat kıldıktan sonra farzın kaırılacağından korkarsa, başlamış olduğu namazı bırakmaz, iki rekattan sonra teşehhüde oturup sonra selam verir. nc rekatta ise, dördüncü rekata da kılar, sonra selam verir. Çünkü böyle başlanmış olan bir namazın yerine getirilmesi gerekir.

58- Vakit, namazın şartı olduğu gibi, vcubunun da sebebidir. Bu bakımdan, bir yerde namaz vakitlerinden biri veya ikisi bulunmasa, o vakitlere ait olan namazlar, o yer halkına farz olmaz. Bazı bölgelerde yılın bir mevsiminde daha şafak kaybolmadan fecir doğarak sabah vakti girmektedir. Bu gibi yerlerde yatsı namazı düşmüş olur; çünkü yatsının vakti bulunmamıştır. Abdest organlarından

birini veya ikisini kaybeden kimse için bu organlarını yıkamak zorunluluğunun kalkması da bunun gibidir. Bu şekilde fetva verilmiştir. Bununla beraber bazı fıkıh alimlerine göre, bu gibi yerlerde bulunan müslümanlar da, beş vakit namaz kılmakla yükümlüdürler. Buldukları yerde bu namazlardan herhangi birinin vakti meydana gelmemiş olsa, o namazı kaza şeklinde kılarlar veya beş vaktin bulunduğu kendilerine en yakın bir bölgenin vakitlerine göre, o namaz için vakit belirleyerek namazı yerine getirmeye çalışırlar. Gerçek şu ki, vakit namazın şartıdır, bir sebebi ve bir alametidir. Fakat namazın asıl sebebi, Allah'ın bir emri oluşudur ve İlahî nizamın arka arkaya devam edip gitmesidir. Bu bakımdan bütün müslümanlar, bu beş vakti kılmakla yükümlüdürler. Onun için bunları kılmaları gerekir. İmam Şafî'nin içtihadı da bu şekildedir. İhtiyata uygun olan da budur. Uzun zaman güneşin batmadığı veya doğmadığı bölgelerde namaz vakitlerinin böyle takdir edilip edilemeyeceği fikrinde fıkıh alimlerinin ihtilafı vardır. Bu gibi bölgelerde buldukları kabul edilen müslümanların oruçları ve zekatları hususunda yine böyle bir ölçü koymak uygun görülmektedir.

59- Her gün beş vakit namaz kılmanın pek çok hikmetleri vardır. Biz burada yalnız şu kadarını arzedelim: İnsan sabahleyin sanki yeni bir hayata kavuşmuş, karanlıktan aydınlığa çıkmış olur. Yeni bir çalışma gayreti içine girmiş olur. İnsana bu hayat ve çalışma gücünü veren ve insana başarı sağlayacak olan ancak Yüce Allah'dır. Bundan dolayı insan, bu hayat nimetine şükretmek ve bunu bir hayırla sona erdirmek için mübarek sabah namazını kılmakla yükümlü tutulmuştur.

İnsan sabahdan akşama kadar hayatın nimetlerinden yararlanıyor. Bu zaman içinde devamlı olarak maddî bir çalışma gayreti gösteriyor. Bu bir başarı eseridir. İşte bu başarıya şükretmek ve bu başarının ruhları duygusuzluk ve katılık içinde bırakmasına engel olmak için de öğle ile ikindi namazları farz kılınmışlardır. Akşamın yaklaşması ile, sona ermeye yüz tutan bir günlük

yaşayışın ve çalışmanın, ruha zevk veren bir ibadetle sona ermesi, bir mutluluk ve şükür nişanı ve bir kulluk görevi olacağından akşam namazı kılınmaktadır. İnsan daha sonra uyku alemine can atacaktır. Ölümün bir çeşidi olan bir bakımdan da huzur ve istirahat devresi sayılan bu aleme varmadan önce bir günlük hayata kutsal bir ibadetle son vermek, bir de, o ölüme benzer alemler İlahî bir zevk ve uyanıklıkla geçmek, yaratıcımızın mağfiretine sığınmak iyi bir sonuç olacağından da yatsı namazı kılınmaktadır. Sonuç: Gerek insanın ve gerek çevresindeki bütün varlıkların hayatlarında, doğmak, büyümek, duraklamak, yaşlanmak ve sonra da ölüp gitmek gibi değişik beş safha meydana gelmektedir. Artık büyük bir nimet olan bu safhalara bir karşılık olmak ve insanın maddî çalışmaları ile manevî çalışmaları arasında bir denge kurabilmek için, beş vakitte kılınan namazlardan daha yüksek ve daha faziletli bir çare bulunamaz. Bizleri bu kutsal ibadetle yükümlü olmak şerefine ulaştıran ikramı çok bol mabudumuza ne kadar şükretsek yine azdır.

(*)Bu vakitlerin güzelce anlaşılabilmesi için bazı deyimleri bilmek gerekir. Şöyle ki: Gündüz vaktine Arabça "Nehar" denir. Nehar iki kısımdır. Biri Nehar-ı Şerî (Şer'î Gündüz)'dir ki, fecr-i sadıktan güneşin batışına kadar devam eder. Diğeri de, Nehar-ı Örfî (Örfî Gündüz)'dir. Bu da güneşin doğuşundan batışına kadar olan zamandır ve nehar-i şer'î'den kısadır. Öğle vakti, güneşin zevalinin hemen arkasından başlar. Zeval ise, örfî gündüzün tam ortasına rastlar. Bir örfî gündüz on saat kabul edilse, tam beşte zeval vakti olmuş olur ve görünüşe göre güneş yolun yarısını almış sayılır. Artık her şeyin gölgesi doğudan batıya doğru düşmekte iken, bundan sonra batıdan doğuya doğru düşmeye başlar. İşte güneşin tam bu yarı yola geldiği anda, her şeyin yere düşen gölgesine de, "Fey-i Zeval" denir. Fey, aslında dönme manasınadır. Gölge, batıdan doğuya dönmeye başladığı için bu adı almıştır. Şimdi tam bu zeval anında güneşe karşı dikilmiş olan bir metre uzunluğundaki bir şeyin gölgesini yarım metre kabul ediniz. Bu bir fey'î zevaldir. Bundan sonra o şeyin gölgesini iki metre daha uzayıp artarsa,

yani gölgesi iki buçuk metre olursa, asr-i sani olmuştur. İmam Azam'a göre, öğle vakti çıkmış ve ikindi vakti girmiştir. Fey-i zeval, bulunulan zaman ve yere göre uzayabilir ve kısalabilir, belirsiz de olabilir. Şunu da ilave edelim ki, tam bu zeval anına rastlayan bir namaz caiz değildir. Bu bir kerahet vaktidir. Fakat namazın caiz olmadığı bu kerahet zamanı, pek az bir vakte mi mahsustur; yoksa bundan biraz öncesinden mi başlar? Burada iki görüş vardır: Bir görüşe göre, burada örfî gündüz esastır. Bu bakımdan tam zeval vaktine "İstiva vakti" denir ki, güneş-gündüz yarısı dairesi üstünde, herkesin tam başı üstünde bulunur veya o hizaya gelmiş gibi görülür. İşte kerahet vakti de bu andan ibaret olmuş olur. Fakat diğer bir görüşe göre bu kerahet vaktinin belirlenmesinde esas olan şer'î gündüzdür. Şer'î gündüzde istiva vakti, zeval vaktinden biraz önce meydana gelir. Buna göre kerahet zamanı da, bu istiva vaktinden zeval vaktine kadar uzayan müddet olur. Örnek: Ocak ayının birinci günü, fecr-i sadıkın doğuşu ezanî saatle 12.50 de olsa, güneşin batışı da 12'de olacağına göre, şer'î gündüz süresi 11 saat 10 dakika olur. Bu günde güneşin doğuşu 2.35'de olduğundan örfî gündüzün süresi 9 saat 25 dakika olur. Bu durumda Şer'î gündüzün yarısı, yani istiva zamanı fecirden 5 saat 35 dakika sonra olup güneşin doğuşundan 3 saat 50 dakika sonraya raslar. Bu bakımdan şer'î gündüzün yarısı zeval vaktinden 52 dakika önce olmuş olur. İşte bu 52 dakikalık süre bir kerahet zamanıdır. Harzem fıkıh alimlerinin görüşü böyledir. Mekruh vakitler bölümüne bakılsın.

Namazlara Ait Niyetler

60- Namazlarda niyet de şarttır. Şöyle ki: Niyet aslen bir azimden ve kesin bir iradeden ibarettir. Kalbin bir şeye karar vermesi ve bir işin ne için yapıldığını düşünmeksizin bilmesi demektir. Namazla ilgili niyet, Yüce Allah'ın rızası için ihlasla namazı kılmayı istemek ve hangi namazın kılınacağını bilmektir. Yapılan işlerin önemleri ve sevabları niyetlere göredir. İnsanın niyeti halis (sırf Allah rızası için) olmalıdır. İnsan yapacağı bir ibadeti şuurlu bir halde

yapmalıdır. Yapacağı işle, Allah rızası gibi, yüksek bir gaye gözetmeli ve gaflet içinde bulunmamalıdır.

61- Niyet kalbe aittir. Bununla beraber kalb ile niyet yapıldıktan sonra dil ile de söylenmesi daha iyidir. Bir insan başlayacağı bir namaza, kalb ile niyet edip de dili ile bir şey söylemese, o namazı caiz olur. Fakat kalb ile niyet etmekle beraber "şu vaktin farzını veya sünnetini kılmaya niyet ettim" demesi, daha iyidir. Bu şekilde, hem kalb, hem de dil ile niyet edilmesi, sahih olan görüşe göre müstahabdır. Kalbden niyet olmaksızın dil ile yapılan niyet sahih değildir.

62- Farz namazlarla bayram ve vitir namazlarından bunları yerine getirirken hangi vakitler olduğunu belirlemek gerekir: "Bugünkü sabah namazına" veya "Bugünkü cuma namazına, bugünkü vitir namazına, bugünkü bayram namazına" diye niyet edilir. Yalnız farz namaza niyet etmek yeterli değildir. Böyle bir niyetle farz namazları tayin edilmiş olmaz. Fakat hangi namaz olduğu belirlenmeksizin vakit içinde: "Bu vaktin farzını kılmaya" diye niyet edilmesi kafi gelir. Rekatların sayısını anmaya gerek yoktur. Yalnız cuma namazı böyle değildir; onu vaktin farzı niyeti ile kılmak olmaz; çünkü asıl vakit öğlenindir, cumanın değildir.

63- Nafile namazlara gelince: Bunlarda sadece namaza niyet etmek kafidir. Fakat şu vaktin ilk sünnetine veya son sünnetine niyet ettim, diye de kılınırlar. Bu namazların müekked veya gayri müekked olduklarını belirlemeye de gerek yoktur. Ancak teravih namazı için: "Teravih namazını veya vaktin sünnetini kılmaya niyet ettim" demelidir, ihtiyat olan budur.

64- Cemaata yetişip de, imamın farzı mı, yoksa teravihi mi kıldığını bilmeyen kimse, farza niyet ederek imama uyar. Eğer imam farzı kılıyordu ise, uyanın da farzı sahih olur. Eğer imam teravih namazını kılıyordu ise, ona uyan o kimsenin

namazı nafilere yerine geçer. Yatsı namazından önce teravih kılınmayacağı için, teravih yerine geçmez.

65- Niyetin Tekbir alma zamanına yakın olması daha faziletlidir. Daha önce de niyet edilebilir; yeter ki, niyet ile tekbir arasında namaza aykırı bir hal bulunmuş olmasın. Örnek: Bir kimse abdest alırken herhangi bir namazı kılmaya niyet etse, sonra namaza aykırı düşen yiyip içmek ve konuşmak gibi bir işte bulunmadan namaz yerine varıp namaza başlasa sahih olur. Bu arada hatırına o niyet gelmese dahi yine namazı sahih olur. Fakat tekbirden sonra yapılacak bir niyet ile namaz sahih olmaz. Tercih edilen görüş budur. Diğer bir görüşe göre, tekbir aldıktan sonra, Sübhaneke ve Eüzü'den önce yapılacak niyetle de namaz caiz olur. (İmam Şafî'ye göre, niyetin tekbire yakın yapılması şarttır.)

66- Farz namaz yerine getirilirken kazayı niyet etmek, kaza namazı kılınırken farza niyet etmek suretiyle namaz caiz olur. Örnek: Bir kimse öğle namazının vakti çıkmamıştır inancı ile öğlenin farzını yerine getirmeye niyet etse ve namazı tamamladıktan sonra öğle vaktinin çıkmış bulunduğunu anlasa, farza niyet ederek kılmış olduğu namaz kaza yerine geçer.

67- Bir kimse öğle gibi vakit içinde hem öğle, hem de ikindi namazına niyet etse, bu niyet vakti girmiş olan namaz için geçerli olur. Vakti girmemiş olan namaz buna engel olmaz.

68- Bir kimse, bir vaktin farzına niyet ederek namaza başlayıp da sonra nafilere kılıyormuş gibi bir zanla namazı tamamlasa, bu namazı o farzdan sayılır. Çünkü namazın sonuna kadar niyetin hatırlanması şart değildir.

69- Bir kimse nafıleye niyet ederek tekbir aldıktan sonra farza niyet ederek tekrar tekbir alsa, farz namaza başlamış olur. Aksi de böyledir. Yine bir kimse öğle namazının farzına niyet ederek bir rekât kıldıktan sonra, ikinci namazının farzına veya bir nafıle namaza niyet ederek tekrar tekbir alsa, öğle namazını bozmuş olur ve ikinci niyete göre namaza başlamış sayılır.

70- Cemaat halinde imama uyulduğu zaman da niyet edilmesi lâzımdır. "Bugünkü öğle namazının farzını kılmaya niyet ettim; uydum bu imama" denir. Bu şekilde bir niyet yapılmazsa, imama uymak sahih olmaz.

71- Bir kimse namaza tek başına başlamışken imama uymaya niyet ederek diliyle tekrar tekbir alsa önceki namazını bozmuş ve imama uymuş olur.

72- İmama uyan kimsenin kılacağı namazı belirtmeksizin yalnız: "İmama uydum" veya "iktida ettim" diye niyet etmesi, üstün tutulan görüşe göre yeterli değildir. "İmamla beraber namaz kılmaya niyet ettim" denilmesi de böyledir.

73- Bir kimse imama uymaya niyet edip namaza başladığı halde imam henüz namaza başlamamış bulunsa bu uyuş, sahih olmamış olur. Hatta "Allah" veya "Ekber" kelimesini imam daha bitirmeden kendisi bitirse yine imama uymuş olmaz. Fakat ikinci kere olarak tekbir alsa bununla imama uymuş olur.

74- Cemaatin imama uymaya niyeti, imam "Allahü Ekber" deyip namaza başlamasından sonra olmalıdır ki, bir namaz kılana uyulmuş olsun ve imamdan önce tekbir alınmış olmak ihtimali kalmasın. Bu, İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'in görüşüdür. İmam Azam'a göre, cemaatin tekbirleri imamın tekbirine yakın olmalıdır; çünkü bunda ibadete acele etme fazileti vardır. O halde niyetin önce olması gerekir. Bununla beraber imam, daha Fatıha suresini

bitirmeden tekbir alıp imama uyan kimse, iftitah (başlangıç) tekbirinin sevabına kavuşmuş olur.

75- Kendisine uyulan imamın kim olduğunu bilmek gerekmez. Hasan olduğu sanılan imamın, Bekir olduğu anlaşılrsa, yapılan imama uyma niyetine bir engel teşkil etmez. Ancak Hasan'a uydum diye tayinde bulunarak niyet edildiği halde, imamın başkası olduğu anlaşılrsa, iktida (imama uyma) sahih olmamış olur; çünkü bu kayda bağlanmış bir niyettir.

76- İmam olan şahsın, imamete niyet etmesi gerekmez. Ancak kadınların da kendisine uymalarının sahih olabilmesi için imamete niyet etmesi gerekir. Bunun için bir imam: "Ene imamun limen tebianî = Ben bana uyanlara imamım" diye niyet etse, kendisine kadınlar da uyabilirler. İmamet bahsine bakılsın.

İftitah Tekbiri

77- Namaza: "Allahü Ekber" diyerek başlanır. Bu bir iftitah (başlangıç) tekbiridir. Buna "Tahrime"de denir. İftitah tekbiri, ancak Yüce Allah'ın şanını yüceltecek olan O'na mahsus bir ifade ile yapılır. Bununla namaza girilmiş ve dünya işleri ile ilgili kesilmiş olur. Tahrime, Hanefîlere göre namazın aslen bir rüknü değil, bir şartıdır, namazdan öncedir. Böyle olmakla beraber, namazın rükünlerine çok bitişik olduğu için bu da bir rükün sayılmıştır. Üç İmama göre, tahrime de aslen namazın bir rüknüdür. Bu ayrı görüşlerden birtakım meseleler doğar.

78- Namaza başlarken "Allahü Ekber" yerine "Allahü'l-Kebîr" veya "Allahü Kebîr" yahut yalnız "Allah" denilmesi, de farz için yeterlidir. Bunlarda da Yüce Allah'ın şanını yükselten mana vardır. Fakat şu ifadelerle namaza başlanmaz:

"Allahümmeğfir lî, Estağfirullah, Eüzü Billah, Bismillâh." Çünkü bunlar birer dua sözleridir, yalnız tazimi ifade etmezler.

79- Bir elif ziyade ederek " ﷲ = Allahü Ekbâr" denilmekle namaza başlanmış olmaz. Namaz içinde böyle denmesi, sahih olan görüşe göre namazı bozar; çünkü mana değişmiş olur. "Allah" ismi celilinin elifine med (uzatma) ilavesiyle " ﷲ = Allah" denilmesi de, şübheyi ifade edeceği için namazı bozar. Alimlerden Muhammed ibni Mükatil'e göre, eğer namaz kılan kimse, med ile medsizliği (bir harfi çekip çekmeme halini) ayıramayacak bir durumda ise, namazı bozulmaz. Fakat önceki söz esastır. Çünkü bu cehalet özür kabul edilmez.

80- "Allahü Ekber" yerinde Farsça'da kullanılan kâf harfi ile "Allahü Egber" denilse, bununla namaza başlanmış olur.

81- İmama uymak üzere ayakta alınan iftitah tekbirinin tamamı kıyam halinde alınması şarttır. Bunun için rükû halinde bulunan bir imama uyan kimse, kıyam halinde "Allahü Ekber" derken, "Ekber" sözünü rükûa vardıktan sonra diyecek olsa, imama uyması sahih olmaz.

Namazlarda Kıyam (Ayakta Durmak)

82- Kıyam, farz ve vacib namazlarda bir rükûndür ve bir esastır. Bundan dolayı kıyama gücü yeten kimsenin oturarak kılacağı farz veya vacib namaz caiz olmaz. rükûnler farz olduğundan onlara riayet etmek gerekir.

83- Bir hasta gerçek olarak veya hükmen ayakta durmaktan aciz kalsa, namazını oturarak kılar. Bu şöyle olabilir: Ya hastalık gibi bir özürden dolayı gerçekten ayakta duramıyor veya sıhhatli olduğu halde şiddetli ağrılar duyacağından veya bulunduğu halden daha kötü bir hale düşeceğinden korktuğu için ayakta

durmuyor. Her iki halde de oturarak kılabilir. Gücü yetiyorsa rükû ve secdeleri yapar; çünkü zorluklar kolaylığı kazandırır. Zaruretler de, kendi mikdarlarınca bir ölçüye bağlanır.

84- Bir hasta, bir yere dayanmak suretiyle ayakta namaz kılmaya gücü yettiği sürece oturarak farz namazları kılamaz. Yine bir süre ayakta dunnaya gücü yetiyorsa, o sürece ayakta durur ve sonra oturarak namazı bitirir. Öyle ki, yalnız iftitah tekbirini ayakta almaya gücü yeten kimse, bu tekbiri ayakta alır, sonra oturup namazını kılar; başka türlü yapamaz.

85- Bir hasta, ayakta durmaya gücü yettiği halde rükû ve secdeye veya yalnız secde etmeye gücü yetmezse, namazını ayakta kılması gerekmez. Oturup imâ (İşaret) ile namaz kılar, faziletli olan budur. Fakat İmam Züfer ile üç İmama göre, namazını ayakta imâ ile kılması gerekir. İmâ'dan maksad, namazda başı aşağıya doğru eğerek rükû ve secde için yapılan işarettir. Ancak secde için yapılan eğilme hareketi, rükû için yapılandan daha aşağı olması gerekir.

86- Ayakta namaz kıldığı takdirde Kur'an okumaktan aciz kalacak olan bir kimse, namazını oturup kıraetle kılar. Ayakta bir mikdar okumaya gücü yeten kimse, gücü yettiği kadar ayakta okur, geri kalan kısmı oturarak okur.

87- Rükû ve secde ile namaz kıldığı takdirde yarasından kan akacak kimse namazını ayakta veya oturarak imâ ile kılar. Ayakta namaz kıldığı takdirde idrarını tutamayacak olan kimse de, namazını oturarak rükû ve secde ile kılar.

88- Tek başına namaz kılınca kıyama gücü yettiği halde, cemaatla kıldığı zaman buna gücü yetmeyen kimse, ayakta namaza başlar, sonra oturur. Gücü varsa rükû için yine ayağa kalkar ve rükû eder; fakat namazı tekrar kılması gerekmez.

89- Oturduğu halde de, rükû ve secde etmeye gücü yetmeyen kimse, başı ile ima ederek rükû ve secdesini yapar. Secde için, rükûdan ziyade başını eğer. Üzerine secde etmek için yastık gibi bir şey temin etmesi uygun değildir. Bununla beraber böyle bir şey üzerine başını koyarak secde etmesi de caizdir. Bu durumda secde yerinin sertliğini duyarsa, namazını rükû ve secde ile kılmış sayılır, duymazsa ima ile kılmış olur.

90- Oturarak da namazını kılamayan kimse, arkası üzerine yatar ve ayaklarını kible yönüne doğru uzatır. Sonra rükû ve secde için ima ederek namazını kılar. Başı ile ima edebilmesi için, omuzlarının altına uygun bir şey konur. Böyle bir hasta, yüzü kibleye yönelmiş olarak sağ yanı üzerine yatıp ima ile rükû ve secde yapsa, namazı yine caiz olur. Fakat gücü varsa, arkası üzerine yatması daha faziletlidir.

91- Oturarak namaz kılabilecek bir hasta, gücü varsa teşehhüdde oturduğu gibi oturur ve böylece namazını tamamlar. Buna gücü yoksa, kolayına geldiği şekilde oturur.

92- Bir hasta başı ile ima etmeye gücü yetmese, namazını sonraya bırakır; kalbi ile, kaş ve gözleri ile ima etmez. Bu hüküm İmam Azam'a göredir. İmam Ebû Yusuf'a göre, bu durumda kalbi ile imada bulunmazsa da, göz ve kaşları ile ima eder. İmam Züfer ile İmam Şafiî'ye göre, kalbi ile de imada bulunur. Diğer bir rivayete göre, böyle bir hastanın acziyet hali bir gün ve bir geceden fazla devam ederse, bu zamanla ilgili namazları büsbütün kendisinden düşer. Aklı başında olsa da hüküm budur.

93- Bir kimsenin baygınlığı bir gün ile bir geceden az devam ederse, bu arada geçen namazlarını kaza eder. Fakat bundan çok devam ederse, namazları üzerinden düşer. Bu azlık ve çokluk İmam Azam'a göre saat itibariyledir. İmam

Muhammed'e göre ise, geçen namazların vakitleri itibariyledir. Bunun için İmam Muhammed'e göre, geçmiş olan namazlar beşten fazla ise düşerler; değilse düşmezler. Bu görüş daha sahih görülmektedir. Sonuç: Namaz, tam bir özür bulunmadıkça asla terk edilemez ve geciktirilemez. Aksi halde Yüce Allah'ın azabı çok şiddetlidir, pek korkunçtur. O'nun büyük varlığına sığınınız.

94- Bir özre dayanmaksızın farz namazlar hayvan üzerinde kılınmaz. Bu hükümde vitir namazı ile cenaze namazı ve yerde okunmuş olan secde ayetinden dolayı yapılacak tilavet secdesi ve kazası gereken herhangi bir namaz da aynıdır. İmam Azam'dan bir rivayete göre, sabah namazının sünneti de bir özür bulunmadıkça hayvan üzerinde kılınmaz.

95- Yürümekte olan bir araba, yürür halde olan hayvan hükmündedir. Onun için bir zaruret bulunmadıkça yürür halde olan araba üzerinde farz ve vacib namazlar kılınmaz. Yerde duran araba ise, yer üzerindeki bir sedir ve bir taht gibidir, üzerinde herhangi bir namaz kılınabilir.

96- Yüzüp gitmekte olan bir gemi içinde, bir özür olmaksızın bütün namazlar oturularak kılınabilir. Fakat ayakta kılmak daha faziletlidir. Bu, İmam Azam'a göredir. İki imama göre, baş dönmesi gibi bir özür bulunmadıkça, yürüyen gemi içinde farz namazlar oturularak kılınmaz. Çünkü kıyam (ayakta durmak), bir rükündür, bir özür bulunmadıkça terk edilemez. İmam Azam'a göre ise, gemide baş dönmesi galiptir; galip ise muhakkak hükmündedir.

97- Deniz kenarında veya ortasında bağlı bulunan bir gemi, eğer çalkalanmamakta ise yer hükmündedir; içinde ayakta olarak namaz kılınabilir. Fakat çalkalanıp durmakta ise, hayvan hükmünde olur; mümkünse içinden çıkıp dışarda namaz kılmak gerekir. Hareket halinde bulunan bir uçak da yürümekte olan bir gemi gibidir; bunun da yürümesi ve durması yolcunun elinde değildir.

98- Yürümekte olan deve gibi bir hayvanın üzerindeki Mahmil'in iki gözü, hayvanın sırtı hükmündedir. Fakat durmakta olan bir hayvanın üzerindeki Mahmil'in (içinde insan oturan eğerin) iki gözü altına yere dayanmak için bir ağaç dikildiği takdirde, yer üzerindeki sedir, tahta ve minderlik hükmünde olur.

99- Hayvan üzerinde namaz kılan kimse, rükû ve secdeyi ima ile yapar; secde için rükûdan biraz daha fazla eğilir. Hayvan üzerindeki eğer gibi herhangi bir eşya üzerine başını koyarak secde edilmesi mekruhtur.

100- Sünnet ve müstahab namazlar, bir özür bulunmaksızın oturularak da kılınabilir. Fakat fazilet ayakta kılınmalarındadır. Bunda alimlerin ittifakı vardır. İmam Azam'a göre, yalnız sabah namazının sünneti bundan müstesnadır; özürsüz oturularak kılınmaz. Yukarda buna işaret edilmişti. Teravih namazını da özürsüz oturarak kılmak caiz ise de, keraheti vardır.

101- Bir kimsenin ayakta olarak başladığı nafil bir namazı, yorulacak olsa bir yere dayanarak veya oturarak kılması caizdir. Böyle bir özür bulunmadıkça, bir yere dayanılmasında veya oturulmasında kerahet vardır.

102- Bir kimse oturarak kılmaya başladığı nafil bir namazı, kalkıp ayakta tamamlayabilir. Bunda ittifak vardır.

Namazlarda Kıraet

103- Namazda kıraet: Namaz kılanın kendisi işitebilecek derecede dili ile harfleri belirterek Kur'an-ı Kerîm ayetlerinden bir miktar okunması, namazın bir rükünü olarak farzdır. Kendisi duyamayacak kadar bir sesle okuyuş kıraet

değildir. Ancak imama uyan kimse bu kıraetten müstesnadır, bu kimse Kur'an okumaz. İleride açıklanacaktır.

104- Vitrin ve nafilâ namazların bütün rekâtlarında, iki rekâtlı farzların her iki rekâtında kıraet farzdır. Fakat dört rekâtlı farz namazlarda üç rekâtlı farz namazda, tayin yapılmaksızın yalnız iki rekâtlarında kıraet farzdır. Ancak kıraetin ilk iki rekâta yapılması vacib görülmüştür. Bunun için ilk iki rekâta kıraatin kasden terk edilmesi mekruhtur. Yanılarak terk edilmesi de sehiv (yanılma) secdesi yapılmasını gerektirir. Farzların diğer rekâtlarında Fatiha okunması, sahih kabul edilen görüşe göre vacibdir. Yanılarak Fatiha'nin terk edilmesi de sehiv secdesini gerektirir. Fakat diğer rivayetlere göre, farzların son üçüncü ve dördüncü rekâtlarında kıraet caiz olduğu gibi tesbihde bulunmak veya üç tesbih miktarı susmak da caizdir. Ancak Kur'an okumak daha faziletlidir. Fatiha okumak da sünnettir.

105- Namazda kıraetin farz olan miktarına gelince: İmam Azam'a göre bu farz olan miktar, kıraet farz olan her rekâta, ayet kısa dahi olsa, en az bir ayettir. Bu miktar Kur'an okundu mu, bu farz yerine getirilmiş olur. Fakat iki İmama ve İmam Azam'dan diğer bir rivayete göre, bu miktar üç kısa ayet veya en az üç kısa ayet miktarı olacak kadar uzun bir ayettir. İhtiyata uygun olan da budur. Bir harften veya bir kelimedenden ibaret olan "Nun" ve "Müdhammetân" ayetlerinin okunması, sahih olan görüşe göre, ittifakla yeterli olmaz. Çünkü bu miktar kıraet sayılmaz.

106- Bir ayet-i kerîmeden başkasını okumaya gücü yetmeyen kimse, o ayet-i kerîmeyi İmam Azam'a göre bir rekâta bir defa okur, üç kez okumaz. İki imama göre, üç kez tekrarlar. Fakat üç ayet okumaya gücü yeten kimsenin bir ayeti üç kez tekrarlaması iki İmama göre de caiz değildir.

107- "Ayetü'l-Kürsî" gibi uzun bir ayetten bir kısmını bir rekatta, diğer kısmını da diğer rekatta okumak, sahih olan görüşe göre, yeterli olur; çünkü bunlar üçer kısa ayete denk olmuş bulunur. Yanlış okuyuşların hükümleri için "Zelletü'l-Kari" bahsine bakılsın.

Namazlarda Rükû

108- Namazlarda rükû da bir rükün olduğundan farzdır. Kıraetten sonra eğilerek rükûa varılır. Baş ile sırt düz bir doğrultuda bulunur. Eller dizlere kadar uzatılıp dizler kavranır. Ayakta namaz kılan kimsenin rükû için yalnız başını eğmesi kafi gelmez. Arkasını da eğerek doğru bir çizgi gibi düz bir durum almış bulunur. Bu, tam bir rükûdur. Rükûa giden kimse böyle bir vaziyet almaz da kıyama daha yakın bir şekilde eğilirse, onun rükûu sahih olmaz. Fakat rükû vaziyetine daha yakın eğilmiş ise, rükûu sahih olur.

109- Otururken namaz kılan kimse, rükûa vardığı zaman alını dizlerine paralel olacak derecede arkasını eğmelidir. Rükûda bulunuyor gibi kanbur olan kimsenin rükûu başını biraz eğmekle olur. Kanburluğu rükû sayılmaz.

110- İmama rükû halinde yetişen kimse, ayakta tekbir alıp ondan sonra rükûa gider. Bu tekbiri rükûa yakın vaziyette alırsa namazı bozulur, imama uymuş olmaz.

111- İmam henüz rükûda iken yetişip de onu uyararak rükûa varan kimse, o rekâtı imamla kılmış sayılır. Fakat bir insan, imam rükûda iken tekbir alıp da, imam rükûdan kalktıktan sonra rükûa gitse, o rekata yetişmiş sayılmaz, bir rekâtı kaçırmış olur. Kaçırıldığı rekâtı namaz sonunda imam selam verdikten sonra tek başına kılar.

112- İmama uyan kimse, imamdan önce rükûa varıp daha imam rükûa gitmeden başını kaldırırsa, bu rükû yeterli olmaz. Bunu imamın rükûu ile iade etmezse namazı bozulmuş olur. İmamdan önce rükû veya secdeden başını kaldıran kimse, imama aykırı davranışımını gidermek için hemen rükû veya secdeye döner.

113- İmama rükûda yetişen kimse iki tekbire muhtaç değildir. Ayakta "Allahü Ekber" deyip hemen rükûa gider. Bu bir tekbir ile hem iftitah, hem de rükû tekbirini almış olur. (İmamet bahsine bakılsın).

Namazlarda Secde

114- Secde de namazın bir rüknü olduğundan farzdır. Namaz kılan kimse, rükûdan sonra secdeye varır. Rükûdan doğrulduktan sonra yere kapanarak iki dizi üzerinde ellerine dayanarak alınını ve bumunu (yüzünü) iki eli arasında yere veya yere bitişik bir şey üzerine koyar. Yüce Allah'a tazimde bulunur. Bu şekilde secde, her rekatta ikişer defa arka arkaya yapılır.

115- Namazda secde için alın yere koyulduğu halde burun yere konmasa, secde yine caiz olur; fakat böyle bir secde özür bulunmayınca mekruhtur. Aksine olarak burun yere konur da alın konmazsa, özür olmadığı takdirde imam Azam'a göre kerahetle caiz olur. İki imama göre özürsüz böyle bir secde caiz olmaz.

116- Bir özre dayanarak da olsa, yanak ve çene ile secde yapılmaz. Alın ve burunda secde etmeye engel bir özür bulunursa, ima ile secde yapılır.

117- Secdede elleri ve dizleri yere koymak her halde farz değildir, sünnettir. Fakat İmam Züfer, İmam Şafiî ve İmam Ahmed'e göre farzdır.

118- İki ayağın veya bir ayağın parmakları yere konmadıkça secde caiz değildir. Tercih edilen görüş budur. Bir ayağın yalnız bir parmağını veya ayağın yalnız üstünü yere koymak kafi gelmez.

119- Secde edilecek yer, ayakların konduğu yerden eğer yarım arşın (on iki parmak) mikdarı yükseklikte olursa, secde caiz olur, daha fazla yüksek olursa caiz olmaz.

120- Kalabalıktan veya başka bir özürden dolayı dizler üzerine secde caizdir. Yine kalabalıktan dolayı aynı namazı kılanların birbiri arkasına secde etmeleri de caizdir.

121- Bir kimse, başındaki sarığın büklümü üzerine veya elbisenin fazla kısmı üzerine secde ettiği takdirde, eğer bunlar temiz bir şey üzerine konulmuş olur ve sarığın büklümü de alna bitişik bulunursa secde caiz olur, değilse olmaz. Her halde yerin sertliğini duymak da gerekir. Bu sertliğin duyulmasına engel olacak pamuk ve benzeri bir şey üzerine secde edilemez.

122- Atılmış yün ve pamuk, saman ve kar gibi bir şey üzerine secde edildiği takdirde, eğer bunların boşlukları kaybolur da sertleşirlerse, üzerlerine secde caiz olur. Fakat bunların içinde yüz kaybolup sertlikleri duyulmazsa ve yüz yere inip kararlaşmazsa secde caiz olmaz.

123- Çuval içinde bulunan buğday, arpa, pirinç ve darı gibi ürünler üzerine secde yapılabilir. Fakat çuval içinde bulunmayan buğday ve arpa üzerine secde yapılabilirse de, darı gibi kaypak şeyler üzerine secde yapılamaz.

124- Ufak bir taş üzerine secde edilemez. Fakat alnın çoğu bu taş ile beraber yere degecek olursa caiz olur.

125- Bir özür olmasa dahi, yere serilmiş olan herhangi temiz bir şey üzerine secde edilebilir. Yerin pis olması zarar vermez, o yerin pis kokusu veya pisliğin rengi gibi bir eseri bulunmamak şartı ile... O kadar var ki, böyle bir şeyin yere serilmesi, ya sıcaktan, ya soğuktan korunmak veya elbiseyi toz-topraktan

korumak için olmalıdır. Yoksa yalnız alını topraktan korumak için olursa, kerahet işlenmiş olur.

(İmam Malik'e göre, kilim, keçe, posteki gibi, yer cinsinden olmayan bir şey üzerine secde edilmesi mekruhtur.)

126- Sıcaktan veya soğuktan korunmak gibi bir özürden dolayı, temiz yer üzerine konulacak iki el üzerine secde edilebilir.

127- Üzerinde namaz kılınacak bir sergi, eğer temiz bir elbise ise, yukarı tarafını aşağıya getirip etekleri üzerine secde etmelidir. Çünkü böyle yapmak, tevazua daha yakındır.

128- Farz olan rükû ve secde rükünlerinin yerine getirilmiş olması için, rükû ve secde denilebilecek kadar o vaziyetlerde durmak yeterlidir; muhakkak üçer kez tesbih okunacak miktar beklemek farz değildir. Fakat rükû ve secdede sünnet miktarı en az üçer kere tesbih okumaktır. Orta derecesi beş tesbih ve yüksek derecesi de yedişer tesbih okumaktır. Yalnız başına namaz kılan daha çok tesbih yapabilir. Fakat imam olan kimse, cemaatin rızası bulunmadıkça üçten fazla tesbihte bulunmamalıdır; çünkü cemaati usandırmak ve kaçırmak uygun değildir.

Rükû'da tesbih: "Sübhane Rabbiye'l-Azîm"dir. (1) Secdedeki tesbih de: "Sübhane Rabbiye'l-Alâ"dır. (2)

129- Her rekatta iki secde yapılır. Bunlardan biri kasden terk edilse namaz bozulur. Yanılarak terk edilirse, namazdan sonra hatıra gelse bile, namaza aykırı bir iş yapılmamışsa hatırlandığı anda secdeye varılır ve ondan sonra son oturuş iade edilir ve sehiv secdesi yapılır. Sehiv secdesi bahsine bakılsın!

130- Secde, namazın en büyük bir rükündür. Secde, Yüce Allah'a gösterilen tevazu ve tazimatın en mükemmel alametidir. Bir hadîs-i şerîfde: "Kulun,

Rabbına en yakın olduğu hal, secdeye varmış olduğu haldir. Artık secdede duayı çokça yapınız" buyurulmuştur. Çünkü secde hali, en ziyade küçülme ve teslimiyet hali olduğundan orada duanın kabulü umulur. Secdesiz bir namaz, namaz değildir. Mabudumuzun manevî huzurunda yerlere kapanarak saygısını arz etmek istemeyen bir insan, kulluk görevini terk etmiş, Yüce Allah'ın rahmetine kavuşma şerefinden yoksun kalmış olur.

(1)"Pek büyük olan Rabbim, her türlü noksanlıklardan beridir, münezzehtir."

(2)"Yüce kudret ve azamet sahibi olan rabbimi bütün noksanlıklardan tenzih ederim."

Namazlarda Son Oturuş

131- Namazların sonunda teşehhüd miktarı oturmak da, namazın bir farzı ve bir rüknüdür. Buna Ka'de-i Ahire (son oturuş) denir. İki rekatlı namazlarda olan tek oturuşa da Ka'de-i Ahire denir. Sabah namazında olduğu gibi. Teşehhüd miktarından maksad, "Tahiyyat'ı" okuyacak kadar zamandır.(*).

132- Bir kimse sabah namazının iki rekâtını kıldıktan sonra ikinci rekât sonunda oturmaksızın ayağa kalkıp üçüncü rekâtın secdesini yapmış olsa, bu namaz farzietini yitirir ve nafilaya döner. Bu durumda bir rekât daha kılar ve sonunda oturarak selam verir. Yine, dört rekâtlı bir farz namazın dördüncü rekâtında ve akşam namazının üçüncü rekâtında oturmayıp da bir rekât daha kılınarak secdeye varılsa, bu namaz da nafilaya dönmüş olur. Bu halde kılınan namaz sabah namazı ise, dört rekattan sonra hemen selam verilir. İkinci gibi dört rekâtlı namaz ise, beşinci rekata bir rekât daha ilave edip ondan sonra selam verilir. Sahih olan görüşe göre, bu durumda sehiv secdesi gerekmez. Bu mesele, İmam Azam ile İmam Ebû Yusuf'a göredir. İmam Muhammed'e göre ise, bu namaz esasen namaz olmaktan çıktığı için nafilaya de olmaz.

133- Bir kimse namazın sonunda teşehhüd miktarı oturduktan sonra namazdaki tilavet secdesini hatırlayarak secdeye varsa, namazı bozular. Çünkü bu halde son oturuş bulunmamış sayılır. Fakat tilavet secdesinden sonra tekrar teşehhüd miktarı oturursa, o zaman son oturuş yapılmış demektir.

134- Son oturuşun tamamını uyku içinde geçiren kimse, uyandıktan sonra tekrar bir teşehhüd miktarı oturmazsa namazı bozular. Çünkü uyku içinde yapılan bir iş, iradeye bağlı olmadığı için geçerli değildir. Bu işin bulunması ile bulunmaması eşittir. Namazda uyku içinde yapılan kıyam, kıraat ve rükû gibi işler de böyledir, geçerli değildir.

(*) Anlamı: "Bütün dualar ve övgüler (veya bütün mülkler), bedenî ve malî ibadetler Yüce Allah'a mahsustur. Bunlara başkaları hak kazanamaz. Selam da, Yüce Allah'ın rahmet ve bereketleri de, ey şanlı peygamber, sana aittir. Selam hem bizlere, hem de Yüce Allah'ın salih kullarına olsun. Şehadet ederim ki, (kesinlikle bilirim ki) Yüce Allah'dan başka gerçek mabud yoktur. Yine şehadet ederim ki, Hazret-i Muhammed, Yüce Allah'ın kuludur ve peygamberidir."

Tadil-i Erkâna Riayet (Rükünlerin Hakkını Vermek)

135- Namazlarda tadil-i erkana riayet, İmam Ebû Yusuf'a göre, bir rükün olduğundan farzdır. Bundan maksad, namazın kıyam, rükû ve secde gibi her rükününü sükunetle yerine getirmek ve bu rükünleri yaparken her uzuv yatışıp hareket halinden beri bulunmaktır. Örnek: Rükûdan kıyama kalkarken vücud dimdik bir hale gelmeli ve sükunet bulmalı, en az bir kere: "Sübhanellahi'l-Azîm" diyecek kadar ayakta durup ondan sonra secdeye varmalıdır. Her iki secde arasında da böylece bir tesbih miktarı durmalıdır.

136- Tadil-i Erkan, İmam Azam ile İmam Muhammed'e göre, vacibdir. Bu iki ayrı görüşten birincisine göre, tadil-i erkan yapılmaksızın kılınan bir namazı

yeniden kılmak gerekir, ikinci görüşe göre ise, tadil-i erkanı terkden dolayı yalnız sehiv secdesi gerekir. Fakat böyle bir namazı yeniden kılmak daha iyidir. Böylece insan ihtilaftan kurtulmuş olur. Ayrıca kerahetle kılınan namazları da yeniden kılmak vacib görülmüştür.

137- Namazdan manevî haz duyanlar, namazda tadil-i erkana riayet ederler, acele etmekten sakınırlar. Acele etmeyi saygıya ve edebe aykırı görürler. Hayatın en yararlı ve en kıymetli saatleri ibadetle geçen zamanlardır. Boş yere veya kısa bir yarar uğrunda zamanlarını harcayan insanların namaz gibi yüksek bir ibadetten, devamlı bir mutluluk yolundan ve İlahî huzurun zevkinden mahrum olmamak için çalışmamaları pek garip ve acınacak bir hal değil midir?

Namazdan Kendi İhtiyarı İle Çıkmak

138- Namaz kılanın, kendi ihtiyarına bağlı olan bir işle namazdan çıkması da, İmam Azam'a göre bir rükün olduğundan farzdır. Buna Huruç bisun'ihî (kendi ihtiyarı ile çıkmak) denir. Fakat iki İmama (İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e) göre bu farz değildir. Bu ayrılıktan aşağıdaki iki mesele doğmaktadır:

139- Bir kimse namazın sonunda teşehhüd miktarı oturduktan sonra kasden namaza aykırı bir iş yapsa, gülse, konuşsa, yiyip içse ittifakla namazı tamam olur. Fakat namaz kılanın ihtiyarına bağlı olmayarak bir abdestsizlik işi meydana gelse, bu durumda iki İmama göre yine namaz tamam olmuş olur. İmam Azam'a göre ise, namaz tamam olmuş sayılmaz; hemen abdest alıp kendi ihtiyarı ile namazdan çıkması gerekir; değilse namazı batıl olur.

140- Bir kimse son oturuşta teşehhüd miktarı oturduktan sonra, henüz ihtiyarı ile namazdan çıkmadan önce namaz vakti çıksa veya başka bir namaz vakti

girse, iki İmama göre onun namazı tamamdır. İmam Azam'a göre bozulmuş olur; çünkü bu namaza kendi iradesi ile son vermiş değildir.

Namazın Vacibleri

141- Namazların farzları olduğu gibi, bir kısım vacibleri de vardır. Bu vacibleri yerine getirmekle namazın farzları tamamlanıp noksanları giderilmiş olur. Şöyle ki:

- 1) Namaza başlarken yalnız "Allah" ismi ile yetinmeyip büyüklüğü ifade eden "Ekber" sözünü de ilave ederek "Allahü Ekber" demek vacibdir.
- 2) Namazlarda "Fatiha" süresini okumak vacibdir. Üç İmama göre ise, bunu okumak farzdır.
- 3) Namazlarda farz olan Kur'an okuyuşunun ilk iki rekata bağlı kılınması vacibdir.
- 4) İlk iki rekatın her birinde bir defa Fatiha suresi okunup tekrarlanmaması vacibdir.
- 5) Fatiha suresini diğer okunacak sure ve ayetlerden önce okumak vacibdir.
- 6) Fatiha suresine başka bir sure veya bir sure yerini tutacak kadar ayet ilavesi vacibdir. Şöyle ki: Farz namazların önceki ilk iki rekatlarında Fatiha'dan sonra diğer bir sure veya bir sureye denk bir mikdar ayet okunması vacib olduğu gibi, vitir namazı ile nafil namazların her rekatında Fatiha ve Fatiha'dan sonra bir sure veya ona denk bir ayet okunması da vacibdir.

(Fatihaya başka bir sure veya ayetin eklenmesi üç İmama göre sünnettir.)

7) Yalnız başına namaz kılan kimse, sabah, akşam ve yatsı namazlarını dilerse aşıkare bir okuyuşla ve dilerse gizli bir okuyuşla kılar. Geceleyin kılacağı nafile namazlarda da hüküm böyledir. Fakat öğle ile ikindi namazlarında ve gündüz kılacağı nafile namazlarda gizli olarak okuması vacibdir.

8) Cemaatla kılınan namazlardan sabah, cuma, bayram, teravih, vitir namazlarının her rekatında; akşam ve yatsı namazlarının ilk iki rekatlarında aşıkare Kur'an okumak, öğle ile ikindi namazlarının bütün rekatlarında, akşam namazının üçüncü ve yatsının son iki rekatlarında gizli olarak kıraat yapmak vacibdir.

9) Vitir namazında kunut (dua) okumak ve kunut tekbiri almak vacibdir. Bu İmam Azam'a göredir. İki imama (İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e) göre ise, bunlar sünnettir.

10) Kazaya kalan bir namaz, gündüzün cemaatla kılındığı takdirde, eğer sabah namazı gibi aşıkare kıraat yapılması gereken bir namaz ise, yine aşıkare kıraet yapılır. Gizli kıraat yapılması gereken bir namaz ise, gizli kıraet yapılır. Tek başına namaz kılan ise, aşıkare kıraet yapılması gereken bir namazı kaza ederken dilerse hem aşıkare, hem de gizli okuyabilir. Bir rivayete göre de, gündüz kaza edeceği herhangi bir namazda gizli okuması vacibdir; gizli veya aşıkare okuma serbestisi yoktur.

11) Secde yaparken yalnız alınla yetinmeyip alınla beraber burnu da yere koymak vacibdir.

12) Üç ve dört rekatlı namazlarda birinci oturuş vacibdir.

13) Namazların her oturuşunda teşehhüdde bulunmak (Tahiyyatı okumak) vacibdir.

14) Namaz içinde okunan secde ayetinden dolayı tilavet secdesinde bulunmak vacibdir.

15) İki bayram namazının üçer ziyade tekbirleri vacibdir. Bu namazların birinci rekatlarındaki rükû ve secde tekbirleri sünnettir. İkinci rekatlarının rükû tekbirleri ise, vacib olan ziyade tekbirlere yakın olduğu için o da vacibdir.

16) Namazların farzlarında sıraya riayet edilmesi, iki farz arasına, farz olmayan bir şeyin girmesine meydan verilmemesi vacibdir. Farz olan kıyamdan (ayakta duruşdan) sonra rükûa gidilmesi, rükûdan sonra da secdeye varılması gibi...

17) Vaciblerin her birini de yerinde yapmak ve sonraya bırakmamak vacibdir. Kur'an okuduktan sonra bir zaman bekleyip sehven düşünceye dalmak ve sonra rükûa varmak gibi.

18) Namazların sonunda selam vermek. Önce sağ tarafa, sonra sol tarafa yüz çevirerek "Esselâm" demek vacibdir. "Esselâmu aleyküm ve Rahmetullah" (*) denilmesinin vacib olduğu açık olarak belirtilmemiştir.

Bir görüşe göre, sol tarafa selam verilmesi sünnettir. Namazdan çıkılması ise, bütün imamlara göre yalnız bir selam ile olur, bununla namaz biter. Bu selamı vermiş olana, artık uyulmaz. Meşhur olan görüş budur.

(*) Selamet ve Allah'ın rahmeti üzerinize olsun.

Namazların Sünnetleri

142- Namazların sünnetleri de vardır. Bu sünnetler, namazların vaciblerini tamamlar. Onlardaki noksanlıkları giderir ve fazla sevab kazanmaya sebep olur. Sünnetlere riayet edip devam etmek Allah'ın peygamberine sevgi alametidir. Bununla beraber bu sünnetleri terk etmek, namazın bozulmasını ve tekrar kılınmasını gerektirmez. Fakat küçümsemeksizin kasden terk edilmesi bir hata

ve bir mahrumiyettir. Fakat sünnetin hak görülmemesi, boş ve hikmetten uzak sayılarak küçümsenmesi, -Allah korusun- küfürdür. Çünkü Sünnet de şer'î hükümlerden ve esaslardan biridir. Namazlardan önce veya namazların içinde başlıca sünnetler şunlardır:

1) Beş vakit namaz için ve cuma namazı için ezan okumak ve ikamet etmek sünnettir. Şöyle ki: Vaktinde cemaatle yerine getirilen her farz namaz için ezan ve ikamet sünnet olduğu gibi, kazaya kalıp da cemaatle kılınacak farz namazlar için de sünnettir. Birçok namaz cemaatle kaza edileceği zaman, bunlardan yalnız ilk kılınacak namaz için ezan okunur. Sonra gerek bu namaz için ve gerek bunun arkasından kılınacak diğer kaza namazları için birer ikametle yetinilir.

Kendi evlerinde yalnız başına namaz kılacak erkekler için ezan ve ikamet müstahabdır. Gerek yolcular için, gerek cemaatle namaz kılacaklar için ezan ve ikameti terk etmek mekruhtur. Cuma günü şehirde buldukları halde, özürlerinden dolayı cuma namazını kılamayanlara, öğle namazını kılarlarken ezan ve ikamet gerekmez. Kadınlar için de ezan ve ikamet sünnet değildir. Ezan ve ikamet bahsine bakılsın!..

2) İftitah (başlangıç) tekbirini alırken elleri yukarıya kaldırmak sünnettir. Şöyle ki: Erkekler ellerini, baş parmaklar kulak yumuşaklarına değecek kadar, kadınlar da parmaklarının uçları omuzlarına kavuşacak kadar ellerini göğüslerinin hizasına kaldırıp o vaziyette: "Allahü Ekber" derler. Ellerin içleri kibleye yönelik bulunmalıdır. Birbirine karşı da bulunabilir. (Üç İmama göre, erkekler de ellerini ancak omuzlarının hizasına kadar kaldırırılar.)

3) Tekbir için eller kaldırılırken parmakların aralarının zorlamaksızın biraz açık bulundurulması sünnettir.

4) İmam olan kimsenin, tekbirleri ve rükûdan kıyama kalkarken "Semiallahu limen hamideh" sözünü ve namazın sonunda her iki tarafa vereceği selamı ihtiyaç miktarı aşikâre yapması sünnet olduğu gibi, cemaatin da rükûdan kalkarken: "Allahumme Rabbena ve lekelhamd" sözü ile tekbirleri ve selamı gizlice yapmaları sünnettir. Yalnız başına namaz kılan rükûdan kalkarken bunların ikisini de söyler (*).

5) İlk tekbirden sonra namazın başında gizlice "Sübhanekâllahümme" okunması, bundan sonra Fatiha'dan önce yine gizlice "Eûzü Besmele" okunması ve diğer rekatlarda da Fatiha'dan önce besmele çekilip Fatiha'ların sonunda amîn denilmesi sünnettir. Burada imam ile cemaat ve yalnız başına kılanlar arasında bir fark yoktur. Yalnız cemaat Fatiha'yı okumayacakları için "Eûzü Besmele" okumaları gerekmez. "Amîn" sözünün manası, dualarımızı kabul et, demektir.

Her rekatta Fatiha'dan önce Besmele'yi okumak, sahih sayılan bir görüşe göre vacibdir. Fatiha'dan sonra okunacak surelerin başlarında Besmele okunmaz. Yalnız İmam Muhammed'e göre, sessizce kılınacak namazlarda bu surelerin başlarında da besmele okunur. (**)

6) Namazda erkeklerin, göbeklerinin altında tutmak üzere sağ ellerini sol elleri üzerine koyup sağ ellerinin baş parmak ve serçe parmağı ile sol bileği kavramaları ve sağ elin diğer üç parmağını sol kol üzerine uzatmaları sünnettir. Kadınların da sağ ellerini sol elleri üzerine koyarak halka yapmaksızın göğüsleri üzerinde bulundurmaları sünnettir.

7) Namaz aralarında kıyamdan rükûa ve secdelere giderken "Allahü Ekber" denilmesi, rükûdan kıyama kalkarken "Semiallahü limen hamideh" denmesi, secdeden kalkıp yine secdeye giderken "Allahü Ekber" denilmesi sünnettir.

8) Rükû ve secde tesbihleri, rükû halinde en az üç kere: "Sübhone Rabbiye'l-azîm" denilmesi, secde halinde de en az üç kere: "Sübhone Rabbiye'l-alâ" denilmesi sünnettir.

9) Rükû halinde, erkeklerin ellerinin parmakları açık olacak şekilde elleriyle dizlerini tutmaları sünnettir. Kadınlar bu halde parmaklarını açık tutmazlar ve dizlerini kavramazlar, ellerini dizleri üzerine koyarlar.

10) Bir özür yoksa, kıyamda iki ayağın arasını dört parmak kadar açık bulundurmak sünnettir.

11) Ka'de (Tahiyyata oturuş) ve celse (secdeden doğrulup bekleme) hallerinde erkeklerin sol ayaklarını döşeyerek üzerlerine oturmaları ve sağ ayaklarını güçleri yettiğince kibleye doğru dikmeleri, kadınların da sol ayaklarını sağ taraflarına yatık bulundurarak yere oturmaları sünnettir. Bu oturuşa "Teverrük" denir.

12) Rükûda erkeklerin inciklerini dik tutmaları, kadınların da dizlerini bükük bulundurmaları sünnettir. Bu halde erkeklerin sırtları düz bulunur. Kadınların sırtları ise yukarıya doğru meyilli olur.

13) Secdeye varılırken önce dizleri, sonra elleri, sonra yüzü yere koymak ve secdeden kalkarken de önce yüzü, sonra elleri dizlerin üzerine koyduktan sonra dizleri yerden kaldırmak sünnettir. Buna güç yetmezse, el ile yere dayanarak kalkılabilir.

14) Ka'delerde (Tahiyyatlara oturuşlarda) ve celselerde (secdeler arasındaki bekleyişlerde) ellerin kibleye yönelik olarak oyluklar üzerine konulup dizlerin tutulması sünnettir.

15) Ka'delerdeki Teşehhüdlerde "La İlâhe" denirken, sağ elin şehadet parmağı kaldırılıp "İllallah" denirken indirilmesi sünnettir. Bunu yaparken baş parmak ile

orta parmak halka edilip diğer iki parmak bükülmelidir. Birçok kimseler bu sünneti gereği üzere yapamayacaklarından dolayı bunun terk edilmesini uygun görenler vardır.

16) Farz namazların, vitir namazının ve müekked sünnetlerin son oturularında, gayr-i müekked sünnetlerle diğer nafilelerin her oturularında Tahiyattan sonra Peygamber Efendimize Salat ve Selam okumak sünnettir. (***)

17) Bütün namazların son oturularında Salat ve Selamdan sonra iki tarafa selam vermeden önce dua edilmesi sünnettir. Bu dua, Kur'an-ı Kerim'in mübarek dua ayetlerinden biri ile yapılması veya bunlara benzer bulunmalıdır. Kullardan istenebilecek şeyler hakkında olan: "Ya Rabbi! Bana şu kadar para ver", şeklinde namazda dua edilmesi caiz görülmemektedir. Namazların sonunda adet edinilen dua: "Rabbenâ âtina fi'd dünya haseneten ve fi'lahireti haseneten ve kınâ azâbe'n-nar" (****)

18) Namazların sonunda selam verirken yüzün önce sağ tarafa, sonra sola çevrilmesi sünnettir.

19) Sütire edinilmesi sünnettir. Şöyle ki: Sahra ve benzeri açık yerlerde namaz kılan kimse, önünden başkasının geçmesini umuyorsa sağ veya sol kaşının hizasına en az bir arşın boyunda secde yerinin önüne kaim veya ince bir ağaç diker. Dikilemiyorsa, ağacı boyunca uzatır veya önüne uzunlamasına böyle bir çizgi çizer. Enine yarım daire şeklinde bir çizgi çizilmesi de caizdir. Direk ve sandalye gibi şeyler de sütire işini görürler. Cemaatle kılınan namazlarda yalnız imamın önünde sütire bulunması kafidir. Namaz kılanın önünden geçilmesi edebe aykırıdır. Günahı gerektirdiğinden bundan kaçınılması lazımdır. Namaz kılan kimse, önünden geçmek isteyeniyi engellemek için "Sübhanellah" diyebilir. Eli ile, gözü ile yahut başı ile hafifçe işaret edebilir. Sütrenin bulunması, namaz

kılanın dağınık düşüncelerini kaldırıp ibadet için bir araya toplamaya ve gönlünü bir çerçeve içinde tutmaya yardımcı olur.

(*) Birinci sözün anlamı: "Yüce Allah kendisine hamd edenin hamdini işitti." İkincinin anlamı: "Ey Rabbimiz! Hamd da sana mahsustur." (**). Sübhaneke'den maksad:

"Sübhaneke Allahümme ve bihamdike ve tebarekesmüke ve Tealâ ceddüke ve la ilahe gayrük", cümlesidir. Anlamı: "Ey Allah'ım! Seni tesbih ve tenzih ederim, sana hamd ve övgüde bulunurum. Senin kutsal ismin mübarektir. Senin azamet ve celalin pek yüksektir. Senden başka hak mabud yoktur." "Eûzü" den maksad da: "Eûzü Billâhi mineşşeytanirracîm" demektir. Anlamı şudur: "Allah tarafından kovulmuş olan Şeytan'ın kötülüğünden Yüce Allah'a sığınırım." Bu sığınmaya "Teavvüz" denir. (***) Bu Salat ve Selâm şu şekilde okunur:

"Allahümme salli alâ seyyidina Muhammedin ve alâ ali seyyidina Muhammed. Kema salleyte alâ seyyidina İbrahime ve alâ ali seyyidina İbrahime. İnneke hamîdün mecid. Ve barik alâ seyyidina Muhammedin ve alâ ali Muhammed. Kema barekte alâ seyyidina İbrahime ve alâ ali seyyidina İbrahim. İnneke hamîdün mecîd." Anlamı: "Ey Allah'ım! Efendimiz Muhammed'e ve efendimiz Muhammed'in ailesine rahmet et (onların şerefini yücelt). Efendimiz İbrahime ve onun ailesine rahmet ettiği gibi. Şübhesiz bütün hamd ve övgü sanadır, büyüklük ve yücelik sana mahsustur. Efendimiz Muhammed'e ve onun ailesine bereket ver. Efendimiz İbrahime ve onun ailesine bereket verdiğin gibi. Şübhesiz bütün hamd ve övgü sanadır, büyüklük ve yücelik sana mahsustur." (****) "Ey Rabbimiz! Bize dünyada bir güzellik, ahirette de bir güzelliik (iyilik ve mutluluk) ver ve bizi ateş azabından koru", demektir.

Namazların Edepleri

143- Namazların bir kısım adabı vardır. Bunlar birer mendub demektir. Bunları terk etmek yerilmeyi gerektirmez, bir günah sayılmaz. Fakat bunları yapmak daha faziletlidir, daha çok sevab kazanmaya sebebedir. Şuurlu bir müslüman namazın ne kadar büyük bir ibadet olduğunu bilir, namaz sayesinde merhameti geniş olan ezeli mabudunun manevî huzurunda bulunduğunu anlar. O mukaddes mabudunun kendisini görüp bildiğini düşünerek son derece edebe riayet eder. Görünüş haliyle tevazu belirten bir durum alır. Mümkün olduğu kadar kalbinin iç duygularını dünyadan ve bayağı düşüncelerden korumaya çalışır. Bunun içindir ki: "Namaz ancak kalb huzuru iledir." denilmiştir. Namazların Başlıca Edepleri Şunlardır:

- 1) Namazda dışı ve içi ile bir sükunet, bir huzur ve Allah'a ibadet duygusu içinde bulunmak.
- 2) Üst elbiseyi açık bulundurmayıp düğmelemek ve erkekler için, yenleri varsa, ellerini yenlerinden dışarıya çıkarmak.
- 3) Kıyam halinde secde yerine, rükuda ayakların üzerine, secdede burnun iki yanına, oturuşla kucağa, selamda sağ ve sol omuz başlarına bakmak.
- 4) Yalnız başına namaz kılan, rüku ve secde tesbihlerini üçten ziyade yapmak.
- 5) İkamet alınırken "Hayye alel-felâh = Haydin Kurtuluşa" denildiği zaman, imam ve cemaat için ayağa kalkmak. İmam mihraba yakın bulunmazsa, her saf, aralarından imam geçince ayağa kalkar.
- 6) İmam için "Kad kameti's-salat = Namaz başladı" denildiği anda namaza başlamak, imam, bu harekeli ile müezzinin sözünü doğrulamış olur. Bununla beraber ikamet bitlikten sonra, namaza başlanmasında da bir sakınca yoktur. Hatta İmam Ebu Yusuf ile üç İmama göre, uygun olan da budur. İkamet alınırken camiye giren kimse oturur. Sonra cemaatle beraber ayağa kalkar. İkametin bitmesini ayakta beklemez.
- 7) Namazda esneme halinde ağzı tutmak ve dudakları dişlerle olsun kapamak. Mümkün olmazsa sağ el ile kapamak. Öksürüğü ve geçirmeyi mümkün olduğu

kadar gidermek. Bütün bunlar güzel sayılan işlerdir. İbadet arasında yapılması gereken saygı belirtilerindedir.

Ezan ve İkamet

144- Ezan, lûgatta bildirmek demektir. Şeriat deyiminde, farz namazlar için belli vakitlerde bilindiği şekilde okunan mübarek sözlerden ibarettir. Ezan okuyana "Müezzin" denir. Farz namazlar için ezan okumak, bu namazların kılınacağını ilan edip bildirmek, kitab ve sünnetle sabittir. Fakat müslümanlığın başlangıcında bildiğimiz şekilde ezan okunmazdı. Bir müddet, namaz vakti gelince: "Essalâte, Essalâte = Namaza, namaza" veya: "Essalâtü camiatün = Namaz toplayıcıdır," deniliyordu. Yani, namaz müslümanların güzel bir toplum halinde yaşamalarına vasıtaadır. Birtakım güzellikleri ve şükür nevilerini kapsar diye çağırma yapılmıştı. Peygamber Efendimizin birinci hicret yılında, Medine-i münevvere'de Hazret-i Peygamberin Mescidi inşa edilip tamamlanmıştı. Ashab-ı kiram muntazam bir halde toplanarak cemaatla namaz kılmaya başlamışlardı. İşte bu sırada Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) namaz vakitlerinin insanlara duyurulması konusunda arkadaşları ile bu işi görüşmeye başladı. Sonunda ashabdan bazı zatların aynı şekilde görmüş oldukları sadık rüyaya ve o rüyayı doğrulayan bir vahye dayanarak bildiğimiz gibi ezan okunmaya başlanmıştır. Bu ezan erkekler için vacib kuvvetinde bir müekked sünnettir. Müslümanlığın en büyük alametlerinden biridir. Peygamberimizin Hicreti bahsine bakılsın!...

Ezan aracılığı ile halka hem namaz vakitleri, hem de namazların kılınacağı bildirilmiş oluyor. Ayrıca namazın kurtuluşa ve mutluluğa sebep olacağı da söylenmiş oluyor. Bununla beraber, bütün cihana karşı İslam dininin en kutsal esasları ilan edilmiş bulunuyor. Doğrusu yeryüzünde namaz vakitleri değişik saatlere rastlamaktadır. Bu bakımdan hiç bir saat yoktur ki, İslam mabedlerinin yüksek minarelerinden bütün insanlığa Yüce Allah'ın varlığı, birliği, büyüklüğü,

Peygamberimizin Risaleti, namazın kurtuluşa ve mutluluğa sebep olduğu, yüksek bir sesle ilan edilmiş olmasın. Ne şerefli bir hakka davet görevi!.. Ezan ve ikametle ilgili bazı hükümler vardır. Şöyle ki:

1) Ezan şu mübarek kelimelerden ibarettir. "Allahü Ekber, Allahü Ekber, Allahü Ekber, Allahü Ekber... Eşhedü en lâ ilâhe illallah, Eşhedü en lâ ilâhe illallah. Eşhedü enne Muhammeden resûlullah, Eşhedü enne Muhammeden resûlullah. Hayye ale's salâh, hayye ale's-salâh. Hayye alel-felâh, hayye alel-felâh. Allahü Ekber, Allahü Ekber. Lâ ilâhe illallah" ... Memleketimizde bir müddet ezan yerinde ezanın şu tercümesi okunmuştur: "Tanrı uludur, Tanrı Uludur, Tanrı Uludur, Tanrı Uludur Şübhesiz bilirim bildiririm Tanrıdan başka yoktur tapacak, Şübhesiz bilirim bildiririm Tanrıdan başka yoktur tapacak. Şübhesiz bilirim bildiririm Tanrının elçisidir Muhammed, Şübhesiz bilirim bildiririm Tanrının elçisidir Muhammed. Haydin namaza, haydin namaza. Haydin felâha, haydin felâha. Tanrı uludur, Tanrı uludur. Tanrıdan başka yoktur tapacak." Sabah ezanlarında: "Hayye alel-felâh"lardan sonra iki defa "Essalâtü hayrün mine'n-nevm= Namaz uykudan hayırlıdır, diye okunur.

2) Erkekler yalnız başına yahut cemaatle namaza durdukları zaman ikamet yapılır. Ezan sözleri aynen okunur. Yalnız "Hayye alel-felâh"lardan sonra yine iki kere: "Kad kametissalâh" denilir ki, namaz başladı demektir. Bir de ezanda, her cümle arasında bir bekleme (sekte) yapılır, ikinci cümlelerde ses biraz daha yükseltilir. Buna "Teressül, irtisal" denilir. İkamette ise duraklama yapılmaz. Sürekli okunur ki, buna "Hedir" denir.

3) Her farz namaz için bir ezan ve bir ikamet meşrudur; yalnız cuma namazında iki ezan vardır. Bunun için bir camide ezan ve ikametle vakit namazı usule göre kılındıktan sonra, tekrar cemaatle veya yalnız başına namaz kılacak olanların o vakit namazı için ezan ve ikamet getirmelerine gerek yoktur. Vitir, bayram, teravih ve diğer nafîle namazlarda ikamet yoktur.

4) Evde veya kırdaki kılınacak farz namazlar için hem ezan, hem de ikamet getirmek daha faziletlidir. Yalnız ikametle de yetinilebilir. Fakat ezanla yetinmek mekruhtur.

5) Bir namaz için daha vakti gelmeden ezan okumak caiz değildir. Böyle okunan bir ezanı iade etmek gerekir. Çünkü bununla namaz vaktinin girmiş olduğu haber verilmiş olmuyor. Ancak İmam Ebû Yusuf ile üç imama göre yalnız sabah namazı için vaktinden önce ezan okumak caizdir.

6) Ezan ile ikamet arasını biraz ayırmak uygundur. Şöyle ki: Akşam ezanından sonra üç kısa ayet okunacak kadar bir ara verilmeli, sonra ikamet yapılmalıdır. Diğer vakitlerde ise, farz namazların iki rekatinde on iki ayet okumak şartı ile namazın tamamlanması kadar bir zaman bekleme yapılmalıdır.

7) Ezan ve ikamet, vakit namazları için sünnet olduğu gibi, kaza namazları için de sünnettir. Çünkü ezan ile ikamet, vakitlerin değil, namazların sünnetidirler.

8) Bir kısım kaza namazları başka başka yerlerde kaza olarak kılınacakları zaman, her biri için ezan ve ikamet gerekir. Fakat bir yerde kaza edilecekleri zaman her bir namaz için ezan ve ikamet daha faziletli ise de, ilk kaza edilecek namaz için ezan ve ikamet getirdikten sonra, diğer namazlar için yalnız ikamet yeterlidir.

9) İkamet ile namaz arasında yemek-içmek veya yıkanmak gibi bir iş yapılırsa, ikameti tekrarlamak gerekir. Fakat ikamet getiren kimse, ikametden sonra sünnet kılsa veya imam ikametden sonra hazır bulunsa, ikamet iade edilmez.

10) Müezzin olan şahsın sünneti bilen ve takvası olan kimse olması müstahabdır. Cahillerin ve fasıkların ezan okumaları mekruhtur.

11) Sarhoşun, delinin, bûluğ çağına ermemiş çocuğun okuyacağı ezanı iade etmek mendub veya vacibdir. Akli yerinde olan bir çocuğun ezan okuması da, bir rivayete göre mekruhtur.

12) Ezanı oturarak okumak mekruhtur. Ancak kendisi için okuyacaksa keraheti olmaz. Yolcudan başkası için, hayvan üzerinde ezan okumak da mekruhtur.

13) Ezanda telhin (ezan kelimelerinin harflerini bozacak şekilde okumak) mekruhtur.

14) Kadınların, bunakların, cünüb olanların ezan okumaları veya ikamet getirmeleri mekruhtur. Bunların ikametleri değilse de, ezanları iade edilmelidir. Çünkü ezanın tekrarlanması, cuma gününde olduğu gibi, meşrudur. Abdestsiz kimselerin de ikamette bulunmaları mekruhtur.

15) Müezzin cemaatin haline bakmalıdır. Cemaat bir namazın vaklinde kılınmasını islediği takdirde, hemen ikamette bulunmalı, mahalle büyüğünün veya dengi kimselerin gelmesini beklememelidir. Çünkü bunda riya, boyun eğme ve cemaata eziyet verme vardır.

16) Müezzin ezan ve ikamet getirirken ayakta olarak kibleye yönelir. "Hayye ales-salâh = Haydin namaza" derken sağ tarafa, "Hayya alel-felâh= Haydin felaha" derken de sol tarafa döner. Minarede ise, duruma göre sağ taraftan sol tarafa doğru dolaşarak ezanı bitirir. Ezanda sesin yükselmesine yardımcı olsun diye iki parmağının uçlarını iki kulağına tıklar.

17) Sesi yükseltmek ve güzelleştirmek gibi meşru bir özür olmaksızın ikamet esnasında boğazı temizlemek (tenehnuh) mekruhtur. Ezan ve ikamet arasında müezzinin konuşması da mekruhtur, öyle ki, bu arada kendisine verilecek olan bir selamı da karşılamaz.

18) Ezan okunurken, ezanı duyanların dinlemeleri ve konuşmayı kesmeleri gerekir. Kur'an okuyan kimsenin de durup ezanı dinlemesi daha faziletlidir. Diğer bir görüşe göre, camide veya kendi evinde Kur'an okumakta bulunan kimse okuyuşuna devam eder. Fakat kendi mahalle mescidinde ezan okununca onu dinler. Bununla beraber ezan okunurken onu duyanların konuşmalarında bir kerahet olduğu da söylenmektedir.

19) Ezan ve ikameti işiten kimsenin, müezzinin söylediklerini aynen tekrarması müstahabdır. Yalnız müezzin: "Hayye ales-salâh, Hayyealelfelâh" dediği zaman işiten bunların yerine: "Lâ havle ve lâ kuvvete illa billah" (*) der. Sabah ezanında da müezzin: "Essalatü hayrün minennevm" deyince, işiten kimse: "Sadakte ve berirte = Doğrusun, gerçeği söylemiş bulunuyorsun" der.

Ezanı işiten kimse cünüb dahi olsa, bu şekilde müezzine karşılıkta bulunur, çünkü bu bir övgüdür. Fakat hayız ve nifas hallerinde olan kadınlar bu ezan çağrısına karşılık vermezler; çünkü onlardan namaz sorumluluğu düştüğünden sözle karşılıkta bulunmak sorumluluğu da düşmüştür.

20) Ezanı işiten kimse, birinci defa "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah" denilince: "Sallallahu aleyke ya Resûlallah = Allah sana salât etsin, ey Allah'ın Peygamberi!" der. İkinci defa müezzin tarafından: "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah" denilirken: "Karret aynî bike, ya Resûlallah = Gözüm seninle aydın olsun, ey Allah'ın peygamberi!" der. Bunları söylerken de, baş parmaklarının uçlarını öperek gözlerine sürer ki, bu müstahabdır. İkamette bu yapılmaz.

21) Ezanı dinleyen bir müslüman, ezanın sonunda şu duayı yapar.(**) Çünkü bu duayı yapan kimse şefaata hak kazanır ve Peygamber Efendimiz ona şefaatt eder.

22) Beş vakit namazlar için ezan okunduktan sonra, ayrıca cemaati namaza çağırma maksadıyla "Vakti salâ" gibi bir ifade kullanılmasına "Tevsîb", tekrar

bildirme denir. Görülen ibadet gevşeklikleri için böyle bir uyarma yapılabilir. Böyle yapılmasını sonraki alimler iyi görmüşlerdir. Sonuç: Ezan-ı Muhammedi, müslümanlığın en büyük güzelliklerinden biridir. Müezzin olan zat, bütün aleme karşı Yüce Allah'ın varlığını, birliğini, Hazret-i Muhammed Efendimizin hak peygamber olduğunu ilan eder. Bütün insanları kurtuluşa ve mutluluğa çağırır. Bu bakımdan pek hayırlı bir insan demektir. Bunun için Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Müezzin sesinin yetiştiği yerlere kadar insan, cin ve diğer hiç bir şey yoktur ki, onu işitmiş olsun da, kıyamet gününde müezzin için güzel şehadette bulunmasın." Diğer bir hadis-i şerifin anlamı şöyle: "İnsanların kıyamette en uzun boylusu müezzinlerdir." Hazret-i Ömer (Radiyallahu Anh) şöyle demiştir: "Eğer üzerimde halifelik görevi olmasaydı, müezzinlik yapardım." Bütün bunlar, müslümanlıkla hakka hizmetin, Allah sözünü yüceltmenin, hayrı sevmenin ne kadar kıymetli ve şerefli olduğunu göstermektedir.

(*) "Günahlardan sakınıp dönmek ve itaata güçlü bulunmak, ancak Yüce Allah'ın koruması ve yardımı ile olur." (**) "Allahümme Rabbe hazihid-daveti't-tammeti vessalati'l-kaimeti âti Muhammedenil-vesilete ve'l-fazilete ve'd-derecete'r-refiate veb'ashü makamen Mahmudenillezi veadtehu. İnneke lâ tuhliful, mîad." Anlamı: "Allah'ım! Ey bu tam davetin (mübarek ezanın) ve kılınmak üzere bulunan namazın mukaddes Rabbi! Peygamberimiz Hazret-i Muhammed'e vesileyi, fazileti ve yüksek dereceyi ihsan et. Onu, kendisine söz verdiği "Makam-ı Mahmud'a" erıştır. Şübhesiz sen, sözünden caymazsın." Vesile'nin cennette yüksek bir makam olduğu, faziletin de yine yüksek bir makam olduğu, Makam-ı Mahmud'un ise, en büyük şefaath makamı olduğu ifade edilmektedir. Böyle bir duada bulunmak Resûl-ü Ekreme muhabbetin ve ona sağlam bağlılığın bir nişanıdır.

HADİS

RIYÂZUS-SÂLIHÎN

(İmam Nevevî)

BİRİNCİ KİTAP

BÖLÜM: 1

İYİ NİYET VE SAMİMİYET

قال الله تعالى : ﴿ وَمَا أَمْرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ ﴾ .

“Oysa kendilerine yalnızca Allah’a ibadet etmeleri, bütün içtenlikleriyle yalnız O’na iman ederek batıl olan her şeyden uzak durmaları, namazlarında dikkatli ve devamlı olmaları ve zekat vermeleri (mallarının bencillik kirinden arındırılması için karşılıksız harcamada bulunmaları emrolunmuştu. İşte dosdoğru din de budur.” (98 Beyyine 5)

قال الله تعالى : ﴿ لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومَهَا وَلَآ دِمَاؤُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ مِنْكُمْ كَذَٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ وَيَشِّرَ الْمُحْسِنِينَ ﴾ .

“Fakat unutmayın ki, onların ne etleri Allah’a ulaşır, ne de kanları. Fakat O’na ulaşan, yalnızca sizin iyi niyet ve samimiyetinizdir. İşte bu amaçla onları sizin yararınıza sunuyoruz ki, O’nun sizi doğru yola ilemesine karşılık, O’nun şanını yüceltip tekbir getiresiniz için. (Ey Muhammed!) Öyleyse güzel davrananları müjdele” (22 Hacc 37)

قال الله تعالى : ﴿ قُلْ إِنْ تُخْفُوا مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَيَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾

De ki: “Kalplerinizdekini gizleseniz de, açığa vursanız da Allah onu bilir. Zira O göklerde ve yerde olan her şeyi bilir. Allah’ın gücü her şeye yeter.” (3 Âli İmrân 29)

1 - وَعَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ أَبِي حَفْصِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ بْنِ تَفَيْلِ بْنِ عَبْدِ الْعَزَى بْنِ رِيَّاحِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قُرْطِ بْنِ رِزَّاحِ بْنِ عَدِيِّ بْنِ كَعْبِ بْنِ لُؤَيِّ بْنِ غَالِبِ الْقُرَشِيِّ الْعَدَوِيِّ رضي الله عنه سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ. وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى. فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، فَهَجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ. وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا، أَوْ امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا فَهَجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ .

1: Mü'minlerin devlet reisi Ömer ibn Hattab (Allah Ondan razı olsun) Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken işittim dedi: "Yapılan her türlü işler kişilerin niyetlerine göre değer bulur. Herkes yaptığı işin karşılığını niyetine göre bulur. Kimin niyeti Allah ve Rasûl'ünün rızasını kazanmak için İslâm'ı yaşayamadığı yerden yaşayabileceği yere göç etmekse onun hicreti Allah ve Rasûl'ün rızasını kazanmak için olduğun dan değerlendirmesi ona göre yapıлып sevabını ona göre alacaktır. Kim de elde edeceği bir dünyalık veya evleneceği bir kadına ulaşmak için hicret etmişse hicretinin karşılığı hicret ettiği şeye göre değerlendirilir." (Buhârî, Bedü'l Vahy 1; Müslim, İmârât 155)

2 - وَعَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أُمِّ عَبْدِ اللَّهِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يَغْزُو جَيْشُ الْكُعْبَةِ فَإِذَا كَانُوا بَبِيْدَاءَ مِنَ الْأَرْضِ يُخَسَفُ بِأَوْلِيهِمْ وَأَخْرِهِمْ. قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ يُخَسَفُ بِأَوْلِيهِمْ وَأَخْرِهِمْ، وَفِيهِمْ أَسْوَاقُهُمْ وَمَنْ لَيْسَ مِنْهُمْ؟ قَالَ: يُخَسَفُ بِأَوْلِيهِمْ وَأَخْرِهِمْ ثُمَّ يُبْعَثُونَ عَلَى نِيَّاتِهِمْ.

2: Mü'minlerin annesi Ümmü Abdullah diye künyelenen Aişe (Allah Ondan razı olsun) dan rivayete göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuşlardır: "Kıyamete doğru bir ordu Kabe'ye saldırmak üzere yola çıkacak, çıplak çöl gibi bir yere geldiklerinde hepsi birden yerin dibine batırılacaklardır." Aişe (Allah Ondan razı olsun); Ya Rasûlallah onların arasında kütü niyetli olmayanlar veya ticaret yapmak için gelenler varken hepsi birden nasıl yerin dibine batar? diye sordum. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Evet hepsi birden yerin dibine geçecektir. Ahirette de diriltilip niyetlerine göre hesaba çekileceklerdir." (Buhârî, Büyu' 49; Müslim, Fiten 4-8)

3 - وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ لَنَبِيِّ ﷺ: لَا هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ، وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ، فَإِذَا اسْتَنْفَرْتُمْ فَانْفِرُوا.

3: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Mekke fethinden sonra artık hicret etmek yoktur. Yalnız cihad etmek ve cihad niyetinde olmak vardır. O halde Allah yolunda savaşa çağrıldığınızda hemen katılın." (Buhârî, Menâkibü'l Ensâr 45; Müslim, Hacc 445)

4 - وَعَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي غَزَاةٍ فَقَالَ: إِنْ بِالْمَدِينَةِ لَرَجَالًا مَا سِرْتُمْ مَسِيرًا، وَلَا قَطَعْتُمْ وَاْدِيًّا إِلَّا كَانُوا مَعَكُمْ حَبَسَهُمُ الْمَرَضُ. وَفِي رَوَايَةٍ: إِلَّا شَرَكُوكُمْ فِي الْأَجْرِ. وَعَنْ أَنَسِ ﷺ قَالَ: رَجَعْنَا مِنْ غَزْوَةِ تَبُوكَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: إِنْ أَقْوَامًا خَلَفْنَا بِالْمَدِينَةِ مَا سَلَكْنَا شِعْبًا وَلَا وَاْدِيًّا إِلَّا وَهُمْ مَعَنَا، حَبَسَهُمُ الْعَذْرُ.

4: Ebû Abdullah Cabir İbn Abdullah el Ensarî (Allah Onlardan razı olsun)şöyle demiştir: Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem)'le birlikte bir savaşta beraberdik buyurdular ki: “Hasta olmaları yüzünden Medine’de kalıp savaşa katılamayan öyle kimseler var ki; siz bir yolda yürüdüğünüz ve bir vadiyi geçtiğinizde onlar niyetlerinden dolayı sizinle beraber gibidirler.” Başka bir rivayette ise: “Sevap kazanmakta onlar size ortak oldular.” şeklindedir. (Müslim, İmâra 159)

Yine Enes (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre şöyle buyurmuştur: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile Tebuk savaşından döndüğümüzde şöyle buyurdular: “Medine’de bizim arkamızda kalan öyle kimseler var ki; her hangi bir dağ yolunu veya bir vadiyi geçsek onlar da bizimle beraber sevap kazanırlar, onları özürleri alıkoymuştur.” (Buhârî, Meğâzî 81)

5 - وَعَنْ أَبِي يَزِيدَ مَعْنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ الْأَخْنَسِيِّ، وَهُوَ وَأَبُوهُ وَجَدُهُ صَحَابِيُّونَ. قَالَ : كَانَ أَبِي يَزِيدُ أَخْرَجَ دَنَايِرَ يَتَصَدَّقُ بِهَا فَوَضَعَهَا عِنْدَ رَجُلٍ فِي الْمَسْجِدِ فَجِئْتُ فَأَخَذْتُهَا فَأَتَيْتُهُ بِهَا فَقَالَ : وَاللَّهِ مَا إِيَّاكَ أَرَدْتُ فَخَاصَمْتُهُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : لَكَ مَا نَوَيْتَ يَا يَزِيدُ، وَلَكَ مَا أَخَذْتَ يَا مَعْنُ .

5: Ebû Yezîd Ma'n ibn Yezîd İbn Ahnes (Allah Ondan razı olsun)'den rivayete göre -ki bu kimse babası ve dedesi hepsi sahabîdirler- şöyle demiştir: Babam Yezîd sadaka vermek üzere birkaç dînar çıkarmış ve mescidde oturan birinin yanına koymuştu. Ben de gelip onları alarak babama gelmişim. Babam: Yemin olsun ki o paraları sen alarsın diye bırakmadım deyince Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına giderek durumu O'na arzettim. Bunun üzerine O meseleyi hallederek şöyle buyurdular: “Yezîd sen niyetlendiğin sadaka sevabını kazandın. Ey Ma'n aldığın para da senindir.” (Buhârî, Zekat 15.)

6 - وَعَنْ أَبِي إِسْحَاقَ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَاصٍ مَالِكِ بْنِ أَيْبِ بْنِ عَبْدِ مَنَافِ بْنِ زُهْرَةَ ابْنِ كِلَابِ بْنِ مِرَّةَ بْنِ كَعْبِ بْنِ لُؤَيِّ الْقُرَشِيِّ الزُّهْرِيِّ، أَحَدِ الْعَشْرَةِ الْمَشْهُودِ لَهُمْ بِالْجَنَّةِ. قَالَ : جَاءَ نِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَعُودُنِي عَامَ حَجَّةِ الْوُدَاعِ مِنْ وَجَعِ إِشْتِدَّ بِي فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي قَدْ بَلَغَ بِي مِنَ الْوَجَعِ مَا تَرِي. وَأَنَا ذُو مَالٍ وَلَا يَرِثُنِي إِلَّا ابْنَةٌ لِي. أَفَاتَصَدَّقَ بِثُلُثِي مَالِي؟ قَالَ : لَا. فَقُلْتُ : فَالْشَّطْرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ : لَا. قُلْتُ : فَالْثُلُثُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ : الثُّلُثُ وَالْثُلُثُ كَثِيرٌ - أَوْ كَبِيرٌ - إِنَّكَ أَنْ تَذَرُ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَذَرَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ. وَإِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا أَجَرْتَ عَلَيْهَا حَتَّى مَا تَجْعَلَ فِي فِي امْرَأَتِكَ قَالَ : فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْلَفُ بَعْدَ أَصْحَابِي؟ قَالَ : إِنَّكَ لَنْ تُخْلَفَ فَتَعْمَلَ عَمَلًا تَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا إِزْدَدْتَ بِهِ دَرَجَةً وَرَفْعَةً. وَلَعَلَّكَ أَنْ تُخْلَفَ حَتَّى يَنْتَفِعَ بِكَ أَقْوَامٌ وَيُضْرَبَ بِكَ آخَرُونَ. اللَّهُمَّ أَمْضِ

لأصحابي هجرتهم. وَلَا تَرُدُّهُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِهِمْ. لَكِنَّ الْبَائِسُ سَعْدُ بْنُ خَوْلَةَ. يَرِثِي لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ مَاتَ بِمَكَّةَ .

6: Cennetle müjdelenen on sahabiden biri olan Ebû İshâk Sa'd ibn Ebû Vakkâs (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: Veda haccı yılında çektiğim şiddetli bir hastalık dolayısıyla Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ziyaretime geldi. Ben: Ya Rasûlallah hastalığımın ne kadar arttığını görüyorsun. Ben zengin bir kimseyim, bir kızımdan başka mirasçım da yok. Malımın üçte ikisini dağıtayım mı? dedim. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hayır, öyle yapma" dedi. Yarısını dağıtayım mı? dedim. Yine "Hayır" dedi. Ya üçte birine ne dersin? deyince. "Üçte birini dağıtabilirsin, hatta o bile çok dedi. Mirasçılarını zengin bırakman onları muhtaç bırakıp ta insanlara el avuç açacak bir halde bırakmaktan hayırlıdır. Allah rızasını düşünerek yaptığın harcamalara; hatta eşinin ağzına koyduğun lokmaya kadar yaptığın tüm harcamalardan mutlaka sevap kazanırsın" buyurdular. Bunun üzerine ben: Ya Rasûlallah siz ve arkadaşlarım Mekke'den Medine'ye hicret ederlerken ben burada kalıp ölecek miyim? diye sordum, cevaben : "Hayır sen burada kalmayacaksın. Allah rızası için güzel işler yaparak derecenı yükselteceksin. Allah'tan öyle umarım ki daha çok yaşayacak, mü'minlere fayda, kafirlere de zarar vereceksin. Ya Rabbî ashabımın hicretini tamamla ve onları gerisin geriye çevirme. Acınacak durumda olan Sa'd ibn Havle'dir" buyurdu. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Sa'd ibn Havle'nin Mekke'de ölmesine üzülüyordu. (Buhârî, Cenâiz 36; Müslim Vesâyâ)

7 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ صَخْرٍ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنْ اللَّهُ لَا يَنْظُرُ إِلَىٰ أَجْسَامِكُمْ. وَلَا إِلَىٰ صُورِكُمْ. وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَىٰ قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ.

7: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah sizin bedenlerinize ve yüzlerinize değil kalplerinize bakar. (Müslim, Birr 33; İbn i Mâce, Zühd 9.)

8 - وَعَنْ أَبِي مُوسَىٰ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسِ الْأَشْعَرِيِّ ﷺ قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الرَّجُلِ يُقَاتِلُ شَجَاعَةً. وَيُقَاتِلُ حَمِيَّةً. وَيُقَاتِلُ رِيَاءً. أَيُّ ذَلِكَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةً اللَّهُ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ .

8: Ebû Mûsâ Abdullah ibn Kays el Eşarî (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e biri cesaretini göstermek diğeri milletini korumak öteki ise kendisine yiğit adam

dedirtmek için savaşıyan kimselerden hangisi Allah yolundadır? diye soruldu da Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şu cevabı verdi. “Kim İslâmiyet (tevhid kelimesi) daha yüce olsun diye savaşıyorsa, o Allah yolundadır. (Yani şehid ona denir).” (Buhârî, İlim 45; Müslim, İmâra 150.)

9 - وَعَنْ أَبِي بَكْرَةَ نُفَيْعِ بْنِ الْحَارِثِ التُّفَيْيِّ   أَن النَّبِيَّ   قَالَ : إِذَا التَّقَى الْمُسْلِمَانِ بِسَيْفَيْهِمَا فَالْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ . قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ . هَذَا الْقَاتِلُ فَمَا بِالْأَلْمَقْتُولِ ؟ قَالَ : إِنَّهُ كَانَ حَرِيصًا عَلَى قَتْلِ صَاحِبِهِ .

9: Ebû Bekre Nüfey' ibn Hâris es Sakafî (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İki müslüman birbirine kılıç çektiğinde öldüren de ölen de cehennemdedir.” Bunun üzerine ben: Ey Allah'ın Rasûl'ü öldürenin durumu belli ama ölen niçin cehennemdedir? diye sordum. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) efendimiz buyurdular ki: “Çünkü o da arkadaşını öldürmek istiyordu.” (Buhârî, İman 22; Müslim, Kasâme 33.)

10 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ   قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ   : صَلَاةُ الرَّجُلِ جَمَاعَةً تَزِيدُ عَلَى صَلَاتِهِ فِي سُوقِهِ وَبَيْتِهِ بَضْعًا وَعِشْرِينَ دَرَجَةً وَذَلِكَ أَنْ أَحَدَهُمْ إِذَا تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ . ثُمَّ أَتَى الْمَسْجِدَ لَا يُرِيدُ إِلَّا الصَّلَاةَ . لَا يَنْهَرُهُ إِلَّا الصَّلَاةُ . لَمْ يَخْطُ خَطْوَةً إِلَّا رَفَعَ لَهُ بِهَا دَرَجَةً . وَحُطَّ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةٌ حَتَّى يَدْخُلَ الْمَسْجِدَ . فَإِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ كَانَ فِي الصَّلَاةِ مَا كَانَتْ الصَّلَاةُ هِيَ تَحْبِسُهُ . وَالْمَلَائِكَةُ يُصَلُّونَ عَلَى أَحَدِكُمْ مَا دَامَ فِي مَجْلِسِهِ الَّذِي صَلَّى فِيهِ يَقُولُونَ : اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ . اللَّهُمَّ اغْضِرْ لَهُ . اللَّهُمَّ تَبَّ عَلَيْهِ . مَا لَمْ يُؤْذِ فِيهِ . مَا لَمْ يُحْدِثْ فِيهِ .

10: Ebû Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kişinin, cemaatle kıldığı namaz çarşıda, işyerinde ve evinde kıldığı namazdan yirmi bu kadar derece üstündür. Şöyle ki; bir kimse güzelce abdest alır, sadece namaz kılmak niyetiyle camiye gelirse, camiye girinceye kadar attığı her adımla o kimsenin derecesi yükselir ve bir günahı bağışlanır. Camiye girince de namaz için kaldığı sürece namaz kılıyormuş gibi sevap kazanır. Namaz kıldığı yerde kaldıkça kimseye (sözlü ve fiilli) eziyet etmediği ve abdestini bozmadığı ve dünyevî sözler konuşmadığı sürece melekler ona şöyle dua ederler: Allah'ım sen ona rahmet et acı Allah'ım sen onu bağışla affet Allah'ım sen onu tevbesini kabul et.” (Buhârî, Salât 87; Müslim, Taharât, 12.)

11- عن أبي العباس عبد الله بن عباس بن عبد المطلب رضي الله عنهما عن رسول الله ﷺ فيما يروي عن ربه تبارك وتعالى قال : إن الله كتب الحسنات والسيئات، ثم بين ذلك : فمن هم بحسنة فلم يعملها كتبها الله تبارك وتعالى عنده حسنة كاملة، وإن هم بها فعملها كتبها الله عشر حسنات إلى سبع مائة ضعف إلى أضعاف كثيرة، وإن هم بسيئة فلم يعملها كتبها الله تعالى عنده حسنة كاملة، وإن هم بها فعملها كتبها الله سيئة واحدة .

11: Ebul Abbâs Abdullah ibn Abbas ibn Abdülmuttalib (Allah Onlardan razı olsun)'den nakle edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Allah'tan rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyurdu: "Allah iyilik ve kötülükleri takdir edip yazdıktan sonra bunların durumunu şöyle açıkladı; bir kimse iyilik yapmaya niyetlenir de yapmazsa, Allah buna yapılmış tam bir iyilik olarak sevap yazar, eğer o kimse hem niyetlenir hem de o iyiliği yaparsa ona on iyilik sevabı yazar ve bu sevabı yedi yüze ve daha fazlasına kadar çıkarır, kim bir kötülük yapmaya niyetlenir de sonra vazgeçerse Allah onun için tam bir iyilik sevabı yazar, eğer kötü işe niyetlenir ve onu yaparsa Allah o kimse için bir günah yazar." (Buhârî, Rikâk 31; Müslim, İman 257.)

12 - عن أبي عبد الرحمن عبد الله بن عمر بن الخطاب رضي الله عنهما قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول: انطلق ثلاثة رهطٍ ممن كان قبلكم حتى أوامهم المبيت إلى غار فدخلوه، فانحدرت صخرة من الجبل فسدت عليهم الغار فقال: والله إنه لا ينجيكم من هذه الصخرة إلا أن تدعوا الله تعالى بصالح أعمالكم قال رجل منهم: اللهم كان لي أبوان شيخان كبيران، وكنت لا أغبق قبلهما أهلاً ولا مالاً. فنأى بي طلب الشجر يوماً فلم أرح عليهما حتى ناما، فحلبت لهما غبوقهما فوجدتهما نائمين، وكرهت أن أوقظهما وإن أغبق قبلهما أهلاً أو مالاً فلبثت - والقذح على يدي - أنتظر استيقاظهما حتى برق الفجر والصبية يتضاغون عند قدمي - فاستيقظا فشربا غبوقهما. اللهم إن كنت فعلت ذلك ابتغاء وجهك ففرج عنا ما نحن فيه من هذه الصخرة، فانفرجت شيئاً لا يستطيعون الخروج منه. قال الآخر: اللهم كانت لي ابنة عم كانت أحب الناس إلي. وفي رواية: كنت أحبها كأشد ما يحب الرجال النساء فأردتها علي نفسها فامتنعت مني حتى ألفت بها سنة من السنين فجاءتني فأعطيتها عشرين ومائة دينار على أن تخلي بيني وبين نفسها ففعلت حتى إذا قدرت عليها. وفي رواية: فلما قعدت بين رجلينها قال: اتق الله ولا تفض الخاتم إلا بحقه، فانصرفت عنها وهي أحب الناس إلي، وتركت الذهب الذي أعطيتها. اللهم إن كنت فعلت ذلك ابتغاء وجهك، فافرج عنا ما نحن فيه فانفرجت الصخرة غير أنهم لا يستطيعون الخروج منها. وقال الثالث: اللهم اني استأجرت أجراً وأعطيتهم أجرهم غير رجل واحد ترك الذي له وذهب، فتمرت أجره حتى كثرت منه الأموال. فجاءني بعد حين فقال: يا عبد الله أد إليّ أجري، فقلت: كل ما ترى من أجرك: من الإبل والبقر والغنم والرقيق. فقال: يا عبد الله لا تستهزئ بي! فقلت: لا

أَسْتَهْزِئُ بِكَ فَأَخَذَهُ كُلَّهُ فَاسْتَأَقَهُ فَلَمْ يَتْرُكْ مِنْهُ شَيْئًا. اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءً وَجْهَكَ. فَافْرُجْ
عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ فَانْفِرْجَتِ الصَّخْرَةُ فَخَرَجُوا يَمْسُونَ .

12: Ebû Abdurrahmân Abdullah ibn Ömer ibni'l Hattâb (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim demiştir: “Sizden önceki yaşayanlardan üç kişi bir yolculuğa çıktılar, geceyi geçirmek için bir mağaraya sığındılar, dağdan kopan bir kaya mağaranın ağzını kapattı, bunun üzerine birbirlerine şöyle dediler: “İyi amellerinizle dua etmekten başka sizi bu kaya parçasından hiçbirşey kurtaramaz.”

İçlerinden birisi :Allah'ım benim çok yaşlı annem ve babam vardı; onlardan önce ne çocuklarıma ne de hizmetçilerime akşam sütünü içirmezdim. Birgün uzak bir yere odun toplamaya gitmiştim, onlar uyuyuncaya kadar dönemedim, akşam sütlerini sağıp yanlarına gelince onları uyur halde buldum, onları uyandırmayı ve onlardan önce ev halkının birşey yeyip içmesini uygun görmedim, süt kabı elimde olduğu halde onların uyanmalarını bekledim, nihayet şafak söktü, çocuklar açlıktan sızlanıyorlardı, derken annem babam da uyandılar ve akşam sütlerini içtiler. Allah'ım eğer bu işi senin rızanı kazanmak için yapmışsam bu kaya sıkıntısını bizden uzaklaştır, diye yalvardı kaya biraz aralandı, fakat çıkılacak gibi değildi.

İkinci kimse şöyle dedi: Allah'ım amcamın bir kızı vardı, onu herkesten çok seviyordum (başka bir rivayete göre : bir erkek bir kadını ne kadar severse ben de onu o kadar seviyordum.) Ona sahip olmak istedim, o kabul etmedi, bir kıtlık yılı amcamın kızı çıkıp geldi, kendisini bana teslim etmek şartıyla ona yüzyirmi altın verdim, kabul etti ona sahip olacağım zaman (diğer bir rivayete göre cinsi muameleyle başlamak üzereyken) dedi ki: “Allah'tan kork, haksız olarak bekarlık mührümü bozma” ben de Allah'tan korkarak bu çok sevdiğim kadından uzaklaştım. Verdiğim altınları da ona bıraktım. Allah'ım eğer ben bu işi senin rızanı kazanmak için yapmışsam, bu belayı üzerimizden gider diye yalvardı. Kaya biraz daha açıldı fakat çıkılacak gibi değildi.

Üçüncüleri de :Allah'ım vaktiyle birçok işçi tuttum, ücretini almadan giden biri dışında hepsinin ücretini verdim, ücretini almadan giden işçinin ücretini çalıştırdım, bu ücretten pekçok mal çoğaldı, birgün bu adam çıkageldi ve bana “Ey Allah'ın kulu ücretimi ver” dedi. Ben de ona: “Şu gördüğün develer, koyunlar ve köleler senin ücretinden meydana gelmiştir” dedim. “Ey Allah'ın kulu benimle alay etme”

deyince, “Seninle alay etmiyorum diye cevap verdim. Bunun üzerine o; malların hepsini sürüp götürdü, hiç birşey bırakmadı. “Rabbim eğer bu işi sırf senin rızanı kazanmak için yapmışsam, içinde bulunduğumuz sıkıntıdan bizi kurtar” diye yalvardı mağaranın ağzını kapatan kaya iyice açıldı onlar da çıkıp gittiler. (Buhârî, Büyü’ 98; Müslim, Zikir 100.)

BÖLÜM: 2

TEVBE ve ALLAH’TAN AFFEDİLMİYİ İSTEMEK

قال العلماء : التوبة واجبة من كل ذنب. فإن كانوا المعصية بين العبد وبين الله لا تتعلق بحق آدمي. فلها ثلاثة شروط:

أحدها: أن يقلع عن المعصية. الثاني: أن يندم على فعلها. الثالث: أن يعزم أن لا يعود إليها أبدا. فإن فقد أحد الثلاثة لم تصح توبته.

وإن كانت المعصية تتعلق بآدمي فشروطها أربعة: هذه الثلاثة. وأن يبرأ من حق صاحبها. فإن كانت مالا أو نحوه رده إليه. وإن كانت حد قذف ونحوه مكنه منه أو طلب عفو. وإن كانت غيبة استحلها منها. ويجب أن يتوب من جميع الذنوب. وإن تاب من بعضها صح توبته عند أهل الحقمن ذلك الذنب. وبقي عليه الباقي. وقد تظاهرت دلائل الكتاب والسنة. وإجماع الأمة على وجوب التوبة : -

İslam alimler derler ki : Yapılan her günah için tevbe etmek vaciptir. Şayet işlenilen günah kullar arasında olmayıp insanoğlu ile Rabbi arasında ise tevbenin kabul olması için üç şart gereklidir.

- 1- Yapacağı veya içinde bulunduğu günahı hemen terketmek.
- 2- İşlediği günahı dolaylı pişmanlık duymak.
- 3- Bir daha günah işlememeye kesin karar vermek.

Şayet bu üç şartlardan biri yerine getirilmezse tevbesi kabul olmaz.

Eğer yapılan günah insanoğluna karşı işlenilmişse tevbenin kabul olması için dört şart gereklidir. Bunlardan ilk üç şart yukarıda zikrettiğimiz şartlardır, dördüncü şart ise; suç işlediği kişi veya kişilere karşı kendisini affetirmesi, yani birisinin malını zorla veya çalıntı yoluyla almışsa, aldığı malı sahibine geri vermesi veya kendisini aldığı mala karşılık sahibinden kendini affetirmesi gerekir. Buna benzer olarak başkasına iftira atma, hakkında konuşma, vurma, v.b. haksızlık olayları örnek verilebilir. Kişi tüm günahlarından tevbe etmesi gerekir. Şayet

işlediği bazı günahlardan tevbe ederse tevbesi sahihtir, fakat diğer günahlarının tevbesi özerinde kalır. Kuranı kerim, Sünnet ve ümmetin icmaından gelen delillerle günahlardan tevbe etmenin vacip olduğuna işaret etmektedir.

قال الله تعالى : ﴿ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾ .

“Hepiniz topluca, (günahkarca davranışlardan dönüp) Allah’a tevbe ediniz (yönelin) ki, kurtuluşa (dünya ve ahiret mutluluğunu) eresiniz.” (24 Nûr 31)

قال الله تعالى : ﴿ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ ﴾ .

“Rabbinizden (günahlarınız için) bağışlanma dileyin ve sonra tevbe ve pişmanlık tavrı içinde O’na yönelin.” (11 Hûd 3)

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا ﴾ .

“Ey iman edenler! Tam bir pişmanlık ve gönül huzuru içinde gösterişten uzak ölçüde Allah’a tevbe edin.” (66 Tahrim 8)

13 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : وَاللَّهِ إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ فِي الْيَوْمِ

أَكْثَرَ مِنْ سَبْعِينَ مَرَّةً .

13: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun) Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’i şöyle buyururken işittiğini söylemiştir: “Allah’a yemin ederim ki; ben günde yetmiş defadan fazla Allah’tan beni bağışlamasını diler ve tevbe ederim.” (Buhârî, Deavât 3)

14 - عَنِ الْأَعْرَبِيِّ بْنِ يَسَارٍ الْمُرْنِيِّ ؓ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : يَا أَيُّهَا النَّاسُ تُوبُوا إِلَى اللَّهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ

فَإِنِّي أَتُوبُ فِي الْيَوْمِ مِائَةَ مَرَّةً .

14: Eğâr ibn Yesâr el Müzenî (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuşlardır: “Ey insanlar Allah’a tevbe edin O’ndan affedilmenizi isteyiniz, çünkü ben Ona günde yüz defa tevbe ederim. (Müslim, Zikir 42)

15 - عَنْ أَبِي حَمَزَةَ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيِّ ؓ خَادِمِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : اللَّهُ

أَفْرَحُ بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ أَحَدِكُمْ سَقَطَ عَلَيَّ بَعِيرِهِ وَقَدْ أَضَلَّهُ فِي أَرْضِ فَلَاةٍ . وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ : اللَّهُ أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ حِينَ يَتُوبُ إِلَيْهِ مِنْ أَحَدِكُمْ كَانَ عَلَى رَاحِلَتِهِ بِأَرْضِ فَلَاةٍ فَاَنْفَلَتْ مِنْهُ وَعَلَيْهَا طَعَامُهُ وَشَرَابُهُ فَأَيْسَ مِنْهَا . فَاتَى شَجْرَةً فَاضْطَجَعَ فِي ظِلِّهَا . وَقَدْ أَيْسَ مِنْ رَاحِلَتِهِ فَبَيْنَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ هُوَ بِهَا قَائِمَةٌ عِنْدَهُ . فَأَخَذَ بِخَطَامِهَا ثُمَّ قَالَ مِنْ شِدَّةِ الْفَرَحِ : اللَّهُمَّ أَنْتَ عَبْدِي وَأَنَا رَبُّكَ . أَخْطَأَ مِنْ شِدَّةِ الْفَرَحِ .

15: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in hizmetçisi olan Ebû Hamza Enes ibn Mâlik el Ensârî (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular: “Kulunun tevbe etmesinden dolayı Allah'ın duyduğu memnuniyet sizden birinin ıssız çölde kaybettiği devesini bulduğu zamanki sevincinden daha çoktur.” (Buhârî, Deavât 4; Müslim tevbe 1)

Müslim'in başka bir rivayeti de şöyledir: “Herhangi birinizin tevbesinden dolayı Allah'ın duyduğu hoşnutluk ıssız çölde giderken üzerindeki yiyecek ve içeceği ile birlikte devesini kaybetmiş ve tüm ümitlerini de yitirmiş halde bir ağacın gölgesine uzanıp yatan, derken devesinin yanına dikiliverdiğini gören ve yularına yapışarak aşırı sevincinden dolayı (ne söylediğini bilmeyerek Allah'ım sen benim Rabbim ben de senin kulunum diyeceği yerde,) sen benim kulumsun ben de senin Rabbinim diyen kimsenin sevincinden çok daha fazladır.” (Müslim, tevbe 7)

16 - عَنْ أَبِي مُوسَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسِ الْأَشْعَرِيِّ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : إِنْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَبْسُطُ يَدَهُ بِاللَّيْلِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ النَّهَارِ وَيَبْسُطُ يَدَهُ بِالنَّهَارِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ اللَّيْلِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا .

16: Ebû Mûsâ Abdullah ibn Kays el Eşarî (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Allah gündüz günah işleyen kimsenin tevbesini kabul etmek için geceleyin rahmet elini açarak tevbeleri kabul eder, gece günah işleyen kimsenin tevbesini kabul etmek için gündüz rahmet elini açarak günahları bağışlar, güneş battığı yerden doğuncaya kadar (yani kıyamete) kadar bu böylece devam eder gider” (Müslim, tevbe 31)

17 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : مَنْ تَابَ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ .

17: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Güneş batıdan doğmazdan önce kim tevbe ederse Allah onun tevbesini kabul eder.” (Müslim, Zikir 43)

18 - عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : إِنْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَقْبَلُ تَوْبَةَ الْعَبْدِ مَا لَمْ يُغْرِغْ .

18: Ebû Abdurrahman Abdullah ibn Ömer ibni'l Hattâb (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu

aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir kul can çekişmeye başlamadıkça Allah onun tevbesini kabul eder.” (Tirmîzî, Deavât 98)

19 - عَنْ زُرِّ بْنِ حُبَيْشٍ قَالَ : أَتَيْتُ صَفْوَانَ بْنَ عَسَّالٍ ﷺ أَسْأَلُهُ عَنِ الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ فَقَالَ : مَا جَاءَ بِكَ يَا زُرُّ ؟ فَقُلْتُ : ابْتِغَاءَ الْعِلْمِ . فَقَالَ : إِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَضَعُ أَجْنِحَتَهَا لِطَالِبِ الْعِلْمِ رِضًا بِمَا يَطْلُبُ . فَقُلْتُ : إِنَّهُ قَدْ حَكَ فِي صَدْرِي الْمَسْحَ عَلَى الْخُفَّيْنِ بَعْدَ الْغَائِطِ وَالْبَوْلِ . وَكُنْتُ أَمْرًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ فَجِئْتُ أَسْأَلُكَ : هَلْ سَمِعْتَهُ يَذْكُرُ فِي ذَلِكَ شَيْئًا ؟ قَالَ : نَعَمْ . كَانَ يَأْمُرُنَا إِذَا كُنَّا سَفْرًا - أَوْ مُسَافِرِينَ - أَنْ لَا نَنْزِعَ خِفَافِنَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَلِيَالِيَهُنَّ إِلَّا مِنْ جَنَابَةٍ . لَكِنْ مِنْ غَائِطٍ وَبَوْلٍ وَنَوْمٍ . فَقُلْتُ : هَلْ سَمِعْتَهُ يَذْكُرُ فِي الْهُوَى شَيْئًا ؟ قَالَ : نَعَمْ . كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي سَفَرٍ فَبَيْنَا نَحْنُ عِنْدَهُ إِذْ نَادَاهُ أَعْرَابِي بِصَوْتٍ لَهُ جَهْوَرِيٌّ : يَا مُحَمَّدُ ، فَأَجَابَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَحْوًا مِنْ صَوْتِهِ : هَاؤُمُ . فَقُلْتُ لَهُ : وَيْحَكَ اغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ فَإِنَّكَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ . وَقَدْ نُهِيتَ عَنْ هَذَا ! فَقَالَ : وَاللَّهِ لَا أَغْضُضُ . قَالَ الْأَعْرَابِي : الْمَرْءُ يُحِبُّ الْقَوْمَ وَلَمَّا يَلْحَقْ بِهِمْ ؟ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ : الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . فَمَا زَالَ يُحَدِّثُنَا حَتَّى ذَكَرَ أَبَاكَ مِنَ الْمَغْرِبِ مَسِيرَةَ عَرَضِهِ أَوْ يَسِيرِ الرَّكْبِ فِي عَرَضِهِ أَرْبَعِينَ أَوْ سَبْعِينَ عَامًا . قَالَ سُفْيَانُ أَحَدُ الرُّوَاةِ . قَبْلَ الشَّامِ خَلَقَهُ اللَّهُ تَعَالَى يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مَفْشُوحًا يَعْنِي لِلتَّوْبَةِ لَا يُغْلَقُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْهُ .

19: Zirr ibn Hubeyş (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Mestler üzerine nasıl mesh edileceğini sormak üzere Safvân ibn Assâl'in yanına gitmiştim, Zirr bana niçin geldin diye sordu. Ben de İlim öğrenmek için deyince şunları söyledi: “Melekler ilim öğrenenlerden hoşlandıkları için onlara kanat gererler, ben de abdest bozduktan sonra mestler üzerine nasıl mesh edileceği kalbimi kurcaladı, sen de Hz. Peygamberin ahabından olduğun için O'nun bu konuda birşey söylediğini işitmişsindir diye sormaya geldim.” Safvân: “Evet duydum, peygambe-rimiz (sallallahu aleyhi vesellem) yolculukta bulunduğumuz zaman mestleri üç gün üç gece çıkarmamayı, abdest bozduktan ve uykudan sonra bile mestlere meshetmeyi ancak cünüp olunca mestleri çıkarmayı emrederdi.” dedi. “O'nun sevgiye dair bir şeyler söylediğini işittiniz mi? dedim” “Evet işittim. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile bir seferde beraberken bir bedevî gür sesiyle Ya Muhammed diye bağırdı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de onun sesine yakın bir sesle “Gel buradayım” diye cevap verdi. Ben bedevîye yazıklar olsun sana, peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanındasın sesini kes, yüksek sesle bağırmanı Allah yasakladı dedim. Bedevî vallahi sesimi kısmam dedi ve Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e hitaben: Bir kişi bir toplumu sever fakat onlar gibi hayırlı ameller yapamadığından onlara ulaşamazsa bu kimsenin durumu nedir? deyince Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) “Kişi kıyamet gününde sevdikleriyle beraberdir.” diye buyurdular. Safvân ibn Assâl

sözüne devam ederek dedi ki; “Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda uzun uzadıya konuştu. Hatta batı taraflarında bulunan bir kapıdan bahsetti. Bu kapının genişlik mesafesi veya yaya yürüyüşü ile kırk yıl veya yetmiş yıl genişliğindedir buyurdu.”

Şam taraflarının hadis rivayet edenlerinden Süfyân ibn Uyeyne dedi ki: “Allah gökleri ve yeri yarattığı günden beri bu kapıyı tevbe edenler için açık bırakmıştır. Güneş battığı yerden doğuncaya kadar o kapı kapanmayacaktır.” (Timîzî, Deavât 98)

20 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ سَعْدِ بْنِ مَالِكِ بْنِ سِنَانَ الْخَدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ رَجُلٌ قَتَلَ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ نَفْسًا ، فَسَأَلَ عَنْ أَهْلِ الْأَرْضِ ، فَدُلَّ عَلَى رَاهِبٍ ، فَأَتَاهُ فَقَالَ : إِنَّهُ قَتَلَ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ نَفْسًا ، فَهَلْ لَهُ مِنْ تَوْبَةٍ ؟ فَقَالَ : لَا ، فَقَتَلَهُ فَكَمَلَ بِهِ مِائَةً ، ثُمَّ سَأَلَ عَنْ أَهْلِ الْأَرْضِ ، فَدُلَّ عَلَى رَجُلٍ عَالِمٍ فَقَالَ : إِنَّهُ قَتَلَ مِائَةَ نَفْسٍ فَهَلْ لَهُ مِنْ تَوْبَةٍ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ ، وَمَنْ يَحُولُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ التَّوْبَةِ ؟ انْطَلِقْ إِلَى أَرْضٍ كَذَا وَكَذَا ، فَإِنْ بِهَا إِنْسَاءٌ يَعْبُدُونَ اللَّهَ تَعَالَى فَاعْبُدِ اللَّهَ مَعَهُمْ ، وَلَا تَرْجِعْ إِلَى أَرْضِكَ فَإِنَّهَا أَرْضٌ سَوْءٌ ، فَاَنْطَلِقْ حَتَّى إِذَا نَصَفَ الطَّرِيقَ أَتَاهُ الْمَوْتُ ، فَاخْتَصَمَتْ فِيهِ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ وَمَلَائِكَةُ الْعَذَابِ ، فَقَالَتْ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ : جَاءَ تَائِبًا مُقْبِلًا بِقَلْبِهِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى ، وَقَالَتْ مَلَائِكَةُ الْعَذَابِ : إِنَّهُ لَمْ يَعْمَلْ خَيْرًا قَطُّ ، فَأَتَاهُمْ مَلَكٌ فِي صُورَةِ آدَمِيٍّ فَجَعَلُوهُ بَيْنَهُمْ - أَي حَكْمًا - فَقَالَ : قَيِّسُوا مَا بَيْنَ الْأَرْضَيْنِ فَإِلَى أَيَّتَهُمَا كَانَ أَدْنَى فَهُوَ لَهُ ، فَقَاسُوهُ فَوَجَدُوهُ أَدْنَى إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي أَرَادَ ، فَحَبَسَتْهُ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ ، وَفِي رِوَايَةٍ فِي الصَّحِيحِ : فَكَانَ إِلَى الْقَرْيَةِ الصَّالِحَةِ أَقْرَبَ بِشِبْرٍ ، فَجُعِلَ مِنْ أَهْلِهَا ، وَفِي رِوَايَةٍ فِي الصَّحِيحِ : فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَيَّ هَذِهِ أَنْ تَبَاعِدِي ، وَإِلَى هَذِهِ أَنْ تَقْرَبِي ، وَقَالَ : قَيِّسُوا مَا بَيْنَهُمَا ، فَوَجَدُوهُ إِلَيَّ هَذِهِ أَقْرَبَ بِشِبْرٍ فَغَضِرَ لَهُ ، وَفِي رِوَايَةٍ : فَتَأَى بِصَدْرِهِ نَحْوَهَا .

20: Ebû Saîd Sa'd ibn Mâlik ibn Sinân el Hudrî (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Vaktiyle doksandokuz kişiyi öldürmüş bir adam vardı, bu kimse yeryüzünde en büyük bilgi sahibinin kim olduğunu soruşturdu, ona bir rahibi haber verdiler. Bu adam rahibe giderek: “Doksandokuz adam öldürdüm tevbe edebilirmiyim (kabul olur mu)?” diye sordu. Rahib: “Hayır edemezsin (kabul olmaz)” deyince onu da öldürerek sayıyı yüze tamamladı. Sonra yeryüzünün en bilginini soruşturdu, ona bir alim kişiyi tavsiye ettiler. Onun yanına vararak yüz kişiyi öldürdüğünü tevbe edip edemeyeceğini (kabul edilip edilmeyeceğini) sordu. O alim elbette edebilirsin (kabul olur), insanla tevbesi arasına kim girebilir ki, sen falan yere git orada Allah’a ibadet eden insanlar var, sende onlarla beraber Allah’a ibadet et, sakın kendi memleketine geri dönme, çünkü orası kötü bir yerdir dedi. Adam denilen yere gitmek üzere yola çıktı, tam yolu yarılarmıştı ki, ölüm onu yakaladı. Rahmet melekleriyle azap melekleri adam hakkında

münakaşaya tutuştu, rahmet melekleri: Adam tevbe edip kalben Allah'a yönelerek geliyordu dediler. Azap melekleri ise: O adam hayatında hiç iyilik yapmadı ki dediler. Derken insan şekline girmiş bir melek çıkageldi, melekler onu aralarında hakem tayin ettiler, hakem olan melek: Geldiği yerle gideceği yerin arasındaki mesafeyi ölçün, hangisine daha yakınsa ona göre muamele yapın dedi. Melekler ölçtüler gitmek istediği yerin daha yakın olduğunu gördüler ve rahmet melekleri onun ruhunu alıp götürdüler." (Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, tevbe 46,47)

Başka bir sahih rivayette ise : Gideceği hayırlı köyün , geldiği kötü köyden bir karış daha yakındı. Bunun üzerine tevbe eden kişiyi salih kişilerden kıldılar.

Başka sahih bir rivayette ise : Allahu Teala tevbe edeceği yere (köye) : Biraz yaklaş ; kendi köyüne ise biraz uzaklaş diye vahyetti (emretti), ve sonra: Geldiği köy ile gideceği köyün arasını ölçünüz dedi. . Melekler ölçtüler gitmek istediği yerin geldiği köyden bir karış daha yakın olduğunu gördüler, ve böylece affedildi. Başka bir rivayette ise : Adam yönünü sâlih köye doğru çevirdi.

21 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، وَكَانَ قَائِدَ كَعْبٍ ۖ مِنْ بَنِيهِ حِينَ عَمِيَ قَالَ : سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ ۖ يُحَدِّثُ بِحَدِيثِهِ حِينَ تَخَلَّفَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ . قَالَ كَعْبٌ : لَمْ أَتَخَلَّفْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فِي غَزْوَةِ غَزَاهَا قَطُّ إِلَّا فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ . غَيْرَ أَنِّي قَدْ تَخَلَّفْتُ فِي غَزْوَةِ بَدْرٍ . وَلَمْ يُعَاتَبْ أَحَدًا تَخَلَّفَ عَنْهُ . إِنَّمَا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالْمُسْلِمُونَ يُرِيدُونَ عِيرَ قُرَيْشٍ حَتَّى جَمَعَ اللَّهُ تَعَالَى بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ عَدُوِّهِمْ عَلَى غَيْرِ مِيعَادٍ . وَلَقَدْ شَهِدْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةَ الْعُقَبَةِ حِينَ تَوَاتَقْنَا عَلَى الْإِسْلَامِ . وَمَا أَحَبُّ أَنْ لِي بِهَا مَشْهَدٌ بَدْرٍ . وَإِنْ كَانَتْ بَدْرٌ أَذْكَرَ فِي النَّاسِ مِنْهَا . وَكَانَ مِنْ خَبْرِي حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ . إِنِّي لَمْ أَكُنْ قَطُّ أَقْوَى وَلَا أَيْسَرُ مِنِّي حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْهُ فِي تِلْكَ الْغَزْوَةِ . وَاللَّهُ مَا جَمَعَتْ قَبْلَهَا رَاحِلَتَيْنِ قَطُّ حَتَّى جَمَعَتْهُمَا فِي تِلْكَ الْغَزْوَةِ . وَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُرِيدُ غَزْوَةَ إِلَّا وَرَى بِغَيْرِهَا حَتَّى كَانَتْ تِلْكَ الْغَزْوَةُ . فَعَزَّاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي حَرِّ شَدِيدٍ . وَاسْتَقْبَلَ سَفْرًا بَعِيدًا وَمَفَازًا . وَاسْتَقْبَلَ عَدَدًا كَثِيرًا . فَجَلِيَ لِلْمُسْلِمِينَ أَمْرُهُمْ لِيَتَأَهَّبُوا أَهْبَةَ غَزْوِهِمْ فَأَخْبَرَهُمْ بِوَجْهِهِمُ الَّذِي يُرِيدُ . وَالْمُسْلِمُونَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَثِيرٌ وَلَا يَجْمَعُهُمْ كِتَابٌ حَافِظٌ " يُرِيدُ بِذَلِكَ الدِّيوانَ " . قَالَ كَعْبٌ : فَقُلَّ رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَتَغَيَّبَ إِلَّا ظَنَّ أَنْ ذَلِكَ سَيُخْفَى بِهِ مَا لَمْ يَنْزَلْ فِيهِ وَحْيٌ مِنَ اللَّهِ . وَغَزَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تِلْكَ الْغَزْوَةَ حِينَ طَابَتِ الثَّمَارُ وَالظَّلَالُ فَإِنَّا إِلَيْهَا أَصْعَرَ فَتَجَهَّزَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالْمُسْلِمُونَ مَعَهُ وَطَفِقَتْ أَعْدَاؤُنَا لِكَيْ أَتَجَهَّزَ مَعَهُ . فَأَرْجِعْ وَلَمْ أَقْضِ شَيْئًا . وَأَقُولُ فِي نَفْسِي أَنَا قَادِرٌ عَلَى ذَلِكَ إِذَا أَرَدْتُ . فَلَمْ يَزَلْ يَتَمَادَى بِي حَتَّى اسْتَمَرَّ بِالنَّاسِ الْجِدُّ . فَأَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ غَادِيًا وَالْمُسْلِمُونَ مَعَهُ . وَلَمْ أَقْضِ مِنْ جِهَازِي شَيْئًا . ثُمَّ غَدَوْتُ فَرَجَعْتُ وَلَمْ أَقْضِ شَيْئًا . فَلَمْ يَزَلْ ذَلِكَ يَتَمَادَى بِي حَتَّى أَسْرَعُوا وَتَفَارَطَ الْغَزْوُ . فَهَمَمْتُ أَنْ أَرْتَحِلَ فَأُدْرِكَهُمْ . فَيَا لَيْتَنِي فَعَلْتُ . ثُمَّ لَمْ يُقَدِّرْ ذَلِكَ لِي . فَطَفِقْتُ إِذَا خَرَجْتُ فِي النَّاسِ بَعْدَ خُرُوجِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَحْزُنُنِي أَنِّي لَا أَرَى لِي أُسْوَةً . إِلَّا

رَجُلًا مَغْمُوصًا عَلَيْهِ فِي النَّفَاقِ. أَوْ رَجُلًا مِمَّنْ عَذَرَ اللَّهُ تَعَالَى مِنَ الضُّعْفَاءِ. وَلَمْ يَذْكُرْنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى بَلَغَ تَبُوكَ. فَقَالَ وَهُوَ جَالِسٌ فِي الْقَوْمِ بِتَبُوكَ : مَا فَعَلَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ ؟ فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سَلَمَةَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ حَبَسَهُ بُرْدَاهُ. وَالنَّظْرُ فِي عِظْفِيهِ. فَقَالَ لَهُ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ ﷺ : بئس ما قلت ! وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ إِلَّا خَيْرًا فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَبَيْنَا هُوَ عَلَيَّ ذَلِكَ رَأَى رَجُلًا مَبِيضًا يَزُولُ بِهِ السَّرَابُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : كُنْ أَبَا حَيْثِمَةَ. فَإِذَا هُوَ أَبُو حَيْثِمَةَ الْأَنْصَارِيُّ وَهُوَ الَّذِي تَصَدَّقَ بِصَاعِ التَّمْرِ حِينَ لَمَزَهُ الْمُنَافِقُونَ. قَالَ كَعْبٌ : فَلَمَّا بَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ تَوَجَّهَ قَافِلًا مِنْ تَبُوكَ حَضَرَنِي بَنِي. وَطَفِقْتُ أَتَذَكَّرُ الْكُذِبَ وَأَقُولُ : بِمِ آخِرُجُ مِنْ سَخَطِهِ غَدًا وَاسْتَعِينُ عَلَى ذَلِكَ بِكُلِّ ذِي رَأْيٍ مِنْ أَهْلِي. فَلَمَّا قِيلَ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ أَظَلَ قَادِمًا زَاحَ عَنِّي الْبَاطِلُ حَتَّى عَرَفْتُ إِنِّي لَمْ أَنْجُ مِنْهُ بِشَيْءٍ أَبَدًا. فَأَجْمَعْتُ صِدْقَهُ. وَأَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَادِمًا. وَكَانَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ بَدَأَ بِالْمَسْجِدِ فَرَكَعَ فِيهِ رُكْعَتَيْنِ ثُمَّ جَلَسَ لِلنَّاسِ فَلَمَّا فَعَلَ ذَلِكَ جَاءَهُ هُ الْمُخْلَفُونَ يَعْتَذِرُونَ إِلَيْهِ وَيَحْلِضُونَ لَهُ وَكَانُوا بِضَعَةِ وَثَمَانِينَ رَجُلًا فَقَبِلَ مِنْهُمْ عَلَا نِيَّتَهُمْ وَبَايَعَهُمْ وَاسْتَعْفَرَ لَهُمْ وَوَكَّلَ سَرَائِرَهُمْ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى حَتَّى جِئْتُ. فَلَمَّا سَلِمْتُ تَبَسَّمَ تَبَسُّمَ الْمُغْضَبِ ثُمَّ قَالَتْ : عَالٌ فَجِئْتُ أَمْشِي حَتَّى جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ. فَقَالَ لِي : مَا خَلَّفَكَ ؟ أَلَمْ تَكُنْ قَدْ ابْتَعْتَ ظَهْرَكَ ؟ قَالَ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي وَاللَّهِ لَوْ جَلَسْتُ عِنْدَ غَيْرِكَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا لَرَأَيْتُ إِنِّي سَآخِرُجُ مِنْ سَخَطِهِ بِعُدْرِي؛ لَقَدْ أُعْطِيتُ جَدَلًا. وَلَكِنِّي وَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُ لَيْتَنِي حَدَّثْتُكَ الْيَوْمَ حَدِيثَ كَذِبٍ تَرْضِي بِهِ عَنِّي لِيُوشِكَنَّ اللَّهُ يُسْخِطَكَ عَلَيَّ. وَإِنْ حَدَّثْتُكَ حَدِيثَ صِدْقٍ تَجِدُ عَلَيَّ فِيهِ إِنِّي لَأَرْجُو فِيهِ عِقَابَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. وَاللَّهِ مَا كَانَ لِي مِنْ عُدْرِي وَاللَّهِ مَا كُنْتُ قَطُّ أَقْوَى وَلَا أَيْسَرَ مِنِّي حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْكَ . قَالَ : فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَمَا هَذَا فَقَدْ صَدَقَ. فَقُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ فِيكَ. وَسَارَ رَجَالٌ مِنْ بَنِي سَلَمَةَ فَاتَّبَعُونِي. فَقَالُوا لِي : وَاللَّهِ مَا عَلِمْنَاكَ أَذْنِبْتَ ذَنْبًا قَبْلَ هَذَا. لَقَدْ عَجَزْتَ فِي أَنْ لَا تَكُونَ اعْتَذَرْتَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِمَا اعْتَذَرَ إِلَيْهِ الْمُخْلَفُونَ فَقَدْ كَانَ كَافِيكَ ذَنْبَكَ اسْتِغْفَارُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَكَ. قَالَ : فَوَاللَّهِ مَا زَالُوا يُؤْتَبُونَنِي حَتَّى أَرَدْتُ أَنْ أَرْجِعَ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَكْذَبَ نَفْسِي. ثُمَّ قُلْتُ لَهُمْ : هَلْ لَقِيْتُ هَذَا مَعِي مِنْ أَحَدٍ ؟ قَالُوا : نَعَمْ لَقِيَهُ مَعَكَ رَجُلَانِ قَالَا مِثْلَ مَا قُلْتُ. فَقِيلَ لَهُمَا مِثْلَ مَا قِيلَ لَكَ. قَالَ قُلْتُ : مَنْ هُمَا ؟ قَالُوا : مُرَارَةُ بْنُ الرَّبِيعِ الْعَمْرِيُّ. وَهَلَالُ بْنُ أُمَيَّةَ الْوَأَقْفِيُّ فَذَكَرُوا لِي رَجُلَيْنِ قَالَ : صَالِحَيْنِ قَدْ شَهِدَا بَدْرًا فِيهِمَا أُسُودَةٌ قَالَ : فَمَضَيْتُ حِينَ ذَكَرُوهُمَا لِي. وَتَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ كَلَامِنَا أَيُّهَا الثَّلَاثَةُ مِنْ بَيْنِ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُ. قَالَ : فَاجْتَنَبْنَا النَّاسَ - أَوْ قَالَ : تَغَيَّرُوا لَنَا - حَتَّى تَنَكَّرْتُ لِي فِي نَفْسِي الْأَرْضَ فَمَا هِيَ بِالْأَرْضِ. الَّتِي أَعْرَفُ. فَلَبِثْنَا عَلَى ذَلِكَ خَمْسِينَ لَيْلَةً. فَأَمَّا صَاحِبَايَ فَاسْتَكَانَا وَقَعَدَا فِي بُيُوتِهِمَا بِيَكْيَانَ. وَأَمَّا أَنَا فَكُنْتُ أَشَبَّ الْقَوْمِ وَأَجْلَدَهُمْ. فَكُنْتُ آخِرُجُ فَأَشْهَدُ الصَّلَاةَ مَعَ الْمُسْلِمِينَ. وَأَطُوفُ فِي الْأَسْوَاقِ وَلَا يَكْلُمُنِي أَحَدٌ. وَاتَّبَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَسْلَمَ عَلَيْهِ. وَهُوَ فِي مَجْلِسِهِ بَعْدَ الصَّلَاةِ. فَأَقُولُ فِي نَفْسِي : هَلْ حَرَكْتُ شَفْتَيْهِ بِرَدِّ السَّلَامِ أَمْ لَا ؟ ثُمَّ أَصَلِّي قَرِيبًا مِنْهُ فَأَسَارِقُهُ النَّظْرَ. فَإِذَا أَقْبَلْتُ عَلَى صَلَاتِي نَظَرَ إِلَيَّ وَإِذَا التَّفْتُ نَحْوَهُ أَعْرَضَ عَنِّي. حَتَّى إِذَا طَالَ ذَلِكَ عَلَيَّ مِنْ جَفْوَةِ الْمُسْلِمِينَ مَشَيْتُ حَتَّى تَسَوَّرْتُ جِدَارَ حَائِطِ أَبِي قَتَادَةَ وَهُوَ ابْنُ عَمِّي وَأَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ. فَسَلِمْتُ عَلَيْهِ فَوَاللَّهِ مَا رَدَّ عَلَيَّ السَّلَامَ. فَقُلْتُ لَهُ : يَا أَبَا قَتَادَةَ إِنْ شَدَّكَ بِاللَّهِ هَلْ تَعَلَّمَنِي أَحَبُّ اللَّهِ وَرَسُولُهُ ﷺ ؟ فَسَكَتَ فَعُدْتُ فَنَاشِدْتُهُ فَسَكَتَ. فَعُدْتُ فَنَاشِدْتُهُ فَقَالَ : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . فَفَاضَتْ عَيْنَايَ. وَتَوَلَّيْتُ حَتَّى تَسَوَّرْتُ الْجِدَارَ.

قال : فَبَيْنَا أَنَا أَمْشِي فِي سُوقِ الْمَدِينَةِ إِذَا نَبْطِيُّ مِنْ نَبْطِ أَهْلِ الشَّامِ مَمَّنْ قَدِمَ بِالطَّعَامِ يَبِيعُهُ بِالْمَدِينَةِ يَقُولُ : مَنْ يَدُلُّ عَلَى كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ ؟ فَطَفِقَ النَّاسُ يُشِيرُونَ لَهُ إِلَيَّ حَتَّى إِذَا جَاءَ نِي فَدَفَعَ إِلَيَّ كِتَابًا مِنْ مَلِكِ غَسَّانٍ . وَكُنْتُ كَاتِبًا . فَقَرَأْتُهُ فَإِذَا فِيهِ : أَمَا بَعْدُ فَإِنَّهُ قَدْ بَلَغَنَا أَنَّ صَاحِبَكَ قَدْ جَفَاكَ . وَلَمْ يَجْعَلْكَ اللَّهُ بَدَارِ هَوَانٍ وَلَا مَضِيعَةٍ فَالْحَقُّ بِنَا نُوَاسِكُ فَقُلْتُ حِينَ قَرَأْتُهَا : وَهَذِهِ أَيْضًا مِنَ الْبَلَاءِ فَتَيَمَّمْتُ بِهَا التَّنُّورَ فَسَجَرْتُهَا . حَتَّى إِذَا مَضَتْ أَرْبَعُونَ مِنَ الْخَمْسِينَ وَاسْتَلْبَثَ الْوَحْيُ إِذَا رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَأْتِينِي . فَقَالَ : أَنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَا مَرْكَ أَنْ تَعْتَزَلَ أَمْرَاتِكَ . فَقُلْتُ ؟ أَطْلَقُهَا . أَمْ مَاذَا أَفْعَلُ ؟ فَقَالَ : لَا بَلِ اعْتَزَلْهَا فَلَا تَقْرَبْنَهَا . وَأَرْسَلَ إِلَيَّ صَاحِبِي بِمِثْلِ ذَلِكَ . فَقُلْتُ لِأَمْرَاتِي : الْحَقِّي بِأَهْلِكَ فَتَكُونِي عِنْدَهُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ فِي هَذَا الْأَمْرِ . فَجَاءَتْ امْرَأَةٌ هِلَالِ بْنِ أُمَيَّةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَتْ لَهُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ هِلَالُ بْنُ أُمَيَّةَ شَيْخٌ ضَائِعٌ لَيْسَ لَهُ خَادِمٌ فَهَلْ تَكْرَهُ أَنْ أَخْدُمَهُ قَالَ : لَا وَلَكِنْ لَا يَقْرَبَنَّكَ . قَالَتْ : إِنَّهُ وَاللَّهِ مَا بِهِ مِنْ حَرَكَةٍ إِلَى شَيْءٍ . وَوَاللَّهِ مَا زَالَ يَبْكِي مُنْذُ كَانَ مِنْ أَمْرِهِ مَا كَانَ إِلَى يَوْمِهِ هَذَا . فَقَالَ لِي بَعْضُ أَهْلِي : لَوْ اسْتَأْذَنْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي أَمْرَاتِكَ . فَقَدْ أُذِنَ لَامْرَأَةِ هِلَالِ بْنِ أُمَيَّةَ أَنْ تَخْدُمَهُ فَقُلْتُ : لَا اسْتَأْذِنُ فِيهَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . وَمَا يُدْرِينِي مَاذَا يَقُولُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا اسْتَأْذَنْتُهُ فِيهَا وَإِنَّا رَجُلٌ شَابٌّ فَلَبِثْتُ بِذَلِكَ عَشْرَ لَيَالٍ فَكَمَلْنَا خَمْسُونَ لَيْلَةً مِنْ حِينَ نَهَى عَنْ كَلَامِنَا . ثُمَّ صَلَّيْتُ صَلَاةَ الْفَجْرِ صَبَاحَ خَمْسِينَ لَيْلَةً عَلَى ظَهْرِ بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِنَا . فَبَيْنَا أَنَا جَالِسٌ عَلَى الْحَالِ الَّتِي ذَكَرَ اللَّهُ تَعَالَى مِنَّا . قَدْ ضَاقَتْ عَلَيَّ نَفْسِي وَضَاقَتْ عَلَيَّ الْأَرْضُ بِمَا رَحَبَتْ . سَمِعْتُ صَوْتَ صَارِخٍ أَوْفَى عَلَى سَلْعٍ يَقُولُ بِأَعْلَى صَوْتِهِ : يَا كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ أَبَشِرْ فَخَرَرْتُ سَاجِدًا . وَعَرَفْتُ إِنَّهُ قَدْ جَاءَ فَرَجٌّ . وَاذْنُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ النَّاسَ بِتَوْبَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْنَا حِينَ صَلَّى صَلَاةَ الْفَجْرِ فَذَهَبَ النَّاسُ يُبَشِّرُونَنَا . فَذَهَبَ قَبْلَ صَاحِبِي مُبَشِّرُونَ . وَرَكَضَ إِلَيَّ رَجُلٌ فَرَسًا وَسَعَى سَاعٍ مِنْ أَسْلَمِ قِبَلِي وَأَوْفَى عَلَى الْجَبَلِ . فَكَانَ الصَّوْتُ أَسْرَعَ مِنَ الْفَرَسِ . فَلَمَّا جَاءَ نِي الَّذِي سَمِعْتُ صَوْتَهُ يُبَشِّرُنِي نَزَعْتُ لَهُ ثَوْبِي فَكَسَوْتُهُمَا إِيَّاهُ بِبِشَارَتِهِ وَاللَّهِ مَا أَمْلِكُ غَيْرَهُمَا يَوْمَئِذٍ وَاسْتَعْرَتُ ثَوْبَيْنِ فَلَبَسْتُهُمَا وَأَنْطَلَقْتُ أَتَانِمُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَتَلَقَّانِي النَّاسُ فُوجًا يَهْتَفُونَ بِي بِالتَّوْبَةِ وَيَقُولُونَ لِي لَهْتُنْكَ تَوْبَةُ اللَّهِ عَلَيْكَ . حَتَّى دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَالِسٌ حَوْلَهُ النَّاسُ . فَقَامَ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ ﷺ يَهْرُولُ حَتَّى صَافَحَنِي وَهَتَّانِي . وَاللَّهِ مَا قَامَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ غَيْرُهُ . فَكَانَ كَعْبٌ لَا يَنْسَاهَا لِطَلْحَةَ . قَالَ : كَعْبٌ فَلَمَّا سَلَّمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ وَهُوَ يَبْرُقُ وَجْهَهُ مِنَ السُّرُورِ : أَبَشِرْ بِخَيْرِ يَوْمٍ مَرَّ عَلَيْكَ مُدٌّ وَلَدَتْكَ أُمُّكَ . فَقُلْتُ : أَمِنْ عِنْدِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ؟ قَالَ : لَا بَلْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ . وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا سُرَّ اسْتَنَارَ وَجْهُهُ حَتَّى كَانَ وَجْهَهُ قِطْعَةً قَمَرٍ . وَكُنَّا نَعْرِفُ ذَلِكَ مِنْهُ . فَلَمَّا جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْ تَتَوْبَتِي أَنْ أَنْخَلِعَ مِنْ مَالِي صَدَقَةً إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَمْسِكْ عَلَيْكَ بَعْضَ مَالِكَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ قُلْتُ : إِنِّي أَمْسِكُ سَهْمِي الَّذِي بِخَيْبَرَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ : إِنْ اللَّهُ تَعَالَى أَنْجَانِي بِالصَّدَقِ وَإِنْ مِنْ تَوْبَتِي إِلَّا أُحَدِّثُ إِلَّا صِدْقًا مَا بَقِيَتْ فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَبْلَاهُ اللَّهُ تَعَالَى فِي صِدْقِ الْحَدِيثِ مُنْذُ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَحْسَنَ مِمَّا أَبْلَانِي اللَّهُ تَعَالَى وَاللَّهِ مَا تَعَمَّدْتُ كَذِبَةً مُنْذُ قُلْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى يَوْمِي هَذَا وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَحْفَظَنِي اللَّهُ تَعَالَى فِيمَا بَقِيَ قَالَ : فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى : ﴿لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ﴾ حتى بلغ : ﴿إِنَّهُمْ بِهِمْ رُؤُوفٌ الرَّحِيمُ وَعَلَى

الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلْفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبٌ ﴿٢١﴾ حَتَّى بَلَغَ : ﴿اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ﴾ قَالَ كَعْبٌ : وَاللَّهِ مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنْ نِعْمَةٍ قَطُّ بَعْدَ إِذْ هَدَانِي اللَّهُ لِلْإِسْلَامِ أَعْظَمَ فِي نَفْسِي مِنْ صِدْقِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنْ لَا أَكُونَ كَذَبْتُهُ فَأَهْلِكَ كَمَا هَلَكَ الَّذِينَ كَذَبُوا إِنْ اللَّهُ تَعَالَى قَالَ لِلَّذِينَ كَذَبُوا حِينَ أَنْزَلَ الْوَحْيَ شَرَّمَا قَالَ لِأَحَدٍ فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى : ﴿سَيُخْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتَعْرِضُوا عَنْهُمْ فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رَجِسٌ وَمَآوَاهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ. يَخْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضِي عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ﴾ قَالَ كَعْبٌ : كُنَّا خَلْفْنَا أَيُّهَا الثَّلَاثَةُ عَنْ أَمْرٍ أَوْلَيْكَ الَّذِينَ قَبِلَ مِنْهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ حَلَفُوا لَهُ فَبَايَعَهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمْ وَأَرْجَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَمْرَنَا حَتَّى قَضَى اللَّهُ تَعَالَى فِيهِ بِذَلِكَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : ﴿وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلْفُوا﴾ وَلَيْسَ الَّذِي ذُكِرَ مِمَّا خَلْفْنَا تَخَلْفْنَا عَنْ الْغَزْوِ إِنَّمَا هُوَ تَخْلِيْفُهُ إِيَّانَا وَإِرْجَاؤُهُ أَمْرَنَا عَمَّنْ حَلَفَ لَهُ وَاعْتَدَرَ إِلَيْهِ فَقَبِلَ مِنْهُ . وَفِي رِوَايَةٍ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ تَبُوكَ يَوْمَ الْخَمَيْسِ وَكَانَ يُحِبُّ أَنْ يَخْرُجَ يَوْمَ الْخَمَيْسِ . وَفِي رِوَايَةٍ : لَا يَقْدُمُ مِنْ سَفَرٍ إِلَّا نَهَارًا فِي الضُّحَى فَإِذَا قَدِمَ بَدَأَ بِالْمَسْجِدِ فَصَلَّى فِيهِ رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ جَلَسَ فِيهِ .

21: Ka'b ibn Mâlik (Allah Ondan razı olsun) gözlerini kaybettiği zaman onu elinden tutup götürme işini yapan oğlu Abdullah'tan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'le beraber tebük gazvesine katılmadığının hikayesini anlatırken dinledim şöyle dedi:

- Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in gittiği savaşıardan tebük savaşından hariç diğer savaşıardan geri kalmamıştım. Lakin Bedir savaşına katılmamıştım. Bedir savaşına katılmayanlar azarlanmamışlardı. O vakit Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'le müslümanlar savaşı için değil Kureyş ticaret kervanını takip için yola çıkmışlardı. Nihayet Allah müslümanlarla Mekke'li müşrikleri aralarında verilmiş herhangi bir karar olmadığı halde karşı karşıya getiriverdi. Ben Akabe biatının yapıldığı gece bizler İslâm'a yardım etmek için söz verirken Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanındaydım. Her ne kadar Bedir savaşı Akabe gecesinden daha meşhur ise de, ben Bedir savaşıında bulunmayı Akabe'de bulunmaktan da üstün görmem. Tebük gazvesine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte katılmayışım şöyle oldu: Ben daha önceleri katılmadığım bu savaşı sırasındaki kadar hali vakti yerinde değildim yani bu savaşıta zengin ve varlıklıydım. Vallahi bu savaşıa kadar iki deveyi bir arada hiç bulamamıştım. Bu savaşı günlerinde ise iki binitim vardı. Sonra Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu savaşıa gelinceye kadar gideceği yeri söylemez, başka bir yere gider gibi görünürdü. Fakat bu savaşı sıcak bir mevsimde ve uzak bir yere yapılacağı ve kalabalık bir düşmanla karşı karşıya gelineceği için Rasûlullah (sallallahu aleyhi

vesellem) hedefini açıklamıştı. Savaşın özelliğine göre hazırlanabilmeleri için müslümanlara nereye gideceklerini söyledi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte savaşa katılanların sayısı çok fazla idi ve isimleri de bir deftere kaydedilmemişti. Ka'b sözüne şöyle devam etti: Herhangi bir kimse savaşa gitmemek için gözden kaybolursa, bu konuda vahiy nazil olmadıkça bu işin gizli kalacağını zannedebilirdi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu savaşı meyvelerin olgunlaştığı, gölgelerin arandığı bir mevsimde yapmıştı. Ben de bunlara pek düşkündüm, Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve müslümanlar savaş için hazırlığa başladılar, ben de savaşa hazırlanmak için çıkıyor fakat hiçbirşey yapmadan geri dönüyordum.

Kendi kendime de "Ne zaman olsa hazırlanırım" diyordum. Günler böyle geçti, herkes işini ciddi tuttu ve bir sabah Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'le birlikte müslümanlar erkenden yola çıktılar, ben ise hazırlanmamıştım. Ertesi sabah yine hazırlık için evden çıktım fakat hiç bir iş yapmadan geri döndüm, hep aynı şekilde davranıyordum. İnsanlar savaş için yarışırçasına koşmaya başlayınca kadar ben aynı halde devam ettim. Nihayet yola çıkıp onlara erişeyim dedim, keşke öyle yapsaydım, bunu da başaramadım. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) savaşa gittikten sonra insanların arasına çıktığımda beni en çok üzen şey savaşa gitmeyip geride kalanların; ya münafık diye bilinenler veya âciz oldukları için savaşa katılamayan kimseler olmasıydı.

Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tebük'e varıncaya kadar adımı hiç anmamış, tebük'te ashabın arasında otururken Ka'b ibn Mâlik ne yaptı? diye sormuş, bunun üzerine Benî Selîme'den bir adam ya Rasûlallah elbiselerine ve endamına bakıp gururlanması onu Medine'de alıkoydu demiş. Bunun üzerine Muaz ibn Cebel ona ne çirkin söz söyledin demiş. Sonra da peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e dönerek Ya Rasûlallah biz onun hakkında hep iyi şeyler biliyoruz demiş. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de hiç birşey söylememiş o sırada çok uzaklarda beyazlar giymiş bir adamın gelmekte olduğunu görmüş ve bu gelen Ebû Hayseme olaydı demiş. Bir de ne görelim gelen adam ensardan Ebû Hayseme değil mi? Ebû Hayseme savaş hazırlığında bir ölçek hurma verdiği için münafıklar tarafından ayıplanan kişidir. Ka'b sözüne şöyle devam etti:

Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in tebük'ten Medine'ye hareket ettiğini öğrendiğim zaman beni bir üzüntü kapladı. Söyleyeceğim yalanı düşünmeye başladım. Kendi kendime yarın O'nun

öfkesinden nasıl kurtulacağım? dedim. Yakınlarımdan görüşlerine değer verdiğim kimselerden akıl almaya başladım.

Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in gelmek üzere olduğunu söyledikleri zaman kafamdaki yanlış düşünceler silinip gitti. Anladım ki, yalan söylemekle hiçbir şeyden kurtulamayacağım, herşeyi doğru olarak söylemeye karar verdim. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) sabahleyin Medine'ye geldi, Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her seferden dönünce; önce mescide uğrayıp iki rekat namaz kılıp insanlarla sohbet etmek üzere onlara karşı dönerdi, yine öyle yaptı. Bu sırada savaşa katılmayanlar huzuruna gelerek neden savaşa katılmadıklarını yemin ederek anlatmaya başladılar. Bunlar seksenden fazla kişi idiler. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onların ileri sürdüğü mazeretleri kabul etti, kendilerinden biat aldı, Allah'tan bağışlanmalarını istedi, içyüzlerini Allah'a havale etti.

Sonunda ben geldim selam verdiğimde dargın kimse gibi gülümsedi, sonra "Gel" dedi. Ben de yürüyerek yanına geldim ve önüne oturdum. Bana "Niçin savaştan geri kaldın? Binek hayvanı satın almamış mıydın?" diye sordu. Ben de: Ya Rasûlallah Allah'a yemin ederim ki, senden başka birinin yanında bulunsaydım ileri süreceğim mazeretlerle onun öfkesinden kurtulabileceğimi zannedirdim. Çünkü bu işi çok iyi becerebilirdim.

Fakat yeminle söyleyeyim ki bu gün sana yalan söyleyerek gönlünü kazansam bile, yarın Allah için doğrusunu sana bildirecek ve sen bana güceneceksin. Şayet doğrusunu söylersem bana kızacaksın ama ben doğruyu söyleyerek Allah'tan hayırlı sonuç bekliyorum. Vallahi savaşa gitmemek için hiçbir özürüm yoktu, hiçbir zaman da savaştan geri kaldığım sıradaki kadar kuvvetli ve zengin olmamıştım.

Ka'b sözüne devamla dedi ki: Bunun üzerine peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem): "işte bu doğru söyledi: Haydi kalk, senin hakkında Allah hüküm verene kadar bekle" buyurdu. Ben kalkınca, Benî Selîme'den bir çok kimse peşime takılarak Allah'a yemin ederiz ki, bundan önce hiç suç işlemediğini biliyoruz, yazıklar olsun sana, savaşa katılmayanların ileri sürdükleri gibi bir mazeret söyleyemedin, halbuki suçunun bağışlanması için peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in istiğfar etmesi yeterdi dediler. Durmadan beni azarladılar ki, tekrar Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına dönüp kendimi yalanlamayı düşündüm. Sonra onlara sordum; benimle beraber bu cezaya uğrayan kimse var mıdır? dedim. Evet seninle beraber iki kimse

daha aynı cezaya uğradılar, onlar da senin gibi konuştular ve senin aldığın cevabı aldılar.

-O iki kişi kimlerdir? dedim:

-Biri Mürâre ibn Rabi' el Âmirî, diğeri de Hilâl ibn Ümeyye el Vâkifî diyerek Bedir savaşına katılmış olan iki örnek olmuş salih kişinin adını verdiler. Bunları söylediklerinde geri dönmekten vazgeçip yoluma devam ettim.

Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) savaşa katılmayanlardan bizim üçümüzün insanlarla konuşmalarını yasakladı. Bunun üzerine insanlar bizden uzaklaştılar - veya bize karşı tavırlarını değiştirdiler - çekinip bize yan çizmeye başladılar dedi. hatta bana göre; içinde yaşadığım toprak bile yabancı gelmeye başladı, sanki burası benim memleketim değildi. Elli gün böyle geçti, diğer iki arkadaşım boyunlarını büküp ağlayarak evlerinde sinip kaldılar.

Ben onlardan daha genç ve dinç olduğum için dışarı çıkar cemaatle namazda bulunurdum, çarşılarda dolaşırdım, fakat kimse benimle konuşmazdı.

Namaz bittikten sonra Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yerinde otururken yanına gelir kendisine selam verirdim. Kendi kendime acaba selamımı alırken dudaklarını kımıldattı mı kımıldatmadı mı? diye sorardım. Sonra O'na yakın bir yerde namaz kılar ve namaz içinde farketmeden kendisine bakardım. Ben namaza dalınca, bana doğru dönüp bakar, kendisine baktığım zaman da benden yüzünü çevirirdi. Müslümanların benimle ilgiyi kesmeleri uzun sürünce, Amcamın oğlu ve en çok sevdiğim kişi Ebû Katâde'nin bahçesine gidip duvardan içeri atladım ve selam verdim. Allah'a yemin ederim ki selamımı almadı, bunun üzerine ona:

- Ey Ebû Katâde Allah için sana soruyorum, Allah'ı ve Rasulünü ne kadar sevdiğimi biliyor musun? dedim. Hiç cevap vermedi. Yeminle tekrar sordum yine cevap vermedi. Yine sözümü tekrarlayarak Allah için sana soruyorum? dedim.

- Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dedi. Bunun üzerine gözüm yaşla dolup taşı, geri dönüp duvardan atladım.

Günün birinde Medine çarşısında dolaşıyordum, yiyecek satmak üzere gelen Şam'lı bir çiftçi Ka'b ibn Mâlik'i bana kim gösterir? diyordu. Halk da işaretleriyle beni göstermeye başladılar, adam yanıma gelerek Gassân Melîk'inden getirdiği bir mektubu verdi. Ben okuma yazma

bilenlerden olduğum için mektubu açıp okudum. Selamdan sonra şöyle diyordu: “Efendinizin size karşı hoş olmayan muamelede bulunduğunu haber aldım, Allah sizi hukukun çiğnendiği ve kıymetin bilinmediği bir yerde bırakmasın, hemen yanımıza gel size ikram ederiz.”

Mektubu okuyunca bu da başka bir beladır dedim, hemen onu ateşe atıp yaktım. Nihayet elli günden kırkı geçmiş fakat vahiy gelmemiştir. Bir gün Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’in gönderdiği bir şahıs çıkageldi ve:

Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sana hanımından ayrı oturmanı emrediyor dedi. O’nu boşayacak mıyım, yoksa ne yapacağım? diye sordum. Hayır ondan ayrı oturacak ona yaklaşmayacaksın dedi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) diğer iki arkadaşına da aynı emri göndermişti.

Bunun üzerine eşime Allah bu meselede bir hüküm verene kadar, anne babasının yanına gitmelerini ve orada oturmalarını emrettim.

Hilâl ibn Ümeyye’nin karısı Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’e giderek: Ya Rasûlallah Hilâl ibn Ümeyye çok yaşlı bir adamdır, kendisine bakacak hizmetçisi de yoktur. Ona hizmet etmemde bir sakınca görürmüsün? diye sormuş, Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) de: “Hayır ama, sana asla yaklaşmasın” deyince kadın da şöyle demiş: Allah’a yemin olsun ki onun kımıldayacak hali yoktur, başına gelen bu işten dolayı da durmadan ağlıyor.

Ka’b sözüne şöyle devam etti: Yakınlarımdan biri bana Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’den hanımın için izin istesen de sana hizmet etse olmaz mı? Baksana Hilâl ibn Ümeyye için karısının bakmasına izin verdi dedi. Ben ona hayır bu konuda Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’den izin isteyemem, üstelik ben genç bir adamım, izin istesem bile peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)’in bana ne diyeceğini bilemem dedim. Bu durumda on gün daha kaldım. Bizimle konuşulması yasaklandığından bu yana tam elli gün geçmişti. Ellinci günün sabahında evlerimizden birinin damında sabah namazını kıldım. Allah’ın Kur’ân’da bizden bahsettiği üzere canım iyice sıkılmış, o geniş olan yeryüzü bana dar gelmiş bir vaziyette otururken; Sel’ Dağı’nın tepesinden birinin yüksek bir sesle:

“Ka’b ibn Mâlik müjde müjde” diye bağırdığını duydum. Kurtuluş gününün geldiğini anlayarak hemen secdeye kapandım.

Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazını kıldırınca, Allah'ın tevbelerimizi kabul ettiğini ilan etmiş, bunun üzerine halk bize müjde vermeye koşuyordu. İki arkadaşına da müjdeciler gitmiş, bunlardan biri bana doğru at koşturmuş, Eslem kabilesinden bir diğer müjdecisi de koşup Sel' Dağı'na tırmanıp oradan bağırmış, Onun sesi atlıdan önce bana ulaşmış, sesini duyduğum müjdecisi yanıma gelip beni tebrik edince, sırtımdaki iki elbiseyi de çıkardım, müjdesine karşılık ona giydirdim. Yemin ederim ki o gün bunlardan başka elbisem yoktu.

Emanet olarak iki elbise bulup hemen giydim, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'i görmek üzere yola düştüm. Beni gurup gurup karşılayan sahabiler tevbemin kabul edilmesi sebebiyle beni tebrik ediyor ve Allah'ın seni bağışlaması kutlu olsun diyorlardı.

Nihayet mescide girdim Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) toplumun ortasında oturuyordu. Talha ibn Ubeydullah hemen ayağa kalktı, koşarak yanıma geldi, elimi sıktı ve beni tebrik etti. Vallahi muhacirlerden ondan başka kimse ayağa kalkmadı. Ravi der ki: Ka'b talha'nın bu davranışını hiç unutmazdı. Ka'b sözünü şöyle sürdürdü: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e selam verdiğimde yüzü sevinçten parlayarak şöyle dedi: "Annen seni doğurduğundan beri üzerinden geçen günlerin en hayırlısıyla seni müjdelerim." Ben de Ya Rasûlallah bu tebrik ve müjde senin tarafından mıdır yoksa Allah tarafından mıdır? diye sordum. "Benim tarafımdan değil yüce Allah tarafındandır" diye buyurdu.

Sevinçli olduğunda Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yüzü parlar ay parçasına benzerdi, biz de sevincini böylece anlardık.

Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in önüne oturduğumda, Ya Rasûlallah tevbemin kabul edilmesine teşekkür olsun için bütün malımı Allah ve Rasûlü uğrunda sadaka etmek istiyorum dedim. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de "Malının bir kısmını dağıtmayıp yanında tutman senin için daha hayırlıdır" dedi. Ben de Hayber fethinde hissem düşen malı elimde bırakıyorum dedikten sonra sözümü şöyle tamamladım: Ya Rasûlallah Allah beni doğru söylediğimden dolayı kurtardı, tevbemin kabul edilmesi sebebiyle artık yaşadığım sürece daima doğru söz söyleyeceğim. Vallahi bunu Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e söylediğim günden beri doğru sözlü olmaktan dolayı Allah'ın hiç kimseyi benden daha güzel mükafatlandığını bilmiyorum Yemin ederim ki, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e o sözleri söylediğim günden bu yana bilerek hiç yalan söylemedim.

Kalan ömrümde de Allah'ın beni yalan söylemekten koruyacağını umarım.

Ka'b sözüne devamla şöyle dedi: Allah şu ayetleri indirdi: "Gerçek şu ki, mü'minlerden bir kısmının, kalpleri kaymak üzereyken Allah, peygamberi sıkıntılı bir zamanda, O'na uyan muhacirleri ve ensarı affetti sonra da onların tevbelerini kabul etti. Çünkü o Allah, gerçekten mü'minlere karşı çok şefkatli ve merhametlidir. (9 tevbe 117) Ve savaştan geriye kalan üç kişinin de tevbesini kabul etti. Yeryüzü genişliğine rağmen, onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkılmıştı. Nihayet Allah'tan, yine Allah'a sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Bunun üzerine O da, yine merhametle o üç kişiye yöneldi ki, pişmanlık duyup tevbe etsinler; çünkü kendisine yürekten yönelen, sığınan herkesi, acıması esirgemesiyle kuşatıp tevbeleri kabul eden, yalnızca Allah'tır. Ey iman edenler! Yolunuzu Allah'ın kitabıyla bulmaya çalışın; ve doğrulardan olun ve hem de doğrularla beraber olun. (9 tevbe 118-119)" Ka'b şöyle devam etti: Allah'a yemin ederim ki beni İslâm'la şereflelendirdikten sonra Allah'ın bana verdiği en büyük nimet Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in huzurunda doğruyu söylemek ve yalan söyleyip helak olanlar gibi olmamaktır. Çünkü Allah yalan söyleyenler hakkın da vahiy gönderdiği zaman hiç kimseye söylemediği ağır sözleri söyleyerek şöyle buyurdu: "Savaştan o münafıkların yanına döndüğünüz zaman, kınama ve ayıplamadan vazgeçesiniz diye, Allah adına yemin edecekler. O halde bırakın peşlerini, çünkü tiksinti veren kimselerdir onlar. Kazandıkları işlerin cezası olarak da, varacakları yer cehennemdir. Sizi hoşnut etmek için yemin edeceklerdir ama siz onlardan hoşnut olsanız bile biliniz ki, Allah ilâhî sınırları aşır, itaat dışında kalanlardan asla razı olmayacaktır."(9 tevbe 95-96). Ka'b sözünü şöyle bitirdi: Biz üç arkadaşın bağışlanması Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yeminlerini kabul edip kendilerinden biat aldığı ve Allah'tan affedilmelerini dilediği kimselerin bağışlanmasından elli gün geri bırakılmıştık. Nihayet Allah bu konuda yukarıda açıklandığı üzere hüküm verdi. Allah'ın bahsettiği bu geri kalma hadisesi bizim savaştan geri kalmamız değil, bizim işimizin o yemin edip de özürleri kabul edilenlerden geriye bırakılmamızdır. Diğer bir rivayette Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tebük savaşına perşembe günü çıkmıştı, sefere perşembe günü çıkmayı severdi. Başka bir rivayette; ancak gündüzün kuşluk vaktinde seferden evine dönerdi, evine döndüğünde

ilk önce mescide girer iki rekat namaz kılar sonra otururdu denilmektedir. (Müslim, Müsafirîn 74)

22 - عَنْ أَبِي نُجَيْدٍ عَمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ الْخَزَاعِيِّ رضي الله عنه **إِنَّ امْرَأَةً مِنْ جُهَيْنَةَ آتَتْ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَهِيَ حُبْلَى مِنَ الزُّنَى، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَصَبْتُ حَدًّا فَأَقِمَّهُ عَلَيَّ، فَدَعَا نَبِيُّ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَلِيَّهَا فَقَالَ: أَحْسِنْ إِلَيْهَا، فَإِذَا وَضَعْتَ فَأْتِنِي، فَفَعَلَ فَأَمَرَ بِهَا نَبِيُّ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَشَدَّتْ عَلَيْهَا ثِيَابُهَا، ثُمَّ أَمَرَ بِهَا فَرُجِمَتْ، ثُمَّ صَلَّى عَلَيْهِ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: تُصَلِّي عَلَيْهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَقَدْ زَنَتْ؟ قَالَ: لَقَدْ تَابَتْ تَوْبَةً لَوْ قُسِمَتْ بَيْنَ سَبْعِينَ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ لَوَسَعَتْهُمْ، وَهَلْ وَجَدْتَ أَفْضَلَ مِنْ أَنْ جَادَتْ بِنَفْسِهَا لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؟!.**

22: Ebû Nüceyd İmrân ibn Husayn el Huzâî (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre: Cüheyne kabilesinden zina ederek gebe kalmış bir kadın Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in huzuruna geldi ve: Ya Rasûlallah cezayı gerektiren bir suç işledim, cezamı ver dedi. Bunun üzerine peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kadının velisini çağırttı ona: “Bu kadına iyi davran doğum yapınca bana getir” buyurdu. Adam Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in emrettiğini yaptı, kadın doğurup Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e getirilince kadının elbisesinin sıkıca bağlanmasını emretti ve Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)' in emriyle kadın taşlandı. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) de cenaze namazını kıldı. Bunun üzerine Ömer (Allah Ondan razı olsun) Ya Rasûlallah zina etmiş bir kadının namazını mı kılıyorsun? deyince Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle cevap verdi:

“O kadın öyle bir tevbe etmiştir ki, onun tevbesi Medine halkından yetmiş kişiye dağıtılsaydı hepsine bol bol yeterdi. Sen Cenâb-ı Allah'ın rızasını kazanmak için can vermekten daha iyi birşey biliyor musun?” (Müslim, Hudûd 24)

23 - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ وَآنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: لَوْ أَنَّ لِابْنِ آدَمَ وادِيًا مِنْ ذَهَبٍ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَادِيَانِ، وَلَنْ يَمْلَأَ فَاهُ إِلَّا التُّرَابُ، وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى مَنْ تَابَ.

23: İbn Abbâs ve Enes bin Mâlik (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Adem oğlunun bir vadi dolusu altını olsa bir vadi daha ister, onun ağzını topraktan başka birşey doldurmaz. Allah tevbe edenin tevbesini kabul eder.” (Buhârî, Rikâk 10; Müslim Zekat 116 119)

24 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: يَضْحَكُ اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى إِلَى رَجُلَيْنِ يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ يَدْخُلَانِ الْجَنَّةَ، يُقَاتِلُ هَذَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُ، ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْقَاتِلِ فَيُسَلِّمُ فَيُسْتَشْهَدُ.

24: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Birbirlerini öldüren ve ikisi birden cennete giren iki kişiden Allah onlara rizasini göstererek güler. Bunlardan biri Allah yolunda savaş ederken diğeri tarafından öldürülür. Katil olan sonradan tevbe eder müslüman olur o da Allah yolunda savaşarak şehid düşer." (Buhârî, Cihad 28; Müslim, İmâra 128 129)

BÖLÜM: 3

SABRIN FAZİLETİ

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾ .

"Ey iman edenler! Zorluklara ve sıkıntılara sabırla katlanın ve birbirinizle bu sabırda yarışın, cihad için hazırlıklı ve uyanık bulunun ve yolunuzu Allah ve kitabıyla bulun ki, kurtuluşa erebilirsiniz." (3 Âl i İmrân 200)

وقال تعالى : ﴿ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴾ .

"Muhakkak ki, ölüm tehlikesiyle, korku ve açlıkla, mal, can ve ürünlerin eksiltilmesiyle sizi sınavacağız. Ama zorluklara karşı sabredip sebat ve dayanıklılık gösterenlere iyi haberler müjdele." (2 Bakara 155)

وقال تعالى : ﴿ إِنَّمَا يُوفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴾

"Her türlü güçlüklerle göğüs gerenlere mükafatları tartılmaksızın, ölçülmeksizin, hesapsızca bol bol verilir." (39 Zümer 10)

وقال تعالى : ﴿ وَلَمَن صَبَرَ وَغَضَرَ إِن دَلِك لَمِنَ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴾

"Kim eziyetlere sabreder, yapılan kötülöklere de, intikam almayıp affetme yolunu tutarsa, şüphesiz bu hareketi yapılmaya değer işlerdendir." (42 Şûrâ 43)

وقال تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴾

"Ey iman edenler! Sarsılmaz bir sabır ve namaza sarılarak Allah'tan yardım isteyin. Çünkü Allah muhakkak sabredenlerle beraberdir." (2 Bakara 153)

وقال تعالى: ﴿ وَنَبَلُونَكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبَلُوا أَخْبَارَكُمْ ﴾

“Andolsun ki içinizde Allah yolunda cihat edenlerle ve sıkıntılara karşı göğüs erenleri belirleyinceye ve haberlerinizi açıklayınca kadar sizi imtihandan geçireceğiz.” (47 Muhammed 31)

25 - عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْحَارِثِ بْنِ عَاصِمِ الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : الطُّهُورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَأُ الْمِيزَانَ . وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَأُنِ - أَوْ تَمْلَأُ - مَا بَيْنَ السَّمَاءَاتِ وَالْأَرْضِ . وَالصَّلَاةُ نُورٌ وَالصَّدَقَةُ بُرْهَانٌ . وَالصَّبْرُ ضِيَاءٌ . وَالْقُرْآنُ حُجَّةٌ لَكَ أَوْ عَلَيْكَ . كُلُّ النَّاسِ يَغْدُو فَبَايِعَ نَفْسَهُ فَمُعْتَقُهَا أَوْ مُوْبِقُهَا .

25: Ebû Mâlik Hâris ibn Âsım el Eş'arî (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuşlardır: “Temizlik yani her türlü günah ve pisliklerden arınmak; imanın yarısıdır. Elhamdülillah demek mizanı doldurur, Sübhanallah ve Elhamdülillah sözleri ise yerler ve gökler arasını doldurur, namaz bir nurdur, sadaka bir bürhan, sabır aydınlıktır. Kur'ân senin ya lehinde ya da aleyhinde delildir. Herkes sabahleyin işine gücüne çıkar kendisini satar ya kazanır ya da kaybeder (yani kişi Allaha emirlerini yerine getirmekle nefsini Allaha satarak kazanır , yada kendi nefsinin sefasına uyup Allahın emirlerini çiğneyip kendisini şeytana satarak kaybeder).” (Müslim, tahâra 1)

26 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ سَعْدِ بْنِ سِنَانَ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : أَنَّ نَاسًا مِنَ الْأَنْصَارِ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَعْطَاهُمْ . ثُمَّ سَأَلُوهُ فَأَعْطَاهُمْ . حَتَّى نَفِدَ مَا عِنْدَهُ . فَقَالَ لَهُمْ حِينَ أَنْفَقَ كُلَّ شَيْءٍ بِيَدِهِ : مَا يَكُنْ عِنْدِي مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ أَدْخِرَهُ عَنْكُمْ . وَمَنْ يَسْتَعْفِفْ يُعِفَّهُ اللَّهُ . وَمَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ . وَمَنْ يَتَصَبَّرْ يُصْبِرْهُ اللَّهُ . وَمَا أُعْطِيَ أَحَدٌ عَطَاءً خَيْرًا وَأَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ .

26: Ebû Saîd Sa'd ibn Sinân el Hudrî (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre ensardan bir kısmı Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'den bir şeyler istediler O da verdi, tekrar istediler yine verdi, sonunda yanındaki mal bitti. Elindeki olan herşeyi verdikten sonra onlara şöyle dedi: “Yanımda mal olsaydı sizden esirgemezdim, kim istemekten çekinir iffetli davranırsa Allah onun iffetini artırır, kim tokgözlü olmak isterse Allah onu başkalarına muhtaç olmaktan kurtarır, kim sabretmeye gayret ederse Allah ona sabır verir, hiçbir kimseye sabırdan daha geniş ve hayırlı birşey verilmemiştir.” (Buhârî, Zekat 50; Müslim, Zekat 126)

27 - عَنْ أَبِي يَحْيَى صُهِيبِ بْنِ سِنَانَ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنْ أَمَرَهُ كُلُّهُ لَهُ خَيْرٌ. وَلَيْسَ ذَلِكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ : إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَاءٌ شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ. وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَاءٌ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ .

27: Ebû Yahyâ Suheyb ibn Sinân (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Mü'minin durumuna gerçekten hayret edilir. Zira her durumu onun için hayır sebebidir, bu özellik sadece mü'minlerde bulunur. Çünkü sevinecek olsa şükreder bu onun için hayırdır, başına bir bela gelse sabreder bu da onun için bir hayırdır." (Müslim, Zühd 64)

28 - عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ : لَمَّا ثَقُلَ النَّبِيُّ ﷺ جَعَلَ يَتَغَشَّاهُ الْكَرْبُ فَقَالَتْ فَاطِمَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا : وَآ كَرَبٌ أَبْتَاهُ. فَقَالَ : لَيْسَ عَلَيَّ أَبِيكَ كَرَبٌ بَعْدَ الْيَوْمِ فَلَمَّا مَاتَ قَالَتْ : يَا أَبْتَاهُ أَجَابَ رَبًّا دَعَاهُ يَا أَبْتَاهُ جَنَّةُ الْفِرْدَوْسِ مَاوَاهُ. يَا أَبْتَاهُ إِلَى جِبْرِيلَ نَنْعَاهُ. فَلَمَّا دُفِنَ قَالَتْ فَاطِمَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا : أَطَابَتْ أَنْفُسُكُمْ أَنْ تَحْتُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ التُّرَابَ ؟

28: Enes ibn Mâlik (Allah Ondan razı olsun)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in hastalığı ağırlaşmış sıkıntılar kendisini daraltınca Fâtıma (Allah Ondan razı olsun) : Vah babacığım sıkıntın ne kadar da büyük dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bu günden sonra baban için artık sıkıntı yoktur." buyurdu. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat edince Hz. Fâtıma: Vah babacığım Allah'ın çağırısına icabet etti... Gideceği yer Firdevs Cenneti olan babacığım... Vah ölüm haberini Cebrâil ile paylaşacağımız babacığım vah... Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) defnedilince Fâtıma (Allah Ondan razı olsun) çevresindekilere şöyle dedi: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in üzerine toprak atmaya gönlünüz nasıl razı oldu? (Buharî, Meğazî 83)

29 - عَنْ أَبِي زَيْدٍ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ بْنِ حَارِثَةَ مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَحَبِيبِهِ وَأَبْنِ حَبِيبِهِ. رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : أَرْسَلَتْ بِنْتُ النَّبِيِّ ﷺ أَنْ ابْنِي قَدْ احْتَضَرَ فَأَشْهَدْنَا. فَأَرْسَلَ يُقْرِئُ السَّلَامَ وَيَقُولُ : إِنْ لِلَّهِ مَا أَخَذَ. وَلَهُ مَا أَعْطَى. وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِأَجَلٍ مُّسَمًّى. فَلْتَصْبِرْ وَلْتَحْتَسِبْ. فَأَرْسَلَتْ إِلَيْهِ تَقْسِمُ عَلَيْهِ لِيَأْتِيَنَهَا. فَقَامَ وَمَعَهُ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ. وَمَعَادُ بْنُ جَبَلٍ. وَأَبِي بْنُ كَعْبٍ. وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ. وَرِجَالٌ رضي الله عنهم فَرَفَعَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الصَّبِيَّ. فَأَقْعَدَهُ فِي حِجْرِهِ وَنَفْسُهُ تَقْعَقُعُ. فَمَاضَتْ عَيْنَاهُ. فَقَالَ سَعْدٌ : يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا هَذَا ؟ فَقَالَ : هَذِهِ رَحْمَةٌ جَعَلَهَا اللَّهُ تَعَالَى فِي قُلُوبِ عِبَادِهِ . وَفِي رِوَايَةٍ : فِي قُلُوبِ مَنْ شَاءَ مِنْ عِبَادِهِ وَإِنَّمَا يَرْحَمُ اللَّهُ مَنْ عِبَادِهِ الرَّحْمَاءَ .

29: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in azatlısı, dostu ve dostunun oğlu olan Ebû Zeyd Üsâme ibn Zeyd ibn Hârise (Allah

Onlardan razı olsun)’den nakledildiğine göre şöyle söyledi: Kızı Zeynep Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)’e: Oğlum ölmek üzeredir bize kadar lütfen geliniz diye haber gönderdi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’de selam gönderdi ve: “Veren de alan da Allah’tır, O’nun katında herşeyin belli bir vakti vardır, sabretsin ecrini Allah’tan beklesin.” buyurdular. Bunun üzerine kızı Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem)’e and veriyorum mutlaka gelsin diye tekrar haber gönderdi. Bu sefer Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanında Sa’d ibn Ubâde, Muâz ibn Cebel, Übeyy ibn Ka’b, Zeyd ibn Sâbit ve başka bazı sahabilerle beraber kalkıp kızına gitti. Çocuğu Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)’e verdiler. Onu kucağına aldı canı çıkmak üzere çırpınıp duruyordu. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’in gözlerinden yaşlar boşandı. Durumu gören Sa’d ibn Ubâde bu ne haldir ya Rasûlallah? diye sordu. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: “Bu Allah’ın kullarının kalbine koyduğu acıma duygusudur” buyurdu.

Diğer bir rivayette: “Bu Allah’ın öyle bir rahmetidir ki; onu kullarından dilediğinin kalbine yerleştirir. Zaten Allah kullarından merhametli olanlara rahmet eder.” buyurdular. (Buhârî, Ce nâiz 33; Müslim, Cenâiz 9).

30 - عَنْ صُهَيْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : كَانَ مَلِكٌ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ . وَكَانَ لَهُ سَاحِرٌ فَلَمَّا كَبُرَ قَالَ لِلْمَلِكِ : إِنِّي قَدْ كَبِرْتُ فَأَبْعَثْ إِلَيَّ غُلَامًا أَعْلَمُهُ السَّحْرَ . فَبَعَثَ إِلَيْهِ غُلَامًا يَعْلَمُهُ . وَكَانَ فِي طَرِيقِهِ إِذَا سَلَكَ رَاهِبٌ . فَقَعَدَ إِلَيْهِ وَسَمِعَ كَلَامَهُ فَأَعْجَبَهُ . وَكَانَ إِذَا أَتَى السَّاحِرَ مَرًّا بِالرَّاهِبِ وَقَعَدَ إِلَيْهِ . فَإِذَا أَتَى السَّاحِرَ ضَرَبَهُ فَشَكَكَ ذَلِكَ إِلَى الرَّاهِبِ فَقَالَ : إِذَا خَشِيتَ السَّاحِرَ فَقُلْ : حَبَسَنِي أَهْلِي . وَإِذَا خَشِيتَ أَهْلَكَ فَقُلْ : حَبَسَنِي السَّاحِرُ . فَبَيْنَمَا هُوَ عَلَى ذَلِكَ إِذْ أَتَى عَلَى دَابَّةٍ عَظِيمَةٍ قَدْ حَبَسَتِ النَّاسَ فَقَالَ : الْيَوْمَ أَعْلَمُ السَّاحِرَ أَفْضَلَ أَمْ الرَّاهِبَ أَفْضَلَ ؟ فَأَخَذَ حَجْرًا فَقَالَ : اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ أَمْرُ الرَّاهِبِ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ أَمْرِ السَّاحِرِ فَأَقْتُلْ هَذِهِ الدَّابَّةَ حَتَّى يَمْضِيَ النَّاسُ . فَرَمَاهَا فَقَتَلَهَا وَمَضَى النَّاسُ . فَأَتَى الرَّاهِبَ فَأَخْبَرَهُ . فَقَالَ لَهُ الرَّاهِبُ أَيُّ بَنِي أَنْتَ الْيَوْمَ أَفْضَلُ مِنِّي . قَدْ بَلَغَ مِنْ أَمْرِكَ مَا أَرَى . وَإِنَّكَ سَتُبْتَلَى . فَإِنْ ابْتَلَيْتَ فَلَا تَدُلَّ عَلَيَّ . وَكَانَ الْغُلَامُ يُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَيُدَاوِي النَّاسَ مِنْ سَائِرِ الْأَدْوَاءِ . فَسَمِعَ جَلِيسٌ لِلْمَلِكِ كَانَ قَدْ عَمِيَ فَأَتَاهُ بِهِدَايَا كَثِيرَةٍ فَقَالَ : مَا هَاهُنَا لَكَ أَجْمَعُ إِنْ أَنْتَ شَفَيْتَنِي . فَقَالَ : إِنِّي لَا أَشْفِي أَحَدًا . إِنَّمَا يَشْفِي اللَّهُ تَعَالَى . فَإِنْ آمَنْتَ بِاللَّهِ تَعَالَى دَعَوْتُ اللَّهَ فَشَفَاكَ . فَأَمَّنَ بِاللَّهِ تَعَالَى فَشَفَاهُ اللَّهُ تَعَالَى . فَأَتَى الْمَلِكَ فَجَلَسَ إِلَيْهِ كَمَا كَانَ يَجْلِسُ فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ : مَنْ رَدَّ عَلَيْكَ بَصْرَكَ ؟ قَالَ : رَبِّي . قَالَ : أَوْلَكَ رَبٌّ غَيْرِي ؟ قَالَ : رَبِّي وَرَبُّكَ اللَّهُ . فَأَخَذَهُ فَلَمْ يَزَلْ يُعَذِّبُهُ حَتَّى دَلَّ عَلَى الْغُلَامِ . فَجِيءَ بِالْغُلَامِ فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ : أَيُّ بَنِي قَدْ بَلَغَ مِنْ سِحْرِكَ مَا تُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَتَفْعَلُ وَتَفْعَلُ فَقَالَ : إِنِّي لَا أَشْفِي أَحَدًا . إِنَّمَا يَشْفِي اللَّهُ تَعَالَى . فَأَخَذَهُ فَلَمْ يَزَلْ يُعَذِّبُهُ حَتَّى دَلَّ عَلَى الرَّاهِبِ . فَجِيءَ بِالرَّاهِبِ فَقِيلَ لَهُ : إِرْجِعْ عَنِ دِينِكَ . فَأَبَى . فَدَعَا بِالْمُنْشَارِ فَوَضَعَ الْمُنْشَارَ فِي مَضْرَقِ رَأْسِهِ . فَشَقَّهُ حَتَّى وَقَعَ شِقَاهُ . ثُمَّ جِيءَ بِجَلِيسِ الْمَلِكِ فَقِيلَ لَهُ : إِرْجِعْ

عَنْ دِينَكَ. فَأَبَى. فَوَضِعَ الْمُنْشَارَ فِي مَفْرَقِ رَأْسِهِ فَشَقَّهُ بِهِ حَتَّى وَقَعَ شِقَاؤُهُ. ثُمَّ جِيءَ بِالْغُلَامِ فَقِيلَ لَهُ: إِرْجِعْ عَنْ دِينَكَ. فَأَبَى. فَدَفَعَهُ إِلَى نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ: إِذْهَبُوا بِهِ إِلَى جَبَلٍ كَذَا وَكَذَا. فَاصْعَدُوا بِهِ الْجَبَلَ. فَإِذَا بَلَغْتُمْ ذُرُوتَهُ فَإِنْ رَجَعَ عَنْ دِينِهِ وَإِلَّا فَاطْرَحُوهُ. فَذَهَبُوا بِهِ فَصَعِدُوا بِهِ الْجَبَلَ فَقَالَ: اللَّهُمَّ اكْفِنِيهِمْ بِمَا شِئْتَ. فَارْجَفَ بِهِمُ الْجَبَلَ فَسَقَطُوا. وَجَاءَ يَمْشِي إِلَى الْمَلِكِ فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ: مَا فَعَلَ بِأَصْحَابِكَ؟ فَقَالَ: كَفَانِيهِمُ اللَّهُ تَعَالَى. فَدَفَعَهُ إِلَى نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ: إِذْهَبُوا بِهِ فَاحْمِلُوهُ فِي قَرْقُورٍ وَتَوَسَّطُوا بِهِ الْبَحْرَ. فَإِنْ رَجَعَ عَنْ دِينِهِ وَإِلَّا فَاقْدِفُوهُ. فَذَهَبُوا بِهِ فَقَالَ: اللَّهُمَّ اكْفِنِيهِمْ بِمَا شِئْتَ. فَانْكَفَّتْ بِهِمُ السَّفِينَةُ فَغَرِقُوا. وَجَاءَ يَمْشِي إِلَى الْمَلِكِ فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ: مَا فَعَلَ بِأَصْحَابِكَ؟ فَقَالَ: كَفَانِيهِمُ اللَّهُ تَعَالَى. فَقَالَ لِلْمَلِكِ: إِنَّكَ لَسْتَ بِقَاتِلِي حَتَّى تَفْعَلَ مَا أَمَرْتُكَ بِهِ. قَالَ: مَا هُوَ؟ قَالَتْ: جَمَعْتُ النَّاسَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ. وَتَصَلُّبُنِي عَلَى جِدْعٍ. ثُمَّ خَذْتُ سَهْمًا مِنْ كِنَانَتِي. ثُمَّ وَضَعْتُ السَّهْمَ فِي كَبِدِ الْقَوْسِ ثُمَّ قُلْتُ: بِسْمِ اللَّهِ رَبِّ الْغُلَامِ ثُمَّ ارْمِنِي. فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ قَتَلْتَنِي. فَجَمَعَ النَّاسَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ وَصَلَبَهُ عَلَى جِدْعٍ. ثُمَّ أَخَذْتُ سَهْمًا مِنْ كِنَانَتِهِ. ثُمَّ وَضَعْتُ السَّهْمَ فِي كَبِدِ الْقَوْسِ. ثُمَّ قَالَ: بِسْمِ اللَّهِ رَبِّ الْغُلَامِ. ثُمَّ رَمَاهُ فَوَقَعَ السَّهْمُ فِي صُدْغِهِ. فَوَضَعَ يَدَهُ فِي صُدْغِهِ فَمَاتَ. فَقَالَ النَّاسُ: أَمِنَّا بِرَبِّ الْغُلَامِ. فَأَتَى الْمَلِكُ فَقِيلَ لَهُ: أَرَأَيْتَ مَا كُنْتَ تَحْذَرُ قَدْ وَاللَّهِ نَزَلَ بِكَ حَذْرُكَ. قَدْ أَمِنَ النَّاسُ. فَأَمَرَ بِالْأَخْذِ فِي أَفْوَاهِ السُّكَّ فَخُدَّتْ وَأُضْرِمَ فِيهَا النَّيِّرَانَ وَقَالَ: مَنْ لَمْ يَرْجِعْ عَنْ دِينِهِ فَأَقْحَمُوهُ فِيهَا أَوْ قِيلَ لَهُ: إِقْتَحِمْ. فَفَعَلُوا حَتَّى جَاءَتْ امْرَأَةٌ وَمَعَهَا صَبِيٌّ لَهَا. فَتَقَاعَسَتْ أَنْ تَقَعَ فِيهَا. فَقَالَ لَهَا الْغُلَامُ: يَا أُمَّاهُ إِصْبِرِي فَإِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ.

30: Suheyb (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuşlardır: “Sizden evvelkiler içinde bir padişah bir de onun sihirbazı vardı. Sihirbaz ihtiyarlayınca padişaha: Ben ihtiyarladım bana bir genç delikanlı gönder, ona sihirbazlığı öğreteyim dedi. Padişah da ona genç birini gönderdi.

Bu gencin gelip gideceği yol üzerinde bir rahip bulunuyordu, genç ona uğradı, yanında oturdu, konuşmalarını dinledi hoşuna gitti. Böylece sihirbaza her gittiğinde rahibe uğrar ve onun yanında bir süre kalırdı. Sihirbazın yanına geldiğinde sihirbaz niçin geç kaldın diye kızar ve delikanlıyı döverdi.

Delikanlı durumu rahibe aktarınca o da şöyle akıl verdi; Sihirbazdan korktuğunda evden alıkoydular, ailenden çekindiğinde de sihirbaz alıkoydu dersin.

Durum böyle devam edip giderken delikanlı günün birinde insanların yolunu kesen büyük bir hayvana rastladı. Bunun üzerine sihirbazın mı yoksa rahibin mi daha üstün olduğunu işte şimdi öğreneceğim diyerek, eline bir taş aldı ve dedi ki: Ey Allah'ım rahibin işlerini sihirbazın işlerinden daha çok seviyorsan şu hayvanı öldür ki insanlar yollarına devam etsinler dedi. taşı atıp hayvanı öldürdü halk da

geçip gitti. Daha sonra delikanlı rahibe gelip olayı anlattı. Rahip ona: Delikanlı şimdi artık sen benden daha üstünsün, zira sen bu gördüğün dereceye ulaşmışsın. Muhakkak sen yakında imtihan edileceksin. Böyle birşey olursa benim bulunduğum yeri kimseye söyleme dedi.

Delikanlı böylece doğuştan körleri, alaca hastalığına tutulmuş olanları kurtarır ve diğer hastalıkları da tedavi ederdi. Padişahın kör olan bir yakını bunu duydu, bir çok hediye ile delikanlının yanına gitti ve: Eğer beni hastalığımдан iyi edersen bu hediyeleri sana veririm dedi. Delikanlı da: Ben şifa veremem şifayı ancak Allah verir, eğer sen Allah'a inanırsan ben de O'na dua ederim O da sana şifa verir dedi.

Adam iman etti, Allah ona şifa verdi, adam eskiden olduğu gibi padişahın yanına gelip toplantıdaki yerini aldı.

Padişah: Senin gözünü kim iyi etti ? diye sordu. O da Rabbim iyi etti deyince bu defa padişah senin benden başka Rabbin mi var? dedi. O adam: Benim de senin de Rabbin Allah'tır dedi. Bunun üzerine padişah o adamı tutuklattı ve gencin yerini gösterinceye kadar ona işkence ettirdi. Sonunda adam gencin yerini söyledi. Genç getirildi, padişah ona: Oğlum demek ki senin sihrin körleri ve ala tenlileri iyi edecek dereceye geldi. Pek çok işler yapıyormuşsun öyle mi? diye sordu. Delikanlı da: Hayır ben kimseye şifa veremem şifa veren Allah'tır dedi.

Padişah delikanlıyı da tutuklattı ve rahibin yerini gösterinceye kadar ona da işkence ettirdi. Hemen rahip getirildi, dininden dön denildi, o da bu işe yanaşmadı. Bunun üzerine padişah bir testere getirip rahibin başını ortasından ikiye ayırdı ve her parçası bir yana düştü.

Sonra padişahın meclis arkadaşı getirildi, ona da dininden dön denildi o da kabul etmedi, padişah onun da başına bir testere koyarak onu da ikiye ayırdı. Sonra delikanlı getirildi, dininden dön denildi, fakat delikanlı direndi, padişah delikanlıyı adamlarından bir guruba teslim edip onlara şöyle dedi:

Bunu filan dağın en üst zirvesine götürün dininden dönerse ne hoş değilse dağın tepesinden atınız.

Delikanlıyı götürdüler, dağın tepesine çıkardılar, delikanlı: Allah'ım istediğin bir şekilde bunlardab beni kurtar dedi. Dağ sarsıldı onlar da yuvarlandılar, delikanlı yürüyerek padişahın yanına geldi. Padişah ona: Arkadaşların ne oldu? dedi. Delikanlı: Allah beni onlardan kurtardı dedi. Bunun üzerine padişah adamlarından başka bir guruba delikanlıyı

teslim ederek: Bunu Karkur denilen bir gemiye bindirip denizin ortasına götürün, dininden dönerse ne ala değilse denize atın dedi.

Delikanlıyı alıp götürdüler. O da Allah'ım istediğin bir şekilde beni bunların elinden kurtar diye dua etti. Gemi alabora oldu, onlar boğuldular delikanlı yürüyerek padişahın yanına geldi. Padişah arkadaşların ne oldu? dedi. Delikanlı da Allah beni onların elinden kurtardı dedi ve şunu ilave etti:

Benim emredeceğim işi yapmadıkça sen beni öldüremezsin. Padişah: Nedir o? deyince delikanlı şöyle dedi:

Halkı geniş bir meydana toplama, beni de bir hurma kütüğüne bağla sonra ok torbamdan bir ok al, yayın tam ortasına koy, sonra: "Delikanlının Rabbi olan Allah adıyla" diyerek oku at. Böyle yaparsan beni öldürebilirsin dedi.

Bunun üzerine padişah halkı geniş bir meydana topladı, delikanlıyı hurma kütüğüne bağladı, sonra delikanlının ok torbasından bir ok aldı, yayına yerleştirdi: "Delikanlının Rabbi olan Allah adıyla" deyip oku fırlattı, ok delikanlının şakağına rastladı, delikanlı elini şakağına koydu ve ruhunu teslim etti. Bunun üzerine tüm halk: "Biz delikanlının Rabbine iman ettik" dediler.

Durum padişaha iletilerek: Korktuğun şey başına geldi ve halk iman etti dediler. Bunun üzerine padişah sokak başlarına büyük hendekler kazılmasını emretti ve hendekler ateşlerle dolduruldu. Padişah: Yeni dinden dönmeyen kimseleri hendeğe atınız yada atın dedi.

Bu işler böylece yapıldı gitti. Nihayet kucağında çocuğuyla bir kadın getirildi. Kadın ateşe girmekte biraz durakladı. Çocuk annesine:

Anneciğim sabret, dirençli ol, çünkü sen hak din üzeresin diyerek annesini cesaretlendirdi. (Müslim, Zühd 73)

31 - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى امْرَأَةٍ تَبْكِي عِنْدَ قَبْرِ فَقَالَ : اتَّقِي اللَّهَ وَاصْبِرِي فَقَالَتْ : إِلَيْكَ عَنِّي . فَإِنَّكَ لَمْ تُصَبِّ بِمُصِيبَتِي ! وَلَمْ تُعْرِفْهُ . فَقِيلَ لَهَا : إِنَّهُ النَّبِيُّ ﷺ . فَأَتَتْ بَابَ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمْ تَجِدْ عِنْدَهُ بَوَابِينَ فَقَالَتْ : لَمْ أَعْرِفْكَ . فَقَالَ : إِنَّمَا الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى . وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ : تَبْكِي عَلَى صَبِي لَهَا .

31: Enes ibn Mâlik (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) bir mezarın başında bağırarak ağlamakta olan bir kadının yanından geçmişti ve ona: "Allah'tan kork ve sabret" buyurdu. Kadın: Geç git, çünkü benim

başına gelen senin başına gelmemiştir dedi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'i tanıyamamıştı. Kendisine O'nun Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) olduğunu söylediler. Bunu duyar duymaz Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in kapısına geldi, kapıda kapıcılar bulunmadığını gördü ve: Ben sizi tanıyamamıştım dedi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Asıl sabır felaketin ilk anında olanıdır" buyurdular. Müslimin rivayet ettiği başka bir rivayette : Ölen çocuğun özerine ağlıyordu. (Buhârî, Cenâiz 32; Müslim, Cenâiz 14)

32- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى : مَا لِعَبْدِي الْمُؤْمِنِ عِنْدِي جَزَاءٌ إِذَا قَبَضْتُ صَفِيَّهُ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا ثُمَّ احْتَسَبَهُ إِلَّا الْجَنَّةَ .

32: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah: Mü'min kulunun dünyada sevdiği dostunu aldığım zaman, o kimse sabredip mükafatını benden beklerse karşılığı cennettir." buyurdu. (Buhârî, Rikak 6)

33 - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا إِذَا سَأَلَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الطَّاعُونَ، فَأَخْبَرَهَا أَنَّهُ كَانَ عَذَابًا يَبْعَثُهُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى مَنْ يَشَاءُ، فَجَعَلَهُ اللَّهُ تَعَالَى رَحْمَةً لِمُؤْمِنِينَ، فَلَيْسَ مِنْ عَبْدٍ يَقَعُ فِي الطَّاعُونَ فَيَمُوتُ فِي بَلَدِهِ صَابِرًا مُحْتَسِبًا، يَعْلَمُ أَنَّهُ لَا يُصِيبُهُ إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ إِلَّا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ الشَّهِيدِ .

33 Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre: Aişe anamız Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e tâûn hastalığından sormuştu da O da şöyle cevap vermişti: "Tâûn hastalığı; Allah'ın dilediği kimseleri bu hastalıkla cezalandırdığı bir azap şekliydi. Allah onu mü'minlere rahmet kıldı. Bu sebeble tâûna yakalanan bir kul sabredip mükafatını Allah'tan bekleyerek bulunduğu yerde başına Allah'ın yazdığından başka hiç birşey gelmeyeceğini bilerek oturup dışarı çıkmazsa kendisine şehid sevabı verilir." (Buhârî, tıbb 31)

34 - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ : إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدِي بِحَبِيبَتِيهِ فَصَبَرَ عَوَّضْتُهُ مِنْهُمَا الْجَنَّةَ. يُرِيدُ عَيْنِيهِ .

34: Enes ibn Mâlik (Allah Ondan razı olsun) Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu işittim demiştir: "Allah'ü teâlâ buyuruyor ki: Kulumu gözlerinden mahrum ederek imtihan ettiğim zaman sabrederse, gözlerinin karşılığı ona cenneti veririm." (Buhârî, Merda 7)

35 - عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رِيَّاحٍ قَالَ : قَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَلَا أُرِيكَ امْرَأَةً مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ؟ فَقُلْتُ : بَلَى. قَالَ : هَذِهِ الْمَرْأَةُ السُّودَاءُ أَتَتْ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَتْ : إِنِّي أُصْرَعُ. وَإِنِّي أَتَكَشَّفُ فَادْعُ اللَّهَ تَعَالَى لِي قَالَ : إِنْ شِئْتَ صَبَرْتَ وَلَكِ الْجَنَّةُ. وَإِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ اللَّهَ تَعَالَى أَنْ يُعَافِيكَ فَقَالَتْ : أَصْبِرُ. فَقَالَتْ : إِنِّي أَتَكَشَّفُ. فَادْعُ اللَّهَ أَنْ لَا أَتَكَشَّفَ. فَدَعَا لَهَا .

35: Atâ ibn Ebî Rebâh (Allah Ondan razı olsun)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Abdullah ibn Abbas (Allah Onlardan razı olsun) bana: Sana cennetlik bir kadını göstereyim mi? dedi. Ben de evet göster dedim. İbn Abbas (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: İşte şu siyah kadındır ki, bu kadın Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e geldi ve: Beni sara hastalığı yakalıyor ve üstüm başım açılıyor, iyileşmem için Allah'a dua ediniz dedi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Eğer sabredeyim dersen sana cennet vardır, ama yine de sen istersen sana şifa vermesi için Allah'a dua ederim" buyurdu. Bunun üzerine kadın: O halde ben hastalığıma sabrederim. Ancak sara tuttuğu zaman üstümün başımın açılmaması için dua ediniz dedi. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) ona dua etti de sara nöbeti geldiğinde bir daha üstü başı açılmadı. (Buhârî, Merda 6; Müslim, Birr 54)

36 - عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ﷺ قَالَ : كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَحْكِي نَبِيًّا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ. صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِمْ. ضَرَبَهُ قَوْمُهُ فَأَذَمُوهُ وَهُوَ يَمْسَحُ الدَّمَ عَنْ وَجْهِهِ. وَهُوَ يَقُولُ : اللَّهُمَّ اغْضِرْ لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ .

12/36: Ebû Abdurrahman Abdullah ibn Mes'ûd (Allah Ondan razı olsun) şöyle der: Şimdi ben Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yüzüne bakıp görür gibiyim. O, peygamberlerden bir peygamberi hikaye ediyordu ki; kavmi tarafından dövülüp yüzü kanlar içerisinde bırakılmış, fakat o, yüzündeki hem kanı silmeye çalışıyor, hemde: Ey Rabbim! Kavmimi yaptıklarından bağışla çünkü onlar onlar ne yaptıklarını bilmiyorlar" diyordu. (Buhârî, Enbiyâ 54;

37 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ وَأَبِي هُرَيْرَةَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : مَا يُصِيبُ الْمُسْلِمَ مِنْ نَصَبٍ وَلَا وَصَبٍ وَلَا هَمٍّ وَلَا حَزَنٍ وَلَا أَدَى وَلَا غَمٍّ. حَتَّى الشُّوْكَةِ يُشَاكُهَا إِلَّا كَفَرَ اللَّهُ بِهَا مِنْ خَطَايَاهُ .

37: Ebû Saîd ve Ebû Hureyre (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Herhangi bir müslümanın başına gelen yorgunluk, hastalık, tasa, keder, sıkıntı ve gamdan ayağına batan dikene kadar her şeyi Allah müslümanın hata ve günahlarının bağışlanmasına sebep kılar." (Buhârî, Merda 1; Müslim, Birr 49)

38 - عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم وَهُوَ يُوعَكُ فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ تُوعَكُ وَعَمَّا شَدِيدًا قَالَ : أَجَلٌ إِنِّي أُوعَكُ كَمَا يُوعَكُ رَجُلَانِ مِنْكُمْ. قُلْتُ : ذَلِكَ أَنْ لَكَ أَجْرَيْنِ قَالَ : أَجَلُ ذَلِكَ كَذَلِكَ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أَدَى شَوْكَةٍ فَمَا فَوْقَهَا إِلَّا كَفَرَ اللَّهُ بِهَا سَيِّئَاتِهِ.. وَحُطَّتْ عَنْهُ ذُنُوبُهُ كَمَا تَحُطُّ الشَّجَرَةُ وَرَقَّهَا .

38: Abdullah ibn Mes'ûd (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in huzuruna vardım, şiddetli sıtmaya yakalanmıştı. Ey Allah'ın Rasûl'ü sıtma nöbetinden dolayı çok şiddetli zahmet çekiyorsun dedim.

“Evet sizden iki kişinin çekebileceği kadar ızdırap çekiyorum” buyurdu. Bundan dolayı size iki kat ecir var mıdır? dedim. “Evet öyledir. Bir müslümanın vücuduna batan bir dikenden en ağırına kadar hiç bir musibet yoktur ki; Allah bu sebeble onun kusurlarını örtmüş ve günahlarını bağışlamış olmasın. Ağacın yapraklarının döküldüğü gibi o müslümanın günahları da öylece dökülür.” (Buhârî, Merda 13 Müslim, Birr 45)

39 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُصِبْ مِنْهُ

39: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Allah hayırını dilediği bir kimseyi günahlarını bağışlamak ve derecesini yükseltmek için onu sıkıntıya sokar” (Buhârî, Merda 1)

40 - عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : لَا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ لَضُرِّ أَصَابِهِ. فَإِنْ كَانَ لَا بَدَّ فَاعِلًا فَلْيَقُلْ : اللَّهُمَّ أَحْيِنِي مَا كَانَتِ الْحَيَاةُ خَيْرًا لِي. وَتَوَفَّنِي إِذَا كَانَتِ الْوَفَاةُ خَيْرًا لِي .

40 Enes ibn Mâlik (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Başına gelen bir musibetten dolayı hiçbir kimse ölmeyi istemesin. Mutlaka böyle bir şey temenni etmek zorunda kalırsa; Allah'ım benim için yaşamak hayırlıysa beni yaşat, ölmek hayırlıysa beni öldür desin.” (Buhârî, Merda 19; Müslim, Zikir 10)

41 - عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ حَبَّابِ بْنِ الْأَرْتِّ رضي الله عنه قَالَ : شَكَوْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَهُوَ مُتَوَسِّدٌ بُرْدَةً فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ. فَقُلْنَا : أَلَا تَسْتَنْصِرُ لَنَا ، أَلَا تَدْعُو لَنَا ؟ فَقَالَ : قَدْ كَانَ مِنْ قَبْلِكُمْ يُؤْخَذُ الرَّجُلُ فَيُحْفَرُ لَهُ فِي الْأَرْضِ فَيُجْعَلُ فِيهَا. ثُمَّ يُؤْتَى بِالْمِنْشَارِ فَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ فَيُجْعَلُ نَصْفَيْنِ. وَيُمَشَطُ بِأَمْشَاطِ الْحَدِيدِ مَا دُونَ لَحْمِهِ وَعَظْمِهِ. مَا يَصُدُّهُ ذَلِكَ عَنْ دِينِهِ. وَاللَّهِ لِيَتَمَنَّأَ اللَّهُ هَذَا الْأَمْرَ حَتَّى يَسِيرَ الرَّكَّابُ مِنْ صَنْعَاءَ إِلَى حَضْرَمَوْتَ لَا يَخَافُ إِلَّا اللَّهَ وَالذَّنْبَ عَلَى غَنَمِهِ. وَلَكِنَّكُمْ تَسْتَعْجِلُونَ. وَفِي رِوَايَةٍ : وَهُوَ مُتَوَسِّدٌ بُرْدَةً وَقَدْ لَقِينَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ شِدَّةً .

41: Ebû Abdullah Habbâb ibn Eret (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Hırkasını yastık ederek dayamış Kâbe'nin gölgesinde istirahat ederken, biz Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e müşriklerden çektiğimiz sıkıntılardan dolayı şikayette bulunduk. Bizler için Allah'tan yardım dilemiyecek misiniz, bizim için dua etmeyecek misiniz? dedim. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de şöyle buyurdular: "Önceki toplumlardan bir mü'min yakalanır, yerde bir çukur kazılır ve onu çukura gömerler, sonra bir testere getirilir ve başından aşağı testereyle ikiye ayrılır, vücudu demir taraklarla etinin altındaki kemiği ve siniri taranırdı. Fakat bütün bu yapılanlar onu dininden döndüremezdi. Yemin ederim ki Allah mutlaka bu dini yeryüzüne hakim kılacaktır. Öylesine hakim kılacak ki, tek başına bir atlı San'adan Hadramevt'e kadar selametle gidecek, Allah'tan ve koyunlarına zarar verecek kurttan başka hiç bir şeyden korkmayacaktır. Ne var ki siz acele ediyorsunuz." Buhârî'nin başka bir rivayetinde: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) hırkasına bürünmüştü, bizler de müşriklerden çok işkence görüyorduk şeklindedir. (Buhârî, Menâkıb 25)

42 - عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : لَمَّا كَانَ يَوْمَ حُنَيْنٍ أَثَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَاسًا فِي الْقِسْمَةِ فَأَعْطَى الْأَقْرَعَ بْنَ حَابِسٍ مِائَةً مِنَ الْإِبِلِ. وَأَعْطَى عُيَيْنَةَ بْنَ حِصْنٍ مِثْلَ ذَلِكَ. وَأَعْطَى نَاسًا مِنْ أَشْرَافِ الْعَرَبِ وَأَثَرَهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْقِسْمَةِ. فَقَالَ رَجُلٌ : وَاللَّهِ إِنْ هَذِهِ قِسْمَةٌ مَا عُدِلَ فِيهَا. وَمَا أُرِيدَ فِيهَا وَجْهَ اللَّهِ. فَقُلْتُ : وَاللَّهِ لِأَخْبِرَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَتَيْتُهُ فَأَخْبَرْتُهُ بِمَا قَالَ. فَتَغَيَّرَ وَجْهُهُ حَتَّى كَانَ كَالصَّرْفِ. ثُمَّ قَالَ : فَمَنْ يَعْدِلُ إِذَا لَمْ يَعْدِلِ اللَّهُ وَرَسُولُهُ ثُمَّ قَالَ : يَرْحَمُ اللَّهُ مُوسَى قَدْ أُودِيَ بِأَكْثَرِ مِنْ هَذَا فَصَبَرَ. فَقُلْتُ : لَا جَرَمَ لَا أَرْفَعُ إِلَيْهِ بَعْدَهَا حَدِيثًا .

42: Abdullah ibn Mes'ûd (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Huneyn savaşından gelen ganimetleri taksim ederken Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bazı kimselere diğerlerinden fazla hisse vermişti.

Akra' ibn Hâbis'e yüz deve, Uyeyne ibn Hısn'a da bir o kadar, bazı arapların ileri gelenlerine de taksimde farklı hediyeler vererek onları bölüşmede üstün tuttu. Bunun üzerine bir kişi: Vallahi bu paylaştırmada ne adalet ne de Allah rızası gözetilmiştir dedi. Ben de: Vallahi bunu Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e söyleyeceğim dedim. Yanına gidip adamın söylediklerini haber verdim. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in rengi kıpkırmızı kesildi, sonra da şöyle cevap verdi. "Allah ve Rasûlü adalet yapmazsa kim yapar" sonra şöyle buyurdu: "Allah Musa (a.s.)'a rahmet etsin. O bundan daha ağır sözlerle

eziyete uğradı da sabretti” buyurdu. Ben de kendi kendime vallahi bundan sonra O’na hiçbir haberi iletmiyeceğim dedim. (Buhârî, Edeb 53)

43 - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعَبْدِهِ الْخَيْرَ عَجَلَ لَهُ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا. وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعَبْدِهِ الشَّرَّ أَمْسَكَ عَنْهُ بِذَنْبِهِ حَتَّى يُؤَافِيَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : إِنْ عَظِمَ الْجَزَاءُ مَعَ عَظَمِ الْبَلَاءِ، وَإِنْ اللَّهُ تَعَالَى إِذَا أَحَبَّ قَوْمًا ابْتَلَاهُمْ، فَمَنْ رَضِيَ فَلَهُ الرِّضَا، وَمَنْ سَخِطَ فَلَهُ السُّخْطُ .

43 Enes ibn Mâlik (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Allah iyiliğini istediği kulun cezasını dünyada verir, fenalığını istediği kulun cezasını da kıyamet günü günahını yüklenip gelsin diye dünyada vermez.” Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) devamla buyurdu ki: “Mükafatın büyüklüğü bela ve musibetin büyüklüğüne göredir. Allah sevdiği topluluğu belaya uğratar. Kim başına gelen bela ve musibetlere razı olursa Allah ondan hoşnut olur. Bir kimse başına gelen bela ve musibetleri öfke ile karşılarsa o da Allah’ın gazabına uğrar.” (Tirmîzî, Zühd 57)

44 - وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَانَ ابْنُ أَبِي طَلْحَةَ ﷺ يَشْتَكِي فَخَرَجَ أَبُو طَلْحَةَ فَقَبِضَ الصَّبِيَّ فَلَمَّا رَجَعَ أَبُو طَلْحَةَ قَالَ : مَا فَعَلَ ابْنِي ؟ قَالَتْ أُمُّ سَلِيمٍ - وَهِيَ أُمُّ الصَّبِيِّ - هُوَ أَسْكَنَ مَا كَانَ. فَقَرَّبَتْ لَهُ الْعِشَاءَ فَتَعَشَّى، ثُمَّ أَصَابَ مِنْهَا، فَلَمَّا فَرَغَ قَالَتْ : وَارُوا الصَّبِيَّ، فَلَمَّا أَصْبَحَ أَبُو طَلْحَةَ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرَهُ، فَقَالَ : أَعْرَسْتُمْ اللَّيْلَةَ؟ قَالَ : نَعَمْ، قَالَ : اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمَا فَوَلَدْتَ غُلَامًا، فَقَالَ لِي أَبُو طَلْحَةَ : أَحْمَلُهُ حَتَّى تَأْتِيَ النَّبِيَّ ﷺ وَبِعْتُ مَعَهُ بَتَمْرَاتٍ، فَقَالَ : أَمَعَهُ شَيْءٌ؟ قَالَ : نَعَمْ، تَمْرَاتٍ، فَأَخَذَهَا النَّبِيُّ فَمَضَغَهَا، ثُمَّ أَخَذَهَا مِنْ فِيهِ فَجَعَلَهَا فِي فِي الصَّبِيِّ، ثُمَّ حَنَكَهُ وَسَمَاهُ عَبْدِ اللَّهِ. وَفِي رِوَايَةٍ لِلْبُخَارِيِّ : قَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ فَقَالَ : رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَرَأَيْتُ تِسْعَةَ أَوْلَادٍ كُلُّهُمْ قَدْ قَرَأُوا الْقُرْآنَ يَعْنِي مِنْ أَوْلَادِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُوَلُودِ.

وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ : مَاتَ ابْنُ أَبِي طَلْحَةَ مِنْ أُمِّ سَلِيمٍ فَقَالَتْ لِأَهْلِهَا : لَا تُحَدِّثُوا أَبَا طَلْحَةَ بِأَبْنِهِ حَتَّى أَكُونَ أَنَا أَحَدُهُ، فَجَاءَ فَقَرَّبَتْ إِلَيْهِ عِشَاءً فَأَكَلَ وَشَرِبَ، ثُمَّ تَصَنَّعَتْ لَهُ أَحْسَنَ مَا كَانَتْ تَصْنَعُ قَبْلَ ذَلِكَ، فَوَقَعَ بِهَا، فَلَمَّا أَنْ رَأَتْ أَنَّهُ قَدْ شَبِعَ وَأَصَابَ مِنْهَا قَالَتْ : يَا أَبَا طَلْحَةَ، أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ قَوْمًا أَعَارُوا عَارِيَتَهُمْ أَهْلَ بَيْتٍ فَطَلَبُوا عَارِيَتَهُمْ، أَلَهُمْ أَنْ يَمْنَعُوهُمْ؟ قَالَ : لَا، فَقَالَتْ : فَأَحْتَسِبُ ابْنَكَ. قَالَ : فَغَضِبَ، ثُمَّ قَالَ : تَرَكْتَنِي حَتَّى إِذَا تَلَطَّخْتُ ثُمَّ أَخْبَرْتَنِي بِأَبْنِي، فَاَنْطَلَقَ حَتَّى أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرَهُ بِمَا كَانَ، فَقَالَ : رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَارَكَ اللَّهُ لَكُمْ فِي لَيْلَتِكُمَا، قَالَ : فَحَمَلْتُ، قَالَ : وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي سَفَرٍ وَهِيَ مَعَهُ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَتَى الْمَدِينَةَ مِنْ سَفَرٍ لَا يَطْرُقُهَا طُرُقًا فَدَنُوا مِنَ الْمَدِينَةِ، فَضَرَبَهَا الْمَخَاضُ، فَاحْتَسِبَ عَلَيْهَا أَبُو طَلْحَةَ، وَانْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، قَالَ : يَقُولُ أَبُو طَلْحَةَ : إِنَّكَ لَتَعْلَمُ يَا رَبِّ إِنَّهُ يُعْجِبُنِي أَنْ أَخْرُجَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِذَا خَرَجَ، وَأَدْخَلَ مَعَهُ إِذَا دَخَلَ، وَقَدِ احْتَبَسْتُ بِمَا تَرَى، تَقُولُ أُمُّ سَلِيمٍ : يَا أَبَا طَلْحَةَ مَا أَجِدُ الَّذِي كُنْتُ أَجِدُ، أَنْطَلِقُ فَاَنْطَلِقْنَا، وَضَرَبَهَا الْمَخَاضُ حِينَ قَدِمَا فَوَلَدْتَ غُلَامًا، فَقَالَتْ لِي أُمِّي : يَا أَنَسُ

لَا يُرْضِعُهُ أَحَدًا حَتَّى تَغْدُو بِهِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَمَّا أَصْبَحَ احْتَمَلْتُهُ فَطَلَّقْتُ بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وذكر
تمام الحديث.

44: Enes ibn Mâlik (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ebû Talha'nın oğlu hasta idi. Ebû Talha dışarıya çıkınca çocuk vefat etti. Eve döndüğünde: Oğlum nasıl oldu? diye sordu. Çocuğun annesi Ümmü Süleym: O şimdi rahata kavuştu dedi. Akşam yemeğini hazırlayıp getirdi. Ebû Talha yemeğini yedikten sonra hanımıyla yatıp ilişkide bulundu, daha sonra hanımı: Çocuğu defnediniz dedi. Ebû Talha sabahleyin Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına gitti ve olup biteni anlattı. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Bu gece ilişkide bulundunuz mu?" diye sordu Ebû Talha: Evet dedi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Allah'ım doğacak bu çocuğu ikisinded mübarek kıl" diye dua etti. Zamanı gelince Ümmü Süleym bir erkek çocuk doğurdu. Ebû Talha bana: Çocuğu al Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e götür dedi ve onunla biraz hurma gönderdi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Çocuğun yanında birşey var mı?" dedi. Annesi de evet birkaç hurma var dedi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) hurmaları ağzına alıp çiğnedi, sonra çıkarıp çocuğun ağzına koydu ve damağını hafifçe ovdu ve Abdullah ismini verdi. (Buhârî, Cenâiz 42; Müslim, Edeb 23)

Buhârînin değişik bir rivayetine göre Süfyân ibn Uyeyne şöyle diyor: Ensardan bir adam (bu çiftleşmeden) doğmuş olan Abdullah'ın dokuz çocuğunu gördüm. Hepsi Kur'ân okuyorlardı dedi. (Buhârî, Cenâiz 42)

Müslimin rivayetinde ise; Ebû Talha'nın Ümmü Süleym'den olma bir oğlu vefat etti. Ümmü Süleym ev halkına Ebû Talha'ya oğlunun öldüğünü siz haber vermeyin ben söyleyeyim dedi. Sonra Ebû Talha eve geldi Ümmü Süleym Akşam yemeğini getirdi. Ebû Talha yemeğini yedi ve içti, yemekten sonra Ümmü Süleym Ebû Talha daha öncekinden daha güzel şekilde süslendi. O da hanımıyla yatıp ilişkide bulundu. Ümmü Süleym kocasının karnını doyurup, cinsel yönden de onu tatmin ettikten sonra: Ey Ebû Talha bir toplum bir aileye bir emanet verse sonra da o emanetleri isteseler, ev halkının onu vermemeye hakkı olur mu? Ebû Talha: Hayır vermemezlik edemezler dedi. Bunun üzerine Ümmü Süleym dedi ki: O halde oğlunu geri alınmış bir emanet bilerek Allah'tan sevap bekle dedi. Ebû Talha kızarak şöyle dedi: Cünüp olup kirleninceye kadar beni oyaladın sonra da oğlumun ölüm haberini bildirdin dedi. Hemen kalkıp Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in

huzuruna geldi ve olup bitenleri anlattı. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah gecenizi hayırlı ve bereketli kılsın” dedi. Ümmü Süleym hamile kaldı. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir seferde iken Ümmü Süleym de kocasıyla birlikte Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraberdi.

Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) seferden döndüğünde geceleyin Medine’ye girmezdi. Ordu Medine’ye yaklaştığında Ümmü Süleym’i doğum sancısı tuttu. Ebû Talha hanımıyla meşgul olmaya başladı Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de yoluna devam etti. Enes anlatıyor. Ebû Talha şöyle dedi: Rabbim biliyorsun ki; Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber Medine’den çıkıp yine O’nunla beraber Medine’ye girmekten hoşlanırım. Fakat bu sefer şu sebepten dolayı geri kaldım dedi. Bu esnada kadın kocasına eskisi kadar sancım yok yürüyelim dedi. Enes der ki: Biz de yürüdük Medine’ye vardıklarında kadını yeniden sancı tuttu ve bir oğlan çocuğu doğurdu. Annem bana: Ey Enes çocuğu sabahleyin Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’e götürünceye kadar onu hiç kimse emzirmesin dedi. Enes, sabah olunca çocuğu Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’e götürdüm dedi ve hadisin tamamını anlattı. (Müslim, Fedâilü’s Sahâbe 107)

45 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ   أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ   قَالَ : لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرْعَةِ إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ

نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ .

45: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Güçlü kimse insanları güreşte yenen kimse değil, öfkelenildiği zaman kendine hâkim olan kimsedir.” (Buhârî, Edeb 102; Müslim, Birr 106)

46 - عَنْ سَلِيمَانَ بْنِ صُرَدٍ   قَالَ : كُنْتُ جَالِسًا مَعَ النَّبِيِّ   وَرَجُلَانِ يَسْتَبْتَانِ. وَأَحَدُهُمَا قَدْ إِحْمَرَ

وَجْهَهُ. وَانْتَفَخَتْ أَوْدَاجُهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ   : إِنِّي لَأَعْلَمُ كَلِمَةً لَوْ قَالَهَا ذَهَبَ عَنْهُ مَا يَجِدُ. لَوْ قَالَ : أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ذَهَبَ مِنْهُ مَا يَجِدُ. فَقَالُوا لَهُ : إِنْ النَّبِيَّ   قَالَ : تَعَوَّذَ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ .

46: Süleyman ibn Surâd (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Günün birinde Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile oturuyorduk. İki kişi birbirine sövüp duruyordu. Bunlardan birinin yüzü kıpkırmızı olmuş ve şah damarları şişmişti. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle demişti: “Ben bir söz biliyorum, eğer bu kişi Rahmetten kovulmuş, taşlanmış şeytandan Allah’a sığınırım derse üzerindeki bu kızgınlık hali geçer. Bunun üzerine Ashab bu adama

Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Şeytandan Allaha sığınsın" buyurdu, dediler. (Buhârî, Bed'ül Halk 11; Müslim, Birr 109)

47 - عَنْ مُعَاذِ بْنِ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : مَنْ كَظَمَ غَيْظًا ، وَهُوَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يُنْفِذَهُ ، دَعَاهُ اللَّهُ سَبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَلَى رُؤُوسِ الْخَلَائِقِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُخَيَّرَهُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ مَا شَاءَ .

47: Muâz ibn Enes (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Gereğini yapmaya gücü yettiği halde öfkesini yenen kimseyi Allah kıyamet günü herkesin gözü önünde çağırır, huriler arasında dilediğini seçmekte serbest bırakır." (Ebû Davûd, Edeb 3; tirmîzî, Birr 74)

48 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ : أَوْصِنِي ؟ قَالَ : لَا تَغْضَبَ فَرَدَّدَ مِرْرًا . قَالَ : لَا تَغْضَبَ .

48: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre bir adam Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e gelerek bana öğüt ver dedi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) da: "Kızma" buyurdu. Adam isteğini bir kaç sefer tekrarladı. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) de her defasında "Kızma" buyurdu. (Buhârî, Edeb 76)

49 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَا يَزَالُ الْبَلَاءُ بِالْمُؤْمِنِ وَالْمُؤْمِنَةِ فِي نَفْسِهِ وَوَلَدِهِ وَمَالِهِ حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ تَعَالَى وَمَا عَلَيْهِ خَطِيئَةٌ .

49: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Erkek olsun kadın olsun her mü'min kimsenin kendisine, çocuğuna ve malına devamlı olarak bela ve musibet iner. Kişi bütün bunlara sabredip tahammül gösterirse günahsız olarak Allah'a kavuşur." (tirmîzî, Zühd 57)

50 - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَدِمَ عُيَيْنَةُ بْنُ حِصْنٍ فَنَزَلَ عَلَى ابْنِ أَخِيهِ الْحُرِّ بْنِ قَيْسٍ . وَكَانَ مِنَ النَّفَرِ الَّذِينَ يُدْنِيهِمْ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَكَانَ الْقُرَاءُ أَصْحَابَ مَجْلِسِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَمُشَاوَرَتِهِ كُهُولًا كَانُوا أَوْ شَبَابًا . فَقَالَ عُيَيْنَةُ لِابْنِ أَخِيهِ : يَا ابْنَ أَخِي هَلْ لَكَ وَجْهٌ عِنْدَ هَذَا الْأَمِيرِ فَاسْتَأْذِنْ لِي عَلَيْهِ . فَاسْتَأْذَنَ فَأَذِنَ لَهُ عُمَرُ . فَلَمَّا دَخَلَ قَالَ : هِيَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ . فَوَاللَّهِ مَا تُعْطِينَا الْجَزَلَ وَلَا تَحْكُمُ فِينَا بِالْعَدْلِ . فَغَضِبَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حَتَّى هَمَّ أَنْ يُوقِعَ بِهِ . فَقَالَ لَهُ الْحُرُّ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ لِنَبِيِّهِ ﷺ : ﴿ خُذِ الْعَضْوُ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴾ وَإِنْ هَذَا مِنَ الْجَاهِلِينَ . وَاللَّهِ مَا جَاوَزَهَا عُمَرُ حِينَ تَلَاهَا وَكَانَ وَقَافًا عِنْدَ كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى .

50: Abdullah ibn Abbâs (Allah Onlardan razı olsun) şöyle dedi: Uyeyne ibn Hısn Medine'ye geldi yeğeni Hurr ibn Kays'a misafir oldu. Hurr Hz. Ömer'in yakın dostlarındandı. Zaten genç olsun yaşlı olsun

Kurra ehli (Kur'ân'a her yönüyle vâkîf olan alimler) Hz. Ömer'in danışma meclisinde bulunurlardı. Bu sebeple Uyeyne yeğeni Hurr ibn Kays'a: Yeğenim senin devlet başkanı yanında önemli bir yerin vardır, beni kendisiyle görüştür dedi. Hurr da Hz. Ömer'den izin aldı. Uyeyne Hz. Ömer'in yanına girince: Ey Hattab oğlu Allah'a yemin ederim ki bize fazla birşey vermiyor ve aramızda adaletle hükmetmiyorsun dedi. Hz. Ömer hiddetlenip Uyeyne'ye ceza vermek istedi. Bunun üzerine Hurr: Ey mü'minlerin emiri Allah peygamberine: "Affetmeyi seç, iyiliği emret, cahilleri cezalandırmaktan yüz çevir." (7 A'râf 199) buyurdu. Benim amcam da cahillerdendir dedi.

Allah'a yemin ederim ki Hurr bu ayeti okuyunca Ömer Uyeyne'yi cezalandırmaktan vazgeçti. Zaten Ömer Allah'ın ayetlerini görünce daha ileri gitmez, dikkatli davranır ve dururdu. (Buhârî, İ'tisâm 2).

51 - عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : إِنَّهَا سَتَكُونُ بَعْدِي أَثَرَةٌ وَأُمُورٌ تُنْكِرُونَهَا! قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا تَأْمُرْنَا؟ قَالَتْ : تَوَدُّونَ الْحَقَّ الَّذِي عَلَيْكُمْ ، وَتَسْأَلُونَ اللَّهَ الَّذِي لَكُمْ .

51: Abdullah ibn Mes'ûd (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Şüphesiz benden sonra adam kayırmalar ve hoşunuza gitmeyen bazı şeyler meydana gelecektir" buyurdu. Ashab: Ey Allah'ın Rasûl'ü o zaman nasıl davranmamızı tavsiye edersin dediler. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Üzerinizdeki hakkı görevi yerine getirir, kendi haklarınızın yerine getirilmesini Allah'tan dilersiniz" buyurdu. (Buhârî, Fiten 2; Müslim, İmâra 45)

52 - عَنْ أَبِي يَحْيَى أَسِيدِ بْنِ حُضَيْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ قَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا تَسْتَعْمَلُنِي كَمَا اسْتَعْمَلْتَ فَلَانًا؟ فَقَالَ : إِنَّكُمْ سَتَلْقَوْنَ بَعْدِي أَثَرَةً ، فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي عَلَى الْحَوْضِ .

52: Ebû Yahyâ Useyd ibn Hudayr (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Ensardan biri: Ey Allah'ın Rasûl'ü falan kimseyi (zekat memuru veya bir beldeye vali) tayin ettiğiniz gibi beni de tayin etmez misiniz? dedi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Şüphesiz sizler (benden sonra dünya işlerinizde) başkalarının sie tercih edildiği adam kayırma olaylarıyla karşılaşacaksınız, bunlara sabredin ki havuz başında benimle buluşasınız." (Buhârî, Fiten 2; Müslim, İmâra 48)

53 - عَنْ أَبِي إِبْرَاهِيمَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَيَّامِهِ الَّتِي لَقِيَ فِيهَا الْعَدُوَّ ، وَانْتَظَرَ حَتَّى إِذَا مَالَتِ الشَّمْسُ قَامَ فِيهِمْ ، فَقَالَ : يَا أَيُّهَا النَّاسُ لَا تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ ، وَاسْأَلُوا اللَّهَ الْعَافِيَةَ ، فَإِذَا لَقَيْتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا ، وَعَلِمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ ، ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ : اَللَّهُمَّ مَنْزِلَ الْكِتَابِ ، وَمُجْرِي السَّحَابِ ، وَهَازِمَ الْأَحْزَابِ ، أَهْزِمْهُمْ ، وَانصِرْنَا عَلَيْهِمْ .

53: Ebû İbrahim Abdullah ibn Ebû Evfâ (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayete göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) düşmanla karşılaştığı savaş günlerinden birinde güneş tepe noktasından batıya meyledinceye kadar bekledi sonra kalktı ve: “Ey insanlar düşmanla karşılaşmayı arzu etmeyin. Allah’tan afiyet dileyiniz, fakat düşmanla karşılaşınca da sabrediniz ve biliniz ki; cennet kılıçların gölgesi altındadır.” buyurdu ve şöyle devam etti: “Ey kitabı indiren, bulutları gökyüzünde gezdiren, İslâm’a karşı olan düşman ordularını darmadağın eden Allah’ım şu düşmanları perişan eyle ve onlara karşı bize yardım et.” (Buhârî, Cihad 112; Müslim, Cihad 20).

BÖLÜM: 4

DOĞRU SÖZLÜLÜK

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ ﴾

“Ey iman edenler! Allahtan korkunuz! doğrulardan olun ve hem de doğrularla beraber olun.” (9 tevbe 119)

قال الله تعالى : ﴿ إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴾

“Gerçek şu ki, Allah’a teslim olmuş bütün erkekler ve kadınlar, inanan bütün erkekler ve kadınlar, kendini ibadet ve taata vermiş erkekler ve kadınlar, niyet ve davranışlarında doğru ve samimi olan erkekler ve kadınlar, sıkıntılara göğüs geren erkekler ve kadınlar, gönülden saygı ile Allah’tan korkan erkekler ve kadınlar, sadaka veren erkekler ve kadınlar, nefislerini kontrol edip herşeyden kaçınarak oruç tutan erkekler ve kadınlar, iffet ve namuslarını koruyan erkekler ve kadınlar, Allah’ı durmaksızın çokça anan erkekler ve kadınlar var ya; işte Allah onlara bağışlanma ve büyük bir mükafat hazırlamıştır. (33 Ahzâb 35)

قال الله تعالى : ﴿ طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرَ فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ﴾

“(Onların vazifesi) Allah’ın çağrısına uymak ve güzel söz söylemektir. İş ciddiye bindiği zaman, cihad işlerinde Allah’a karşı verdikleri sözde sadık kalsalardı, elbette

kendileri için daha hayırlı olurdu.” (47 Muhammed 21)

وأما الأحاديث :

Konuyla ilgili bazı hadisler :

54 - الأول: عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : إِنْ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنْ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ. وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَصْدُقُ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ صِدْقًا، وَإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَكْذِبُ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَابًا.

Birinci Hadis :

54: Abdullah ibn Mes’ûd (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Şüphesiz sözde ve işte doğruluk iyiliğe götürür, iyilik te cennete götürür. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında çok doğru kişi diye yazılır. Yalancılık insanı kötülöklere, kötölöklere de cehenneme götürür ki kişi yalan söyleye söyleye Allah katında çok yalancı diye yazılır.” (Buhârî, Edeb 69; Müslim, Birr 103)

55 - الثاني : عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : حَفِظْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم دَعَا مَا يَرِيْبُكَ إِلَى مَا لَا يَرِيْبُكَ، فَإِنَّ الصِّدْقَ طَمَآنِينَةٌ، وَالْكَذِبَ رِيْبَةٌ .

İkinci Hadis :

55: Ebû Muhammed el Hasen ibn Ali ibn Ebû Tâlib (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’den: “Sana şüphe veren şeyleri bırak şüphe vermeyene bak. Çünkü doğruluk kalbin huzurudur, yalan ise kalbi şüphe ve kuşkuya yöneltir.” (tirmîzî, Kıyame 60)

56 - الثالث : عَنْ أَبِي سَفِيَّانٍ صَخْرِ بْنِ حَرْبٍ رضي الله عنه فِي حَدِيثِهِ الطَّوِيلِ فِي قِصَّةِ هِرْقُلَ . قَالَ هِرْقُلُ : فَمَاذَا يَا مَرْكُمُ ؟ - يَعْنِي النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم - قَالَ : أَبُو سَفِيَّانٍ : قُلْتُ : يَقُولُ : أَعْبُدُوا اللَّهَ وَحْدَهُ لَا تَشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا. وَاتْرِكُوا مَا يَقُولُ آبَاؤُكُمْ. وَيَأْمُرْنَا بِالصَّلَاةِ وَالْعَفَافِ وَالصَّلَاةِ .

Üçüncü Hadis :

56: Ebû Süfyân Sahr ibn Harb (Allah Ondan razı olsun) Bizans Kralı Herakliyus ile aralarında geçen uzun konuşmayı naklederken şöyle demiştir: Herakliyus: O peygamber olduğunu söyleyen adam size neler emrediyor? diye sordu. Ben de: Sadece Allah’a kulluk etmeye, O’na hiç

birşeyi ortak koşmamaya, atalarımızın din olarak kabul ettiklerini terketmeyi söylüyor ve bize namaz kılmayı, söz ve işlerimizde doğru olmayı, iffetli yaşamayı ve akrabayla ilgilenmeyi emrediyor dedim. (Buhârî, Salât 1; Müslim, Cihad 74).

57 - الرابع : عَنْ أَبِي ثَابِتٍ وَقَيْلَ : أَبِي سَعِيدٍ وَقَيْلَ : أَبِي الْوَلِيدِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ وَهُوَ بَدْرِيُّ ﷺ أَنْ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ : مَنْ سَأَلَ اللَّهَ تَعَالَى الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ بَلَغَهُ اللَّهُ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ . وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ .

Dördüncü Hadis :

57: Ebû Sabit, Ebû Saîd ve Ebû Velîd künyeleriyle tanınan Bedir mücahidlerinden Sehl ibn Huneyf (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bütün kalbiyle, samimiyetle şehid olmayı isteyen kişi; yatağında ölse bile Allah onu şehitler mertebesine ulaştırır.” (Müslim, İmâra 157).

58 - الخامس : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : غَزَا نَبِيٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ صَلَوَاتِ اللَّهِ وَسَلَامِهِ عَلَيْهِمْ فَقَالَ لِقَوْمِهِ : لَا يَتَّبِعَنِي رَجُلٌ مَلَكَ بُضْعَ امْرَأَةٍ . وَهُوَ يُرِيدُ أَنْ يَبْنِي بِهَا وَلَمَّا بَيْنَ بِهَا . وَلَا أَحَدٌ مِنْ بَنِي بِيوتًا وَلَمْ يَرْفَعْ سُقُوفَهَا . وَلَا أَحَدٌ اشْتَرَى غَنَمًا أَوْ خِلْفَاتٍ وَهُوَ يَنْتَظِرُ أَوْلَادَهَا . فَعَزَا فَدَنَا مِنَ الْقَرِيَةِ صَلَاةَ الْعَصْرِ أَوْ قَرِيًّا مِنْ ذَلِكَ فَقَالَ لِشَمْسٍ : إِنَّكِ مَأْمُورَةٌ وَأَنَا مَأْمُورٌ . اللَّهُمَّ أَحْبِسْهَا عَلَيْنَا . فَحُبِسَتْ حَتَّى فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ . فَجَمَعَ الْغَنَائِمَ فَجَاءَتْ - يَعْنِي النَّارَ - لِتَأْكُلَهَا فَلَمْ تَطْعَمَهَا . فَقَالَ : أَنْ فِيكُمْ غُلُولًا فَلْيُبَايِعْنِي مِنْ كُلِّ قَبِيلَةٍ رَجُلٌ . فَلَزِقَتْ يَدُ رَجُلٍ بِيَدِهِ فَقَالَ : فِيكُمْ الْغُلُولُ . فَلَتَبَايَعْنِي قَبِيلَتُكَ . فَلَزِقَتْ يَدُ رَجُلَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةٍ بِيَدِهِ فَقَالَ : فِيكُمْ الْغُلُولُ . فَجَاءُوا بِرَأْسٍ مِثْلِ رَأْسِ بَقْرَةٍ مِنَ الذَّهَبِ . فَوَضَعَهَا فَجَاءَتْ النَّارُ فَأَكَلَتْهَا . فَلَمْ تَحْلُلْ الْغَنَائِمَ لِأَحَدٍ قَبْلَنَا . ثُمَّ أَحَلَّ اللَّهُ لَنَا الْغَنَائِمَ لَمَّا رَأَى ضَعْفَنَا وَعَجَزْنَا فَأَحَلَّهَا لَنَا .

58: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Önceki geçen peygamberlerden biri düşmanla savaşmaya çıktı. Hareketinden önce ümmetine şöyle dedi: İçinizde yeni evlenmiş ve gerdeğe girmemiş olan kimse, yaptığı evin çatısını henüz çatmamış olan kimse, gebe koyun ve deve alıp doğurmasını bekleyen kimse benim arkamdan gelmesin. Bu sözleri söyleyip yola çıktı, ikinci vakti veya ikinci vaktine yakın bir zamanda köye yani düşman yurduna vardı. Güneşe hitaben:

Sen de, ben de Allah'ın emriyle hareket ederiz, dedikten sonra: Allah'ım güneşin batmasını geciktir diye dua etti. Allah da orayı fethedinceye kadar güneşin batışını erteledi.

Nihayet elde edilen ganimetler bir araya getirildi. Onları yakmak için gökten ateş indi fakat yakmadı. Bunun üzerine peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): İçinizde ganimette mal aşırımı hainler var,

her kabileden bir adam bana biat etsin dedi. Biat esnasında bir adamın eli peygamberin eline yapıştı. O zaman peygamber hiyanet sizdendir, hepiniz kabile olarak bana biat edin dedi. Biat esnasında iki ya da üç kişinin eli peygamberin eline değince hiyanetle aşırılmış mal sizdedir dedi.

Adamlar sığır kafasına benzer altından yapılmış bir baş getirdiler. Peygamber bunu ganimet malları arasına koyunca ateş geldi ve hepsini yaktı. Çünkü ganimet bizden önce hiçbir peygamber ve ümmetine helal değildi. Allah zayıf ve acizliğimizi görünce ganimeti bize helal kıldı.” (Buhârî, Humus 8; Müslim, Cihad 32)

59 -السادس : عَنْ أَبِي خَالِدٍ حَكِيمِ بْنِ حَزَامٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : الْبَيْعَانُ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَّفِقَا ، فَإِنْ صَدَقَا وَبَيَّنَّا بُورِكَ لَهُمَا فِي بَيْعِهِمَا ، وَإِنْ كَتَمَا وَكَذَبَا مُحِقَّتْ بَرَكَةُ بَيْعِهِمَا .

Altıncı Hadis :

59: Ebû Halid Hakîm ibn Hizâm (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasûlul lah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Alıcı ve satıcı pazarlığı bitirip birbirlerinden ayrılmadıkları müddetçe alışverişi bozup bozmamakta serbesttirler. Eğer alıcı ve satıcı karşılıklı olarak doğru olurlar malın durumunu ve paranın ödeme zamanını güzelce açıklarlar ise alışverişleri bereketli olur. Eğer malın ayıbını gizler ve ödemeyi aldatarak yapıp yalan söylerlerse alışverişlerinin bereketi kalmaz.” (Buhârî, Büyü’ 19; Müslim, Büyü’ 47)

BÖLÜM: 5

ALLAH’IN KULLARINI KONTROL ve DENETİMİ

قال الله تعالى : ﴿ الَّذِي يَرِيكَ حِينَ تَقُومُ وَتَقْلُبُكَ فِي السَّاجِدِينَ ﴾

“O ki, gece namazına kalktığın zaman, seni görüyor. O’nun huzurunda saygıyla, yere kapananlar arasında yer aldığını da görmektedir.” (26 Şuarâ 218 219)

قال الله تعالى : ﴿ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ ﴾ .

“Nerede olursanız olun, O sizinle beraberdir.” (57 Hadîd 4)

قال الله تعالى : ﴿ إِنْ اللَّهُ لَا يَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ﴾ .

5) “Göklerde ve yerde hiçbir şey Allah’a gizli kalmaz.” (3 Âl i İmrân)

قال الله تعالى : ﴿ إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمُرْصَادِ ﴾ .

“Çünkü Rabbin her zaman gözetleyip durmaktadır.” (89 Fecr 14)

قال الله تعالى : ﴿ يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ﴾

“Çünkü Allaha art niyetli bakışların ve kalplerin gizlediği düşüncenin farkındadır.” (40 Mü’min 19)

60 - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، ذَاتَ يَوْمٍ إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ ، شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعْرِ ، لَا يُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ ، وَلَا يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ ، حَتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ ، وَوَضَعَ كَفْيَيْهِ عَلَى فَخْذَيْهِ وَقَالَ : يَا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِسْلَامِ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : الْإِسْلَامُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ، وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ ، وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ ، وَتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنْ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا . قَالَ : صَدَقْتَ . قَالَ : فَعَجِبْنَا لَهُ يَسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ ! قَالَ : فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمَانِ ؟ قَالَ : أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ ، وَمَلَائِكَتِهِ ، وَكُتُبِهِ ، وَرُسُلِهِ ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ . قَالَ : صَدَقْتَ . قَالَ : فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِحْسَانِ ؟ قَالَ : أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ . قَالَ : فَأَخْبِرْنِي عَنِ السَّاعَةِ ؟ قَالَ : مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ . قَالَ : فَأَخْبِرْنِي عَنِ أَمَارَاتِهَا ؟ قَالَ : أَنْ تَلِدَ الْأُمَّةَ رَبَّتَهَا ، وَإِنْ تَرَى الْحُفَاةَ الْعُرَاةَ الْعَالَةَ رِعَاءَ الشَّيْءِ يَتَطَاوَلُونَ فِي الْبَنِيَانِ . ثُمَّ انْطَلَقَ فَلَبِثْتُ مَلِيًّا ، ثُمَّ قَالَ : يَا عُمَرُ أَتَدْرِي مِنَ السَّائِلِ ؟ قُلْتُ : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ : فَإِنَّهُ جِبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ .

60: Ömer ibn Hattâb (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir gün Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’in yanında bulunduğumuz sırada elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah, üzerinde yolculuk belirtisi olmayan ve kimsenin de tanımadığı bir adam çıkageldi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’in karşısına oturdu, dizlerini Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)’in dizlerine dayadı, ellerini uyluklarına koydu ve şöyle dedi:

Ey Muhammed bana İslâm’dan haber ver? Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cevap olarak şöyle dedi: “İslâm: Allah’tan başka gerçek İlah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın Rasûlü olduğuna şahadet etmen, namazı dosdoğru kılman, zekatı vermen, ramazan orucunu tutman, gücün yeterse hacetmendir.” Adam doğru söyledin dedi. Onun hem sorup hem de cevabı tasdik etmesine şaşırдық.

Adam şimdi de iman nedir onu bana anlat? dedi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: “Allah’a, meleklerine, kitaplarına,

peygamberlerine, ahiret gününe, kaderin hayır ve şerrine de iman etmendir” buyurdu. Adam tekrar doğru söylüyorsun diye tasdik etti ve peki ihsan nedir onu da anlat? deyince. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: “İhsan: Allah’ı görüyormuşsun gibi kulluk etmendir. Eğer sen O’nu görmüyorsan O seni görüyor” buyurdu. Adam yine: Kıyamet ne zaman kopacak? diye sordu. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) de: “Kendisine soru sorulan bu konuda sorandan daha bilgili değildir” cevabını verdi. Adam o halde alametlerini söyle dedi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: “Annelerin kendilerine cariyeye muamelesi yapacak çocuklar doğurması, yalın ayak başı çıplak yoksul koyun çobanlarının yüksek ve mükemmel binaları yükseltmekte birbirleriyle yarışmalarıdır” buyurdu. Adam da sessizce çekip gitti. Ben de bir müddet durakaldım. Daha sonra Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Ömer soru soran kimse kimdi biliyor musun?” buyurdu. Ben: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dedim. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: “O Cebrâil idi, size dininizi öğretmeye geldi” buyurdu. (Müslim, İman 1)

61 - عَنْ أَبِي ذَرٍّ جُنْدَبِ بْنِ جُنَادَةَ وَأَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ : اتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ . وَاتَّبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمَحُّهَا . وَخَالِقِ النَّاسَ بِحُلُقٍ حَسَنٍ .

61: Ebû Zerr Cündüp ibn Cünâde ve Ebû Abdurrahmân Muâz ibn Cebel (Allah Onlardan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Nerede ve nasıl olursan ol Allahtan kork! yolunu Allah’ın kitabıyla bulmaya çalış, kötülük yaparsan arkasından hemen bir iyilik yap ki, o kötülüğü silip götürsün. İnsanlara güzel huy ve iyilikle muamele et.” (tirmîzî, Birr 55)

62 - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : كُنْتُ خَلْفَ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمًا فَقَالَ : يَا غُلَامُ إِنِّي أَعَلَّمُكَ كَلِمَاتٍ : أَحْفَظِ اللَّهَ يَحْفَظْكَ . أَحْفَظِ اللَّهَ تَجِدْهُ تَجَاهَكَ . إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّهَ . وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ . وَأَعَلِّمْ : أَنْ الْأُمَّةَ لَوْ اجْتَمَعَتْ عَلَى أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ . لَمْ يَنْفَعُوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ لَكَ . وَإِنْ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ . لَمْ يَضُرُّوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيْكَ . رُفِعَتِ الْأَقْلَامُ . وَجَفَّتِ الصُّحُفُ . وَفِي رِوَايَةٍ غَيْرِ التِّرْمِذِيِّ : أَحْفَظِ اللَّهَ تَجِدْهُ أَمَامَكَ . تَعَرَّفْ إِلَى اللَّهِ فِي الرَّخَاءِ يَعْرِفَكَ فِي الشَّدَّةِ . وَأَعَلِّمْ أَنْ مَا أَخْطَأَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبِكَ . وَمَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَكَ . وَأَعَلِّمْ أَنْ النَّصْرَ مَعَ الصَّبْرِ . وَأَنَّ الْفَرْجَ مَعَ الْكُرْبِ . وَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا .

62: Abdullah ibn Abbas (Allah Onlardan razı olsun)’den bildirildiğine göre: Bir gün Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)’in bindiği hayvanın arkasına binmiştim. Bana şöyle söyledi: “Ey genç sana bazı kaideler öğreteceğim: Allah’ın emir ve yasaklarını gözet ki,

Allah'da seni gözet sin. Daima Allah'ın rızasını her işinde önde tut ki, Allah'ın yardımını her an yanında bulasın. Birşey isteyeceksen Allah'tan iste, yardım dileyeceksen Allah'tan dile, bil ki bütün insanlar toplanıp sana fayda temin etmeye çalışsalar, ancak senin için Allah'ın yazdığı faydayı sana ulaştırabilirler. Yine bütün insanlar sana zarar vermeye kalksalar, ancak Allah'ın senin hakkında takdir ettiği zararı verebilirler. Kalemler kaldırılmış ve kader defterinin sayfasındaki mürekkepler kurumuştur." (Tirmîzî, Kıyâme 59)

Tirmîzî dışındaki bir rivayette ise şöyle buyurulmuştur: "Allah'ın emir ve yasaklarını gözet ki; O'nun yardım ve desteğini daima karşında bulasın. Bolluk zamanların da Allah'ın emirlerine bağlı kalmakla O'nu tanı ki; O da darlığa düşünce seni kurtarmak suretiyle seni tanısin. Bil ki senin hakkında yazılmamış olan birşey senin başına gelmez. Sana takdir edilen de seni atlayıp başkasına gitmez. Bil ki; yardım ve zafer sabırla beraberdir. tasa ve sıkıntının peşinde ferahlık, güçlüğün ardında da kolaylık vardır." (Müsned, I, 307)

63 - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : إِنَّكُمْ لَتَعْمَلُونَ أَعْمَالًا هِيَ أَدَقُّ فِي أَعْيُنِكُمْ مِنَ الشَّعْرِ كُنَّا نَعُدُّهَا عَلَى عَهْدِ

النَّبِيِّ ﷺ مِنَ الْمُؤَبَّاتِ .

63: Enes ibn Mâlik (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Siz gözünüzde kıldan daha küçük ve önemsiz görünen bazı işler yapıyorsunuz ki; biz bu tür işleri Rasûlüllah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında büyük günahlar dan sayardık. (Buhârî, Rikâk 32)

64 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَغَارُ . وَغَيْرَةُ اللَّهِ تَعَالَى . أَنْ يَأْتِيَ الْمَرْءَ مَا

حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ .

64: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah kulları hakkında gayret gösterir. Allah'ın gayreti haram kıldığı şeyleri insanların işlemelerine karşı olmasındır." (Buhârî, Nikah 107; Müslim, tevbe 36)

65 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ : إِنْ ثَلَاثَةً مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ : أَبْرَصٌ . وَأَقْرَعٌ .

وَأَعْمَى . أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَبْتَلِيَهُمْ فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ مَلَكًا . فَأَتَى الْأَبْرَصَ فَقَالَ : أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ : لَوْ أَنَّ حَسَنًا . وَجِلْدًا حَسَنًا . وَيَذْهَبُ عَنِّي الَّذِي قَدْ قَذَرَنِي النَّاسُ . فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ عَنْهُ قَذَرُهُ وَأُعْطِيَ لَوْنًا حَسَنًا . فَقَالَ : فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ : الْإِبِلُ - أَوْ قَالَ : الْبُقُرُ - شَكَ الرَّأْوِي - فَأُعْطِيَ نَاقَةً عَشْرَاءَ . فَقَالَ : بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِيهَا . فَأَتَى الْأَقْرَعَ فَقَالَ : أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ : شَعْرٌ حَسَنٌ . وَيَذْهَبُ عَنِّي هَذَا الَّذِي قَذَرَنِي النَّاسُ . فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ عَنْهُ . وَأُعْطِيَ شَعْرًا حَسَنًا . قَالَ : فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ : الْبُقُرُ . فَأُعْطِيَ بَقْرَةً حَامِلًا .

وَقَالَ : بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِيهَا . فَأَتَى الْأَعْمَى فَقَالَ : أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ : أَنْ يَرُدَّ اللَّهُ إِلَيَّ بَصَرِي فَأُبْصِرَ النَّاسَ . فَمَسَحَهُ فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيْهِ بَصَرَهُ . قَالَ : فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ : الْغَنَمُ فَأَعْطَنِي شَاةً وَالْبَدَأُ . فَانْتَجَ هَذَانِ وَوُلِدَ هَذَا . فَكَانَ لِهَذَا وَاِدٍ مِنَ الْإِبِلِ . وَلِهَذَا وَاِدٍ مِنَ الْبَقَرِ . وَلِهَذَا وَاِدٍ مِنَ الْغَنَمِ . ثُمَّ إِنَّهُ أَتَى الْأَبْرَصَ فِي صُورَتِهِ وَهَيْئَتِهِ . فَقَالَ : رَجُلٌ مَسْكِينٌ قَدْ انْقَطَعَتْ بِي الْحَبَالُ فِي سَفَرِي . فَلَا بَلَاغَ لِي الْيَوْمَ إِلَّا بِاللَّهِ ثُمَّ بِكَ . أَسْأَلُكَ بِالَّذِي أَعْطَاكَ اللَّوْنَ الْحَسَنَ . وَالْجِلْدَ الْحَسَنَ . وَالْمَالِ . بَعِيرًا أَتَبْلُغُ بِهِ فِي سَفَرِي . فَقَالَ : الْحَقُّوْقُ كَثِيرَةٌ . فَقَالَ : كَأَنِّي أَعْرِفُكَ . أَلَمْ تَكُنْ أَبْرَصَ يَقْدِرُكَ النَّاسُ فَقِيرًا . فَأَعْطَاكَ اللَّهُ؟ فَقَالَ : إِنَّمَا وَرِثْتُ هَذَا الْمَالِ كَابِرًا عَنْ كَابِرٍ . فَقَالَ : إِنْ كُنْتَ كَاذِبًا فَصَيِّرْكَ اللَّهُ إِلَيَّ مَا كُنْتَ . وَأَتَى الْأَقْرَعَ فِي صُورَتِهِ وَهَيْئَتِهِ . فَقَالَ لَهُ مِثْلَ مَا قَالَ لِهَذَا . فَرَدَّ عَلَيْهِ مِثْلَ مَا رَدَّ هَذَا . فَقَالَ : إِنْ كُنْتَ كَاذِبًا فَصَيِّرْكَ اللَّهُ إِلَيَّ مَا كُنْتَ . وَأَتَى الْأَعْمَى فِي صُورَتِهِ وَهَيْئَتِهِ . فَقَالَ : رَجُلٌ مَسْكِينٌ وَأَبْنُ سَبِيلٍ انْقَطَعَتْ بِي الْحَبَالُ فِي سَفَرِي . فَلَا بَلَاغَ لِي الْيَوْمَ إِلَّا بِاللَّهِ ثُمَّ بِكَ . أَسْأَلُكَ بِالَّذِي رَدَّ عَلَيْكَ بَصْرَكَ شَاةً أَتَبْلُغُ بِهَا فِي سَفَرِي؟ فَقَالَ : قَدْ كُنْتُ أَعْمَى فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيَّ بَصَرِي . فَخُذْ مَا شِئْتَ وَدَعْ مَا شِئْتَ . فَوَاللَّهِ لَا أَجْهَدُكَ الْيَوْمَ بِشَيْءٍ أَخَذْتَهُ لِي عَزَّ وَجَلَّ . فَقَالَ : أَمْسِكْ مَا لَكَ فَإِنَّمَا أُبْتَلِيْتُمْ . فَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنْكَ وَسَخَطَ عَلَيَّ صَاحِبِيكَ .

65: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle dediğini işitmişimdir: “İsrailoğulları arasında biri ala tenli, biri kel, biri de kör üç kişi vardı. Allah onları sınamak istedi ve kendilerine bir melek gönderdi. Melek ala tenliye geldi: Ençok istediğin şey nedir? dedi. Ala tenli: Güzel bir renk, güzel bir ten ve insanların beni çirkin gördüğü ve iğrendiği şu halin benden giderilmesidir dedi. Melek onu sıvazladı ve alaca tenlilik ondan gitti, rengi güzelleşti. Melek ona: Hangi malı daha çok seviyorsun? dedi. Alaca tenli adam da: Deve yahut sığırdır dedi. Allah ona gebe bir deve verdi. Melek Allah sana bu deveyi bereketli kılsın diye dua etti.

Melek sonra kel olan adama gelerek: En çok ne isterdin? dedi. Kel de: Güzel bir saç ve insanların benden uzaklaştıkları şu kelliğin benden giderilmesidir dedi. Melek de onu sıvazladı, kelliği yok oldu, kendisine gür ve güzel bir saç verildi. Melek sordu: En çok hangi malı seversin? Adam da: İnek dedi. Allah tarafından ona gebe bir inek verildi. Melek Allah sana bunu bereketli kılsın diye dua ettikten sonra körün yanına geldi ve:

En çok ne isterdin? diye sordu. Kör de Allah'ın gözlerimi geri vermesini ve insanları görmeyi çok istiyorum dedi. Melek onun gözlerini sıvazladı ve geri verdi. Bu defa melek: Mallardan en çok hangisini seversin? dedi. O da: Koyun dedi. Allah ona doğurgan bir koyun verdi.

Bir müddet sonra deve ve sığır sâhiplerinin devesi ve sığırı yavruladı. Koyun sâhibinin de koyunu kuzuladı. Sonunda birinin vadi dolusu develeri, diğèrinin vadi dolusu sığırları, ötekinin de vadi dolusu koyun sürüsü oldu.

Daha sonra melek ala tenliye onun eski kıyafetine bürünerek geldi ve: Fakirim yoluma devam edecek imkanım kalmadı gitmek istediğim yere önce Allah, sonra senin yapacağın yardım sayesinde ulaşabilirim. Rengini ve cildini güzelleştiren sana mal veren Allah adına senden yolculuğumu tamamlayabileceğim bir deve istiyorum dedi. Adam: İyi amma hak sahipleri (isteyen fakirler) çoktur dedi. Melek de: Ben seni tanıyor gibiyim. Sen insanların kendisinden öğrendikleri, fakirken Allah'ın zengin ettiği alaca tenli değil misin? dedi. Adam da: Hayır, ben bu mala atadan ataya intikal ederek varis oldum dedi. Melek: Eğer yalan söylüyorsan Allah seni eski haline çevirsin dedi. Sonra Melek kel olan adamın eski kılığına girip onun yanına geldi, ona da ötekine söylediği gibi söyledi. Kel de alaca tenli gibi cevap verdi. Melek de ona: Yalan söylüyorsan Allah da seni eski haline çevirsin dedi. Melek körün eski kılığına girip onun yanına gitti: Fakir ve yolcuyum, yola devam edecek imkanım kalmadı. Bu gün önce Allah'ın, sonra senin sayende yoluma devam edebileceğim, sana gözlerini veren Allah aşkına senden bir koyun istiyorum ki, onunla yoluma devam edebileyim. Bunun üzerine o eski kör adam: Ben gerçekten kördüm, Allah gözlerimi bana iade etti. Şu gördüğün mallardan istediğini al istediğini bırak Allah'a yemin ederim ki, Allah rızası için bugün alacağın hiç birşeyde sana zorluk çıkarmayacağım dedi. Melek: Malın senin olsun, bu sizin için bir imtihandı. Allah senden razı oldu, arkadaşlarına gazab etti cevabını vererek ayrılıp gitti." (Buhârî, Enbiyâ 51; Müslim, Zühd 10)

66 - عَنْ أَبِي يَعْلَى شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : الْكَيْسُ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ ، وَعَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ ، وَالْعَاجِزُ مَنْ أَتْبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا ، وَتَمَنَّى عَلَى اللَّهِ .

66: Ebû Ya'lâ Şeddâd ibn Evs (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Pey-gamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Akıllı kişi nefsini hesaba çekerek, nefesine hâkim olup ölüm sonrası için çalışandır. Âciz ve zayıf kimse ise nefsini arzularının peşine takıp ta kurtuluşunu hiçbir iş yapmaksızın Allah beni bağışlar diye hayal kurarak Allah' tan bekleyen kimsedir." (Tirmîzî, Kıyâme 25)

67 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَعْينُهُ .

67: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Kendisine faydalı olmayan ve kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terketmesi kişinin iyi ve güzel müslüman olmasındandır.” (Tirmîzî, Zühd 11)

68 - عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : لَا يَسْأَلُ الرَّجُلُ فِيمَ ضَرَبَ امْرَأَتَهُ .

68: Ömer (Allah Ondan razı olsun)'den bize aktarıldığına göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kişiye hanımını neden dövdüğü sorulmaz.” (Ebû Dâvûd, Nikah 42)

BÖLÜM: 6

ALLAHTAN KORKMAK

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ ﴾ .

“Siz ey iman edenler! Allahtan ona yaraşır şekilde korkun (gerektiği şekilde yolunuzu Allah ve kitabıyla bulmaya çalışın) ve ancak müslüman olarak can verin.” (3 Âl-i İmrân 102)

قال الله تعالى : ﴿ فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَأَسْمِعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لَأَنْفُسِكُمْ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴾ .

“O halde elinizden geldiği kadar gücünüz yettiğince Allaha isyandan kaçının ve ondan korkun (yolunuzu Allah ve kitabıyla bulmaya çalışın). O’nu dinleyin ve itaat edin ve kendi iyiliğiniz için Allah rızasını kazanma yolunda karşılıksız harcamada bulunun. Kim nefsinin aç gözlülüğünden, hırsından ve cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erip umduğuna nail olanlardır.” (64 Teğâbün 16)

قال الله تعالى : ﴿ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ﴾ .

“Kim Allahtan korkarsa (yolunu Allah ve kitabıyla bulmaya çalışırsa), her işinde ona bir çıkış imkanı sağlar ve ummadığı, hesaplayamadığı bir yönde onu rızıklandırır.” (65 Talâk 2-3)

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴾ .

“Ey iman edenler! Allahtan korkun (yolunuzu dâima, Allah’ın kitabıyla bulun)ve her zaman hakkı ve doğruyu konuşun.” (33 Ahzâb 70)

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فِرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴾ .

“Ey iman edenler! Şayet Allahtan korkarsanız (yolunuzu Allah’ın kitabıyla bulmaya çalışırsanız), O size hakkı batıldan ayırmaya yarayan, bir ölçü yâni ahlâkî ve mânevi planda değerlendirme yeteneği verecek ve kötülüklerinizi silip örtecek, sizi bağışlayacaktır. Çünkü Allah bağış ve cömertliğinde sınırı olmayandır.” (8 Enfâl 29)

69 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ : قِيلَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَكْرَمُ النَّاسِ ؟ قَالَ : أَتَقَاهُمْ . فَقَالُوا : لَيْسَ عَنْ هَذَا نَسْأَلُكَ . قَالَ : فَيُوسُفُ نَبِيُّ اللَّهِ ابْنُ نَبِيِّ اللَّهِ ابْنِ خَلِيلِ اللَّهِ . قَالُوا : لَيْسَ عَنْ هَذَا نَسْأَلُكَ . قَالَ : فَعَنْ مَعَادِنِ الْعَرَبِ تَسْأَلُونِي ؟ خِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَتَّهُوا .

69: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bazı insanlar Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’e: Ey Allah’ın Rasûl’ü insanların hayırlısı ve değerlisi kimdir? dediler. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Allahtan daima korkan (yolunu Allah ve kitabıyla bulmaya çalışan)lardır” buyurdu. Ey Allah’ın Rasûl’ü biz bunu sormuyoruz dediler. “O halde Allah’ın dostu İbrahim’in oğlu Allah’ın nebisi İshâk’ın oğlu Allah’ın nebisi Yâkub’un oğlu Allah’ın nebisi Yûsuf’tur” buyurdu. Ey Allah’ın Rasûl’ü biz bunu da sormuyoruz dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “O halde siz benden arap kabilelerini soruyorsunuz. Bilin ki cahiliyye döneminde hayırlı ve şerefli olanlar İslâm’ı iyi anlayıp yaşarlarsa İslâm döneminde de hayırlıdırlar” buyurdu. (Buhârî, Enbiyâ 8; Müslim, Fedâil 168).

70 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخَدْرِيِّ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : إِنْ الدُّنْيَا حُلْوَةٌ خَضِرَةٌ ، وَإِنَّ اللَّهَ مُسْتَخْلِفُكُمْ فِيهَا فَيَنْظُرُ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ، فَاتَّقُوا الدُّنْيَا وَاتَّقُوا النِّسَاءَ ، فَإِنَّ أَوَّلَ فِتْنَةٍ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَتْ فِي النِّسَاءِ .

70: Ebû Saîd el Hudrî (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Dünya tatlı, manzarası yeşil göz kamaştırıcı ve çekicidir. Allah onu başkalarından alıp size verecek ve nasıl davranacağınıza bakacaktır. Dünyadan ve kadınlardan sakınınız. Çünkü İsrailoğullarının içine düştükleri ilk fitne kadınlar yüzündendir.” (Müslim, Zikir 99)

71 - عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ يَقُولُ : اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْأَلُكَ الْهُدٰى وَالتَّقٰى وَالعِصْمَةَ .

71: İbn Mes’ûd (Allah Ondan razı olsun)’den bildirildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle dua ederdi: “Allah’ım

senden hidayet, takvâ, iffet ve gönül zenginliği isterim.” (Müslim, Zikir 72)

72 - عَنْ أَبِي طَرِيضِ عِدِيِّ بْنِ حَاتِمِ الطَّائِبِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ ثُمَّ رَأَى أَنْتَقَى لِلَّهِ مِنْهَا فَلْيَأْتِ التَّقْوَى .

72: Ebû Tarîf Adiyî ibn Hâtim et Tâî (Allah Ondan razı olsun) der ki; Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’i şöyle işittim: “Bir kimse bir şeyi yapmak veya bırakmak üzere yemin eder, sonra da onun zıddını Allah’ın rızasına daha uygun görürse, o kimse yeminini bozarak takvâyâ uygun olanı yapsın.” (Müslim, Eymân 15).

73 - عَنْ أَبِي أَمَامَةَ صُدَيْ بْنِ عَجَلَانَ الْبَاهِلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَخْطُبُ فِي حَجَّةِ الْوُدَاعِ فَقَالَ : اتَّقُوا اللَّهَ. وَصَلُّوا حَمْسَكُمْ. وَصُومُوا شَهْرَكُمْ. وَأَدُّوا زَكَاتَ أَمْوَالِكُمْ. وَأَطِيعُوا أَمْرَاءَكُمْ. تَدْخُلُوا جَنَّةَ رَبِّكُمْ .

73: Ebû Ümâme Sudayy ibn Aclân el Bâhilî (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’i veda hutbesinde şöyle buyururken işittiğini söylemiştir: “Ey insanlar Allah’tan korkunuz (ona karşı sorumluluk bilincinde olunuz, yolunuzu O’nun kitabıyla bulmaya çalışınız), beş vakit namaza devamlı ve duyarlı olunuz, ramazan orucunu tutunuz, mallarınızın zekatını veriniz, sizden olan müslüman yöneticilere itaat ediniz ki; doğruca cennete giresiniz.” (tirmîzî, Cum’a 80)

BÖLÜM: 7

SAĞLAM İMAN ve ALLAH’A GÜVENİP DAYANMAK

قال الله تعالى : ﴿ وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا : هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ﴾ .

“Mü’minler, düşman bölüklerini gördüler mi; “İşte bu Allah ve peygamberinin bize vâdettiğidir, Allah ve peygamberi doğru söylemiştir” dediler. Bu onların inançlarını ve teslim oluşlarını artırmıştır. “(33 Ahzâb 22)

قال الله تعالى : ﴿ الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدِ جَمَعُوا لَكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَرَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴾ .

“O inananlar ki, başka insanlar tarafından “Bakın size karşı bir ordu toplanmış, onlardan korkun ve korunun” denince bu söz onların imanını artırdı ve “Allah bize yeter, O ne güzel vekildir” diye cevap verdiler.” (3 Âl-i İmrân 173)

قال الله تعالى : ﴿ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ ﴾ .

“Öyleyse, hep diri olup, hiç ölmeyecek Rabbine güvenip dayan.” (25 Furkân 58)

قال الله تعالى : ﴿ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴾ .

“İnananlar, sadece Allah’a güvenip dayanmalıdırlar.” (14 İbrahim 11)

قال الله تعالى : ﴿ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ﴾ .

“Bir karara varmak istediğinde, artık Allah’a dayanıp güven.” (3 Âl- i İmrân 159)

قال الله تعالى : ﴿ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ ﴾ .

“Kim Allah’a güvenip dayanırsa, Allah ona yeter.” (65 talâk 3)

قال الله تعالى : ﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَّتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ

إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴾ .

“Gerçek mü’minler o kimselerdir ki, her ne zaman Allah’tan söz edilse, kalpleri korkuyla titrer ve kendilerine, her ne zaman O’nun ayetleri ulaştırılsa, imanları artar ve Rablerine daima güvenip, dayanırlar.” (8 Enfâl 2)

74 - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : عُرِضَتْ عَلَيَّ الْأُمَمُ . فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ

وَمَعَهُ الرَّهْطُ . وَالنَّبِيُّ وَمَعَهُ الرَّجُلُ وَالرَّجُلَانِ . وَالنَّبِيُّ لَيْسَ مَعَهُ أَحَدٌ . إِذْ رَفَعَ لِي سِوَادَ عَظِيمٍ فَظَنَنْتُ إِنَّهُمْ

أُمَّتِي فَقِيلَ لِي : هَذَا مُوسَىٰ وَقَوْمُهُ وَلَكِنْ أَنْظِرْ إِلَى الْأَفْقِ فَنَظَرْتُ فَإِذَا سِوَادٌ عَظِيمٌ . فَقِيلَ لِي : أَنْظِرْ إِلَى

الْأَفْقِ الْآخِرِ . فَإِذَا سِوَادٌ عَظِيمٌ . فَقِيلَ لِي : هَذِهِ أُمَّتُكَ وَمَعَهُمْ سَبْعُونَ أَلْفًا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ وَلَا

عَذَابٍ . ثُمَّ نَهَضَ فَدَخَلَ مَنْزِلَهُ . فَخَاضَ النَّاسُ فِي أَوْلِيكَ الَّذِينَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ وَلَا عَذَابٍ فَقَالَ

: بَعْضُهُمْ فَلَعَلَّهُمُ الَّذِينَ صَحِبُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . وَقَالَ : بَعْضُهُمْ فَلَعَلَّهُمُ الَّذِينَ وُلِدُوا فِي الْإِسْلَامِ . فَلَمْ

يُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا - وَذَكَرُوا أَشْيَاءَ - فَخَرَجَ عَلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ : مَا الَّذِي تَخَوْضُونَ فِيهِ ؟

فَأَخْبَرُوهُ . فَقَالَ : هُمُ الَّذِينَ لَا يَرْقُونَ . وَلَا يَسْتَرْقُونَ . وَلَا يَنْطَيِّرُونَ . وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ . فَقَامَ عَكَاشَةً بَنُ

مُحْصِنٍ فَقَالَ : ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَني مِنْهُمْ . فَقَالَ : أَنْتَ مِنْهُمْ . ثُمَّ قَامَ رَجُلٌ آخَرَ . فَقَالَ : ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَني

مِنْهُمْ ؟ فَقَالَ : سَبَقَكَ بِهَا عَكَاشَةٌ .

74: Abdullah ibn Abbâs (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Geçmiş ümmetler bana gösterildi. Peygamber gördüm yanında bir grup (sayıları on kişiyi geçmeyen insanlar) vardı, peygamber gördüm yanında bir iki kişi bulunuyordu ve peygamber gördüm yanında hiç kimse yoktu. Bu arada önüme büyük bir karaltı (büyük bir kalabalık) çıktı, onları kendi ümmetim sanmıştım. Bana bunlar Mûsa'nın ümmetidir sen ufka bak dediler. Baktım çok büyük bir karaltı, diğer ufka bak dediler baktım yine çok büyük bir karaltı. İşte bunlar senin ümmetindir. İçlerinde hesapsız azapsız cennete girecek yetmişbin kişi vardır dediler."

Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) kalkıp evine girdi. Oradakiler de hesapsız azapsız cennete gireceklerin kim olduğuna dair konuşmaya başladılar. Kimileri bunlar; Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in sohbetinde bulunanlar olsa gerekir dediler. Kimileri bunlar; İslâm geldikten sonra doğup şirke bulaşmamış kimselerdir dediler ve pek çok şeyler söylendi. Bu arada Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunların yanına çıktı ve: "Ne hakkında konuşuyordunuz?" dedi. Hesapsız azapsız cennete girecekler hakkında konuşuyoruz dediler. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Onlar (şifanın Allahtan geldiğine inanıp) büyü yapmazlar ve yaptırılmazlar, uğursuzluğa da inanmazlar ve onlar Rablerine güvenip dayananlardır" buyurdu. Bu arada Ukkâşe ibn Mihsân ayağa kalkarak: Beni onlardan eylemesi için Allah'a dua et dedi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Sen onlardansın" buyurdu. Sonra bir başka kişi daha kalktı: Beni de onlardan eylemesi için dua buyur dedi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu defa: "Fırsatı değerlendirmekte Ukkâşe senden evvel davrandı" buyurdu. (Buhârî, tıb 1; Müslim, İman 174)

75 - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وَإِلَيْكَ أَنْبَتُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، اللَّهُمَّ أَعُوذُ بِعِزَّتِكَ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَنْ تُضِلَّنِي. أَنْتَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ الَّذِي لَا تَمُوتُ، وَالْجَنُّ وَالْإِنْسُ يَمُوتُونَ.

75: Abdullah ibn Abbâs (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle dua ederdi: "Allah'ım sana teslim olup hükmüne razı oldum, sana inandım, sana dayanıp güvendim, yüzümü ve gönlümü sana çevirdim, senin yardımınla düşmanlara karşı savaştım. Allah'ım beni saptırmandan senin büyüklüğüne sığınırım ki; senden başka gerçek ilah yoktur.

Ölmeyecek, yalnızca diri kalacak sensin. Cinler ve insanlar hep ölümlüdürler.” (Buhârî, teheccüd 1; Müslim, Zikir 67).

76 - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : (حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ) قَالَهَا إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ حِينَ أُلْقِيَ فِي النَّارِ . وَقَالَهَا مُحَمَّدٌ ﷺ حِينَ قَالُوا : (إِنْ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا : حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ) . وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : كَانَ آخِرَ قَوْلِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ حِينَ أُلْقِيَ فِي النَّارِ حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ .

76: Abdullah ibn Abbâs (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: “Allah bize yeter, O ne güzel vekildir” sözünü İbrahim (aleyhi sellem) ateşe atıldığında söylemiştir. Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) da bu sözü Müşrikler: “Bakın size karşı bir ordu toplanmış, onlardan korkun ve korunun” dediklerinde söylemiştir. Nitekim bu söz müslümanların imanını artırdı ve “Allah bize yeter, O ne güzel vekildir” demişlerdi. İbn-i Abbâs’ın değişik bir rivayeti şöyledir: İbrahim (aleyhi sellem) ateşe atıldığı zaman son sözü “Allah bana yeter, O ne güzel vekildir” demek olmuştur. (Buhârî, tefsir 13)

77 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أَقْوَامٌ أَفْتَدَتْهُمْ مِثْلُ أَفْتِدَةِ الطَّيْرِ .

77: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)’den nakledildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Cennete girecek bir takım insanlar var ki; onların kalpleri tevekkül ve Allah’a güvenmede kuşların kalpleri gibidir.” (Müslim, Cennet 27)

78 - عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ غَزَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَبْلَ نَجْدٍ . فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَضَلَ مَعَهُمْ . فَأَدْرَكْنَهُمُ الْقَائِلَةُ فِي وَادٍ كَثِيرِ الْعِضَاءِ . فَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . وَتَفَرَّقَ النَّاسُ يَسْتَظِلُّونَ بِالشَّجَرِ . وَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تَحْتَ سَمْرَةٍ . فَعَلَّقَ بِهَا سَيْفَهُ . وَنَمِنَا نَوْمَةً . ثُمَّ إِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْعُونَا . وَإِذَا عِنْدَهُ أَعْرَابِي فَقَالَ : إِنْ هَذَا اخْتَرَطَ عَلَيَّ سَيْفِي . وَأَنَا نَائِمٌ . فَاسْتَيْقِظْتُ وَهُوَ فِي يَدِي صَلَاتًا . قَالَ : مَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي ؟ قُلْتُ : اللَّهُ - ثَلَاثًا . وَلَمْ يُعَاقِبْهُ وَجَلَسَ . وَفِي رِوَايَةٍ : قَالَ جَابِرٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِذَاتِ الرَّقَاعِ إِذَا أَتَيْنَا عَلَى شَجَرَةٍ ظَلِيلَةٍ تَرَكَنَاهَا لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَجَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ . وَسَيْفُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَعْلَقٌ بِالشَّجَرَةِ . فَاخْتَرَطَهُ فَقَالَتْ : خَافَنِي ؟ قَالَ : لَا . فَقَالَ : فَمَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي ؟ قَالَ : اللَّهُ . وَفِي رِوَايَةٍ أَبِي بَكْرٍ الْأَسْمَاعِلِيِّ فِي صَحِيحِهِ : مَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي ؟ قَالَ : اللَّهُ . فَسَقَطَ السَّيْفُ مِنْ يَدِهِ . فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ السَّيْفَ فَقَالَ : مَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي ؟ قَالَ : كُنْ خَيْرًا خذ . فَقَالَتْ : شَهِدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ . وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . قَالَ : لَا . وَلَكِنِّي أُعَاهِدُكَ أَلَا أَقَاتِلُكَ . وَلَا أَكُونُ مَعَ قَوْمٍ يُقَاتِلُونَكَ . فَخَلَّى سَبِيلَهُ فَأَتَى أَصْحَابَهُ فَقَالَ : جِئْتُكُمْ مِنْ عِنْدِ خَيْرِ النَّاسِ .

78: Câbir ibn Abdillâh (Allah Ondan razı olsun)’den bildirildiğine göre kendisi Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)’le birlikte Necid

tarafında bir gazvede bulunmuştu. Dönüşte Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikteydi. Öğle vakti ağaçlık ve çalılık bir vadiye geldiklerinde Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) orada istirahat için mola vermişti. Mücahitler istirahat için çevreye dağılmışlardı. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de semûra denilen bir ağaç altında istihate çekilmiş, kılıcını da ağaca asmıştı. Birazcık uyumuştuk ki; Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in bizi çağırdığını işittik ve hemen yanına koştuk bir de baktık ki; Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanında müşriklerden bir bedevî dikilmiş duruyor. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ben uyurken bu bedevî kılıcımı almış, uyandıgımda kılıç kınından sıyrılmış vaziyette bana seni benim elimden kim kurtarır? dedi. Ben de Allah cevabını verdim. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamı cezalandırmamıştı, yanında oturuyordu. (Buhârî, Cihad 84; Müslim, Fedâil 13)

Cabir (Allah Ondan razı olsun)ın başka bir rivayetinde : Allahın Resulü (s.a.v) le birlikte Zati Errika savaşındaydık, Allahın Resulünü (sallallahu aleyhi vesellem) i bir ağacın gölgesine istirahat etmesini sağladık. Müşriklerden bir kişi peygamber efendimizin ağaçta asılı kılıcı alıp kınından çıkarıp ve peygamberimize : Benden korkuyormusun? der, Peygamber efendimiz (sallallahu aleyhi vesellem) : Hayır diye karşılık verir. Müşrik : Seni benim elimden kim kurtarır? Diye sordu. Peygamberimiz :Allah diye karşılık verir. Ebu Bekr El-İsmailinin sahih kitabındaki rivayetinde ise: Müşrik adam Allahın Resulüne (s.av) : Seni benim elimden kim kurtarır? Diye sordu. Peygamberimiz :Allah diye karşılık verir. Cabir : Kılıç müşrik adamın ellinden düştü. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) kılıcı kılıcı aldı ve müşrik adama : Seni benim elimden kim kurtarır? Diye sordu. Müşrik adam : Sen iyi kişilerden ol, ded. Peygamberimiz : Allahtan başka illah olmadığına, benim Allahın resulü olduğuna şahadet edermisin? Dedi. Müşrik adam : Hayır etmem, lakin size ve size karşı savaşan kavimle beraber savaşmayacağıma sizlere söz veriyorum ded. Peygamberimiz onu bıraktı, müşrik adam arkadaşlarına gelerek : Ben insanların en hayırlı kişiden geliyorum dedi

79 - عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : لَوْ أَنَّكُمْ تَتَوَكَّلُونَ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ

لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرُ تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرُوحُ بِطَانًا .

79: Ömer ibnü'l Hattâb (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle

buyururken dinledim demiştir: “Eğer siz Allah’a gereği gibi güvenip tevekkül etseydiniz, Allah size de kuşlara verdiği gibi rızık verirdi. Çünkü kuşlar sabahları kursakları boş olarak çıktıkları halde akşam dolu kursakla dönerler.” (Tirmîzî, Zühd 33)

80 - عَنْ أَبِي عُمَارَةَ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : يَا فُلَانُ ؟ إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ فَقُلْ : اللَّهُمَّ أَسَلِمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ . وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ . وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ . وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ . رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ . لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنْجَى مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ . آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ . وَنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ . فَإِنَّكَ إِنْ مِتَّ مِنْ لَيْلَتِكَ مِتَّ عَلَى الْفِطْرَةِ . وَإِنْ أَصْبَحْتَ أَصْبَحْتَ خَيْرًا . وَفِي رِوَايَةٍ : إِذَا أَتَيْتَ مَضْجَعَكَ فَتَوَضَّأْ وَضُوءَكَ لِلصَّلَاةِ ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلَى شِقِّكَ الْأَيْمَنِ وَقُلْ : وَذَكَرَ نَحْوَهُ . ثُمَّ قَالَ : وَاجْعَلْهُنَّ آخِرَ مَا تَقُولُ .

80: Ebû Umâra Berâ ibn Âzib (Allah Onlardan razı olsun)’den aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Ey filan kişi yatağına girdiğinde şöyle dua et: Allah’ım kendimi sana teslim ettim, yüzümü sana çevirdim, işimi sana ısmarladım, işimde sana güvendim, rızanı isteyerek, azabından korkarak sırtımı sana dayadım, sana sığındım, sana karşı yine senden başka sığınak yoktur. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin peygambere inandım. Eğer bu duayı yapıp yattığın gece ölürsen fitrat (iman üzere) ölürsün, ölmez de sabaha çıkarsan hayra kavuşursun.” (Buhârî, Vüdu’ 75; Müslim, Zikir 56) Değişik bir rivayette de şöyle geçmektedir: “Yatağına yatacağın zaman namaz kılmak için abdest alıyor gibi abdest al, sonra sağ tarafına yat, yukarıdaki duayı aynen zikrederek böyle dua et. En son sözün bu dua olsun.” (Buhârî, Deavât 5; Müslim, Zikir 58)

81 - عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ ﷺ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَثْمَانَ بْنِ عَامِرِ بْنِ عُمَرَ بْنِ كَعْبِ بْنِ سَعْدِ بْنِ تَيْمِ بْنِ مِرَّةَ بْنِ كَعْبِ بْنِ لُؤَيِّ بْنِ غَالِبِ الْقُرَشِيِّ التَّمِيمِيِّ ﷺ - وَهُوَ وَأَبُوهُ وَأُمُّهُ صَحَابَةٌ ﷺ قَالَ : نَظَرْتُ إِلَى أَقْدَامِ الْمُشْرِكِينَ وَنَحْنُ فِي الْغَارِ وَهُمْ عَلَي رُؤُوسِنَا فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ أَنَّ أَحَدَهُمْ نَظَرَ تَحْتَ قَدَمَيْهِ لَأَبْصَرَنَا . فَقَالَ : مَا ظَنُّكَ يَا أَبَا بَكْرٍ بِأَتَيْنِ اللَّهَ تَالِثُهُمَا .

81: Ebû Bekir es Siddîk (Allah Ondan razı olsun) Abdullah ibn Osman ibn Âmir ibn Ömer ibn Ka’b ibn Sa’d ibn teym ibn Mürre ibn Ka’b ibn Lüeyy ibn Gâlib el Kureşî et teymî (Allah Onlardan razı olsun)’den rivayete göre kendisi, babası ve annesi sahabidir. O şöyle demiştir: Hicret yolculuğunda biz Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile mağarada iken tepemizde dolaşıp duran müşriklerin ayaklarını gördüm ve: Ey Allah’ın elçisi eğer şu müşriklerden biri eğilip aşağıya bakacak olsa mutlaka bizi görür dedim. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de şöyle buyurdu:

“Üçüncüleri Allah olan iki kişiyi sen ne zannedersin, niçin telaşlanıyorsun ya Ebâ Bekr?” (Buhârî, Fedâil 2; Müslim, Fedâil 1)

82 - عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أُمِّ سَلَمَةَ وَأَسْمَاءَ هِنْدُ بِنْتُ أَبِي أُمَيَّةَ حَدِيثَةَ الْمَخْزُومِيَّةِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ قَالَ : بِسْمِ اللَّهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ . اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أُضِلَّ أَوْ أُضَلَّ . أَوْ أُزَلَّ أَوْ أُزَلَّ . أَوْ أُظْلِمَ أَوْ أُظْلَمَ . أَوْ أَجْهَلَ أَوْ يُجْهَلَ عَلَيَّ .

82: Asıl adı Hind binti Ebû Ümeyye Huzeyfe el Mahzûmiyye olan Ümmü Seleme (Allah Ondan razı olsun)’dan rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) evden çıkacağı zaman şöyle dua ederdi: “Allah’ın adıyla çıkıyorum, Allah’a güveniyorum, Allah’ım saptırmaktan ve saptırılmaktan, doğru yoldan kaymak ve kaydırılmış olmaktan, haksızlık etmekten ve haksızlığa uğramaktan, cahilce davranmaktan ve cahillerin davranışlarına muhatap olmaktan sana sığınırım.” (Ebû Dâvûd, Edeb 103)

83 - عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ قَالَ - يَعْنِي إِذَا خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ - : بِسْمِ اللَّهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ . وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ . يُقَالُ لَهُ : هُدَيْتَ وَكُفَيْتَ وَوُقِيْتَ . وَتَنَحَّى عَنْهُ الشَّيَاطِينُ . زَادَ أَبُو دَاوُدَ : فَيَقُولُ : - يَعْنِي الشَّيْطَانَ - لَشَيْطَانٍ آخَرَ : كَيْفَ لَكَ بِرَجُلٍ قَدْ هُدِيَ وَكُفِيَ وَوُقِيَ ؟

83: Enes (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kim evinden çıkacağı zaman Allah’ın adıyla çıkıyor, Allah’a güveniyorum, günahlardan korunmaya güç yetirmek ve ibadette kuvvet bulmak ancak Allah’ın yardımıyla derse kendisine; doğruya ulaştırıldın, bütün ihtiyaçların yerine getirildi ve her kötü şeyden korundun diye cevap verilir. Şeytan da kendisinden uzaklaşır.” (Ebû Dâvûd, Edeb 103; tirmîzî, Deavât 34)

Ebû Dâvûd’un rivayetinde şu fazlalık vardır: “Şeytan, diğer şeytana: Hidayet edilmiş, tüm ihtiyaçları karşılanmış ve korunmuş kişiye karşı sen ne yapabilirsin ki der.” (Ebû Dâvûd, Edeb 104)

84 - عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ : كَانَ أَخْوَانِ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ وَكَانَ أَحَدَهُمَا يَأْتِي النَّبِيَّ ﷺ وَالْآخَرَ يَحْتَرِفُ . فَشَكَا الْمُحْتَرِفُ أَخَاهُ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ : لَعَلَّكَ تُرْزَقُ بِهِ .

84: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında iki kardeş vardı. Bunlardan biri ilim öğrenmek için Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)’in yanına gelir, diğeri de geçimlerini temin için çalışırdı. Bir gün çalışan kardeş ötekini Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’e şikayet etti. Rasûlullah

(sallallahu aleyhi vesellem) de: “Belki de sen onun yüzünden iş buluyor ve rızıklandırılıyorsun” buyurdular. (Tirmîzî, Zühd 33)

BÖLÜM: 8

ALLAH’IN ÇİZDİĞİ DOĞRU YOLDA OLMAK

قال الله تعالى : ﴿ فَاسْتَقِيمْ كَمَا أَمَرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴾

“O halde sen ve beraberinde tevbe edenler, emrolunduğunuz şekilde, doğru yolu tutun. Sizden hiçbiriniz büyüklenip, Allah tarafından konulmuş sınırları aşmayın; çünkü unutmayın yaptığınız her şeyi O görüyor.” (11 Hûd 112)

قال الله تعالى : ﴿ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ إِلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ نُزُلًا مِنْ غُضُورٍ رَاحِمٍ ﴾

“Gerçekten Rabbimiz Allah’tır dedikten sonra da, dosdoğru hareket edenlere melekler indiririz de melekler onlara şöyle derler: “Korkmayın ve üzülmeysin, işte alın size vaad edilmiş olan cennet müjdesini. Biz dünya hayatında da, ahirette de sizin yakın dostlarınızız. O ahiret yurdunda canınızın çektiği herşeye sahip olacak ve istediğiniz herşeye kavuşacak-sınız. Çok bağışlayan ve merhamet eden Allah’tan bir konukluktur bu.” (41 Fussilet 30 32)

قال الله تعالى : ﴿ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جِزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾

“Rabbimiz Allah’tır deyip, dosdoğru yol üzerinde durmaya devam edenler için, korku yoktur ve onlar üzülmeceklerdir. Onlar cennetliklerdir, işlediklerinin karşılığı olarak, orada ebedi kalırlar.” (46 Ahkâf 13 14)

85 - عَنْ أَبِي عَمْرٍو وَقِيلَ أَبِي عَمْرَةَ سُفْيَانُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ. قُلْ لِي فِي الْإِسْلَامِ قَوْلًا لَا أَسْأَلُ عَنْهُ أَحَدًا غَيْرَكَ. قَالَ ﷺ : قُلْ أَمَنْتُ بِاللَّهِ. ثُمَّ اسْتَقِيمْ .

85: Ebû Amr veya Ebû Amre Süfyân ibn Abdullah (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ey Allah’ın Rasûl’ü İslâm’a dair bana öyle bir söz söyle ki ve bana İslâm’ı öylesine tanıtsan ki; onu bir daha senden başka kimseye sormaya ihtiyaç hissetmeyeyim dedim. Rasûlullah (sallallahu

aleyhi vesellem) de: “Allah’a inandım de ve dosdoğru ol” buyurdular. (Müslim, İman 62)

86 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ   قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ   : قَارِبُوا وَسَدُّوا . وَعَلِمُوا أَنَّهُ لَنْ يَنْجُو أَحَدٌ مِنْكُمْ بِعَمَلِهِ . قَالُوا : وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ قَالَ : وَلَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَّعَمِدَنِي اللَّهُ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ .

86: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)’den bize aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bütün işlerinizde geri kalıp ileri de gitmeden orta yolu tutunuz ve dosdoğru olunuz. Biliniz ki; hiçbiriniz yaptığı ameller sayesinde cehennemden kurtuluşa eremez.” Ashab: Sen de mi ya Rasûlallah? dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) buyurdu ki: “Evet ben de kurtulamam. Şu kadar var ki; Allah rahmet ve lutfuyla beni bağışlarsa o başka.” (Müslim, Münafikûn 76)

BÖLÜM: 9

YARATILANLARIN BÜYÜKLÜĞÜ DÜNYA ve AHİRET İŞLERİNİ DÜŞÜNME ve NEFSİLERİMİZİ DOĞRU YOL ÖZERİNDE TERBİYE ETMEYE ÇALIŞMAK

قال الله تعالى : ﴿ قُلْ إِنَّمَا أَعْظَمُ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلَى وَفَرَادَى ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴾

“(Ey Resulüm onlara) De ki: “Ben size bir tek öğüt veriyorum: Allah için ikişer ikişer teker teker, ayağa kalkın da sonra bir düşünün ki, sizinle konuşan arkadaşınızda (peygamberde) hiçbir delilik yok. O ancak, sizi şiddetli bir azabın öncesinde korkutan bir elçidir.” (34 Sebe’ 46)

قال الله تعالى : ﴿ إِنْ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِأُولِي الْأَبْصَارِ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴾

“Şüphesiz, yerlerin ve göklerin yaratılışında, gece ve gündüzün birbirini izlemesinde, derin kavrayış sahipleri için alınacak dersler vardır. Onlar ki; ayakta, oturarak ve yanları üzerinde iken hep Allah’ı hatırlayıp anarlar. Göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde inceden inceye düşünürler ve şöyle derler: “Ey Rabbimiz! Sen bunların hiçbirini

anlamsız ve amaçsız yaratmadın. Sen yücelikte sınırsızsın, bizi ateş azabından koru.” (3 Âl-i İmrân 190-191)

قال الله تعالى : ﴿ أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ فَذَكَرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكَّرٌ ﴾

“Peki o inkarcılar bakmazlar mı ki, yağmur yüklü bulutlara, nasılda yaratılmış onlar veya deveye bakmazlar mı nasıl da diğer hayvanlardan değişik özelliklerde yaratılmış. Göğe bakmazlar mı nasıl da yükseltilmiş? Dağlara da bakmazlarmı nasıl sağlamca dikilmiş? Yeryüzüne bakmazlarmı nasıl da yayılıp döşenmiş. İşte böyle ey peygamber! Onlara öğüt ver, senin görevin yalnızca öğüt vermektir.” (88 Gâşiye 17-21)

قال الله تعالى : ﴿ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلِلْكَافِرِينَ أَمْثَالُهَا ﴾

“Onlar hiç yeryüzünde dolaşıp, kendilerinden önce yaşamış olanların sonlarının ne olduğunu görmediler mi? Allah onları kökten yok etti. Allah’tan gelen gerçekleri örtbas edenlere de, bunlara benzer azaplar vardır.” (47 Muhammed 10)

BÖLÜM: 10

HAYIRLI İŞLERE KOŞMAK ve İYİLİK YAPMAK

قال الله تعالى : ﴿ لِكُلِّ وِجْهَةٍ هُوَ مُوَلِّيَّهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعًا إِنْ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾

“Her toplumun yöneldiği bir yönü ve yöntemi vardır ki, ona doğru yönelir. Ey Muhammed ümmeti! Siz de hayırlara yönelip bu hususta birbirinizle yarışın. Nerede olursanız olun, Allah sizi kendi katında toplayacaktır. Çünkü Allah’ın herşeye gücü yeter.” (2 Bakara 148)

قال الله تعالى : ﴿ وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴾

“Rabbinizden bir bağışlanmaya ve genişliği göklerle yer kadar olan, yolunu Allah ve kitabıyla bulmaya çalışanlar için hazırlanmış cennete ulaşmakta birbirinizle yarışın.” (3 Âl-i İmrân 133)

87 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ   أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ   قَالَ : بَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ فِتْنَا كَقَطْعِ الدِّلِّ الْمُظْلِمِ يُصْبِحُ الرَّجُلُ مُؤْمِنًا وَيُمْسِي كَافِرًا أَوْ يُمْسِي مُؤْمِنًا وَيُصْبِحُ كَافِرًا. يَبِيعُ دِينَهُ بِعَرَضٍ مِنَ الدُّنْيَا.

87: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Hayırlı ve iyi ameller hususunda acele ediniz. Zira yakın bir zamanda karanlık geceler gibi bir takım fitneler ortalığı kaplayacaktır. O zaman kişi mü'min olarak sabahlar, kafir olarak geceler. Mü'min olarak gecelerse kafir olarak sabaha çıkar, dinini basit dünyalığa satıverir." (Müslim, İman 186; Tirmîzî, Fiten 30)

88 - عَنْ أَبِي سُرُوعَةَ عَقْبَةَ بْنِ الْحَارِسِ   قَالَ : صَلَّيْتُ وَرَاءَ النَّبِيِّ   بِالْمَدِينَةِ الْعَصْرِ. فَسَلَّمَ ثُمَّ قَامَ مُسْرِعًا فَتَخَطَّى رِقَابَ النَّاسِ إِلَى بَعْضِ حُجْرٍ نِسَائِهِ. فَفَزِعَ النَّاسُ مِنْ سُرْعَتِهِ فَخَرَجَ عَلَيْهِمْ. فَرَأَى إِنَّهُمْ قَدْ عَجِبُوا مِنْ سُرْعَتِهِ. قَالَ : ذَكَرْتُ شَيْئًا مِنْ تَبَرِّ عِنْدَنَا. فَكَرِهْتُ أَنْ يَحْبَسَنِي. فَأَمَرْتُ بِقِسْمَتِهِ. وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ: كُنْتُ خَلَفْتُ فِي الْبَيْتِ تَبْرًا مِنْ الصَّدَقَةِ. فَكَرِهْتُ أَنْ أَبَيْتَهُ .

88: Ebû Sirvea veya (Servea) Ukbe ibn Hâris (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Medine'de Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in arkasında bir gün ikindi namazı kılmıştım. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) selam verip namazı bitirdi ve hızlıca yerinden kalktı, safları yararak hanımlarından birinin odasına gitti. Cemaat Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in bu telaşından endişe ettiler, fakat Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kısa zamanda döndü geldi. Kendisinin bu acele davranışından dolayı cemaatin meraklanmış olduğunu gördü ve şöyle buyurdu: "Evimizde birazcık altın ve gümüş parçacıkları vardı. Namazda onu hatırladım, Allah'ı düşünmek ve ibadetlerimden beni alıkoymasını istemedim ve hemen gidip dağıtılmasını emrettim." (Buhârî, Ezan 158)

Başka bir rivayette ise: "Sadaka malından evde bir parça altın ve gümüş bırakmıştım da bu gece onların evde kalmasını uygun görmedim." (Buhârî, Zekat 20)

89 - عَنْ جَابِرٍ   قَالَ : قَالَ : رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ   يَوْمَ أُحُدٍ أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فَأَيْنَ أَنَا ؟ قَالَ : فِي الْجَنَّةِ. فَأَلْقَى تَمْرَاتٍ كُنَّ فِي يَدِهِ . ثُمَّ قَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ .

89: Câbir (Allah Ondan razı olsun)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Uhud savaşında bir adam Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e: Eğer öldürülürsem nerede olurum? diye sordu. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Cennette" cevabını verdi. Bunun üzerine adam yemekte olduğu elindeki hurmaları fırlatıp attı ve harbe

katılıp şehid düşünceye kadar savaştı. (Buhârî, Meğâzî 17; Müslim, İmâra 143)

90 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ   قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ   فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَيُّ الصَّدَقَةِ أَعْظَمُ أَجْرًا ؟ قَالَ : إِنْ تَصَدَّقَ وَأَنْتَ صَاحِبٌ صَحِيحٌ تَخْشَى الْفَقْرَ وَتَأْمَلُ الْغِنَى وَلَا تُمَهِّلُ حَتَّى إِذَا بَلَغَتِ الْحُلُقُومَ قُلْتَ : لِفُلَانٍ كَذَا ، وَلِفُلَانٍ كَذَا ، وَقَدْ كَانَ لِفُلَانٍ .

90: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e bir adam gelerek şöyle demiştir: Ey Allah'ın elçisi hangi sadakanın sevabı çok ve daha büyüktür. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de şöyle buyurdu: "Sağlık içerisinde, güçlü kuvvetli iken, cimriliğe rağbet edip fakirlikten endişe eder vaziyette iken, daha çok zengin olmayı hayal ederken verdiği sadakanın sevabı daha büyüktür. Yoksa geciktirip can boğaza dayandıktan sonra falana şu kadar, filana bu kadar diyeceğin güne bırakma, zaten o gün o mal varislerden şunun veya bunun olmuştur." (Buhârî, Zekat 11; Müslim, Zekat 92)

91 - عَنْ أَنَسٍ   أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ   أَخَذَ سَيْفًا يَوْمَ أُحُدٍ فَقَالَ : مَنْ يَأْخُذْ مِنِّي هَذَا ؟ فَبَسَطُوا أَيْدِيَهُمْ ، كُلُّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ يَقُولُ : أَنَا ، أَنَا . قَالَ : فَمَنْ يَأْخُذُهُ بِحَقِّهِ ؟ فَأَحْجَمَ الْقَوْمُ . فَقَالَ أَبُو دُجَانَةَ   : أَنَا أَخْذُهُ بِحَقِّهِ ، فَأَخْذُهُ فَفَلَقَ بِهِ هَامَ الْمُشْرِكِينَ .

91: Enes (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Uhud savaşında eline bir kılıç alıp: "Bunu benden kim almak ister?" diye sordu. Mücahitlerin her biri ellerini uzatıp ben ben diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Hakkını vermek şartıyla onu kim alır?" diye sorunca bu sefer herkes durakladı. Fakat Ebû Dücâne (Allah Ondan razı olsun): Hakkını vermek şartıyla ben alıyorum dedi. Aldı ve onunla müşriklerin kafalarını ikiye ayırdı.

92 - عَنْ الزُّبَيْرِ بْنِ عَدِيٍّ   قَالَ : أَتَيْنَا أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ   فَشَكَّوْنَا إِلَيْهِ مَا نَلَقَى مِنَ الْحَجَّاجِ . فَقَالَ : اصْبِرُوا فَإِنَّهُ لَا يَأْتِي زَمَانَ إِلَّا وَالَّذِي بَعْدَهُ شَرٌّ مِنْهُ حَتَّى تَلْقُوا رَبِّكُمْ . سَمِعْتُهُ مِنْ نَبِيِّكُمْ   .

92: Zübeyr ibn Adiyy (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Enes ibn Mâlik (Allah Ondan razı olsun)'e gittik ve Haccac'ın zulmünden şikayet ettik. Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: Rabbinize kavuşana kadar sabredin, zira her geçen gün geçmiş günden daha kötü olacaktır. Ben bunu Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'den duydum. (Buhârî, Fiten 6)

93 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ   أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ   قَالَ : بَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ سَبْعًا , هَلْ تَنْتَظِرُونَ إِلَّا فَقْرًا مُنْسِيًّا , أَوْ غِنًى مُطْغِيًّا , أَوْ مَرَضًا مُفْسِدًا , أَوْ هَرَمًا مُفْتِدًّا , أَوْ مَوْتًا مُجْهَرًا , أَوْ الدَّجَالَ فَشَرُّ غَائِبٍ يُنْتَظَرُ , أَوْ السَّاعَةَ فَالسَّاعَةُ أَذْهَى وَأَمْرًا .

93: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Yedi şey gelmezden önce iyi amellere koşup yarış ediniz: Herşeyi unutturan fakirlikten, azdırıp yoldan çıkararak zenginlikten, akıl ve beden dengesini bozan hastalıktan, saçma sapan konuşmaktan, ihtiyarlıktan, ansızın geliveren ölümden, gelmesi beklenen şeylerin en şerlisi Deccal’ın çıkmasından, en dehşetli ve acı olan kıyametin gelmesinden başka bir şey mi bekliyorsunuz?” (Tirmîzî, Zühd 3)

94 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ   أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ   قَالَ يَوْمَ خَيْبَرَ : لَأُعْطِينَ هَذِهِ الرَّأْيَةَ رَجُلًا يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ , يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ . قَالَ عُمَرُ   : مَا أَحْبَبْتُ الْإِمَارَةَ إِلَّا يَوْمَئِذٍ . فَتَسَاوَرَتْ لَهَا رَجَاءً أَنْ أُدْعَى لَهَا . فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ   عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ   فَأَعْطَاهُ إِيَّاهَا وَقَالَ : ائْمَشْ وَلَا تَلْتَفِتْ حَتَّى يَفْتَحَ اللَّهُ عَلَيْكَ . فَسَارَ عَلِيٌّ شَيْئًا ثُمَّ وَقَفَ وَلَمْ يَلْتَفِتْ . فَصَرَخَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ , عَلَى مَاذَا أَقَاتِلُ النَّاسَ؟ قَالَ : قَاتِلْهُمْ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ . وَأَنْ مُحَمَّدًا رَسُولَ اللَّهِ . فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ فَقَدْ مَنَعُوا مِنْكَ دِمَاءَهُمْ . وَأَمْوَالَهُمْ . إِلَّا بِحَقِّهَا وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ .

94: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den bize aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hayber savaşında şöyle buyurdu: “Bu sancağı Allah ve Rasûlünü seven ve Allah’ın Hayber’in fethini onun eliyle gerçekleştireceği bir kişiye vereceğim.” Ömer (Allah Ondan razı olsun) demiştir ki: O güne kadar emir olmayı hiç istememiştim. Ama bu iş için beni çağırmasını ümit ederek Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’e kendimi göstermeye çalıştım durdum. Fakat Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ali ibn Ebû Tâlib’i çağırdı ve sancağı O’na teslim ederek şöyle buyurdu: “Yürü, Allah sana fethi ihsan edinceye kadar... Başka birşey düşünme.” Hz. Ali derhal hareket etti, geriye dönmeksizin durdu ve: Ey Allah’ın elçisi onlarla hangi hususta savaşayım diye seslendi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de şöyle buyurdu: “Onlarla Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın Rasûlü olduğuna şahadet etmelerine kadar savaş. Eğer bunu yaparlarsa senden mallarını ve canlarını korumuş olurlar, dinin yasaklarını çiğnemedi doğan cezalar müstesna. O takdirde hesapları Allah’a aittir.” (Yani şer’î cezaları gerektirecek bir suç işlerlerse o suçun cezasını takdir etmek Allah’a ait olup, iç alemlerindeki

gizli niyetlerinden dolayı da cezalandırmak yine Allah'a aittir.) (Müslim, Fedâilü's Sahâbe 33)

BÖLÜM: 11

ALLAH'IN RIZASI ve CENNETİ KAZANMAK İÇİN GAYRET ETMEK

قال الله تعالى: ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ﴾

“Ama davamız uğrunda, üstün gayret göstererek cihad edenleri, elbette kendi yollarımıza erİştireceğiz. Şüphesiz Allah, iyilik ve güzelliğİ huy edinenlerle beraberdir.” (29 Ankebût 69)

قال الله تعالى: ﴿وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾

“Rabbine olan kulluğunu, ölüm sana gelip erişinceye kadar devam ettir.” (15 Hıcr 99)

قال الله تعالى: ﴿وَاذْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا﴾

“Ama hem gece hem gündüz Rabbinin adını an ve bütün varlığıyla kendini O'na ada.” (73 Müzzemmil 8)

قال الله تعالى: ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ﴾

“Artık kim zerre kadar iyilik yapmışsa, karşılığınİ görecek.” (99 Zilzâl 7)

قال الله تعالى: ﴿وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ وَأَعْظَمُ أَجْرًا وَاسْتَغْفِرُوا

اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

“Çünkü hayır olarak kendi nefsiniz adına ne hazırlarsanız onu Allah yanında daha kıymetli ve mükafatı daha büyük bulursunuz ve Allah'tan bağışlanmanızı dileyin. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan ve çok acıyandır.” (73 Müzzemmil 20)

قال الله تعالى: ﴿وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ﴾

“Ne iyilik yaparsanız, doğrusu Allah hepsini bilir.” (2 Bakara 273)

95 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : إِنْ اللَّهُ تَعَالَى قَالَ : مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ

بِالْحَرْبِ . وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ : وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ

حَتَّى أَحَبَّهُ ، فَإِذَا أَحَبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ ، وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ ، وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا ، وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا ، وَلَئِنْ سَأَلَنِي لِأَعْطِيَنَّه ، وَلَئِنْ اسْتَعَاذَنِي لِأُعِيدَنَّه .

95: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Allah'ü teâlâ şöyle buyurmuştur dedi: "Her kim samimi olarak farz ve nafile ibadetleriyle bana yaklaşan dostuma düşmanlık ederse, ben de ona karşı harp ilan ederim. Kulumu bana yaklaştıran şeylerin benim katımda en sevimli olanı farz kıldığım ibadetlerdir. Kulum nafile ibadetleriyle de devamlı bana yaklaşır da ben de onu severim. Onu sevdiğim vakit; onun işiten kulağı, gören gözü ve tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Bana sığınırsa onu korurum." (Buhârî, Rikâk 38)

96 - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِيمَا يَرُويهِ عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ : إِذَا تَقَرَّبَ الْعَبْدُ إِلَيَّ شَيْبًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا ، وَإِذَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا ، وَإِذَا أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرَوَلَةً .

96: Enes (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Allah'ü teâlâ şöyle buyurmuştur dedi: "Kulum bana bir karış yaklaştığı zaman, ben ona bir arşın yaklaşıyorum. O bana bir arşın yaklaşıncaya, ben ona bir kulaç yaklaşıyorum, o bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak varırım." (Buhârî, tevhîd 50)

97 - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : نِعْمَتَانِ مَغْبُورٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ : الصَّحَّةُ وَالْفَرَاغُ .

97: İbn Abbâs (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İki nimet vardır ki; insanların pek çoğu bu nimetleri kullanmakta aldanmışlardır: SIHHAT ve BOŞ VAKİT." (Buhârî, Rikâk 1)

98 - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقُومُ مِنَ اللَّيْلِ حَتَّى تَتَفَطَّرَ قَدَمَاهُ ، فَقُلْتُ لَهُ : لِمَ تَصْنَعُ هَذَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ، وَقَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ؟ قَالَ : أَفَلَا أَحِبُّ أَنْ أَكُونَ عَبْدًا شَكُورًا .

98: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geceleri ayakları şişinceye kadar namaz kılardı. Bir seferinde ben O'na: Niçin böyle yapıyorsun? Halbuki Allah senin geçmiş ve gelecek hatalarını bağışlamıştır dedim. Şöyle buyurdular: "Şükreden bir kul olmayı istemeyeyim mi?" (Müslim, Münâfikûn 81)

99 - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا دَخَلَ الْعَشْرَ أَحْيَا اللَّيْلَ. وَأَيَقَظَ أَهْلَهُ. وَجَدَّ وَشَدَّ الْمُنْتَزَرَ .

99: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'a şöyle demiştir: Ramazan ayının son on günü gelince Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geceleri ibadetle değerlendirir, aile fertlerini uyandırır, ibadet yapmaya teşvik eder, kendisini ibadete verir, kadınlardan uzak dururdu. (Müslim, İ'tikaf 7)

100 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ وَفِي كُلِّ خَيْرٍ أَحْرَصُ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ . وَأَسْتَعِنُ بِاللَّهِ وَلَا تَعْجِزُ . وَإِنْ أَصَابَكَ شَيْءٌ فَلَا تَقُلْ : لَوْ إِنِّي فَعَلْتُ كَانَ كَذَا وَكَذَا . وَلَكِنْ قُلْ : قَدَّرَ اللَّهُ . وَمَا شَاءَ فَعَلَ . فَإِنْ لَوْ تَفَتَّحَ عَمَلُ الشَّيْطَانِ .

100: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sağlam ve kuvvetli mü'min Allah katında zayıf mü'minden daha hayırlı ve sevimlidir. Bununla beraber her ikisinde de hayır vardır. Sen sana hayırlı olan şeyi elde etmeye çalış, Allah'tan yardım dile acizlik gösterme, başına bir şey gelirse şöyle yapsaydım böyle olurdu deme, fakat Allah'ın takdiridir bu de. O ne dilerse dilediğini yapar. Çünkü şöyle etseydim böyle olurdu deyip durmak şeytanı memnun edecek işlere ve şeytanın vesvesesine yol açar." (İbn i Mâce, Mukaddime 10)

101 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : حُجِبَتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ . وَحُجِبَتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ .

101: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Cehennem nefse hoş gelen şeylerle kuşatılıp örtülmüştür. Cennet ise zorluklar ve nefsin istemediği şeylerle çepeçevre sarılmıştır." (Buhârî, Rikâk 8; Müslim, Cennet 1)

102 - عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ حُدَيْفَةَ بْنِ الِيمانِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ . فَافْتَتَحَ الْبُقْرَةَ . فَقُلْتُ : يَرْكَعُ عِنْدَ الْمِائَةِ . ثُمَّ مَضَى . فَقُلْتُ : يُصَلِّي بِهَا فِي رَكْعَةٍ فَمَضَى فَقُلْتُ : يَرْكَعُ بِهَا ثُمَّ افْتَتَحَ النَّسَاءَ فَقَرَأَهَا ثُمَّ افْتَتَحَ آلَ عَمْرَانَ فَقَرَأَهَا يَقْرَأُ مُتْرَسِلًا إِذَا مَرَّ بِآيَةٍ فِيهَا تَسْبِيحٌ سَبَّحَ . وَإِذَا مَرَّ بِسُؤَالٍ سَأَلَ . وَإِذَا مَرَّ بِتَعْوِذٍ نَعَوَّذَ . ثُمَّ رَكَعَ فَجَعَلَ يَقُولُ : سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ . فَكَانَ رُكُوعُهُ نَحْوًا مِنْ قِيَامِهِ ثُمَّ قَالَ : سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ . ثُمَّ قَامَ قِيَامًا طَوِيلًا قَرِيبًا مِمَّا رَكَعَ . ثُمَّ سَجَدَ فَقَالَ : سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى . فَكَانَ سُجُودَهُ قَرِيبًا مِنْ قِيَامِهِ .

102: Ebû Abdullah Huzeyfe ibnü'l Yemân (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Bir gece Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in arkasında kıldığı nafile namaza uyararak namaz kıldım. Bakara sûresini

okumaya başladı, ben kendi kendime herhalde yüz ayet okuyunca secde eder dedim ama devam etti. Kendi kendime bu sûre ile rekâtı bitirecek dedim O yine devam etti. Bu sûreyi bitirip rükû' eder dedim rükû'ya varmadı. Nisâ sûresine başladı onu da okudu, sonra Âl-i İmrân sûresine başladı onu da okudu ağır ağır okuyor tesbih ayetleri gelince tesbih ediyor, dilek ayetleri gelince dilekte bulunuyor, sığınma ayetleri gelince de Allah'a sığınyordu. Sonra rükû'ya gitti. Sübhane rabbiyel azim= Yüce Rabbimi tüm noksanlardan tenzih ederim demeye başladı. Rükû'da duruşu aşağı yukarı ayakta durduğu kadar uzun oldu. Sonra Semiallahü limen hamideh rabbena lekel hamd= Allah kendisine hamedenin hamdini işitir. Hamd yalnızca sanadır ey Rabbimiz dedi ve kalktı. Rükû'daki durduğu kadar bir süre ayakta durdu, sonra secdeye vardı. Sübhane rabbiyel a'la= Yüce Rabbimi tüm noksanlardan tenzih ederim dedi, secdesini de aşağı yukarı ayakta durması kadar uzattı. (Müslim, Müsâfirîn 203)

103 - عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ لَيْلَةً فَأَطَالَ الْقِيَامَ حَتَّى هَمَمْتُ بِأَمْرٍ سَوْءٍ قِيلَ : وَمَا هَمَمْتَ بِهِ ؟ قَالَ : هَمَمْتُ أَنْ أَجْلِسَ وَأَدْعَهُ .

103: İbn Mes'ûd (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir gece Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in arkasında nafile namaz kılmuştım. Ayakta o kadar uzun durdu ki, az kalsın kötü birşey yapacaktım. Ne yapmayı düşündün? dediler. Peygamberi ayakta bırakıp oturmayı düşündüm dedi. (Buhârî, teheccüd 9)

104 - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ : يَتَّبِعُ الْمَيِّتَ ثَلَاثَةَ أَهْلُهُ . وَمَالُهُ . وَعَمَلُهُ فَيَرْجِعُ اثْنَانِ . وَيَبْقَى وَاحِدٌ : يَرْجِعُ أَهْلُهُ وَمَالُهُ . وَيَبْقَى عَمَلُهُ .

104: Enes (Allah Ondan razı olsun)'den Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “Ölüyü kabre kadar üç şey takib eder; çoluk çocuğu, malı ve ameli. Bunlardan ikisi geri döner, ameli ölüyle başbaşa kalır.” (Buhârî, Rikak 42).

105 - عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ ﷺ : الْجَنَّةُ أَقْرَبُ إِلَيَّ أَحَدِكُمْ مِنْ شِرَاكِ نَعْلِهِ . وَالنَّارُ مِثْلُ ذِكِّكَ .

105: İbn Mes'ûd (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Cennet size ayakkabınızın bağından daha yakındır. Cehennem de öyledir.” (Buhârî, Rikâk 29)

106 - عَنْ أَبِي فِرَاسٍ رَيْبَعَةَ بْنِ كَعْبِ الْأَسْلَمِيِّ خَادِمِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَمِنْ أَهْلِ الصُّفَّةِ ﷺ قَالَ : كُنْتُ أَبِيتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَتَيْهِ بِوَضُوئِهِ . وَحَاجَّتِهِ فَقَالَ : سَلْنِي ؟ فَقُلْتُ : أَسْأَلُكَ مُرَافَقَتَكَ فِي الْجَنَّةِ . فَقَالَ : أَوْ غَيْرَ ذَلِكَ ؟ قُلْتُ : هُوَ ذَاكَ . قَالَ : فَأَعِنِّي عَلَى نَفْسِكَ بِكَثْرَةِ السُّجُودِ .

106: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in hizmetçisi ehli suffeden olan Ebû Firâs Rabîa ibn Ka'b el Eslemî (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanında geceliyor, abdest suyunu veriyor, diğer ihtiyaçlarını karşılıyordum. Buna karşılık bir keresinde bana: “Dile benden ne dilersem” buyurdu. Ben de: Cennette seninle beraber olmayı isterim dedim. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de: “Başka birşey istemez misin?” buyurdu. Ben de isteğim sadece budur dedim. Bunun üzerine Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem): “Öyleyse çok namaz kılıp secde ederek bu isteğinin yerine gelmesi için bana yardımcı ol” buyurdular. (Müslim, Salât 226)

107 - عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ - وَيُقَالُ : أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ - ثَوْبَانَ ﷺ مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ عَلَيْكَ بِكَثْرَةِ السُّجُودِ فَإِنَّكَ لَنْ تَسْجُدَ لِلَّهِ سَجْدَةً إِلَّا رَفَعَكَ اللَّهُ بِهَا دَرَجَةً . وَحَطَّ عَنْكَ بِهَا خَطِيئَةً .

107: Ebû Abdurrahman da denilen Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in azad ettiği Ebû Abdullah'dan rivayet edildiğine göre: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken işittim demiştir: “Çok secde etmeye bak. Zira senin Allah için yaptığın her secde karşılığında Allah seni bir derece yükseltir ve bir günahını siler.” (Müslim, Salât 225)

108 - عَنْ أَبِي صَفْوَانَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُسْرِ الْأَسْلَمِيِّ ﷺ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : خَيْرُ النَّاسِ مَنْ طَالَ عَمْرُهُ وَحَسُنَ عَمَلُهُ .

108: Ebû Safvân Abdullah ibn Büsr el Eslemî (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İnsanların en hayırlısı ömrü uzun olup ameli güzel olandır.” (tirmîzî, Zühd 21)

109 - عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ : غَابَ عَمِّي أَنَسُ بْنُ النَّضْرِ ﷺ عَنْ قِتَالِ بَدْرٍ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ غِيبْتُ عَنْ أَوَّلِ قِتَالٍ قَاتَلْتَ الْمُشْرِكِينَ . لَئِنِ اللَّهُ أَشْهَدَنِي قِتَالَ الْمُشْرِكِينَ لَيَرِيَنَّ اللَّهُ مَا أَصْنَعُ . فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ أُحُدٍ انْكَشَفَ الْمُسْلِمُونَ . فَقَالَ : اللَّهُمَّ اعْتَدِرْ إِلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ هَؤُلَاءِ - يَعْنِي أَصْحَابَهُ - وَأَبْرَأُ إِلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ هَؤُلَاءِ - يَعْنِي الْمُشْرِكِينَ - ثُمَّ تَقَدَّمَ فَاسْتَقْبَلَهُ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ . فَقَالَ : يَا سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ الْجَنَّةُ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ . إِنِّي أَجِدُ رِيحَهَا مِنْ دُونِ أُحُدٍ . قَالَ سَعْدٌ : فَمَا اسْتَطَعْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا صَنَعْتُ ! قَالَ أَنَسٌ : فَوَجَدْنَا بِهِ بَضْعًا

وثمانين ضربةً بالسيفِ، أو طعنةً برمحٍ، أو رميةً بسهمٍ، ووَجَدْنَاهُ قَدْ قُتِلَ وَمَثَلَ بِهِ الْمُشْرِكُونَ فَمَا عَرَفَهُ أَحَدٌ إِلَّا أَخْتَهُ بِنَانَهُ قَالَ أَنَسٌ : كُنَّا نَرَى أَوْ نَظُنُّ أَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِيهِ وَفِي أَشْبَاهِهِ : ﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ﴾ إِلَى آخِرِهَا.

109: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Amcam Enes ibn Nadr (Allah Ondan razı olsun) Bedir savaşına katılmamıştı. Bundan dolayı: Ey Allah'ın Rasûl'ü müşriklerle yaptığın ilk savaşta bulunamadım. Eğer Allah beni müşriklerle yapılacak bir savaşta bulundurursa neler yapacağımı Allah elbette görecektir.

Sonra Uhud savaşında müslüman safları bozulunca arkadaşlarını kasederek: Ya Rabbi bunların yaptıklarından dolayı beni mazur görmeni dilerim dedi. Müşrikleri kasederek: Bunların yaptıklarından da uzak olduğumu sana arz ederim deyip ilerledi. Sa'd ibn Muâz ile karşılaştı ve: Ey Sa'd istediğim cennettir. Kâbe'nin Rabbine yemin ederim ki, cennetin kokusunu Uhudta buluyorum, dedi.

Sa'd olayı anlatırken: Ben O'nun yaptığını yapamadım ey Allah'ın Rasûl'ü dedi.

Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle devam etti: Amcamı şehid edilmiş olarak bulduk vücudunda seksenden fazla kılıç, süngü ve ok yarası vardı. Müşrikler tarafından burnu, kulakları kesilmek suretiyle müsle yapılmış vaziyette bulduk. Onu kimse tanıyamadı sadece kız kardeşi parmak uçlarından tanıdı. Enes (Allah Ondan razı olsun) dedi ki: Biz şu ayetin amcam ve benzerleri hakkında indiğini düşünmekteyiz. "Mü'minlerden öyle kimseler vardır ki, Allah'a verdikleri sözde durdular. Onlardan kimi adağını yerine getirdi ve şehid oldu, kimi de şehitliği beklemektedir. Verdikleri sözü münafıklar gibi değiştirmediler." (33 Ahzab 23) (Buhârî, Cihad 12; Müslim, İmâra 148)

110 - عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ عُقْبَةَ بْنِ عَمْرِو الْأَنْصَارِيِّ الْبَدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : لَمَّا نَزَلَتْ آيَةُ الصَّدَقَةِ كُنَّا نَحَامِلُ عَلَيَّ ظُهُورَنَا . فَجَاءَ رَجُلٌ فَتَصَدَّقَ بِشَيْءٍ كَثِيرٍ فَقَالُوا : مُرَاءٍ . وَجَاءَ رَجُلٌ آخَرَ فَتَصَدَّقَ بِصَاعٍ فَقَالُوا : إِنْ اللَّهُ لَغَنِيٌّ عَنْ صَاعٍ هَذَا ! فَنَزَلَتْ : ﴿الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ﴾

110: Ebû Mes'ûd Ukbe ibn Âmir el Ensârî el Bedrî (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Sadaka ayeti: "Bunun içindir ki, ey Peygamber! Bundan sonra artık onların mallarından zekat al ki; bununla onları günahlarından temizleyesin, onların sevaplarını artırıp, yüceltesin ve onlar için dua et; çünkü senin duan onlar için bir huzur vesilesi olacaktır; ve bütün bunların da üstünde bil ki; Allah her şeyin ve

herkesin özünü bilen, mutlak bilgi sahibi olarak olup biten herşeyi iştirmektedir.” (9 tevbe 103) ayeti inince biz sırtımızda yük taşıyıp hamallık yaparak sadaka vermeye başladık. Bir kimse gelip çokca sadaka verdi. Münafıklar: Gösteriş için veriyor dediler. Bir başka kişi gelip bir ölçek hurma verdi. Yine münafıklar: Allah’ın bunun bir ölçek hurmasına ihtiyacı yoktur dediler. Bunun üzerine 9 tevbe 79 ayeti indi: “Bu münafıklar, Allah (c.c.) yolunda hem vermekle yükümlü olduğundan fazlasını veren zengin mü’minlere, hem de mevcut güçlerinin elverdiği mütevâzi şeylerin dışında verecek şeyler bulamayan, fakir mü’minlere dil uzatıp, onlarla alay eden kimselerdir. Allah onların bu alay ve küçümsemelerini, geri çevirecek ve maskaraya çevirecektir onları. Nitekim onlar için pek çetin bir azap vardır.” (Buhârî, Zekat 10; Müslim, Zekat 72)

111 - عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ عَنْ أَبِي ذَرٍّ جُنْدَبِ بْنِ جُنَادَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فِيمَا يَرَوِي عَنِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنَّهُ قَالَ : يَا عِبَادِي إِنِّي حَرَمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا فَلَا تَظَالَمُوا . يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ ضَالٌّ إِلَّا مَنْ هَدَيْتُهُ . فَاسْتَهْدُونِي أَهْدِكُمْ . يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ جَائِعٌ إِلَّا مَنْ أَطْعَمْتُهُ . فَاسْتَطْعِمُونِي أَطْعِمَكُمْ . يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ عَارٍ إِلَّا مَنْ كَسَوْتُهُ . فَاسْتَكْسُونِي أَكْسُكُمْ . يَا عِبَادِي إِنَّكُمْ تُخْطِئُونَ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَأَنَا أَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا . فَاسْتَغْفِرُونِي أَغْفِرْ لَكُمْ . يَا عِبَادِي إِنَّكُمْ لَنْ تَبْلُغُوا ضُرِّي فَتَضُرُّونِي . وَلَنْ تَبْلُغُوا نَفْعِي فَتَنْفَعُونِي . يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوْلَكُمْ وَأَخْرَكُمْ . وَإِنْسَكُمْ وَجَنَّتُمْ . كَانُوا عَلَى أَنْتَقَى قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْكُمْ مَا زَادَ ذَلِكَ فِي مُلْكِي شَيْئًا . يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوْلَكُمْ وَأَخْرَكُمْ . وَإِنْسَكُمْ وَجَنَّتُمْ . كَانُوا عَلَى أَفْجَرِ قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْكُمْ مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِنْ مُلْكِي شَيْئًا . يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوْلَكُمْ وَأَخْرَكُمْ . وَإِنْسَكُمْ وَجَنَّتُمْ . كَانُوا قَامُوا فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ . فَسَأَلُونِي فَأَعْطَيْتُ كُلَّ إِنْسَانٍ مَسْأَلَتَهُ . مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِمَّا عِنْدِي إِلَّا كَمَا يَنْقُصُ الْمَخِيطُ إِذَا أُدْخِلَ الْبَحْرَ . يَا عِبَادِي إِنَّمَا هِيَ أَعْمَالُكُمْ أُحْصِيهَا لَكُمْ . ثُمَّ أُوفِّيَكُمْ بِهَا . فَمَنْ وَجَدَ خَيْرًا فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ . وَمَنْ وَجَدَ غَيْرَ ذَلِكَ فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ

111: Saîd ibn Abdü’l Azîz’in Rebîa ibn Yezîd’den Rebîa’nın Ebû İdrîs el Havlânî’den O’nun da Ebû Zerr Cündüb ibn Cünâde (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet et tiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Allah’tan rivayet ederek şöyle demiştir: “Ey kullarım zulmetmeyi kendime haram kıldığım gibi onu sizin aranızda da haram kıldım, artık birbirinize zulmetmeyiniz. Ey kullarım benim hidayet ettiklerim dışında hepiniz yolunuzu şaşırmissınız, o halde benden hidayet isteyin ki, sizi doğru yola ileteyim. Ey kullarım benim doyurduklarımın dışında hepiniz açsınız, benden yiyecek isteyin ki, sizi doyurmuş olayım. Ey kullarım benim giydirdiklerim dışında hepiniz çıplaksınız, benden giyecek isteyin ki, sizi giydireyim. Ey kullarım siz gece gündüz günah işliyorsunuz, ben ise günahları bağışlayanım,

benden af dileyin ki sizi bağışlayayım. Ey kullarım bana zarar vermek elinizden gelmez ki zarar verebilesiniz, bana fayda vermeye gücünüz yetmez ki beni faydalandırasınız. Ey kullarım sizden öncekiler ve sonrakiler bütün insanlar ve cinler içinizden Allah'tan en çok korunup sakınan bir adamın hali gibi en iyi hal üzere olsalar bu durum benim mülkümüne hiç birşey kazandırmaz. Ey kullarım sizden öncekiler ve sonrakiler bütün insanlar ve cinler içinizden en kötü bir adamın durumu gibi olsalar bu durum benim mülkümünden hiç birşey eksiltmez. Ey kullarım sizden öncekiler ve sonrakiler bütün insanlar ve cinler bir alanda toplansalar, sonra benden dilediklerini isteseler, ben de istediklerini versem, bu benim mülkümünden ancak iğnenin denize batırılıp çıkarıldığındaki eksilttiği kadar bir şey eksiltir. Ey kullarım işte sizin amelleriniz onları sizin için saklar sonra da karşılığını öderim. Artık kim hayırla karşılaşır, Allah'a hamdetsin kötülükle karşılaşan ise kendi nefsinin ayıplasin." (Müslim, Birr 55)

BÖLÜM: 12

ÖMRÜN SONLARINA DOĞRU İYİLİKLERİ ARTIRMAYA TEŞVİK

قال الله تعالى : ﴿ وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُم مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَن تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴾

Onlar cehennemde: "Rabbimiz, bizi buradan çıkar, önce yaptığımızın yerine iyi işler yapalım" diye feryat ederler. (O zaman onlara şöyle cevap verilir): "Size düşünmek isteyen herkesin düşünebileceği kadar uzun bir ömür vermedik mi? Ve üstelik size uyarıcı da gelmişti, öyleyse yaptığınız kötülüklerin meyvelerini şimdi tadın bakalım. Zalimler hiçbir yardımcı bulamayacaklardır." (35 Fâtır 37)

112 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : أَعْدَرَ اللَّهُ إِلَىٰ أَمْرٍ آخَرَ أَجَلَهُ حَتَّىٰ بَلَغَ سِتِّينَ سَنَةً .

112: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah altmış yıl ömür verdiği kişiye yapamadığı kulluk için mazeret beyan etmek isteyenlerin mazeretlerini red eder." (Buhârî, Rikâk 5)

113 - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : كَانَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يُدْخِلُنِي مَعَ أَشْيَاحِ بَدْرٍ فَكَانَ بَعْضُهُمْ وَجَدَ فِي نَفْسِهِ فَقَالَ : لِمَ يَدْخُلُ هَذَا مَعَنَا وَلَنَا أَبْنَاءُ مِثْلُهُ؟ فَقَالَ عُمَرُ : إِنَّهُ مِنْ حَيْثُ عَلِمْتُمْ! فَدَعَانِي ذَاتَ

يَوْمٍ فَأَدْخَلَنِي مَعَهُمْ. فَمَا رَأَيْتُ أَنَّهُ دَعَانِي يَوْمَئِذٍ إِلَّا لِيُرِيَهُمْ قَالَ : مَا تَقُولُونَ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى : ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ﴾ فَقَالَ بَعْضُهُمْ : أَمَرْنَا نَحْمَدُ اللَّهَ وَنَسْتَغْفِرُهُ إِذَا نَصَرْنَا وَفَتَحَ عَلَيْنَا. وَسَكَتَ بَعْضُهُمْ فَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا. فَقَالَ لِي : أَكِدَاكَ تَقُولُ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ ؟ فَقُلْتُ لَا. قَالَ : فَمَا تَقُولُ ؟ قُلْتُ : هُوَ أَجَلُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. أَعَلِمَهُ لَهُ قَالَ : ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ﴾ وَذَلِكَ عَلَامَةٌ أَجْلِكَ ﴿ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴾ فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : مَا أَعْلَمُ مِنْهَا إِلَّا مَا تَقُولُ .

113: İbn Abbâs (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Ömer (Allah Ondan razı olsun) Bedir harbine iştirak etmiş yaşlı sahabelerle beraber beni de istişare meclisine dahil etti. Bunlardan birisi kendi kendine içerledi ve Hz. Ömer'e: Bu çocuk neden bizimle beraber her meclise giriyor? Oysa bizim onun yaşında oğullarımız var dedi. Ömer (Allah Ondan razı olsun): Bildiğiniz bir sebepten dolayı diye cevap verdi. Sonunda günlerden bir gün Hz. Ömer beni çağırdı, onlarla beraber meclisine aldı, bana öyle geliyor ki; o gün beni onlara toplantılarda bulunmamın gerekliliğini ispat etmek istiyordu. Sahabilerin hepsine birden: "Allah'ın yardımı ve fethi geldiğinde" diye başlayan Nasr sûresi hakkında ne düşünüyorsunuz? diye sordu. Bir kısmı: Yardım görüp fetih gerçekleşince Allah'a hamd ve istiğfâr etmekle emrolunduk dedi. Kimi de hiç yorum yapmadı. Hz. Ömer bana hitaben: Ey İbn Abbâs sen de mi böyle düşünüyorsun? dedi. Ben: Hayır dedim. Peki ne diyorsun? diye sordu. Ben de: Bu sûre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in ecelinin kendisine bildirildiğini ifade etmektedir. "Allah'ın yardımı ve fethi sana gelince" ki bu senin ecelinin geldiğinin alametidir. "Rabbini hamd ile tesbih et ve bağışlanma dile. Çünkü O tevbeleri kabul edendir." Buyuruluyor dedim. Bunun üzerine Hz. Ömer: Ben de bu sûreden senin verdiğin anlamdan başka bir anlam bilmiyorum dedi. (Buhârî, Menâkıb 25)

114 - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : مَا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَلَاةً بَعْدَ أَنْ نَزَلَتْ عَلَيْهِ : ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ﴾ إِلَّا يَقُولُ فِيهَا : سُبْحَانَكَ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي . وَفِي رِوَايَةٍ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ فِي رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ : سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي . يَتَأَوَّلُ الْقُرْآنَ. مَعْنَى يَتَأَوَّلُ الْقُرْآنَ أَي يَعْمَلُ مَا أَمَرَ بِهِ فِي الْقُرْآنِ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ . وَفِي رِوَايَةٍ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ : سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ. أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ. قَالَتْ عَائِشَةُ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا هَذِهِ الْكَلِمَاتُ الَّتِي أَرَاكَ أَحَدَثْتَهَا تَقُولُهَا ؟ قَالَ : جُعِلَتْ لِي عَلَامَةٌ فِي أُمَّتِي إِذَا رَأَيْتَهَا قُلْتُهَا ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ﴾ إِلَى آخِرِ السُّورَةِ . وَفِي رِوَايَةٍ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُكْثِرُ مِنْ قَوْلِ : سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ. أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ. قَالَتْ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَاكَ تُكْثِرُ مِنْ قَوْلِ : سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ.

أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ؛ فَقَالَ: أَخْبَرَنِي رَبِّي أَنِّي سَأَرَى عَلَامَةً فِي أُمَّتِي فَإِذَا رَأَيْتُهَا أَكْثَرْتُ مِنْ قَوْلِ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَيَحْمَدُهُ. أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ. فَقَدْ رَأَيْتُهَا: ﴿ إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ﴾ فَفُتِحَتْ مَكَّةَ. ﴿ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا فَسَبَّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴾.

114: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: “Allah’ın yardımını erişip fetih gerçekleşince” ayeti indikten sonra Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kıldığı her namazın rüku’ ve secdelerinde: “Ey Rabbimiz seni tüm noksanlardan tenzih eder, sana hamdederim beni bağışla” derdi. (Buhârî, Ezan 123; Müslim, Salât 219)

Yine Buhârî ve Müslim’in Aişe (Allah Ondan razı olsun)dan bir rivayeti şöyledir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rüku’ ve secdelerde: “Allah’ım seni noksanlardan tenzih eder, sana hamdederiz, bizi bağışla” bunu çok tekrarlamaya başladı. Kuranda emredilenleri yapardı. (Buhârî, Ezan 139; Müslim, Salât 217)

Müslim’in değişik bir rivayetinde şöyle denilmektedir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından önce “Allah’ım seni noksanlardan tenzih ederiz, Allah’ım sana hamdederiz, bağışlamanı diler, tevbe ederim” duasını sık sık tekrar ederdi. (Müslim, Salât 218)

Hız. Aişe (Allah Ondan razı olsun) diyor ki: Ey Allah’ın Rasûlü görüyorum ki yeni bir takım kelimelerle Allah’a dua ediyorsun, bunlar nedir? dedim. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de: “Ümmetim ve benim için bir işaret tesbit ve tayin edilmiştir. Onu gördüğüm zaman bu kelimeleri söylemem emredilmiştir. Bu da Nasr sûresidir” buyurdu.

Yine Müslim’in değişik bir rivayetinde şöyle geçer: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah’ım sana hamd eder ve seni noksanlardan tenzih ederiz, bağışlanma diler, tevbe ederim” sözlerini sık sık söyler olmuştu. Hız. Aişe: Bu sözleri çok sık söylüyorsun deyince Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Rabbim ümmetim içinde bir alamet göreceğimi bildirdi. Onu gördüğümden bu yana Sübhanallahi ve bihamdihi estağfirullahe ve etûbü ileyh sözünü çok söyleim dedi., Ben o alameti Mekke’nin fethine işaret eden “Allah’ın yardımını ulaşıp fetih gerçekleşince ve insanların gurup gurup Allah’ın dinine girdiklerini gördüğünde Rabbini Hamd ile tesbih et ve O’ndan bağışlanma dile. Çünkü Allah tevbeleri çok kabul edendir.” Meâlindeki Nasr sûresinde gördüm buyurdu. (Müslim, Salât 220)

115 - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: إِنْ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ تَابَعَ الْوَحْيَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَبْلَ وَفَاتِهِ. حَتَّى تُوفِيَ أَكْثَرَ مَا كَانَ الْوَحْيُ عَلَيْهِ .

115: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Allah vahyi Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in vefatından önceye kadar indirdi.. Öyle ki; vahyin çok geldiği bir anda Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat etti. (Buhârî, Fedâil 1; Müslim, tefsir 2)

116 - عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ ﷺ : يُبْعَثُ كُلُّ عَبْدٍ عَلَى مَا مَاتَ عَلَيْهِ .

116: Câbir ibn Abdillah (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Her kul ölmeden önceki hali üzere diriltilir.” (Müslim, Cennet 83)

BÖLÜM: 13

HAYIR YOLLARININ ÇOK OLUŞU

قال الله تعالى : ﴿ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴾

“Siz her ne iyilik yaparsanız, mutlaka Allah onu çok iyi bilir.” (2 Bakara 215)

قال الله تعالى : ﴿ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ ﴾

“Her ne iyilik yaparsanız, Allah onun farkındadır.” (2 Bakara 197)

قال الله تعالى : ﴿ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴾

“Artık kim zerre kadar iyilik yapmışsa, karşılığını görecek.” (99 Zilzâl 7)

قال الله تعالى : ﴿ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ ﴾

“Her kim doğru dürüst iyi işler işlerse, kendi faydasınadır.” (45 Câsiye 15)

117 - عَنْ أَبِي ذَرٍّ جُنْدَبِ بْنِ جُنَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ : الْإِيمَانُ

بِاللَّهِ وَالْجِهَادُ فِي سَبِيلِهِ. قُلْتُ : أَيُّ الرِّقَابِ أَفْضَلُ؟ قَالَ : أَنْفُسُهَا عِنْدَ أَهْلِهَا وَأَكْثَرُهَا ثَمَنًا. قُلْتُ : فَإِنْ لَمْ أَفْعَلْ؟ قَالَ : تَعِينُ صَانِعًا أَوْ تَصْنَعُ لِأَخْرَقٍ. قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ ضَعُفْتُ عَنْ بَعْضِ الْعَمَلِ؟ قَالَ : تَكْفُ شَرِّكَ عَنِ النَّاسِ فَإِنَّهَا صَدَقَةٌ مِنْكَ عَلَى نَفْسِكَ.

117: Ebû Zerr Cündüb ibn Cünâde (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ey Allah'ın Rasûlü hangi amel daha üstündür? dedim. “Allah'a iman ve Allah yolunda cihaddır” buyurdu. Bu sefer ben: Hangi esir ve köleyi hürriyetine kavuşturmak daha faziletlidir? dedim.

“Sahipleri yanında en kıymetli ve değeri yüksek olanı” buyurdu. Cihadı ve köle azadını yapamaz isem dedim. “İş bilene yardım edersin, iş bilmeyenin işini yaparsın” buyurdu. Ey Allah’ın Rasûlü bunların hiçbirini yapamaz isem dedim. “İnsanlara zarar vermekten sakınırsın bu da kendi şahsına verdiği bir sadakadır” buyurdu. (Buhârî, İtk 2; Müslim, İman 136)

118 - عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : يُصْبِحُ عَلَى كُلِّ سَلَامَةٍ مِنْ أَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ ، فَكُلُّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةٌ ، وَكُلُّ تَحْمِيدَةٍ صَدَقَةٌ ، وَكُلُّ تَهْلِيلَةٍ صَدَقَةٌ ، وَكُلُّ تَكْبِيرَةٍ صَدَقَةٌ ، وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ صَدَقَةٌ ، وَنَهْيٌ عَنِ الْمُنْكَرِ صَدَقَةٌ ، وَيُجْزَى مِنْ ذَلِكَ رَكْعَتَانِ يَرْكَعُهُمَا مِنَ الضُّحَى .

118: Ebû Zerr (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Herbirinizin herbir eklemi için bir sadaka gerekir. Öyle ise her sübahnallah demek bir sadakadır. Her elhamdülillah demek bir sadakadır. Her lâ ilâhe illallah demek sadakadır, her Allahüekber demek sadakadır, iyiliği tavsiye etmek sadakadır, kötülükten sakındırmak sadakadır, bir kimsenin kuşluk vakti kılacağı iki rekat kuşluk namazı da bunların yerine geçer.” (Müslim, Müsâfirîn 84)

119 - عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : عُرِضَتْ عَلَيَّ أَعْمَالُ أُمَّتِي حَسَنُهَا وَسَيِّئُهَا ، فَوَجَدْتُ فِي مَحَاسِنِ أَعْمَالِهَا الْأَذَى يَمَاطُ عَنِ الطَّرِيقِ ، وَوَجَدْتُ فِي مَسَاوِي أَعْمَالِهَا النُّجَاعَةَ تَكُونُ فِي الْمَسْجِدِ لَا تُدْفَنُ .

119: Ebû Zerr (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Ümmetimin iyi, kötü tüm amelleri bana arzolundu, iyi işlerinin içinde gelip geçenlere eziyet veren şeylerin yollardan kaldırılması da vardı. Sümük ve balgamla Mescitlerin kirletilmesi ve o haliyle bırakılması da çirkin ameller arasında idi.” (Müslim, Mesâcid 57)

120 - عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ نَاسًا قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ دَهَبَ أَهْلُ الدُّثُورِ بِالْأَجُورِ يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّي وَيُصُومُونَ كَمَا نُصُومُ ، وَيَتَصَدَّقُونَ بِفُضُولِ أَمْوَالِهِمْ قَالَ : أَوْ لَيْسَ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ مَا تَصَدَّقُونَ بِهِ : أَنْ يَكُلَّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةٌ ، وَكُلُّ تَكْبِيرَةٍ صَدَقَةٌ ، وَكُلُّ تَحْمِيدَةٍ صَدَقَةٌ ، وَكُلُّ تَهْلِيلَةٍ صَدَقَةٌ ، وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ صَدَقَةٌ ، وَنَهْيٌ عَنِ الْمُنْكَرِ صَدَقَةٌ ، وَفِي بَضْعِ أَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ ، قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيَأْتِي أَحَدُنَا شَهْوَتُهُ ، وَيَكُونُ لَهُ فِيهَا أَجْرٌ؟ قَالَ : أَرَأَيْتُمْ لَوْ وَضَعَهَا فِي حَرَامٍ أَكَانَ عَلَيْهِ وَزْرٌ؟ فَكَذَلِكَ إِذَا وَضَعَهَا فِي الْحَلَالِ كَانَ لَهُ أَجْرٌ .

120: Ebû Zerr (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre bazı insanlar: Ey Allah’ın Rasûlü zenginler tüm sevapları alıp götürüyorlar, çünkü onlarda bizler gibi namaz kılıyor, oruç tutuyor, ayrıca zenginliklerinden dolayı sadaka da veriyorlar dediler. Rasûlullah

(sallallahu aleyhi vesellem): “Allah sizlere sadaka verme ve bu yönde sevap kazanma imkanı vermedi mi sanıyorsunuz?”

Her sübhanallah demek bir sadakadır,

her Allahüekber demek bir sadakadır,

her elhamdülillah demek bir sadakadır,

her lâ ilâhe illallah demek bir sadakadır, iyiliği emretmek sadaka, kötülükten sakındırmak sadakadır. Hatta her birinizin hanımıyla birlikte yatması sadakadır” buyurdu. Bunun üzerine sahâbîler: Ey Allah’ın Rasûlü hanımımızla şehvetimizi tatmin etmekle bize sevap mı var? dediler. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Kişi bu istek ve ihtiyacını haram yoldan giderseydi, günah olmayacak mıydı? Helal yoldan gidermesinde de elbette sevap vardır” buyurdular. (Müslim, Zekat 53)

121 - عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ : لَا تَحْقِرَنَّ مِنَ الْمَعْرُوفِ شَيْئًا وَلَوْ أَنْ تَلْقَى أَخَاكَ

بِوَجْهِ طَلِيقٍ .

121: Ebû Zerr (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bana şöyle dedi: “Kardeşini güler yüzle karşılamaktan ibaret bile olsa hiçbir iyiliği küçük görme!” (Müslim, Birr 144)

122/6 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : كُلُّ سُلَامَى مِنَ النَّاسِ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ . كُلَّ يَوْمٍ

تَطْلُعُ فِيهِ الشَّمْسُ تَعْدِلُ بَيْنَ الْاِثْنَيْنِ صَدَقَةً . وَتُعِينُ الرَّجُلَ فِي دَابَّتِهِ فَتَحْمِلُهُ عَلَيْهَا أَوْ تَرْفَعُ لَهُ عَلَيْهَا مَتَاعَهُ صَدَقَةً . وَالْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ . وَيَكُلُّ خَطْوَةَ تَمْشِيهَا إِلَى الصَّلَاةِ صَدَقَةٌ . وَتُعْمِطُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ .

وَفِي رِوَايَةٍ : عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : إِنَّهُ خُلِقَ كُلُّ إِنْسَانٍ مِنْ بَنِي آدَمَ عَلَى

سِتِّينَ وَثَلَاثِ مِائَةِ مَفْصِلٍ . فَمَنْ كَبَّرَ اللَّهَ . وَحَمِدَ اللَّهَ . وَهَلَّلَ اللَّهَ . وَسَبَّحَ اللَّهَ . وَاسْتَغْفَرَ اللَّهَ . وَعَزَلَ حَجْرًا عَنْ طَرِيقِ النَّاسِ أَوْ شَوْكَةً أَوْ عَظْمًا عَنْ طَرِيقِ النَّاسِ . أَوْ أَمَرَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ نَهَى عَنْ مُنْكَرٍ . عَدَدَ السِّتِّينَ وَالثَّلَاثِمِائَةِ . فَإِنَّهُ يَمْشِي يَوْمَئِذٍ وَقَدْ زَحَّحَ نَفْسَهُ عَنِ النَّارِ .

122: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular: “İnsanın her bir eklemi için güneşin her çıkış gününde bir sadaka gerekir. İki kişi arasında adâletle İki kişinin arasını bulmak bir sadakadır. Bir kimsenin bineğine binmesine yardımcı olmak veya yükünün binitine yüklenmesine yardımcı olmak da bir sadakadır. Güzel söz söylemek de bir sadakadır. Namaza giderken attığın her adım da bir sadakadır. Gelip

geçenleri rahatsız eden şeyleri yoldan alıp atmakta bir sadakadır.”
(Buhari, Sulh 11, Müslim, Zekat 56)

Hız, Aişe (Allah Ondan razı olsun)’nın değişik bir rivayetinde şöyle denmiştir: “Her insan üçyüzaltmış eklem üzere yaratılmıştır. Şu halde bir kimse: Allahüekber derse elhamdülillah derse lâ ilâhe illallah derse sübhanallah derse, Allah’tan bağışlanma dilerse, insanların yollarından eziyet veren taş, diken, kemik gibi şeyleri kaldırırsa, iyi olan şeyleri emreder, kötülüklerden sakındırırsa, bunların hepsi de üçyüzaltmış bulursa o gün cehennem ateşinden uzaklaşmış olarak akşamı eder.”
(Müslim, Zekat 54)

123 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : مَنْ غَدَا إِلَى الْمَسْجِدِ أَوْ رَاحَ . أَعَدَّ اللَّهُ لَهُ فِي الْجَنَّةِ نُزُلًا كَلِمًا غَدَا أَوْ رَاحَ .

123: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Her kimse namaz için camiye gidip gelirse Allah onun her geliş ve gidişinde onun için cennette bir sofraya hazırlar.” (Buhârî, Ezan 37; Müslim, Mesâcid 285)

124 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : يَا نِسَاءَ الْمُسْلِمَاتِ لَا تَحْقِرَنَّ جَارَةَ بَجَارَتِهَا وَلَوْ فَرَسَنَ شَاةٍ .

124: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Ey müslüman hanımlar hiçbir komşu kadın komşusunun verdiği koyun paçası bile olsa yaptığı iyiliği almamazlık yapmayın ve küçümsemesin.”
(Buhârî, Hîbe 1; Müslim, Zekat 90)

125 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : الْإِيمَانُ بَضْعٌ وَسَبْعُونَ . أَوْ بَضْعٌ وَسِتُّونَ شُعْبَةً فَأَفْضَلُهَا قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ . وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ . وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ .

125: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)’den aktarıldığına göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İman yetmiş yahut altmış bu kadar şubedir. En yükseği لا إله إلا الله = Allah’tan başka ibadet edilecek sözü dinlenecek gerçek ilah yoktur sözüdür. En aşağısı ise eziyet verecek şeyleri yollardan kaldırmaktır, utanmak da imanın bir parçasıdır.” (Buhârî, İman 3; Müslim, İman 58)

126 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ : بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ إِشْتَدَّ عَلَيْهِ الْعَطَشُ . فَوَجَدَ بَيْتًا فِيهَا فَشَرِبَ . ثُمَّ خَرَجَ فَإِذَا كَلْبٌ يَلْهَثُ يَأْكُلُ التُّرَى مِنَ الْعَطَشِ . فَقَالَ : الرَّجُلُ لَقَدْ بَلَغَ هَذَا الْكَلْبَ مِنَ الْعَطَشِ مِثْلَ الَّذِي كَانَ قَدْ بَلَغَ مِنِّي . فَنَزَلَ الْبَيْتَ فَمَلَأَ خُفَّهُ مَاءً ثُمَّ أَمْسَكَهُ بِيَدِهِ . حَتَّى رَقِيَ

فَسَقَى الْكَلْبَ فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ، فَغَضَرَ لَهُ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَإِن لَنَا فِي الْبَهَائِمِ أَجْرًا فَقَالَ: فِي كُلِّ كَبِدٍ رَطْبَةٌ أَجْرٌ.

وَفِي رِوَايَةٍ: بَيْنَمَا كَلْبٌ يُطِيفُ بِرَكِيَّةٍ قَدْ كَادَ يَفْتُلُهُ الْعَطَشُ إِذْ رَأَتْهُ بَغِيٌّ مِنْ بَغَايَا بَنِي إِسْرَائِيلَ، فَفَزَعَتْ مُوقَهَا فَاسْتَقَتْ لَهُ بِهِ، فَسَقَتْهُ فَغَضَرَ لَهَا بِهِ.

126: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Vaktiyle bir adam yolda giderken çok susadı, nihayet bir kuyu bulup oraya indi, su içip çıktı, bir de ne görsün bir köpek dilini çıkarmış soluyor ve susuzluktan nemli toprağı yalıyordu. Adama kendi kendine bu köpek te tıpkı benim gibi susamış dedi ve hemen kuyuya indi, mestini su ile doldurdu ve mesti ağzına alarak kuyudan çıktı, köpeği suladı. Bundan dolayı Allah o kimseye teşekkür etti (razı oldu) ve onu bağışladı.” Sahabîler: Ey Allah'ın Rasûlü bizim için hayvanlardan dolayı sevap var mıdır? dediler. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: “ (Evet! kendisinde hayat eseri olan canlının) her yaş ciğer (i sulayan için) de mükafaat vardır, buyurdular.

Bir başka rivayette: “Allah ona teşekkür etti (ondan memnun oldu) ve onu bağışlayıp cennetine koydu” denilmektedir.

Bir diğer rivayette ise şöyle buyurulmaktadır: “Susuzluktan ölmek üzere olan bir köpek bir kuyunun etrafında dolaşp duruyordu. İsrailoğullarından ahlaksız bir kadın onu gördü hemen çizmesini çıkardı, köpek için kuyudan su çekerek onu suladı, bu sebeble o kadın bağışlandı.” (Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, Selam 155)

127 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: لَقَدْ رَأَيْتُ رَجُلًا يَتَّقِلُبُ فِي الْجَنَّةِ فِي شَجَرَةٍ قَطَعَهَا مِنْ ظَهْرِ الطَّرِيقِ كَانَتْ تُؤْذِي الْمُسْلِمِينَ. وَفِي رِوَايَةٍ: مَرَّ رَجُلٌ بِغُصْنِ شَجَرَةٍ عَلَى ظَهْرِ طَرِيقٍ فَقَالَ: وَاللَّهِ لِأَنْحِيَنَّ هَذَا عَنِ الْمُسْلِمِينَ لَا يُؤْذِيهِمْ، فَأَدْخَلَ الْجَنَّةَ. وَفِي رِوَايَةٍ: بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ وَجَدَ غُصْنَ شَوْكٍ عَلَى الطَّرِيقِ، فَأَخْرَهُ فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ، فَغَضَرَ لَهُ.

127: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Müslümanları rahatsız eden yol üzerindeki bir ağacı kesen bir kişiyi cennet nimetleri içinde yüzer gördüm.” (Müslim, Birr 129) Başka bir rivayette ise şöyle buyurulur: “Adamın biri yol üzerinde bir ağaç dalı gördü ve Allah'a yemin ederim ki; bunu müslümanları rahatsız etmemesi için buradan kaldıracam dedi ve o ağacı kaldırdı, bu yüzden cennetlik oldu.” (Müslim, Birr 128) Başka bir rivayette de şöyle denilir:

“Bir adam yolda yürürken yol üzerinde bir diken dalı buldu ve insanlara eziyet vermesin diye onu yoldan uzaklaştırdı. Bu yüzden Allah ona teşekkür etti (ondan memnun oldu) ve onu bağışladı.” (Buhârî, Ezan 32; Müslim, Birr 127)

128 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ التَّوَضُّؤَ، ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ، فَاسْتَمَعَ وَأَنْصَتَ، غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ وَزِيَادَةُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ وَمَنْ مَسَّ الْحَصَى فَقَدْ لَغَا .

128: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir kimse güzelce abdest alır, cum’aya gelir, hutbeyi ses çıkarmadan dinlerse; iki cum’a arası ve üç gün de fazlasıyla günahları bağışlanır. Her kim de cum’a hutbesi esnasında çakıl taşları (tesbih, anahtarlık) gibi şeylerle meşgul olursa boş işle uğraşmış ve cum’anın sevabını boşa götürmüş olur.” (Müslim, Cum’a 27) .

129 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : إِذَا تَوَضَّأَ الْعَبْدُ الْمُسْلِمُ، أَوْ الْمُؤْمِنُ فَغَسَلَ وَجْهَهُ خَرَجَ مِنْ وَجْهِهِ كُلُّ خَطِيئَةٍ نَظَرَ إِلَيْهَا بِعَيْنَيْهِ مَعَ الْمَاءِ، أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ، فَإِذَا غَسَلَ يَدَيْهِ خَرَجَ مِنْ يَدَيْهِ كُلُّ خَطِيئَةٍ كَانَتْ بَطَشَتْهَا يَدَاهُ مَعَ الْمَاءِ، أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ، فَإِذَا غَسَلَ رِجْلَيْهِ خَرَجَتْ كُلُّ خَطِيئَةٍ مَسَّتْهَا رِجْلَاهُ مَعَ الْمَاءِ، أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ حَتَّى يَخْرُجَ نَقِيًّا مِنَ الذُّنُوبِ .

129: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Bir müslüman veya mü’min kul abdest alırken yüzünü yıkadığı sırada gözleriyle işlediği günahlar abdest suyu veya suyunun son damlasıyla dökülür gider, ellerini yıkadığında elleriyle işlediği günahlar abdest suyu veya suyunun son damlasıyla dökülür, öyle ki; kişi eliyle işlediği tüm günahlarından arınır ve tertemiz olur, ayaklarını yıkadığı esnada da ayaklarıyla işlediği günahları abdest suyu veya suyunun son damlasıyla çıkar gider böylece müslüman günahlarından tamamıyla temizlenmiş olur.” (Müslim, tahâra 32)

130 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ : الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ، وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ، وَرَمَضَانَ إِلَى رَمَضَانَ مَكْفُرَاتٌ لِمَا بَيْنَهُنَّ إِذَا اجْتَنِبْتَ الْكَبَائِرُ .

130: Ebû Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Büyük günahlardan kaçınıldığı takdirde günlük beş vakit namaz, iki cum’a ve iki ramazan aralarında işlenecek küçük günahlara keffarettir.” (Müslim, tahâra 16)

131 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَلَا أُدَلُّكُمْ عَلَى مَا يَمْحُو اللَّهُ بِهِ الْخَطَايَا وَيَرْفَعُ بِهِ الدَّرَجَاتِ . قَالُوا : بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ : إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ عَلَى الْمَكَارِهِ وَكَثْرَةُ الْخُطَا إِلَى الْمَسَاجِدِ . وَانْتِظَارُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَذَلِكُمْ الرِّيَاطُ .

131: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Allah’ın günahları ve dereceleri yükseltmesine sebep olacak iyilik ve hayırları size açıklayayım mı? Diye sordu. Sahabiler ise evet açıkla dediler. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Güç ve zor zamanlarda(aşırı soğuk veya sıcak havalarda soğuk veya sıcak suyla) bile olsa abdesti tam ve mükemmel almak, mescidlere gidişte adımları çoğaltmak, namazdan sonra ikinci bir namazı beklemek. işte bağlanmanız gereken, rağbet etmeniz gereken şeyler bunlardır ,” (Müslim, taharet 41)

132 - عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ صَلَّى الْبُرْدَيْنِ دَخَلَ الْجَنَّةَ .

132: Ebu Musa el-Eş’ari (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kim ki iki serinlik zamana rastlayan sabah ve ikinci namazlarını kılsa cennete girer.” (Buhari Mevakit-us Salat 26, Müslim, Mesacid 215)

133 - عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : إِذَا مَرِضَ الْعَبْدُ أَوْ سَافَرَ كَتَبَ لَهُ مِثْلُ مَا كَانَ يَعْمَلُ مُقِيمًا صَحِيحًا .

133: Yine Ebu Musa el-Eş’ari (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir kimse hastalanır veya yola çıkarsa evinde olduğu ve sıhhatli olduğu zamanlarında yapmakta olduğu nafile ibadetlerinin sevabı gibi kendisine sevap yazılır.” (Buhari Cihad 134)

134 - عَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ .

134: Cabir ibn-i Abdullah (Allah Ondan razı olsun)'den rivayete göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Dine dayalı her güzel iş sadaka sevabı kazandırır.” (Buhari Edeb 33)

135 - عَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا إِلَّا كَانَ مَا أَكَلَ مِنْهُ لَهُ صَدَقَةٌ . وَمَا سُرِقَ مِنْهُ لَهُ صَدَقَةٌ . وَلَا يَرْزُقُهُ أَحَدٌ إِلَّا كَانَ لَهُ صَدَقَةٌ . وَفِي رِوَايَةٍ : فَلَا يَغْرِسُ الْمُسْلِمُ غَرْسًا . فَيَأْكُلُ مِنْهُ إِنْسَانٌ وَلَا دَابَّةٌ وَلَا طَيْرٌ إِلَّا كَانَ لَهُ صَدَقَةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ . وَفِي رِوَايَةٍ : لَا يَغْرِسُ مُسْلِمٌ غَرْسًا . وَلَا يَزْرَعُ زَرْعًا . فَيَأْكُلُ مِنْهُ إِنْسَانٌ وَلَا دَابَّةٌ وَلَا شَيْءٌ إِلَّا كَانَتْ لَهُ صَدَقَةٌ .

135: Cabir ibn-i Abdullah (Allah Ondan razı olsun)'den rivayete göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Herhangi

bir müslümanın diktiği ağaçtan yenen çalınan ve eksiltelen her şey o ağacı diken için sadakadır.” (Müslim Müsakat 7)

* Müslim’in diğer bir rivayeti şöyledir: “Müslüman bir kişi bir ağaç diker de ondan insan, hayvan veya kuş yerse bu yenen şey kıyamete kadar o kimseye sadakadır.” (Müslim Müsakat 10)

* Yine Müslim’in bir rivayeti şöyledir: “Bir Müslümanın diktiği ağaçtan veya ektiği ekinden insanın hayvanın ve kuşların yedikleri şeyler o müslüman için sadaka olur.” (Müslim Müsakat 9)

136 - عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : أَرَادَ بَنُو سَلَمَةَ أَنْ يَنْتَقِلُوا قُرْبَ الْمَسْجِدِ ، فَبَلَغَ ذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لَهُمْ : " إِنَّهُ قَدْ بَلَغَنِي إِنَّكُمْ تُرِيدُونَ أَنْ تَنْتَقِلُوا قُرْبَ الْمَسْجِدِ ؟ " فَقَالُوا : نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قَدْ أَرَدْنَا ذَلِكَ . فَقَالَ : " بَنِي سَلَمَةَ دِيَارُكُمْ تُكْتَبُ آثَارُكُمْ ، دِيَارُكُمْ تُكْتَبُ آثَارُكُمْ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ . وَفِي رِوَايَةٍ : " إِنْ يَكُلُّ حُطُوبَ دَرَجَةٍ .

136: Cabir ibn-i Abdullah (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Selime oğulları Mescidi Nebevi'nin yakınına taşınmak istediler. Durum Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e ulaştınca:

-Camiye yakın bir yere taşınmak istiyormuşsunuz öylemi? Diye sordu.

-Evet ey Allah'ın Rasulu! Buna niyet ettik, dediler. Bunun üzerine peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Selime oğulları! Yerinizde kalın ki adımlarınızın fazlalığından sevap yazılsın. Yerinizde kalın ki adımlarınızın fazlalığından fazla sevap yazılsın.” (Müslim Mesacid 280)

* Müslim’in değişik rivayetinde : “Her adım karşılığında size bir derece vardır.” Buyurulmuştur. (Müslim Mesacid 279)

137 - عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : كَانَ رَجُلٌ لَا أَعْلَمُ رَجُلًا أَبْعَدَ مِنَ الْمَسْجِدِ مِنْهُ ، لَا تُخَطِّئُهُ صَلَاةٌ فَقِيلَ لَهُ : أَوْ قُلْتَ لَهُ : لَوْ اشْتَرَيْتَ حِمَارًا تَرَكَبُهُ فِي الظَّلْمَاءِ ؟ وَفِي الرَّمْضَاءِ ؟ قَالَ : مَا يَسْرُنِي أَنْ مَنَزَلِي إِلَى جَنْبِ الْمَسْجِدِ . إِنِّي أُرِيدُ أَنْ يُكْتَبَ لِي مِمَّشَايَ إِلَى الْمَسْجِدِ وَرُجُوعِي إِذَا رَجَعْتُ إِلَى أَهْلِي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : قَدْ جَمَعَ اللَّهُ لَكَ ذَلِكَ كُلَّهُ . رَوَاهُ مُسْلِمٌ . وَفِي رِوَايَةٍ " إِنْ لَكَ مَا احْتَسَبْتَ "

137: Ebu'l Munzir Ubey İbn-i Ka'b (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir adam vardı ki, Evi camiye ondan daha uzak bir kimseyi bilmiyorum. Bu kimse cemaati hiç bırakmazdı. Kendisine denildi ki veya ben kendisine söyledim : Bir merkep satın alsan da karanlık ve aşırı sıcakta binsen olmaz mı? O'da şöyle cevap verdi: Evimin mescidin yanında olmasını arzu etmem. Çünkü ben mescide gidişimde ve aileme geri gelişlerimde adımlarıma sevabın yazılmasını istiyorum. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'de o kimseye: “Bunların

hepsinin sevabını Allah, senin için derleyip topladı.” Buyurdular. Başka bir rivayette : Camiye gidişindeki her fazla adımlarında sevap vardır. (Müslim Mesacid 278)

138 - عن عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَرْبَعُونَ حَصَلَةً أَعْلَاهُنَّ مَنِيحَةُ الْعَنْزِ مَا مِنْ عَامِلٍ يَعْمَلُ بِحَصَلَةٍ مِنْهَا رَجَاءَ ثَوَابِهَا وَتَصَدِيقَ مَوْعُودِهَا إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ بِهَا الْجَنَّةَ

138: Ebu Muhammed Abdullah İbn-i Amr İbn-il Âs (Allah Onlardan razı olsun)’dan rivayete göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kırk çeşit sevap kazandıracak amel vardır ki bunların en üstünü birisine sağıp ve sütünü içmesi için ödünç olarak bir keçi vermektir. Kim de sevabını umarak ve va’dedilen sevapların gerçekleşeceğine inanarak bu kırk hasletten birini işlerse Allah, onu cennete koyar.” (Buhari Hibe 35)

139 - عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ : " اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ " مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا سَيَكَلِمُهُ اللَّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ نُرْجَمَانٌ . فَيَنْظُرُ أَيَمَنَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ . وَيَنْظُرُ أَشْأَمَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ . وَيَنْظُرُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَلَا يَرَى إِلَّا النَّارَ تَلْقَاءَ وَجْهِهِ . فَاتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ ، فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فِكَلِمَةً طَيِّبَةً .

139: Adiy İbn-i Hatim (Allah Ondand razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken dinledim demiştir: “Yarım hurmayla da (sadaka vermek) olsa cehennemden korunmaya çalışın.” (Buhari Edeb 34, Müslim Zekat 66)

Yine Buhari ve Müslim’in diğer bir rivayetinde şöyle buyurulmuştur: “Rabbiniz aranızda tercüman olmaksızın hepinizle konuşacaktır. Öyle ki kişi sağına bakacak dünyadayken ahirete gönderdiklerinden başka bir şey göremeyecek, soluna bakacak yine aynı şeyleri görecektir. Önüne bakacak karşısında cehennemden başka bir şey göremeyecektir. O halde artık bir hurmanın yarısı ile de olsa (sadaka verip) kendinizi cehennem ateşinden koruyun. Bunu da bulamayan tatlı sözle de olsa kendisini ateşten korusun.” (Buhari Zekat 10, Müslim Zekat 97)

140 - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : إِنْ اللَّهُ لَيَرْضَى عَنِ الْعَبْدِ أَنْ يَأْكُلَ الْأَكْلَةَ فَيَحْمَدُهُ عَلَيْهَا . أَوْ يَشْرَبَ الشَّرْبَةَ فَيَحْمَدُهُ عَلَيْهَا .

140: Enes İbn-i Malik (Allah Ondand razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Allah kulunun bir şey yiyip içmesinden dolayı kendisine hamdetmesinden hoşnud olur.” (Müslim, Zikir 89)

141 - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ صَدَقَةٌ . قَالَ : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يَجِدْ قَالَ : يَعْمَلُ بِيَدَيْهِ فَيَنْفَعُ نَفْسَهُ وَيَتَصَدَّقُ . قَالَ : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ ؟ قَالَ : يُعِينُ ذَا الْحَاجَةِ الْمَلْهُوفَ . قَالَ : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ ؟ قَالَ : يَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ أَوْ الْخَيْرِ . قَالَ : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يَفْعَلْ ؟ يُمَسِّكَ عَنِ الشَّرِّ فَإِنَّهَا صَدَقَةٌ .

141: Ebu Musa el-Eş'ari (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) : “Her müslümanın sadaka vermesi gerekir.” Buyurdu.

-Sadaka verecek bir şey bulamazsa? dediler.

-Eliyle çalışır, kazanır, hem kendisine faydalı olur hem de sadaka verir.” buyurdu.

-Buna gücü yetmez veya iş bulamaz ise, denildi.

-Sıkıntıya düşmüş ihtiyaç sahibine yardım eder, buyurdu.

-Bu da elinden gelmezse dediler.

-İyiliği ve hayırlı işler yapmayı emreder.

-Bu da elinden gelmezse dediler.

-Kötülük yapmaktan uzak durur, bu da onun için sadakadır, buyurdu. (Buhari Zekat 30, Müslim Zekat 55)

BÖLÜM: 14

İBADET VE ALLAH'IN EMİRLERİNDE ÖLÇÜLÜ OLMAK

قال الله تعالى : ﴿ طه مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى ﴾

“Ta Ha Ey Muhammed! Biz sana bu Kur'anı üzüntü ve sıkıntı çekmen için indirmedik.” (20 taha 1-2)

قال الله تعالى : ﴿ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ ﴾

“.... Allah size kolaylık diler, zorluk dilemez.” (2 Bakara 185)

142 - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ عَلَيْهَا وَعِنْدَهَا امْرَأَةٌ قَالَ : مَنْ هَذِهِ؟ قَالَتْ : فُلَانَةٌ تَذَكُرُ مِنْ صَلَاتِهَا . قَالَ : مَهْ عَلَيْكُمْ بِمَا تُطِيقُونَ . فَوَاللَّهِ لَا يَمَلُّ اللَّهُ حَتَّى تَمَلُّوا . وَكَانَ أَحَبَّ الدِّينِ إِلَيْهِ مَا دَاوَمَ صَاحِبُهُ عَلَيْهِ .

142: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'nın bildirdiğine göre, bir kadınla beraber otururken yanlarına peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) girdi ve: "Bu kadın kimdir?", diye sordu. Aişe validemiz: Bu filan kadındır deyip onun kıldığı namazları uzun uzadıya anlatmaya başladı. Bunun üzerine peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) efendimiz: "Bütün bunları sayıp dökmeyi bırak, gücünüz yettiği kadarıyla ibadet etmeniz size yeter. Vallahi siz amellerden usanmadıkça Allah'ta size sevap vermekten usanmaz." buyurdu. Aişe (Allah Ondan razı olsun) devamla Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanında "En sevimli ibadet az da olsa devamlı yapılanı idi." dedi.(Buhari İman 32, Müslim Müsafirin 215)

143 - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ : جَاءَ ثَلَاثَةٌ رَهْطٍ إِلَى بُيُوتِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ يَسْأَلُونَ عَنْ عِبَادَةِ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمَّا أُخْبِرُوا كَانَهُمْ تَقَالُوهَا فَقَالُوا: أَيُّنَ نَحْنُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ قَدْ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ . قَالَ أَحَدُهُمْ: أَمَا أَنَا فَإِنِّي أُصَلِّي اللَّيْلَ أَبَدًا . وَقَالَ آخَرُ: وَأَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ وَلَا أَفْطِرُ . وَقَالَ آخَرُ: وَأَنَا أَعْتَزِلُ النِّسَاءَ فَلَا أَتَزَوَّجُ أَبَدًا . فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَيْهِمْ فَقَالَ : أَنْتُمْ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذَا وَكَذَا؟ أَمَا وَاللَّهِ إِنِّي لَأَخْشَاكُمْ لِلَّهِ وَأَتْقَاكُمْ لَهُ لَكِنِّي أَصُومُ . وَأَفْطِرُ . وَأُصَلِّي وَأَرْقُدُ . وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ . فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي .

143: Enes İbn-i Malik (Allah Ondan razı olsun), şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in ibadetlerini öğrenmek üzere üç kişilik bir grup peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarının evlerine geldiler. Kendilerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in ibadeti bildirilince onlar bunu azımsadılar ve peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanında biz neyiz ki onun geçmiş ve gelecekteki günahları bile bağışlanmıştır, dediler. İçlerinden biri yaşadığım müddet geceleri namaz kılacağım, dedi. Bir diğeri de hayatım boyunca oruç tutacağım ve oruçsuz gün geçirmeyeceğim dedi. Üçüncüsü de sağ olduğum müddet kadınlardan uzak kalıp evlenmeyeceğim diye söz verdi. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem), onların yanına geldi ve şöyle söyledi: "Şöyle şöyle diyenler sizler misiniz. Dikkat edin Allah'a yemin olsun ki sizin Allah'tan en fazla korkanınız ve ona en saygılı olanınızım. Fakat ben bazan oruç tutar bazan tutmam, gece namaz da kılıyor uyuyorum da, kadınlarla da evleniyorum. Kim benim

sünnetimden yüz çevirirse o kimse benden değildir.” (Buhari, Nikah 1, Müslim, Nikah 5)

144 - عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ : " هَلَاكَ الْمُتَنَطِعُونَ . " قَالَهَا ثَلَاثًا .

144: Abdullah İbn-i Mes'ud (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Her türlü işlerinde ve sözlerinde ileri gidip haddi aşanlar helak oldular.” Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü üç sefer tekrarladı. (Müslim, ilim 7)

145 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ : إِنْ الدِّينَ يُسْرُّوْا لَنْ يُشَادَّ الدِّينَ إِلَّا غَلَبَهُ فَسَدُّوْا وَقَارِبُوا وَأَبْشِرُوا وَأَسْتَعِينُوا بِالْغَدْوَةِ وَالرُّوْحَةِ وَشَيْءٍ مِنَ الدُّلْجَةِ .

وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ : سَدُّوْا وَقَارِبُوا وَاغْدُوا وَرُوحُوا . وَشَيْءٍ مِنَ الدُّلْجَةِ . الْقَصْدُ الْقَصْدُ تَبْلُغُوا .

145: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İslam dini kolaylık dinidir. Hiçbir kimse yoktur ki (bu) din hususunda (amellerim eksiksiz olsun diye) kendini zorlasıyn da din, ona yenik düşmesin (ve ezilip büsbütün amelden kesilmesin).hal böyle olunca orta yolu seçiniz. En iyisini yapamasanız bile ona yaklaşımaya çalışınız. Eğer böyle yaparsanız müjdeler size... Günün evvelinde ve sonunda bir de gecenin sonuna değin gönlünüzün huzur dolu anlarında Allah'a ibadet ederek bu vakitlerden faydalanınız.” (Buhari, İman 29)

Buharinin başka bir rivayeti şöyledir: “Orta yolu tutunuz, amellerinizi mükemmelleştirmeye ve Allah'a yakın olmaya gayret ediniz. Sabahleyin öğle ile akşam arası bir parça da geceden faydalanarak ibadet ve taatınızı artırarak maksada erişesiniz.” (Buhari, Rikak 18)

146 - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَسْجِدَ فَرَأَى حَبْلًا مَمْدُودًا بَيْنَ سَارِيَتَيْنِ فَقَالَ : مَا هَذَا الْحَبْلُ قَالُوا : لَزِيْنَبٌ تُصَلِّي فِيهِ فَإِذَا فَتَرَتْ تَعَلَّقَتْ بِهِ فَقَالَ : حُلُوهُ لِيُصَلَّ أَحَدُكُمْ نَشَاطَهُ فَإِذَا فَتَرَ فَلْيَرْقُدْ .

146: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) mescide girmişti. İki direk arasında gerilmiş bir ip gördü.

-Bu ip nedir? diye sordu. Sahabiler:

-Bu ip Zeyneb binti Cahş'a aittir. Namaz kılariken ayakta durmaktan yorulunca ona dayanıyor dediler. Bunun üzerine peygamberimiz:

-Onu hemen çözünüz. Sizden biri istekli ve zinde olduğu haldeyken namazını (ayakta)kılın, yorgunluk ve gevşeklik hissettiğinde ise yatıp uyusun.” buyurdu.(Buhari teheccüd 18, Müslim Müsafirin 219)

147 - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : إِذَا نَعَسَ أَحَدُكُمْ وَهُوَ يُصَلِّي، فَلْيَرْقُدْ حَتَّى يَذْهَبَ عَنْهُ النَّوْمُ، فَإِنَّهُ إِذَا صَلَّى وَهُوَ نَاعِسٌ لَا يَدْرِي لَعَلَّهُ يَسْتَغْفِرُ فَيَسُبُّ نَفْسَهُ.

147: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Sizden birinize namaz kılarken uyku hali bastırırsa uykusu geçinceye kadar yatsın. Çünkü uykulu vaziyette namaz kılan kimse belki de bilmeyerek istiğfar edip Allah'tan bağışlanma dileyeceğim derken kendisine sövebilir, beddua edebilir.” (Buhari, Vudu 53, Müslim, Müsafir 222)

148 - عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ﷺ قَالَ : كُنْتُ أُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَكَانَتْ صَلَاتُهُ قَصْدًا وَخُطْبَتُهُ قَصْدًا.

148: Ebu Abdullah Cabir İbn-i Semurete (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. “tüm namazlarımı peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber kılardım. Onun namazı da hutbesi de ne uzun ne de kısa olmayıp orta olurdu.” (Müslim Cuma 41)

149 - عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ وَهَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ : أَخَى النَّبِيِّ ﷺ بَيْنَ سَلْمَانَ وَأَبِي الدَّرْدَاءِ فَزَارَ سَلْمَانَ أَبَا الدَّرْدَاءِ فَرَأَى أُمَّ الدَّرْدَاءِ مُتَبَدِّلَةً فَقَالَ لَهَا: مَا شَأْنُكِ؟ قَالَتْ: أَخُوكَ أَبُو الدَّرْدَاءِ لَيْسَ لَهُ حَاجَةٌ فِي الدُّنْيَا، فَجَاءَ أَبُو الدَّرْدَاءِ فَصَنَعَ لَهُ طَعَامًا فَقَالَ لَهُ: كُلْ فَإِنِّي صَائِمٌ قَالَ : مَا أَنَا بِأَكِلٍ حَتَّى تَأْكُلَ. فَأَكَلَ فَلَمَّا كَانَ اللَّيْلُ ذَهَبَ أَبُو الدَّرْدَاءِ يَقُومُ فَقَالَ : نَمَ فَنَامَ ثُمَّ ذَهَبَ يَقُومُ فَقَالَ : نَمَ فَلَمَّا كَانَ آخِرُ اللَّيْلِ قَالَ : سَلْمَانَ قُمْ الْآنَ فَصَلِّ يَا فَقَالَ لَهُ سَلْمَانَ إِنَّ لِرَبِّكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَلِنَفْسِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَلِلْهَلِكِ عَلَيْكَ حَقًّا، فَأَعْطِ كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ، فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: صَدَقَ سَلْمَانَ.

149: Ebu Cuheyfe Vehb İbn-i Abdullah (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Selman ile Ebu'd-Derda'yı kardeş yapmıştı. Bu sebeble bir gün ziyaret ettiğinde hanımını eski elbiseler içerisinde gördü ve ona bu halin nedir? diye sorunca kadın:

-Kardeşin Ebu'd-Derda dünya malına ve zevklerine önem vermez, dedi. Sonra Ebu'd-Derda gidip Selman için yemek hazırladı ve buyurun yiyin ben oruçluyum, dedi. Selman da:

-Sen yemedikçe ben de yemem deyince Ebu'd-Derda'da oturup yemek yedi. Gece olunca Ebu'd-Derda ibadet için hazırlandı. Selman ona uyu dedi. Ebu'd-Derda'da uyudu, bir müddet geçtikten sonra yine

kalkacak oldu. Selman ona yine uyu dedi. Gecenin sonu olunca Selman, Ebu'd-Derda'ya:

-İşte şimdi kalk, dedi ve her ikisi de birden kalkıp namaz kıldılar ve Selman Ebu'd-Derda'ya şöyle dedi:

-Senin üzerinde Rabbinin hakkı vardır, nefsinin hakkı vardır, ailenin hakkı vardır, hak sahiplerinin hepsinin hakkı var. sonra Ebu'd-Derda peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e gelip olup bitenleri anlattı. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'de :

-Selman doğru söylemiş, buyurdu. (Buhari, Savm 51)

150 - عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : أَخْبَرَ النَّبِيَّ ﷺ أَنِي أَقُولُ : وَاللَّهِ لَا صُومَ مِنَ النَّهَارِ وَلَا قَوْمَ مِنَ اللَّيْلِ مَا عِشْتُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَنْتَ الَّذِي تَقُولُ ذَلِكَ فَقُلْتُ لَهُ : قَدْ قُلْتُهُ بِأَبِي وَأَنْتَ وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : فَإِنَّكَ لَا تَسْتَطِيعُ ذَلِكَ. فَصُمُّ. وَأَفْطِرْ وَنَمِّ. وَقُمْ. وَصُمْ مِنْ الشَّهْرِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ. فَإِنَّ الْحَسَنَةَ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا وَذَلِكَ مِثْلُ صِيَامِ الدَّهْرِ. قُلْتُ : فَإِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ. قَالَ : صُمْ يَوْمًا وَأَفْطِرْ يَوْمًا. وَذَلِكَ صِيَامُ دَاوُدَ ﷺ وَهُوَ أَعْدَلُ الصِّيَامِ. قُلْتُ : فَإِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَا أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا : وَلَآنَ أَكُونُ قَبِلْتُ الثَّلَاثَةَ الْأَيَّامَ الَّتِي قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَهْلِي وَمَالِي .

وَفِي رِوَايَةٍ : أَلَمْ أَخْبَرَ إِنَّكَ تَصُومُ النَّهَارَ وَتَقُومُ اللَّيْلَ؟ فَقُلْتُ : بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ : فَلَا تَفْعَلْ. صُمْ. وَأَفْطِرْ وَنَمِّ. وَإِنْ لَجَسَدِكَ عَلَيْكَ حَقًّا. وَإِنْ لِعَيْنِكَ عَلَيْكَ حَقًّا. وَإِنْ لِرُؤُوسِكَ عَلَيْكَ حَقًّا. وَإِنْ بِحَسْبِكَ أَنْ تَصُومَ كُلَّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ. فَإِنَّ لَكَ بِكُلِّ حَسَنَةٍ عَشْرَ أَمْثَالِهَا. فَإِنَّ ذَلِكَ صِيَامُ الدَّهْرِ كُلِّهِ. فَشَدَّدْتُ فَشَدَّدَ عَلَيَّ. قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَجِدُ قُوَّةً. قَالَ : فَصُمْ صِيَامَ نَبِيِّ اللَّهِ دَاوُدَ ﷺ وَلَا تَزِدْ عَلَيْهِ. قُلْتُ : وَمَا كَانَ صِيَامَ نَبِيِّ اللَّهِ دَاوُدَ ﷺ. قَالَ : نِصْفَ الدَّهْرِ. فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَقُولُ بَعْدَ مَا كَبُرَ : يَا لَيْتَنِي قَبِلْتُ رُخْصَةَ النَّبِيِّ ﷺ .

وَفِي رِوَايَةٍ : أَلَمْ أَخْبَرَ إِنَّكَ تَصُومُ الدَّهْرَ، وَتَقْرَأُ الْقُرْآنَ كُلَّ لَيْلَةٍ؟ فَقُلْتُ : بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَلَمْ أُرِدْ بِذَلِكَ إِلَّا الْخَيْرَ. قَالَ : فَصُمْ صَوْمَ نَبِيِّ اللَّهِ دَاوُدَ، فَإِنَّهُ كَانَ أَعْبَدَ النَّاسِ، وَأَقْرَأَ الْقُرْآنَ فِي كُلِّ شَهْرٍ. قُلْتُ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ؟ قَالَ : فَاقْرَأْهُ فِي كُلِّ عَشْرِينَ. قُلْتُ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ، إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ؟ قَالَ : فَاقْرَأْهُ فِي كُلِّ عَشْرٍ. قُلْتُ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ. قَالَ : فَاقْرَأْهُ فِي كُلِّ سَبْعٍ، وَلَا تَزِدْ عَلَيْهِ. فَشَدَّدْتُ فَشَدَّدَ عَلَيَّ، وَقَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ : إِنَّكَ لَا تَدْرِي لَعَلَّكَ يَطُولُ بِكَ عُمْرٌ. قَالَ : فَصِرْتُ إِلَى الَّذِي قَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ. فَلَمَّا كَبُرْتُ وَوَدِدْتُ إِنِّي كُنْتُ قَبِلْتُ رُخْصَةَ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ.

وَفِي رِوَايَةٍ : وَإِنْ لِي وَلَدِكَ عَلَيْكَ حَقًّا. وَفِي رِوَايَةٍ : لَا صَامَ مَنْ صَامَ الْأَبَدَ، ثَلَاثًا. وَفِي رِوَايَةٍ أَحَبُّ الصِّيَامِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى صِيَامُ دَاوُدَ. وَأَحَبُّ الصَّلَاةِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى صَلَاةُ دَاوُدَ. كَانَ يَنَامُ نِصْفَ اللَّيْلِ. وَيَقُومُ

ثُلُثُهُ وَيَنَامُ سُدُّهُ. وَكَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا. وَلَا يُفْطِرُ إِلَّا لَأَقَى. وَفِي رِوَايَةٍ قَالَ: أَنْكَحْنِي أَبِي أَمْرَةَ ذَاتَ حَسَبٍ. وَكَانَ يَتَعَاهَدُ كُنْتَهُ - أَيْ: امْرَأَةَ وَالِدِهِ - فَيَسْتُلْهُمَا عَنْ بَعْضِهَا. فَتَقُولُ لَهُ: نَعَمْ الرَّجُلُ مِنْ رَجُلٍ لَمْ يَطَأْ لَنَا فِرَاشًا. وَلَمْ يُفْتَسْ لَنَا كَنْفًا مُنْذُ أْتَيْنَاهُ. فَلَمَّا طَالَ ذَلِكَ عَلَيْهِ ذَكَرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: الْقِنَى بِهِ. فَلَقِيْتُهُ بَعْدُ. فَقَالَ: كَيْفَ تَصُومُ؟ قُلْتُ: كُلُّ يَوْمٍ. قَالَ: وَكَيْفَ تَخْتِمُ؟ قُلْتُ: كُلُّ لَيْلَةٍ. وَذَكَرَ نَحْوَ مَا سَبَقَ.

وَكَانَ يَقْرَأُ عَلَى بَعْضِ أَهْلِ السُّبُعِ الَّذِي يَقْرُوهُ يَعْرِضُهُ مِنَ النَّهَارِ لِيَكُونَ أَحَفَّ عَلَيْهِ بِاللَّيْلِ. وَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَتَّقَى أَفْطَرَ أَيَّامًا وَأَحْصَى، وَصَامَ مِثْلَهُنَّ، كَرَاهِيَةً أَنْ يَتْرُكَ شَيْئًا فَارَقَ عَلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ.

150: Ebu Muhammed Abdullah İbn-i Amr İbn-i As (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e benim şöyle dediğim haber verilmiş: "Allah'a yemin ederim ki yaşadığım sürece gündüzleri muhakkak oruç tutup geceleri de ibadet ve taatte uyanık geçireceğim." Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem):

-Bunları söyleyen sen misin? Diye sordu. Bende kendisine:

-Anam babam sana feda olsun Ya Rasulallah! Evet o sözü ben söylemiştim, dedim. Buyurdular ki:

-Sen buna güç yetiremezsin, hem oruç tut, hem de iftar et, hem uyu hem de ibadet et. Her ay üç gün oruç tut, çünkü her iyiliğe on misli ecir ve sevap vardır. Bu ise tam seneyi oruçla geçirmek gibidir. Bunun üzerine ben:

-Bunun daha fazlasını yapmaya gücüm yeter, dedim. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'de:

-O halde bir gün oruç tut, iki gün tutma, buyurdu. Ben:

-Ama ben bundan daha fazlasına da güç yetirebilirim, dedim. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'de:

-O halde bir gün oruç tut, bir gün tutma, bu Davut (a.s)'ın orucudur bu oruç tutmanın en güzel şeklidir buyurdular.

-Ama ben bundan daha fazlasına da güç yetirebilirim, dedim. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'de:

-Bundan daha faziletlisi yoktur, buyurdu.

Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in tavsiye ettiği her aydan üç gün orucu kabul etmem bana ehlimden ve malımdan daha sevgili olacaktı ama iş işten geçti.

* Diğer bir rivayette ise:

-Senin gündüzleri oruç tuttuğunu geceleri ibadetle geçirdiğini bana haber verdiler öyle mi, dedi. Evet Ey Allah'ın Rasulu dedim. Bunun üzerine:

-Bunu yapma, bazen oruçlu bazen oruçsuz ol, gece hem uyu hem de ibadet için kalk. Şüphesiz senin üzerinde vücudunun hakkı vardır, gözlerinin hakkı vardır, hanımının hakkı vardır, ziyaretçilerin hakkı vardır. Şüphesiz her aydan üç gün oruç tutman sana kafidir. Çünkü senin için her iyiliğin on misli karşılığı vardır. Bu da bütün zamanını oruçla geçirmek gibidir.

Abdullah der ki:

- Ben işi zorlaştırdım, zorluğa uğradım, Sonra ben:

Ey Allah'ın Rasulu ! Ben kendimde güç ve kuvvet buluyorum, dedim. Buyurdular ki:

-O halde Allah'ın nebisi Davud'un orucunu tut, daha fazlasını yapma.

-Davud'un orucu nasıldır? Diye sordum.

-Ömrün yarısını oruçla geçirmektir. Buyurdu.

Abdullah ibn-i Amr der ki: yaşlandıkça keşke peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in ruhsatını kabul etmiş olsaydım.

*Bir başka rivayet şöyledir:

-Senin bütün günleri oruçlu geçirdiğinden ve her gece Kur'an okuduğundan habersiz olduğumu mu sanıyorsun? Bunun üzerine ben:

-Elbette haberin vardır fakat ben böyle yapmakla sadece iyilik ve hayır umuyorum, dedim. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'de:

-Allah'ın nebisi Davud'un orucunu tut. Çünkü o insanların en çok ibadet edeni idi. Ayda bir seferde Kur'anı baştan sona oku, buyurdu.

Ben ise Ya Rasulallah bundan daha fazlasını yapmaya gücüm yeter, dedim. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem): "O halde yirmi günde Kur'anı bitiriver", dedi. Ben ise Ya Rasulallah bundan daha fazlasını yapabilirim, dedim. O'da "Öyleyse on günde bitiriver", buyurdu. Ben tekrar bundan daha fazlasına gücüm yeter, deyince "Şu halde haftada bir sefer baştan sona oku ve bunun üzerine de artırma", buyurdu. Ben işi zorlaştırdım, zorluğa uğradım. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bana:

-Ne bilirsin belki çok yaşarsın, buyurmuştu.

Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)in dediği uzun yaşadım.

Abdullah ibn-i Amr der ki: Yaşlandııkça peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in ruhsatını kabul etmiş olsaydım, istemeye başladım.

* Bir rivayette şöyledir: "Senin çocuklarının da senin üzerinde hakkı vardır.

* Bir başka rivayette de şöyledir: "Bütün zamanını oruçla geçirenin orucu yoktur." Bu sözünü üç sefer tekrarladı.

* Daha değişik bir rivayette ise: Allah'a en sevimli olan oruç Davud (a.s.)'in orucudur. Allah'a en sevimli namaz da Davud (a.s.)'in namazıdır. Davud peygamber gecenin yarısına kadar uyur sonra üçte birini ibadetle geçirir ve sonra altıda birinde tekrar uyurdu. Bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı. Düşmanla karşılaştığında da yılıp kaçmazdı.

* Başka bir rivayette şu şekildedir: Abdullah şöyle demiştir: Babam beni soyca üstün bir kadınla evlendirdi. Ara sıra geldiğinde gelinine nasılsın der ve kocasının halinden sorarmış. O da demiş ki:

-O ne iyi erkektir, geldiğim günden beri yatağıma ayak basmadı, eteğimi kaldırıp bakmadı.

Durum bu şekilde uzayınca babam durumu peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e arzetti. O'da "onu benimle görüştür", demiş. Nihayet Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'le karşılaşınca bana "Nasıl oruç tutuyorsun?", dedi. Ben de her gün dedim. "Nasıl Kur'anı baştan sona okuyorsun?" deyince her gece dedim. Rasulullah yukarıdaki ikazlarına benzer şekilde beni ikaz etti.

Abdullah yaşlandığı zamanlarda haftada bir devrettiği Kur'an'ın yedide bir bölümünü gündüz ailelerinden birine okuyordu gece namazda ona kolaylık olsun. Yorgunluğunu gidermek istediği zaman tuttuğu oruca ara verir ve bu günleri sayardı. Sonra da peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e verdiği sözü yerine getirmemeyi hoş görmediğinden o günler sayısınca oruç tutardı. (Buhari, Savm 55, Müslim Sıyam 181)

151 - عَنْ أَبِي رَبِيعَةَ حَنْظَلَةَ بْنِ الرَّبِيعِ الْأَسَدِيِّ الْكَاتِبِ أَحَدِ مَنْ كُتِبَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ : لَقِينِي

أَبُو بَكْرٍ ﷺ فَقَالَ : كَيْفَ أَنْتَ يَا حَنْظَلَةَ؟ قَالَ : قُلْتُ : نَافَقَ حَنْظَلَةَ قَالَ : سُبْحَانَ اللَّهِ مَا تَقُولُ ! قَالَ : قُلْتُ : نَكُونُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَذْكُرُنَا بِالنَّارِ وَالْجَنَّةِ حَتَّىٰ كَانَا رَأْيِي عَيْنٍ فَإِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَافَسْنَا الْأَزْوَاجَ وَالْأَوْلَادَ وَالضَّيْعَاتِ فَنَسِينَا كَثِيرًا . قَالَ أَبُو بَكْرٍ ﷺ : فَوَاللَّهِ إِنَّا لَنَلْقَىٰ مِثْلَ هَذَا . فَانطَلَقْتُ

أنا وأبو بكر حتى دخلنا على رسول الله ﷺ قلتُ : نأفق حنظلة يا رسول الله. فقال رسول الله ﷺ : وما ذاك؟ قلتُ : يا رسول الله نكونُ عندك تُذكرنا بالنارِ والجَنَّةِ حتى كانا رأينا عَيْنَ. فإذا خرجنا من عندك عافسنا الأزواج والأولادَ والضيِّعاتِ نسِينا كثيراً. فقال رسول الله ﷺ : والذي نفسي بيده لو تدومون على ما تكونون عندي. وفي الذكرِ لصافحتكم الملائكة على فرشكم وفي طرقكم ولكن يا حنظلة ساعة وساعة ثلاث مرَّاتٍ .

151: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in katiplerinden birisi olan Ebu Rib'i Hanzala İbn-i Rebi el-Üseyyidi (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Günün birinde Ebubekir (Allah Ondan razı olsun) benimle karşılaştı ve :

-Nasılsın ey Hanzala, diye sordu. Ben de:

-Hanzala münafık oldu, dedim. Ebubekir:

-SübhaneAllah sen ne diyorsun? Dedi. Ben de cevaben dedim ki:

-Bizler Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanında bulunuyoruz. Bize cennetten, cehennemden bahsediyor, sanki gözlerimizle görüyormuşuz gibi oluyoruz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in huzurundan ayrılıp hanımızın çoluk çocuğumuzun ve işlerimizin başına dönünce bu öğüdün çoğunu unutuyoruz. Ebubekir (Allah Ondan razı olsun) dedi ki:

-Allah'a yemin ederim ki biz de benzeri şeylerle karşı karşıyayız. Ben ve Ebubekir birlikte yola düştük Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in huzuruna girdik ve : Ya Rasulallah Hanzala münafık oldu, dedim. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'de : “Bu da ne demektir”, buyurdu. Ben:

-Ya Rasulallah! Sizin yanınızda bulunuyoruz. Bize cennet ve cehennemden bahsediyorsun. Sanki onları gözümüzle görüyor gibi oluyoruz. Senin yanından çıkıp ta hanımızın, çoluk çocuğumuzun yanına ve işimizin başına dönünce çoğunu unutuyoruz, dedim. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem):

“Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki şayet siz benim yanımda bulunduğunuz hal üzere devam edip Allah'ı zikir üzerinde olabilseydiniz yataklarınız içinde ve yollarda melekler sizinle musafaha ederlerdi. Fakat ey Hanzala bir saatinizi ibadet ve taate bir saatinizi de başka işlere ayırınız”, buyurdu ve bu sözü üç defa tekrarladı.(Müslim, tevbe 12)

152 - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : بَيْنَمَا النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ إِذَا هُوَ بِرَجُلٍ قَائِمٍ فَسَأَلَ عَنْهُ . فَقَالُوا : أَبُو إِسْرَائِيلَ نَذَرَ أَنْ يَقُومَ فِي الشَّمْسِ وَلَا يَقْعُدَ . وَلَا يَسْتَظِلَّ . وَلَا يَتَكَلَّمَ . وَيَصُومُ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : مُرَّهُ فَلْيَتَكَلَّمْ . وَلْيَسْتَظِلَّ . وَلْيَقْعُدْ . وَلْيَتِمَّ صَوْمَهُ .

152: Abdullah İbn-i Abbas (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) insanlara hutbe irad ederken ayakta duran bir adam gördü ve onun kim olduğunu sordu. Sahabiler:

-O Ebu İsraildir. Güneşte durmayı, oturmamayı, gölgelenmemeyi, konuşmamayı ve devamlı oruç tutmayı nezretmiştir. Bunun üzerine peygamber (sallallahu aleyhi vesellem):

-Ona söyleyin, konuşsun, gölgelensin, otursun ve orucunu tamamlasın, buyurdu. (Buhari, Eyman 31)

BÖLÜM: 15

İBADET VE HAYIRLI İŞLERİ DEVAMLILIKLA YAPMAK

قال الله تعالى : ﴿ اَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا اَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللّٰهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ ، وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْاَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ ﴾

“İnananlar için hala vakit gelmedi mi ki, kalpleri Allah’ın zikrine ve Ondan inen Kur’an’a karşı kalpleri örpersin, ve bundan önce kendilerine kitap verilmiş sonra üzerlerinden uzun zaman geçmekle kalpleri katılaştırmış çoğu da yoldan çıkmış kimseler gibi olmasınlar.” (57 Hadid 16)

قال الله تعالى : ﴿ وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ الْاِنْجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ اِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللّٰهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا... ﴾

“ ve zaman içinde arkalarından kendisine İncil verdiğimiz Meryem oğlu İsa’yı gönderdik ona sadık bir şekilde uyanların kalplerine şefkat ve merhamet yerleştirdik. Uydurdukları ruhbanlığa gelince onu biz onlara yazmamıştık. Yalnız Allah’ın rızasını kazanmak için onu kendileri uydurdular ve ona da gereği gibi uymadılar. (57 Hadid 27)

قال الله تعالى : ﴿ وَلَا تَكُونُوا كَلَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ اِنْكَاثًا ﴾

“Ve ipini sağlamca iyice büküp yaptıktan sonra onu söküp bozan kadın gibi olmayın.” (16 Nahl 92)

قال الله تعالى : ﴿ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴾

“Rabbine karşı ibadetini (kulluğunu) ölüm sana gelip erişinceye kadar devam ettir.” (15 Hıcr 99)

153 - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا : وَكَانَ أَحَبَ الدِّينِ إِلَيْهِ مَا دَاوَمَ صَاحِبُهُ عَلَيْهِ .

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ عَلَيْهَا وَعِنْدَهَا امْرَأَةٌ قَالَ : مَنْ هَذِهِ قَالَتْ فُلَانَةٌ تَذَكُرُ مِنِّي صَلَاتِهَا قَالَ : مَا عَلَيْكُمْ بِمَا تُطِيقُونَ فَوَاللَّهِ لَا يَمَلُّ اللَّهُ حَتَّى تَمَلُّوا وَكَانَ أَحَبَ الدِّينِ إِلَيْهِ مَا دَامَ عَلَيْهِ صَاحِبُهُ

153: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'nın bildirdiğine göre, bir kadınla beraber otururken yanlarına peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) girdi ve:“Bu kadın kimdir?” diye sordu. Aişe validemiz: Bu filan kadındır deyip onun kıldığı namazları uzun uzadıya anlatmaya başladı. Bunun üzerine peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) efendimiz: “Bütün bunları sayıp dökmeyi bırak, gücünüz yettiği kadarıyla ibadet etmeniz size yeter. Vallahi siz amellerden usanmadıkça Allah'ta size sevap vermekten usanmaz.” buyurdu. Aişe (Allah Ondan razı olsun) devamla Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanında “En sevimli ibadet az da olsa devamlı yapılanı idi.” dedi. (Buhari İman 32, Müslim Müsafirin 215)

154 - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ آتَمَ عَن حَرْبِهِ أَوْ عَن شَيْءٍ مِنْهُ فَقَرَأَهُ مَا بَيْنَ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَصَلَاةِ الظُّهْرِ كُتِبَ لَهُ كَأَنَّمَا قَرَأَهُ مِنَ اللَّيْلِ .

154: Ömer İbni Hattab (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir kimse geceleri okumayı alışkanlık haline getirdiği şeyleri ve duaları okumadan veya tamamlıyamadan uyur da sonra onu sabah namazı ile öğle namazı arasında okur veya tamamlarsa o kimse için gece okumuş gibi sevap yazılır.” (Müslim Misafirin 142)

155 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : " يَا عَبْدَ اللَّهِ ، لَا تَكُنْ مِثْلَ فُلَانٍ . كَانَ يَقُومُ اللَّيْلَ فَتَرَكَ قِيَامَ اللَّيْلِ " .

155: Abdullah İbn-i Amr İbn-i As (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana şöyle dedi: “Ey Abdullah falan kimse gibi olma çünkü o gece ibadetine devam ederken sonradan bu ibadeti bıraktı.” (Buhari, teheccüd 19, Müslim Sıyam 185)

156 - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا فَاتَتْهُ الصَّلَاةُ مِنَ اللَّيْلِ مِنْ وَجَعٍ أَوْ غَيْرِهِ، صَلَّى مِنَ النَّهَارِ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً.

156: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem), ağrı sancı veya başka bir sebepten dolayı gece namazını terkederse gündüzleyin onun yerine on iki rekat namaz kılardı. (Müslim Müsafirin 140)

BÖLÜM: 16

PEYGAMBER SÜNNETİNİ VE EDEBLERİNİ KORUMAK

قال الله تعالى : ﴿ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا ﴾

“... Bu sebeple peygamber size ne verirse ve ne getirirse onu alın ve sizi neden sakındırırsa ondan da elinizi çekin.” (59 Haşr 7)

قال الله تعالى : ﴿ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ﴾

“Ve o peygamber kendi arzu ve hevesine göre de konuşmamaktadır. Onun size aktardığı sözler kendisine indirilen ilahi haberden başkası değildir.” (53 Necm 3-4)

قال الله تعالى : ﴿ قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ﴾

“Ey peygamber de ki: “Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki Allah’ta sizi sevsin günahlarınızı bağışlasın.” (3 Al-i İmran 31)

قال الله تعالى : ﴿ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ ﴾

“Gerçek şu ki Allah’ı ve ahiret gününü umanlar ve Allah’ın peygamberinde sizler için güzel örnekler vardır.” (33 Ahzap 21)

قال الله تعالى : ﴿ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴾

“Hayır, hayır, Rabbine andolsun ki onlar anlaşmazlığa düştükleri her konuda sen peygamberi hakem yapmadıkça ve sonra senin kararına kalplerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın tam bir teslimiyetle tabi olmadıkça gerçekten inanmış olmazlar.” (4 Nisa 65)

قال الله تعالى : ﴿ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ ﴾

“... Herhangi bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz onu Allah’a ve peygambere götürün...” (4 Nisa 59)

قال الله تعالى : ﴿ مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ ﴾

“Kim o peygambere itaat ederse Allah’a itaat etmiş demektir.” (4 Nisa 80)

قال الله تعالى : ﴿ وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴾

“... Ey peygamber şüphesiz ki sen insanları Allah’ın dosdoğru yoluna ulaştıracaksın.” (42 Şura 52)

قال الله تعالى : ﴿ فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾

“... O peygamberin buyruğuna karşı gelmek isteyenler başlarına bu dünyada bir belanın, bir güçlüğü ya da öte dünyada can yakıcı bir azabın gelmesinden korkup sakınsınlar.” (24 Nur 63)

قال الله تعالى : ﴿ وَأذْكُرْ مَا يُتْلَىٰ فِي بُيُوتِكُمْ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ ﴾

“Evlerinizde okunmakta olan Kur’an ayetlerini ve elçisinin sünnetini devamlı hatırlayın, gündeminizden eksik etmeyin. ” (33 Ahzab 34)

157 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: دَعَوْنِي مَا تَرَكْتُكُمْ إِنَّمَا أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ كَثْرَةَ

سُؤَالِهِمْ وَاخْتِلَافُهُمْ عَلَىٰ أَنْبِيَائِهِمْ! فَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَاجْتَنِبُوهُ، وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأَتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ.

157: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)’dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Ben size herhangi bir şeyi emredip yasaklamadığım sürece beni kendi haline bırakınız. Sizden önceki ümmetleri çok soru sormaları ve peygamberlerine karşı münakaşa etmeleri helak etmiştir. Size herhangi bir şeyi yasakladığım zaman ondan kesinlikle kaçınınız, bir şeyi emrettiğimde de onu gücünüz yettiğince yerine getiriniz.” (Buhari, İtisam 2, Müslim Hac 412)

158 - عَنْ أَبِي نَجِيحِ الْعَرَبِيَّ بْنِ سَارِيَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: وَعَظَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَوْعِظَةً بَلِيغَةً دَرَفَتْ مِنْهَا

الْعُيُونُ وَوَجَلَتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ. فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَانَ مَوْعِظَةً مُودِعَ فَأَوْصِنَا. فَقَالَ: أَوْصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ. وَإِنْ تَأَمَّرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ فَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ بَعْدِي. فَسِيرَىٰ اخْتِلَافًا كَثِيرًا. فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي. وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الْمُهَدِّبِينَ الرَّاشِدِينَ. وَعَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِدِ. وَإِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ. فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ. وَكُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ.

158: Ebu Necih İrbâz İbn-i Sariye (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) gözleri yaşartan, kalpleri ürperten çok tesirli bir konuşma yaptı.

-Ey Allah'ın Rasulü! Bu nasihat sanki ayrılmak üzere olan birinin öğüdüne benziyor, bizlere tavsiyede bulununuz, dedik. Bunun üzerine:

-Allahtan korkmanızı, başınıza Habeşli simsiyah bir köle bile olsa onu dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. Benden sonra içinde hayatta kalanlar pek çok ihtilaflar göreceklerdir. O zaman sizin yapacağınız benim sünnetim ve doğru yolda olan Hulefa-i Raşidin'in sünnetine sarılmaktır. Bu sünnetlere sımsıkı sarılınız. Sonradan ortaya çıkarılmış bidatlerden şiddetle sakınınız. Çünkü her bidat bir sapıklıktır. (Ebu Davud, Sünnet 5, tirmizi İlim 16)

159 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ   أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ   قَالَ : كُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ أَبِي . قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَنْ يَا أَبِي ؟ قَالَ : مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ . وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبِي .

159: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) "Yüz çevirenler dışında ümmetimin hepsi cennete girerler", buyurdu. Bunun üzerine, Ey Allah'ın elçisi cennete girmeyi kim istemez ki? Denildi. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem)'de : "Bana itaat edenler cennete girer, bana karşı gelenler de cenneti istememiş demektir", buyurdu.(Buhari,İ'tisam 2)

160 - عَنْ أَبِي إِيَّاسِ بْنِ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ   أَنَّ رَجُلًا أَكَلَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ   بِشِمَائِهِ . فَقَالَ : كُلُّ بَيْمِينِكَ . قَالَ : لَا أَسْتَطِيعُ . قَالَ : لَا أَسْتَطِيعُ ! مَا مَنَعَهُ إِلَّا الْكِبْرُ قَالَ : فَمَا رَفَعَهَا إِلَى فِيهِ .

160: Ebu Müslim veya Ebu İyas Seleme İbn-i Amr İbn-i Ekva (Allah Ondan razı olsun)'ın naklettiğine göre bir adam Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanında sol eliyle yemek yedi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) efendimiz adama: "Sağ elinle ye", buyurdu. Adamın yapamıyorum demesi üzerine peygamberimiz: "Yapamaz ol" diye beddua etti. Çünkü adamın Rasulullah'ı dinlememesi kibrinden dolayı idi. Bu beddua üzerine elini ağzına götüremez oldu. (Müslim Eşribe 107)

161 - عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ التُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ   يَقُولُ : لَتُسُونَنَّ صُفُوفَكُمْ . أَوْ لِيُخَالِفَنَّ اللَّهُ بَيْنَ وُجُوهِكُمْ .

وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُسَوِّي صُفُوفَنَا حَتَّىٰ كَانَمَا يُسَوِّي بِهَا الْقِدَاحَ. حَتَّىٰ رَأَىٰ أَنَا قَدْ عَقَلْنَا عَنْهُ ثُمَّ خَرَجَ يَوْمًا فَقَامَ حَتَّىٰ كَادَ يُكْبِرُ. فَرَأَىٰ رَجُلًا بَادِيًا صَدْرُهُ مِنَ الصَّفِّ. فَقَالَ : عِبَادَ اللَّهِ لَتَسُونَنَّ صُفُوفَكُمْ. أَوْ لِيُخَالِفَنَّ اللَّهُ بَيْنَ وُجُوهِكُمْ .

161: Ebu Abdullah Numan İbn-i Beşir (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: Ya saflarınızı düzeltirsiniz ya da Allâhu Teâlâ'nın yüzlerinizi ayrıy ayrıy taraflara (Allah aranıza düşmanlık buğuz ve kalplerinize ihtilaf koyar ve birbirinizden yüz çevirirsiniz) çevireceğini muhakkak bilirsiniz." Müslimin bir rivayetinde ise : peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) saflarımızı düzeltmede çok itina gösteriyordu ki bizde saflarımızı düzeltmeyi bilmeye önem gösterelim. Bir gün namaz kılmak için geldi kamet yapmak özereyken, safta bir adamın göğsü dışarıda olduğunu görünce, şöyle buyurdu: Ey Allahın kulları; Ya saflarınızı düzeltirsiniz ya da Allâhu Teâlâ'nın yüzlerinizi ayrıy ayrıy taraflara (Allah aranıza düşmanlık buğuz ve kalplerinize ihtilaf koyar ve birbirinizden yüz çevirirsiniz) çevireceğini muhakkak bilirsiniz." (Buhari Ezan 71,Müslim Salat 127)

162 - عَنْ أَبِي مُوسَى ﷺ قَالَ : احْتَرَقَتْ بَيْتٌ بِالْمَدِينَةِ عَلَىٰ أَهْلِهِ مِنَ اللَّيْلِ ، فَلَمَّا حَدَّثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِشَأْنِهِمْ قَالَ : "إِنَّ هَذِهِ النَّارَ عَدُوٌّ لَكُمْ ، فَإِذَا نِمْتُمْ فَاطْفُؤُهَا عَنْكُمْ .

162: Ebu Musa (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Medine'de bir ev geceleyin ev halkı ile birlikte yanmıştı. Durum peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e anlatılınca:

-Ateş sizin düşmanınızdır. Uyuyacağınızda onu söndürünüz, buyurdular. (Buhari, İstisan 49, Müslim Eşribe 101)

163 - وَعَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : إِنْ مَثَلُ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ مِنَ الْهُدَىٰ وَالْعِلْمِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَصَابَ أَرْضًا. فَكَانَتْ مِنْهَا طَيِّبَةٌ قَبِلَتِ الْمَاءَ. فَانْبَتَتِ الْكَلَاءُ وَالْعُشْبَ الْكَثِيرَ. وَكَانَتْ مِنْهَا أَجَادِبُ أَمْسَكَتِ الْمَاءَ. فَتَضَعُ اللَّهُ بِهَا النَّاسَ فَشَرِبُوا وَسَقَوْا وَزَرَعُوا. وَأَصَابَتْ مِنْهَا طَائِفَةٌ أُخْرَىٰ إِنَّمَا هِيَ قَيْعَانٌ. لَا تُمْسِكُ مَاءً وَلَا تُنْبِتُ كَلَاءً. فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ فَقَهُ فِي دِينِ اللَّهِ. وَنَفَعَهُ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ. فَعَلِمَ وَعَلَّمَ. وَمَثَلُ مَنْ لَمْ يَرْفَعْ بِذَلِكَ رَأْسًا وَلَمْ يَقْبَلْ هُدَىٰ اللَّهِ الَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ .

163: Yine Ebu Musa el-Eş'ari (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Allah'ın benimle gönderdiği hidayet ve ilim yeryüzüne yağan bol yağmura benzer. Yağmurun yağdığı yerin bir bölümü verimli bir topraktır. Yağmur suyunu emer, bol çayır ve ot bitirir. Bir kısmı da suyu emmeyen katı bir yer olup suyu biriktirir ve muhafaza eder de Allah, o

su ile insanları faydalandırır. İnsanlar ve hayvanlar o sudan içerler ve ondan ekip biçerler.

Yine o yağmur öyle bir yere yağar ki orası düz ve kaypaktır, ne su tutar ne de ot bitirir. İşte bu üç türlü toprak Allah'ın gönderdiği hak din hakkında anlayışlı olan ve Allah'ın benimle gönderdiği hidayet ve ilim kendisine fayda veren onu hem öğrenen hem de öğreten kimse ile buna başını kaldırıp kulak asmayan ve Allah'ın benimle gönderdiği hidayeti kabul etmeyen kimsenin benzeridir. (Buhari, ilim 20, Müslim, Fezail 15)

164 - عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَثَلِي وَمَثَلُكُمْ كَمَثَلِ رَجُلٍ أَوْقَدَ نَارًا فَجَعَلَ الْجَنَادِبُ وَالْفَرَاشُ يَقَعْنَ فِيهَا. وَهُوَ يَذُبُّ عَنْهَا وَأَنَا أَخَذَ بِحُجْرَتِكُمْ عَنِ النَّارِ وَأَنْتُمْ تَقْلَتُونَ مِنْ يَدِي .

164: Cabir (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Benim ve sizin durumunuz; ateş yakıp ta ateşine kelekler ve çekirgeler düşmeye başlayınca onlara engel olmaya çalışan adamın durumuna benzer. Ben sizi ateşten korumak için eteklerinizden tutuyorum, siz ise elimden kurtulup ateşe girmeye çalışıyorsunuz.” (Müslim, Fezail 19)

165 - وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَ بَلْعَقِ الْأَصَابِعِ وَالصَّحْفَةِ. وَقَالَ : إِنَّكُمْ لَا تَدْرُونَ فِي آيَةِ الْبَرَكَةِ .

وَفِي رَوَايَةٍ لَهُ : إِذَا وَقَعَتْ لُقْمَةٌ أَحَدِكُمْ فَلْيَأْخُذْهَا فَلْيُمِطْ مَا كَانَ بِهَا مِنْ أَدَى. وَلْيَأْكُلْهَا وَلَا يَدْعُهَا لِلشَّيْطَانِ. وَلَا يَمْسَحْ يَدَهُ بِالْمِنْدِيلِ حَتَّى يَلْعَقَ أَصَابِعَهُ. فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي فِي أَيِّ طَعَامِهِ الْبَرَكَةُ .

وَفِي رَوَايَةٍ لَهُ : إِنْ الشَّيْطَانُ يَحْضُرُ أَحَدَكُمْ عِنْدَ كُلِّ شَيْءٍ مِنْ شَأْنِهِ حَتَّى يَحْضُرَهُ عِنْدَ طَعَامِهِ. فَإِذَا سَقَطَتْ مِنْ أَحَدِكُمْ اللَّقْمَةُ. فَلْيُمِطْ مَا كَانَ بِهَا مِنْ أَدَى. ثُمَّ لِيَأْكُلْهَا وَلَا يَدْعُهَا لِلشَّيْطَانِ .

165: Cabir (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) parmakları yalamayı ve yemek kaplarını tertemiz yaparak silmeyi emretti ve: “Sizler gerçekten bereketin, yemeğin hangi parçasında olduğunu bilemezsiniz”, buyurdu. (Müslim, Eşribe 133)

* Müslim'in değişik bir rivayeti şöyledir: “Sizden birinizin lokması yere düştüğünde hemen onu alsın ve üzerine yapışanları silip temizledikten sonra o gıdayı şeytana bırakmasın, parmaklarını yalamadıkça elini mendile silmesin veya yıkamasın çünkü yemeğin bereketinin hangi parçasında olduğunu bilemez.” (Müslim, Eşribe 135)

* Yine Müslim'den başka bir rivayet de şöyledir: “Şüphesiz şeytan sizin her birinizin her işinde hazır olur. Hatta yemeği esnasında bile yanında bulunur. Sizin birinizin lokması yere düşerse onun üzerine

yapışanları temizleyip yesin, lokmasını şeytana bırakmasın.” (Müslim, Eşribe 134)

166 - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمَوْعِظَةٍ فَقَالَ : يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّكُمْ مَحْشُورُونَ حُفَاةٌ، عُرَاةٌ، غُرُلَاءٌ، ثُمَّ قَرَأَ : ﴿ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعَدَّا عَلَيْنا أَنَا كُنَّا فَاعِلِينَ ﴾ أَلَا وَإِنَّ أَوَّلَ الْخَلَائِقِ يُكْسَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَلَا وَإِنَّهُ سَيَجَاءُ بِرِجَالٍ مِنْ أُمَّتِي فَيُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتَ الشَّمَالِ. فَأَقُولُ : يَا رَبِّ أَصْحَابِي فَيُقَالُ : إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحَدْتُوا بَعْدَكَ. فَأَقُولُ كَمَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ : ﴿ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي ﴾ إِلَى قَوْلِهِ : ﴿ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴾ فَيُقَالُ لِي : "إِنَّهُمْ لَمْ يَزَالُوا مُرْتَدِّينَ عَلَيَّ أَعْقَابَهُمْ مِنْذُ فَارَقْتَهُمْ."

166: İbn-i Abbas (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) efendimiz vaaz etmek üzere doğrulup aramızda ayağa kalktı ve şöyle buyurdu: “Ey insanlar! Sizler yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak Allah’ın huzuruna toplanacaksınız. (İlk defa yoktan varetmişim gibi yeniden yaratacağım. Bu bizim vadimizdir. Biz gerçekten bunu yapmaya muktediriz.) (21 Enbiya 104) Dikkat edin kıyamet günü ilk giydirilecek olan İbrahim (aleyhi selam)’dır. Dikkat edin ümmetinden bir takım kimseler getirilip sol tarafa cehennem tarafına doğru yöneltilirler. Ben ey Rabbim, bunlar benim ashabımdır, derim. Bunun üzerine: Sen bunların senden sonra ne bidatler ortaya çıkarıp kötülükler yaptıklarını bilmezsin, derir. Bunun üzerine ben Salih kul İsa (aleyhi selam)’ın dediği gibi derim: Ben onlara söylememi emrettiğin şeyden başkasını söylemedim. Benim ve sizin Rabbiniz olan Allah’a kulluk edin, dedim ve onların arasında yaşadığım sürece onların üzerinde kontrolcu idim. Beni aralarından tutup aldığında üzerlerinde denetleyici sadece sen kaldın. Sen zaten her şeye yeterince şahitsin. Eğer onları azaba çarptırırsan onlar senin kullarıdır (dilediğini yaparsın)ve eğer onları bağışlarsan doğrusu sen, çok güçlü ve üstün olansın ve yaptığın her şeyi yerli yerince yaparsın. (5 Maide 117-118)

Bunun üzerine bana şöyle denilir: Gerçekten sen onlardan ayrıldığın andan itibaren onlar tabanları üzere geri dönerek İslamdan çıkıp dinsizliğe yapıştılar.” (Buhari, Enbiya 8, Müslim, Cennet 58)

167 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُعْضَلٍ الْمُزَنِيِّ ﷺ قَالَ : نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنِ الْخَذْفِ وَقَالَ : إِنَّهُ لَا يَقْتُلُ الصَّيْدَ. وَلَا يَنْكَأُ الْعَدُوَّ. وَإِنَّهُ يَفْضَأُ الْعَيْنَ. وَيَكْسِرُ السِّنَّ.

وَفِي رِوَايَةٍ : أَنَّ قَرِيبًا لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُعْضَلٍ خَذَفَ فَنَهَاهُ. وَقَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْخَذْفِ. وَقَالَ : إِنَّهَا لَا تَصِيدُ صَيْدًا ثُمَّ عَادَ. فَقَالَ : أُحَدِّثُكَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْهُ ثُمَّ عُدْتَ تَخْذِفُ! لَا أَكَلِمَكَ أَبَدًا.

167: Ebu Said Abdullah İbn-i Muğaffel (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) sapanla taş atmayı yasakladı ve: “Sapan taşı avı öldürmez, düşmanı yaralamaz fakat göz çıkarır ve diş kırar.” (Buhari Edeb 126, Müslim, Sayd 54)

* Müslimin bir başka rivayeti şöyledir: İbn-i Muğaffelin yakınlarından biri sapanla taş atmıştı. İbn-i Muğaffel o kimseyi sapanla taş atmaktan yasakladı ve kendisine şunları söyledi: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) sapanla taş atmayı yasakladı ve “Bununla av avlanılmaz” buyurdu. Bu adam bu işi tekrarlayınca İbn-i Muğaffel şöyle söyledi: Ben sana Allah Rasülü (sallallahu aleyhi vesellem)’in bunu yasakladığını haber veriyorum, sen ise aynı şeye devam ediyorsun. Eğer bunu yapmakta devam edersen seninle asla konuşmayacağım. (Müslim Sayd 56)

168 - عَنْ عَابِسِ بْنِ رَبِيعَةَ قَالَ : رَأَيْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ﷺ يُقْبِلُ الْحَجَرَ، يَعْنِي الْأَسْوَدَ، وَيَقُولُ: أَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ مَا تَنْفَعُ وَلَا تَضُرُّ، وَلَوْ لَا أَنِي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُقْبِلُكَ مَا قَبَلْتُكَ .

168: Âbis İbn-i Rabia (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ben Ömer İbn-i Hattab’ın Hacer’ül Esved’i öptüğünü gördüm. O esnada diyordu ki: “Bilirim ki sen bir taşsın ne fayda verirsin ne de zarar. Eğer Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’ın seni öptüğünü görmeseydim ben de öpmezdim. (Buhari Hac 50, Müslim Hac 251)

BÖLÜM: 17

ALLAH’IN HÜKMÜNE BOYUN EĞMEK

قال الله تعالى : ﴿ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴾

“Hayır Hayır Rabbine andolsun ki onlar aralarında anlaşmazlığa düştükleri her konuda sen peygamberi hakem yapmadıkça ve sonra senin kararına kalblerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın tam bir teslimiyetle uymadıkça gerçekten inanmış olmazlar.” (4 Nisa 65)

قال الله تعالى : ﴿ إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴾

“Aralarında ilahi kitap hüküm versin diye Allah’a ve onun elçisine çağrıldıkları zaman mü’minlerin söyleyeceği tek söz : işittik ve iman ettik olmalıdır. Gerçek kurtuluşa erenler bunlardır.” (24 Nur 51)

169 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ : لَمَّا نَزَلَتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ﴿لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنْ تُبَدُّوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفَوْهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرْ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ فَاشْتَدَّ ذَلِكَ عَلَى أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَتَوْا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ بَرَكُوا عَلَى الرُّكْبِ. فَقَالُوا : أَيُّ رَسُولِ اللَّهِ كَلَّفْنَا مِنَ الْأَعْمَالِ مَا نُطِيقُ الصَّلَاةَ وَالصِّيَامَ وَالْجِهَادَ وَالصَّدَقَةَ. وَقَدْ أَنْزَلْتَ عَلَيْكَ هَذِهِ الْآيَةَ وَلَا نُطِيقُهَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَتُرِيدُونَ أَنْ تَقُولُوا كَمَا قَالَ أَهْلُ الْكِتَابِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا بَلْ قُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ. قَالُوا : سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ. فَلَمَّا اقْتَرَأَهَا الْقَوْمُ دَلَّتْ بِهَا أَلْسِنَتُهُمْ فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِي إِثْرِهَا : ﴿أَمِنَ الرَّسُولُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ﴾ فَلَمَّا فَعَلُوا ذَلِكَ نَسَخَهَا اللَّهُ تَعَالَى فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : ﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا﴾ قَالَ : نَعَمْ ﴿رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا﴾ قَالَ : نَعَمْ ﴿رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ﴾ قَالَ : نَعَمْ ﴿وَاعْفُ عَنَّا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ﴾ قَالَ : نَعَمْ .

169: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’e : “Göklerde ve yerdeki her şey Allah’a aittir. Aklınızdan geçeni açıklasanız da gizleseniz de Allah, sizi kalblerinizden geçirdiklerinizden dolayı hesaba çekecektir. Sonra dileğini affeder, dilediğini de cezalandıracaktır. Allah’ın gücü her şeye yeter.” (2 Bakara 284) ayeti nazil olunca bu durum Rasulullah ve ashabına ağır geldi. Bunun üzerine sahabe Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’in yanına gelip diz üstü çökerek şöyle dediler: Ey Allah’ın Rasulü biz namaz, cihad, oruç ve sadaka gibi gücümüz yeten amellerle mükellef kıldınız ve bunları yaşıyoruz ama bize inen bu ayete güç yetiremiyoruz. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle dedi: “Yoksa siz sizden evvel geçen iki kitap ehli (Yahudi ve Hristiyanlar) gibi işittik ve isyan ettik demek mi istiyorsunuz? Böyle demeyiniz, bilakis siz işittik itaat ettik Rabbimiz bizi bağışla dönüşümüz sanadır, deyiniz.

Sahabiler bu söylenenleri söyleyip dilleri buna alışınca Allah peşinden şu ayeti indirdi: “Elçi ve onunla birlikte olan mü’minler Rabbi tarafından ona indirilene inanırlar. Hepsi Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve elçilerine inanırlar, onun elçilerinin hiç birisi arasında

ayırım yapmazlar işittik ve itaat ettik bizi bağışlamayı dileriz, dönüşümüz sanadır, derler. (2 Bakara 285)

Ashab bu ayetin gereğini yapıp bu sözleri söylemeye alışınca Allah önceki ayetin hükmünü kaldırıp şu ayeti indirdi: “Allah hiç kimseye taşıyabileceğinden daha fazlasını yüklemeyiz. Kişinin yaptığı her iyilik kendi yararına, her kötülük de kendi zararındadır. Ey Rabbimiz! Unutur veya hata yaparsak bizi sorgulama. Ey Rabbimiz ! bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Güç yetiremeyeceğimiz yükleri bize taşıtma ve günahlarımızı affet, bizi bağışla ve bize acı. Bizim sahibimiz ve efendimiz sensin. Senden gelen gerçekleri örtbas eden kafirlere karşı bize yardım eyle. (2 Bakara 286) Allah da: evet öylece yaptım, buyurdu.(Müslim)

BÖLÜM: 18

DİNDE MEYDANA GETİRİLEN YENİLİKLERDEN

(BİDATLARDAN) SAKINMAK

قال الله تعالى : ﴿ فَمَا ذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنى تصرفون ﴾

“...Artık haktan (ayrıldıktan) sonra sapıklıktan başka ne kalır? O halde nasıl oluyor da gerçeklerden sapıklığa döndürülüyorsunuz.” (10 Yunus 32)

قال الله : ﴿ مَا فَرَطْنَا فى الكتابِ مِنْ شَيْءٍ ﴾

“... Biz kitapta tek bir şeyi bile ihmal edip eksik bırakmadık.” (6 Enam 38)

قال الله تعالى : ﴿ فإِنْ تَنازَعْتُمْ فى شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إلى اللهِ والرَّسُولِ ﴾

“... ve herhangi bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz - Allaha ve ahirete gerçekten inanıyorsanız - onu Allah’a ve peygamberine götürün.” (4 Nisa 59)

قال الله تعالى : ﴿ وَأَنْ هَذَا صِرَاطى مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ ، وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ﴾

“Şüphesiz bu benim dosdoğru yolumdur. O halde ona uyun, diğer yollardan gitmeyin ki sizi onun yolundan ayırıp saptırmış olurlar.” (6 Enam 153)

قال الله تعالى : ﴿ قُلْ كُنْتُمْ إِنْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ﴾

“Ey peygamber de ki: Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki Allah’ta sizi sevsin ve günahlarınızı affetsin.” (3 Al-i İmran 31)

170 - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ أَحَدَّثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ لَهُ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ .

وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ : مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ .

170: Aişe (Allah Ondan razı olsun)’dan rivayete göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kim bizim dinimizde olmayan bir şeyi ortaya çıkarırsa, o şey kabul edilmez, reddedilir.” (Buhari, Sulh 5, Müslim, Akdiye 17)

* Müslim’in diğer bir rivayeti şöyledir: “Kim bizim dinimizde olmayan bir şeyi yaparsa o kabul edilmez, reddolunur.” (Müslim, Akdiye 18)

171 - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا خَطَبَ أَحْمَرَّتْ عَيْنَاهُ وَعَلَا صَوْتُهُ. وَاشْتَدَّ غَضَبُهُ. حَتَّى كَأَنَّهُ مُنْذِرُ جَيْشٍ. يَقُولُ : صَبَّحَكُمْ وَمَسَّكُمْ وَيَقُولُ : بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ. وَيَقْرُنُ بَيْنَ إِصْبَعَيْهِ السَّبَابَةَ وَالْوُسْطَى. وَيَقُولُ : أَمَّا بَعْدُ. فَإِنْ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ. وَخَيْرُ الْهُدَى هُدَى مُحَمَّدٍ. وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا. وَكُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ. ثُمَّ يَقُولُ : أَنَا أَوْلَى بِكُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ نَفْسِهِ. مَنْ تَرَكَ مَا لَا فَلَاحَ لَهُ. وَمَنْ تَرَكَ دِينًا أَوْ ضِيَاعًا فَالِيَّ وَعَلَيَّ .

171: Cabir (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) hutbe verdiği zaman gözleri kızarır, sesi yükselir: “Düşman sabah akşam üzerinize hücum edecek, kendinizi koruyunuz”, diyerek ordusunu uyaran komutan gibi öfkesi artardı. Bu sefer de şahadet parmağıyla orta parmağını bir araya getirerek: “Ben peygamber olarak gönderildiğimde kıyametle aramızdaki mesafe şu iki parmak gibi yakındı”, buyurdu ve şimdi bilin ki: “Sözün en hayırlısı Allah’ın kitabıdır. Yolların en hayırlısı Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem)’in yoludur. İşlerin en kötüsü din adına sonradan ortaya çıkarılan bidatlardır. Her bidat da sapıklıktır”, dedi ve şöyle devam etti: “Ben her müslümana kendi nefislerinden daha yakın bir dostum. Kim ölürken bir mal bırakırsa, o mal varislerindir. Her kim de borç, yetim ve dul bırakırsa, borcu bana ait olup muhtaç kimselerin işi de bana aittir.” (Müslim, Cuma 43)

172 - وَعَنْ الْأَرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ ﷺ حَدِيثُهُ السَّابِقُ فِي بَابِ الْمُحَافَظَةِ عَلَى السُّنَّةِ .

172: 158 nolu hadis te bu konuyla alakalıdır. Lütfen oraya bakınız.

BÖLÜM: 19

İYİ VEYA KÖTÜ ÇIĞIR AÇANLAR

قال الله تعالى : ﴿ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ

إِمَامًا ﴾

“Onlar ki ey Rabbimiz! Bize göz nuru olacak eşler ve çocuklar bahset ve bizi Allah'tan korkan kişilere örnek ve öncü yap diye dua ederler. (25 Furkan 74)

قال الله تعالى : ﴿ وَاجْعَلْنَا لَهُمْ آيَةً يَهْدُونَنَا بِأَمْرِنَا ﴾

“...Ve onları öyle rehber ve önderler yaptık ki emrimizle toplumu doğru yola sevkederler.” (21 Enbiya 73)

173 - عَنْ أَبِي عَمْرِو جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ : كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي صَدْرِ النَّهَارِ فَجَاءَهُ قَوْمٌ حُفَاةٌ عُرَاةٌ مُجْتَابِي النَّمَارِ أَوْ الْعَبَاءِ مُتَقَلِّدِي السُّيُوفِ. عَامَّتَهُمْ مِنْ مُضْرَبِلٍ كُلُّهُمْ مِنْ مُضْرٍ. فَتَمَعَّرَ وَجْهَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِمَا رَأَى بِهِمْ مِنَ الْفَاقَةِ. فَدَخَلَ ثُمَّ خَرَجَ. فَأَمَرَ بِبِلَالٍ فَأَدَّنَ. وَأَقَامَ. فَصَلَّى. ثُمَّ خَطَبَ. فَقَالَ : ﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ﴾ إِلَى آخِرِ آيَةِ ﴿ إِنْ اللَّهُ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴾ وَالآيَةَ الَّتِي فِي الْحَشْرِ ﴿ اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ ﴾ تَصَدَّقَ رَجُلٌ مِنْ دِينَارِهِ. مِنْ دِرْهَمِهِ. مِنْ ثَوْبِهِ. مِنْ صَاعِ بُرِّهِ. مِنْ صَاعِ تَمْرِهِ. حَتَّى قَالَ : وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ . قَالَ : فَجَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ بِصُرَّةٍ كَادَتْ كَفَّهُ تَعْجِزُ عَنْهَا بِلٌ قَدْ عَجَزَتْ. قَالَ : ثُمَّ تَتَابَعَ النَّاسُ حَتَّى رَأَيْتُ كَوْمَيْنِ مِنْ طَعَامٍ وَثِيَابٍ حَتَّى رَأَيْتُ وَجْهَهُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَتَهَلَّلُ كَأَنَّهُ مُذْهَبَةٌ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً فَلَهُ أَجْرُهَا وَأَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا. بَعْدَهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَجُورِهِمْ شَيْءٌ. وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً كَانَ عَلَيْهِ وِزْرُهَا وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا. مِنْ بَعْدِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ.

173: Ebu Amr Cerir İbni Abdullah (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir gün sabahleyin Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in huzurunda bulunuyorduk, derken Nimar veya Abâ denilen bir kumaşı ortasından delerek başlarına geçirmiş, kılıç kuşanmış, çoğu belki de hepsi Mudar kabilesine mensup yarıçıplak bir topluluk Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)a geldi. Onlarda gördüğü aşırı yoksulluktan dolayı Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yüzünün rengi değişti. Bir içeri girdi, bir dışarı çıktı, sonra Bilal'e ezan okuyup kamet getirmesini emretti. Öğle namazını kıldırıp cemaate hitaben: “Ey insanlar, sizi tek bir canlıdan yaratan, ondan eşini var eden ve her

ikisinden pek çok kadın ve erkek meydana getiren Rabbinize karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun. Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'a karşı sorumluluk bilinci duyun ve akrabalık bağlarını gözetin. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde daima gözetleyicidir. (4 Nisa 1) Sonra da Haşr suresinin sonu olan: "Ey iman edenler, sizler yolunuzu Allah'ın kitabıyla bulun ve herkes yarın için ne hazırladığına baksın ve yolunuzu Allah'ın kitabıyla bulmaya çalışın çünkü Allah yaptıklarınızdan haberdardır." (59 Haşr 18) ayetini okudu ve sonra: "Herkes altından, gümüşünden, elbisesinden, bir ölçek bile olsa buğdayından, hurmasından sadaka versin, hatta yarım hurma bile olsa mutlaka sadaka versin", buyurdu.

Bunun üzerine onlardan biri nerdeyse sırtı zor kaldırabileceği, belkide kaldıramadığı bir torba sadaka mal getirdi. Arkasından herkes birbirini izledi, öyle ki, yiyecek ve giyecekten iki yığın oluştuğunu görüp ve Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yüzünün güldüğünü gördüm. Sanki yüzü altın gibi parlıyordu, sonra şöyle buyurdu:

" İslamda iyi bir çığır açan kimseye açtığı o çığırın sevabı verileceği gibi o yolda gidenlerin sevabı da verilir ve onların sevabından da hiç bir şey eksilmez. Her kim de İslamda kötü bir çığır açarsa o kimseye açtığı çığırın günahı yükletildiği gibi kendisinden sonra o yoldan gidenlerin de günahı yükletilir. Fakat günahlarından da hiçbir şey noksanlaşmaz." (Müslim, zekat 69)

174 - عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ : لَيْسَ مِنْ نَفْسٍ تَقْتُلُ ظُلْمًا إِلَّا كَانَ عَلَى ابْنِ آدَمَ الْأَوَّلِ كِفْلٌ مِنْ دِمَائِهَا. لِأَنَّهُ كَانَ أَوَّلَ مَنْ سَنَّ الْقَتْلَ.

2/174: İbn-i Mesud (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Haksız yere öldürülen herkesin kanında Adem'in ilk oğlu Kabil'in günah payı vardır. Çünkü adam öldürme çığırını ilk açan o idi." (Buhari, Cenaiz 33, Müslim, Kasame 27)

BÖLÜM: 20

HAYIR VE İYİLİKLERE ÖNCÜLÜK ETME ve DOĞRU VEYA SAPIKLIĞA ÇAĞIRMA

قال الله تعالى : ﴿ وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ ﴾

“... Rabbinin yoluna çağırma devam et...” (28 Kasas 87)

قال الله تعالى : ﴿ اذْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ ﴾

“Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır...” (16 Nahl 125)

قال الله تعالى : ﴿ وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى ﴾

“... İyi ve güzel olan şeylerde ve yolunuzu Allah’ın kitabıyla bulmada yardımlaşın...” (5 Maide 2)

قال الله تعالى : ﴿ وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ ﴾

“İçinizde iyi ve yararlı olana davet eden doğru olanı emreden bir topluluk çıksın...” (3 Al-i İmran 104)

175 - عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ عُقْبَةَ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ فَلَهُ

مِثْلُ أَجْرِ فَاعِلِهِ .

175: Bedire katılan ve ensardan olan Ebu Mesud Ukbe İbn-i Amr (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kim bir hayra ve iyiliğe klavuzluk ederse ona hayrı işleyenin sevabı kadar sevap vardır.” (Müslim, İmare 133)

176 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : مَنْ دَعَا إِلَى هُدًى كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أُجُورِ مَنْ

تَبِعَهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئًا ، وَمَنْ دَعَا إِلَى ضَلَالَةٍ كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الْإِثْمِ مِثْلُ آثَامِ مَنْ تَبِعَهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ آثَامِهِمْ شَيْئًا .

176: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İnsanları doğru yola çağıran kimseye kendisine uyanların sevabı gibi sevap verilir. Ona uyanların sevablarından da hiçbir şey eksilmez. Başkalarını sapıklığa çağıran kimseye de kendisine uyanların günahı gibi günah yazılır, ona uyanların günahlarından da hiçbir şey eksilmez.” (Müslim, İlim 16)

177 - عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ يَوْمَ خَيْبَرَ : لِأَعْطَيْنَ هَذِهِ الرَّأْيَةَ غَدًا

رَجُلًا ، يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ ، يُحِبُّ اللَّهُ وَرَسُولَهُ ، وَيُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ . قَالَ : فَبَاتَ النَّاسُ يَدُوكُونَ لَيْلَتَهُمْ أَيُّهُمْ يُعْطَاهَا . قَالَ : فَلَمَّا أَصْبَحَ النَّاسُ غَدَوْا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كُلُّهُمْ يَرْجُونَ أَنْ يُعْطَاهَا . فَقَالَ : أَيُّنَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ . فَقَالُوا : هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، يَشْتَكِي عَيْنَيْهِ . قَالَ : فَأَرْسِلُوا إِلَيْهِ ، فَأَتَيْ بِهِ فَبَصَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي عَيْنَيْهِ ، وَدَعَا لَهُ فَبَرَأَ حَتَّى كَانَ لَمْ يَكُنْ بِهِ وَجَعٌ فَأَعْطَاهُ الرَّأْيَةَ . فَقَالَ عَلِيُّ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَقَاتِلُهُمْ حَتَّى يَكُونُوا

مِثْلَنَا؟ فَقَالَ : إِنْفُذْ عَلَى رِسْلِكَ حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحَتِهِمْ، ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ، وَأَخْبِرْهُمْ بِمَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ مِنْ حَقِّ اللَّهِ فِيهِ، فَوَاللَّهِ لَأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ رَجُلًا وَاحِدًا، خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ يَكُونَ لَكَ حُمْرُ النَّعَمِ .

177: Ebul Abbas Sehl İbn-i Sa'd es-Saidî (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Hayber gazvesi gününde Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bu sancağı yarın öyle bir kimseye vereceğim ki Allah, onun eliyle Hayberi fetheder. Hem o kimse Allah'ı ve Rasulünü sever, Allah ve peygamberi de onu sever." Bunun üzerine insanlar sancak kime verilecek diye geceyi konuşarak geçirdiler. Sabah olunca sancağın kendisine verileceği ümidi ile bütün sahabiler Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in huzuruna koştular. Peygamber efendimiz: "Ali İbn-i Ebu Talib nerede? Diye sordu. Sahabiler: -Ey Allah'ın Rasulü, o gözlerinden rahatsız, dediler. Bunun üzerine peygamberimiz: "Ona haber gönderecek birini gönderiniz, buyurdular. Ali derhal getirildi. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun gözlerini tükürüğüyle tedavi edip kendisine dua etti, hastalığın yeri iyileşti sanki hiç ağrı görmemiş gibi oldu. Peygamber sancağı ona verdi. Ali:

-Ya Rasulallah! Onlar da bizim gibi mü'min oluncaya kadar mı savaşıcağım? dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem):

"Yavaş ve sakin olarak onların yanına var, onları İslam'a çağır. Uymaları gereken Allah'tan olan yükümlülükleri kendilerine bildir. Allah'a yemin ederim ki senin vasıtanla Allah'ın bir kimseye hidayet vermesi senin için kırmızı develere sahip olmaktan daha hayırlıdır", buyurdu. (Buhari, Fezailüs-Sahabe 9, Müslim, Fezailüs-Sahabe 34)

178 - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ فِتْيَ مَنْ أَسْلَمَ قَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أُرِيدُ الْغَزْوَ وَلَيْسَ مَعِيَ مَا أَتَجَهَّزُ بِهِ. قَالَ : أَنْتَ فُلَانَا، فَإِنَّهُ قَدْ كَانَ تَجَهَّزَ فَمَرَضَ. فَأَتَاهُ، فَقَالَ : أَنْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُضْرَبُكَ السَّلَامَ وَيَقُولُ : أَعْطِنِي الَّذِي تَجَهَّزْتَ بِهِ فَقَالَ : يَا فُلَانَةَ أَعْطِيهِ الَّذِي تَجَهَّزْتَ بِهِ وَلَا تَحْبِسِي مِنْهُ شَيْئًا ، فَوَاللَّهِ لَا تَحْبِسِينَ مِنْهُ شَيْئًا فَيُبَارِكَ لَنَا فِيهِ

178: Enes (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Eslem kabilesinden bir delikanlı şöyle dedi:

-Ey Allah'ın Rasulü, ben savaşa katılmak istiyorum. Fakat harb için gereken techizatım yok. Bunun üzerine peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem):

-Falan kişiye git. O harbe gitmek üzere hazırlanmıştı, fakat hastalandı, buyurdu. Delikanlı o kişiye gitti ve:

- Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) sana selam ediyor. Harb için hazırladıklarınızı bana vermenizi emretti, dedi. Bunun üzerine adam hanımına:

- Hanım, hazırladığım harb malzemelerinin hepsini bu gence ver ve onlardan hiçbir şey bırakma, Allah hakkı için onlardan hiçbir şey bırakma ki hakkımızda hayır ve bereketlere nâil olabilelim. (Müslim, İmara 134)

BÖLÜM: 21

İYİLİK VE HAYIRLARDA YARDIMLAŞMA

قال الله تعالى : ﴿ وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى ﴾

“... İyi güzel ve (Allahın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın...” (5 Maide 2)

قال الله تعالى : ﴿ وَالْعَصْرُ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ

وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴾

“İnsanların tek sermayesi olan zaman birimine andolsun ki, Allah’ın gösterdiği yolda yürümeyen tüm insanlar mutlaka zarardadır. Ancak inanarak doğru dürüst işler yapanlar, birbirlerine hakdan gelen gerçekleri ve her türlü sıkıntı ve zorluklara karşı dirençli olmayı tavsiye edenler bu ziyandan kurtulmuşlardır. (103 Asr 1-3)

قال الإمام الشافعي رحمه الله كلاما معناه : إن الناس أو أكثرهم في غفلة عن تدبر هذه الصورة.

İmam Şafii (Allah ona rahmet etsin) der ki: Bazı veya çoğu insanların bu sure (Asr suresi) nin manasını düşünmekten ğafildirler.

179 - عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ ؓ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا فِي

سَبِيلِ اللَّهِ. فَقَدْ غَزَا. وَمَنْ خَلَفَ غَازِيًا فِي أَهْلِهِ بِخَيْرٍ فَقَدْ غَزَا.

179: Ebu Abdurrahman Zeyd İbn-i Halid el Cüheni (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem), şöyle buyurmuştur: “Kim Allah yolunda savaştıracak bir mücahidin gerekli techizatını hazırlar ve tüm ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde gerçekten savaşa gitmiş gibi sevap kazanır. Cihada giden mücahidin arkada bıraktığı ailesine güzelce bakıp ihtiyaçlarını karşılayan kimse de

sanki savaşa katılmış gibi sevap kazanır.” (Buhari, Cihad 38, Müslim, İmare 135)

180 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَ بَعَثًا إِلَى بَنِي لَحْيَانَ مِنْ هُدَيْلٍ فَقَالَ : لِيَنْبَغِثَ مِنْ كُلِّ رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا وَالْأَجْرَ بَيْنَهُمَا .

180: Ebu Said el Hudri (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hüzeyl Kabilesinden Lihyan oğulları üzerine bir ordu gönderdi ve şöyle buyurdu: “Her iki erkekten biri savaşa katılsın, kazanılacak sevap ikisi arasında ortaktır.” (Müslim, İmare 137)

181 - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَقِيَ رَكْبًا بِالرُّوحَاءِ فَقَالَ : مَنْ الْقَوْمُ؟ قَالُوا : الْمُسْلِمُونَ. فَقَالُوا : مَنْ أَنْتَ؟ قَالَ : رَسُولُ اللَّهِ. فَرَفَعَتْ إِلَيْهِ أَمْرًا صَبِيًّا فَقَالَتْ أَلْهَذَا حَجٌّ؟ قَالَ : نَعَمْ وَلَكِ أَجْرٌ .

181: İbn-i Abbas (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem), Medine civarındaki Ravha mevkiinde bir deve kervanına rastladı.

-Sizler kimlersiniz? diye sordu. Onlar da:

-Biz müslümanlarız, ya sen kimsin? diye sordular. Peygamberimiz:

-Ben Allah'ın Rasulüyüm, dedi. İçlerinden bir kadın küçük bir çocuğu kaldırarak:

-Bu çocuğun haccı olur mu? diye sordu. Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'de:

-Evet senin için de sevap vardır, buyurdu. (Müslim, Hacc 409)

182 - عَنْ أَبِي مُوسَى ﷺ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : الْخَازِنُ الْمُسْلِمُ الْأَمِينُ الَّذِي يُنْفِدُ مَا أَمْرٌ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُؤَفَّرًا طَيِّبًا بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أَمْرٌ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ .

182: Ebu Musa el Eş'ari (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem), şöyle buyurmuştur: “Kendisine güvenilen ve harcamaya yetkili kılınan kimse harcaması emredilen şeyleri gönül hoşluğu ile emr olunan kimseye eksiksiz verirse sevap bakımından sadaka veren iki kimseden biridir.”(Müslim)

HADİS EZBER

1

يَسِّرُوا وَلَا تَعَسِّرُوا وَبَشِّرُوا وَلَا تَنْفِرُوا

*Kolaylaştırınız, çetinleştirmeyiniz, tebşir ediniz, tensir
etmeyiniz.*

Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz.

2

مَنْ لَا يَرْحَمُ لَا يَرْحَمُ

Merhamet etmeyen, merhamet göremez.

Merhamet etmeyene merhamet edilmez.

من آذى مسلماً فقد آذاني ومن آذاني فقد آذى الله

Her kim ki Müslimîne eziyet eder ise, bana eziyet etmiş olur. Bana eziyet eden, Allah'a eziyet eder.

Müslümanlara eziyet eden kişi, bana eziyet etmiş gibidir. Bana eziyet eden ise Allah'a eziyet etmiş olur.

أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ

Amâlin Cenâb-ı Hakk'a göre en ziyade sevgilisi, vелеv kalîl olur ise dahî, devam üzerine işleyenidir.

Allah katında güzel işlerin en sevimsisi, az da olsa sürekli yapılanıdır.

إِذَا أَحَبَّ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيَعْلَمْ أَنَّهُ يَحِبُّهُ

Sizden biriniz mümin kardeşini sever ise, sevdiğini ona bildirsin.

Biriniz, bir mümin kardeşini sevdiğinde, sevgisini ona bildirsın.

TESBİHAT VE EVRAD

ÖĞLE NAMAZI

:Öğle namazının farzının selamını verdikten sonra

اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَ مِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا
الْجَلَالِ وَ الْإِكْرَامِ

Dedikten sonra elleri yukarı kaldırıp

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِ سَيِّدِنَا
مُحَمَّدٍ صَلَاةً تُنَجِّنَا بِهَا مِنْ جَمِيعِ الْأَهْوَالِ وَ
الْأَفَاتِ وَ تَقْضِي لَنَا بِهَا جَمِيعَ الْحَاجَاتِ وَ تُطَهِّرُنَا
بِهَا مِنْ جَمِيعِ السَّيِّئَاتِ وَ تَرْفَعُنَا بِهَا عِنْدَكَ أَعْلَى
الدَّرَجَاتِ وَ تُبَلِّغُنَا بِهَا أَقْصَى الْغَايَاتِ مِنْ جَمِيعِ
الْخَيْرَاتِ فِي الْحَيَاةِ وَ بَعْدَ الْمَمَاتِ آمِينَ يَا مُجِيبَ
الدَّعَوَاتِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

سُبْحَانَ اللَّهِ bundan sonra (Âyet-ül Kürsi) ve 33

الْحَمْدُ لِلَّهِ 33

اللَّهُ أَكْبَرُ 33

فَاعْلَمْ أَنَّهُ ve namazın duası yapılır. Müteakiben 1 defa

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ defa 33

deyip 33üncüsünde

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ اللَّهَ وَ مَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَ سَلِّمُوا تَسْلِيمًا * لَبَّيْكَ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا
مُحَمَّدٍ بَعْدَ كُلِّ دَاءٍ وَدَوَاءٍ وَبَارِكْ وَسَلِّمْ عَلَيْهِ
وَ عَلَيْهِمْ كَثِيرًا

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا
مُحَمَّدٍ بَعْدَ كُلِّ دَاءٍ وَدَوَاءٍ وَبَارِكْ وَسَلِّمْ عَلَيْهِ
وَ عَلَيْهِمْ كَثِيرًا

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا
مُحَمَّدٍ بَعْدَ كُلِّ دَاءٍ وَدَوَاءٍ وَبَارِكْ وَسَلِّمْ عَلَيْهِ
وَ عَلَيْهِمْ كَثِيرًا كَثِيرًا

صَلِّ وَ سَلِّمْ يَا رَبِّ عَلَى حَبِيبِكَ مُحَمَّدٍ وَ عَلَى
جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَ الْمُرْسَلِينَ وَ عَلَى آلِ كُلِّ وَ
صَحْبِ كُلِّ أَجْمَعِينَ آمِينَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

أَلْفُ أَلْفِ صَلَاةٍ وَ أَلْفُ أَلْفِ سَلَامٍ عَلَيْكَ يَا

رَسُولَ اللَّهِ

أَلْفُ أَلْفِ صَلَاةٍ وَ أَلْفُ أَلْفِ سَلَامٍ عَلَيْكَ يَا حَبِيبَ

اللَّهُ

أَلْفُ أَلْفِ صَلَاةٍ وَ أَلْفُ أَلْفِ سَلَامٍ عَلَيْكَ يَا آمِينَ

وَ حَى اللَّهُ

اللَّهُمَّ صَلِّ وَ سَلِّمْ وَ بَارِكْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ
وَ عَلَى آلِهِ وَ أَصْحَالِهِ بِعَدَدِ أَوْرَاقِ الْأَشْجَارِ وَ

أَمْوَاجِ الْبِحَارِ وَ قَطْرَاتِ الْأَمْطَارِ وَ اغْفِرْ لَنَا وَ
ارْحَمْنَا وَ الطُّفِّ بِنَا وَ بِأَسْتَادِنَا سَعِيدِ النُّورِ سَيِّ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَ وَالدِّينَا وَ بِطَلَبَةِ رَسَائِلِ النُّورِ
الصَّادِقِينَ يَا إِلَهَنَا بِكُلِّ صَلَاةٍ مِنْهَا أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ
إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
تَعَالَى عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ

* * *

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا جَمِيلُ يَا اللَّهُ * يَا قَرِيبُ يَا اللَّهُ * يَا مُجِيبُ يَا
اللَّهُ * يَا حَبِيبُ يَا اللَّهُ * يَا رَوْفُ يَا اللَّهُ * يَا

عَطُوفُ يَا اللَّهُ * يَا مَعْرُوفُ يَا اللَّهُ * يَا لَطِيفُ يَا
اللَّهُ * يَا عَظِيمُ يَا اللَّهُ * يَا حَنَّانُ يَا اللَّهُ * يَا مَنَّانُ
يَا اللَّهُ * يَا دَيَّانُ يَا اللَّهُ * يَا سُبْحَانَ يَا اللَّهُ * يَا
أَمَانُ يَا اللَّهُ * يَا بُرْهَانَ يَا اللَّهُ * يَا سُلْطَانَ يَا اللَّهُ
* يَا مُسْتَعَانَ يَا اللَّهُ * يَا مُحْسِنُ يَا اللَّهُ * يَا مُتَعَالٍ
يَا اللَّهُ * يَا رَحْمَنُ يَا اللَّهُ * يَا رَحِيمُ يَا اللَّهُ * يَا
كَرِيمُ يَا اللَّهُ * يَا مَجِيدُ يَا اللَّهُ * يَا فَرْدُ يَا اللَّهُ * يَا
وِتْرُ يَا اللَّهُ * يَا أَحَدُ يَا اللَّهُ * يَا صَمَدُ يَا اللَّهُ * يَا
مَحْمُودُ يَا اللَّهُ * يَا صَادِقَ الْوَعْدِ يَا اللَّهُ * يَا عَلِيٌّ
يَا اللَّهُ * يَا غَنِيُّ يَا اللَّهُ * يَا شَافِي يَا اللَّهُ * يَا
كَافِي يَا اللَّهُ * يَا مُعَافِي يَا اللَّهُ * يَا بَاقِي يَا اللَّهُ *
يَا هَادِي يَا اللَّهُ * يَا قَادِرُ يَا اللَّهُ * يَا سَاتِرُ يَا اللَّهُ

* يَا قَهَّارُ يَا اللَّهُ * يَا جَبَّارُ يَا اللَّهُ * يَا غَفَّارُ يَا
اللَّهُ * يَا فَتَّاحُ يَا اللَّهُ

يَا رَبَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ * أَسْأَلُكَ بِحَقِّ هَذِهِ الْأَسْمَاءِ كُلِّهَا أَنْ
تُصَلِّيَ عَلَيَّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ وَ
أَرْحَمَ مُحَمَّدًا كَمَا صَلَّيْتَ وَسَلَّمْتَ وَبَارَكْتَ وَ
رَحِمْتَ وَتَرَحَّمْتَ عَلَيَّ إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ
إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ رَبَّنَا إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ
بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ

* * *

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّءْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ
الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُوسَكُمْ
وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ
مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا {٢٧}

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ
لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا {٢٨}

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ
رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ
اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ
السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ ۗ وَمَثَلُهُمْ فِي
الْإِنْجِيلِ ۗ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطَنَهُ فَازَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ
فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوْقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ

الْكَفَّارِ وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا {٢٩}

* * *

- HAFTADA BİR CEVŞEN
<http://cetele.org/cevsen/>
- HAFTADA BİR TEVHİDNAME
<https://onlinekeyfiyet.wordpress.com/tevhidname/>

VAAZ

TEVHİD SERİSİ

<https://www.youtube.com/watch?v=yCZENYNsdyI> (Tevhid Vaazları -1)

<https://www.youtube.com/watch?v=QooTnvAVHhs> (Tevhid Vaazları -2)

<https://www.youtube.com/watch?v=9fMSomL2cYA> (Tevhid Vaazları -3)

<https://www.youtube.com/watch?v=ovu9AwB9UYI> (Tevhid Vaazları -4)

<https://www.youtube.com/watch?v=WdM9Dj2Z3XQ> (Tevhid Vaazları -5)

NÜBÜVVET SERİSİ

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_01.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_02.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_03.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_04.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_05.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_06.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_07.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_08.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_09.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_10.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_11.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_12.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_13.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_14.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_15.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_16.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_17.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_18.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_19.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_20.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_21.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_22.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_23.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_24.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_25.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_26.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_27.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_28.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_29.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_30.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_31.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_32.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_33.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_34.wma

https://archive.org/details/sonsuznur/Fethullah_Gulen-Sonsuz_Nur_35.wma